HEINRICH MANN

* *

Împlinirea şi sfârşitul lui Henri Quatre

Heinrich Mann

ÎMPLINIREA şi SFÂRŞITUL lui HENRI IV

Editura pentru Literatura Universală
București, 1968

HEINRICH MANN

DIE VOLLENDUNG DES KÖNIGS HENRI QUATRE

versiune ebook: [1.0] hunyade

I. SORȚII RĂZBOIULUI

ZVONUL

Regele câștigase bătălia. De data aceasta pusese vrăjmașul pe fugă și-l umilise. Dar nu-i zdrobise oștile numeroase, nici nu le alungase pentru totdeauna. Ca și până atunci regatul îi rămăsese în primejdie de moarte, regatul pe care nici nu ajunsese să-l stăpânească. Firește, tot Liga era atotputernică de vreme ce dezmățul obștesc și înverșunarea oamenilor împotriva ordinii și a rațiunii luaseră după zeci de ani de război intern proporțiile unei nebunii colective. Ori poate că nu nebunia îi cuprinsese în puterea ei pe oameni, ci ceva mult mai rău, obișnuința neghioabă de a trăi fără să gândească, fără a ține seama de nimic, poate că o tristă resemnare îi făcea pe oameni să stăruie în purtările lor rușinoase.

Numai o izbândă a regelui nu putea schimba starea de lucruri. Căci, se punea întrebarea, întrucât era întâmplătoare și întrucât un semn al ursitei o singură biruință, mai ales că vrăjmașul nu fusese zdrobit. Ea nu putea încredința încă mulțimile de greșeala lor. Cum adică? își ziceau. Protestantul ăsta pripășit de la miazăzi să fie cu adevărat rege și nu o căpetenie de tâlhari? Păi atunci ce sunt toți marii conducători ai Ligii, care stăpânesc fiecare câte o provincie ori cârmuiesc câte un ținut cu adevărat și pe deplin? Regele poruncea aproape numai acolo unde i se afla armata. Dar avea de partea lui mitul regalității; și mulți își dădeau seama de acest lucru cu destulă neliniște și amărăciune. Un mit înseamnă mai puțin decât adevărata putere, dar pe de altă parte înseamnă mai

mult. Regatul era mai mult decât un teritoriu, decât un ținut, regatul însemna libertate, și libertatea era totuna cu dreptatea.

Dacă sfânta dreptate și-ar pogorî privirile asupră-ne, își ziceau oamenii, ar vedea în ce cumplită decădere ne aflăm, mai mult chiar, ar vedea că nu suntem decât putregai și morminte spoite. Pentru o coajă de pâine ne-am aruncat la picioarele celor mai nerușinați trădători, care ne vând stăpânitorilor lumii, spaniolilor. Din pricina mișeliei, răbdăm jugul, răbdăm pustiirea spiritului și ne lipsim de bunul cel mai de preț, libertatea conștiinței. Toți purtăm vina, și amărâții de gentilomi care slujesc în armatele Ligii ori au funcții în stat, și târgoveții onorabili care le vând mărfuri de tot felul, și noi, oameni de toată mâna, care ne luăm după ceilalți; măcar că nu suntem chiar atât de neghiobi și ne mai aducem câteodată aminte și de simțul onoarei. Dar ce putem face? Doar să șoptim câte o vorbă la urechea unui om în care avem încredere sau să înălțăm în taină câte o rugă către dumnezeu. Acum, însă, după neașteptata izbânda a regelui, la Arques, iată că ne mijește pentru o clipă în suflete nădejdea că va veni și ziua noastră.

Ciudat, dar cei de departe dau de obicei mai mare importanță întâmplărilor decât cei în preajma cărora se petrec. Regele dobândise izbânda aproape de țărmul Mării Nordului. Ar fi fost dar firesc ca în împrejurimi, până la distanțe de două-trei zile de drum, întâmplarea să fi pus oamenii pe gânduri. Mai cu seamă parizienii ar fi trebuit să-și cerceteze conștiințele și să-și dea seama că venise vremea să se lepede de vechile lor rătăciri. Dar nici pomeneală de așa ceva. Acolo, în nord, mulți vedeau cu ochii lor cum, după înfrângere, bande răzlețe desprinse din uriașa armată a Ligii ațineau drumurile, dar nu voiau să-și creadă ochilor. Pentru ei Liga rămânea de neînvins; regele izbutise, datorită ceții dese ce se ridicase de pe mare și

altor împrejurări care hotărăsc sorții războiului, să pună mâna doar pe un petic de țară; atâta tot.

Pentru cei din părțile aflate în inima regatului, întâmplarea vestea însă întorsătura de atâta vreme nădăjduită. Pe malurile Loirei și în orașul Tours, reînviind străvechi amintiri, oamenii se așteptau ca regele să apară în cele din urmă în mijlocul lor. Căci de sute de ani își întâmpinau regele ca pe un stăpânitor, măcar că uneori era un biet fugar. Cel puțin cei din ținuturile depărtate de la apus și de la miazăzi vorbeau despre bătălia de la Arques de parcă s-ar mai fi desfășurat o dată și în fața ochilor lor și ar fi fost un adevărat semn dumnezeiesc. Vijelioșii protestanți din fortăreața La Rochelle, de pe țărmul oceanului, cântau *„O, doamne, arată-ți fața...”* - același psalm pe care îl cântase și regele lor biruitor. De la Bordeaux mai jos, de-a curmezișul spre sud, toată suflarea fremăta, cei din sud socoteau ca și înfăptuite multe din cele ce mai erau încă o taină a viitorului: supunerea capitalei, osândirea trădătorilor atotputernici, glorioasa unificare a regatului de către Henri al lor, care se născuse pe meleagurile lor, pornise din mijlocul lor, și acum ajunsese atât de mare!

Dar să fi fost oare cu adevărat mai înflăcărată închipuirea compatrioților săi decât a celorlalți? „Mare” este numit cu mai multă ușurință un om care n-a fost văzut niciodată cum arată. Compatrioții săi din miazăzi îl văzuseră, însă, de atâtea ori și știau că era mijlociu de stat, că purta pălărie de pâslă, pieptar ponosit și n-avea nicicând gologani. Și-și aminteau și de ochii lui blajini; oare ochii aceia oglindeau bunătatea sufletului său, ori nenumăratele ceasuri de amărăciune prin care trecuse? Orișicum, nu rămânea nimănui dator cu răspunsul și se pricepea să vorbească oamenilor de rând - și încă și mai bine femeilor. Iar dintre acestea, multe - cine să le mai țină socoteala! - ar fi putut dezvălui anume taine de-ale lui. Dar

tăceau, tăceau chitic, deși de obicei erau atât de gureșe. Prin urmare cei din miazăzi știau cum arată la chip, chiar dacă nu fuseseră lângă el când săvârșise ultima ispravă colo sus, în nordul plin de cețuri, unde ai lor cântaseră psalmi înainte de a porni la atac împotriva uriașei armate și a o învinge. Nu a fost de loc lucru ușor și, până l-au îndeplinit, și cerul și pământul și-au ținut răsuflarea.

Între timp au aflat de felul cum se sfârșise bătălia și cei din țări foarte depărtate, care nu știuseră nimic până atunci despre Henri. La mari depărtări, o glorie atât de proaspătă pare supranaturală, neprihănită și cu atât mai mare pare, dintr-o dată, biruitorul. Lumea îl așteptase de mult, se săturase până peste cap să-l rabde pe singurul ei domn și stăpân, pe Filip al Spaniei, să-l rabde în veci pe dezolantul Filip. Asupriții își doriseră de mult, fierbinte, un eliberator; și iată-l, se ivise! Izbânda o dobândise într-o mică bătălie, care nu putea duce la o răsturnare grabnică a stării de lucruri, cu toate acestea era de mai mare însemnătate decât pieirea flotei spaniole. Căci iată, un singur om, bizuindu-se numai pe propriile-i puteri, făcuse să se zdruncine tronul stăpânitorului lumii. Și zdruncinul acesta, deși ușor, se făcea simțit și dincolo de hotare, dincolo de munți, până pe celălalt țărm al mării. Se spunea că într-un oraș vestit de dincolo de mare, o procesiune solemnă îi purtase chipul pe străzi. Să fi fost oare cu adevărat chipul lui? Oricum, îl scoseseră la lumină din taraba unui negustor de vechituri și-i împrospătaseră culorile. Iar poporul strigase: „E regele Franței!” și pornise în urma lui pe străzi; în alai intraseră până și călugări catolici, așa se auzea. Căci zvonul știe totul și nu poate fi oprit.

CUM STAU CU ADEVĂRAT LUCRURILE

Henri nu-și sărbători însă izbânda. Căci o treabă dusă la bun sfârșit atrage după sine alta, iar cine și-a dobândit biruința nu prin șiretlicuri, ci cinstit, nu se fălește cu ea și cu atât mai mult nu se lasă amețit de ea. Acum se gândea să pună mâna prin surprindere pe Paris, capitala sa, înainte de a ajunge acolo ducele de Mayenne cu armata înfrântă a Ligii. Și, cu adevărat, se dovedi a fi mai iute; în afară de asta, cei din Paris se lăsară amăgiți de zvonul că regele fusese înfrânt de Mayenne și pus pe fugă, ceea ce-i mări și mai mult avantajul. Dar înainte de sosirea lui, Parisul se dezmetici și începu să-și organizeze apărarea - deși nu prea îndemânatic. În loc să apere numai zidurile și întăriturile ce înconjurau inima orașului, parizienii hotărâră să păstreze și cartierele mărginașe. În felul acesta dădeau, însă, apă la moară regelui, care voia să-i bată în câmp deschis și să pătrundă prin porțile orașului o dată cu trupele puse pe fugă.

Și, într-adevăr, luă cu asalt, fără greutate, întăriturile din afară, dar porțile se închiseră în ultima clipă. Așa încât trupele sale - elvețieni, pedestrași germani, patru companii de aventurieri, patru mii de englezi, șaisprezece regimente franceze - nu mai avură alta de făcut decât să asalteze zidurile, să măcelărească și să jefuiască. Dar mai mult nu izbândiră.

E drept, regele fu primit cu urale, dar cu urale izbucnite din piepturile unor oameni aflați în primejdia de a fi jefuiți și măcelăriți. Deși porunci să se tragă peste ziduri, în străfundul inimii Henri știa că nici de data aceasta nu va putea intra în capitala sa. Se trase așadar la odihnă într-un palat numit după numele familiei sale „Micul Bourbon”.

Pătrunse înăuntru ca un străin și se culcă pe un braț de paie, căci mai mult nu găsi. Pentru dormit îi rămăseseră doar trei ceasuri, dar petrecu o parte din ele asemuind trecutul cu clipa pe care o trăia.

„În oraș se află palatul Luvrului; am trăit acolo ca prizonier timp de mai mulți ani, ani plini de învățăminte, pe care nu-i uit. Nu-mi va fi dat oare niciodată să revăd orașul ca om liber și ca rege? Cândva, în noaptea Sfântului Bartolomeu, între zidurile Luvrului au fost răpuși aproape toți prietenii mei, iar în oraș, cei mai mulți dintre cei de-o credință cu mine. Acum, după optsprezece ani, iată-i răzbunați! Numai la o singură răspântie soldații mei au doborât azi opt sute de vrăjmași, scoțând strigătul de luptă: Sfântul Bartolomeu! Dar e cumplit că totul se repetă și că nimic, nimic nu poate fi uitat. Eu, din parte-mi, aș înclina către uitare și iertare, către omenie. Căci ce-i adevărat din toate controversele noastre? Cine poate s-o știe? Sigur este numai că ucidem, dintr-o parte ca și din cealaltă. Ei, dacă aș fi putut răzbi prin porți înainte de a fi fost închise! Le-aș fi arătat că sunt un biruitor blând și un adevărat rege. Regatul și-ar fi recăpătat capitala, iar oamenii ar fi avut iar în viață un țel de care n-ar fi trebuit să le fie rușine. Dar nu, n-a fost cu putință! Va fi doar o oarecare potolire a setei de răzbunare, obișnuitele omoruri, o bătălie câștigată și atât!

La treizeci și șase de ani, după ce trecuse prin atâtea spaime, după ce se străduise atâta și dăduse dovadă de atâta răbdare, după ce, mulțumită firii lui vesele, gustase și plăceri fără număr, Henri se odihnea acum pe un braț de paie, lângă piciorul unei mese mari de sufragerie. Mai tresări o dată: porunci ca bisericile să fie cruțate - „dar și oamenii”, adăugă el strigând după ofițerul de ordonanță. Apoi adormi cu adevărat; căci învățase să se stăpânească atât în ceasul neizbânzilor și al mâhnirilor, cât și în ceasurile când norocul îi surâdea pe neașteptate. Somnul îi

era bun prieten, nu întârzia niciodată și îi aducea tocmai ceea ce avea nevoie, semne de bun augur și nu coșmaruri. Așa se face că în visul ce-l avu în acea noapte, văzu apropiindu-se niște vase. La început erau învăluite în aburul depărtării, dar în curând crescură și acoperiră întreaga întindere a mării însorite; erau bastimente puternice, de toată frumusețea; se apropiau, se îndreptau către el. Inima începu să-i zvâcnească; și, cu toate că dormea, înțelese ce însemna venirea lor. Se vorbise într-adevăr despre așa ceva, curând după ce câștigase bătălia. Dar atunci nu luase seama la vorbe, furat cum era de treburile și năzuințele sale arzătoare. În asemenea clipe nu-i arde nimănui de basme. De altfel și după ce se deșteptă din somnul acela de trei ceasuri, vasele zărite în vis îi pieriră cu desăvârșire din amintire.

Se făcu dimineață. Era ziua tuturor sfinților și catolicii din armata regelui se duseră cu toții la liturghie pe la bisericile din cartierele de la marginea orașului. Cei de dincolo de ziduri n-avură curajul să prăznuiască sărbătoarea; își plângeau morții și erau înfricoșați de cele ce-i așteptau. Către seară, însă, se văzură mântuiți; se apropiau trupele Ligii și regele nu le mai putea opri să intre în oraș prin partea opusă; era prea târziu pentru așa ceva. Mai putu îngădui doar ca ai săi să ia cu asalt o mânăstire și să măcelărească vreo trei sute de parizieni. Ceea ce însemna un fel de bun rămas. Dar el, cel dintâi, își dădea seama că nu era de loc frumos. Și plăti pentru aceasta; spre a vedea orașul, se sui în clopotnița unei biserici luând cu sine, drept călăuză, un călugăr. În clopotnița strâmtă îl cuprinsese însă spaima amintindu-și de soarta înaintașului său, ucis de un călugăr. Cu atât mai mult cu cât el însuși avusese de multe ori prilejul de a zări sclipirea cuțitului în mânecile unei rantii. Se furișă dar repede la spatele călugărului și-l apucă de amândouă brațele. Călugărul, deși bărbat în putere, zdravăn, nu făcu

nici o mișcare. Henri nu zăbovi sus, privindu-și capitala. La coborâre îl lăsă pe cel bănuit s-o ia înainte, iar el îl urmă la distanță de câteva trepte. Când ieși din clopotniță, fu întâmpinat de mareșalul Biron care-i spuse: „Sire, călugărul a ieșit ca din pușcă și a zbughit-o”.

În clipa aceea se auziră strigătele de bucurie ale parizienilor; sosise Mayenne, căpetenia oștirii lor, și orășenii îi slăveau ostașii pe străzi. A doua zi regele își așeză trupele în ordine de bătaie și dădu vrăjmașului trei ceasuri să iasă în câmp deschis. În zadar însă; Mayenne se feri ca de foc și regele se retrase. În drum luă cu asalt localități întărite, dar din pricină că plata soldei întârzia, câteva din regimentele sale se destrămară. Cu trupele rămase, regele se îndreptă către orașul său Tours, spre a-i primi pe solii Veneției. De la mare depărtare, bătrâna republică își trimisese vasele; zvonul se adeverea. Solii debarcaseră și străbăteau acum fără grabă regatul, către miază-noapte, spre a aduce omagiul republicii regelui care între timp mai supunea câteva orășele.

UN BASM

Henri auzea zi de zi că solii sunt tot mai aproape și faptul acesta îl neliniștea, de aceea făcea haz pe socoteala lor. „Plouă! zicea. Are să se ude tămâia magilor de la soare-răsare!” Dar în adâncul sufletului se temea ca Liga să nu pună mâna pe soli și să-i răpească înainte de a ajunge la el și a i se închina cu toată cinstea și fala. Când mai aveau încă vreo câteva zile de drum până la Loire, le trimise în întâmpinare trupe numeroase, pasămite ca

escortă de onoare, la drept vorbind, însă, cu gânduri mult mai chibzuite. Apoi rămase să-i aștepte în castelul său din Tours, și avu cam mult de așteptat. În drum, unul dintre seniorii venețieni, om în vârstă, căzu la pat. „A îmbătrânit de tot republica”, rosti Henri către diplomatul său Philippe du Plessis-Mornay.

— Sire, e cea mai veche republică din Europa. Odinioară a fost una dintre cele mai mari puteri ale lumii, iar azi are cea mai mare experiență. De obicei cine zice experiență nu înțelege că de fapt vorbește despre decădere. Dar cei care se îndreaptă acum spre noi știu și acest lucru. Cu atât mai de seamă e deci ceea ce se petrece! Republica aceasta, cea mai înțeleaptă dintre toate, care nu mai năzuiește acum decât să facă față cu demnitate beteșugurilor bătrâneții și să-și amâne cât mai mult sfârșitul, care are la toate curțile cei mai buni observatori și citește rapoarte peste rapoarte, își adună deodată cele din urmă puteri și trece la fapte. Veneția cutează a se ridica împotriva puterii ce stăpânește lumea, Veneția vă aduce omagiul ei după izbânda câștigată asupra puterii ce stăpânește lumea. Cât de mare trebuie să fie această izbândă!

— Și eu am început să mă gândesc mai adânc la izbânda mea. Izbânda, domnule de Mornay..., rosti Henri, dar se opri și măsură mai întâi în lung și în lat salonul castelului din Tours pardosit cu lespezi de piatră.

Tovarășul din tinerețe îl urmărea cu privirea; ca de atâtea alte ori își spunea că își alesese cum nu se poate mai bine prințul. Acesta nu atribuia decât celui-de-sus meritul izbânzii! Și cucernicul protestant își scoase la acest gând pălăria. Era un bărbat de patruzeci de ani, înveșmântat în negru, fără pretenție, cu gulerul alb răsfrânt, cum obișnuiau să-l poarte coreligionarii săi, cu chipul socratic, cu fruntea înaltă, senină, sub care puteau pătrunde cele mai felurite lumini.

— Mornay! exclamă Henri oprindu-se în fața lui. Izbânda

nu mai este ce-a fost. Amândoi știm că altfel de biruințe aveam pe vremuri.

— Sire! dădu răspuns diplomatul, limpede și fără a se grăbi, înainte, ca rege al Navarrei, ați pus la locul lor o seamă de orașe răzvrătite, care au cutezat a vi se împotrivi. După zece ani de trudă și osârdie și după o izbândă glorioasă vi s-a dus însă îndeajuns vestea pentru a fi ales moștenitor al coroanei. Acum, ca rege al Franței, veți lupta cu mai puține greutăți, izbânzile vor fi mai mari, iar Fama va zbura cu mai mare râvnă.

— Dacă aceasta ar fi singura deosebire, Mornay! După izbânda care i-a făcut pe venețieni să vină încoace, am asediat Parisul și m-am retras fără a dobândi nimic. Să nu fi aflat oare venețienii nimic?

— Până la Veneția e cale lungă și solii ei au pornit la drum înainte de asediu.

— Dar ar fi putut face cale întoarsă. Sunt doar oameni înțelepți! Știu ce înseamnă când un rege e silit să-și asedieze capitala și încă zadarnic! Să măcelărești, să jefuiești - și să te retragi, după ce ai aruncat o privire înăuntrul orașului din clopotnița unei biserici și ai tremurat de frica unui călugăr!

— Sorții războiului sunt schimbători, sire.

— Așa spunem noi. Dar care e adevărul? În timp ce eu vegheam la una din porți, Mayenne a intrat în oraș prin alta. Și a trecut peste un pod care trebuia să fi fost distrus dacă mi se asculta porunca; dar n-a fost. Așa stau lucrurile cu sorții războiului. Și îmi vine a crede că la fel se întâmplă și când izbândesc eu.

— Slăbiciune omenească, sire.

— Și totuși, există comandanți de oști care...

Henri vru să urmeze, dar se opri: se gândea la un comandant, cu numele de Parma, care, după cum îi mergea vestea, nu credea în sorții războiului și nu socotea o scuză slăbiciunea omenească.

— Mornay! exclamă Henri și-și zgâlțâi sfetnicul. Spune-mi! Pot oare să înving cu adevărat? Menirea mea este să scap regatul; dar cugetul mi-era mai liniștit când nimeni nu pornise încă la drum spre a-mi aduce laude înainte de vreme.

— Veneția dorește ca izbânda să fie a voastră, sire. Și nu și-ar fi rechemat solii nici chiar dacă armatele voastre ar fi fost în plină destrămare.

Iar Henri spuse:

— Mi-a fost dat așadar să cunosc că gloria se întemeiază pe o neînțelegere. Am câștigat-o, dar fără a o fi meritat.

Și își schimbă fără veste înfățișarea, se răsuci pe călcâie și îi primi cât se poate de vesel pe cei ce tocmai veneau să-l vadă. Erau o seamă dintre cei mai buni gentilomi ai săi, îmbrăcați în haine noi și frumoase.

— Bravo, de la Noue! îl întâmpină Henri. Ai străbătut fluviul înot cu un braț de fier. Bravo, Rosny! Giuvaericalele pe care le porți provin din cele mai nobile case, deși nu și din casa familiei tale și cine știe câți bani vei mai fi găsit și strâns prin suburbiile Parisului! Ce-ar fi să te fac ministrul meu de finanțe în locul burtosului de d’O?

Și privi împrejur, căci i se părea că nu râd cu prea mare poftă.

— De nimic nu mă tem mai mult decât de oamenii triști; n-am de fel încredere în ei.

Tăceau. Iar Henri îi privi pe rând, până când ghici totul. Vechiul prieten d’Aubigné, cu care împărțise soarta prizonierilor și care mai târziu îi devenise tovarăș de arme, cel totdeauna plin de îndrăzneală și plin de evlavie, în versuri ca și în fapte, făcu „da” cu capul. Încuviință și spuse:

— Asta e, sire! A venit un curier ud leoarcă tocmai când ne găteam pentru primire.

Pe Henri îl trecu un fior. Zăbovi un timp, până își veni în fire, apoi, când se crezu din nou stăpân pe glasul lui,

răspunse voios vechiului prieten:

— Ce vrei, Agrippa, sorții schimbători ai războiului! Solii au făcut cale întoarsă. Dar au să se răzgândească ei, pentru că în curând dau o nouă bătălie.

În încăperea alăturată se auziră zgomote. Ușa fu dată în lături și, escortat de soldații din gardă, intră un curier pe care curgeau sudorile. Avea răsuflarea tăiată, nu putea scoate o vorbă. Îl așezară pe un scaun și-i dădură de băut. „E altul”, observă Agrippa d’Aubigné.

În sfârșit, omul se mai liniști.

— Peste o jumătate de ceas, solii sunt aici.

Henri simți că i se sparge pieptul.

— Acum, îi las să aștepte până mâine, zise și ieși repede din salon.

Peste noapte se întâmplă o minune. Zilele de noiembrie se preschimbară în zile de mai. Dinspre miazăzi sufla o boare caldă, care risipise norii până departe. Cerul se întindea senin deasupra castelului din Tours, deasupra parcului, deasupra fluviului lat ce străbătea molcom câmpiile din inima regatului. Mestecenii erau înalți și desfrunziți, așa că din castel se putea vedea când vor acosta vasele care îi treceau fluviul pe solii venețieni, găzduiți în vilele de pe malul opus. În sala de jos a castelului, cu ferestre mari, până la podele, adăstau curtenii, seniori și doamne, gătiți fiecare după cum le îngăduia punga ori după cum socotiseră că e mai cuviincios. Roquelaure era îmbrăcat cel mai cu gust. Agrippa avea penele cele mai mari. Frontenac se luase la întrecere cu Rosny. Iar acesta avea mai multe giuvaericale la pălărie și pe guler decât doamnele cele mai gătite. Dar fața încă tânără și fără zbârcituri îi era gravă ca totdeauna. Apăru și sora regelui și de îndată se vădi a fi cea mai frumoasă dintre femei. Își sprijinea căpșorul blond și gingaș pe un guler înalt de horbotă încrustată cu nestemate; obrăjorul nevoit a arbora severitatea potrivită

unei Curți lăsa să se întrevadă totuși o prospețime sufletească pe care nimic n-o putea schimba. Nu trecuse pragul ușii când vălul întrețesut cu fire de aur i se prinse de ceva. Ori poate că se fâstâcise din pricină că avea un picior mai scurt decât celălalt? Întreaga Curte se înșirui spre a-i face loc. În clipa aceea îl zări venind din partea dimpotrivă pe fratele ei, regele. Un scurt strigăt de bucurie - nu se mai gândi la dânsa și fugi câțiva pași, fără a se mai simți de loc stingherită.

— Henri!

Se întâlniră în mijlocul încăperii. Catherine de Bourbon plecă un genunchi în fața fratelui ei. Copilăriseră împreună, străbătuseră de mici țara în vechi și grele rădvane împreună cu mama lor Jeanne. „Prea scumpa noastră mamă a fost bolnavă și împovărată de griji, dar și nespus de puternică, mulțumită credinței în care ne-a crescut! În cele din urmă dreptatea a rămas de partea ei, cu toate că i-a fost dat să moară otrăvită de bătrâna și ticăloasa *Madame* Catherine; la rândul nostru, am avut și noi partea noastră de spaime și chinuri. Și totuși acum suntem în această încăpere din inima regatului, suntem regele și sora lui și-i vom primi pe solii Veneției!” îi trecu lui Henri prin minte și, cu ochii în lacrimi, strigă:

— Catherine!

Apoi o ridică pe soră-sa și o sărută. Iar toată Curtea aplaudă voioasă.

Îmbrăcat în mătase albă, cu cordon albastru și mantilă roșie, regele porni alături de prințesă, sora sa, ținând-o de mână; în drumul lor șirurile curtenilor se deschideau, apoi, după ce treceau, iar se închideau. Se opriră lângă cea mai înaltă fereastră și curtenii se înghesuiră cu toții să ajungă în vecinătatea lor, dar cei ce izbuteau nu erau numai dintre cei mai buni. Catherine îi șopti fratelui său:

— Nu-l pot suferi pe cancelarul tău Villeroy. Iar trezorierul d’O mi-e și mai urât. Și ai alții și mai răi. Ce

bine ar fi, Henri, dragul meu, ca toți cei care te slujesc să fie de credința noastră!

— Crezi că eu n-aș vrea? îi răspunse Henri surorii sale, tot în șoaptă, dar în același timp făcu un semn prietenos celor doi curteni de care pomenise dânsa.

Înciudată, Catherine se îndreptă spre rândurile aflate mai în urmă; cu cât erau mai depărtate, cu atât fețele erau mai prietenoase. Aproape de perete dădu peste o ceată întreagă de vechi prieteni; tovarăși de arme ai fratelui ei, cavaleri ai vechii Curți a Navarrei, care pe atunci purtaseră doar pieptare grosolane de piele.

— Ce frumos v-ați gătit, domnii mei! Domnule baron de Rosny, când vă învățam să dansați nu aveați încă nestemate. Domnule de la Noue, mâna dumitale!

Luă mâna de fier a hughenotului, nu mâna de carne și oase, ci mâna de fier, și rosti în așa fel încât să fie auzită numai de el, de Agrippa d'Aubigné și de lunganul Du Bartas:

— Un singur fir de nisip de l-ar fi făcut dumnezeu să se rostogolească altfel în drumul nostru, n-am fi ajuns aici. N-am dreptate?

Dădură din cap. Pe chipul întunecat al lunganului Du Bartas se și oglindeau psalmii pe care era gata să-i rostească; dar tocmai atunci se auziră răsunând trompetele. Soseau! Să luăm înfățișarea cuvenită și să arătăm că suntem o Curte puternică! Fețele celor mai mulți deveniră solemne, de o solemnitate încălzită de curiozitate; spinările se îndreptară. Prințesa de Bourbon stătea și ea dreaptă. Privi către doamne; erau prea puține la această Curte aflată în veșnică mișcare și aducând mai mult a tabără. Dintr-o dată, însă, se hotărî, luă mâna Charlottei Arbaleste, soția protestantului Mornay, și păși în față. Fără veste interveni o pauză.

Solii, aflați încă lângă mal, păreau a nu se hotărî asupra ordinii în care să pornească. Trompetele sunaseră prea

devreme. Drumul suia costiș; oare solii venețieni erau prea bătrâni și nu-l puteau învinge? Regele părea că se amuză; în orice caz cei din jurul lui râdeau. Prințesa, sora sa, o îndemnă pe însoțitoarea ei să se îndrepte spre altă fereastră: se speriase, lângă fratele ei se afla vărul Soissons, pe care-l iubea. „Măcar de nu aș avea-o lângă mine pe protestanta asta cucernică!" gândi Catherine, uitând că ea însăși era o hughenotă, bigotă. Căci uitase de sine, uitase de tot ce însemnase scurta ei viață. De cum dăduse cu ochii pe neașteptate de omul pe care-l iubea, inima începuse să-i bată cu putere și i se tăiase răsuflarea; ca să nu se dea de gol, își luă cea mai ințepată înfățișare de care era capabilă, dar nu mai știa ce vorbește cu însoțitoarea. Se pomeni spunând:

— Am bătăi de inimă. Doamnă de Mornay, n-ați suferit niciodată de bătăi de inimă? Nici atunci în Navarra, când ați avut de-a face cu consistoriul din pricina pieptănăturii domniei-voastre?

Charlotte Arbaleste purta o bonetă ce-i acoperea fruntea până la ochi, până la ochii aceia mereu strălucitori, care nu știau ce-i sfiala. Și virtuoasa soție a protestantului Mornay mărturisi fără a-și pierde cumpătul:

— Am fost acuzată de lipsă de smerenie fiindcă purtam zulufi falși și pastorul mi-a refuzat cuminecătura. Ba a refuzat-o chiar și domnului de Mornay. Din pricina supărărilor, am rămas până acum, după atâția ani, cu inima cam șubredă.

— Ca să vezi ce nedreptate ne poate face biserica noastră, se grăbi prințesa să constate. Ai suferit doar pentru religia noastră surghiunul și sărăcia, după ce ai izbutit să scapi, în noaptea Sfântului Bartolomeu. Toți cei de aici, care așteptăm acum solii, am fost prizonieri ori surghiuniți de dragul Religiei: și dumneata, și domnul de Mornay, și regele, fratele meu, și eu.

— Da, și dumneavoastră, repetă Charlotte, pironindu-și

privirea limpede, ascuțită, în ochii Catherinei care, de neliniște, tremura toată.

Căci își dădea seama că vorbele nu pot ascunde nimic. Nu pot ascunde nimic femeii aceleia.

— Dar în ciuda pastorilor ți-ai păstrat multă vreme zulufii arămii, stărui biata Catherine. Și ai avut dreptate, cred. Cum adică? Să suferi prigoana, surghiunul, și, înapoiată în sfârșit în patrie, să nu ți se recunoască jertfele numai din pricina părului?

— Nu, n-am avut dreptate, mărturisi însă soția protestantului. Am păcătuit, n-am știut ce e smerenia. Firește, se învinovățea pe ea însăși, dar, la drept vorbind, îi amintea prințesei de păcatul ei, cu mult mai mare. Și intenția reieși limpede din cuvintele următoare. Lipsa mea de smerenie, zise, nu putea fi privită cu îngăduință, căci n-a fost întâmplătoare, ci voită; măcar că mi s-a arătat greșeala, am stăruit în ea. Dar, prin rugăciune, în sufletul meu a pogorât până la urmă lumina, mi-am recunoscut vinovăția și de atunci port cu smerenie boneta.

— Am bătăi de inimă, rosti Catherine.

Și privi cu ciudă fața palidă, cucernică și lunguiață a celeilalte. „Înainte, când mai era drăguță, mergeam împreună la bal”, gândi apoi, și gândul acesta îi potoli ciuda. O cuprinse mila, apoi căința. Eu am rămas neschimbată - ca și păcatul meu. Mă cunosc, mi s-a arătat greșeala, dar nu mă pot schimba; și nu pot fi iertată”, își spuse cuprinsă de remușcări. După aceea se rugă încet și stăruitor: „Doamne, ajută-mi să-mi pun și eu în astă-seară pentru totdeauna o bonetă!” deși nu prea nădăjduia că ruga îi va fi ascultată.

Contele de Soissons se opri tocmai în fața lor și le spuse:

— Doamnelor, maiestatea-sa vă dorește în preajmă-i.

Amândouă plecară ascultătoare capetele, la fel de smerite acum. Contele prinse doamnele de vârful degetelor și le conduse cu brațele întinse. Încercă să strângă

încetișor mâna verișoarei. Dar aceasta nu-i răspunse, ci privi în altă parte. Curtenitor, contele o predă fratelui ei, regele.

Printre plopi se zărea o lucire metalică; mai întâi crezură cu toții că erau arme ori alte unelte de luptă. Dar femeile spuseră îndată:

— Nu! Ne e prea bine cunoscut cum sclipesc giuvaericalele. Aici e vorba cel puțin de niște broderii.

Aveau dreptate, era însă ceva mai mult: înmărmuriți, văzură un fel de corabie de argint plutind parcă prin aer, înaintea alaiului. Corabia de argint era atât de mare încât puteau să încapă în ea câțiva oameni - și, într-adevăr, niște mâini omenești întinseră o pânză, niște mâini de copii. Căci corabia avea un echipaj alcătuit din băiețandri, care făceau pe marinarii și cântau cântece marinărești, acompaniați de sunetul slab al unor instrumente nevăzute. Nimeni nu-și putea da seama cum era pusă în mișcare corabia aceea fermecată.

Se opri la vreo douăzeci de pași de castel, mai bine zis fu așezată pe pământ și de sub minunatele văluri ce atârnau de prova ieșiră la iveală niște pitici; ei purtaseră vasul pe umeri. Erau gheboși și îmbrăcați din cap până în picioare în roșu; când o luară la fugă ca niște diavoli, toată Curtea izbucni în râs. Întru acestea se apropia o litieră. Mai bine zis un adevărat tron. Plutea la câteva palme de pământ, atât de lin și fără a stârni nici cel mai mic zgomot, încât numai niște mașini minunate trebuie că-l pun în mișcare. Pe cerul albastru se profila capul femeii blonde purtată în litieră. Avea o pieptănătură înaltă, presărată cu perle mari. Tronul era numai purpură, iar femeia, o făptură mândră îmbrăcată în văluri aurii, cum picta Paolo Veronese. Cine să fie? se întrebau toți. Pe față purta o mască de mătase neagră. Cine să fie? Curtea amuțise. Regele se descoperi și ceilalți făcură la fel.

Pe lângă tronul înalt pășeau, mai bine zis tropăiau, niște

oameni cu înfățișare aprigă, în zale negre; purtau straie pestrițe, posomorâte și, cum erau cu capul descoperit, li se vedea claia de păr roșu sau negru, foarte neobișnuit. Fură totuși recunoscuți după fălcile lor cumplite: erau sclavoni[1] supușii înfrânți ai Veneției. După dânșii se iviră niște pescari, fii adevărați ai orașului de pe țărmul mării, fără nici o podoabă pe ei, cu hainele peticite și lopețile roase, de parcă chiar atunci ar fi fost luați de pe podul vreunui canal. Cântau cu glasuri limpezi, care nu ascundeau nici o taină, cu toate că se foloseau de o limbă pe care prea puțini o cunoșteau. Era un cântec solemn deși - plin de voioșie. Și curtenilor li se părea că se află într-o biserică, într-o biserică nevăzută, sclipind undeva peste mare.

Cântăreții se opriră însă din cântat tocmai când era mai frumos; femeia de pe tron întinsese mâna. Avea o mână prea frumoasă, plină, cu degetele subțiindu-se către vârf și ușor răsfrânte. Nu o împodobeau nestemate, dar era trandafirie și făcuse un semn maiestuos și în același timp îmbietor, de parcă înalta doamnă ar fi binevoit să-și cheme iubitul. Vine solul, înțelese Curtea; regele Franței, neînsoțit de nimeni, înaintă câțiva pași, ieșindu-i în întâmpinare.

În clipa aceea pescarii se depărtară de tron și îngenunchează. Se dădură în lături și îngenunchează și războinicii sclavoni. Copiii îngenunchează în corabia de argint, iar piticii roșii în tufișurile mai depărtate. Lângă tron drumul rămase liber: pe el păși un bărbat slab, îmbrăcat în robă neagră și beretă; un învățat, își dădu cu părerea Curtea. Dar de ce un savant? Cum adică, republica pune în fruntea soliei ei un savant? Ceilalți doi, comandanți de oști încărunțiți, îl lăsară să treacă înainte.

Agrippa d'Aubigné și Du Bartas, doi umaniști care aveau pe trupurile lor multe cicatrice din bătălii vechi și noi, se

---

[1] Locuitori ai Sclavoniei, adică ai Croației.

sfătuiră grabnic, în timp ce solul se apropia cu pași măsurați de regele Franței. Era domnul Mocenigo, o rudă a dogelui, un om foarte bătrân. Luptase pe vremuri la Lepanto[1], în vestita bătălie navală în care turcii fuseseră înfrânți. Iar acum predă limba latină la Padua și în această calitate era cunoscut în întreaga creștinătate.

— Ni se face o mare cinste! se bucură poetul Agrippa. Domnul Mocenigo a venit să se închine în fața regelui nostru, iar eu, de bucurie, simt dorința să cânt în versuri bătălia de la Lepanto, de parcă aș fi luat parte la ea!

— Mai bine ai cânta următoarea noastră bătălie, îl povățui ursuz lunganul Du Bartas. „Au n-am să mai fiu atunci”, își zise apoi în sinea sa, cuprins de negre presimțiri.

Regele își pusese din nou pălăria cu pene; sub marginea ei răsfrântă îi străluceau ochii larg deschiși pentru a nu-i scăpa nici un amănunt. Dar era și mișcat, aproape îi dădeau lacrimile. Poate că de aceea îi și ținea larg deschiși și neclintiți. De altfel deopotrivă de neclintite îi erau și brațele și picioarele. Solul își lăsă capul în piept în semn de salut. Apoi îl ridică, îl dădu pe ceafă și abia atunci se văzu că un ochi îi era închis și brăzdat de o cicatrice roșie.

Începu să vorbească într-o latinească frumoasă, sonoră, curgătoare, deși aspră. Auzind-o, curtenii o asemuiră cu marmura. Acum i se puteau desluși solului și trăsăturile feței; chipul osos, cu nasul ascuțit și colțurile gurii lăsate, amintea de chipul lui Dante, de al unui bătrân înțelept. Curtenii nu înțeleseră toate frazele: deși obișnuiți cu limba latină, acum o auzeau rostită de un străin. După fața vorbitorului își dădură seama însă că regele lor era

[1] Bătălia de la Lepanto a avut loc la 7 octombrie 1571. O flotă a Ligii Sfinte, o coaliție de state maritime catolice, a învins decisiv principala flotă a Imperiului Otoman. Bătălia care a durat cinci ore s-a dat la marginea nordică a Golfului Patras, în largul coastelor Greciei de vest actuale.

copleșit de laude: era asemuit cu conducătorii de oști ai Romei și găsit vrednic a sta alături de ei.

Numai Henri înțelegea tot, și sensul obișnuit al cuvintelor, și tâlcul lor. De aceea își spunea în sinea lui: „Ai fost cântărit și judecat. Cine ești? O afli chiar acum din această cuvântare, sau crezi c-o poți afla atâta timp cât n-a luat încă sfârșit. Înțeleptul te aseamănă chiar de formă, cu cel dintâi cuceritor al acestui regat, cu romanul Iuliu Cezar, înaintașul tău. La drept vorbind, însă, te previne să rămâi ce-ai fost și până acum: un luptător și un călăreț îndrăzneț, mare în micile încăierări și neîncercat în fapte mari. Știu pe cine preferă el; pe compatriotul lui, pe Farnese, ducele de Parma, cel mai mare strateg al vremii noastre. Eu nu sunt un Farnese, sunt doar un luptător care nu stăpânește arta războiului”.

Îl trecură nădușelile și făcu ochii și mai mari. Solul venit din depărtări, care din prima clipă ținuse să-i spună adevărul, îl cântări deodată cu seriozitate; abia acum cu toată seriozitatea. O față atât de uscățivă nu mai văzuse de când era. Fața aceea descărnată trăda o ardoare și o abnegație cum nu se așteptase să întâlnească. Tăcu o clipă și își împreună mâinile.

Când își reluă cuvântarea, avea glasul încețoșat, nu mai vorbea curgător și aspru; de altfel mai rosti doar câteva vorbe dintre care cea mai însemnată fu: „iubire”. „Și chiar dacă ar fi cineva bogat în izbânzi și meșter mare, dacă i-ar lipsi iubirea...” Acum locul Cezarilor îl luase scriptura; o asemenea înlocuire era neașteptată și îi miră pe toți, mai ales pe cuvântător, care se grăbi să încheie. La rândul lui și Henri făcu ceva neașteptat. Nu întinse, cum fusese înțelegerea, mâna solului, spre a-l ajuta să urce pe peron, ci sări el însuși jos și îi dădu acolada, îl îmbrățișă și îl sărută pe amândoi obrajii. Întreaga Curte văzu gestul și își arătă zgomotos mulțumirea. Copiii din corabia de argint văzură și ei, femeia de pe tron cu vălurile aurite văzu și

dânsa și, pentru că era fiica unuia dintre pescarii cu hainele peticite, uită de măreția ei și bătu din palme. La fel făcură și războinicii sclavoni și pescarii și cei doi comandanți de oști încărunțiți.

Henri privi în juru-i și râse bucuros. Deși în aceeași clipă simți în spate o înfiorare necunoscută. „Nu, nu e ca atunci când te pândește un ucigaș, nu, de data asta e ca fâlfâirea unei aripi. Pentru prima dată acum, când am ajuns aproape la patruzeci de ani, mă atinge aripa gloriei, a măreței glorii mondiale. Totul se petrece ca în basmele orientale; se va risipi curând și îți dă fiori.”

— Domnule ambasador, după ce se va fi sfârșit ceremonia, v-aș ruga să stăm de vorbă între patru ochi.

— Despre ce anume, sire?

— Despre ducele de Parma.

BLAZONUL

„Trebuie să dau bătălia”, își spuse Henri după ce solii Veneției plecară; de fapt luase această hotărâre încă din clipa când i se înfățișaseră cu toată fala. Fiindcă tocmai neliniștitoarea lui glorie îl făcea să-și vadă mai limpede situația. Era încă un rege neîncoronat, un rege fără capitală. Iar un comandant de oști ca el, fără bani, trebuia, pentru a nu i se risipi ostile, să cucerească cât mai des cu putință câte un oraș; acesta plătea în locul lui. Dar era vorba de orașe din propriul său regat. Grea treabă să rămâi părintele patriei, să-ți păstrezi dragostea poporului și în același timp să alergi de colo colo, să înfrângi vrăjmașii și să strângi dări. Căci nu trecuse nici o

săptămână de la sărbătoarea ca în basme din Tours și Henri se lupta din nou cu greutățile vieții.

Curăți de vrăjmași Touraine, apoi provinciile învecinate și pătrunse în Normandia, unde mai fusese și când dobândise victoria de la Arques. Ce se alesese, însă, din biruința aceea? De îndată ce se depărtase, localitățile cucerite îl trădaseră. Vrăjmașul cu care lupta nu era un om ca el; era un balaur cu multe capete. „Îi tai șapte capete, dar îi cresc la loc alte opt. Așa mi se întâmplă și mie cu Liga. Supușii mei mi se închină cu grămada când pun mâna pe cuibul lor. Se jură că nici prin gând nu le-a trecut să ridice armele asupră-mi, dar dacă aș pune să se sape prin grădinile lor, s-ar găsi flintele ascunse. Trebuie să iau însă lucrurile în glumă și să-mi spun că asta-i viața pe care mi-a hărăzit-o soarta. Iar dacă cumva nu sunt făcut spre a duce numai o asemenea viață, ci pentru a înfăptui ceva mai bun, cu atât mai înțelept e să nu suflu nici o vorbă.”

— Sunt mai sănătos ca oricând, spunea Henri tuturor în iarna aceea cu ninsori dese, când se văzură nevoiți a înnopta de atâtea ori pe pământul înghețat. Soldații mei sunt și ei sănătoși tun și numărul lor crește mereu; păi numai târgușorul ăsta îmi dă șaizeci de mii de taleri. Și apoi punem rămășag că târgușorul vecin se predă până joi?

Și, într-adevăr, încheie un contract cu orășelul Honfleur: dacă, până joi, Mayenne ori fiul său Nemours nu se vor ivi la fața locului, atunci i se vor deschide lui porțile orașului. Și chiar așa se întâmplă. Comandantul oștilor Ligii, Mayenne, își lăsa soldații să se odihnească, iar el își petrecea vremea la Paris, „unde, când va veni vremea, am să știu și eu să gust din plăcerile vieții1”, spunea Henri încrezător. În sinea lui gândea însă: „Trebuie să dau bătălia”. Și uneori socotea că va fi o glumă bună, alteori, dimpotrivă, un moment hotărâtor în viața lui.

Avea în bagaje o piesă rară, un ceas deșteptător pe care-

l întorcea cu grijă. Pierdea mai puțin timp cu somnul decât burduhănosul de Mayenne cu mesele. În ultima vreme, sănătatea lui de fier îi îngăduia să se lipsească uneori și de cele câteva ceasuri de somn. Stătea cu capul rezemat în mâini și se gândea: „Trebuie să dau bătălia - și nu ca alte dăți, când se putea fie să înving, fie să fiu învins. De data asta nu mi-e îngăduit să pierd bătălia, nu mi-e îngăduit. Dacă aș pierde-o, totul ar fi pierdut. Acum sunt prea mulți cu ochii pe mine, toată lumea e cu ochii pe mine, atât aliații, care m-au slăvit înainte de vreme, cât și regele Spaniei, care râvnește la regatul meu. Și ar pune chiar mâna pe el, dacă eu nu i-aș mai sta în cale. Cine l-ar putea împiedica? Poporul e învrăjbit din pricina credinței. Dacă ar crede cu toții în adevărata religie, Don Filip nu i-ar putea învinge. Dar cine știe care e cea adevărată?! Fiecare cu religia lui. Eu sunt hughenot și îmi odihnesc oasele pe pământul înghețat bocnă. Dacă ar porni Don Filip împotriva noastră, dacă ar veni cu oaste mare, n-ar mai avea nici o importanță dacă religia mea e cea adevărată sau nu; atunci nu ar mai fi vorba de confesiune, ci de regat, care în orice caz e de la dumnezeu. Religia mea e o chestiune care se rezolvă între mine și dumnezeu”, se lumină deodată regele într-o noapte întunecoasă, în timp ce opaițul din cort pâlpâi și se stinse.

Ceasul deșteptător sună, regele se sculă și-și chemă ofițerii, în ziua aceea erau multe de făcut și multă cale de străbătut călare. Pentru a putea ajunge sub zidurile cetății, asediatorii trebuiau să sece un șanț plin cu apă. După ce treaba aceasta fu împlinită, începu un schimb de focuri care dură până la căderea serii. Între timp Henri și pornise călare să supravegheze alte lucrări din împrejurimi. Pe la vremea cinei ajunse flămând ca un lup în orașul Alençon și se îndreptă cu numai câțiva însoțitori spre locuința unui ofițer devotat, pe care nu-l află însă acasă. Nevasta ofițerului, necunoscându-l, îl luă drept unul dintre generalii

lui și îl primi cu onorurile cuvenite, dar vădit încurcată.

— Nu cumva vă stânjenesc, doamnă? Vă rog să-mi spuneți drept, n-aș vrea de loc să vă stânjenesc.

— Atunci am să vă spun fără ocoluri. Azi e joi; am trimis prin tot orașul după ceva de mâncare, dar nu s-a găsit nimic; nu știu ce-i de făcut. Doar un cinstit meșteșugar, vecin de al nostru, are o gâscă gata jumulită, dar zice că o dă numai dacă i se îngăduie să ia parte la ospăț.

— Și e plăcută tovărășia lui?

— Da, domnule, prin partea asta a orașului nici nu se află om mai glumeț ca el. Și apoi e foarte cumsecade, ar sări și în foc pentru regele Henri, iar treburile îi merg foarte bine.

— Atunci, să poftească, scumpă doamnă. Sunt flămând ca un lup; chiar dacă o fi plicticos, mai bine mănânc cu el decât să nu mănânc de loc.

Meșteșugarul fu dar chemat și veni în hainele de duminică și cu gâsca în brațe. Până să se facă friptura, îi ținu de urât regelui; după cum se părea, nici el nu-l recunoscu, fiindcă, altfel, nu s-ar fi încumetat să pălăvrăgească vrute și nevrute, să-și bârfească vecinii, să istorisească tot soiul de năzdrăvănii și cu atâta haz încât Henri uită în clipele acelea și de foame. Curând - fără să vrea, și fără măcar să-și dea seama - începu și el să vorbească deopotrivă cu meșteșugarul. Nu era așadar de loc greu să rămână părintele patriei și să-și păstreze dragostea poporului, cu toate că își silea în același timp supușii a-i da ascultare și a plăti dări. Minunea aceasta o putea înfăptui numai fiindcă avea cugetul curat în privința țelurilor sale. Să aducă pe oameni la rațiune fără viclenie, fără ocolișuri și să salveze regatul. Căci, la drept vorbind, gândul acesta îl stăpânea neîncetat, chiar și în somn sau când se veselea. Bravul meșteșugar cu care stătea de vorbă povestea de zor, dar nici el nu uita de atelierul lui.

Regele își spunea: „Trebuie să dau bătălia. A venit

vremea. Am cucerit destule fortărețe pentru ca burduhănosului de Mayenne să-i fi pierit pofta de odihnă. Vărul meu, mareșalul Biron, face și el destule necazuri Ligii, iar regina Elisabeta a Angliei e la curent cu toate izbânzile noastre. Acum vom începe asediul orașului Dreux: Mayenne n-are să mai poată rămâne cu brațele încrucișate, va trebui să se îndrepte încoace și să primească lupta. Și spaniolii au să i-o ceară. Altminteri de ce i s-ar fi trimis trupe în ajutor? E pentru întâia oară că Liga primește întăriri de la Don Filip. Trupele vin din Țările de Jos, unde au fost sub comanda guvernatorului, a lui Farnese. Oare n-am să am prilejul să-l văd și pe el în persoană, pe marele strateg, pe vestitul maestru în arta războiului? Grozav aș vrea să știu ce părere are despre mine Farnese?”

În clipa când îi trecu prin minte acest nume, Henri sări de pe scaun. Meșteșugarul rămase cu gura căscată. Dar Henri repetă întocmai cele ce-i povestise.

— Când mănușarul găsi pe namila de potcovar la nevastă-sa, îi întinse împăciuitor mâna și-i zise: „Din partea ta, prietene, nu pot s-o cred”. Și Henri râse. „Să știi că-i bună, cumetre.”

— Zău așa, cumetre! îi răspunse meșteșugarul, liniștit acum în privința apucăturilor furtunoase ale tovarășului său.

Tocmai atunci, gazda își pofti oaspeții la masă. Se așezară toți trei și mâncară gogeamite gâsca, atâta doar că gazda și vecinul abia de ciuguleau din ea, pe când oaspetele străin înfuleca de zor, și cu cât se îndopa mai tare, cu atât râdea mai cu poftă de istorisirile acestuia, ceea ce mărea buna dispoziție a meșteșugarului. Păru așadar de mirare că, după ce goliră ultimul pahar, înainte de a se ridica de la masă, meșteșugarul lăsă ochii în pământ,- sfios, iar fața strălucitoare i se întunecă. Regele crezu că-i vorba de vreo nouă năzdrăvănie, dar

meșteșugarul i se aruncă la picioare, rugându-l:

— Iertare, sire, iertare! A fost cea mai frumoasă zi din viața mea. V-am recunoscut de îndată, că doar am slujit în armata maiestății-voastre și am luptat la Arques; acum trebuie să ispășesc toana ce-am avut-o de a sta la masă cu regele. Iertare, sire, dar am făcut pe prostul ca să râdeți puțin de glumele mele. Acum, iacă necazul: un om prost ca mine a stat la cină cu maiestatea-voastră.

— Ce ne facem?! exclamă regele.

— Ca să scăpăm de necaz, nu-i decât o cale.

— Care?

— Să mă ridicați în rândul nobililor.

— Pe tine?

— De ce nu, sire? E adevărat că muncesc cu palmele, dar în capul meu sălășluiesc gânduri curate și inima-mi bate pentru regele meu.

— Nici că se poate mai bine, dragă prietene! Și ce blazon îți alegi?

— Gâsca. Ei îi datorez cinstea ce-am avut-o!

— Asta-i cea mai bună din glumele tale. Ridică-te, cavalere de Gâscani!

UN ROMAN CAVALERESC

Noul cavaler se îngriji ca întâmplarea să fie cunoscută de toată lumea, lucru care aduse regelui o mare popularitate. În sfârșit, un rege pe placul inimii noastre! Nu se ține fudul, poți să stai de vorbă cu el, cu toate că, fiind eretic, nu-l poate aștepta decât pierzania. Da eretic, neeretic, e rege, și dacă domnul vrea așa, va trebui să ne

obișnuim și noi cu el. L-o lăsa, însă, dumnezeu să izbândească?

Asta era întrebarea pe care și-o punea și Henri. Niciodată nu-și pregătise vreo bătălie cu atâta migală. Ridică asediul orașului Dreux, își trase trupele de prin toate localitățile unde erau împrăștiate și se lăsă respins până la hotarele Normandiei; nu însă și dincolo de ele. Se opri la Ivry, care este tot în provincia Île de France, în inima regatului, acolo unde se află și Parisul.

Ducele de Mayenne, din casa de Lorena, crezuse că de data asta numai superioritatea numerică a trupelor sale îi va aduce izbânda, fără a mai fi nevoie să dea bătălia. Generalul spaniol Farnese, duce de Parma, trebuise să-i cedeze, din ordinul lui Don Filip, floarea armatei lui, șase mii de mușchetari și o mie două sute de lăncieri valoni; în total, Mayenne comanda astfel o armată de douăzeci și cinci de mii de oameni. Cum se putea împotrivi unei, asemenea armate un rege fără țară, a cărui oștire nu însemna nici măcar a treia parte din puterea vrăjmașului său? Și unde mai pui că în rândurile armatei lui Mayenne se aflau regimente spaniole - regimentele nicicând învinse ale puterii care stăpânea lumea! Totuși regele făcuse tabără la Ivry.

Era a douăsprezecea zi a lunii martie, în anul 1590. Henri petrecu ceasurile acelei zile și ale nopții care-i urmă cu totul altfel decât de obicei în ajunul unei bătălii. Nu umbla călare de la un detașament la altul, spre a-și îmbărbăta ostașii, nu dădu ajutor la săpatul șanțurilor. De altfel nici nu se săpară șanțuri. O câmpie întinsă, un pârâu, dincolo o putere covârșitoare și dincoace un om care concepe un plan.

Henri, trântit pe pământ, făcea schițe. Mareșalii săi, Biron și d’Aumont, nu-și credeau ochilor. Gândurile îi erau stăpânite în întregime de Parma. Vestitul comandant nu venise în persoană, prilejul nu i se păruse destul de

însemnat, nu i se păruse încă destul de însemnat. Mai târziu însă, Don Filip îl va chema ca pe o ultimă nădejde. „Îndură-te, doamne! De tine ne rugăm!”

Henri se ruga și el. Când nu croia planuri, ambiția de a fi un bun strateg ceda locul ardoarei cu care își îndrepta gândul spre judecătorul suprem. Se ruga împreună cu ostașii săi; e drept că celor de religie catolică le îngăduise să se închine în bisericile lor, că mulți așa și făceau și bisericile din împrejurimi erau toate pline. Majoritatea însă nu ținu seama de credința lor, voiau să-l vadă pe rege rostind rugăciunea - de aceea Henri se închina înconjurat de un mare număr de ostași, privind peste marea de capete și ridicând ochii spre norii fugari, de parcă ar fi vrut să aducă prinos celui-din-tării tot ceea ce jos, pe pământ, mișca inima oamenilor. Iar inima lui era o inimă omenească și bătea să-i spargă pieptul. Glasul îi răsuna mai tare ca oricând. Doar uneori pălea, sugrumat de emoție sau purtat de vânt. Hughenoții stăteau în primele rânduri, în genunchi, ținându-și plecate capetele bătute de furtuni, iar dacă se întâmpla să le dea vreo lacrimă, o lăsau să pice.

După ce își înălță ruga spre cer, Henri deveni foarte voios, făcându-i pe toți să-i împărtășească încrederea în victorie. I-o confirma de altfel și cerul, căci de la mari depărtări soseau mereu hughenoți, spre a-l ajuta să câștige bătălia. Noaptea plouă, lucru ce-i nemulțumi, însă, numai pe vrăjmași; ostașii regelui se aflau cartiruiți prin sate. Dimineața, regele îi așeză în pozițiile stabilite dinainte; Mayenne, care îi urmărea de dincolo de linia frontului, băgă de seamă cu mirare cât de sigure de sine se mișcau trupele lui Henri. Era abia în ziua de treisprezece și Mayenne nu se grăbea de fel să înceapă bătălia; voia să-l facă pe vijeliosul său vrăjmaș să aștepte până și-o pierde răbdarea; de aceea Henri își prăpădi bunătate de vreme cu isprăvi mărunte: puse mâna pe un colonel elvețian ascuns

după un măr și prinse câțiva lefegii. Către seară, oricât de dornic era de luptă, trebui așadar să strice iscusita așezare a trupelor, căci se dovedise zadarnică.

A doua zi, în paisprezece, își așeză însă din nou, răbdător, trupele pe poziții; mai întâi călăreții mareșalului d'Aumont și cei ai ducelui de Montpensier, la mijloc unitățile conduse de el însuși, apoi acelea ale baronului Biron, fiul bătrânului mareșal - și fiecare dintre aceste trupe călări era bine sprijinită de pedestrime, formată din regimente franceze, regimente elvețiene și chiar din lefegii de dincolo de Rin. Nu avea totuși mai mult de șase, șapte mii de pedestrași și două mii cinci sute de soldați călări. Iar în formația strânsă în care se aflau, de departe păreau a fi și mai puțini decât erau cu adevărat Vrăjmașul, dimpotrivă, își întindea cât putea liniile, pentru a-și pune în lumină superioritatea numerică, acum în orice caz mult mai mică decât la început, fiindcă regele primise mereu întăriri. Noul cavaler de Gâscani și alții ca el, cu miile, i se alăturau fiindcă le inspira încredere și fiindcă așa îi îndemna conștiința. Pe de altă parte, în ultimul timp mulți fugiseră din armata Ligii, nu numai din pricina ploilor și a altor neplăceri, ci pur și simplu de teamă. Aflaseră, nu se știe de unde, că regele avea să iasă biruitor.

Henri își păstra cumpătul și nădăjduia că dumnezeu va fi de partea lui. Între ceasurile nouă și zece își așeză trupele în ordinea de bătaie stabilită, la fel ca în ajun, atâta doar că schimbă puțin linia, ținând seama de vânt, de soare și de direcția fumului archebuzelor. Se lăsă apoi pradă supranaturalei voioșii care-l cuprindea totdeauna înainte de luptă, după ce-și făcea rugăciunea și nu aștepta decât să înceapă încăierarea. Cu toții vedeau în această voioșie un semn al victoriei. Poet rătăcit printre ofițeri, Du Bartas, mai în vârstă cu opt ani decât Henri de Navarra și tovarășul lui din tinerețe, cu care împărțise toate bucuriile și necazurile, noaptea Sfântului Bartolomeu, îndelungul

prizonierat în palatul Luvrului, luptele, izbânzile, suirea pe tron, sorții schimbători ai războiului, lunganul Du Bartas, cu fața întunecată, care se interesa mai mult de moarte decât de viață și, cu cât trecea timpul, ținea mai mult la moarte decât la viață, își îndreptă ochii spre Henri. Îl privi lung, cu adâncă dragoste și încredere desăvârșită, ca atunci, în tinerețea lor, când porniseră la drum, călări, scară lângă scară, tăind țara de-a curmezișul. În închipuirea lor înaripată, de hughenoți, pământul pe care-l călcau li se părea pământul făgăduinței și nu s-ar fi mirat de fel dacă la cea dintâi cotitură a drumului le-ar fi ieșit în cale chiar Domnul Isus. I-ar fi spus: „Sire!” L-ar fi urmat și ar fi biruit în numele său. Același simțământ îl încerca Du Bartas și acum, la sfârșitul vieții, privindu-și regele pe câmpul de la Ivry.

Henri se opri în ioc, țintuit parcă de această privire.

— Ei, mai luptăm o dată pentru credință. Erai mereu îngrijorat, Du Bartas, de orbirea și răutatea oamenilor. Nu crezi că izbânda și domnia noastră îi va face, poate, mai buni?

— Poate, rosti poetul cu sufletul plin de presimțiri. Nădăjduiesc. Măcar pe cei care sunt chemați să vadă izbânda în ochii domnului. Lăsați-mă să plec, sire!

— Nu, hotărî Henri și urmă cu glas scăzut. Ar însemna să mă despart de o parte din viața mea, de vechii prieteni, de vremea fericitei neștiințe. Nu vreau să mă despart, nu vreau să uit de partea asta a vieții. Rămâi aici; ce m-aș face fără tine? Pe vremuri, Du Bartas, îți încredințam misiuni secrete pe la curțile străine. Cum te răsplăteam pentru ele?

— O dată cu o sută cincizeci de taleri, altă dată cu optzeci și cinci.

— Data viitoare vei fi guvernatorul unui mare oraș.

— Toate astea au fost odată, glăsui, însă, Du Bartas. Sire, azi mai sunt în slujba maiestății-voastre, mâine îl voi

sluji pe cel ce se află deasupra noastră, a tuturora. Am alcătuit și cântul pe care îl veți cânta spre a mulțumi pentru izbânda de mâine.

Îl dădu lui Henri și adăugă:

— Și să știți că nu-i făcut de mine, ci de maiestatea-voastră, închipuit și alcătuit de chiar maiestatea-voastră. Vă rog s-o susțineți cu tărie, pentru ca prin slava ce o veți câștiga să rămână și o parte din mine în amintirea oamenilor.

Se văzură, însă, opriți din sfat, împrejurare ce nu-l mâhni de fel pe Henri. Se înfățișase colonelul elvețian Tisch, care venise să ceară solda oamenilor săi. Găsise și clipa cea mai potrivită, acum când sta să înceapă bătălia. Regele îi ghici pe dată gândul și se arătă mânios - chiar mai mânios decât era cu adevărat, pentru ca Tisch să uite de bani de frica mâniei sale. Elvețianul se făcu roșu ca racul și strânse din dinți pentru ca să nu răspundă la cuvintele tari ale regelui. În cele din urmă, Henri îl urmări cu privirea cum se depărta cu cizmele lui mari și gândi că era prea târziu pentru elvețieni să-l părăsească. Trebuiau să lupte acum, cu atât mai vârtos, cu cât singura nădejde de a vedea banii ce li se cuveneau era dobândirea unei prăzi bogate.

Lucrul de căpetenie însă e voința de a lupta. Elvețienii din slujba vrăjmașului nu erau nici ei plătiți, dar știau că regele Franței este aliatul confederaților și de aceea nici nu se gândeau să miște vreun deget în bătălia care se vestea. Hotărârea lor era cunoscută atât de Henri cât și de colonelul Tisch, așa că nici unul dintre ei nu era prea îngrijorat în privința celuilalt. Știau că vor birui. Henri avea un panaș mare la pălărie, iar pe capul calului său flutura de asemenea unul. Trecu în revistă, călare, frontul trupelor și le vorbi:

— Ostași! Dumnezeu e cu noi. Colo în față se află vrăjmașul, iar lângă voi, regele vostru! Înainte! Și dacă nu

veți vedea cumva fâlfâind steagurile noastre înainte-ne, călăuziți-vă după panașul meu alb, îl veți zări în orice clipă acolo unde izbânda și onoarea vor fi în cumpănă.

Regele cu fața uscățivă, cu ochii larg deschiși, se înălță în scări și gândi: „Aveți de ce să vă minunați. Pălăria mea, cu ametistul alb și cu perlele de pe dânsa, mă ține o sută de taleri, fără să mai punem la socoteală panașul. Cât despre elvețieni, au să lupte!” mai avu timp să-și spună, că și văzu punându-se în mișcare oastea vrăjmașului în frunte cu un călugăr: acesta se jurase că crucea lui mare îi va pune pe eretici pe fugă. Henri, strigând într-una ordinul de atac, trecu în goana calului acum, în ultima clipă, de-a lungul frontului și se opri în fața elvețienilor.

— Colonele Tisch! exclamă el și apropiindu-și calul de calul colonelului, îl îmbrățișă. Am fost nedrept cu dumneata, dar am să te despăgubesc pentru toate.

— A, sire! Bunătatea maiestății-voastre mă îndeamnă să-mi dau și viața, răspunse bătrânul colonel.

Se despărțiră, apoi, pornind fiecare la luptă în fruntea oștilor sale. Cel dintâi se năpusti asupra vrăjmașului mareșalul d’Aumont și îi sili cavaleria ușoară să dea înapoi. Dar îndată după aceea călăreții germani făcură escadroanele regelui să se retragă în dezordine peste pedestrași, ceea ce pricinui mare tulburare. Din nefericire, tocmai atunci contele Egmont lovi și el cu valonii săi armata regelui care se afla dintr-o dată față în față cu armata Spaniei, a casei de Habsburg, invincibila putere ce stăpânea lumea. Până în ziua aceea nu dăduse încă piept cu ea. Situația era cumplită, se părea că după prima ciocnire, după prima neizbândă, avea să urmeze în curând fuga, sfârșitul.

În mijlocul vălmășagului, în timp ce erau împinși înapoi, un soldat din trupele regelui se adresă altuia:

— Ei, bătrâne eretic, cine câștigă bătălia?

— Regele a pierdut-o. Măcar de-ar rămâne în viață.

Rosny, de obicei cavaler neînfricat, socotea și el că situația e disperată, Având pe trup cinci răni pricinuite de pistoale, săbii și lănci, își zise că-și făcuse cu prisosință datoria și se târî departe de iureșul încăierării, sub un păr. Crengile copacului se plecau, ocrotitoare, asupră-i. Când ești plin de răni nu-ți place să auzi larma bătăliei, așa că Rosny, care avea să se numească mai târziu Sully, căzu până una-alta într-o stare de leșin. Nici măcar bubuitul artileriei nu-l trezi.

Căci, ca și în celelalte bătălii, regele se putu bizui pe artilerie, se pricepea s-o folosească așa cum trebuie. Tunurile vrăjmașe trăgeau departe, în gol, ale sale nimereau la țintă. Cel dintâi o luă la sănătoasa călugărul care făcuse făgăduieli prea mari. Armata Ligii, devenită o armată a superstiției și a împăunării deșarte, se prăbuși acum o dată cu minciunile, după cum înainte, tot datorită lor, își câștigase forța. Tunurile regelui făcuseră o treabă bună. Mânat de o furie oarbă, contele Egmont porni cu spaniolii și lefegiii o șarjă a morții împotriva tunurilor. Repezi crupa calului său într-una din țevile care scuipau foc, pentru a-și dovedi scârba față de o armă pe care o socotea unealta ereticilor și a mișeilor. Întâmplător tunul nu era încărcat și nu lovi, în schimb călăreții regelui loviră ei vrăjmașii nesocotiți și-i tăiară; chiar și pe Egmont. Ducele de Brunswick căzu, de asemenea, în timp ce dădea atacul cu călăreții săi germani, care întoarseră curând caii, luând-o la fugă. Henri! Nu cumva să scapi din vedere, în iureșul întâmplărilor, că nemții puși pe fugă se reped buluc, spre propria lor linie de bătaie; uite, aripa dreaptă se clatină.

O clipă nu poate fi măsurată, nu poate fi cântărită, dar dacă o pierzi, pierzi totul. Regele își struni calul, se ridică în scări. Și, ca și cum ar fi vrut totuși să măsoare clipa, dădu să-și scoată ceasul; dar îl pierduse, pierduse optzeci de taleri și clipa ce fuge, ce nu se poate măsura. Planul său

fusese altul; ambițiosul strateg nu prevăzuse, nu însemnase în schițele sale ceea ce avea să înfăptuiască acum. Aruncă o privire îndărăt; în spatele lui toți tăceau, se lăsase deodată o tăcere adâncă.

— Priviți la mine! Dacă nu vreți să luptați, atunci uitați-vă cum mă duc la moarte.

Și o luă înainte cu două lungimi de cal, se repezi cu furie în pădurea de lănci dușmane, le apucă cu mâinile, opri vrăjmașul în loc până când călăreții săi fură lângă el. Îl opri nu numai cu mâinile, ci și cu înfățișarea sa, care exprima forță și măreție; poate că în alte împrejurări să fi exprimat altceva, dar acum - numai forță și măreție. După rușinea pățită cu călugărul, după spaima în care îi băgase tunurile, vrăjmașii dădeau acum cu ochii de înfățișarea regelui. Clipa fu pierdută de spanioli, de francezi, de călăreții germani! Ostașii regelui se repeziră asupră-le, îi tăiară, îi risipiră, străpunseră frontul rărit al dușmanului care nu demult păruse atât de înspăimântător. Un călăreț îi aduse regelui ceasul pierdut, ceea ce păru lucru demn de mirare, și spuse:

— Sire! Numai acum un sfert de ceas eram ca și bătuți.

— Cruțați-i pe francezi! strigă regele după soldații care porniră în urmărirea dușmanului.

Elvețienii din armata Ligii se dădură prinși, fără a fi luptat de fel. Regele, în fruntea a cincisprezece, douăzeci de călăreți, se luă după o ceată de vreo optzeci de fugari. Și se opri numai după ce tăie vreo șapte chiar cu mâna lui și le luă un steag. Iar pe locul unde se opri, se sfârși și bătălia victorioasă de la Ivry. Regele descălecă și îngenunche. Își zvârli pălăria la pământ; să nu se mai ia nimeni după panașul alb; ar fi vrut bucuros să fie singur și departe de toți; de pretutindeni răsunau, însă, cele din urmă zgomote ale încleștării. Îngenunchind, scoase de undeva de la piept un petic de hârtie: imnul de slavă alcătuit de vechiul său tovarăș, Du Bartas.

Departe de câmpul de luptă, pântecosul Mayenne din casa de Lorena, căpetenia atotputernicei Ligi, înconjurat doar de vreo doi oameni de ai săi, făcea încercări disperate de a mai aduna o parte din armată. Și mai departe, dar în partea dimpotrivă, se trezi din leșin, sub un păr, un cavaler greu rănit - care avea să devină cândva vestitul duce de Sully.

Își pipăi mădularele și alte părți ale trupului. Niciuna din ele nu era nevătămată; fusese rău lovit de pistoale, săbii și lănci și pe deasupra mai căzuse și de pe cal, de pe cel dintâi cal pe care-l încălecase și căruia îi fusese spintecată burta. De al doilea cal nu-și mai amintea de loc. Orice parte a trupului atingea, dădea de sânge închegat. „Îngrozitor trebuie să arăt”, se gândi Rosny, care ținea mult la frumusețea lui. Se pogora seara. „Sabia e bucăți, coiful turtit, trebuie să scot platoșa, fierul îndoit îmi străpunge trupul vătămat”.

— Ei, archebuzier, încotro așa grăbit? Ia apropie-te, îți dau cincizeci de taleri pentru calul pe care-l duci de dârlogi! Dar trebuie să mă ajuți să încalec.

Cum apucă banii, flăcăul o și luă la sănătoasa. Clătinându-se în șa din pricina pierderii de sânge, a foamei, a setei și a slăbiciunii, călărețul nu găsi drumul și începu să rătăcească pe câmpul de luptă; așa se făcu deci că nimeri peste vrăjmaș, vreo câțiva călăreți cu un steag pe care erau brodate mulțimi de cruci negre de Lorena. „Fără doar și poate că au să mă ia prins, de vreme ce am pierdut bătălia”, își zise.

— Cine-i? strigă unul dintre gentilomii Ligii.

— Domnul de Rosny, din serviciul regelui.

— Cum? Dar vă cunoaștem! Permiteți-ne, domnule de Rosny, să ne prezentăm. Vă rog să aveți bunătate de a ne lua prizonieri cu drept de răscumpărare.

— Cum? întrebă în prima clipă și el.

Dar vorba „răscumpărare” îi limpezi îndată mintea. Erau

cinci gentilomi avuți și fiecare din ei se arăta gata să plătească prețul adevăratei sale valori. Rosny înțelese așadar cum stăteau lucrurile. Fără să știe, dormind sub păr, câștigase bătălia.

CÂNTUL DE SLAVĂ

Între timp, regele său îngenunchease pe câmpul de luptă; de jur împrejur se vedeau numai leșuri, câte unul ori mai multe la un loc; se lăsase întunericul. Călăreții care fuseseră alături de el în ultima ciocnire se îndepărtaseră când îl văzuseră citind în șoaptă ceva de pe un petic de hârtie. Căderea nopții îl împiedică să mai citească; împături dar hârtia pe care era scris un cânt de slavă - ce-i păru prea pompos și prea trist. Prinosul de mulțumire pe care el însuși îl aducea celui-de-sus consta din aceea că-l socotea a fi întruchiparea rațiunii. Îngenunchind după luptă, rosti: „Dumnezeu e de partea rațiunii”, așa cum o va face de altfel și mai târziu, când va fi cu adevărat regele Franței.

Vrăjmașii mei sunt niște capete seci, umblă cu minciuni și amăgeli; se poartă cum nu ar trebui, sunt trufași, înfumurați, de aceea îl mânie pe Dumnezeu. Nu încape îndoială, credința lor e greșită; chiar și numai din pricină că e a lor; rațiunea și dumnezeirea le sunt împotrivă. Amândouă sunt de partea regalității.

Era o profesiune de credință și nicicând nu i se păruse mai întemeiată decât acum, în tăcerea plină de umbre a unui câmp de bătălie părăsit. Din această pricină, pentru întâia oară, nu simți nici un fel de milă pentru cei înfrânți.

Vreo mie dintre ei fuseseră pesemne uciși, vreo cinci sute fuseseră făcuți prizonieri și cine știe câți se înecaseră în râu. „Și răbdarea Domnului are o margine. Chiar dacă le luăm toate bagajele, nu încetăm urmărirea, și chiar dacă fără bagaje o șterg mai ușor, noi vom fi, de data asta, înaintea lor la Paris. Dă, doamne, să fie așa, căci și răbdarea ta are o margine”.

Astfel sună ruga sa smerită după biruința aceea, deși de obicei vărsa lacrimi pentru fiece francez ucis. Dar răul nu poate fi iertat la nesfârșit, Henri o simțea prea bine, și ar fi fost gata să-l spânzure pe pântecosul de Mayenne.

În depărtare, din loc în loc se vedeau mișcându-se lumini. Regele se apropie de gentilomii săi, care își căutau printre morți tovarășii de arme.

— E domnul de Fouquieres, zise. Păcat că a murit, mai aveam nevoie de el.

Aflând că văduva domnului de Fouquieres aștepta să nască, porunci:

— Solda lui să revină pruncului.

Gentilomii luminară leș după leș cu felinarele lor de vânt. Când ajunseră la trupul neînsuflețit al colonelului Tisch, regele făcu un pas înapoi, îngrozit, și-și acoperi ochii. „O! dacă nu l-aș fi îmbrățișat! Îndată după îmbrățișare am pornit atacul și atunci pesemne că a căzut. A vrut să mă răsplătească prin credință!”

— Crucea Sfântului Duh pentru viteazul meu elvețian! rosti regele și vru să-și desprindă crucea de pe piept.

Dar n-o mai avea, o pierduse în timpul luptei și nimeni nu i-o mai adusese înapoi. Lăsă capul în piept, copleșit de un sentiment de neputință. Așa se duc unul după altul, și nu le pot dărui nimic pentru drumul fără întoarcere. Ce le mai pasă de mărunta mea izbândă, acum când sunt acolo unde sălășluiește veșnica biruință! Își aminti deodată întreg cântul de slavă, așa cum îl citise în umbra înserării, când i se păruse că e și prea pompos și prea trist. Și inima

i se strânse, cuprinsă de spaimă.

Smulse în grabă felinarul din mâna cuiva și cercetă mai departe leșurile, până când ajunse la cel pe care presimțise că-l va găsi. De plâns nu putea plânge, căci inima îi era zdrobită, înspăimântată, dar, plimbă făclia peste trupul vechiului tovarăș de luptă, căutând a deslusi cum căzuse, cum ținea mâinile și dacă nu se putea citi în ochii-i stinși o ultimă dorință. „Nimic. Se înțelege, nimic. E doar unul din ceata de călăreți de odinioară. Mai sunt destui hughenoți. Ăsta voia, însă, să plece. De ce? Ți se împlinise sorocul, dragul meu Du Bartas? Dar atunci ce se va întâmpla cu mine?”

Și, ca și cum ar fi răspuns întrebărilor puse de inima lui însângerată, ceru gentilomilor să cânte împreună cântul de slavă pe care îl va intona. După aceea începu să recite, de parcă ar fi recitat un psalm, cu glas scăzut, obișnuit. Ceilalți cunoșteau melodia și-i țineau isonul.

Acum, o, doamne, fă să se pogoare
Iubitu-ți fiu din fulgerata zare
În chip de om, acel din lut cioplit.
Ce dragoste, ce sete de dreptate
Îl mână printre bolțile-nstelate
Înconjurat de cete-naripate,
Alai al cerului atotslăvit?
E lupta dintre toate cea frumoasă!
Izbânda se citește luminoasă
În ochii fiului trimis de cer!
Isuse, tu îmi ești stăpân și rege
Și dacă biruința ta e lege,
Îngăduie-mi să pot acum alege
Locul ei veșnic, prea plecat îți cer!

Când sfârși, regele izbucni într-un plâns amarnic, și nimeni dintre cei de față nu înțelese pricina. Cele din urmă

versuri nu le mai rostise prea limpede. Iar isonul plin de evlavie al gentilomilor îi acoperise glasul.

În hanul din sat era veselie mare, dar câțiva oameni îl așteptau pe rege să se întoarcă de pe câmpul de luptă, afară, în drum.

— Sire! Porunca!

— Pornim spre capitală încă înainte de a se lumina de ziuă!

— Sire, o cere slava ce-ați câștigat-o... De data asta nimeni și nimic nu vă va mai putea sta în cale... Porțile se vor da în lături în fața gloriei voastre.

Aceste vorbe spuse de mai mulți se întregeau una pe alta, de parcă cei ce le rosteau se vorbiseră mai dinainte. Sau cel puțin așa i se păru regelui, mai cu seamă atunci când auzi ultima frază:

— Un rege mare și victorios nu-și va abjura niciodată religia.

Îi privi pe toți, pe rând. Vru să-i vadă pe cei care se îndoiau de el și de tăria lui. Știa de mult, înțelegea că existau asemenea îndoieli, că unii începuseră a șovăi în adâncul sufletului lor, fiindcă îl credeau și pe el șovăitor. Își dădea seama de asta, aducându-și aminte de propriile-i neliniști și îndoieli.

Și inima i se strânse din nou ca în fața trupului vechiului său tovarăș de luptă.

— Dumnezeu e de partea hughenoților, domnilor, și le dă biruința! rosti el mândru și răspicat. Dumnezeu, stăpânul meu, mă învață să respect amândouă religiile și să fiu credincios alor mei.

Dar tocmai de asta nu era sigur și privirea îl încredința că și o seamă dintre protestanții care-l ascultau se îndoiau de vorbele lui. Numai Mornay nu se îndoia. Virtuosul Mornay, diplomatul înzestrat cu o atât de mare inteligență practică, omul care prin notele lui făcuse mai mult rău dușmanilor regelui decât putea să le facă artileria, tocmai

Mornay nu punea nici o clipă la îndoială credința sa. Dar de unde știe, când nici eu n-o știu? Lucru ciudat, încrederea virtuosului Mornay îl irită, și Henri își îndreptă privirile în altă parte. Chiar în clipa aceea, cineva rosti:

— Sire! Parisul merită o liturghie.

Regele tresări; cel care rostise aceste vorbe era un anume d’O, un zero și atâta tot - și chiar așa arăta; un tânăr cu burtă, un tânăr din care bunăvoința fostului rege făcuse un leneș și un hoț, unul din aventurierii care își împărțiseră între ei țara și veniturile ei. Tocmai de aceea Henri îl și lăsase în slujba în care-l găsise, de trezorier al regatului. Căci regatul putea fi în chipul cel mai ușor recâștigat prin folosirea celor ce nădăjduiau să dobândească vreun folos din asta. Oamenii cinstiți erau dinainte câștigați. De aceea când privirea întrebătoare a regelui căzu asupra lui Mornay, acesta spuse:

— Toți catolicii cinstiți servesc pe maiestatea-voastră.

Același lucru îi răspunse și Henri lui d’O și derbedeilor cu care acesta se înconjura, când stăruiseră pentru întâia oară să-și abjure religia. Asta se întâmplase pe vremuri, lângă leșul răposatului rege și sfatul lor fusese un avertisment ce ascundea mari primejdii. Totuși, atunci chiar Henri fusese cel ce rostise cuvintele pe care acum le spunea numai Mornay. Îl apucă pe Mornay de braț, i-l strânse, și îl întrebă încetișor:

— Pentru religie am luptat noi? Bătălia de azi a fost cea mai frumoasă bătălie a noastră?

— Se înțelege! răspunse Mornay. Sire! Nu mai aveți dreptul să vă puneți în primejdie ca astăzi, când v-ați croit drum printre lăncile vrăjmașilor. A fost cea mai vitejească nebunie din viața voastră.

— Și acum s-a schimbat ceva? Ce tot vorbești, Mornay?

Când regele intră în sala cea mare a hanului, râsetele și strigătele conteniseră. Scaunele și pocalele fuseseră date deoparte, cu toții se ridicaseră în picioare și, cum îl văzură

pe Henri, intonară cântecul de slavă. Era același cântec pe care regele îl cântase pe câmpul de luptă, atunci când pogorâse umbra înserării, împreună cu câțiva oameni de-ai săi. Aceștia își întipăriseră bine în minte cântecul; mai cu seamă Agrippa d'Aubigné, vechiul prieten. Scund de stat, se înălță cât putu mai mult și spuse răspicat fiece cuvânt. Și mai ales ultimele cuvinte, pe care Henri le mormăise numai, ori nici nu-i ajunseseră pe buzele rosti foarte apăsat:

Îngăduie-nu să pot acum alege
Locul cel veșnic, preaplecat îți cer!

Chipul lui Agrippa, îndrăzneț și șugubăț de felul său, devenise atât de grăitor, încât regele nu se mai îndoi. Vechiul lor prieten Du Bartas le arătase amândurora cântecul lui, înainte de a muri. Cineva spuse:

— Ăsta-i cântul de slavă alcătuit de regele nostru.

— Da, adeveri Henri cu glas tare, așa cum îi ceruse Du Bartas când își luase rămas bun.

Rostise „da” sub privirea îndrăzneață și șugubeață a lui Agrippa, care dădea din cap a încuviințare. Dar regele își spuse: „Și totuși nu-i adevărat, nu-i nimic adevărat din ce se întâmplă aici. Numai la prima vedere s-ar putea crede că sărbătorim din nou una din obișnuitele biruințe ale hughenoților”.

MASA FĂRĂ OASPEȚI

Marșul asupra capitalei nu se desfășură de fel atât de

repede cum fusese porunca. Fiindcă și într-o armată victorioasă domnește o oareșicare neorânduială, mai cu seamă atunci când are de strâns o pradă bogată și urmărește în toate direcțiile vrăjmașul pus pe fugă. Regele trebui dar să aștepte până ce căpitanii săi își adunau oamenii. Între timp vânătoarea și dragostea îl ajutară să-și revină după oboseala pricinuită de bătălia cea grea. De mult simțea nevoia să iubească. Fiindcă dragostea era adevăratul izvor al puterii sale, așa cum ghicise dintr-o ochire și solul Veneției. În tot ce făcea, primul imbold la acțiune i-l dădea dragostea, farmecul ei îi sporea puterea. Acum, după ce bătălia se sfârșise, venise rândul dragostei fermecătoare și Henri începu să se gândească la femei: la cele pe care le iubise și care acum erau pierdute, ca și la cele pe care le văzuse numai și le dorise.

Scrise câteva răvașe Corisandei, muza ascensiunii sale către tron. Acum muza aceasta avea fața plină de pete roșii și Henri, care s-ar fi rușinat să mai fie văzut alături de ea, era bucuros că se afla în sud, la o depărtare de sute de mile. Simțurile sale își aminteau totuși de contesa de Gramont ca de o fericire pierdută, și, cu toate că n-o mai iubea, continua să-i scrie epistole frumos ticluite, căci, mulțumită acestei femei, de care se apropiase într-un chip atât de romantic, devenise și mare meșter al scrisului. Farmecele dragostei, care-i sporeau puterile, îl ajutaseră să învețe și acest meșteșug.

Corisande cea de odinioară își dădea seama că se mințea singur. Așa cum o mințise și pe ea atâta vreme. Mânioasă, făcea însemnări amare pe marginea răvașelor lui fremătând de clocotul vieții, care tocmai de aceea o înfuriau. Henri nu vorbea de loc despre ceea ce o privea pe ea, ci numai despre bătăliile lui, despre ucigașii tocmiți să-i răpească viața, despre vrăjmași, izbânzi, despre marile lui nădejdi, despre regatul său. Pe vremuri - își mai aducea el oare aminte? - fusese vorba ca la intrarea lui în capitală, ea

să stea într-un balcon, ca persoana cea mai de seamă. Necredinciosule, ai uitat! murmură Corisande și, luând foarfecele, împungea scrisoarea în locul unde se afla semnătura lui.

Dar el habar n-avea. În acele zile ar fi dorit s-o aibă lângă el chiar și pe regina Navarrei, dar trebui să se mulțumească și cu o aventurieră, pasăre călătoare prin acele meleaguri. Femeia pe care o strânsese de cele mai multe ori în brațe în tinerețea lui fusese de fapt regina, și ceea ce-i mai de seamă e că o iubise pe vremuri de restriște, de chinuri vecine cu moartea. Și dânsa ținuse pe atunci la el, chiar dacă fusese atrasă în același timp și de frumusețea altor bărbați - ținuse la el, îi scăpase viața, își urmase iubitul fugit, în țara lui, în Navarra. „N-avem să ne mai vedem nicicând, Margot? Când norocul a început să-mi surâdă, ai devenit o vrăjmașă plină de pizmă, ai ridicat oști împotrivă-mi și ai face-o și acum, dacă ai mai avea bani. Dar ești nevoită să stai singură într-un castel pustiu și să mă urăști. Aș vrea să te iubesc din nou, am să te iubesc mereu, Margot din noaptea Sfântului Bartolomeu!” Așa gândea Henri după bătălia de la Ivry, în timp ce Marguerite de Valois, în castelul ei pustiu, spărgea câteva preafrumoase faianțe italienești aflând de biruința lui.

Castelul contesei de la Roche-Guyon, care rămăsese văduvă, se afla în Normandia: Henri n-avea mult drum de străbătut până acolo și, de când o cunoscuse pe contesă, îl bătea adesea, înainte de bătălia de la Ivry. Îl făcuse mai totdeauna la vreme de noapte, căci ziua îl opreau treburile, luptele. Când se crăpa de ziuă, ajungea sub fereastra contesei. Tânăra doamnă ieșea în balcon, la o înălțime ocrotitoare, Henri rămânea în șa și stăteau câteva clipe de vorbă. Îi spunea că e atât de frumoasă, cum numai Fata Morgana s-ar putea socoti, dacă n-ar fi decât o nălucă. Dar năluca de sus, dinaintea ochilor lui, era o făptură vie, în carne și oase, o femeie blondă, înaltă, mlădie, al cărei trup,

dacă l-ar fi putut atinge, desigur că nu s-ar fi risipit ca fumul, așa cum se risipesc făpturile de vis.

Antoinette răspundea cu glume galante de același fel. Lăsa să-i lunece vălurile foșnitoare ce-o acopereau, le strângea din nou și privirea ei albastră devenea când gravă, când ademenitoare, când batjocoritoare, când pierdută cu desăvârșire. De fiecare dată, femeia aceasta înțeleaptă și preacinstită reînsuflețea nădejdile focosului îndrăgostit. Scurtul răstimp ce și-l putea îngădui să stea lângă dânsa trecea însă, și el nu izbutea să pătrundă în casă. Căci Antoinette pretexta mereu că nu se luminase încă bine de ziuă. Acum, când sfârșise cu treburile, pretextul acesta n-o mai putea apăra. Așadar, îndată după Ivry, Henri îi dădu de veste că va veni s-o vadă în plină zi, după prânz „Oricât ne-am învârti în jurul oalei cu smântână, tot va veni clipa când dumneata, Antoinette, vei mărturisi că îl iubești pe Henri. Stăpâna mea! Trupește îmi merge mai bine, dar sufletul mi-e cernit până te vei hotărî să sari peste piedica ce ne desparte. Credința mea merită această jertfă. Nu mai sta la îndoială, dragostea mea. Comoara mea, iubește-mă și am să te ador până la moarte. Iar pentru a ți-o adeveri, depun un milion de sărutări pe mâinile dumitale albe.”

Așa îi scrise Henri, dar mai târziu, după ce totul se sfârși fără ca Antoinette să-i fi aparținut vreodată, nu-i păru rău de nimic, nici de împotrivirea ei, nici de înflăcărarea lui. Mai mult, în semn de prețuire pentru virtutea ce o dovedise, o numi doamnă de onoare a reginei.

În ziua aceea când își anunțase vizita, se prezentă ca de obicei, singur, neînsoțit. Antoinette, prefăcându-se mirată, îl întâmpină la jumătatea scării exterioare și, intrând cu el în castel, îl pofti la o masă așternută cu tacâmuri pentru cel puțin douăzeci de oaspeți. La început Henri nu-și dădu seama că e păcălit și căută cu privirea oaspeții. Când văzu însă că Antoinette râde, înțelese ce gânduri avea cu el.

Totuși își recăpătă îndată cumpătul și ceru ca slujitorii ce stăteau nemișcați pe lângă pereți să umple farfuriile oaspeților nevăzuți. Atunci Antoinette își trimise slujitorii afară. Henri îi repetă cele scrise despre oala cu smântână și despre săritura ce trebuia s-o facă, iar cuvintele sale erau mai galante și mai pline de foc decât cea mai frumoasă scrisoare. Nici vorbă nu putea fi ca dânsa să aibă a se teme de necredința lui, îi dădea cuvântul de onoare, încredințat el însuși că și-l va ține. Antoinette îi răspunse însă:

— Sire! dragoste până la moarte? Sunt prea tânără și n-aș vrea să vă văd murind fiindcă ați înceta să mă iubiți.

Stăteau numai ei doi la masa lungă, cu douăzeci de tacâmuri. Pe fața drăgălașă, cu trăsături fine se așternu din nou o liniște prudentă. Și femeia vorbi:

— Sunt batjocoritoare, sire, pentru că mă tem. Îmi fac curaj ca omul care se îmbărbătează noaptea cântând prin beznă. Ați biruit la Ivry, ceea ce a fost cu mult mai greu decât a birui o biată femeie singuratică.

Henri îi căzu la picioare, îi sărută genunchii și o rugă frumos. Dar Antoinette se arătă neînduplecată:

— Sunt dintr-un neam prea neînsemnat pentru a fi soția regelui, dar prea de seamă pentru a-i fi amantă.

Cum Henri stăruia totuși, Antoinette se prefăcu că se îndreaptă spre odaia ei, dar părăsi casa printr-o ieșire dosnică și se sui în trăsura ce aștepta pregătită din vreme. Izbuti să fugă înainte ca Henri să-și fi dat seama că ieșise din cameră.

Căutând-o, străbătu mai multe odăi. În ultima se deschise o ușă și cineva păși pragul. Când înaintă, își dădu seama că se află în fața unei oglinzi. Altădată s-ar fi dumirit mai curând, acum însă era zăpăcit de purtarea tinerei femei. „Să trăiești, frate!”, îl salută pe cel din oglindă; dar chipul dinaintea ochilor îi trezi bănuiala că femeia fugise de el, fiindcă nu mai era destul de tânăr.

Acum, pentru întâia oară, îi trecea prin minte așa ceva. Se sperie, căzu pe gânduri, dar până la urmă râse pentru că bănuiala aceasta nu se potrivea cu inima lui, cu încântarea pe care încă i-o mai trezea dragostea, veșnicul lui izvor de putere. Ce însemnătate puteau să mai aibă atunci obrajii căzuți, barba cu fire argintii, cuta adâncă ce suie de la rădăcina nasului până la mijlocul frunții brăzdate? Încetă totuși să râdă pentru a vedea mai bine încordarea din sprâncenele arcuite și durerea din ochii larg deschiși.

„De ce sunt atât de îndurerați?” se întrebă cu toată seriozitatea, în străfundul sufletului mă simt voios; și nu e una să nu-mi pară drăguță...” Se gândea la femei, la toate femeile. „I s-a părut că am nasul prea mare, hotărî el. Prea lung și lăsat peste gură. Cine a mai văzut o față atât de îngustă și un nas atât de mare!” își zise și ajunse în cele din urmă la concluzia că va trebui să-și dea față de „ele” mai multă silință decât înainte. Nu mai putea fi vorba de succesele ușoare ale tinereții. Dar mai era o schimbare, pe care nu o putea încă desluși.

„Henri!” oftă în aceeași clipă contesa Antoinette, dar huruitul trăsurii pe drumul desfundat acoperea totul, și exclamația și suferința ei.

„Henri! Dacă n-ai fi marele învingător de la Ivry! Sire! Să ne fi întâlnit când erai doar un prinț necunoscut: atunci dădeai în pădure, la vânătoare, peste nevasta unui cărbunar și o făceai fericită. Sau porunceai să se stingă în mijlocul unui bal lumânările și o cuprindeai prin întuneric pe aceea pe care o doreai. Cum aș fi dorit să fiu eu aceea! Totul s-ar fi petrecut, fără veste și s-ar fi uitat ușor, ți-ai fi văzut îndată de drum. Acum, însă, ești pe cale să devii statornic; îți era scris în frunte, dragul meu Henri, ți-am citit în ochi că ai fi fost un iubit statornic. Aș fi gata să te urmez pretutindeni, dar nu și să fiu părtașă la mărirea ta, la slava ta. Iartă-mă! Lumina orbitoare care te înconjoară ar fi căzut asupra mea. Sire! Mi-ai fi făgăduit timp de zece

ani că mă vei lua în căsătorie și nu te-ai fi putut niciodată hotărî s-o faci.”

— La pas, vizitiu! La pas, spre casă!

„Acum trebuie să fi plecat!” își zicea Antoinette plângând.

O ÎNTREBARE ÎN ȘOAPTĂ

Henri își căuta acum alinare, după neizbânzile dragostei, în vânătoare. Pe când străbătea în goana calului, înconjurat de haita de câini, un câmp întins la capătul căruia se ridica o colină cu un castel, ce-i văzură ochii? Un alai, după cum se părea foarte ciudat, urca dealul; înainta însă încet, așa că vânătorii îl ajunseră ușor din urmă. „Ei, oameni buni, ce-i asta?” În frunte se aflau cai mari cu pielea plină de crestături.

— Sire, sunt caii de călărie ai domnului de Rosny. Pe acesta mai mare l-a încălecat întâi la Ivry. Calul s-a prăbușit sub el, dar mai târziu am izbutit să-l punem pe picioare.

— Și de ce poartă pajul zale și duce un steag alb?

— E pajul domnului de Rosny, duce cel mai de preț stindard ce a fost smuls armatei catolice. Celălalt paj poartă în vârful lăncii rupte coiful sfărâmat al domnului de Rosny.

— Și cine sunt cei din urmă lor?

— Cel cu capul legat e mai-marele peste grajdurile domnului de Rosny, cel care călărește buiestrul englezesc îi e valet; poartă mantaua în două culori, portocaliu și argintiu, a stăpânului, iar pe brațe îi duce semnele

izbânzii, adică spadele și pistoalele pe care domnul de Rosny le-a sfărâmat în lupta cu vrăjmașul.

— Dar cel din mijloc, de pe targă, cine e?

— E chiar domnul de Rosny, sire.

— Nădăjduiesc că-i merge bine, altminteri nu și-ar fi putut pune singur la cale un atât de frumos alai, rosti Henri întorcându-se către însoțitorii săi.

Apoi îl întrebă din nou pe omul cu care vorbise mai înainte:

— Dar cei care vin după targă, călare pe măgari, cine sunt?

— Sunt gentilomii pe care domnul de Rosny i-a luat prizonieri, sire.

— Vorbesc desigur despre sorții schimbători ai războiului. Dar voi ăștia din coada alaiului cine sunteți?

— Slujitorii domnului de Rosny și îl urmăm spre castelul familiei sale. Colo e purtătorul steagului său cu o companie de pedestrași și două companii de archebuzieri, călări. Mai bine de cincizeci dintre ei lipsesc, iar cei care mai sunt în viață au brațele ori capetele oblojite.

Henri și-ar fi bătut joc bucuros de această trufie deșartă, dar poți lua în râs setea de glorie când zace pe o targă? Se apropie dar. Targa, făcută din crengi verzi și din cercuri de butoi, era acoperită cu o pânză pe care străluceau pelerinele prizonierilor, din mătase neagră cu mulțimi de cruci lorene brodate cu fir argintiu, și coifurile lor turtite cu penajele negre și albe. Iar printre toate acestea era întins de Rosny, triumfător, dar ciuruit rău. Henri i se adresă din toată inima:

— Te felicit, dragă prietene. Arăți mult mai bine decât ar fi fost de așteptat. Oasele ți-au scăpat întregi, nu? Lucrul de căpetenie e să nu rămânem betegi, nu ne e îngăduit. Umblă niște vorbe despre aventurile dumitale, că ți se face părul măciucă.

La auzul acestor cuvinte neobișnuite, bietului Rosny îi

pieri pofta de a se mai minuna singur de el. Și de unde până atunci stătea întins pe targă, se ridică într-o rână și fu chiar cât pe ce să se dea jos de pe targă, dar regele nu-i îngădui. Baronul vorbi așadar cu glas limpede, fără a se mai osteni să facă pe bolnavul.

— Sire, cuvintele maiestății-voastre îmi aduc alinare; îmi faceți prea mare cinste prin grija ce mi-o arătați. Nu pot să spun ce e în inima mea, credeți-mă însă că am simțit din plin mila domnului. Mulțumită bunătății sale, rănile, chiar și cea mare din șold, mi se vindecă. În cel mult două luni nădăjduiesc să mai fac rost de câteva slujind-o pe maiestatea-voastră, dacă nu pentru altceva, măcar pentru dragostea ce v-o port.

Auzindu-l, Henri fu atât de mișcat, încât îi veni mai degrabă a plânge decât a râde. Și îl îmbrățișă pe domnul de Rosny, care în loc să facă pe grozavul, îi vorbise cu smerenie și bun-simț.

— Iată, domnilor, exclamă el, ce numesc eu un cavaler adevărat!

Mai însoți apoi o bucată de drum alaiul, se aplecă asupra tărgii și spuse încetișor:

— Fă-te repede sănătos, Rosny, eretic vechi și îndărătnic. Trebuie să cucerim Parisul.

Baronul răspunse și el în șoaptă:

— Maiestatea-voastră nu prea vorbește ca unul care mai crede în religia noastră.

Iar Henri, și mai încet:

— Și te doare cumva?

Drept care Rosny murmură în urechea pe care regele o apropiase de buzele lui:

— Sire, din partea unui hughenot îndărătnic ca mine nu trebuie să așteptați îndemnul de a merge la liturghie. Aș vrea însă să vă spun că ăsta ar fi totuși mijlocul cel mai sigur și mai neîntârziat de a face praf și pulbere toate planurile vrăjmașului.

Regele se înfipse în șa. De parcă n-ar fi auzit nimic, arătă spre castelul apropiat și zise:

— Adio, prietene, te las cu bine. Dacă voi reuși să-mi sporesc puterea și mărirea, vei avea și dumneata, domnule de Rosny, partea dumitale.

Regele Franței dădu apoi pinteni calului și, urmat de vânători și de haita de câini, porni grăbit în galop peste pământurile acoperite de păduri ale credinciosului și înțeleptului Rosny. O dată ieși din pădure luând-o peste un ogor înconjurat de mesteceni înalți. Vârfurile copacilor se clătinau ușor în albastrul cerului. Câțiva țărani munceau la câmp, cu spinările încovoiate; când auziră tropotul copitelor, ridicară capul și dădură să se ferească din drum. Dar vânătorii se opriră și regele, pe care oamenii aceștia nu-l cunoșteau încă, arătă spre castelul ce se vedea departe, în zare, printre vârfurile copacilor și-l întrebă pe cel mai bătrân dintre ei:

— Ia spune, prietene, al cui e castelul?

— Al domnului de Rosny, răspunse bătrânul.

Apoi regele porunci zdravănului fecior al bătrânului:

— Dă-mi o mână de pământ.

Feciorul îi dădu, regele răsturnă dintr-o mână în alta bulgărele de pământ și zise:

— Bun pământ, gras. Dar ogorul al cui e?

— Al domnului de Rosny.

— Ia te uită!

Regele rupse în două bulgărele și în palmă se văzu lucind un taler de argint.

— Ăsta e pentru Madelon. Întinde șorțul!

Fata îi dădu ascultare și, când îi aruncă banul în șorț, îl privi zâmbindu-i cu ochii pe jumătate închiși - o lucire șăgalnică și o învoire tainică, pe care o cunoștea prea bine din isprăvile tinereții sale.

Porni calul, dar se întoarse deodată și strigă:

— Aveți un stăpân bun, iar el, la rândul lui, va avea

totdeauna în mine un stăpân bun.

Oamenii se uitară unul la altul cu gura căscată, apoi, fără să poată scoate o vorbă de mirați ce erau, fugiră o bucată de drum după el. Copitele cailor sfărâmau bulgării de pământ, câinii lătrau vesel, iar un vânător sună din corn.

ÎN FUNDUL IADULUI

„Slavă domnului, regele a murit”, spuneau cei din Paris și erau încredințați că, de data asta, nu numai că nu-l ajutase norocul, dar își și jucase ultima carte. Regele îi lăsă într-ale lor. Ploua cu nemiluita, șoseaua era pustie, nimeni nu știa nimic despre el, deși se afla la numai o zi depărtare, la Mantes. Trebuise să cucerească și acest oraș, ca pe toate celelalte. De-abia intrat între zidurile lui, dădu o serbare în cinstea brutarilor. Breasla lor aflase că regele avea departe, la miazăzi, pe meleagurile lui, o moară și că i se zicea „morarul din Barbaste”. Spre a le arăta că poartă cu cinste acest nume, Henri jucă mingea cu brutarii, care, după ce îl scuturară de bani, voiră să curme jocul. El le ceru să-i acorde revanșa, dar cum refuzară, puse să se coacă pâine toată noaptea. A doua zi de dimineață vându pâinea cu jumătate preț: drept urmare brutarii veniră plouați și îl rugară să continue jocul.

Henri luă îndată măsuri ca întreaga poveste să fie cunoscută la Paris. Așadar cei de acolo aflară nu numai că trăia, ceea ce era oricum o nenorocire destul de mare, ci și că poruncise să se cumpere grânele de pretutindeni. „Se vede că are ostași câtă frunză și iarbă!” își ziceau toți și

deodată științră, se încredințară că regele biruise la Ivry. L-a bătut rău de tot pe ducele nostru. Burduhănosul și armata lui împrăștiată n-au să mai poată ajunge până la noi pe drumurile astea desfundate. De data asta nu are cine să ne mai apere. Ereticul nu cunoaște piedici, nu încape îndoială că o să dăm ochi cu el - și după cum se știe, data trecută a jefuit rău suburbiile și a căsăpit nouă mii de oameni.

La drept vorbind fuseseră uciși vreo opt sute, dar groaza îi făcea pe locuitorii marelui oraș să exagereze în toate privințele atât necruțarea lui, cât și propria lor neputință. „Ăsta poartă război cu morile și cu hambarele întregii țări. O să murim de foame!” spuneau ei, chinuiți de presimțiri, văzându-i pe spanioli aprovizionându-se cu alimente. Spaniolii erau trimisul Mendoza și arhiepiscopul de Toledo, care avea misiunea specială de a raporta regelui său, Don Filip, ce le lipsea mai mult celor mai de curând supuși, pe care pusese ochii puterea ce stăpânea lumea: credința ori banii. După cum vedea însă arhiepiscopul, pâinea lipsea în primul rând. De aceea el și partida spaniolă, mai cu seamă cele șaisprezece căpetenii ale suburbiilor, și, firește, mânăstirile, își umpleau cămările.

Garnizoana o comandau ducii de Nemours și d’Aumale care, de voie, de nevoie, erau aliații Spaniei, dar în străfundul sufletului lor țineau la Franța, ceea ce se pomenea doar foarte rar pe atunci la Paris: numai câțiva bătrâni, care zăceau prin închisori, își mai aminteau ce înseamnă libertatea, religia și bunul-simț. Unul dintre ei, Bernard Palissy, oferi, din Bastilia, unde se afla închis, ducelui de Nemours, din casa de Guise, piatra filozofală. Așa numea el un craniu împietrit, vrând să spună prin aceasta că priveliștea osemintelor omenești ar trebui să arate coborâtorului casei de Lorena că a venit vremea să se lepede de trufia neîndreptățită, blestemată, a casei sale și să-l recunoască pe adevăratul rege al Franței. Căci -

spunea acest bătrân de optzeci de ani, care n-avea să afle nicicând că Nemours simțise o sinceră căință atingând „piatra filozofală” ce-o primise - trebuie să ne pregătim a ne înfățișa curând în fața celui-de-sus.

În afară de cei doi duci se mai afla la Paris vestita ducesă de Montpensier, al cărei soț lupta în oastea regelui; ea, însă, era o aprigă vrăjmașă a acestuia și se mândrea că-l pregătise pe ucigașul fostului rege pentru fapta ce avea s-o săvârșească. Și nu se mulțumea numai cu atâta: voia să-l vadă și pe regele hughenot pe eșafod. Ba chiar tras pe roată și spânzurat! De pe balconul ei, ducesa umplea sufletul tinerilor din școlile înalte cu toată furia Ligii, până când porneau turbați pe străzi strigând că vor să vadă sângele curgând. Întru acestea, frumoasa dar trecuta ducesă încerca să-și stăpânească în palatul ei patimile ce o covârșeau. Căci ura și setea de răzbunare ce-i răvășeau sufletul erau aproape dureroase. Iar în vremea din urmă începuse să se și teamă de regele Franței. Aflase mai repede chiar decât spaniolii de izbânda lui Navarra la Ivry, prin fratele ei Mayenne, cel învins; nu suflase însă nimănui nici o vorbă și nu voi să recunoască nici față de sine însăși pricina acestei tăceri, până când nu mai putu răbda. Îi spunea „Navarra” pentru a nu spune „Franța”. Dar în gândurile ei furtunoase îl numea numai Henri. Ura ei ca și norocul lui o chinuiau. Auzise că pusese mâna pe starețul călugărului ei, al călugărului pe care îl pregătise pentru uciderea regelui. Henri îl trimisese pe stareț în fața tribunalului din Tours și starețul fu sfâșiat în bucăți de patru cai, iar prințesa căzu într-un leșin de trei ceasuri. Ai casei îl chemară pe Ambroise Paré, un bătrân chirurg, respectat de toți cu toate că era hughenot. Paré luă sânge ducesei, iar aceasta, când se deșteptă, întrebă: „A și venit?” - cu un astfel de glas, cu o asemenea înfățișare, încât bătrânul, care trăise noaptea Sfântului Bartolomeu și mai văzuse și alteori infernul, se dădu înapoi îngrozit.

Marele oraș credea orice... „A și venit”, erau convinși parizienii, în timp ce Henri abia stătea la gânduri dacă să-și mai arunce o dată soldații asupra suburbiilor capitalei. „Murim de foame!” se plângeau parizienii, deși halele lor ar mai fi putut fi pline; dar erau trădați de căpeteniile celor șaisprezece cartiere, care aveau la inimă numai interesele Spaniei, cu toate că vorbeau franțuzește. În ziua de opt mai a anului 1590, regele izbuti în sfârșit să înconjure din toate părțile capitala. De data asta nu mai lăsă nici o spărtură, nici în stânga, nici în dreapta fluviului, cuceri suburbiile, împiedică orice cruzime, ordonă artileriei să tragă cu socoteală peste ziduri - încercui orașul strâns, ca să nu rămână nici o posibilitate de scăpare.

În ziua de paisprezece începură procesiunile. Călugării se puseră în fruntea gărzilor de târgoveți. Mai erau încă sătui cu toții - călugării mâncaseră chiar mai mult decât ar fi avut nevoie: gâfâiau din greu sub armurile în care își înghesuiseră burțile. Își suflecaseră rantiile, își lăsaseră pe spate glugile, purtau coifuri și arme. Când apăru nunțiul papal, războinicii drept-credincioși se gândiră să-l întâmpine cum se cuvine și-i împușcară omul căruia-i dăduse în grijă împărțirea milelor. Atunci ducele de Nemours îi șopti ducelui d’Aumale:

— Cât o să mai fim oare părtași la mârșăviile astea? Fac parte din casa de Lorena, dar sunt totuși francez; aici e Spania. Nu de partea asta trebuie să stăm. Locul nostru, ca și al celor o mie șapte sute de nemți, opt sute de pedestrași francezi și șase sute de călăreți ai noștri, e dincolo de ziduri. Cine va învinge, Guise sau Navarra, se va hotărî, așa cum cere onoarea, în câmp deschis.

Iar d’Aumale îi răspunse:

— Nu uitați gărzile de târgoveți și pe toți aceia care au căsăpit vreodată hughenoți. Nu uitați teama de răzbunare, care împinge la cruzime în războiul civil. Dacă ne retragem acum, Parisul va cădea pradă nebuniei pricinuite de

spaimă, vor tăbărî unii asupra altora și vor jura că ucid în numele adevăratei credințe.

De Nemours întinse mâna spre procesiunea care urla, care dansa, și făcu semn că a înțeles.

— Parisul vrea să fie spaniol, rosti el. Noi, cei din familia de Guise, suntem păcăliți. Don Filip nu-mi mai plătește nici măcar solda. Iar Mendoza bate bani mărunți și-i aruncă pe fereastră. De ce? Doar norodul nu mai mănâncă decât pisici și asta cel mult duminica!

Cei doi seniori nu umblau prin oraș decât călări și însoțiți de o suită numeroasă, care să-i apere la nevoie. De obicei toată lumea se ascundea - pe de o parte fiindcă multe conștiințe erau încărcate, pe de altă parte fiindcă nu se putea avea încredere în nimeni. De unul singur nu mai ieșea nici un om pe stradă. Cetele care rătăceau prin oraș ținându-se de tot felul de isprăvi nu se dădeau însă bătute. Laolaltă cu gărzile de târgoveți, răscoleau mânăstirile, dar nu găseau decât ce puteau înfuleca pe loc, restul era ascuns sub șapte lacăte; în schimb, glumeau după pofta inimii, amenințându-i pe călugări și spunându-le că, dacă s-ar afla pe un vas fără cârmă, întâi și întâi ar fi înjunghiați cei mai grași. Apoi, o dată sătui, cereau o liturghie și o predică, să nu le piară cumva zelul și curajul.

Alte cete se îmbulzeau în jurul turnurilor; fiecare voia să se urce sus și să privească din depărtare ogoarele și roadele ce dădeau în pârg. După aceea, furioși, luau cu asalt Parlamentul și urlau până răgușeau cerând pâine. Printre femei se răspândise o adevărată nebunie; multe cereau să fie jertfite, să li să pună carnea în vânzare, numai să se dea pâine odraslelor!

Ce putea face dar Brisson, președintele Înaltei Curți, pentru acești nenorociți? N-avea nici el nimic, era un om cinstit. Și apoi chiar și în casa lui se folosea acum făina îndoielnică, adusă pe ușa din dos de speculanți, care nu și-o procurau de la vreo moară, ci, în puterea nopții, de prin

cimitire. Brisson era un umanist, un om însetat de dreptate, și de aceea, în străfundul sufletului său, de partea regelui. Drept urmare, se sfătuia cu domnul de Nemours cum să salveze orașul înnebunit. Duceau cele mai primejdioase discuții pe care și le îngăduiseră vreodată un mare burghez și un mare senior, sub călcâiul de fier al fanatismului. Amândoi erau de acord că nebunia ce se dezlănțuise împotriva rațiunii și a dumnezeirii atinsese culmea și, în momentul acela, îngenuncherea Ligii, oricâte jertfe ar cere, ar fi totuși singura cale de a împăca rațiunea omenească și voința divină.

„Cu orice jertfe!” rosteau într-un glas amândoi, dar se uitau șovăitori de după perdea, pe fereastra deschisă. Și vedeau biserica și treptele pline de lume, strada înțesată de oameni, cu toții muți, galbeni de foame, îngenunchind din pricina slăbiciunii. Ori stând în picioare cu gândurile pierdute; de auzit nu se auzea decât glasul predicatorului, ce aducea cu un lătrat. Regele n-are să îngăduie liturghia și o să vă ucidă pe toți! Oameni buni, gândiți-vă la mântuirea voastră! Boucher, omul minciunii, care de ani de zile alimenta și umfla minciuna cu turbarea lui prefăcută, o împingea acum până la ultimele ei limite, până la marginea prăpastiei; lătra și își arăta colții de la amvon, gata să muște. Cei din apropierea lui se îngroziră, se traseră înapoi, lovind mulțimea din spate; mulțimea se clătină și începu să geamă de spaima morții și de slăbiciune. Se îmbrânceau, se înghesuiau unii în alții, se călcau în picioare aproape în neștire, gemând și ascultând doar lătratul. Brisson și Nemours își încetară atunci sfatul, care nu putea duce la nimic. Dar, firește, fuseseră pândiți. Câțiva călugări în fruntea unei haite de ucigași dădură buzna înăuntru, cu gândul să-i spânzure pe toți membrii Parlamentului. Ducele trebui să dea ordin să se tragă.

Dar cum după această cuvântare a multîncercatului Boucher împotriva regelui și a rațiunii, cei ce-l ascultaseră

plecau la fel de flămânzi cum veniseră, se scurse mai întâi un șuvoi de trupuri omenești, apoi pârâiașe mai molcome, iar în cele din urmă, ca niște viituri ce nu mai nimeresc fluviul, întârziații. Aceștia se risipiră, amărâți și istoviți, prin ulițele înconjurătoare. O femeie căzu sfârșită de puteri lângă zidul unei case. O, nădejde! Băiețașul ei găsise un șobolan în canalul ce se întindea, când acoperit, când descoperit, prin mijlocul străzii. S-a băgat în canal, a umblat pe brânci printre pietre, s-a strecurat printr-o gaură și a prins șobolanul: „Mamă! Mâncare!” În clipa aceea s-au arătat doi lefegii, unul - o huidumă, celălalt - un mărunțel cu un nas ce adulmeca totul. Mărunțelul l-a prins pe băiat și a vrut să-i smulgă șobolanul, dar copilul a țipat și l-a ținut strâns în mână... Atunci huiduma l-a înșfăcat de gulerul hainei, l-a ridicat în sus, privindu-l ca pe o marfă, apoi, calcând apăsat, a zbughit-o după colț. Prizăritul lui prieten s-a mai uitat o dată cu coada ochiului îndărăt, iar după aceea duși au fost.

Puținii oameni care se aflau pe stradă încremeniseră de spaimă; de aceea gemetele copilului răpit se mai auziră câteva clipe. Maică-sa încercă să se repeadă după el, dar se clătină pe picioare, izbindu-se de o femeie care ieșea dintr-o casă. De-abia acum răsună țipătul ei, un țipăt de groază, de moarte; după aceea se prăbuși, încremeni; femeia care tocmai ieșea din casă trebui să treacă peste trupul ei. Doi bătrâni își spuneau ceva în șoaptă într-un ungher întunecos.

— Asta a făptuit. A făcut și ea ceea ce au de gând să facă lefegiii cu băiatul. I-a murit feciorul, dar nimeni nu i-a văzut leșul, și de atunci numai cu afumături se hrănește.

Glasurile lor firave tăcură, bătrânii se feriră după ziduri, căci trecea femeia care ieșise din casă. Părea o cucoană, își ridica poalele rochiei, să nu le târască prin noroi. Avea fața împietrită, și ochii ei rătăciți căutau nemărginirea.

O LUPTĂ A CONȘTIINȚEI

A doua zi, regele îngădui ca trei mii de oameni să iasă din oraș, ca să nu moară de foame. Aflând de asta, preaînalta sa aliată, Elisabeta a Angliei, se arătă cum nu se poate mai nemulțumită, așa că Henri trebui să-l trimită la ea pe ambasadorul lui extraordinar, Philippe Mornay - ceea ce de altfel îl bucura, fiindcă avea prilejul să-l depărteze un timp de lângă el. Mornay trebuia să-i explice reginei că moartea câtorva bieți francezi n-ar fi putut împinge partida spaniolă la predarea Parisului, atâta vreme cât cei ce-o alcătuiau aveau ce mânca. În același timp, regele mai îngădui ca locuitorii orașului să dea noaptea câte o raită pe afară pentru a culege grânele ce creșteau pe ogoarele din vecinătatea zidurilor. Deodată se găsi din nou pâine pe la brutării, iar poporul era gata să-l binecuvânteze pe Henri. Dar călugării și gărzile de târgoveți vegheau, sporind spaima și îngrijindu-se să răspândească zvonul cum că regele dăduse pâine numai fiindcă avea mare nevoie de aur spaniol. „Ostașii săi se risipesc, iar armatele stăpânitorului nostru legiuit, Don Filip, se apropie! Lăudat fie numele domnului, ereticul e pierdut. Cel mai frumos vis al lui: să vadă pierind capitala regatului, nu se va împlini”, trăncăneau într-una.

Auzind de aceste vorbe, Henri se îngrozi. Din păcate, îi erau prea bine cunoscute murdăriile scornite pe seama lui dincolo de ziduri. Dar și conștiința îi spunea același lucru și, cu cât trecea vremea, cu atât conștiința stăruia cu mai multă tărie: „Henri! Lupta pe care o porți acum nu e o luptă dreaptă, o luptă de viteaz. Henri! Învingi oameni fără arme, locuitorii capitalei tale își pierd ultima picătură de vlagă, își pierd mințile, au început să nu mai știe ce e

omenia - în timp ce tu dormi și mănânci sub un acoperiș sigur”.

Și conștiința încă nu-i spunea tot ceea ce el însuși știa. Căci mai era în dragoste cu frumoasa stareță a unei mânăstiri de călugărițe și își mai orânduise cartierul și într-o altă mânăstire. „Henri, îi spunea conștiința după ce treceau clipele de plăcere, maicile ți se dăruiesc ca odinioară Judith lui Holofern. Mai întâi sunt ca niște oițe duse la tăiere, dar apoi sunt parcă înnebunite de văpaia ce le arde, căci simt apropiindu-se flăcările pierzaniei și ar vrea să te ucidă”. „Asupra ereziei apasă un blestem și o osândă” - își spunea regele protestant, deși mai purta încă o buclă după ureche, după pilda celor de-o credință cu el. Mareșalul Biron în schimb făcea haz de „schimbarea religiilor” sale, cum numea schimbarea pe care Henri o căuta, trecând de la o călugăriță la alta. Henri îl pofti la el pe bătrânul mareșal și, pentru întâia oară, își arătă gândul de a-și abjura religia și a trece de partea celeilalte.

Îl împingea într-acolo căința, deznădejdea ce i-o pricinuiau fapte pe care chiar dacă nu le săvârșea, nu le putea însă nici împiedica. Dar acestea sunt lucruri pe care un bătrân oștean nu le poate înțelege până la capăt, deși Biron își dădea seama de unele nelimpezimi și prăpăstii din sufletul acelui cocoșel ușuratic și rege în același timp. Ciocnirile dintre ei, înainte de a se fi unit și de-a se fi îmbrățișat, fuseseră mai cu seamă ciocniri ce semănaseră cu o încercare aspră, din amândouă părțile, a puterilor. Și Biron n-o uita. Înalt și deșelat, clătinându-se puțin din pricina vinului pe care-l bea mereu, dar fără a-și pierde vreodată mințile, cu un cap de mort cu mustăți pleoștite, mareșalul Biron se opri o clipă, cugetă, cântări cele ce avea să spună și rosti cu o gingășii și o sfială pe care nimeni nu i le-ar fi putut bănui:

— Sire, să vorbesc până la capăt?

Henri încuviință numai din cap, fiindcă i se tăiase glasul.

Apoi șopti:

— Vorbește - dar ca și cum ai minți!

Biron încuviință la rându-i.

— Degeaba vor încerca să afle adevărul. Căci nici eu nu-l cunosc. Maiestatea-voastră ați apărat, însă, ca hughenot, credința voastră și dreptul ce-l aveți la tronul Franței vreme îndelungată, mai mult de douăzeci de ani; le-ați apărat și împotriva mea, când am fost vrăjmașul maiestățiivoastre și al amiralului Coligny, pe care noi papistașii l-am ucis în chinuri cumplite. Eu n-am uitat nimic din toate câte s-au întâmplat atunci, sire. Dar maiestatea-voastră?

Regele asculta delicatul, dar hotărâtul cuvânt al acestui catolic care-l avertiza. Și se întreba: „Am să abjur întradevăr credința reginei, a mamei mele?” Și în fața ochilor văzu o lumină orbitoare, din care cineva îl privea, îl fixa - cine anume, i-o spunea simțul vinovăției sale. Era orbit, lumina venea din străfundul conștiinței. Și șopti în sinea sa: „Mamă”, apoi: „Domnule amiral”.

Cu toate că era foarte palid și se simțea nespus de slăbit, își strânse toate puterile, își stăpâni glasul și își repetă porunca. De la ușă, înainte de a trece pragul, îl chemă încă o dată înapoi pe mareșal:

— Dar să nu le spuneți protestanților mei! Nu, protestanților mei nu!

Știa că o vor afla oricum. Putea să prevadă și cum se va purta fiecare dintre vechii prieteni. Era bucuros că măcar îl trimisese în Anglia pe Mornay, întruchiparea virtuții. Până când vestea va ajunge acolo, va fi doar un zvon nesigur, pe care Mornay va ști să i-l scoată din cap reginei Elisabeta, în stare să cadă la bănuială. Dar în locul celui plecat, destul alții îi arătară fețe încruntate ori întristate; pe unii i-ar fi crezut mai ușuratici. Roquelaure, tu, căruia îți place să te împăunezi, și tu, trufașe Turenne, aveți destul curaj pentru a nu vă ascunde gândurile și a-l dezaproba pe regele care încearcă să mintă. Agrippa se

înfățișă prefăcându-se a nu ști nimic, dar cu gândul de a-l păcăli pe Henri.

— Sire! începu el. Îmi simt conștiința foarte tulburată.

— Tu, Agrippa?

— Eu. Cine altul? Un prieten din Paris mi-a dat pe față numele unor conspiratori, mi-a trimis chiar și scrisorile lor din care se poate vedea ce urzesc împotriva vieții maiestății-voastre.

— Să le văd!

— Cum, să vi le dau? Sire! Solul Spaniei m-ar plăti mai bine decât maiestatea-voastră dacă l-aș încunoștința că aceste planuri au fost descoperite. Dar cu toate că, după cum știți, am întotdeauna mare nevoie de bani, nicicând nu m-aș gândi să-i câștig căzând la înțelegere cu dușmanii religiei și ai regelui meu.

— Și vrei să aștepți mai bine ca ucigașii să-mi vină de hac? Ori vrei să capeți un preț mai mare de la mine?

Agrippa n-avusese niciodată o înfățișare mai mustrătoare, într-o clipă păru a fi crescut cu trei țoli.

— N-am nevoie de nici un preț. Au fost luate toate măsurile ca nici să nu-i recunoașteți pe acești oameni, când vor apare în fața voastră.

— Atunci nici nu te voi putea crede că viața mi-a fost în primejdie.

— Sire! Cum credeți de cuviință, încheie Agrippa îndrăzneț, dar și voios, cum îi era felul.

Peste câtva timp se întâmpla însă ca mai mulți seniori spanioli să vină din porunca lui Don Filip, și să-i propună regelui Franței, care își asedia capitala, să ia în căsătorie o infantă. Dorința de a încheia cât mai repede pace cu supușii săi îl făcu pe Henri să-i primească pe trimiși. I se înfățișă numai căpetenia lor: era ținut de braț, la stânga de un gentilom oarecare, iar la dreapta de Agrippa, care avea aerul că face un nevinovat act de politețe, dar ținea strâns brațul spaniolului. Henri înțelese. Sfârși repede cu falsul

trimis și nici nu mai întrebă după aceea ce se întâmplase cu ceilalți. Iar lui Agrippa d'Aubigné nu-i dărui nici o răsplată pentru că-i scăpase viața și îi fu și mai puțin recunoscător pentru lecția ce i-o dăduse, arătându-i cum poți fi dezinteresat, drept și credincios cauzei ce-o slujești.

Căci socotea că, din păcate, însuși dumnezeu îi poruncea să se arate lipsit de credință, fiind scris că trebuia să salveze regatul. „Ascult voia domnului”, își îndreptățea Henri necredința, ceea ce nu se putea însă susține cu ușurință nici față de cel atoateștiutor. „Îi ascult poruncile, împotriva amintirii mamei mele și a amiralului. Împotriva tuturor luptătorilor noștri pentru credință, împotriva celor predicate de păstori, împotriva celor un milion de jertfe ale războaielor duse din pricina religiei.” Și cugetul său înțelese cumplita singurătate în care se afla. „Nici vechii prieteni, nici partida noastră, nici orașele întărite în care aveam voie să ne rugăm, nici măcar tu, la Rochelle, oraș ce străjuiești marea! Nici înțelegerea deplină cu cei de credința mea, nici psalmii cântați în timpul bătăliilor, nimic nu are însemnătate, când te cheamă regatul. Căci regatul înseamnă mai mult decât părerile sau dorințele noastre, mai mult chiar decât gloria. Regatul înseamnă făpturi omenești ca mine”. Așa se căina Henri și deodată simți că era mântuit. „Făpturi omenești, dintre care unele, de dincolo de ziduri, pe care le pot vedea cu ochii mei, calcă legile omeniei. Așa se întâmplă când regele nu le mai poate aminti de îndatoririle lor de oameni. Asta trebuie s-o fac, asta îmi va șterge păcatele în fața lui dumnezeu și a oamenilor”.

— Să-i primim dar pe cei doi necredincioși, își spuse el, gândindu-se la o întrevedere cu cardinalul Parisului și cu arhiepiscopul Lyonului.

Le spunea necredincioși, pentru a scoate în lumină credința sa pusă în slujba regatului, de care oamenii aceia nici nu voiau să știe.

Într-o zi de august, către amiază, se îndreptă dar, însoțit de peste o mie de gentilomi, spre biserica din afara orașului asediat, spre a-i primi pe trimiși. Erau niște seniori plini de demnitate și cu mare greutate; nici ei, nici suita lor nu cunoscuseră încă ce-i lipsa. Se înclinară în fața regelui, dar nu prea adânc; după înfățișarea trimișilor ei, capitala părea să n-aibă încă nevoie a se înclina prea adânc. Regele nu putea să facă însă gesturi tot atât de măsurate ca solii, căci era prea mare îmbulzeală în jurul lui. Și chiar le spuse:

— Nu vă mirați că sunt înghesuit. În bătălie e și mai rău.

Putea prea bine să-și spună că solii n-aveau altă misiune decât aceea de a câștiga timp până când Mayenne va fi primit armatele trimise într-ajutor din Flandra spre a despresura Parisul. Discuția lor cu regele trebuia să facă mai răbdătoare populația înfometată a Parisului, care, altminteri, ar fi putut încerca să se răzvrătească. Din partea lor, cei doi înalți prelați erau încredințați că moartea prin înfometare a câtorva mii de țopârlani îl lăsa la fel de nepăsător ca și pe ei. Se punea numai întrebarea dacă o putea recunoaște și el, înfruntând primejdia de a-și pierde popularitatea. Așa încât amândouă părțile socotiră că cel mai înțelept lucru era să se arate grijulii față de respectarea formelor; de-aceea regele ceru solilor împuternicirile lor scrise, iar aceștia le dădură. Scria acolo că domniile-lor, cardinalul și arhiepiscopul, se vor duce la „regele Navarrei” spre a-l ruga fierbinte să primească înfăptuirea unei împăcări generale a regatului; apoi trebuiau să se ducă la ducele de Mayenne, pentru ca și acesta să încuviințeze împăcarea. Vorbe goale și o vădită nesocotire a demnității regale. Henri le arătă că un „rege al Navarrei” nu era, se înțelege, chemat a aduce pace Parisului și Franței. El voia, însă, să vadă domnind liniștea și bună pacea în regatul său, de aceea nu se va certa pentru titluri. Îi încredință chiar că e gata să lase a i se

tăia un deget, și-l puse îndată și pe al doilea lângă primul. Cel dintâi prețuia pentru el cât o bătălie, iar pe amândouă le făgăduia în schimbul păcii generale. Cei doi clerici diplomați găsiră că se pricepea bine în ale ipocriziei și Henri începu să crească în ochii lor.

— Dar, strigă el spre marea lor mirare, dar Parisul va aștepta în zadar pacea generală atâta vreme cât înlăuntrul zidurilor sale vor domni spaima și foametea. Cuvintele de pace ar fi astfel lipsite de orice temei. Parisul nu trebuie să mai flămânzească. Țin mult la orașul meu Paris. Ca la primul meu născut.

În felul acesta dejuca solia lor de pace, dar nu oricine este demascat își dă seama că nu mai are ce ascunde.

„Se vede că a stat prizonier în Paris, gândiră cei doi. Își spune părintele acestui popor, dar - ar fi de ajuns o singură înfrângere ca să nimerească din nou sub zăbrele și cine știe dacă ar mai ieși teafăr de acolo”. Când Henri se asemui apoi cu mama cea adevărată în fața lui Solomon, adăugând că „s-ar lipsi mai degrabă de Paris decât să-l cucerească plin de ruine și de morți”, cei doi îl admirară, ba se veseliră chiar puțin și cătară pe furiș unul la altul. Încercară apoi să se arate mai vulpoi decât el. Se prefăcură a pune la îndoială puterea armelor și realitatea izbânzilor sale, susținând că se așteaptă la o întorsătură a lucrurilor. Dacă Parisul i s-ar preda înaintea statornicirii păcii generale, Mayenne și regele Spaniei l-ar recuceri, pedepsindu-l crunt. Dar avură atunci parte de o nouă surpriză.

Văzură un soldat care sub ochii lor devenea unsul lui dumnezeu. Și nu mai pricepură nici cine vorbea, nici de la ce înălțime. Henri se jură pe toți sfinții, apoi se opri, el însuși adânc mișcat și repetă cumplitul jurământ chemând mărturia celui-de-sus: „Îi vom zdrobi”. Iar cei o mie de gentilomi strigară și ei care cum îi venea și făcând o gălăgie mai mare decât dacă ar fi alcătuit un cor bine

strunit: „Îi vom zdrobi! Așa să ne ajute dumnezeu! Nicicând nu vom păți rușinea!” Încât solii își dădură seama, uimiți, că chemarea lui era să fie vrăjmașul lumii lor și că în fața schilodului stăpânitor al lumii, Filip, în fața neomenoasei puteri mondiale a habsburgilor se ridica, cerându-și drepturile, un suveran în plină putere. Trebuia să vezi cu ochii, ca să crezi. În viață, aproape totul se întâmplă fără să poată fi prevăzut dinainte - e un adevăr de care se încredințează în fiece zi chiar și niște demnitari sus-puși și neîncrezători și, de aceea, și privesc pe orice stăpânitor ca pe un înșelător și-l tratează ca atare. Cei doi soli parcă fură loviți de dambla, parcă s-ar fi despicat pământul înaintea lor, când își dădură seama că aveau în față un adevărat suveran. Ba, „suveran” e încă un cuvânt prea slab pentru a denumi o minune cu adevărat covârșitoare a lui dumnezeu, oricât de departe și de nepăsător ai fi față de dumnezeu și de minunile lui. Cei doi prinți ai bisericii nu se prea sinchisiseră de suverani până când simțiră că în fața ochilor lor un soldat devenea unsul lui dumnezeu.

De atunci încolo, în tot cursul tratativelor, Henri îi avu în mâna lui pe cei doi potrivnici. Din clipa în care își dezvăluise în fața lor menirea, începu să se folosească fără sfială de puterea lui sporită. Nu-i mai luă în serios, ci le ceru ca Parisul să-i fie predat în opt zile, de parcă ar fi fost vorba de o nimica toată. Dar nu poți fi suveran prea multă vreme, maiestatea nu trebuie arătată prea mult, căci minunile dumnezeiești se întâmplă rar, și oricum e mai bine să iei oamenii peste picior decât să-i silești să-ți cadă în genunchi datorită măreției tale.

— Aveți opt zile, dragii mei. Dacă doriți, însă, mai degrabă să amânați predarea până când vi se vor sfârși de tot bucatele, mă rog; dar atunci să știți că pe domniile-voastre vă așteaptă săpunul și frânghia.

— Nici un rege al Franței nu poate fi atât de necruțător

cu capitala lui și nici un creștin cu doi slujitori ai domnului.

— Atunci gândiți-vă bine la ce v-am spus.

— Ne temem că tot noi doi vom fi trimiși la maiestatea-voastră, dar cu funia de gât.

— Atunci predați-mi orașul pe dată.

— Dacă spaniolii și cei șaisprezece ar auzi-o, ne-ar spânzura.

— Atunci așteptați-l pe Mayenne și trupele care-i vin într-ajutor din Flandra.

— Maiestatea-voastră le-ar putea totuși înfrânge, și iar am fi spânzurați.

— Atunci arătați că sunteți pentru predare.

— Sire! Veți uita serviciile noastre și ne veți lăsa pradă mâniei poporului.

— Atunci lăsați poporul să rabde și de acum înainte de foame.

— Sire! sunteți greșit informat, nimeni nu rabdă încă de foame.

— Atunci să fiți sănătoși. Cimitire sunt încă destule și destui copii umblă de capul lor, în timp ce mamele leșină de nemâncare.

La aceste vorbe nu mai îndrăzniră să dea nici un răspuns, ci plecară cu atât mai adânc capetele, cu cât fuseseră mai nerușinați până atunci. Dat fiind că nu mai știau ce să răspundă, li se părea că regele îi dusese de nas. „S-a jucat cu noi de-a dialogul, ca într-o vestită scenă a lui Rabelais, care n-a fost decât un măscărici. Păi și regele ăsta care își bate joc de noi e un măscărici.” Și își pierdură cumpătul și se zăpăciră din ce în ce mai rău. Iar regele nu le lăsă timp să-și vină în fire ci, dimpotrivă, le dădu lovitura de grație. Ultimele cuvinte nu le mai rosti grăbit și ușuratic ca mai înainte, ci cu glasul apăsat al unui judecător.

— Domnule de Lyon, se adresă arhiepiscopului. De curând ai nimerit într-un vălmășag pe podul Saint-Michel. Oamenii s-au aruncat în fața cailor domniei-tale, implorând

pâine sau moarte. Nu ți s-a adresat un om în vârstă?

— Nu știu, se bâlbâi domnul de Lyon și toate se învârtiră în capul lui, de parcă s-ar fi aflat în ziua judecății de apoi.

— Ba ți s-a adresat și a spus că strigătele de disperare pe care le auzeai erau un ultim răgaz lăsat de dumnezeu pentru chibzuire.

Auzind dezvăluită această taină, domnul de Lyon simți că îl apucă leșinul de care putea fi cuprinsă orice mamă de rând, văzând cum i se răpește copilul, cu gânduri înfricoșătoare Oamenii săi îl prinseră în brațe; alături, cardinalul era galben și prăpădit. Regele porunci să li se dea vin ca să mai prindă puteri și, în timp ce erau serviți, el și încalecă. Plecând, le povesti gentilomilor din preajmă-i cine fusese omul care-l prevenise pe arhiepiscop pe pod. Era vorba de maestrul Ambroise Paré, un chirurg de optzeci și cinci de ani, care își adunase cele din urmă puteri spre a putea vorbi înaltului prelat și care acum era pe cale a-și da sfârșitul.

— Pe vremuri l-a îngrijit pe Coligny în ultimele-i clipe, adăugă regele Henri.

Strânse din dinți și nu mai scoase o vorbă tot drumul.

Însoțitorii săi tăceau și ei, copitele sunau înăbușit. Henri se gândea la vechii hughenoți. Și călărea de parcă ar fi fost unul dintre ei, de nezdruncinat.

UN MAESTRU

În tabără oamenii îi ieșiră grăbiți în întâmpinare.

— Farnese e pe drum! E la Meaux.

Regele râse disprețuitor, căci Meaux era prea aproape și

ar fi aflat despre asta mai curând; apoi vestea ar fi ajuns neîndoielnic și la urechile prietenilor săi arhiepiscopul și cardinalul și aceștia nu s-ar mai fi lăsat duși de nas până să-i apuce leșinul. Ridică din umeri, vru să plece mai departe, dar era așteptat de doi inși care se certau. Domnul de la Noue își strunea calul cu mâna-i de fier. Domnul de Rosny ședea pe al său ca femeile - glorioasele-i răni nu-i îngăduiau să călărească altminteri, un braț îi era încă legat.

— Potoliți-vă, domnilor! li se adresă regele.

Dar la Noue exclamă:

— Sire! Farnese!

Iar Rosny șopti:

— Sire! E un șiretlic. Nu se poate să fie la Meaux.

— Sire! strigă iar cel mai în vârstă. Pe cine credeți, pe mine sau pe nesuferitul ăsta? Farnese e atât de viclean, încât răspândește câteodată și zvonuri adevărate.

Călărind ca femeile, cu pălăria împodobită cu nestemate, dar păstrându-și cumpătul și sângele rece - Rosny îl înconjură pe bătrân pe la dreapta și se opri lângă Henri.

— Palavre! rosti el mândru.

De la Noue se pierdu cu firea.

— Tinere! N-ai decât să te duci într-acolo, așa gătit cum te afli. Ai să-i placi atât de mult ducelui, încât are să te ia prizonier.

— Domnul meu, îi răspunse Rosny, am un braț zdravăn, ai și dumneata unul, ne-am putea bate.

— Aș vrea s-o mai văd și pe asta, interveni regele, dar părea a fi dus cu gândurile departe.

Numai bătrânul era voios. Sub claia de păr alb, fața i se îmbujorase și, așa inimoasă, zâmbea copilărește.

— Eu am fost prizonier la spanioli cinci ani de zile și nu mi-a fost moale. Sire, în temniță am scris despre religie șt despre meșteșugul războiului și asta m-a ajutat să nu-mi pierd curajul. Meșteșugul războiului despre care am scris

eu era însă tocmai meșteșugul lui Farnese. E un maestru, nu trebuie s-o uitați nicicând, sire!

— Regele nostru nu e un maestru, ci un soldat, și asta-i ceva mai mult, observă Rosny.

Rănile și trufia îi dădeau un soi de bățoșenie solemnă. Cu atât mai repezit își mișca de aceea membrele, chiar și brațul de fier, hughenotul breton.

— Ce știu eu e o știință adunată timp de doisprezece ani în Flandra, în fruntea unor armate protestante. Înainte de a fi pus spaniolii mâna pe mine, le cuceream câte orașe voiam. După venirea ducelui de Parma, însă, n-am mai putut cuceri nici unul.

Cu gândurile duse departe, regele dădu pinteni calului; se lăsa seara. A doua zi se știu că armata Ligii, în frunte cu Mayenne, și trupele spaniole ce-i veniseră în ajutor, sub comanda lui Farnese, se uniseră, la Meaux. În sfatul de război al regelui, de la Noue ceru cu tărie ca armata să rămână pe loc, în fața Parisului, în timp ce Biron, alt veteran, ceru ca ea să meargă în întâmpinarea vrăjmașului. Principalul e să ataci. Noi am atacat totdeauna!

La Noue stărui:

— Sire! Maiestatea-voastră e neîntrecut în bătălie. N-ați avut, însă, niciodată a face cu un potrivnic care să ocolească bătălia și să dobândească orice vrea numai prin meșteșugul lui. Eu, sire, îl cunosc pe Farnese.

Rosny vru să se repeadă din nou la prea puțin arătosul comandant, îmbrăcat într-un pieptar de piele; dar vicontele de Turenne, la fel de mândru și de frumos ca Rosny, îl făcu să tacă. Marea ambiție a acestui tânăr îi dădea putința să judece, înainte de vreme, împrejurările și chiar oamenii. Mareșalul Biron avu răgazul să arate, fără a fi întrerupt, că armata regală, risipită în jurul Parisului, avea, nici nu se putea altfel, și puncte slabe. Vrăjmașul le-ar putea străpunge ducând hrană în oraș. La care de la Noue sări:

— Tocmai! Dar spre a face ăsta ar trebui să treacă peste fluviu ori prin pădure; și atunci ar bate ceasul nostru.

— Să atacăm! repetă Biron. Înainte, asupra dușmanului, cât e încă departe și nu se așteaptă la un atac, așa trebuie purtat războiul.

— Farnese știe prea bine cum porți domnia-ta războiul, i-o tăie la Noue.

Apoi, vorbind rar și întristat, încheie:

— Dar domnia-ta nu știi cum poartă Farnese războiul.

— Asta aduce a superstiție, se împotrivi atunci până și înțeleptul Turenne, în timp ce Rosny zâmbea disprețuitor, iar Biron fornăia de ciudă.

Regele îi ascultă și pe ceilalți aflători acolo de față, și întrucât aceștia își dădeau seama că voia să atace, cei mai mulți se arătară de părere că trebuie s-o ia înaintea vrăjmașului.

La început, vestitul Farnese, duce de Parma, stârni, pe drept cuvânt, disprețul tuturor bravilor soldați, potrivnicii săi. E cu putință să ocupi, cu o armată atât de mare, o poziție în fața căreia se află o mlaștină atât de mică? Armata regelui, care venea asupră-i, avea ochii ațintiți numai asupra acestei mlaștini din calea ei. Dar nu vedea dealul care ascundea nenorocul ce stă s-o lovească.

Armata regelui controla toate legăturile cu Parisul și mai cu seamă râul Marna și Lagny, un orășel pe care, în gândurile lui ascunse, grozav ar fi dorit Farnese să pună mâna. Până una-alta, însă, se întări îndărătul mlaștinii, de parcă cel mai mult s-ar fi temut că ar putea fi atacat de noua celebritate din față-i - dar se feri să-i ofere acestei noi celebrități bătălia pe care o dorea, o zi, o săptămână. Regele avea o frumoasă armată, alcătuită din gentilomi care se plictisiră și care, luându-și fiecare ostașii săi, plecară unul după altul. Cucerirea capitalei, da! Chiar de ar fi trebuit să mai adaste un an sub zidurile ei, în cele din urmă orașul trebuia să cadă și fiecare dintre ei s-ar fi

îmbogățit. Dar de la acest inaccesibil Farnese, adăpostit cum era după șanțurile și baricadele lui de care, nu era nimic de moștenit; gentilomii ce nu se gândeau decât la pradă își văzură, dar de drum până una-alta. Oamenii ca Rosny rămaseră; în parte pentru a nu-și întina onoarea, dar și pentru că-și spuneau: „Cine știe, e vorba de bagaje spaniolești, de saci cu bani de aur. O dată și o dată vom spinteca sacii și banii vor intra în buzunarele noastre”.

Henri trebui să recunoască și el că vestitul său potrivnic era greu de înțeles, enigmatic, așa că îi trimise un crainic; domnii duci să binevoiască a scoate capul din vizuina lor. Italianul răspunse însă liniștit că n-a făcut atâta drum ca să ceară sfaturi de la vrăjmașii lui. Regele se mânie, dar bătălia tot n-o putu dobândi și nici măcar mutra lui Farnese nu izbuti s-o vadă. În fiece zi Henri părăsea orășelul Lagny, apărat nu numai de armata lui, ci mai ales de râul ce o despărțea de armata vrăjmașului - înconjura mlaștina și-l aștepta pe Farnese.

Zilele se scurgeau, dar nu izbuti să-l vadă. Și mai rușinos era că cercetașii săi îi povesteau cum Farnese insufla teamă și nici un soldat nu dezerta din armata lui, care păstra o disciplină de fier. În tăcerea nopții, mai cu seamă, cei ce trăgeau cu urechea auzeau glasurile străjerilor ce se schimbau, glăsuind, e drept, în mai multe limbi, dar prompt. Felul cum își făceau slujba dovedea o disciplină de fier. În același pas și tact veniseră din Flandra în numai douăzeci de zile și în fiecare noapte își întăreau tabăra, ca odinioară legiunile lui Cezar. Sub alți generali, aceeași armată n-ar fi fost decât o hoardă vorbind mai multe limbi, prea puțini spanioli adevărați, mulți valoni și italieni, și ar fi umblat după pradă în țară; sub acest Parma, însă, parcă devenise o armată romană. Cine era el?

Henri nu mai dormea, căci știa: de partea cealaltă sta cineva de veghe și se gândea cum să-i răpească gloria. Asta e misiunea ce i-a fost încredințată de Don Filip.

„Trebuie să fiu cu ochii în patru”. În zadar încerca, însă, să străpungă întunericul. „În tabăra lui Farnese nu-i nici o lumină, dar el nu doarme. Cred, că vede prin întuneric și mă recunoaște. Se zice că e bolnav, bătrân, da’ cine știe, poate că la drept vorbind e un strigoi ori un demon, și nu un om în carne și oase”. Într-o noapte jilavă, fără lună, te înfiori ușor, cum se întâmplă mai cu seamă când gândurile rătăcesc pe cărări necunoscute. Deodată Henri se înturnă, cineva îi atinsese parcă umărul. Ca într-o străfulgerare, văzu un chip de om. Se lăsase surprins și acum, după ce umbra pierise în aerul nemișcat al nopții, se mai simțea încă mirosul de mlaștină și mucegai.

Henri se depărtă râzând în hohote. Ecoul râsului lui voia parcă să-și bată joc de el, dar regele își aminti la timp că, după câte se aflase, vestitul strateg nu izbutise să-i îngenunche pe olandezi. Avusese nenoroc cu ghiotura în Olanda. De altă parte, ce-i putea făgădui campania din Franța? Venise pentru că așa-i poruncise stăpânul lui, Don Filip. Dar poți să fii comandant de oști la cheremul altuia, poți să fii un biruitor pentru alții? Acest Farnese era și el prinț domnitor, și își lăsase ducatul în părăsire spre a intra în slujba regelui Spaniei - pe care nu-l țin de loc picioarele și care șade mereu. Șade în jețul lui și schimbă în porunci către acest al doilea bolnav, ce hălăduiește prin străinătăți, visurile-i de cucerire a unor regate la care n-are nici un drept. Ce poate ieși din toate astea?

Dar chiar în dimineața care urmă acestei nopți de întrebări, Parma începu să le dea răspuns, căci își așeză armata pentru bătălie. La drept vorbind, trimitea în luptă numai soldații Ligii, dar pusese să li se schimbe pălăriile și steagurile. Era o zi de septembrie, lupta se încinse, francezii regelui credeau că se vor lua de piept, în sfârșit, cu legendarii spanioli în fața cărora tremura o lume, numai ei nu! Și de-abia în lupta corp la corp se dovedi că toți, atât de o parte cât și de alta, vorbeau franțuzește. Dar de

vreme ce porniseră, loviră cu atât mai mare sete în spaniolii închipuiți, cu toate că unii din ei erau fețe de mult cunoscute. Între timp, nebăgat în seamă, Farnese își trase din luptă centrul. Nu se destăinuise nici măcar burduhănosului Mayenne, care lupta în primele rânduri. Prin spatele dealului și acoperit, de acest deal pe care căpitanii regelui nu-l luaseră în seamă, dar care pentru el avea de la început mai mare preț decât mlaștina și întăriturile, își puse trupele să treacă Marna pe un pod de vase, în tăcere și în taină, cu o disciplină de fier. De altfel, focul aprigei bătălii îi împiedica pe luptători să vadă ce se petrecea. Dintre cei doi, Mayenne și Henri, regele fu totuși cel dintâi care începu a bănui ceva. Lagny, atacat de partea cealaltă a râului, căzuse deja sau era aproape ocupat și, dat fiind că și din partea astălaltă Mayenne, lămurit în sfârșit, începu a bate cu tunurile orășelul, armata regelui trebui să se retragă, pierzând lupta.

Parisul primi astfel hrană pe calea apei, în timp ce Henri își hărțuia dușmanul când ici, când colo, încercând zadarnic a răzbate dincolo de întăriturile capitalei sale. Din care pricină Farnese spuse despre el: „M-am așteptat să aflu un rege. Da’ ăsta-i un husar”. Și mai tare îl făcuse însă de râs pe ducele de Mayenne, din marea casă de Lorena, lăsându-l să lupte cu atâta vitejie dar și cu atât de puțin folos, spre a ascunde vicleșugul care făcuse de prisos toată lupta. În pofida ciudei ce o simțea, Mayenne fu totuși bucuros că Farnese îi lăsă trei regimente. Căci după ce-și arătase meșteșugul, celebritatea mărșălui înapoi, spre Flandra. Regele înconjură din nou Parisul; dar strategul nici nu se sinchisi.

Căci gândea pesemne despre regele Henri: „E o mediocritate umflată. Oricând îl poți pune la punct. Acum e bun să se măsoare cel mult cu Mayenne. *Vale et me ama*[1]”.

---

[1] Fii sănătos și iubește-mă (lat.)

VREM SĂ TRĂIM

Vreo două zile după aceea, Henri fu cu adevărat cel înfrânt. După lupte îndelungi, după câteva biruințe strălucite, după ce renumele începuse a i se lăți în lume, această încercare era acum mai grea decât dacă s-ar fi petrecut în anii tinereții. Trebui să amâne pentru multă vreme ocuparea capitalei, deși tocmai pentru asta își golise provinciile de trupe. Bani, nici pomeneală; timp de două zile trupele n-avură pâine și chiar cămășile regelui se făcuseră ferfeniță. Ca să nu mai pomenim nimic de cei din jurul lui. *Totus mundus exercet histrionem*: „Suntem cu toții niște măscărici”, și când treburile se încurcă aflăm pripășiți, de te miri unde, și prieteni potriviți, buni de aruncat la gunoi. Spre pildă un arhiepiscop german alungat din scaunul lui după ce a devenit protestant din ușurătate. Ce amintiri trezește ăsta? Păi, că ne gândim și noi să ne trădăm credința Ticălosul d'O n-are nume bun, dar e bogat, ar putea să ne mai poftească și să ne plătească codoșii.

De când trezorierul îi spusese o anume vorbă în seara bătăliei, de la Ivry, o vorbă proastă, nevrednică și de neuitat, Henri o ținuse minte și se ferise să mai dea ochii, cu el. De altminteri n-o făcea într-adins; dar așa se întâmplă când sufletul se apără nu numai de un străin, ci mai cu seamă de tine însuți. Căci ce-i la urma urmei o vorbă? E primejdioasă numai atunci când îți aduci aminte de ea, de parcă ai fi știut-o de mult și ai fi tăinuit-o.

Acum, trezorierul e însă din nou primit cu toată cinstea. Cine poate cheltui bani e prietenul nostru, chiar dacă nasul i-a fost mâncat din pricina nenorocului în dragoste, ca unui anume căpitan gascon, compatriotul nostru. Regele se

înconjoară cu niște aventurieri de care mulți s-ar înspăimânta.

Da. Și lasă să zburde în preajmă-i, de parcă ar fi piatra de încercare a sănătății, a tăriei lui în a răbda greul. Află ce se mai petrece la Paris, unde acum nebunia e împinsă la culme. Dar, la urma urmei, fiecare are nebunia lui și își orânduiește viața cum poate. Nu te poți, însă, mișca mereu pe culmile nebuniei, mai cu seamă, când simți în tine o chemare; ar fi cumplit. Te amesteci cu aventurierii numai până când ai putea fi socotit și tu unul dintre ei! N-ar fi de mirare ca și acum chiar regele cel mărunțel, cu haine ponosite să fie ajuns de un glonte rătăcit și să piară într-o clipă de parcă nicicând n-ar fi frământat cu copitele calului pământul acestei țări, de parcă regatul n-ar fi fost nicicând al lui. La Paris tocmai îl spânzurau pe președintele Parlamentului, sub cuvânt că ar fi conspirat pentru regele său și împotriva Spaniei.

Uciderea celui care mai cutezase să apere dreptatea era un pas hotărâtor ce despărțea capitala de restul regatului mai abitir decât cele mai groase ziduri. De aceea vrăjmașii președintelui Brisson se folosiseră de o grămadă de tertipuri. Culeseseră semnături cerând moartea unui necunoscut și apoi schimbaseră numele cu al celui mai înalt judecător. Căutaseră sprijin la mărimile spaniole, se rugaseră să fie absolviți de către teologii de la Sorbona și pregătiseră mulțimea prin cuvântători, ca Boucher. În zorii zilei, Brisson fu ademenit afară din casă, împins pe la spate până la închisoare, împreună cu doi dintre consilierii lui, și acolo vrăjmașii îi spânzurară pe câteșitrei de niște grinzi. După care îi priviră la lumina felinarelor până când socotiră că leșurile erau bine întinse și fețele arătau așa cum trebuia. În sfârșit, îi cărară pe cei trei inși, pe care îi luaseră în primire și le făcură de petrecanie cum se cuvenea, în Piața Grève, unde îi atârnară de spânzurătorile oficiale.

Savantul în ale științei dreptului nu se așteptase ca disprețul legii să mai atingă vreodată asemenea culmi; căci acum exista un cod, cel dintâi cod al țării, pe care chiar el îl alcătuise. Se vede însă că preocupările pur spirituale nu numai că ne despart de trista realitate, dar aruncă și o umbră asupră-i, ne îngreuiază înțelegerea ei. Altfel stau, însă, lucrurile cu mulțimea. Când cel mai înalt judecător al țării își află o moarte rușinoasă, în împrejurări atât de neobișnuite, mulțimea simte că trăiește o adevărată sărbătoare. Căci piatra de încercare a cugetului omenesc este încălcarea dreptății.

Cum se lumină de ziuă, piața se umplu de lume și vrăjmașul mortului, care se afla chiar la picioarele spânzurătorii, începu să zbiere că Brisson a fost un trădător, că era gata să vândă Parisul regelui, care ar fi trecut orașul prin foc și sabie, și că s-ar fi prăpădit toți o dată cu orașul lor. Oameni buni! Acum sunteți mântuiți, Brisson e spânzurat. Și, cu adevărat, Brisson se bălăngănea în ștreang numai cu cămașa pe el, iar fața i se înnegrise de tot. El, el să fi fost președintele Parlamentului regal, unul din cele mai vestite odoare ce-au mai rămas nefericitei noastre țări?

Nimeni nu se clintea, mulțimea înghețase parcă din pricina celor ce vedea, iar toți cei ce mai veneau încremeneau și ei pe dată. Prin colțurile pieței, ucigașii năimiți începură a zbiera că acei conspiratori erau bogați și drept ar fi ca și casele și tot ce se află în ele să fie împărțite norodului. Dar nimeni nu se clinti. Nu se poate jefui oricând, trebuie prinsă o clipă prielnică și oamenii începură a pleca pe la casele lor. De-abia când se mai depărtară de piața execuțiilor începură a prinde glas. Astfel, unul dintre, cei șaisprezece auzi spunându-se că în dimineața aceea cel ce biruise era regele Franței și că spre a birui pe deplin mai trebuie doar să se lepede de credința lui greșită. Omul, un croitor, căzu pe gânduri și vești apoi,

furios, că regele va tăia beregățile tuturor celor șaisprezece, în afară de a sa.

Regele afla prin aventurierii săi tot ce se vorbea la Paris, dar nu se grăbi să împlinească ce se spunea pe acolo. Îi lăsa pe aventurieri să-și golească sacul - dar nu din curiozitate. Știa de altminteri prea bine ce pot gândi asemenea oameni și ce sfaturi îi pot da. Să abjure fără zăbavă, și orașul îi va deschide porțile! Oamenii de această teapă nu se pot lepăda de amintirile lor, de prilejurile pierdute, de greșelile făptuite. Și povesteau despre ele, mai mult ca oricând, împuind capul celor de la Curte și din tabără; iar pentru că fuseseră timp de două zile prietenii regelui, vorbele lor găseau oarecare crezare. Henri avea un auz cât se poate de bun. În îmbulzeala unui mare salon și pălind a se lăsa cu totul pradă plăcerilor, prindea din zbor vorbe ce se schimbau departe de el și chiar mai multe odată. O ceată de tineri, pe care regele nu-i vedea, dar pe care îi recunoscu după glasurile lor fragede, ascultau sfaturile unor oameni trecuți prin ciur și prin dârmon și îi încuviințau. Tâlharul de d'O osândea sărăcia de oare trebuie neapărat să scapi.,,Nu e bine să fii așa de sărac ca regele”, încuviință Rosny. Și lui Henri, care tocmai râdea cu hohote, nu-i scăpa nici un cuvânt. Iar, după Rosny, îl auzi și pe înțeleptul Turenne, dând dreptate căpitanului Alexis: „Trebuie să te ferești de nenoroc!”, spusese această pocitură care nu mai avea nas.

Bătrânul Biron și bătrânul la Noue se sfătuiau aproape în șoaptă. Nu mai ridicau glasurile, căci acum erau de aceeași părere. După umilirea suferită din partea lui Farnese, regelui nu-i mai rămânea decât să pună capăt acestei situații. Iar a pune capăt însemna, în gândul lor, a primi ceea ce Parisul îi da în clipa aceea; dar n-o spuneau deslușit, căci rușinea îi împiedica pe cei doi bătrâni ostași să spună lucrurilor pe nume. Și dacă altcineva ar fi făcut-o în fața lor, de bună seamă că ar fi sărit în sus de mânie

amândoi, atât catolicul Biron, cât și protestantul La Noue. Ca ostași, nu vedeau cu ochi buni pacea; doar războiul îi hrănea. Și le displăcea mai cu seamă să lase armele după o neizbândă. Totuși vorbeau despre cerința acelui ceas, fără a-i spune, însă, pe nume; dar Henri trăgea cu urechea și înțelegea.

Apoi îl auzi ridicând glasul pe hughenotul Agrippa. Agrippa d'Aubigné se certa cu arhiepiscopul german care-și pierduse tronul din pricina trecerii la protestantism și care, de când și-l pierduse, socotea că cea mai bună chezășie a tronurilor este liturghia. De aceea și pleda cu înfocare pentru liturghie. Henri ieși din cercul ce se strânsese în jurul lui, își croi drum către hughenotul Agrippa și deschise gura spre a-i spune o vorbă, privindu-l drept în ochi. Lui Agrippa i se și părea că aude: „Nici nu mă gândesc să mă duc la liturghie!" în acea clipă, însă, un gentilom, pe nume Chicot, atinse brațul regelui. Chicot putea spune ceea ce ceilalți socoteau că e mai bine să ascundă, din care pricină și era numit bufonul regelui, iar bunul-simț îl făcuse a primi această poreclă ca o slujbă. La rândul lui, regele se prefăcea și ei că-i dăduse slujba de bufon și-l lăsa uneori pe gentilomul astfel poreclit să răspândească niște adevăruri pe care el însuși nu voia încă să le recunoască. Fiindcă numai bufonilor li se îngăduie să spună adevăruri noi. Chicot îl împinse dar ușor pe regele Henri, îi tăie vorba, și rosti răspicat:

— Prietene! Nu-mi place cum arăți. Trebuie să-ți faci o clismă cu agheasmă.

De omul care și-a luat slujba de bufon trebuie să râzi, nu? Dar cei aflători prin apropiere amuțiră, și tăcerea se lăți peste încăpere, până când deveni apăsătoare. Oaspeții ce se înghesuiseră până atunci în salon observară că aerul se făcuse prea greu; se deschiseră ferestrele, iar răcoarea serii îi ademeni pe toți afară, așa că Henri și vechiul său prieten Agrippa se văzură curând singuri în mijlocul

încăperii. Amândoi păliseră; o văzură la flacăra lumânărilor aduse în salon. Și tăceau, căci Pe amândoi îi muncea gândul că ultimul cuvânt fusese spus.

De câte ori regele se arătase, după părerea lui, nerecunoscător față de el, Agrippa îi închinase versuri amare. Era mândru, știa vorbi frumos și nu se simțise nicicând piuă atunci stânjenit când avea de spus regelui său adevăruri usturătoare. Era și destul de cutezător spre a înfrunta supărarea și chiar dizgrația lui Henri. Dar nu în clipa aceea, căci se vedea prea bine că regele suferea. Și lăsând ochii în pământ, Agrippa rosti i

— V-ați împotrivit îndelungă vreme și cu vitejie.

— Și încă nu s-a sfârșit, îi întoarse vorba, grăbit Henri.

În loc de orice alt răspuns, Agrippa îl privi drept în ochi.

— Agrippa! îi porunci Henri. Vino să ne închinăm domnului dumnezeului nostru.

— Eu maiestății-voastre mă-nchin, sire, și vă rog: lăsați-mă să plec cum îmi dă ghes inima.

— Din pricina asta a murit Du Bartas, vorbi Henri, privind pieziș. Dar noi doi ne cunoaștem. Noi vrem să trăim.

Și plecară.

Încălecară. Și afară, în câmp deschis, dădură de focuri, de corturi, de o tabără; nimeni din preajma regelui, nici măcar veșnic bănuitorului d'Aubigné nu simțise nimic. „Care va să zică, Henri, ai adunat o nouă armată în locul celei ce s-a risipit; ai scris în taină o mulțime de scrisori, ai trimis curieri, ți-ai însuflețit din depărtare gentilomii, i-ai înflăcărat cu cuvinte pe care nu le-ar fi găsit nici Agrippa, poetul. Și toate le-ai făcut, Henri, în taină, în timp ce te prefăceai că-ți pierzi vremea cu aventurierii și că te pregătești să te lepezi de religia ta!"

— Sire! rosti Agrippa cu glas tare. Nu mai vreau să plec, inima nu-mi mai dă ghes.

Dar regele se prefăcu a nu-l auzi: dădea porunci pentru

apropiatul marș spre Rouen. Dacă Parisul nu putea fi încă luat, barem capitala Normandiei să fie cât mai repede smulsă din mâinile Ligii, iar Mayenne și Farnese să fie împinși spre miazănoapte, spre câmpurile de luptă pe care unul din ei le cunoscuse mai demult. Dând ocol taberei, călare în urma regelui său atât de greu de pătruns, Agrippa d'Aubigné îi înțelese planul și se bucură de înțelepciunea lui. Dar mai avu o dată prilejul să se minuneze. Căci regele îl chemă pe unul din pastorii săi: „Domnule Damours! Rugați-vă împreună cu ostașii."

Același pastor intonase și la Arques psalmul, din porunca regelui, și împrejurarea aceea hotărâse câștigarea izbânzii, ce părea pierdută, în fața puternicei armate a Ligii, determinase salvarea unei armate de luptători pentru libertate, pentru conștiință. Aceiași luptători se aflau și acum de față. Din corturi, de lângă focuri, hughenoții se adunară în jurul pastorului, cei mai bătrâni în față; aveau chipurile brăzdate ca al regelui, trupurile le erau pline de urme de răni ca și al lui și, știind asta, erau mulțumiți. Am luptat pentru el, o să mai luptăm, și acum ne rugăm împreună cu el.

Ascultându-le glasurile aspre, pline de credință, din preajmă-i, Agrippa d'Aubigné încercă și el să se roage, dar un glas lăuntric îl opri își spunea: „O minciună pioasă. Sire! Îți păcălești vechii luptători pentru libertate și pentru conștiință. Dar cele ce le vei face cu adevărat sunt de pe acum hotărâte și puse la cale. Și nu vei schimba nimic, pentru că asta e chiar vrerea domnului. Doamne, facă-se voia ta! Dacă rebele meu va trăda credința și fidelitatea, eu le voi păstra pe amândouă și față de dumnezeu și față de el." Și în acest cuget își uni și Agrippa rugăciunea cu a celorlalți, fără a se mai lăsa tulburat.

MOȘTENIREA NOASTRĂ

Regele asedia orașul Rouen; căderea lui ar fi primejduit aprovizionarea Parisului. Mayenne îi sări în cele din urmă în ajutor. Această căpetenie a Ligii, tot spânzurând și împușcând, ajunsese să trezească de bine, de rău conștiința celor din Paris cu o clipă înainte ca orașul să devină, dintr-o exaltare oarbă, cu desăvârșire spaniol. Trebuia prin urmare să-l cheme în ajutor pe comandantul spaniol din Flandra; căci fără Farnese nu mai nădăjduia să-l poată nimici pe Henri. Cum primejdiosul său aliat, ar fi fost însă la fel de bucuros ca și regele să pună mâna pe Rouen. Mayenne trebui să-și dea silința să-l țină, cu fel de fel de scornituri, departe de oraș. Regele, dornic de bătălii, după cum îi era felul, trebuia să le cadă în plasă într-un loc pe care ei îl socoteau prielnic. Dar Henri începuse a-l cunoaște pe strategul Farnese și, în loc de o bătălie în câmp deschis, se gândi să-i arate niște meșteșuguri, care ar fi fost mai pe placul lui. De aceea se apropie numai cu călărimea ușoară, în totul nouă sute de cai. Cum așa? se întrebau toți neînțelegându-i gândul.

În drum află că spaniolii se apropiau cu surle și trâmbițe, că erau o puternică armată de optsprezece mii de pedestrași și șapte mii de călăreți, o armată care înainta în rânduri strânse, cu călărimea la mijloc, de amândouă laturile carele cu bagaje, și roind în juru-le, când înainte, când înapoi, escadroanele ușoare. Pentru un cunoscător, acest marș al lui Farnese în ținutul vălurit era o priveliște ce fermeca. Regele o văzu de pe zidurile orășelului Aumale unde se ascundea împreună cu călăreții săi j dar vru să-și vadă mai bine vrăjmașul și ieși din adăpost.

Frumoasa armată se oprise locului, de parcă era vrăjită

de un duh. Și Henri îl văzu deodată, în plin soare, când nici nu se așteptase. Duhul avea o față veștedă de copil bătrân, o față spânatică, îndărătnică și istovită. Cocârjat, ca un om ce se zgârcește de durere, umbla într-o trăsurică în fruntea frumoasei armate, iar în picioare purta papuci. Și duhul umbla așa pe două roate pe dinaintea trupelor sale și orânduia totul. Era de ajuns un semn numai, și, fie că erau făcute chiar sub ochii lui, fie la capătul dimpotrivă al frontului, manevrele cele mai complicate se executau de parcă trupele ar fi fost mișcate din culise de niște mecanisme ce orânduiau buna desfășurare a lucrurilor. Părea că sunt puse în mișcare de niște zeități veghind din nori de foc, și faptul acesta înnobila meșteșugul omului. Era o priveliște minunată; și privitorul care cuteza să se avânte tot mai departe în câmp deschis nu se mai sătura privind-o, era chiar gata să se lase cucerit. Dacă n-ar fi fost...

Dar era fața aceea veștedă de copil bătrân, și mai erau și papucii. Iar vântul care bătea dintr-acolo părea că aduce un miros de om bolnav. Și regele se întrebă dacă soldații nu simțeau și ei acel miros. Căci oamenii zdraveni trebuie să găsească ceva nelalocul lui într-un comandant de oști care se lasă purtat ori cărat și care nu e înarmat. Acestuia nu i se trimit, oare, ucigași? Nu. În orice caz nimeni n-a încercat s-o facă. E bolnăvicios, dar de neatins. Litierele și trăsuricile îl poartă cu băgare de seamă prin Europa, pentru ca să adune izbânzi în numele puterii ce stăpânește lumea. Iar învingătorul rămâne rece și nu simte nici o bucurie. Își desfășoară marea-i artă ca o renunțare, lăsându-se purtat mai departe, iar pentru ca țopârlanii să-și scoată pârleala, după muștruluiala aspră pe care le-o impune, le îngăduie să jefuiască și să dea foc. La un semn al trâmbițelor trebuie, însă, să se oprească, fiindcă altminteri îi așteaptă ștreangul. Nimeni nu poate ști dinainte ce va face duhul; de aceea e și temut, cu toată

slăbiciunea lui trupească și cu tot plictisul lui. Iar nenumăratele popoare înrobite de puterea ce stăpânește lumea și vorbind limbi deosebite se privesc în chipul lui ca într-o oglindă.

Regele Franței, Henri, se afla în câmp deschis, fără nici un adăpost, având cu sine doar câțiva însoțitori ce se sfătuiau în șoaptă cum i-ar putea atrage luarea-aminte asupra primejdiei; dar el nici că se gândea să se depărteze. Privea țintă într-acolo, ținându-și răsuflarea. Căci o asemenea priveliște n-o va mai afla nicicând în viață și își și făgăduia să aibă grijă să nu se mai ivească vreodată. Alessandro Farnese, duce de Parma, își lăsa în părăsire înfloritoarea-i țară, orașul lui ca o adevărată nestemată, cu statuile de marmură și tablourile lui, le lăsa în părăsire și le ocolea de dragul unei campanii care nu-l privea câtuși de puțin și pe care o socotea fără rost și prea cutezătoare; dar ceea ce îl mâna era dorul de a-și desfășura arta. N-avusese decât să treacă fluviul la Lagny și Parisul primise hrană ca prin minune: o operă de artă. Iar aici, cu aceste mecanisme de teatru, mai ticluiește una, încă o surpriză miraculoasă, încă o capodoperă de strategie.

Glasul limpede, potolit al baronului Rosny opri șirul gândurilor regelui și-i aminti unde se află.

— Sire! Domnii aceștia țin la maiestatea-voastră mai mult decât la viața lor. Nu vă mai puneți în primejdie viața.

— Ce s-a întâmplat? Vă e frică, hai? întrebă regele, mirându-i pe domnii ce-l însoțeau și chiar mâhnindu-i puțin.

Drept răspuns Rosny îi aminti în numele lor că nu poate ataca cu cei nouă sute de oameni ai săi o armată mare și cu atâta meșteșug așezată. Nici nu se gândise de altminteri s-o facă; dar, dintr-un soi de ciudată simpatie pentru cel din fața lor, îi mustră spunându-le că era cel dintâi om de care se temeau. Ei se jurară că numai viața regelui avea preț în ochii lor. Henri era tocmai pe cale să

se îmbuneze, când călăreții lui Parma se năpustiră asupră-i. Împreună cu cei nouă sute de oameni ai săi trebui să se apere împotriva unei morți năprasnice, pe care mulți o și aflară. Regele fu ușor rănit și scăpă cu viață numai pentru că vestitul său potrivnic nu voi să creadă că el era, că era într-o asemenea măsură husar și atât de puțin rege.

Dar înainte de a pleca în țara lui depărtată, spre a muri peste scurt timp, Farnese mai avu totuși prilejul de a afla ce-i putea osul acestui rege. Prin manevre și contramanevre, Henri îl împinse spre o peninsulă dintre fluviul Sena și mare, cum își pusese de la început în gând, ciocnirea de la Aumale slujindu-i numai spre a-și ascunde planul. Totul se petrecu fulgerător: maestrul călător și armata lui, frumoasa lui unealtă, fură cât pe ce să fie prinși. În peninsulă nu se găsea o fărâmă de pâine, iar o flotă olandeză își umfla pânzele spre a veni în ajutorul regelui. Farnese, rănit, părea pierdut. Ce făcu totuși? Ce mai făcuse și la Lagny. Sena era aici largă ca marea, dar el o trecu pe un pod de vase, într-o noapte, în deplină tăcere. Când soldații regelui se treziră și văzură că dușmanul înconjurat dispăruse, se mâniară. Dar Henri izbucni în râs și recunoscu iscusința potrivnicului său. Acesta lăsase un bilet care arăta că în cele din urmă ajunsese să-l înțeleagă altfel pe regele Franței; același bilet lăsa să i se prevadă și sfârșitul.

„Regele ăsta rupe mai multe cizme decât papuci.”

Mai târziu se auzi că Farnese ajunsese la Paris; dar nu-și pierdu acolo cu prietenii mai mult timp decât pierdea cu dușmanii. Și părea să fi spus numai, întrerupând o tăcere plictisitoare:

— Aici nu mai am ce căuta.

Într-adevăr, făptuise multe lucruri demne de mirare, fără a se lăsa tulburat de sorții schimbători ai războiului. Și ca un meșter care își arătase încă o dată arta, părăsi ceea ce nu-i făcea nici o trebuință; această țară, acest

popor, și își duse departe, în sunet de surle și trâmbițe, gloria lui îmbătrânită.

Henri, noi nu putem spune că „nu mai avem ce căuta aici”. Ba, mai degrabă, am putea spune că ar trebui să fim nemuritori: atât de mult mai avem de luptat pentru moștenirea noastră. Căci moștenirea noastră sunt oamenii.

II. JOCUL SCHIMBĂTOR AL DRAGOSTEI

ARATĂ-MI-O!

Regele vâna în pădurile de la Compiègne. În ziua aceea gonise un cerb până aproape de hotarele provinciei Picardie. Dar acolo, regele și marele scutier, ducele de Bellegarde, îi pierdură urma. Cum pe soții lor îi lăsaseră demult în urmă, cei doi se opriră să se odihnească într-un luminiș. Regele se așeză pe trunchiul unui copac prăbușit. Prin frunzișul pe care toamna începuse a-l rări străbăteau razele soarelui, aurindu-l, și aruncând o lumină șovăitoare asupra celor doi bărbați, unul de patruzeci de ani și altul de treizeci.

— Dacă ne-ar da cineva ceva de îmbucat! rosti regele.

Spre mirarea lui, marele scutier scoase pe dată tot soiul de bunătăți, le întinse pe trunchiul de copac și își potoliră amândoi foamea și setea. În timp ce mâncau, regele își spunea: „De vreme ce Bellegarde a băgat în coburi de-ale mâncării, trebuie că gândul lui fusese s-o lase încolo de vânătoare și s-o șteargă - dar încotro?”

— Încotro voiai s-o ștergi, Feuillemorte? îl întrebă regele fără înconjur, dar așteptă zadarnic, cu un zâmbet șiret pe buze, răspunsul.

— Parcă aici pari mai gălbejit ca de obicei, Feuillemorte; o fi din pricina frunzișului ăsta veșted. Pentru că altfel ești băiat frumos și ai numai treizeci de ani. Ei, dacă aș mai avea o dată anii tăi! Pe atunci nu-mi făceau nazuri și se iveau totdeauna când era nevoie de ele. Ia te uită bine printre cei doi stejari! Nu ți se pare că una ar vrea să iasă

din desiș și nu se încumetă? Pe atunci veneau fără să mai stea pe gânduri.

— Sire, întrebă de Bellegarde, vreți să-mi vedeți iubita?

— Unde-i? Cine-i?

— E foarte frumoasă. Castelul nu-i departe de aici.

— Cum îi zice?

— Coeuvres.

Răspunsul veni la fel de repede ca și întrebarea și regele se dumiri pe dată.

— Coeuvres? Atunci e o d'Estrées.

— Gabrielle, spuse tânărul și inima-i fremătă când rosti acest nume. O cheamă Gabrielle și e fermecătoare. Are douăzeci de ani și părul ca aurul curat, mai auriu ca lumina ce lucește pe frunzele de aici. Ochii îi sunt de culoarea cerului și câteodată îmi vine a crede că ziua e zi numai fiindcă deschide ea ochii. Genele le are castanii, iar sprâncenele negre sunt ca două arcuri subțiri frumos întinse.

— Are să le radă, observă regele, la care îndrăgostitul se înspăimântă și tăcu. Nicicând nu se gândise că s-ar putea întâmpla așa ceva.

— Arată-mi-o! Azi aveți întâlnire. Dar data viitoare mă iei și pe mine.

— Sire! Veniți chiar acum.

Bellegarde sări în picioare, nerăbdător s-o arate regelui pe frumoasa lui iubită. Pe drum vorbiră despre familia ei; și regele își aminti:

— Pe tatăl frumoasei tale îl cheamă Antoine și ar fi fost guvernator al orașului La Fère, dacă nu l-ar fi gonit de acolo Liga. Și mamă-sa, parcă a fugit cu altul?

— Da, cu marchizul d'Allègre, de mulți ani. Se spune că mai înainte ar fi încercat să-și vândă fata. Da' ce importanță are asta, sire? Ați cunoscut doar Curtea răposatului rege.

— Cam lăsa de dorit în privința moravurilor. Dar

Gabrielle a ta era prea tânără pentru a fi scoasă la mezat.

— Avea numai șaisprezece ani și era tare pirpirie pe atunci. Eu însă mi-am pus ochii pe ea. Și, din fericire, a devenit a mea, când s-a mai împlinit.

— A, dar sora ei?

Regele se muncea să-și amintească.

— Cum îi spunea?

— Sunt șase surori. Maiestatea-voastră se gândește, însă, pesemne, la cea mai mare, Diana. Cel dintâi pe care l-a avut a fost ducele d'Épernon.

Regele fu cât pe ce să spună: Și toate șase, în cap cu bătrâna, trebuie să fi avut un regiment întreg. După care își aminti apoi că mama și cele șase fiice, la un loc, fuseseră poreclite „cele șapte păcate capitale". Dar spuse altceva:

— În frumoasă familie ai intrat, Feuillemorte. Și te căsătorești cu Gabrielle?

Ducele de Bellegarde declară mândru:

— Una din strămoașele ei, din partea mamei, a fost cinstită rând pe rând de Francisc I, de Clement al VI-lea și de Carol Quintul. A fost pe rând iubita unui rege, a unui papă și a unui împărat.

Regele nu se opri, însă, asupra doamnelor galante din care cobora iubita marelui scutier. Căci fusese pomenit numele ducelui d'Épernon, un nume care amintea de lupte vechi, ce erau încă departe de a fi încheiate. Copleșit de grijile regatului și lăsându-și calul să meargă la pas, în ciuda marii nerăbdări a însoțitorului, începu să vorbească despre vrăjmașii săi. Își împărțiseră regatul între ei și făceau, fiecare în ținutul lui, pe prințul de sine stătător ce nu voia să se supună unui rege eretic. Chiar și un Épernon, care începuse ca favorit al răposatului rege, chiar și un ins ca ăsta putea să invoce pretextul religiei! Cu glas tare întrebă:

— Bellegarde, ești catolic și ești prietenul meu, spune-

mi: trebuie să fac, oare, cu adevărat primejdiosul salt?

Gentilomul îi înțelese și îi răspunse:

— Nicidecum, sire, n-aveți nevoie să vă schimbați religia. Vă slujim așa cum sunteți.

— Dacă ar fi adevărat! murmură regele.

— Și o s-o vedeți pe iubita mea! exclamă însoțitorul său, sărind în sus de bucurie.

Regele ridică ochii. Dincolo de valea umbroasă și de pârâul zglobiu, castelul părea că plutește peste dealuri, peste valurile frunzișului împestrițat, peste vârfuri de copaci și albastrul cerului. Din depărtare, castelele par adesea că plutesc, până când ne apropiem de ele și le vedem acoperișurile. Ce ne-o mai fi așteptând? Castelele sunt apărate de ziduri și șanțuri; deasupra acestora pândesc tunuri, dar pe ziduri se cațără trandafirii. Ce ne-o mai fi așteptând și în castelul ăsta? Neliniștea mistuitoare ce i-o pricinuiau vrăjmașii săi și mâhnirea ce i-o da gândul convertirii îl făcuseră să fie cu luare-aminte la presimțiri. Se opri, își arătă teama că vor întârzia și vru să facă stânga-mprejur. Dar Bellegarde începu să-l roage, dornic să se fălească față de rege cu neasemuita lui cucerire. Îi vorbi regelui de buze sângerii, printre care străluceau mărgăritare, de obraji ca niște trandafiri și niște crini, dar mai degrabă ca niște crini, și alb ca aceștia era și trupul, sânii ca dăltuiți în marmură, brațele ca ale unei zeițe, picioarele ca ale unei nimfe.

Regele se lăsă înduplecat și își urmară drumul.

Castelul era înconjurat de șanțuri și avea o punte suspendată. De la corpul principal al clădirii se întindeau de o parte și de alta două aripi, fiecare cu un turnuleț crenelat. Corpul din mijloc avea două etaje, un acoperiș țuguiat, colonade, o ușă grea și cercevelele ferestrelor împodobite. La început castelul fusese lucrat cam din topor, dar mai târziu fusese înfrumusețat și acum trandafirii, cărora le cădeau petalele, se cățărau

pretutindeni.

Regele așteptă afară, iar însoțitorul său intră. În fundul galeriei se înălța o scară cu două brațe rotunde. Ducele de Bellegarde ocoli scara și intră într-un salon în care se revărsa lumina verzuie a grădinii din partea dimpotrivă. Se înapoie curând însoțit de o femeie tânără cu părul de culoare închisă, îmbrăcată într-o rochie galbenă, împodobită cu cununi de trandafiri. Cu pași ușori și repezi o luă înaintea ducelui și se înclină în fața regelui. Dar îndoind cuviincios genunchii îi aruncă o privire șăgalnică. Ochii întredeschiși îi spuneau să nu pună prea mare preț pe buna-cuviință a unei tinere femei. Și Henri nici nu se gândi s-o facă. Ci îi spuse îndată:

— Sunteți atât de fermecătoare, domnișoară, încât nu se poate să nu fiți aceea de dragul căreia vine aici marele scutier. Așteptarea mea n-a fost deșartă.

— Sire! Vorbiți prea frumos, vă rog nu vă întrerupeți. Între timp marele scutier o va căuta pe sora mea.

După aceste vorbe se trase în galerie. Regele o urmă.

— Dumneata ești Diana! exclamă el și se prefăcu mirat. Cu atât mai bine. Ești liberă. Ne vom înțelege.

Fără a sta mult pe gânduri, dânsa îi răspunse:

— Nu sunt niciodată liberă în întregime. Cine vrea să mă înțeleagă trebuie să aibă multă experiență. Știți câte femei ar trebui să fi avut? Douăzeci și opt.

Tocmai atâtea iubite se spunea că ar fi avut regele, fără a pune la socoteală cunoștințele întâmplătoare. Era bine informată și dovedea că e isteață.

— Foarte bine, încuviință el, cu gândul să dea domnișoarei o întâlnire.

În aceeași clipă însă, văzu ivindu-se în capul scării o făptură fermecătoare.

Piciorul lunecă ușor coborând cea dintâi treaptă. Avea o rochie de catifea verde, care se legăna pe cercurile dedesubt. Lumina amurgului apropiat, ce cădea de undeva

de sus, făcea să strălucească împletitura de păr aurie și să sclipească mărgăritarele cu care era întrețesută. Regele făcu un pas înainte, dar se opri îndată și brațele îi căzură de-a lungul trupului. Se afla sub puterea farmecului nebănuit, răspândit de făptura ce cobora scara. „Pășește ca o zână, ca o regină” - își spuse regele, de parcă nu mai văzuse nicicând regine urâte și se simțea trăind în basm. „Ce bine, că, deși pășește ca o zână, ca o regină, pare totuși a fi nepăsătoare ca un copil!” Cu o mână ținea colanul de mărgăritare, iar cealaltă îi luneca pe parmaclâc, și fiece pas făcut de făptura aceea care cobora scara era un minunat amestec de conștiință a propriei valori, de degajare, de încordare, de măreție: regele nu mai văzuse nicicând așa ceva. Nu mai văzuse nicicând cum se coboară o scară.

Se afla în umbră și dânsa nu știa că e acolo, ori nici nu se gândea să-l caute cu privirea. Bellegarde se zăpăcise, urcase în fugă celălalt braț al scării și dânsa râdea de el. Întorcând capul cu o mișcare vioaie i naivă. Ba se pierdu chiar o clipă cu firea și sări două trepte înapoi, ca să fugă la iubitul ei. Dar un semn al lui o opri și dânsa continuă să coboare plină de strălucire. Regele n-o așteptă, însă, se trase îndărăt. Când fata ajunse jos, el se și afla afară, dincolo de ușa grea.

Din fundul rărunchilor i se ridica până în gât un nod, care îl împiedica să vorbească. Și când Gabrielle d’Estrées îi fu înfățișată, rămase mut. Marele scutier își desprinse mâna din aceea a tinerei fete; căci se îngrozise. Își dăduse pe dată seama ce făcuse. Regele și-a pierdut glasul, pare zdruncinat, zguduit, chiar îngrozit, își spuse Bellegarde și se uită dacă nu cumva capul prietenei sale se preschimbase în capul Medusei. Dar nu, rămăsese o fată ca toate celelalte, se înțelege, mai frumoasă ca altele, lucru pe care Bellegarde îl știa prea bine. Cu toate acestea, mândria de a o avea nu-l împiedică să găsească peste

măsură de mare impresia ce o făcuse asupra regelui, fără să mai vorbim că i se părea și primejdioasă.

Gabrielle plecă în fața regelui genele ei castanii și lungi care îi umbreau obrajii albi. Nici o privire, nici un surâs nu îngăduiau regelui să socotească prefăcută purtarea ei cuviincioasă. Fata nu voia nici să-i placă, nici să fie luată în seamă de el, era parcă o zeiță dalbă care putea sta deasupra celor pământești. Dar își dădea ea oare seama de asta? Dacă își dădea, atunci nu-i păsa de fel. Regele oftă, rugă cereasca apariție să nu se lase tulburată din pricina lui și făcu o mișcare către marele scutier. Acesta luă mâna domnișoarei și o duse câțiva pași mai încolo, lângă zidul cu trandafiri care începeau să se scuture.

Diana rosti:

— Sire, acum veți fi orb pentru toate farmecele mele, dar sunt o soră bună.

El întrebă grăbit, dacă afară de ele două mai era cineva acasă. Și dânsa răspunse că nu, tatăl plecase călare, iar mătușa luase trăsura ca să facă o vizită.

— Mătușa dumitale?

Henri ridică din sprâncene.

— Doamna de Sourdis, zise dânsa și nu mai trebui să adauge nimic, căci el își cunoștea foarte bine regatul. Doamna de Sourdis era soră cu mama Gabriellei, care fugise de la soțul ei, dar binecunoscută și ea datorită aventurilor galante. Îl înșela pe domnul de Sourdis cu domnul de Cheverny, fostul cancelar, alungat din slujbă, al răposatului rege. Domnul de Sourdis fusese guvernator la Chartres și acum se afla în aceeași situație ca și domnul d’Estrées: adică fără slujbă. Toți sunt fără slujbă, au să aibă nevoie de mulți bani. „Povestea asta ar putea să coste cam scump” - își spuse regele, dar alungă îndată acest gând. De ce să te împotrivești la ceea ce e de neînlăturat?

În timp ce Diana continua să povestească, el își ațintea privirea, ca într-o bătălie, asupra Gabriellei, și buzele i se

mișcau fără voie, de amețit și tulburat ce era: „Dânsa e”.

„Dânsa e și a trebuit să ajung la patruzeci de ani, ca să-mi iasă în cale. Ceilalți o asemuiesc cu marmură, vorbesc de purpură, de corali, de soare și de stele. Vorbe goale, nimeni în afară de mine nu cunoaște ceea ce n-are nume. Nimeni în afară de mine nu poate stăpâni nesfârșitul. E zeiță, e zână? Regină nu înseamnă nimic. Am căutat mereu, m-am înșelat mereu, și acum iat-o”.

Dar și în convorbirea cu Bellegarde, Gabrielle își păstra purtarea cuviincioasă ori poate voia să se arate rece? Privirea îi era șovăielnică: făgăduia ceva și părea a nu ști ce. „Nu-l iubește pe Feuillemorte!” își spuse Henri ca să-și potolească gelozia ce-l chinuia. „Dar parcă pe mine m-a luat în seamă? Și-a ținut genele plecate. Acum își apleacă fața spre un trandafir: n-am să uit niciodată cum și-a îndoit și și-a plecat gâtul. Își înalță capul, are să mă privească, acum, îndată. Ah! Nu. Da' nu mai merge așa!”

Făcând câțiva pași mari, ajunse lângă dânsa și-i ceru voios:

— Trandafirul, domnișoară.

— Îl vreți? întrebă Gabrielle d’Estrées, politicoasă și chiar puțin cam de sus; Henri băgă de seamă și îi plăcu; îi ședea bine să se arate mândră.

Sărută trandafirul, pe care dânsa i-l dăduse; la atingerea lui, petalele căzură. La un nou semn al regelui, Bellegarde dispăru. Și Henri o întrebă, fără a mai pierde vremea:

— Cum vă plac?

Dânsa o știa de mult, cu toate că privirea-i urma să fie șovăielnică și pierdută în visare când îl privi. Răspunse însă:

— De obicei, mie mi se mărturisește mai întâi că plac.

— Și n-am făcut-o? exclamă Henri.

Uitase cum amuțise când o văzuse și era încredințat că dânsa trebuia să fi înțeles totul.

— Fermecătoare Gabrielle, rosti el de parcă ar fi vorbit

pentru sine.

— Dar cine v-a spus-o? Priviți doar în altă parte, răspunse dânsa calmă.

— Am văzut destule, exclamă el cu glasul gâtuit, și îndată începu să râdă ușuratic și să-i facă curte, așa cum se cuvenea.

Deveni dulceag, deveni cutezător, deveni regele galant cu douăzeci și opt de iubite, deveni așa cum îi mergea vestea că este. Dânsa se apără, dar îl și ademeni puțin, pentru că așa o cerea buna-creștere și pentru că suntem mulțumiți când cineva își îndreptățește renumele. Fu singurul lui succes, mai mult decât atâta nu dobândi, și o simți prea bine. De aceea se zăpăci puțin, dar nu încetă să-i tot îndruge câte în lună și în stele, până când se pomeni că o întreabă de mama ei. Chipul desăvârșit încremeni, deveni cu adevărat ca marmură și fata răspunse că mama era plecată.

— La Issoire, cu marchizul d'Allègre, întregi el, urmând să calce în străchini și poate tocmai fiindcă fața ei încremenise, în aceeași clipă își dădu seama că ar fi fost potrivit ca dânsa să se depărteze și că n-o făcea numai fiindcă el era regele. Dar îl măsură cu o privire din cap până în picioare și această privire îl făcu să se simtă deodată obosit. Amănunți apoi în gând, trăsătură cu trăsătură, tot ceea ce dânsa trebuie să fi văzut când îl privise, și își repetă de câteva ori, din ce în ce mai încredințat: nasul e prea lung, de parcă ăsta ar fi fost lucrul cel mai rău. Dar mai erau și altele.

După aceea îl căută cu ochii pe Bellegarde, vrând să asemuiască fața lui zbârcită cu aceea a frumosului tânăr, care era și mai înalt, și avea și niște dinți! „Ca tânăr rege al Navarrei, am poruncit să-mi fie acoperiți cu aur. Am avut și eu dinți frumoși la vremea mea, dar de atunci am trecut prin atâtea!”

Diana văzu încurcătura regelui și i se adresă:

— Sire! Vreți să vă odihniți. Avem pregătită o odaie pentru oaspeți. Lacul nostru are niște crapi minunați pentru masă.

— Dați-mi numai o felie de pâine cu unt și am să sărut mâna care mi-o va aduce aici, în fața ușii, înainte de a-mi lua rămas bun. N-am să calc în casa domnului d'Estrées, decât atunci când va fi și el aici.

Rostise aceste vorbe privind către Gabrielle și chiar dânsa intră în casă spre a aduce cele cerute. Iar regele oftă, de parcă ar fi scăpat de o primejdie, ceea ce miră deopotrivă pe Bellegarde și pe Diana.

Henri nădăjduise că Gabrielle va urca scara și va coborî din nou după aceea. Dar dânsa intră într-una din odăile de jos și se înapoie curând. Regele mânca în picioare felia de pâine cu unt, iar între timp glumi, întrebă de strânsul grânelor și de bârfelile vecinilor. La fel ar fi vorbit cu orice alt supus al lui, cu brutarii din Mans ori cu cavalerul de Gâscani. Apoi dădu să încalece, în același timp cu marele scutier. Dar își scoase piciorul din scară, se apropie de Gabrielle d'Estrées și-i vorbi repede, cu ochii scânteietori și șăgalnici, ochi cum dânsa nu mai văzuse niciodată și care ar fi trebuit s-o minuneze. Îi spuse:

— Am să mă întorc, și adăugă: Frumoasa mea iubită.

Apoi încăleca, dădu pinteni calului și nu mai privi îndărăt.

După ce călăreții dispărură îndărătul copacilor, Diana își întrebă sora ce-i spusese regele când se apropiase de dânsa. Și Gabrielle îi povesti.

— Cum? strigă Diana. Și ție nici nu-ți pasă? Nu înțelegi ce înseamnă asta? Nici mai mult, nici mai puțin decât fericirea. O să fim cu toții bogați și puternici.

— Fiindcă a aruncat o vorbă în vânt?

— Dar ți-a spus-o ție, fie că o meriți, fie că nu; și nimeni alta n-are să mai audă atât de curând o asemenea vorbă de la el, cu toate că a mai spus-o de douăzeci și opt de ori.

Doar nu suntem așa de proaste ca să nu vedem că a mușcat din momeală.

— Cu dinții lui stricați și galbeni, întregi Gabrielle.

— Cum îndrăznești să vorbești așa despre un rege?!

Și Diana era cât pe ce să se înăbușe de supărare.

— Lasă-mă în pace, o pofti Gabrielle. La urma urmei e un om bătrân.

— Biata de tine, o căină soră-sa. N-are nici patruzeci de ani - și e un soldat călit. Drept ca un brad și țeapăn!

— Pielea parcă îi e afumată și e zbârcit rău, observă femeia multiubită.

— Așa-i când îți petreci viața pe câmpurile de luptă. E de la sine înțeles că n-are timp să-și potrivească barba cum trebuie.

— Barba lui căruntă, observă Gabrielle.

Dar sora strigă furioasă:

— Dacă vrei să știi, află de la mine, că nu s-a spălat pe gât.

— Crezi că eu n-am băgat de seamă? întrebă Gabrielle nepăsătoare.

Cealaltă își pierdu cu totul capul.

— Da’ tocmai de asta m-aș fi culcat cu el chiar astă-seară. Pentru că numai un mare biruitor și un om vestit își poate îngădui asemenea ciudățenii.

— Mie îmi plac oamenii obișnuiți. Omagiile unui rege al Franței nu-mi țin nici de cald, nici de rece, dacă poartă pieptar rupt și pălărie roasă.

Și Gabrielle se depărtă. Iar Diana strigă în urmă-i, cu glasul mai ascuțit ca de obicei:

— Ține-te după lunganul tău sclivisit! După frumosul tău cârlionțat! După iubitul tău care miroase frumos!

La care Gabrielle întoarse capul:

— Bine că mi-ai amintit. Regele miroase urât.

CĂLARE ÎN NOAPTE

Cât timp regele și gentilomul său străbătuseră călări dealuri și văi pe sub frunzișul împestrițat, avuseseră deasupră-le cerul înroșit al amurgului. Acum, însă, pădurea era neagră. Regele se opri și privi înapoi spre castelul ce părea că plutește peste vârfurile copacilor. O ultimă străfulgerare a soarelui ce scăpăta arunca o lumină blândă asupra acoperișurilor înalte. Până nu demult acestea luciseră încă de-ți luau ochii și făgăduiseră - ce anume? „Inima mi s-a strâns cum mi se întâmplă de obicei; cum și trebuie să se întâmple. Înaintea bătăliilor mele n-a fost niciodată altfel. Dar de data asta mi se pare că am să fiu înfrânt și am să cad prizonier.”

La început ghicești totul ca un clarvăzător, dar uiți repede ce știi, amețit de nebunia celor ce trăiești cu adevărat. „De data asta îmi este hărăzită o lungă așteptare, gândi Henri. Vom suferi și vom închide ochii, căci nu vom putea face altceva, de vreme ce noi, care purtăm cicatricele experienței, ne dăm seama că e cu neputință să izbândim de la prima vedere. Și doar asta e hotărâtoare. Înainte de a fi trecut prin toate câte mi-a fost dat să trec, înaintea spaimelor, înaintea ostenelilor, când aveam numai șaptesprezece ani, am cunoscut-o pe fiica grădinarului, pe Fleurette. Era dimineață și roua sclipea. Am avut-o și am iubit-o, noaptea noastră a fost plină de farmec. O țineam încă de mână, ne priveam în fântână chipurile unite: și la fel de repede ca chipurile în apă s-a topit și dragostea noastră, curând i-am făcut semn din depărtare și am intrat în rândurile cetei mele de călăreți. Acum intru în pădurea neagră.” Și își îndemnă calul să intre în pădure. Bellegarde o luase de mult înainte; Henri,

rămas singur, își lăsă calul la pas. „Va trebui s-o asediez multă vreme”, își spuse, „iar asediile se ridică de obicei după ce au fost pierdute destule vieți omenești și destul timp. Pe ăsta, însă, prietene, nu-l poți ridica, aici e hotarul libertății tale, și mai degrabă îți pierzi capul.” Se sperie, își opri calul și cercetă întunericul, pe care, încet-încet, ochii săi, ce începuseră a se deprinde cu el, îl străpungeau. De data asta nu e glumă, trebuie neapărat, să cunoști fericirea. Și fiindcă o chemase, fericirea veni; îi iuți bătăile inimii, îl făcu să se simtă mai ușor și hotărî că bătrânețea e o eroare și că se înstăpânește numai când noi îi facem loc. „Vreau să fiu fericit, vreau să mai fiu o dată cel care am fost la șaptesprezece ani; iar acum făgăduiala fericirii poartă numele Gabriellei. Și făgăduiala asta trebuie să se împlinească! Fiindcă nu-i altă cale, nu există rușine, și nici oboseala nu-i îngăduită. Luptă! Arată că mai poți fi o dată regele Navarrei, seniorul neînsemnat care a ținut piept unor mari primejdii. Și după cum ele nu l-au putut doborî, nici chiar fata asta n-o va putea!”

În timp ce se întindea spre a răsufla, zări în depărtare făptura nemișcată a unui călăreț. Drumul drept se întindea până departe. Crengile înfrunzite se aplecau deasupră-i; dar Henri desluși totuși, printre frunze și umbre, statuia depărtată și încă micuță care-l aștepta. „Pe ăsta îl iubește! E adevărul adevărat și în fața adevărului mă închin. Dacă și el o iubește, însă, atunci îmi va înfige chiar acum, aici, pumnalul în beregată. N-o va face? Atunci rămân eu cel mai tare, fiindcă eu sunt regele. E frumos și tânăr: ucide-mă, Feuillemorte, pentru că altfel îți pierzi iubita. Nu mă va găsi mereu bătrân și urât, de-asta mă îngrijesc eu, Feuillemorte. Barba mi-a încărunțit din pricini bine întemeiate, dar sunt tânăr ca nimeni altul. Și își va da seama și dânsa de asta, oricât ar trebui să mă coste, oricât ar trebui să dăruiesc, să dăruiesc mereu, să mă fac că nu văd, să fug după dânsa, s-o rog, să fac pe tinerelul; dar în

cele din urmă nu te va mai iubi pe tine, Feuillemorte. Ci pe mine mă va iubi, pe mine!

Ajunse. Își apropie calul de calul celuilalt, își aplecă fața spre el.

— Bellegarde! Trezește-te! Ce voiai să faci?

— Să vă urmez, sire, dacă nu mai vreți să fiți singur.

Henri se miră, auzind glasul curtenitor, potolit. „Cum? Pe ăsta nici nu l-a clintit furtuna; numai pe mine m-a zdruncinat? Dar trebuie să fie măcar bănuitor, la atâta lucru am și eu dreptul!”

— Îmbătrânesc, rosti regele, după ce porniră caii. O văd după felul cum mă întâmpină în ultima vreme femeile. Una, dacă vrei să știi, m-a lăsat s-o aștept la o masă pe care așezase tacâmuri pentru douăzeci de oaspeți închipuiți, și dânsa s-a strecurat din casă și a șters-o. Așa începi să-ți dai seama cum stai, și la fel s-a întâmplat și azi. Poți să fii mulțumit, nu? repetă regele întrebarea, căci nu primise nici un răspuns.

Era mărturisirea geloziei! Și regele triumfă.

— Tu ai vrut-o, Feuillemorte. Ai vrut cu tot dinadinsul să-ți văd iubita, ai fi vrut să mi-o arăți chiar și în baie. Și e adevărat că e albă și trandafirie, cum mi-ai descris-o. Da, da, mai mult albă decât trandafirie. N-am văzut niciodată ceva atât de alb, de strălucitor, și niciodată o privire nu mi-a părut a făgădui atâta fericire. Ce păcat că sunt bătrân!

Robise aceste din urmă cuvinte cu o adevărată mâhnire, ori poate că ele mărturiseau numai un mare talent de a se preface. Dar auzindu-le, Bellegarde fu cu atât mai încredințat de fericirea lui cu cât această fericire era adevărată și nu o vană făgăduială.

— Aveți dreptate, sunt fericit, exclamă Bellegarde, ridicând capul către vârfurile nemișcate ale copacilor; după care continuă cu glas scăzut: Am cea mai frumoasă prietenă din lume, sunt mare scutier al Franței, am treizeci de ani, sunt bine făcut și seara e blândă. Am cinstea să

călăresc alături de regele meu. Dacă ați vrea să-mi răpiți, sire, frumoasa-mi prietenă, ar fi o prea mare onoare pentru gentilomul maiestății-voastre. Dar Gabrielle d'Estrées mă iubește pe mine și vă va înșela.

— Te va uita, îi răspunse Henri, la fel de încet.

— Voi fi fost, însă, primul ei iubit, spuse Bellegarde. Ne-am îndrăgostit unul de altul încă la Curtea răposatului rege, când ea avea doar șaisprezece ani. Răposatul rege ne punea să dansam împreună și să ne îmbrăcăm în aceleași culori. A fost foarte cuminte că ne-am împotrivit atunci dorinței împărtășite de amândoi. Fără s-o fi atins, îmi era totuși menită mie și nu cardinalului de Guise ori ducelui de Longueville. Fuga regelui din Paris ne-a despărțit pentru trei ani și am regăsit-o aici printr-o întâmplare; dar credeți că asta se poate numi întâmplare?

„Prea te umfli în pene”, ar fi vrut Henri să-l întrerupă. „Prea o lungești și te fudulești”. Dar tăcu. Și pe măsură ce pădurea devenea tot mai întunecată, Bellegarde se afunda tot mai mult în beția molcomă a fericirii lui.

— Mi se spune: e la Coeuvres. Alerg călare într-acolo și de cine dau în salon? Cum ne-am văzut, s-a hotărât. Mă așteptase trei ani și am fost primul ei iubit. Mătușa ne pândea, am plătit-o și în noaptea aceea ușa de la odaia ei a rămas deschisă. Scara duce până la unul din turnulețele crenelate ale unei aripi a castelului - și acolo m-am culcat cu ea, își sfârși povestea Bellegarde, dar ultimele cuvinte îl treziră: amuți și pesemne că-și mușcă buzele.

— Asta-i tot? întrebă Henri și inima i se strânse într-un chip ciudat, căci e totuși amuzant să plătești mătușa ca să te culci cu nepoata.

— Am trăncănit prea mult, observă iubitul Gabriellei.

Asta era de altminteri și părerea lui Henri: se rușina de ce auzise. Mărturisirile intime ale celui căruia vreau să-i răpesc iubita mă rușinează. Căci și uitase tot ceea ce, într-o clipă de mare limpezime a cugetului, știuse că-i va aduce

această dragoste: umiliri de tot felul, o orbire voită și rănirea pudoarei.

Călăreții ajunseră într-un luminiș unde străluceau razele lunii. Era același în care începuse aventura lor. Și fiecare dintre ei văzu că celălalt e dus pe gânduri și palid. În singurătatea adâncă ce-i înconjura, Bellegarde începu să vorbească asemeni unui curtean.

— Sire! se rugă el. Nu-mi cereți să mă fălesc cu tinerețea mea. Un rege fericit este încă tânăr la patruzeci de ani. În ce mă privește - poate că tinerețea mea a luat azi sfârșit.

— Ești ciudat de palid, Feuillemorte. Nici lumina lunii nu-ți poate ascunde paloarea. În afară de tinerețe, trebuie să te gândești și la sănătate. Ar trebui să pleci la băi, Feuillemorte.

FERMECĂTOAREA GABRIELLE

Oriunde se afla, oriunde se oprea, Henri trebuia să se teamă de vrăjmași. Într-o bună zi, un țăran se strecură printre două corpuri de armată dușmane. Purtând un sac în cap, străbătu vreo patru mile prin pădure, ajunse la castelul Coeuvres, trecu puntea, intră în curte, unde o slujnică îl opri: „Ei bătrâne! Bucătăria e în spatele casei”. Dar atunci slujnica simți că i se pune ceva în palmă, privi foarte mirată banul și primi să împlinească ceea ce i se ceru încetișor să facă. Gabrielle d’Estrées ieși din casă.

Văzu un țăran scund, cu barba căruntă, gârbov, cu chipul negricios plin de zbârcituri, cum au oamenii de rând.

— Ce vrei?
— Aduc o veste pentru domnișoara. Cel ce m-a trimis dorește să nu i se știe numele.
— Spune-l sau pleacă de aici.
Domnișoara și dădu să pornească spre casă. Dar văzu la timp privirea vioaie, șugubeață a omului. Să fie cu adevărat un țăran? Unde am mai văzut eu ochii ăștia? Ar fi trebuit să mă izbească mai puternic privirea lor prima oară.
— Sire! strigă deodată, se sperie și rosti cu glasul înăbușit: Ce urât sunteți!
— Ți-am anunțat vizita.
— Sub înfățișarea asta? Nu merit oare să veniți îmbrăcat în catifea și mătase, cu suită?
Henri râse în barba-i căruntă, prăfuită. „Ei, îi par prea bătrân. Dar țăranul ăsta e mai bătrân decât poate fi vreodată un rege. Așa încât deosebirea e în favoarea mea. Nu mai lipsește mult și, dacă aș veni aici cu o mare suită, m-ar găsi mai frumos decât Feuillemorte”.
Gabrielle aruncă o privire îngrijorată spre casă, dar nu se zărea nimeni la ferestre.
— Haideți să vă arăt lacul cu crapi.
Și porni în fugă, iar el întinse pasul după dânsa, până dădură după colțul casei. Henri râdea în barbă. „E de pe acum mândră de regescul ei adorator. Nu vrea nicidecum să-l arate alor ei în chip de țăran murdar. Merge bine”.
În spatele castelului grădina cobora în pantă, așa că nu mai puteau fi văzuți. Spre lac ducea o scară largă, croită printr-un hățiș și acoperită de frunze veștede. Pe neașteptate, Henri făcu două-trei sărituri și ajunse la picioarele scării; acolo se opri drept, nu gârbovit ca țăranul de adineauri - și așteptă ca Gabrielle să pășească așa cum pășise când o văzuse prima oară, când abia pusese piciorul pe prima treaptă și îi și călcase inima.
Sus, dânsa zăbovi mai întâi o clipă, dar curând ridică

piciorul spre a-l rezema pe cea dintâi treaptă. Cu o mână își ținea colanul de mărgăritare, cealaltă îi luneca pe parmaclâc; la fel cum făcuse și întâia oară. Genele lungi, castanii, îi erau plecate. Când pășea se vădea încă o dată acel minunat amestec de conștiință a propriei valori, de degajare, de încordare, de măreție. Inima regelui bătea repede și ochii i se umeziră de lacrimi. Totdeauna are să fie așa, simți el. Când Gabrielle ajunse jos, genele păreau încă a-i pune un văl pe față. Dar când se iviră, privirile albastre își dezvăluiră toată șovăiala lor fermecătoare. Nimeni n-ar fi putut spune dacă dânsa își dădea seama ce face.

Henri nici nu-și puse o asemenea întrebare. Se mulțumea să-i privească părul și chipul. Lumina ștearsă a cerului acoperit de nori dădea părului ei auriu o strălucire blândă ca pronia cerească. Și în lumina aceea, pielea îi era de un alb mat, care îi păru fermecător; regele dădu din cap.

— Sire! Sunteți nemulțumit de slujitoarea voastră, spuse Gabrielle d’Estrées, cu o neînchipuit de drăgălașă smerenie și își plecă genunchiul în fața regelui, dar nu prea adânc.

Henri întinse repede mâna ca s-o ridice. O apucă de braț și pentru întâia oară îi simți pielea.

Îi simți pielea și își aminti de două simțăminte de care nu i-ar fi putut, însă, pomeni nicicând. Cel dintâi: niște trepte de marmură veche, gingașă, încălzită de soare, acolo în miazăzi, la Nérac. Trecea cu mâna peste ea și se simțea acasă. Al doilea: un cal pe care îl avusese demult, tot în tinerețe. Îi mângâia pielea sub care bătea sângele cald, viu, și se simțea în același timp stăpân și admirator.

— Sire! Ce faceți? Mă murdăriți.

El își depărtă mâna, care lăsă o pată neagră. Atunci Henri începu s-o șteargă cu buzele. Dânsa nu voi să-l lase; avea doar batista; dar când îi atinse fața cu batista, se

înnegri și aceasta ca brațul.

— Asta-i acum! rosti Gabrielle cu un surâs cam supărat.

El, însă, trăia o clipă de uitare, de dragoste fără margini, fără sfârșit. Îi simțise pielea sub buze: „Gabrielle d'Estrées, pielea pe care am sărutat-o are gustul florilor, al ferigilor din munții mei. Are gustul soarelui și al mării veșnice: un gust fierbinte și amar. Îmi place viața făurită în chinuri și nădușeli. Și să mă ierte cel-de-sus, dar în tine găsesc totul, chiar și pe el”.

Băgă de seamă surâsul ei cam supărat și începu să râdă cu un râs blajin și moale, care o îmbună și o făcu să-i treacă supărarea. Și urmară a râde amândoi, fără motiv, ca doi copii, până când Gabrielle îi puse mâna pe gură. În același timp, întoarse capul cu una din mișcările de neuitat ale gâtului ei - de parcă s-ar fi temut să nu fie văzuți de cineva în singurătatea aceea. Voise, însă, numai să întărească taina întâlnirii lor și el o înțelese prea bine. De aceea o întrebă, ca pe un om în care poți avea încredere, despre mătușa ei de Sourdis și ce anume îi plăcea acesteia mai mult: bijuteriile, mătasea, banii?

— Nu încape îndoială că o slujbă pentru domnul de Cheverny, dădu răspuns Gabrielle, fără să se încurce. Și una pentru domnul de Sourdis, se mai răzgândi dânsa.

Apoi se codi o clipă, dar adăugă îndată liniștită:

— Iar eu însămi am nevoie de o slujbă pentru domnul d’Estrées, căci tata e mereu posomorât. În ce privește bijuteriile, mătasea sau banii, n-aș putea spune care îmi plac mai mult.

Henri o încredință că data viitoare va veni încărcat cu de toate. Spre a-i putea numi guvernatori pe cei trei domni, era, însă, neapărat nevoie să facă mai întâi câteva cuceriri: niște ținuturi, niște orașe - și o anume odaie de culcare. Arătă și unde se află acea odaie de culcare:

— Scara duce către unul din turnulețele crenelate de deasupra uneia din aripile castelului... Acolo m-am culcat

cu ea, încheie el deodată, cu un glas care aducea aminte de acela al marelui scutier.

Gabrielle recunoscu glasul și își mușcă buzele. Dinții mici, sclipitori, se înfipseră în ele. Henri o privi neîncrezător, totul la Gabrielle era frumos, ca lumina veșnic proaspătă a zilei, a celei dintâi zile. Și de-abia acum văzu gingășia cu care i se încovoia năsucul. Nimeni n-avea gene atât de lungi, de un castaniu atât de aurit. Și arcurile întinse și subțiri ale celor două sprâncene! Nici vorbă nu putea fi să le mai radă.

Gabrielle d’Estrées îi dădu drumul prin fundul grădinii, peste câmp, să nu se întâlnească cu cineva de la castel. Și în timp ce Henri se strecură din nou, îmbrăcat în haine țărănești, printre armatele vrăjmașe, nu se mai gândea la farmecele adăpostite în castelul de la Coeuvres, ci la prilejul ce i se deschidea de a cuceri orașul Rouen. Liga numise în acest frumos oraș un comandant care își pierduse mințile mai demult, în noaptea Sfântului Bartolomeu încă, și care acum se lua la harță cu locuitorii în loc să repare întăriturile și să se îngrijească de hrană. Spre a cuceri Rouenul, regele ar fi trebuit să-și arunce în foc toate armatele, se și hotărâse de altfel s-o facă și o și vestise. Dar când își schimbă planul, când hotărî altminteri, încercară să ghicească ce-l îndemnase la asta și toți se gândiră îndată la familiile d’Estrées și de Sourdis, cu odorul lor cel mai strălucitor și mai ademenitor. Căci regele pleca acum fără a se mai feri de ochii lumii, cu o suită puternică, la Coeuvres.

Chiar de la prima oară îl așteptară cu toții în păr, căci știau totul: doamna de Sourdis într-o crinolină țeapănă, domnii d’Estrées, de Sourdis, de Cheverny și cele șase fiice, dintre care numai Diana și Gabrielle rămaseră pe loc. Cele mai mici știau că era vorba de treburi serioase și o luară la fugă, zglobii.

Doamna de Sourdis primi, cu o înfățișare severă, punga

pe care regele o scoase de sub mantila-i roșie. Deșertă în mână punguța de piele; și fața i se lumină de-abia atunci când i se rostogoliră în palmă nestematele mărișoare. Le primi ca o făgăduială a regelui că vor urma și altele mai mari - la timpul potrivit, cum și spuse de altfel, arătându-se încrezătoare. În timpul acestor prime târguieli, Gabrielle se afla singură cu regele în mijlocul marelui salon de la parter, ce dădea spre grădină; de pe pereți îi priveau busturile câtorva mareșali din familia d'Estrées, armele pe care le purtaseră și stindardele pe care le cuceriseră, așezate toate sărbătorește.

Și regele se gândea: „Ce-am să mă fac? Chiar și aste câteva safire și topaze mi le-a împrumutat cu destulă greutate Rosny din avutul lui. Bătrâna e o femeie cumplită, nu poți să scapi de privirea ei! E mică și uscățivă, așa cum se pare că sunt otrăvitoarele. Are un chip de pasăre și o față albă, de o albeață neînchipuită", își spuse el cu scârbă; „se vede că toate femeile din familie au pielea la fel de albă, dar ceea ce pe una o face încântătoare, la alta amintește de otrăvuri și moarte".

Stăpânul castelului avea un cap pleșuv, pe care orice simțământ ce-l încerca îl făcea să roșească. Avea patima vânatului și era un om cu frica lui dumnezeu. Soțul doamnei de Sourdis era scund, cu șolduri mari și de loc rușinos, deși vorbea cu o smerenie plină de viclenie. Cu atât mai lung părea dar de Cheverny, cancelarul scos din slujbă. Îi întrecea pe toți și era socotit printre ei un bărbat frumos, cu toate că în altă parte ar fi trecut drept șters și fără haz. Avea însă hainele mai îngrijite decât ale celorlalți, lucru ce trebuia, desigur, pus pe seama legăturilor cu stăpâna casei.

Henri îi cântări dintr-o privire pe cei trei gentilomi. Cunoștințele ce le avea despre bărbați erau bogate și se putea bizui pe ele. Dar femeile? Om vedea. Ele oricum ne înșeală mereu, și vina nici nu e de altminteri a lor, ci a

închipuirii noastre. Gabrielle stătea mână în mână cu sora ei Diana. Tablou de familie, amândouă modeste și drăgălașe. Și Henri era cât pe ce să uite că o avea în fața ochilor pe femeia mult dorită, de neasemuit în splendoarea și măreția ei, țelul vieții lui, dragostea lui cea mare. Căci totdeauna ni se pare până în ultima clipă că ne-am mai putea stăpâni și da înapoi.

Era un lucru pe care-l știa prea bine o femeie ca doamna de Sourdis. De-aceea și făcu un semn hotărât într-o parte, peste faldurile larg întinse ale rochiei ei pestrițe. Iar Gabrielle lăsă mâna Dianei și se duse în întâmpinarea lui Henri. Acesta amuți, căci își descoperise din nou dragostea și la fel avea s-o descopere mereu, așa cum în fiecare zi descoperim din nou soarele. Nu, firea lui îl făcea să nu mai poată da înapoi.

Între timp, salonul se umpluse. Ușa era deschisă, poarta castelului așijderi și prin galerie se vedea cum afară se opreau mereu trăsuri. Domni și doamne din împrejurimi, îmbrăcați în haine de sărbătoare, își părăsiseră castelele. Veneau ca la o logodnă și se înghesuiau șușotind și fremătând pe lângă pereți. Cu toții puteau vedea ce făcea regele. Ridicase mâna frumoasei d’Estrées până aproape de buze și îi vârâse în deget un inel; dar nu era un inel care ar fi putut stârni pizma doamnelor. Cercul subțirel era întrerupt de niște trandafiri: un tânăr nepricopsit ar fi putut pune la fel de bine un inel asemănător în degetul unei biete orfane. După care stăpâna casei dădu cu un baston semnalul către slujitori să aducă răcoritoarele. Și curând își făcură o intrare impunătoare sucurile de fructe, laptele de migdale, jeleurile și mierea turcească; mesele cu plăcinte și vin fură aduse gata întinse și așezate la locul lor, sub priveghherea unui bucătar trupeș, ce urma întocmai poruncile bastonului. Doamna de Sourdis îl ținea strâns și-l mișca prin aer, abia văzut, de parcă era o zână. Pe peruca-i roșie se clătina o pană verde și una galbenă. Iar când își

întorcea gâtul, o făcea cu aceleași mișcări ca și Gabrielle, era cu neputință să nu vezi asemănarea, dar la dânsa grația se prefăcea în schimonoseală și plăcerea în chin. Atât de aproape sunt acestea una de alta.

Ispitiți de bucate, oaspeții lepădară stinghereală, se îmbulziră către mijlocul salonului și se luară la harță, cu glas tare, pentru locuri. Cei mai de seamă se rugară de seniorii regelui să-i prezinte acestuia spre a-l asigura de credința lor, ceea ce nu era desigur de prisos, dat fiind că nu demult luptaseră împotrivă-i. Deși împrejurarea era spre folosul lui, regele se mulțumi să arate că orice bun francez trebuia să-l recunoască și să-l slujească - de altfel nici nu-i băgă prea mult în seamă și vorbi numai cu ducele de Longueville. Acesta era cel de-al doilea curtezan al Gabriellei; dânsa nu se hotărâse încă și poate că nici acum nu știa la care să se oprească între el și Feuillemorte. Cam așa stăteau lucrurile cu cei doi. Longueville avea părul decolorat cu meșteșug și un chip de fetișcană, cum se întâlneau adesea la Curtea răposatului rege. Era totuși un viteaz; o dată, la o doamnă, deși nu avusese decât cămașa pe dânsul, îl doborâse pe soțul care dăduse buzna peste ei. „Povestește, Longueville!” Și regele îl trase de limbă; Gabrielle d’Estrées se trase deoparte rănită. Dar ar fi putut la el de bine susține că fusese luată pe sus de șuvoiul de oameni ce se învârteau prin salon, care îmbulzindu-se spre a-l vedea pe Henri, care după de-ale gurii. Se învârteau, răspândeau mirosuri grele, parfumuri tari, câteva pene se ridicau deasupra tuturor, iar o seamă de gâturi mai lungi, sprijinite pe coleretele țepene, purtau câte un cap ce părea că plutește prin încăperi, nelegat de trup.

Chiar regele fu târât fără voia lui și nimeri la capătul salonului, unde un lanț de slujitori vânjoși opreau oaspeții să înainteze. Stăpâna casei îl aștepta cu bastonul ridicat, de parcă puterea magică a acestuia l-ar fi adus acolo. Fu poftit să se așeze la o masă pregătită numai pentru, el, iar

domnii d’Estrées, de Sourdis și de Cheverny îl serviră în picioare; cel dintâi cu vin și pepene, al doilea cu crap gras, cel de al treilea cu o plăcintă de vânat împănată cu trufe. Regelui i se trezi pe neașteptate o foame de lup, dar mai înainte de a începe să mănânce porunci ca Gabrielle d’Estrées să ia loc la masă lângă el. Gabrielle nu era însă de găsit. Și parcă pentru a o înlocui, bătrânul d’Estrées se plecă peste umărul regelui, îi turnă de băut și-i vorbi cu o prea adevărată mâhnire, care făcea să i se înroșească chelia:

— Sire! Casa mea e un cuib de târfe. Dacă aș încerca să intru noaptea prin odăile de culcare ale castelului, să răzbun onoarea familiei, n-ar mai rămâne nimic dintr-însa. Dar parcă mi-ar folosi la ceva să se prăpădească chiar cu toții? Singurul gând care mă mai mângâie e gândul la perechea adulteră de la Issoire.

Se gândea la nevasta lui și la marchizul d'Allègre. Regele îl întrebă pe omul cu frica lui dumnezeu de ce tocmai gândul la cei doi îl mângâia. Iar domnul d’Estrées răspunse că marchizul d’Allègre izbutise să-și atragă, în orașul peste care era guvernator, ura tuturora, căci se vedea nevoit să-l jefuiască de dragul doamnei d’Estrées și al nesățioaselor ei dorințe. Încât nu se putea să nu se întâmple o mare nenorocire.

În clipa aceea se aduse crapul cel gras. Domnul de Sourdis, căruia îi venise rândul să-l servească pe Henri, nu vorbi de necazurile sale de familie, în ciuda coarnelor rămuroase pe care le purta. Nu, singura-i grijă era orașul Chartres și ținutul înconjurător. Orașul îl administrase el însuși pe vremuri, ținutul îl cârmuise prietenul său domnul de Cheverny, înainte ca amândoi să fi fost alungați din pricina anarhiei ce se înstăpânise și a slăbirii puterii regale. După părerea crapului, cu care domnul de Sourdis semăna foarte bine, nu Rouenul trebuia cucerit, ci, negreșit, orașul Chartres.

De același lucru era convins și fostul cancelar, care luă locul crapului și servi regelui plăcinta de potârniche, împănată cu trufe. Acest palid funcționar se dovedi mai dibaci decât toți, mai întâi prin știința de a servi, și apoi prin buna cunoaștere a părerilor și simțămintelor ce aveau întâietate în inima regelui.

— Sire! rosti el solemn și apăsat. Ați putea sili orașul vostru Rouen să se predea, și ați câștiga dintr-o lovitură toată Normandia. Dar pentru asta ar trebui să se verse mult sânge. Maiestatea-voastră a arătat însă că privește cu sufletul întristat supușii zăcând pe câmpurile de luptă și că un câștig dobândit într-un asemenea chip e o pagubă. În schimb, un înalt demnitar, cunoscut în întreg ținutul ar fi foarte potrivit spre a aduce sub stăpânirea voastră orașul Chartres, prin tratative.

Căci domnul de Cheverny se pricepea nevoie mare să ghicească dorințele regelui și să i le deslușească amănunțit, cu glas demn.

Venise rândul doamnei de Sourdis; bastonul ei făcu semn să-i fie adus un castron mare, acoperit, și când capacul de argint fu ridicat, apăru figurina unui Amor, copilaș șăgalnic, cu degetul în colțul gurii, cu trandafiri în bucle, cu tolba plină de săgeți. Și în timp ce toți îl admirau pe drăgălașul arcaș și din toate părțile se auzea: oh! și ah!, doamna de Sourdis, care purta o pană verde și una galbenă în părul ei roșu, ridică bastonul și-l întrebă pe Henri:

— Să-l cobor? Chartres pentru domnul de Sourdis și sigiliul regal pentru domnul de Cheverny.

Pleoapele regelui se mișcară abia văzut, dar doamnei de Sourdis nu-i scăpă nimic. Plecă bastonul, și fermecătoarea Gabrielle se așeză lângă Henri, aproape lipită de el.

VALEA JOSAFAT

Către soare-răsare de orașul Ierusalim, în partea care stă dimpotrivă mării deschise, numită Mediterana, și nu departe de Marea Moartă, se află Valea Josafat. E o vâlcea între zidurile care înconjoară orașul și Muntele Măslinilor. Cunoaștem locurile acelea, cunoaștem valea și știm destule despre grădina Ghetsimani. Drept-credincioșii doresc să fie îngropați numai în Valea Josafat, căci acolo se va auzi mai întâi, când va fi să răsune, trâmbița învierii și a judecății de apoi. Aici, în curmătura aceasta, printre pomii grădinii, a fost ispitit domnul nostru. Iuda era gata să-l vândă, și el a înțeles prea bine, căci cunoștea marea nerăbdare a oamenilor de a se lepăda de dumnezeu, din însăși slăbiciunea sa. Nu voia să moară, și în grădina Ghetsimani, cu nădușeala spaimei pe frunte, s-a rugat lui dumnezeu zicând: „Părintele meu, de este cu putință, treacă de la mine paharul acesta, însă nu precum voiesc eu, ci precum voiești tu”.

Tot Valea Josafat se numea și tabăra regelui din fața orașului Chartres, și când, într-o zi, regele, plin de noroi, ieșea din șanțuri, pe cine văzu venind într-o litieră? Henri alergă ca un băiețandru, spre a întinde mâna Gabriellei sale, s-o ajute să coboare, și din pricina grabei fu gata aproape să n-o vadă pe doamna de Sourdis. Dar curând, conduse de Henri, își făcură amândouă intrarea în Valea Josafat. Gabrielle purta rochia de catifea verde, ce se potrivea atât de bine cu păru-i blond-auriu. Pășea prin clisă cu pantofiorii mici din marochin roșu, dar avea pe buze un surâs triumfător. Îndată, în hanul lunguieț se făcură pregătiri pentru iubita regelui; și, fără a-l mai lăsa să aștepte, Gabrielle îl primi acolo, chiar în noaptea aceea, pe

cel ce o dorea atât de mult.

O făcu, pentru că încercata ei mătușă de Sourdis îi spusese că nu va fi păcălită, că regele e un bărbat care plătește și după, ba chiar că după devine mai îndrăgostit. Lucru ce se dovedi a fi cu pătrundere ghicit, iar cea dintâi care culese roadele fu chiar doamna de Sourdis, de vreme ce vechiul ei prieten de Cheverny deveni purtătorul sigiliului regal și începu a fi numit „domnul cancelar”. Nefericirile îndelungi te fac, însă, neîncrezător. Și palidul slujbaș, unealtă a răposatei Catherine de Medicis, cea care pusese la cale noaptea Sfântului Bartolomeu, avea pe frunte broboane de nădușeală când intră în odaia regelui protestant căci se gândea că i se pusese la cale o farsă și peste puțin timp va fi curățat, fără mare zarvă. Pe vremea lui, așa se întâmpla.

În fața lumânărilor aprinse, lângă regele Henri nu se afla decât primul său camerier, domnul d’Armagnac, un bărbat cărunt. Îl însoțise peste tot, timp de mulți ani, pe stăpânul său, în prizonierat, în libertate, în primejdii de moarte, în zilele bune. Îi scăpase viața, îi făcuse rost de un codru de pâine și îl ferise de primejdiile ce-l pândeau de câte ori acestea veneau din partea bărbaților. De femei nu-l sfătuise, însă, să se păzească, fiindcă d’Armagnac, ca și stăpânul lui, nu credea că dinspre partea femeilor poate veni vreo altă primejdie decât aceea de a da peste vreuna urâtă. Și d’Armagnac o găsea frumoasă tocmai pe doamna de Sourdis din pricina părului ei roșu și a ochilor ei albaștri jucăuși, însușiri ce trebuiau să trezească neapărat admirația unui cavaler din ținuturile sudice. De aceea era dinainte câștigat de partea domnului de Cheverny și se strădui cât putu mai mult ca prietenul doamnei de Sourdis să fie bine primit de rege. La un semn abia schițat, d’Armagnac luă de pe masă sigiliile și cheile, le înmână regelui cu un gest impunător, ca într-o ceremonie publică, și acesta nu mai avu decât să ducă până la capăt mișcarea

primului său camerier, să-l îmbrățișeze pe domnul cancelar, să-l laude și să-i ierte păcatele vechi.

— Acum, spuse regele întorcând capul, domnul cancelar nu va mai îndrepta arma ce o reprezintă aceste sigilii împotriva mea, ci împotriva vrăjmașilor mei.

Deși trecut prin ciur și prin dârmon, de Cheverny rămase mut de uimire. Din fundul încăperii se auzeau șoapte, mârâieli și, dacă nu se înșela, chiar zăngănit de arme. Erau seniorii protestanți ale căror nemulțumiri nu se mărgineau numai la numirea lui Cheverny: le displăcea și ivirea celor două doamne în tabăra Josafat. Erau înciudați că, de dragul doamnelor, se întârzia cucerirea importantului oraș Rouen și se risipea timpul în fața orășelului Chartres. Și le era teamă că noua pasiune a regelui ar putea pricinui și nenorociri mai mari, căci nu mai aveau încredere în tăria credinței lui.

Scăpând cu bine din groaza ce-o simțise în odaia regelui, domnul de Cheverny nu mai știu pe ce lume se află, dar prietena lui, doamna de Sourdis, îi deslușí cine era mai tare și mai mare în Josafat. În nici un caz pastorii. Cu toate acestea, cei doi se înțeleseră ca Gabrielle să ia în serviciul ei numai protestanți. De altfel ea însăși își dădu seama de folosul acestei măsuri. Încolo însă - dansa. În fiece seară, în Valea Josafat se bea, se mânca și se dansa - era asediul cel mai plăcut cu putință. Dar după ce toți se culcau, regele își făcea rondul, însoțit de o sută de călăreți. Nopțile sale erau scurte, răsăritul soarelui îl afla în picioare, iar în timpul zilei vâna; apropierea noii iubite îl tulbura cum nu-l tulburase nici o alta mai înainte și dădea puterii și acțiunilor sale o febrilitate, pe care n-o mai cunoscuse până atunci. Cu atât mai nerăbdător deveni dar regele văzând că orașul asediat nu se predă. Știa prea bine că Gabrielle d’Estrées i se dăruise urmând sfaturi bine chibzuite și nu îndemnul inimii ei.

Henri își jură că o va face să se schimbe; căci femeile nu

ascultă doar de un singur îndemn, socotelile lor nu pot înlătura simțirea adevărată. „Am avut destul timp să ne încredințăm de asta până la patruzeci de ani. La douăzeci, greu ne-am fi încurcat cu o iubită care ar fi târât după dânsa o liotă de gentilomi fără slujbe. Și nicicând nu ne-am fi gândit că ne vom da osteneala să-i arătăm, rând pe rând, înfățișări deosebite: mai întâi un țăran bătrân și pipernicit căruia să-i spună: «Ce urât ești»; apoi alaiul regesc, și acum pe ostașul care poruncește, pune pe fiecare la locul lui, veghează fără contenire; dar până la urmă îl va vedea pe biruitor. Și nu i se va mai putea împotrivi, căci femeile se dau în vânt după cei ce știu să supună oameni și fortărețe și uită de dragul lor pe orice tânăr mare scutier. Atunci va fi toată a mea și lupta va fi hotărâtă”.

În cele din urmă orașul Chartres trebui să se închine regelui, căci soldații săi săpaseră tranșee chiar sub ziduri, apoi luaseră redută după redută până ajunseră la cetățuie și în oraș; în același chip o cuceri și Henri pe Gabrielle, care nu-l iubise încă atunci când își împărțise cu el odaia în hanul „La crucea de fier”. Prin dârzenia lui neistovită cuceri, însă, o redută a inimii Gabriellei și avu pricini să creadă că pătrunsese și în cetățuia ei cea bine întărită, când cuceri orașul Chartres. Era cel mai luminos douăzeci aprilie, clopotele sunau vesele, balcoanele erau împodobite cu covoare, copiii aruncau flori, preoții cântau. Primarul înfățișă cheile, iar cei patru pârgari purtau un baldachin de catifea albastră de sub care regele, călare, își luă în primire orașul abia cucerit, care-l aclama bucuros. Frumoasă zi! Era prea frumoasă această zi în care cea mai iubită femeie a vieții lui se afla acolo de față, și vedea totul.

Primirea solemnă avu loc într-o vestită biserică, mult cercetată de pelerini; în primul rând al mulțimii strălucea preaiubita, cu toți oamenii casei ei, regele se împăuna înainte-i cu măreția lui, iar câteva priviri aruncate pe furiș îl încredințară că Gabrielle era cât pe aci să se topească de

plăcere. Dar o împiedica o tainică pricină, care o făcu să roșească, să-și muște buzele, ba chiar să se trădeze printr-un zâmbet batjocoritor. Și așa descoperi regele că, din păcate, cineva se ascundea, grijuliu, în spatele ei; de mult nu-l mai văzuse pe omul acela și nici nu întrebase vreodată de el. Iar acum îl vedea furișându-se. Pradă celei dintâi clipe de mânie, Henri făcu un semn protestanților săi să se adune în juru-i, hughenoții îi croiră drum și el alergă să asculte predica într-o casă cu nume rău. Căci așa stăteau lucrurile. Spre a lăuda numele domnului, pastorul său n-avea la îndemână altă casă decât aceasta, în care de obicei jucau comedianți și-și făceau mendrele codoșii și tâlharii. Dar regele socoti că acest loc îi era mai pe plac decât societatea oamenilor cumsecade; ceea ce stârni atâtea vorbe, încât făcu prea bine părăsind orașul Chartres.

Mai întâi, însă, se împacă cu Gabrielle, care se jură că ochii lui trebuie să-l fi înșelat; căci era cu neputință ca acel gentilom să se fi aflat în biserică, pentru că dacă ar fi fost, ar fi știut-o și dânsa! Acesta era cel mai puternic argument al ei, dar Henri se simți îndemnat să-i dea crezare, deși se vedea de la o poștă că nu erau argumente serioase. Cine îl putea încredința că într-adevăr dânsa nu știuse nimic? În orice caz nu privirea rătăcindă, șovăielnică, a ochilor ei albaștri. Aceasta spunea: ferește-te! Totuși primi să se împace - tocmai fiindcă nu domnise singur în inima ei până în ziua aceea și voia să mai lupte pentru dânsa.

Gabrielle plecă înapoi la Coeuvres, unde Henri o vizită și unde domnul d'Estrées îi destăinui că onoarea casei sale era, din păcate, știrbită prin aceste vizite. Vorbiră amândoi pe șleau, bărbătește.

— Ia ascultă, cum i-ai spus casei dumitale?

— Un cuib de târfe, mârâi omul cu frica lui Dumnezeu. Mai întâi și-au bătut joc de ea gentilomi obișnuiți. Ne mai lipsea un rege, acum îl avem și pe el.

— Cel mai bine ar fi fost, cumetre, s-o fi însoțit pe fiica

dumitale la Chartres. Mai întâi și întâi ai fi putut-o supraveghea. Și apoi ai fi putut deveni guvernator al orașului. În locul dumitale a fost numit domnul de Sourdis, dar nimeni nu-l suferă: e prea urâcios și apoi s-a arătat a fi și hrăpăreț, crapul s-a făcut știucă. Eu, cumetre, am nevoie de oameni cu frica lui dumnezeu.

— Sire! Doresc din suflet să-mi slujesc regele și să păstrez în același timp onoarea casei mele.

— Ar fi și timpul, îi spuse regele, și vrei să începi cu mine?

— Cu maiestatea-voastră aș vrea, îl încredință domnul d'Estrées, a cărui scăfârlie se înroși.

Și regele încalecă și plecă, fără să-și fi văzut iubita, iar în drum se gândi la ceea ce-i vânturase înaintea ochilor regina Angliei. Ar fi putut primi din parte-i trei până la patru mii de ostași, cu solda plătită pe două luni și chiar și o mică flotă - dacă ar fi pornit cu tot dinadinsul asupra Rouenului. Asta era cerința ei, o cerință potrivită pentru o femeie bătrână care nu mai avea altă dorință decât să-și sporească puterea și nu mai căuta altă mântuire. Deodată regele își îndemnă calul la trap întins și apoi chiar la galop; iar însoțitorii, neașteptându-se la așa ceva, rămaseră în drum; și regele se bucura de iuțeala cu care călărea: căci în Anglia domnea o babă.

Elisabeta, acum trecută bine de cincizeci de ani, își ucisese favoriții, mânată de grija de a nu-și pierde puterea, și la fel făcuse și cu catolicii ei. Henri, însă, nu jertfise nicicând viața unei femei, ba de multe ori cruțase chiar viața unor bărbați ce voiseră să-l ucidă. Dar nici nu biruise Armada; din păcate, puterea ce stăpânea lumea nu primise din parte-i o asemenea lovitură. Și chiar dacă Elisabeta e pe cale să împlinească șaizeci de ani, poporul ei n-o judecă după numărul anilor, ci vede într-însa, când apare pe buestru-i alb. o mare regină, la fel de frumoasă ca în tinerețe. Iar Elisabeta e stăpânită de o singură voință și

nici mila, nici dragostea nu-i pot sfărâma vrerea: „Mie, însă, nu mi se potrivește numele de «cel mare», gândi Henri”,

Calul îi mergea din nou la pas. „Numele de cel mare nu mi se potrivește. Dar cât timp își mai poate îngădui să piardă un om de patruzeci de ani, până să se gândească cu tot dinadinsul la treburile lui? Îmi dau seama că inima nu-mi dă ghes să cuceresc Rouenul și că mai degrabă mă gândesc să fac rost de o slujbă domnului d’Estrées”. Ceea ce și făcu în curând. Cuceri orașul Noyon și-l așeză guvernator pe tatăl Gabriellei. Din clipa aceea, omul cu frica lui dumnezeu se încredință că nimic nu-i mai poate știrbi onoarea, căci fiica i se destăinuise: nădăjduia să devină regină.

Slujitorii ei erau protestanți. Dădea bani pastorilor pentru treburile lor eretice și începu a fi ea însăși bănuită de erezie. În timpul verii, regele începu să-i facă daruri atât de mari, încât îi ajungeau nu numai pentru cheltuielile ei, ci și pentru țeluri mai însemnate. Sfătuită de mătușa de Sourdis, intră în legătură cu Consistoriul hughenot, încercând să afle dacă acesta ar fi gata să rupă căsătoria regelui. Altfel, lăsau a înțelege mijlocitorii, s-ar putea ca regele să-și schimbe religia. În care caz ar intra de îndată în stăpânirea capitalei sale și ar fi destul de puternic spre a dobândi de la Papa ceea ce dorea - sau ceea ce doamna de Sourdis și palidul ei prieten susțineau că dorește. Căci, îndrăgostit cum era, Henri uitase, în vara aceea, de restul lumii. Așa stăteau, din păcate, lucrurile.

Era la fel de harnic în împlinirea treburilor de fiece zi, căci altfel s-ar fi trădat pe sine însuși - dar abia dacă se mai gândea la hotărârile impuse de planurile mai depărtate și, dat fiind că acestea erau la drept vorbind luate, lăsa viața să-și urmeze cursul. Pentru că cine nu-și îngăduie o pauză, o slăbiciune, o abatere? Și poate că nu era vorba nici măcar de atâta, ci de o pregătire trebuind

să-l întărească pentru viitorul salt pe cel care crede în menirea lui. Nu același lucru se întâmpla, însă, cu o femeie, ale cărei uneltiri pot fi tulburate de inima ei. Stirpea de Sourdis se slujea, se înțelege, de o unealtă minunat de frumoasă, dar aceasta nu era ferită de slăbiciunile firii femeiești. Și Gabrielle îl primea pe Bellegarde al ei în castelul Coeuvres unde, în afară de câțiva slujitori, nu mai locuia nimeni.

Din Noyon, ambasadorul englez vesti stăpânei sale că regele nu voia să se lase smuls de acolo din pricina marii sale iubiri pentru fiica guvernatorului. Dar aceasta dispăru de mai multe ori din oraș și regele nu trebui să cerceteze prea mult, căci i se povesti totul: prima oară încotro plecase, a doua oară de ce. A treia oară o însoți chiar el, de departe, și fără a fi văzut, căci era întuneric. Înfășurase copitele calului și când luna răzbătea printre nori, se ținea în umbră. Gabrielle se afla într-un cărucior scund și rotund, tras de un berbece, pe care îl mâna chiar dânsa, iar mantila-i largă se târa pe jos, în lumina albă. Apariția își urmă drumul în lumina albă; inima lui bătea să se spargă, iar când dânsa cotea după marginea pădurii, el călărea de-a curmezișul până dădea din nou de ea.

Ajunse la Coeuvres dinspre câmp, își legă calul și se strecură în grădina năpădită de ierburi văratice și atât de plină de frunziș încât nimeni n-ar fi trebuit să se teamă că ar putea fi văzut. Dar Henri își adulmecă vrăjmașul. Ascuțite de gelozie, simțurile descoperiră omul în aerul nemișcat și căldicel, în ciuda miresmelor răspândite de ierburi. „Dă la o parte tufișul, numai tufișul ăsta și ai să dai peste cineva care nu-ți prea vrea binele!” Dar Bellegarde nu se clinti, sta la fel de nemișcat ca și Henri, în timp ce iubita lor cobora treptele spre lac.

Domnește tăcerea adâncă a firii. Frunza pe care a atins-o mai foșnește încă, în timp ce Gabrielle se oprește încercând să străpungă cu privirea întunericul. Treptele

largi sunt jumătate în umbră, jumătate scăldate într-un alb orbitor. La picioarele lor scânteiază tainic apa. Faldurile mantilei mătură argint; mâna care ține mantila în dreptul gâtului pare și ea muiată în argint.

O pălărie mare, ce trebuia s-o ferească în acest drum neîngăduit, îi umbrește fața până la bărbie, care e foarte albă. „O, palidă trădare! O, femeie fermecătoare, și în același timp înșelătoare ca noaptea!” Henri își ieși din fire, lacrimile îi tulburară vederea, călcă prin tufișul după care se ascunsese, sări câte trei trepte deodată, ajunse la dânsa, o apucă înainte ca să poată fugi, îi dădu capul pe spate și o întrebă cu fălcile strânse:

— Vrei să fugi, frumoasa mea iubită? De mine, de mine vrei să fugi?

Gabrielle încercă să se stăpânească, dar glasul îi mai tremura încă.

— Cum se face că sunteți aici, înălțate stăpâne?

Henri întârzie cu răspunsul, fiindcă trăgea cu urechea. Și pe fața ei se putea citi așteptarea.

— Nu suntem oare făcuți ca să știm totul unul despre celălalt? întrebă el cu un ton romantic, potrivit cu noaptea aceea cu năluci ce pluteau în juru-le. Oglinda fermecată a presimțirilor nu ne arată oare, amândurora unde se află, ce face celălalt?

— Ba da. Sigur, așa-i, înălțate stăpâne.

Nici dânsa nu mai auzea ce spune. Căci asculta pârâitul crengilor care se auzea din ce în ce mai slab, până când conteni cu totul. Atunci răsuflă ușurată.

Henri știa la fel de bine ca și dânsa cine se depărta.

— Ce dulce oftat! Ce paloare plină de făgăduințe! Nu mai tăgădui că ai venit aici de dragul meu. Era cu neputință să nu ne întâlnim. Nu suntem noi una din nemuritoarele perechi de îndrăgostiți peste care se poate

prăbuși lumea fără ca ei să bage de seamă: Abélard[1] și Heloïse, Elena și Paris?

Gabrielle se temea cumplit să nu-i treacă cumva prin minte că, de data asta, el nu era Paris, ci Menelau. De altă parte, însă, gândul o înveselea; îl privi batjocoritor de sub pălăria-i mare și rosti:

— Mi-e frig. Să mergem.

Henri îi apucă vârful degetelor și ținându-i mâna ridicată o conduse pe treptele grădinii, prin curtea castelului adormit, spre turnulețul crenelat din aripa stângă.

Și de abia sus, în odaia ei, Gabrielle își dădu seama de cele întâmplate și, pentru că nimic nu mai putea fi schimbat, își lepădă repede veșmintele și se strecură în pat. Sub pat, însă, pe dușumea, se afla celălalt - lucru pe care Gabrielle cea socotită nu și l-ar fi putut închipui. Dar bărbatul pătimaș înțelesese pofta nebunească a celuilalt, înțelesese că acesta nu va renunța la dânsa, se pregătise să nu scape prilejul, și de cum intrase scotocise cu ochii toate ungherele. Patul se afla în bătaia lunii.

Henri se întinse lângă Gabrielle și dânsa îl primi supusă în brațele-i frumoase. Dar când le ridicase să-l cuprindă, pentru întâia oară Henri băgă de seamă că le avea puțin cam prea scurte. Mai mult decât orice îl înverșuna însă, gândul că și celălalt cunoștea cusurul. După dragoste li se făcu foame, deschiseră cutia cu cofeturi pe care o adusese Henri și mâncară cu gura plină, în tăcere. Dar Gabrielle auzi un zgomot care nu era pricinuit de mestecatul tovarășului ei de pat. Și de spaimă nu mai putu mânca și încremeni.

— Ia, mănâncă! o îndemnă el. Sau umblă cumva stafii în turnulețul tău? Nu trebuie să te temi de geamătul lor, am sabia la îndemână.

---

[1] Pierre Abélard (1079-1142), teolog și filozof scolastic francez, renumit pentru marea lui dragoste, plină de suferințe, pentru Heloïse (1101-1164), care și-a sfârșit viața în mănăstire.

— Oh, înălțate stăpâne. e cumplit. Multe nopți am petrecut în clădirea din spatele castelului, la slujnice, fugind de gemetele de aci.

Nu mai avea poftă să râdă. Și Henri o întrebă:

— Ce-ai zice să fie stafia lui Feuillemorte? Nu l-am mai văzut de mult; cine știe, poate a murit. Da’ gură de om, gură de stafie, cere de mâncare, adăugă el și zvârli prăjituri sub pat.

Așteptară apoi amândoi și, cu adevărat, auziră sub pat scrâșnituri de măsele: părea, însă, că sunt pricinuite mai mult de furie decât de plăcerea de a mesteca.

— Să fugim, se rugă Gabrielle tremurând toată și cuprinzându-l în brațe.

— Dar nu pot, dacă nu mă lași să mă scol.

— Ia-mă cu tine, mi-e frică. Deschide ușa, îți dau eu hainele.

Trecu peste el, îl trase de braț și-l rugă îngrozită:

— Să nu te uiți sub pat! Ar fi nenorocirea noastră!

— Nu stafiile sunt cei mai primejdioși vrăjmași ai mei, rosti el, cu glasul sugrumat de durere și de junghiul ce-l simțea în inimă. Cred că există stafii. Dar în ceea ce nu cred și ceea ce nici nu vreau să știu sunt cele ce-au fost, ceea ce pentru tine a fost carne și sânge și mai stăruie încă poate și acum în mintea ta.

— Pentru numele lui dumnezeu, hai să fugim!

— Mi-au povestit tot despre tine: Feuillemorte, Longueville și cei care au fost înaintea lor. Când răposatul rege s-a săturat de tine, te-a vândut levantinului Zamet, zaraful.

Și ar mai fi înșirat și alți câțiva, cu toate că nu credea despre niciunul, dar durerea vorbea prin gura lui. Dânsa îi căzu la picioare, îi cuprinse genunchii, până când coborî din pat și chiar și după aceea rămase pe jos în fața patului, pentru ca trupul ei să-l împiedice a vedea ce se afla sub el. Henri se îmbrăcă fără să arunce vreo privire într-acolo. În

sfârșit îi puse pe umeri mantila largă, o ridică în brațe și o purtă pe scara în spirală, apoi prin curte, prin grădină, până afară în câmp, unde-și legase calul. Acolo o ridică în șa, în fața lui. Noapte adâncă, copite înfășurate, pământul moale, dar cu toate acestea Gabrielle înțelese bine șoaptele rostite lângă ceafa ei:

— E bine. Știu. Ispita, încercarea, ceasul rău. Și totuși vreau să te cuceresc, draga mea.

CATHERINE, CEA DE TOTDEAUNA

Vara pusese stăpânire pe grădina de la Coeuvres, dragostea pe Henri, iar acesta, ca toți oamenii în situația lui, nu mai văzu dincolo de vârful nasului. Dar schimbarea anotimpului limpezi curând și hățișul simțămintelor și regele își căută iar de treburile lui, cu mai multă stăruință decât înainte, îndeletnicindu-se cu mai multe lucruri deodată, dar având limpede în minte legătura dintre ele, cu toate că se iveau și întâmplări neașteptate ce l-ar fi putut lesne face să-și piardă capul. Ca un fulger din senin fu, astfel, gândul iubitei sale surori de a-l părăsi, de a-l trăda, de a-l face rege pe iubitul ei Soissons, în locul lui Henri să se urce dânsa pe tron, împreună eu bravul ei soț. Aflând, Henri lovi în toate părțile și amenință cu moartea pe toți cei amestecați în aceste uneltiri. Și porunci iubitei sale surori să se înfățișeze în tabăra sa, aflată în veșnică mișcare, înștiințând-o că dacă nu va veni, va trimite după dânsa.

O înștiință că va porunci să fie ridicată cu sila de pe meleagurile copilăriei lor, din Béarn, unde punea la cale

comploturi primejdioase împotrivă-i, nu numai pe acela al măritișului cu vărul Soissons. Căci nu se putea ca ea, Catherine să nu-și spună că, după aceea, s-ar încerca uciderea iubitului ei frate. Învățaseră doar destule în viața lor, căci crescuseră laolaltă, ca frate și soră și trecuseră strâns uniți prin vârtejuri, fără nici un sprijin de nicăieri. Și la toată urma, pe cine altcineva au pe lume copiii reginei Jeanne decât unul pe celălalt? Ciudat, dar în această împrejurare Henri o uită cu desăvârșire pe Gabrielle d'Estrées, străina care era pricina atâtor rătăciri și încurcături. „Ce însemnătate mai au toate acestea față de complotul micuței mele Catherine?"

Vorbea despre ea ca în copilărie, răsfățând-o, dar se și luă cu mâinile de cap. Și nu mai ieși de fel din odaia lui în zilele când știu că se apropie rădvanul ce o aducea. Până la urmă își pierdu însă răbdarea și alergă în întâmpinarea ei. Acolo, după norișorul de colb, acolo trebuia să fie tot ce-i mai rămăsese din cea dintâi parte a vieții lui - și dacă acel ceva s-ar risipi, s-ar simți înstrăinat de el însuși. Curând norul de colb se limpezi, rădvanul se opri. Dar nimeni nu se mișcă; gentilomii ce-l însoțeau țineau dârlogii scurt și priveau numai cum regele se apropia de ușița trăsurii.

— Doamnă, vă rog să coborâți, o îndemnă el ceremonios și abia atunci se hotărî și Catherine să iasă.

Nu departe, în câmp, se afla o casă țărănească. Lăsară tot ce aveau cu ei în drum și se îndreptară, numai ei doi, într-acolo. Iar Henri îi spuse:

— Dragă surioară, ce față întunecată ai, și doar eu mă bucur așa de mult că te văd.

Parcă ar fi vrut s-o încurajeze, s-o îmbuneze: cuvintele pe care le rostea nu mai semănau cu vorbele dojenitoare pe care se pregătise să i le spună. Nu primi nici un răspuns, dar sora își întoarse fața către el, și asta fu destul ca să-l lovească în inimă. Lumina necruțătoare a cerului înalt și acoperit îi arătă un chip plin de mâhnire. Floarea

blond-cenușie a copilăriei îi păru veștejită ca un trandafir ofilit prea de timpuriu din pricina furtunilor; în ochii lui, însă, era tot floarea copilăriei și așa avea să rămână cât va trăi; urmele furtunilor erau doar la suprafață și își liniști conștiința, care începuse să-l mustre la vederea chipului ei: „Sunt doar la suprafață. Îmbătrânim? Nu, noi nu”. Cu toate acestea era limpede: îmbătrâneau.

Și pe neașteptate își mărturisi vina, la care nu se gândise de loc până atunci. „De mult ar fi trebuit s-o mărite; și de ce nu chiar cu Soissons al ei? Parcă multă vreme ne este hărăzită ca să fim fericiți? S-a frământat destul din pricină că el e catolic. Curând am să devin și eu catolic. De ce ne chinuim atâta? Fiecare dintre noi joacă o comedie. *Totus mundus*[1]. De cele mai multe ori atâta ne e hărăzit: un rol într-o farsă”.

Casa țărănească era goală; se vedea bine că fusese lăsată în părăsire. Henri șterse banca din fața ușii, pentru ca sora să poată ședea. Iar el se așeză, cu picioarele atârnând pe masa sprijinită pe niște butuci necioppliți, înfipți în pământ.

— De ce ne chinuim? repetă apoi cu glas tare.

Ar fi fost cu totul nepotrivit, ba chiar neadevărat, cum își dăduse seama între timp, să vorbească despre trădare.

— Surioară, începu el, știi prea bine că mai cu seamă de frica ta n-am îndrăznit încă să abjur credința noastră. Totul ar fi fost mai simplu dacă aș fi făcut-o. Dar nu mi-a trecut prin cap că tu te-ai putea gândi s-o faci și ai vrea să devii o regină catolică.

Vorbea senin, împăciuitor, aproape voios, de parcă ar fi vrut s-o facă să surâdă, chiar dacă zâmbetul i-ar fi fost amestecat cu lacrimi. Dar nici pomeneală de așa ceva, chipul ei întristat rămase întunecat.

— M-ai dezamăgit de multe ori, frățioare, rosti în cele

[1] Întreaga lume (lb. lat.).

din urmă, când văzu că nu mai poate prelungi tăcerea.

Iar Henri îi răspunse pe dată:

— Știu. Și totuși am avut cele mai bune gânduri atunci când am propus, la timpul potrivit, vărului vostru, să se lege de familia noastră.

— Ai făcut-o ca să-l recâștigi de partea ta, dar când n-a mai avut un partid care să-l pună pe tron, ți-ai călcat cuvântul, încheie dânsa tăios.

Se aprinsese, vorbele-i răsunau aspru și în același timp familiar. Era singura făptură ce-i putea vorbi așa; de la nimeni altul n-ar fi putut afla vreodată că-și călcase cuvântul. Căci până acum lucrul nu-i păruse a avea vreo însemnătate deosebită, îl socotise o nimica toată, la fel, de altminteri, ca tot ce-l privea pe Soissons. Adevărata primejdie fusese casa de Lorena, adevărata primejdie mai era și acum casa de Habsburg. „Pe vărul Soissons îl dai deoparte cu o vorbă aruncată într-o doară: Ai s-o capeți pe sora mea. Ți-am făgăduit; ce mai vrei?” Pe vremea aceea seniorii catolici stăruiseră cu tărie ca Henri să se hotărască să abjure, amenințând că dacă n-o face îl vor proclama rege pe vărul Soissons. „Da’ tărășenia nu prea merita să fie luată în seamă - își repetă Henri - căci altfel cum aș fi putut-o uita cu desăvârșire? Din asta a ieșit acum trădarea. Așa se pornește, va să zică, pe calea trădării.”

Sora încuviință din cap; îi citise gândurile pe față.

— Numai la folosul tău te gândești, îi spuse, grav, dar fără asprime. De fericirea altora uiți cu desăvârșire, și totuși ești un om bun, uman cum se spune acum. Din păcate, însă, ești și uituc.

— Nici nu știu cum s-a întâmplat, murmură el. Nu mă lăsa, surioară! o rugă apoi, încredințat că vorbele „nu mă lăsa” îi vor muia mai degrabă inima decât „iartă-mă”.

— Dar despre ce-i vorba? întrebă Catherine, prefăcându-se a nu înțelege, cu toate că se gândea ca și el la Adunarea statelor generale de la Paris.

Și Henri o lămuri, disprețuitor:

— Mayenne, vrăjmașul pe care l-am bătut de atâtea ori, se umflă în foaie și trimite crainici pentru convocarea unei Adunări a statelor generale care să hotărască: ori eu, ori Filip al Spaniei. Bătăliile pierdute nu le-a vârât mintea în cap.

— Regatul, își lămuri Catherine fratele, l-ar putea alege însă și pe contele de Soissons, care-i și el un Bourbon ca și tine, și încă un Bourbon catolic.

— Atunci abjur înainte de a se întruni Statele generale și dumnezeu să mă aibă în bună paza sa.

— Frățioare! strigă sora înspăimântată.

Mișcată adânc, biata Catherine se ridică de pe bancă și alergă cu pași șovăielnici care lăsau să se vadă că șchiopăta, de-a lungul zidului scund ce înconjura gospodăria.

Culese o piersică ce atârna pe spalier și o aduse fratelui său. Iar Henri sărută mâna din care luă piersica.

— Orice s-ar întâmpla, rosti el hotărât, noi rămânem aceiași.

— Tu, fără îndoială.

Și sora își luă înfățișarea aspră și distantă, distantă din pricina pudoarei cu care vorbea totdeauna de dragostele lui și cu care își judeca și pașii greșiți ce-i făcea dânsa.

— Iar ți-ai găsit una care te împinge la rele. Nu din pricina Adunării statelor generale te gândești să abjuri - susținu Catherine, deși presupunerea ei nu se prea potrivea cu faptele cunoscute. Nu e destul însă ca domnișoara d’Estrées să ridice un deget, ca tu să fii gata s-o trădezi pe mama, pe domnul amiral și pe noi toți cei care mai putem fi martori la trădarea ta.

— Dar și Gabrielle e protestantă, încercă Henri să mai limpezească încurcătura, de vreme ce Gabrielle tot avea mereu de-a face cu pastorii.

Catherine strâmbă din nas:

— E o intrigantă care-ți face mulți dușmani! Dânsa a cerut pesemne să mă arestezi, la porunca ei a trebuit să vin aici.

Și privi mânioasă bătătura murdară și păsările. Henri, însă, protestă din toate puterile:

— N-a scos nici o vorbă măcar despre asta. E la locul ei și mi-e devotată. Pe când tu ai uneltit ca să-mi dăunezi, iar iubitul tău a părăsit oștirea fără încuviințare.

Ciudat, izbucnirea lui o făcu să se liniștească. Și când se opri, Catherine îl îndemnă:

— Spune, spune mai departe.

— Ce mai vrei? Nu-i destul că măritișul tău ar putea să însemne o primejdie de moarte pentru mine? Dacă ați avea copii, haita de ucigași care-i pe urmele mele ar spori la nesfârșit, toți mi-o spun. Și groaza mea e pumnalul. Îl rog pe dumnezeu să se îndure și să mă lase să mor în luptă.

— Dragul meu!

Catherine făcu un pas înainte și desfăcu brațele pentru ca el să se lipească de dânsa, iar Henri își plecă fruntea pe umerii ei. Ochii îi erau uscați, căci prințesa de Bourbon plângea mai greu decât regescul ei frate; după cum nu avea nici închipuirea lui bogată, iar primejdia de moarte ce l-ar fi amenințat din pricina măritișului i se părea a fi o născocire a vrăjmașilor ei. De aceea amărăciunea clipei i se întipări cu atât mai adânc în suflet. Cu ochii înotând în lacrimi, Henri nu văzu însă amărăciunea de pe fața ei îmbătrânită.

După aceea, dânsa îi mai aminti doar de o veche întâmplare care se petrecuse înainte de sfârșitul prizonieratului său în palatul Luvrului și însemnase o răscruce înaintea fugii. O întâlnise atunci pe Catherine, într-un salon gol, cu sosia lui: același chip, aceeași statură, și amândouă aceste asemănări deveniseră și mai izbitoare din pricină că omul purta aceleași haine ca și Henri, iar sora se sprijinea de el la fel cum se sprijinise din totdeauna

pe fratele ei.

— Îl împopoţonasem ca să-ți semene și mai bine decât îți semăna din născare, îi mărturisi față îmbătrânită, acolo, lângă casa țărănească. Mănâncă piersica. Văd pe fața ta că ți-ar place s-o mănânci. Și el o mâncă, cufundat în gândurile trezite de tainicele potriviri ale firii.

Apoi zvârli sâmburele. Și vorbi dus pe gânduri:

— Cum i-aș fi amenințat altfel cu moarte pe cei care vor să ne despartă? Doar nu e obiceiul meu să ameninț cu moartea - și de dragul tronului n-aș face-o, ci numai de dragul tău.

Amândoi puneau astfel capăt, frățește, unei convorbiri care luase sfârșit, cu toate că nu risipise toate îndoielile. Fără să vrea, întoarseră mâna cu palma în sus. Își dădură seama de asta, își zâmbiră și fratele își conduse sora peste câmp.

În taină, de parcă l-ar fi putut auzi cineva pe drumul pustiu, Henri șopti la urechea Catherinei:

— Să nu crezi nici o iotă, Catherine, din ce-am să spun și ce-am să fac peste puțin timp.

— Dar dânsa... n-are să fie regină?

La această întrebare care îi ardea buzele, de dragul căreia și venise de la mari depărtări, el îi dădu un răspuns cam în doi peri, dar cu un glas ce nu îngăduia nici un fel de îndoială.

— Tu ești cea dintâi.

Prințesa porunci oamenilor ei să întoarcă rădvanul dincotro venise. Regele tăcu, iar porunca se împlini, spre mirarea tuturora. Pentru atâta lucru să facă o călătorie așa de lungă! Prințesa urcă în trăsură cu doamnele și cu arăboaica ei Melania, regele strigă vizitiului să se aștearnă drumului. Iar el sări pe scara trăsurii, își vârî capul prin portieră, căută mâna prințesei și o ținu într-a lui câteva clipe.

Trecând printr-o pădure, drumul se strâmtă și regele

trebui să sară jos. Se opri, cătă după rădvan până când acesta păru nu mai mare ca un punct și se întoarse abia când norul de praf îl înghițise pe de-a întregul.

DIN NOU AGRIPPA

Se întâmplau atâtea, că ușor îți puteai pierde capul. Adunarea statelor generale de la Paris era o fermecătoare amestecătură de facțiuni înnebunite și de nechibzuită nerușinare a unei puteri mondiale aflată în plină decădere, dar care tot mai voia să înghită regate. Iar seniorii își jucau comedia în fața unei mulțimi alcătuite din oameni de rând, lihniți de foame, care ar fi vrut mai degrabă ca adevăratul lor rege să le împartă pâinea țării, muncită cu atâta dragoste! „De cele mai multe ori atât ne e hărăzit - un rol într-o farsă.” Așa spunea vechiul prieten al regelui Franței, Montaigne, cel atât de vestit acum, același care mai spunea și: „Ce știu eu?” Dar mai cu seamă nu putea uita regele vorba lui: „Nu sunt un sceptic”. Nu, anume laturi ale lumii dimprejurul nostru ne fac să urâm nehotărârea, să călcăm în picioare blândețea. Și simțim atunci că trebuie s-o sugrumăm și s-o încovoiem, chiar făcând vărsare de sânge: lucru pe care lumea înconjurătoare este de altminteri de cele mai multe ori gata să-l ierte, măcar pentru o bucată de vreme. Sau, dacă nu e alt chip de a da ascultare rațiunii de stat, ne călcăm pe inimă, trecem de partea celorlalți și abjurăm. Dumnezeu știe ce poate ieși din asta. Dar se pare că chiar el poruncește așa și nu e altă ieșire, nu mai există nici o altă cale, înainte de a te arunca în prăpastie, înainte de a face marea săritură în

necunoscut.

Grăbește-te dar! Ce făcu însă Henri? îl chemă pe d’Aubigné, pe soldatul predicator, cel totdeauna înzăuat, pe omul care era conștiința lui veșnic trează, care era totdeauna gata să spună un psalm, umbla mereu cu capul sus și cu zâmbetul atoateștiutor al evlaviosului. Scundul d’Aubigné spunea: „Sunt sigur de favoarea regelui și nu mai pot prididi de treburile ce mi le încredințează”, dar chipul lui semeț nu putea ascunde presimțirea că era chemat pentru ultima oară. E ultima oară, Agrippa, când rebele tău, regele Navarrei, te mai recunoaște. Căci apoi va urma săritura lui de partea cealaltă, iar vechii prieteni, cei care i-au fost soți de bătălie, de sărăcie, de credință, vor rămâne de partea asta.

În felul lui nemeșteșugit, Agrippa folosi prilejul de a putea vorbi regelui și-i spuse totul pe șleau, începând, ca de obicei, cu lipsa de bani. Dar cu toate acestea putea dovedi că scăpase de vreo cinci, șase ori viața regelui.

— Sire! Vistieria maiestății-voastre este condusă de un aventurier de rând și tocmai acest d'O vă împinge să treceți la catolicism. Gândiți-vă ce poate ieși bun din asta!

Căci Agrippa chibzuia: „Când zarurile vor fi fost aruncate și totul se va fi sfârșit, nu-i voi mai putea spune nici un cuvânt. Ce cumplită prăpastie între cele ce s-au întâmplat și cele ce nu s-au întâmplat încă. Acum își ține ochii în pământ în fața mea. Ba nu, uite că vorbește.”

Henri: - *Totus mundus exercit histrionem*.

Agrippa: - Îmi dau prea bine seama. Papa capătă un fiu denaturat. Ne părăsiți, sire, și vă faceți urât de oameni pe a căror vitejie și credință vă puteați bizui.

Henri: - Totul atârnă de câtă minte are omul. Rosny mă sfătuiește s-o fac.

Agrippa: - Firește, el, cu ochii lui de porțelan albastru și cu pielița pictată parcă, nu se sinchisește că vă așteaptă iadul.

Henri: - Dar Mornay! Mornay care-i întruchiparea virtuții! Am avut o dispută cu el. Suntem amândoi împotriva purgatoriului. Și poți să fii încredințat că în privința asta am să țin mereu, piept papistașilor. Dar sângele domnului îl bem la cuminecături, din totdeauna am fost de părerea asta.

Agrippa: - Disputele sunt bune și folositoare sufletului atâta vreme cât acesta e setos să cunoască adevărul. Preacinstitul Mornay are încredere în maiestatea-voastră. Pe el îl puteți păcăli ușor, făgăduindu-i un mare conciliu la care să se adune teologi de amândouă credințele spre a cerceta care e cea adevărată. Dar dacă credința cea adevărată nu este și cea mai folositoare, ce rost mai are marele conciliu?

Henri: - Eu susțin că are rost. O seamă de pastori au și admis că amândouă credințele pot aduce mântuirea sufletului.

Agrippa: - Carnea unor asemenea pastori este păcătoasă, și prin urmare și cugetul lor nu poate fi decât lipsit de voință.

Henri; - Mântuirea sufletului mi-e scumpă cu adevărat.

Agrippa: - O cred bucuros, stăpâne. Dar acum vă rog și vă conjur să-i judecați pe toți cei ai maiestății-voastre după meritele lor. Nu suntem toți atât de socotiți și de înțelepți ca Rosny. Nu avem toți nevinovăția diplomatului maiestății-voastre, Mornay. Dar unul dintre cei mai buni oșteni ai domniei-voastre, Turenne, și-a pus întrebarea de ce nu v-am trăda de vreme ce însăși maiestatea-voastră sunteți cel dintâi care trădează.

Și Agrippa băgă de seamă că regele plecase din nou capul.

Henri: - Trădarea, o vorbă goală.

Se gândea la sfatul cu Catherine. Chiar și cei mai apropiați se trădează unul pe celălalt, apoi își dau, însă, seama ce au făcut și înțeleg că ar fi trebuit să nu se nască

pentru a nu trăda niciodată. Atunci Henri auzi numele pastorului Damours.

Agrippa: - Gabriel Damours. La Arques, când părea că sunteți pierdut, a intonat psalmul și ați fost mântuit. La Ivry, a spus rugăciunea și ați izbândit. Acum a venit, însă, vremea când tună și fulgeră de pe amvon împotriva maiestății-voastre. Înainte, numai târâtoarele veninoase își vărsau balele împotriva maiestății-voastre și erau neputincioase. Acum, glasul tunător e glasul adevărului și el îl poate otrăvi pe cel vinovat. Iar oștirea celor dreptcredincioși își depărtează nădejdile de la el.

Era adevărat. Pastorul scrisese regelui: „Mai bine l-ai asculta pe Gabriel Damours decât pe o Gabrielle!”

Henri: - Care-i cea mai mare vină a mea?

Dar ajuns aici, Agrippa se mulțumi să tacă - poate din pricina sufletului său prea curat, ori poate pentru că trufia nu mergea până acolo încât să-l facă a rosti judecata cea din urmă: în gând își spunea însă: „Târfa cea mare a Babilonului”, așa cum și pastorul Damours o gândise în sinea lui, fără să-și fi rostit totuși gândul în fața credincioșilor, spre a nu stârni scandal. „La câte are să te mai împingă d’Estrées asta, sire? Ai putea să știi că te înșeală. Și pe deasupra taică-său fură - numai asta îți mai lipsea!”

Agrippa: - Inima mi-e rănită de moarte. Bună a fost vremea prigonirilor. Plin de cinste a fost surghiunul - surghiunul în ținutul singuratic de la miazăzi, departe de tronul Franței, unde când n-aveați bani pentru joc îmi puneați în seamă niște vorbe pioase, care trezeau râsul Curții fără bani. Iar steaua care lucea asupra colibei noastre era prințesa, sora maiestății-voastre.

Henri: - Din totdeauna am bănuit că e ceva între voi.

Agrippa: - Punea versurile mele pe muzică și le cânta. Dădea armonie vorbelor mele zadarnice, lega cu fir de aur și mătase niște biete flori de primăvară.

Henri: - Agrippa, dragul meu! Amândoi o iubim.

Agrippa: - Chiar de-ar fi să mi se taie glasul, trebuie s-o mărturisesc: am revăzut-o. Oricât de repede și de tainic ați trimis-o înapoi pe prințesă în lunga-i călătorie, am ajuns la timp ca s-o aștept după întorsura drumului prin pădure.

Henri: - Nu-mi ascunde nimic, ce ți-a spus?

Agrippa: - Mi-a spus că în casa de Navarra domnește legea salică[1] și că aceasta dă totul moștenitorilor în linie bărbătească - totul în afară de statornicie.

Mai întâi, regelui i se muiară brațele de spaima pricinuită prin aceste vorbe ale surorii sale. Apoi, însă, își împreună, mâinile cu evlavie și murmură:

— Îndură-te, doamne, de mine.

UN SOȚ MISTERIOS

Ca și Agrippa, mulți alții se rugau în vremea asta, fiecare în gândul lui, pentru regele pe care-l socoteau pândit de primejdii, mai cu seamă pentru sufletul lui, dar și pentru viața lui. Și iată că se ivi și mântuirea, ori măcar un prilej de mântuire a regelui. Domnul d'Estrées își mărită fata.

Aflase într-o oareșicare măsură de ultima ei aventură la Coeuvres cu regele în pat și cu marele scutier sub pat. Căci Bellegarde nu știa să-și țină gura, și pe deasupra zuliarul se mai și răzbunase pentru umilirea suferită, îndrăgostindu-se de domnișoara de Guise, din casa de Lorena. Această casă își păstra mai departe pretențiile ei la tron, ducele de Mayenne urma să se războiască iarăși,

[1] legea salică interzicea femeilor să moștenească pământuri și, prin urmare, ascensiunea lor la tron.

cu regele. Așa încât Feuillemorte își luă tălpășița; nu se mai văzu nici în șanțurile din fața Rouenului, nici în multele drumuri pe care regele le făcea călare prin țară, pentru treburile sale ostășești. Bătrânul d’Estrées se folosi de lipsa amândurora spre a o mărita pe. Gabrielle cu domnul de Liancourt, un om cu prea puține însușiri trupești și pe care chiar el însuși și-l alesese de ginere. Domnul de Liancourt nu fusese blagoslovit așișderi nici cu însușiri ale cugetului ori cu caracter, dar făcuse patru copii, dintre care doi trăiau. Cu asta crezu bătrânul că o poate, mai cu seamă, momi pe Gabrielle, arătându-i că aventurile de dragoste sunt nerodnice, în timp ce cu viitorul bărbat putea fi sigură că va fi mamă. Căci aceasta era grija de căpetenie a domnului d’Estrées. Iar pe lângă toate celelalte, în favoarea ginerelui mai vorbea și împrejurarea că era un văduv bogat, de treizeci și șase de ani, al cărui castel se afla în împrejurimi și al cărui neam putea fi socotit că îndestul de nobil.

Cu moartea în suflet, Gabrielle arătă un timp o împotrivire trufașă, dar de la început lipsită de convingere. Se simțea părăsită de frumosul ei seducător și nu se aștepta la nici un fel de sprijin din partea regescului ei ocrotitor, căci altminteri l-ar fi chemat de pe unde se afla. Era bucuroasă măcar că amândoi, preaînaltul ocrotitor și amantul de inimă, au să fie mâhniți. Mai multe greutăți avu de întâmpinat domnul d’Estrées din partea ginerelui său care, sfielnic din fire cum era, își spunea cu groază că dispută regelui o cucerire destul de proaspătă. Și apoi, domnișoara d’Estrées i se părea oricum mult prea frumoasă pentru el. Din care pricină o dorea prea pătimaș; ceea ce, ținând seama și de sfială lui, trebuia să ducă numaidecât la dezamăgiri. Se cunoștea foarte bine, cu toate că, de altă parte, tocmai proasta părere ce o avea despre sine îi dădea simțământul unei superiorități a cugetului. Așa era lăsat de dumnezeu domnul de Liancourt

și de aceea, o dată cu apropierea zilei când trebuia să se însoare, se vârî în pat și făcu pe bolnavul. Guvernatorul Noyonului trebui să-și aducă ginerele la cununie cu soldații. Toată lumea fu mâhnită de aceste încurcături, în afară de omul cu frica lui dumnezeu, d'Estrées, care, spre deosebire de ce i se întâmpla de obicei, de astă dată se simți cu conștiința împăcată. În aceste împrejurări ar fi fost firesc ca mătușa, doamna de Sourdis, să fi deplâns primejduirea marii ascensiuni a familiei. Dar ea cunoștea prea bine jocul schimbător al norocului.

Și cu adevărat, ce află doamna de Sourdis când, la trei zile după nuntă, făcu înadins o călătorie de la Chartres la castelul Liancourt? Mai mult, chiar dânsa îi sugeră nepoatei sale, cu tot respectul datorat bunei-cuviințe, mărturisirea, pe care apoi i-o smulse. În cele din urmă nu se mai știu bine cum se întâmplase, dar era un fapt de netăgăduit: domnul și doamna de Liancourt nu se culcau la un loc. Auzind de această tărășenie, mâniosul tată al tinerei doamne își mână calul galopând tot drumul - dar când ajunse, găsi niște chipuri pe care era zugrăvita o mare încurcătură și nu putu dobândi nici un „da" hotărât, nici un „nu" limpede. De abia când se aflară între patru ochi, fiica îi mărturisi că până atunci nu trăise ca nevastă și bărbat cu domnul de Liancourt și că, după cât ajunsese să-l cunoască, era prea puțină nădejde ca lucrul să se întâmple în viitor. Cu scăfârlia roșie de furie, omul cu frica lui dumnezeu se năpusti atunci asupra castelanului ce nu-și îndeplinise îndatoririle de soț. Tată a patru copii și îndrăznea a face un asemenea afront! Domnul de Liancourt își ceru iertare vorbind de o lovitură de copită pe care i-o dăduse între timp un cal.

— Atunci nu trebuia să te însori! se răsti omul cu frica lui dumnezeu.

— Nici n-am vrut să mă însor, dumneata m-ai însurat, răspunse cu glas scăzut învinovățitul.

Se prefăcea sfielnic și în același timp se pricepea să se poarte de parcă ar fi trăit în nori, încât nici nu mai știai până în cele din urmă cu cine aveai de-a face: cu un monstru de șiretenie, cu un nebun sau cu o stafie. Domnului d'Estrées îi pieri deodată tot curajul și părăsi în grabă castelul.

Puțin după aceea, mânat de veștile primite, își făcu intrarea în Noyon regele. Aflase în același timp de pierderea neașteptată a multiubitei Gabrielle și de moartea năprasnică a mamei ei. Issoire e un oraș așezat undeva departe în provincia Auvergne. De vreme ce oricum își neglijă îndatoririle, doamna d'Estrées nu se putuse hotărî să-l lase singur pe marchizul d'Allègre, spre a lua parte la nunta fiicei ei. Dar mult mai bine i-ar fi prins să fi plecat la nuntă! Femeie ce îmbătrânea, nu numai că voia să mai guste din plin plăcerile dragostei, dar nu-și slăbea amantul nici cu cereri de bani. Guvernatorul orășelului Issoire trebuia să-i stoarcă fără milă pe locuitori, spre a împlini dorințele amantei. Din care pricină oamenii începură a-i urî pe amândoi de moarte - și îi răsplătiră cu moartea. Aceasta îi ajunse într-o noapte de iunie, adusă de doisprezece bărbați, printre care doi măcelari. Învingând împotrivirea gărzii, ucigașii sparseră ușa odăii de culcare și-i căsăpiră pe cei doi amanți. Gentilomul se apără vitejește, totuși fură aruncați amândoi, goi, în hazna.

Regele spuse guvernatorului din Noyon că soarta celui din Issoire fusese cumplită.

— D'apoi a concubinei! observă domnul d'Estrées, dând din cap ca un om ale cărui îndreptățite așteptări în sfârșit se împliniseră.

La rândul lui, regele ar fi trebuit să bage de seamă cum se înălțau în juru-i rugile prietenilor; ar fi trebuit să prindă din zbor mântuirea ce i se arăta. Mama iubitei sale deschisese drumul și ajunsese la capătul lui. După cât putea cuprinde o minte omenească, nici fiica nu putea fi

oprită să aibă aceeași soartă. Dar regele tocmai asta încercă să facă.

Gabrielle se afla acum sub ocrotirea unui soț. Și Henri se bucură că acesta nu era Feuillemorte, care i-ar fi dat mai mult de furcă. Fără a mai zăbovi, își căută dar iubita și îi făgădui tot ce dorea, numai să plece cu el, să trăiască cu el, pentru că altminteri viața i-ar fi un chin. Și pentru dânsa la fel - îi mărturisi Gabrielle în cele din urmă și se aruncă suspinând la pieptul lui, ba poate că-i dădură chiar și lacrimi, dar Henri nu le văzu. În orice caz, oftă când rosti numele domnului de Liancourt și mai adăugă încă un cuvânt, care făcu să-i stea inima în loc lui Henri.

— E adevărat? o întrebă el.

Gabrielle încuviință din cap. Totuși arătă, oftând, că nu voia să se despartă de acest soț, în ciuda neputinței lui.

— Am în fața ochilor cumplita pildă a mamei mele. Și mă tem de domnul de Liancourt, pentru că nu-l înțeleg. Spune vorbe fără șir, iar ceea ce face e plin de taine. Se închide mereu în odaia lui. Am încercat să mă uit prin gaura cheii, dar a astupat-o.

— Aflăm noi îndată ce face acolo, hotărî Henri și porni gata de luptă spre castelan - dar nu dădu pesta un potrivnic.

Ușa era deschisă și un om cu trăsăturile nedeslușite se înclină, părând a fi străin de toate cele pământești, în afară poate de veșmintele-i scumpe, țesute cu fir de argint și de colereta-i scrobită. Pantalonii până la genunchi și pieptarul îi stăteau ca turnate, lucru de mirare ținând seama de statura-i pipernicită. Dar - nu-i așa? - trebuie să te agăți totuși de ceva pământesc. Și Henri îl întrebă pe castelanul cel bine îmbrăcat de unde își procură și cât îl costă straiele. Fără a mai aștepta, însă, răspunsul, strigă:

— E adevărat că nu ești bărbat?

— Am fost, spuse domnul de Liancourt, arătând parcă a fi din altă lume; după care, ceremonios, cu pauze și

temenele adăugă: Și mai sunt din când în când, sire! Dar numai eu hotărăsc când trebuie să fiu.

Putea să fie o explozie de mândrie. Ori poate că era numai supunere față de regescul amant al soției sale; oricum, părea cu neputință a afla tâlcul cuvintelor acestui om și a înțelege deslușit ce voia. Cu glas aproape rugător, Henri îl întrebă:

— Dar lovitura de copită?

— Am fost într-adevăr lovit de un cal. Părerea medicilor asupra acestei lovituri și asupra urmărilor ei poate fi tălmăcită în mai multe feluri.

Era o lămurire care îl făcu pe Henri să rămână cu gura căscată.

Și aproape că se neliniști, că se înspăimântă. Obrazul de pe altă lume era de o smerenie fără cusur și în același timp arăta o încredere în sine care aducea aminte de un somnambul ori de o stafie. Făptura asta nu mărturisește nimic, nu vrea nimic; se mulțumește să dăinuie, să facă umbră pământului, o umbră cam ștearsă, ce-i drept. Henri nu se mai putu stăpâni. Bătu cu pumnul în masă și strigă:

— Vreau să știu adevărul!

Iar mânia lui era îndreptată împotriva amândurora, și împotriva stafiei, dar mai mult încă împotriva Gabriellei, care îl mințise pesemne și se culca în fiecare noapte cu omul acela. Măsură încăperea cu pași mari, se prăbuși într-un jilț și-și mușcă încheieturile degetelor.

— Dacă ții la viață! Care-i adevărul?

— Sire! Aștept porunca maiestății-voastre.

Cuprins de patima geloziei, Henri păru a înțelege atunci că adevărul nu este altceva decât o manifestare hotărâtă. Ar fi trebuit să se gândească mai demult la asta; deodată se potoli și dictă:

— Mi-o cedezi pe doamna de Liancourt. Devii în schimb șambelanul meu. Gabrielle primește din parte-mi, ca un adaus la averea dotală, Assy, castelul, pădurile, ogoarele,

pășunile.

— Eu nu cer nimic, spuse soțul. Eu mă supun.

— Gabrielle va purta și de aici înainte numele dumitale. Poate că mai târziu am să-i dau titlul de ducesă de Assy. Dacă dânsa moare, fetele dumitale moștenesc totul. Domnule! strigă pe neașteptate, căci i se păruse că celălalt era gata să adoarmă de-a-n-picioarele; și regele porunci mai departe: Vei întări în schimb, fără nazuri, ceea ce vom susține noi, pentru că altminteri e vai și amar de dumneata! Doamna d'Estrées s-a măritat cu dumneata silită fiind, iar dumneata nu ți-ai îndeplinit niciodată îndatoririle conjugale, fie din pricina unei lovituri de copită, fie din cauza unei boli nemărturisite. Suntem înțeleși?

După cum îl știa acum, domnul de Liancourt înțelegea în ciuda nemișcării lui ciudate. Ba deveni chiar și mai țeapăn, pe măsură ce plouau asupră-i darurile, amenințările cu moartea și întorsăturile soartei. Henri îl părăsi și ieși trântind ușa.

Rămas singur, domnul de Liancourt continuă să-și privească, o vreme, vârfurile picioarelor. Dar după ce își înălță capul, trase zăvorul și astupă gaura cheii. Luă din sipet un caiet gros, legat în piele, cu blazonul familiei Amerval de Liancourt pe scoarță și începu să scrie. Însemnă ca și până atunci, pe lângă alte întâmplări ale vieții sale, și pe aceasta din urmă. Zugrăvi foarte amănunțit chipul regelui, vorbele, simțămintele și umbletul său prin încăpere. Și, cu sau fără vrerea sa, făptura și rolul regelui fură astfel zugrăvite, încât părea că povestitorul le privea cu dispreț. La fel i se întâmplase mai demult și cu zugrăvirea frumoasei sale soții. Își încheie însemnările cu o înștiințare făcută posterității. Iar deasupra acesteia scrise cu litere mari:

„Mărturie foarte însemnată și cu desăvârșire adevărată, depusă de Nicolas d'Amerval, senior de Liancourt, menită

a fi citită după moartea sa și a fi cu grijă păstrată în vecii vecilor. Eu, Nicolas d'Amerval, senior de Liancourt și al altor locuri, în deplină stăpânire a cugetului meu și încredințat fiind că mă așteaptă moartea, fără însă a ști când mă va secera...”

Îmbrăcă astfel toate câte voia să le vestească posterității în haina solemnă a unui testament: și urmă arătând că fusese victima nedreptății, minciunii și violenței. În fața lui dumnezeu susținea că nu era nici nevolnic, nici lipsit de iscusință, întru împlinirea operei carnale a procreării. Dacă, însă, va fi nevoit a mărturisi altminteri într-un proces de despărțire, să se știe că a făcut-o din supunere față de regele său și de teamă să nu-și piardă viața.

PASTORUL LA FAYE

Gabrielle plecă fără zăbavă la Henri. Regele îi trimise în întâmpinare gentilomi care o aduseră la Curtea lui rătăcitoare și fură cum nu se poate mai fericiți împreună. Femeia se bucura că scăpase de castelul bântuit de stafii, unde îndărătul ușilor închise se petreceau lucruri necurate. Bărbatul era fericit pentru că se credea iubit; și, desigur, asemuindu-l cu cel pe care îl părăsise, Gabrielle îl plăcea. Trupul ei strălucitor, amețitor, rămânea totuși inert când i se dădea, lucru pe care amantul pătimaș nu-l băga însă în seamă. Căci, fără îndoială, exista o schimbare: înainte i se supunea dorințelor fără nici un chef, acum se arăta răbdătoare și prietenoasă. Henri crezu că dobândise totul, și cine se află pe culmi se simte liber. Pasămite, era la voia lui să rămână cu Gabrielle ori nu. Iar sfârșitul părea

atât de depărtat încât putea vorbi de veșnicie; deși cunoștea din cele ce i se întâmplaseră lui însuși de atâtea ori cât de îndelungată sau, mai bine zis, cât de scurtă poate fi această veșnicie.

La drept vorbind, Henri nu știa nimic. Femeia asta era altfel decât toate celelalte și avea să-i dea mai mult de furcă decât toate la un loc. Anii ce-i mai rămâneau de trăit Gabriellei abia vor putea cuprinde dragostea lui, iar moartea ei va fi pentru el moartea care-l va îndurera cel mai mult, înainte de a-și găsi și el sfârșitul. Acum i se dădea cu prietenie și nimic mai mult; căci era sinceră și nu voia să se prefacă. Dar, pe rând, el va trezi într-însa ceea ce dânsa nu simțea încă: iubire, patimă, mândria de a-l avea, credință presupusă. Întru acestea, Henri găsea mereu ceva nou la dânsa, descoperea cu neliniște câte o nouă lume pe fiecare treaptă a legăturii lor. Ba, va deveni și un om nou și un alt rege, așa cum dânsa va deveni o altă femeie, mulțumită lui. Se va tăgădui și se va umili pe sine însuși, spre a câștiga dragostea ei. Va abjura credința sa și va dobândi regatul. Va fi biruitorul, apărătorul celor slabi, nădejdea Europei - regele numit cel mare. Curând va fi dar mulțumit: căci toate acestea sunt hotărâte și se vor împlini, pas cu pas. Până la urmă, însă, iubita marelui rege îi va pricinui suprema durere: va muri, iar lui îi va fi dat să fie un visător și un vizionar. Ceea ce va fi de ajuns pentru ca oamenii din vremea lui să se sature de el și de felul lui de a fi. Din care pricină se vor depărta de dânsul, pe măsură ce el va urca singuratic noi culmi, pe măsură ce va ucide într-însul pe cel care fusese. Dar, se înțelege, el nu știa nimic din toate acestea când o aduse la Curtea lui rătăcitoare pe doamna de Liancourt și se simți atât de fericit cu dânsa.

Gabrielle plăcu peste măsură tuturora și izbuti să nu-și facă nici un dușman și nici chiar o dușmancă. Femeile văzură și recunoscură că era cât se poate de cuviincioasă, atât în vorbele cât și în faptele ei. Se arăta copilăroasă și

plină de smerenie față de orice doamnă dintr-o familie mai aleasă ori de vârstă mai înaintată. Apoi, își dobândise rangul nu prin uneltiri și vicii, ci prin favoarea regelui, încât părea cu neputință ca lucrul să-i fie luat în nume de rău. Bărbații acelei Curți erau simpli ostași, ca necioplitul Crillon ori viteazul Harambure - pe care prietenul și stăpânul său îl numea: „Chiorul”. „Mâine intrăm în luptă, Chiorule. Ferește-ți ochiul, să nu rămâi orb!” Hughenoții mai bătrâni de la Curtea care, la drept vorbind, aducea a tabără, erau oameni cu obiceiuri aspre, deosebindu-se prin aceasta de regele lor. Cei mai tineri și-l luau ca pildă. Dar pentru amândouă soiurile de protestanți, ca și pentru papistașii ce-i rămâneau credincioși, Henri era omul cel mare, căruia i se cuvenea toată admirația și care nu putea fi înțeles pe deplin decât de cei ce-l iubeau.

Simțind asta, frumoasa d’Estrées se trezi atrasă, fără a se putea împotrivi, de aura țesută în jurul regelui. Și în această lumină, ființa lui crescu deasupra îndrăgostitului, cu care trebuise ea să se obișnuiască, lăsând mult în urmă chiar și pe biruitorul de la Chartres, a cărui strălucire o măgulise. Acești bărbați și-ar fi dat oricând viața spre a scăpa-o pe a lui, iar orice femeie și-ar fi jertfit fiul. Și atât bărbații cât și femeile s-ar fi socotit în câștig făcând aceasta, dat fiind că regele întruchipa ceea ce era mai bun în ei, însăși făptura lor ridicată pe treapta desăvârșirii, credința și viitorul lor. Gabrielle, cu firea ei potolită, mai degrabă cumpătată decât însuflețită, observa totul în tăcere, își cam bătea joc în gândul ei – dar își dădea seama, în același timp, încotro bătea vântul și cum trebuia să se poarte. Și chiar dacă inima nu-i fu tocmai mișcată, gândurile i se schimbară totuși.

Era cea mai liniștită făptură de la Curte. Își arăta înaltu-i rang aproape numai prin rezervă, unii spuneau: prin răceală. Admiratorul ei, domnul d’Armagnac, primul camerier al regelui, o numea îngerul Nordului. Căci

nimeni, în afară de Henri, nu-i înțelegea farmecul mai bine decât d'Armagnac. Îngerul Nordului, repetau și ceilalți gasconi urmărindu-i, cu privirea supusă a adorației, ochii luminoși cu căutătura șovăitoare. Gentilomii care își aveau și ei obârșia în provinciile de la miază-noapte îi dădeau acest nume în felul stăpânului lor, cu oarecare ironie și cu multă bunăvoință. Și în cele din urmă, chiar încăpățânatul Agrippa d'Aubigné recunoscu că oricât de frumoasă era doamna d'Estrées, totuși nu trezea gânduri necuviincioase.

Deși se afla sub focul atâtor priviri, Gabrielle nu făcu nici o greșeală, în orice caz nu făcu vreo greșeală hotărâtoare. Așteptau să vadă dacă va rosti numele lui Bellegarde. Oricum ar fi făcut-o, fie că l-ar fi rostit ori nu, lucrul trebuie să se întoarcă împotrivă-i. În cele din urmă vorbi într-adevăr de fostul ei iubit, dar nu așa cum s-ar fi putut crede că se va întâmpla. Givry, un tânăr de vârsta marelui scutier și la fel de bine clădit, îi făcea o curte respectuoasă și plină de grație; la drept vorbind, în persoana ei, făcea de fapt curte regelui.

— Domnule de Givry, ai rostit o vorbă pe care regele n-o va uita nicicând, îi spuse într-o zi doamna de Liancourt, de față cu mai mulți. O vorbă care a devenit vestită în toată nobilimea: „Sire! Sunteți regele celor viteji, numai mișeii vă părăsesc”. Așa ai spus și ai spus-o foarte bine. Desigur, ducele de Bellegarde nu e un mișel și regele nu va fi mult timp lipsit de prezența lui, ci îl va vedea întorcându-se curând.

Asta a fost tot. Nu pomeni nimic de domnișoara de Guise, arătând astfel că cere, în chip foarte deslușit, să nu se vorbească despre istorii de dragoste, și că singurul lucru care merita a fi luat în seamă era credința față de rege. Vorbise cu destulă dibăcie - se părea chiar că destul de sincer și simplu. Scandalul fusese prevenit - ori poate că nu? Căci dorința vădită de a trece drept fără prihană păru multora mult prea ambițioasă față de adevăratele stări de

lucruri. Pastorii Curții rătăcitoare nu încetaseră a atrage luarea-aminte asupra acestora: regele și doamna de Liancourt erau amândoi căsătoriți și făptuiau dar un îndoit adulter, spre rușinea tuturora și încâlcind principiile religiei. De data asta pastorii ridicară glasul și rostiră „Izabela”, în timp ce prelații tăcură. „Izabela” spuneau păstorii de parcă nevasta regelui iudeu Ahab, care îl convertise pe acesta la cultul zeului locului ei de obârșie Baal, ar fi putut fi asemuită cu prietena catolică a unui rege al Franței. E adevărat că Izabela fusese prigonită de profetul Ilie, până când câinii o sfâșiaseră toată, nelăsând dintr-însa decât țeasta, picioarele și mâinile. Profetul îi prezisese bine această soartă. Dar pastorii se puteau înșela; se arătau prea neînduplecați și tocmai de aceea nu prea înțelepți. O înspăimântară pe doamnă și dezamăgiră bunăvoința ei.

La rândul lor, preoții catolici se mulțumeau să dea iubitei regelui îngăduitoare încurajări, dar nicidecum nădejdea unei înalte căsătorii; nu, lucrurile nu ajunseseră nici pe departe până acolo. Nu era lămurită încă nici despărțirea doamnei d’Estrées de soțul ei, și cu atât mai puțin s-ar fi încumetat un diplomat în sutană, care nu înțelege să riște nimic, să se atingă de căsătoria regelui. În convorbirile prelaților cu iubita regelui nu se pomeni nici de schimbarea credinței acestuia, deși totul împingea într-acolo, deși clipa acelei schimbări părea a se fi apropiat. Era un semn făcut Gabriellei și dânsa îl pricepu. În ceasurile de tainică petrecere cu Henri, din gura ei nu ieși nici măcar umbra unei vorbe în legătură cu convertirea lui. Totuși, se descotorosi de protestanții pe care îi luase în slujba ei - fără zarvă, ascultând de sfatul mătușii, doamna de Sourdis, care veghea mereu.

Pastorul la Faye era un om bătrân, blajin, care-l ținuse odinioară pe Henri pe genunchi. El fu acela care vorbi regelui. Putea îndrăzni, fiindcă nimeni nu-l învinovățea că

ar face prea mare caz de credința lui ori că ar arăta prea mare asprime față de moravuri. El admitea că amândouă confesiunile puteau mântui sufletele credincioșilor.

— Curând am să mă înfățișez la judecata celui de sus și dumnezeu nici nu va clipi măcar, în strălucita-i așezare, dacă voi fi chemat la el, catolic fiind și ascultând liturghia, în loc de a fi chemat în timpul predicii, așa cum nădăjduiesc.

Regele se plimba de colo până colo prin odaie, în fața pastorului care ședea.

— Nu te opri, vorbește, domnule pastor! Dumneata nu ești un Gabriel Damours, nu mânuiești paloșul de flăcări.

— Sire! Mergem din rău în mai rău. Nu pricinuiți coreligionărilor voștri mâhnirea de a vă lăsa smuls cu sila din sânul bisericii noastre!

— Dacă ți-aș urma sfatul, dădu răspuns Henri, curând n-ar mai ființa nici regele, nici regatul.

Păstorul își petrecu repede palma peste față.

— Gura lumii e slobodă, rosti el nu prea răspicat, de parcă ar fi fost vorba de un lucru ce putea fi trecut cu vederea. Regele se simte primejduit de cuțit, dacă stăruiește în credința sa. Dacă abjură, însă, noi hughenoții nu vom mai fi siguri nici de libertatea credinței, nici de viața noastră.

— Trebuie să aveți singuri grijă să rămâneți nevătămați, se simți nevoit să spună Henri, dar fiindcă nu-i era la îndemână, rosti strigând: Eu vreau ca toți supușii mei să trăiască în pace, iar pentru mine însumi îmi doresc liniștea sufletului.

Pastorul repetă:

— Liniștea sufletului. Apoi, încetișor, apăsând asupra fiecărui cuvânt: Da' lumii nu-i pasă de asta; noi am scornit-o, Sire! După abjurare nu veți mai fi cu sufletul împăcat și senin, nu vă veți mai înfățișa senin și neînfricat în fața poporului care v-a iubit, din care pricină și domnul vă

iubea. Ați fost bun fiindcă nu v-ați făcut vinovat de nimic și ați fost vesel atâta vreme cât n-ați trădat. După aceea, sire! După aceea nu veți mai întruchipa nădejdea.

Adevărate ori nu - și pesemne că erau și una și alta - vorbele fuseseră rostite cu toată greutatea răspunderii față de cel veșnic și de aceea îl făcură pe Henri să pălească. Dar bătrânul care veghease asupra copilăriei regelui se mâhni când îl văzu așa și murmură repede:

— Se vede însă că nu puteți face altfel.

Dădu să se scoale, spre a arăta că nu mai vorbește în numele religiei, ci ca un muritor de rând. Dar regele îl sili să șadă, în timp ce el însuși măsura încăperea cu pași mari.

— Mai departe! porunci apoi și mai degrabă gândi decât spuse: Să am oare acum alte păcate și alte virtuți?

— Au rămas aceleași, îi dădu răspuns La Faye, dar vârsta le dă un alt înțeles.

Regele:

— Și nu am voie să mai fiu fericit?

Păstorul, clătinând din cap:

— Vă socotiți doar fericit. Înainte vreme, dumnezeu v-a dăruit o fericire fără căință. În curând veți avea de îndurat multe nedreptăți și vă veți face înșivă vinovat de altele și mai mari - de dragul iubitei voastre stăpâne.

— Iubita mea stăpână, repetă Henri, căci chiar așa o numea. Cum m-ar putea dânsa face să sufăr?

— Sire! Fiți gata să întâmpinați totul, de vreme ce tot trebuie să se întâmple. Duceți-vă în pace.

Ce mai era și asta? Cuvintele în doi peri și cimiliturile bătrânului îl făcură pe rege să-și iasă din răbdări; părăsi odaia și ieși în stradă. În orașul său Noyon: aici norodul se înghesuia, claie peste grămadă. De-abia când se ivi regele, mulțimea se mai rări iar din mijlocul vălmășagului ieși la lumină domnul d’Estrées, guvernatorul orașului și, după marea înălțare în rang a fiicei sale, și guvernator al

provinciei. Cu mare greutate își făcu drum printre șirurile dese de oameni; multe mâini încercară să-l mai țină în loc.

— Domnule guvernator, cine îndrăznește să se atingă de domnia voastră? întrebă regele cu glasul tunător, și cum străjile sale și începuseră să-și croiască drum, mulțimea o rupse la fugă.

Hainele domnului d'Estrées erau sfâșiate și de prin rupturile lor ieșeau la iveală tot felul de lucruri ciudate: pălăriuțe de copii, botoșei, un ceas de tinichea, un cal vânăt de lemn, proaspăt lăcuit.

— L-am cumpărat, făcu domnul d'Estrées.

— Da' bonețica mea n-a cumpărat-o, strigă o negustoreasă.

Un meșteșugar se amestecă și el în vorbă:

— Nici botoșeii de sugar de la mine.

Iar un altul se rugă frumos, și nu fără batjocură în glas, să-i fie plătite jucăriile. Regele îl privea înciudat pe guvernator, așteptând un răspuns, dar acesta bâiguia niște vorbe cu neputință de înțeles; și mai cu seamă îl trăda scăfârlia lui înroșită. Pălăria guvernatorului, călcată în picioare, se afla pe jos; deodată un târgoveț bine îmbrăcat scoase ceva dintr-însa - ia te uită, un inel: cu o piatră adevărată, nu imitație.

— Din lădița pe care domnul d'Estrées mi-a cerut să i-o arăt, zise negustorul.

— Va să zică nu lipsește nimic, rosti regele. Am pus rămășag cu domnul guvernator că n-are să poată aduna aceste lucruri fără a fi simțit. Am pierdut și vi le plătesc.

Spuse și se depărtă cu pași mari.

SLUJITORUL REGELUI

Părăsi apoi repede orașul, fără a-și mai lua rămas bun. D'Armagnac avea totdeauna pregătiți sacii de călătorie, iar caii erau înșeuați. Henri avea de gând să pună oarecare depărtare între el și familia d'Estrées, să-și vadă de războaiele lui și să călătorească nestingherit. Dar fiindcă îi era dor de Gabrielle și fiindcă trebuia să se rușineze de legătura cu dânsa, își puse în primejdie viața în tranșeele din fața Rouenului. Lucru pe care regina Angliei i-l luă în nume de rău, după cum află din scrisorile trimisului său, Mornay. Întru acestea, o seamă de seniori catolici îi arătară că nu mai aveau răbdare să aștepte până când se va hotărî să se convertească!... Mayenne le dădea un ultim răgaz să treacă de partea majorității. Răgazul acesta era egal cu timpul cât mai avea să treacă până la Adunarea statelor generale. Și un lucru era sigur: nu avea să fie ales decât un rege catolic. Pe când era copleșit de toate aceste necazuri, Henri văzu clătinându-se o litieră pe drumul dinspre Dieppe. Ghid îndată cine se apropia, inima începu să-i bată repede, dar nu de bucurie și de aprigă dorință ca întâia oară, atunci când litiera sosise în Valea Josafat. Căci între timp se schimbaseră multe.

Intră în casa lui și o așteptă acolo. Gabrielle păși în odaie tăcută și singură. Rosti: „Sire, mă umiliți” - fără a se plânge ori a-l învinovăți de ceva, în toată splendoarea frumuseții ei calme care-l durea ca un lucru pierdut. În desăvârșirea acesteia, el mai descoperea încă trăsături care o depășeau; și le descoperea în timp ce amândoi tăceau de teama convorbirii ce trebuia să urmeze. Henri observă un început, abia perceptibil, de gușă, o cută mică, ce putea fi văzută numai într-o anume lumină, dar ce

nemăsurat de frumoasă!

— Sunt gata, doamnă, să vă dau satisfacție, se auzi el deodată spunând ceremonios, de parcă s-ar fi adresat unei străine.

Dar dânsa își păstră demnitatea plină de bunăvoință.

— Cum de-ați putut privi lucrurile atât de greșit? întrebă clătinând din cap. Ar fi trebuit să ne luați sub ocrotirea maiestății-voastre, pe tatăl meu și pe mine. Împotriva celor din Noyon, care nu vor să ne mai arate respectul cuvenit.

— Nici nu li se poate cere s-o facă, răspunse el aspru, poftind-o în același timp, cu o mișcare, să ia loc într-un jeț.

Ea se așeză și îl privi cu atât mai înciudată.

— Toată vina e a maiestății-voastre. De ce nu i-ați pedepsit pe loc pe obraznicii care l-au pârât în fața voastră pe domnul d'Estrées?

— Fiindcă aveau dreptate. Guvernatorului îi atârnau cumpărăturile prin toate locurile unde i se descususeră hainele. M-am simțit de parcă eu aș fi fost făptașul.

— Ce copilărie! E o mică și neînsemnată slăbiciune a lui, care se vede că în ultimul timp s-a mai agravat. Acasă eram obișnuiți cu de alde astea. De uitucă ce sunt, am neglijat să vă pun la curent. De câte ori nu s-a dus mătușa de Sourdis pe la negustori și a lămurit micile neînțelegeri! De altfel, de obicei e vorba de lucruri fără nici o valoare.

— Ba inelul prețuiește destul de mult, constată Henri și privi uluit minunata-i mână, ce odihnea pe brațul jețului și făcea să scânteieze piatra. Căci inelul se afla pe mâna Gabrieliei.

— Sunt uimit, rosti el, deși în glas se putea citi mai degrabă admirația. Dar, doamnă, explicați-mi: ce face guvernatorul cu jucăriile pentru copii?

Dânsa îl privi și privirea i se tulbură. Din luminoasă și exprimând deslușit mânia pentru ofensele suferite, privirea devenise acum tulbure de duioșie. O! această duioșie nu putea fi prefăcută.

— Gabrielle! strigă Henri cu glasul frânt, și brațele ridicate îi căzură de-a lungul trupului. De ce îi trebuiau jucăriile? șopti apoi.

— Sunt pentru copilul pe care am să-l nasc, îi răspunse dânsa, plecă fruntea și întinse încetișor brațele către el.

Smerită și încredințată de dreptatea ce o avea, așteptă să fie sărutată și să i se mulțumească.

Dar la următoarea întâlnire ceru mai mult: regele să-l numească pe domnul d'Estrées mare maestru al artileriei. Stărui, susținând că regele datora tatălui ei o satisfacție. Dar de ce tocmai asta? Gabrielle nu-i dădu nici o explicație. Și Henri încercă să ia lucrurile în glumă:

— Ce se pricepe domnul d’Estrées la folosirea pulberei? Doar n-a aruncat în aer turnul cenușiu.

Baronul Rosny fusese cel care îl aruncase în aer atunci când regele asediase orașul Dreux. Rosny, care era un bun socotitor, stăpânea și arta balisticei și a minării: „Mâna domnului de Rosny” fusese, la Dreux, o vorbă obișnuită cu care se luaseră în derâdere lucrările migăloase ale unui pedant ambițios, care timp de șase zile și șase nopți tot vârâse sub zidurile groase ale bătrânului turn cenușiu patru sute de livre de pulbere. Întreaga Curte, cu femei cu tot, se adunase să vadă această explozie și făcuse tot soiul de glume când, mai întâi, se vădi doar mult fum, se auzi o detunătură surdă și apoi nu se mai întâmplă nimic în următoarele șapte minute și jumătate. Savanta fudulie a căpitanului părea a-și fi primit pedeapsa - dar, pe neașteptate, turnul se crăpă de sus până jos, un tunet răsună până departe și namila se prăbuși. Nimeni nu crezuse cu putință o asemenea ispravă. Nici chiar asediații. Rămăseseră în turn și se prăpădiră sumedenie. Cei câțiva care au scăpat cu viață au căpătat din partea regelui câte un taler. Rosny ar fi dorit să ajungă guvernator, dar se văzu încă o dată înlăturat, fiindcă era de partea „religiei”. Și mai cu seamă fiindcă potrivnicul

său, burtosul și ticălosul d’O, făgădui regelui o parte din banii publici, atâția câți n-or fi intrat în buzunarele lui. Așa încât d’O fu făcut guvernator.

Bine că măcar demnitatea de mare maestru al artileriei nu era râvnită de nimeni și Henri era hotărât s-o încredințeze lui Rosny, care îl slujise cu credință. Se gândea să-l răsplătească în acest chip atunci când viteazul se va întoarce din orașul și cetatea Rouen, unde îl trimisese cu misiunea de a se târgui asupra prețului predării.

— Frumoasa mea dragă! se adresă Henri Gabriellei d’Estrées. Iubita mea stăpână, o rugă el. Renunță la dorința asta. Alege pentru domnul d’Estrées orice altceva, numai funcția de mare maestru al artileriei nu.

— Dar cum aș putea să renunț? răspunse Gabrielle. Eu și tata am fi priviți ca niște oameni de nimic de întreaga Curte, dacă nu ne-ați da această satisfacție.

Poate că sarcina era pricina încăpățînării ei. Pentru moment Henri scăpă cu o făgăduială care nu-l lega cu nimic și trimise neîntârziat o scrisoare la Rouen, cerând lui Rosny să grăbească lucrurile. Să nu lase cumva să cadă în baltă târgul din cauza banilor și să deschidă cu orice preț stăpânului său porțile orașului. Poate că Gabrielle are să uite de funcția de mare maestru al artileriei dacă va intra mândră, alături de regescul ei iubit, prin poarta de onoare, în capitala ducatului Normandiei.

Până una-alta, lucrurile stăteau în așa fel că scrisoarea regelui pică tocmai bine pentru destinatar. Căci, fără dânsa, regele ar fi putut pierde prea ușor orașul său Rouen, iar Rosny însăși viața.

De două zile Rosny negocia prețul predării și se împotrivea fără istov la toate condițiile puse de domnul de Villars, guvernatorul care comanda la Rouen, în numele lui Mayenne și al Ligii, susținând că tezaurul regal nu le poate împlini. În același timp împuterniciți ai Ligii și ai regelui

Spaniei făgăduiau aceluiași Villars nesfârșite grămezi de aur, și anume fără nici o condiție. Cu mintea lui socotită, croită după chipul și înfățișarea acelui ținut nordic, Rosny nu putea înțelege de fel de ce să se risipească bani buni în loc să se dărâme turnurile și să se facă praf orașul. Pe de altă parte, Rosny, viitor duce de Sully, ținea foarte mult să i se dea onorurile ce i se cuveneau, de aceea avea și o deosebită inclinație către fast. Întrucât îl privea, ar fi fost gata să cadă la înțelegere cu guvernatorul, dat fiind că domnul de Villars îi dăduse adăpost în cel mai bun han al orașului, își trimisese servitorii săi să-l slujească, ba chiar și pe secretarul său, și-l poftise în casa amantei sale. Până aici, toate bune și frumoase. Guvernatorul însă, fire care nu știa ce-i prefăcătoria, își arătase de la început toate condițiile și, se înțelege, acestea deveniră tot mai grele pe măsură ce partea cealaltă îi făgăduia tot mai mari grămezi de aur. În cele din urmă alcătuise o lungă listă: slujbe și demnități, mânăstiri, un milion două sute de mii pentru plata datoriilor lui, în afară de o pensie anuală, și apoi iar alte mânăstiri. Neputându-le ține minte pe toate, domnul de Villars, om al treburilor bine rânduite, le înșiruise pe hârtie și le citea rând pe rând.

Rosny nu răspunse pe dată, căci se gândea: „Șnapan ticălos ce ești. Va să zică de asta m-ai găzduit așa de bine și m-ai poftit, la iubita ta. Și dacă am să tai ceva din listă, ai să te vinzi Spaniei, nu? Noroc că mai sunt și tunurile noastre. Ți-arăt eu cum se bagă pulberea sub turnuri. Iar sfârșitul tău se cunoaște: ștreangul te așteaptă!”

Apoi începu să înșire, fără a clipi din ochii-i albaștri și fără ca obrazu-i neted să arate o mai mare supărare decât era nevoie, cumpătatele lui contrapropuneri. Dar guvernatorul îl opri, căci mai uitase ceva. La cel puțin șase mile în jurul Rouenului serviciul religios protestant să fie interzis - ceru domnul de Villars ereticului trimis al unui rege eretic. Drept care, convorbirea deveni mai aprinsă și

nu mai putu duce la nimic bun în ziua aceea. Totuși se încheie un tratat preliminar, dat fiind că lui Rosny îi plăceau nespus de mult hârtiile și semnăturile și nu sfârșea nici o negociere fără o hârtie la mână, chiar dacă n-avea nici o însemnătate. Iar printr-un curier - aduse la cunoștința regelui nerușinatele cereri. Înainte, însă, de a fi primit răspunsul, domnul de Villars își băgă în cap că Rosny, care habar n-avea de nimic, voia să-l ucidă. Era vorba de o neînțelegere pricinuită de împrejurarea că un aventurier făcuse planul de a pune mâna pe persoana guvernatorului și a cere apoi bani pentru răscumpărare. Așa încât atunci când se văzură din nou, guvernatorul, cu ochii ieșiți din cap, nu se gândea decât la spânzurătoare și sugrumare. E adevărat că și Rosny se gândise la același lucru data trecută, dar n-o arătase. Acum, mintea lui sănătoasă îi spunea că nimic nu mai putea opri un deznodământ fatal decât o scenă de nebunie. De aceea se prefăcu deodată mai mânios decât guvernatorul și-l numi chiar, pe acest, gentilom, trădător fără onoare; lucru de care de Villars fu atât de uimit, încât îi pieri graiul.

— Eu - trădător? Mânia vă orbește, domnule.

— Ba domnia-voastră vorbiți mânat cu o mânie fără temei despre o istorie cu un asasinat, de care habar n-am. Ba chiar vreți să vă călcați cuvântul de onoare, deși am asupră-mi tratatul preliminar!

Aceste vorbe hotărâte îl făcură pe domnul de Villars să-și recâștige, într-o măsură, stăpânirea de sine, astfel încât, când o văzu intrând pe amanta lui, îi spuse:

— Nu striga, doamnă, uite, nici eu nu mai strig.

Totuși îmblânzirea lui, care era mai degrabă o urmare a uimirii ce-l cuprinsese, n-ar fi durat mult. Nevinovăția domnului de Rosny trebuia grabnic întărită cu dovezi palpabile, pentru ca de Villars să se încredințeze că are să scape cu adevărat teafăr până la urmă. Tocmai atunci, unul dintre slujitori îi aduse lui Rosny scrisoarea regelui.

Aceasta cuprindea hotărârea luată în legătură cu nerușinatele cereri ale guvernatorului din Rouen. Dar cel mai de seamă imbold al trimiterii fuseseră cererile doamnei de Liancourt: dacă n-ar fi fost acestea, poate că scrisoarea nici n-ar fi sosit atunci când era mai mare nevoie de ea. De altfel nu se poate ști prea bine dacă Rosny n-o primise cumva chiar ceva mai înainte, la han. Urmarea înmânării ei, chiar în clipa izbucnirii violente a guvernatorului, păru prea miraculoasă și la o cercetare mai târzie a acestor împrejurări credința într-o simplă întâmplare se clătină. Ba iubita guvernatorului își arătă îndoielile chiar îndată după convorbire. Orișicum, regele primise toate condițiile, în afară de aceea a opreliștii cultului protestant, despre care nu pomeni nimic și pe care și domnul de Villars o trecu cu vederea: era vorba doar să fie numit mare amiral. Dădu repede satisfacție trimisului regal pentru că îl bănuise fără temei de a fi un ucigaș. Din fericire tocmai fusese prins un complice al adevăratului asasin. Nefericitul fu adus înaintea guvernatorului, care îi petrecu juvățul după gât chiar cu mâinile lui, iar oamenii săi îl spânzurară sub ochii domnilor, în fața ferestrei. Așadar nu mai rămăsese altceva de făcut decât să se sărbătorească ceea ce se săvârșise cu bine. De la aceeași fereastră sub care mulțimea se adunase spre a privi sfârșitul celui, spânzurat, guvernatorul strigă cu glasul aspru de soldat bătrân: „Liga s-a dus pe copcă”. Apoi porunci: „Strigați cu toții: Trăiască regele!” Mulțimea strigă și uralele ei se rostogoliră până în port, unde tunurile de pe vase începură să bubuie. De pe zidurile cetății se traseră salve, iar clopotele bisericilor sunară toate în semn de bucurie. La catedrală se oficie un *Te Deum*, și Rosny fu văzut în primul șir de bănci. După aceea trimisul regelui primi breslele orașului și darul adus de ele: un preafrumos serviciu de masă din argint suflat cu aur; și cu asta Rosny părăsi orașul.

Chiar și când zăcuse rănit sub un păr, în timpul bătăliei de la Ivry, Rosny ieșise învingător, ba luase chiar prizonieri niște gentilomi bogați, căci norocul îi surâdea. De data asta, mulțumită însușirilor lui, pe care le ajutase și norocul, câștigase de partea regelui unul din cele mai însemnate orașe. Așa încât vrednicul slujitor al regelui era pe deplin încredințat de răsplata ce avea să vină. Ajunse cu bine, fu îmbrățișat, rosti o frumoasă cuvântare, arătă că serviciul de masă din argint aurit este al regelui, slujitorul său neprimind din principiu daruri de la nimeni. La care regele îi răspunse dăruindu-i serviciul și pe deasupra trei mii de taleri de aur. Până aici toate bune. Dar când Rosny ceru slujba de mare maestru al artileriei, regele îl mai îmbrățișă o dată și-l numi guvernator al orașului Mantes. Fără a sta mult pe gânduri, neînfricatul Rosny cuteză a arăta regelui că e nerecunoscător. Atunci, regele, cu vechiu-i obicei de a-și bate joc de lucrurile serioase, obicei ce nu fusese niciodată pe placul lui Rosny, rosti:

— Nerecunoscător se spune de mult că sunt. Dar ia vezi să-ți povestească cei de la Curte ultimele noutăți.

Și, cu adevărat, nu dură mult și Rosny află totul. Se închise timp de un ceas în odaia lui și apoi se duse la doamna de Liancourt, care ghici îndată că venea în pricina slujbei de mare maestru al artileriei, cu toate că nimeni nu i-ar fi putut citi altceva pe chip decât obișnuita-i demnitate. Hainele îi erau acoperite de bijuterii.

— Doamnă, am rugat să mi se facă cinstea de a fi de față la deșteptarea domniei-voastre. Regele nu disprețuiește serviciile mele, s-ar prea putea să aveți și domnia-voastră vreodată nevoie de mine.

Nechibzuită, Gabrielle îi răspunse:

— Mulțumesc. Când e în campanie, regele primește scrisorile mele prin domnul de Varennes.

Acesta era un fost bucătar care acum se îndeletnicea cu înmânatul bilețelelor de dragoste. Rosny păli: culorile

trandafirii din obraji nu-i pieiră, dar deveniră mai șterse. Gabrielle băgă de seamă, dar nu mai apucă să-și ceară iertare pe dată, și ori de câte ori vru s-o facă mai târziu, nu izbuti. Dacă în clipa aceea s-ar fi aflat lângă dânsa mătușa ei, doamna de Sourdis, ar fi avut cine s-o sfătuiască și poate că ar mai fi putut ocoli primejdia de a-și face astfel un vrăjmaș pentru toată viața. Așa, însă, în loc să-și îndrepte greșeala de îndată ce o observă, sărăcuța stărui într-însa, îl privi pe domnul de Rosny de sus, încât fata care o pieptăna se opri și în încăpere se lăsă o îndelungată tăcere.

În cele din urmă, domnul de Rosny îngenunche pe un taburet și-i încălță Gabriellei pantoful pe care îl aruncase din picior de enervare. Gabrielle îl lăsă s-o facă, nerăbdătoare, și spunându-și că nici așa n-are să capete locul de mare maestru al artileriei, locul domnului d'Estrées. Ofensatul nu-și arătă de loc supărarea, îi făcu un compliment pentru micimea piciorului și își luă rămas bun. De-abia ieșise, însă, din odaie, că Gabrielle se înspăimântă de moarte; nu-l felicitase, nici măcar nu pomenise de glorioasa dobândire a orașului Rouen. Acum desigur că Rosny se va duce la rege.

— Repede! Adu-l înapoi! strigă fetei.

Dar era în zadar, Rosny nu se înapoie. Ci se întrebă de ce o ura atât de adânc pe această femeie frumoasă. Dar nu găsi încă răspunsul adevărat: asemănarea lor. Căci erau amândoi niște blonzi de la miazănoapte, cu înfățișarea deschisă și cugetul bine cumpănit. Erau, și unul și celălalt, legați de Henri, om al râsului și al lacrimilor, prin foloasele ce le așteptau din parte-i. Dar cu încetul începea să se ivească în amândoi ceva ce nu mai încercaseră până atunci, un simțământ care nu putea fi trezit decât de un om de la miazăzi. Și în curând cerințele lor sporiră: voiră să se bucure nu numai de favoarea regelui, ci și de încrederea omului iubit. Încât deveniră geloși unul pe celălalt, dat

fiind că îl iubeau pe același om și porniră a-și face rău unul altuia, până când unul dintre ei fu nimicit.

Regele plecase între timp la Saint-Denis, unde îi era sortit să-și abjure mai târziu credința. Deocamdată nu luase însă o hotărâre definitivă, se mai zbuciuma încă, deși făcuse atâția pași, încât cel din urmă trebuia să urmeze chiar fără vrerea lui. Totuși, ținea concilii cu clerici, era atent la tot ce se întâmplă la Adunarea statelor generale de la Paris, aștepta fără prea mare nerăbdare întâmplările ce l-ar fi putut abate din drum, ar fi vrut să se oprească singur și, poate să stea la tocmeală cu dumnezeul său. Și copleșit de neliniștea presimțirilor, era mai dornic ca oricând s-o aibă alături pe frumoasă-i iubită. Cum de data asta o lăsase în alt oraș, îi fu dat să aibă parte de o încercare cum nu mai avusese până atunci: prilej cu care se văzu că cei doi nu mai pot fi despărțiți. Regele socoti că nimeni altul nu era mai potrivit decât viteazul Rosny să-i aducă nevătămată iubita. Căci credința unui bun slujitor nu poate fi zdruncinată de dezamăgiri. Și apoi îi părea cu neputință ca Rosny să n-o fi îndrăgit pe Gabrielle, de vreme ce pentru el mântuirea se numea Henri. Așa gândea regele.

Rosny se pregăti dar fără zăbavă de drum. Puțin îi păsa pentru cine își dădea osteneala, pentru cine făcea pregătiri amănunțite. Vrăjmașă ori nu, el nu se putea pune în mișcare fără un alai potrivit și fără pompă. Călărea în fruntea alaiului, însoțit de oamenii lui, apoi, vreo sută de pași, nu era nimeni, după aceea urmau doi catâri trăgând litiera în care odihnea iubita regelui. Din nou un loc gol și apoi trăsura cu patru cai în care se aflau femeile. Coada alaiului o alcătuiau, hăt departe, douăsprezece dobitoace care duceau bagajele. Alaiul avea așadar un aspect solemn și nobil, purta pecetea ordinii bine chibzuite a tuturor faptelor baronului. Chiar dacă în mijlocul lui, care atrăgea toate privirile, s-ar fi aflat însăși regina Semiramida și nu

Gabrielle d'Estrées, alaiul n-ar fi trebuit, altfel alcătuit. Din păcate însă nu toți oamenii au un atât de mare simț al răspunderii și al celor ce se cuvin, ca Rosny. Așa încât tocmai acolo unde șoseaua cobora mai repede, vizitiul caleștii cu patru cai se dădu jos de pe capră, de parcă n-ar mai fi putut să-și amâne nevoile. Un catâr jucăuș o zbughi, în ciuda poverii din spinare, până la caii ce trăgeau trăsura, zornăindu-și zurgălăii și arătă cât de tare știe să ragă - cel puțin cât măgarul lui Silenos[1] din valea Bathos. Speriați, cei patru cai o luară la fugă, gata-gata să dea cu trăsura greoaie peste litiera cea ușoară, s-o sfărâme și s-o prăvălească în prăpastie împreună cu tot ce era mai prețios în regatul Franței. Începură a striga cu toții: „Opriți! Opriți!”, dar nimeni nu se mișcă din pricina spaimei ce-i cuprinsese. Noroc că oiștea se frânse, trăsura se opri și caii care goneau înainte fură prinși de oamenii domnului de Rosny.

Atât de mare era primejdia de care scăpase doamna, încât cavalerul nici nu știu cum să alerge mai repede la dânsa. Groaza îi tăiase glasul și nu-i mai putea arăta credința decât prin semne și prin niște strigăte răgușite de bucurie. De bosumflată și mânioasă ce era, doamna se roșise toată. Nimeni n-o văzuse până atunci decât având lucirea ștearsă a crinilor, care puneau mult în umbră trandafirii din obraji. Cavalerul îi văzu roșeața cu o tainică plăcere, căci își aminti de câteva iubite ale regelui, pe care acesta le părăsise din pricină că nu suferise cusurul lor de a face pete roșii. Până a căpăta, însă, și o făptură atât de tânără ca ea acest cusur, mai trebuiau - să treacă cel puțin douăzeci de ani. Cu toate acestea, Rosny văzu o rază de

[1] Silenos, personaj din mitologia greacă, satir, despre care se pretindea că l-a crescut pe Dionisos și a fost apoi nedespărțit de el. Ia parte, alături de acesta, la lupta împotriva giganților, îl ucide pe Eukelados și pune pe fugă dușmanii prin zbieretul înfricoșător al măgarului său.

nădejde și era gata să urmeze călătoria, fără a mai zăbovi. Doamna d'Estrées socoti, însă, altminteri; trebuia să-și descarce pe cineva mânia și dacă acel cineva nu putea fi chiar Rosny, măcar să-l pedepsească el cu mâna lui pe vizitiul care nu mai zăbovise cu nevoile.

Credinciosul slujitor al regelui îi împlini dorința. Și peste puțină vreme o predă lui Henri pe frumoasa călătoare, care își recăpătase în obraji lucirea ștearsă a crinilor.

— Cu toții se înverziseră de spaimă când s-a întâmplat accidentul, povesti el nerăbdătorului îndrăgostit. Numai doamna de Liancourt căpătase culori mai fermecătoare ca oricând. Păcat, sire, că n-ați fost de față.

SĂRMANA ESTHER

În văzul tuturor, Henri și Gabrielle împărțeau același apartament în vechea mânăstire. Ceea ce-l făcea pe predicatorul Boucher să spumege în fața întregului Paris. Dar răsunetul vorbelor lui nu mai era acum același ca odinioară. Ascultătorii nu se mai înghesuiau de moarte să-l audă și nu mai erau apucați atât de des de ducă-se-pe-pustii - asta mai cu seamă din pricina neizbânzii Adunării statelor generale. Căci se vădise, în sfârșit, că deosebiții pretendenți la tronul Franței aveau cu toții prea șubrede temeiuri și adevăratul rege se afla în fața porților capitalei: nu trebuia decât să abjure și ar fi putut să-și facă de îndată intrarea. Iar regele își arăta încrederea în sorții izbânzii sale nefăcând nici o încercare de a intra cu forța în oraș. Porțile erau de altminteri deschise, țăranii duceau în oraș cele ce le prisoseau, parizienii cutezau să treacă dincolo de

ziduri. Erau sătui, din care pricină prinseseră curaj și își recăpătaseră vechea și uitată dorință de a ști și a cunoaște. Câtă vreme îl tot ascultaseră pe Boucher, mințind, cu mațele ghiorăind de foame, uitaseră că trebuie să vezi și să afli toate tu însuți.

Acum porneau în cete mari spre Saint-Denis, dar se apropiau doar câte unul de vechea mănăstire; ori cel mult câte doi prieteni, cu gând să se apere la nevoie cot la cot. Pentru că, la urma urmei, aveai de-a face cu Antichristul și totul o dovedea, căci cum altfel ar fi putut un eretic excomunicat să-și apere atâta vreme cauza față de întreaga Ligă, de armatele spaniole, de aurul lui Filip și de afurisenia Papei? Doi mărunți târgoveți se strecurară tocmai în grădina mânăstirii, căutară o ascunzătoare și își puseră în gând să rămână acolo, având și de-ale gurii cu ei. Și, ce să vezi, chiar în clipa aceea zăriră venind spre ei monstrul, ca un diavol ce le-ar fi auzit chemarea, numai că apropierea nu-i era vestită de un nor de pucioasă. N-avea cu el nici un fel de pază, n-avea za, n-avea arme și nici ca un rege nu era îmbrăcat. Acu dă peste noi, cu toate că nu ne-a putut vedea aici, după gardul ăsta viu. Da' de la el te poți aștepta la orice.

— Sire! N-avem nici un gând rău.

— Nici eu.

— Facem și jurământ: n-am crezut niciodată că sunteți Antichristul.

— Ba eu socot că sunteți niște draci împielițați. Ar fi, însă, timpul să ne cunoaștem mai bine. Mai avem doar mult timp de trăit laolaltă, câteșitrei.

La un semn al lui, ieșiră din ascunzătoare și, înainte de a-și fi dat seama ce se întâmplă, căzură în genunchi. Regele râse binevoitor de mutrele lor speriate, apoi, devenit deodată serios, îi întrebă despre timpurile grele prin care trecuseră; iar când ei pomeniră despre un anume soi de făină pe care o adunaseră de prin cimitire, lucru

care chiar și lor le părea acum de necrezut, regele închise ochii și păli.

Mai târziu, cei doi târgoveți povestiră despre întâlnirea lor multor curioși, care îi întrebară nu atât despre cele ce spusese regele, cât despre cum arăta și cum se purta, dacă era bun sau rău.

— E trist, răspunse unul dintre cei doi care îl văzuseră de aproape.

Dar celălalt îi tăie vorba.

— De unde știi tu? Doar s-a veselit toată vremea. Cu toate că, cine știe?

Și omului care-l luase drept un hâtru bun de glume i se curmă glasul.

— Cu toate că, cine știe? rosti cuprins de îndoieli și cel căruia îi păruse trist.

— Da’ de falnic e falnic, fură amândoi de aceeași părere. E înalt, prietenos și așa de simplu că te sperii, că...

— Că-ți vine să-i întinzi mâna, întregi repede al doilea.

Cel dintâi tăcu încurcat. Fuseseră cât pe-aci să dea în vileag că amândoi căzuseră în genunchi în fața regelui.

Apoi Henri primi în grădina mânăstirii vizita pastorului La Faye, care ducea de mână o femeie cu văl pe față.

— Am intrat fără a fi văzuți, fură cele dintâi vorbe ale bătrânului.

Henri găsi aceste vorbe fără nici o noimă și privi când la pastor, când la femeie: dar vălul era gros.

— Fără a fi văzuți și fără a fi așteptați, aminti el grăbit, căci se ducea la Gabrielle.

— Sire! iubitul meu fiu, rosti bătrânul. Dumnezeu nu uită nimic și ne aduce aminte de faptele noastre tocmai când ne gândim mai puțin la ele. Iar cine le-a făptuit nu trebuie să le tăgăduiască.

Henri începu să înțeleagă. O cunoscuse pesemne pe femeie, cine știe unde și cine știe când. Dar degeaba căută vreun semn pe mâna-i neînmănușată. Nici un inel; iar

degetele erau butucănoase și jupuite de muncă. Prin minte îi trecură mai multe nume, dar în același timp se temu să nu fie pândit; ar fi vrut să știe dacă nu se uita cumva cineva de la vreo fereastră.

— E de aceeași credință cu noi, făcu La Faye și-i ridică vălul.

Era Esther din La Rochelle. Henri o iubise cum iubise și alte douăzeci, ori poate ceva mai mult decât pe vreo zece dintre ele; dar cine s-o mai țină minte? Și se grăbea spre Gabrielle.

— Doamna de Boislambert, după cum văd. Doamnă, clipa e rău aleasă, sunt ocupat.

Iar în gând își spunea: „Ce mai, Gabrielle are să afle totul”.

Fluturându-și coama de păr alb, pastorul La Faye îi spuse apăsat:

— Priviți mai bine, sire! Cei de credința noastră nu fug de conștiința lor.

— Dar cui îi trece prin minte să fugă? izbucni Henri prefăcându-se mânios și pe măsură ce vorbea se mânia cu adevărat. Nici nu mă gândesc să fug, dar sunt ocupat și nu îngădui să fiu luat pe nepusă-masă. Nici chiar de domnia-ta, domnule pastor.

— Sire, priviți mai bine, repetă pastorul.

În sufletul lui Henri se rupse ceva și nu se mai simți zorit nici de dorință, nici de mânie. În fața lui, după ce vălul fusese dat la o parte, se afla o femeie îmbătrânită, bolnavă și sărmană, o femeie care pe vremuri îi înfierbântase sângele și-i sporise puterile. Căci n-ar fi ajuns atât de departe, până în fața porților deschise ale capitalei, dacă ele, cu toatele, nu l-ar fi însuflețit și nu i-ar fi dat aripi. „Esther! În ce hal a ajuns! La Rochelle, cetatea de pe țărmul mării, puternicul adăpost al hughenoților, de acolo am pornit, ca luptători pentru conștiință, spre multe bătălii. Nu-i nevoie, pastore, să mă fulgeri cu privirile. Ai

dreptate, clipa a fost bine aleasă.”

— Doamnă, ce vă aduce la mine? întrebă Henri.

Și în gândul lui își spunea: „E tocmai clipa potrivită ca hughenota Esther să-mi apară, nenorocită, în fața ochilor. Sunt pe cale să-mi abjur credința și mă simt fericit trăind cu Izabel, cea care l-a scos din minți pe regele Ahab, făcându-l să se închine zeului Baal. Și care apoi a fost sfâșiată de câini. Cât de repede e pedepsită frumusețea, cum o ofilește nerecunoștința noastră! Și pe Esther din La Rochelle au ofilit-o mâhnirea și sărăcia!”

Și ar fi fugit totuși în clipa aceea, dacă dânsa n-ar fi început să vorbească. Glasu-i slab, răgușit, spunea:

— Sire! Copilul vostru a murit. De atunci, vistieria voastră nu-mi mai dă nimic. Am fost alungată de-ai mei, sunt singură și sufăr lipsuri. Îndurare!

Încercă să plece un genunchi, dar fu cât pe ce să se prăbușească de slăbiciune. Și nu Henri, ci bătrânul La Faye o prinse în brațe. Avea în ochi fulgere de mânie și Henri îi răspunse cu o privire întristată. Apoi plecă; după ce dădu a înțelege pastorului, printr-un semn, că se va face tot ce trebuia făcut. Se gândea tocmai la asta, în timp ce mergea cu pași din ce în ce mai încetiniți pe coridoarele mânăstirii. „Ce-am făcut, ce mai pot îndrepta? Asta-i pilda cea mai de neiertat a nesimțirii mele. Vărs câteva lacrimi fugare și de fiecare dată mă aflu în drum spre alta. Asta-i și faima mea, toți o cunosc, numai eu îmi dau seama cel din urmă ce fel de om sunt”.

Deodată, mintea îi fu străbătută ca de o lumină și se minună de cele ce i se întâmplau. Pricinuia suferințe. După toate regulile și după cum îi poruncea conștiința, altfel ar fi trebuit să se poarte; doar cunoștea și el, din câte pătimise, greutățile vieții și avusese nevoie de destulă tărie a sufletului când trecuse prin școala nefericirii, ca și atunci când făcuse drumul spre tron. Dar buna noastră purtare e totdeauna plătită cu jertfirea câtorva ființe. Și Henri își

aminti încă o dată de Esther, dat fiind că mijloacele trebuincioase pentru pensia ce ar fi vrut să-i dea îi lipseau cu desăvârșire; spre a face rost de ele, ar fi trebuit să-i dea mai puțin Gabriellei, preaiubita-i stăpână. Nici prin gând nu-i prea trece, însă, așa ceva; s-ar fi temut să aducă măcar vorba despre asta, era sigur că dânsa n-ar fi renunțat la nimic. N-avea decât să-și amintească strălucirea inelului, inelul furat de domnul d'Estrées, pe frumoasă-i mână odihnind pe brațul jilțului.

Cuprins de îngrijorare, intră în încăperile ei cu pași neobișnuit de ușori. Din anticameră aruncă o ochire prin ușa întredeschisă; frumoasa ședea în fața mesei de toaletă. Scria. „Dar n-are cui scrie, decât mie. Oricui altcuiva ar scrie, ar da de bănuit". Henri înaintă fără a face cel mai mic zgomot, de data asta, însă, cu bună știință și nu din pricină că ar fi fost dus pe gânduri. În sfârșit putu să privească peste umărul celei ce scria, fără ca dânsa să-l bage în seamă, deși tot ce făceau amândoi se petrecea în fața unei oglinjoare rotunde. Henri citi: „Doamnă, sunteți nefericită".

Se sperie, își dădu îndată seama cui erau adresate aceste vorbe și totuși urmări cu o încordare plină de spaimă pana care scârțâia și din pricina căreia nu i se auzea, poate, răsuflarea. Dar răsuflarea lui aburi oglinda. Iar pana scria cu litere mari: „Doamnă, asta-i soarta ce ne pândește, dacă dăm ascultare vorbelor frumoase. Trebuie să ne ferim, căci altfel ne prăbușim în prăpastie fără a avea dreptul să ne plângem. Nu mi-e milă de domnia-ta, căci n-ai știut să fii demnă, iar felul cum te-ai purtat aici, în grădina mânăstirii, dezonorează sexul nostru. Ca să dispari, am să-ți dau bani. Tatăl copilului mort al domniei-tale ar putea lesne uita s-o facă". Urmă pe același ton, dar Henri citise destul. Oglinda era aburită de răsuflarea lui, și, când ea ridică deodată privirea, nu văzu pe nimeni într-însa. Mergând de-a-ndăratelea, Henri ieșise repede din

odaie, încredințat că Gabrielle știuse că fusese acolo și că ceea ce scrisese era mai mult pentru el decât pentru cealaltă.

Plecă pentru mai multe zile, ba se gândi chiar s-o rupă cu Gabrielle. Era prea mândră și prea te înțelegeai greu cu ea. Prin cele ce scrisese îi dăduse a înțelege că nu-l va ierta niciodată dacă o va ajuta pe cealaltă. Și, cu adevărat, nu cuteză s-o facă. Ci se cufundă în treburile pe care le avea în mai multe orașe, spre a încerca să uite capriciile stăpânei sale. Și îi uită capriciile, dar n-o uită pe dânsa. Iar de aprins ce-i era dorul după Gabrielle, nici nu-și mai aminti de femeia nefericită, de Esther. A treia zi află că iubita sa îl primise în odaia ei pe ducele de Bellegarde.

Fu apucat de niște friguri, care la început semănară cu cele care îl scuturaseră și-l doborâseră toată tinerețea lui, după vreo încercare neobișnuită; era ca o prăbușire a conștiinței de sine, ca o întrezărire a nimicniciei. Dar la patruzeci de ani nu se mai lăsă stăpânit de asemenea simțăminte. Închise cu o mână hotărâtă spărtura deschisă în voința lui de a trăi; căci la vârsta aceea ferită de emoții prea mari o putea face. Încălecă și porni asupra trădătorilor. Își lăsă în urmă însoțitorii și încredință vântului suspinele sale, durerea și făgăduielile-i de răzbunare. Nici o oprire! Nici vorbă nu putea fi să se arunce pe vreun pat și să deznădăjduiască. Asupra capetelor celor doi trebuia să se abată, năprasnică, osânda. Și goni, în întunericul adânc, printr-o pădure deasă, până când calul se prăbuși sub el și se pomeni zvârlit pe o grămadă de frunze veștede.

— Domnule de Praslin! strigă el, când gentilomii se apropiară.

Iar în urechea ce o plecă Praslin, dădu niște porunci cum n-ar fi crezut niciodată că o va face. Bellegarde trebuia să moară.

— Executarea! Răspunzi cu capul domniei-tale.

Praslin nu-l prea iubea pe marele scutier; bucuros l-ar fi ucis în duel. Dar nu credea că regele gândește cu adevărat ceea ce spune. Nu era un rege care să poruncească omoruri mișelești, nu trimisese nicicând pe lumea cealaltă un dușman personal și nu avea s-o înceapă acum, cu un Feuillemorte. Așadar Praslin răspunse potolit:

— Sire! Să așteptăm să se crape de ziuă.

Dar regele se mânie:

— Ce, crezi că mi-am ieșit din minți? Am hotărât, și ai să execuți ce ți-am poruncit. Și nu numai pe Bellegarde. Să nu-l ucizi numai pe el, dacă-i găsești împreună.

— Nu prea aud bine în întuneric, rosti domnul de Praslin. Sire, sunteți vestit în toată lumea pentru bunătatea maiestății-voastre, sunteți prințul noului umanism și al îndoielii, pe care filozofii o numesc rodnică.

— Am fost eu așa? întrebă Henri aspru. Am uitat de toată astea. Amândoi trebuie să moară - și chiar mai întâi femeia, ea în primul rând. Nu pot să mai văd așa ceva! strigă deodată și își acoperi ochii ca să-și alunge viziunile închipuirii.

Martorul acelui ceas întunecat se depărtă cât mai mult cu putință, spre a nu mai fi de față. În cele din urmă, Henri se aruncă din nou în șa. Când sosi la Saint-Denis, se crăpa de ziuă. Urcă în fugă treptele, ceru să fie lăsat să intre, trebui să aștepte o clipă afară și în fața ușii închise urmări, de parcă ar fi fost înăuntru, toate mișcările unei grabnice despărțiri. Groaza îl strângea de gât; cei dinăuntru nu puteau simți una mai mare. În sfârșit, zăvorul fu tras și iubita-i domniță se ivi în față-i, de parcă s-ar fi întors de pe altă lume. Își dădu deodată seama că voise s-o piardă. Și sângele îi năvăli tot spre inimă: o regăsise. Era îmbrăcată ca pentru călătorie, o femeie gătită cu tot, dichisul în faptul dimineții, în fața ferestrei care scârțâise când fusese deschisă. Se auzise până și săritura în grădină.

— Explicați-mi toate astea, doamnă.

Dânsa ținu capul sus și răspunse liniștită:

— Cineva care a căzut în dizgrația maiestății-voastre m-a rugat să pun o vorbă bună pentru el.

— Și a sărit pe fereastră. Să fie prins!

Gabrielle îi tăie drumul.

— Sire, Liga i-a făcut propuneri, dar el nu v-a trădat.

— Și cu Liga și cu domnia-ta! Cum se face, doamnă, că sunteți îmbrăcată și patul e răvășit? Auzi: să pui o „vorbă bună”! În zori de zi și cu patul răvășit!

Gabrielle se așeză în fața patului, acoperindu-l cu rochia-i largă.

— Ceea ce bănuiți nu s-a întâmplat, rosti cât se poate de liniștit.

Dar el ridică tonul, pentru că discuția să devină mai aprinsă.

— Apărați-vă! Nu știți că am venit să vă alung de aici?

Dânsa îl privi cercetător în ochi, așa cum te uiți în ochii cuiva căruia îi crește fierbințeala,

— Luați loc, îl rugă.

Și se așeză și dânsa, lăsând să se vadă patul răvășit. Apoi vorbi:

— Sire, nu întâia oară mă ofensați. Ați arătat dispreț față de domnul d'Estrées. M-ați înjosit apoi când ați primit-o acolo, în grădină, pe femeia aceea. Ați plecat fără a vă lua rămas bun. Am avut slăbiciunea de a răspunde la scrisoarea unui prieten mai credincios. A venit aici înainte de a se face ziuă, lucru pe care ar trebui să-l priviți ca un semn de delicatețe. Ați fi preferat să se zgâiască toți la noi când s-ar fi deșteptat?

O ascultă cu greu până la sfârșit, încleștat de brațele jilțului ca să nu sară în sus. Dar se mulțumi să-l tragă până aproape de dânsa și-i spuse, apăsând pe fiece cuvânt:

— A venit să te ia cu el: de asta ești îmbrăcată. Ați vrut să fugiți. Ați vrut să vă căsătoriți.

— Cu încuviințarea maiestății-voastre, răspunse dânsa,

ținând capul sus și fără a-l depărta de al lui.

— N-am s-o dau niciodată, murmură el. Mama copilului meu, rosti deodată cu glas tare.

Auzind aceste vorbe, Gabrielle clipi de două ori repede din gene - nu spuse nimic și se făcu tăcere. Stăteau amândoi genunchi lângă genunchi, aproape bărbie lângă bărbie, fără să răsufle. Pe el îl apucă mai întâi frigul, apoi i se uscară gura și gâtlejul, nu mai putu să înghită, se duse la masă și bău apă. După care ieși din odaie fără a-i mai arunca vreo privire.

Doamna de Liancourt nu mai zăbovi, porunci să i se facă bagajele. Nu știa bine: pierduse sau nu jocul. O călătorie la mătușa de Sourdis îi părea cum nu se poate mai potrivită. Doamna de Sourdis i-ar fi spus acum: „Orice ar fi, nu te ruga niciodată pentru nimic și nu rosti niciodată cuvântul: mulțumesc”. Și Gabrielle o auzea parcă spunându-i-o din depărtare, în timp ce dădea, dusă pe gânduri, porunci fetelor cum să-i facă bagajele. Gabrielle n-avea o minte prea ascuțită și fiindcă n-o ducea capul, făcea greșeli mari, cum făcuse cu domnul de Rosny. De data asta, însă, îi veni în minte principiul învățat de la mătușă-sa și anume să nu se roage pentru nimic, să nu mulțumească pentru nimic, ci să aștepte totdeauna până când potrivnicul se va da bătut. „N-are pe nimeni”, își aminti. „Pe nimeni pe lume, tocmai acum când se pregătește să facă săritura - săritură în necunoscut, cum o numește el, e ușor de înțeles de ce. Dar e mai sigur că-și va pierde partida decât că va câștiga tronul. Când petrecem noaptea împreună, eu tac aproape tot timpul, iar el vorbește singur cu sine. Îmi place să fac pe prostuța”.

Și porunci slujnicelor să contenească cu împachetatul. Rămasă singură, își îmbrăcă rochia din țesătura cea mai ușoară, cea mai străvezie; căci era sigură că el se va întoarce. „De cele mai multe ori. femeile l-au înșelat și el a luat în râs trădarea lor. Așa i-a fost obiceiul totdeauna, toți

o spun. N-a fost niciodată gelos, acum e pentru întâia oară.”

— Greu trebuie să-i mai fie, rosti apoi cu jumătate glas și, lăsându-și mâinile să-i cadă în poală, simți o ușoară undă de duioșie pentru cel care devenise un alt om de dragul ei și care își sporise puterea de a suferi, cu ajutorul ei. Aproape se căi. „Am clipit din gene, când a vorbit de copilul lui!”

Henri intră, îi luă amândouă mâinile și spuse:

— Doamnă, să uităm totul.

— Sunteți mâhnit, sire, îi răspunse dânsa îngăduitoare - dar își dădu bine seama prin ce cumplită suferință trecuse.

Fața aproape că îi pălise și arăta obosit. O față tăbăcită de vânturi în atâtea campanii și arsă de focul atâtor lupte, cu greu pălește și arătă obosită. Ca să observi asta, trebuie să vezi ce se întâmplă sub piele. Și așa și făcu Gabrielle, mișcată.

— Sire, aveți un fel de a vă arăta dragostea căruia e cu neputință să i te împotrivești.

Și întinse brațele să-l cuprindă, nu numai răbdătoare și prietenoasă, ci, în sfârșit, pătimașă.

Dar după ce trecu clipa dăruirii, nimic nu se schimbă între ei: el rămase, ca și mai înainte, nerăbdător și furtunos, dânsa nehotărâtă și nepăsătoare.

— Înger de la miazănoapte! îi strigă Henri disperat. Jură-mi că nimeni altul, în afara mea, nu va fi atât de credincios ca tine. Dar nici nu-i ascultă răspunsul. Degeaba mi-ai mai jura credință, după ce ai fost necredincioasă de două ori. De cumplitele mele bănuieli nici nu-ți pasă, în timp ce celuilalt îi ierți necredința fățișă. Feuillemorte se teme de Ligă și a făcut curte nu numai domnișoarei de Guise, ci-și face de cap și cu mama ei. Tu nu însemni nimic pentru el, iar el nu-i alături de mine.

Dorind să ia cu asalt inima aceea de neînvins, cuprins de gelozie, regele nici nu știu cum să-și ponegrească mai mult

rivalul.

— Cum de i-ai putut scrie? După toate făgăduielile date? Să nu-mi mai spui niciodată: am să fac. Să-mi spui numai: fac. Hotărăște-te. domniță, să ai un singur slujitor.

Gemu și, prinzându-și capul în mâini, fugi afară. Iar în sinea lui simți: „Nici că se poate mai mare decădere!”.

În grădina cu copaci bătrâni îl aștepta pastorul La Faye. Văzându-l, Henri rămase pironit locului, atât de izbit fu de legătura ce o descoperi între vinovăția lui și suferința ce o îndura. Pastorul stătea la o depărtare de vreo zece pași, sub copaci. Și-i spuse:

— Sărmana Esther a murit.

Henri își lăsă bărbia în piept și rămase așa, tăcut, o bună bucată de vreme, încât bătrânul ce stătea în fața-i, în umbră, nu se simți în apele lui. Dar îi spuse:

— Și măcar dacă ăsta ar fi cel mai mare păcat al maiestății-voastre, sire! Sărmana Esther a ajuns în împărăția dragostei fără sfârșit.

Henri ridică fruntea și, privind spre cer, peste vârfurile copacilor, mărturisi:

— În Valea Josafat, mai puteam încă da înapoi.

Și se depărtă cu pași mari.

La Faye rămase locului, mâhnit și înspăimântat. Regele hulește. Ia în deșert cele sfinte. Se pregătește să abjure credința lui și îndrăznește să se asemuiască mântuitorului, care a fost ispitit și s-a împotrivit ispitei.

De-abia mai târziu află pastorul La Faye că Valea Josafat se numise tabăra regelui din fața orașului Chartres și că într-o bună zi, când regele ieșise plin de noroi din șanțuri, văzuse venindu-i în întâmpinare, într-o litieră, făptura plămădită de dumnezeu spre a înfăptui planurile nepătrunse ce le avea cu el.

Un bătrân protestant nu putea crede, însă, că Gabrielle d'Estrées nu-l sfătuise niciodată pe iubitul ei să abjure. Căci numai Henri cunoștea adevărul, în măsura în care

adevărul poate fi aflat doar în vorbe și tăceri. Și cu toate acestea, când mai târziu unul dintre oamenii lui de încredere îl întrebă:

— Sire, la urma urmei, cine va convertit?

Recunoscu:

— Scumpa mea domniță, încântătoarea Gabrielle.

III. SĂRITURA ÎN NECUNOSCUT

TAINA NEDREPTĂȚII

Filip Mornay nu avea, la drept vorbind, decât un singur prieten englez. Trecând, însă, acum din nou canalul, după atâtea alte călătorii făcute în Anglia, și având de împlinit cea mai neplăcută însărcinare, se simți îndemnat a se gândi pe rând la cunoscuții săi. Erau mulți și din cele mai deosebite stări; iar pe unii nu-i mai văzuse de atâta timp, încât l-ar fi putut uita. Cea dintâi și cea mai lungă ședere a lui în Anglia fusese aceea din timpul surghiunului - în anii săi de ucenicie. Oamenii de la care avusese de învățat ceva continuau să-i trăiască în amintire și unii dintre ei trăiau chiar numai în amintirea lui. Averea protestantului fugar fusese confiscată, iar dacă el ar fi fost prins cumva în patrie, și-ar fi sfârșit zilele îndărătul zăbrelelor ori poate pe roată. Tânăr strâmtorat, dar cu o atât mai mare ascuțime a minții, frecventase la Londra toate straturile și încă plin de vedeniile apocaliptice ale nopții Sfântului Bartolomeu, le povestise, ușurându-și sufletul oriunde avusese prilejul. Comesenii din pensiunile ieftine îl ascultaseră, fără ca vreun mușchi măcar să tresară pe fața lor. Și nu se putea ști dacă îl luau, ori nu, în serios. Iar după ce ascultau blestemele înverșunate cu care îi împroșca pe ucigașii ce stăpâneau în acea vreme patria sa, grozăviile pe care surghiunitul le înfățișa, prorocirea osândei ce avea să se abată negreșit asupră-le și din partea oamenilor și din partea lui dumnezeu, după toate acestea îl întrebau:

— Și crezi într-adevăr ceea ce spui?

În acea vreme de mult trecută a vieții lui, Mornay dusese

odată niște haine la reparat unui croitor. Acesta îi asculta bucuros istorisirile, în timp ce lucra; ba nevasta meșterului chemase chiar și vecinii să le asculte. Copleșit de fanatismul lui, surghiunitul nu-și dădu seama decât după mult timp că așa cum era, numai în cămașă, căci haina ce-o dezbrăcase era singura-i haină, se dăduse în spectacol și-și înfățișase privirilor nu numai trupul, ci și sufletul. Tăcu. Dar nici ascultătorii săi nu mai rostiră o vorbă, până când croitorul nu-i puse din nou haina pe umeri. Apoi o vecină îi aduse o cană cu bere și-i spuse:

— Se înțelege, toate s-au întâmplat chiar așa cum le povestiți, dar s-au petrecut undeva tare departe de aici și nu cunosc nici o singură femeie care să fie așa de nebună încât să bea sânge.

După această lecție, tânărul Mornay se ferise să-și mai dea vreodată în vileag simțămintele. Căci numai la o depărtare de o sută de mile și tot într-o țară creștină, întâmplări despre care se putea crede că vor cutremura lumea de mânie, grozăvii strigătoare la cer, nu trezeau mai mult interes decât o născocire oarecare, ba aceasta putea fi socotită chiar mai demnă de luat în seamă. De atunci, surghiunitul se mulțumise a se îndeletnici cu știința, al cărei adevăr nu cunoaște hotare și care vorbește o limbă înțeleasă de toți. Sau cel puțin așa credea el.

Cutreieră zadarnic pe la toți librarii din Londra, spre a-i convinge să-i tipărească scrierile teologice. Unii se temeau de anume păreri interzise în Anglia, deși această țară era protestantă. Alții cereau ca autorul să scrie englezește și nu latinește. Singuru-i câștig fu acela că avu prilejul să cunoască, prin librării, o seamă de oameni învățați și distinși. Unii dintre aceștia, dornici să-l cunoască mai de aproape, îl poftiră în casele lor, spre a sta de vorbă cu el și a-l ruga să dea lecții de franceză odraslelor. Printre aceștia fu și lordul Burghley.

Lordul avea mai mulți feciori; cel mai mare dintre ei era

de aceeași vârstă ca Mornay și avea o minte deschisă. Nu socotea nefericirea celuilalt ca un lucru de la sine înțeles. „Suntem de aceeași credință, ne străduim amândoi întru cele spirituale și hrănim deopotrivă visul unei omeniri mai bune; pe deasupra suntem amândoi de neam mare, cu toate că nu ne putem asemui întru noblețe, cea engleză fiind mai de preț - totuși avem multe trăsături comune și, cu oarecare bunăvoință, soarta ne-ar fi putut prea bine pune unul în locul celuilalt.” Omul cu mintea deschisă înțelegea toate acestea, dar nu suflă o vorbă despre uimirea de care era cuprins că scăpase atât de ușor. „Eu mă aflu în deplină siguranță, pe când el a trebuit să fugă. Și-a pierdut averea, e pândit de primejdii și împroșcat cu noroi. Mie, care am un suflet înrudit cu al lui, fiind englez, totul îmi surâde, mi se deschid cele mai strălucite drumuri. Dumnezeu s-o binecuvânteze pe regină!”

Fiul lordului era astfel recunoscător ursitei ce-l făcuse să se nască într-o zodie bună, dar neliniștea sufletului său îl îndemna să simtă limpede partea-i de vinovăție pentru sfărâmarea atâtor vieți străine, ce ar fi putut fi fericite. Lipsiți de vinovăție se cred numai cei săraci cu duhul. Cine înțelege însă și știe, e ținut a pune umărul și a lucra pentru ca lumea creștină, care-i un tot, o singură zidire, să nu fie amenințată cu prăbușirea, să nu fie săpată din temelii de nedreptățile ce le vedem cu ochii noștri. Dar dacă ne închipuim creștinătatea ca o zidire, al cărei creștet e împărțit în părți din ce în ce mai mici, pe ultimele dintre ele nici nu le mai putem vedea. Și tânărul cu sufletul neliniștit zugrăvi pe hârtie tabloul ce și-l făcea despre lumea creștină, cu toate că nu prea obișnuia să deseneze. În partea de jos se vedeau coloane, despărțite, dar învecinate: Anglia, Franța și celelalte țări și regate. Zidirea se sprijinea pe aceste coloane. Deodată, prin zidirea bine închegată începe să alerge un monstru cu o făclie aprinsă. Nici nu-și dă seama ce face și dă foc celei dintâi coloane,

după care se aprinde îndată și a doua și apoi multe altele. Un creștin care-i de față acolo își împreunează mâinile pe piept, ce-i drept, plin de mâhnire, dar cu asta nu împiedică de fel nenorocirea. Foarte ciudat, însă, prăbușirea nu se întâmplă. Zidirea rămâne în picioare, cu coloanele-i de sprijin sfărâmate, dar parcă ar pluti în aer; și creștetul ei se pierde în înălțimi. Când autorul schiței își arătă opera surghiunitului, acesta, după ce o privi câtva timp, deslusi:

— Nedreptatea are tainele ei. Schița domniei-tale reprezintă tocmai misterul nedreptății.

La aceste vorbe autorul schiței se minună foarte și își privi opera de parcă atunci ar fi văzut-o pentru întâia oară. Mornay, însă, care trebuia să înfrunte calea lungă a surghiunului și mai avea încă multe de învățat, deveni în clipa aceea mândru de nedreptatea ce o suferise, căci nedreptatea îndurată de el era o părticică dintr-o mare taină. Și dădu de atunci în colo în sinea lui acest nume celor trăite, deși în viața de fiecare zi vorbea despre drept și dreptate; dar dreptul și dreptatea n-au nimic miraculos.

În tinerețea lor, Mornay și prietenul său englez se îndeletniciseră mai mult cu jocul cu mingea și cu întrecerile la vâslit decât cu convorbiri savante. Schimbau cărți de citit și mai des încă împărțeau între ei aceiași prieteni și aceleași fete, frățește și întru deplină nevinovăție atât într-o privință cât și în cealaltă. Tamisa, apa, aerul și malurile ei îmbrăcau culori palide, vaporoase, și în anume zile de vară acestea făceau să te simți fericit ca un copil, simțământ împărtășit chiar și de surghiunitul cu fruntea însemnată. Dar cât de repede trec -- o, paradis înmiresmat! - alergăturile, cântecele, sărutările, buchetele de flori, mângâierile tainice sub umbrare, sunetul dulce al unei viori în depărtare - cât de repede trec, o, paradis înmiresmat! Și surghiunitul se înapoie în patria lui, își alese prințul pe care să-l slujească, se duse, trimis de acesta, pe la diferite Curți și mai ales la Curtea Angliei; dar

acum nu mai era vorba, zău, de o joacă de copii. Oamenii de acolo nu mai erau tovarăși de jocuri copilărești, zglobii, ci obiectul strădaniilor sale diplomatice. Și totuși răsufla parcă mai în voie de câte ori debarca pe acele coaste, pe stâncile acelea de cridă[1], trăia sentimentul că vine la prieteni. Cu toate că nu avea acolo decât un singur prieten. Dar acesta îi mulțumea în numele tuturor pentru prietenia ce o purta țării lui. Căci poți iubi o țară pentru felul ei de a gândi, pentru credința, pentru vechea-i slavă, de care ea însăși își dă cu mult mai puțin seama decât cel ce debarcă pe coastele sale și o vizitează din când în când.

Lordul Burghley moștenise titlul tatălui său și devenise mare trezorier al regatului. Și trimisul extraordinar se duse la el chiar înainte de a-l fi vizitat pe ambasadorul permanent al regelui său. Casa trezorierului se afla într-un loc atât de singuratic, încât norii păreau a se fugări în juru-i; la poalele povârnișului pe care era așezată se întindea o plajă cu câteva colibe de pescari. Mornay își află prietenul, ministrul, într-o încăpere de mărime potrivită, veghind asupra muncii diecilor săi; căci acolo se administrau finanțele țării. Când călcă pragul încăperii, diecii îl priviră curioși pe vizitator, iar el le înfruntă privirile până când își plecară din nou capetele pe hârtii, căci n-aveau ce vedea. După ce-l lăsă să adaste timpul cuvenit, nobilul lord i se adresă:

— Nădăjduiesc că ați călătorit bine.

După care îl pofti în cabinetul său. Și de-abia când închiseră ușa după ei, își strânseră mâinile și se priviră îndelung ochi în ochi. Și, pentru a-și spune ceva, își ziseră: „Nu te-ai schimbat, de loc”, dar la drept vorbind se priveau fiindcă le făcea plăcere să se vadă.

— Împrejurările sunt grele, rosti Burghley. după ce se

[1] Cretă - Carbonat de calciu sau calcită pământoasă (CO_3 Ca), formată din organisme foraminifere având aspectul unei substanțe albe dure, care se întrebuințează la scris pe tabla neagră în școli.

așezară pe scaunele tari, de culoare neagră.

Mornay înțelese că aceste vorbe erau menite a-i ușura explicația. Și înghiți cu noduri.

— Dar domnia-ta ești obișnuit cu asemenea împrejurări, îi aminti Burghley.

— Și ele nu mă fac să-mi pierd curajul, îngăimă Mornay.

— Nici data trecută nu ți-a fost prea ușor aici și totuși ai izbutit a o scoate bine la capăt.

— Fiindcă, regina voastră e dreaptă și statornică, adăugă Mornay.

Repetă: dreaptă și mai spuse o dată: statornică. Se gândea oare la cineva care n-ar fi fost nici drept nici statornic? Oricum, își alungă repede gândurile nerostite și spuse cu glas tare:

— Regele meu are același suflet neclintit, de dragul căruia îl slujesc de atâta vreme. Situația în care se află se schimbă, nu el. Regina voastră e nemulțumită că n-a vrut să îngenunche capitala, flămânzind-o. Mai mult, la urechile maiestății-sale britanice a ajuns zvonul că regele meu ar fi ispitit să-și lepede credința.

Și pentru că Burghley tăcea - o tăcere mustrătoare - Mornay îl întrebă încetișor;

— Domnia-ta crezi așa ceva?

Apoi, ridicând glasul:

— Dumnezeu mi-e martor că sunt încredințat de contrariul.

— Atunci ești omul cel mai potrivit spre a o convinge și pe regină, sună răspunsul.

— Vrei să-mi vii în ajutor, Burghley, ca data trecută?

— Ei, băiete, făcu nobilul lord, încercând a lua tonul de odinioară. Data trecută a fost vorba de o situație cât se poate de limpede, nici pe departe nu se poate compara cu aceea aflată în discuție astăzi. Regina își pierduse capul după un bărbat. Eram tineri cu toții.

— Tineri? Dar n-au trecut decât doi ani de atunci.

Ministrul se minună, începu să socotească. Într-adevăr, acum doi ani regina iubea încă, suferea încă. Nu-l întrerupse, însă, pe Mornay și acesta continuă:

— În doi ani nu s-au putut schimba prea multe. O fire atât de pătimașă ca aceea a marei voastre regine nu se poate schimba, fie că-i vorba de un bărbat ori de ceva neasemuit mai prețios decât un bărbat, și anume religia. Dacă a trebuit să mă fac luntre și punte din pricina contelui Essex...

Și din nou ministrul își depănă gândurile fără a-l întrerupe pe trimisul extraordinar. „Mai ușor înfrângi - își spuse - patimile decât înțelepciunea. Ce putere am eu atunci când nu mai e vorba de patimă și de suferință?!”

— Dacă atunci a trebuit să mă fac luntre și punte din pricina contelui de Essex, observă Mornay, cine știe ce mă mai așteaptă acum.

„Ai să te minunezi de ce o să pățești, băiete”, ar fi vrut să-i prezică Burghley. Dar se mulțumi să-i spună:

— Dragul meu, de data asta, domnia-ta vei vorbi și te vei aprinde mai mult decât regina. Bine măcar că n-ai a te teme de izbucnirile ei.

— Crezi într-adevăr că nu, Burghley? Ce de amenințări și ce de plângeri s-au năpustit asupră-mi când Essex a rămas cu trupele în Franța, în ciuda tuturor chemărilor și poruncilor reginei, preferând să riște chiar dizgrația ei decât să piardă prilejul de a se măsura cu ducele de Parma! Cică regele meu nu l-ar fi primit pe Essex în persoană și cu toate onorurile cuvenite! Cică regele își punea în joc viața cu ușurință și, ce era mai rău încă, și pe aceea a soldaților englezi și a lui Essex, că-l punea pe Essex să lupte acolo, în prima linie! Contele Essex să vină imediat înapoi, iar până nu s-o întoarce la Curte, nu mai căpătați nici un soldat englez spre a ține piept vestitului Parma! Maiestatea-sa era sătulă până peste cap de încurcăturile franceze. Și săpuneala a luat sfârșit numai

când, după o ultimă izbucnire de mânie, regina, care nu dormise de fel toată noaptea, s-a simțit rău.

— Acum doi ani! repetă Burghley, cu ochii plecați. Dar apoi îi ridică și rosti: Mornay, nu uita că vorbești de vremi trecute. Atunci ai căpătat totuși, până la urmă, regimentele cerute, chiar dacă le-ai căpătat după plecarea domniei-tale și după ce Essex s-a întors. Noi doi, Mornay, am putut avea oarecare trecere în ochii reginei, fiindcă n-am luat în seamă - și nu cu bună știință, ci fiindcă așa-i firea noastră - și am trecut peste anume împrejurări când o femeie seamănă cu toate celelalte. Domnia-ta, Mornay, îi ești plăcut reginei.

— Mai sunt? Câtă vreme am fost plecat, pare că i s-ar fi șoptit câte ceva pe socoteala mea.

— Ei, prostii! rosti Burghley, sculându-se și râzând, bucuros că discuția aceasta apăsătoare lua un ton mai puțin grav. În timp ce vă aflați în fața Parisului, la masa domniei-tale cineva și-ar fi bătut joc de franțuzeasca plină de greșeli a reginei. Dar în mărinimia ei, regina nu-și mai aduce aminte de asta și ai să fii primit după cum meriți. Ești prietenul încercat al acestei țări și al reginei sale.

În general, revederea fusese încurajatoare. Drept un semn bun putea fi socotită împrejurarea că regina îl primi pe ambasadorul extraordinar după numai trei zile de așteptare. Trimise o caleașcă de gală la casa ministrului acreditat pe lângă dânsa și domnul de Beauvoir La Nocle îl însoți pe Mornay. O gardă de onoare alcătuită din călărime engleză deschidea drum trăsurii. În clipa când cei doi domni pășiră în falnicul salon, regina Elisabeta le ieși în întâmpinare din partea dimpotrivă. Suita-i numeroasă se împărți în două, înșirându-se pe lângă pereți. Dacă n-ar fi fost sumedenia de cavaleri și de doamne, Mornay ar fi crezut că trebuie s-o mai aștepte încă pe maiestatea-sa britanică, deși aceasta se afla în salon - dar la o depărtare bunicică de el. Îi păru a fi mai măruntă de stat decât o

știuse. Trunchiul părea a se sprijini mai bine pe picioarele lungi și nu mai purta pieptănătura înaltă de altădată. Într-adevăr, Elisabeta purta o bonetă.

Atât apucă să vadă trimisul când intră. Restul îl desluși abia când se află la trei pași înaintea ei și se ridică din închinăciunea-i prea smerită. Regina nu mai era sulemenită, avea doar puțin albastru și negru în jurul ochilor, ceea ce îi îmblânzea privirea. Fardul meșteșugit lua astfel ochilor albaștri-cenușii, parcă neacoperiți de pleoape, fixitatea și ascuțimea unei priviri de șoim. Cu toate acestea, trăsăturile îi păreau mai ascuțite decât în urmă cu doi ani; trecuse vremea peste ele. Mai mult, regina îngăduise vârstei să-și pună pecetea pe chipul ei. Și privitorul fu mișcat de această slăbire a voinței acelei mari femei, în care văzuse, de când se știa, întruchiparea unei puteri trainice, nepieritoare, a cugetului ca și a cărnii. Fără lunga-i domnie, fără tinerețea-i vajnică ce s-ar fi ales în Europa din libertatea conștiinței, ce îmbărbătare și ce chezășie ar fi întărit curajul de a luptă al regelui Navarrei, mai târziu și rege al Franței, în vremi când fusese părăsit de toți? Deodată Mornay observă o șuviță subțire de păr argintiu ieșind de sub bonetă. Păli și numai cu greu începu să vorbească.

Discursul lui constituia o parte din ceremonialul și festivitățile ce aveau să se desfășoare în ziua aceea. Regina ascultă în picioare omagiul solemn al regelui Franței, înfățișat mai întâi în latinește și apoi în englezește de trimisul său extraordinar. Pentru a răspunde, se așeză însă. Urcă cele patru trepte până la tron nu cu vioiciunea pe care o dovedise încă nu demult, ci greoi, poate chiar cu o greutate prefăcută, și Mornay începu a nu-i mai dea crezare. Căci schimbarea era prea bătătoare la ochi, prea neașteptată, iar în afară de asta, mersu-i dinadins greoi dădu prilej unuia dintre cavaleri să-i ofere o mână spre se sprijini: acesta era contele Essex. Elisabeta nu-l învrednici,

însă nici măcar cu o privire, abia îi atinse mâna, dar își recâștigă dintr-o dată atitudinea regească. Privea de sus, strânsă tare în corsetul țeapăn, și îmbrăcată într-o rochie de mătase de un cenușiu închis, spre deosebire de culorile deschise cu care obișnuise privirile în anii trecuți. În schimb, favoritul ei părea că are cel mult douăzeci și șase de primăveri, chipul său fără o cută nu îngăduia a-i ghici prea ușor vârsta, iar mișcările îi erau nepăsătoare, ca de băiețandru oarecum neastâmpărat, deși distins. De ce ținea însă unul din lungile sale picioare de parcă ar fi plutit în aer? Fiindcă îi ajutase femeii îmbătrânite să urce treptele și trebuise să-și țină echilibrul. Voia să se știe lucrul acesta, voia că privitorii străini să ia aminte și să comunice că el însemna la Curte mai mult decât mărturisea regina, că el era stăpânul, și că ea nu mai găsise alt mijloc de scăpare față de farmecele lui, decât o îmbătrânire grabnică. De altfel lăsa să se înțeleagă toate acestea prin tot ce făcea. Întreaga-i supunere era prefăcută și chiar grația, pe care fără îndoială o avea, o simula doar. Se vedea limpede că răsfățatul și-ar lua cu dragă inimă câmpii, dacă ocrotitoarea lui nu ar veghea. Prea frumosul lui picior nu avea să rămână prea mult timp în aer; regină, fii cu ochii în patru, urmărește-l pas cu pas pe acest băiețandru pe care nu te poți bizui și care, din trufie deșartă, s-ar putea preschimba, din păpușă ce ți-a fost, în groaza și pierzania ta.

Întrucât favoritul nu plăcu de fel ambasadorului extraordinar, Mornay se bucură din toată inima de cele ce urmară. Essex se așezase în locul cel mai de frunte. Amiralul, mareșalul Curții și toți cei ce luau parte la ceremonie închipuiau o jumătate de cerc în jurul tronului regal: Essex, însă, se purta de parcă lui i s-ar fi adus acest omagiu, iar regina n-ar fi fost decât o momâie. Făcu un semn unchiului său Leighton, acesta puse în mișcare pe un alt domn și abia un al treilea scoase la iveală sulul de

hârtie scrisă - dar nu prea bucuros, după cum era ușor de văzut: se simțeau jigniți. Fără a se sinchisi, Essex pocni din degete, nerăbdător că textul discursului reginei n-ajungea destul de repede în mâna lui, căci se înțelegea de la sine că el trebuia să i-l înmâneze. Privindu-l cum îl întinde maiestății-sale, cu un gest nepăsător și supus totodată, s-ar fi părut că nimeni altul n-ar fi fost vrednic s-o facă. Dar după o clipită sulul de hârtie îi zbură din mâna împinsă la o parte cu grabă și hotărâre de maiestatea-sa. Căci regina și începuse să vorbească. Văzând că-i de prisos, favoritul făcu o mutră prostească și se întunecă treptat la față. Iar ce se petrecu mai departe cu el nu se mai văzu, căci se dădu binișor înapoi și dispăru după spatele unchiului său.

Limpede și poruncitor ca totdeauna, glasul maiestății-sale pătrunse până în ungherele cele mai depărtate îndărătul coloanelor și draperiilor; iar doamnele îl ascultară cu gura căscată, căci o asemenea forță intră în trup o dată cu aerul pe care-l răsufli. Elisabeta îl numi pe regele Franței singurul prinț al creștinătății care trăsese spada împotriva Spaniei - și rostind aceste vorbe se sculă în picioare, așteptând să se stingă murmurul de încuviințare din partea Curții. După care îi concedie, cu cuvinte binevoitoare, pe cei doi ambasadori. Înclinându-se, aceștia văzură sulul de hârtie scrisă, pe pardosea, neatins. Se retraseră, mergând de-a-ndaratele, cu fața spre regină, și Mornay, care continua să urmărească toate amănuntele, văzu că Elisabeta coborî de pe tron prin partea unde se afla sulul de hârtie și-l călcă în picioare.

Apoi regina nu-l lăsă pe Mornay să aștepte decât cinci zile până să-l cheme la dânsa fără a stârni vâlvă. Mornay se duse pe jos și o găsi pe Elisabeta la masa de lucru, care era plină de cărți. În palat nimeni nu-l întrebase pe cine caută. Și diplomatul se folosi de această împrejurare spre a lăuda fericita stare a unei monarhii în care Curtea nu-i o tabără militară, nu-și pune străji întărite în fața ușilor și își

găsește mântuirea în instituțiile, întemeiate pe dreptate, pe care și le-a dat. După aceste dintâi fraze, Elisabeta, care îl primi cu bunăvoință, înclină capul atât de tare încât părea a-l privi de jos în sus și a-i pune întrebarea mută: ce voia să înțeleagă prin aceste vorbe? De siguranța ei avea singură destulă grijă, indiferent dacă soldații ațineau calea oamenilor ori nu: și desigur Mornay știa asta. Dar diplomatul făcuse acest ocol numai spre a putea ajunge la miezul spuselor sale și anume că stăpânul său, regele Franței, inaugura o eră de pace lăuntrică, asemănătoare cu aceea pe care Anglia o datora marei sale regine. În felul acesta trebuiau înțelese și anume fapte și șovăieli ale stăpânului său, care altminteri ar fi putut părea ciudate. Mornay voia ca prin aceste cuvinte să ușureze trecerea la dezbaterea zvonurilor despre schimbarea religiei. Dar regina nu se opri asupră-le.

— Am avut adeseori a mă plânge de regele Franței, rosti Elisabeta limpede, cu un glas îndelung exercitat și îndeobște cunoscut pentru forța lui. După aceea urmă: Ar fi trebuit să cucerească Rouenul cu armele, de asta i le-am trimis.

Mornay își aminti: „Nu sunt decât doi ani de când părea un suflet chinuit, rătăcind fără trup, din pricină că Essex al ei nu putea fi înduplecat să se depărteze de Rouen! Acum în fața mea e o femeie resemnată. Fără bonetă, i se văd bine șuvițele de păr alb și printre ele cele roșii, nu puse pe deasupra, ci acoperite, ca aurul ferit de priviri”.

— Ar fi putut îngenunchea Parisul înfometându-l, vorbi iar regina, de astă dată cu un ton mai puțin hotărât decât atunci când amintise de Rouen.

Și Mornay îi dădu îndată explicațiile pe care le avea pregătite: un rege e dator a cruța viețile supușilor săi, chiar dacă aceștia s-au răzvrătit împotrivă-i. Căci, împlinind voia lui dumnezeu, el și supușii săi sunt meniți a viețui laolaltă.

Regina îl privi din nou: credea oare cu adevărat ceea ce spunea? După care zise simplu:

— Bine a făcut stăpânul domniei-tale.

Ambasadorul se înclină, mulțumind. Iar în gândul lui se întrebă: „Dar cu schimbarea credinței cum rămâne?” Regina, însă, îi explică, pe un ton mai familiar decât înainte, de ce socotea că regele făcuse bine ceea ce făcuse.

— Stăpânul domniei-tale e un rege adevărat. Mai degrabă își răscumpără orașele, decât să le prefacă în ruine. Treburi pentru care se folosește de dughengii și boccegii de teapa acelui Rosny.

— E un slujitor credincios, rosti Mornay hotărât.

Și Elisabeta încuviință cu capul:

— E unul dintre vechii prieteni. Dar un rege își face și prieteni noi. Și îi părăsește pe cei vechi - urmă o mișcare a mâinii - când nu-i mai pot fi de folos.

Cu dragă inimă Mornay ar fi vrut să întrebe dacă printre noii prieteni puteau fi și ticăloși ori trădători. Dar tăcu și ascultă mai departe.

— Poate că ar putea să o scoată la capăt și fără schimbarea credinței.

Cuvântul mult așteptat fusese rostit. Ambasadorului îi bătu mai tare inima. Cu buzele întredeschise, Elisabeta părea dusă pe gânduri.

— Dar ar trebui să curgă mult sânge, constată tot ea cu glasul scăzut și ridicând din umeri. Era păcii n-ar începe atât de curând. Iar după fiecare din bătăliile lui, puterile-ar chibzui din nou dacă n-ar fi mai bine să amâne recunoașterea. „*Vederemo*[1]” a spus Papa. Aliații regelui Franței s-ar sătura și ei în cele din urmă și și-ar pierde și răbdarea și nădejdea.

Pe neașteptate își aținti privirea ascuțită în ochii ambasadorului.

[1] Vom vedea (it).

Mornay înțelese că venise clipa să spună ce avea de spus, dar nu știa cum să înceapă. Se așteptase să fie copleșit cu mustrări, dar Elisabeta nu era de fel supărată din pricina funestului zvon: vorbise de parcă acesta ar fi fost chiar adevărul-adevărat și se purtase ca și cum ar fi dorit ca cele ce se șopteau să se și întâmple. Mornay n-o crezu însă. Nu se putea ca o protestantă atât de dârză să-și piardă răbdarea și nădejdea datorită faptului că aliatul ei rămânea credincios religiei. Nu era felul ei acesta, se vede că are alte temeri. Și Mornay se întrebă dacă regina nu voise cumva să-și ascundă sub masca îmbătrânirii și a resemnării tocmai cunoscuta-i patimă pentru adevărata credință. Fără îndoială că numai de aceea îndrumase astfel convorbirea. „Acum e acum; ferește-te a face vreo greșeală! Nu recunoaște că regele ar putea abjura. Te ispitește, spre a te face să vorbești deschis. Dar asta și vreau și o pot face fără primejdie. Regele nu va abjura!”

Și, dându-și acest îndemn, Mornay își recapătă într-o clipită iscusința de multă vreme câștigată și întreaga forță spirituală. Începu dar a vorbi măsurat, înșiră izbânzile dobândite de noua religie și de cauza eliberării omului; ele nu puteau fi despărțite una de cealaltă și de aceea protestantismul cucerea lumea. Veneția, cea mai veche republică, și-a adus omagiul regelui Franței și-i urmărește înălțarea și faptele, cu gândul de a rupe cu Roma. Papa însuși a trebuit să declare: „Vom vedea”, fiindcă nu mai putea lăsa să cadă anatema asupra unui prinț de partea căruia era jumătate din Europa.

— E singurul prinț care a tras spada împotriva Spaniei, repetă Mornay aidoma vorbele Elisabetei. Aflată în plină decădere, Spania mai poate ridica oști, mai poate apăsa greu ca un leș asupra popoarelor; dar ce altceva mai poate dobândi până la urmă? Căci nu e vorba numai de un singur prinț, de un singur erou, care a tras spada; e vorba de popoarele Europei și de mișcarea de eliberare a omenirii.

Aceasta poate suferi lovituri, dar cu atât mai mult va păși neîncetat înainte, mai poate suferi înfrângeri, dar cu atât mai mult se va extinde. Regele meu se sprijină și luptă pe un tărâm de neclintit: pe împlinirea voinței lui dumnezeu în istoria omenirii.

Regina asculta și tăcea. Fața ei luă o expresie respectuoasă, de școlăriță. Până la urmă se plecă asupra mesei, sprijinindu-și bărbia în podul palmei. Lui Mornay îi trecu ca fulgerul prin gând: „Țin o cuvântare, îmi arăt talentele, regina îmi admiră oratoria, dar de asta am venit eu aici?” N-avu, însă, timp să mai adâncească gândul. Însărcinarea ce o avea îi cerea să întărească terenul câștigat și s-o câștige pe regină cu totul de partea lui - cu ce însă? - acum când toate faptele fuseseră date pe față. „Le-am înfățișat în felul în care trebuie arătate spre a dovedi că stăpânul meu rămâne credincios adevăratei religii. Dar e cu putință?!”, se întrebă deodată Mornay. „Nu pot urma mai departe așa, căci nu-i va rămâne credincios. E gata să se convertească”. Era prima oară când bietul Mornay avea convingerea de neclintit că această convertire se va întâmpla; iar convingerea îi fusese insuflată de însăși cuvântarea sa, rostită sub privirea admirativă a reginei Angliei.

Își ridică mâinile de pe brațele jețului, le ținu în aer și-și feri ochii. Apoi dintr-o dată se hotărî, se sculă, își apăsă mâna dreaptă pe piept și spuse simplu:

— Mărturisesc. Regele își va renega religia. Se va avânta în săritura spre necunoscut, cum o numește chiar el.

Fără a rosti o vorbă, Elisabeta îi dădu a înțelege: „Suntem de aceeași părere. Dar de ce abia acum?” Iar Mornay îi răspunse:

— Fiindcă e un fapt, e însuși adevărul și, totuși, nu e adevărat. Căci douăzeci de ani de lupte pentru conștiință sunt și ei un fapt - un fapt tot atât de adevărat și peste care nu se poate trece. Inima lui nu poate fi convertită.

O mișcare a umărului reginei exprimă: „Atunci se va converti fără inimă”. Mornay ridică glasul:

— De cinci ori și-a schimbat religia până acum. De trei ori a fost vorba de o întunecare a conștiinței, impusă cu sila, de nevoie. Asta va fi a patra oară și nu va dura mai mult decât de celelalte trei ori. O știu și o mărturisesc. Regele meu e mare prin lupta pentru libertatea noastră; dacă n-ar fi dus această luptă, n-ar fi însemnat nimic. Fie ca maiestatea-voastră să-și aducă aminte de asta și de smeritul slujitor care i-a dat un sfat bun. Nu luați niciodată ca adevărată convertirea stăpânului meu și nu-i retrageți prietenia și ajutorul.

După care Mornay răsuflă adânc, pregătindu-se a cuteza să spună lucrul cel mai de seamă ce avea de spus; la drept vorbind, gândul acesta îi venise, însă, abia în timp ce răsufla.

— Regele Franței va întemeia o biserică a țării sale: va întruni amândouă credințele și-l va goni pe Papa din biserica noastră.

Vorbise hotărât, dat fiind că acum înțelesese și pătrunsese totul și încheie cu formula gata pregătită:

— *Imminet schisma in Gallia*.[1]

Elisabeta îl privi, încuviință cu un semn al capului, și singuru-i răspuns fu că zelul l-ar putea împinge să facă ceea ce nu-i stătea în fire, anume să facă versuri.

— *Si natura negat, facit indignatio versum* zise ea. Ceea ce ar fi putut însemna și: Ai născocit toate astea și bați câmpii.

Îi vorbise, însă, prietenos. Iar ceea ce mai adăugă îl aduse cu picioarele pe pământ.

— Foarte frumoase, dragul meu, vorbele domniei-tale despre lupta pentru libertate. Dacă n-ar purta această luptă, nimic nu l-ar putea face mare. De aceea, va continua

[1] Schisma amenință în Galia (lat.).

să se războiască și să-l învingă pe regele prea catolic al Spaniei și după convertire. Sunt încredințată de asta și am să-l ajut. În ce privește, însă, lupta pentru credință - și deodată tonul îi deveni mai aspru - domnule de Plessis, unde ați fost în ultimii zece ani?

Mornay înțelese: „Am pierdut, nimic nu-mi mai poate ajuta, trebuie să vorbesc ca un creștin”.

— Slăvirea domnului e tot atât de însemnată ca slujirea regelui, recunoscu el.

Auzindu-l, Elisabeta păru dintr-o dată și mai îmbătrânită.

— Cu astfel de păreri îți pregătești singur un al doilea surghiun, îi spuse cu glas tremurător și arăta de parcă ar fi fost mișcată până la lacrimi. Ai darul imaginației și al puterii de convingere. Aproape că nu m-ai lăsat să răsuflu, dar eu sunt o regină bătrână și știu cum merg treburile. Stăpânul vostru are să vă cuprindă în brațe pe voi protestanții, deoarece se spune că-i un om de inimă: dar dacă vă veți împotrivi cu adevărat, are să vă taie capetele. Nici eu nu m-am purtat altfel față de catolicii mei, cu singura deosebire că nu i-am îmbrățișat. Voința lui dumnezeu e aici într-un fel și acolo în alt fel. Are să vă taie capetele, repetă bătrâna îndurerată - căci dacă ar fi spus altminteri aceste vorbe, cu o figură maiestuoasă și un glas puternic, lucrul ar fi fost respingător și cu neputință de îndurat; Mornay se și simțea îmboldit s-o ia la fugă.

Apoi continuă, de parcă și-ar fi amintit deodată că se afla și el acolo:

— Aș vrea să se facă o excepție cu domnia-ta. N-aș vrea să ai nimic de suferit. Am să pun un cuvânt bun pentru domnia-ta. M-ai slujit, așa cum l-ai slujit și pe regele domniei-tale: n-am să uit. Dar nu voi mai avea niciodată prilejul să te primesc ca ambasador al regelui Franței.

Cu fiecare vorbă pe care-o rostea părea mai firească și parcă mai puțin bătrână.

— A compromis izbânda protestantismului în clipa când

și-a luat noua iubită.

Înlătură împotrivirea lui Mornay cu o mișcare a mâinii, și continuă:

— O regină cunoaște și asemenea lucruri. Cine va conspira acum împotriva izbânzii lui catolice? Iubitele sunt întotdeauna amestecate în conspirații.

Devenise țeapănă, mâinile-i strângeau cu putere brațele jețului, privirea-i aducea cu aceea a unei păsări: albastră-cenușie și parcă fără pleoape. Sări în sus, făcu vreo câțiva pași grăbiți, cu capul dat pe spate și întrebă, strigând:

— L-ai văzut?

Mornay încremeni, de parcă în fața ochilor lui s-ar fi ivit un monstru.

— Acum îl cunosc. Am început să-l cunosc. Pe vremuri ne-am dat multă osteneală să-l aducem înapoi din fața Rouenului; dar mai bine am fi făcut să-l fi lăsat acolo, pentru că știam și pe atunci destule.

Se repezi spre Mornay cu picioarele-i lungi și se aplecă asupra lui:

— Sulul de hârtie, hai? Ai înțeles tâlcul ceremoniei? El în frunte și eu momâie? Întipărește-ți bine în minte cam arată primejdia. Regele vostru o numește săritura în necunoscut. Dar eu nu vreau să fac nici o săritură. Dintr-o dată strigătele se preschimbară în vaiete. Regele vostru va trebui să taie capetele celor pe care i-a iubit cel mai mult. Spune-i-o! Și nu uita să-i atragi luarea aminte, s-o ia înaintea conspiratorilor. Va trebui să-i descopere, mai înainte chiar ca ei înșiși să-și dea seama unde vor ajunge.

Acum femeia plângea fără să se mai poată stăpâni și cât era de lungă se aruncă pe pernele de mătase de pe sipet: un biet monstru care suferea cumplit, fără rușine. „Nu trebuie să mă uit”, gândi Mornay, dar nu se mișcă din loc. „E doar regina”. Și fu scuturat de fiori, greu de deosebit dacă din pricina sârbei ori a respectului. Sub prefăcuta îmbătrânire și resemnare, Elisabeta își ascunsese patimile

ei, oricare ar fi fost ele. „Dar nu despre patima pentru credință e vorba, ci despre aceea pentru putere și pentru regatul ei”, își zise cucernicul Mornay, necutezând a merge cu gândul la patima cea mai rușinoasă. Cu toate acestea, în fața ochiului său lăuntric vedea un eșafod îmbrăcat în negru și vedea și cine urcă pe el.

Adastă cu capul întors. Iar într-un târziu, când îl îndreptă din nou spre regină, Elisabeta se afla în fața mesei pline cu cărți, deschisese una din ele și își mișca buzele. Băgă de seamă că era privită și-i spuse:

— Ați fost departe, domnule ambasador. Între timp am citit latinește - nu franțuzește, limbă pe care n-o prea stăpânesc, cum bine o știți. V-ați gândit, desigur, la timpurile grele ce vor veni și s-ar putea ca astfel de timpuri să vă aștepte cu adevărat. Un alt surghiun la vârsta domniei-tale, vârsta când simți nevoia de odihnă. Dar am să vă păstrez o bună amintire și vă ofer adăpost.

Cu aceste vorbe îi dădu a înțelege că întrevederea luase sfârșit. Mornay se înapoie la hanul său de pe Tamisa. N-avea poftă să mai viziteze pe nimeni, nici pe ambasadorul rezident și aproape mai puțin încă pe lordul Burghley. Odaia în care stătea voia să sugereze fastul unui castel - fără a avea menirea și rostul acestuia; și nefericitul Mornay găsi o asemănare între el și acea odaie. „De acum înainte nu mai sunt decât un mormânt spoit. Și dacă aș avea măcar curajul să mă port așa cum o cere noua mea situație. Cu regina m-am purtat ca un om menit a trăi; dânsa a trebuit să-mi deschidă capul, să-mi arate că sunt zvârlit printre morți?” Își aminti: „De câteva ori am dus negocieri politice, susținând că stăpânul meu va părăsi religia; atunci am crezut că-i păcălesc pe alții. Acum lucrul s-a adeverit și păcălitul sunt chiar eu”. Cu umerii plecați, privi pe fereastră; jos, în vale se rostogolea și scânteia fluviul. Odinioară au fost pe aici zile de vară, Tamisa, apa, aerul și țărmul erau îmbrăcate în culori pale, vaporoase,

care-i făceau pe toți, chiar și pe surghiunit, să se simtă fericiți ca niște copii. Pe vremuri au fost pe aici zile de vară.

Dar Mornay nu era omul să stăruie în gânduri înduioșătoare și nici de deznădejde nu se lăsa cuprins. În săptămâna ce urmă se închise în odaia lui, spuse că e bolnav, dar scrise o savantă și prea convingătoare lucrare despre nevoia unei biserici de stat galicane. Și fu încredințat că și-ar fi impus părerea, dacă ar fi putut aduna în acele ceasuri, acolo în odaia lui, conciliul prelaților și al păstorilor, împreună cu regele. Dar cu toate că lucrarea fusese dusă la bun sfârșit, odaia rămăsese totuși tristă și goală; de aceea Mornay aprinse focul și zvârli în cămin foile scrise. După care îl vizită pe ambasadorul Beauvoir, îi povesti, fără a se rușina, de neizbânda suferită în convorbirea cu Elisabeta, stărui însă asupra experienței lui în relațiile cu regina; aceasta își schimba hotărârile, dacă nu cedai. Și îl rugă pe Beauvoir să-i mai mijlocească o singură audiență: căci Mornay se simțea acum destul de puternic spre a o hotărî să facă un protest pe lângă regele Henri împotriva convertirii sale. L-ar opri să facă o afacere proastă, stărui Mornay. Beauvoir îi făgădui, deși nu dorea amestecul reginei Angliei. Iar pe domnul de Mornay îl socotea mai mult teolog decât practician al artei de a conduce treburile statului, deși invoca motive lumești pentru acțiunea sa. De altfel Elisabeta răspunse că n-avea nici o clipă liberă, că nădăjduiește să-l revadă curând pe domnul du Plessis-Mornay și că amiralul ei îi va pune la dispoziție un vas al flotei regale pentru înapoierea sa în Franța.

Înainte ca vasul să fie gata de plecare, Mornay își luă rămas bun de la singuru-i prieten englez. De data asta marele trezorier îl cruță de trecerea prin biroul comun și îi deschise o ușiță tainică. Mornay se încovoie și ajunse astfel în cabinetul căptușit cu lemn negru. Între două pahare, pe

masă se afla o sticlă de Clairet, vinul pe care-l bea de obicei regele Franței.

— Să bem pentru fericirea și sănătatea lui, rosti lordul Burghley și amândoi goliră paharele, în picioare.

După care se așezară și tăcură.

— Acum știi totul, mai spuse nobilul lord și se strâmbă de parcă vinul ar fi fost prea acru. Regele vostru va avea și mai departe o aliată împotriva Spaniei.

„Și împotriva religiei”, gândiră amândoi. „Ca și împotriva dreptății. Pentru că așa-i făcută lumea”, își mai adăugară. „Nici un regat nu-i cruțat de păcat și de ispășire”. Iar Mornay vorbi foarte rar, încercând a umple tăcerea:

— Regele se avântă în săritura spre necunoscut cu o uitare de sine de care noi n-am fi în stare. Și e greu să găsesc cuvinte spre a lăuda îndeajuns înțelepciunea marii voastre regine. Maiestatea-sa mi-a dat o lecție cu adevărat minunată despre ceea ce înseamnă dreptatea și ce este nedreptatea.

— Minunată, repetă Burghley.

Ochii îi străluciră și ridică degetul arătător, de parcă și-ar fi amintit de vechi înfățișări ale unor minuni. Și, simplu ca totdeauna, spuse:

— Înțele: osteneala domniei-tale a fost zadarnică. Iartă-mă, dragul meu, că nu m-am încumetat să ți-o arăt mai dinainte. Căci cunoșteam înțelepciunea reginei și știam de asemeni că-i mai greu să ai a face cu înțelepciunea decât cu patimile; de altminteri, pe ale ei le-a biruit.

Mornay nu se împotrivi - trecu sub tăcere izbucnirea prin care Elisabeta se trădase, de parcă n-ar fi fost de față. În schimb spuse:

— Între mine și regele meu nu se va schimba nimic. Îmi cunosc datoria și mi-o voi face cu și mai mare râvnă după convertirea sa, deoarece stăpânul meu se va afla atunci într-o situație și mai primejdioasă decât până acum.

Burghley îi aruncă o privire pieziṣă ṣi îl opri:

— Domnia-ta însuṭi va trebui să te converteṣti.

— Nu, strigă Mornay, dar se stăpâni pe dată ṣi încheie cu un glas înăbuṣit - de umilinṭă ori de încăpăṭânare? - cine sunt eu ca să reneg adevărul? Mă minunez că regii o pot face ṣi pământul nu se prăbuṣeṣte.

— Bea un pahar până caut eu ceva, îl pofti Burghley, apoi se sculă ṣi, cu o apăsare, dădu în lături un anume panou al peretelui.

Trecu o clipă până găsi ce căuta, apoi aṣternu pe masă o hârtie îngălbenită ṣi tocită pe muchiile îndoiturilor. Desenul înfăṭiṣa vechea zidire a creṣtinătăṭii, urcând spre vârf în capiteluri din ce în ce mai mici, dintre care cele din urmă se pierdeau undeva în văzduh. Ṣi amândoi priviră tăcuṭi cum enigmaticul monstru se năpustea cu falca aprinsă, cum luau foc coloanele, cum un creṣtin privea îngrozit ṣi neputincios ṣi cum, cu toate acestea, zidirea se ṭinea în picioare, de parcă ar fi plutit în aer, deṣi coloanele de sprijin fuseseră distruse. În cele din urmă, Burghley rosti:

— Taina nedreptăṭii, aṣa ai numit domnia-ta conceptul meu. Cât de multe ṣtiam atunci - înainte de a ṣti totul.

— Ṣi cât de mult nădăjduiam încă - deṣi nu mai aveam nici o pricină de a nădăjdui, observă Mornay.

Prietenul îi dădu conceptul. Mornay îl împături după muchiile tocite ṣi îl vâri în buzunar.

— Umblă sănătos, Philipp, îi ură Burghley.

Nici unul nu vărsă vreo lacrimă, feṭele le păreau mai degrabă împietrite. Dar, împotriva obiceiului, se îmbrăṭiṣară.

CEL ÎNFRÂNT

Maiestatea-sa catolică aștepta în genunchi să fie dezlegat de păcate. Duhovnicul își trecu palma peste capul plecat al regelui, cu buclișoare străvezii, apoi îi ajută să se scoale în picioare.

— Fă lumină! porunci Don Filip duhovnicului, cu atâta lipsă de considerație de parcă s-ar fi adresat unui lacheu.

În clipa aceea era spălat de toate păcatele și nu mai avea a recunoaște întâietatea nici unui cleric. „Până când ai să vii iar în patru labe”, gândi duhovnicul, cuprinzând și pe maiestatea-sa catolică în largă-i cunoaștere a lumii. Cu toate acestea îi dădu ascultare. Se duse la fereastră, trase perdeaua, apoi stinse și singura lumânare care mai ardea. Era o lumânare fixată în peretele de lângă masă, cu apărătoare de argint care îi arunca lumina asupra hârtiilor. La început le luminase un mănunchi de flăcări, dar se stinseseră, rând pe rând, de-a lungul nopții de veghe.

Se iviseră zorile unei dimineți de primăvară. Duhovnicul, văzând pleoapele înroșite ale regelui, fu de părere că ar fi bine să deschidă fereastra.

— Așteaptă, până am să-ți poruncesc eu, mormăi moșneagul. Nu mă grăbesc să văd o nouă zi. Se așeză în jilț și închise ochii. Nu e nici o grabă să se iște iar larmă și învălmășeală și cu atât mai puțin să se deștepte din nou poftele netrebnice ale oamenilor.

Era îmbrăcat în negru și foarte puțin alb. Fiecare părticică a straielor îi era mototolită, mâinile îi erau murdare de praf și cerneală. Bărbia ascuțită îi cădea pieziș pe piept; deși nu mai era scrobită, colereta creață îl făcea să țină în poziția asta incomodă capul, care nu-și mai găsea odihnă decât pe propriul piept și nicăieri altundeva. Și

pentru că regele horcăia, duhovnicul măsură cu privirea toată strada, care era, însă, goală. Se putea bănui că peste drum, după colț, se afla hoitul unui cal, uitat acolo de o zi ori de o săptămână; dar de văzut nu se vedea decât burta umflată. O dată cu soarele aveau să se adune și muștele. La ceasul acela, casele, așezate într-un larg semicerc în jurul palatului regal, erau fără culoare, și mute; și păreau mai scunde, mai umile, pentru ca să se poată vedea parcă mai bine distanța dintre clădirea de peste drum și ele, să se vadă cum se îngrămădeau umbrele dese peste casele mici, câtă vreme palatul se înălța până la prima rază a dimineții.

Jos, sub fereastra palatului, se ivi un copil cerșetor, trăgând după sine o femeie peste măsură de grasă, la fel de zdrențăroasă ca și el, dar de trei ori mai bătrână. Înnoptaseră amândoi sub arcadele palatului, pe o bancă de piatră, cum era obiceiul; iar acum culegeau de pe jos cele mai bune rămășițe, luând-o înaintea altora. De câte ori băiatul dibuia ceva bun de mâncat, o lovea peste șezut pe zgripțuroaică și aceasta se repezea să ridice. Pentru că el era stăpânul. Duhovnicul simți dispreț față de toți cei ce se fac stăpâni peste oameni, și mai cu seamă față de cel care horcăia în spatele lui.

Regele, care ațipise, se trezi speriat, dar își veni repede în fire și rosti:

— Destul. Lumea nu știe ce-i odihna. Niciodată n-a domnit în lume o liniște desăvârșită.

— Nici măcar în piața de sub fereastra maiestății-voastre, întări duhovnicul. Numai în împărăția domnului e liniște și bună pace. Regelui îi este hărăzit a-i pedepsi pe oameni pentru poftele lor deșarte - și a le trage câte una peste dos.

Aceste ultime vorbe le șuieră abia auzit printre dinți.

— Mi-a fost hărăzit, repetă regele. Atunci de ce nu izbutesc, de ce izbutesc din ce în ce mai puțin? De multe

ori am fost gata să întind imperiul și liniștea lui adâncă asupra întregii creștinătăți. Dar de fiecare dată se ridică un răzvrătit și-mi pune bețe în roate. Ai putea să mă lămurești de ce îngăduie domnul ca un căpitan nerușinat...

— Un eretic, îl îndreptă duhovnicul. Dumnezeu are neapărat nevoie de eretici, căci pierzania lor sporește pururea slava lui.

— Și cazna mea și lipsa de somn și bicisnicia trupului și ispitele cugetului. Nu merg bine lucrurile pe acest pământ sălbăticit. Dacă mi-ar fi dat să trăiesc o singură zi fără răzvrătire și erezie, m-aș socoti, în sfârșit, vrednic de pacea cea fără de sfârșit.

— Amin, încheie duhovnicul.

— Până una-alta pierd, însă, bătălie după bătălie și un căpitan nerușinat le câștigă. Cu ce-mi ajută maiestatea-mea catolică? La Paris îl aleg rege al Franței, iar mie îmi scapă din mână un regat, un regat de care atârnă totul, cel din urmă pe care ar fi trebuit să-l adaug la moștenirea ce mi-a lăsat-o părintele meu, împăratul, pentru ca lumea întreagă să fi fost supusă, mântuită.

— Fapta asta este peste puterile maiestății-voastre. Umiliți-vă.

Glasul lui Don Filip deveni deodată ciudat de ascuțit.

— Dar căpitanul se umilește? El își leapădă credința și intră în sânul bisericii, iar curând are să fie rege al Franței. Și voi încuviințați. Da, am ajuns să-i vedem și pe episcopii din regatul Franței strângându-se în jurul lui, insuflându-i preceptele credinței, iar el are să-și bată joc de ei și are să repete tot ce-i vor spune. După care răzvrătitul, ereticul, desfrânatul are să intre în Paris - cu amanta lui, și voi încuviințați toate astea.

— Dânsa a cumpărat Franța cu optzeci de mii de taleri.

— Dar eu am făcut mai mult decât să plătesc. Am dobândit de la papa Clement ca nici un preot să nu se afle în preajmă-i. Și uite, acum s-au strâns cu toții în jurul lui și

dau dovada unei slăbiciuni de neiertat față de păgânul și filozoful care le cântă cum vrea el. Am pierdut din mână un regat, numai din pricină că voi trădați religia.

— Regatul l-ați pierdut din pricina slăbiciunii omenești.

Duhovnicul își întinse capul către Don Filip.

— De ce n-ați plecat la Paris cu infanta, ca s-o proclamați acolo regina Franței? Căpitanul nu-și cruță ființa. Pe când maiestatea-voastră ați vrea să cuceriți și acest regat de la masa de scris: dar puterile v-au părăsit și masa asta e din cale afară de șubredă!

Și duhovnicul clătină masa. Iar când văzu că regele avea de gând să se stropșească la el, i-o luă înainte:

— Întrebarea nu e dacă biserica vă slujește cum trebuie ori nu. Asta-i îngâmfare. Întrebarea care se pune e alta: dacă maiestatea-voastră vă mai faceți datoria față de biserică? Asta-i întrebarea la care Roma caută acum un răspuns.

Regele căzu pe gânduri: scaunul păru a fi crescut nemăsurat de mult, iar duhovnicul îi păru un uriaș întunecat. Și din pricina loviturii căpătate, Don Filip își încreți atât de tare obrazul încât ochii, nasul, gura nu se mai văzură decât ca o bucată de piele străbătută de cute. Din fața strânsă boț nu mai rămăsese decât barba subțire și fruntea îngustă, deasupra căreia cădeau primele luciri ale zorilor. Pe creștetul lunguieț erau parcă înfipte câteva buclișoare de păr blond-spălăcit.

Apoi pauza luă sfârșit, spaima fu învinsă. Don Filip își întoarse scaunul cu spătarul către fereastră și duhovnicul trebui să-l ocolească.

— La datorie! rosti regele, apoi chibzui și repetă: La datorie, atât am știut toată viața mea. Nici o judecată, nici măcar aceea a Romei, nu poate afla o vină cât de mică aceluia care am fost!

Duhovnicul nu găsi răspuns și clipi din ochi spre a se feri de lumina zilei ce creștea mereu; între timp Don Filip își

recapătă trăsăturile feței, și ce trăsături! Chipul încăpățânat, neomenos de rece, ca de pisică, din ceasurile când stăpânea. Nici n-avea nevoie să ridice glasul: oricine, din cel mai îndepărtat colț al țărilor și regatelor sale, l-ar fi înțeles, de spaimă.

— Am condus imperiul mondial de aici, de la masa asta, fără a mă folosi de mădularele mele, folosință vrednică de dispreț și de batjocură. Lumea a dat ascultare numai cugetului meu și încă în așa măsură, încât voința mea putea s-o frământe ca pe un bulgăre de lut. În vremea asta, niște căpitani nerozi s-au învârtit în cerc, mereu în jurul aceluiași loc, fără a înțelege mersul lumii. Să fi fost loviți de dambla? Asta-i, căpitanul e un damblagiu, pe când eu am avut iuțeala îngerilor.

Călugărul nu se clinti. Dar gândi: „Până acum merge. De aici înainte are să-și iasă, însă, din fire și are să sfârșească prin a huli ca un copil”.

— Am și curățenia îngerilor. M-am ferit de plăcerile cărnii, ca acei fără trup, numai prin puterea spiritului meu, cum am făcut toate. M-ați pus să mă rog și să mă spovedesc; cu atât mai mult m-aș fi putut dar înfrupta din carne grasă, cum face căpitanul, pentru că mi-ați fi iertat-o. Nici cel de sus n-a făcut vreo mișcare spre a mă ajuta să fiu curat ca unul din cei din preajmă-i. Numai spiritul și voința mea au făcut totul - și de aceea am stăpânit lumea fără a cădea în ispita cărnii omului și n-am atins-o. Carnea grasă nu s-a lăsat frământată de mâinile mele, nu m-a înconjurat cu duhoarea ei, n-a fost udată de plăcerea mea și nu s-a înmulțit prin sămânța mea. I-am lăsat căpitanului toată carnea acestei lumi, căci împărăția cerurilor nu va fi nicicând a lui.

„La ce bun, însă, toate astea - gândi călugărul care tăcea de vreme ce în vorbe ai pomenit de zece ori de carne, iar în gând de un număr nesfârșit de ori?”

— O îmbrânceală dibace are să-l arunce în cele din urmă

în fundul clocotitor al iadului.

Don Filip nu-și mai putu ține în frâu fervoarea, începu a vorbi cântând, își roti privirile.

— În timp ce pe mine mâinile domnului au să mă înalțe curând până lângă tronul lui. Lumina vine de la coloanele rotunde ale acestuia și nu de la domnul dumnezeu; cel de sus se ține în umbră, ca mine. Iar în lumină se vede numai carnea - carnea fără ființă a îngerilor. Ei au trupuri de femei, de o neasemuită rotunjime, pe care ți le întind să le pipăi, lucru ce n-are, însă, nimic pământesc în el și nu are nimic de-a face cu plăcerile cărnii, de care se bucură căpitanul.

Călugărul găsi că se ivise un prilej nimerit, grăi dar cu vădită îngăduință:

— Ce puteți ști despre toate câte sunt în ceruri, Don Filip? Prin ceea ce a făcut, maiestatea-voastră n-a dat imperiului ce stăpânește lumea nici cea mai mică strălucire; imperiul se află dimpotrivă într-o stare cum nu se poate mai proastă. Între maiestatea-voastră, care sunteți legat prin toată făptura de cele pământești, și mântuirea veșnică, se află biserica; nu uitați asta.

Don Filip luă o înfățișare îmbufnată, ce-i oglindea însă numai neputința. Încercă să arate că vorbește ca un creștin care tocmai se spovedise și care dar nu mai avea, pentru moment, nici un păcat. Argumentul acesta nu-l scoase, însă, pe călugăr dintr-ale lui, ci, dimpotrivă, îl întărâtă.

— Păcătuiți cu gândul. Păcatele pe care le-ați mărturisit și pe care le înșirați mereu la spovedanie sunt păcate săvârșite cu gândul, iar acum v-ați și înfundat din nou în ele până sub pântec. Vreți să fiți neprihănit? Eu și numai eu pot hotărî în această privință. Cuvântul meu face ca faptele voastre să fie de parcă n-ar fi fost, iar gândurile de parcă nu le-ați fi gândit.

— Crezi? îl întrebă Don Filip încurcat.

Și călugărul îi citi încurcătura în ochii tulburi.

— Culcați-vă, îi porunci dar, și feriți-vă de vise. Purtările nechibzuite ale regelui Franței sunt trista pricină a ispitelor maiestății-voastre; mi-am dat seama de asta înaintea maiestății-voastre. Culcați-vă și, prin rugăciunile mele, voi face să vă treziți fără păcate, până când ne vom vedea din nou.

Don Filip închise ochii, dar nu-și află totuși liniștea când capul i se plecă pe piept; spre a afla uitarea, capul ar fi trebuit să se odihnească pe pieptul altcuiva; carnea mult dorită s-ar fi îndoit sub greutatea capului și l-ar fi amețit cu mirosul ei. Don Filip era foarte îngrijorat că, veghindu-l, duhovnicul i-ar putea ghici, ba i-ar putea chiar vedea păcatele pe care le săvârșea cu gândul. De aceea se prefăcu o bună bucată de timp că doarme. Dar când se prefăcu apoi că se trezește, călugărul nu mai era acolo. Don Filip se ridică greoi, se îndreptă târându-și pașii spre fereastră, o deschise puțin și scoase capul afară.

Soarele se înălțase deasupra zării și șuvoiul lui de lumină începuse să scalde castelul. Dar de cealaltă parte a străzii, hăt departe, casele erau încă în umbră și mute. Lumina scotea în vileag hârtoapele adânci și neregulate, gropile pline de murdării, iar vântul de dimineață mâna praful peste ele. De după colț se iviră alergând niște copii cerșetori: Don Filip își trase înapoi capul, crezându-se descoperit. Dar nu; un palanchin făcea colțul spre piață; i se vedeau cele două roate, cei trei catâri, pernele de mătase acoperite de un baldachin cusut cu fir de aur. Vizitiul umbla pe jos, plesnind cu biciul după copii, dar fără a-i atinge. Pușlamalele ațineau calea palanchinului, se tăvăleau pe jos prin fața dobitoacelor; o grămadă de mădulare omenești care ar fi putut răsturna totul. Vizitiul nu mai știu cum să-i astâmpere, o slujnică aruncă un pumn de bănuți zurbagiilor. De pe perne se ridică stăpâna.

Era o doamnă nurlie și bogată, dar nu de la Curte, cum

băgă de seamă Don Filip. Se uită împrejur, căutând ajutor ori privitori dar, se înțelege, nu văzu pe nimeni la ceasul acela timpuriu al dimineții. Don Filip o pândea de după perdea. Avea o frumusețe opulentă, pieptul mare mărginit de mătase neagră se dăruia nestingherit privirilor: horbota, care îl acoperea, alunecase și frumoasa n-o mai trăsese la loc. Dimpotrivă, își dezgolise și piciorul, pe care-l scosese spre a coborî din palanchin, pentru a privi mai de aproape hârjoana vagabonzilor. Lui Don Filip i se păru, însă, că gândul ei era de a fi chiar dânsa văzută și anume de el - ceea ce nu era, însă, adevărat. „E prea devreme, o femeie ca asta nu părăsește patul la un asemenea ceas cu socoteala îndrăzneață că un bătrân stăpânitor al lumii o va pândi pe după perdea, după o noapte nedormită.” Dar conștiința-i tulbure și păcatele pe care le săvârșea în gând îl țintuiau totuși locului.

„Cine sunt eu, la drept vorbind? Popoarele trebuie să tragă la vâsle pe galerele mele. Iar eu? Eu sunt un ocnaș - pentru care nu există nici bucuria, nici carnea. Fac zece pași, intru prin ușița aceea în capelă și acolo stau de vorbă cu dumnezeu: cu altcineva nu-i potrivit cu rangul meu să stau de vorbă. Și să nu afle duhovnicul: dumnezeu mi se destăinuie, atunci când tăifăsuim, ca singurul care sunt de seama lui. După aceea, însă mă trimite înapoi la masa de lucru.” Apoi, cu glas tare, rosti:

— Eu, Filip, al doilea după dumnezeu, sunt un ocnaș.

— Nu huliți! îl opri călugărul. Al doilea după dumnezeu și ocnaș! Cine a mai auzit?! exclamă apoi cât se poate de batjocoritor.

Dar regele șuieră printre dinți:

— Taci!

Abia de își întoarse capul până în dreptul umărului; călugărul nu-l mai spăimânta, măcar că nu înțelegea cum se ivise pe neașteptate, măcar că îl vedea mânios și-i cunoștea forța. Don Filip porunci dar dresorului său de

toate zilele:

— Spune, cine e femeia?

Călugărul aruncă doar o privire:

— Toată lumea știe! E cea mai vestită curtezană. Îi sunt duhovnic. Așa am descoperit comploturile împotriva maiestății-voastre.

— Să mi-o aduci sus.

— De ce? Mi s-a spovedit, nu mai știe nimic nou.

— Dacă ții la viață, du-te și ad-o aici!

Călugărul înțelese și își arătă pe dată scârba. Era un amestec de groază prea cucernică și de simplu dispreț; dar chipul lui luă totodată și un aer de complicitate.

— Ar fi un păcat greu, rosti negustorește. Și în afară de asta, o să fim văzuți; câte unii din palat s-au și trezit. Așteptați până la noapte.

Don Filip îi aruncă numai o privire, dar fu de ajuns pentru a-l face să se tragă spre ușă.

— Trebuie să mă sfătuiesc cu mai-marii mei. Dorința maiestății-voastre e poate de iertat, din pricina păcatelor săvârșite cu gândul, care vă copleșesc.

După aceea ieși. Don Filip, de parcă ar fi stat de strajă, umbla de colo până colo prin fața ferestrei, și de câte ori se întorcea, se încredința că palanchinul era tot acolo și femeia aproape coborâse din el. Îmbuibată de desfrâu, grăsana țipa și înjura cum îi venea la gură, fiindcă derbedeii rupseseră hamul și vizitiul trebuia să stea să-l înnădească. Don Filip făcu stânga împrejur, repede, fără a-și mai târșâi picioarele; la fiecare întoarcere se simțea mai ațâțat și se temea mai tare. Căci palanchinul cu carnea ademenitoare putea s-o șteargă înainte ca păcătosul de călugăr să fi ajuns jos. Cu toate că alerga ca scos din fire, simți totuși deodată că în odaie se mișcă ceva, că o umbră alunecă de-a lungul pereților. Era gentilomul care-i aducea ceașca de cacao; slujba îi cerea să fie neauzit și nevăzut ca o umbră. Mânios, Don Filip îi strigă:

— Bea-o tu!

Ceașca se auzi zuruind, căci gentilomul se speriase rău. O luase în primire de la un intendent, care la rândul lui o luase de la un paj, pajul de la un lacheu, lacheul de la un altul din tagma lui, și toți laolaltă primiseră tablaua de la bucătarul ceremonios, căruia îi fusese dată de un lung șir de oameni de la bucătărie, iar la capătul acestui lung lanț trebuie să se fi aflat vreun trepăduș mucos care pusese la fiert băutura. Cu iuțeala spaimei, bietului gentilom îi trecu prin minte acest întreg șir de fapte. Trecând prin atâtea mâini, ceașca cu cacao se răcise, ori, cine știe, poate că o mână necunoscută turnase într-însa otravă.

Regele a aflat, mă învinovățește pe mine și de asta mă pune acum s-o beau! O bău și îndată ce sfârși căzu leșinat. Don Filip nici nu-l băgă în seamă, căci, în sfârșit, călugărul ajunsese la carnea mult râvnită.

Duhovnicul merse drept la țintă, fără ocoluri. Vestita curtezană îi răspunse cu câteva vorbe fără perdea și, dovedind agerime a cugetului, nu primi oferta, așa că prețul începu să crească. Se afla în drum spre liturghia de dimineață, știa prea bine de ce trebuia neapărat să se ducă și nimeni nu se cuvenea să-i ațină calea, căci mântuirea sufletului ei prețuia mai mult decât capriciul unui senior bătrân. Don Filip ghici cam despre ce vorbeau cei doi. Sună clopoțelul, care nu-l deșteptă, însă, pe gentilomul leșinat; un secretar ce aștepta afară se năpusti orbește în încăpere auzind sunetele ascuțite.

— Dă fuga jos. Oferă mai mult decât călugărul. Dă-i de două ori mai mult.

Suma cerută fusese oricum atât de nerușinată, încât luase piuitul călugărului.

— Și ți se face o cinste atât de mare! Ar trebui să mai plătești tu, fiica mea!

Femeia, însă, o ținea morțiș că vrea să se ducă numaidecât la liturghia de dimineață, știa dânsa prea bine

de ce. Când secretarul sosi în fuga mare, izbucni în hohote de râs auzind oferta lui. Și ridicând pentru prima oară privirea spre fereastra regelui, zbieră:

— Porcule!

Don Filip se cutremură până-n rărunchi. Uită să se mai tragă înapoi și astfel se priviră și se măsurară, stăpânitorul lumii și carnea cea vestită. Ochii ei scânteiară printr-un văl de horbotă, privirea lui răzbi greu prin pâcla dorința sale deșarte, a chinului său.

Apoi femeia se urcă în palanchinul gata de plecare, făcu semn vizitiului, iar călugărului și secretarului nu le dădu alt răspuns, decât îi privi de sus. Atunci, Don Filip se repezi la gentilomul care se deștepta, palid, din leșin.

— Oprește-o! Oprește-o și dă-i tot ce vrea.

Cu asta zarurile fuseseră aruncate și ceea ce trebuia să se întâmple nu mai putea fi oprit, cum își zise în gând vestita curtezană, făcând cale întoarsă și urmându-i. Le spusese de destule ori că voia să se ducă la liturghia de dimineață și că știa ea de ce trebuie neapărat să se ducă. Îi prevenise. În ajun văzuse niște semne care-i dăduseră de gândit și pornise în ceasul cel mai tainic spre a se ruga să nu fie atinsă de boală. Nu fusese însă lăsată să se închine și de aceea boala veni cu adevărat. Peste câteva zile se vădi că Don Filip, stăpânitorul lumii, se molipsise.

MEDITAȚIE

Un om ca Henri nu ajunge la marile cotituri ale vieții nici în urma unor socoteli îndelungi, nici în urma unei hotărâri fulgerătoare. Se îndreaptă spre aceste cotituri când încă

nici nu-și dă bine seama încotro o apucă, ori își dă seama, dar nu-i vine încă a crede. E împins într-acolo, vede o clipă cumplita încercare, dar ca pe ceva foarte îndepărtat. Apoi pornește pe drumul acela și întoarcerea devine anevoioasă, privește ținta cu îndoială, i se pare de necrezut c-o va atinge cândva și deodată se pomenește că a și ajuns, că totul a fost un vis. Henri nu credea nici o clipă că ar fi un visător: el, omul acțiunii fără răgaz! Dăduse și căpătase lovituri; împins de voința mereu trează de a ajunge stăpânul regatului, de dragostea statornică pentru o femeie, biruise și fusese înfrânt - poți, oare, visa în vârtejul faptelor? Când dai bătălii, asediezi, ai tot felul de treburi, cucerești o mulțime de cetăți, altele, nu mai puține, le cumperi, iar în ceea ce-i privește pe oameni, îi îmbrobodești, îi păcălești, îi plătești ori îi înfrângi. Când Mayenne, vrăjmașul lui, încerca să-i atragă catolicii de partea sa, regele, drept răspuns, îi atrase pe cei ai Ligii, îi convinse să ia parte la o dezbatere comună și le smulse mărturisirea că singurul motiv pentru care nu i se supuneau era credința lui. După aceea, declară, firește, adunării, și încă printr-un arhiepiscop, că toate erau în cea mai bună rânduială, căci avea să se convertească.

O făgăduise, însă, de atâtea ori încât mulți nu-l mai credeau, ceea ce nu era de mirare. Cu toate acestea, cei din Paris nu-l aleseseră nici pe micul Soissons, care cu greu s-ar fi putut aștepta vreodată cu adevărat să fie ales, și nici pe infantă, căci partida spaniolă se acoperise de ocară, nu mai avea nici o trecere din pricina grozăviilor pe care le făptuise. Ci îl aleseră pe regele legiuit, fie că se lepăda de erezie, fie că nu. Se credea, desigur, că va abjura, ceea ce potolea împotrivirile. Dacă, însă, după aceea i-ar fi păcălit, vina n-ar fi fost a nimănui, nici chiar a lui. Foarte mulți recunoșteau acum de-a dreptul că și el are o conștiință și prin urmare și dreptul de a trăi după conștiința lui. Căci toleranța își croiește până la urmă

drum printre oameni, după ce destul timp au suferit din pricina îndărătniciei. Inițiații, oamenii bine informați tăgăduiau pur și simplu că Henri ar avea de gând să se convertească.

— Béarnezul n-are să-și schimbe religia de dragul foloaselor pe care le-ar putea dobândi, zise un ambasador.

Iar Henri însuși îi dădu dreptate, și încă într-un moment când nu mai putea să existe nici o îndoială asupra celor ce aveau să urmeze.

Episcopii și prelații care îl înconjurau îi lămureau credința îmbrățișată de cea mai mare parte a norodului, dar mai cu seamă răspundeau la obiecțiunile lui ori trebuiau să se dea bătuți, căci bătăiosul fecior al protestantei Jeanne d'Albret se pricepea în teologie. Nu mai rămăseseră decât trei zile până la întâmplarea pe care de mult o văzuse venind și cu toate acestea purta încă nesfârșite dispute în privința purgatoriului, pe care îl nega, numindu-l o glumă proastă. Dumneavoastră credeți, oare, cu adevărat în el? - îi întrebă pe clerici și îi pofti să formuleze altfel abjurarea și numai după aceea să vină iar la el. Nunțiul papal, însă, nu le îngădui nici măcar să stea de vorbă cu ereticul. Henri, la rândul lui, declară solemn și în scris că, orice s-ar întâmpla, se va supune numai și numai conștiinței lui, că, dacă aceasta se va împotrivi, nu va abjura și nu va părăsi credința în care a fost crescut nici pentru patru regate ca al lui. Odată rostite aceste vorbe și așternute pe hârtie de secretari, se lăsă o mare liniște.

Dar nu în adunare, unde continuau să se înfrunte cu dovezi, cu făgăduieli și unde urmau târguielile. Ci liniștea se întinse asupra sufletului celui ce era feciorul reginei Jeanne. De când se știa, sufletul nu-i amuțise nicicând ca acum, și niciodată nu se simțise atât de singur. Și pentru întâia oară își spuse: „Visez. Tot ce-am făcut a fost numai părere; voința și dorința mea au fost numai o bâjbâială prin somn. Nu eu hotărăsc ce mi se întâmplă. Mă lupt zadarnic

să găsesc cuvântul care m-ar putea deștepta. Viața pe pământ e un vis. Dar mie nu-mi vine în minte cuvântul care m-ar face să înțeleg totul, care m-ar face să înțeleg cine sunt.”

În aceeași noapte, Gabrielle plânse. Henri sta întins lângă dânsa, dar nu vedea nimic. Pentru întâia oară Gabrielle se folosi de împrejurarea că dormeau în același pat, spre a-l conjura să abjure. Până atunci nu încercase a-l înrâuri în treburile religiei nici la lumina zilei, nici la adăpostul alcovului. Fără a se fi gândit anume la asta, își dădea seama că în asemenea treburi cuvântul hotărâtor nu-l puteau avea nici trupul ei, nici dragostea lui, sau că puteau avea numai o înrâurire mută, fără cuvinte, fără lacrimi. Mai cu seamă lacrimile o supărau. Încântătoarea Gabrielle nu prea știa să verse lacrimi. Nu știa nici ce înseamnă rugămințile, cu greu putea mulțumi și rareori se arăta mișcată. Între timp venise, însă, mătușa ei de Sourdis și o dădăcise, lămurind-o cum stau lucrurile. Regele era un partener nesigur, se ciorovăia cu prelații, se referea la conștiința lui; cine se mai poartă așa, după ce s-a hotărât să facă un pas, ba l-a și făcut, la drept vorbind.

— Nu-i vorba de un pas, îi răspunse Gabrielle mătușii. El îi spune săritură. Mi-a scris: „Duminică fac săritura în necunoscut.”

Rostise vorbele cu un ușor tremur în glas. Dar fu de ajuns pentru ca încercata Sourdis să înțeleagă îndată că nepoata începea să dea glas simțămintelor, ceea ce nu putea fi de fel spre folosul rațiunii practice. De aceea nu se mai opri la fleacuri ca interesul catolicismului, integritatea regatului ori chiar mântuirea atât de îndoielnică a sufletului unei creștine ce trăiește cu un eretic. Ci, lăsându-le deoparte, trecu la argumente serioase. O întrebă:

— Vrei ca taică-tău să fie alungat din Noyon? Iar domnul de Sourdis din Chartres? Și ca domnul de Cheverny să

predea sigiliile, din pricina încăpățânării tale? Regele o să piardă partida, va trebui să fugă, noi de asemenea, și toate astea numai din cauza ta. Noroc, însă, că mai sunt și eu pe aici. Ce! Ți-o fi cumva milă de încornoratul tău îndrăgostit și nu vrei să faci singurul lucru care-l poate îndemna să abjure?

— Dar ce anume? întrebă Gabrielle, nu fără teamă.

— Să nu i te mai dai. Atunci are să se poarte cum se cuvine. A trebuit să viu eu să te învăț atâta lucru.

— Nu cred, rosti Gabrielle.

Mătușa se înăbuși aproape.

— Nu te mai recunosc.

Și se prefăcu a-și șterge, cu multă băgare de seamă, ochii dați cu suliman.

— Nu vrei să te gândești la noi, la sărăcia și prigoana de care am avut parte și care ne amenință din nou. Dar dacă nu vrei să te gândești la noi, drăguța mea, gândește-te măcar la tine! Viitorul nu-ți poate fi chezășuit decât prin trecerea lui la dreapta credință. Are să divorțeze, are să te ia de nevastă și are să te așeze pe tron. Toate astea azi mai stau încă în puterea ta și tu știi cum arată puterea ta: îți seamănă leit, are sânul, pântecul și dosul tău. Dacă nu pui mâna astăzi, în noaptea asta, pe fericirea ta, mâine n-o mai găsești, se duce pe apa sâmbetei. Ai să-l nenorocești, are să fie un rege nefericit și asta-i mai rău chiar decât să nu fie de loc. Așa încât tu, care îl compătimești pentru fleacul acela de convertire, mai bine te-ai gândi să-l ferești de ceva mult mai rău. Pentru că altfel ați fi și voi nefericiți și oriunde te-ai uita ai vedea numai nefericire. Iar în nenorocire, crede-mă, draga mea copilă, în nenorocire nu poți ține pe nimeni legat de tine și mai cu seamă pe unul ca el.

Teama pe care o simțise Gabrielle se risipi. Râse încetișor și clătină din cap, tăgăduind. Era sigură: nimeni nu i-l putea lua. Dar doamna de Sourdis își ieși din fire, își

ieși cu desăvârșire din fire. Bătu din picior, o apucară furiile, țipă cât o ținu gura și începu să împroaște cu înjurături murdare. Dintre care ultima fu:

— Ești prea tâmpită ca să fii curvă. Ia te uită de cine depindem noi.

Și ridică mâna. Dar Gabrielle i-o prinse înainte de a fi lovită.

— Mătușă de Sourdis, îi zise, foarte liniștită. Mi-ai spus adineauri câteva lucruri care m-au impresionat. Și deaceea am hotărât ca la noapte să plâng.

— Să plângi? Bine, plângi. Doamna de Sourdis se potoli. Și n-ai să te dai?

Gabrielle nu-i mai răspunse nimic, ci deschise ușa, lăsând să intre femeile ei.

Noaptea, când începu să plângă, înfundându-și capul în frumoasele-i brațe, Henri n-o întrebă ce are; și oricât încercă Gabrielle, cu toată jalea pe care o arăta, să-i surprindă o privire, el nici nu se uită la dânsa și la durerea-i prefăcută, ci își ținea ochii ațintiți spre tavanul sculptat, pe care lumina lămpii de noapte închipuia un cerc. Gabrielle nu înțelegea ce se întâmpla cu el, dar simțea că-i va fi foarte greu să-l convingă pe domnul și stăpânul ei, așa cum se înțelesese cu doamna de Sourdis. Plângând mai tare, îl rugă pentru numele lui dumnezeu să abjure odată, așa cum făgăduise, dat fiind că n-avea altă ieșire. Dar o auzea măcar? Avea un chip de om care trage cu urechea la niște sunete necunoscute. Și deodată Gabrielle încetă smiorcăiala prefăcută, amuți și apoi își lăsă inima să vorbească. Iar glasul neprefăcut al inimii era încet, abia putea fi auzit.

— O să avem un băiat.

Uitase că atunci când el o numise mama copilului său, clipise de două ori din gene, ca prinsă asupra faptului. De atunci nu mai vorbise despre asta. Dar în clipa aceea a nopții nu-i mai trecu de fel prin minte că s-ar putea ca nu

el să fie tatăl, rămase și mai apoi încredințată că el era și nu se mai îndoi niciodată. Căci clipa aceea fu clipa când Gabrielle începu să-l iubească, de milă și fiindcă nu-l putea înțelege. Henri, însă, deslușise foarte bine glasul tandru al inimii, își lipi obrazul de obrazul Gabriellei, dânsa îl cuprinse după gât și o lacrimă, adevărată, picură în gura lui. Și, de data asta, nu se uniră în alt fel.

Gabrielle închise ochii, începu să picotească, dar simțea că el stătea întins pe spate în aceeași stare de mai înainte, păstrându-și taina. Și, pe jumătate adormită, îl întrebă:

— Iubitul meu stăpân, ce poți să vezi acolo sus?

Dar el murmură numai pentru sine, căci Gabrielle respira adânc:

— Nu aștept să văd nimic, aștept să aud, să aud un cuvânt. N-ajută la nimic să gândești, trebuie să asculți. Când în mine se lasă o tăcere desăvârșită, aud, de nu știu unde, niște sunete de vioară. Cineva cântă, parcă, cu tonuri grave. Ar fi acompaniamentul cel mai potrivit. Îmi lipsește, însă, cuvântul. Sunt prea mirat.

Când se trezi, Gabrielle nu-l mai află lângă dânsa; plecase din nou la prelații care îl învățau preceptele religiei ce trebuia să devină pentru vecie a lui. Căci după ce avea să o îmbrățișeze, nu mai putea fi vorba de îndoială sau alegere. Așadar îl ținură în ziua aceea de sâmbătă, în ultima zi, cinci ceasuri țintuit pe scaun, dar nici el nu se gândea să plece, ci, mai degrabă, se temea de sfârșitul cuvântărilor lor, care pentru moment erau numai vorbe.

În altă odaie a vechii mânăstiri de la Saint-Denis, în care avusese loc însemnatul eveniment, ședeau laolaltă iubita regelui și sora lui. Prințesa Catherine sosise și ea, ca doamna de Sourdis, nutrind cam aceleași gânduri; dar gândurile nu răsună la fel în gura tuturor. Iubitul ei frate trebuia să-și schimbe credința spre a dobândi slavă. Dânsa nădăjduia că fapta îi va fi iertată, dar nu era de fel încredințată că lucrurile se vor sfârși cu bine; căci nu

putea ști dacă pentru dumnezeu un regat are mai mare însemnătate decât un suflet. De aceea îl compătimea peste măsură pe iubitul ei frate. „El e capul casei noastre, care-i o casă domnitoare și trebuie să plătească pentru asta; dar deie domnul să n-o plătească cu mântuirea veșnică. La nevoie - își spunea Catherine - aș fi putut trece și eu la cealaltă credință, să mă sui pe tron cu bietul meu Soissons. Mi-aș fi atras asupră-mi pierzania, dar iubitul meu frate ar fi fost mântuit. Acum, însă, el are să fie „un mare rege, Soissons al meu n-ar fi fost bun de nimic, o știu mai bine decât oricine. Și, la urma urmei, n-am vrut niciodată cu adevărat să-mi trădez fratele; ci să-i asigur mântuirea."

La drept vorbind, nu venise la Saint-Denis, ci mai degrabă fugise într-acolo - dat fiind că Soissons arunca asupră-i vina neizbânzii lui. O bănuia că ar fi uneltit împotrivă-i și în favoarea fratelui ei: de aceea și despărțirea le-a fost rece, cum li se întâmpla de altminteri mereu. Pierduseră însă împreună prea multe prilejuri ca să-și fi putut îngădui s-o rupă cu desăvârșire. Aveau să se regăsească la fel ca și de celelalte ori, ceea ce deocamdată n-o ferea totuși pe Catherine de un simțământ de neliniște. Ședea lângă iubita fratelui său îngrijorată deopotrivă de soarta lui, ca și de a ei. Gabrielle era și dânsa îngrijorată, iar faptul că încercau același simțământ dura o punte între ele, chiar dacă nimic altceva nu le-ar mai fi apropiat. Dar și alte împrejurări veniseră să le unească, cea mai însemnată fiind aceea că sora lui Henri o știa pe Gabrielle pe cale să nască.

Cele două femei vorbeau numai în șoaptă, iar mai adesea păstrau tăcerea pe care o impuneau încordarea și aerul solemn al acelei zidiri.

— De patru ceasuri se țin de capul lui. O fi semnat? întrebă Catherine.

— Totul e pregătit pentru mâine. Mie nu-mi spune nici da, nici nu, stă mereu cu ochii în tavan, ascultă și își

păstrează taina, dădu răspuns iubita.

Și trecu un lung răstimp până când vorbi din nou, mai încet încă:

— Aș fi vrut să fi fost cruțat de asta. Tocmai acum - și cu un glas abia auzit adăugă - când sunt însărcinată, când așteaptă să-i nasc un fiu.

Catherine înțelese însă din răsuflarea ei ce voia să spună. Ori poate că ghici tâlcul vorbelor din mișcările ușoare cu care își mângâia pântecul. O îmbrățișă dar și-i spuse la ureche:

— Alcătuim o familie. Așteptăm împreună copilul tău.

Erau vorbele pe care Gabrielle le aștepta de când sora iubitului ei stăpân intrase la dânsa. Fusese primită în familie. Nu mai era o străină. Mai degrabă îi părură străine socotelile mătușii de Sourdis. Dacă va fi să ajungă regină, cu adevărat regină, va ajunge pe cale firească, mulțumită pântecului ei și pentru că sora regelui, care-l cerceta acum pipăindu-l, devenise pentru totdeauna propria-i soră.

Catherine se înapoie încetișor la locul ei. „Frumoasă față a Gabriellei, își spuse, poartă urme de suferințe și de oboseală, dar și de rodnicie. Pe când chipul meu se ofilește zadarnic și n-are să înflorească nicicând, nici măcar sub un alt chip, mai mic, căci nu voi avea copii. Și să nu pizmuiești? De data asta ușuraticul meu frate e statornic și credincios, nu-i nimic de făcut. Foarte bine, draga mea, dar regină? Nu vei fi regină, ai să vezi, îl cunosc. Are să te poarte cu vorba, până când va fi prea târziu.”

Între timp, ochii prințesei cercetau odaia sărăcăcioasă. Un singur lucru de preț era în ea: o icoană a sfintei fecioare, bătută în nestemate de toate culorile. Când Catherine dădu s-o întrebe, Gabrielle roși și-și întoarse capul; așa încât nu mai întrebă nimic. „Bine dragă mea. Ți-au făcut daruri scumpe, ca să te ții și tu de capul lui - cu plânsete, nu? Cu suspine care să-i frângă inima, noaptea, când vă drăgostiți.”

Dar numai ce sfârși de gândit așa, Catherine își acoperi ochii și spuse:

— Iartă-mă. N-ai nici o vină în ce va face. Vina e a împrejurărilor și a oamenilor, toți și toate îl împing într-acolo și n-a fost nimeni să nu-l trădeze. Chiar și eu, la vremea mea, chiar și eu.

Pentru întâia oară ridicase glasul, căci acum vorbea conștiinței ei. Bietul meu frate!

Tocmai atunci se deschise, însă, ușa - dar nu trântită vijelios, cum făcea fratele ei Henri. Deși era chiar el.

Când le zări, căci în prima clipă privise drept înainte, și văzu la un loc făpturile cele mai scumpe inimii lui, deveni deodată zgomotos și vesel. Le sărută, pe soră-sa o învârti prin odaie, iar în fața Gabriellei îngenunche, o mângâie și râse. Totuși, amândouă băgară de seamă că ardea de nerăbdare să plece și gândurile îi zburau în altă parte. Începu să se maimuțărească imitând glasurile și mișcările prelaților și episcopilor. Cel din Bourges avea un cap de porc; în schimb când îl vedeai pe cel din Beaune te temeai că în orice clipă ar putea căpăta aripi și zbura spre împărăția cerurilor. Femeile îl priveau fără a clipi. Pe neașteptate Henri se opri, își îndreptă urechea spre fereastră, păru că ascultă ceva, zăbovi o clipă, apoi ieși.

— Parcă n-ar fi fost el, rosti Catherine, speriată.

Gabrielle plecă însă rușinată capul, căci alături de dânsa devenise trist.

Henri coborî în parcul bătrân; avea un ceas liber pe care îl asemui cu cel care li se dădea la colegiul Navarra, pe când era școlar și când se juca, între lecții, cu doi prieteni care se sfârșiseră din viață. Deodată se pomeni în locul unde îi ieșise înainte, condusă de pastorul La Faye, biata Esther. Deosebirea între cel de acum și cel de atunci era deosebirea dintre nevinovăție și vinovăție, dintre inocență și cunoaștere. Se opri, căci auzise vorbindu-se după un gard viu. Se vorbea în șoapte, ca pretutindeni în ziua aceea

stăpânită de griji, de îndoieli.

Un glas spunea: „Are să-și ucidă vechii, prieteni. Cine spune *a*, trebuie să spună și *b*”.

Un altul adăugă: „Mai târziu, poate. Dacă nu va fi uitat cumva s-o facă până atunci. Noi îl știm cât e de nerecunoscător. Proaspeții prieteni au să-l cunoască de-abia de acum înainte”.

Un al treilea rosti: „Lăcrimează ușor, uită repede, e ușuratic, dar care dintre noi nu-l iubește?”

Un al patrulea încheie: „Dar îl iubim nu pentru că e așa cum este, ci pentru că a adus corăbioara în port”.

Când Henri ieși de după gardul viu, cel dintâi o luase de la capăt:

— Să ne scăpăm pielea. Scape cine poate.

— Nu-i nevoie, Turenne, i-o tăie Henri, apărând în fața lor. Sunt la fel cum mă știți și am să rămân cine sunt. Când o veni timpul, singuri o veți mărturisi.

Apoi, trecând la ceilalți, îl apucă de umeri pe Agrippa d’Aubigné, îl trase după el câțiva pași mai încolo și-i șopti la ureche:

— Pentru voi îmi pierd mântuirea sufletului.

Și o spuse cu ochii uscați, plini de foc, și nu lăcrimând ușor, ca un uituc și ușuratic. Iar Agrippa fu zguduit de milă. „S-ar putea ca vreunul dintre noi să nu-l iubească?”

Căci Agrippa era singurul care ținea din toată inima la el, așa se dovedi în această clipă, măcar că în împrejurările fericite ale vieții sale mulți se înghesuiseră să-i câștige prietenia. Numai sentimentele calde ale acestui om îl făcură să mai zăbovească puțin lângă ceata de tovarăși pierduți, înainte de a porni mai departe și a rătăci încoace și-ncolo, din dorința de a fi singur și a asculta, așa cum avea obiceiul. Din partea cealaltă a gardului viu întoarse capul după Philippe Mornay, ambasadorul care se înapoiase cu vești dintre cele mai însemnate și care nu fusese încă primit în audiență.

— Domnule du Plessis, ai adus împreună cu mine corăbioara în port; dar ai putut alege portul? Am nimerit în ăsta pe care-l vedem.

Ajunse repede la capătul parcului; păsărelele ciripeau, dar din păcate nu numai ele. De după un zid scund se iveau și dispăreau două capete, care prin plecăciuni și țuguirea buzelor se sileau să se încredințeze de dulcile simțăminte pe care le nutresc unul pentru celălalt. Doamna de Sourdis se sclifosea:

— Fii dar prietenul nostru, domnule de Rosny. La drept vorbind ești de pe acum prietenul nostru, dat fiind că ai nevoie de noi, după cum și noi avem nevoie de domnia-ta.

— Întocmai așa și nu altfel stau lucrurile, prea cinstită doamnă - și spunând asta capul lui Rosny dispăru, în timp ce doamna de Sourdis și-l înălță pe al ei deasupra zidului.

— Cine se mai gândește la slujba de mare maestru al artileriei? rosti mătușa, șugubeață și sigură de sine. Pentru un sitar care ți-a scăpat, ai să împuști zece.

— Numai domnia-ta să nu-mi scape, o imploră baronul și făcu o nouă temenea.

— Regele are să divorțeze și are să se însoare cu doamna de Liancourt. Dacă ai să-i dai un sfat bun, înseamnă că vei fi fost și dumneata bine sfătuit. Ștrengarule! chicoti cucoana și se înclină.

Iar în locul ei se ivi cavalerul cu fața-i netedă care putea spune orice păstrându-și demnitatea.

— Am și întocmit împreună întreg planul, scumpă doamnă. De fapt abjură numai spre a o putea face regină pe stăpâna inimii sale. După ce comedia se va sfârși, toți vor deveni protestanți: regele, regina și chiar domnia-ta, scumpă doamnă.

Câteva clipe, doamna de Sourdis rămase cu capul plecat, dar când îl ridică, ochii îi scăpărau fulgere. Căci înțelesese că fusese luată peste picior.

— Ai să te căiești! îi aruncă șuierând printre dinți.

Și rochia-i șfichiui aerul, de repede ce se depărtă. După care se auzi trântindu-se o ușă. Rosny, cu fața mereu nemișcată, apucă pe un drum ocolit și dădu peste Henri, care ședea pe o bancă. Regele îl pofti pe înțeleptul și credinciosu-i slujitor să se apropie, și cu glasul înăbușit îl întrebă:

— Care-i părerea dumitale sinceră, acum, în ultima clipă?

— Sire, dacă religia catolică e înțeleasă și îmbrățișată cum se cuvine, ea poate fi de cel mai mare folos.

— Asta mi-ai mai spus-o. Altceva n-ai de adăugat?

— În ce privește viața de apoi, Rosny se opri, nu mă pun chezaș.

Fața-i fără o cută se pregăti îndelung pentru râs. Dar înainte ca râsul să fi izbucnit, regele se ridicase și plecase. Iar Rosny băgă de seamă mirat că regele cânta. Pe sub copaci se lăsa amurgul și regele cânta ca un copil speriat de întuneric.

Între timp, trapeza vechii mânăstiri fusese luminată și licărul răzbătea până afară. Când regele intră în bătaia luminii, se opri din ciudatu-i cântec și, în același timp, în cel dintâi cat al zidirii încetară câteva convorbiri purtate cu multă cumpătare; savanții în știința dreptului, pe care îi chemase, se traseră înapoi de la ferestrele deschise, spre a-l întâmpina.

Henri urcă repede scările. Coridorul ce ducea spre ușa luminată părea cu atât mai întunecos; nu putea dar să fie văzut cât timp sta acolo și privea sala aproape goală; micul mănunchi de oameni o făceau să pară și mai largă, și mai pustie. „Oamenii mei”, gândi Henri, și chiar așa și arătau prezidenții și consilierii, cu hainele lor ponosite, cu cearcăne adânci sub ochi, ce străluceau de fierbințeala pricinuită de lipsuri și amenințările cu moartea, răbdate atâta timp. Slujitori ai justiției din tată în fiu, se împotriviseră cu încăpățânare violenței, în numele

dreptății. Cu toate acestea, justiția nu înseamnă numaidecât și dreptate. Ba chiar se știe că de obicei este numai o iscusită barieră ridicată împotriva simțului dreptății și a răspândirii acestuia. „Nici un singur hughenot printre ei - își mai spuse Henri - și cu toate acestea au luptat pentru interesele regatului la fel de bine ca și vechi-mi tovarăși de luptă de la Coutras, Arques, Ivry, iar dacă n-ar fi fost bătăliile lor ale mele ar fi fost zadarnice. Au fost de partea celor prigoniți, nu a celor puternici, au ținut cu cei săraci împotriva tâlharilor avuți. La fel gândesc și eu, și de asta am și redobândit pentru miile și zecile de mii de țărani petecele lor de pământ și în felul ăsta mi-am recucerit regatul. Regatul lor este dreptatea; și ei trebuie s-o cucerească pentru fiecare om”.

Se ivi în fața lor cu pălăria pe cap, după cum nici ei nu-și scoaseră pălăriile ponosite, și li se adresă:

— Domnilor umaniști! Am stat mai mult în șa și am mânuit sabia. Iar pentru că dorul nostru de luptă n-a cunoscut margini, am ajuns acum aici și porțile capitalei ne sunt deschise. Mi le-a deschis Parlamentul din Paris, dat fiind că uciderea mișelească a președintelui vostru Brisson a fost cel dintâi semn și cel din urmă avertisment.

Ajuns aici, regele își scoase pălăria, se înclină și la fel făcură și membrii Parlamentului. Iar după clipa de plăcută aducere aminte, luă cuvântul primul-președinte de la Rouen, Claude Groulart; deși catolic, ca și ceilalți, spusele lui se vădiră pătrunse de grija ca regele să nu-și lepede credința, dacă acest act ar fi împotriva conștiinței sale. Henri răspunse:

— Mereu mi-am căutat mântuirea și fără încetare m-am rugat de împăratul ceresc să-mi ajute s-o găsesc. Prin fărădelegile neomenești făptuite în Paris de alții - dar de care eu trebuia să răspund - împăratul ceresc mi-a dat de știre că mântuirea este unul și același lucru cu statornicirea dreptății, și aceasta este cea mai desăvârșită

întruchipare a omeniei.

Cuvintele sale se dovediră pe placul magistraților și aceștia strigară cu glas tare:

— Trăiască regele!

Henri, amestecându-se printre ei, destăinui fiecăruia în parte cât de mult avusese de furcă și cu împăratul ceresc până când îi încuviințase convertirea. Dar n-o mai numi săritura în necunoscut, deși în gând așa îi spunea. Le mărturisi că încuviințarea o primise în fața zidurilor capitalei sale, în timp ce înlăuntrul ei se petreceau grozăvii. Atunci se întâlnise față în față cu cel-de-sus. Căci este scris: Să nu ucizi, și această lege e atât de omenească, încât nu poate veni decât de la dumnezeu.

— Ca și regele, care respectă oamenii și viața lor, încheie un altul în locul lui.

El dădu însă o întorsătură mai smerită spuselor sale, arătând că străduințele prelaților rodiseră în sufletul său și că, mulțumită sfântului duh, începea să găsească pe placul său preceptele și argumentele lor. După aceea îi pofti pe parlamentarii săi la masa întinsă și le oferi altfel de roade decât cele ale cugetului, sumedenie de pepeni și de smochine, precum și carne și vin din belșug. De mult nu mai văzuseră magistrații astfel de bunătăți; își potoliră foamea, iar când unul dintre ei ridică ochii, regele nu mai era acolo, plecase.

Se culcă fără să fi mâncat și adormi pe dată. Când se deșteptă, era dimineață. Pastorul La Faye se apropie de patul lui. Henri îl pofti pe bătrân să șadă pe pat, îl cuprinse pe după gât și-l întrebă din nou: e adevărat, oare, că însușirile omului își schimbă cu vremea înțelesul? Căci așa îl încredințase La Faye.

— E adevărat, răspunse pastorul.

— Dar cu credința tot așa se întâmplă? întrebă apoi Henri. Cea care a fost înainte adevărată poate deveni acum greșită?

— Sire! Veți fi iertat. Pășiți spre catedrală cu bucuria în suflet, pentru ca și dumnezeu să se bucure.

Henri se ridică în capul oaselor și își sprijini fruntea de pieptul veșted al celui ce voia să-l mângâie. Cu fruntea sprijinită de pieptul pastorului tinereții sale, rosti:

— Pricinile care mă îndeamnă să abjur și să mă convertesc sunt pricini prea lumești. Și sunt trei la număr. Mai întâi, mă tem de pumnale. În al doilea rând, vreau să mă însor cu aleasa inimii mele. Iar în al treilea rând, mă gândesc să-mi stăpânesc în pace capitala. Și acum dezleagă-mă.

— V-ați chinuit mult, de aceea vă dezleg, cuvântă pastorul La Faye și plecă.

Primul camerier, domnul d’Armagnac, îl îmbrăcă pe rege din cap până în picioare în alb. „Ca pentru cea dintâi împărtășanie - își spuse Henri. Ca pe un om nou; de parcă n-ar fi a cincea oară. Dar dumnezeu demult nu mai ia în seamă; iar diavolul, dacă există...”.

— Ar fi fost bine să fi făcut o baie înainte, îl povățui d’Armagnac.

— Are să-mi prindă bine după aceea, dădu răspuns Henri.

Și, după glas, d’Armagnac, care-și cunoștea stăpânul, înțelese că trebuia să plece.

Henri rămase singur, dar nu înțelegea de ce dorise să nu fie nimeni lângă el. De ce nu era Gabrielle acolo? Dând ascultare unei înțelegeri fără cuvinte, Gabrielle împărțea în ziua aceea odaia ei cu Catherine. Se depărtaseră cu toții, iar el trebuia să fie curând luat cu mare vâlvă și alai ca să-l vadă mulțimea cum abjură. Și nu numai să-l vadă lepădându-se de ceea ce fusese până atunci, ci să-l vadă și încheind pace cu cei mai mulți și devenind asemeni lor. „La urma-urmei ce sunt eu? Un pumn de pulbere, ca toți ceilalți. Până ieri mai credeam că mă pot deosebi de ceilalți și m-am hărțuit cu prelații pentru niște vorbe. Dar

dumnezeu nici nu s-a sinchisit de asta, certurile teologilor îl plictisesc și îi e totuna dacă alegi o confesiune ori alta. Pentru el, evlavia noastră e o copilărie, iar castitatea o respinge ca pe o dovadă de trufie. Protestanții mei nu-l cunosc, pentru că nu i-a purtat pe acest drum spinos și de aceea se încumetă a numi trădător pe cel ce urmează poruncile vieții și dă ascultare rațiunii”.

Totuși, în clipa aceea îndeletnicirea lui de căpetenie nu era a gândi, ci a-și potrivi mantila neagră peste straiele sărbătorești de mătase albă, țesute cu fir de aur peste tot, până în vârful picioarelor, de a-și așeza pălăria neagră pe cap și a-i îndoi panașul, de asemenea negru, să fluture frumos. Deodată, auzi din nou sunetul viorii, același sunet care voise parcă să răzbată până la urechea lui de câteva ori în răstimpul acelor zile frământate, când încercase a-l prinde din zbor și când cuvântul mult căutat nu-i venise în gând decât ca ecoul imaginar al unui cântec de vioară. Dar pentru că acesta devenea acum mai puternic, de parcă n-ar fi fost imaginar, ci adevărat, Henri înțelese că totul era în cea mai bună rânduială și își duse la bun sfârșit atât meditațiile, cât și îmbrăcarea straielor sale alb-aurii și negre. Își preschimbase gândul în faptă printre temerile, șovăielile, răzvrătirile și împăcările sale, la fel cum și sufletul își durează zidirile lui din plănuiri și visuri. „De dragul vostru îmi pun în joc mântuirea sufletului! Am spus asta gemând, dar îndată după aceea m-am fălit că mântuirea mea stă în statornicirea dreptății. Și am cântat în întuneric, fiindcă cineva m-a făcut să mă tem de viața de apoi. Deși știu că suntem meniți numai să căutăm adevărul, nu să-l și stăpânim; asta stă numai în puterea celui ce domnește în ceruri. Domnia mea e pe pământ; aici unde spaima mea e pumnalul. Neplăcută mărturisire, dar am făcut-o totuși. Și care-i simțământul meu cel mai puternic? Dragostea pentru Gabrielle ori frica de pumnal? Oricum, însă, socotesc că neomenia este păcatul cel mai

rușinos și nimic, nici chiar femeia, nu-mi e mai dragă ca rațiunea.”

Toate acestea trecură în același timp și cu ușurință prin mintea lui acum descătușată, pentru că mai înainte le încercase și le cunoscuse pe propria-i piele, deși nici nu-și mai amintea bine cât de grele, cât de întunecate fuseseră acele vremuri. Dimpotrivă, își închipuia că-și recăpătase fericirea așa, printr-o minune, prin minunea alb-aurie a muzicii. Iar sunetul viorii începu să plutească mai plin, mai dulce, deși arcușul nu părea a fi mânuit cu prea multă măiestrie. Cine altul putea să cânte așa, dacă nu Agrippa? Henri ieși în balcon și, cu adevărat, în tufișul cel mai apropiat, zări mâna care purta arcușul. Râse, făcu un semn și Agrippa se arătă în pieptarul lui de toate zilele, nu în haine de sărbătoare; n-avea de gând să se ducă la biserică. Nu voia să fie de față atunci când Henri avea să-și lepede credința; dar îi închina totuși sunetele însuflețite ale instrumentului numit *viola d’amour*.

Mai întâi, lui Henri îi tremură puțin bărbia; nu degeaba avea renumele de a fi un ușuratic ce lăcrimează ușor. Dar în același timp băgă de seamă că bunul său Agrippa își cam bătea joc, fără răutate însă, ci cu dragoste. Atunci îi făcu și Henri cu ochiul, apoi își făcură amândoi pe rând cu ochiul, jos - vechiul prieten care își cântă osanaua mângâietoare și puțin batjocoritoare, sus - cel îmbrăcat în straie albe, ca pentru cea dintâi împărtășanie, dar cu barba căruntă și cu pielea feței arsă de vânt și de soare. Până când amândoi întrecură măsura și Henri făcu pe doamna în rochie de gală căreia i se închină o serenadă, iar Agrippa scârțâi din vioară și dădu să scoată și un cucurigu, dar nu mai apucă. Deodată clopotele catedralei începură a bate din răsputeri. Amândoi se înspăimântară. Unul se cuibări în tufiș, iar celălalt dădu fuga în odaie, își potrivi hainele, își netezi penajul să fluture cum se cuvine - și ușa se și deschise. Veniseră să-l ia.

UNIREA

În ziua aceea de la dumnezeu lăsată a anului 1593, iulie, în douăzeci și cinci, nu putea fi decât foarte senin și deosebit de cald. Poporul Parisului știuse acest lucru și își pregătise de cu seară haine ușoare din câte îi mai rămăseseră după timpuri atât de vitrege. Brațele oamenilor erau încărcate cu flori, iar în mâini duceau panerașe cu de-ale mâncării. Căci trebuiau să petreacă întreaga duminică la Saint-Denis unde regele abjura și se convertea, ceea ce era o serbare vrednică de a fi văzută, dar care dura cam mult, încât te putea face să zăbovești peste ceasul îndeobște respectat al prânzului. Orișicum, însă, pentru o întâmplare așa de rară merită să treci cu vederea o întârziere. După ceremonie ne-om odihni pe pajiști. Coșurile le lăsăm mai dinainte acolo, că doar n-are să le fure nimeni într-o zi când toți se bucură.

Florile, însă, le vom împrăștia pe drum, pe acolo pe unde va trece regele. Va fi îmbrăcat tot în alb, așa se zice, și ce nu știe gura lumii?... Să vezi că din pricina trandafirilor o să-și mânjească pantofii de mătase albă. Femeile sunt încredințate că e un prinț frumos, îl iubesc și vor să-i aștearnă trandafiri în cale; de-asta se înghiontesc și se îndeasă care mai de care, încât unele ajung să dea cu nasul de pământ. Dar mai tare decât ele se necăjesc ostașii de strajă. La început încearcă să facă rânduială cu vorbă bună; dar verbele se pierd în dangătul clopotelor și în zgomotul însuflețirii care a luat-o înaintea evenimentului. Până la urmă se văd nevoiți să se folosească de puterea lor, firește, fără gânduri rele și izbutesc să se înșire, tot regimentul, de o parte și de alta a drumului. Era și timpul, căci tocmai s-a ivit alaiul.

Pășind pe drumul strâmt care se deschidea prin mijlocul mulțimilor adunate, regele văzu atârnând la ferestre covoare în felurimi de culori, văzu pământul acoperit de flori și copii aruncând mereu trandafiri peste capetele soldaților de strajă. Toată lumea purta eșarfa albă a trupelor regale, chipurile erau luminate de fericire - care pe unii îi cufunda în gânduri pioase, pe alții îi făcea să le turuie gura de aprigă nerăbdare, iar pe cei mai mulți să strige: „Trăiască regele!” Și glasurile puternice ale clopotelor înmulțeau aceste strigăte, care păreau totuși neînsemnate și neputincioase față de măreția întâmplării. Dar privite mai cu luare-aminte, nu trădau, oare, chipurile oamenilor și o rămășiță de teamă? Și regele își spuse: „Au înapoia lor cinci ani de spaime, de lipsuri și de patimi josnice. Dacă nu le-aș mai da nimic altceva decât această serbare, și încă ar fi aproape de ajuns. Dar vor veni și vremuri mai bune, căci niciodată nu poți face destul pentru a împlini așteptările atâtor oameni”. Și fu gata să plece capul, sub apăsarea unei firești neputințe; îi poți, oare, face pe oameni fericiți, ori măcar pe toți sătui? Dar trebui să-l țină sus, pentru că mulțimea să-și dea seama de gloria, de puterea lui și a ei.

Poporul îl vedea înconjurat de prinți și seniori, înalți slujitori ai coroanei, gentilomi, și mulți, foarte mulți magistrați. Din partea familiei sale erau prea puțini în alai, dar contele de Soissons sosise, totuși, în cele din urmă. În fruntea și în urma alaiului mărșăluiau garda personală și elvețienii, cu tobe, pe care nu le băteau însă. Douăsprezece trompete erau și ele ținute în dreptul buzelor, fără a fi folosite, din pricina dangătului clopotelor și pentru a respecta solemnitatea clipei. Mulțimea își dădea seama ce clipă trăiește, fiindcă întotdeauna pătrunde până în adâncul lucrurilor - și atunci când e orbită și se lasă împinsă la fărădelegi, ca și atunci când e martora unor mari și sfinte întâmplări. Dar se bucură, se înțelege, și de

strălucitele veșminte ale regelui ei, de ținuta lui impunătoare, de figura lui marțială. Deși în arcuirea sprâncenelor se citește durere, iar ochii îi ține parcă prea larg deschiși; n-are decât patruzeci de ani, ori poate ceva mai mult, și totuși cât e de cărunt! Nu se poate ști câtă căință, câtă înduioșare mijesc în sufletul acestor oameni care au fost ani îndelungați vrăjmașii regelui și care și-au amintit cam târziu să-l sărbătorească și să se strângă supuși în juru-i. Și, într-adevăr, în mijlocul strigătelor generale de „să trăiască”, o seamă de glasuri amuțesc fără voie. Genunchii câtorva încearcă să se plece - dar nu prea izbutesc în înghesuiala ce domnește.

O cumătră, trecută prin ciur și prin dârmon, rosti destul de tare ca să fie auzită de cei din jur, ca și de regele care trecea:

— Frumos bărbat! Are un nas mai mare decât ceilalți regi.

Lumea din jur se prăpădi de râs. Iar regele părea că s-ar fi oprit și el bucuros; sprâncenele încruntate i se destinseră parcă, tot așa mai fu ispitit să se oprească și când trecu prin fața câtorva privitori în pieptare de piele ponosite, care îl măsurau tăcuți și nemișcați, sau dacă nu pe el, apoi pălăria lui, pe care lucea ametistul alb. „Ultima oară l-am purtat la Ivry. Dar bătrânii ăștia îl cunosc de mai înainte: l-au văzut și la Coutras”. Le căută privirea, ei își ațintiră ochii în ai lui și el întoarse capul până când alte chipuri le acoperiră pe ale acestora.

În fața catedralei, înainte de a pune piciorul pe cea dintâi treaptă, i se făcu rău. Încercă simțământul ciudat că-i fuge pământul de sub picioare; și cu toate că lespezile se aflau, se-nțelege, la locul lor, trebui să se încredințeze că așa era pipăindu-le, iar mulțimea păru a se pierde, și glasurile se depărtară. Toate acestea nu durară însă decât răstimpul care-i trebui ca să facă un pas; apoi lucrurile revenură la starea de mai înainte, numai că, urcând

treapta, Henri păstra amintirea unui uriaș care clipea. Și tot cu gândul la uriașul care, clipind, voise să-și ascundă astfel scânteierea ochilor, sui și cea de-a doua treaptă, apoi fu însă cu trup și suflet la cele ce avea de făcut.

Intră prin portalul cel mare. Străbătu cinci-șase pași și ajunse în fața arhiepiscopului de Bourges care ședea într-un jeț de catedră ori de tribunal, îmbrăcat în damasc alb, înconjurat de prelați. Arhiepiscopul îl întrebă cine este, iar maiestatea-sa îi dădu răspuns:

— Sunt regele.

După care, mai sus-pomenitul domn de Bourges, care nu mai avea capul de porc despre care s-a vorbit mai înainte, ci, prin felul cum se purta, era plin de măreție, iar prin cele ce spunea întruchipa puterea bisericii, întrebă din nou;

— Și ce doriți?

— Doresc, rosti maiestatea-sa, să fiu primit în sânul bisericii catolice, apostolice, romane.

— Doriți cu toată sinceritatea? întrebă preaînaltul domn de Bourges.

La care maiestatea-sa răspunse:

— Doresc acest lucru și îl cer.

Apoi, îngenunchind pe o pernă, strecurată de cardinalul du Perron, regele își făcu profesiunea de credință - fără a uita să se ridice împotriva oricărui fel de erezie și jurând a-i stârpi pe eretici.

Arhiepiscopul asculta șezând în jilț și nu se ridică nici când întinse mâna spre a primi noua profesiune de credință a regelui, așternută pe hârtie cu propria sa mână. De-abia după aceea binevoi să se scoale în picioare. Și în timp ce se scula păru că o frântură de clipă stă la îndoială, că nu știe ce are de făcut. Pricina erau privirile încordate ale maiestății-sale, ochii săi larg deschiși, care la Ivry țintuiseră în loc, stăviliseră năvala lăncierilor, până când primi ajutor de la ai lui. Acum, însă, nimeni nu-i mai

aștepta pe ai lui, dimpotrivă el devenea de-ai noștri. De aceea arhiepiscopul se sculă în picioare cât era de lung. Și fără a-și scoate mitra de pe cap, îl stropi cu agheasmă, îl puse să sărute crucea, îl dezlegă de păcate și-l binecuvântă.

Atât domnul de Bourges, cât și Henri cunoșteau prea bine cele ce trebuiau să mai urmeze, dar le fu foarte greu să străbată biserica până la strană: mulțimea împânzise naosul, se cățărase până sub boltă și nu exista vreo deschizătură a vitraliilor colorate prin care să nu se fi vârât oameni. În strană, Henri trebuia numai să-și repete jurământul; de astă dată își îngădui să fie într-o oarecare măsură nerăbdător și neatent. După aceea se duse în spatele altarului și se spovedi în sunetele *te-deum*-ului - cel puțin așa credea lumea. La drept vorbind, domnul de Bourges se mulțumi numai să răsufle din greu, Henri închise ochii, iar de vorbit, vorbiră puțin. „Stăpâna inimii mele, își spunea Henri. N-am putut decât să-i arunc o privire pe furiș; dar știe, oare, că am zărit-o după pilastru? Mai frumoasă decât femeile raiului, plină de făgăduințe ca noaptea - oh! dacă ar veni în sfârșit noaptea!” Și o dorea dintr-o bineștiută pricină; căci în drumul ce și-l croise prin mulțime auzise pe unul dintre ai săi rostind o anume vorbă. Dacă ai lui vorbesc așa, ce-o fi gândind domnul de Bourges? Omul era doar din tagma judecătorească și făcuse parte, împreună cu alții, din alaiul sărbătoresc care-l adusese la biserică. „De-abia am făcut săritura în necunoscut și-mi și prevestește pierzania. Larma mulțimii n-a îngăduit vecinului să-l audă. Dar eu, care am urechi bune, l-am auzit: o cumplită, o înfricoșată prevestire.”

Apoi ascultă liturghia, celebrată de arhiepiscopul de Bourges, prilej pentru care i se ridicase un oratoriu îmbrăcat în catifea roșie presărată cu crini aurii, iar acoperământul în stofă țesută cu fir de aur. După ce regele primi cuminecătura, urmă o treabă anevoioasă, aceea de a

se alcătui din nou alaiul, pentru a se înapoia - în aceeași ordine ca și la venire - la mânăstire, unde îi aștepta prânzul. Între timp, însă, persoanele din suita regelui se răzlețiseră și trebui să treacă o bună bucată de vreme până când fură dibuite prin mulțime. Dar și după aceea Henri băgă de seamă că dintre gentilomii săi lipsea Chicot, așa-numitul bufon, pe care îi plăcea să-l simtă prin apropiere, fiindcă socotea că îi aduce noroc. Ei, da' ce-i acolo? Sus, unde bolta se strâmta, se iscase o încăierare și se auzeau țipete; o mulțime de oameni care ședeau ciorchine cu picioarele și brațele încârligate pe un balaur lung sprijinit pe un pilastru se certau care să coboare mai întâi. Deodată unul își luă vânt și zbură prin aer. Hei, Chicot!

Zbură, se prăbuși, doborî câțiva oameni și se aruncă în spinarea unui vlăjgan care se târa în patru labe. Își înfipse mâna în părul lui bălai ca spicul de ovăz și trase cu deznădejde, de parcă l-ar fi pândit moartea, până când vlăjganul își ridică spre boltă fața ciupită de vărsat - și Henri îl recunoscu, da, clipirea aceea din ochii lui îi devenise de curând cunoscută. Flăcăul părea turbat de furie dar, ciudat, și de durere, deși Chicot îl trăgea numai de păr. Și cu toate că era zdravăn cât toate zilele, nu făcu nici o încercare de a se ridica în picioare și a scăpa de cel care-l încălecase. Ba renunță chiar să se mai și târască în patru labe, atât îl chinuiau durerile a căror pricină nu putea fi ghicită. Încă înainte de a ieși de sub portal, Henri auzi în urmă-i urletele vlăjganului. Își închise gândurile în el și conduse strălucitul alai prin mulțimea care se revărsase peste tot; ostașii de strajă n-0 mai zăgăzuiau. Toboșarii și trompeții nu mai țineau nici seama de dangătul clopotelor, ci căutau să-l acopere, făcând cât mai multă larmă cu putință.

La colțul unei ulicioare întortocheate trebuiră să se oprească. Sute de oameni, făcându-și loc cu coatele,

încercau să ajungă, până în dreptul regelui, pentru a-l privi de aproape; dar cine izbuti până la urmă? Numai o femeie foarte bătrână, pe care nimeni n-o îmbrâncea și care se pomeni deodată, despărțită de toți, nici dânsa nu știu cum, înaintea regelui Henri. Și fiindcă el îi luă amândouă mâinile într-ale lui, îl sărută pe gură, iar buzele îi deveniră din nou fragede cu acest prilej. Adresându-i-se bătrânichii aceleia de nouăzeci de ani, regele spuse:

— Fiica mea... Fiica mea, a fost o sărutare plăcută, n-am s-o uit.

Și, adunând mănunchi florile ce i se aruncau, le legă cu o panglică pe care i-o înmână cineva, apoi vârî buchetul frumos, multicolor în corsajul străbunichii; iar privitorii din jur se topiră de mișcați ce erau și în același timp parcă turbară.

O clipă, Henri își întoarse capul în toate părțile, spre a fi văzut și pentru ca toți să simtă că e unit în cuget cu ei. După aceea intră în ulicioara întortocheată și fu singurul care văzu, deși n-o arătă de fel, că Chicot îl ducea pe vlăjgan. Îi ținea brațele răsucite la spate și zdrahonul, deși de trei ori mai puternic, nu se împotrivea, ci umbla șchiopătând și încovoindu-și spinarea uriașă. Înalt și uscățiv, Chicot îl întrecea cu umerii lui ascuțiți. Își pierduse pălăria, ciudatu-i moț se ridicase pe fruntea-i pleșuvă și, pentru că nu scăpa o clipă din ochi mișcările celui prins, nasu-i de vultur, pomeții înguști și țăcălia-i cu îndrăzneală răsucită în sus se profilau limpede în aer. Acolo unde ulicioara întortocheată făcea o cotitură, se afla o căsuță scundă, pe perete cu un braț de fier ornamentat de care atârna o cunună uscată; era de bună seamă o cârciumă fără nici un mușteriu, căci în clipa aceea întreg orașul și toți străinii mergeau în urma regelui, pe singurul drum vrednic și potrivit, spre masa de prânz. „Chicot și vlăjganul lui n-au decât să intre în cârciumă goală și să se răfuiască acolo. Și cred că chiar așa au să și facă.”

Henri era flămând ca și toți ceilalți, cărora bucuria pricinuită de frumoasa serbare a unirii cu regele le sporise chiar pofta de mâncare, de altfel ca și pe a lui; fără a mai pune la socoteală că, în taina sufletului său, se simțea ușurat și răsufla mai liber după cele ce văzuse în ulicioara strâmbă. De aceea cel dintâi cuvânt pe care-l rosti când intră în trapeza vechii mânăstiri fu: „Să intre toți!” Așa încât ostașii își feriră halebardele din fața ușilor și într-o clipă sala fu la fel de plină de popor, ca mai înainte biserica. Din pricina învălmășelii, masa fu gata să se răstoarne și să se împrăștie toate bucățele. Din fericire însă, toți erau voioși și, cum de-abia își câștigaseră regele de partea lor, aveau grijă să nu pricinuiască vreo tulburare. Mai bine se călcau unii pe alții pe picioare, decât să răstoarne o farfurie. De altă parte, gentilomii regelui se întreceau și ei în politețe - și nu fiindcă așa li s-ar fi poruncit; făcură loc la masă unui om din popor și stătură de vorbă cu el.

Cei mai mulți doreau numai să-l vadă pe regele Henri, dat fiind că era un rege ciudat și îi făcuse să vorbească adeseori despre el, înainte chiar de a-l fi zărit vreodată. Și acum, uite-l, șade în capul mesei, pe jețul lui ceva mai înalt. Și are o poftă de mâncare de care nu trebuie de fel să se rușineze, după cât se poate vedea. Ba ne îngăduie bucuros și nouă să îmbucăm câte ceva ehei, sunt departe timpurile când din cauza lui mâncam făina din cimitire. Nu prea arată să ne fi împins până acolo de bună voia lui. Numai cei care au tărăgănat lucrurile au mers prea departe. Nu seamănă de loc cu chipul în care ne-a fost zugrăvit de pe altarele pariziene, nu e o fiară apocaliptică și nici măcar un lup obișnuit. Ca om pașnic, pentru că în ciuda acestor vremuri dezmățate am fost întotdeauna în străfundul sufletului meu un om pașnic, am să mărturisesc pe viitor că nu se deosebește la chip de mine ori de un altul. Acum nu mai umblu de-a bușilea prin grădinile lui să-

l surprind, nu mai cad în genunchi în țărână și nu mi se împăienjenesc ochii în așa fel încât să nu mai știu după aceea dacă-i scund ori înalt, trist ori vesel. Acum mă uit la el fără sfială. Da' uite că oamenii au și început să plece la iarbă verde, să prânzească, sala se golește și i-aș putea ura: „Să-ți fie de bine, sire!” Dar nu, nu merg chiar până acolo. Să fie, oare, din pricina hainelor lui așa de scumpe? Din pricina bărbii cărunte și a sprâncenelor lui arcuite? Ba nu, pricina este că i-a primit lângă el pe toți, chiar pe bolnavi și pe cerșetori. Eu n-aș face așa ceva în casa mea. Ce suflet trebuie să aibă!

Băgând de seamă toate acestea, omul care cugetase astfel n-o luă la fugă, ci mai curând se strecură spre cei de seama lui, aflați pe pajiști. Masa dură mult. De câteva ori Henri ridică paharul până în dreptul ochilor, înainte de a-l duce la gură; și toți îi răspundeau, întorcându-și capetele spre el, chiar și magistratul pe care Henri nu-l uitase și voia să-l cunoască. Magistratul era un om pe placul lui, cu crețuri în jurul ochilor, dar cu privirea vie. Avea tâmplele scobite și un păr bogat, alb; barba onorabilă îi ascundea o gură batjocoritoare. Până nu demult judecătorul a răbdat de foame, dar nu și-a pierdut spiritul sarcastic. A zăcut și în temniță, unde a început să se îndoiască pe bună dreptate de acțiunile oamenilor, spunându-și că nu sunt judecate după natura lor și nici în conformitate cu drepturile egale ale muritorilor, că numai puterea sau slăbiciunea hotărăsc asupra lor, adică sunt în dependență de mânie. Nenorocirea lui o asemăna cu aceea a copiilor cotonogiți, care rămân betegi toată viața, fără ca opinia publică să-și dea seama că de fapt a fost ea însăși vătămată prin vătămarea unui membru al societății care o reprezintă, într-atât îi e de străin încă opiniei publice spiritul de dreptate.

Omul îi plăcea lui Henri, altfel nici nu i-ar fi păsat de vorba ce o prinsese din zbor, auzi doar atâtea, mai cu

seamă când ai urechea încercată. Ceva mai înainte, în catedrală, unde abjurase, Henri trecuse prin fața lui. Omul șușotise ceva la urechea vecinului, dar larma îl împiedicase pe acesta să audă cumplitele, înfricoșatele cuvinte, numai Henri le auzise. Acum puse paharul pe masă, făcu un semn și magistratul se apropie de jilțul regelui.

— Prietene și tovarășe, i se adresă Henri. Mărturisește că îți cam pierduseși liniștea când, zăcând pe paie putrede, te aștepta spânzurătoarea, dacă nu izbândea cauza regalității. Hai, mărturisește, prietene și tovarășe. Nu mai erai scepticul care-ți place a fi, și în mânia domniei-tale ai fi vrut să-ți sfârteci vrăjmașii, să le tai capul, să-i arzi pe rug: bineînțeles dacă domnia-ta ai fi fost tare și mare în acele clipe și dacă vrăjmașii ți-ar fi încăput pe mână.

— Bine grăiți, sire. Adevărul adevărat e că, în afara clipelor de reculegere, chiar așa gândeam în temniță. Dar când am ieșit, m-am răcorit și n-am mai vrut să ucid.

Aplecându-se mai aproape de el, Henri îl întrebă:

— Și dacă ai fi atât de mare și de puternic încât să poți nu numai ucide, ci să te unești cu cei care ți-au fost vrăjmași, printr-o simplă profesiune de credință?

— Sire, aș fi făcut întocmai ca maiestatea-voastră.

Henri păli și rosti:

— Acum îmi dau și mai bine seama cât de cumplite și înfricoșate au fost vorbele pe care i le-ai spus, sub bolta bisericii, lângă un pilastru, unui om cu mantaua verde.

— Sire, mi-aș fi amintit de ele, chiar dacă nu mi-ați fi pomenit de mantaua verde. Deie domnul să nu fie adevărate. Îmi pare rău că le-ați auzit.

— Chiar așa stau lucrurile cum ai spus? Atunci tot dreptul n-are nici o valoare. Ce fel de judecători sunteți, dacă un om poate fi osândit fiindcă, în loc să se încarce cu păcate, vrea să se unească laolaltă cu ceilalți?

— Dar nimeni n-a vorbit de osândă, dădu răspuns celălalt, cam prea înfocat pentru masa aceea veselă. Am

spus că mă tem de o faptă nelegiuită.

— Și care m-ar privi pe mine, încheie Henri.

Magistratul se putea socoti liber. Făcu un gest rugător, ca pentru a-și mai cere o dată iertare. Și ticlui rugămintea lui după cuvintele umanistului Montaigne:

— Un om cu moravuri curate poate avea păreri greșite. Iar adevărul poate fi rostit de gura unui ticălos, care nu crede de fel în el.

Henri îl urmări cu privirea. „Da, sunt lucruri pe care le-am învățat de la prietenul nostru Montaigne. E tocmai înțelepciunea pe care firavul dar neclintitul gentilom, vechea mea cunoștință, și-o trage de la noi toți și ne-o înapoiază apoi într-o formă desăvârșită. Cu atât mai înspăimântătoare sunt, însă, vorbele pe care le-am prins din zbor în înghesuială, cu atât mai cumplite și mai înfricoșate."

Și, făcând o anume legătură între idei, gândurile i se îndreptară spre bufonul său. Ce s-o mai fi întâmplat între timp cu Chicot și zaplanul lui? Ar fi bine de știut care dintre ei doi l-a dovedit pe celălalt. Fu cât pe-aci să trimită niște soldați la cârciuma scundă din ulicioara strâmbă. Dar renunță din mai multe pricini, printre care respectul față de sine însuși nu era cel mai neînsemnat. Căci într-un fel sau altul s-ar fi vădit astfel că-i fusese frică. Pe neașteptate se sculă de la locul lui, deși comesenii ar mai fi prelungit ospățul câteva ceasuri.

Trebuia să se întoarcă la biserică, unde, ca un desert al spiritului, urma să guste o predică a înaltului senior de Bourges, iar după cel din urmă amin al acestuia avea să sune de vecernie. Maiestatea-sa ascultă totul cu multă răbdare. Dar apoi încalecă, spre a-și spune rugăciunea de mulțumire în altă biserică, mai depărtată. Când se întoarse la Saint-Denis, se lăsase noaptea și fuseseră aprinse focuri de bucurie. Oamenii care își goliseră în ziua aceea nu numai coșurile cu mâncare, ci și cupa însuflețirii lor,

dansau acum în jurul unor făclii mari, cei mai voinici într-un singur picior, iar cine îi privea cu ochii treji nu putea să treacă cu vederea că bucuria lor nu mai avea nici un temei. Dis-de-dimineață îl aclamaseră pe rege fiindcă de dragul lor pășea pe un drum spinos și pentru că se unea cu ei spre a le răsplăti suferințele îndurate.

Acum, când se înnoptase, îl întâmpinară mult mai zgomotoși. Dar el găsi aclamațiile lor fără nici o noimă și se simți mai obosit după ziua ce trecuse decât dacă s-ar fi aflat din zori și până seara târziu pe un câmp de luptă. Rămase călare și se gândi; „Ce s-o fi întâmplat de atunci la cârciumă? Ei n-au habar de nimic. Țopăie în jurul flăcărilor. Dar și focul de bucurie poate frige; ce-ați mai țipa dacă vreun dobitoc v-ar împinge în foc. M-aș duce acum la cârciumă. Dacă o găsesc goală, înseamnă că și acolo s-a sfârșit cum s-a sfârșit ziua asta. Sunt cumplit de obosit."

Vechea mânăstire era cufundată în întuneric. Cine să-l aștepte? În nici un caz stăpâna inimii sale, cu toate că, desigur, nu dormea, ci trăgea cu urechea. Nu-l chemă însă și nici nu voia să vină la dânsa. Să fim singuri până la răsăritul soarelui, mai mult nu ne putem îngădui, fiindcă un fel de presimțire ne înștiințează pe fiecare dacă celălalt trece printr-o clipă grea ori e bucuros. Henri dori totuși să facă o baie și primul-camerier, domnul d'Armagnac, zori slujitorii să alerge după apă. Deșteptați de bocănitul pașilor grăbiți pe coridoarele întunecate, o seamă de inși, printre care și câțiva protestanți, săriră ca arși din paturile lor și își făcură o părere pripită. Își spală păcatul de a fi ascultat o liturghie atât de frumoasă.

Dar nu era așa.

POVESTEA UNUI ATENTAT

Lung, deșirat și cu capul gol, Chicot îl ținea cu brațele sucite la spate pe zaplan, care umbla șchiopătând, cu spinarea încovoiată. Pe când se furișau așa pe ulicioara întortocheată, de obicei pustie, nici măcar o babă oloagă nu-și scoase nasul pe fereastră. La urma-urmei care din doi îl mâna pe celălalt? Chicot părea că își sprijină un bun prieten, ca să nu se prăbușească, învins de o slăbiciune a cărei pricină nu se putea ghici; ori poate că, mai degrabă, îl ținea din scurt și îl ducea la păstrare. Orișicum, numai unul dintre ei cunoștea drumul și acesta nu era bufonul regelui, ci vlăjganul, care se descurca foarte bine prin ulicioara întortocheată. Dădu colțul fără a sta pe gânduri, deși gemea și se împleticea, și se îndreptă spre cârciumă; în schimb Chicot habar nu avea unde va nimeri. Nu se gândise tot timpul decât în ce fel să iasă din învălmășeală ca să nu tulbure alaiul sărbătoresc al regelui. Sub cerul liber, gândul tuturor era să cinstească ceasul vrednic de laudă al prânzului. Printre ziduri însă nu se simțea miros de untură încinsă, ci, cu fiecare pas pe care-l făceau, îi trăsneau tot mai tare miasmele mucegaiului. Ziua era foarte călduroasă, dar arșița nu împrospăta aerul răcoros al ulicioarei întortocheate, dimpotrivă, Și dădea prilejul să exale duhoarea viciilor îngrămădite casă de casă: în prima se cuibărise zgârcenia abjectă, în următoarea desfrâul mizer, iar cea de pe urmă, acoperită cu o mâzgă jilavă care te înfiora, duhnea a omor nedescoperit.

Vlăjganul era sfârșit de puteri, ori poate se prefăcea. E drept însă că sub picioare sângele i se adunase baltă; Chicot știa foarte bine de unde și de ce. Tot aștepta să treacă o patrulă pentru a-l preda ostașilor pe nefericitul

regicid, căci asta era prinsul său și nu altceva. Dar nu se zărea nici o patrulă. În schimb găliganul deveni atât de greu, încât îi scăpă din mână și se ciocni de zidul coșcovit al unei căsuțe scunde. Chicot trebui să-l salte, căci altfel s-ar fi prăbușit amândoi și găliganul ar fi ajuns peste el. Chicot nici nu-i putea spune pe nume, căci înfățișarea nu-i trăda și numele, ci numai faptul că trebuie să fi fost un soldat lăsat la vatră. Așa-numitul bufon fluieră după ajutor. De parcă ar fi pândit după ușă, cârciumarul scoase repede capul, un cap care semăna aidoma cu un șezut.

— Doi sunteți? constată el, luându-l gura pe dinainte.

Fu de ajuns, însă, pentru ca prin mintea bufonului să fulgere multe gânduri.

Cel dintâi fu desigur acela că și cârciumarul trebuie să-i dea o mână de ajutor să-l salte pe găligan; izbutiră astfel să-l țină pe picioare până când intrară în cârciumă. Cum îl așezară însă pe o bancă, îl și cuprinse leșinul. Cârciumarul era scurt, gros, și sufla greu din pricina ostenelii pe care și-o dăduse. Chicot vorbi pe dată:

— Da, suntem doi; m-a cunoscut că am luptat împreună în armata Ligii. Am făcut parte amândoi din pedestrimea ducelui de Mayenne care, din păcate, n-a pus însă mâna, viu ori mort, pe Béarnez. Și așa, astăzi, după liturghie, am înfăptuit ce ne pusesem în gând.

— Dacă ați fi făcut-o, acum trebuia să vă fi luat tălpășița, zise cârciumarul, privindu-l pe găliganul leșinat și trăgând cu coada ochiului la Chicot, nemulțumit și de unul și de celălalt. - Credea ca în nemurirea sufletului că e de ajuns să lovească și se și face nevăzut. - Și acum mă pomenesc cu el aici, și nu numai cu el, dar și cu tine, ceea ce e de două ori mai neplăcut. Și apoi nu înțeleg, de ce v-ați înhăitat? Cum de a avut încredere în tine? E de mirare din partea lui La Barre. Îl cunosc doar bine.

— Și eu, îl încredință Chicot, cu glas gros și molcom așa cum spunea de obicei oamenilor năzdrăvăniile lui, pe care

abia mai târziu le descopereau a fi adevăruri. L-am îndrăgit pe La Barre cu mult înaintea ta. Cel mai bun semn e că, așa cum îl vezi întins acolo, poartă chiar pieptarul meu de piele, de pe vremea când eram trupeș ca el. Apoi, tot slăbind din pricina panglicii care mă roade, i-am dat pieptarul bunului meu La Barre; dar cu toate că eram frați de cruce, panglica nu i-am putut-o da.

Aceste amănunte zdruncinară îndoielile cârciumarului, care le primi ca pe un început de dovadă.

— Dar cum se face că n-ați șters-o amândoi? întrebă el, mai mult curios decât neîncrezător.

— Din cauză că, desluși Chicot, planul n-a izbutit decât în parte.

— Atunci regele nu e mort? Lăudat fie numele domnului! izbucni scundul și îndesatul cârciumar; ba se prăbuși chiar pe o bancă, de ușurat ce se simțea.

— Ei, asta nu-i prea frumos din partea ta, lașule, îl certă, măsurându-l de sus în jos, Chicot. Întâi te-ai învoit cu un omor curajos, apoi ai tremurat toată vremea cu ușa închisă, cu perdelele lăsate și cu mătăniile în mână, rugându-te de zor. (Mătăniile se mai aflau încă pe masă). Nu cumva pentru ca fapta noastră să dea greș și să fim prinși amândoi? Hai? întrebă el. Nu-i așa că de asta te-ai rugat?

Grăsanul bâigui:

— Pe de o parte m-am rugat să izbutească, pe de altă parte să dea greș. De asta a și izbutit pe jumătate. Și pe voi tot numai pe jumătate vă văd! gemu el. Căci spaima, la care se mai adăugau și pungile de grăsime ale feței lui ca un șezut, îi micșorau atât de mult ochii, încât îi avea aproape închiși.

— Deocamdată suntem numai pe jumătate aici, zise Chicot liniștit, dar glasul lui începu să capete o nuanță amenințătoare. Dacă regele are să fie răpus de cele șapte răni pe care i le-am pricinuit, eu și La Barre o ștergem, pe-

aici ne e drumul. Dar tu ai să rămâi pe loc și ai s-o pățești așa cum meriți pentru rugile tale, care ne-au purtat ghinion. Au să te ridice, au să te ia la întrebări și au să te pună cu șezutul pe fier încins și, cine știe, poate că, făcând o greșeală lesne de înțeles, chiar cu fața.

Cârciumarul se apucă cu mâinile de cap și începu să urle. Găliganul leșinat se trezi din pricina gălăgiei și clătină din cap. Spre nenorocul lui însă, Chicot nu-l văzu și continuă să-i explice grăsanului ce se întâmplă când ești sfâșiat în bucăți: cum pârâie încheieturile, cum se desfac și cum privești după propriile-ți mădulare smulse de caii puși pe goană. În drum, se și ațin drăcușori păroși care sar și înhață bucățile de carne proaspătă, să le pună la sărat. Chicot îi tot dă înainte cu gura, cârciumarul urla, iar găliganul îl asculta, fără să mai miște.

Când, în cele din urmă, cârciumarul încetă să zbiere, amețit de disperare, Chicot îl întrebă, grav, dacă voia cumva să-și scape pielea? Da, era singurul lucru pentru care voia să se mai roage, îl încredință cârciumarul, după aceea are s-o sfârșească pentru totdeauna cu păcatele de moarte, dintre care o sumedenie îi apăsau sufletul. Atunci Chicot îl mai întrebă dacă ține mai mult la făptura lui decât la aceea a omului întins pe bancă. Firește, răspunse cârciumarul. Atunci toate erau în ordine, îi spuse Chicot, fiindcă, deși, se înțelege, și ei doi purtau în aceeași măsură ca și prietenul lor vina atentatului, și-ar putea scăpa de data asta pielea pe socoteala bunului lor camarad La Barre, care oricum hălăduise destul printre cei vii.

— Așa că, fuga, cumetre, cheamă străjile, îl predăm și ne spălăm de păcate.

Cârciumarul i-o întoarse cu sfială că lucrul nu era chiar așa de ușor în situația în care se aflau; altfel n-ar fi el omul care să stea la îndoială în fața unei fapte bune, cât despre La Barre și așa era sortit să moară de mâna călăului.

— Din păcate, însă, grăi cârciumarul, soarta noastră nu

poate fi despărțită, pentru că toți trei l-am înjunghiat pe rege. N-au să ne creadă minciunile și au să ne înhațe și pe noi.

— Ba minciunile mele au să le creadă, stărui Chicot. Am să spun judecătorilor că mă aflam în catedrală când a abjurat regele și deodată am zărit un om, pe care nu-l văzusem până atunci. Avea o mutră de regicid și, mai mult, se și ferea de înghesuială numai cu mâna dreaptă: am înțeles din asta că își vârâse cuțitul între pantalon și cămașă. Când m-am apropiat de el, am văzut umflătura cuțitului: era lung de un cot, foarte ascuțit și dat la tocilă pe amândouă muchiile; de aceea, cum îl atingea cineva, se strâmba de durere. Atunci mi-am spus: „Aha, stai că te învăț eu să te strâmbi altfel!” M-am cățărat pe un pilastru și m-am agățat de un balaur aflat deasupra naosului, de care mai erau prinși o sumedenie de inși. Fârtatul meu era pe aproape și când regele a trecut prin față-i, la locul știut, a și dat să se scotocească prin țoale - atunci eu - hop! i-am sărit de grumaz și l-am trântit la pământ. El a început să zbiere, pentru că, de! își crestase coapsa. Așa am scăpat viața regelui, domnul dumnezeu să-l aibă în bună paza lui. Și l-am biruit pe ucigaș, pe care l-am adus apoi aici, fiindcă n-am întâlnit nici o patrulă. Ei, ce zici, cumetre, au să mă creadă judecătorii?

— Minciunile îți sunt destul de bine ticluite, ca să afle crezare, recunoscu cârciumarul.

Și fiindcă fu iar poftit să alerge după patrulă, se scarpină în cap și mărturisi că nu avea chef s-o facă. I-ar fi fost mai pe plac să șteargă singuri urmele, fără amestec din afară.

— Crede-mă, e mai bine să-l tăiem bucățele și să-l punem la sărat. Alături, în încăperea întunecoasă, am un butoi mare în care are să încapă; dintr-unul ca ăsta faci multă pastramă.

— Nu sunt de părerea ta, răspunse Chicot apăsând asupra cuvintelor bine cântărite. Eu sunt pentru tragerea

pe roată. E un obicei vechi, legiuit, în timp ce prefacerea în pastramă nu e, după câte știu, încuviințată de religie.

Îndelungă-i experiență îl împinsese a face și această bufonerie pe seama religiei. După care încheie:

— Așa încât ne-am putea pricinui nouă înșine mai multe neajunsuri decât tovarășului nostru - cu toate că el ar fi meritat-o după dobitocia făcută.

Cei doi cercetară îndelung chestiunea, dar fiecare rămase la punctul lui de vedere; bufonul nu se lăsa scos dintr-ale lui și vorbea cumpănit, iar cârciumarul se da de ceasul morții din pricină că putea fi pierdută atâta pastramă. Nu-i rămase totuși alta de făcut decât să ofteze și să se plece.

— Ești mai tare, zise. Ai scos cuțitul asupra regelui și te pricepi mai bine la minciuni. Așa că așteaptă, mă întorc cu straja.

Abia ieșise cârciumarul, că cel leșinat mișcă din cap; îl lăsă pe spate, în așa fel ca să atârne cu părul auriu ca spicul de ovăz dincolo de capătul băncii și-l privi pe Chicot cu ochii dați peste cap.

— Camarade! îl chemă găliganul cu glasul stins.

— Aici sunt, camarade, îi răspunse Chicot, deși se speriase.

La Barre continuă:

— L-ai trimis pe cârciumar după strajă, acum ajută-mă și s-o ștergem de aici. Doar amândoi am dat cu cuțitul în rege.

— Cum? exclamă Chicot încremenit de mirare. Am dat cu cuțitul în rege?

— Am dormit și am visat, răspunse La Barre. Dragă camarade, scapă-mă de cuțit. Am pierdut așa de mult sânge, încât nici nu mai știu ce s-a întâmplat când ne-am apucat să dăm cu cuțitul în rege.

Dar nu, ținerea de minte nu-i slăbise de fel; și Chicot își dădu seama din vorbele lui ce șiret era zăplanul. Ar fi fost

gata să-l târască și pe bufonul regelui în uneltirile lui asasine, dacă ar fi existat cea mai mică nădejde ca el însuși să scape de mâna călăului.

— Mai bine aș fi lăsat să te facă pastramă, i-o tăie Chicot, scurt și înțepat.

Apoi începu să se plimbe prin cârciumă, în timp ce vlăjganul îl urmărea cu ochii dați peste cap. O crimă de stat pune totdeauna în primejdie pe cel ce știe ceva despre dânsa. Dar scăparea este să știi cât mai multe, să scoți totul la iveală spre a deveni un martor de preț și demn de crezare, care-l împinge pe celălalt, în aplauzele întregii lumi, pe roată ori la spânzurătoare. „Ce-o fi crezând regele Henri despre mine?” se întrebă Chicot. „Mă socoate un bufon credincios? Ori un ucigaș plătit? Amândouă lucrurile ar fi cu putință; în astfel de timpuri oricine devine suspect cu ușurință. Trebuie s-o iau dar înainte, să-l descos pe fârtatul ăsta și să fac eu pe judecătorul, ca să nu mă judece alții pe mine.”

Limpezindu-și astfel gândurile și luând această hotărâre, bufonul Chicot îl ușură mai întâi pe soldatul La Barre de cuțitul ascuțit pe amândouă muchiile cu care bucuros voise să-l spintece pe regele Henri; se nimerise, însă, ca acest cuțit să-i sfârtece chiar lui coapsa și când Chicot i-l smulse, o găleată întreagă de sânge se scurse pe podea. Slab de înger și neobișnuit să înoate în sângele lui, găliganul fu cât pe ce să leșine din nou. Chicot nu-i îngădui însă, ci îl pălmui până când își veni în fire, îi legă rănile cu cămașa muiată în oțet îndoit cu apă, îl propti, îi dădu să bea vin, apoi îi ceru scurt să-i spună toată povestea.

— E o istorie lungă.

— Scurteaz-o.

— Cârciumarul se întoarce îndată cu străjile.

— Lasă, se mai codește el câteva ceasuri.

— De ce?

— Pentru că au să-i spună că regele n-a pățit nimic.

— Și chiar n-a pățit nimic?

De data asta Chicot își pierdu răbdarea.

— Măi băiete! Uite aici cuțitul tău. Nu mă apropii de tine. Acum ești oblojit și poate că vinul îți dă mai multă putere decât ar fi sănătos pentru mine. Dar vezi că din colțul ăsta pot să azvârl cuțitul în tine, în gâtul tău dezgolit - și să te nimeresc cum l-ai fi nimerit și tu pe rege, peste capetele oamenilor. Pentru că așa ai vrut să-l ucizi.

— Știi prea multe, făcu La Barre. Mă închin. Și n-ai decât s-asculți toată povestea.

— Bagă de seamă să nu minți! Sunt în slujba maiestățiisale și chiar dacă gura ta m-o minți, asta n-are să mă împiedice să-ți scot adevărul din burtă.

La auzul acestei vești, La Barre fu cât pe ce să cadă de pe bancă; se speriase așa de tare, încât Chicot se întrebă: „Am vorbit ca un judecător ori ca un bufon?” Și întrebarea aceasta îl făcu să uite a continua interogatoriul, până când pacientul lui declară fără a mai aștepta să fie poftit: că se numea Pierre Barrière, zis și La Barre.

— De meserie regicid, întregi Chicot. În nici o altă meserie n-ai fi putut face mare brânză, dar vrei să se vorbească despre tine.

— Nu asta-i meseria mea, scânci jalnic găliganul. Alții sunt vinovați, nu eu. Am fost barcagiu pe Loire și la douăzeci și doi de ani eram la fel de nevinovat ca în prima zi a nașterii mele, la Orléans.

— Și cine ți-a răpit nevinovăția?

— Un recrutor m-a arvunit și am devenit soldat al reginei de Navarra; m-am îndrăgostit de o femeie din slujba ei și asta m-a nenorocit.

— Respect nenorocirea, îl încredință Chicot grav. Dar să vorbim mai întâi de doamna Marguerite de Valois, pe care tu o numești regina Navarrei. A vrut să răpească soțului ei, regele nostru, tronul și viața, drept care-i ținută sub pază într-un castel și acum uite că năimește pe unul ca tine spre

a-și redobândi libertatea și a ne pune din nou în primejdie. Pe toți, deci și pe mine, care sunt în slujba maiestății-sale. Intrând în slujba doamnei de Valois, la drept vorbind ai pus la cale și un atentat împotriva ființei mele.

— Nu crezi că vorbești ca un bufon? mormăi La Barre.

Dar și Chicot era de aceeași părere. „De obicei - își spuse - vorbesc simplu ca un gentilom oarecare, de râd toți de mine și zic că-s bufon. Acum trebuie să fiu grav și mă țin de pozne. Jalnică fire am”. La Barre îl trezise la realitate.

— Pricina tuturor celor ce s-au întâmplat a fost numai patima mea nenorocită pentru femeia care zi și noapte nu se gândea decât cum să distreze societatea. Când credeam și eu că am să-mi pot pune capul pe sânul ei, se întâmplă fără greș ori să cădem în lac, ori să se prăbușească șopronul, ori să se ivească stafii în odaia noastră. Toate astea erau puse la cale de curtenii care voiau să se distreze, și domnișoara pe care o iubeam ca un nenorocit le dădea nas.

— În sfârșit văd și eu pe cineva care împinge credința până la jertfirea de sine, recunoscu Chicot. Și atunci ai hotărât, firește, să-l ucizi pe rege.

— Ia-o încet, îi ceru celălalt. Am visat. Doamna regină mi-a poruncit în somn să-l trimit pe lumea cealaltă pe soțul ei, regele Franței; și ca răsplată mi-a făgăduit că mă lasă să mă desfăt în pace pe lumea asta cu fata mea, ba chiar că o va înzestra.

— Ai visat numai! Ia gândește-te bine dacă regina nu ți-a poruncit aievea s-o faci?

Chicot îi pusese întrebarea foarte stăruitor. Îi trecuse pofta să glumească. La Barre răspunse:

— Nu dânsa, eu m-am dus la ea, era singură, și i-am împărtășit gândul meu. Atunci regina a început să plângă, s-a întors cu fața la perete și, stând așa, m-a conjurat să n-o fac, să mă feresc de gândul ăsta. Iar curând după aceea

m-a scos din slujba ei Și am plecat de la castel.

Chicot tăcu, inima îi bătea. „Cum să-i spun asta regelui? Chiar soția lui a dat drumul ucigașului, în loc să-l închidă în fundul beciurilor castelului.”

Furtuna gândurilor îl făcu să iasă din colțul lui, să alerge și să spintece aerul cu cuțitul ascuțit al ucigașului. De câte ori Chicot trecea prin față-i, La Barre se făcea ghem, dar continua să-l privească, mereu cu ochi strălucitori și clipind într-una. Chicot nu-l văzu însă; era copleșit de cumplitele fapte pe care le aflase. Voise să fie un martor căruia să i se poată da crezare, și iată că devenise un martor primejdios. Pe neașteptate, vlăjganul întinse mâna; cât pe ce să apuce cuțitul. Chicot făcu o săritură înapoi până aproape de ușa încăperii întunecoase. Întinse brațul și o deschise.

— Intră aici! porunci apoi.

Vlăjganul începu iar să scâncească. Orice, numai să nu fie băgat la întuneric, numai în butoiul cu saramură nu! Mai avea atâtea mărturisiri de făcut.

Văzând că judecătorul lui șovăie, La Barre începu să povestească despre un călugăr din Lyon, care-l povățuise să-l ucidă pe regele Henri. Același călugăr îi făgăduise că, după ce va săvârși fapta, se va face nevăzut. Și tot prin el ajunsese la un mare vicar al arhiepiscopului, față de care își ușurase inima și de la care nu primise nici un răspuns. Dar și tăcerea e un răspuns. Cu atât mai mult cu cât și un călugăr capucin îl încurajase să-și ducă la împlinire gândurile, iar un călugăr italian cu vază îi cântase și el în strună. Pe scurt, regicidul își încredințase taina atâtor slujitori ai domnului, încât jumătate din clerul lionez trebuie să fi așteptat săvârșirea atentatului. Bufonul regelui rămase cu gura căscată: atât de mulți dușmani de moarte să aibă stăpânul lui în bunul său oraș Lyon? Odată pornit pe vorbă și aruncând câte o privire pe furiș spre hruba primejdioasă, La Barre ajunse și la călătoria lui la

Paris. Aici Chicot închise gura. Căci cunoștea prea bine frumoasele simțăminte ale predicatorilor din Paris față de regele său.

Dar ceea ce auzi despre pricina pentru care un preot cunoscut încuviințase uciderea regelui i se păru a vesti noi nenorociri; pricina era că regele, fie că se ducea ori nu la liturghie, n-avea să fie în nici un caz catolic, iar preotul n-avea de fel de gând să-l socotească vreodată așa. „Ce are să mai fie de-acum încolo?” se întrebă bufonul. „Uite că am abjurat, și e ca și cum n-am fi făcut-o. Orice ai face, ăștia tot te spintecă.”

— Dar de ce n-ai dat cu cuțitul înainte de a fi pus mâna pe tine? mai întrebă.

Și auzi cum un fior tainic oprise mâna ucigașului, care simțise că cineva îl trage înapoi și că frânghia cu care era tras îi curmă mijlocul. Chicot căzu pe gânduri, uită chiar unde se afla. În cârciumă se lăsă o tăcere din ce în ce mai adâncă, până când începură să se audă niște șușoteli. Dar Chicot era prea cufundat în gânduri ca să le audă; încet-încet șușotelile se întețiră, de parcă ar fi vorbit cineva de afară, de dincolo de fereastra acoperită cu o perdea.

— La Barre, ai pus mâna pe el?

— Nu, rosti La Barre către fereastră.

Atunci punem noi mâna pe el.

— Câți sunteți?

— Cinci.

— Fraților! Dar cum ați ajuns aici?

— Cârciumarul a socotit că-i mai bine să ne cheme pe noi, decât străjile.

— Stai așa! zise La Barre. Vorbesc eu cu ofițerul, să vedem dacă se predă și îmi întinde cuțitul de bună voie. Ei, ce spui? îl întrebă pe Chicot, care se vedea încolțit acum și făcu un pas amenințător.

„Numai să nu-mi smulgă cuțitul”, gândi în aceeași clipă, făcu o săritură înapoi în încăperea întunecoasă, apoi încă

una, dar la a treia nu mai atinse pământul, ci căzu într-o groapă.

Mai întâi crezu că n-avea să mai audă și să vadă; dar nu căzuse chiar într-o prăpastie. Se ridică deci repede în haznaua plină de murdării, ținând strâns cuțitul. Apoi trase cu urechea. Dar n-auzi decât vocea vlăjganului Barrière, numit La Barre care îl întreba dacă a ieșit cu bine.

— Ia coboară încoace, îi răspunse Chicot. Ia poftiți, tu și cei cinci golani ai tăi, să vă tai la toți pe rând capul.

— Aici nu-i decât capul meu, pe care am să-l pun la adăpost cât mai repede, rosti, însă, regicidul. Capul meu și burta mea cu care știu să vorbesc. Cei cinci tovarăși au vorbit din burta mea. Mai înainte, ca un șarlatan ce ești, ai spus că ai să afli adevărul din burta mea și m-am speriat. Acum, află că glasul burții mele te-a băgat în hazna. Rămâi cu bine și petrecere frumoasă, eu o șterg. Cârciumarul a luat-o la sănătoasă de câteva ceasuri, mă grăbesc să-l ajung și să-i spun o vorbă despre pastramă.

Și dus fu La Barre; i se stinse mai întâi glasul, apoi și pașii. Chicot adună tot ce putu apuca prin întunericul adânc, și ieși cu greu din groapă folosindu-se de niște proptele șubrede. O dată ajuns în cârciumă, se prăbuși, însă, pe bancă, își prinse capul în mâini și nu se grăbi să plece. Se înnoptase.

BAIA

Regele Henri se îmbăia în apa strânsă, după multă alergătură, de slujitori și slujnice. După ce o puseseră la încălzit, o turnaseră din cazane în scobitura din mijlocul

odăii de baie, o încăpere strâmtă și scundă. Cada îngropată era căptușită cu cărămizi. Trebuia să cobori într-însa pe niște trepte; în pielea goală, regele se odihnea pe penultima treaptă și se lăsa scăldat de șuvoiul pus în mișcare de primul său camerier, domnul d'Armagnac care mânuia, de parcă ar fi fost vâsle, niște crengi înfrunzite, făcând uneori să curgă din ele o ploaie de picături și pe capul stăpânului său. Pentru această îndeletnicire, d'Armagnac se despuiase aproape cu totul, nu purta decât un șorț. Henri îi recita în traducere versurile latinului Marțial, cum făcea de obicei.

— „Înfășurat cu șorț de blană neagră, un sclav privește și-ți slujește când baia caldă îți faci".

Primul-camerier răspundea recitind aceleași versuri în limba în care fuseseră ticluite, veselindu-se de obicei, atât el cât și regele, din pricină că poetul nu vorbea de un bărbat, ci de o patriciană romană care-și pusese servul să-i pregătească baia. Slujitorul gentilom se aștepta și de astă dată la o glumă galantă din partea stăpânului său, dar nu se minună totuși prea mult când n-o auzi, fiindcă în seara aceea regele părea cam visător. Ba, mai mult, părea chiar cufundat în gânduri tulburi, pricinuite de niscai presimțiri. D'Armagnac rămase dar și el tăcut, lăsând să se scurgă încetișor picuri de apă de pe crengi pe capul și pe pieptul regelui; în cele din urmă, însă, văzând că regele își întindea oasele și se uita spre grinzile spoite, primul-camerier așeză crengile pe marginea căzii și se dădu înapoi cât putu mai mult. În jurul căzii îngropate era prea puțin loc liber, într-un ungher, pe un trepied de fier, se aflau fixate lumânări aprinse, iar în partea dimpotrivă, în spatele regelui, era scaunul pe care își pusese hainele. Broderia deasă cu fir de aur le ținea țepene; pantalonul scurt și pieptarul închipuiau așadar un om fără cap și fără gât.

„Și focurile de bucurie pot să frigă, își spunea Henri în

baie. Triste și răutăcioase focuri de bucurie; ar zvârli în ele pe oricine le cade în gheare; și cu atât mai mulțumiți ar fi să mă poată azvârli pe mine. Sunt nesiguri, nu te poți bizui pe unirea cu ei. Liturghia nu schimbă mare lucru. Trebuie s-o iau mereu de la capăt spre a cuceri sufletele oamenilor, cum am făcut-o și până acum. Lângă pilastrul din biserică am auzit o vorbă care m-a înspăimântat, o vorbă cumplită și înfricoșată. Ce-o fi cu Chicot? Vorba s-a adeverit chiar înainte de a fi fost rostită. Un vlăjgan ce clipea din ochi era prea bucuros s-o adeverească el. Cuțitul! Omul legilor a spus: «Acum i-a venit vremea». Unde o fi Chicot? Oricum, nu-mi mai poate fi de folos. Pentru că am îndrăznit să fac «săritura în necunoscut».”

Se lungi pe trepte, apa îl acoperi încrețindu-se ușor, îl cuprinse somnul. Domnul d’Armagnac așteptă în picioare, nemișcat, până când socoti că vechiul tovarăș de luptă se liniștise pe deplin. În gândul lui își spunea: „Îmbătrânim. Degeaba ne arătăm neclintiți, cu toate că nu e îngăduit să facem altfel”. Înfășurat cu șorțul care-i acoperea coapsele, primul-camerier ieși în picioarele goale din odaia-de baie, închise cu grijă ușa și se așeză de strajă în fața ei. Din când în când se uita pe gaura cheii să vadă dacă înăuntru se ivise vreo schimbare. La un moment dat își lipi chiar urechea de ușă; vorbind tare prin somn, regele spusese: „Unde o fi Chicot?”

Dar când cel chemat se ivi cu adevărat la capătul coridorului, domnul d’Armagnac se propti cu amândouă picioarele în fața ușii: căci de cum îl zărise pe Chicot simțise că ivirea lui va tulbura baia regelui. Iar când Chicot se apropie, pricinile care-l mânau să nu-l lase să intre se înmulțiră; domnul d’Armagnac își încrucișă dar brațele și își umflă pieptul ca în tinerețele lui. Dar Chicot i-o luă înainte:

— Nu te teme, domnul meu. Nu vreau să intru.

— Nici nu se poate, domnul meu. Puți ca un țap și ești și

beat.

— Țap ești domnia-ta, domnul meu, cu șorțul ăsta de blană și pulpele acoperite de păr. În ce privește mirosul meu, l-am căpătat într-o prea scârboasă groapă cu scârnavii; un ventriloc m-a făcut să sar în ea. Și e lesne de înțeles de ce am dat cam repede peste cap câteva pahare de vin, când am ieșit de acolo. Am făcut-o numai pentru că am fost amărât din pricina sfârșitului nenorocit al unei pățanii și fiindcă n-am găsit alt mijloc de a cuteza să povestesc maiestății-sale ce-am pățit, decât amețindu-mă.

— N-ai să intri, repetă domnul d’Armagnac, neclintit și de astă dată, însă, numai așa, de ochii lumii.

Din odaia de baie se auzea apa clipocind, regele se trezise. Celălalt gentilom începu să vorbească, dar cu glas răsunător, metalic. Era cu desăvârșire treaz și cântărea cu grijă ceea ce putea spune regelui pe șleau și ce trebuia să-i ascundă, să spună mai pe ocolite ori să-l lase doar a bănui.

— Sire! i-aș spune, dacă regele m-ar auzi, strigă Chicot răspicat. Sire! Ucigașul maiestății-voastre sau omul care voia să devină ucigașul maiestății-voastre e un fost soldat care mai înainte n-a avut gânduri rele. Numai dragostea l-a împins pe căi greșite. Căci pentru un îndrăgostit pare a fi cu neputință de răbdat să fie mereu folosit de obiectul dragostei sale ca mijloc de a înveseli o curte galantă. Care curte galantă? se întrebă Chicot de unul singur, văzând că nimeni nu-l întreabă nimic. Povestea s-a petrecut în castelul multvestitei doamne care poartă titlul de regină a Navarrei. Dar câte nu se întâmplă acolo!

Se opri să răsufle. Înăuntru, apa clipocea de parcă cel ce se îmbăia se întorcea pe altă parte. Dar Chicot așteptă zadarnic o poruncă ori vreun semn de împotrivire.

— Lenea e mama tuturor păcatelor, declară el în cele din urmă. Dragoste și numai dragoste în tot castelul; așa că bietul soldat a vrut să fie luat și el în seamă și să-și dea importanță. Și a spus că vrea să-și ucidă regele. Se

înțelege, vestita doamnă de Navarra l-a aruncat în fundul beciurilor castelului.

— Hei, nu minți! se auzi din odaia de baie.

— Dar de plâns a plâns, rosti Chicot, încurcat și plin de căință. A plâns mult de tot și l-a alungat pe soldat din castel.

— Mie, însă, nu mi-a dat de veste, oftă Henri în cada lui de cărămizi.

— Nici n-ar fi putut-o face, o căină Chicot, născocind, dar socotind că născocirile sale ar putea fi și adevărate. Călugări preoți și prelați i-au dat fără încetare târcoale, au amenințat-o chiar cu moartea, au ținut-o sub supraveghere, i-au oprit scrisorile, încât a trebuit să tacă, deși în taină lacrimile îi curgeau șiroaie.

În clipa aceea, un neașteptat suspin ieși din pieptul domnului d'Armagnac. Regina Navarrei, de care celălalt gentilom pomenea ca despre o făptură închipuită, era pentru primul-camerier tovarășa în carne și oase din vechi nopți de măceluri, din școala nefericirii prin care trecuse și din toate caznele vieții, îndurate atâția ani de el și stăpânul lui. Pe vremea aceea pe fața ei fusese întipărită când nebunia simțurilor, când chemarea destinului, care cobora din pat, ducea spre tron și se numea Margot. Fusese venerată ca un idol de o întreagă generație ce se închinase frumuseții și cunoașterii omului, și între alții și de acest gentilom, căruia dânsa îi întinsese neasemuita-i mână. Amintindu-și de asta, d'Armagnac suspină din nou și nu se mai putu opri. „Margot a noastră, își spuse gentilomul încărunțit, ne urăște acum de moarte". Și nemaifiind în stare a-și stăpâni durerea, își părăsi postul. Se depărtă fluturându-și șorțul și plânsul prea mult oprit îl podidi atât de tare, încât îi tăie răsuflarea, pe care se munci să și-o redobândească scoțând niște gemete amarnice.

Dimpotrivă, în odaia de baie era liniște. Cel ce se afla acolo plângea ușor și din pricina asta unora le părea că

nici nu prea se poate pune temei pe el. De ce nu plângea dar acum? Chicot își lăsă capul în piept și ciudatu-i moț îi căzu peste fruntea pleșuvă. Ar fi putut să se uite prin gaura cheii, dar n-o făcu. Și nimeni nu se uită la cel dinăuntru, la omul gol, pândit cu cuțitul pe care o mână neasemuită, iubită odinioară mai mult decât orice pe lume, nu-l oprise. Și doar fusese numai unul dintre cuțitele dosite în mulțimea care țopăise în jurul focurilor (oamenii voinici jucaseră chiar într-un picior) și cu care el se unise. Căci de dragul ei ascultase frumoasa liturghie și cutezase a face săritura în necunoscut. Nu-i nimic de făcut! Întâmple-se ce s-o întâmpla! gândea de bună seamă cel închis în strâmta odaie de baie.

— Chicot!

Trecuse o bună bucată de vreme. Omul de afară nu mai trăgea cu urechea, ci visa. Auzindu-se strigat. Îl trecu un fior de spaimă, se cutremură și se năpusti în odaia de baie.

— Închide bine ușa! îi porunci regele gol și aproape în șoaptă îl întrebă: Câți sunt amestecați în atentat?

Chicot îi înșiră pe toți; nu se mai gândea să înfrumusețeze lucrurile. În închipuirea lui de bufon vedea limpede drumul ucigașului și povesti tot ce vedea. În așa fel încât în întreg regatul nu mai rămăsese un colțișor în care să nu fi fost un cuib de ucigași, asemeni aceluia de unde venea.

Cuiburile de ucigași sunt, însă, și caraghioase și atât ostașul ventriloc, care nădăjduise să se facă nevăzut după ce va fi săvârșit fapta, cât și cârciumarul, puteau prea bine fi obiect de batjocură. Dar în odaia de baie domnea o încordare care încremenea fețele oamenilor. Așa încât bufonul povesti cu foarte mult haz, dar cu un haz învățat din exercitarea meseriei lui, cearta cu cârciumarul; să-l bage în saramură ori să lase că soldatul să fie rupt în bucăți. Amândouă fețele încremeniseră. Neghiobul cu coapsa sfârtecată din pricina prea grăbitei pofte de a

ucide, vorbitorul din burtă, cei cinci golani și groapa cu murdării: tot lucruri pline de haz, dar fețele rămaseră mai departe încremenite. Neghiobul a șters-o, nu-i nimic, soarta lui e hotărâtă. Are să-și ascută un alt cuțit pe amândouă muchiile, are să pândească din nou trecerea regelui și are să fie prins, fiindcă acum e cunoscut. Ei, am vorbit destul despre el.

Chicot sfârșise ce avea de spus și tăcu, asemeni regelui care nu voia decât să tacă. Deodată, Henri își ridică privirea:

— Aș vrea să știu un lucru. La Barre nu s-a apropiat de mine ca să mă fi putut înjunghia. Cum avea dar de gând să mă ucidă?

Chicot scoase repede cuțitul din pantalonul vârât în ciorapi, de acolo unde și ucigașul îl ținuse, și-l zvârli - nici nu se văzu bine în ce parte, atât de repede zbură. Regele își purtă privirea de-a lungul pereților odăii. În spatele lui, pe scaun, se aflau hainele de mătase albă, de parcă i-ar fi fost îmbrăcate pe trup, numai gâtul lipsea, iar în dreptul gâtului, stătea înfipt în perete cuțitul, lung de un cot, chiar în dreptul gâtului care lipsea.

— Bine țintit, rosti Henri. Ai merita o sută de taleri pentru asta, dar n-am la mine.

Și izbucni în râs, gol pușcă, așa cum era. Ba se întoarnă să se mai uite o dată la cuțit și râse tare. Din politețe, Chicot își schimonosi și el gura. Voia să spună: „Eu sunt bufon. Trebuie să rămân serios când glumesc.”

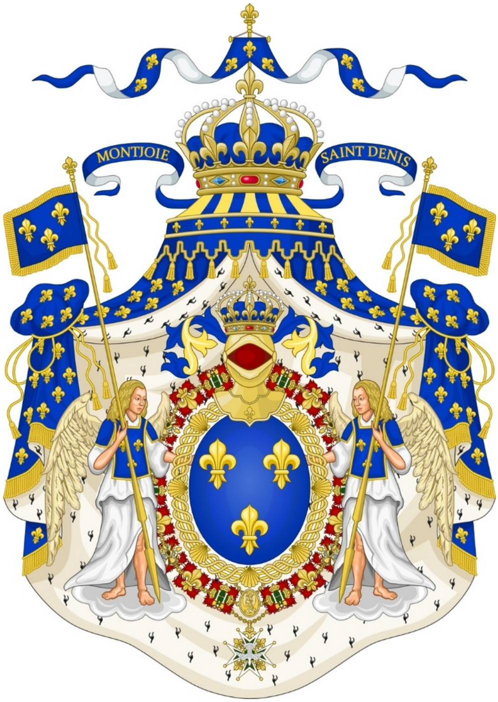
Până când lui Henri îi trecu prin minte:

— Lângă pilastrul din biserică mai era un om care vorbea în șoaptă vecinului, dar l-am auzit. Era unul dintre magistrații mei și spunea: „Ah! acum e pierdut. Înainte nu era, dar acum a devenit bun de înjunghiat!”

Auzind aceste vorbe: „bun de înjunghiat”, Chicot izbucni în hohote de râs, făcând un zgomot ca de trâmbiță, căci gluma era a altuia. La rândul lui, și Henri se veseli, dar mai

cu măsură. Și spre a-și păstra buna dispoziție, trebui să se uite de mai multe ori la cuțitul înfipt acolo unde ar fi trebuit să fie, dar nu era, gâtul lui.

IV. VESELA STRĂDANIE

CEREMONIA

Uleiul sfânt cu care erau unși și consacrați regii Franței se ținea în păstrare la Reims. Dar orașul se mai afla încă în stăpânirea Ligii, a vrăjmașilor. Ca și capitala de altfel. Pentru a intra cât mai degrabă în Paris, Henri trebuia negreșit să fie mai întâi uns și încoronat. Chiar dacă el n-ar fi pus prea mare preț pe această îndatorire, toți ceilalți o socoteau de mare însemnătate, și de aceea și începură a umbla după niște ulei sfânt. Cel pe care îl găsiră mai bun se lega de amintirea sfântului Martin și întâmplarea aceasta fu decisivă pentru Henri. Cunoștea fiece colțișor din regatul lui, pentru care luptase atâta timp, știa ce patron are fiece așezare - doar trebuise să le ia cu asalt pe toate - și de cele mai multe ori patronul localității cucerite fusese sfântul Martin. Prea bine, ne hotărâm dar pentru Martin - și în loc să mergem la Reims, ne oprim în Chartres, cu catedrala lui îndeobște venerată. Orice bun catolic va socoti că ceremonia are o mare însemnătate de vreme ce se săvârșește în catedrala din Chartres.

Dar Henri își amintea foarte bine că și la Saint-Denis, unde abjurase și îmbrățișase dreapta credință, fusese întâmpinat cu aclamații și se înfrățise cu o mare mulțime de parizieni, măcar că după aceea se ivise un ucigaș. Adică, ucigașul fusese de la început acolo și nu se deosebise prea mult de mulțimea în mijlocul căreia se ascunsese și care păruse credincioasă regelui cu trup și suflet. Nu, e o greșeală să gândești așa, omul poate înjunghia tot atât de bine cum poate cânta și îngenunchea.

Căci prilejurile se schimbă, iar spiritul omului are multe posibilități. Vina noastră, marea noastră vină este că nu-i putem îndruma mereu pe „oamenii buni”, cum se spune de obicei, pe calea cea bună. Numai voioșia, cumpătarea și blândețea ar fi vrednice de niște făpturi înzestrare cu rațiune. Dar n-a fost încă născocită țara în care ele să domnească. Cu atât mai trebuincioase sunt serbările ce înlesnesc cumințirea dezmățaților. „Și, cine știe, dacă le-aș face destul de des, gândi Henri, poate că în cele din urmă chiar și ucigașilor mei le-ar curge lacrimi oneste, cu toate că nu prea îmi vine a crede. Eu numai cu pilda îi pot îndruma. Să nu ucidă, ci să ajute oamenilor să trăiască. Asta ar întemeia cu adevărat puterea regilor, ar fi cu adevărat puterea lor” - își dădu el seama, și nu pentru întâia oară, căci asemenea gânduri îi erau înnăscute. Dar nu-și putu duce până la capăt gândurile asupra puterii nici măcar cu un prilej atât de sărbătoresc, căci erau prea multe de făcut.

Ceremonia de la Chartres trebui pusă la cale cu de-amănuntul; dar toate lipseau, și persoanele ce aveau să joace un rol și obiectele pe care urmau să le poarte în mâini. Coroana, sceptrul și celelalte fuseseră topite, sfărâmate, sfâșiate ori pur și simplu jefuite de răzvrătiți, după cum se nimerise. Iar dregătorii care, potrivit slujbei lor, ar fi trebuit să fie de față, erau ori de partea vrăjmașului ori sub paza lui ca, bunăoară, episcopii. Câțiva seniori laici arătară că nu pot veni, deoarece n-aveau încredere în puterea regelui. Parisul rămânea de partea spaniolilor, la ce bun dar serbările? Din fericire se găsesc totdeauna credincioși care se apucă fără nazuri de orice treabă ca, de pildă, a închipui mâna justiției cu cele două degete ridicate pentru jurământ, a face rost de o spadă pe măsura eroului ori de stofe brodate, în cantități îndestulătoare spre a îmbrăca zidurile unei biserici. Toate acestea fură dar meșterite sau adunate în pripă; pe cei ce

nu veniră îi înlocuiră figuranți; se organiză cu ei o repetiție, ca să fie stăpâni pe roluri, iar în dimineața ceremoniei doi gentilomi se sculară pe la ceasurile trei: trebuiau sfârșite toate treburile în catedrală.

Regele își închinase în întregime ziua din ajun întâi predicilor prin care i se arătase însemnătatea ceremoniei, apoi spovedaniei și rugăciunilor. În ziua de douăzeci și șapte februarie, de dimineață, fu însoțit la locul ceremoniei de doi episcopi și de mai mulți seniori, printre care el era cel dintâi. Purta un veșmânt la care nu s-ar fi gândit niciodată: o pelerină largă, dintr-o pânză argintie, iar dedesubt o cămașă lungă de mătase stacojie. Părea o arătare de pe altă lume, dar așa voiseră doamnele lui, prea iubita soră și credincioasa-i iubită și, prin ele, la drept vorbind, doamna de Sourdis, dat fiind că prietenul ei, cancelarul de Cheverny, ținea mult la respectarea ceremonialului. Cancelarul și alți câțiva seniori de același rang, printre care marele scutier, ducele de Bellegarde, urmau îndată după rege. Henri deosebea pasul vechiului prieten Feuillemorte de al celorlalți și bucuros s-ar fi întors și i-ar fi zâmbit, dar nu putea s-o facă, dacă nu de altceva, cel puțin din pricina ciudatului veșmânt pe care-l purta. De altfel și în această catedrală era supus privirilor unei mari mulțimi. Crainici și purtători ai însemnelor puterii, duse cu mare pompă, și chiar un conetabil cu sabia scoasă din teacă, pășeau înainte-i pe lespezile naosului. După aceea urmă regele, neînsoțit de nimeni, calcând atât de trufaș încât toată lumea rămase mirată, iar cel mai nedumerit fu chiar el, încât se și întrebă: „E măreață ceremonia asta? Ori caraghioasă?”

Crainicii începură a striga nume, cele douăsprezece nume pomenite din vechi, care fuseseră purtate odinioară de mai-marii regatului. Se înțelege, nici un duce de Aquitania nu răspunse crainicilor, căci nu mai exista demult un astfel de duce și prin urmare nu putea fi de față,

decât doar purtând o demult uitată haină de împrumut, cum purta și Henri. Dar regele îl auzi răspunzând pe drăguțul de Soissons, iubitul surorii sale, și apoi pe alții, pe rând, în locul celor chemați care, ori nu mai trăiau de sute de ani, ori se feriseră a lua parte la ceremonie. Când episcopul de Chartres, ținând locul arhiepiscopului de Reims, îl unse pe rege cu uleiul sfânt, care nu era cel adevărat, acesta simți că se gâdilă și, ca să nu râdă, tuși. Fără, însă, a pierde ceva din înfățișarea-i prea cucernică și fără a ridica fruntea plecată; ci doar în gând pufni o dată cu încântătoarea Gabrielle, care se afla sus în galerie, închipuindu-și că și dânsa privește tămbălăul cu aceiași ochi ca și el. „Îl vezi pe Feuillemorte? Și ți-aduci aminte, draga mea, cum se cuibărise sub pat și cum eu i-aruncam zaharicale? Acum e solemn nevoie-mare.”

Dar încântătoarea Gabrielle nu-și aducea aminte de astfel de lucruri în galeria aflată sus, deasupra naosului, nici pomeneală să-i treacă prin gând astfel de amintiri. Iubitu-i domn și stăpân depusese încă o dată jurămintele legiuite, mai cu seamă cel că va lupta împotriva ereziei; acum episcopul îi așeza pe cap coroana - da, da, coroana - și iată-l pe iubitul ei domn și stăpân încoronat. În străfundul sufletului nu crezuse niciodată că va ajunge cu adevărat să-l vadă așa. Auzi-i, Gabrielle d’Estrées, cum strigă: „Trăiască regele!” Pentru el cântă *te-deum*-ul - pentru el, cel care s-a furișat până la castelul Coeuvres, sub chipul unui bătrân pipernicit cu fața smolită, căruia tu i-ai spus: „Sire! ce urât sunteți!” Iar după aceea l-ai dus multă vreme de nas, i-ai pus mereu coarne și te-ai lăsat cucerită de-abia când ai văzut că, la Curtea lui rătăcitoare, e socotit drept un mare om. Da’ parcă ce Curte era aceea, o Curte care se muta din loc în loc, după cum hotărau sorții războiului. A trebuit să te porți cu mănuși și cu pastorii și cu prelații; ceea ce îți stătea la inimă era înavuțirea familiei: ai luat apărarea domnului d’Estrées

prins cu ocaua mică, ți-ai făcut un vrăjmaș din domnul de Rosny din pricina aceleiași griji pentru familie. Ai stăruit pentru convertirea ereticului tău, la început pe nesimțite și în ascuns, după cum ți s-a dat în grijă: pe atunci îl iubeai încă pe celălalt și erai aproape să fugi cu el. Și abia târziu de tot, într-o noapte a lacrimilor și a vedeniilor de neînțeles, ai descoperit al cui era copilul pe care îl purtai sub sân și cine era cu adevărat domnul și stăpânul tău. Așa se face, încântătoare Gabrielle, că acum, sus, deasupra naosului bisericii, tremuri de mândrie și de bucurie și privirea ți-e împăienjenită de fericirea nemăsurată de a-l vedea pe domnul și stăpânul tău primind coroana.

Ce ușor te poți înșela! Henri se feri să-și ridice privirea către scumpa stăpână a inimii lui; se temea ca Gabrielle să nu tușească cumva, ca și el, împotrivindu-se ispitei de a râde. Ceremoniile n-au nimic de câștigat prin repetare, pentru cel ce simte ceea ce e van în ele și își dă seama de caraghioslâcul lor. Iar Henri își irosise toată seriozitatea de care era în stare în lupta pentru conștiința lui, în cursul îndelungii sale meditații și spre a face săritura în necunoscut. Acum totul se sfârșise, nu mai avea nici un rost să se întrebe de ce-o făcuse. Dacă de dragul puterii, apoi putea să vadă acum ce însemna puterea, de care se apropiase de atâtea ori, gata să pună mâna pe ea. Crainicul strigă numele unuia care e mort de mult, și-i răspunde un altul care-i viu. Episcopul, singurul care a putut fi găsit, ridică vasul cu mir, cel mai bun din toate câte s-au aflat. Apoi coroana e așezată pe un cap în care nu sălășluiește credință, ci îndoială, iar această coroană, ce ar fi trebuit să fie străveche, e abia ieșită din mâinile meșterilor. Așa arată puterea și însemnele ei. O rază de soare făcu să sclipească spada pe care mareșalul de Matignon o ținea în fața lui; și care trecea drept spada conetabilului. Dar Matignon nu era de fel conetabil, ci făcea stihuri galante, atât în latinește cât și în limba

poporului; și te pomenești că în timp ce strașnica-i spadă fulgera, el rima niscai versuri. Asta-i puterea.

Întru acestea Henri se gândea, însă, la o altă putere, puterea după care tânjea inima lui, puterea asupra inimii oamenilor. Ceremonia nu-i plăcea; nu credea că ar putea duce la cumințirea dezmățaților. E drept că de astă dată nu simțea acolo ființa ucigașului - ceea ce era o mare ușurare și putea să mai însemneze încă și că ungerea, încoronarea și măreția ceremoniei îl fereau, pentru câtva timp, de primejdii. Cine știe, poate că vorbele amare ale omului de legi nu erau totuși adevărate. Iar în al doilea rând, acum, când primejdia de moarte se depărtase, regele își recăpătă seriozitatea care-i fusese făcută țăndări într-o cârciumă coșcovită, unde se scălămbăiase un bufon, ori într-o odaie de baie unde se ivise același bufon. Cu totul altceva era când regele îl privea pe credinciosul său Rosny.

În timpul ceremoniei, Henri își aruncase mereu privirea spre baronul Rosny și tresărise de câteva ori: era singurul om adevărat din toți cei de acolo. Arăta de parcă fusese coborât de pe frontonul catedralei; cu chipul ca săpat în piatră, nemișcat, cu trăsături mari, obișnuite, ar fi fost la locul lui și acolo. Protestantul îl ascultase pe rege jurând nimicirea ereticilor, dar nici un mușchi nu i se clintise pe față. Era acolo, avea un rol în ceremonial, și îl împlinea fără șovăială. Un glas lăuntric îi spunea însă: „Ei, fleacuri!” Și i-o spunea din pricina firii lui drepte, fără prihană, de hughenot ce nu putea să aibă altă părere despre ceremonie. „Nimicuri, praf în ochii lumii, îl mânie pe dumnezeu” ar fi strigat glasul lui lăuntric, dacă baronul l-ar fi lăsat să vorbească. Dar înțeleptul Rosny făcu să amuțească glasu-i tulburător, iar ceea ce arătau înfățișarea și chipul lui era numai credința neclintită a unui slujitor al regelui. Henri, bun cunoscător al oamenilor, îl cunoștea bine și pe Rosny; dar de-abia acolo în timpul ceremoniei, se încredință că se putea bizui cu adevărat pe el, pentru

totdeauna.

Nu mult după aceea îl chemă în sfatul lui, dar mai departe R0sny se îngriji singur să ajungă duce de Sully, mai mare peste vistieria regatului, mare maestru al unei artilerii cum nu se mai afla alta - pe scurt mâna dreaptă a regelui pentru tot timpul cât avea să trăiască marele rege, dar nici o clipă mai mult. Își închinase regelui întreaga viață, i se dăruise din tot sufletul, în ciuda glasurilor lăuntrice ale unui vechi hughenot. Ce sunt eu pentru tine, să fii și tu pentru mine. Începutul urcușului lui Rosny fu dar ceremonia aceea, în timpul căreia Henri își înturnă mereu privirile spre chipul baronului și tresări de tot atâtea ori. Căci avea în față însuși chipul datoriei și al unei hotărâri de neclintit, deși, în gândul lui, Rosny râdea de ceea ce se întâmpla în jur. Henri își spuse: „Un om la rând cu toți oamenii, ca să nu spun un om de rând. Ce bine ar fi să mi-l iau de pildă!” Și gândea așa fiindcă pe atunci simplitatea îi părea o însușire de mare preț. Dar și o însușire nespus de greu de căpătat, dacă nu ești un Rosny.

Regele părăsi catedrala mai măreț decât la venire. Mersul și ținuta păreau să-i fi devenit mai impunătoare, iar vesmântul ciudat părea acum firesc. Datorită acestei schimbări, alaiul păru dar mai grandios, spre deosebire de felul cum se înfățișase la sosire când, prin asemuire, fusese lipsit de orice fală. De-a lungul drumului, mulțimea tăcea și îngenunchea. Apoi Henri îmbrăcă alte haine spre a prânzi - dar le refuză pe cele de mătase albă pregătite de domnul d’Armagnac, căci voia să se simtă la largul lui, ca în orice altă zi. În încăperea împodobită de sărbătoare locul lui era sub un baldachin, dar acest fapt nu-i micșoră de fel pofta de mâncare; ședea singur la o masă, stăpânind cu privirea, în dreapta lui, masa prinților bisericii, iar în stânga, pe aceea a seniorilor laici, care cu toții înfulecau de zor, deopotrivă cu el. Se credea că și în alte privințe ar fi deopotrivă cu el, el fiind cel dintâi printre ei, și cu toții

laolaltă alcătuind regatul. Dar asta nu era și părerea lui; pe de o parte, o asemenea părere îi părea nepotrivită, pe de alta, însă, neîndestulătoare. Și porunci încă o dată să se deschidă ușile, ca să intre poporul. Căci nu se temea de îmbulzeală, deși seniorii se burzuluiră.

Curând statornici însă din nou voia bună. Le povesti gentilomilor care îl slujeau, că Don Filip, stăpânitorul lumii, se molipsise de o anume boală. Toată lumea se minună de cele întâmplate maiestății-sale catolice, de ciudata-i rătăcire după o atât de îndelungată înfrânare a patimilor. O singură dată căzuse în păcat și îndată și fusese osândit. Ce s-ar întâmpla dacă un rege galant ar avea astfel de pățanii! Și cu toții, și cei din stânga și cei din dreapta, își înturnară întreg trunchiul spre masa așezată de-a curmezișul, ațintindu-și privirile spre regele ce ședea sub baldachin. Regele râdea, puteau dar râde și ei. Așadar se veseliră strașnic pe socoteala maiestății catolice a Spaniei și a caraghioasei sale pățanii. O seamă de seniori socotiră povestea ca o glumă, și încă o glumă fără perdea: din care pricină hohotiră și mai tare. Ba erau chiar înalți seniori, mai cu seamă prelați, pe care îi podidiră lacrimile de râs și, ridicându-și palmele în dreptul regelui, bătură din ele, arătând astfel ce mult prețuiau hazul povestirii. De nemăsurat mai multe ori decât regele Spaniei înfruntase boala cel al Franței, și totuși n-o căpătase. Și, pe deasupra, boala îl dădea acum gata pe vrăjmașul lui. Atâta noroc merita să fie aplaudat.

Câțiva căzură totuși pe gânduri, le trecu pofta de râs. Cine are atâta noroc, e de temut. Un joc dublu pe socoteala lui nu poate sfârși bine, și dacă vreunul dintre comeseni mai are cumva legături cu spaniolii din Paris, e vremea să le rupă. Spaniolii n-au să rămână la Paris dacă stăpânitorul lor s-a molipsit. Norocul făcuse un semn: și trebuia luat în seamă. Cineva rosti cu glas tare că nu numai stăpânitorul lumii, ci și puterea care stăpânea lumea e bolnavă și de

aceea putrezește și se rup bucăți, bucăți dintr-însa. Aceste vorbe fură repetate de toți mesenii și tălmăcit cu mare aprindere. Între timp obrajii se rumeniseră și glasurile deveniseră mai răsunătoare din pricina vinului și a bucatelor. Mulțumită veștilor sosite din Spania, prânzul seniorilor amenința să se preschimbe în chiolhan și regele dori să-i pună capăt; cine era destul de iscusit, putea prea bine să-și dea seama, și iscusit era cardinalul Du Perron, același care strecurase sub genunchiul lui Henri perna, când se lepădase de erezia lui.

Du Perron întinse dar regelui un vas pentru a-și muia vârful degetelor, se înclină și ceru îngăduința de a zice un cântec - lucru neobișnuit pentru un prinț al bisericii, și care îi făcu pe toți să ciulească urechile. Cardinalul cânta regelui la ureche, dar nu prea multă vreme; părea a fi un cântec de dor, căci regelui i se umeziră ochii. Cei din capul celor două mese auziră aceste câteva vorbe: „Buzele ca roșul de mărgean, dinții ca de fildeș, fermecătoare bărbia!” Și cum regele își ștergea lacrimile, înțeleseră, mai întâi cei care se aflau mai aproape, și apoi și cei mai depărtați, despre cine vorbea cântecul. Și se ridicară unul câte unul, până când, stând cu toții în picioare, cu fața spre Henri, aduseră un tăcut omagiu norocului regesc, pe care mai înainte îl aplaudaseră numai.

Simbolul norocului său era Gabrielle și mai toți o pricepură îndată; cei mai mărginiți, ajutați de masa îmbelșugată pe care o luaseră. Unii așezară comoara regelui față în față cu știrea întristătoare venită din Spania. Câțiva încercară să pătrundă în miezul lucrurilor și, cunoscând schimbarea nestatornicului, văzură în credința-i neclintită hotărârea de a se așeza și a se bucura de ceea ce stăpânea. Și doar nu era puțin lucru ceea ce voia să ia în stăpânire. Căci era viteaz până la a voi să atingă desăvârșirea. Iar viteazului nu-i lipsește decât posesiunea spre a se putea spune că atinge desăvârșirea.

Asta-i cel puțin părerea oamenilor cu scaun la cap; iar pentru cel mai cu scaun la cap dintre toți, pentru domnul de Rosny, ideea desăvârșirii era neapărat legată de aceea a posesiunii. Drept care își puse în gând, în pofida firii lui și a hotărârilor luate mai înainte, să se împace cu doamna de Liancourt.

Abia se sfârșise îmbelșugatul prânz și, o dată cu înserarea, trebuia să înceapă o altă masă, de data asta de față fiind și doamnele. O seamă se odihniră între timp ori se întinseră la taclale. Henri însă bătu mingea; niște mingi grele, lunguiețe, de piele, greu de zvârlit pentru oameni cu burta plină și care lăsau cel puțin cucuie pe unde nemereau. Pe cine plesneau în stomacul plin îl lăsau lat; așa încât un senior se tăvăli curând în iarbă, iar alții se dădură bătuți de mai înainte. Henri dorea, însă să continue jocul și cum începuse a duce lipsă de seniori, îi chemă pe târgoveții care căscau gura. Care se pricepe mai bine să bată mingea? îi întrebă și, spre mirarea lor, își alese chiar el jucătorii, prețuindu-i după cât erau de voinici. Alese dar un măcelar, un dogar, doi brutari și un coțcar ce se nimerise din întâmplare printre preacinstiții târgoveți, dar își câștigă onoruri și greutate prin felul cum bătu mingea. De obicei, nimeni nu vrea să aibă de-a face cu un dansator pe sârmă, cu un panglicar, cu unul pe care-l așteaptă ștreangul. Dar jocul îi face pe toți egali, și, mulțumită îndemânării cerute de meșteșugul lui, coțcarul deveni, pentru scurtă vreme, cineva.

Mai întâi regele îl scoase din joc, cu mingile-i lunguiețe, pe brutar. Ceilalți se împotriviră aproape un ceas, până când deodată măcelarul, dogarul și celălalt brutar se săturară; câteșitrei îi întoarseră spatele și plecară șchiopătând.

— Ei, acum să te vedem! se adresă regele către coțcar - și începură a-și arunca mingile unul altuia, dar nu ca pe niște proiectile, ci cu o ușurință nefirească, de parcă ar fi

făcut scamatorii. Zburau de colo până colo ca Mercur, întindeau doar mâna și, fără a se lăsa rugate, mingile nimereau chiar în palmele lor, și nu una, ci câte trei, patru, cinci, ușoare de parcă ar fi fost baloane de săpun. Era o adevărată încântare pentru ochi, și o neobișnuită priveliște. Mulțimea se strânse ciotcă în juru-le, prinții bisericii și seniorii laici uitară de siestă și priviră cu toții ce frumos juca regele cu coțcarul.

Întru acestea, cei doi voiră să pară și mai înaripați decât erau, dar adevărul se vădi destul de repede. Căci arta nu trebuie amestecată cu ceea ce se petrece aievea. Nădușiră dar, și când sudoarea începu să le curgă de pe frunte în ochi, încât aproape să scape mingile din mână, își lepădară amândoi o dată pieptarele. Era în februarie și amândoi, regele și tovarășul său de joc, rămaseră în cămașă. Și, ceva mai mult, se văzu că dansatorul pe sârmă, panglicarul avea o cămașă bună, în timp ce a regelui era sfâșiată în spate. Căci purta o cămașă veche, ponosită, care nu rezistase la mișcările prea iuți.

La început, Henri nu înțelese ce se șoptea și se șușotea în jurul lui. Auzi niște bombăneli, deosebi niște oftaturi, dar până la urmă cineva îndrăzni să spună:

— Sire! Vi s-a rupt cămașa.

Odată rostite aceste vorbe, neplăcuta uimire se preschimbă pe dată în veselie. Cel dintâi râse chiar regele, care se silea totuși să se prefacă supărat foc.

— D’Armagnac! strigă Henri, și când primul-camerier se înfățișă, îl întrebă: Nu-i așa că am șase cămăși?

— Nu! răspunse d’Armagnac, n-au mai rămas decât trei.

— Foarte rău că sunt lăsat să umblu de râsul lumii. Uite în ce hal ajunge un rege când scutește orașele de contribuțiile datorate și le răscumpără de la guvernatorii puși de Ligă, care le sugrumau cu birurile, iar țăranilor le dăruiește gospodăriile, după ce a trebuit să le cucerească una câte una. Așa că abia mai rămân bani pentru

veșmintele încoronării, dar nu și pentru cămăși.

După care plecă, fără a mai rosti o vorbă, alegând astfel clipa cea mai potrivită, când sunetul celor ce spusese mai stăruia încă în urechile tuturor. Vorbise plin de curaj și de măreție. Iar cămașa ruptă o înfățișase ca pe o jertfă închinată regatului, ceea ce-i spori și mai mult slava. Ce mai, un adevărat rege! Și toți îl mai văzură o dată în gând cum străbătuse catedrală, purtând veșmântul nefiresc ca pe unul foarte obișnuit - asemuiră și găsiră că fusese și mai impunător acum, când plecase cu cămașa sfâșiată.

Apoi Henri își îmbrăcă hainele cele mai bune, căci la marele banchet ce trebuia să urmeze aveau să fie de față și doamnele, iar în fruntea lor, în chip de gazdă, credincioasa-i stăpână Gabrielle. Nenumărate lumânări scăldau marele salon al palatului arhiepiscopului din Chartres într-o lumină caldă de culoarea aurului topit. Înfipte în policandre sclipitoare, în fața oglinzilor și pe masă, mănunchiurile de lumânări împrăștiau asupra mulțimii oaspeților o strălucire care făcea pe fiecare mai frumos și mai deosebit. Încât se părea că femeile de la masă erau toate niște frumuseți, iar bărbații care-și trăiseră de mult traiul redobândiră o plăcută prospețime, obraji fragezi și frunți netede. Adunate la un loc, flăcările lumânărilor dădeau tuturora o înfățișare de noblețe și de bună-cuviință fără seamăn, încât ei înșiși abia se recunoșteau unii pe alții, atât de puternic era luminat salonul. Toată lumina și strălucirea lumânărilor era îndreptată însă numai asupra mesei; dincolo de cercul însuflețit al mesenilor, contururile lămurite se destrămau și doar un soi de pâlpâire nedeslușită, ca aceea a ceții într-o noapte cu lună, plutea până sub tavan.

Regele și doamna de Liancourt ședeau unul în fața celuilalt ca stăpânul și stăpâna casei. De amândouă părțile Gabriellei se înșiruiau gentilomi. La stânga lui Henri se afla doamna Catherine de Bourbon, prea iubita-i soră, după

care urmau prinţesele şi ducesele de Conti, Nemours, Rohan şi Retz. La dreapta-i, cea dintâi era prinţesa de Condé, înrudită cu casa lui, apoi veneau doamnele de Nivernois şi de Nevers. Henri înşirui în gând aceste nume, căci erau nume de seamă ale regatului, iar cele ce le purtau se aflau la masa lui de parcă ar fi fost foarte firesc să fie acolo; numai el ştia însă cu câtă trudă le adunase. Căci bărbatul uneia ori al alteia se mai afla încă de partea vrăjmaşilor lui, chiar dacă numai de ochii lumii şi comanda, pasămite, trupe în Paris, în timp ce nevasta i se şi ospăta la masa regelui. Da, pentru a pune la cale o asemenea masă e nevoie de mai multe intrigi decât toate bucatele pe care le-ar putea cuprinde cea mai lungă listă de mâncăruri. Da, această prea frumoasă masă încununa multă osârdie, mult întuneric şi mult sânge. Şi măcar dacă s-ar putea spune că însemna un sfârşit.

Aşa gândea Henri şi-şi număra vecinele de masă; fiecare din ele îl costase mai mult decât ar fi putut bănui chiar ele însele. Şi în acelaşi timp vorbea cu ele vesel, de parcă erau acolo fiindcă nici nu se putea altfel. În mai multe rânduri schimbă câte o privire cu doamna de Liancourt şi ochii le spuneau: Am văzut-o şi pe asta! Şi mai lăsau a înţelege: Dar s-ar fi putut întâmpla şi altminteri. Iar pentru amândoi privirile însemnau: îţi mulţumesc. Te iubesc.

Lui Henri, Gabrielle îi părea mai frumoasă ca oricând, căci o privea deopotrivă mândru şi duios. Luxul ei ar fi putut fi pizmuit; doamnele nu puteau să-şi mai dezlipească ochii de pe dânsa. Ce mlădioasă era catifeaua şi ce neasemuită culoare avea - de aur vechi, de frunze veştede, de blândă lumină a soarelui - şi ce bine o prindeau mânecile largi, spanioleşti. Nicicând nu se mai văzuse o asemenea rochie, desăvârşită ca ziua şi ca noaptea. Dar pe lângă toate celelalte, prietena regelui îşi sprijinea capul pe o coleretă scrobită cu creţuri dese, care făcea ca lucirile diademei de nestemate să-i lumineze mai puternic părul

blond-auriu, ce avea astfel o mai ațâțătoare strălucire. Se înțelege, doamnele ar fi admirat-o numai în silă, oricât de atrăgătoare le-ar fi părut, căci inimioarele lor s-ar fi răzvrătit împotriva unei asemenea admirații și ar fi fost mai degrabă gata să dorească apusul acestui soare.

Dar Gabrielle le înduioșa. Așteptarea nașterii îi dădea o înfățișare ce insufla bunătate și îngrijorare nu numai domnului și stăpânului ei. Fața îi era palidă, trasă, din mult cântata bărbie rămăsese o umbră doar, pielea îi devenise străvezie ca mărgăritarele. Ochii i se făcuseră mai mari, iar dureroasa lor strălucire făcea să se treacă cu vederea, să i se ierte că pe pieptul ei alb cu luciri molcome ca ale mărgăritarelor sclipea aurul bătut cu rubine și perle adevărate. Gentilomii din preajmă-i vorbeau cu glas scăzut, dar cu mai multă compătimire băteau inimile doamnelor care, plecate peste masă, adresau cuvinte de îmbărbătare celei ce avea să nască. *Madame* Catherine, sora regelui, pândea clipa când stăpâna casei ar fi trebuit să dea o poruncă și făcea semn, în locul ei, să se aducă farfuriile și pocalele. Iar unul dintre vecinii mai depărtați, domnul de Rosny, sări de pe scaunul lui și se grăbi să ajungă înaintea lacheului ca să ridice o lingură scăpată de mâna șovăielnică a Gabriellei.

Cum serbarea luase această întorsătură și dintr-un banchet pentru regele încoronat se preschimbase în slăvirea stăpânei inimii lui - Henri nu mai stătu pe gânduri și vesti cu glas răspicat că va cere Papei desfacerea căsătoriei sale, spre a se putea însura cu doamna de Liancourt. Biserica va trebui neapărat s-o despartă și pe aceasta de un soț ce singur mărturisea că suferea de urmările unei lovituri de copită. Auzind râsete, le socoti ca o încuviințare generală, merse mai departe și arătă că stăpâna inimii lui va purta curând rangul și titlul de marchiză. Și nu se mulțumi nici cu atât. Ci, ridicând paharul și îndreptându-l spre doamna marchiză, o privi

atât de lung și atât de stăruitor, cu ochii măriți, cu sprâncenele arcuite, încât toți înțeleseră: ursita ei o împingea și mai sus. Înălțarea încântătoarei Gabrielle n-avea să ia sfârșit decât atunci când va împodobi alături de el tronul regatului. Căci avea să fie regină.

Dar obșteasca încuviințare era numai o părere. Și el se lăsă înșelat numai atâta timp cât fu fericit și mișcat. De altfel, oricine știa cum își închipuiau curtenii o regină a Franței. Mai întâi nu trebuia să fie din partea locului, nu trebuiau s-o fi cunoscut mai înainte pentru ca nimeni să nu se simtă înjosit prin înălțarea ei - înjosire pe care n-o simțeau nicidecum numai doamnele. Căci chiar din cea dintâi clipă, domnul de Rosny se ridică și el cu aceeași împotrivire îndărătnică pe care Gabrielle o va întâmpina din partea tuturora cât timp va mai avea de trăit și va mai stăpâni peste inima regelui. Cu toate acestea, pentru moment mai fu cruțată de vrăjmășii. Nu se știe cât o trăi, poate că nu supraviețuiește nașterii, înfățișarea ei nu făgăduiește nimic bun, ba chiar poate muia orice inimă. Și mai presus de toate, îl cunoșteau pe regele Henri și știau cât prețuiau făgăduielile lui de căsătorie. Dacă le-ar fi lăsat subînțelese ca până atunci, ar fi fost, poate, de temut. Dar rostite, puteau fi socotite ca și călcate. Pe scurt, nici într-un fel, nici în altul frumoasa d’Estrées nu prea stătea pe roze.

De aceea, Gabrielle fu copleșită cu mărturii de compătimire și de admirație când, urmând pilda regelui, întreaga societate se ridică de la masă. Henri le însoți până la dânsa pe prințesele de Bourbon și de Condé, care o îmbrățișară și o sărutară. Iar dintre toate celelalte femei nu se găsi nici una care, apropiindu-se de dânsa, să n-o încredințeze că era mai încântătoare decât oricând. Și cu toatele spuneau ce credeau cu adevărat, căci simțeau față de dânsa nu invidie ori dușmănie, ci înțelegere pentru starea femeii - la care se mai adăuga și compătimirea

omenească pricinuită de oaspetele nevăzut ce luase și el parte, poate, la masa dată în cinstea ei, și din cauza căruia toate se înfiorau. Spre splendoarea frumuseții ce se poate mândri cu durata unei opere de artă îți ridici ochii cu admirație. În fața frumuseții despre care poți crede că e atinsă de aripa morții, te închini.

În cele din urmă se deschise ușa; îndărătul ei se afla scara. Câțiva gentilomi luară din mâinile lacheilor policandrele cu multe lumânări și se așezară, de amândouă părțile, fiecare pe câte o treaptă. Înaintea perechii sărbătorite pășiră prințesele din casa regală, la oarecare depărtare urmau celelalte doamne și seniorii. Între cele două grupuri, Henri o conducea pe Gabrielle, ținându-i mâna ridicată, drumul era luminat și amândoi urcară treptele. „Ceremonie”, își spuse Henri, simțindu-se tânăr și binecuvântat. Dar ceremonia fu întreruptă de o întâmplare, care, parcă, îi spori totuși însemnătatea. Suferinda fu cuprinsă de amețeli și iubitul ei trebui s-o prindă de mijloc, spre a-i ajuta să meargă mai departe. Ceilalți rămaseră în urmă. Trecură așadar de ultimele lumini, pășiră dincolo de ele, într-un fel de pâlpâire nedeslușită, ca aceea a ceții într-o noapte cu lună, și se mistuiră parcă în nimicnicie.

DOAMNA MASCATĂ

Parisul era gata-gata să-și deschidă porțile. Nici chiar ducele de Feria, care comanda încă trupele ce se aflau între zidurile orașului în numele maiestății-sale catolice, nu putea crede că mai exista o partidă spaniolă, ca înainte vreme. Cel mult se putea bizui pe încăpățânarea câtorva

înverșunați și pe spaima mai multor inși ce nu nădăjduiau că li s-ar putea ierta cele făptuite. Conducătorii Ligii, și printre ei și Mayenne, își puseseră la adăpost, pentru orice întâmplare, o dată cu ființa lor și averile mobile. Toate cele șaisprezece căpetenii ale despărțămintelor orașului se grăbiseră a mărturisi regelui credința ce i-o purtau în taină. Croitorul care o făcuse pe timpul când vrăjmașii lui Henri spânzuraseră înaltul magistrat regal deschisese calea celorlalți. Măcelurile își trăiseră traiul. Predicatorii care propovăduiau măcelărirea oamenilor nu mai aveau nici o trecere în fața norodului, ba chiar se puneau ei înșiși în primejdie. Între timp mulțimea se înflăcărase pentru îngăduință și înțelegere - era chiar gata să se dedea la cruzimi spre a face să triumfe bunătatea. Așa încât se mai iscau și răzmerițe, înăbușite de bună seamă, dar mai mult de formă. Căci care stăpânitor, oricât de șubrezită i-ar fi stăpânirea, abdică și-și ia tălpășița câtă vreme mai are arme - chiar dacă nu mai are și brațele care să le mânuiască. Dar comandantul spaniol mai avea patru mii de lefegii străini, cu care ținea cel puțin zidurile și porțile.

Regele nu putea dar răzbi în capitală chiar așa de ușor. Pe cei patru mii i-ar fi putut dovedi - mai greu ar fi scos-o, însă, la capăt cu bunătatea mulțimii, care se afla în așteptarea unui rege bun. Regele îi îngăduise să-și aducă de-ale mâncării din afara orașului, să se sature; cum ar fi putut dar acum să bombardeze casele și să pună mâna pe oraș printr-un măcel? Nu, nu-i era îngăduit s-o facă. Trebuia să acționeze așa cum o cerea faima lui, trebuia să pună mâna pe putere cu mijloacele unui om ce se bucură de mare trecere în norod. Și Henri se văzu nevoit să aștepte câteva săptămâni spre a întări, cu bună știință, părerea ce-o avea lumea despre ușurința cu care oricine putea sta de vorbă cu el. *Nihil est tam populare quam bonitas*. Se mai rătăci o dată la o vânătoare - ceea ce era totdeauna un prilej binevenit - și ajunse singur-singurel pe

la două după miezul nopții la o casă - ce nu era, firește, un cuib de tâlhari. Casa era proprietatea unui slujbaș al vistieriei lui, lucru pe care el îl cam știa, căci își cunoștea regatul. Dar domnișoara care îl întâmpină nu-l cunoscu: atunci Henri îi arătă, fără ocol, cine era, mâncă, fără nazuri, niște pâine cu unt, se întinse în fața căminului în loc să se culce în pat, iar dimineața, înainte de orice, voi să asculte liturghia; încât trebui chemat un preot de la depărtare de trei leghe. Unde s-a mai pomenit un rege așa de simplu, un fost eretic atât de desăvârșit convertit!

Încât unii nici nu voiră s-o creadă, ca de pildă negustorul de porci lângă care se așezase la masă - căci se mai rătăci o dată. Oamenii adunați în jurul mesei în cârciuma aceea de țară nici nu-l băgară în seamă, ori poate că se prefăcură numai, fiindcă oricât de viclean ar fi un rege, tot țăranul e mai șiret. Porcarul, însă, se sumeți și-i spuse o seamă de vorbe în doi peri, sub cuvânt că nu știa cine este. Regelui nu-i mai rămase dar altceva de făcut decât să-și dea ifose. Privi pe fereastră și pe dată câțiva gentilomi sosiră în galop și se opriră în fața cârciumii: îl căutaseră desigur pe regele rătăcit. Țăranii se minunară: Cum așa? Ăsta, căruia i-am spus ce aveam pe inimă, să fie regele? Și ne-a ascultat fără să clipească măcar? L-a bătut zdravăn pe porcar pe umăr, care i-a răspuns cum se cuvine și, uite, omul nu pățește nimic. Iar apoi îi vorbiră de rău între ei pe orășenii din Paris care pesemne că nu-l cunoșteau pe regele Henri, căci altminteri l-ar fi lăsat să intre în oraș. Pentru că, oricum, nu te poți împotrivi unui om care știe atât de bine să facă față la toate.

Henri făcu dovada acestui dar al său mai cu seamă față de o femeie mascată. Aceasta venise într-adins de la Paris la Saint-Denis, unde regele își luase din nou reședința; îi povesti lui Henri în mare taină ce se făcea înăuntrul orașului în folosul cauzei sale și vorbi atât de încet, încât cei ce se aflau în odaia alăturată, cu toate că ușa era

deschisă, nu izbutiră să prindă un cuvânt măcar. În afară de oamenii regelui se aflau acolo, veniți ca din întâmplare tocmai în ziua aceea, oaspeți din Paris. Dar niciunul dintre cei aflați în odaia alăturată nu dădea prea mare însemnătate femeii. Ci își spuneau: „Și asta zice că-i nevastă de târgoveț credincioasă regelui? Mai întâi, ce poate să știe una ca dânsa, și apoi de ce să stea de vorbă regele, care se teme de pumnale, cu o făptură ce-și ascunde până și fața? Ciudat lucru.” Deodată răsună, însă, glasul regelui, care nu avea nimic de ascuns; ba ar fi dorit chiar, dacă ar fi fost cu putință, ca spusele să-i fie auzite și între zidurile Parisului. Misiunea pe care o încredința femeii mascate era: să dea de știre bunilor săi prieteni dinlăuntrul capitalei că are o armată puternică și nici nu se gândește să se tragă înapoi, ci va aștepta până va putea intra în oraș, și anume cu binele. Și să nu-l creadă de fel pe ducele de Mayenne, căci doritor de pace era numai regele lor legiuit, care era gata să se arate darnic spre a încheia pacea cu capitala sa. Înșirui apoi femeii mascate toate celelalte orașe care îi deschiseseră porțile, spre binele lor. Și-i arătă că timp de zece ani parizienii nu vor trebui să plătească bir, iar breslele orașului vor primi, toate, noi privilegii; prietenii credincioși ce lucrau pentru biruința lui aveau să fie mulțumiți și fericiți pentru restul vieții lor.

— Iar cine m-a trădat, să fie judecat numai de bunul dumnezeu.

Spuse toate acestea femeii mascate, de parcă în odaie s-ar fi aflat nu ei doi, ci o mare mulțime, față de care nu voia să aibă nici o taină, fie că-și arăta adevărata înfățișare, fie că nu. După care o lăsă să plece, fără a-i cere să-și scoată masca. Femeia ieși, trecând înfășurată în mantila largă, ce o acoperea toată, printre domnii din anticameră, care o urmăriră până ce se urcă în trăsură. Numai doi dintre ei se ținură la o parte, nici nu catadicsiră să arunce o privire spre trăsură și nici măcar nu se priviră cu înțeles. Unul era

Agrippa d'Aubigné, iar celălalt un domn de Saint-Luc, slujitor al regelui.

Tocmai în clipa când pleca femeia mascată, căreia i se mărturisise regele, se ivi un călăreț colbăit. Omul cu pieptar de piele era de părere că merita și el aceeași încredere. Și nu stătu mult pe gânduri. Îl găsi pe regele Henri în mijlocul odăii goale, în picioare, nu prea mândru de sine, de loc încrezut, cu ochii în pământ și ridicând capul abia când auzi bocănind cizmele grele.

— Pastore Damours! rosti el. Chiar pe dumneata te așteptam acum.

— Sire! Va fi așa cum v-ați dorit. Veți auzi vorbindu-vă un glas aspru, un glas din vremuri de demult.

— Și tocmai în clipa potrivită, rosti Henri.

— Da! Îmi dau seama, căci am sosit în clipa când a dispărut o făptură ce și-a ascuns fața. Numai maiestatea-voastră ați văzut-o și singur puteți ști dacă era necuratul.

— Cu el nu stau de vorbă. Mai bine mor. Mai bine pierd puterea.

Așa cum stătea în picioare, pastorul se bătu peste amândoi genunchii și izbucni într-un râs aspru.

— Puterea! Pentru putere ați părăsit religia, ce însemnătate mai are față de asta moartea? Și tot pentru putere jucați o comedie, în care șiretenia vă inspiră fiece pas, fiece mișcare. Oamenii vorbesc despre șireteniile maiestății-voastre și râd uneori de ele într-un anume chip - n-aș vrea să vorbească și să râdă de mine așa.

— Și nu izbândesc, pastore?

— Ba tocmai asta e. Izbutiți să prindeți în plasă oamenii. Eu n-aș vrea să prind nici un chitic cu asemenea mijloace.

Deodată pastorul se lovi cu pumnul în piept, își scoase pălăria, lucru pe care nu-l făcuse până atunci, și începu să cânte - da, să cânte. ca pe vremea bătăliilor de odinioară.

— Arată-ți, doamne, fața ta

Și îndată nu vă rămânea
Nici urmă de vrăjmaș drăcesc.

Sală răsuna. Pastorul Damours ridică brațul drept și făcu un pas înainte. Era din nou în mijlocul gloanțelor, din nou în fruntea vechilor hughenoți, cu morții pășind alături de ei și cu toții intonând psalmul - psalmul clipei hotărâtoare. Acesta răsună tot mai tare, vrăjmașul se sperie și rândurile lui se clatină. Luptătorii pentru conștiință au învins.

— Îndat’ are să-i mistuiască
Văpaia ta dumnezeiască
Pe toți acei ce ne urăsc.

Sală răsuna. Regele făcu un semn și cântecul se opri. Brațul pastorului căzu la locul lui, iar bărbia i se sprijini pe piept. Uitase unde se afla. Acum însă uită și Henri de tot ce-l înconjura și amândoi amuțiră, purtați de vedeniile lăuntrice ale faptelor de odinioară, din vremea când tot ce făceau era drept și pornit din inimă.

Apoi, Henri luă mâna pastorului și-i spuse:

— Părul și barba ți-au albit și nici eu nu stau mai bine. Chipul domniei-tale nu-i numai aspru, ci și mâhnit. Să ți-l arăt acum și pe al meu, fără prefăcătorie. E vesel? Nu prea. Domniei-tale îți pot mărturisi: luarea puterii e câteodată o comedie. Repetă: O comedie - și adăugă repede: Da, oamenii nici nu merită altceva. Dar și puterea cere să fie astfel luată.

— Și maiestatea-voastră sunteți omul cel mai potrivit pentru a juca această comedie, încheie bătrânul.

La care regele îi răspunse blând:

— Fiecare face cum îi e scris. De aceea te și las să vorbești până la capăt, pastore Damours.

— Nu puteți împiedica mânia domnului să-și spună cuvântul până la capăt, se răsti bătrânul, căruia i se

umflară vinele.

— Nu pot, firește.

Răspunsese încă cu blândețe: dar era timpul ca celălalt să schimbe tonul. Ceea ce pastorul și făcu, de altminteri, iar tâmplele i se dezumflară.

— Maiestatea-voastră să ierte sărmanului Gabriel Damours că ridică glasul.

Henri întinse amândouă brațele:

— Așa te cunosc. Așa te vreau: totdeauna vestind mânia domnului, totdeauna păstrând credința în suflet.

Aștepta cu brațele întinse. Și era o chemare pentru toți protestanții săi. Mai era încă timp ca învinuirile să fie uitate și Henri dorea ca așa să se și întâmple. Căci a nu avea încredere în nimeni, a cântări orice pas, orice vorbă, aduce regilor mai mult ponos decât folos. Ce bine ar fi fost dacă și vechii prieteni ar fi gândit așa după ce fuseseră trădați și lipsiți de întâietatea de care se bucuraseră. Nimeni nu se aruncă însă în brațele întinse. Henri le lăsă să cadă, dar mai adăugă:

— Pastore, ceea ce trebuie să fac, fac și pentru voi. Când am să am puterea, vă veți dobândi drepturile.

— Sire! Iertați sărmanului Gabriel Damours că nu vă poate da crezare.

Henri oftă. Și îl rugă împăciuitor:

— Atunci ascultă măcar o poveste cu haz despre femeia mascată. O poveste fără doar și poate adevărată, căci nu e spre lauda mea.

Dar pastorul și începuse să se tragă spre ușă.

— Atunci ce vreți? îi strigă Henri. Să nimicesc capitala cu tunurile? Să-i fac să îmbrățișeze religia cu de-a sila? Să port război și să făptuiesc fărădelegi până la capătul zilelor mele?

— Sire! Îngăduiți sărmanului Gabriel Damours să plece.

Vorbele nu mai sunau nici de departe a învinuire, ori vestind mânia domnului. Și omul care ținea mâna pe clanța

ușii, după ce pusese o mare depărtare între el și rege, păru că se pipernicise nu numai din pricina depărtării, ci și fiindcă i se ofilise întreaga făptură.

— Vreau să mă spovedesc, Gabriel Damours, îi spuse regele.

— Sire, nu eu, ci numai conștiința voastră trebuie să cunoască adevărul.

Erau vorbe aspre, deși abia șoptite. Dar Henri le înțelese numai fiindcă, la drept vorbind, își spunea același lucru. Își întoarse fața. Și, când privi din nou spre ușă, era singur.

Se îndreptă apoi spre perete și se pătrunse de adevărul că cele întâmplate însemnau despărțirea de protestanții săi. Ah! se înțelege că nu pentru toată viața; are să le arate el care-i sunt adevăratele gânduri și cât de puțin s-a schimbat. Dar acum așa stăteau lucrurile, nimeni nu voia să-i dea crezare - nici Damours, nici ceilalți. „Și ferește-te de trădători!” se sfătui Henri singur. „Nimeni nu trădează mai ușor ca vechii prieteni”. Privi peretele și-și aminti de toți, încercând să ghicească cine l-ar putea trăda. Ciudat, în fața ochilor îi apăru chipul lui Mornay, cu toate că era sigur de credința lui. Mornay sau virtutea - are să-l slujească și de-acum înainte cu credință și dreptate. Dar nu-i cere să încuviințeze felul cum iei puterea și nici ca de dragul tău să fie cu un dram măcar mai puțin virtuos. Gândul acesta îl amărî pe regele Henri, căci pe atunci trădarea și trădătorii care îl înconjurau îi veneau mai la îndemână. Așadar, când îi apăru înaintea ochilor capul socratic al lui Mornay se posomorî - îl alungă repede și trecu la altul.

„Nici un prieten - suntem singuri în această caraghioasă și amară treabă a luării puterii. Dar lingăi și pușlamale avem, asta da. Suferim în preajma noastră femei mascate - și încă e bine că pastorul n-a vrut să știe cine a fost masca, așa că năzbâtia asta are să rămână în veci neștiută de nimeni. Căci cui i-ar putea trece prin minte că e chiar fiica

guvernatorului din Paris și că eu tratez în taină cu părintele ei. Nu știu ce o fi cu omul ăsta, căci înainte îl socoteam cinstit. Nu-mi place virtutea lui Mornay. Dar la fel de puțin îmi place trădarea lui Brissac. Și înaintașul lui a fost bănuit că are legături cu mine. Mayenne l-a alungat și l-a numit pe contele Brissac, tocmai pentru prostia lui. Dar dacă asta e prostie, apoi nici eu nu știu să văd mai departe decât un prunc. Brissac mă ispitește să pun mâna pe capitală prin înșelăciune; nu pot să-l sufăr."

Își spuse toate acestea cu fruntea sprijinită de perete, deși de obicei chibzuia umblând cu pași mari și repezi, simțind în jurul frunții bătaia vântului. Tocmai atunci cineva bătu la ușă și, cufundat cum era în mâhnitele și tainicele lui gânduri, Henri tresări. În odaie intrară doi veseli purtători de vești: era cu neputință să-i întâmpini altfel decât se arătau a fi ei înșiși. Cel dintâi, bunul Agrippa, venea, se vedea bine, cu un sac plin de vești pe care abia aștepta să-l descarce. Tânărul domn de Saint-Luc nu era atât de grăbit: mulțumirea de sine care i se citea limpede pe față îl făcea să mai poată aștepta. Dădu dovadă de cea mai desăvârșită bună creștere, de grație și chiar de simplitate în felul cum înfățișă regelui preaplecatele-i omagii, și apoi cedă cuvântul domnului d'Aubigné.

— Am întârziat, rosti Agrippa, fiindcă a trebuit să-i îndepărtăm și să ne descotorosim de toți ascultătorii: după plecarea femeii mascate n-ar mai fi fost de nici un folos.

— Ba ar fi fost chiar nedoriți, întări Henri. După ce a plecat femeia, am mai avut un oaspete - o vizită scurtă și plăcută, dar la care nu trebuia să fie și alții de față.

Agrippa nici nu se gândi să întrebe cine fusese oaspetele.

— Sire, nici nu bănuiți măcar cine a fost femeia mascată.

— V-ați pus chezaș că nu e primejdioasă. Nu sunt curios să aflu.

— Ce-ați spune, sire, dacă cineva v-ar înștiința că am

fost la Paris?

— Tu? Cu neputință.

— Așa cum mă vedeți. E drept însă că am luat chipul unei țărănci bătrâne și am trecut poarta orașului cocoțat pe o căruță cu varză.

— Nemaipomenit. Și l-ai văzut pe guvernator?

— Brissac în carne și oase mi-a cumpărat în piață ceapă. Și ne-am înțeles că, spre mai buna pază a ființei și a tainei regelui, să vină la maiestatea-voastră însăși doamna de Saint-Luc, fiica guvernatorului, spre a afla poruncile pe care le aveți de dat. Ce ziceți de vestea asta neașteptată?

— Abia pot să-mi vin în fire de uimire, se minună Henri, căruia Brissac însuși îi vestise sosirea doamnei de Saint-Luc.

Căci fiecare trebuie să mai aibă o taină față de celălalt, și cu cât rolurile sunt mai încâlcite, cu atât par mai frumoase. „*Totus mundus exercet histrionem*, de ce n-aș face-o și eu? Cucerirea Parisului nu i-ar pricinui nici o plăcere lui Agrippa dacă nu s-ar deghiza în țărancă. De drag ce-i este să joace teatru, nici nu se gândește la durerea bietului Gabriel Damours - da’ cine știe ce rol o mai fi jucat și bietul Gabriel Damours. Părea să fie într-o scenă biblică.”

Henri își spuse toate acestea în treacăt. Căci gândurile nu-l împiedicau să-l descoasă pe vechiu-i tovarăș, și încă cu o curiozitate atât de copilărească, încât tânărul senior din spatele lui Agrippa își mușca buzele să nu izbucnească în râs. Ba o făcea, poate, tocmai pentru ca regele să vadă: mai întâi că domnul de Saint-Luc e mult superior omului din generația mai veche, dar împărtășește, în același timp, delicata dorință a lui Henri de a-l cruța pe cel vârstnic. Regele urmărea cu neplăcere jocul de pe fața tânărului; și de aceea îl și întrebă:

— Doamna de Saint-Luc a fost minunat deghizată. Nici domnia-ta n-ai cunoscut-o, desigur.

Dacă regele crezuse însă, cumva, că tânărul senior va dori să strălucească printr-o deșartă istețime, se înșelase.

— E adevărat, sire, întări Saint-Luc, nici eu n-am recunoscut-o.

— Minți, rosti Henri. Minți ca să poți avea un avantaj față de noi - și privi spre Agrippa - dacă nu altul, măcar pe acela al modestiei.

— Sire, sunteți un moralist.

— Mai cu seamă azi, spuse Henri. Și de aceea aș vrea să știu de ce face domnul de Brissac pe trădătorul. Spune. Domnia-ta trebuie să-ți cunoști socrul și sub alte laturi decât îl cunosc eu; cred că are mai multe fețe. Mie mi-a arătat, la Curtea răposatului rege, pe aceea de om simplu: colecționa tablouri. Eu eram aliat cu regele, înaintașul meu, Brissac ar fi putut fi, ca mine, de partea regelui și ar fi fost și destul de înțelept din parte-i să aleagă calea cea mai bună. Ce rost a avut să se dea de partea spaniolilor ca acum să-i părăsească și să-i trădeze?

— Maiestatea-voastră îmi arată o nespusă cinste făcându-mi niște mărturisiri care, dacă ar fi rău folosite, i-ar putea primejdui cauza.

În sfârșit, un răspuns înțelept și curajos, care îl făcu pe Henri mai binevoitor. Aruncă în treacăt:

— Brissac nu se mai poate trage înapoi, s-a dat prea mult de partea mea.

Apoi îl privi țintă pe tânăr și-i așteptă lămuririle. Acesta își drese glasul, privi în jur căutând un reazem, dar mărturisi că avea nevoie numai de un scaun.

— Ca să pot cugeta, trebuie să mă așez.

— Eu trebuie să umblu. Dar de data asta nu eu cuget, ci dumneata. Așa că să ne așezăm, hotărî Henri.

Agrippa se îndreptă și el spre un scaun, foarte mirat că lucrurile luau acum o întorsătură serioasă, ba chiar solemnă. „Brissac? O purtare prea puțin ostășească, o șmecherie ieftină; cumpără zarzavaturi de la țăranca

travestită, se tocmește, se depărtează, se întoarce și de fiecare dată aruncă vreo câteva vorbe tainice. Tot lucruri de râs, dacă merită măcar să le bagi în seamă.”

— Domnul de Brissac e un caz greu pentru orice moralist, susținu, dimpotrivă, tânărul Saint-Luc, arătându-și totodată silința și mulțumirea de sine, căci se simțea pe un tărâm cunoscut. Când i-am cerut mâna fiicei sale, a adus-o în fața mea mascată, cum a apărut și în fața maiestății-voastre. Dar mi-am dat seama, totuși, că nu era dânsa, ci o alta. Părerea domnului de Brissac este că nimeni nu deslușește cu adevărat ceea ce vede dânsul; numai el, cunoscătorul de tablouri, o poate face.

— Recunosc: cazul e într-adevăr greu, observă Henri.

— A studiat nenumărate tablouri, fără să mai punem la socoteală cărțile.

— Și nu știe să se poarte ca un soldat, întregi Agrippa.

— Mai mult decât atât.

Saint-Luc dădu din mâini de parcă ar fi căutat ceva, de parcă ar fi despărțit în mai multe bucăți un lucru nevăzut. Cu care prilej se vădi că nu-și scosese o mănușă, cea de pe mâna stângă.

— Domnul de Brissac nu adună obiectele de artă așa, de florile mărului, numai ca să le atârne pe pereți ori să le așeze în rafturi: ci își îmbogățea mereu cugetul cu diferite chipuri și înfățișări. Le încearcă. Le trăiește.

— Până când s-o alege praful și pulberea și din el.

Henri înțelesese. Dar Saint-Luc urmă.

— El nu face pe trădătorul, sire. E trădător fiindcă s-a străduit să devină, făcând exerciții stăruitoare.

— Și se crede și umanist? întrebă Agrippa d Aubigné sărind de pe scaun. Noi am fost umaniști cu adevărat. Eu mi-am ticluit versurile călărind și izbind în vrăjmaș. Și aveam viziunea cerului, în timp ce cu picioarele goale scormoneam pământul ca un vierme, spre a pregăti o nouă bătălie umanismului luptător, pe care-l slujeam.

La care Henri rosti, privind undeva în gol:

— Asta e un fel de a lupta pentru umanism. Dar există și un altul, mai deosebit, care strecoară îndoiala în suflet și-ți schimbă înfățișarea.

Apoi, îndreptându-și din nou privirea spre Saint-Luc, izbucni în râs:

— N-o fi rea metoda contelui Brissac de a strânge tablouri și a-i citi pe cei vechi, de vreme ce îl împinge să-mi predea, cu mult spirit, capitala. Dar spaniolul Feria nu-l bănuiește de nimic?

— Cum să-l bănuiască? Chiar domnul de Brissac i-a propus să astupe mai multe porți, spre a putea apăra mai ușor zidurile. Feria nu e soldat și nu pricepe că o dată străjile retrase dinapoia porților zidite, maiestatea-voastră își va face intrarea tocmai pe acolo. Se înțelege că bolțile vor fi umplute numai cu pământ.

— Are să se afle înainte de vreme.

— Da, dacă șiretul de socru-meu n-ar fi înțeles cu starostele negustorilor, cu jurații și cu toată lumea. Lucrurile au ajuns așa de departe, încât se pune întrebarea dacă mai e cineva păcălit, în afară de Feria care se bucură de prostia guvernatorului.

— Și toți vor să știe ce-au să câștige din afacerea asta.

— Domnul de Brissac așteaptă de la bunătatea maiestății-voastre să fie numit mareșal al Franței.

— O comedie, rosti Henri, păstrându-și încă seriozitatea.

Repetă apoi cuvântul și fu izbit, cu o neobișnuită tărie, de respingătorul caraghioslâc al lucrurilor. De când se știa, fusese încleștat în luptă. Mânuise armele, își încordase toate puterile sufletului spre a nu da înapoi cât o trăi. Luptase o viață întreagă pentru conștiința și pentru regatul lui. Și toate ar fi fost zadarnice dacă nu s-ar fi ivit acel aiurit iubitor de tablouri și trădător din prostie. Caraghioslâcul împrejurării îl copleși și, străduindu-se să-și înăbușe râsul, aproape se învineți. Căci hohotele de râs în

care era gata să izbucnească nu i-ar fi fost de fel plăcute.

Se sculă de pe scaun și se duse până în fața unei ferestre. Saint-Luc așteptă o clipă, apoi îl urmă cu pași înceți, căci înțelegea furtunile sufletelor. Își luă libertatea de a vorbi, dar spre a nu avea el ultimul cuvânt, vorbi cumplit de înflorit și răstit. Regele îl disprețui cu adevărat, dar acest disprețnu-i dădu nici o bucurie, deși așa ar fi trebuit să se întâmple. Fără a întoarce capul, repetă ceea ce i se adusese la cunoștință:

— Aud că drăguțul de el a pus să i se brodeze eșarfa. Un arhanghel Gavril; e foarte potrivit, și mai ales cu mult tâlc; Gavril țesut pe mătase albă. Și mareșalul are să-mi dăruiască eșarfa în ziua intrării mele - cine știe când o mai fi și asta, încheie Henri, arătându-și neîncrederea în putința unei asemenea puneri la cale.

— Astăzi avem în patrusprezece. Peste o săptămână, sâsâi domnul de Saint-Luc.

Auzindu-l, Henri se întoarse grăbit:

— Știi mai multe decât e bine să fi aflat, afară doar dacă l-ai văzut pe guvernator. Ai intrat cumva deghizat în Paris?

— Nici gând. Dar am însemnate aici, la dispoziția maiestății-voastre, toate amănuntele complotului.

Și tânărul scoase din mănușa stângă, din aceea pe care o avea pe mână, o hârtie. Henri i-o smulse:

— Cine ți-a dat-o?

— Chiar Brissac.

— Atunci e aici.

— Mai bine zis a fost - cu voia ducelui de Feria, de altfel. A sosit cu doi notari spre a încheia cu mine niște afaceri de familie care nu sufereau amânare. Și i-am părăsit pe acești domni, imediat ce mi-au dat hârtia.

Vorbea fără a se mai arăta încurcat, ca mai înainte, și fără ca din vorbele lui să se mai poată desluși dorința de a ului. Un tânăr la locul lui; nu mai era nici un motiv de a pierde vremea cu el.

— Calul! strigă Henri pe fereastră.

— Sire, nu-l mai ajungeți.

Dar Henri și ieșise, încălecase și zbura pe drumul ce ducea spre Paris. Curând văzu în față-i, clătinându-se, o trăsură neobișnuit de mare, care ocupa toată șoseaua; n-avea cum să i-o ia înainte. Nu-i rămase altceva de făcut decât s-o apuce prin pădure și să se ație între doi copaci, așteptând trăsura care se apropia, greoaie. Prin ferestrele ei, Henri îi văzu pe notari: erau trei la număr. Îmbrăcați în negru, cu pălării țuguiate, aveau câteșitrei fețele gălbejite, erau, câteșitrei, bătrâni și osteniți de drum, astfel încât nici unul nu părea că ar dori să ia în seamă călăreți nepoftiți. Ba chiar închiseră ochii, deschiseră gurile și deveniră cu atât mai greu de deosebit unul de celălalt. Henri ar fi vrut să strige, dar se opri și trăsura fu gata să treacă de el, hodorogind. În ultima clipă mai văzu, însă, cum unul din notari ridică mâna, mișcă încet, foarte încet, podul palmei către nasul celui care picotea în fața lui și, harș, înșfăcă musca. Ah, ce mulțumire i se vădi pe fața-i zbârcită, de nătâng!

Musca prinsă pe un nas în timp ce regele căruia avea să-i predea capitala îl privește, amândouă aceste lucruri aveau pentru el aceeași greutate. Henri înțelese și de aceea și lăsă să treacă trăsura, fără s-o mai oprească. Dar începu să se întrebe în schimb dacă Brissac era în toate mințile.

„Își dau cu toții o osteneală de neînțeles spre a fi întortocheați și a se lepăda de judecata sănătoasă”, își spunea în timp ce se întorcea la pas. Căci începând cu noaptea Sfântului Bartolomeu și urmând cu tot ce se întâmplase de atunci, în mintea lui se adunase o dezamăgire aproape bolnăvicioasă în privința oamenilor. Dar chemarea lui era tocmai să-i schimbe. Altfel nici n-ar fi înțeles să se mai urce pe tron. „Au să-ți facă, însă, și mai departe zile amare, Henri. Au să prindă muște, ca un semn

de recunoaștere, și au să-ți trimită femei mascate pentru a cădea la înțelegeri tainice. N-ai ce face: trebuie să urli cu lupii.”

LUAREA PUTERII

Totul se petrecu așa cum fusese înțelegerea. Nimeni nu putea fi mai prevăzător decât Brissac. Ceru spaniolilor să aibă încredere în el și să nu facă nici o mișcare, pentru ca trădătorii să fie luați prin surprindere. Căci - le dădu de știre - în oraș existau trădători și aceștia ar fi putut ușor prinde de veste că Brissac are de gând să-i înhațe. Așa încât, din nepăsare, trufașii spanioli lăsară să li se împlinească ursita.

Iar Henri întregi în chip minunat acțiunea tovarășului său de joc, cu toate că, din greșeală, fu cât pe ce să-l ia prins. În ziua de douăzeci și doi, către orele patru dimineața, Brissac simți că-l apucă un leșin la inimă, văzând că nu se arată nici picior de om al regelui. Dar de vină era numai pâcla deasă. De îndată ce se depărtă de ziduri, dădu de trupele regale. Din fericire, în acel loc comanda chiar ginerele său, domnul de Saint-Luc, așa încât nu se întâmplă nici o greșeală.

Cele două porți înfundate fuseră deschise și regele intră în capitală, tocmai când începură a suna clopotele bisericilor, chemând lumea la slujba de dimineață. Gentilomii săi nu se mai putură înfrâna: înarmați până în dinți, măturară din fugă cele din urmă piedici. Henri stătea cu o mână în șold, cu capul plecat puțin pe o parte, ținând să arate de parcă s-ar fi înapoiat de la o vânătoare de

câteva ceasuri. Dar nu mai călcase în Paris de optsprezece ani.

Cel dintâi om pe care îl întâlni fu Brissac. Chipul lui era de o nevinovăție îngerească. O atare curățenie a trăsăturilor și a gândurilor nu se întâlnește adesea și numai rareori se află întipărită pe chipurile oamenilor. Cu genunchiul atingând aproape pământul clisos, cu ochii albaștri privind în sus, Brissac dărui regelui o eșarfă albă. Regele i-o petrecu îndată pe a lui peste piept, îl îmbrățișă și i se adresă numindu-l „domnule mareșal”.

La care Brissac îi mulțumi dându-i un sfat bun: să-și îmbrace armura. Căci nu se știe niciodată. Deși, ce-i drept, e foarte frumos să umbli prin mulțime numai cu pieptar, cum ar fi dorit, desigur, maiestatea-sa. Henri se sperie. Uitase de pumnale. Dar nu era vorba de asta, Brissac se gândea la îngrămădirea gloatei, la îmbulzeala și înghesuiala care ușor puteau să fie puse la cale într-un oraș atât de mare și să devină primejdioase, așa încât chiar și un rege se putea rătăci și cădea în mâinile vrăjmașilor săi.

Henri răspunse că nici vorbă nu putea fi să-l prindă. Mai mult, că nici n-ar dori s-o facă.

— Nimeni nu vrea să aibă în colivie o pasăre ca mine.

Dar se supuse totuși și intră în capitală purtând armura sub mantilă. În locul pălăriei cu frumosul penaj alb, care făgăduiau pacea, purta coiful de fier. Această intrare, dacă nu chiar ploaia și străzile pustii, îi domoli însuflețirea.

În acel ceas al dimineții nu era țipenie de om pe străzi și prea puțini pe la ferestre; trupele regelui, care se despărțiseră în mai multe coloane, împrăștiară în drum un grup de spanioli, hăcuiră ori aruncară în apă vreo treizeci de lefegii, și cu asta basta. Domnul de Saint-Luc și coloana lui se izbiră de niște târgoveți care voiau să apere o clădire întărită; regele n-avu, însă, parte de o asemenea întâmplare în drumul său. Trimise vorbă ducelui de Feria

să ia aminte și să părăsească orașul fără zăbavă. Un alt crainic fu trimis spre catedrala Notre-Dame să vestească venirea regelui.

Când se treziră, parizienilor nu le veni să-și creadă ochilor, deși tot ei își spuneau din casă în casă că regele se afla în oraș. Se spăimântară cumplit. Mai întâi și întâi se gândiră la foc și măcel, cu toate că mulți îl văzuseră deaproape pe rege la Saint-Denis, când abjurase, ori la Chartres, când fusese încoronat, și se dăduseră de partea lui cu trup și suflet. Dar ce are a face una cu alta! Una este o zi de sărbătoare cu mult fast, și alta-i când vine ceasul biruitorului care, se înțelege, trebuie să fie sângeros.

Henri, însă, nu se gândea la așa ceva și nici nu-i trecea prin minte că poporul ar putea fi înspăimântat. Proaspătul mareșal Brissac trimise jandarmi cu glasuri puternice, călări pe cai voinici să vestească mai întâi îndurare și iertare pentru toți și apoi că regele era stăpân pe întreg orașul. Parizienii să-și vadă de treabă în tihnă, pe la casele lor. Bineînțeles, oamenii ieșiră, dimpotrivă, pe străzi, aclamară eșarfele albe ale francezilor, pe trompeții regelui, iar pe el îl purtară pe umeri în catedrală.

Toate clopotele de la Notre-Dame băteau, fiecare cu sunetul lui deosebit, după care și era cunoscut și numit. Înaintea regelui pășeau o sută de gentilomi francezi, încât pesemne că era chiar adevăratul rege. Cu toate că nu demult aceeași veche catedrală văzuse alaiuri ce înălțaseră rugi către Sfânta Genoveva să ferească de el bunul oraș Paris. De asemenea lucruri își amintiră arhiepiscopul, care rosti discursul, după înțelegere, și cardinalul, ce nu se arătă de fel. Dar mulțimea le uitase repede. Se înțelege, nu unul ori altul dintre cei ce alcătuiau mulțimea, căci fiecare în parte ținea minte multe. Cu toții la un loc, însă, dădeau buzna, se bucurau, erau fericiți și mulțumeau proniei cerești.

Regele trebui și el să țină o cuvântare și vorbi fără să

pomenească nimic în legătură cu clipa aceea. Era cam buimăcit, înainte știuse mai limpede cum aveau să se petreacă lucrurile și-și închipuise mai lămurit întâmplarea. Acum, însă, răspunse arhiepiscopului:

— Sunt doritor să ocrotesc și să ușurez soarta poporului meu și sunt gata să-mi dau pentru asta viața până la ultima picătură de sânge.

După care-și afirmă solemn credința catolică, luând ca martori pe domnul dumnezeu și pe sfânta fecioară. Dar capul îi era totuși buimac. I se părea că se află undeva departe și că nici ceilalți nu erau aievea acolo. Iar ceea ce se petrecea cu adevărat i se părea prea neînsemnat. Căci așteptase prea îndelungă vreme.

„Parisul, Parisul e al meu, toți recunosc că e al meu. Dar în capela de colo e un tablou în care sunt înfățișat în chip de diavol. Mă uit la el, au băgat de seamă că mă uit la el și îl îndepărtează”. Îngenunche în fața altarului și ascultă liturghia. Când ieși apoi afară, în piața pietruită, uită o clipă vremea în care trăia și în amintire îi răsări o estradă de lemn, așternută cu covoare, ce se aflase în același loc, în vremuri de mult uitate. Pe estrada aceea fusese unit întru căsătorie cu prințesa de Valois.

Își dădu seama, după fațada catedralei, ce înaltă trebuie să fi fost estrada. Supus privirilor mulțimii, o dată cu floarea regatului, privise atunci de sus, senin, la oamenii îmbrăcați în straie de sărbătoare, de parcă în față i se deschidea o viață ușoară și lipsită de griji. Abia după aceea începuse școala nefericirii, începuse să cunoască gândurile adumbrite de paloarea morții și se obișnuise cu truda vieții. „Și acum - Parisul! Ce înseamnă el astăzi? Că trebuie să-mi dau mai multă osteneală ca oricând, să pătrund mai bine în inima lucrurilor, să scot o învățătură din fiece nenorocire, iar în ce privește Parisul - că trebuie să-l cuceresc din nou în fiece zi, până la sfârșitul zilelor mele.”

Clipa în care stătuse de vorbă cu sine însuși în piața din

fața catedralei Notre-Dame, acea scurtă absență a regelui fusese de ajuns pentru ca soldații săi să alunge mulțimea până către capătul străzilor ce dădeau în piață. Când își veni iar în fire, se sperie.

— Văd prea bine că poporul, sărmanul de el, a fost apăsat - rosti regele, încercând astfel să ia norodul părtaș la îndelungata-i luptă.

Și porunci ca oamenii să fie lăsați a se apropia din nou. „Sunt hămesiți să vadă un rege”, își spuse în gând și rosti cu glas tare, pentru a pune în lumină câte făcuse și pătimise pentru ei toți.

Își dădu ifose, căci nici nu se poate altminteri, în asemenea zile. Încă de dimineață, pe străzile pe jumătate cufundate în întuneric, fusese cât pe ce să-l ia la trei-păzește pe un soldat ce nu voise decât să înșface o pâine fără plată. Soldatul nici nu-și închipuia că se putea altfel. Dar regele se afla în orașul său Paris. Și să rabde jafuri în Parisul său? Cu toate că nici brutarul nu s-ar fi mirat de o asemenea întâmplare. La colțul unei străzi, un om privea pe fereastră. Nu-și scosese pălăria și-l măsura, obraznic, pe regele care trecea. Credea pesemne că n-avea nimic de pierdut, că numele i se afla oricum înscris pe o listă neagră. Oamenii regelui dădură să pună mâna pe el, dar regele îi opri. Astfel se statornici părerea că încalcă dreapta rânduială a lucrurilor.

În drumul de la Notre-Dame la palatul Luvru, regele se simți mișcat de fiecare „trăiască”; în străfundul sufletului, însă, se împotrivea și se simțea înciudat din pricina nevinovatei nerușinări a celor ce-l aclamau. Pașii îi măsurau, în văzul tuturora capitala ce încăpuse în sfârșit sub puterea sa - dar el știa prea bine că trebuia să-i mai dovedească această putere și nu s-ar fi cuvenit să îngăduie ca, ici-colo, o mână de oameni să strige din când în când un „trăiască”. Fiindcă un număr înmiit de alți parizieni își vedeau de treburile lor, prin bucătării și dugheni de parcă

nimic nu s-ar fi întâmplat. Și cel mult dacă se opreau o clipă și-și spuneau: „Se umflă în pene regele că a intrat în Paris? Da’, lasă, se potolește el.”

În vremuri de mult uitate, într-un orășel pe nume Eauze, un tânăr rege de Navarra se așezase la masă, în piață, cu bogați și săraci ce crezuseră, unii mai mult, alții mai puțin, că-i va nimici din pricină că nu-i deschiseseră porțile de bună voie. Dar el ospătase împreună cu dânșii. Și datorită lui aflaseră de un lucru nou, de ceva ce purta numele de „omenie” și se minunaseră foarte. Și fiindcă firea omului nu se schimbă de când se naște și până moare, Henri ar fi vrut acum să cuprindă în brațe capitala-i, cât era de mare, și s-o sărute pe amândoi obrajii. Drumul între Eauze și Paris, anii mulți ce se scurseseră de atunci fuseseră, însă, străjuiți de un îndoit șirag de întâmplări și de aceea el se simțea deopotrivă înciudat și mișcat, de fiecare „trăiască”, în timp ce se îndrepta de la Notre-Dame la Luvru. Căci la drept vorbind se obișnuise cu gândul că vor avea loc ciocniri - și acestea se întâmplară cu adevărat.

Un preot înarmat cu o suliță cu două tăișuri chemă poporul să se răscoale împotrivă-i. Un ucigaș, ce-și făcea meseria încă de pe vremea nopții Sfântului Bartolomeu, se zvârcoli apucat de turbare și-și rupse piciorul de lemn și flinta. De la ferestre se trase asupra oamenilor regelui. De asemenea Henri avu parte să fie de față și la încercarea de a înălța o baricadă, văzând astfel cu ochii lui o anume latură a adevăratei înfățișări a lucrurilor, ceea ce îl făcu să-și urmeze neabătut drumul drept. Pe care-l află tocmai după loviturile vrăjmașilor săi și sosi cu bine la palatul Luvru. Se așeză la masă în galeria mare, bucatele erau gata, curtenii și lacheii la locul lor și toate se petrecură de parcă ar fi fost așteptat de optsprezece ani. Mâncă și își alungă grijile, nici măcar n-aruncă o privire în juru-i; ci repetă numai porunca ce o dăduse ca până la ceasurile trei spaniolii să fie plecați din oraș dacă țin la pielea lor.

Ducele de Feria, locțiitorul maiestății catolice, nu voia, însă, să se dea bătut; mai avea sub stăpânirea lui părți ale orașului aflate dincolo de întărituri. Dar Henri îi trimise câteva vorbe fără ocol și Feria, care nu era oștean, se plecă. Ba se închină chiar ceva mai repede decât credincioșii parizieni ai lui Filip, oamenii care își împărțiseră cei optzeci de mii de taleri ai acestuia. Banii fuseseră, însă, mâncați, așa încât și încrederea în stăpânitorul lumii se nărui. Răposata Ligă își buluci rămășițele destul de însemnate ale puterii ei afară, dincolo de inima orașului, care între Notre-Dame și Luvru se afla cu desăvârșire în mâna regelui. Era vorba de disperați de tot soiul și din toate stările, ce-și fluturau armele, luându-și aere înfricoșătoare - și care peste un ceas aveau să pară caraghioși; pentru moment, însă, mai puteau să insufle teamă și chiar respect, deoarece apărau o cauză pierdută dincolo de vremea ce fusese a ei.

Dar ce se vădi? Un mare număr de oameni fără arme le ieși în întâmpinare pe chiar tărâmul lor. Cei mai mulți erau copilandri ce țipau de luau auzul: „Trăiască regele”. Mulțumită acestei împrejurări, sălbatica bulucire se opri. După copilandri veniră crainici călări cu trâmbițe, care vestiră pace și iertare. După aceștia urmară magistrați, în fața cărora turbații lepădară în cele din urmă armele. Apoi priviră împrejur și văzură că nu mai aveau nimic de făcut, dat fiind că erau socotiți oameni ca toți oamenii, ba li se întindea și mâna. Încât o seamă crezură că viața își pierduse orice înțeles, din pricină că nu-și puteau schimba dintr-o dată obiceiurile; căci la ce mai puteau sluji cruzimea, turbarea și o viziune înfricoșată asupra vieții, când niște țângăi și niște oameni ai legii înfățișau în chip atât de limpede curajul de a fi pașnic. Și câțiva disperați își frânseră gâtul pe loc, din cauza prea grăbitei treceri de la nebunie la rațiune.

Din toate, însă, câte se întâmplaseră în ziua aceea, și

doar se întâmplaseră atâtea, regele Henri dorise cu mai multă ardoare, dorise neapărat să vadă adeverindu-se mai cu seamă un lucru. Se sui dar în turnul Sfântul Denis și se așeză la o fereastră. Erau ceasurile trei după amiază și trebuiau să vină. De ce nu veneau încă spaniolii? Ah, din pricină că pășesc cu teamă și își țin pălăria în mână. Nici unul nu scoate o vorbă, toți umblă cu ochii în pământ. Fuseseră cei mai trufași muritori și chiar dacă se îndoiseră cumva de nemurirea sufletelor lor, de aceea a imperiului fuseseră însă bine încredințați. Li se întâmplase să mai piardă câte un oraș, din nici unul nu plecaseră, însă, până atunci cum plecau de aici, fără luptă, numai fiindcă vremea lor trecuse și fuseseră părăsiți de însuși stăpânitorul lor.

Plouă cu găleata, dar nu-și plecau spinările. Își duceau avutul în care și acest avut era puțintel, căci nu furaseră nicicând. Liota lor de copii umbla cu pași mărunți și temători, iar câinii îi urmau cu urechile blegi. O femeie urcată într-un car strigă: „Ia să-l văd și eu pe rege!” Îl privi îndelung, ridică glasul și strigă: „Ești un rege bun, ești un rege mare, mă rog lui dumnezeu să-ți dea fericire”. Atât de mândră era spanioloaica. O trăsură bine închisă îl ducea pe nunțiul papei. Regele îi făcu un semn de adio cu mâna, dar, nu înțelese nici el de ce nu sfârși batjocoritorul gest. Ducele de Feria, grav și uscățiv, coborî din caretă spre a împlini ritualul pe care trebuia să-l respecte un învins. Se înclină cu o mare distincție, păși cu o bățoșenie bine cântărită și trecu prin fața lui Henri, înainte ca acesta să fi avut vreme să-i adreseze vreun cuvânt. După trăsura ducelui urmară ostași spanioli. Restul trupelor era alcătuit din napolitani, lefegii germani și valoni, ca un fel de imagine micșorată a puterii ce stăpânea lumea. Cei din urmă comandanți de companii își îndreptară, țepeni, capul spre el, când regele le spuse:

— Duceți salutări stăpânitorului vostru, dar să nu vă mai prind pe aici.

Apoi, cu glasul mai scăzut, Henri adăugă către cei din preajma-i:

— Îi urez însănătoșire grabnică.

Ceea ce stârni hohote de râs.

Regele își înfrână bucuria, simțind că l-ar putea duce mai departe decât ar fi vrut, căci n-avea încredere în el. „Chiar dacă viața noastră are un țel - nu putem ști care - de atins nu-l putem atinge nicicând. Și totuși stăm și privim din turn cum își iau tălpășița spaniolii”. Și simți ca o mare desfătare umezeala de la picioare. „Spaniolii au să facă un drum lung cu picioarele înghețate. Ei, sigur, v-a fost mai bine când ați venit până aici de colo de la miazăzi și mi-ați ocupat regatul și v-ați lăfăit în capitala mea. Eram copil când am auzit întâia oară că există vrăjmași și că voi sunteți aceia. Ia priviți-mi barba căruntă: voi mi-ați scos peri albi. Greu mi-a fost, când stau și mă gândesc; dar, de când mă știu, n-am stat mult pe gânduri și am fost voios, tocmai fiindcă am avut dușmani viteji. Astăzi mi-am primit în sfârșit răsplata. E adevărat că a trebuit să-mi dau de zece ori mai multă osteneală decât alții, dar până la urmă tot a venit. Drum bun și călătorie sprâncenată, vrăjmași viteji!”

Și privirea i se împăienjeni încât greși treapta la coborâre. La Luvru îl așteptau tot soiul de treburi, dar el spunea:

— Sunt beat de bucurie. Ce tot sporovăiți?

Umblă mult și fără a scoate o vorbă prin galerie, și deodată se opri, păși fudul cu genunchii țepeni și mătură pământul cu o pălărie închipuită. Da, maimuțărea nobilul și tristul salut al ducelui de Feria. Curtenii înțeleseră și găsiră că nu-i frumos ce face. Dar el o ținu morțiș toată ziua că nu știa unde se află.

— Domnule cancelar, îl întrebă pe prietenul doamnei de Sourdis, să cred chiar că mă aflu acolo unde sunt?

Își veni în fire abia când o seamă de membri de frunte ai

Ligii se arătară grăbiți a-i face temenele. Le răspunse aspru și le întoarse spatele; de unde se trase încheierea grăbită că fiecare își va primi răsplata după faptă. Dar izbucnirea de mânie a regelui era numai o urmare a bucuriei sale neînfrânate. Peste câteva ceasuri Henri primi unele dovezi de supunere ce nu puteau fi socotite a porni dintr-un cuget curat: părinții orașului îi aduseră mied și lumânări, o dată cu încredințarea că rămăseseră sărmani, drept care regele putu să laude cel puțin dărnicia lor. Cel mai de seamă lucru pe care-l făcu fu, însă acela de a trimite călăreți după nunțiul papii, spre a-l pofti să se înapoieze. Și nunțiul ar fi dobândit orice i-ar fi cerut, fie chiar ca cel mai credincios fiu al bisericii să-i cadă în genunchi, ca mâinile și picioarele lui să-și piardă orice demnitate, orice, chiar și ceea ce ar fi părut de necrezut.

Dar prelatul din trăsura cu străşnicie închisă își urmă drumul. Și în seara aceea nimeni nu află în palatul Luvru dacă trimișii călări ai regelui îl ajunseseră din urmă. Palatul era așezat în inima capitalei, peste care regele pusese stăpânire în acea zi. A doua zi aveau să țiuie urechile lumii întregi; zvonul și alergă în acele ceasuri ale nopții pe toate drumurile ei. A doua zi gândurile tuturor muritorilor aveau să fie pline de măreția regelui, căci răsplata ostenelilor sale îi va umple de uimire. Nimic nu mai poate sta împotriva renumelui său, nimeni nu este mai vestit decât el pe tot pământul - dar sub ploaia care curge șiroaie, pe șleaurile desfundate care, toate, duc la Roma, se mișcă și se depărtează tot mai mult o trăsură cu străşnicie închisă.

În Luvrul intrat în stăpânirea lui, regele Henri și-o închipuia, nu mai mare ca un vierme, deși foarte deslușit. Și bâzdâgania aceea târâtoare se mișca mai repede decât Fama, care are aripi. Încât oriunde avea să ajungă renumele regelui, ea va fi sosit înainte. Și ori de câte ori Curțile și popoarele vor auzi spunându-se: „Regele Franței

se află în capitala lui, a pus mâna pe putere”, vor auzi în același timp și răspunsul: „Roma nu-l recunoaște”. „Înseamnă dar că nu s-a întâmplat nimic și că eu nu mă aflu aici unde sunt acum?” Celor ce veneau să-l vadă le spunea în puterea obiceiului:

— Sunt nespus de bucuros că mă aflu unde mă aflu.

Era însă numai o vorbă aruncată în vânt.

O mișcare a umerilor, pe care nu și-o putea stăpâni, arăta mereu altor vizitatori că nu erau bineveniți și aceștia se cărăbăneau rând pe rând. Regelui i-ar fi fost greu să spună prin care anume dintre saloanele și cabinetele palatului său Luvru intra și ieșea. Câteodată se oprea locului, se apucă cu mâinile de cap, de parcă l-ar fi străfulgerat un gând nou; dar se gândea mereu la unul și același lucru. „Am lăsat să treacă trăsura, ba încă i-am și făcut un semn de adio. N-am sfârșit totuși mișcarea; de-abia acum îmi dau seama de ce.”

— Ce s-a întâmplat? strigă, deodată, speriat, văzând că în fața lui se iviseră câțiva inși pe care nu-i aștepta.

Și, cu adevărat, presimțirile se dovediră îndreptățite, noii-veniți aduceau vești proaste. Povestiră că un capucin cam gălăgios fusese ucis în bătaie în mânăstirea lui, fiindcă îi sfătuise pe călugări să-l recunoască pe rege. Henri se strădui să socotească întâmplarea drept un fleac și înălță din umeri.

Dar oricât căuta să se prefacă, tot îi venea să lăcrămeze.

— Foarte frumos din partea vrăjmașilor mei, arătă el celor ce-i aduseseră vestea, foarte frumos că se duc singuri să fie trași pe roată și mă scutesc pe mine să-i osândesc.

După care și acești oaspeți își dădură seama, după mișcarea umărului său, că trebuiau să plece. Henri chemă, însă, înapoi pe un gentilom și îl însărcină să dea fuga la doamnele Guise și Montpensier: acestea îi fuseseră dușmance și pesemne că acum tremurau de frica răzbunării lui. Le înștiință să fie liniștite și încredințate de

prietenia lui. În cele din urmă, rămase ca și singur.

— D'Armagnac, unde au plecat toți?

Primul-camerier ieși dintr-un colțișor retras și se uită mai întâi prin toate ungherele, încredințându-se că nu mai era nimeni pe acolo. Apoi începu să-și arate gândurile, cuvântând îndelung - căci avea multe de spus, dat fiind că își ținuse tot timpul stăpânul sub observație, cum făcea întotdeauna și cunoștea în amănunțime tot ce se petrecuse în ziua aceea când Henri luase puterea.

STRIGOII

— Sire! Străinii au plecat cu toții și chiar și gentilomii maiestății-voastre au părăsit palatul din mai multe pricini, dintre care rețin trei. Mai întâi, nimeni nu i-a oprit și nu i-a poftit să rămână. Dimpotrivă. În al doilea rând, v-ați bucurat astăzi foarte tare, v-ați bucurat nemăsurat de tare, și celor mai mulți le vine greu să facă față la atâta bucurie. Spaniolii, da, ei pot. Căci sunt singurii care vă înțeleg pe deplin și de aceea s-au și depărtat, ca vrăjmași declarați ai maiestății-voastre. Cei rămași aici, însă, nu se mai pot înfățișa ca vrăjmași ai maiestății-voastre: în situația de azi n-ar fi prea potrivit pentru ei. Ci sunt ținuți să devină, pentru moment, buni prieteni și supuși ai tronului. Și nu numai de frica osândei, ceea ce ar fi de înțeles și în firea oamenilor. Ci fiindcă, fără a se teme de pedeapsă, mulțumită doar blândeții de neînțeles a maiestății-voastre, o liotă de trădători, de ucigași, de ațâțători fără rușine și de meșteri ai minciunii, ar trebui să depună armele și să-și schimbe părerile. Sire, sunteți cel dintâi care va înțelege

că nimeni nu va primi așa ceva, chiar dacă ar fi în stare s-o facă. Este a doua pricină pentru care aceste săli sunt goale.

— Și a treia? întrebă Henri, căci d'Armagnac se oprise și își făcea de lucru. A fost vorba de trei, nu?

— Da, mai este una, încuviință gentilomul, tărăgănat, în timp ce scăpăra și aprindea niște lumânări de ceară. Noroc că cinstiții părinți ai orașului au adus lumânările. Acum priviți, sire, în jur. Încă n-ați avut vreme toată ziua să aruncați o privire prin palatul Luvrului.

Henri îi dădu ascultare și abia atunci băgă de seamă că palatul fusese golit. Nu încercase, oare, într-adevăr, în timp ce dăduse frâu liber bucuriei sale încâlcite și cu mai multe înțelesuri, simțământul că nu era acolo unde se afla? Se afla în Luvru - dar palatul era gol. Da, așa i se înfățișă reședința sa la lumina lumânărilor pe care le purtau el însuși și domnul d'Armagnac, cutreierând galeriile ce sunau a pustiu, ori urcând și coborând scările. În odaia bătrânei regine Catherine de Medicis, numită și *Madame* Catherine, privirile îi căzură mai întâi pe sipetul pe care obișnuia să se chincească, îngropată în vraful de cărți groase legate în piele, Margot, Margot a lui. Pe loc însă își dădu seama că sipetul era numai o amăgire scornită de amintirile lui și de flacăra lumânărilor și că în față-i nu era decât un loc pustiu.

Căci încăperile erau moarte, ca și cei mai mulți dintre cei ce le locuiseră. Uite, aici au intrat cândva doi inși îmbrăcați în straie negre și au întins pe masă o foaie de hârtie pe care era zugrăvit un craniu deschis; mama tânărului Henri tocmai murise otrăvită, și cea pe care o bănuia de această faptă sta acolo în fața lui. Masa nu mai era la locul ei și, o dată cu dânsa, dispăruseră toate celelalte. Căci amintirile cele mai adânc întipărite pălesc, dacă lipsesc mesele și sipetele. Dar să ne mai aruncăm ochii și în altă odaie. Făpturile de piatră ale lui Marte și

Ceres, dăltuite de un meșter pe nume Goujon, continuă să sprijine căminul înalt. Văzându-le, în minte se ivesc din nou întâmplările petrecute acolo. Din lumea umbrelor răsare masa de joc și ciudatul joc de cărți. De sub cărțile de joc, sângele șiroise atunci, fără a putea fi oprit, ca o prevestire pentru jucătorii care au și murit între timp. Nici urmă n-a rămas din cărțile de joc, ca și din sângele lor.

Între pereții ăștia, odinioară acoperiți de covoare și acum dezgoliți, a bătut Carol al nouălea din picior și a zbierat; și asta-i fereastra, acuma fără draperii, pe care a trântit-o ca să nu mai audă urletele ucigașilor. Încercând să fugă de noaptea Sfântului Bartolomeu își căutase o scăpare în nebunie. Și se prefăcuse nebun furios în tot timpul cât străbătuse palatul, într-un drum ce păruse o călătorie prin iad. Leșuri fără număr. „Unde sunteți, prieteni și vrăjmași? Unde s-a pierdut Margot? Căci dacă nu mai sunt scaunele răsturnate și nici horbota galbenă și vânătă ce acoperea, chiar aici, cele două tinere leșuri, aruncate unul peste celălalt - înseamnă, oare, că toate astea nici nu au fost? O dată cu decorul dispare și acțiunea, iar istoria se clatină din temelii o dată cu golirea scenei pe care s-a desfășurat. Mă bucur și nu pot crede că sunt chiar aici unde mă aflu” - formula se învârtea mereu în capul singuraticului, în timp ce, ținând în mâna întinsă capătul de lumânare, rătăcea ori, mai bine spus, se furișa pe lângă pereți, tot mai încet, tot mai îngândurat.

Singurul lui însoțitor viu coborâse în curtea veche, puțul Luvrului, cum i se spunea, ca să dea cumva peste slujitorii de la cuhnii și să facă poate rost de ceva pentru cină. De jos, striga din când în când, cuvinte de încurajare, căci d’Armagnac n-avea o părere prea bună despre starea în care se afla stăpânul său și ar fi vrut să-i poată aduce măcar niște vin. Într-adevăr, Henri era pe cale să aibă vedenii. În galeria cea mare simți un puternic curent de aer și în cadrul pal al ferestrelor, care mai înainte nu

fuseseră deschise, zări niște umbre omenești. Recunoscu domni și doamne de la vechea Curte, ce se îmbulzeau unii peste alții spre a privi corbii. Un stol de corbi, coborî fâlfâind din aripi în puțul Luvrului. Îi chemase acolo o duhoare ce le făcea plăcere și, în amurgul care pogora, se năpustiseră asupra prăzii.

Vedenia se risipi când d’Armagnac strigă că i se părea a fi zărit, hăt departe, o crăpătură prin care răzbătea lumină. Dacă o fi să se înșele, însă, apoi are să trimită în oraș câțiva ostași din strajă pentru ca stăpânul să nu rămână flămând într-o seară ca aceea.

— Puțină răbdare, sire!

Dintre toate însușirile sufletului, răbdarea era, însă, aceea care lipsea atunci cel mai mult stăpânului său. Deodată Henri tresări, niște pași se apropiau tiptil - nici măcar un auz ca al lui nu-i putea deosebi. Dar fu înștiințat totuși de apropierea lor de un simț - de același simț al reîntrupării, care îl făcuse să-i vadă și pe curtenii de odinioară. Fantomele trebuie, însă, primite de parcă ar fi oameni vii. Cum le arăți că le iei drept altceva, cum se obrăznicesc. Henri ridică dar sus de tot capătul de lumânare și așteptă hotărât ceea ce avea să urmeze.

Se ivi o făptură cu spinarea adusă, nu prea deosebită de proaspătul mareșal Brissac. Și, o clipă, Henri îl luă chiar pe noul-venit drept mareșalul Brissac. Dar în aceeași clipă făptura intră în cercul luminii slabe răspândite de capătul de lumânare și-și arătă fața ciudată, mai mult decât ciudată, o față care, pesemne, venea de pe altă lume. Ochii erau stinși, trăsăturile nedeslușite, printre perii albi se vedea o albeață ce acoperea un gol; dacă ai fi încercat să apuci cu mâna, totul s-ar fi făcut praf. Și ar fi fost păcat, desigur.

— Mă numesc Olivier, rosti un glas venit parcă din lumea umbrelor.

Și Henri băgă de seamă că făptura se ingheboșă chiar

mai tare și că, fără îndoială, era înfricoșată. Dar se știe că nicicând nu s-au văzut fantome speriate. La urma urmei ce le-ar mai putea face să tremure? Făptura care își dăduse numele de Olivier tremura însă.

— Cară-te de aici! se răsti Henri, nu atât fiindcă ar fi fost mânios, cât pentru a pune la încercare arătarea.

Aceasta răspunse:

— Nu pot. Sunt legat cu blestem de palat.

— Îmi pare foarte rău, răspunse Henri aspru ca și mai înainte, dar și cu o oarecare îndoială în glas, pricinuită de întrebarea: care erau puterile ce puteau lega cu blestem pe cineva de Luvrul golit. De cât timp ești aici?

— De nesfârșit de multă vreme, sună răspunsul șușotit. Mi-am petrecut aici puținii ani fericiți ai vieții și apoi anii nesfârșiți de pedeapsă.

— Vorbește mai limpede, îi ceru Henri, care începuse a se simți cam stânjenit. Dacă vrei cu tot dinadinsul să-mi spui ceva, încaltea să fie pe înțeles.

Arătarea ce purta numele de Olivier făcu o plecăciune, e adevărat o plecăciune ușoară și fără zgomot, totuși mișcarea nu putea fi a unei stafii, lucrul era acum neîndoielnic, ci al unui om nenorocit ce cobora încă o treaptă a vlăguirii trupești; și îndată începu să și scâncească:

— Sire! Fie-vă milă de bătrânețea-mi vrednică de plâns. N-ați avea nici un folos dacă m-ați spânzura. Mobilele tot nu s-ar întoarce la locul lor. Ispășesc din greu și de mult timp necredința cu care am gospodărit Luvrul maiestății-voastre.

Henri înțelesese și auzise destule spre a se liniști.

— Ai golit palatul, constată el. Bine. Ai furat, ai dosit: sunt fapte pe care n-am să le uit. Mai rămâne să-mi spui în amănunt cum s-au întâmplat toate și mai cu seamă cum se face că au putut pune un neputincios ca tine să vegheze asupra acestui palat al regilor Franței?

— Acum mă întreb și eu, răspunse smerit stârpitura îngenuncheată. Când mi s-a dat, însă, misiunea, au fost cu toții încredințați că alegerea căzuse asupra unui om de ispravă, ce-și gospodărise totdeauna cum trebuie propriu-i avut. Toată lumea era încredințată că va ști să apere și avutul coroanei Franței. Eu însumi aș fi fost gata să jur că voi ști să-l apăr. Sire, pe atunci nu eram de loc neputincios; din păcate, însă, am trăit destul ca să aflu cum se sleiesc puterile unui om.

— Și cum se întâmplă asta?

— Sunt mai multe pricini.

— Trei, pesemne.

— Da, trei sunt, sire! De unde știți?

Și omul se opri, ca să scâncească din nou și mai tare. După care întinse palmele, implorând:

— Nu mă pot doar ține în vârful unui picior și într-un genunchi. E o poziție prea chinuită și eu sunt ca și mort de foame. Ani de-a rândul, frica de ștreang m-a ținut legat cu blestem de acest palat părăsit, și de străfundurile beciurilor lui. De cele mai multe ori nici nu îndrăznesc să aprind lumânarea, de teamă ca lumina ei să nu străbată prin vreo crăpătură, iar după câte ceva d-ale gurii mă furișez doar în puterea nopții.

Și arătă în același timp cum se furișa: în patru labe, ca un câine. Iar de pe această ultimă treaptă rosti:

— Când am venit prima oară aici pășeam falnic, aveam după mine un regiment de slujitori și stăpâneam bogății fără seamăn. Aci, în pătratul ăsta, era o masă de aur curat, picioarele ei se făleau cu tălpi bătute cu rubine. Aici, în acest dreptunghi, cinci mii de mărgăritare cusute pe covoare închipuiau nunta lui Samson cu Dalila și isprăvile lui Heliogabal.

Și spunând aceste vorbe, fostul majordom al palatului se târa în patru labe spre locurile de care vorbea, se târa uimitor de repede. Era la mintea omului că de mult nu se

mai mișca altfel.

— Destul! porunci Henri. Scoală!

O coamă albă i se scutură la picioare, de parcă ar fi fost a unui câine flocos, dar bătrânul se ridică totuși, deși se clătina pe picioare.

— Bătrâne, îi ceru Henri, cu un glas menit a-l încuraja. Încredințează-mi tainele tale.

Căci nădăjduia ca nebunul să fi ascuns totuși câte ceva din comorile dispărute prin cine știe ce tainițe, prin cine știe ce ascunzișuri greu de dibuit ale Luvrului. Henri își amintea că el însuși trebuise să descopere niscai ascunzători pe vremea când viața-i atârna de un fir de ață. Dar nebunul vorbi despre cu totul altceva, despre ceva cu totul neașteptat:

— Sire, v-am aflat singur, în întuneric, în timp ce mă feream de gentilomul maiestății-voastre, care mi-a descoperit culcușul, după dâra de lumină. Se înțelege că în întuneric ați văzut cunoștințe vechi. Curtea veche s-a întors pe pământ. Aerul s-a umplut de parfumul doamnelor și domnilor, amestecat cu miresmele bucătăriei. Făclii mari aruncă o lumină sângerie asupra fastului orbitor al saloanelor și alcovurilor.

— Chiar până acolo n-am ajuns, murmură Henri, uimit și în același timp din nou cuprins de groază, spre ciuda lui.

— Eu am ajuns, spuse bătrânul, încercând să și râdă puțin. Am simțit totdeauna și mereu ațintiți asupră-mi ochii treji ai unor ființe nevăzute, care se și întrupau din când în când. A trebuit să ispășesc vina de a fi un cunoscător al trecutului și un umanist. De la început ar fi trebuit să mă retrag și să renunț la slujba de majordom. Dar ce am făcut eu? Am dat serbări, am benchetuit împărătește cu alți bogătași de seamă mea și am îngăduit la masă tot soiul de linge-blide, cu condiția numai să poată maimuțări într-un chip destul de vrednic de crezare pe curtenii de odinioară. Dar mai cu seamă mi-am făcut rost de femei frumoase,

nespus de scumpe, adevărate giuvaeruri de femei, care mi-au înghițit averea.

— Era un sfârșit ușor de prevăzut, bătrâne, îi aminti Henri.

— Dacă aș fi rămas, însă, măcar o noapte singur în palat, șopti nebunul, ființele nevăzute ce pândeau prin unghere și se puteau oricând întrupa mi-ar fi sucit gâtul, fără îndoială.

— Așadar sălașul nu-ți pria, observă Henri. Și în al doilea rând?

— În al doilea rând, au fost timpuri grele. Din pricina vremurilor tulburi, întreg Parisul s-a dedat desfrâului, în timp ce maiestatea-voastră făceați pe biruitorul în vestite bătălii, iar dacă vă cășuna așa începeați asediul orașului și ne flămânzeați. Cine nu mai avea bani de risipit putea să verse sânge. Mai bine tac, dar și aici, în timpul nesfârșitelor orgii...

— Destul! mai porunci o dată Henri. Mai departe! Încet-încet te-ai simțit îndemnat să golești tot.

Sărmana făptură se gheboșă destul de tare pentru ca pletele albe să i se reverse peste față.

— În sufletul meu sălășluia, totuși, nu numai disperarea, ci și trufia. Sire, dați-i voie unui umanist care știe ce spune să vă încredințeze că disperarea te face trufaș și trufia se învecinează cu disperarea. Ispita mea a fost aceea de a vedea terminat lucrul început; și sunt acum mândru de această ispită, căci sfârșitul ei a fost vrednic de un bărbat plin de măreție și bogăție odinioară, ce și-a ispășit faptele și a golit cu desăvârșire palatul regilor Franței.

Henri rezumă:

— Va să zică, mai întâi ți-ai dat seama că locul tău nu e aici, apoi ai făptuit toate ticăloșiile ce puteau fi făptuite, ai ajuns chiar să mănânci carne de om. Și în cele din urmă te-ai încumetat până și să încerci a-ți satisface curiozitatea în ceea ce privește moartea. Acum ai să dai într-adevăr ochii cu ea.

În clipa aceea se auzi glasul unui om viu; era domnul d'Armagnac. Vorbea de afară, de după una dintre ferestre, până la înălțimea căreia izbutise, de bine de rău, să se cațere. Dinăuntru i se vedeau doar ochii. Voise să afle cu cine stătea de vorbă stăpânul său, în întuneric. Cel din urmă capăt de lumânare își dădea sufletul, lipit pe dușumeaua goală. D'Armagnac apucase să audă destule.

— Sire, rosti, zvârliți-mi-l pe neputincios afară, ca să capete ce i se cuvine.

Făptura ce-și spusese la început Olivier părea a nu mai voi să știe nimic de cele lumești și a se fi cufundat numai în propriile-i dureri, părea a nu fi auzit nici vorbele regelui, nici chemarea gentilomului său.

— Acum alerg ca un câine, șușoti de parcă ar fi vorbit cu sine însuși, se chinci în patru labe și făcu, repede, înconjurul încăperii.

Apoi se ridică în două picioare, atât cât o mai putea face, și, aproape cu tăria unui glas omenesc, rosti:

— Soarta de câine e osânda fără de sfârșit, dar mai întâi au fost puținii ani de viață fericită. Înainte de a privi câinele, admirați-l pe cel ce-a fost fruntea frunții și un șoim între păsări: e aici în fața voastră. O! cum mi-au mâncat scumpele mele doamne banii în care am prefăcut falnicele avuții ale regilor. Ce mândre erau de falnicul izvor al darurilor mele și cum mă mai iubeau pentru ele, din tot sufletul.

— Toate? întrebă Henri scârbit.

— Toate. Și au fost multe la număr, un număr cu două cifre, din care a doua de patru ori mai mare decât cea dintâi.

Și deodată se petrecu un lucru nemaivăzut până atunci: ridică fața albă cu trăsături nedeslușite și începu să clipească din ochi, iar printre clipirile ochiului se ivi o mică scânteiere. Henri o mai văzuse și la cel din urmă dintre ucigașii ce ridicaseră mâna asupră-i. Dar acum se aștepta

să audă și numărul, acela despre care se spunea că înmănunchează dragostele lui. Căci acest număr și nu altul avea să fie rostit curând de gura nebunului; care nu era chiar atât de nebun încât să uite a-l târî și pe rege în băltoaca ticăloșiilor lui, spre a le înfrumuseța și a scăpa, în ultimă clipă, de urmările lor.

— Douăzeci și opt, șușoti câinele și șoimul, falsul prinț, vampirul, sluga necredincioasă și neputincioasă arătare.

Fără a mai sta pe gânduri, Henri îl apucă de guler, îl scoase pe fereastră și-l lăsă să cadă. Domnul d'Armagnac înșfăcă ghemotocul și îl purtă acolo unde îi era locul. Pașii săi singuratici se îndepărtară.

Capătul de lumânare pâlpâi pentru ultima oară, se topi, se stinse; regele, care luase puterea în ziua aceea, simți acum și mai mult lipsa unui scaun, căci nu era nici unul de găsit. Fusese o zi grea, iar cel din urmă ceas al acelei zile i se păru cel mai greu. Întâlnirea ce tocmai luase sfârșit îl ostenise; fusese o întâlnire din cale-afară de neplăcută, dar și plină de tâlc. Căci chiar dacă păruse lipsită de sâmburele unei judecăți sănătoase, fusese totuși plină de înțelesuri ascunse; nu degeaba încercase nebunul ce-și zicea, cam în doi peri, umanist, să-l târască pe însuși regele în treburile lui încâlcite. „La urma-urmei am o iubită care, singură, mă costă mai mult decât dacă vestitul număr al dragostelor mele ar fi adevărat. Am la viața mea trei cămăși. Capitala mi-am scutit-o pe zece ani de toate birurile, taxele și contribuțiile, ceea ce nu-mi ușurează încercarea de a răscumpăra, bucată cu bucată, restul regatului. Să fac să înflorească meșteșugurile, în locul războiului care a fost cea mai de seamă îndeletnicire. Da, încă nu văd cum toți supușii mei ar putea să aibă, măcar din când în când o găină în oala pusă pe foc!"

Și se îndreptă spre fereastra luminată în sfârșit de lună ce răzbătea printre norii risipiți. „E o treabă, cugetă el, pe care n-o poate face un singur om. Știu pe cineva care s-ar

înhăma alături de mine, dar numai un om, atât. Regatul are nevoie de foarte multe și de toate odată. Și totuși, în ziua morții mele va trebui să fie cea dintâi țară de la soare-apune. Țineți-vă bine, țineți-vă tare până la ultima suflare, rege Henri și credinciosule slujitor Rosny. Ce are să se întâmple după mine? Sunt căsătorit și n-am moștenitor. Stăpâna a inimii mele, dă-mi feciorul de care am nevoie pentru a stăpâni cu adevărat regatul.”

— Căci nicicând n-am să-l pot stăpâni cu adevărat fără tine, fără pântecul tău.

Aceste din urmă cuvinte nu le mai rostise în gând, ci le încredință, ca o taină, lunii ce răspândea și ea o tainică lumină.

De aici încolo, regele ce pusese mâna pe putere în ziua aceea își îndreptă gândurile spre astrul în care, după credința lui din acea clipă, sălășluia și încântătoarea Gabrielle. Căci se îngrijise s-o instaleze într-un palat de o cuviincioasă strălucire, destul de aproape de Luvru, la fel de aproape cum i se părea și blândul astru. „La ora asta, doamnă, în saloanele domniei-tale ard cununi de lumânări de ceară. Iar eu veghez, trag cu urechea, și mă las pătruns de lumina ce o împrăștii.”

În această visare îl găsi cufundat d’Armagnac care îl trezi îndată prin veștile lui mai pământești. Mai întâi și întâi izbutise să găsească pentru rege o odaie de culcare, pe care i-o și arătă. Henri străbătu o grămadă de coridoare și de scări, pe care nici nu le băgă în seamă. Arătă aceeași nepăsare și față de ceea ce mai pusese la cale d’Armagnac pe afară. Încât acesta începu să povestească, fără a mai fi întrebat, în timp ce-i trăgea cizmele.

— Așa-numitul Olivier e acum în lanțuri, sub pază bună.

— Închis a fost el de mult aici, în Luvru, observă Henri, căscând.

D’Armagnac îl puse la punct, nu fără o anume asprime:

— Primul-președinte al parlamentului maiestății-voastre

a sărit din pat și a dat fuga până aici să-i ia interogatoriul. Împricinatul și-a mărturisit toate crimele; sunt atât de multe, încât e nevoie de mai mulți scribi pentru a alcătui lista lor. Va fi judecat în zorii zilei.

— Așa de repede? Unde are să fie spânzurat? Și ce tot tragi de cizme și nu le mai scoți?

— Are să fie spânzurat pe podul care duce spre Luvru, pentru ca Parisul să vadă cum știe regele să pedepsească. Sire, va trebui să tai cizmele. Nu se pot scoate. Sunt pline de noroiul întregului oraș și s-au lipit de picioare.

— Când spaniolii s-au retras, ploua cu găleata. Lasă-mă să dorm în cizme, ca să-i visez pe spanioli. Condamnarea la moarte a lui Olivier n-o semnez.

— Sire, poporul n-are să vă îndrăgească dacă cumva câinele, șoimul, neputinciosul care v-a pus în vânzare mobilele n-are să atârne în ștreang pe podul ce duce spre Luvru.

Fără a fi simțit, d'Armagnac tăie pielea întărită a cizmelor și după ce scăpă din strânsoare picioarele stăpânului le încălzi în mâinile sale. Cu care prilej își înălță fața către Henri și regele băgă de seamă că d'Armagnac nu mai semăna cu cel din urmă cu douăzeci de ani. D'Armagnac cel de odinioară n-ar fi spus: „Sire, poporul n-are să vă îndrăgească”. Nici că i-ar fi păsat de asta - mai întâi fiindcă lucrul nu i s-ar fi părut de fel îndoielnic, dar mai cu seamă fiindcă îndrăznețul luptător de atunci nu-și punea de obicei întrebări. Treaba lui era să se ivească tocmai în clipa când stăpânul i se afla în primejdie, și desigur că l-ar fi despicat fără greș în două pe ducele de Guise, idolul mulțimii, cum o și arătase în preafrumoase cuvinte, după fericită-i intervenție; din care pricină ducele și pălise ascultându-l.

— Bătrâne prietene, îl întrebă Henri îngrijorat, ce-i cu tine?

Pe chipul gentilomului se putea citi o blândețe ce se

învecina cu sfiala.

— Înainte vreme n-ai legat dragostea de care trebuie să mă bucur în popor de înălțarea unei spânzurători. „Îmbătrânește” gândi regele, fără a o rosti, și tot în sinea lui își spuse: „Se zice că îmbătrânirea face să scadă încrederea în sine”.

— Mai cunoașteți încăperea asta? întrebă deodată d’Armagnae.

Surprins, Henri privi în jur. O încăpere obișnuită, cu un pat sărăcăcios din scânduri așternute cu paie; ciudat, însă, sus, pe tavanul stricat, se mai vedeau încă rămășițele unui polog. Aceste rămășițe se împotriviseră timp de zece ani scurgerii vremii și se aflau chiar deasupra locului în care tânărul rege al Navarrei odihnise cândva, alături de soția sa, în patul nupțial, în jurul căruia vegheau patruzeci de gentilomi de-ai săi și pe care îl părăsise prea devreme. Retrăia noaptea aceea, noaptea unui măcel ce avea să țină până a doua zi.

— Cum de am nimerit aici? întrebă regele care luase puterea în ziua aceea. Nu vreau să-mi amintesc de nimic. N-aveți decât să-l spânzurați pe tâlhar pe pod, pentru ca toată capitala să vadă că strigoii sunt alungați. Nu vreau să mai dau ochi cu nici unul. Vreau să mă simt în Luvru ca într-un palat nou, să nu mai aud nici o vorbă despre cel vechi, să nu mi se mai amintească de el. Domnesc și peste un nou popor, care nu mai vorbește despre cel vechi, ci păstrează, ca și mine, o tăcere de mormânt despre ce a fost. Vreau să lucrez cot la cot cu noul meu popor. Să piară strigoii. Poporul are să mă îndrăgească pentru că am să trudesc laolaltă cu el.

DOI MUNCITORI

Doi oameni ciudați cercetară în dimineața aceea atelierul tăbăcarului Jérôme, așezat într-o boltă deschisă deopotrivă spre stradă și spre ogradă, într-o uliță foarte umblată. Bărbatul mai scund era regele, cel mai înalt, credinciosul lui slujitor Rosny: lucru pe care ulița îl află de îndată ce se arătară acolo. Câțiva soldați împingeau lumea din mijlocul uliței strigând:

— Loc! Regele!

Dar caraghioslâcul începu atunci când regele, îl întrebă pe bătrânul meșteșugar:

— Ce zici, jupâne? N-ai nevoie de o calfă?

Luat pe neașteptate, tăbăcarul încuviință, regele se și dezbracă, rămase în cămașă și-și suflecă mânecile până la umăr. După care se apucă îndată de trebăluit, luându-se după meșter. Ba făcu și pozne, lăsând să-i scape pielea în scocul ce ducea cursorile, prin ogradă, până la groapă. Așa că până când bătrânul meșter să bage de seamă pagubă, în groapă se adunaseră destule bucăți de piele. Mai întâi tăbăcarul se întrebă dacă întâmplarea trebuia privită cu respectul cuvenit persoanei regelui ori, dimpotrivă, după obiceiul meșteșugăresc. Apoi hotărî s-o privească cu ochi de meșter și nu de supus; pe scurt, ceru să i se plătească paguba.

La intrare se îmbulzeau o mulțime de privitori. Dibaciul negustor gândea să stoarcă regelui măcar atâția galbeni câte piei se pierduseră. Dar avu prilej să descopere că se afla de față acolo cineva care-l întrecea în daraveri bănești; anume gentilomul, fălosul slujitor. Și, cu adevărat, domnul de Rosny se tocmi cu îndărătnicie până ce scăzu prețul cam la cât făcea marfa. Mirat, tăbăcarul se scărpină în

cap, iar gloata din stradă îl luă în tărbacă. Regele, care își văzuse de treabă toată vremea fără a scoate o vorbă, ceru, cu un semn al mâinii, să se facă tăcere și începu să cuvânteze, în timp ce se spăla și se îmbrăca.

— Oameni buni, mi-am încercat aici puterile într-un meșteșug și trebuie s-o adeveresc: munca mea n-a avut spor, orice început e greu. De altminteri nu la mine ați putea vedea cum se tăbăcesc pieile ca lumea. Eu am vrut numai să vă arăt de ce pieile de pe la noi, altădată atât de prețuite în Europa, nu mai sunt cerute acum. Pricina e că, după nesfârșitul război civil cu neorânduiala și lipsa de lucru pe care le-a adus, nu se mai află decât calfe de tăbăcari de felul meu. Jupân Jérôme nu mai vrea să le tocmească, să nu-i prăpădească pieile. Așa-i, meștere?

— Sire, aveți o gură de aur, rosti meșterul, care între timp își spusese că venise vremea să arate respect. De unde poate cunoaște un stăpânitor ca maiestatea-voastră treburile prostimii?

Henri le cunoștea, însă, de la bunu-i slujitor, care le aflase cine știe de unde. Priceperea ostașului Rosny în afaceri era neobișnuit de mare, regele hotărâse s-o folosească, și de aici vizitele celor doi oameni ciudați în ulițele cele mai umblate.

Fără a fi văzut, regele aruncă o privire spre slujitorul lui. Apoi se întoarse iar către mulțime și i se adresă, de astă dată cu: „Copii!”

— Copii, gândiți-vă la bunul nume al meseriilor noastre! Vreți să băgați la ciorap taleri sunători?

Încuviințară - dar cu oarecare îndoială încă. Iar regele îi întrebă mai departe.

— Vă place, copii, să mâncați bine? Să aveți duminica o găină în oală?

De data asta își arătară încuviințarea cu toată puterea glasurilor lor. Două femei sărmane strigară: „Trăiască regele!”

— Și poporul meu să mănânce! le răspunse Henri.

Apoi le întrebă:

— Aveți feciori? Sunt mari? Ce fac?

Află astfel că băieții nu făceau nimic, căci meșteșugurile erau la pământ.

— Fiindcă feciorii voștri nu învață nimic. Unde-s? Ia, aduceți-i aici! porunci regele și dat fiind că băieții se aflau, se înțelege, chiar acolo, printre cei ce căscau gura - căci cine pleacă din strada unde s-a născut? - regele îi dădu pe dată meșterului ca ucenici. Și în același timp îi mângâie pe chică. Din care pricină, nu de altceva, cele două mame se porniră pe plâns. O seamă de alte femei începură și ele să bocească și toată întâmplarea ar fi avut numai un tâlc moral și sentimental, dacă Rosny și tăbăcarul nu s-ar fi tocmit din nou cu îndărătnicie pentru plata uceniciei. În cele din urmă, slujitorul regelui plăti tăbăcarului suma cuvenită și asta atât de repede, încât pietrele-i de pe degete aruncau scântei. Regele mai aminti apoi meșterului că băieților li se cuvenea pâine albă și vin din belșug: dacă aveau, însă, să se dovedească chiar cu desăvârșire netrebnici pentru acea treabă, atunci jumătate din plata pentru învățătura lor va fi pierdută, iar restul trebuia vărsat de meșter vistieriei regale.

Zgârcenia regelui plăcu oamenilor mai mult decât mărinimia lui. Și îi făcură loc, lăsând liber mijlocul străzii, fără a mai fi nevoie de îndemnul soldaților. Dar tocmai în clipa aceea își făcu apariția, bine socotită, o litieră. Pe acoperișul ei lăcuit și pictat se mișcau niște pene. Litiera fu așezată pe pământ lângă casa tăbăcarului.

— Asta-i strada de la Ferronnerie? întrebă doamna din litieră pe unul dintre cei ce o purtau.

Până a primi răspunsul, domnul de Rosny se și înființase lângă litieră și șoptea stăruitor:

— Doamnă, pentru numele lui dumnezeu, nici o vorbă. Numai întâmplarea v-a adus aici, așa ne-am înțeles.

— Iartă-mă. Ce cap mai am! Mi-am uitat rolul, rosti Gabrielle, care arăta palidă și obosită.

Iar domnul de Rosny adăugă el a doua frază, pe care ar fi trebuit s-o rostească dânsa, ca să nu iasă o încurcătură:

— Vai, ce minunată întâmplare să te întâlnești într-un oraș atât de mare, de parcă n-ar mai fi alte străzi decât asta.

Era semnalul pentru Henri și acesta își făcu datoria. În aceeași clipă, clopotele bisericilor apropiate vestiră amiaza.

— Doamnă, glăsui regele, cu pălăria în mână, eram tocmai pe cale să plec spre casă, să prânzim cum fac toți oamenii cumsecade la ora asta.

Mulțimea murmură încuviințând, mulțumită că i se respectă obiceiurile. Dar când litiera fu ridicată, Gabrielle mai făcu la iuțeală o observație; de altminteri se simțea foarte stingherită de rânduiala prevăzută.

— Sire, casa din care ați ieșit are o emblemă ciudată.

Henri se întoarse s-o vadă. Pe zid, deasupra bolții, era zugrăvit semnul casei: o inimă încoronată străpunsă de o săgeată.

Și deodată se înfricoșă, nici el nu prea știa bine de ce, și simți un fior rece înjunghiindu-i inima. Încoronată și străpunsă. Îndreptându-se, însă, spre Gabrielle, îi spuse:

— Doamnă, există o inimă căreia i-ați hărăzit aceeași soartă: să fie încoronată și străpunsă.

O spuse încet, ca să-l audă numai dânsa. Apoi atinse vârfurile degetelor întinse de Gabrielle, și-și conduse doamna odihnind în litieră prin mulțimea ce scotea murmure de aprobare. Rosny venea ceva mai în urmă și chipul lui arăta numai mândria omului care se bucură de încrederea stăpânului său. Dar sub această mască își spunea: „Fleacuri”. Asta-i trebuia ei - căci părerea lui despre frumoasa d’Estrées nu mai putea suferi oricum vreo schimbare. Iar această părere era: e o proastă. Totuși ar fi

fost gata să-i treacă ușor cu vederea și sărăcia minții și o seamă de însușiri mai primejdioase, și să-i țină partea deocamdată. Căci asemenea înțelegere e neapărat trebuitoare stâlpilor unei noi domnii, dacă doresc ca încrederea în stăpânirea cea nouă să se întărească în așa fel încât să capete rădăcini puternice în sufletele oamenilor.

Litiera și cei ce o purtau, regele și credinciosu-i slujitor pășeau astfel numai sub paza câtorva străjeri prin Parisul înțesat de oameni, care până de curând nu i-ar fi lăsat să treacă nevătămați. Tot drumul Rosny ciuli urechile la ce vorbeau oamenii. Henri se prefăcea că n-aude nimic și că se îngrijea numai de domnița lui. Dar prea puține lucruri îi scăpau. Cineva din mulțime întrebă cu glas cutezător:

— Cine-i frumoasa?

La care un nespălat de soldat, după ce îl împinse la o parte din drum, îl lămuri: „E curva regelui” - ceea ce nu însemna, însă, că ostașul voise să-și arate disprețul, ci numai că nu cunoștea altă vorbă. Era totuși un străjer al regelui, mulțimea hohoti, și, înainte ca hohotele să fi putut deveni primejdioase, se îndemnă și Henri să râdă. Încât întâmplarea fu socotită ca o glumă nevinovată.

De altminteri dorința lui era că totul să aibă un aer de nevinovăție. Voia ca trecerea de la călcarea în picioare a legilor la domnia legii să nu fie observată. Deși era încredințat că în acele zile se hotăra totul, atât în ceea ce-l privea pe el cât și regatul, iar dacă pierdea frâiele din mână atunci, nu le mai apuca nicicând. Mergea pe al cincilea an de când era rege doar cu numele. „De unde atâta răbdare?” își spunea. Și în suflet simțea o neliniște de parcă era așteptat pretutindeni în același timp, de parcă în fiece clipă îi era în joc mântuirea. Dar nu lăsa să se vadă nimic din toate astea nici de către mulțimea de pe stradă, nici de către aceea ce umplea Curtea lui, din nou orânduită, nici de către Sfatul lui de taină. Era simplu,

blând și voios și tocmai de aceea și avea să fie cuprins ceva mai târziu de puternicele friguri cu care plătea de obicei vremile de grea trudă și cotiturile, în sfârșit lăsate în urmă, ale vieții lui. Deocamdată, însă, boala i se cuibărea în trup, fără a da de știre, înfățișarea-i nu lăsa să se vadă nimic - poate doar vreun privitor mai grijuliu care s-ar fi aflat în mulțimea ce-l înconjura ar fi putut înțelege câte ceva, cu mult mai târziu. Adică atunci când regele avea să fie răpus de boală și avea să cânte cu glas stins sub plapumă, auzit numai de sora sa și de primul său camerier, psalmi hughenoți. Atunci ar fi putut spune: „Ia stai! Asta era. Multe ciudățenii se lămuresc așa."

Însoțitorul său obișnuit, Rosny, n-avea însă nici un fel de înclinare pentru asemenea considerații și nu era omul ce putea să vadă înmulțindu-se germenii unei boli care deocamdată nu se arăta. Era ocupat până peste cap cu economia și balistica, fără a mai pune la socoteală grija pentru propria-i chiverniseală. Tot ce dobândise până atunci fusese locul de guvernator al orașului Nantes. Mărinimosul dar prevăzătorul său stăpân nu-l numise, pe baronul protestant în Sfatul ce conducea finanțele țării; căci membrii acestui Sfat, cu toții catolici, ar fi privit numirea lui ca semnalul unei răsturnări. Și asta nu atât din grija pentru credință, cât de dragul ghelirurilor lor fără număr. Căci jefuirea avutului statului fusese până atunci pentru armata de slujitori ai vistieriei, în frunte cu căpeteniile lor, un lucru de la sine înțeles, îngăduit. Iar acum, deodată, o nedeslușita presimțire le spunea că luarea puterii de către regele Henri punea sub semnul întrebării năravurile lor, chiar dacă nu le primejduia încă.

Dar regele făcu să le ajungă la urechi o seamă de avertismente, mai întâi în glumă, cu prilejul întâlnirilor cu norodul, pe care și le îngăduia adeseori. Căci încă nu renunța la obiceiul de a sta de vorbă cu oamenii de rând, de a călători oriunde îl chemau treburile, de a câștiga banii

supușilor săi la jocul cu mingea și de a-i vârî apoi în pălărie.

— Stau bine aici, striga regele, nimeni nu mi-i poate împuțina, căci nu trec prin mâinile slujbașilor vistieriei mele.

Și vorbele ajungeau îndată la urechile acestora. Totuși, credeau că nu au a se teme de nimic din partea regelui, care, când era vesel, mai scăpa câte o vorbă de prisos, dar simțeau apropiindu-se primejdia din altă parte.

Într-o zidire, ce purta numele de Arsenal, se afla cineva care le știa toate socotelile. Mai mult decât atâta nu știau. Căci din clădirea aceea retrasă nu răzbătea nici o vorbă ori, cel mult, șoaptele iscoadelor de ei trimise. Omul ce ședea în odaia lui de lucru, bine păzită, înșiruia coloane lungi de cifre ce arătau cum crescuseră prețurile o dată cu revărsarea grămezilor de aur spaniol. Simbriile nu ținuseră pasul, iar după secarea fluviilor de pistoli spanioli, ce rămăsese? Scumpetea. Priincioasă câtorva, puțini la număr, ce duceau o viață de huzur, dar răpind celor mulți orice putința de a trăi. De unde, pe de o parte, numeroasele sinucideri, iar pe de alta, primejduirea drumurilor. De obicei, amândouă aceste lucruri: păcatul de a-ți lua singur viața și tâlhăriile la drumul mare sunt puse pe seama răspândirii necredinței și a răzvrătirii fățișe împotriva rânduielilor statului.

Tăcutul truditor din zidirea numită Arsenal căuta însă alte pricini; și mulți ar fi dorit ca ele să nu fie date la iveală. L-ar fi scos, bucuroși, afară din Arsenalul lui. Până la apa Senei nu sunt decât o sută de pași. Și n-ar fi stricat de fel ca într-o noapte fără lună omul, împreună cu coloanele lui de cifre, să fie dat de fundul apei și anume așa de temeinic încât să nu mai iasă de loc deasupra. Din păcate, omul care se pricepea la afaceri era și artilerist. Memoriile pe care le înmână regelui priveau industria și agricultura, dar și îmbunătățirile de adus tunurilor. În

curtea clădirii pe care o locuia se aflau tunuri cu servanții lor și de aceea era cam greu de pus mâna pe el. Apoi nu ieșea nicicând călare fără strajă după el, mai cu seamă când ducea regelui memoriile. Se înțelege că suita ce și-o lua și giuvaericalele ce sclipeau pe el dovedeau trufie. Dar, mai presus de orice, omul știa la ce se putea aștepta din partea cinstiților profitori ai statului, de la cei ce câștigau averi de pe urma acestuia. Totul arăta că el era cel ce-și împingea stăpânul la măsurile cele mai cutezătoare.

Lucrurile nu stăteau, însă, chiar așa. Nimeni nu-l înțelegea pe acest Rosny, deși toată lumea îl vedea muncind mereu. Care era însușirea lui cea mai de frunte, pe ce se bizuiau pretențiile lui? Oricine putea să arunce în aer un turn dacă avea la îndemâna multă pulbere. Și oricine putea să dobândească orașul Rouen fără să-și bată prea mult capul, dacă găsea un guvernator dispus să se vândă. Dar nu oricine putea să capete locul de mare maestru al artileriei, care se cuvenea părintelui scumpei stăpâne a regelui, un nerod ce pe zi ce trecea se scrântea tot mai mult. După câte se știa, domnul de Rosny nu putea ierta asta. Toată lumea cunoștea nu numai că preaiubita stăpână și Rosny se aveau ca mâța și câinele, ci și că în străfundul sufletului său, dacă omul cu fața împietrită avea cumva suflet, el îl ura, nu încăpea îndoială, chiar și pe regele Henri. Domnul de Villeroy o spunea în taină și astfel o aflară toți. Domnul de Rosny îl urăște pe rege, dar se teme, pe bună dreptate, că și-ar pierde capul dacă l-ar părăsi. Pe de altă parte, e nespus de lacom de bani: cu ceva făgăduieli și cu o arvună pe care i-am lua-o înapoi dacă ar muri înainte de vreme, îl tragem ușor de partea noastră. Păi asta și vrea de la noi: de asta își ticluiește pungașul memoriile, să ne stoarcă bani.

Domnul de Villeroy, ce-și făcea o părere atât de greșită despre Rosny, socotea că lumea e alcătuită numai din pungași; însăși experiența lui îl împiedica să creadă că poți

să-ți croiești și altminteri un drum în viață. Căci trădase rând pe rând și în același timp pe regele Henri Ligii și pe aceasta regelui - fără a avea, însă, darul prefăcătoriei și înșelătoriei care-l împingea, spre pildă, pe umanistul și vânătorul de muște Brissac să păcălească și să tragă pe sfoară pe oricine, numai așa, de dragul de a o face. Nu, nu acesta era felul de a fi al domnului de Villeroy - un nemernic mult mai grosolan. Henri, care se pricepea la oameni, îl numi totuși chiar din cea dintâi zi în Sfatul ce se îndeletnicea cu treburile vistieriei. Acolo Villeroy fură în voie, vârându-și mâinile până la coate și croi cele mai ticăloase planuri cu putință: să-l răpească pe rege, să-l ducă într-una din provinciile stăpânite încă de răzvrătiți și să înceapă a-i neguța viața sau moartea. Dacă dădeau mai mult căpeteniile răzvrătiților, îl aștepta moartea, dacă dădea el mai mult, putea să rămână în viață.

Pe deplin lămurit asupra domnului de Villeroy și a celor de teapa lui, Henri îi lăsă mai întâi să se îmbogățească, ceea ce nu-l împiedica să-i prevină întotdeauna în glumă, totdeauna părintește, deși nu-și mai lăsa avertismentele în grija zvonului, ci le ducea chiar el acolo unde trebuia. Domnul de Villeroy avea o preafrumoasă proprietate la țară, și regele îl vizită; făcu o plimbare oarecare, cu totul lipsită de pompă împreună cu doisprezece până la cincisprezece seniori, fără slujitori și fără bagaje. Erau flămânzi și regele se îndreptă de-a dreptul spre grajd unde găsi o femeie mulgând vacile.

— Sire, bunul nostru stăpân! îl întâmpină femeia.

— Sunt bun pentru cei care muncesc cinstit, ca tine, îi dădu răspuns regele și arătă că ar pofti niște lapte.

După care toți gentilomii, în frunte cu regele, se așezară la masa bogătașului Villeroy, dar nu voiră nici un alt fel de mâncare decât străchinile cu lapte. Asta nu-l uimi însă pe bogătașul Villeroy. Regele e un romantic, un îndrăgostit de natură.

— Cârciuma asta ne-ar lua prea mulți bani, dacă am mânca mai mult, rosti regele după ce sorbi lacom laptele, căci nu putea să tacă și să nu facă lumea să râdă.

Iar domnul de Villeroy hohoti și el o dată cu ceilalți. Mucalitul ăsta nu era încă regele care putea să-i vină de hac. Nici pomeneală de Ludovic al XI-lea și de călăii lui. Ce mai, șirurile de cifre ale lui Rosny au să-l scârbească până la urmă pe apucatul, pe călărețul ăsta. Tunarul îi va bate capul călărețului să ia măsurile care, dacă ar fi cu adevărat împlinite, ar ridica împotrivă-i mulțimea și pe toți oamenii onorabili. Și ar trebui să le plătească negreșit cu pierderea regatului, arătă mai apoi Villeroy în Sfatul ce se îndeletnicea cu treburile vistieriei, unde găsi ascultare. Noua domnie oricum n-are să poată dăinui, așa că ce s-o mai scurtăm, mai cu seamă că până la căderea ei îi mai putem stoarce destule parale.

Domnul de Rosny își vedea, însă, de drumurile lui călare la Luvru. Erau încă cele dintâi zile ale noii domnii. Zile de aprilie; o răpăială de ploaie îl udă, în drum. Rosny punea mare preț pe îmbrăcămintea frumoasă; nu cumva să i se pleoștească pălăria din pricina ploii, nu cumva să i se moaie colereta. Căci ce rost ar mai avea atunci nestematele care le împodobesc atât pe ele cât și pelerina? Înainte de a păși dar pe vechiul pod Saint-Michel, unde n-ar fi aflat nici un adăpost de ploaie, domnul de Rosny își îndemnă calul sub bolta unei porți; slujitorii puteau să rămână și pe afară. De acolo fu martorul unei întâmplări care, din păcate, nu era de fel neobișnuită. Un om era pe cale să se arunce în apă. Pregătirile lui vorbeau de la sine; dacă din casele de dincoace și de dincolo de fluviu ar fi privit cineva spre podul pustiu, i-ar fi putut vedea limpede mișcările. Dar nimeni nu se sinchisi de el, fie că toată lumea se temea de potopul ce se pornise, fie că întâmplarea era prea obișnuită. Omul își lepădă ghetele, nu prea se putea înțelege bine de ce, căci și așa îi ieșeau

degetele prin ele. Apoi își zvârli în apă pieptarul, care era mai mult găurit. Sub pieptar nu mai purta nimic, i se vedea trupul costeliv, pe care domnul de Rosny îl găsi prea puțin vrednic de a fi scăpat de la moarte. Avea totuși de gând să facă un semn oamenilor lui, când nenorocitul se cațără pe parapet, lunecă peste el și n-ar mai fi avut nimic alta de făcut decât să se lase să cadă în gol: nimeni nu l-ar mai fi putut opri.

Dar, de dincolo de pod, cu atâta repeziciune încât nici nu se putea ști de unde venea, cineva se repezi, de parcă ar fi zburat, așa de mari erau săriturile pe care le făcea. Îl apucă pe sinucigaș de picior și-l trase îndărăt. Omul țipă de durere, căci piatra necioplită peste care era tras îi sfâșia carnea. Sângerând, umilit, turbând de mânie, se află față în față cu cel ce-l scăpase; ridică pumnul să dea în el - dar pe neașteptate îl lăsă să cadă și se aruncă în genunchi. Salvatorul era regele.

În ochii ca de smalț albastru ai domnului de Rosny se citi de astă dată o mare mirare. Era nemulțumit de ceea ce vedea, dar simțea că ar fi fost mai bine să nu fie singurul privitor, ci să se mai adune și alții pe amândouă malurile. Întâmplarea ai cărei eroi fuseseră regele și cel salvat de la înec avea nevoie de mulți martori. Și domnul de Rosny era încredințat, ori aproape încredințat, că scena fusese jucată cu rolurile dinainte împărțite, deși se vădise a nu fi fost atât de bine pusă la punct ca, în urmă cu puțină vreme, cea din casa tăbăcarului. O parte dintre privitori fusese gonită de vremea proastă. Cu toate acestea se adunară destui, dat fiind că norii fuseseră risipiți de vânt și acum burnița doar. Domnul de Rosny îl văzu pe regele Henri scoțându-și mantaua și punând-o pe spatele omului despuiat.

Cu o privire aruncată în juru-i, domnul de Rosny se încredință că măcar acest gest nu rămăsese nebăgat în seamă și că venise clipa să-și joace și el rolul. Își mână dar calul pe pod și îl închină regelui, ca un plecat slujitor ce

era. În alte împrejurări nu l-ar fi oferit nici când stăpânului, ci poate numai sfântului Martin, dacă l-ar fi întâlnit. De aceea Henri și hohoti din toată inima și rosti:

— Ce zici de manta? Nu-i așa că nu-i mai de doamne-ajută decât pieptarul care s-a dus pe apa sâmbetei? Dă-i ceva bani omului! Dacă nu pot să-i dau de lucru, trebuie să-i dau pentru de-ale mâncării. Trimite pe vreunul din oamenii domniei-tale cu el la spital, ca să-l primească.

Zise și încălecă. Scena fusese scurtă, dar vorbele bine alese. Iar dacă vreun privitor n-ar fi înțeles totuși și n-ar fi fost mișcat, însemna numai că nu era vrednic de o asemenea întâmplare. Omul scăpat de la înec se înclină și-și recită ultima replică.

— Sire! vorbi el, dovedind că stăpânește oarecum arta dicțiunii. Eu am să mor. Nu are nici un rost ca maiestatea-voastră să scape viața celor de-o seamă cu mine, dacă nu se lucrează nici pânză nici piele, iar ogoarele rămân în paragină. Dat fiind că am studiat teologia, mă voi pricepe să povestesc pe lumea cealaltă despre marea, binefăcătoarea dragoste a regelui nostru Henri.

Și plecă, însoțit de un soldat. În ochii mănunchiului de oameni, care între timp devenise mulțime, rolul lui fusese în mod evident cel mai de seamă, date fiind legăturile-i strânse cu lumea de apoi. Încât unii ar fi fost bucuroși să poată trimite o vorbă dincolo prin el. Din pricina lui, regele ajunse astfel un personaj de a doua mână, deși de vază, dar care nu putea mișca inimile. Și chiar când își îndemnă calul la trap, oamenii se mulțumiră să se dea în lături, ca să nu-i atingă stropii de noroi, dar nu arătară nici bucurie, nici neplăcere. De-aceea regele mări trapul; încălecase bălanul demnului de Rosny, care îl urma la o jumătate de lungime, călărind dobitocul soldatului ce plecase pe jos. Și curând, mică ceată alcătuită din șase-șapte călăreți ajunse fără zarvă la palatul Luvru. Cum Rosny ceru să fie primit, Henri îl duse într-o încăpere mare și goală, care dădea

spre fluviu și unde intrau în voie vântul și soarele - soarele de aprilie ce tocmai se ivea din nori. Umblând de colo până colo prin încăpere, Henri rosti:

— Încăperea asta să rămână goală, până când au să sosească mobilele de la castelul meu din Pau; nu mă mai mut de aici. Mobilele din castelul din Pau sunt cele mai frumoase și mai bune din toate câte le-am văzut, de când mă știu, prin castelele regatului.

Oricât de mărginit i-ar fi fost câmpul de înțelegere, Rosny pricepu ori bănui ce voia să spună regele. Stăpânul său voia să arunce o punte între poziția de mai mare greutate pe care o ocupa acum și aceea mai neînsemnată de odinioară. Avea cumva nevoie de încurajări? Simțea, oare, nevoia ca mobilele moștenite dinspre partea mamei să-i atragă mereu luarea aminte asupra înaltei poziții la care ajunsese?

— Sire! începu credinciosul slujitor. Luarea puterii de către un prinț de sânge pare oricui firească. Regele legitim nu are nevoie să umble acoperit de lanțuri de aur și de inele, ca un gentilom ce nu are încă nici funcții, nici titluri. Cu toate acestea, nu e bine să ieșiți din Luvru fără o suită alcătuită din câțiva gentilomi împopoțonați ca mine! Deși numai așa vă veți putea îngădui, la nevoie, să puneți o manta veche, spre a o dărui celor ce umblă goi.

Henri se minună de cuvântare, nu atât de îndrăzneala ei, cât de împrejurarea că pornea de la presupuneri greșite. Nu se îndreptase nicidecum spre malul Senei și spre podul Saint-Michel neînsoțit de nimeni, știind că era așteptat acolo de un sinucigaș, pe care urma să-l scape de la moarte. În loc de orice alt răspuns, povesti:

— Ieri pornisem călare, singur, pe șoseaua ce duce spre Saint-Germain. Voiam să văd dacă într-adevăr ogoarele sunt părăginite și dacă țăranii preferă să se facă tâlhari, din cauza împilărilor. Și am aflat-o pe pielea mea, căci am fost oprit de niște tâlhari. Căpetenia lor nu era un țăran, ci

un farmacist. L-am întrebat dacă își face pilulele pe drumul mare și dacă pândește călătorii ca să le facă clisme. Toată banda a râs și așa am scăpat pe jumătate. După ce mi-am întors și buzunarele, am putut să-mi văd de drum.

Rosny se simți, cum vreți să-i spuneți, îngrozit, mânios, zguduit, dar nici un mușchi nu-i tresări pe obraz. Ci tăcu doar puțin mai mult. Iar când regele, care se plimba grăbit prin cameră, se întoarse din colțul opus și-l măsură din creștet până în tălpi, Rosny își scoase memoriul cu un zor care îi trăda încurcătura.

Henri se opri locului, lucru neobișnuit la el, și se uită la hârtiile de pe care Rosny citea și iar citea. Când ajungea la șiruri de cifre, Henri le urmărea cu degetul - nu numai cu ochii și cu sprâncenele arcuite. Ajunseră astfel la cei șase mii de muncitori din țesătoriile de pânză care rămăseseră fără lucru.

— Ai socotit bine numărul lor! întări Henri și, fiindcă domnul Rosny rămăsese cu gura căscată, adăugă: Mie mi l-a spus cineva pe podul Saint-Michel - un teolog care, de nevoie, s-a făcut țesător și după aceea a suferit și mai abitir de foame, căci, ca el, mai flămânzeau încă alți șase mii. Vopsitoriile din Paris prelucrau înainte vreme șase sute de mii de bucăți de pânză pe an și acum abia dacă scot a șasea parte. Ai cifrele astea, Rosny? Da, sunt însemnate aici. Socotești bine. Dar și eu am auzul bun, mai cu seamă când un student care a vrut să țeasă pânza și care era pe cale să ajungă pe lumea cealaltă îmi povestește ce se întâmpla pe lumea asta. Noi doi, dragul meu, suntem niște lucrători de nădejde. Acum mai rămâne să ne dăm seama ce trebuie să facem pentru a schimba lucrurile.

— Maiestatea-voastră știe prea bine, dădu răspuns Rosny, fără a se umili și fără a linguși, căci nu voia să aibă aerul unui curtean. Maiestatea-voastră cunoaște de mult și în chip strălucit aceste lucruri; eu nu mă pot lăuda a le cunoaște la fel.

După care, însă, dimpotrivă, își înfățișă programul, începând cu agricultura. Ceru ca șoselele să fie curățate de tâlhari.

— I-am și făgăduit-o farmacistului, interveni Henri.

— După cum ați văzut și mai înainte, sire, memoriul meu nu cuprinde nimic nou. Tâlhari sunt și braconierii. Trebuie să spânzurăm câțiva, ca să speriem golănimea ce vânează pe domeniile regale.

— Dar ce să facem, domnule de Rosny, cu nobilii care culcă la pământ cu caii și câinii lor holdele țăranilor? întrebă Henri, fără a întrezări, însă, și răspunsul, lucru ce putea fi văzut după fața-i mult plecată pe un umăr.

— Sire, vânatul e un vechi privilegiu al nobilimii. Nobilimea de țară nu prea are alte privilegii și în schimb vă dă ofițerii de care aveți nevoie.

— Trebuie să fim drepți, adeveri Henri.

Ceea ce putea să însemne la fel de bine că ori una ori alta din părți are dreptate. Dar vorbele pe care le spuse mai apoi le rosti apăsat, îndreptându-și capul:

— Țăranii gem sub povara angaralelor.

— Aici, se mulțumi să răspundă Rosny, răsfoind hârtiile și arătând regelui o filă.

Citind, Henri păli.

— Nu știam că lucrurile stau chiar așa, murmură el. Ne merge prost.

— Sire, asta nu-i ceva nou. Nou e, însă, că avem acum un rege învățat cu greul și curajos. A mai cutezat să facă o dată, în micul regat al Navarrei, ce trebuie făcut acum, și s-a iscat război.

— Nu ne mai trebuie război, hotărî Henri. Nu vreau să port război cu supușii mei. Mai degrabă îmi răscumpăr provinciile, chiar dacă ar trebui să cerșesc banii în Anglia și Olanda. Pentru Rouen și Paris am plătit bani grei, știi prea bine cât și dacă mai poate merge tot așa.

— Se înțelege, rosti Rosny, dar clătină din cap și aruncă

și o privire prin încăperea goală, care nu putea decât întări simțământul de vremelnicie și de primejdie.

Din parte-i, Henri dădu, însă, deoparte orice îndoieli:

— Orice s-ar întâmpla, povara țărănimii trebuie micșorată cu o treime.

Fără a spune vreun cuvânt omul cu socotelile îi arătă planul gata pus la punct, bine chibzuit și prevăzând scăderea treptată a birurilor țărănimii. Henri citi și spuse:

— Nici măcar a treia parte și asta până în câțiva ani. Așa nu pot câștiga țărănimea.

O altă filă se întoarse parcă de la sine. Erau însemnate acolo vămile lăuntrice ce despărțeau provinciile unele de altele și sugrumau negoțul cu grâne. Din toate coloanele de cifre, asta era cea mai groasă. Henri se lovi cu palma peste coapsă.

— Aici e noul. De aici încep, Domnule de Rosny, ești omul meu.

Aceste vorbe fură auzite și de altcineva. Căci ușa se deschisese și în pragul ei se ivise preascumpa stăpână: slujitorul credincios se mâhni din pricina acestei apariții care-i tulbura, deși se înclină adânc. Dar regele alergă s-o întâmpine. Ca prin farmec, îngândurarea și îngrijorarea îi pieriră și o conduse sărbătorește prin încăpere.

— Scumpă stăpână, îi spuse, nicicând n-ai fost mai binevenită.

— Sire, domnul de Rosny e omul maiestății-voastre, repetă dânsa.

Surâsul ei bolnăvicios îl duru până în fundul sufletului, dar în același timp îl făcu și fericit.

— Domnia-lui a venit cu treburi de mare însemnătate. Eu am vrut numai să vă văd.

La care regele răspunse ceremonios:

— Doamnă, când vă iviți, toți își pierd glasul, chiar și domnul de Rosny.

— Sire, exclamă acesta, aș fi mărturisit-o singur, dacă

mi-ați fi lăsat destul timp. Strigă apoi: Un scaun pentru doamna! și luând-o înaintea celor ce-ar fi trebuit să-l aducă, îl căută chiar el.

Când se înapoie, se opri în prag, ispitit o clipă să se depărteze. Căci regele plecase un genunchi, sprijinise pe el piciorul scumpei stăpâne a inimii sale și-l mângâia. Dar înțeleptul Rosny pricepu că trebuie să încuviințeze și asta. Apropie scaunul și Gabrielle se așeză. Iar regele, apucându-i mâna întinsă, se sculă în picioare. Și ca și cum nu se întâmplase nimic între timp, își continuă vorba:

— Aici e noul, domnule de Rosny. Prețul bucatelor nu va fi statornic câtă vreme provinciile vor fi despărțite prin vămi. Le desființez. Într-o provincie domnește foametea, iar în alta, vecină, țăranii primesc un preț de nimic pentru prisosul muncii lor. Le desființez. Vreau ca mărfurile să circule nestingherit prin toată țara.

Rosny deschise gura, dar regele îi făcu semn să nu-l oprească.

— Vrei să vorbești de negoț. Acum nu există. Dar am să-l pun pe picioare. Pe toate șoselele, de-a lungul și de-a latul țării să umble chervanele, din zori și până noaptea, găsind cai de schimb la fiecare douăsprezece ori cincisprezece leghe.

Și lovi cu palma scoarța memoriului, pe care Rosny îl închisese, de parcă toată truda lui devenise nefolositoare.

— Și asta scrie aici, îi spuse regele binevoitor.

— Sire, scrie într-adevăr, dar ceva mai încolo, pe una din filele la care nu v-ați uitat. Mintea maiestății-voastre are aripi. Pana scribului meu abia se târâie.

— Ce spui de noi, doamnă? întrebă Henri.

Gabrielle își sprijinea obrazul într-unul din degetele frumoasei ei mâini și tăcea.

— Ne facem de lucru pe zece ani de-acum încolo. Dumnezeu știe dacă om trăi să le vedem împlinite, adăugă el și, spre mirarea celor de față, își făcu cruce. Dar ne

punem îndată pe treabă! exclamă apoi voios. Chiar de azi, dacă am putea aduna cea dintâi mie de taleri, ca să facem față cheltuielilor.

— Sire, finanțele maiestății-voastre ar putea fi însănătoșite, rosti domnul de Rosny, liniștit și stăpân pe sine, și amândoi, Henri și Gabrielle, ciuliră urechile.

— Pricina pentru care maiestatea-voastră nu are bani și nici măcar destule cămăși stă în neorânduiala ce domnește peste tot: încălcări de tot felul, furtișaguri, cheltuieli fără socoteală, risipă și dărnicie fără nici o noimă.

Și cu cât înșira, cu atât își pierdea mai mult cumpătul.

— Administrarea tezaurului regal a străbătut toate treptele relei gospodăriri, de la simpla înșelăciune până la sfeterisirea nerușinată a veniturilor obștești în folosul unor mărimi pe care le pot numi, doresc să le numesc și le am însemnate aici.

Bătu cu pumnul în scoarța memoriului.

— Și nici n-o să am odihnă până când n-au să fie alungate din înaltele lor slujbe și pedepsite.

Gabrielle și Henri îi urmăreau ochii, care deveniseră întunecați și furtunoși. Culorile feței, de obicei atât de bine deosebite unele de altele, se amestecaseră de-a valma din pricina tălăzuirii lăuntrice. Asta, după câte știau, nu i se întâmplă prea des. Vedeau un Rosny care nu era cel de toate zilele, dar care era poate cel adevărat. Și Gabrielle se înfricoșă, căci simți: un om ca ăsta nu iartă niciodată. Henri era uluit și-l privea pe bunu-i slujitor cu cea mai mare luare-aminte. Băgă de seamă, cu mai mult temei decât oricând, că devotamentul și credința nu sunt lucruri de nimic și că, atunci când sunt desăvârșite, nu pot ocupa în sufletul unui om un loc de mâna a doua. Ci sunt adevărate patimi. „Cavalerul de granit, pe care l-am coborât de pe frontonul unei catedrale, s-a însuflețit, și încă cum! Dacă i-aș da drumul, ar tăia în dreapta și în stânga. Nemăsuratul lui simț al dreptății l-ar putea ușor

costa viața, lucru care îl privește pe el. Mie, însă, mi-ar putea aduce mai multe pagube decât toți hoții la un loc. Trebuie să am grijă de omul de granit!”

— Prietene, i se adresă Henri. Cunosc devotamentul și credința domniei-tale mai bine decât toate coloanele de cifre pe care le-ai înșirat și sunt hotărât a le pune din plin în slujba mea și a regatului. Cât vei avea de trăit, nu te vei putea plânge că n-ai ce lucra. Dar niciodată nu vei putea scoate de la slujbașii vistieriei mele atâția bani câți rămân în mâinile lor.

— O pot face, susținu Rosny respectuos și complet potolit.

Ochii albaștri i se limpeziseră din nou și obrajii îi erau iar ca de fecioară.

— Dar cum?

— Punându-mi în joc viața.

Mai mult nu vorbi, dar se vedea că e în stare s-o facă.

Henri:

— Bine. Dar spune-mi cu ce vrei să începi și cu cine vrei să te lupți.

Rosny:

— Cu mulți și în primul rând cu cei ce cred că dreptatea e de partea lor; căci cele mai mari abuzuri sunt făptuite cu legea în mână. Darea sării e scoasă la mezat. Dar abia un sfert din ce încasează arendașii intră în vistieria statului. Restul slujește la înavuțirea câtorva domni și doamne. S-au prins tovarăși la câștig, deși nici măcar n-au plătit în întregime arenda. Sire, n-o să credeți, dar amestecat în toate astea e și intendentul general al finanțelor țării, domnul d’O.

— Ce mai, un O - și Henri avu un râs ciudat, privind spre Gabrielle. Un flăcău tomnatic, rotund ca o minge, numai burta era de el. Dar acum cred că i s-a dus burta.

Gabrielle zise:

— Cum, nu știți, domnule de Rosny? E pe moarte.

Nu, nu știa. Omul din palatul Arsenal afla o noutate. Își petrecuse vremea cu socotelile. Dar nu irosi timpul ca să se minuneze, ci propuse:

— Cum moare, îi luăm averea. Cei de teapa lui își pierd, o dată cu viața, și complicii care i-au ajutat.

— Ne mai gândim noi la asta, răspunse Henri care era hotărât să se mai gândească mult. Ai văzut, domnule de Rosny, că nu trebuie să ne grăbim să împiedicăm, înainte de vreme, pe alții, și nici moartea să-și vadă de treabă?

Chipul de piatră de pe frontonul catedralei, omul din palatul Arsenal, amuți. Și nici Henri nu sfâșie tăcerea. Ci Gabrielle, cu glasul ei sunând a clinchet de clopoțel, fu aceea care rosti:

— Sire, cer o favoare. În locul celui ce trage să moară să-l numiți pe domnul de Rosny.

Atâta vorbi doar, și așteptă. Știa că, din păcate, domnul de Rosny nu era prietenul ei. Dar regele îi spusese: „Ești omul meu!” și, la începutul noii domnii, susținătorii ei trebuie să lucreze mână în mână. Căci, oricum, nu sunt, până acum, mai mulți decât trei, cei trei din încăperea aceea goală. Ochii femeii erau foarte grăitori, spuneau către slujitorul regelui: „Depindem unul de celălalt. Eu te ajut. Ajută-mă și tu!”

Dar Rosny nu se lăsă clintit. Ci gândi: „Ei, fleacuri! Tu, frumoasa mea, n-ai să fii niciodată regină. Pe când eu am să muncesc și am să-mi ating țința, oricât ar trebui să mai aștept”.

Henri nu spuse nimic - sau spuse totul. Luă mâna scumpei stăpâne a inimii sale și i-o sărută.

FRIGURILE

Ziua începu în chip înălțător. Regele ascultă liturghia în biserica aflată chiar în spatele Luvrului și având clopotul cel mai puternic din Paris. Clopotul sunase cu putere și odinioară, când amiralul Coligny - dar să nu mai vorbim de asta... Regele se rugă cu evlavie când i se șopti că murise cardinalul Pellevé. Acesta fusese președintele Statelor generale și elector al partidei spaniole. Când regele luase puterea îl cuprinsese turbarea și de-atunci striga mereu: „Puneți mâna pe el! Puneți mâna pe el!” - până când a dat ortul popii. Înainte de a părăsi biserica, regele porunci să se facă slujbe pentru sufletul cardinalului. Era gata să adauge: „Și pentru sufletul domnului ami...” dar nu cuteză să întregească nici măcar în gând ceea ce voise să spună.

În scurtul drum înapoi spre Luvru, seniorii ce-l însoțeau își luară libertatea să-i atragă luarea-aminte asupra blândeții și îngăduinței sale. Pe vrăjmași trebuie să te răzbuni; toată lumea aștepta să-l vadă răzbunându-se și nu înțelegea de ce n-o face. Cel ce nu se răzbună nu e privit cu ochi buni. Regele a surghiunit, e drept, o sută patruzeci de inși, parte în afara regatului, parte numai din capitală. Dar nu a poruncit nici o singură execuție măcar; cui poate insufla asta respect, pe cine poate înfricoșa? Domnul de Turenne, una din mărimile protestante, moștenitorul prezumtiv al ducatului Bouillon, o provincie de la hotarul dinspre răsărit, îl puse în gardă, cu multă stăruință, în privința trădătorilor; și avea și cuvânt s-o facă, căci mai târziu el însuși va trăda o dată cu alții: Henri îi răspunse și lui și catolicilor ce-l însoțeau:

— Dacă voi și toți cei ce vorbesc ca voi ați spune în fiece zi cu inimă curată Tatăl nostru, n-ați mai vorbi așa. Din

parte-mi, eu mărturisesc că toate izbânzile mi-au fost dăruite de dumnezeu; sunt nevrednic de ele; dar de vreme ce el mă iartă pe mine, trebuie să uit și eu greșealele gloatei, trebuie să fiu mai îngăduitor și mai milostiv față de dânsa decât până acum.

Ziua începuse în chip înălțător. Și apoi era și o duminică în care se arătase pentru întâia oară soarele de primăvară. Nicăieri nu se lucra, decât poate cel mult la palatul Arsenal. Henri își anunță vizita la verișoara sa, ducesa de Montpensier. Erau ceasurile opt și el voia să se ducă la zece. Această dorință a sa nu-i era insuflată chiar de gândurile cele mai înălțătoare. Din când în când își aducea aminte, cu o veselie ce nu era lipsită de o anume asprime de această Furie a Ligii care, de bună seamă, zbiera și dânsa: „Puneți mâna pe el!” Chiar dacă acum țipa numai între zidurile casei ei, și nu afară în stradă. Căci nu mai putea îndemna, de pe balconul ei, la uciderea regelui, pe studenții care o admirau. Și nu mai putea seduce pe vreun călugăraș slinos prin maiestoasa-i frumusețe, spre a-l face să se năpustească cu jungherul asupra regelui și a i-l înfige între coaste. Dar Henri nu uita de fel că tocmai de aceste fapte se făcuse vinovată față de înaintașul său.

Prevăzuse că vizita lui nu va fi privită cu ochi buni și de aceea gentilomii care trebuiau să-l însoțească fură înștiințați abia în ultima clipă. El însuși se simțea cam stingherit de acest plan; și n-ar fi dorit ca prietenul său, răposatul rege, să-l vadă de acolo de unde se afla, făcând această vizită. Pe de altă parte, socotea că vizitarea Furiei era nu numai un act de milostivire, ci și o dovadă de înțelepciune. Familia Guise n-avea să se mai urce niciodată pe tron: merita dar să i se arate îndurare și blândețe, ca și tuturor celorlalți supuși ai săi. Cu toate acestea, ceea ce îl mână mai cu seamă spre casa ducesei, cu atâta putere încât nu i se mai putea împotrivi, era simțământul de voioșie, nu lipsit de o anume asprime. Furia de odinioară

ajunsese neputincioasă acum și pesemne că și tremura de spaimă, ba bine că nu, deși chiar în seara sosirii Henri îi trimisese vorbă că n-avea a se teme de nimic - oricum, desigur că era caraghioasă. Iată motivul care îl hotărâse să facă acest pas tocmai într-o asemenea zi. Își îngăduia o mică petrecere într-o zi de duminică, și încă o petrecere pe care o voia înălțătoare.

Ducesă, însă, înnebunise între timp, lucru pe care Henri n-avusese cum să-l prevadă. Ei, nu era chiar o nebunie fățișă, o nebunie arătată întregii lumi sau măcar celor câțiva care mai alcătuiau lumea ei. Față de cei ce veneau s-o vadă era tot femeia trufașă de totdeauna; numai că aproape nimeni nu mai voia să se compromită stând de vorbă cu dânsa; și asta încă înainte de intrarea regelui și cu atât mai vârtos după aceea. Saloanele îi rămâneau goale, toți se lepădau de vrăjmașa noului stăpânitor; căci nimeni n-ar fi vrut să fie aflat acolo când oamenii acestuia ar fi venit s-o ridice. Mai devreme sau mai târziu, lucrul trebuia oricum să se întâmple. Unuia îi place să-și înșface victima, altul preferă să-și guste îndelung răzbunarea. Trebuia să fii foarte bine văzut de noua stăpânire, spre a cuteza să ai legături cu această proscrisă.

Când i se vesti ducesei de Montpensier vizita regelui pentru ceasurile zece, era opt și jumătate. Ciudata veste trecuse multă vreme din gură în gură, până când se găsi și cineva care s-o aducă la cunoștința ducesei. Doamna de Montpensier nu stătu mult pe gânduri și trimise după doamna de Nemours. Făcea apel la un ajutor care i se părea de nădejde. Doamna de Nemours avea mare trecere și era una dintre cele mai de frunte dintre doamnele despre care regele își făcea oarecare iluzii. „Împărătuș”, așa îl numise la vremea ei Catherine de Medicis pe micul prizonier. De atunci, însă, acesta căpătase atât de mare însemnătate încât aduna în juru-i o Curte alcătuită din doamne de neam mare. „Nici că poate trăi fără ele - își

spunea vrăjmașa lui. Regină nu are, amanta își bate joc de el și-l înșeală. Față de doamna de Nemours, Statu-palmă nu cutează să crâcnească. Dânsa trebuie dar să mă apere. Nu, n-o să îndrăznească să se atingă de mine”.

Acesta fu cel din urmă gând limpede al ei. Intră în budoar să se îmbrace și acolo începu să strige după Ambroise Paré, medicul care de mult era mort. Paré îi luase sânge pe vremuri, când avusese un leșin de trei ceasuri, înăbușită de ura ei furtunoasă, care putea fi tălmăcită în mai multe feluri și tocmai de aceea o înspăimânta mai mult. „Navarra”, cum îi spunea regelui, pentru a nu-i spune „Franța”, în timp ce simțămintele-i tulburi îl chemau: „Henri”, pusese ca starețul călugărașului ei să fie sfârtecat de cai, spre a-l răzbuna pe regele, înaintașul său. „A venit?” îl întrebase atunci ducesa pe vestitul chirurg care o readusese în simțiri; nu-și recăpătase încă pe deplin conștiința, dar avea o înfățișare, un glas care-l făcuse pe bătrân să se tragă înapoi. La fel o luară acum la fugă prin toate ungherele și slujnicele, când stăpâna se repezi și începu să strige după mort.

Mai stătea încă, oarecum, în puterea doamnei de Monipensier dacă să se lase pradă nebuniei ori nu. De obicei nu se trăda nici față de vreun medic, nici față de slujnice. Era singură, părăsită; ducele, care se afla în slujba regelui, o ocolea vădit, iar dânsa ajunsese la o vârstă dintre cele mai neprielnice. Lipsea doar omul care s-o ajute să fie așa cum voia să fie: scoasă din minți. Și iată, acest om își vestise sosirea. Năpustindu-se prin odaie, își flutura coama de păr negru ca pana corbului, prin care se vedeau și șuvițe albe, și își apăsa mâinile pe pieptul neînfrânat. Era înaltă, avea carnea tare și oasele mari. Se îndrepta cumva spre vreunul din ungherele odăii? Imediat slujnica ascunsă acolo începea să umble în patru labe, și toate celelalte, tremurând, aruncau de după mobile priviri speriate la cea cuprinsă de chinurile iadului. „E stăpânită

de demoni”, și-ar fi spus oricine. Căci așa geme cel stăpânit de demoni! Așa strigă!

Nefericita chema numele unor morți; nebunia o purta spre același tărâm în care se aflau și ei. Închipuirea turbată îi lega pe vecie pe călugăraș și pe starețul lui de niște pari, pentru ca mădularele lor să fie trase care încotro de caii puși pe goană. Acestor mădulare ea le dădea, însă, cu o bucurie drăcească, numele de Henri și asta o făcea apoi să scoată gemete și mai înfricoșătoare. Căci carnea ei simțea ceea ce în închipuire îi făcea să sufere pe alții și își trăia, fără cruțare, propria-i ucidere, așa cum unora li se întâmpla în vis. Dânsa, însă, visa trează. Iar când visul se sfârși, se pomeni pe un scaun, sfârșită de puteri, scuturată de friguri și ceru stăruitor o lovitură de pumnal. Porunci rugătoare să se îndure careva s-o înjunghie. Dar slujnicele îi dădură să miroasă săruri. Atunci își aminti că visase doar, ca de atâtea alte ori. Căci visul propriei execuții se repetă, dacă ai apucat să-l ai o dată. Foarte cuminte, trecu, însă, sub tăcere de unde pornea visul și ceea ce i se mai adăuga.

Ceru să fie pieptănată, dar repede, și pălmui o slujnică ce i se păru că se mișcă prea încet. Un paj care aștepta în fața ușii o luă la sănătoasa, dar ducesa îl văzuse și află astfel că sosise doamna de Nemours. Porunci:

— Gata. Nu-mi mai trebuie suliman. Nu vreau să par mai tânără decât sunt.

Voia ca vârsta să i se poată citi pe față: i se părea pavăza cea mai sigură nu numai împotriva primejdiei de a fi aruncată în închisoare, ci și a aceleia de a bate din nou câmpii. Coborând spre salonul de jos, își spuse că trebuie neapărat să-și descarce sufletul și să se destăinuiască doamnei de Nemours, spre a fi pregătită pentru toate. Și cu adevărat istorisi, în primul rând prietenei visul propriei execuții, pe care-l avusese din nou în ziua aceea.

Doamna de Nemours se arătă curioasă, mai cu seamă că

în ultima vreme doamna de Montpensier îi părea foarte trecută. Voi să cunoască laturile mai întunecate ale visului și dacă regele figura și el în acest vis. Ducesă tăgădui cu înverșunare, dar prietena ei, care o privea în ochi, nu-i dădu nici un pic de crezare.

— Moare și el, în vis, o dată cu dumneata. Spune-i-o. Crede în prevestiri și, chiar spre binele lui, va dori să rămâi în viață cât mai mult.

Rostind aceste cuvinte, își spunea însă în gând: „E cumplit. Femeia asta se gândește încă la omoruri, deși moare de frică să nu fie ucisă. Trebuie să-l pun în gardă pe rege."

Băteau tocmai ceasurile zece și din anticameră, care era totuși a treia încăpere de la acel salon, se auzi zgomotul făcut de gentilomii regelui, care soseau.

Henri îi lăsă acolo și porni singur și grăbit, de-a lungul unor ferestre înalte, prin încăperile scăldate în soare; umbra lui pășea și ea grăbită după el, dar răsturnată. Băgând de seamă că la capătul drumului era așteptat de două femei, își sprijini o mână în șold, iar cu cealaltă își dădu pălăria spre ceafă, spre a deslusi cine sunt. Mânecile și pantalonii până la genunchi erau bufanți și straiele astfel croite îi dădeau o înfățișare cu atât mai zveltă. Cu pieptul umflat, cu mușchii jucându-i sub piele în mers, părea un bărbat sigur de el și foarte tânăr, aproape un băiețandru. Păși ca la el acasă și își salută scumpa rubedenie, de parcă s-ar fi întors dintr-o scurtă călătorie. Înainte doamnele să fi avut timpul să se scoale de pe scaune, el și ajunsese în fața lor, copleșindu-le cu întrebări și râzând. În colțurile ochilor îi licărea ironia, o ironie tristă, care era cea mai veche însușire a lui.

Le întrebă pe doamne înadins, pe amândouă deodată, dacă nu erau mirate că îl văd în Paris, apoi dacă fuseseră cumva jefuite. Nu? Atunci să facă bine să-l întrebe și pe băcanul lor. Au să afle că toți îi plăteau marfa, chiar și

scursorile care intraseră în oraș o dată cu trupele.

— Ce spui de asta, scumpă verișoară?

Doamna de Montpensier îi răspunse:

— Sire, sunteți un foarte mare rege, milostiv, blând și mărinimos.

„Ia te uită cine mă judecă în visurile mele”, gândi, însă, în același timp, ducesa dezamăgită, și își făgădui să nu mai viseze niciodată. El ghicise că îi era frică și o tachină nițel, îi spuse că desigur dorea să-l vadă în fundul iadului pe domnul de Brissac, care îi predase capitala. Ducesa îl încredință însă că, dimpotrivă, ar fi vrut ca în locul lui Brissac s-o fi făcut fratele ei, Mayenne. La asta el exclamă vesel că ar fi trebuit să aștepte prea mult o asemenea întâmplare.

În focul întrebărilor și răspunsurilor, doamna se bosumflă, mândria i se răzvrăti cu atât mai tare împotriva lui, cu cât el părea mai simplu. Ori nu bănuiește nimic din tot ce mișcă sufletul unei femei, din toate visurile ei, nu vrea să știe decât de treburile statului, și atunci e o stârpitură față de patima pe care dânsa o risipise în zadar și de care se căiește, ori i-a pus, totuși, gând rău, și atunci ce se mai izmenește?

— Sire, îi spuse ducesa cu răceală. Un învingător nu îndeplinește niciodată cele ce se așteaptă din parte-i.

Fără a sta mult pe gânduri, Henri îi răspunse:

— Altfel ar trebui să ridic câte un eșafod în fața fiecărei case! Se răstise furios - și se miră că se înfierbântase atât de rău.

Ducesa se ghemui în fotoliu și închise ochii. Henri făcu un pas înapoi, apoi alți câțiva, și fu gata să plece. Doamna de Nemours îl opri:

— Nu vedeți că e bolnavă și îmbătrânită? îi șopti. Și, pe neașteptate, îl apucă de mână. Dar ce palid sunteți! Și mâna vă arde. Nici maiestatea-voastră nu se simte bine.

— Nu mi-e bine, repetă el. Nu m-am putut obișnui

niciodată cu gândul că aș avea alți dușmani, afară de cei de pe câmpul de luptă.

Maternă, doamna de Nemours îi vorbi ca o matroană care admiră un atlet:

— Nici n-ați putea fi un rege mare, dacă n-ați avea mulți dușmani.

La care el dădu drumul unei sudalme, o sudalmă scornită chiar de el, fără nici un înțeles pentru alții, și strigă:

— N-are decât să se uite fiecare în fundul sufletului său și are să găsească destule lucruri de stârpit. Pe mine să mă lase în pace să-mi văd de treabă, am altceva mai bun de făcut decât să mă păzesc toată vremea de ucigași.

Își spuse însă că nu venise acolo spre a rosti astfel de verbe, își duse mâna tremurândă la tâmple. Privi către doamna de Montpensier, care își venise în fire și se uita la el cu ochii ei mari, negri.

— Dragă verișoară, i se adresă Henri, prietenos ca la început. Mi-e cald. Ceva răcoritor, dacă ești bună. Puțin compot.

Ducesa se sculă fără a spune un cuvânt și se îndreptă spre ușă. El voi s-o împiedice să se ostenească. Doamna de Nemours îi șopti:

— Sire, n-are să se mai întoarcă, are să-și ceară iertare că nu poate veni.

Dar ducesa se înapoie, urmată de un slujitor care purta cele cerute. Era un borcan cu caise; ducesa băgă lingura înăuntru după care o duse la gură. Henri îi opri mâna:

— Mătușă, cum vă puteți gândi la așa ceva!

De speriat ce era, o numise mătușă, cum și era la drept vorbind.

— Da’ ce? întrebă ducesă. N-am făcut destule spre a da de bănuit?

— Sigur că nu - și el și înghiți o lingură.

Doamna de Nemours încercase să-l lovească cu

stângăcie, pentru ca să răstoarne lingura. Căci se prea putea, socotea dânsa, ca ducesa să fi otrăvit compotul. Și fața îi deveni cenușie când regele îl înghiți. Iar acesta gândi: „Să fi băgat ceva Furia asta înăuntru? Dar era gata să guste și dânsa din compot. Orișicum, ce-i făcut e bun făcut. N-am poftă să-mi fie frică.” Și urmă să mănânce.

Deodată, doamna de Montpensier rosti:

— Oh! trebuie să fim slujitorii domniei-voastre.

După care urmară, însă, îndată, niște hohote de plâns reținute, pricinuite de un mare chin. Henri se simți ușurat - își luă rămas bun de la cele două doamne care îl făcuseră să petreacă vreo câteva clipe grele și o invită pe scumpa-i verișoară la Luvru. O rugă să fie de față când avea să-și facă intrarea sărbătorească în capitală.

— Când are să se întâmple asta? întrebă doamna de Nemours.

— După ce scumpa stăpână a inimii mele are să-mi dăruiască un fiu, răspunse el în timp ce se depărta. Și fața îi ardea ciudat.

Una din cele două femei rămase singure se adresă celeilalte:

— Într-adevăr, copilul e al lui.

— Și dumneata te-ai îndoit, observă cealaltă.

La prânz, regele abia se atinse de mâncare, ceea ce nu prea-i stătea în obicei și după aceea își arătă dorința de a face o plimbare călare. Bellegarde trebuia să-l însoțească. Printre ceilalți se afla un domn de Lionne, tânăr, drăguț, iubit de toți pentru purtările-i fără cusur. Domnul de Lionne stăpânea arta de a face oamenii și mai cu seamă femeile să se simtă la largul lor în așa măsură, încât rămâneau încântate de ele însele. Se simțea câtă putere de înțelegere și câtă delicatețe cheltuia nu numai pentru a plăcea el, dar și pentru a-i face pe alții să fie fericiți. Un cavaler cum rar se întâlnea și care nu făcea rău nici unei muște, după câte se știa despre el.

Lui Henri îi plăcea să-l aibă cu sine, mai cu seamă din pricina marelui scutier, căci voia ca vechiu-i prieten Feuillemorte să poată vedea la tot pasul că sunt alții mai prețuiți decât el și că se va duce curând și vremea lui. Căci Henri se mai temea încă de cel ce fusese rivalul său la inima încântătoarei Gabrielle, deși aceasta îi arăta acum o credință în care el nu se încredea însă orbește, cu toată sarcina ei, ce-i sporea feminitatea.

Trecură călări prin așezarea numită Boulogne; seniorii rupseseră pe drum liliac abia îmbobocit și-l dăruiră din șa fetelor. Tinerele țărănci chicoteau încurajator, dar se fereau să se lase ridicate în șa. Una singură primi creanga cu bobocii de liliac, încetă să râdă și se lăsă săltată de domnul de Lionne.

— Feuillemorte! exclamă Henri. Așa ni se întâmpla și nouă când eram tineri și nu eram încă gălbejiți.

— Sire, am uitat de mult timpurile acelea, îl încredință Bellegarde.

Între timp ieșiseră la câmp deschis. Trecură pe lângă câteva bordeie acoperite cu paie; în fața unuia din ele se adunaseră câțiva țărani gătiți în straie de sărbătoare. Masa lungă fusese alcătuită din două blăni bătute în trei pari. Paharele erau goale, dar glasurile pline. Oamenii cântau și nu se opriră nici când seniorii descălecară.

— Ei, nespălaților! strigă marele scutier. Ia să ne plimbați puțin caii.

Oamenii nici nu priviră către noii-veniți; o seamă răspunseră, însă, fără a dovedi prea mare respect.

— Aici suntem acasă la noi, spuse unul.

Iar altul:

— Până când au să ne ia perceptorii voștri și acoperișul de deasupra capului.

Fără să fi fost băgat în seamă, regele se strecurase în mijlocul lor. Scăpă o sudalmă, sudalma lui, pe care o cunoșteau toți. Și atunci câțiva își îndreptară privirile către

el.

— N-aveți decât să nu-l dați! strigă el. Căci altfel au să ajungă să-mi ia și acoperișul meu.

Tăcură cu toții și, cum stăteau cu mâinile noduroase pe tăblia mesei, se văzu cum își încleștează pumnii; spinările și umerii le încremeniră. Cei mai bătrâni, îmbrăcați în lâna de culori nedeslușite, erau șoldii; cu atâta se aleseseră după ce ani de zile, zeci de ani, trudiseră cu aceleași unelte, purtaseră aceleași poveri, își supuseseră acelorași constrângeri portul și mersul.

Cei ce nu-și întorseseră capul către rege ba trăgeau cu coada ochiului spre el, ba își priveau din nou pumnii pe care și-i frământau. Lui Henri ochii i se plimbau de la unul la altul, vedea capetele lor clătinându-se când înainte, când înapoi, de parcă nu i-ar fi avut aievea în față-i, ci ar fi fost niște năluci caraghioase scornite de închipuirea lui, niște halucinații datorate frigurilor. Și regele se ridică, încercând să afle puțină răcoare sub un nuc. Mai mulți dintre gentilomii săi, printre care și Bellegarde, se strânseră în juru-i, deoarece situația li se părea cam primejdioasă. Dar îi scăpă domnul de Lionne, dacă într-adevăr ar fi avut nevoie să fie scăpați.

Acesta ieși dintr-un tufiș împreună cu drăguța pe care o suise în șa. Era limpede ce treabă avuseseră în tufișuri. Dar domnul de Lionne își purta țărăncuța abia atingându-i vârfurile degetelor, ca pe o doamnă de la Curte, și așa se apropiară de masă, surâzându-și unul celuilalt și îndreptându-se spre cel mai tânăr dintre bărbații ce o înconjurau. Tânărul nu era încă încovoiat de muncă, era bine făcut, ca un gentilom, deși trupul lui nu avea mlădierea căpătată prin scrimă și jocul cu mingea, ci era mai greoi și cam încet în mișcări. Cusururi ce ieșiră îndată la iveală, când încercă să se năpustească asupra domnului de Lionne; tânărul fu cu ușurință oprit de gentilomul care făcu dovadă că are mușchi de fier și nu-și pierdu nici în

această împrejurare grația și purtările-i alese. Ci își scoase pălăria față de tânărul țăran pe care-l trântise pe bancă și-i arătă că are cinstea de a-i înapoia fata, pe care o luase cu sine, îngrijorat cum era de a apăra orice femeie de întâlniri neplăcute la drumul mare.

Oamenii ce ședeau pe bancă alături de tânărul țăran încuviințară din cap. Tânărului, care mârâia totuși, domnul de Lionne îi propuse în glumă să se bată cu pumnii - și începu chiar de unul singur să izbească în gol. Era atât de vesel, de proaspăt, de nevinovat, încât îți făcea plăcere să-l privești. Oamenii izbucniră în râs. Domnul de Lionne, fără a mai sta mult pe gânduri, se folosi îndată de această izbândă spre a-l cuprinde în brațe pe tânăr, care se lăsă îmbrățișat. Un bun obicei l-ar fi îndatorat să răspundă și el cu o îmbrățișare, dar nu avu timp s-o facă, căci se mișca prea încet.

Adresându-se marelui scutier, Henri rosti:

— Feuillemorte, orice s-ar zice, tot tu îmi ești mai drag. Cel de colo e întâiul om fără nici un cusur ce mi-a fost dat să văd. Dar, văzându-l, parcă mă trece un fior.

Un țăran, care părea mai în vârstă, își trăsese picioarele înțepenite de sub masă. Și se ridică să-l măsoare pe rege. Avea umerii aduși, brațele și mâinile noduroase îi atârnau parcă până la pământ și arăta trist ca un om de șaizeci de ani care nu știuse niciodată ce înseamnă bucuria de a trăi.

Regele îl întrebă:

— Câți ani ai?

— Măria-ta, îi răspunse țăranul, și eu am întrebat pe unul dintre oamenii domniei-voastre câți ani aveți și am aflat că suntem de o vârstă.

— Mai avem noi și alte asemănări, întregi regele. Aceleași semne ale furtunilor vieții. Chipurile noastre, al meu ca și al tău, arată deopotrivă urmele unor mari strădanii și ale unor trude grele.

Mai întâi țăranul tăcu și clipi, apoi însă încuviință:

— Asta cam așa e.

Și-și aduse parcă aminte de ceva, dădu să vorbească, dar se codi. Regele nu-l zori. Cu ochii larg deschiși, cu sprâncenele înălțate, aștepta.

— Sire, haideți, îi ceru țăranul. Mergem numai până la pârâu.

Domnul de Bellegarde dădu să-i urmeze, dar regele îi făcu semn să rămână locului. Și porni. Țăranul îl duse într-un loc unde apa era limpede ca oglinda. Regele se plecă asupră-i; fața îi ardea așa de tare, că ar fi vrut să-și bage capul în pârâu, între timp fața i se umflase și, privindu-se în oglinda apei, i se părea chiar că se umfla văzând cu ochii, deși își dădea seama că era numai o părere și că boala își făcuse drum mai demult. Țăranul avea acum privirea unui om care vede departe și înțelege multe.

— Sire, plecați cât mai repede la palatul maiestății-voastre, spuse. Căci numai dumnezeu știe dacă mai aveți de trăit ori nu.

— Mai bine pentru mine, ca și pentru tine, ar fi să trăiesc, îi răspunse Henri și încercă să râdă.

Dar mușchii feței nu-i dădură ascultare; era cea mai supărătoare întâmplare din ziua aceea. În același timp auzi pe cineva sforăind; era sforăitul unui om cu burta plină. Ceea ce iar îl supără.

— Ce este?

Și țăranul îl lămuri:

— Ăsta-i cel care mănâncă totdeauna cât șase.

Henri nu pricepu. Dar pentru întâia oară îl văzu pe țăran zâmbind vesel.

— Cum? îl întrebă regele. Te veselești că altul poate să mănânce cât șase, în timp ce tu n-ai de mâncare nici pentru unul?

În loc de răspuns, țăranul arătă regelui o moviliță acoperită cu iarbă: îndărătul ei se umfla și se dezumfla un pântec uriaș. Țăranul urcă movilița și-l zgâlțâi pe cel ce

sforăia.

— Cumetre! strigă. Cumetre Flămânzilă! Scoală! Regele vrea să te admire.

Dură destul timp până când omul se ridică. Avea un trup uriaș și un chip de căpcăun. Chica îi începea chiar de la sprâncenele stufoase. Gura și fălcile puteau să facă loc multor pfunzi de mâncare, iar ochii mici nu i se vedeau din pricina grăsimii, Și tot acest munte de carne se clătina pe picioare: nu-și împlinise somnul.

Regele îl întrebă:

— E adevărat? Poți să mănânci cât șase?

Drept răspuns se auzi un grohăit. Țăranul îl încredință:

— Da, poate. A înghițit tot ce a avut și acum îl hrănim noi ăștilalți. Uite, acușica are să înfulece cât șase. Repejor, cumetre. Arată regelui ce poți.

Matahala se urni din loc; pajiștea tremura sub pasul grăsanului. Țăranii de la masa cea lungă îl primiră cu strigăte de bucurie; unii începură, în sfârșit, să cânte iar. Și fiindcă auziră că omul era gata să mănânce încă o dată cât șase, se grăbiră să aducă pe dată ce mai aveau prin bordeiele lor. Cât ai clipi, blănile lungi fură acoperite, că de-abia le mai puteau ține, cu șunci, slană, ouă, iar paharele goale se pierdură printre cănile pântecoase. Slăbănogii cocârjați de muncă înconjurară apoi muntele de carne și-l împinseră spre masă. La un semn al regelui, gentilomii săi împrăștiară prostimea și el însuși se oțărî la burtos.

— Va să zică tu înghiți agoniseala țăranilor. De înfulecat cât șase, te pricepi. Dar să muncești cât șase?

Burtosul răspunse grohăind că muncește și el cât îl țin puterile și anii. Mistuitul e o muncă grea, și asta-i muncă ce i se cere lui, căci trebuie să mănânce cât șase.

Atunci regele făcu un nou semn și câțiva dintre gentilomii săi începură să mâne din urmă în cerc, ca la manej, muntele de carne, cu cravașele lor de călărie. Și,

neavând încotro, matahala se așternu pe fugă, de rupea pământul! Țăranii se tăvăleau de râs, dar regelui nu-i ardea de glumă. Roșu ca focul, cu fața umflată, se răsti la ei spunând că regatul său nu-i destul de bogat spre a îndopa mâncăi care n-aduc nici un folos.

— Dacă ar fi mulți ca tine, strigă apoi către burtos, când acesta trecu, fugărit de ploaia de lovituri, pe dinainte-i, ar trebui să vă spânzur. Ticăloșii de-alde tine mi-ar flămânzi cât ai bate din palme regatul.

Cu toată mânia, simți deodată că începe să dârdâie; era scuturat de friguri, dar credea că de vină e ceața care se ridica. Înainte de a încăleca, porunci țăranilor să mănânce ei înșiși tot ce se afla pe masă; după fețele lor își dădu, însă, seama că n-o vor face. Ci vor urma să dea tot ce-și rupeau de la gură acelui Flămânzilă care era mândria lor. Și, înciudat, regele porni în galop.

— Ți-e frig, Feuillemorte?

— Sire, tuturor ne-au înghețat picioarele pe pajiștea udă.

Cei mai mulți dintre gentilomi nu-și găsiră destul de repede caii și plecară mult după ce porniseră regele și marele scutier. Cel din urmă plecă domnul de Lionne. Așteptase până se depărtaseră toți. Strecurându-se pe după tufișuri, pândi să vadă ce-au de gând țăranii; aceștia erau încă uluiți de porunca regelui de a mânca chiar ei ceea ce puseseră pe masă. Domnul de Lionne ridică în șa fata cu care venise și își purtă o bucată de drum calul de dârlogi ca să nu facă zgomot, să nu fie simțit.

Ajungând la palatul Luvru, Henri trebui să admită că era bolnav. Ochii i se împăienjeniseră și își dădu seama că dacă ar vorbi ar scoate vorbe fără șir. Se culcă, medicii îl luară în primire și, datorită lor, nemulțumirea-i crescândă se preschimbă în moleșeală. Când se înnoptă, Bellegarde intră în odaie și tulburat, începu să bâiguie, nemaiputând să se stăpânească:

— Sire, domnul de Lionne...

— Prea nu are nici un cusur omul ăsta, șopti Henri. M-a înspăimântat.

— Și pe drept cuvânt, sire. Părăsind șoseaua și luând-o peste câmp, i-a spintecat fetei burta și și-a vârât picioarele în măruntaiele ei ca să și le încălzească.

— Numai asta-mi mai lipsea azi, șopti Henri.

Era prea sfârșit de puteri ca să-și poată arăta mânia. Anevoie, izbuti să mai adauge:

— Să fie dat pe mâna judecății și tras pe roată în fața norodului.

— Sire, e un nobil! rosti Bellegarde puțin cam prea tare, ridicându-și amândouă brațele până peste cap, mirat peste măsură de această hotărâre de neînțeles.

— Tu nu ești? îl întrebă Henri fără a ridica glasul, dar cu ochii larg deschiși.

Bellegarde și-i plecă pe ai lui și ieși fără zgomot.

Ceva mai târziu, bolnavul primi vizita preaiubitei sale surori, doamna Catherine de Bourbon. Fusese trezită din somn, căci medicii declaraseră că starea iubitului ei frate era cum nu se poate mai îngrijorătoare. Când îi văzu chipul, o podidiră lacrimile; Henri era de nerecunoscut. Primul-camerier, domnul d’Armagnac, îi arătă, însă, de la locul unde se afla, la picioarele bolnavului, că stăpânul său mișca buzele. Sora își plecă dar urechea, ghici mai mult decât înțelese ce voia, îngenunche și cântă încetișor împreună cu el psalmul.

Ziua se sfârși, așa cum începuse, în chip înălțător.

DRAGOSTEA POPORULUI

Boala fu înfrântă mult mai repede decât s-ar fi crezut, după numai șapte zile și jumătate. Căci nu fusese la drept vorbind decât mărturia pe care trupul o dădea cugetului despre o nouă cotitură și un alt prag al destinului. Iar după aceea Henri abia dacă mai avu un răgaz de o lună spre a-și veni în puteri și trebui să plece repede spre câmpul de luptă. Dinspre Țările de Jos năvălise o armată spaniolă, comandată de data asta de un anume conte Mansfeld; dar adevărata căpetenie a atacului dezlănțuit împotriva regatului era tot Mayenne, din familia Guise, care avea de partea lui pe mulți din cei de-o seamă cu el. Regele se afla la Paris și faptul că-și stăpânea capitala făcea pretutindeni cea mai adâncă impresie. Un oraș după altul, o provincie după alta i se închinau numai din această pricină; dar o seamă de guvernatori i se mai supuneau încă în schimbul unei răsplăți bănești. Mari seniori trăgeau poate prea mari foloase din istovirea regatului și din slăbiciunea regelui și a poporului, și nu înțelegeau să lase prada din mâini. Spre norocul lor, regelui încă i se mai refuza cuminecătura. Iar până avea să-l recunoască papa, ceea ce nu putea să se întâmple prea curând, răzvrătirea împotriva lui continua să rămână o faptă pioasă.

Regele asedie puternica fortăreață Laon și în același timp dădu câteva bătălii în câmp deschis împotriva armatei năvălitoare, pe care Don Filip o trimisese, așa bolnav cum era. Căci nu înțelegea să depună armele înainte de a putrezi cu totul. Așadar, curaj! Și Henri își dovedi pe deplin vioiciunea. În mijlocul ostenelilor și al primejdiilor de tot felul, trimise încântătoarei Gabrielle cele mai pătimașe scrisori; nicicând nu mai primise ea altele

asemenea din parte-i, încât începu chiar a bănui că îi era totuna dacă o iubea din depărtare ori dacă erau împreună și deveni geloasă pe dorul lui și pe propriul ei portret, de care el nu se despărțea. Feciorul a cărui naștere se apropia se numea Cezar încă înainte de a fi văzut lumina zilei, pentru că era un copil al războiului, ori poate ca simbol al unor întâmplări și mai răscolitoare. Iar părintele îl și purta în brațe, acolo departe unde se afla, înainte ca mama să fi simțit apropiindu-se clipele grele la care se aștepta. Scrisorile lui o făceau să-i simtă atât de puternic ființa, încât nici prin gând nu-i trecea că o putea paște vreo nenorocire. Așa îi dărui Gabrielle copilul ce purta numele de Cezar.

Când vestea cea bună îi ajunse, într-o frumoasă zi de iunie, Henri se afla după o noapte în care se cățărase pe toate povârnișurile dealurilor din jurul Laonului, de unde putea fi atacată fortăreața. Se curăță de scoarța groasă de glod de pe mâini și de pe picioare și se îndreptă călare spre o fermă din pădure. O cunoștea din copilărie, căci ferma ținea de domeniile exterioare ale micii sale țărișoare, Navarra. Pe vremuri mâncase acolo fragi cu smântână și ar fi vrut să se înfrupte acum din nou, cu sufletul plin de bucuria de a fi tată. Căci totul purta acum numele de Cezar: bucuria, copilul și sufletul său.

După odihna de după prânz se urcă, la fel ca pe vremea când era copil, într-un prun, de unde-l chemară. Cică prin împrejurimi zburau altfel de prune. Fuseseră zăriți călăreți vrăjmași ce-i puteau cu ușurință pregăti o gustare care i-ar fi căzut cam greu la stomac. Repede, repede, încălecarea - dar când ajunse în fața Laonului, veni tocmai la timp spre a-l vedea dându-și sufletul pe mareșalul Biron. Acest om care fusese, de când îl știa, dur și numai nervi zăcea acum moale și fără putere, atins de umbra morții. Pe care Henri o cunoștea, fără greș, când îi cuprindea pe soldați; îi ajungea o ochire numai și-și dădea seama când sfârșitul

mai putea fi ocolit și când nu. Înălță capul și umerii lui Biron din țărâna de care avea să fie acoperit curând și se priviră ochi în ochi, cu gravitatea despărțirii fără de întoarcere și a clipei celei de pe urmă. Am fost dușmani pe vremuri: și tocmai de asta am și știut să păstrăm credința neclintită de atunci încoace. Nu mă uita, n-ai să mă poți uita. Nici tu n-ai să mă uiți, acolo unde ești chemat. La bună vedere. Dar nu. Cum ne-am putea revedea, de vreme ce și ochii ți se prefac în țărână? Și Henri nu-și dezlipi privirea de pe ei până nu deveniră nemișcați și orbi.

În aceeași zi îi fusese dăruit un fiu și-l pierduse pe Biron. Simți astfel deslușit cum era purtat de valurile veșnic nepotolite ale vieții pe care trebuie să le stăpânim fără a da înapoi. Copiii iau locul părinților. Îi strâng pe copii în jurul meu și ei îmi înmulțesc puterile. Biron a lăsat un fiu care se află și el în rândurile oștirii. Și regele îl chemă.

— Mareșale Biron, îl întâmpină Henri pe acest fiu, care află astfel că era urmașul tatălui său.

Nici nu se așteptase de altfel să se întâmple altminteri, cu toate acestea mulțumi prea supus, iar când văzu ochii înlăcrimați ai regelui, izbucni și el, ca la poruncă, într-un bocet neînfrânat. Avea niște mușchi neobișnuit de mari, dar altfel nu prea era un om tare, ci numai dur. Cât despre credința lui, regele avea să afle într-o bună zi câte parale făcea. Deocamdată se arătă stăpânit de durere, într-un fel nu prea potrivit pentru un zdrahon de treizeci și cinci de ani, până când regele, care se săturase de bocetele lui, deschise vorba despre veniturile pe care le va avea ca mareșal al Franței. Pe dată, tânărul Biron începu să se târguiască, sprijinindu-și pretențiile cu toate argumentele pe care le află la îndemână.

— Aveți dușmani, aminti el regelui. Cu brațele mele pot zdrobi pe oricine. Ce s-ar întâmpla, însă, dacă aș fi împotriva maiestății-voastre? Puteți să vă socotiți norocos, sire!

Era oare numai grosolan și prost crescut? Ori avea și gânduri ascunse?

Dar regele nu voi să deslușească în vorbele lui decât mândria omului bine clădit pentru vârtoșia trupului său. Iar când Biron aminti, mai apoi, de puternicele-i rubedenii, regele dori să vadă în asta doar un sfat. Căci el, regele Henri, se simțea chemat și era gata să risipească toate clicile și cârdășiile marilor seniori și să le împuținеze puterea, spre binele poporului și al regatului. Privindu-l, însă, Henri își dădu seama că tânărul Biron nu știa nimic din toate acestea. Capul lui rotund, cu fruntea năpădită de păr, îi amintea de țăranul ce înghițea cât șase, pe care-l cunoscuse când fusese cuprins de friguri. Cu toate acestea, și în ciuda întunecatei lui încăpățânări, era capul unui gentilom, al fiului unui vechi tovarăș de arme. În ființa fiului, Henri îl iubea pe tatăl său; și de aceea îl îmbrățișă și-i dădu tot ce ceruse.

În iulie, neavând încotro, fortăreața Laon se închină regelui, iar Amiens și alte câteva orașe, prinzând prilejul, îi urmară pildă. Și cum spaniolii, ori amestecătura ce se numea așa, fuseseră încă o dată alungați, regele se înapoie în capitală și în brațele încântătoarei Gabrielle. Lângă patul ei se afla un leagăn. Ce minunată surpriză! În închipuirea lui, Henri se văzuse de multe ori strângându-și fiul la piept. Acum îl vedea aievea, pentru întâia oară - și abia dacă putu scoate un strigăt de mirare: tatăl apucă repede un scaun căci i se părea că lumea se învârte cu el, de bucurie, se înțelege, de bucurie. Dar, la drept vorbind, și fiindcă acel copil voinic, sănătos, copilul lui, era menit a-i chezășui viitorul și supraviețuirea dincolo de timpul cât avea el să trăiască, lucru de care mai înainte nu fusese atât de încredințat. De unde și târzia emoție a tatălui.

Aplecat asupra leagănului, își spuse că multă vreme trebuise să biruiască singur și, la drept vorbind, fără nici o perspectivă multele și marile piedici pe care le aflase în

cale - și cât de ușor s-ar fi putut sfârși totul: un glonte ar fi fost de ajuns. „Acum, însă, se schimbă lucrurile. Pe viitor, o să fim doi”. Și repetă de multe ori aceste vorbe, până când, în cele din urmă, le rosti și cu glas tare, iar mama îl asculta, răbdătoare: căci purtase în pântece bucuria lui, deși această bucurie întrecea puterea ei de înțelegere. Și în timp ce-și spunea: „Sunt mare și puternic. Nimic nu mă mai poate doborî!”, în timp ce rostea aceste vorbe, îi trecură prin minte, ca în zbor, toată viața, și mai cu seamă tinerețea lui. Regina, mama sa, îl învârtoșase de timpuriu. Fiu al unei femei bolnave, fusese la început un copil pirpiriu și slab, dar dânsa îl oțelise. Mulțumită acestei oțeliri ajunsese să poată dormi pe pământul gol, să atace călare dușmanul, necurmat și mereu, să atace vrăjmașii spre a câștiga regatul. „Bătăliile, asediile, noroaiele, sângele, toate au trecut, toate au rămas în urmă, numai eu sunt în picioare. Dar tu, fiul meu?”

Și în pofida celor trăite de el însuși, părintele făgădui voinicului său copil că n-are să cunoască greutăți, că n-are să aibă nici dușmani, nici piedici, ci are să trăiască în pace, în bucurie, într-un regat puternic, în mijlocul poporului care ne va iubi. „Fii pe pace, fiul meu, am să câștig dragostea poporului pentru noi”. Ridică din leagăn copilul, îl sărută și-l dădu mamei să-l sărute și dânsa. Apoi o încredință că aveau să se căsătorească în curând. Cel dintâi lucru de făcut, de făcut fără întârziere, era: despărțirea ei de domnul de Liancourt, după aceea a lui de prințesa de Valois. Papa va trebui să vrea. Ce altă ar putea face dacă regele Franței și biruitorul Spaniei ar amenința că trece din nou la protestantism?

Papa ridică excomunicarea, dă chiar cu mâinile lui trimisului regesc cuminecătura. Încuviințează despărțirea regelui, îi binecuvântează căsătoria cu scumpa stăpână a inimii sale și îndeamnă pe toți credincioșii să-i dea ascultare. Toate acestea nu sunt încă de fel sigure, dar aici

par aievea. Căci regele are un fiu, fiul pe care-l poartă în brațe: și toate par mai ușoare și se potrivesc de minune. Și atât de fericită fu noaptea aceea, atât de amețitoare - cum nici măcar în brațele încântătoarei Gabrielle n-avea să mai afle alta asemenea mai târziu.

Între timp, însă, încântătoarea Gabrielle trebuia să se înzdrăvenească. Până când avea să-și redobândească iar toată frumusețea și să intre împreună cu regele în Paris, se mulțumi a trimite o întâmpinare către tribunalul bisericesc din Amiens sub jurisdicția căruia se aflau dânsa și domnul de Liancourt! Se cuvenea ca regele să-și ia în stăpânire capitala cu toată solemnitatea și mult fast și nu, cum făcuse, în ascuns și în cele dintâi ceasuri ale dimineții. Dar inima nu-i da ghes să maimuțărească ceea ce însemnase o biruință adevărată, printr-o reprezentație pompoasă. Împreună cu el, trebuia să-și facă, apoi, intrarea, și scumpa stăpână a inimii sale: de aici toată silința pe care Curtea o băgă prea bine de seamă.

Nimeni nu se împotrivi, însă, și abia dacă se auziră șușoteli la Curte ori în oraș: căci toată lumea era înmărmurită de îndrăzneala regelui. Se gândește să-și supună amanta privirilor noastre și ale oamenilor de rând! Vrea ca până la Curțile străine și la celelalte nații să ajungă vestea că regele își ia concubina părtașă la triumf și a hotărât s-o ridice până la el.

Frumoasa d’Estrées a și urcat de altfel cea dintâi treaptă spre tron, dăruind regelui feciorul. Gândiți-vă că de cincizeci de ani nici un rege al Franței n-a izbutit să-și dovedească bărbăția! Acum, frumoasa d’Estrées se pregătește să pună piciorul pe a doua treaptă. Atenție și pază bună! Să fim cu toții strâns uniți, că altminteri chiar că ne pomenim cu o regină de sânge francez.

Asta era părerea tuturora. Și nimeni, nici chiar Gabrielle, nu putu să scape de înrâurirea ei. Ci își simți inima strânsă, mai cu seamă în ajunul intrării, pe care

Henri o hotărâse pentru cincisprezece septembrie. În ziua de paisprezece, mătușa de Sourdis se ținu scai de dânsa. Însăși doamna de Sourdis statornici cum să se gătească a doua zi, ce rochie, ce podoabe să pună, totul trebuind să aibă o strălucire și să fie de o bogăție cum numai prințesele, și nimeni altcineva, și-o pot îngădui.

— Nici o femeie de seamă noastră n-a fost vreodată gătită cum ești tu, observă mătușa.

Dar nepoata îi răspunse:

— Mi-e frică.

Și un giuvaer greu îi scăpă din mână.

— Gâsco! o mustră mătușa.

Doamna de Sourdis era cam pusă pe sfadă, căci, lucru vrednic de mirare, se afla și dânsa în poziție interesantă: se prea putea ca vinovatul să fi fost palidul ei prieten de Cheverny, dar se vorbea și de alții. Și privindu-se o dată cu Gabrielle în oglinda cea mare, își invidia nepoata pentru luxul ei regesc - dar găsea că tot pielea ei era de o albeață mai bătătoare la ochi. Rochia de mătase neagră i-ar fi pus și mai mult în lumină albul trupului. Horbota sclipitoare ce cădea peste panerul larg și întins care se legăna în jurul trupului, alcătuind gute prea ispititoare, scotea la iveală, în loc să ascundă, frumosul ei trup. Doamna de Sourdis era încredințată că și al ei era vrednic de aceste artificii. Prin despicătura foarte largă din față lucea fusta cusută cu mai multe rânduri de fire argintii și acoperită în întregime de cununi lungi de mărgăritare și de stele mari din nestemate. Și mătușa se simți cuprinsă de dorința de a-și lovi nepoata peste ceafă. Era numai cea dintâi din cele multe care, a doua zi, aveau să roșească de ciudă, să pălească de invidie.

Încercă măcar să insufle Gabriellei o și mai mare neîncredere în sine decât simțea și așa.

— Când ai să găsești un moment potrivit, ar fi bine să te declari bolnavă, frumoasa mea, o sfătui. Nu-i cuminte să înfățișezi privirilor o risipă atât de nemăsurată. E

primejdios nu numai pentru tine, ci pentru noi toți. Domnul de Rosny are să socotească până la un ban cât costă ce porți tu. Caii regelui au fost aduși înapoi, fiindcă nu s-au găsit furaje pentru ei. Cum se potrivește una cu cealaltă?

Gabrielle înțelese încotro bătea doamna de Sourdis. Și cu toată neliniștea ce o simțea în suflet, îi răspunse încrezătoare:

— Eu și domnul de Rosny depindem unul de celălalt. El are să-mi ajute mie și eu lui.

Și cu toate că mătușa continuă să-i atragă luarea-aminte, hotărî ca în aceeași seară chiar să dobândească de la Henri numirea domnului de Rosny în Sfatul ce conducea treburile vistieriei.

În seara aceea, însă, regele urcă împreună cu dânsa, în cea mai mare taină, într-o trăsură. Nimeni nu trebuia să cunoască numele călătorilor. Drumul ce-l avea de făcut perechea ducea până la Saint-Germain. Ajungând acolo, zăriră vechiul și întunecatul castel, luminat încă de soarele ce asfințea. Odinioară sălășluise acolo Curtea răposatului rege și aceleași pâlpâiri întunecate îl întâmpinaseră pe un băiețaș ce venise de departe, din ținuturi străine, cu mama sa Jeanne. Și tot de acolo urmau să plece a doua zi, spre a-și face, falnic, intrarea în capitala regatului.

— Dă-mi mâna, doamnă, suntem acasă. Și vom fi la noi acasă oriunde ne vor mai călca picioarele.

Îi adresă aceste vorbe când coborî din trăsură, căci își dădea seama că Gabrielle nu se simțea la largul ei. Era cel dintâi castel regal în care avea să petreacă noaptea. Și nu se simțea la largul ei, căci împărtășea și dânsa părerea tuturora: că era o prea mare cutezanță. Toți priveau regalitatea cu un soi de superstiție de aceea, nicicând nu i se va ierta regelui că nu împărtășea acest fel de a privi lucrurile. Henri voi să descrețească fruntea pură, dar mărginită, a femeii care îi dăruise feciorul. O cuprinse cu amândouă mâinile. Dar Gabrielle închise ochii, tremură din

ce în ce mai tare și, cu ochii închiși, îl rugă s-o lase singură în noaptea aceea.

Era o întâmplare din care Henri ar fi avut multe de învățat dar el se mărgini să-și facă, măreț, intrarea în Paris și găsi că toate erau bune și la locul lor. Era seară, lumina făcliilor străbătea prin străzile strâmte, peste furnicarul de oameni, către casele împodobite. Chiar și pe coamele caselor și pe grinzi se îngrămădiseră oamenii ciorchine. Uralele răsunau deopotrivă de jos, de pe caldarâm ca și de sus. Uite-l, el e, pe calul lui rotat, cu pieptul îmbrăcat în mătase sură și încărcat cu aur. De data asta purta pălăria cu penajul alb, căci era pace, iar poporul și regele său erau una.

Avea în jurul și înaintea lui garnizoanele din Mantes și Saint-Denis, împreună cu pârgarii și jurații, ce puteau fi, la nevoie, socotiți și ca ostateci; așa încât trebuia să fie pace și să se strige „trăiască regele”. Odinioară o însuflețire neînfrânată înconjurase alt cal, pe care călărea un călăreț muiat în argint, un călăreț argintiu și blond ce nu se gândea la nimic alt decât la moarte, la măceluri, la trădare, la mulți ani de tulburări pricinuite de fanatism, până când el însuși, erou iubit al acestui oraș, căzuse răpus de o mână ucigașă. Dar să nu ne gândim la răposatul duce de Guise: altminteri, dragostea pe care o arată azi poporul ar putea să pară, prin asemuire, prea slabă, ceea ce ne-ar putea mâhni. Bucuroși ne străduim. Căci mai cu seamă spre a câștiga dragostea poporului trebuie să te străduiești bucuros.

În locul unui favorit al mulțimii, plin de pofte ucigașe, înfățișăm privirilor tuturora pe cea mai frumoasă femeie din zilele de azi și de-a pururea. Litiera ei înainta în fruntea tuturora; și numai după aceea urmau regele, trupele sale, gentilomii, pârgarii, dregătorii. În frunte, lăsând o depărtare între dânsa și ceilalți, litiera, înconjurată de o companie de pușcași, înainta purtată de

doi catâri cu hamuri roșii. Perdelele de damasc roșu erau date în lături și oricine voia se putea lăsa înduioșat de surâsul sfielnic al femeii. „Nu-i mândră”, făceau unii. „I-a dăruit regelui un fecior. Cum să crezi că dânsa-i desfrânata sortită iadului despre care se vorbește?” Dar alții răspundeau: „Are o rochie prea bogată și asta nu se cuvine. Ia uitați-vă la chipurile femeilor! Cum ar putea să mai rămână cu fruntea sus față de invidia care o înconjoară?” - „Ba uite că rămâne”, li se răspundea. „Așa vrea regele. E podoaba, mândria și onoarea lui.”

Aceste ultime vorbe fuseseră rostite de magistrații parlamentului său, în timp ce regele însuși, cu întreg alaiul, se îndrepta spre catedrala Notre-Dame. Îi salută pe toți cei ce-l aclamau și pe oricine se îmbulzea să-l privească mai de-aproape pe el și pe stăpâna inimii lui. Încât își ținea mai mult în mână decât pe cap pălăria cu penajul alb. La o fereastră zări trei frumoase femei îndoliate și regele le făcu un salut adânc. Iar umaniștii săi, aflați pe lespezile Sfintei Fecioare, își spuneau: „Ca să vezi că totuși ne-a dus la biruință și a venit și vremea noastră”. Dar vedeau prea bine că între timp căruntiseră, ca și regele lor. Și adăugară: „Puterea și averea vin cu întârziere, spre a fi folosite cu atât mai bine”. Apoi îi ieșiră cu toții în întâmpinare, mai bine de o sută, în robe stacojii.

După *te-deum*, alaiul se alcătui iar ca mai înainte, dar nu mai atrase aceeași mulțime de privitori. Căci se făcuseră ceasurile opt și era vremea cinei. Așa încât regele ajunse la Luvru aproape singur, dat fiind că încă de pe drum se risipiseră care încotro. Și când i se servi masa, simți că-l ia cu frig. Vechiul palat era înghețat. Ființa scumpei stăpâne a inimii sale l-ar fi putut, se înțelege, încălzi. Dar după ce luase parte la o serbare publică, cea dintâi în care Gabrielle jucase un rol, buna-cuviință nu îngăduia ca perechea să-și petreacă seara împreună. Oare nu tremura și iubita în casa ei? Amândoi erau stingheri. Și ce gândea

dânsa de strălucita-i înfățișare în fața poporului parizian?

Ar fi fost plăcut să-și fi putut spune unul altuia dacă totul se desfășurase într-adevăr așa cum trebuia și dacă nu, de ce. Dânsa simțise desigur tot așa de bine ca și el adevăratele simțăminte din jurul lor. „Oameni ca noi simt și cu spatele ce gândește lumea - și o simt chiar mai bine cu spatele, după ce au trecut prin fața mulțimii și i-au ascultat uralele. În ce mă privește, cred că am făcut tot ce se putea face”. În această privință, Henri era liniștit. „Rotatul meu juca în frâu când le-am salutat pe cele trei femei îndoliate. Nu am fost nici prea țeapăn, ca maiestatea-sa spaniolă, și nici n-am călărit ca un ofițeraș oarecare. Cele trei femei mi-au răspuns foarte grațios. Iar priveliștea stăpânei inimii mele cred că a mișcat până la lacrimi atât femeile cât și bărbații, nici că se poate altfel.”

— Ce zici ce frumoasă era? întrebă el încetișor, privind țintă masa și fără a înturna capul spre a vedea care dintre gentilomii săi îl slujea.

De jurnă era viteazul Crillon, un bărbat plin de cicatrice, amintiri din nenumărate bătălii și unul dintre cei mai credincioși. Își făcuse cu cinste datoria în fața Laonului și căpătase răsplata de a fi paharnicul regelui în seara aceea. Turnă în pahar și răspunse:

— Da, sire, a fost prea frumoasă.

Henri întoarse capul.

— Ei, viteazule Crillon, ia așază-te lângă mine.

Ceilalți domni socotiră poftirea ca un semn că se puteau retrage.

— Acum spune-mi ce-i reproșezi.

— Măria-ta, eu o ador, mărturisi ośteanul. Fiindcă sunt cu trup și suflet al maiestății-voastre, o ador și pe aceea care vă este scumpă, nici nu încape vorbă. Dar oamenii, îi știți cum sunt, s-au scandalizat din pricina batistei pe care au văzut-o în mâna ei: cică broderia de pe bucata aceea de pânză ar costa douăzeci de taleri. Și chiar dacă ar costa o

sută! E doar iubita regelui meu.

— Să ciocnim, viteazule Crillon. Și ce se mai spune?

— Sire, multe și mai ales prostii.

— Dă-i drumul.

— Eu nu știu decât să mânuiesc spada la rând cu alții, umblu dar prin mulțime fără a fi luat în seamă și așa am auzit că ați fi mărit pensia pe care o dați lunar iubitei voastre, de la patru la cinci sute de taleri și că i-ați cumpărat o moșie, în timp ce maiestatea-voastră sunteți plin de datorii. Pentru mine asta n-are nici o însemnătate. Unde sunt soldați, trebuie să fie și cămătari. Dar poporul spune că pentru treburile bănești maiestatea-voastră folosiți pe Gondi, pe Zamet, tot venetici nemernici, care vă storc. De aceea va trebui să puneți biruri, spun oamenii. Și încă biruri nedrepte, susțin ei.

Henri vorbi, dar nu pentru viteazul Crillon, pe care-l făcu să bea întru acestea un pahar de vin, ori chiar mai multe.

— Sărmanii! Încă mai sunt supărați pe mine. Încă nu recunosc că nu le-am îngreunat de fel traiul, ci li-l ușurez pe cât îmi stă cu putință. Dar au să-mi dăruiască dragostea lor, când am să rânduiesc totul după pofta inimii mele și după socotelile care se fac la Arsenal.

Oșteanul de la masa lui auzi „Arsenal" și mormăi:

— Pe ăla de la Arsenal lumea îl socoate drept capul răutăților. Cum dracu să se pricepă un soldat la treburi bănești?!

— Asta-i tot ce ai de spus? își întrebă iar Henri tovarășul de arme.

Lui Crillon i se roșiră cicatricele de pe frunte și de pe obraji - dar nu din pricina paharelor golite, căci ar mai fi putut să înghită și altele; dimpotrivă, tocmai vinul îl ajuta să spună ce avea de spus. Dacă n-ar fi fost băut, glasul i s-ar fi sugrumat.

— Sire, rosti viteazul Crillon, mai bine ați fi rămas

hughenot!

— Tu cel puțin m-ai iubit și când eram eretic!

Regele îl bătu pe umeri și râse.

— Din parte-mi ați putea fi și sultanul!

Și oșteanul coborî glasul, se rușină.

— Eu n-am să vă numesc trădător sau fățarnic; dar așa vă numesc predicatorii de pe amvoanele lor, și călugării care umblă din casă-n casă. Cea mai mare parte a oamenilor cred că n-aveți nici un fel de credință.

Mai încet decât celălalt, atât de încet încât abia se auzi și parcă ar fi vorbit cu masa, Henri rosti:

— Așa cred și eu de multe ori. Ce știu eu?

Viteazul Crillon:

— Părerea lumii este că v-ați convertit numai din interes, pentru ca să fiți recunoscut de Papa. Ați dori mai cu seamă să vă desfacă căsătoria, spre a o putea apoi luă de soție pe aceea pe care o iubiți.

Henri trase sudalma lui favorită.

— Și așa am să și fac.

— Da. Da’ dacă o să vrea și el. Și uite că am ajuns să vedem că vă umiliți în fața domnului Papă. Și doar regele nostru nu se pleca în fața nimănui.

Henri:

— E doar locțiitorul lui dumnezeu.

Viteazul Crillon:

— Dar cine e dumnezeu? Dumnezeul călugărilor care umblă din casă-n casă și șoptesc la ureche. Cică ați fi antichrist. Cică ce-i sortit maiestății-voastre se va împlini curând.

Henri:

— Așa se vorbește?

Știa prea bine că așa se vorbea, dar n-ar fi crezut că și venise vremea ca un credincios al lui să se simtă îndemnat să i-o spună.

Tovarășul de luptă nu-și mai stăpâni mânia și își îngădui

cuvinte foarte cutezătoare.

— Sire, despărțit ori nu, ar fi trebuit să vă luați iubita de soție și să vă fi făcut azi, falnic, intrarea cu ea ca regină. Dacă oamenii vor cu tot dinadinsul să-l vadă pe antichrist, apoi să li-l fi arătat. Nici o grijă, n-ar fi suflat o vorbă. Și atunci nu regele s-ar fi umilit, ci Papa de la Roma s-ar fi învățat minte o dată pentru totdeauna și v-ar fi știut de frică împreună cu preoții, călugării și cu toți credincioșii. Amin.

— Ei, viteazule Crillon, acum mergem la culcare, încheie Henri.

O EXECUȚIE

Regele porunci să se scoată la iveală vechile planuri ale unui arhitect răposat și, după ele, purcese la înălțarea unei noi aripi a palatului Luvru, fără a se muta de-acolo. Treptat, ajunse să folosească până la două mii de lucrători, care umpleau palatul de larmă. În timpul lucrărilor, însă, regele avea să mai plece adesea în călătorie. Era vorba de campaniile sale, cărora el le spunea călătorii.

Împodobi fațada dinspre miazăzi, care dădea spre grădină; un *H* și un *G* se înlănțuiau grațios. Începu apoi construcția marii galerii de la Luvru la Tuileries și înfrumuseță mult această extremitate. După aceea an de an întinse până acolo marea clădire a palatului, trecând de aripa ce purta numele zeiței Flora și cotind înapoi până la frumoasa galerie. Iar când totul avea să fie gata, aveau să se sfârșească și anii ce-i mai rămăseseră de trăit. Își aduse astfel în casă, pentru tot restul vieții, râvna către

desăvârșire, neastâmpărul, munca voioasă și grija pricinuită de cheltuielile cărora trebuia să le facă față.

Începu cu o casă și, până la sfârșit, reclădi multe. Abia atunci se văzu că reclădise regatul. Câtă vreme totul e în plină desfășurare, e greu să fie îmbrățișate cu privirea cele ce se petrec, iar simțămintele sunt nedeslușite. Munca spre folosul tuturor e totdeauna însoțită de neîncredere, care vine cu mult înaintea recunoștinței. Iar dacă se întâmpla ca o mână de oameni piardă câte ceva - nedreptul lor prisos de putere, de bani, de pământ, de înrâurire - atunci schimbările sunt, fără greș, defăimate ca fiind o năpastă pentru toți. Avea cine să se îngrijească de asta. Marii seniori goniți de regele Henri din provinciile lor aveau fiecare, se înțelege, cârduri mari de oameni de-ai lor ce trăiau pe spinarea poporului, aidoma făpturii pe care Henri o văzuse, când fusese cuprins de friguri, înfulecând cât șase, în timp ce țăranilor flămânziți nici prin gând nu le trecea că se putea și altfel.

Rosny, care avea să fie mai târziu, mult mai târziu, duce de Sully - căci regele nu se grăbea - acest om coborât parcă de pe frontonul unei catedrale, cel mai bun slujitor și cel ce îi atrăgea cele mai multe dușmănii - domnul de Rosny, dar, intră mai întâi în Sfatul care conducea vistieria. Gabrielle d’Estrées îi dobândise numirea și însuși regele îl înștiință despre asta. De unde bunăvoința și ochiul îngăduitor cu care Sfatul privea nevoile de bani ale scumpei domnițe și ale întinsei ei familii.

Sfetnicul regesc, domnul de Rosny, își puse cu adevărat în joc pielea, așa cum făgăduise. Dobândi ca regele să-i încredințeze cercetarea cancelariilor vistieriei din întreg regatul - trecând peste capul membrilor mai vechi ai Sfatului. Chiar numai atât și ar fi fost de ajuns spre a stârni multă vrăjmășie, dar, pe deasupra, mai veni și controlul. Și nu rămase cancelarie de la care Rosny să nu scoată mulți bani, după descoperirea încurcatelor mâncătorii de bani și

oprirea nerușinatei risipe - la nevoie, chiar cu forța. Căci sfetnicul regesc venea la fața locului cu un alai înarmat și se preschimba el însuși din sfetnic în oștean. Și era protestant, se încăpățâna să rămână protestant, dând astfel tuturor celor ce-și pierdeau prada din pricina lui prilejul de a vorbi despre credință. „Religia voastră e prigonită!” Așa auzeau țăranii din toate părțile. „Acum ați început din nou să vă munciți ogoarele, dar ceea ce culegeți nu ne dați nouă, slujbașilor, și ăsta-i un păcat. Acum că nu mai sunteți primejduiți de execuții silite, v-ați apucat să vă îngrășați vitele cum n-ați mai făcut-o de mult și nici circulația pe șosele nu mai are opreliști, nu mai sunt vămi. Tribunalele provinciale care ordonă, totuși, să se ridice vămi sunt desființate. Asta înseamnă că se folosește forța; cei doi eretici folosesc forța. Gândiți-vă la mântuirea sufletelor voastre!”

Ceea ce oamenii și făcură, ba trecură chiar la răzmerițe; căci în pofida celor ce vedeau cu ochii, credeau că le merge mai rău. Atât de mare e puterea vorbăriei care sfredelește necontenit creierii oamenilor, așa cum plugul scurmă ogorul. Iar această vorbărie spunea că îndărătul ereticului fățiș Rosny se ascundea un altul, așa-zis convertit, acum numit rege, care vrea să nimicească religia și e însuși antichrist.

Regele Henri râdea. Zicea că nici lui nu-i merge mai bine dacă ar fi țăran și-ar lua și el lumea în cap. De altfel, și oameni de bună-credință îl îmboldeau să-i mai taie din unghișoară lui Rosny. În sinea lui, Henri era ispitit să se descotorosească de Rosny; dar se gândea la tăria de caracter a acestuia, de care avusese totdeauna nevoie, de acea tărie de caracter care cu vârsta devine și mai strașnică și totodată mai primejdioasă. Și-l răsplătea mai cu seamă pe Rosny pentru că nu se lăsa mituit. Căci domnul de Rosny disprețuia din convingere banii tâlharilor, dar se lăsa bucuros răsplătit de stăpân pentru

cinstea sa. Strângea pungile cu bani care erau răsplata slujbei sale credincioase cu aceeași liniște cu care și odinioară, când se mai prădau orașele cucerite, își lua și el partea. Din când în când își mai dădea, totuși, în petic și îl sfătuia pe Henri mai degrabă să spânzure pe câte un mare senior, decât să-i trimită bani ca să-l înduplece să-și părăsească provincia.

— Nătărăule! trebuia atunci să-l mustre Henri. Păi, scap mult mai ieftin cumpărându-l, decât purtând război împotriva unui supus de-al meu.

Șovăială și neîncredere, atât dobândise până atunci regele, dacă trecem cu vederea banii peșin pe care-i aduceau călătoriile lui Rosny. Și la fel păți și cu dughenile din palatul Luvrului. Pusese să se deschidă în catul de jos al palatului niște dugheni în care lucrau, fără deosebire, meșteșugari și artiști. Căci regele voia ca întreg norodul, precum și străinii, să vadă în locul cel mai de cinste avântul ce-l luau meșteșugurile în regatul său. Ba merse mai departe și începu să construiască în capitala sa piața regală: niște arcade lungi în jurul unui mare bazin. Pe viitor, acolo avea să se înfățișeze privitorilor mândria regelui, înfăptuirea lui, industria mătăsurilor. Înființase această industrie și o sprijinea.

Piața regală avea să fie, însă, folosită de alții, după moartea lui, și pusă nu în slujba meșteșugarilor, ci a unui lux învechit. Așa se întâmplă și cu locul menit industriei, dat fiind că nici marea hărnicie a acestui rege nu pridideа să ducă la bun sfârșit toate treburile pe care trebuia să le facă singur, într-o viață prea scurtă. Și apoi, capitala se arăta la fel de neîncrezătoare în aceste înnoiri ca și țărănimea și scotea din statornicirea lor aceeași încheiere, anume că regele era totuși împotriva religiei catolice. Târgoveții vizitau, împreună cu alții de-o seamă cu ei, construcțiile neterminate, menite a le sluji cândva lor și treburilor lor, și nu le plăceau, căscau gura și puneau la

îndoială adevărul credinței regelui. Căci porunca dumnezeiască era ca târgovețul să muncească în strâmtoare. Lărgimea, aerul mult, porticurile și în mijlocul lor bazinul cu apă, astea sunt bune pentru domni. Care n-au decât să-și petreacă vremea în asemenea locuri aruncând cercul sau încrucișând lăncile, cum au făcut-o, cu voia lui dumnezeu, de când lumea.

Dar toate au să fie iar cum au fost, așteptați numai puțin. Regele Henri stârnește destul scandal cu prăvăliile lui, pe care s-a apucat să le deschidă în Luvru. Ciocănitul meșteșugarilor servirea mușteriilor, forfota oamenilor în straie de lucru sub același acoperiș cu monarhul - e îngăduit asemenea lucru, nu înseamnă asta a călca în picioare cele sfinte? E adevărat, regele construiește. E adevărat, cea dintâi grijă a lui a fost să-l pună pe grădinarul Lenotre să sădească straturi mari de flori și să croiască adevărate galerii din tufișuri potrivite cu pricepere. Risipește veniturile pe care le-a stors sfetnicul lui în treburi bănești, Rosny, pentru copaci aduși din străinătate, pini, portocali, sicomori; îngrădește totul și se plimbă singuratic prin saloanele lui înverzite. Așa și trebuie să facă un rege. Da’ ce caută prin dugheni, ce se bagă în treburile oamenilor de rând? Nu-i de mirare că se întâmplă neorânduieli; un rege nu trebuie să fie amestecat în astfel de treburi, mai cu seamă un rege ca ăsta, al cărui tron se clatină.

O femeie fu apucată de ducă-se pe pustii în dugheana unui cioplitor în piatră. Mulți o văzură: începuse să se zvârcolească zărind crucea pe care i-o întindea un sfânt de piatră. Diavolul ce-și făcuse sălaș într-însa nu suferise această priveliște și voise s-o ia la sănătoasa. Fu adus un preot, care rosti, plecat asupra femeii muncite de ducă-se pe pustii, vorbele tari ce trebuiau rostite cu asemenea prilejuri și duhul rău și-ar fi luat, se înțelege, tălpășița. Femeia se zvârcolea cumplit, urla ca un diavol. Dar iată că

trecu regele cu straja lui.

— Ce-i aici? strigă el și lipi o palmă zdravănă diavolului.

Atunci toți văzură: sub palma lui se ivi înfricoșătorul chip al iadului, făcând spume la gură; femeia era cât pe ce să se înăbușe. Întru acestea sosi și un doctor, chemat de regele Henri. Doctorul lăsă sânge trupului chinuit de necuratul, de parcă lucrul ar fi fost îngăduit. Despuie femeia până la mijloc și-i înfășură, cu de-a sila, umerii și capul cu ștergare muiate în apă rece. Chiar atunci, prin fața prăvăliei erau purtate sfintele taine, și cu toate că femeia nu putea să vadă nimic din ce se petrecea în jurul ei, din pricina ștergarelor ude, se porni pe niște zbierete și mai înfiorătoare decât înainte.

Se vădi astfel că regele greșise. Părăsi dugheana însoțit de tăcerea dușmănoasă a mulțimii. Spre norocul lui, avea straja cu el. Dar felul cum se purtase cu femeia în care intrase necuratul și care, de altfel, își veni curând în fire și-și văzu de drum, nu-i fu iertat multă vreme. O asemenea însănătoșire nu putea fi luată în seamă. Prăvăliile din palatul Luvrului, piața regală și multe altele ca, de pildă, podurile mulțumită cărora osebitele cartiere ale Parisului fură înmănuncheate într-un singur oraș, nimic nu putea fi luat în seamă. Încă nu putea fi luat în seamă. Regele ierta - îi ierta pe toți, pe vrăjmașii lui, membri ai Ligii, care ar fi vrut să-l spânzure, pe marii seniori, pe care i-ar fi putut spânzura în loc să le plătească supunerea. Slobozi din temnițe pe țăranii care până nu demult, împinși de sărăcie, se făcuseră tâlhari la drumul mare; și nici măcar protestanții, foștii lui tovarăși întru credință, nu pățiră nimic. De când acest rege își făcuse intrarea în Paris nu avusese loc nici o execuție. Și asta nu era pe placul oamenilor. Sau încă nu era pe placul lor.

Într-o bună zi, totuși, se văzură făcându-se, în piața de la Grève, obișnuitele și plăcutele pregătiri: ajutoarele călăului înălțau eșafodul, ungeau roata, pentru ca să se învârtească

mai lesne cu cel ce urma să fie tras pe dânsa, în timp ce călăul avea să-i zdrobească mădularele. Iar pentru cazul că ar mai fi fost nevoie, se aduseră și patru cai negri, spre a-l rupe în patru. Casele, mai largi spre acoperiș decât la temelie, priveau, curioase, aceste pregătiri, din coamele lor țuguiate. Oamenii se îmbulzeau, călcau unii peste alții, căscau ochii mari pe sub borurile pălăriilor înalte de pâslă de sub care le ieșea părul retezat la nimereală și fremătau de înfrigurată așteptare. Încă nu le venea a crede, cu toate că auzeau clinchetul stăruitor al clopoțelului ce vestea cele din urmă clipe ale osânditului la moarte. Dar ceea ce părea de necrezut se întâmpla totuși aievea: înconjurat de soldați, venea un gentilom.

Pășea fără să se oprească, deoarece toți se dădeau în lături, lăsându-i calea liberă. Pașii nici prea grăbiți și nici prea înceți nu-i erau lipsiți de grație; capul i se odihnea prea plăcut pe umeri și avea un chip fraged, ademenitor. Femeile nu-și puteau dezlipi ochii de la el, iar el le răspundea privindu-le cu o gingașă stăruință, ce părea de neînțeles în împrejurarea în care se afla și față de faptele pe care le săvârșise. Femeile asupra cărora își ațintea privirea simțeau zbătându-li-se inima în piept - și nu știau: de groază, ori de milă. Două femei, cam trecute și cam din topor, își arătară cele dintâi nemulțumirea cu glas tare, și pe dată ridicară glasul și altele. Cum se poate ca un senior cu chip atât de drăgălaș să fie tras pe roată? Un senior cu purtări atât de alese nu poate face nimic rău, și cu atât mai puțin poate săvârși grozăviile pentru care urmează a fi tras pe roată!

Apoi o seamă de femei își ocărâră bărbații, făcându-i mișei, după care și aceștia începură să murmure, sfioși, împotriva judecătorilor regali și a însuși regelui. Și un val de oameni începu să tălăzuiască spre eșafod, punând în mișcare tot restul mulțimii. Puțin lipsi ca acei din primele rânduri de lângă eșafod să nu-l smulgă pe domnul de

Lionne din mâinile soldaților înainte de a-l fi predat călăului. Dar oștenii își împliniră totuși menirea, căci călăul îngenunchease și începuse să se roage. Iar mulțimea crezu că însuși călăul dădea înapoi, îngrozit de ceea ce trebuia să săvârșească; de altminteri, lumea era încredințată că până la urmă are să se ivească un sol al regelui să-l sloboadă pe gentilom. Dar solul nu se arătă și ajutoarele călăului îl luară în primire pe domnul de Lionne. În clipa aceea, un tânăr țăran sări pe scara eșafodului și începu să vorbească, ascultat în tăcere de mulțimea uluită, cu un glas care era când foarte ascuțit, când gros și pătruns de mânie și ură.

— A ucis fata pe care am iubit-o. A spintecat-o și și-a vârât picioarele în trupul ei.

Auzindu-l, câteva femei izbucniră în niște țipete mai ascuțite decât sunetul clopoțelului ce vestea grăbit împlinirea osândei. Știuseră și de mai înainte totul, dar nu voiseră să creadă că drăgălașul gentilom, cu o înfățișare atât de ademenitoare, era cu adevărat vinovat. Acum, domnul de Lionne nu se mai putea folosi de farmecele sale trupești, căci fusese legat fedeleș, cu brațele ridicate și petrecute pe după cap, cu fluierele picioarelor atârnând peste spițele roții - iar între timp mărturia tânărului țăran fu urmată de altele. De unde ieși la iveală, lucru pe care și-l povestiră unul altuia, cu glasul tăiat, înspăimântat, furioși, că gentilomul săvârșise de mai multe ori aceleași grozăvii, mai cu seamă pe moșiile lui. Până atunci nimeni nu îndrăznise, însă, să-l aducă în fața judecății, temându-se de înaltul lui rang și de trecerea ce-o avea. Slujbașii nu cutezaseră s-o facă, temându-și slujba, iar țăranii n-o făcuseră, împiedicați de înrădăcinata lor robie.

Dar se poate, oare, cu adevărat, întâmpla și altfel? Capetele se mai înălțau încă, să vadă dacă nu se ivește cumva vreun sol - dar nu, călăul și învârtea roata și-și ridică drugul de fier. Și un suspin pluti pe deasupra

întregii piețe. Marea mulțime de oameni adunată în piața de la Grève din Paris își descărca, astfel, într-un singur oftat, uriașa încordare. Căci se întâmpla cu adevărat ceva nemaiauzit: un gentilom era executat după legea obișnuită pentru toți ucigașii și tâlharii. Nu i se tăia capul cu paloșul, ca altora de seama lui, și doar nu era osândit pentru că ar fi ridicat mâna împotriva regelui. Ci era tras pe roată și rupt în bucăți spre a plăti nelegiuirile făptuite împotriva unor oameni sărmani. Un bărbat care murmurase mai înainte, îmboldit de nevastă-sa, se făcu acum foc și pară și strigă înverșunat: „Trăiască regele!”

Glasul norodului, care de data asta înclina de partea lui, nu ajunse chiar îndată până la Henri, care rătăcea singur, cu pași mari, prin saloanele înverzite ale parcului său îngrădit. Și-și spunea: „Dee domnul să se fi sfârșit”. Când clopoțelul ce sună ceasul osândei îi vesti, însă, începerea execuției, se opri din mers și își șterse fruntea îmbrobonată. Își spuse: „Smintiți se găsesc peste tot. Am cunoscut unii care și-au pierdut mințile din cauza urii și alții care și le-au pierdut din pricina dragostei. Ucid de dragul celor trecătoare și de dragul celor veșnice, spre a câștiga nemurirea după care tânjesc sau o femeie pe care o doresc. Căci cerul și femeia zămislesc, deopotrivă, viața și sunt, amândouă, pricinile crimelor noastre. Unii devin proroci, ca predicatorii care prevăd moartea mea și mă înștiințează despre asta. Alții fac farmece cu chipul meu de ceară, ca să-mi pricinuiască moartea. Și fie că mă gândesc la frigurile mele, mătușa Montpensier, la omul ce înfuleca o dată cât șase, fie că-mi amintesc de domnul d’Estrées care fura de neghiob ce era, de vânătorul de muște Brissac sau de strategul de dragul strategiei Parma ori de Mayenne, care nu uită și nu învață nimic; fie că îmi apare în fața ochilor doar Rosny, cel cu picioarele pe pământ, care ține totuși la bani la fel de mult ca la onoarea lui - peste tot, dumnezeu să mă ierte, sunt smintiți. O să mai am

mult de furcă și cu cererile lor nesăbuite, și cu faptele lor înșelătoare, și cu pofta lor de a vedea sângele curgând. Iar când în cele din urmă au să mă nimerească - după ce au să mă nimerească, atunci au să-și vină în fire și nici nu vor bănui măcar că au fost vreodată smintiți".

Clopoțelul mai țiui o dată, pentru cea din urmă oară, și amuți. Henri plecă fruntea și se rugă din tot sufletul pentru domnul de Lionne: „Fie-ți milă de el, doamne. A iubit prea mult femeile!" Dar gândul celui ce se ruga se prosterna nu numai în fața domnului, ci și în fața domniței sale: dânsa era aceea care trebuia să-l ferească de orice nesăbuire, de orice neomenie, de orice nemernicie, de orice înjosire. Căci se simțea mereu pândit de toate acestea, dat fiind că omenescul cuget se mișcă pe poteci strâmte, printre prăpăstii care-l ispitesc și-l ademenesc. „Numai tu poți da pacea, numai tu poți da liniștea!" își spunea în gând.

ÎN JURUL LEAGĂNULUI

Iezuiții voiau să-i dea un duhovnic și regele îi tot ducea cu vorba. Cu toate că simțea prea bine: deveneau cu atât mai primejdioși, cu cât izbutea mai multă vreme să le scape din mâini. Dar nu putea să împingă umilința mai departe. Francezii de amândouă credințele nu-i arătau nici un fel de recunoștință pentru asta. Față de Roma făcea mereu pe fiul credincios și pe jălbarul preaplecat, dar singura răsplată era batjocura, pe care socotea că o merita și la care răspundea cu blesteme, auzite, însă, numai de domnul d'Armagnac. Abia dacă îndrăznea să lipsească de la vreo liturghie, oricât de grabnice treburi avea. Și chiar

când nu se putea altfel, încerca să găsească scuze.

— Am muncit spre folosul obștesc în loc să mă fi dus la liturghie. Îmi pare astfel că, deși m-am depărtat de dumnezeu, m-am apropiat totuși de el.

Cu chiu și vai izbutea prin asemenea vorbe să-i facă pe prelați să-i treacă cu vederea absența. Și încă aștia erau cei mai îngăduitori.

Proaspăta armată a iezuiților, pornită pe luptă, nu trecea însă nimic cu vederea, nu uita nimic. Curtea era pornită împotrivă-le. Parlamentul din Paris le deschisese un proces fiindcă acești părinți nu ridicau în slăvi puterea lumească a regilor, cum se obișnuia acum în Europa, ba chiar dimpotrivă. Henri, singurul care era de aceeași părere cu ei în această privință făcu astfel ca procesul să aibă un sfârșit foarte blând. Cu totul altfel se purtară însă sfinții părinți, care socoteau blândețea și indulgența față de vrăjmașii lor ca o nelegiuire, mai mult: ca singura nelegiuire de care nu le era îngăduit să se facă vinovați. Răsturnarea regelui Franței fu dar luată în dezbatere de ei atât înlăuntrul țării, cât și în Spania. Cărțile polemice ale iezuiților se îmbogățiră cu câteva capitole - iar încheierea și cea din urmă poruncă a lor era negreșit: uciderea tiranului.

Henri se feri să arunce în luptă forțele lui spirituale - hughenoții lui - fie că-și spunea că putea să aibă mai târziu nevoie de ei, fie că nu. Căci s-ar fi putut întâmpla să mai aibă nevoie de ei. Arques și Ivry nu sunt bătălii pe veci uitate, oricât ne-am sili să nu le pomenim. În palatul Luvrului se află câteva sipete pregătite în mare taină - și vor rămâne acolo, la îndemână, până la sfârșitul domniei. Cu voia lui dumnezeu, n-o să avem nevoie nici de sipete, nici de hughenoți; de altfel, suntem hotărâți și plini de încredere că vom putea împiedica să se împlinească ursita. Un rege și un părinte al poporului său nu trebuie să aibă favoriți, nimeni nu trebuie să fie prea aproape de sufletul

lui. Cei care au săpat via domnului abia în ultima clipă vor fi răsplătiți la fel ca și ceilalți. Și Henri se purtă mai aspru chiar cu cei care o săpaseră de la început, decât cu cei ce i se alăturaseră mai târziu.

Philippe Mornay auzi din timp un glas lăuntric care-i spunea că devenise o povară pentru regele său. Nu i se mai dase prilejul să raporteze asupra șederii în Anglia ca înainte, între patru ochi, de la om la om. Ci înmânase numai regelui un memoriu prin care îl încredința că prietenia Elisabetei era nezdruncinată. Puțin după aceea regina își chemă înapoi trupele trimise în Franța în ajutorul regelui. După care Mornay o șterse, fără multă vorbă, spre orașul său Saumur, unde fusese numit guvernator încă de răposatul rege. Ba făcu chiar ceva mai mult: întări orașul așezat pe Loire. Iar, pe lângă asta, mai alcătui, după obiceiul lui, și scrieri teologice. Și supuse regelui, dar trimițându-i-l din orașul depărtat unde se simțea în siguranță, planul, închipuit până în cele din urmă amănunte, al întemeierii unei biserici de stat galicane. La acest plan adăugă încredințarea că din parte-i simțămintele rămăseseră aceleași, că devotamentul îi era de neclintit. De altminteri Mornay socotea convertirea regelui numai ca o vremelnică întunecare a minții. Dar se întări în Saumur și răspunse cu fel de fel de pretexte la chemările regelui de a veni la Paris, în cele din urmă plecă totuși într-acolo, căci vechea dragoste era mai puternică decât neîncrederea.

Turenne, celălalt mare protestant, nu-și mai încredință niciodată de bună voie soarta în mâinile regelui, ci trebui să fie prins în cursă, printr-un vicleșug, de către omul de încredere Rosny, care primi pentru fapta lui titlul de duce. Moștenind țărișoara Bouillon, Turenne nu se mulțumi s-o întărească, cum făcuse Mornay la Saumur, ci începu a-și zice prinț neatârnat, după pilda altor seniori ce se jucau, prin alte locuri, de-a neatârnarea. Căci regelui Henri îi era

hărăzit să aibă de-a face și cu răzvrătiți protestanți, în afară de ceilalți, obișnuiți. Mulți hughenoți, care erau prea slabi spre a se putea răscula împotrivă-i, auziră totuși că și-ar fi bătut joc de ei. Aflând că un doctor trecuse la catolicism, regele îi luase cică în râs pe protestanți:

— Se vede că-i bolnavă rău religia voastră, dacă doctorii nu mai au nici o nădejde.

Glumea pe socoteala lor și le cerea să-i ghicească adevăratele gânduri; dar ei nu se pricepeau s-o facă. După cum cel mai puțin puteau să înțeleagă că el îi păstra - nu pentru vreun nou război, ferească sfântul; de-ar fi să avem vreunul, suntem în stare să-l purtăm și fără ajutorul lor. Gândul lui Henri era să pună pe picior de egalitate vechea-i credință cu aceea a celei mai mari părți a norodului, atât în fața legii, cât și ca prețuire în ochii oamenilor. Până acolo mai avea însă drum lung de făcut. Iar cei dintâi pași erau: umilirea în fața Papei, amăgirea iezuiților, asprimea față de prieteni, o glumă ușuratică. Dar nu pierdea din vedere ținta, nimeni altul n-o știa și nici nu trebuia s-o afle. Când va elibera și va garanta însă pe deplin „Religia” în regatul său, își va fi căpătat propria-i îndreptățire și va fi atins vârful cel mai înalt al domniei sale. Va trebui însă să devină un mare rege pentru a împlini aceasta.

La urma urmei nici cel mai bun slujitor al său, Rosny, nu-l înțelegea. Și nici Agrippa, care-l iubea ca nimeni altul. Rosny își închinase viața statului și deci și regelui. Era o făptură cioplită în piatră; oricine împiedică înălțarea regelui trebuie înlăturat, fie chiar și scumpa domniță Gabrielle; și nu putea fi clintit din acest gând, chiar dacă pentru o vreme închidea ochii. Cu atât mai puțin se sinchisea dar cel mai bun slujitor de înstrăinarea fraților săi întru credință. Fiecăruia după cum i se cuvine. El rămânea neclintit în armura lui; ba porunci chiar să fie și pictat în armură și-și atârnă tabloul într-una din încăperile Arsenalului, palatul în care făcea socoteli și întocmea

ordonanțe. Drumul vieții lui de până atunci fusese plin de aventuri cavalerești, destule spre a alcătui un roman, dar nu Rosny avea să le aștearnă pe hârtie, căci de timpuriu se îndeletnicea cu adunarea datelor pentru cartea lui despre gospodărirea regatului. Gata, destul cu romantismul - dacă Rosny fusese cumva vreodată și altceva decât un prozaic nevoit să trăiască în împrejurări romantice.

Romantic rămânea însă Agrippa, pentru că așa îi era firea. Într-un rând, domnul d'Aubigné se certă cumplit cu domnul de Rosny - ca doi vechi prieteni care, la drept vorbind, au încredere unul în celălalt, știu că n-au să se trădeze unul pe celălalt, așa încât pot împinge cearta până la mărturisiri. Agrippa ceru:

— Să n-aud o vorbă împotriva frumoasei, încântătoarei femei care a pus stăpânire pe inima regelui. Dacă n-ar fi fost scumpa domniță, n-am fi văzut nici geniul lui atingând o asemenea vigoare și luând atâtea înfățișări. Noi înșine n-am fi avut nimic de câștigat din asta și mai cu seamă domnia-ta, domnule de Rosny, care ai fi rămas un ofițer mediocru - cum și ești, adăugă Agrippa în treacăt.

Cuprins de o mânie rece, Rosny mărturisi:

— Toate bune și frumoase. Dar scumpa domniță îl înșală pe rege cu domnul de Bellegarde, de la care are și copilul ce l-a dăruit regelui.

— Să ne batem în duel, domnule! îl provocă aprinsul și măruntul Agrippa.

Dar adversarul îl privi de sus cu o zdrobitoare ochire de smalț albastru.

— Înainte de a te spinteca, i se adresă domnul de Rosny, fă la iuțeală niște stihuri și înfățișează frumoasa, încântătoarea pricină a certei noastre în versuri care au să fie mediocre - cum ești domnia-ta ca ofițer și poet, adăugă și el în treacăt.

Agrippa era prea mândru spre a lua apărarea talentului său. Despre stihuri și despre dueluri nu se vorbește. Dar

rosti - și se înălță parcă într-atât, încât amândurora li se păru că privea acum de sus:

— I se dau regelui fel de fel de pamflete. N-aș vrea să fiu cel ce și-a luat o asemenea misiune.

— Ce-o mai fi și asta? exclamă Rosny, dar nu cu ton de întrebare, ci numai spre a-și arăta disprețul.

Căci avea păreri bine întemeiate despre îndatoririle lui. Agrippa, duelgiul, visătorul, coate-goale nu-și da niciodată seama de realități; pentru un Rosny, însă, datoria însemna același lucru cu dezvăluirea realităților.

Și Rosny urmă:

— Câmpul de bătălie al domniei-tale sunt vorbele, indiferent de înțelesul lor, numai să sune bine. Și dacă nu mă înșel, ar fi preferabil să nu te arăți în fața maiestății-sale, întrucât se știe că ai pălăvrăgit. Ai pălăvrăgit că de sărăcia poporului e de vină scumpa domniță. Nu-i vorbă, această doamnă și primește mai mulți bani decât domnia-ta. De altfel pamfletele cuprind chiar aceleași învinuiri, și un om al datoriei trebuie să le înmâneze regelui spre a le citi, în loc să facă glume proaste în spatele lui, fugind de răspundere.

Agrippa nu auzise, însă, decât un singur lucru:

— Eu să nu mă arăt în fața lui? Eu?

— Dacă ții la viața domniei-tale. Te ucide, a și spus-o.

Dar Agrippa și ieșise, încălecase și galopă spre palatul Luvrului. Henri tocmai șosea și el acolo.

— Sire, am venit ca să vă puteți ține de cuvânt și să mă ucideți.

În loc de orice alt răspuns, Henri îl îmbrățișă. Și amândoi, lipiți unul de altul, își ascunseră lacrimile. Apoi regele își duse vechiul prieten în casa Gabriellei, aflată în apropiere; stăpâna lipsea de acasă. Îl ridică din leagăn pe Cezar al lui și-l puse în brațele domnului d’Aubigné.

— Sire, e leit maiestatea-voastră, rosti bunul prieten în ciuda celor ce vedea, căci copilul avea oasele mari, era

blond, cu ochi albaștri și semăna în totul mamei.

Iar Henri spuse:

— Nici vorbă. E al meu și de asta i-am pus numele da Cezar.

— Un nume care țintește departe, observă Agrippa. Marele Iuliu Cezar a șters, în imperiul lui, clasele: le-a făcut pe toate deopotrivă și mai prejos decât suveranul. Prin osârdia lui, noroadele din jurul Mediteranei au fost unite. Ceea ce înseamnă că ele trebuiau să asculte de un singur stăpânitor.

— Și tocmai de aceea să înceteze de a mai fi înrobite, adăugă repede Henri, trecând îndată la altă idee. Copilul ăsta nu știe încă nimic despre astfel de gânduri. Ochii lui vorbesc numai de neprihănirea ori de goliciunea începutului vieții. Și totuși, câte nu se spun de pe acum despre el și despre nașterea lui. Sfătuiește-mă ce să fac!

Bunul prieten îl sfătui cu aprindere:

— Maiestatea-voastră să ia în râs pălăvrăgelile, pamfletele și chiar și gluma proastă pe care un biet nemernic și-a îngăduit-o, fiindcă pensia ce i-o serviți e prea mică.

— O s-o mărim cu alt prilej, hotărî Henri cuprinzându-l din nou pe Cezar în brațe. Am de luat în râs destule lucruri, sunt nevoit să fac pe nebunul de destule ori; chiar azi a trebuit să-mi bat joc de un predicator, care m-a ocărât în biserică plină de oameni, fiindcă i-am șoptit ceva la ureche scumpei mele domnițe.

— În timpul predicii? întrebă Agrippa. Și tot el dădu răspuns: Regele are tot dreptul s-o facă. Se poate plimba cu dânsa pe străzi, poate pune la cale vânători în cinstea ei și e mai bine s-o asculte pe dânsa, decât pe un necioplit ca domnul de Rosny.

Henri:

— Lasă-l pe Rosny. Muzele nu l-au răsfățat; dar se împacă foarte bine cu zeița Minerva, ca să nu mai vorbim

de Mercur. Ți-am cerut sfatul în legătură cu greutățile pe care mi le face nu Gabrielle, pe legea mea că nu dânsa, ci - urmă sudalma scornită chiar de el - mătușa ei, de Sourdis, care-mi scoate peri albi. Lua-o-ar dracu’ de mătușă!

— De ce? întrebă Agrippa cu un glas nevinovat, dar clipind din ochi, șăgalnic.

— Parcă tu nu știi! I s-a năzărit să fie mamă. Îmboldită de pildă ce i s-a dat, s-a grăbit s-o urmeze.

Bunului Agrippa i se făcu milă de cumplita încurcătură a regelui său.

— De ajuns, sire! Știu totul. Nepoata are să țină deasupra cristelniței băiatul mătușii, iar maiestatea-voastră are să-i fie nașul.

— M-am și grăbit s-o făgăduiesc, mărturisi Henri.

Agrippa:

— Declarați vreun război și scăpați de toată povestea.

Henri:

— Lasă gluma. Tu ce crezi? Dar serios.

Agrippa:

— Eu nu mă pot dumiri dacă o s-o luați vreodată în căsătorie pe doamna d’Estrées, de Liancourt sau marchiza de Monceaux și dacă dânsa are să fie regina noastră.

Henri:

— Să nu te îndoiești.

Umbla repede prin încăpere, până la un capăt al ei. Agrippa o măsură până la celălalt capăt. Și de-acolo cuteză:

— Dar domnul de Rosny? Pețește trei prințese deodată. Toate sunt gata să se mărite cu maiestatea-voastră, și pe deasupra și iubita?

— Lasă-l să pețească, rosti Henri disprețuitor. Are să vie totuși și ceasul meu.

De la peretele dimpotrivă, Agrippa rosti:

— Frumoasa și încântătoarea voastră stăpâna e cea mai vrednică să domnească și peste noi. Căci e de o seamă cu

noi, și numai mulțumită iubirii voastre s-a înălțat deasupră-ne. Și așa și trebuie să fie. O și văd în închipuirea mea, care o ia înainte. Ochii curtenilor și ai oamenilor de rând se vor deschide abia după ce lucrul se va fi întâmplat.

— Dă-mi mâna, exclamă Henri, care auzise tocmai ceea ce voia să audă.

Veni spre mijlocul încăperii, Agrippa se îndreptă și el într-acolo și rămase o vreme aplecat adânc asupra mâinii stăpânitorului său. Nu prea se simțea la largul lui, conștiința îl cam mustra, se îndoia și de sfatul ce-l dăduse, și de hotărârea regelui. Care rosti ca pentru sine însuși:

— Atunci pot face și cheful mătușii și să-i botez copilul.

Agrippa înălță capul, dar numai capul.

— Parcă ce mare scofală, murmură apoi de jos, încercând să pară vesel, pentru ca vorbele-i să nu sune prea trist.

UN MISTIC

Botezul micuțului de Sourdis, ori cine știe cum o fi trebuit la drept vorbind să se numească, avu loc în vechea biserică, cea cu clopotul cel mare, și fu cum nu se poate mai strălucit. Strada era plină de privitori care aveau de ce să se minuneze, ba chiar și de ce să se mânie. Regele se ivi, ca naș, în toată fala lui, iar iubita-i, nașă, abia se putea ține pe picioare, de încărcată ce era cu giuvaericale. Cele mai înalte doamne ale totului o urmau ca doamne de onoare, un mare senior ducea vasul cu sare, un altul cristelnița, iar copilul era purtat în brațe de o mareșăleasă. Micuțul era voinic și greu, încât nașa fu cât pe ce să-l

scape. O doamnă spirituală de la Curte observă că micuțul era așa de greu pesemne din pricina peceților regești care-i atârnau de dos.

Vorbe prin care voia să spună că adevăratul tată era cancelarul de Cheverny, acela cu cristelnița. Alții erau, însă, de părere că tatăl copilului era unchiul său, adică episcopul care-l boteza. Oameni buni, ce lume! Curtea lua totul în glumă. Dar cu cât oamenii se aflau mai departe de locul întâmplărilor, cu atât le pierea pofta de a glumi. Afară, în stradă, se spuneau vorbe aspre; nici una, însă, nu-l privea pe regele Henri.

Regele - dumnezeu l-a pus deasupra noastră și ne închinăm în fața lui; cine i-a sărutat genunchiul nu mai îndrăznește tot restul zilei să ia nimic în gură. Fiorul domnului dumnezeu a fost trecut asupra făpturii stăpânitorului. Oricine o știe - numai el nu? Își bălăcește trupul miruit în aceste ticăloșii strigătoare la cer. Din păcate este el însuși adulter și acum se gândește să înalțe până la el o femeie adulteră, ba mai și botează împreună un copil din flori. Între timp își mângâie ibovnica în fel și chip - cei care apucaseră să găsească un loc în biserică avură destule de văzut. Iar cei de afară, care nu văzuseră nimic cu ochii lor, vorbeau cu atât mai vârtos de pângărirea sfintelor taine și a monarhiei.

Un tânăr onorabil și îmbrăcat cuviincios în negru bolborosea, pierdut în mulțime, vorbind cu sine însuși. Nu-și dădea seama ce face, iar când își venea în fire arunca priviri sfielnice în jur. Fața îi era pământie, cu pete vinete, sub ochi avea cearcăne adânci, clipea mereu din gene și-și spunea: „Din ce în ce mai bine! Dă-i înainte! Săvârșește păcatul împerecherii în timp ce se săvârșesc sfintele taine. Te văd, deși ne despart zidurile bisericii. Știu eu cum vine asta. Nici tu, rege, n-ai să te spovedești; și eu am închis păcatul în mine și acum port în suflet, orice aș face, veșnica afurisenie.”

— Acum te-ai trădat, șuieră o voce în spatele lui.

Tânărul se întoarse tresărind, făcu ochii mari, încercă să deslușească cine îl amenința, dar nu putu înfrunta privirea care-l sfredelea.

— În sfârșit! suspină. Nu mai puteam îndura, ridicați-mă și duceți-mă.

— Urmează-mă! porunci necunoscutul.

Dar nu-l duse pe tânărul îmbrăcat cuviincios la vreun post de poliție, ci la mânăstirea din imediata vecinătate a bisericii unde se săvârșea nelegiuitul botez. Fură lăsați să intre, poarta se închise după ei, lanțul zornăi, intrară într-o încăpere goală Necunoscutul zăvorî ușa. Fereastra înaltă era zăbrelită. Se lăsa seara. Tânărul palid fu astfel așezat, încât cele din urmă raze ale soarelui să-i lumineze fața și mâinile. Necunoscutul făcu doar un semn, iar sufletul înspăimântat și începu să se descarce în timp ce vorbea, își frângea degetele.

— Mă numesc Jean Chastel. Tatăl meu, Pierre Chastel, e negustor de pânzeturi, are o prăvălie peste drum de tribunal. Am învățat la iezuiți, acum studiez dreptul. Am o fire de desfrânat; din copilărie am fost așa, nu-mi amintesc să fi fost vreodată altfel. Nimeni nu mă cunoaște.

Și spunând asta, tânărul se înfioră și gemu.

Cel care îi lua interogatoriul se oțărî:

— Vierme ce ești, te fudulești că ai închis în suflet păcatele-ți scârboase. Te sucești și te învârtești, îți acoperi ochii și horcăi desfătându-te cu firea-ți păcătoasă. Firea ta ți-a dat-o dumnezeu, om mai vedea noi de ce. Nu ți-ai spovedit niciodată faptele mârșave și acum te lauzi cu asta și crezi că dascălii tăi n-au știut nimic.

— O, din păcate, nu știu nimic, murmură tânărul înfricoșat.

Bănuia, însă, că acum avea să urmeze judecata. Frica de această judecată îl împinsese de multă vreme dintr-un păcat împotriva firii în altul. Nu mărturisise niciodată

duhovnicului ce făcea și în acest chip se cufundase și mai rău în păcat.

— Nu m-am spovedit niciodată, murmură. N-am mărturisit niciodată la spovedanie cumplitul meu păcat. Acum e prea târziu, nici un preot n-are să mă mai dezlege, cuminecătura e pentru toți, numai pentru mine nu. Dacă aș fi un ucigaș, aș fi în stare să ridic mâna până și asupra regelui.

— Părinții iezuiți au și hotărât care-ți va fi soarta. Noi te cunoaștem, și am și hotărât ce facem cu tine - și necunoscutul, care știa acum că nu mai e un necunoscut, coborî glasul și repetă: „Noi”.

Tânărul ce păcătuia împotriva firii lunecă de pe scaun, cuprinse, strigând, genunchii din fața lui și începu să-și descarce cu glasul stins negru-i suflet în urechea plecată. Iar iezuitul asculta totul și întărea, fără vreo milostivire de prisos, spaima omului.

— Spovedania nu mai poate fi, se înțelege, de nici un folos, pentru un sodomit ca tine. Nu mai poți afla liniște nici în lumea asta, nici în cealaltă. Da’ cine știe, s-ar putea totuși să-ți răscumperi de la tatăl ceresc afurisenia veșnică, primind aici pe pământ o moarte de martir.

— Mai bine aș fi un ucigaș! se văicări nenorocitul.

— Așa spui. Însă un ticălos ca ține numai năzuiește după asta, dar nu trece niciodată la fapte.

Păcătosul:

— Nespus îl invidiez pe gentilomul care și-a vârât picioarele în burta spintecată a fetei și a fost sfârtecat în patru. Și-a răscumpărat păcatele.

Iezuitul:

— Tu nu poți să scapi așa de ușor. Ai să pornești de-a dreptul către aceeași genune a iadului ca și un anume altul; care de asemenea mânjește tot ce-i sfânt cu desfrâul lui și își îndreaptă poftele hâde - încotro și le îndreaptă? Însăși dumnezeirea trebuie să i le mulțumească. Îți

seamănă întru toate. Și totuși tu nu ești decât un vierme, pe când el e vasul sfințit al voinței supreme, al maiestății. Al maiestății de care își bate joc.

Păcătosul:

— Totuși, eu sunt făcut după chipul și asemănarea lui și el după ale mele. Asta nu mi-o poate lua nimeni.

Iezuitul:

— Și ai să și pleci o dată cu el de pe lumea asta, dacă s-o lăsa în nădejdea ta, ceea ce nu-i de fel sigur, însă. Desfrânat din naștere, își răzbună propria-i fire asupra altor desfrânați, îi ucide în chinuri și se hrănește cu nădejdea că își dobândește astfel, printr-un tertip, mântuirea păcatelor lui numai pentru că acestea sunt ispășite de păcătoși de o seamă cu el.

Păcătosul:

— Mi-ați spus chiar domnia-voastră că sunt de o seamă cu el. Cuvioase părinte, acum înțeleg prea bine: așa cum stau lucrurile, trebuie să i-o iau înainte și să-l fac să sufere ce vrea el să mă facă să sufăr.

Iezuitul:

— Nu eu am spus asta. Tu o spui.

Păcătosul:

— Și am s-o și fac.

Iezuitul:

— Ai să-ți afli astfel o moarte de martir; are să-ți fie greu, ticălosule, s-o înduri. Totuși, altfel ai să te canonești în vecii vecilor și n-are să te întrebe nimeni dacă vrei ori nu să suferi.

Păcătosul:

— Dar pot nădăjdui îndurarea celui de sus dacă fac o faptă bună?

Iezuitul:

— Păcătoși nărăviți și învechiți în rele au fost iertați pentru o simplă pomană, singura pe care au făcut-o, poate, în toată viața lor. Pe de altă parte nu se știe, însă, dacă

fapta cea mai cucernică și cea mai folositoare poate dobândi iar mântuirea o dată pierdută a sufletului. Cu îndurarea cerească nu te poți târgui, ci trebuie să te lași în voia ei, pe viață și pe moarte.

Păcătosul, după multe văicăreli:

— Mă las în voia ei.

Iezuitul:

— Aici a și trebuit să ajungem. Rămâne de văzut ceea ce eu, biet călugăr, nu pot hotărî: dacă fapta aleasă de tine e cucernică și folositoare, ori nu.

Păcătosul:

— Dacă el își poate spăla păcatele prin moartea mea, cu atât mai mult pot nădăjdui să le spăl eu pe ale mele prin moartea lui - el e rege doar.

Iezuitul:

— Sfârșește odată cu spălarea păcatelor tale, cuvioșii părinți nu-și pierd vremea cu așa ceva. Ei au să cerceteze faptele și păcatele unui rege care prigonește religia, dar îi îngăduie pe eretici.

Păcătosul:

— Cuvioșia-ta a avut dreptate spunându-mi că sunt un vierme. Mă mândresc că sunt un vierme.

ÎNCĂ NU

În ziua de douăsprezece decembrie regele și marchiza de Monceaux își făcură intrarea în orașul Amiens. N-aveau un alai prea numeros și se duseră de-a dreptul la consistoriu, ca o pereche obișnuită care dorește să se căsătorească și mai cere despărțenia uneia din părți. Li se

spuse că trebuiau să adaste până când soțul pârât va fi ascultat și se va fi apărat. Căci domnul de Liancourt nu dăduse până atunci urmare chemării. Respectul ce și-l datora îl făcea să amâne rușinea ce avea s-o sufere, cu toate că, la drept vorbind, și încuviințase, bineînțeles, făcând cuvenitele rezerve. În sipetul său avea adevărata și foarte însemnata sa mărturie, menită a fi citită după moartea sa și a fi păstrată pentru vecie.

În ziua de șaptesprezece, după ce perechea îl așteptase cinci zile, el se îndreptă, în sfârșit, spre casa judecătorului; era însoțit de notarul său, dar avocatul doamnei Gabrielle d'Estrées contestă depoziția amândurora. De față nu mai era nimeni altul, căci clădirea consistoriului fusese pusă sub pază. Așa cum îl cunoaștem pe domnul Nicolas d'Amerval de Liancourt, fără îndoială că se va fi rostit cu umilință. Pe de altă parte trebuie să se fi dovedit, însă, la fel de greu de încolțit de către vrăjmașul și prigonitorul său, care o reprezenta pe doamna d'Estrées, ca și un duh pogorât de pe alt tărâm.

După care avocatul o sfătui pe pârâtă, și chiar se înțelese cu dânsa și cu regescu-i iubit, să nu mai stăruie asupra neputinței învinuitului. Cea dintâi soție a învinuitului fusese o verișoară vitregă a domnului Jean d'Estrées, tatăl pârâtei. Un fapt de netăgăduit și pe care învinuitul îl putea recunoaște fără prea mare pagubă pentru onoarea lui, dar îndestulător pentru ca a doua-i căsătorie să fie declarată desfăcută.

Dar lucrurile nu rămaseră aici, căci judecătorul bisericesc ținea să scoată la lumină totul, cu cea mai mare severitate și nepărtinire, deși cu graba neobișnuită la care îl îndatora, în ciuda conștiinței sale, prezența regelui. Domnul de Liancourt fu dar pus în față cu pârâta și tras la răspundere pentru că nu-și împlinise îndatoririle de soț deși încercase adeseori. Ba trebui să asculte și mărturiile celor doi medici, a unui doctor în medicină și a unui

maestru chirurg, care, după câte spuneau, l-ar fi cercetat. Era, însă, greu de înțeles cum anume o făcură - întâmplarea trebuie să se fi petrecut în lumea viselor, pârâtul le arăta o față absentă, întreaga-i făptură părea ferită de restul lumii prin însăși sfiala ei, iar mândria-i ascunsă îl ridica, într-un chip foarte ciudat, deasupra tuturor celor ce voiau să-l condamne pentru neputință.

Judecătorul renunță dar să-l mai descoasă pe pârât și o întrebă de-a dreptul pe pârâtă:

— Cunoscând starea în care se află, ați primit să trăiți cu domnul de Liancourt ca frate și soră?

— Nu, răspunse Gabrielle.

După care urmă sentința, care declară căsătoria desfăcută - motivul hotărâtor rămânând verișoara vitregă. Ceea ce făcu să stăruie părerea că la drept vorbind domnul de Liancourt fusese învingătorul. De la rege își luă rămas bun cu cuvintele:

— Sire, nădăjduiesc că am fost în totul pe placul maiestății-voastre.

Era poate o izbucnire a trufiei sale, deși omul ținea capul plecat până în dreptul picioarelor și rămase așa până când perechea ieși. Nimeni nu izbuti să afle, însă, un răspuns.

Orișicum, scumpa domniță era liberă, restul avea să se mai vadă. Fericită și zorită, perechea se înapoie la Paris, coborând din trăsură în fața casei Gabriellei, unde aceasta se retrase ca să se schimbe. Dar regele, încălțat în cizme și plin de praf cum sosise de la drum, se văzu îndată înconjurat de o mulțime de oameni: verii săi Conté și Soissons veniseră însoțiți de cel puțin treizeci de gentilomi. La care se mai adăugară alți câțiva domni, veniți fără a fi aduși de nimeni, figuri noi la Curte. Străjerii nu-i cunoșteau, dar primiră poruncă să-i lase să intre, astfel încât până în cele din urmă oricine putu să intre în odaia în care se află regele, odaie nu prea mare.

Foarte bine dispus, regele glumea cu o fată drăguță și

bine legată, Mathurine, care făcea pe măscăriciul și era socotită, cu drept cuvânt, ca atare, la Curte. De vreme ce există slujba de măscărici bărbați, nu strică să fie și un măscărici femeie; iar un rege face bine că-i cercetează cu plăcere pe amândoi, Chicot și Mathurine, pentru a cunoaște firea oamenilor. În timp ce răspundea la saluturile gentilomilor, regele spunea nebunei vorbe galante, pe care nici el nici dânsa nu le luau, însă, în serios, cu toate că Mathurine îi cerea, cu ochii dați peste cap, o sărutare. Deodată se auzi un zgomot ca de palmă din pricina înghesuielii nimeni nu văzu ce se întâmplase.

— Ei, drace, nebuna mușcă! strigă regele.

Își duse mâna la buze; mâna se umplu de sânge. Un domn de Montigny, care se închinase adânc, spre a săruta genunchiul regelui, se ridică repede și văzu în spatele regelui un chip necunoscut, palid, rătăcit.

— Domnia-ta ori eu! strigă Montigny furios, unul din noi doi l-a lovit pe rege.

Îl înșfăcară atunci pe tânărul palid și la picioarele lui găsiră jungherul însângerat. Mai întâi încercă să tăgăduiască, apoi recunoscu, însă, că-l înjunghiase pe rege. Din pricina jocului regelui cu nebuna, nu-i nimerise, însă, beregata, ci numai buzele. Regele ceru:

— Dați-i drumul.

Dar omul întinse mâinile ca să fie legat și ridicat. Nu voi să spună cine era și își arătă numai vârsta: optsprezece ani.

Chirurgul cusu pe loc buza. Ar fi trebuit să mai împungă de câteva ori cu acul, dar regele nu mai răbdă durerea. Din care pricină și rămase cu gura, vederat, strâmbă - iar lumea nu întârzie să spună că arăta așa fiindcă nu era sincer. Fermecătoarea Gabrielle venise fuga când începuse operația. Sprijini capul iubitului domn și stăpân și îl sărută pe ochi, pentru ca el numai pe dânsa s-o simtă și nimic altceva. Iar când îl auzi gemând, își înturnă frumosu-i chip

în toate părțile, dar nu întâlni decât priviri înghețate și înțelese: „Dacă nimerea cu o palmă mai jos, aș fi rămas singură-singurică și ar fi trebuit să plec, dacă m-ar mai fi lăsat să trec printre ei”. Și trăsăturile feței i se schimonosiră; nu mai era frumoasa Gabrielle.

Deși rana îl durea, regele nu era prea speriat și arătă că nu merita să se ducă mai devreme la culcare pentru atâta lucru. Ba se îndreptă chiar spre catedrală și luă parte la *te-deum*. Ucigașul cu ghinion fu judecat după trei zile și executat, fără a-i fi numit pe cei ce-l puseseră la cale, cu toate că fusese supus caznelor spre a vorbi. Dar vinovații fură totuși descoperiți, și parlamentul regal hotărî ca unul dintre foștii săi dascăli să fie spânzurat. Cei din ordinul Iezuiților fură alungați peste hotare.

Atâta dârzenie îl hotărî în cele din urmă pe Papă să dea înapoi; în scurtă vreme îl primi pe regele Franței în sânul bisericii. Cei din urmă partizani ai Ligii se străduiseră, fiecare după puterile sale, să împiedice acest pas. Folosindu-se de scurtul răstimp în care își mai puteau îngădui să zburde, Mayenne, Nemours, Épernon, Joyeuse și Mercœur, seniori unul mai puternic decât altul, ridicară armele, fiecare în provincia lui. Îi chemară pe spanioli din Țările de Jos, și pentru cea din urmă oară regele Henri trebui să facă față răzmeriței și războiului civil; dar vrăjmașii săi erau dinainte sortiți să fie înfrânți, căci vremea lor trecuse. Tulburările ținură totuși destul timp pentru ca regele, cu toată tăria sufletului său, să-și piardă o clipă curajul și să deznădăjduiască de bucuroasa-i strădanie.

Douăzeci de ani de bucuroasă strădanie, începută ca un neînsemnat rege al Navarrei, luptele, ostenelile, biruințele, luarea puterii, săritura în necunoscut și din nou osteneala - toate îi păreau acum zadarnice, a nu fi dus la nimic, nici la statornicirea păcii, nici la dragostea poporului, nici la chezășuirea domniei. Nu se înfricoșă de fel când încă un

ucigaș se năpusti să-l înjunghie, ci se simți mai degrabă mâhnit și obosit, cea dintâi oboseală - și aceasta i se citea pe față. Încât o doamnă de la Curte își îngădui să-l întrebe ce însemna acest nou fel de a se purta al veselului ei stăpânitor. Era oare nemulțumit de ceva? La care regele scăpă sudalma lui și își ușură inima cu un potop de vorbe - împotriva poporului și nu, ferească sfântul, împotriva puterilor care îl ațâțau și îl asmuțeau. Despre asta nici un cuvânt, nici chiar față de doamna aceea neștiutoare. Poporul - da, e nerecunoscător! Nu se gândește decât la atentate împotriva regelui său.

A cincea zi a noului an fu o zi nespus de tristă. O mare procesiune, regele o urmă în trăsura lui, caii mergeau la pas ca la înmormântare. Pe cine prohodesc? „Pe mine nu, gândi Henri, încă n-au pus mâna pe mine. Încă nu.” În mulțimea deasă se găsea pe ici, pe colo câte o gură spurcată, cu neputință de aflat a cui, dar care vorbea răspicat: „S-a și urcat în căruța care îl duce în piața de la Grève”. Sunt vorbe de care poți, deopotrivă, să râzi și să plângi, după cum ți-i inima. Henri nu tresări, ci îmbrăcat în negru cum era și cu plasturele pe buză făcu o mutră vinovată. Gura spurcată, cu neputință de găsit, părea să fi spus adevărul. Se îndrepta oare alaiul cu adevărat spre piața de la Grève?

Coborând din trăsură, în fața bisericii, regele fu primit de popor cu strigăte de ura, lucru pentru care gentilomii săi îl felicitară. Dar Henri murmură:

— Ei, mulțimea! La ce te poți aștepta din parte-i? La fel l-ar aclama, ori poate chiar mai mult, pe cel mai mare dușman al meu.

Era o zi tristă. După aceea mai urmară altele și altele; dar firea cu care omul se naște și rămâne toată viața biruie totuși până la urmă, deși oarecum schimbată, înavuțită. Firea sănătoasă nu se lasă doborâtă din pricină că pe pământ stăruie neghiobia și răutatea și că ele nu pot fi

dezrădăcinate nici chiar de cea mai cinstită silință. Dimpotrivă, se cercetează pe sine însăși, trage încheieri și capătă o mai mlădioasă înțelegere a vieții.

Henri își recăpătă deci pofta de a glumi - pofta de a glumi a tinereții lui, aceeași de totdeauna. Numai că acum îi lăsa frâu liber pe o altă treaptă a vieții, dezvăluind o viață lăuntrică mai bogată. Și mai ales se purtă cu el însuși fără a ține seama totdeauna de regulile suveranității, fără a lua un aer tainic și măreț. Lucru asupra căruia oamenii de rând păreau să fi ajuns pe căi necunoscute, la o înțelegere cu el. Și mulți simțeau cât de departe puteau împinge gluma cu dânsul, având, însă, grijă s-o facă la timpul potrivit. Vizitând bâlciul, Henri întâlni, în fața unei barăci, pe un glumeț, având chiar înfățișarea lui și îmbrăcat cum fusese și el într-o anume zi: în negru, cu un plasture pe buză. La un moment dat, pe mutra aceea de osândit la moarte se ivi sclipind o scânteiere, foarte bine izbutită, și poznașul care făcea pe regele începu să spună cu glas tare măscări. Oamenii se țineau de burtă de atâta râs.

Era limpede că nu i se putea face nimic și Henri nici nu voia să-i facă ceva, ci se descotorosi de poznaș dându-i niște bani, își văzu de drum și înțelese mai bine de ce nu izbutea să câștige dragostea norodului, de ce n-o prindea din zbor cum prindea cercul în jocul lui obișnuit. Dar nici nu putea câștiga atât de ușor dragostea norodului. Căci acesta cere de la cel ce domnește pe pământ același lucru pe care-l cere și de la cel ce stăpânește în ceruri: să fie cât mai strașnic, să nu i se cunoască gândul, să se țină la distanță. Norodul nu înțelege și nu iartă măreția înfățișată într-o haină de rând; el o va recunoaște doar mai târziu, când va fi garantată de înfăptuiri fără seamăn și de o faimă nezdruncinată. Așa încât abia către sfârșitul vieții, ori poate chiar după ce-și va fi dat sfârșitul, va dobândi dragostea norodului. Acum, încă nu. Nu-i încă nici ucis,

nici iubit.

După ultima încercare de a fi ucis, Agrippa îi spusese:

— Sire, ați abjurat Religia doar cu buzele: și iată că jungherul a nimerit de data asta gura. Ferească sfântul s-o abjurați cu inima!

Regele clătinase din cap, încuviințând. Iar în cele din urmă îl întâlni și pe învățatul în știința dreptului care rostise atunci, la Saint-Denis, vorba de rău augur, cu mult înainte ca aceasta să fi fost adeverită de o lovitură ucigașă. Magistratul se ferise să-l mai întâlnească pe rege și acum, când se văzură, plecă ochii. Dar regele îl liniști cu o blajină bunăvoință, fără a aminti de cea dintâi întâlnire a lor, ci se mulțumi numai să apese asupra ultimelor cuvinte pe care le rosti. *Nihil tam populare quam bonitas*. La care admiratorul său făcu ochi mari.

Așa se netezesc chiar cele mai povârnite, cele mai prăpăstioase încercări ale soartei, și până la urmă mintea le întâmpină fără frică - ori aproape fără frică. Nu că regele Henri ar fi privit cu simțămintele de mai înainte o gloată nepăzită ce s-ar fi adunat întâmplător în juru-i. Și într-un rând spuse:

— Mult popor. Sunt bucuros să-mi văd poporul. Numai că trebuie să mă obișnuiesc cu mulțimea.

După cum se bucură primindu-l și pe tânărul duce de Guise, și fu fericit că putea ierta. Căci tânărul senior înțelesese ceea ce nu intra încă în cap bătrânilor, anume că vremea răzmerițelor trecuse și pretențiile casei sale nu mai aveau nici un temei. Încât se înfățișă la palatul Luvru și se închină regelui, iar o dată cu el și casa de Lorena renunță la coroana Franței. Părintele său fusese strălucitul erou al Ligii și se bucurase de dragostea poporului. Și regele îi spuse domnului de Guise, ce stătea încurcat în fața lui:

— Să nu mai vorbim de ce-a fost. Nici unul dintre noi nu este orator. Știu tot ce-i de știut. Ai venit aici și are să-ți

meargă mai bine lângă mine decât acolo pe unde ai umblat. Am să fiu ca un părinte pentru domnia-ta.

Și-l îmbrățișă pe cel mai de seamă dintre vrăjmașii săi. După care se folosi pe dată de împrejurare, declarând război Spaniei.

Și Filip, stăpânitorul de odinioară al lumii, fu biruit de regele Henri. Care dobândi astfel cea dintâi izbândă răsunătoare asupra puterii mondiale. Din vremi cărora aproape că nu li se mai putea ține socoteala, armatele spaniole luptaseră mereu împotrivă-i, ascunse îndărătul vrăjmașilor săi lăuntrici; nu-i declaraseră nicicând, pe față, război și nu-și arătaseră adevăratul țel: cucerirea regatului. În sfârșit, Henri se întâlnise acum, față în față și fără mască, cu vechiul și urâtul vrăjmaș. Și, dimpotrivă, vrăjmașul lăuntric decăzuse până la a nu mai juca decât rolul unei slabe trupe de acoperire pe care o zdrobi o dată cu armata spaniolă - în chipul cutezător și îndoielnic în care Henri mai dădea și câștiga bătăliile lui: punându-și în joc viața. Cu câteva sute de călăreți își împinse vrăjmașul, în număr mult mai mare, acolo unde voi să-l aibă, și-l împrăștie. Căci rămăsese același, și părea iar regele Navarrei de pe vremuri, din anii tinereții. Și cu adevărat, a face pe regele Navarrei însemna a întineri. Ceea ce cu toți văzură, le-o spuse inima și ascultară cu gura căscată zvonul pe care Fama îl purta de-a lungul și de-a latul țării: „Avem un rege mereu tânăr, cel mai de seamă din câți sunt, altul ca el nu-i, și-i al nostru. În făptura lui ne întâlnim cu toții. Partidele, ligile și nici măcar credința nu trebuie să ne mai despartă. Nu mai luptăm cu sufletul înverșunat și întunecat. Luptăm cu măreție.”

Ei, dar toate astea vin și trec ca valurile. Henri o știe. Și chiar și în beția biruinței nu mai poate uita acum ce înseamnă mulțimea, nu poate uita că poporul nu-l iubește. Încă nu. Bătăliile sunt sărbători - ce-i drept, sărbători în care pui totul în joc - iar izbânzile o iau cu mult înaintea

adevărului. Încât mai trebuie să se ostenească și să se chinuiască mult până să iasă în vileag întreg adevărul asupră-i. Totuși, după un val de izbânzi viața pare mai lesnicioasă, o! mult mai netedă și mai blândă. Cei din urmă mari seniori, sau penultimii, i se închină, și printre ei se află și burduhănosul Mayenne. Grăsimea lui te face să-i plângi de milă; dar de ce trebuie să-ți birui totdeauna vrăjmașul abia când ajunge vrednic de plâns? Henri primi jalnica figură la Monceaux, la moșia marchizei - cu muzică, artiști, bucate alese și toate onorurile. Privi cum Mayenne făcu trei plecăciuni, în timp ce doi aghiotanți îi sprijineau burta grea. Henri lăsă, însă, să îngenunche. Totuși, în timpul plimbării pe care făcură mai apoi în parc, lungi pasul cât putu mai mult, până când grăsanul își pierdu răsuflarea: asta-i fu toată răzbunarea.

— Dă-mi mâna, domnule vere, mai mult n-ai a te teme de mine.

Și-i porunci lui Rosny să-i dea bolnavului să bea două sticle de vin bun.

Cum era de așteptat, Parlamentul nu voi să încuviințeze plata cheltuielilor războiului, sub cuvânt că poporul era prea sărac. Dar timp de douăzeci de ani nu fusese niciodată destul de sărac spre a se lipsi de luxul de a se înverșuna asupra lui însuși. Și iată că se ivise regele care îl mântuia, mai mult chiar decât de vrăjmași, de sine însuși. Regele răspunse Parlamentului său:

— Eu vorbesc așa cum mă îndeamnă inima. Firea francezilor îi împinge să nu iubească ce văd cu ochii. Când n-o să mă mai vedeți, o să mă iubiți.

O spusese fără amărăciune și fără tristețe, ci cu glasul care îi era cel mai obișnuit. Și Parlamentul înțelese: „Fie că mă iubiți, fie că nu, eu tot am să-mi duc până la capăt strădania, și am s-o fac cu inima bucuroasă”.

V. BIRUITORUL

FOCUL DE ARTIFICII

Două tunulețe trăgeau, pașnice ca niște jucării, spre cerul albastru. Deasupra parcului pluteau nourași de fum, ce se răsfirau îndată în aerul îmbălsămat. Dar doamnele de pe larga scară de onoare a palatului nu se sinchiseau de asta, ci continuau să râdă și să facă grații, să-și sprijine brațul alb pe câte o pernă roșie, să-și facă vânt și să-și întoarcă gâtul, cu o încercată gingășie, către cavalerii aflați cu o treaptă mai sus. Dacă subțirimea trupului i-o îngăduia, cavalerul își pleca genunchiul și rămânea așa, în spatele doamnei sale, tot timpul serbării.

La un semnal dat de focul mortierelor, aleile străjuite de garduri vii, umbrarele, saloanele înverzite, se umplură deodată de păstori, păstorițe și zeități câmpenești. Muzicanții, ascunși privirilor, cântau o pastorală gravă. Și cu toate că personajele baletului trebuiau să se arate așa cum fuseseră făurite de natură, așa cum își trăiau viața primitivă, nu făceau totuși nici o mișcare care să nu fi fost prescrisă de arta dansului, își mișcau picioarele cu socoteală, își legănau și își întorceau umerii cum o cereau regulile; până și tânărul faun o împungea cu cornițele pe juna păstoriță în tactul muzicii, iar aceasta își potrivea strigătele după tonul oboiului.

Frumoasa serbare dură cam un ceas, căci fiecare scenă trebui să fie repetată. În mijlocul rândului din față, stăpâna casei bătea din palme și încântătoru-i chip era îmbujorat de plăcere. Iar alături de dânsa, regele striga:

— Încă o dată!

Și baletul se reluă de la capăt. În cele din urmă, păstorii îmbrăcați în mătase trandafirie și galbenă rămaseră cu toții învingători; fiecare biruind câte un faun îi scotea blana tivită cu horbotă și și-o punea grațios pe umeri. După aceea ridica de jos fata cucerită, ținea frumoasa pradă pe brațele întinse și se învârtea furtunos. În lumina razelor lucitoare ale soarelui, în locul trupului păstoriței părea că se învârtește un nor de pulbere argintie. Iar sub acest nor, prietenul ei ardea ca o flacără. Șase perechi, șase asemenea flăcări pâlpâitoare și șase nori încinși de soare se învârtiră astfel până când aplauzele, ce nu mai conteneau, amintiră dansatorilor că trebuie să se oprească. Acum păstorii își așezară păstorițele pe pământ și toți doisprezece, mână în mână, se închinară în fața seniorilor și a doamnelor, surâzând fără a arăta oboseală, de parcă nu s-ar fi străduit de fel. Dar, la drept vorbind, se cam clătinau pe picioare, iar după privirile lor se vedea că totul se mai învârtea încă în juru-le. Cununa de narcise a celei mai tinere dintre dansatoare îi căzu pe nas și fata păru foarte stingherită. Atunci stăpâna casei se îndreptă repede spre dânsa, ca să n-o împiedice nimeni, îi așeză micuței cununa și îi sărută obrajii înfierbântați.

Regele își însoți înapoi de mână scumpa domniță, ceea ce pricinui numai murmure de încuviințare, în locul nemulțumirii pe care o stârnise Gabrielle, cu gestul ei prea pripit. De altminteri păstorii și păstorițele se retraseră și epilogul fu jucat de fauni, care făceau sărituri caraghioase ca de țap. La început săriră unul peste celălalt, apoi peste gardurile vii mai joase și la sfârșit se avântară peste cele mai înalte, dispărând cu toții, încât nu se mai auzi decât foșnetul frunzelor. Atunci muzica ascunsă privirilor pofti oaspeții să se pună în mișcare cu pași grațioși și măsurați, și întreaga societate se îndreptă în ritmul prescris spre palat și apoi, făcând ocolul marelui salon, spre mesele întinse. Regele se așeză la o masă mică, pregătită numai

pentru el și marchiză. Oaspeții se așezară la masa mare, având formă unei spânzurători. Și câțiva gentilomi se grăbiră să atragă luarea-aminte grăsanului de Mayenne asupra acestei asemănări. Dar foamea, dacă nu altceva, îl împiedică să guste această glumă. Alături de el se afla, în capul mesei, oacheșa soră a blondei stăpâne a casei.

Diana d’Estrées, acum soția mareșalului de Balagny, nu prea avusese noroc. Orașul Cambrai, unde soțul ei se aflase comandant, fusese luat prin surprindere de spanioli. E adevărat că orașul se afla în Artois, adică aproape în Flandra și trecea adesea dintr-o mână în alta. Încât gloria regelui nu putea fi întru nimic știrbită prin pierderea acestui oraș; tot el rămânea biruitorul Spaniei. Lumea știa numai de izbânzile sale și habar n-avea de Cambrai. E un mare rege, cel dintâi și singurul după maiestatea-sa catolică Don Filip; decăderea și pierderea faimei acestuia se datorau regelui Franței; o știa întreaga Europă, care așa vedea lucrurile și nu trebuia împiedicată să le vadă astfel. Era mai înțelept ca micile înțepături nici să nu fie luate în seamă, cu atât mai mult cu cât și învinsul pricepea că nu-i pot aduce foloase. Cel mult putea să arunce o umbră asupra unei serbări ca aceasta, mai mult nu-i era îngăduit să năzuiască. Niciodată n-avea să mai facă pe stăpânul în acest regat de parcă ar fi al lui. „E al meu, am plătit pentru el”, își spunea Henri.

Și orice ar fi făcut la masa aceea sărbătorească - fie că mesteca bucățele, fie că șoptea vorbe dulci la urechea scumpei domnițe sau ridica paharul în sănătatea lui Mayenne, vrăjmașul supus - gândul acesta îi venea mereu în minte. Puse pe un curtean, domnul de Sigongne, să istorisească ce anume născocise și repetase cu actorii săi: o piesă alegorică, cu personaje scoase din legendele celor din vechime - dar care îl glorifica pe regele Franței.

Chiar în aceeași seară piesa urma să fie jucată în salon, deși și de dimineață avuseseră un mare spectacol de balet.

Dar societatea, stăpâna casei și nu mai puțin regele erau dornici să-și desfete ochii, nu se săturau nicidecum de frumoasele roade ale închipuirii și de tâlcul lor măgulitor. Căci realitatea n-are, din păcate, un înțeles totdeauna plăcut, și trebuie răbdată cu chipurile serioase. Încât zile de-a rândul, de dimineață până seara, Henri ar fi dorit să le petreacă în veselie; era sătul de primejdii și însetat de plăceri.

În timpul mesei sosi vestea căderii portului Calais. Nu mai era vorba de un oraș la care se poate renunța, măcar pentru o vreme: de data asta era vorba de Calais, una din cheile regatului. În prima clipă se așternu tăcere în jurul mesei. Cu toții amuțiseră, unii de mirare, alții din pricină că se speriaseră și căzuseră pe gânduri, iar unii, care făceau o mutră acră, nu mai puteau de bucurie. Ia te uită, cardinalul de Austria, cu trupele lui germane, pune mâna, pe negândite, pe Calais, orașul și fortăreața din fața coastelor Angliei. Ce urmări are să aibă treaba asta pentru regatul Franței și pentru noua domnie? Spania a pus piciorul pe coastele franceze, iar dincolo regina îl reneagă pe vechiu-i prieten, pe protestantul care s-a înstrăinat de ai lui. Curând, dar, n-are să le mai fie prea la îndemână celor care iau masa cu el. Marchiza, al cărei rang și nume ar trebui să fie cu totul altul, n-are să mai adune multă vreme în poală, pusă la mezat, bănuții de care ne ușurează complicele ei, domnul de Rosny. Dar toată vina o poartă regele, și acum are s-o ispășească.

Asemenea simțăminte erau totdeauna gata să iasă la lumina zilei; căderea portului Calais le împinse pe buzele mesenilor și unii își astupară gura cu mâna. Iar ochii multora se îndreptară spre Mayenne, să vadă ce gândește. Mayenne își îndopase peste poate burduhanul și ar fi vrut să-l golească. Pentru el, știrea sosise într-o clipă nepotrivită; de-abia începuse să mistuie și acum trebuia să cântărească dacă nu închinase steagul prea devreme și nu

făcuse cumva o greșeală. Deși n-o prea credea, mai întâi ca să nu-și tulbure mistuitul și apoi fiindcă nu-i plăcea să fie înfrânt fără bun temei. Pe cardinalul de Austria nu-l putea suferi, după cum o și arătă. Căci Mayenne fu cel dintâi care sfâșie tăcerea, mârâind în paharul lui care împrăștie ecoul dogit și întărit al cuvintelor sale:

— Un slăbănog. Îl răstorni cu o suflare. N-o scoate nici el la capăt.

Și întoarse paharul cu gura-n jos.

Vorbise un cunoscător, unul care încercase el însuși să-i vină de hac regelui Henri. De aceea toți cei ce ciuliseră urechea să prindă vorbele lui Mayenne își îndreptară acum privirea spre Henri. Regele se așteptase la asta; chiar dacă, atunci când nimeni nu se uitase la el, își pierduse voioșia, acum și-o recăpătase în întregime. Și rosti către masa care avea formă de spânzurătoare:

— Ce s-a întâmplat e bun întâmplat. Calais s-a dus. Asta nu înseamnă, însă, că trebuie să ne dăm bătuți. Am văzut eu altele mai rele în războaiele mele. Acum e rândul vrăjmașului, apoi are să ne vină iar nouă apa la moară. Dumnezeu nu m-a părăsit niciodată de câte ori l-am rugat din toată inima. Și acum să cinstim amintirea celor căzuți - și apoi să-i răzbunăm, luând dobândă la dobândă.

Așa vorbi regele Henri. Mai rămase câtva timp pe scaun, și făcu semn cuiva. Când spusese „dobândă la dobândă”, privirile tuturora se îndreptaseră de la sine asupra domnului de Rosny, marele zapciu al regelui. Fața-i nemișcată păru înfricoșătoare, și fiecare dintre cei din jurul mesei se întrebă în gând cât va trebui să plătească pentru căderea portului Calais. Cu glasu-i rece, fără a privi pe cineva, Rosny rosti:

— Cardinalul de Austria n-a ocupat de-a dreptul portul Calais. A pus mâna mai întâi pe Cambrai.

Mareșăleasa, sora marchizei, tresări, gata să-i răspundă mânioasă. Dar înfățișarea ca împietrită a domnului de

Rosny nu i-o îngădui, ci, dimpotrivă, o sili pe biata Diane să-și plece ochii în farfurie, și la fel făcură și toți ceilalți. Pentru că altminteri și-ar fi putut ușor da pe față gândurile: neamurile scumpei domnițe și chiar dânsa, ăștia-s de vină. Se înavuțesc și dau pe mâna vrăjmașului orașele regatului.

Întru acestea i se aduse regelui ceea ce ceruse prin semnul pe care-l făcuse. Era un portret al reginei Angliei, pe care îl suci și-l învârti până când toți văzură pe cine înfățișa; o bătrână de șaizeci de ani, țeapănă și neobosită, care nu pierdea oraș după oraș, în timp ce benchetuia și se desfăta privind balete. Regele duse portretul la buze și toți crezură că-l sărută. Dar buzele sale nu-l atinseră, ci la adăpostul cadrei, ce-i acoperea fața, se îndreptară spre iubita care împărțea cu el masa cea mică. Gabrielle înțelese că voia s-o mângâie, dar de data asta nu dădu ascultare jurămintelor sale, șoptite ori numai mimate. Pălise. Vedea pretutindeni în juru-i vrăjmași. Și în clipa aceea i se părea că nici scumpul ei domn și stăpân n-o putea apăra de ura celorlalți. Ridică mâinile împreunate în văzul tuturor, de parcă s-ar fi rugat în iatacul ei. Se aplecă asupra portretului și depuse un sărut umil nu asupra marei Elisabeta, ci asupra cadrei de lemn care-i înconjura chipul pictat.

Cu toate acestea, domnul de Sigongne își putu înfățișa în aceeași seară piesa plină de tâlc, care fu întâmpinată cu multe laude - și nici nu s-ar fi putut altfel. Căci eroul ei era un rege, atât de biruitor, de învățat și de bine clădit, încât zeul Marte n-avu încotro și trebui să i-o dea în cele din urmă pe Venus în carne și oase, iar această zeiță îi făgădui feciori frumoși în și curajoși. După toate acestea, cinară mâncând stridiile mici care-i plăceau atât de mult regelui; Henri se prefăcu că și de data asta îi fac plăcere. Cel puțin, așa nu trebuia să vorbească - și avu răgaz să cugete că era potrivit să se mai arate câtăva vreme ostenit și nepăsător.

Chiar dacă slava l-ar fi putut amăgi până atunci, în ziua aceea înțelese că războiul nu era încă sfârșit. Dacă ar fi recucerit portul Calais dinspre mare, cum părea cel mai ușor și în care caz s-ar fi putut, desigur, bizui pe ajutorul reginei Angliei, s-ar fi ivit o îndoită primejdie. Pentru că la fel de sigur era că Anglia n-ar mai fi plecat după aceea de acolo și el ar fi avut doar de ales între a vedea înstăpânindu-se pe coastele regatului Anglia cea îndărătnică, ori Spania care în ceasul morții îi mai dădea câteva slabe lovituri.

De altă parte, în mintea regelui se trezi bănuiala că, la drept vorbind, în regat năvălise acum un nou vrăjmaș. Cardinalul de Austria, prinții lui germani, trupele lor: vechiul vrăjmaș își arăta o altă față. Căci casa de Habsburg are mai multe, e un imperiu mondial, o hidră. „Cum îi tai un cap, alte douăsprezece ridică limbi de foc asupră-mi. Trebuie să stârpesc toată dihania. Trebuie să mă măsor cu împăratul roman, cu monarhia universală și cu toate provinciile ei. Chiar și Spania nu e decât una dintre ele, iar stăpânitorul lumii, Filip, doar un împuternicit printre mulți alții. Mi-a fost dat, mi-a fost scris să stau singur împotriva întregii hidre care se numește creștinătatea."

Gândul unei atare meniri îl îngrozi. Abia cu câteva clipe mai înainte nici nu bănuise că i-ar fi încredințată. Acum și-o încredință el însuși, pentru întâia oară. I se întâmplase o mare nenorocire: ăsta-i fu gândul care-i trecu cel dintâi prin minte, își înțelesese noua menire și aceasta îi întrecea puterile.

Se ridică de la masă. Ar fi vrut să fie singur în întuneric, pentru ca nimeni să nu vadă cât de mare îi era spaima și ce nenorocire i se întâmplase. Iubita îi atinse, însă, temătoare, brațul. O privi și își dădu seama; spaima îi era împărtășită de iubită, care nu-i înțelegea, însă, pricina și n-o putea cuprinde cu mintea. Totuși suferea alături de el, căci devenise, prin simțurile și sângele ei, pentru tot restul

vieții, o bucată ruptă dintr-însul. De aceea o strânse la piept și se pierdu cu dânsa în întunericul grădinii.

Urcară pe terasa largă de sub ferestrele odăii lor de dormit, nimeni nu-i putea auzi acolo. Și Gabrielle șopti:

— Multiubite stăpâne, avem dușmani. Ca să-l puteți înfrânge pe cardinalul de Austria, mă gândesc să vând tot ce am și să vărs banii în tezaurul de război.

— Scumpa mea iubită, îi dădu răspuns Henri. Tu ești neprețuita mea avere. Să uităm de vrăjmași; dacă-i pomenim, numărul lor poate crește.

Era o aluzie ciudată. Gabrielle n-o înțelese și nici nu întrebă ce însemna, ci amândoi tăcură, de parcă ar fi fost vremea dezmierdărilor. Dar acestea suferiră o nefolositoare amânare din pricina nenorocirii care se dezlănțuise asupra lui Henri, adusă de un gând al lui. Ar fi vrut să-l depărteze, să nu-i mai fulgere niciodată prin minte. Din păcate, însă, chiar această îndepărtare cerea un dialog lăuntric cu misiunea primită. Căci pe măsura puterilor lui ori nu, misiunea îi fusese încredințată!

Își spuse că din tinerețe Spania, numai Spania a abătut asupră-i trude și lupte, indiferent cine îi stătea în față, de mâna cui erau trimise gloanțele ce șuierau pe lângă el, de câte orașe cucerise, de câți oameni adunase în juru-i, până când agonisise un regat. „A trebuit să jertfesc jumătate din viață și chiar mai mult. Acum aș vrea să mă bucur, în sfârșit, de liniște și să mă îndeletnicesc cu treburi pașnice. Ce naiba: Pirineii sunt destul de înalți ca să nu trebuiască să mai prăvălesc Ossa peste Pelion[1]. După ce n-am să mai fiu, n-are decât să vie alt dușman ori alte capete ce i-au crescut vechii dihănii. Eu unul m-am săturat. Și trase sudalma lui, în gura mare.

[1] Munți din Thesalia. Legenda spune că giganții, când s-au revoltat împotriva lui Zeus și au vrut să-l atace direct în cer, au prăvălit muntele Ossa peste Pelion. Cuvintele „a prăvăli Ossa peste Pelion” exprimă ideea că se acumulează dificultăți pentru a nu ajunge la nimic.

Gabrielle se simți mișcată de monologul din sufletul lui, cu toate că nu știa despre ce-i vorba. Și îi spuse:

— Sire, să fie adevărat că eu sunt nenorocirea maiestății-voastre? A căzut Calais și ura se îndreaptă asupra mea. Domnul de Rosny pe mine mă învinovățește.

— Scumpa mea iubită, rosti domnul și stăpânul Gabriellei aproape de buzele ei, dar răsuflarea îi era mânioasă. Pentru asta, domnul de Rosny are să se înapoieze chiar mâine la Arsenal, unde îi este locul. Pe când noi o să rămânem să ne petrecem toată ziua în ferma ta bine orânduită, privind la cele patruzeci de vaci bine hrănite păscând pe pajiștea înflorită. Toate doamnele au să-și arate în jurul tău rochiile de țară. Pentru că în jurul tău se învârtesc toate și tu ești fericirea mea.

— Scumpe stăpâne, îi șopti Gabrielle, află că am să-ți mai nasc un copil.

Și închise ochii, deși era întuneric; dar simți că inima lui bătea de bucurie. Nu-i mai auzi răsuflarea grăbită, îi răspunse la apăsarea buzelor și adânca tăcere a dezmierdărilor lor fu măsurată de bătaia inimilor amândurora.

Până când, jos în grădină, se auzi un trosnet și un șuierat. Spre cer se ridică o dâră de foc, închipui un arc, începu să cadă împrăștiind scântei și se stinse. Și de pretutindeni se auzi un „Ah!” scos de cei ce hălăduiau în întunericul grădinii ori pândeau de pe scara de onoare și de la ferestre să vadă ce are să mai urmeze.

Toată lumea știe, se înțelege, cum decurg asemenea lucruri. După cele dintâi, singuratice, artificiile încep să se ridice în mănunchiuri, până când tăriile cerului sunt săgetate de flăcări în formă de fântână, de raze, de snopi ori de ghiulele care luminează o clipită și apoi plesnesc, colorând firmamentul în albastru, alb și roșu. În cele din urmă, deasupra gardurilor vii începu să se învârtească o roată, ce împrăștia stropi argintii - și atât de departe

țâșnea ploaia de scântei, și atât de frumos, încât părea cu neputință ca acolo să mai fi fost tărâm pământesc. Ridicându-se din întuneric, grădina plutea, preschimbată într-un sălaș de zâne. Dar uite lebăda! Deasupra acestei împărății a fericirii, sus de tot, se ivise cu adevărat o lebădă; sclipitoare de albeață, își mișcă aripile, se opri, și se mistui răspândind minunatele sunete pe care le scot lebedele, zice-se, înainte de a muri.

Dintr-o dată se lăsă însă iar întunericul și curtenii își frecară ochii. Un foc de artificii, asta-i tot, după care îți vine să râzi deoarece, cu bună știință, te-ai lăsat amăgit și vrăjit. În timp ce arde, însă, prin mintea câte unuia străfulgeră gânduri îndrăznețe care, dacă n-ar fi fost trezite astfel, ar fi rămas neștiute. Străfulgeră cerul lăuntric al celui care le gândește, și-l fac frumos la privit. Henri își privi jocul de artificii din lăuntrul lui, tot cerul era numai o văpaie. Și, bucuros peste fire, primi menirea știută - de care puțin mai înainte se lepădase. Căci acum își spunea că o va duce la bun sfârșit și va zdrobi împărăția întunericului.

„Ori ei, ori eu. Mi-au jurat pieirea. Dar prin pieirea mea urmăresc ceva mai mult decât moartea unui om, urmăresc să piardă libertatea, rațiunea și omenia. Monarhia mondială, stăpână a lumii, a înghițit atâtea părți ale creștinătății, încât a devenit un balaur cu trup hidos și cu capetele veninoase. Țelul meu e ca popoarele să trăiască și să trăiască așa cum o cere rațiunea vie, nu având coșmaruri în pântecul umflat al puterii mondiale ce le-a înghițit. Am fost hărăzit să mântui popoarele care mai pot alege calea mântuirii și vor să străbată cu mine poteca cea strâmtă.”

În clipa aceea, în grădină, roata își împrăștia stropii argintii și deasupra acestora plutea lebăda. „Oricum, își spuse Henri, nimic nu-i sigur pe pământ. De ce ar fi atunci sigur un trist sfârșit? Pe mine n-au să pună mâna: regatul

meu le-a scăpat din gheare. Am să pun la cale, în numele domnului, o alianță a libertății cu regatele și republicile care au fost cruțate încă și pot sta cu fruntea sus în fața Habsburgilor.”

Acum în grădină se stingeau cele din urmă scântei, după care avea să domnească întunericul. „Dar cine-i, la urma urmei, acest Habsburg? se întrebă Henri. Un împărat, pe care călugării îl țin în aceeași bezná ca pe popoarele lui. Iar bolnavul de peste munți prea s-a umflat în pene. N-am nimic cu ei ca oameni; cât despre țara lor - la drept vorbind nici un gl0b pământesc nu arată în ce hal e. Se duce de râpă. Împărăția mea începe la hotarul de unde oamenii sunt mai luminați și nu mai sunt atât de nefericiți. Cu dumnezeu înainte!”

Iar cele dintâi vorbe pe care le rosti apoi către iubita sa fură:

— Doamnă, la drept vorbind, ce mediocră capacitate e Rosny al meu!

Căci chiar când zboară prin aer suliți de foc, iar în mijlocul lor odihnesc lebede, celui mai bun slujitor al său nu-i poate străfulgera prin minte ideea unei libere alianțe a regatelor și republicilor.

— Atunci nu eu sunt vinovată de căderea Calaisului? întrebă Gabrielle.

Și el îi dădu răspuns:

— Firele care ne leagă pe mine, pe domnia-ta, Calaisul și pe cardinalul de Austria sunt fără de număr. Doar dacă le poate bănui cineva cât timp luminează focul de artificii, și apoi le pierde iar șirul.

În vorbele lui se simțea oboseala.

— Să intrăm, îl îndemnă Gabrielle, și Henri își însoți scumpa stăpâna spre odaia amândurora, cea mai frumoasă din casă.

Intrând înăuntru, clipi din ochi, de parcă atunci ar fi văzut pentru prima oară patul. Saltelele erau de mătase

albă, pe pernele țesute cu fir de argint se îmbrățișau un H și un G. La capătul celălalt era strânsă o plapumă bogată, de damasc în dungi aurii și cârmizii. De pe baldachin atârnau perdele galbene din catifea de Genova. Bietul rege nici n-ar fi visat odinioară să doarmă într-un asemenea pat. Și iubita îi văzu șovăiala.

— Scumpul meu stăpân, învoiește-te cu gândul meu că trebuie să vindem totul ca să umplem tezaurul de război.

— Din păcate am avut visuri mult mai îndrăznețe, răspunse Henri. Și cât timp a durat focul de artificii am crezut că ele îmi lămuresc adevăratul înțeles al lucrurilor. M-am rătăcit în niște sfere foarte înalte - nici nu-mi mai dau seama cum am ajuns acolo. Și acum iată-ne pe pământ, facem ce ne stă în puteri, nici nu se poate altfel, iar ce vreau să fac în primul rând e să te iubesc pe tine.

CÂȘTIGUL

Ca de obicei, cea dintâi grijă fu găsirea banilor; de data asta, însă, grija pentru bani se preschimbă într-o adevărată spaimă. Căci în orice clipă se putea întâmpla nenorocirea ca în ajutorul Spaniei care abia mai mișca, să intre în luptă, cu toate puterile sale Imperiul roman[1]. Holdele regatului ar fi fost atunci călcate în picioare, orașele pârjolite de oști vrăjmașe cum nu mai fuseseră văzute pe acele meleaguri, de neamuri barbare din răsăritul

[1] Imperiul restaurat de Otto I, încoronat în 962 împărat de către papa Ioan al XII-lea, drept răsplată că l-a ajutat să-și consolideze situația. Din secolul al XII-lea a purtat denumirea de Sfântul imperiu roman de națiune germană. A durat până în 1806.

continentului, purtând săbii încovoiate și având cai mici și iuți, de oameni cu pielea galbenă și ochii alungiți. Dar nimeni nu prevedea și nu-și înfățișa prăpădul, în afară de rege, care se chinuia noaptea zugrăvindu-și-l în tablouri înfricoșate, pentru că el singur purta grijă de toate. Cei din jurul lui erau departe de a împărtăși aceste griji. Parlamentul din Paris se mâhnea doar că se cheltuiau prea mulți bani cu baletele marchizei, și chiar și Rosny socotea că regele sporea fără măsură primejdia.

După părerea bunului slujitor, cifrele pe care le pomenea regele erau arareori adevărate, și cel mai bine ar fi fost ca el nici să nu se amestece în asemenea treburi. Cei opt sfetnici în treburile vistieriei, în afară de Rosny, nu mai mâncau acum un milion și jumătate de taleri, cum își închipuia regele: Rosny sta de veghe. Iar pentru ca să faci rost de banii trebuincioși purtării războiului nu-i de ajuns să rășluiești câștigurile prisoselnice ale celor opt inși. Și, mai ales, lui Rosny îi plăcea să creadă că ordinea putea prinde rădăcini din ce în ce mai adânci, de vreme ce, în câmpul lui de activitate, el făcea tot ce era rațional. Cu atât mai puțin puteau înțelege, dar, vederile regelui, membrii parlamentului, a căror situație fusese, în sfârșit, reglementată. Când s-au mai văzut pe la noi săbii încovoiate, cai mici și iuți, oameni cu pielea galbenă și ochii alungiți?! La urma urmei civilizația nu poate fi ștearsă cu buretele.

Dar cine se ostenește, se străduiește ca ea să ființeze măcar de ochii lumii? Așa ar fi putut răspunde regele prietenilor săi, magistrații. Tăcu, însă, căci nu voia ca prin vorbele lui primejdia să pară și mai mare, nu voia să facă și altora cunoscute chinurile nopților lui. Și plecă la Rouen, împreună cu scumpa-i domniță; ținuse s-o ia cu el; iar el avea mai multe de făcut acolo. Intrând în oraș, unde fu întâmpinat destul de rece, își îngădui un răgaz care se vădi a nu fi nefolositor. Rosti apoi în fața stărilor provinciei sale

Normandia cuvântarea la care de mult se gândise. Lucrul se întâmpla în trapeza mânăstirii Saint-Ouen, un lăcaș preavenerat; un rege ce se încumeta să dobândească într-un asemenea lăcaș judecata unei adunări obștești, și încă pentru întâia oară, nu-și putea îngădui o neizbândă.

Adunarea fu toată în păr înainte de a se ivi regele. Avu așadar prilejul să cântărească greutatea fiecăreia din cele trei stări: nouă episcopi, nouăsprezece mari seniori, în schimb, însă treizeci și doi de burghezi, laolaltă cu meșteșugarii și țăranii.

Adunarea, nu prea mare, era alcătuită într-un chip cum nu se mai pomenise, adică așa cum o dorise acest rege care pentru întâia oară se înfățișa reprezentanților țării. Cântărindu-și vorbele după felul lor de a fi, normanzii sporovăiau despre obiceiurile regelui, care li se păreau noi și neobișnuite în toate împrejurările când aveau de-a face cu el și el cu dânșii. Pe vremea când orașul lor suferise un greu asediu din parte-i li se păruse a fi un eretic și un aventurier îndoielnic, pripășit de undeva de la miazăzi. În cele din urmă plătise, însă, pentru a intra în stăpânirea orașului, și lucrul li se păruse a fi plin de înțelepciune și vrednic de cinste. Pe de altă parte se gândeau la purtările lui, care, pe atunci, nu se potriveau de loc cu părerea ce și-o făceau despre fala și măreția unui stăpânitor, ca să nu mai vorbim de ceea ce însemna pentru ei maiestatea, care-i lipsea cu desăvârșire. Pentru că - nu-i așa - se cuvine, oare, ca un rege să-și care după el iubita când asediază un oraș cumsecade și ploios ca Rouenul? Și s-o aducă din nou acum? De aceea nici nu-i oferiseră marchizei pâinea și vinul, deși ocupa cele mai frumoase odăi ale mânăstirii. Dar fiecăruia după cum i se cuvine. De altfel, de la sosirea perechii străzile erau luminate, deși numai în urma unei înalte porunci, căci la ce bun să risipești banii?

Sus, sus, vine regele! Și regele intră, înconjurat, cum se și cuvenea, de doisprezece seniori, unul mai de seamă și

mai puternic decât celălalt. Și nici legatul Papei nu lipsea. Așază-te sub baldachin, om neînsemnat, pripășit de nu se știe unde, care acum ai ajuns mare, după ce-ai dovedit o nebănuită putință de a te da după împrejurări, păstrându-ți în același timp și cunoscuta ușurătate care, însă, rămâne mai departe îndoielnică. Dar ce-i asta? Uite maiestatea despre care se spunea că n-o are! De pe estrada lui, le vorbește de sus, folosește cuvinte obișnuite, o vorbire firească - și totuși în această vorbire și în vorbele rostite se vădește maiestatea. Ciudată maiestate! Nu s-ar zice că vine de pe alte meleaguri, ci mai degrabă că ține de un om deosebit care, după cum se știe, nu poftește s-o arate oricând. Dar harul, negreșit, îl are.

Henri ține în mână câteva file, pe care le amestecă mereu, cu îndemânare, ca pe un joc de cărți, și totuși găsește dintr-o ochire cuvântul căutat. Căci fusese prevăzător, își scrisese cu mâna lui frazele, cu litere de o șchioapă, ca să nu piardă vremea, și fiecare să nimerească drept la țintă. Iar acum vorbea de parcă nimic nu i-ar fi putut opri vorbirea curgătoare, atât de bine se pregătise. Și spuse:

— Dorința mea nu e să strălucesc ca orator. (Se vedea însă bine că era un orator strălucit). Dorința mea este să dobândesc două falnice titluri. Să fiu numit eliberatorul și reîntregitorul acestui stat.

La început trecu meritul tuturor celor înfăptuite asupra credincioșilor săi slujitori, asupra vitezei și mărinimoasei sale nobilimi; dar pe neașteptate începu să vorbească despre el.

— Am mântuit Franța de pierzanie, acum s-o apărăm de noile primejdii!

Și îi cuprinse în această chemare pe toți cei aflați acolo, dintre care cei mai mulți făceau parte din clasele muncitoare. Cu toții erau chemați să-l ajute: nu numai prin supunerea lor, ci și cu încrederea și chiar cu sfatul lor.

Vorbe ciudate și neobișnuite! Și cu toate că le spunea „Iubiții mei supuși”, nu voia ca ei să creadă că-i convocase, cum făcuseră înainte-mergătorii săi, numai pentru a încuviința ceea ce hotărâse el.

— V-am adunat spre a vă cere sfatul și pentru a-l urma. Pe scurt, vă încredințez soarta mea, mă pun sub tutela voastră.

I-auzi, ce cuvânt! Și adunarea răspunse printr-o răsuflare zgomotoasă la cuvântul „tutelă”; în manuscris acesta era urmat de câteva rânduri albe. Apoi vorbitorul mai aruncă o ochire asupra celei din urmă foi și a scrisului lătăreț ce o acoperea, după care rosti, cu toată măreția și maiestatea sa:

— O astfel de dorință nu-i prea călăuzește pe regi, nici pe cei cu barba căruntă și nici pe biruitori. Numai cel care vă iubește cum vă iubesc eu și vrea să fie numit eliberator poate face un asemenea lucru cu inima ușoară și fără a socoti că-și jertfește onoarea.

Și se așeză, le făcu semn și lor să se așeze și așteptă, liniștit, de parcă nu făcuse o înaripată profesiune de credință, ci vorbise cum nu se poate mai obișnuit unor oameni de rând. În sală se auziră șușoteli, până când careva își drese glasul, se ridică și începu să vorbească: secretarii nu prea înțelegeau ce spunea. Căci țăranul vorbea în dialect și apoi era și încurcat și mișcat. Făgădui regelui, din parte-i, câte o parà de fiecare livră, de câte ori va vinde o vită ori un sac de grâu. Alții, mai buni de gură și care vedeau mai departe, arătară și ei cât erau gata să dea. Nimeni nu credea, însă, că se va aduna cine știe ce bănet. Pentru că altminteri cei mai bogați dintre ei ar fi trebuit să-și jertfească pe loc jumătate din avere. Iar cei care aveau mai puțin, dar aveau ceva, nu se gândeau să ceară o asemenea faptă de la cei mari. Un lucru era totuși câștigat. Își văzuseră regele smerindu-se și vădindu-și maiestatea. Și nu mai erau neîncrezători față de el.

Henri coborî de pe estradă și dispăru îndărătul ei, înainte că privitorii să-și fi putut da seama când și unde. În chipul acesta impresia ce le-o făcuse deveni și mai de neînțeles. Își pierduseră aproape toți, măcar pentru moment, neîncrederea față de el. Rămăsese însă străin pentru ei și poate că, după cuvântarea ce o ținuse, asta era în folosul lui. Cântărindu-și vorbele, normanzii se întrebau ce părere trebuiau să-și facă despre el, după toate acestea. Rămăseseră în sală, cam nehotărâți, gata să se lase lămuriți de cei care poate că-l cunoșteau mai bine pe ciudatul rege. Și aceștia nu puteau fi decât oamenii care-l însoțeau. Pe unii dintre ei îi alesese chiar el, spre a-i lămuri pe normanzi. Pe aceștia se putea bizui, nu tot așa, însă, și pe ceilalți, care rămăseseră printre membrii adunării de bună voia lor.

Îndărătul perdelei după care se trăsese, Henri șușotea cu Gabrielle.

— Ți-a plăcut cum am vorbit?

— Minunat. Nimeni nu poate vorbi așa. Dar de ce tutelă? Cuvântul a făcut impresie, m-a făcut să plâng. Dar vreți cu adevărat să aveți tutori în loc de supuși?

Henri sudui încetișor, fiindcă nu-l înțelesese. Îi luă mâna și o puse pe sabia lui, lămurind-o:

— Cu asta la îndemână.

Apoi își rugă iubita ca, ținând seama de sarcina ei, să se odihnească în jilț, lăsându-l pe el să tragă cu urechea la ce se vorbea după perdea. Auzi mai întâi glasurile unor inși din starea a treia: vorbeau cam îngânat, dar fără urmă de batjocură ori de rea-voință. Dialectul nu-l împiedica să ghicească simțămintele. Dacă ar fi să năvălească acum din nou vrăjmașul, fie el spaniol, neamț sau chiar englez, nici unul nu și-ar părăsi regele. Nu le trebuie un rege războinic, iar războiul nu le place de fel. Dacă s-ar întâmpla însă nenorocirea, ar fi de partea regelui care, după ochi, pare a fi omul lor - le și dăduse doar legi bune,

ba acum o să-i întrebe cam cât de mare să fie birul!

— Și dacă-i prea puțin, n-are decât să ne trimită pe cap și jandarmii, observă un țăran care înțelesese cum trebuie vorba despre tutelă.

Un burghez arătă că de cele mai multe ori ochii omului nu înșală și el însuși poate spune îndată, după ochi, care mușteriu e bun de plată. Un om necinstit ori nu se tocmește de loc, ori e obraznic!

— În tot ce a spus, regele a avut înfățișarea care trebuia.

Această părere negustorească fu întărită de unul dintre magistrați. După perdeaua lui, Henri nu izbuti să-și dea seama dacă era președintele Parlamentului din Paris ori din altă parte, căci vorbeau mai mulți odată.

— Fața omului oglindește limpede totul, bucuria ca și teamă, rosti președintele înturnat către oamenii de rând, ca ei să tragă foloase din spusele lui.

Iar pentru seniorii, episcopii și gentilomii normanzi, repetă înțelepciunea în limba lui Juvenal:

— *Deprendas animi tormenta*.[1]

La care unul dintre seniorii din partea locului răspunse, măsurându-și cu mare scumpătate cuvintele, că deși cunoșteau cum arta actorului tragic îi dă putința de a mima orice fel de simțăminte, vechii greci nu-l respectau totuși mai puțin pentru asta.

— Blestematul, murmură Henri, ăsta mă socotește o paiață.

Dar meșteșugarii și crescătorii de vite îl liniștiră; pentru ei hotărâtor era că regele părea să se fi ajuns.

— Data trecută, când a venit pe-aici, era un coate-goale. Acum: ce alai, ce fală! Ăsta câștigă bani, nu glumă; poți să trăiești pe lângă el.

Și prin inimile oamenilor trecu un fior de respect. Prilejul fu folosit de mareșalul de Matignon, pe care Henri

[1] Te deprinzi cu chinurile sufletești.

îl alesese ca să-i dea o mână de ajutor.

— Oameni buni, rosti mareșalul. Ceea ce dă regelui puterea de a vă băga în buzunarul lui pe voi și pe alții mai ai dracului decât voi e harul lui neasemuit, care nu se poate vădi decât printr-o rară bunăvoință a domnului. Asta-i maiestatea.

Cu cât înțelegeau mai puțin această taină, cu atât avea mai mare înrâurire asupră-le. Înclinarea crescândă de a se lepăda de obișnuita lor cumpătare în judecarea oamenilor și a lucrurilor fusese încurajată de cuvântul „maiestate”, căci, cu adevărat, simțiseră așa ceva în felul lui de a fi, dar nu știuseră ce nume să-i dea. Acum ar fi fost gata să-i îngăduie multe, iar când Matignon le mai povesti că până atunci marele bărbat nu-și deschisese încă niciodată sufletul și nu se arătase atât de apropiat cum o făcuse cu ei, normanzii își dădură, în sfârșit, drumul. Vorbind toți odată, își lăudară dărnicia și mărinimia, se arătară gata să dea ce aveau și nu numai o parà la o livră, ci o jumătate de livră și chiar mai mult. Dintr-o dată învățaseră să spună: „om mare”, „maiestate” - ba se rostiră chiar și cuvintele „iubit de popor”.

Henri le auzi de după perdea; cu tot zumzetul de voci, ele nu-i scăpaseră. Mai întâi se înspăimântă și își plecă fruntea. Dar o ridică repede mai sus decât înainte și rosti:

— Am câștigat.

Iar în gând adăugă: „Nu se știe pentru cât timp. Dar dă, doamne, să dureze până când însuflețirea lor are să cuprindă și celelalte provincii ale mele, care se încălzesc mai ușor decât asta. Știu doar de ce-am început cu ăștia de aici. Pentru ca întregul popor și regat să se ridice din vreme și să fie gata să-i întâmpine, atunci când dinspre răsărit au să vină caii mici și iuți și săbiile încovoiate.”

În sală, secretarul de stat, domnul de Villeroy, lovi cu putere în masa pe care se întocmeau protocoalele și vesti că toți oamenii de rând care luaseră parte la adunare erau

ridicați la rangul de nobili de către maiestatea-sa. Se lăsă o tăcere adâncă, îndelungă, până când un țăran, poate că de uluit ce era, lăsă să-i scape un zgomot necuviincios, care răsună în toată sala:

— Să ne ierte maiestatea-sa, dar într-un fel bădărănia din noi tot trebuie să iasă pe undeva, îngăimă atunci omul spre marea veselie a tuturor.

Cel mai puțin mișcați de vădirea maiestății și de izbânda ei hotărâtoare fură, se înțelege, seniorii aduși de rege cu sine și mai cu seamă, clericii. Unul dintre cei doi cardinali aminti celuilalt un vers din Horațiu, care însemna: Îi dă în lături pe cei pe care se poate bizui oricum și se silește să cucerească inima celora care nu-l doresc.

— *Transvolat in medio posita, et fugentia captat,* cită cardinalul versul, cu o pronunțare curat italienească.

Latineasca celuilalt avea o tinctură franțuzească.

— *Nil adeo magnum*[1]...

Și, în schimb, îl rimă îndată pe Lucrețiu în limba poporului:

Tocmai ce-i la început mai iubit și mai de preț
Se alege la sfârșit cu un mai mare dispreț.

Cei doi erudiți își făcură cu ochiul unul altuia. În schimb, legatul Papii, care se ostenise până acolo așteptând să-l vadă fără doar și poate pe rege împotmolindu-se fără putință de scăpare, era acum abătut și se jelea încetișor. Totuși, memoria îi era la fel de încărcată de reminiscențe clasice ca a celorlalți doi.

Nu știu de ce mielușeii mei curați
Pe privirea lui se lasă fermecați.

[1] Nu aduc (adaug) nimic important.

Așa tradusese pasajul din Virgiliu: *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos*.

Și, zdrobit, legatul Papii părăsi lăcașul. Iar după el începură să plece și ceilalți.

Când să treacă pragul, un senior normand îi spuse unui înalt magistrat de lângă el:

— Până și mie îmi vine în minte o vorbă din vechime. *Fortis imaginatio generat casum*. Cine are o închipuire puternică o poate preschimba în realitate.

Iar magistratul îi răspunse ieșind pe ușă:

— Domnul meu, ați înțeles cum nu se poate mai bine firea regelui nostru.

Henri îi auzi deslușit, căci erau cei din urmă care plecau. Își scoase atunci capul de după perdea, privind după ei, și văzu că normandul era deșirat și avea spinarea puțin adusă și pielea albă a lui Rosny. Negreșit, nu oricine poate să fie un chip coborât de pe frontonul unei catedrale. Pentru că există mai multe trepte și în lumea celor cumpăniți, a celor care au tăria stâncii. Rosny îmi aduce desăvârșirea spiritului nordic, și-a pus în mine toate nădejdile, și nordicii rămân statornici până la ultima suflare. Apoi rosti:

— Am câștigat. I-am câștigat tocmai pe aceștia de partea mea. După care strigă: Scumpă domniță!

Din câțiva pași fu lângă Gabrielle, și o cuprinse în brațe, îmbătat de părul ei galben ca aurul, de pielea ei de culoarea trandafirilor și a crinilor, de ochii ei cenușii ca marea de la miazănoapte.

— Nici o strădanie n-ar fi fost prea mare ca să te câștig, îi spuse, închizându-i gura cu o sărutare; și dânsa îl ascultă, fericită, mândră, râzând - râzând de el.

Iar Henri o cuprinse ușor, cu gândul la copilul din pântecele ei.

DOUĂ PRIETENE

După șapte zile, iubita regelui născu o fetiță. Henri găsi că micuța-i prea frumoasă și făcu un botez solemn, ca pentru un copil al Franței. Nou-născuta căpătă numele de Catherine-Henriette, după numele regelui și al surorii sale. *Madame*, sora regelui, nu-și putu boteza ea însăși fina, dat fiind că era și rămânea protestantă. Dar avu totuși dreptul să vegheze lângă patul lăuzei, ca fiind cea mai bună, cea mai sigură prietenă pe care o avea Gabrielle la Curte.

Madame, sora regelui, îi spuse lăuzei cât de bine era făcut trupul fetiței și vorbi cu o însuflețire cucernică, fiindcă trupul bine clădit era, pentru nou-născută, un semn al milostivirii cerești și prevestirea unei fericite vieți pământești. Propria-i viață, deși acum se numea *Madame*, sora regelui, era lipsită de nădejdea unui sfârșit fericit; dar Catherine era înclinată să caute cauza nenorocului ei în piciorul infirm. Nu-și trăda niciodată gândurile, ci se ținea semeață: pe chipu-i îmbătrânit era întipărită o mândrie copilărească. Și numai Gabrielle o știa altminteri, numai față de dânsa își deschidea sufletul ca în fața altarului. Această femeie dăruia iubitului ei frate, unul după altul, copii frumoși și sănătoși. Era, dar, predestinată, se bucura de grația cerească. Și *Madame*, sora regelui, veghea lângă patul lăuzei, nu pentru a fi amabilă ori binevoitoare, ci spre a-și arăta adorația.

După ce îi spuse cât de bine făcut era trupul micuței, îi descrise perna pe care copila era întinsă în clipa aceea și pe care era purtată, ca un odor de mare preț, prin biserica Saint-Ouen. Domni și doamne, muiați în aur și argint - care se bucurau de privilegiul de a-l putea atinge - luau unul din brațele celuilalt perna cu copilul Franței. De pe perna

brodată atârna o trenă de șase coți, țesută din fir de argint, cu hermină, iar privilegiul de a purta această trenă îl avea domnișoara de Guise.

— Toți mă urăsc, șopti Gabrielle, trădându-și grijile, fiindcă era încă slăbită.

Dar își dădea în același timp seama că putea să arate tot adevărul surorii domnului și stăpânului ei. Și de aceea murmură:

— Domnul nostru are să mă ia în căsătorie?

— Nici să nu te îndoiești, o încredință Catherine, îngenunchind și mângâind mâna stângă a tinerei mame, mâna de care iubitul ei frate avea să o ducă în fața altarului. Ai și prietene, pe mine, de pildă.

— Dar pe altcineva? întrebă Gabrielle și, de mirată ce era, își înălță capul și ceafa de pe pernă.

— Și prințesa de Orania dorește ca regele s-o facă regină pe femeia potrivită.

— Și femeia potrivită aș fi eu? Asta să fie oare părerea unei doamne severe și cucernice care, desigur, nu poate afla decât lucruri proaste despre mine la dânsa, acolo, în Țările de Jos?

Ridicându-se în picioare, pentru ca spusele ei să fie mai mișcătoare și să meargă mai bine la inimă, *Madame*, sora regelui, rosti:

— Prințesa de Orania e de aceeași credință cu mine. Noi, protestanții, credem în libertatea conștiinței și în libera alegere a inimilor. Regele, fratele meu, și-a aflat în regatul lui singura femeie pe care o iubește și cu care dorește să trăiască până la sfârșitul vieții.

Mai mult nu vorbi, dar spusese destul de mult. Părăsi curând după aceea încăperea și nu îngădui femeilor Gabriellei să intre la dânsa, deoarece voia să se odihnească.

Iar Gabrielle sta întinsă și încerca să-și adune gândurile spre a cuprinde, atât cât îi îngăduia capul încă suferind,

aceste noutăți. Libertatea conștiinței - nu prea înțelegea tâlcul acestor vorbe, dar bănuia că e ceva spre binele ei. Numai două protestante, și nimeni altcineva, erau de partea ei; căci ele voiau să vadă pe tronul Franței o femeie născută pe pământ francez și nu vreo prințesă străină, fie chiar din casa cea mai mare, o infantă, o arhiducesă, o principesă bogată. Și nu le trebuiau nici banii mulți și rubedeniile puternice, dorite de domnul de Rosny, care căuta în toată Europa partida cea mai folositoare regelui.

Gabrielle știa mai demult de aceste planuri. După cum cunoștea prea bine și nu erau de fel o taină pentru dânsa nici socotelile necruțătoare ale bunului slujitor, nici ura celor ce o priveau de sus, pe dânsa și neamul din care se trăgea. Și numai dragostea regelui și „libera alegere a inimilor" o mai ajutau să vadă aceste fapte crude și nemiloase în culori îndulcite, ca printr-un văl trandafiriu. Se temea de multă vreme de infante, dar o presimțire neagră o năpădise abia în ultima vreme – de când iubitu-i domn și stăpân se afla în așteptarea săbiilor încovoiate de la soare-răsare. Dacă sufletul lui n-ar fi fost plin de teama primejdiilor, nici în sufletul ei nu s-ar fi cuibărit spaima, căci prin copii devenise carne din carnea lui și sânge din sângele lui. Acum îi născuse domnului și stăpânului ei al doilea copil și primejdia părea a nu se fi mărit; dar numai pentru puțin timp; căci simțea prea bine că, după aceea, lucrurile își vor urma cursul.

Și Gabrielle își întoarse capul de la lumină, spre a îndepărta gândurile grele. „Am două prietene, amândouă protestante. Cum vine asta, doar eu nu sunt protestantă?! În jurul regelui nu mai sunt alți protestanți, afară de domnul de Rosny, care însă mă urăște. Ce înseamnă toate astea? Ce-a vrut să spună *Madame,* sora regelui? Greu de aflat un răspuns, nu-l pot găsi acum și cred că nici mai târziu n-are să-mi fie mai ușor. Hai, dormi, visează visul nevinovat al rochiei de mireasă!"

Gabrielle nimerise astfel în jocul unor puteri mari, nu putea ieși din el și, fără a-și da seama de câte se urzeau în juru-i, simțea totuși că jocul e primejdios. Prețul pentru care zburau mingile era prea mare: putea fi chiar dânsa. Jucătorii țintesc, prind și scapă; cel din urmă prinde toate mingile și câștigă. Regele e atât de dibaci, s-ar putea oare să piardă? Doar a făcut și săritura în necunoscut, care a hotărât atâtea. Și poate chiar și jocul care se joacă în jurul ei?

Și Gabrielle adormi, visând visul nevinovat ai rochiei ei de mireasă.

CARDINALUL DE AUSTRIA

Henri, Gabrielle și Curtea părăsiră Rouenul și se înapoiară la Paris în plin carnaval. Neasemuit de vesel, acest carnaval vădi cele dintâi urmări ale jocului cinstit câștigat de rege la Rouen. Parisul se dădea și el bătut. Nobilii și chiar onorabilii târgoveți se înjosiră până la a împărtăși petrecerile gloatei, căci își spuneau că regele are o slăbiciune pentru oamenii de rând și pentru obiceiurile lor. Domni și doamne se amestecară cu mulțimea; în bâlci și pe străzile înțesate de pristavi, școlari și purtători de litiere, pe care mai înainte i-ar fi dat pe mâna lacheilor ca să-i păruiască pentru cea mai mică obrăznicie, se iviră cavaleri! Acum se băgau unde era înghesuiala mai mare, căutând cearta cu lumânarea, luând și câte o chelfăneală; ba un avocat, de la care nu te-ai fi putut aștepta în ruptul capului la așa ceva, își pierdu pălăria într-o cârciumă.

Iar doamnele uitară până într-atât de buna lor creștere,

încât intrară în barăcile din bâlci, unde erau înfățișați fel de fel de monștri. Mai mult, stătură chiar de vorbă cu femei pierdute, de speța cea mai joasă. Și se spunea chiar că o doamnă și o femeie de stradă intraseră în aceeași casă, se înțelege, purtând mască și păstrând-o până și în momentul culminant. Aflând de această întâmplare, la cea dintâi primire Gabrielle întoarse spatele acelei doamne, deși era față de toți întruparea politeții. Lucrul acesta nu-i fu, însă, de nici un folos, căci faima ei nu putea fi salvată nici prin bune purtări, nici prin acel unic gest de neîngăduință.

Cu prilejul carnavalului, cineva ticlui și întreg Parisul repetă un catren în care era vorba de rege, de marchiza d'Estrées și de cardinalul de Austria, cuceritorul Calaisului.

S-a învățat el, Henri cel mare, să-i tot bată
Pe spanioli în lupte cumplite, triumfal.
Acum îi face scut un dos de desfrânată
Când îndărăt dă față de boaita-cardinal.

Și Gabrielle se gândi la prietenosul, la bunul oraș Rouen; locuitorilor de acolo nu le-ar fi trecut prin cap să rimeze și să ducă din gură în gură astfel de stihuri. Ar fi vrut să împiedice răspândirea lor și plăti chiar câțiva vlăjgani zdraveni ca să-i ciomăgească pe cei ce le spuneau. În zadar însă; într-o seară, când erau numai ei doi, Henri îi mărturisi că auzise de catren. Și printre mângâieri, i-l și spuse.

Drept răspuns, Gabrielle îl îndepărtă supărată. După care îl rugă foarte stăruitor să se lase de jocuri; chiar și jocul cu mingea, oricât de frumos l-ar juca, oricât de mult i-ar plăcea să-l vadă jucând, costa la urma urmei mulți bani; dar mai cu seamă jocul de cărți îl putea da cu totul pe mâna cămătarilor. Știa prea bine ce spunea și la cine se

gândea în primul rând: la un anume Zamet. Casa acestuia era deopotrivă tripou, zărăfie și bordel, dar regele n-o ocolea.

Și fiindcă lucrul cel mai bun ce-l avea de făcut era să-I însoțească, cel puțin la vestitul bâlci din Saint-Germain, Gabrielle luă cu dânsa mai multe doamne, printre care pe mătușă-sa, doamna de Sourdis, și pe doamna de Sagonne. Acesteia îi mergea buhul de gură-spartă și Gabrielle își făcea socoteala că lucrurile au să ajungă foarte repede la cunoștința Curții. De aceea îl îndemnă pe Henri să se tocmească pentru un inel. Portughezul ceru regelui un preț nerușinat, și Gabrielle renunță. Dar nici cumpărarea nu-i folosi mai mult decât asprimea moravurilor. Căci cine caută explicații rău voitoare le găsește totdeauna.

În marțea carnavalului, *Madame*, sora regelui, dădu un mare bal în cinstea Gabriellei. Tuileries, palatul în care stătea Catherine, era scăldat în lumină; nici măcar o singură încăpere, nici măcar un colțișor nu rămăseseră neluminate. Adunate în jurul surorii regelui și a scumpei sale domnițe, toate doamnele Curții erau gătite la fel: în mătase de un verde ca marea. Verdele-marin era culoarea blondei Gabrielle, iar mătasea era țesută în atelierele regelui. Și toate purtau măști, încât spre a putea deosebi pe una de cealaltă, trebuia să-i cunoști bine alcătuirea trupului ori să te fi înțeles mai dinainte.

Muzica răsuna de undeva de sus, în surdină și solemnă, se prevăzuseră numai dansuri ceremonioase și anume domnișoare șușoteau că se vestea o seară plicticoasă. Se observă totuși întârzierea domnilor și apoi împrejurarea că veniră toți odată, își făcură o intrare ciudată: unii se lăsaseră pe vine și, azvârlind câte un picior înainte, făcură înconjurul salonului, clămpănind și zornăind. Alții, dimpotrivă, pășeau printre ei înălțați pe niște catalige, având pe cap bonete țuguiate, pe care erau zugrăvite semne astrologice, și făceau și ei tărăboi mare, cu niște

lighene și niște cuțite de lemn. După hainele lungi ale celor cu catalige se putea înțelege că voiau să facă pe vrăjitorii. Dar aveau în același timp și ceva din felul de a fi al bărbierilor, în timp ce dansatorii pe vine aveau tot ce-i de trebuință unor băieși. Scoteau de prin buzunare până și lipitori sau ceva care aducea a lipitori.

La început doamnele priviră cam mirate la cele ce se petreceau. Nu știau ce să însemne tacticoasa raită a domnilor în jurul salonului, pociți nu numai de măștile hidoase și de nasurile de un cot. Amestecul de bărbierie și vrăjitorie ce li se înfățișa, și cum încă o seamă de domni părând a fi numai trunchiuri omenești ce țopăiau, iar alții purtându-și capul împodobit cu semnele zodiacului în proțap, cei dintâi răsărind parcă din pământ, cei din urmă plutind deasupră-le, neavând nici unii, nici alții chip de om adevărat, ci fiind, parcă, numai măști ce dănțuiau șerpuind și totul cu preciziunea unui mecanism cu arc - le cam băgase în răcori. Încât tot timpul cât dură sarabanda se întrebară:

— Să fie cu adevărat cavalerii noștri?

Câteva începură să chicotească, și în cele din urmă se tăvăliră mai toate de râs. Iar din râs, vreo două-trei căzură în isterie; se țineau de scaune și țipau.

Țipetele, ca și toată tărășenia, adunară servitorimea. Mai mult, până și străjerii de la poartă și ostașii ce trebuiau să-i împiedice pe curioși să se apropie, își părăsiră posturile, fiecare bizuindu-se că un altul îi va ține locul. Care altul gândi și el la fel, și în cele din urmă se adunară toți sus. Se înghesuiră de-a lungul unei galerii și, printr-o ușă deschisă, se holbară la cele ce se petreceau în salon. După paznici urmară și curioșii din uliță, pe care nu-i mai oprea nimeni și, curând, toată galeria se umplu de privitori veniți de afară. Ostașii, care nici ei n-aveau ce căuta acolo, nu se grăbiră să împrăștie mulțimea. Și din cauza înghesuielii pricinuite chiar de ei, oamenii înaintară

încet-încet până în salonul unde Curtea își înfățișa baletul bărbierilor. Nu de puține ori curtenii se amestecaseră cu strada. Acum, strada le întorcea vizita.

Printre acești oameni de pe stradă se afla și un bărbier adevărat. Avea și el un nas de carton cu buboaie. După părerea lui, nasul și meseria ce-o avea îi dădeau dreptul să ia parte la baletul dat doar în cinstea lui. Se lăsă dar pe vine, ca și ceilalți bărbieri, clămpăni din sculele lui, care erau adevărate, și încercă să zvârle și el picioarele, după regulile artei. Dar nu învățase aceste reguli și de aceea îl dădu de-a berbeleacul pe cel care dansa în față-i și se prăvăli în brațele celui din urmă-i. În cădere, bărbierul din față lovi pe unul din vrăjitori, care nu se mai putu sprijini pe catalige și se răsturnă, cât era de lung, peste câțiva dintre cei ce dansau pe vine. Vrăjitorul cel mai apropiat începu și el să se clatine. Spaima și înfrigurarea făcură doamnele să țipe, zbieră și mulțimea. Și nimeni n-ar fi putut spune ce precumpănea: spaimă ori înfrigurarea.

Întru acestea bărbierul cel adevărat se mai afla în brațele celui închipuit, care își dădu seama că celălalt era autentic, căci îl mirosise. Și îl întrebă:

— Împuțitule, vrei să câștigi un taler?

— Mai e vorbă! dădu răspuns adevăratul bărbier.

— Vezi femeia în verde, care se ascunde după ușa cu geamuri? Să mi-o tunzi, dar chilug, așa cum tunde poliția asemenea muieri, ceru închipuitul bărbier.

Iar cel adevărat răspunse:

— S-ar putea să fie însă vreo doamnă. Prea-i mare primejdia pentru un taler. O piesă de aur!

— Bine, o piesă de aur - și bărbierul închipuit o arătă. Dar bagă de seamă, că femeia poartă perucă; să lucrezi așa ca să se vadă ce s-a întâmplat. E vorba de un rămășag. Așteaptă până te chem.

Dansatorii baletului tulburat se descâlciseră în sfârșit: bărbierii erau în picioare la înălțimea firească, iar vrăjitorii

lepădaseră cataligele. Doamnele se arătau adânc îngrijorate ca nu cumva cavalerii lor să fi pățit ceva din pricina căderii. Și fiecare își căuta cavalerul, pe care izbutea, de altminteri, să-l afle mai ușor decât el pe dânsa. În învălmășeală, Gabrielle d'Estrées apucă brațul regelui, căci îl recunoscuse de mult sub masca unuia dintre cei șapte vrăjitori, a celui de statură potrivită.

— Sire, să ieșim din învălmășeală. Scumpul meu stăpân, gândește-te la Jean Chastel și la jungherul lui.

Și spunând asta, îl trase către unul din cabinetele ce dădeau în marele salon și stinse îndată toate lumânările pe care le putu ajunge cu răsuflarea ei. Nu slăbi de fel strânsoarea mâinii, îl acoperi cu trupul ei ca să nu fie văzut, și îi șopti:

— N-ar fi trebuit să faceți una ca asta.

— Iubită domniță, n-am nici o vină în tot ce s-a întâmplat. Știi că am vrut să fac pe vrăjitorul, asta-i tot. Bărbierul a căzut ca din cer. Și cu toate că au exersat îndelung, baletul vrăjitorilor și bărbierilor a fost, te asigur și ți-o jur, o întâmplare și o greșeală.

Și Henri îi sărută încântătoarea bărbie. Căci gura îi era acoperită de horbota ce prelungea masca.

Între timp în salon se așternuse o tăcere ciudată. Cei doi priviră într-acolo, dar nu înțeleseră ce se întâmplase. Un glas schimbat, caraghios, îi miră cu behăitul lui:

— Ostași, îmi sunteți datori ascultare, sunt un gentilom de la Curte. Să-mi puneți mâna pe femeia în verde, a șters-o și mi-a luat și nestematele mele.

Dar o voce răgușită îi răspunse:

— Foarte bine ți-a făcut. Ne-a scos pârleala la amândoi, și ei și mie. Zgârcit bătrân ce ești, mi-ai rămas dator prețul codoșlâcului.

Femeia în verde, cum îi spuneau, începu atunci să suduie și după răgușeala glasului se putea vedea că nu se preface. Căci felul de a vorbi al străzii poate fi maimuțărit,

dar sunetul ei nu. Pe scurt, era o scenă hazlie, jucată de o fată culeasă de pe stradă și de doi domni, cărora atât regele cât și iubita lui le ghiciră numele după felul de a vorbi:

— Ăsta-i domnul de Roquelaure, rosti Henri.

— Și celălalt e domnul de Varennes, întregi Gabrielle.

Iar cu glasul și mai scăzut, adăugă:

— E cumplit!

Căci înțelesese, înainte ca regele să fi bănuit despre ce era vorba, că voiau s-o jignească. „Domnul de Roquelaure e un tovarăș din tinerețe al regelui, sunt de aceeași vârstă și și-a păstrat năravurile ușuratice de atunci. Nu mă urăște. E protestant. Dar îi place să râdă și, că să fie hazliu, mă vinde acum vrăjmașilor, cu sau fără voia lui.”

— Ce-i cu neghiobii ăștia?!

Henri dădu să se îndrepte spre salon. Dar Gabrielle îl opri.

— Ce i s-o fi năzărit lui Roquelaure? mai întrebă Henri. Și, Varennes? A fost pe vremuri curierul nostru, ne ducea bilețelele. Așa s-a îmbogățit bucătarul ăsta. Și acum se preface că-i codoș, parcă n-ar fi codoș cu adevărat. Dumnezeu să mă ierte, dar am de-a face cu nebuni.

— Nu-s chiar așa de nebuni cum credeți, murmură Gabrielle și se lipi mai strâns de pieptul lui.

Și abia atunci văzu Henri că, sub mască, ochii îi înotau în lacrimi. Îi șopti:

— Frumoasa mea, sufletul meu.

Se simțea neputincios să-i aline jalea de care era cuprinsă. Dincolo, în salon, se prefăceau că glumesc. Dar nu-i bine să iei prea în serios glumele, chiar dacă nu sunt de fel glume.

Gabrielle șopti rugătoare:

— Cabinetul are o ieșire tainică. Dacă am ști în care parte a peretelui e, am putea-o găsi! Să fugim de aici, scumpul meu stăpân!

Dar meșteșugul nu putea fi dibuit prea ușor, dacă nu-l cunoșteai. Tot ciocănind pereții, Henri se apropie de pragul cabinetului, și fu gata-gata să treacă dincolo, acolo unde continuau să petreacă mai departe cu sceneta lor caraghioasă, căci își dădea prea bine seama de tâlcul ei jignitor, nerușinat și plin de venin. Doi ostași din pază intrară și ei în joc, și, în timp ce codoșul se apăra din răsputeri, presupusul curtean chema mereu bărbierul cu sculele lui de tuns. Între timp fata se tot fălea, țipând răgușit, cu un anume ocrotitor față de care cei de-acolo trebuiau să-și scoată pălăria. „Pe scurt, ar fi timpul - e timpul să intervin, fiecare vorbă îmi arată mai deslușit că-i vorba de mine și de scumpa mea domniță.”

Se înturnă spre Gabrielle; ea se lipise de peretele pe care mâinile ei îl pipăiau înfrigurate. Dar nu mai aștepta că ieșirea tainică să-i aducă scăparea. Numai Henri o putea apăra, așa cum voia el și ardea de dorința să o facă: „Ah, de-aș putea să mă reped la ei și să le arăt cu cine au de-a face!”

Și ar fi făcut-o, dar un altul i-o luă înainte. Era tot în straie de vrăjitor și avea și statura și mișcările iuți ale regelui, ba chiar cei care căscau gura avură impresia, când îi înghionti, croindu-și drum, că recunosc și mâna vânjoasă a lui Henri. Îl scutură pe bărbier, până când îi căzu unealtă din mână, apoi îl trânti de pământ. Codoșului de Varennes îi repezi un picior în spate, iar cei doi ostași făcură stânga-mprejur, fără să mai aștepte vreun ordin. Rămăsese numai domnul de Roquelaure, care tot nu se săturase încă să behăie ca un țap. Dar îi trecu poftă când noul tovarăș de joacă își lepădă masca.

Era contele de Soissons. Ce mirare pentru cei mai mulți! Avea oarecum statura și chiar trăsăturile vărului său, regele; dar era lipsit de spiritul și de măreția acestuia. În astfel de împrejurări, Soissons le înlocuia pe amândouă prin groaza ce o insufla înfățișarea lui; mânia îi aduna tot

sângele în obraji de la frunte până la gât. Nu purta însă barbă, căci altminteri, de frică, unii totuși ar fi crezut că era regele.

După ce, așadar, bunul văr îi alungă pe vrăjmașii femeii în verde, o prinse de vârful degetelor, de parcă ar fi avut de-a face cu o doamnă adevărată. Cine știe ce prostii mai avea de gând să facă. Dar târfa era amețită de băutură. Din păcate, spânzurații care o aduseseră la Curte nu ținuseră seama de halul în care se afla. Furia-i oarbă și faptul că simțea atâția ochi ațintiți asupră-i o zăpăciră și mai mult, încât își ieși cu totul din fire și se repezi cu capul în burta bunului Soissons, cu toate că acesta făcea pe cavalerul ei. Încercând s-o tundă, bărbierul îi clintise peruca din loc. Tot zbătându-se cu atâta sălbăticie, peruca îi căzu din cap și astfel se văzu că femeia era cheală, cu desăvârșire cheală. Ea însăși băgă de seamă ce se întâmplase abia când auzi chiotele de veselie ale curtenilor și ale celorlalți privitori. Mai întâi încremeni, apoi căută pe cineva asupra cui să-și verse furia, dar nu găsi pe nimeni la îndemână și se repezi urlând spre ieșire.

Jalnică întâmplare, și peste măsură de rușinoasă, atât pentru cei de la Curte, cât și pentru cei veniți de afară. Numai regele mai putea veni în ajutorul tuturor celor jigniți - și o și făcu. Ieși împreună cu doamna d’Estrées, scumpa stăpână a inimii sale, dintr-unul din cabinetele ce dădeau în salon: se țineau de mână și erau fără măști. Iar regele vorbi tare, ca să fie auzit de toți:

— Tot ce s-a întâmplat a fost o glumă pe care eu am pus-o la cale de la început până la sfârșit. Mulțumesc amabilei doamne, care a făcut pe târfa beată și tunsă, dar care-i trează și are un păr prea bogat; îi dăruiesc o frumoasă nestemată.

Vorbele regelui pricinuiră mare plăcere ascultătorilor și Curtea, răsuflă ușurată. Domnul de Roquelaure, care începea să-și dea seama ce făcuse, se apropie de rege,

gata să cadă în genunchi. Dar maiestatea-sa nu-i îngădui s-o facă, ci lăuda buna-i idee și hazlia întâmplare.

— Retrage-te, scumpe prieten, și trage și ușa după tine. Doamna e obosită de atâta râs și simte nevoia să se odihnească puțin.

După ce trecu destul timp, curtenii cutezară să deschidă ușa cabinetului. Regele și doamna d'Estrées plecaseră fără ca cineva să poată înțelege pe unde.

Henri o conduse până la casa ei, aflată în vecinătatea Luvrului.

— Sire, nu plecați, sunt singură.

Henri:

— Scumpă stăpână a inimii mele, în curând vom fi uniți pentru totdeauna.

Gabrielle:

— Nu credeți ce spuneți. Știți bine cât sunt de dușmănită. Ați văzut limpede.

Henri:

— Parcă eu nu sunt? Suntem amândoi acoperiți de glorie și în același timp lipsiți de apărare. Cu cât e mai mare gloria, cu atât se înmulțesc primejdiile.

Gabrielle:

— Și nu avem de fel prieteni?

Henri:

— Ăștia mai mult ne strică, așa cum a făcut și vărul meu Soissons cu sceneta hazlie.

Gabrielle:

— Ziua de azi nu se poate sfârși cu sceneta comică.

Și-și afundă capul într-o pernă moale, ca nici măcar dânsa să nu audă ce spune. Și nu și-l ridică până când regele nu părăsi încăperea.

Henri se culcă în Luvrul pustiu. Erau orele unsprezece, plecase de la bal destul de devreme. Și încă nu adormise de tot când intră domnul d'Armagnac.

— Sire, Amiens!

Și vorba aceasta îl înăbuși pe d’Armagnac, care nu mai izbuti să adauge nimic. Henri și sărise în picioare. Fortăreața Amiens fusese luată prin surprindere, patruzeci de tunuri fuseseră pierdute și nimic, nici un fluviu, nici o armată nu mai închideau drumul vrăjmașului spre Paris. Oricând putea ajunge acolo.

— E pierdut! rosti Henri, numai în cămașă de noapte.

Tremurând, primul-camerier întrebă cine.

— Cardinalul de Austria.

CIZMARUL ZAMET

Rosny fu trezit din somn, la Arsenal, și poftit să se înfățișeze la rege. Acesta umbla fără istov de colo până colo prin odăița lui din spatele cabinetului cu păsări. Deși lumânările erau aprinse, păsările știau că se află în puterea nopții și stăteau ghemuite și tăcute. Regele nu scotea o vorbă, umbla cu capul plecat, târșindu-și papucii și târând poalele halatului. Mai mulți dintre gentilomii săi se ațineau, nemișcați, de-a lungul pereților. Nici un cuvânt, nici un zgomot. Intrând, domnul de Rosny își dădu seama că se întâmplase o nenorocire.

— Ei, prietene, o năpastă! îi strigă regele când îl văzu.

Aflând că de Amiens era vorba și că orașul și fortăreața fuseseră pierdute, mai întâi bunul slujitor nu înțelese.

— Cine le-a luat? Cum s-a întâmplat?

— Spaniolii. În plină zi, îi dădu răspuns regele. Și asta din pricină că orașele nu vor să-mi primească garnizoanele. Acum trebuie să plec din nou la război, fără zăbavă, cum se crapă de ziuă. Împotriva spaniolilor, repetă

apoi apăsând asupra acestor din urmă vorbe, pentru ca nimeni să nu ghicească ceea ce prevedea și de ceea ce se temea: că va avea de-a face cu Sfântul imperiu roman.

O minte ca a lui, deși gândește cum trebuie, gândește totuși prea repede. Pe bună dreptate își spunea: „Prinții germani, odinioară frați întru credință cu mine, de data asta n-au să mă ajute. De data asta, pentru mine e o încleștare pe viață și pe moarte”. Și așa era, ca de altfel totdeauna, mereu trebuia să aleagă între viață și moarte. Cardinalul de Austria e, se înțelege, o căpetenie de oști a Sfântului Imperiu Roman și asemeni lui au să se mai ridice mulți împotrivă-ți. Imperiul însuși se va pune, însă, în mișcare numai după ce vor mai fi trecut încă mai bine de douăzeci de ani - tu nu vei mai fi atunci în viață, Henri. Dar partea ta în cârmuirea destinului va sta într-aceea că vei fi câștigat acest răgaz de douăzeci de ani. Căci atunci când nu vei mai fi, vei ține totuși departe de regatul tău războiul cel mare, cu nesfârșitele-i nenorociri, deși trupul îți va fi de mult țărână. Umbra ta îl va ține departe, fiindcă ai știut să gândești bine, cu toate că ai văzut prea departe, sire! Prea arareori se întâmplă ca vreun om să știe să vadă în viitor și în același timp să acționeze în vremea lui.

Credinciosul slujitor Rosny gândea și acționa numai pentru vremea lui nici nu trebuia să facă altminteri. Iar dacă stăpânitorul său i-ar fi vorbit atunci de Imperiul Roman, Rosny și-ar fi spus în sinea lui: bate câmpii, în timp ce chipul i-ar fi rămas ca de piatră. Dar regele îi ceru numai bani și tunuri spre a redobândi Amiensul. Și nimeri prea bine omul, căci Rosny îngrijise mai dinainte, fără o dinadinsă poruncă, mai cu seamă de cele ce urmă. Mai prost stăteau treburile cu banii, de care era nevoie, însă, în primul rând. În clipa aceea tezaurul ar fi trebuit să fie plin și ar fi putut chiar să fie. Să ne amintim, însă de dările iertate, de înlesnirile făcute țăranilor, de împrumuturile date meșteșugarilor și să nu uităm de răscumpărarea

orașelor.

Ceasul de cumpănă îi poruncea domnului de Rosny să vorbească fără înconjur. Cât au costat construcțiile regelui, serbările date, înclinarea-i către jocuri? Dacă s-ar afla acum pe masă măcar banii înghițiți de scumpa domniță! Da’ nici trei mese n-ar ajunge să-i cuprindă! Abia sfârșise, însă, vorba, și Gabrielle intră în odaie. I se vestise nenorocirea în timp ce se zvârcolea chinuită de nesomn și plină de temeri. Își pusese rochia pe care o purtase în seara aceea și chiar și masca și alergase către domnul și stăpânul ei, dorind să împartă cu el nenorocirea și în același timp să caute ocrotire în preajmă-i.

Henri o luă de mână, o purtă ca pe o necunoscută cu fața ascunsă de mască până înaintea domnului de Rosny. Gabrielle înclină grațios capul, iar regele rosti:

— Uite frumoasa doamnă în verdele de culoarea mării care va procura banii pentru purtarea războiului.

Întru acestea, d’Armagnac îl și ajutase să-și îmbrace costumul de vrăjitor, își puse masca și ieșiră. Curând, alaiul le spori cu mulți dintre oaspeții ce dănțuiseră la *Madame*, sora regelui. Se făcuse târziu, dar străzile erau încă pline de lume, de larmă. Henri nu mai văzuse nicicând atâția cerșetori; starea în care se afla îl ajută să vadă mai limpede, și, dintr-o dată, hotarul dintre semeția lui și sărăcia din jur îi păru a fi cumplit de povârnit.

Regele făcu pe jos drumul, pentru ca tot poporul să-l vadă și să nu se teamă de nenorocire; și așa, noptatecul alai ajunse în strada de la Cerisaie, în dreptul unui zid netencuit - despre care nu s-ar fi putut bănui că ascunde ceva îndărătul lui. Cu toate acestea lumea știa de parcul îngrădit, de casa cea tainică; iar regele însuși nu mai ascundea de mult vizitele pe care le făcea cizmarului Zamet. Cum dădură în lături poarta de fier, o liotă de slugi, cu facle înainte-le, se năpusti prin grădină, se înșirui și-i lumină drumul. Grădina era croită după gustul italian, cu

mai multe colonade decât copaci, cu mai multă piatră decât iarbă, cu temple în loc de saloane înverzite, și încă cu temple construite de la început ca niște ruine pline de crăpături. Fațada joasă a casei era împodobită peste tot cu ornamente, încât părea în întregime un mic giuvaer de marmură în deosebite culori. Îmbrăcat în haine la fel de costisitoare, stăpânul casei îl aștepta pe rege în fața scundei terase și-i făcu 0 plecăciune atât de adâncă, încât atinse pământul cu toate degetele-i răsfirate.

Regele și cizmarul, care acum era un bogat cămătar și căruia i se spunea cizmar numai în amintirea începuturilor sale, se așezară de-a dreapta și de-a stânga marchizei și cele trei ființe sus-puse intrară în micile saloane încălzite. Câteșitrei nutreau multe gânduri ascunse unul față de celălalt. Micile saloane răspândeau nu numai o căldură plăcută, ci desfătau ochiul și prin lumina lor cernută și prin blânda lor splendoare, iar mirosul era la rându-i desfătat de pulverizatoare ascunse privirilor. La Zamet totul era plăcut mirositor, dar cele mai plăcute erau aromele unei bucătării model, deschise, în care duduia focul și bucătari în straie albe lucrau în văzul tuturora.

Cei trei - și dintre ei fiecare avea niscai treburi cu celălalt - făcură încet înconjurul saloanelor. Doi purtau măști și nimeni nu era îndatorat a-i cunoaște: în jurul mesuțelor, oaspeții benchetuiau sau jucau fără oprire. Unde nu se încrucișau farfuriile, se împărțeau cărțile. Henri descoperi un loc liber la masa celor ce jucau *prime*. Căci acest joc îi plăcea aproape mai mult chiar decât *brelanul*: drept care și vicleanul Zamet, florentin ori maur, nu se știa bine ce era, îi îndreptase pașii într-acolo, iar scaunul gol sta anume pregătit.

— Zamet, i se adresă Henri, nerăbdător să se așeze pe scaun, doamna marchiză are să-ți facă cinstea de a sta de vorbă între patru ochi cu dumneata.

— Sunt copleșit, sire. de o asemenea cinste, bâigui

veneticul pipernicit, cu ochii rotunzi și fața smeadă, turtită și lăbărțată. Și cu șoldurile ca de femeie.

— Atunci să te porți cu dânsa ca un gentilom, îi ceru Henri.

Și înainte de a se depărta mai adăugă, arătând către o seamă din însoțitorii lui:

— Am adus cu mine și niște bărbieri. Totuși, dumneata ești singurul care tunzi toate oile aici. Dar bagă de seamă: nici eu, ca vrăjitor, n-am să stau cu mâinile în sân.

Și se grăbi să-și ocupe locul la masa de joc. Zamet privi țintă în ochii frumoasei măști. Ceilalți se depărtaseră lăsând un loc gol în juru-le. Și Zamet întrebă rece:

— Cât?

— Sebastian, știi că ești un bărbat frumos? îi șopti Gabrielle, gânguri, chicoti cristalin și își aruncă pe spate capul, spre a-i arăta fermecătoarea-i bărbie.

Iar când îl văzu vrăjit, luă fără întârziere un ton poruncitor.

— Cinci saci de aur!

Glasul îi sună deodată adânc, ca dangătul clopotelor trase încet: apoi, repezind capul înainte, îl strivi cu privirea pe mărunțelul Zamet - căci era Gabrielle, scumpa domniță. Iar el se simți de parcă s-ar fi scufundat cu adevărat sub lespezile de marmură ale casei lui. Și de înspăimântat ce era, o numi alteță.

— Alteță, dați-mi voie să-mi trag răsuflarea, îi ceru cu glasul sugrumat și vru să plece.

Dar Gabrielle își strânse evantaiul și șopti:

— O știre tainică. Regele i-a învins pe spanioli.

Apoi îi întoarse dânsa spatele.

Și se îndreptă către una din mesele la care se mânca. Din pricina întâmplărilor care se ținuseră lanț, era lihnită de foame. Celelalte măști n-o cunoscură, ori se prefăcură a n-o cunoaște. Gabrielle pălăvrăgi asemeni celorlalte și goli și un pahar de vin; știa prea bine că adevărata luptă abia

avea să urmeze, în spatele ei, cineva șopti:

— Urmați-mă.

Gabrielle privi peste umăr, căutând să ghicească cine îi vorbea.

— Sagonne, șopti masca în rochie de culoarea verde a mării, pe care o purtau toate doamnele Curții.

Și Gabrielle o urmă până în dreptul unei uși; dincolo, lumina părea cernută printr-o sită și mai deasă încă, și încăperea părea goală. Dar nu trecu pragul. Iar însoțitoarea îi șopti repede și ferindu-se:

— Nu intrați.

I-o spusese însă când se vădise limpede că Gabrielle se păzea. După care Sagonne începu să turuie:

— De la unul ca el te poți aștepta la orice, altfel cum s-ar fi îmbogățit așa de mult un cizmar? Răposatului rege i-a făcut pantofi italienești moi, de neprețuit pentru niște picioare prea simțitoare. Apoi s-a apucat să împrumute bani gentilomilor, dobânda a tot crescut și până în cele din urmă n-a mai rămas nimeni la Curte să nu-i fie dator. Pe răposatul rege l-a sărăcit de tot. Zamet trimite peste hotare toată avuția regatului. Numai ceea ce-i luăm noi femeile rămâne în țară. Cizmarul Zamet are o slăbiciune pentru noi, doamnă.

— Sagonne, îi opri Gabrielle pălăvrăgeala, vreau să știu numai ce te-a însărcinat Zamet să-mi spui, nimic altceva.

Mai întâi Sagonne se bâlbâi, apoi hotărî să țipe supărată. Dar Gabrielle fu mai iute decât țipătul ei și lui Sagonne nu-i mai rămase alta de făcut decât să alerge după dânsa. Iar Gabrielle avu grijă ca Henri s-o vadă venind. La masa lui, regele arăta o bucurie zgomotoasă către cei ce priveau, căci în față i se adunaseră grămezi de aur, în timp ce tovarășii de joc erau abătuți. Văzând-o venind pe scumpa domniță, clipi din ochiul stâng sub mască: ceea ce mărturisea ceva mai mult decât numai bucuria de a fi câștigat. Căci urmărise toată manevra ei cu Sagonne. La o

depărtare bine socotită, Gabrielle se opri; de acolo, scumpul ei stăpân putea să audă tot ce avea să-i spună Sagonne. Mijlocitoarea cizmarului avea să vorbească încet, bizuindu-se și pe zumzetul glasurilor din jur. Cine putea să aibă o ureche atât de fină încât să deslușească ce-l privea din spusele ei? Dar Gabrielle cunoștea bine darul domnului și stăpânului ei și știa că lui n-are să-i scape nimic.

Doamna de Sagonne era o femeie uscățivă, cu un nas ascuțit acum acoperit de mască, și cu buze subțiri, neacoperite de nimic. Abia mai putu să răsufle, de înmărmurită ce era, ori fiindcă se prefăcea înmărmurită.

— Alteță, izbucni deodată, poate fiindcă îl auzise cu puțin timp înainte pe cizmar spunând așa. Alteță! Pentru cei cinci saci pe care i-ar împrumuta regelui, ar fi vrut să primească înapoi zece. M-am împotrivit, am țipat ca o coțofană. Nu m-ați auzit țipând?

— Nu prea ai țipat tare, o încredință Gabrielle. Jumătate de sac îți era fără îndoială făgăduit dumitale.

— Și unul întreg pentru domnia-ta, șuieră printre dinți Sagonne.

Nu prea era dusă la biserică. Și cu gândul numai la bani, ca oricare alta. Cizmarul Zamet n-ar fi trebuit să folosească o începătoare pentru o asemenea treabă.

Liniștită, Gabrielle rosti:

— Asta ar însemna să răpesc regelui cincizeci de mii de taleri. Nici nu mă gândesc.

Între timp, Sagonne își redobândise stăpânirea de sine.

— Sunteți bogată - își plecase ușor genunchiul și se însuflețise - îi puteți aduce în dar regelui și stăpânitorului nostru mai mult decât frumusețea domniei-voastre. Dar credeți-mă, nici eu nu-mi precupețesc silința. Am și izbutit să reduc nerușinata cerere a cizmarului de la zece saci la șapte.

— Așa mai merge... sau aproape, hotărî Gabrielle.

Iar Sagonne urmă de după evantaiul ei:

— Dar n-am terminat încă. Cineva l-a chemat deoparte. Când s-a întors, cizmarul aflase că Amiens a căzut și spumega de furie, zicând că acum nu se mai mulțumește în ruptul capului cu mai puțin de zece saci și mâine va cere probabil doisprezece.

Pe Gabrielle o trecură fiori de spaimă văzând ce prost mergeau treburile scumpului ei stăpân. Și trebui să facă o pauză lungă, până când să mai poată scoate o vorbă. Lucru pe care Henri îl văzu prea bine; ba auzi chiar și cum tăcea cu moartea în suflet. Sub mască i se prelinse o lacrimă, în timp ce strângea monezile de aur și le făcea grămezi în fața lui.

Cu o stăpânire de sine care îl fermecă, Gabrielle rosti:

— Iartă-mă, Sagonne. Te-ai arătat a fi o adevărată prietenă. Acum, te rog, spune-i domnului Sebastian Zamet că vreau să am o convorbire cu el. Sunt gata să intru și în odaia cu lumina scăzută.

— El însă nu, dădu răspuns Sagonne. Se teme de domnia-voastră mai mult decât de rege. Trebuie să primiți ce oferă el, altfel nu mai căpătați nimic.

— Fă ce-ți cer.

Glasul Gabriellei nu îngăduia nesupunere. Și doamna de Sagonne trebui să se îndrepte către Zamet, deși cam nehotărâtă: oprindu-se de câteva ori. Purtarea ei era foarte firească: purtarea unui mijlocitor care nu dorește ca părțile să stea de vorbă între ele. Dar îl făcu totuși pe Henri, care era numai ochi și urechi, să-și spună că primejdia ajunsese mare. Fără zăbavă făcu dar un semn vechiului său tovarăș de luptă, Roquelaure și domnul de Roquelaure își plecă urechea cum nu se poate mai zorit. Căci nădăjduia ca acum să poată îndrepta ceea ce stricase prin ușurința dovedită când cu sceneta hazlie. Primind porunca, plecă și se pitulă cât putu mai bine în odaia suspectă - după un canat închis al ușii; celălalt era deschis. Gabrielle, căreia doamna de Sagonne îi făcuse un semn, dădu să intre; dar

înainte de a trece pragul un glas o opri; era glasul stăpânului casei. O rugă pe doamna marchiză să rămână de partea cealaltă, printre oaspeți, deși acolo era zarvă mare. Chiar dacă ar trage cineva cu urechea, oricum un om ca el nu putea să aibă secrete cu scumpa domniță a maiestății-sale. Și se sprijini de unul din canaturile ușii, îndărătul căruia se afla domnul de Roquelaure. Nimeni nu-l putea păcăli pe vicleanul Zamet, și nici regele n-avea să-l prindă cu mâța în sac.

Gabrielle vorbi:

— Sebastian Zamet, văd că m-am înșelat. Ești mai mult decât un cămătar căruia obârșia și tagma nu i-ar îngădui o simțire mai înaltă. Cu domnia-ta trebuie să pun cărțile pe masă. E adevărat, regele se află într-o situație grea. A pierdut Amiensul. Dar va câștiga războiul. Știu ce vorbesc, și dacă lucrurile n-ar sta așa, n-aș fi gata, cum sunt, să pun în gaj tot ce am.

Și cum el tăcea, făcând ochi mari de admirație, Gabrielle o luă de la capăt.

— Am și eu veștile mele despre mersul războiului, vești pe care domnia-ta nu le poți avea. De aceea îți dau Monceaux, castelul și toate pământurile, care vor alcătui cândva un ducat, ca gaj și chezășie pentru cinci saci de aur.

Zamet își făcuse socotelile și se hotărâse încă în timp ce Gabrielle mai vorbea. Femeia asta știa ce vrea, nici nu mai încape îndoială. Numai cu simțămintele nu poate o femeie să redea un loc de vază rubedeniilor decăzute, bârfite, de îndoielnică reputație, și dânsa însăși să ajungă cine știe unde. Mai cu seamă îl răscoliseră vorbele ei despre alcătuirea ducatului. Se minună de liniștita încredere în sine a femeii și socoti că se putea măsura cu el, dacă nu cumva îl și întrecea. Iar această părere, atât de greșită, îl făcu să uite măsurile cerute de prevederea negustorească. „Ce veste să fi primit despre mersul războiului? Pe ce se

bizuie când își pune în joc toată averea pe izbânda atât de îndoielnică a regelui?”

Gabrielle și-o punea însă în joc fiindcă îl iubea. Chiar dacă înfrângerea lui ar fi fost și mai sigură, cu desăvârșire sigură era numai dragostea ei. De mult era gata să dea domnului stăpânului tot atât sau și mai mult decât îi dădea el din toată inima: ale lui erau și Monceaux, castelul și pământurile. Dar lucrul acesta întrecea puterea de înțelegere a unui Zamet. Îndărătul ușii, domnul de Roquelaure își întipărea în minte fiecare cuvânt al scumpei domnițe, spre a-l aduce la cunoștința regelui.

Și Zamet îi spuse Gabriellei d’Estrées:

— Averea domniei-voastre nu valorează cinci saci de aur, eu am să dau însă șase. Dar nu domniei-voastre, nu vreau gajul pe care mi-l oferiți. Ci regelui, având încredere în măreția lui. După izbândă are să-și aducă aminte de asta.

— Fără îndoială, îi făgădui Gabrielle.

Atinse mâna cizmarului cu evantaiul, lucru pe care el îl socoti ca o prea aleasă cinstire și îl făcu să se uite după dânsa, dus pe gânduri, în timp ce se depărta. Banii pe care îi împrumuta îi împleteau soarta cu aceea a altora. Și de multe ori era în folosul lui să se gândească la ei.

Gabrielle se opri la o masă de joc și pierdu, de trei ori la rând. Pe Zamet îl luă cu frig. Când Gabrielle ajunse lângă rege, acesta îi scoase masca, își arătă și el chipul și rosti: „Noi suntem”, după care își sărută și îmbrățișă iubita în văzul tuturor. Tovarășii de joc, pe care îi curățase cu desăvârșire de bani, priveau către grămezile de aur ca niște păpuși de ceară. Henri împrăștie pe masă lucitoarele grămezi; piesele de aur se rostogoliră cu un clinchet prea plăcut, iar regele spuse:

— Domnii mei, împărțiți-vă totul. V-am trișat de câteva ori; nu încape îndoială că ați băgat de seamă, dar n-ați spus, nimic fiindcă m-ați recunoscut, cu toate că ar fi trebuit să nu știți cine sunt. Dacă aș fi pierdut, însă, poate

că ar fi fost un semn rău. Căci trebuie să știți - și ridică glasul - că nu mai avem nici două ceasuri până când pornim cu toții la război.

Întreaga societate se ridică în picioare și strigă:

— Trăiască regele!

Dar arareori se întâmpla ca regele Henri să-și ia rămas bun de la o societate fără a mai face o ultimă glumă. De data asta, calul de bătaie pe care și-l alese fu domnul de Varennes, fost bucătar, apoi mijlocitor care ducea bilete de dragoste, iar în cele din urmă gentilom și cel mai mare vinovat în punerea la cale a scenetei hazlii care o jignise pe scumpa domniță.

— Un șorț alb și o bonetă pentru domnul de Varennes, porunci regele. Să-mi facă niște clătite.

Curând, plita bucătăriei-model, în care se lucra la vedere, începu să duduie și să fâșâie. Încins cu un șorț alb și purtând o bonetă înaltă cât el, domnul de Varennes prepara niște clătite, dar nu niște clătite obișnuite, ci de un soi deosebit, născocit chiar atunci, căci era în joc onoarea sa. Băgă în ele o bucată de coajă de portocală și puțin ghimbir, adăugă cu dărnicie mai multe soiuri de lichioruri - încât deodată țâșni o flacără, care apoi se stinse, răspândind o aromă ce-i fermecă pe toți privitorii; așa că luară cu asalt bucătăria; dar admiratorii cei mai entuziaști ai meșterului erau chiar bucătarii, șeful și ajutoarele sale. Încât atunci când domnul de Varennes, ținând tava de aur în vârful a cinci degete, se îndreptă spre masa la care se afla regele, îl urmară în alai.

Domnul de Varennes plecă genunchiul, toți bucătarii îngenunchează îndărătul lui, regele luă tava, gustă din clătite și hotărî că erau prea bune. La care întreaga societate bătu din palme. Iar domnul de Varennes se ridică în picioare, cu faima redobândită. O seamă de curteni îi spuseră:

— Domnule, se poate întâmpla și ca o asemenea treabă

să nu reușească. Dar regele tot ar fi lăudat-o. Căci regelui îi place să ia oamenii peste picior, dar de umilit nu umilește pe nimeni.

De aceeași părere era de altminteri și domnul de Varennes.

Regele și marchiza părăsiră casa în stil italian a cizmarului Zamet. Luându-și rămas bun, acesta se înclină atât de adânc, încât vârfurile celor zece degete ale mâinilor măturară lespezile grădinii - iar slugile ridicară faclele, făcând să se clatine, parcă, în jocul de umbre și lumini, colonadele și templele pline de crăpături. Afară, în stradă, așteptau caii și litiera. Henri călări alături și vorbi către făptura dinăuntru:

— Scumpă domniță, nu-mi mai pot îngădui nici un fel de odihnă. Domnia-ta, însă, te poți culca. Te conduc la sora mea Catherine și-ți las o strajă de o sută de oameni.

— Chiar dacă ar fi o mie, scumpul meu stăpân, nu mă lăsați aici! Nu mă simt în siguranță.

Era întuneric beznă, dar ținându-i mâna Henri simți cât e de înfricoșată.

— Așa va fi cum dorești, îi răspunse pe loc. Nici eu nu doresc altceva.

Și o auzi oftând ușurată. Ceea ce-l făcu să mai adauge, aplecat peste litieră:

— Sufletul meu!

Și iar o auzi:

— Nu-i nevoie să se știe unde sunt. Am să plec înaintea maiestății-voastre, fără să se bage de seamă.

— O viitoare regină nu fuge, îi răspunse el și hotărî: Ai să pleci sub paza a două regimente și ai să iei cu domnia-ta cei șase saci pe care numai mulțumită domniei-tale i-am dobândit.

Cam în același timp, cizmarul Zamet porunci slujitorilor să-i dea afară pe cei din urmă jucători care nu se mai săturau de joc. Casa îi rămase pustie, în sfârșit, și Zamet

își zăvorî slugile chiar cu mâna lui. După care coborî în fundul beciurilor, într-o tainiță numai de el știută. Și aduse până sub cerul liber șase saci grei, unul după altul. Ținea felinarul între dinți. N-avea de loc putere în brațe, șoldurile îi erau lătărețe, se poticni de câteva ori pe dreptele întortocheate ale celor trei rânduri de beciuri, dar cără totuși.

Iar când văzu toți sacii sus, se așeză pe ei, leoarcă de nădușeală și temându-și viața. Căci unii trăseseră cu urechea când vorbise cu înalta doamnă. Iar înainte de a veni oamenii regelui să ia sacii, se putea întâmpla să dea năvală tâlharii și să-i fure, după ce-i vor fi făcut lui de petrecanie. Stinse toate luminile, în afară de aceea a felinarului său, pe care îl acoperea cu spatele, și întări poarta casei cu lanțuri și drugi de fier. Și tot așteptând așa, plin de neliniște, îl năpădiră fel de fel de gânduri, cu totul altele decât mulțumirea dinainte pentru mărinimia gestului său și dovedind prea puțină încredere în steaua regelui. „Ăsta mănâncă bătaie”, își spunea acum cizmarul Zamet.

„Nici n-ar fi bine să biruiască, își urmă el firul gândurilor. Săvârșesc o greșeală de neiertat. Solul florentin, care nu-mi ascunde nimic, are să raporteze acasă că am trădat cauza Spaniei. Sigur, lucrurile nu stau chiar așa, pentru că fac multe și pentru gloria Spaniei. Și cum să nu-l slujesc pe Habsburg, când în țările lui banii mei fac pui. Așa că ăștia de aici au să simtă pe pielea lor puterea împăratului și a banilor mei. De ce naiba m-am lăsat împins să fac gesturi nobile? Afacerile ori sunt murdare, ori nu sunt afaceri. Doamne, dumnezeule, fă s-o scot cu bine la capăt și de data asta.”

Trecură câteva minute care cizmarului Zamet îi părură ceasuri, începu să se roage. Dar bolboroseala îi fu întreruptă de parolă convenită, strigată de afară. Veniseră oamenii regelui.

TREBURI PRIMEJDIOASE

Regimentele care mărșăluiau spre miazănoapte, în fruntea grosului armatei, erau comandate de mareșalul Biron, fiul răposatului mareșal. Deși era un om lipsit de delicatețe, se purta fără cusur cu scumpa domniță a regelui. Era un încăpățânat, un om menit să sfârșească prin a fi un criminal din pricina îndărătniciei lui. Dar mic la suflet nu era. Fiu al unui tată plin de ciudățenii, n-ar fi pregetat să se arunce asupra regelui, cu trupele lui, dacă i s-ar fi părut că împrejurările i-o cer. Nicicând, însă, nu i-ar fi trecut prin minte să nu dea toate onorurile și să n-o apere pe doamna d’Estrées.

În fruntea coloanei erau tunurile, apoi pedestrimea, iar între ele o ladă de fier pe roți: așa călătoreau cei șase saci de aur. Apoi urma călărimea, având în mijloc un al doilea bun de mare preț, un rădvan. Și iar pedestrime, apoi iar bombarde - așa se târî coloana șerpuindă, în cea dintâi zi, până la Pontoise. Biron și-ar fi continuat marșul și noaptea; dar neprețuita făptură ce-i era dată în grijă hotărî să se oprească, cel puțin așa pretindea el, sau credea că se cere să o facă. După ce începu să amurgească își îndemnă de mai multe ori calul până lângă rădvanul ei și o întrebă cum se simte. Gabrielle ar fi dorit să doarmă în rădvan și să călătorească și noaptea. Cu toate acestea i se întinse cortul.

Când se lumină de ziuă, capul coloanei nu se mai vedea, plecase, grăbită să părăsească provincia Île de France și să ajungă cât mai repede în Picardia. Pe Gabrielle o furase somnul și nu fusese trezită de femeile ei. Se sperie râu când, cerând să-l vadă pe mareșal, primi în locul lui doar un bilețel. Într-un chip prea galant îi spunea că spre marea

lui ciudă și mâhnire nu-i mai era dat să vegheze asupra călătoriei preafrumoasei doamne. Căci, din păcate, trebuia să strângă toate garnizoanele din drum și să le ia cu sine. Adorabila doamnă putea, însă, să fie fără grijă în privința credinței detașamentelor ce-i lăsase. Cu toții, până la unul, s-ar lăsa tăiați în bucăți pentru cea mai scumpă comoară a regelui. În sfârșit, prea onorata doamnă, îi mai scria Biron, ar face bine să nu se grăbească, ci să mai zăbovească, în curând i se vor alătura alți câțiva seniori. Și - o imploră preaplecat Biron - de dragul celor noi să binevoiască a nu-l uita pe vechiul ei însoțitor.

În zadar întrebă Gabrielle cine erau seniorii așteptați. Și trecând peste curtenia greoaie a mareșalului, socoti că rămânerea pe loc nu-i putea aduce nimic bun. Cine știe, poate că, în timp ce dânsa dormise, regele trecuse în galop, în plină noapte și singur, pe lângă cortul ei, crezând că o va ajunge din urmă și nu se oprise fiindcă nu văzuse luminile taberei, din cauza păduricii în care se afla. Știindu-l departe, nesimțindu-l lângă dânsa, Gabrielle începu să se teamă de dușmanii care-i erau pe urme, gata s-o înhațe. Căci cunoștea cât de dușmănită era; n-avea decât să închidă ochii și vedea, ah! chipurile celor ce-o pândeau, chipurile celor ce-i juraseră pierzania. Dar primejdia nu era atât de apropiată și numai presimțirile o făceau să-și scurteze sorocul. Plecase din Paris schimbată. Iar de aici încolo va fi mereu însoțită de spaimă, niciodată pe deplin risipită, ci sporind în răstimpuri; numai cu mâna regelui în mâna ei se va mai putea simți liniștită și în siguranță.

Porunci ca detașamentul să se pună în mișcare și nu mai îngădui o nouă oprire în timpul nopții; după cină și o scurtă odihnă, marșul continuă. În felul acesta, până în seara următoare, făcu împreună cu detașamentul ei drumul de la râul Oise până la râul Somme, pe malul căruia se afla Amiens și unde se adunase și oastea regelui. Cum? El nu

era acolo, se despărțire de groșul oastei și o lăsase singură? După zile de cumplită neliniște primi o scrisoare prin care regele îi arăta că încercase o lovitură împotriva orașului Arras, de altminteri fără izbândă, dar voise mai bine să atace el decât să-i îngăduie vrăjmașului s-o facă, iar cât despre frică - voia s-o împrăștie prin faptul că se arăta pretutindeni în același timp.

Gabrielle se simți rușinată. Domnul și stăpânul lupta plin de curaj pentru regat și dânsa tremura doar pentru pielea ei. Hotărî dar să se poarte ca o regină și să se stăpânească. Și cam în același timp sosiră și seniorii vestiți de mareșalul Biron, Erau doi mari seniori, în primul rând ducele de Bouillon, apoi prietenul să de la Trémoille: amândoi protestanți. Cel dintâi drum al lor fu la Gabrielle d'Estrées. Căci credeau că și dânsa era protestantă și nutreau această părere fiindcă știau că Gabrielle era dușmănită la Curte, iar prietena ei era *Madame*, sora regelui.

Cortul Gabriellei se afla în mijlocul taberei, pe un deal, lângă râu. Prințul protestant veni cu regimentul lui și înconjură dealul întâmplare de care mareșalul Biron prinse de veste prea târziu. Cortul era de piele și căptușit cu țesături de culoare galbenă și argintie. Deasupra cortului flutura flamura regelui, albă și stropită cu crini. Iubita regelui nu voi să-și primească oaspeții odihnind pe perne moi, ci șezând în cel mai înalt jilț, și așa îi și întâmpină pe cei doi seniori.

Turenne, acum duce de Bouillon, arăta impunător, nu mai avea înfățișarea din vremurile de demult, când îl însoțise pe tânărul rege de Navarra în fuga-i din palatul Luvrului, după un lung prizonierat, și dăduse cu el cea dintâi raită călare prin regatul pe care Henri avea să-l cucerească mai târziu. Atunci Henri îi adunase pe cei puțini aleși într-o poiană dintr-un ținut împădurit. Uneori norii de pe cer se adunau în așa fel încât își aruncau umbra atât în fața cât și în spatele lor. Iar în mijlocul însorit, în

lumina ce se revărsa din belșug, Henri îi chemase, unul câte unul, la el. Și stătuse de vorbă cu fiecare între patru ochi, îi îmbrățișase, îi bătuse pe umeri ori îi strânsese de braț. Căci erau cei puțini aleși. Dar dacă ar fi putut pătrunde viitorul, le-ar fi citit pe fețe ce aveau să devină mai târziu, le-ar fi ghicit gândurile din urmă și ar fi fost rând pe rând zguduit și spăimântat.

Turenne, acum duce de Bouillon, pe atunci doar un june, îngenunchease în fața regelui Navarrei - dacă se putea numi cumva a îngenunchea o ușoară atingere a pământului și apoi o zvâcnire în sus, ca împins de propria ușurință. Acum, însă, în cortul Gabriellei intră un bărbat cu o statură falnică și cu chip mândru, obișnuit a privi de sus pe alții care îngenunchează înainte-i. Căci nu înțelegea să slujească pe nimeni, era el însuși stăpân și se dădea de partea regelui Franței numai în măsura în care putea trage vreun folos din asta, altminteri trecea de partea cealaltă. Un om ca cizmarul Zamet n-a dobândit prin moștenire ducatul de Bouillon: e o deosebire ce merită a fi reținută. Cizmarul Zamet nu se putea lăuda nici cu nezdruncinata conștiință a însemnătății sale, ce o avea ducele. Cu toate acestea, oamenii mari se fac din cei mici.

Turenne și îndărătul lui La Trémoille se înclinară dar după cuviință în fața viitoarei regine a Franței. Mai mult, ducele de Bouillon nu se mulțumi numai cu atât, ci, clătinând din cap și cu o privire de încuviințare, îi dădu a înțelege că o recunoaște și socotește arta ei de a răzbi în viață tot atât de desăvârșită ca a lui. „Sau ca a cizmarului Zamet”, gândi Gabrielle, căreia cei doi nu-i plăceau de fel. Iar domnul de la Trémoille rosti pe șleau ceea ce prietenul său dăduse numai a înțelege.

— Ehei, doamnă, domnul domniei-voastre ar putea să vadă flamura regelui în vârful cortului! Tot respectul, tot respectul! Ce păcat că doamna, mama domniei-voastre, n-a mai apucat această clipă!

Domnul de la Trémoille își putea îngădui să vorbească așa, în doi peri și grosolan, fiindcă era caraghios. Și asta fără să-și dea osteneală, fără nici o scălâmbăială. Lung și deșirat, cu nasul strâmb prost așezat, cu o barbă uriașă, cu ochii negri ca păcura și apropiați - totul părea să arate că e un om prea ursuz. Dar cum deschidea gura, această impresie dispărea. După înfățișare ar fi trebuit să aibă un glas adânc, înfricoșător, când colo din gâtlej îi ieșea un fornăit și orăcăit de saltimbanc de bâlci. Felul cum îi era croită gura și pesemne și un beteșug al nasului îl împiedicau pe domnul de la Trémoille să cuvânteze ca un gentilom. Drept care făcuse din nevoie o virtute și își potrivise întreaga-i făptură după chipul cum îi era alcătuit nasul.

Gabrielle, care între timp învățase să cunoască oamenii, înțelese îndată ce unealtă de prefăcătorie și josnicii de tot soiul putea să fie glasul acestui om. Ceea ce n-o împiedică totuși să râdă ori de câte ori domnul de la Trémoille deschidea gura.

— Acum mi-am amintit, îl căutam pe prea-înaltul stăpânitor, spuse de la Trémoille și-și mișcă picioarele de parcă s-ar fi pregătit să se cațăre pe tavan ca să-l găsească pe cel căutat.

Gabrielle binevoi să râdă; din păcate gluma era nepotrivită și fiecare nou cuvânt adăugat ar fi făcut-o probabil și mai nepotrivită. Dacă nu s-ar fi temut de asta, cu câtă plăcere s-ar fi veselit încă o dată, copilărește.

Domnul de Turenne îi potoli neîncrederea, lăudându-l pe rege. Oriunde trecea regele, în călătoria lui, însuflețea curajul populației, îi întărea voința de împotrivire, fortifica orașele. De aceea se și poposea atât de des. Și întregi:

— Doamna marchiză trebuie să fie răbdătoare cu el, subînțelegând multe prin aceste vorbe: chiar și căsătoria și încoronarea.

Iar Gabrielle înțelese privirea-i plină de tâlc și o înfruntă.

După ce mâna ei îl pofti pentru a doua oară, trufașul duce catadicsi să ia un scaun. Scaunul era mai scund decât jilțul viitoarei regine.

— Eu am să stau în picioare, se împotrivi în schimb domnul de la Trémoille. De altfel nici nu s-ar cuveni să șed atâta timp cât domnul și stăpânitorul meu e nevoit să zacă la pat din pricina necazului pe care îl are.

— Regele-i bolnav?

Gabrielle n-ar fi trebuit să se trădeze, dar spaima o făcu să se răsucească în scaun, strângând în mâini brațele jilțului. Cei doi străini văzură astfel că Gabrielle n-avea vești de la Henri, își aruncară o privire grăbită și domnul de la Trémoille începu să orăcăie.

— Rinichii. Îl supără rinichii, asta-i cu stăpânul nostru. Își face greu nevoia. Și caraghiosul se înturnă cu fața spre perete, de parcă și el … și ducele de Bouillon … și gemu: Aoleu! nu merge. Și totuși organul a fost hărăzit pentru întrebuințări plăcute. După care sinistrul saltimbanc se întoarse și orăcăi în fața doamnei: Și de astea regele nu s-a lipsit de fel, toată lumea o știe.

— Nu, îi dădu răspuns liniștită Gabrielle. Nu s-a lipsit. De altfel nici în cealaltă privință n-are a se plânge de nimic. Ai mințit, domnul meu.

— Să nădăjduim, glăsui Turenne în locul prietenului său care se mulțumi să-și privească cruciș nasu-i strâmb. Zvonul o fi fără temei. Pe de altă parte, asta ne amintește totuși că un rege se poate îmbolnăvi înainte de a ajunge să ia hotărâri de mare însemnătate.

Gabrielle asculta și aștepta.

— A făgăduit scumpei sale domnițe tronul - de atâtea ori, rosti Turenne apăsat. Aici cred că nu mă înșel. Dar de și mai multe ori ne-a făgăduit nouă, protestanților, drepturi și libertăți. Până acum, însă, nu s-a ținut de cuvânt nici față de noi, nici față de domnia-voastră, doamnă.

— Eu am încredere în el, le aminti Gabrielle. Aveți

încredere în rege, are să-și îndeplinească toate făgăduielile la timpul potrivit.

Turenne:

— Timpul potrivit e acum. Acum vrea să redobândească Amiensul și să se descotorosească de un vrăjmaș foarte primejdios. Eu sunt un prinț suveran și am aliați dincolo de hotare, aliați de aceeași credință cu mine. Pot sau nu să pun la dispoziția regelui un contingent de trupe, și am s-o hotărăsc după cum are să-mi dicteze datoria față de mine însumi și față de Religie.

Gabrielle:

— După cât îmi pare, mai mult are să tragă în cumpănă datoria față de dumneavoastră.

Turenne:

— Doamnă, oare vă înțelegeți interesul atât de prost cum doriți să pară? Spre a fi de folos religiei noastre, vedeți-vă mai întâi de propriul interes.

Gabrielle:

— Și ce-mi cereți?

Turenne:

— Să-l sfătuiți în taină pe rege și să nu-l lăsați până nu dobândiți un edict prin care protestanții să fie puși pe picior de egalitate cu catolicii în întreg regatul. Să-și poată face pretutindeni slujba, iar în cetățile lor liturghia să fie și mai departe oprită.

Gabrielle:

— Dar n-a făgăduit niciodată asta.

Turenne:

— Și totuși are s-o facă, nevoia îl silește s-o facă.

Gabrielle:

— N-are s-o facă, fiindcă nevoia are chipul și poartă numele domniei-voastre duce de Bouillon.

Turenne:

— Acum ori niciodată am să dobândesc ca regele să-mi recunoască suveranitatea și că teritoriul meu să nu mai

atârne de puterea lui. Am să mă folosesc de prilej.

„Tu trădătorule, ai numai prilejul ăsta, eu am multe”, își spuse Gabrielle - dar hotărî să nu mai rostească un cuvânt din cele ce gândea cu adevărat, ci să înșire numai vorbe goale, lăsându-i pe ceilalți să-și dezvăluie planurile. Și rosti:

— Foarte bine. Acum să vorbim despre mine. Cu ce mă aleg eu din toată afacerea asta?

Ducele încuviință binevoitor:

— Începem să ne înțelegem, doamnă. Domnia-voastră vreți vă urcați pe tronul Franței. Dar sunt mulți care ar dori să vă vadă mai degrabă moartă decât ajungând pe tron.

Gabrielle îi răspunse hotărât:

— Nici unul dintre vrăjmașii mei nu poate face să apună steaua regelui. Soarta mea va fi hotărâtă aici, în fața Amiensului, de sorții războiului.

— Iar de partea cui au să încline sorții războiului, hotărâm noi.

Turenne o privi pe frumoasa Gabrielle de parcă și-ar fi dat cu adevărat osteneala să-i cântărească soarta.

— Vă învârtiți într-un cerc, doamnă.

Și își înclină capul de pe un umăr pe celălalt, spre a o privi mai bine:

— E păcat de domnia-voastră. N-ar trebui să vă mai nesocotiți partida, adică pe noi protestanții. Aveți prieteni care sunt gata să vă sprijine piciorul pentru a vă sălta în șa.

Și domnul de la Trémoille arătă pe dată cum ar face-o. Îngenunche, luă cu grijă un picior al Gabriellei și îl sprijini în palma întinsă a mâinii lui. Dânsa nu se împotrivi, ba, pentru o clipă, uită chiar de gândul de a rămâne nepăsătoare.

— E adevărat? întrebă stăruitor.

Bufonul cu barbă îi mută piciorul din palma mâinii până

spre buricele degetelor. Apoi îl lăsă să cadă și talpă ei nimeri tigva lui pleșuvă plecată adânc.

Iar trufașul Turenne arătând spre la Trémoille, rosti numai atât:

— După cum vedeți, doamnă.

Gabrielle se prefăcu măgulită și încredințată, dar își dăduse seama cât de primejdioși erau acești prieteni. Și-l rugă pe domnul de la Trémoille să se scoale din nefireasca-i plecăciune. Arătase cum nu se poate mai limpede ce voia să spună.

— Protestanții mă vor ajuta să mă înalț, și eu am să-i ajut pe ei. Dacă eu am să cad, au să se prăbușească și ei și multe capete s-ar putea rostogoli.

Și arătă spre chelia lui de la Trémoille.

Cei doi tăcură, uluiți; atât de departe nu se duseseră cu gândul. Era o primejdie la care trebuiau să mai chibzuiască.

— Alianța noastră cuprinde primejdii pentru fiecare dintre noi, arătă Gabrielle. Ca să vorbim pe șleau, asta înseamnă trădarea regelui.

— Dar și el ne trădează, și pe noi și pe domnia-voastră rosti Turenne, ridicându-se.

Și se înclină leneș, fără a dori, însă, să se îndepărteze adevărat. Și chiar se înapoie îndată, se apropie și mai mult de Gabrielle și-i vorbi cu palma în fața gurii, cum îi vorbise cizmarul Zamet.

— Doamnă, riscul nostru îl luăm asupră-ne. La cât îl prețuiți pe al domniei-voastre? Eu l-aș prețui la zece mii de livre pe an. Ați primi această pensie din partea partidei protestanților iar un prinț bogat vă chezășuiește plata punctuală.

Gabrielle nu găsi îndată mijlocul să iasă din încurcătură. Dar saltimbancul îi veni într-ajutor. Strigă ca la mezat, ca glasu-i cum nu se poate mai potrivit:

— Opt bani jumate, hareci[1] o dată, cine dă mai mult?

— Da, e cam puțin, întări Gabrielle.

Și îi concedie cu o mișcare care arăta că nu mai are de gând să stea de vorbă cu ei; privi în altă parte și-și chemă femeile.

La poalele dealului, Turenne își adună regimentul și plecă.

— Aveți dreptate, nu lăsăm nici un om aici, fornăi domnul de la Trémoille pe ciudatu-i nas. Muierea asta n-are să sufle o vorbă încornoratului ei. Mi se pare că-l iubește ca Penelopa pe Ulisse.

— Mie mi se pare că-i la fel de lacomă de bani ca domnul de Rosny, fu de părere domnul de Turenne.

Și amândoi își întumară capetele spre cortul din vârful dealului pe care flutura flamura regală.

SCRISORI

Când află că trebuie să se înapoieze, preaiubita domniță îi ieși în întâmpinare călare. Se îmbrățișară, fără a descăleca. Dar nu vorbiră de loc despre dragostea lor.

— Sire, începu Gabrielle, să știți că ducele de Bouillon și alți seniori protestanți așteaptă să vadă ce faceți pentru a hotărî dacă să lupte de partea noastră ori să plece.

— Vor să dobândească mai multă putere sub obișnuitul cuvânt că religia lor are nevoie de mai multă libertate. N-ai nici o grijă, neprețuita mea comoară. Sunt hotărât să sfărâm cătușele religiei lor, dar să-i bag la răcoare pe protestanții care cred că li se cuvin puteri prea mari.

[1] Strigăt cu care conducătorul unei licitații închidea licitația.

— Sire, iubitul meu domn și stăpân, feriți-vă de protestanți și de mine. Sunt partida mea și vor să vă silească să mă faceți regină.

Henri o privi cu ochii larg deschiși, plin de admirație și mirare. Căci Gabrielle se lepăda de partida care o sprijinea, bizuindu-se numai pe el. Fermecătoru-i chip nu-și dă nici o osteneală să-i ascundă rușinea și tulburarea.

— Dar ce s-a mai întâmplat, comoara mea?

Gabrielle tăcu, până când intrară în tabără. Și abia în cortul ei mărturisi:

— Sire, au vrut să mă cumpere cu bani ca să lucrez împotriva maiestății-voastre.

— Și măcar ți-au dat destui? o întrebă.

Iar când Gabrielle îi numi cifra, regele o sfătui să primească:

— E bun și atât, mai ales că buzunarele ni s-au cam golit.

Gabrielle scoase însă la iveală un sac, îl așeză pe cel mai înalt jilț din cort și-l arătă domnului și stăpânului ei.

— Mi-am amanetat averea. Cizmarul Zamet mi-a dat sacul. Mai multe parale nu fac. Dar așa cum sunt, vă aparțin până la moarte, domnul și stăpânul meu.

Era mărturisirea dragostei ei, o mărturisire cum nu-i mai făcuse alta asemenea. Și cum voia chiar să cadă în genunchi înainte-i, Henri o prinse cu putere în brațe. Aruncă de pe jilțul cel înalt sacul care zornăi în cădere și o așeză în loc pe Gabrielle.

Rosny aducea și el bani pentru purtarea războiului, dar o făcea altminteri. În fiecare lună, în tot timpul de când dura asediul Amiensului și această campanie, domnul de Rosny se ivea, urmat de alaiul măreț la care ținea, aducând alte o sută cincizeci de mii de taleri smulși de la membrii parlamentului, de la seniori bogați, de la târgoveți cuprinși, dar mai cu seamă de la arendașii dărilor. Pe aceștia îi amenința cu o cercetare din partea unei comisii

de magistrați și cădea astfel repede la înțelegere cu ei. Și atunci alaiul măreț, chezășuind o puternică pază comorii, putea să se pună în mișcare: tunuri, pedestrime, din nou tunuri, domnul de Rosny într-un pătrat de stindarde fluturând în vânt, având înainte-i artilerie, în spate lada de fier, iar el stăpân peste amândouă. Purta o armură ușoară, gâtul îi era înfășurat în horbota gingașă dăruită de o doamnă, iar eșarfa-i aurită era prinsă pe umăr cu o copcă ce scânteia orbitor și sclipea până departe.

Aducea la cunoștință regelui încercările de a-l mitui. Și-i mai arăta că el era de neclintit, dar alții nu. Chiar mătușa scumpei domnițe, doamna de Sourdis, primise niște giuvaericale de la un financiar, care fusese de altfel destul de nerușinat spre a lăsa și pe masa doamnei de Rosny un diamant în valoare de șase mii de taleri. Dar să mai cuteze să încerce și a doua cară! Domnul de Rosny îl făcuse să-i treacă pofta de a ispiti oamenii cu bani. Și pentru câte altele încă, în afară de bani, n-avea să mulțumească regele credinciosului său slujitor! Fără el, n-ar fi putut-o scoate la capăt. Domnul de Rosny încheiase contracte cu niște măcelari și hrănea douăzeci de mii de oameni. Domnul de Rosny înființase - ceea ce nu se mai pomenise până la el - ambulanțe sanitare model, scăpând viața a nenumărați răniți.

Pentru ca să nu se îngâmfe totuși prea mult, Henri trebui să amintească neasemuitului slujitor că el însuși, regele, n-ar mai fi fost în viața dacă nu l-ar fi scăpat un simplu soldat. Un compatriot, un gascon, nimerit cine știe cum printre apărătorii cetății, îi strigase de pe ziduri: „Ei, morarule din Barbaste (pentru că așa i se spunea în locul lui de baștină), bagă de seamă! Acuși fată scroafa”; îi strigase în dialectul lui gascon, pe care numai Henri îl înțelegea acolo. Așa a prins de veste că pusese piciorul pe o mină, care l-ar fi sfâșiat în bucăți, dacă n-ar fi sărit la timp într-o parte.

Scăpând astfel cu viață și luptând, cuceri în cele din urmă Amiensul. Închinase acestei fapte trei luni, fără a mai pune la socoteală timpul pierdut cu drumurile la Paris unde trebuia să tune și să fulgere spre a ține în mână capitala. Dar în cele din urmă cardinalul-arhiduce Albrecht de Austria fu înfrânt, apoi căzu și Amiensul. Fu înfrânt și gonit din regatul pe care n-avea să-l mai revadă niciodată, mulțumită artei militare a unui comandant de oști care, asemenea lui Parma, învățase să ocolească bătăliile nimicitoare. Își sleia vrăjmașul vârându-se în tranșee, săpând șanțuri, folosind mine și contramine. Drept urmare, atunci când cardinalul primi ajutoare din Țările de Jos, era atât de slăbit, încât se dădu bătut și plecă. E drept, și ajutoarele fuseseră neînsemnate. De ce? Pentru că trecuse multă vreme de când Henri își zugrăvise în gândurile lui primejdia ca întreg Imperiul Roman să se scoale împotrivă-i. Acum primejdia trecuse.

Nu se întâmplase nimic alta decât că redobândise unul dintre orașele sale și că îl biruise pe bătrânul don Filip. Pentru ultima oară, căci acum bătrânul era gata să încheie pace. Pacea care de douăzeci și șase de ani n-a prea dăinuit ori n-a dăinuit de fel, pacea când nesocotită, când încălcată. Acum e vorba ca pacea să fie așternută pe hârtie, ceea ce înseamnă că nu va putea fi zdruncinată nici de armatele cele mai puternice. Căci va fi pecetluită, și în ceara topită va curge onoarea regilor. Va fi jurată, și la acest jurământ însuși cel de sus fi-va martor.

Ceea ce-i sfânt și veșnic nu poate fi însă durat cât ai bate din palme. Și în tot timpul cât solii se aflau pe drum, înarmați cu instrucțiunile și deplinele lor împuterniciri, Henri, în așteptarea tratativelor, stătu ca pe jăratec. Îl părăsește oare cu adevărat Habsburg pe Filip, cel care a fost atâta timp stăpânitorul lumii? Și până a ajunge solii și chiar după ce sosiră, Henri dori să fie la fiecare ceas înștiințat asupră-le și purtă zilnic negocieri cu ei pentru ca

izbânda-i să devină fapt adeverit și nimeni să n-o mai poată pune la îndoială.

Încă în tabăra din fața Amiensului, regele îl numise pe Rosny mare-maestru al artileriei. Asta nu fără ca bunul slujitor să-i fi forțat mâna. Dar meritele sale și mutra încruntată ce-o făcea domnul de Rosny ori de câte ori îi amintea că, cu toate că adusese atâtea servicii, n-avea nici dregătorie, nici rang, nu-i mai lăsară regelui nici o portiță de scăpare. Rosny îndeplinea slujba de intendent general al finanțelor fără a avea și titlul, iar mare-maestru al artileriei continua să fie domnul Jean d’Estrées, un moșneag care nu era bun de nimic, dar era tatăl scumpei domnițe. Domnița fu mulțumită aflând că regele îi răscumpărase tatălui ei slujba. Erau bani grei ce umplură din nou buzunarele știutei familii - și cel mai bun slujitor al Regelui dobândi încă o pricină de a o urî pe Gabrielle. Scumpa domniță nădăjduise să moaie inima domnului de Rosny. Dar se întâmplă tocmai pe dos, dorința ei de a-i fi pe plac îl făcu s-o dușmănească și mai mult - și la fel s-ar fi întâmplat și dacă i s-ar fi împotrivit.

În schimb regele își înălță iubita, în fața Amiensului, la rangul de ducesă de Beaufort. Ceea ce era o consfințire a izbânzii lui și o obștească adeverire dată iubitei că nu-i mai rămânea decât un singur pas până la tron. Dar bucuria lui era totuși mai netulburată decât a ei. În jurul Gabriellei răsăreau mereu noi primejdii și domnița simțea cum vrăjmașii își fac drum s-o înhațe. Nu mai putea rămâne o zi departe de rege și totuși inima n-o lăsa să-i arate cât de înfricoșată era. El cunoaște tocmai acum un răstimp de bucurii, de suiș grabnic și ușor spre mărire, spre împlinire. Dar nu, nici bucuria lui nu-i chiar așa de fără prihană cum crezi, o! frumoasă și sărmană Gabrielle. Nici el nu-și mărturisește gândul întreg, ca și tine, și își caută, pipăind, drumul. Dar e adevărat că a izbândit, asta-i un bun câștigat și nimeni nu i-l poate lua.

Henri scrise: „Viteze Crillon, poți să te spânzuri că n-ai fost luni aici. Așa frumos n-are să mai fie, poate, niciodată. Aș fi vrut să fii de față. Cardinalul a venit la noi roșu ca un rac și a plecat dezumflat. Eu nu rămân la Amiens, am o treabă de împlinit.”

Gabrielle scrise: „*Madame*, marea mea prietenă! Iubitul vostru frate, scumpul meu domn, e cel mai puternic rege de pe pământ. Cum e cu putință ca Parisul să mă nesocotească într-atât, încât până și la Curte să mi se dea o poreclă; o asemenea batjocură zău că nu mi se cuvine. *Madame*, nu dezarmez și am să-l înduplec negreșit pe rege în privința contelui de Soissons, pe care e supărat. Prietenul nostru n-a făcut bine despărțindu-și trupele de cele ale regelui și plecând înaintea bătăliei împreună cu ducele de Bouillon, care-i un protestant nevrednic. Căci altminteri ar fi credincios regelui cum sunteți și domnia-voastră. După toate astea, fiți bună și spuneți-mi ce primire îmi veți face și dacă ați rămas marea mea prietenă?”

Catherine scrise - dar lăsă să-i scape pana, speriată. Fusese cât pe-aci să aștearnă pe hârtie: „Ducesă de Porcești”, porecla ce putea fi auzită pretutindeni și pe care Curtea o găsea cu haz. Nu toți o urau în aceeași măsură pe Gabrielle. Unii repetau numai ce li se părea că-i hazliu, orice spunea toată lumea. Alții nu vedeau aici o pricină de a-și face ei înșiși dușmani luând partea celei hulite. Cei mai chibzuiți se fereau să pomenească rușinoasa poreclă. Doamna de Sagonne, de pildă mulțumea să se strâmbe când venea vorba de Gabrielle; dar își alunga repede strâmbătura. Căci are să mai treacă timp până când Gabrielle va fi hăituită din toate părțile. Dimpotrivă, cine are minte prevede apropiata înălțare a scumpei domnițe. Care va face jumătate din cel din urmă pas ce o mai desparte de tron, dar numai jumătate. Așa încât mai cuminte e a ocoli prea curânda rupere a legăturilor.

Catherine scrise: „Doamnă ducesă de Beaufort, dragă

prietenă. Sunt atât de mulțumită de purtarea domniei-tale, încât abia îți aștept înapoierea spre a te săruta pe amândoi obrajii. Ai lucrat pentru iubitul meu frate și l-ai sfătuit cum nici eu n-aș fi putut mai bine. Deși nu te lauzi cu asta, am aflat de scena domniei-tale cu domnul de Bouillon. Știu de asemenea că îndată după plecarea acestui protestant nevrednic, regele l-a chemat la sine pe unul mai vrednic. Vorbesc de domnul de Mornay; noua favoare de care se bucură este opera domniei-tale, deși, iubita mea, nu o știi. Căci ești cu inima curată și nu din calcul slujești cauza religiei noastre. Noi însă ne vom și ruga și vom și lucra cu socoteală pentru domnia-ta. Îți încredințez o taină: prințesa de Orania se află aici și locuiește, fără să se știe, la mine. A suferit și a luptat atât de mult, încât în prezența ei mă căiesc de greșelile pe care le-am săvârșit, chiar dacă se datoresc firii mele și nu mă pot dezbăra de ele. Pe contele de Soissons nu l-am mai văzut în ultimul timp; se căiește foarte că l-a părăsit pe rege, împreună cu trupele lui, în fața Amiensului. Noi suntem slabi. Dar doamna de Orania, care-i plină de tărie și de evlavie, o numește pe prietena mea Gabrielle o virtuoasă și bună creștină."

Henri scrise: „Domnule du Plessis! Regele Spaniei vrea să încheie pace cu mine și face foarte bine. Căci l-am bătut cu cei douăzeci de mii de soldați ai mei, dintre care patru mii de englezi, pe care-i datorez prieteniei reginei Elisabeta. Sunt bucuros, domnule de Mornay, să am pe cineva care se bucură de încrederea ei ca și de a mea, și a putut înnoda iar alianța noastră. Ca dovadă a încrederii mele, te trimit acum în provincia mea Bretagne, spre a-l hotărî pe domnul de Mercœur să trateze. Se află într-o situație grea, oamenii îl părăsesc. Acum ar mai putea dobândi bani ca să-mi predea provincia. După ce-am să închei pace cu Spania, n-am să-i mai dau, însă, nimic, ci am să pornesc asupră-i cu armata. Arată-ți încă o dată iscusința, domnia-ta care ai fost totdeauna diplomatul meu

- și ai ghicit și gândurile mele față de religie, gânduri pe care am să le împlinesc curând. Când cineva mi-a sfâșiat buza cu jungherul, ați socotit cu toții că-i un semn. Fie și așa, mai cu seamă că au urmat și altele de același fel. Căci oricât aș dori să gândesc și să lucrez condus numai de rațiune, o seamă de fapte de care mă lovesc contrazic rațiunea. Intrând în orașul Amiens am întâlnit în drum o spânzurătoare de care atârna un ins ce fusese executat mai demult. În cinstea mea, însă, l-au îmbrăcat cu o cămașă nouă, albă. Avea trupul putrezit, dar gătit din nou, de parcă morții ar învia. Eu mi-am păstrat cumpătul. Dar mareșalul Biron, nu; îl știi cât e de vânjos, totuși spânzuratul l-a tulburat cumplit. A trebuit să-și mâne calul spre o casă, s-a prăbușit în șa lovindu-se de ziduri și a leșinat.”

PROTESTANTUL

Mornay era și el un înviat din morți și câte unii se speriară de el ca Biron de spânzuratul cu cămașa nouă. Mercœur, cel din urmă coborâtor al casei de Lorena, care mai stăpânea o parte a regatului, renunță la această stăpânire - mai întâi pentru că n-avea încotro, căci știa mai bine decât oricine că în zadar aștepta debarcările spaniole pe coasta bretonă, cu care tot amenința. Dar lepădă puterea mai curând chiar decât ar fi putut fi silit, când îl avu în față-i pe Mornay. Până una-alta, acesta încă nu se înfățișase la castelul lui Mercœur; dar sosirea solului regesc era așteptată.

Mornay ăsta a făcut din măruntul Navarra un mare rege

- în măsura în care Henri nu s-a îngrijit singur s-o facă. Dar un Lorena nu putea recunoaște în ruptul capului meritele regelui, ci mai degrabă era ispitit să le pună pe seama însușirilor supraomenești ale lui Mornay. Omul care izbutise s-o recâștige pe regina Angliei, după ce aceasta întorsese spatele, plină de mânie, necredinciosului coreligionar, era în stare să-i readucă printre cei vii pe foștii tovarăși de luptă dispăruți sau morți. Și când nici cu gândul nu gândești, o dată te pomenești cu amiralul de Coligny, cu cei uciși în noaptea Sfântului Bartolomeu, cu hughenoții căzuți în bătăliile de demult. De ce nu? Doar și supraviețuitorii păruseră morți și îngropați, iar cu protestanții părea să se fi zis o dată pentru totdeauna. Un eretic convertit, ca regele ăsta, nu-și putea îngădui să-i strângă lângă el pe ai lui.

Și totuși acum l-a chemat pe acest Mornay; ceea ce poate să fie și un semnal. De bună seamă, ereticul convertit se bate cu gândul să-i așeze iar în drepturi pe protestanți: dacă n-ar fi el, nici ei n-ar cuteza să ceară atâtea drepturi. Și nimeni nu poate să-l împiedice, după ce i-a biruit pe spanioli! Mai întâi are să-i salte din nou în șa pe eretici, și numai după aceea are să acorde maiestățiisale catolice pacea.

Ducele de Mercœur socotea toate acestea drept o cumplită nenorocire, drept o încălcare a ordinii și sfintelor privilegii, drept un lucru ce abia putea fi cuprins cu mintea, dacă nu chiar drăcesc. Un rege care răstoarnă atâtea cu susul în jos și nu-i niciodată înfrânt! Înlătură așezări îndeobște respectate, nesocotește cele mai mari familii, până și casa de Lorena; după ce a trecut peste voința fratelui meu Guise, răsfățatul mulțimii, și a burduhănosului Mayenne, acum mi-a venit și mie rândul, cu toate că, aflat de atâta vreme pe acest ieșind al continentului, am sfârșit prin a mă crede veșnic ca oceanul ori ca stăpânitoarea lumii. Dar puterea mondială se

dovedește acum a fi trecătoare încât e timpul să încep a mă îndoi și eu de veșnicia mea - pesemne că și oceanul va începe curând să se tragă înapi. Iar castelul are să rămână pe uscat.

Deocamdată valurile mai izbeau totuși, cu obișnuitul muget stâncile pe care era înălțat castelul și își făceau drum, printre gratii de fier spre hrubele-i adânci. Sus, stăpânul castelului deschise o fereastră; vuietul valurilor îi făcea plăcere, căci îi amintea cine era, acum când protestantul urma să intre în încăpere însoțit de un alai regesc. Ducele fusese prevăzător. Câți oameni aveau să-l însoțească pe solul regelui, tot atâția dintre oamenii săi trebuiau să se înșire în stânga și în dreapta lui. Stăpânitorul mării căpătase unele ciudățenii, fără a mai pune la socoteală că era fratele Furiei de Montpensier. Întru acestea băgă de seamă că mareșalul Curții lui îi făcea de afară un semn, drept care închise ușa, lăsând-o doar puțin crăpată. Iar când se întoarse, în salon se afla numai un singur om: protestantul.

Mornay privea liniștit, în timp ce marele senior, deși nu stătea cu fața către lumină, clipea din ochi. Dar se stăpâni repede: îl cântări dintr-o privire pe oaspete și-i făcu semn să se apropie. Mornay așteptă până când ducele se așeză, apoi își îndreptă în așa fel scaunul oferit, încât să nu aibă lumina în ochi. Ducele trebui să-și tragă scaunul după el, încât fețele li se întâlniră cam la aceeași înălțime, fără ca vreunul să fi fost pus într-o situație neprielnică. Mercœur gândea: „Mai rămâne vuietul valurilor, cu care nu-i deprins. Tălăzuirea mării nu-i poate fi prielnică.” Îl lăsă pe solul protestant să rostească vreo câteva cuvinte, făcând mâna pâlnie la ureche, după care Mornay se opri.

Aștepta. Fereastra nu fusese închisă. Și Mornay îl privea pe Mercœur, iar acesta pe oaspete. Dar poate fi, oare, înfricoșat cel ce-a petrecut o viață de om cutreierând Curțile europene și în fața căruia cea mai mare dintre

regine a devenit, într-o clipă de cumpănă, o femeie ca oricare alta? Poate fi înfricoșat de oameni cel cu frica lui dumnezeu? Fruntea lui Mornay era acum și mai mare, căci părul se trăsese înapoi spre creștetul capului; era mai mare chiar decât restul feței, dar rămăsese fără o cută și primea lumina cerului pe o întindere netedă. Dumnezeul domnului Du Plessis de Mornay nu iubea frunțile brăzdate. Mornay mai avea părul des numai în creștetul capului, iar lângă urechi îi atârnau cârlionți ca la bătrânii protestanți, care-i păstrau ca o aducere aminte a vremurilor de slavă. Și regele Henri îi purtase cândva.

Solul e îmbrăcat în negru și alb, ca toți corbii, de felul lui. Totuși cu gust. Stofa e de calitate aleasă, pelerina sare și piper, tăiată în jurul gâtului ca să se vadă că pe pieptar e brodată o cruce - o cruce neagră pe pieptarul negru - fără ostentație, cu discreție, dar o cruce. „Ce poți să le faci? Sunt trufași și din păcate există împrejurări când nici chiar un prinț nu-și poate îngădui să le pedepsească mândria. Prăvălindu-i, de pildă, prin dușumeaua încăperii, în cea mai adâncă hrubă. Talazurile au umplut-o așa de mult, încât apa ar ajunge acum până la bărbia unui om în picioare” - își spunea ducele în zgomotul valurilor care-l făcuseră să capete anume ciudățenii.

Măcar dacă s-ar putea ști: protestantul ăsta zâmbește oare? Fruntea și ochii lui arată o neclintită gravitate; cu atât mai neliniștitor e de aceea jgheabul subțire crestat de-a lungul obrazului și care, cine știe, poartă, poate, un zâmbet suspect. Jgheabul pleacă din dreptul nasului al cărui vârf e roșu, și merge până la smocul sur de pe bărbia ce încape tocmai bine în scobitura coleretei albe. Dacă măcar s-ar putea ști: roșeața nasului e pricinuită de guturai ori de vin, și mai cu seamă dacă protestantul zâmbește! Ne aflăm, parcă, în plină vrăjitorie! Și ducele de Mercœur simți că privirea celuilalt îi descoperă gândurile cele mai ascunse, căci se lăsa amăgit de anume credințe

superstițioase despre însușirile spirituale ale protestanților. Cu toții au ceva care te face să nu te simți la largul tău. Și mai cu seamă ăsta, căruia i se spune papa protestanților.

Cum fereastra nu fusese închisă, domnul de Mornay începu vorba de la capăt, întrucât socotea pur și simplu că vrăjmașul strâmtorat încerca să-i îngreuieze cât mai mult misiunea. Un vorbitor încercat ca el, cu atâtea izbânzi dobândite în furtunoasele concilii ale tovarășilor întru credință, putea, se înțelege, să se facă ascultat în pofida mugetului valurilor, fără să ridice glasul, numai mulțumită meșteșugului său. Lucru de care domnul de Mercœur se încredință curând, cu toate că nu-i păsa prea mult de ce spunea Mornay. Știa că, mai devreme ori mai târziu, tot va trebui să se plece și să renunțe la stăpânirea lui; în discuție era doar prețul. Cu totul altceva îl neliniștea mai cu seamă.

— Dumnezeul domniei-voastre e un dumnezeu deosebit? întrebă marele senior, îmbătrânit pe acel ieșind îndepărtat al continentului.

Fără să se mire, Mornay îl lămuri:

— Dumnezeul meu e veșnic viu.

— Și în ce fel vi se arată? întrebă Mercœur.

— El e cel ce azi și întotdeauna îmi dă întreaga mea putere, zise Mornay.

Și fără patimă, fără trufie, arăta că arma cu care biruise întotdeauna fusese numai adevărul, că mulțumită adevărului biruise fără greș chiar vrăjmașii cei mai puternici, dar care n-aveau această armă. Chipul celui din urmă Guise, care mai era încă puternic, îi păru însă lui Mornay neîncrezător, ceea ce îl mâhni foarte și-l făcu să-i fie chiar milă de necredincios. De-aceea reluă cele mai bune argumente din înseși scrierile lui teologice; nicicând nu vorbise atât de amănunțit. Iar la sfârșit adăugă și câteva considerații lumești la cele veșnice. Războiul civil

din regat a fost întotdeauna un bun prilej pentru străinii ambițioși, și în orice caz o ispită pentru cei ce erau numai pe jumătate francezi - că membrii casei de Lorena, crezu că aude Mercœur, deși nu fusese rostit nici un nume. Drept care toată ființa lăuntrică îi fu cuprinsă deodată de furie. Poate că mânia n-ar fi pus stăpânire pe el până-ntr-atât, dacă n-ar fi pregătit-o superstițioasa-i spaimă de protestați. „La beci cu el”, îi cerea Furia, cu toate că pe față nu i se clintea nici un mușchi. Și era cât pe ce să atingă mecanismul ascund care ar fi despicat dușumeaua.

Fără a bănui nimic, Mornay socoti că izbutise să schimbe cu desăvârșire gândurile acestui vrăjmaș al Religiei și al regelui atât în cele lumești cât și în cele spirituale, spre slava celui de sus și liniștea statului. Domnul de Mercœur îi și arăta o față schimbată, pe care nu se mai vedea nici urmă de neliniște ori de ascunsă îndârjire. Acum, crezu Mornay, ducele îl privea ca un prieten, cu blândețe, cu inima curată - în timp ce în mintea-i bolnavă, Mercœur se bucura văzându-l zbătându-se în chinurile morții, înecându-se încet-încet în hruba în care năvăliseră apele mării.

Ar mai fi vrut să se încredințeze de un singur lucru:

— Dumnezeul domniei-voastre mai face și acum minuni? Minunile au încetat o dată cu vremurile biblice, sau le mai face și acum?

— Îndurarea celui de sus e fără de sfârșit, rosti protestantul.

Și pentru întâia oară de când intrase în încăpere, plecă fruntea, cu gândul să-l mângâie pe cel ce stă gata să se pocăiască.

Fața ducelui se întunecă. „Ăsta ar fi în stare să scape și din hrubă. Un înger i-ar putea sfărâma zăbrelele”, și renunță să mai atingă mecanismul. De altfel se mai întâmplase un lucru la care domnul de Mercœur nu se gândise în prima clipă și anume că Mornay, când se

așezase, fără umbră de bănuială, sucise scaunul în așa fel încât ducele trebuise să-l apropie pe al lui. O dată cu Mornay s-ar fi scufundat și Mercœur.

În ziua aceea nu mai continuară negocierile, iar în zilele care urmară, ducele de Mercœur făcu mai multe greutăți decât își pusese în gând la început. Căci îi înfloriseră noi nădejdi în suflet. La celălalt capăt al regatului, în ducatul Guise, de unde își trăgea obârșia casa de Lorena, se află orașul Vervins. Acolo, la Vervins, urma ca spaniolii să se recunoască definitiv înfrânți și să întărească prin semnătura lor că acest regat n-avea să le mai aparțină în vecii vecilor, chiar dacă cel de sus ar dori-o. Mercœur primea veștile cu mare repeziciune, și acestea îl încredințau că Habsburg avea diplomați și mai încăpățânați decât generalii săi.

De aceea ducele se înciudă împotriva lui însuși, fiindcă își pierduse într-o după-amiază curajul față de protestantul Mornay ori, mai bine zis, față de ereticul Henri, și nu cutezase atunci să-l înece pe unul dintre ei. Ăsta-i un sol al celuilalt, dar poate că are și alte împuterniciri, mai înalte decât cele date de regele său. „Împuterniciri mai înalte! Lasă că vedem noi! Oricum, la Vervins, dumnezeul ăstora nu s-a arătat încă de loc și nici nu dă vreun semn că ar avea de gând s-o facă”, își spunea ducele de Mercœur. „L-aș fi putut foarte bine îneca pe protestant” - gândul îl muncea mereu, căci dezlănțuirea sălbatică a elementelor îl făcuse să capete anume ciudățenii.

Către sfârșitul lui octombrie, Mornay se afla la Angers. Mareșalul Brissac, umanistul și vânătorul de muște, convocase în acest oraș mai mulți seniori spre a-i ruga să încuviințeze măsurile pe care le luase în vederea apropiatei veniri a regelui. Căci regele urma să plece spre provincia sa Bretania, trecând prin Saumur și Angers. Guvernator al orașului Saumur era domnul de Mornay, iar la Angers mareșalul comanda o garnizoană a armatei

regale. Cu atât mai de plâns fură dar cele întâmplate guvernatorului regesc în orașul regelui, Angers, aproape sub ochii mareșalului, care mai era și înrudit cu făptașul.

Un domn de Saint-Phal se proțăpi în fața domnului de Mornay, guvernatorul Saumurului. Întâmplarea se petrecu la Angers, în plină stradă, în timp ce Mornay se întreținea cu un consilier al tribunalului. Luase cu el un scutier și pe majordomul său și încolo numai un secretar și un paj. Saint-Phal era însoțit de zece oameni înarmați, pe care mai întâi îi ținu ascunși. Și se plânse guvernatorului din Saumur că i s-au oprit niște scrisori care fuseseră deschise chiar din porunca lui, a lui Mornay. Plângerea era făcută cu obrăznicie, dar Mornay răspunse liniștit. Deschisese scrisorile fiindcă fuseseră găsite la un ins care da de bănuit. Văzând însă iscălitura domnului de Saint-Phal, dăduse ordin ca scrisorile să fie trimise mai departe. După care Mornay își exprimă mirarea: întâmplarea se petrecuse doar în urmă cu cinci luni.

Această constatare surprinzătoare n-avu însă darul să-l potolească pe celălalt gentilom, care deveni și mai bătăios și nu mai voi să asculte nici o lămurire.

— Fie și așa, trebui dar să spună în cele din urmă Mornay. De dat socoteală nu sunt dator decât regelui. Iar cu domnia-ta, domnule, sunt oricând gata să duc până la capăt o afacere de onoare.

Auzind aceste cuvinte, care parcă ar fi fost un semnal pentru el, Saint-Phal scoase de sub manta un baston, iar cei zece oameni înarmați ieșiră și ei la iveală. Sub paza lor, făptașul putu să încalece și să se facă nevăzut. Mornay, care se apropia de bătrânețe, fu trântit la pământ de o lovitură care îl izbi în cap.

Provinciile de la soare-apune fură cuprinse de o mare frământare. Nimeni nu credea că fusese vorba de o ceartă ce-i privea numai pe cei doi domni. Printr-un atac mișelesc bine chibzuit se urmărise scoaterea din luptă a așa-

numitului papă al protestanților, în care caz regele cu greu ar mai fi îndrăznit să-și urmeze călătoria și ar fi renunțat să mai dea protestanților constituția lor. Căci altminteri totul era pus la punct, așteptând numai semnătura: în conciliile bisericești și în adunării lor politice, credincioșii religiei și partidei protestante îi dictaseră regelui condițiile lor, condițiile cele mai grele, iar Mornay îl hotărâse să le primească. Lovitura dată în cap venise în ceasul al doisprezecelea, spre a cruța regatul de cumplita apăsare a partidei răzvrătiților.

La rândul lor, tovarășii întru credință ai celui bătut își spuneau unul altuia că se sfârșise cu concesiile, că mai multe decât făcuseră până atunci nu mai puteau face. Nu le mai rămăseseră decât orașele întărite și o nouă luptă. Așa se înfățișau lucrurile când Mornay, bolnav încă, primi o scrisoare din partea regelui: insulta îl privea pe el însuși, ca rege și ca prieten. „Ca rege vom ști să ne facem dreptate. Dacă aș fi fost numai prieten, aș fi tras sabia.”

Erau vorbe pline de mânie și de o nerăbdare ce abia mai putea fi înfrânată. Viața înaintează cu pași repezi: zărise aproape culmea care trebuia să însemne îndreptățirea vieții și a domniei lui și iată, pe neașteptate, era oprit în loc, la Vervins ca și în Bretania; împăcarea cu adepții religiei protestante se îndepărta din nou din pricina unei lovituri în cap.

Mareșalul Brissac primi porunca să-l predea pe cumnatul său Saint-Phal locotenentului de poliție al regelui, „fără a tărăgăna lucrurile și fără a isca greutăți, sub orice cuvânt, căci ceea ce s-a întâmplat mă doare în suflet, îmi știrbește autoritatea și dăunează statului”.

Tot lucruri pe care vânătorul de muște Brissac le știa prea bine. De aceea se și înfățișă în fața jilțului în care odihnea bolnavul Mornay, cu o plăcere atât de mare, cum arareori mai simțise.

— Stăpânul nostru suferă încă și mai mult decât domnia-

ta, scumpe prieten, rosti Brissac cu o înfățișare de apostol zugrăvit de o mână de maestru: parcă i se și vedea barba venerabilă, deși Brissac nu purta barbă, iar ochii îi ridica îndurerat ca un martir.

— Sunt gata, arătă sfântul, să mă las închis eu însumi în temniță pentru ca ofensa ce vi s-a adus să fie răzbunată și regele mulțumit. Mai bine mă jertfesc eu decât să fiu nevoit a-mi recunoaște neputința.

— Dar domnia-ta nu ești de loc neputincios, îi dădu răspuns Mornay. Ești fățarnic. L-ai ascuns pe cumnatul domniei-tale de oamenii regelui. Și-a găsit adăpost într-un oraș al domnului de Mercœur. Te grăbești să mai urzești ceva cu ducele, deși e pe ducă, iar domnia-ta n-ai nici o nevoie de asemenea intrigi.

— Ce-ai spus că sunt? întrebă Brissac și se înfioră de groază. Singur nu crezi ce spui. Privește-mă în ochi și îndrăznește, dacă poți, să repeți cuvântul.

Mornay nu-l repetă; disprețul îi întrecea mânia. Între timp Brissac izbutise să dobândească o gălbejeală de om aflat pe moarte, dăduse ochii peste cap și în jurul creștetului i se ivise cununa de spini. Mornay privea scârbit la aceste schimbătoare înfățișări. Iar Brissac își spunea: „Acuși îl fac pe ucigă-l toaca, de te bag în mormânt, croncan protestant ce ești! Să încerc?” Se împotrivi totuși, nu fără greutate, ispitei.

„La ce bun să ne mai batem capul cu un om pierdut” vorbea cu el însuși Mornay. Căci, dintre toți oamenii, acest fățarnic, care se pricepea să facă grimase, îi părea a îndreptăți cele mai slabe nădejdi. De când cu lovitura pe care o primise, începuse să-l vadă cu alți ochi și pe domnul de Mercœur. Iar pe sine se învinovățea pentru ușuratica greșeală de a socoti că toți oamenii erau, ca el însuși, perfectibili, și de a face această greșeală încă mai des acum decât în tinerețe, ceea ce însemna că scurgerea anilor aducea cu dânsa slăbiciune. După părerea lui,

cumplitul duce era totuși mai degrabă croit după chipul și asemănarea domnului, decât omul de nimic care se schimonosea acum în fața lui.

Și Mornay îl înlătură pe omul de nimic și glăsui de aici încolo de parcă ar fi avut de-a face cu un lucru neînsuflețit. Înșiră condițiile a căror împlinire l-ar fi putut îndemna să uite jignirea suferită; ceru o satisfacție dată într-un chip atât de solemn, încât să fie limpede pentru oricine. Domnul de Saint-Phal să îngenunche înainte-i. Auzind asta, domnul de Brissac își ieși din fire și avu o tresărire de sinceritate.

— Nici vorbă! Pleacă la el și are să-și ceară scuze cum se cuvine, dar nu în forma asta neobișnuită. Pentru că, la urma urmei, cine ești domnia-ta?

— Sunt împuternicitul regelui, pe care îl așteptăm aici și care va ști să-l găsească și să-l pedepsească pe Saint-Phal al domniei-tale.

— Asta nu se știe, fu de părere Brissac. Nu uita că a trebuit să-i vând capitala, pentru că altminteri n-ar fi pus mâna pe ea în vecii vecilor.

Mornay întoarse capul spre perete, fără să mai rostească ceea ce voia să spună: căci pricepea acum câtă dreptate avea regele îngrijindu-se deopotrivă de ascultarea ce-i era datorată, de interesul statului, ca și de onoarea unui gentilom. Mareșalul Brissac n-avea decât să tărăgăneze lucrurile cât putea mai mult. Până la urmă tot pușcăria avea să-l înghită pe Saint-Phal. Și Mornay își jură că așa va fi.

Brissac plecă fără a mai scoate o vorbă; neînduplecarea protestantului îi părea la fel de înfricoșătoare ca fanatismu-i religios. Pentru o lovitură de baston se crede îndreptățit să cheme asupra făptașului vestita „mânie a lui dumnezeu”. Dar o să-i învețe el minte. Mornay ăsta trebuie dus cu zăhărelul și făcut de râs. Și cu atât mai bine dacă și regele are să-și primească partea lui. Are să mai stea pe gânduri înainte de a da protestanților edictul.

CONVORBIRILE

De altfel lucrurile erau cum nu se poate mai complicate. Mornay, abia ridicat după boală, trebui să-și lămurească tovarășii întru credință și să-i roage să nu ceară regelui mai mult decât putea da fără a-și dăuna lui însuși.

— Dar după moartea lui? întrebă un pastor Béraud, care venise la guvernatorul Saumurului din partea sinodului hughenot.

Mornay plecă fruntea, apoi o înălță iar și răspunse liniștit:

— Atâta timp cât trăiește, edictul, așa cum îl întocmește el, e mulțumitor.

După care gândi, dar fără a o spune: „Morții cu morții. Cât trăim, însă, trebuie să știm a ne apăra cu îndărătnicie credința și onoarea. El știe prea bine cât de greu a fost să ajungem până aici; în sfârșit, regele meu își poate îngădui să ne dea edictul. Să-i lăsăm pe morți, morții cu morții”. Și folosind această vorbă a scripturii, Mornay o înțelegea deopotrivă ca un om cucernic și ca un bărbat care știe ce înseamnă arta de a guverna.

Însoțit de doamna de Mornay, plecă la Paris. Amândoi fură primiți fără întârziere, doamna de Mornay în casa surorii regelui, unde o dată cu dânsa sosiră și alte două doamne: ducesa de Beaufort și prințesa de Orania. Iar regele îl primi pe domnul de Mornay, deși aștepta ca legatul Papei să sosească din clipă în clipă.

Văzându-l intrând pe Philippe Mornay, cu toate că ar fi dorit să-l îmbrățișeze îndată, Henri se opri o clipă: cel ce trecea pragul îi păru străin. Nouă înfățișare îi fusese, desigur, dată numai de nenorocire și nu de curgerea vremii.

— Philippe, îl întâmpină Henri, sunt gata să-ți ascult toate necazurile, oricât timp ar cere istorisirea lor. Ai fost cumplit de jignit și alături de tine mă simt jignit și eu. În schimb, s-a ivit în sfârșit ziua când pot repune în drepturi Religia.

— Da, sire! dădu răspuns Mornay cu un glas abia auzit. Vă țineți de cuvânt și dăruiți Religiei aceleași drepturi și libertăți pe care le-a mai avut în urmă cu aproape o generație.

— Nu vă pot da mai mult decât ați pierdut în noaptea Sfântului Bartolomeu, mărturisi Henri.

Iar Philippe încuviință:

— O știu.

Și amândoi făcură cu mâna un semn de renunțare. După care diplomatul înaintă o prea respectuoasă propunere. Tovarășii săi întru credință cereau șase reprezentanți în camera de edicte a Parlamentului.

— Dar asta n-ar însemna o majoritate într-o cameră care are șaisprezece membri, băgă de seamă Henri.

— De aceea și rugăm pe maiestatea-voastră să-i aleagă în persoană pe cei zece catolici. Sire, singura noastră chezășie sunteți maiestatea-voastră.

— Nu orașele întărite, nu edictul?

— Numai maiestatea-voastră, sire.

Henri nu mai întrebă nimic, ci îl îmbrățișă pe dragul său Philippe Mornay, cu atâta foc și atât de îndelungat cum nu-l mai strânsese poate nicicând la piept. Și îi șopti la ureche:

— Noi doi ar trebui să fim nemuritori.

Iar după ce-l sărută și pe al doilea obraz, îi șopti la cealaltă ureche:

— Altminteri și edictul meu are să fie după noi numai un petic de hârtie.

— Să nu ne gândim la asta de pe acum, se trădă Mornay. În zelul pentru Religie, era să uităm că faptele noastre nu

ne supraviețuiesc. De-aceea și cerem mereu, ni se pare că nu ni se dă niciodată destul și vrem să facem din libertatea conștiinței o lege veșnică. Dar și ea trece o dată cu noi și cei care vin în urma noastră trebuie s-o cucerească din nou. Așa vrea stăpânul destinelor noastre.

— Dar cum anume ți-a dat de știre? întrebă Henri, făcând un pas înapoi și privind făptura din față-i, care-i păruse străină atunci când călcase pragul.

Deodată, Mornay se înverșună, deveni stăruitor:

— Sire, am primit o lovitură în cap și n-a fost încă răzbunată.

Henri:

— Are să fie. O făgăduiesc.

Mornay:

— Mă plâng că lăsați să treacă timpul și dușmanii mei mă iau în râs.

Henri:

— Dragul meu. văd că te împaci mai ușor cu lipsurile edictului, decât cu lovitura primită.

Mornay:

— Sire, lovitura mi-a atins onoarea.

Henri:

— Lovitura te-a doborât la pământ, iar Religia se înalță.

Mornay:

— Nimic nu-i mai scump ca onoarea. Oricum, din faptele noastre nu rămân decât cele ce ne-au cinstit: numai ele fac să ne dăinuie numele.

Dar nu mai urmă nici un răspuns. Căci Henri se gândea de câte ori tocmai acest om mințise și înșelase pentru el - plin de nevinovăție și totuși dând ascultare legilor vieții. „Una n-are a face cu alta. Eu am să ajung pe culmea unde mi-am pus în gând să ajung, având tăria sufletească ce-mi ține loc de onoare. Drumul drept ar fi mai mult decât onorabil, ar fi o minune. Îi ocolesc pe ucigași, iar loviturile în cap le uit. Răzbunarea face să pierzi mult din ceea ce îți

dă dreptul să fii numit după moarte: mare. Răzbunarea…”

— Domnule Mornay, ești mai degrabă un gentilom decât un înțelept. O văd prea bine. N-ai înțeles oare că răzbunarea nu poate umili pe nimeni mai mult decât pe noi înșine?

Dar Mornay, cucernicul protestant, stărui:

— Sire, domnul de Saint-Phal trebuie să înfunde pușcăria și să-mi ceară scuze.

— Bine, hotărî Henri. Așa să fie cum ți-e voia.

Și îl lăsă să plece pe vechiul tovarăș de luptă. De jos se auzea huruind trăsura legatului.

Henri nu ieși înaintea legatului până la ușa principală ori în capul scărilor, ci părăsi încăperea, printr-o ușă laterală. Din camera alăturată se vedea palatul Tuileries, unde locuia sora sa. Căută cu privirea o fereastră. Era acoperită cu o perdea subțire prin care se zăreau umbrele a patru ființe. „Doamnele tremură de grija mea, gândi regele. S-au adunat să se roage să rămân tare. Catherine, nu te teme, de data asta eu sunt stăpânul. Prințesă de Orania, află că mi-a venit și mie apa la moară și azi nu se află în întreg regatul un ucigaș care să poată ridica jungherul asupră-mi; căci s-ar înfige de la sine în însuși trupul lui.”

Și făcu vreo câțiva pași mari, ori mai degrabă câteva sărituri, ca să ajungă înaintea legatului în încăpere. Dar lăsă în urmă-i ușa deschisă, pentru ca cele patru umbre să fie de față la cele ce aveau să se întâmple. „Doamnă de Mornay, i se adresă în gând, nu te ruga atâta pentru mine, cât pentru soțul domniei-tale, care-i răzbunător, dar care va face totuși un mare ocol spre a nu-l întâlni pe legatul Papei, căci simte că înțelepciunea l-ar putea îndemna să-i sărute inelul.”

De afară se auziră înșirându-se străjile, cineva puse mâna pe clanța ușii. Și Henri gândi: „Gabrielle, draga mea domniță! Fii lângă mine. Dacă trec cu bine încercarea asta, ai izbândit și tu. Roagă-te împreună cu cele trei

protestante, ca să ajungi regină.”

În clipa aceea legatul trecu pragul și rămase nemișcat. Aștepta ca regele să vină spre el și să-i sărute inelul. Legatul avea o suită numeroasă, care mai urca încă treptele ca un nor lucitor. Straie bisericești și ostășești în felurimi de culori, ba chiar și copilandri; norul ce-l urma pe legat era cam prea falnic. Cu atât mai mult cu cât el însuși era, după cum părea, un moșneag cocârjat, un om smerit ce-și ridica sfielnic mâna cu inelul, de parcă s-ar fi temut, că cere prea mult. Dar regele îi sărută inelul cu fervoare, după care se trase înapoi de-a îndăratelea, până în mijlocul încăperii. Acolo era rândul lui să aștepte. Asemenea unui nor, suita dispăru după ușa închisă încetișor. Legatul se simți îndemnat să privească ce se întâmplă îndărătul lui. Rămăsese într-adevăr între patru ochi cu regele?

Nu-i de loc plăcut și nu-i nimănui la îndemână să intre în celula unui osândit la moarte, darămite unui bătrân iubitor de viață, care arde de dorința de a cunoaște toate câte le pune la cale viața, fără a crede însă și în sfârșitul ei. La Bruxelles, Malvezzi susținea morțiș că regele Franței trebuie să moară. Și legatul gândi: „Ușa a fost închisă, nu mai rămâne alt nimic de făcut decât să pășesc pe drumul știut”. Și înaintă cu ochii neclintit ațintiți asupra regelui și cu fiecare pas îi creștea și durerea în suflet pentru ursita acestuia. Un răzvrătit, un eretic, un nepocăit corupător al credinței și al ordinii lăsate de dumnezeu, să aibă în asemenea măsură înfățișarea și ținuta maiestății, așa cum nu le poate avea tânărul cel mai bine clădit și creștinul cel mai neprihănit?! Păcat! Malvezzi, legatul de la Bruxelles, punea la cale de cinci ani uciderea lui. Barbar lucru, dar îndreptățit, căci regele își săpa singur groapa. Malvezzi dădea numai brânci unuia care oricum trebuia să se prăvale. Mi-ar plăcea să-l opresc.”

Mai întâi luă loc legatul și abia după aceea regele. Legatul îl firitisi pe rege pentru biruința asupra

cardinalului de Austria.

— Asupra Spaniei, întregi Henri repede, asupra lui Habsburg.

Legatul își îngădui o pauză, după care întrebă:

— Asupra creștinătății?

— Sunt un rege creștin, răspunse Henri. Papa o știe. Chezășiile ce i le dau primejduiesc rodul izbânzilor mele. Închei pacea, dar aș putea foarte bine muta războiul peste Rin.

— Dacă ați putea-o face, ați face-o. Bucuros că ați ajuns să încheiați pacea cu vrăjmașii laici, veți ataca biserica.

— Să mă păzească cel de sus! se apără Henri.

— Chezășii...

Legatul întinse mâna spre Henri, spre a-l preveni.

— Nu cumva să le acordați protestanților voștri, și mai cu seamă nu pe cele dintâi. Asta v-ar împinge mai departe decât vreți să mergeți și decât ar fi spre binele maiestății-voastre. Ați ajuns departe, sunteți un biruitor și un mare rege. Fiți așadar cu adevărat mare, cunoașteți-vă marginile puterii.

— Mărețe cuvinte, rosti Henri, pentru fapte de prea mică însemnătate. Am dat de înțeles Romei că protestanții mei n-au să capete decât un petic de hârtie. Nici nu se așteaptă la mai mult, sărmanii. Iar cel care-o știe cel mai bine e viteazul Mornay, care v-a sărutat inelul. Chiar eu i-am spus-o. Ei mă cunosc. De ce numai Roma nu mă crede?

— Pentru că Roma vă cunoaște mai bine.

După răspunsul legatului, urmă o tăcere grea. Regele se sculă și începu să măsoare de mai multe ori odaia, cu pași tot mai rari. Când ajungea la ușa deschisă, întârzia o clipă cu piciorul în aer spre a vedea fereastra de la casa sorei sale. Trei din cele patru umbre stăteau nemișcate și urmăreau atente mișcările celei de a patra.

SPOVEDANIILE

Căci acolo, în odaia aceea, așa se rânduiseră lucrurile: fiecare dintre cele patru femei să vorbească pe rând, spre a-și descărca sufletul. Stăteau în jurul unei mese pe care se afla o carte. Și de la început fuseseră cu toate de părere că regele trecea printr-o clipă grea și că voiau să fie alături de el, biruind depărtarea. Să mărturisim dar cine suntem. Numai adevărul ne poate ajuta și nouă și lui. Să aducem prinos adevărului. El are s-o simtă și are să se poarte ca un cavaler al dreptei credințe

Doamna de Mornay, care era de rangul cel mai jos, fu dar poftită să vorbească cea dintâi. Se sperie, rosti: „Nu sunt vrednică” și întinse mâna spre carte, spre a-și întări cugetul. Avea oasele mari, era îmbrăcată în negru, iar părul și-l ascundea sub bonetă. Dar fără vrerea ei se putea vedea totuși că fusese roșcat. Pielea cu pori mari a acestei femei de cincizeci de ani era de un alb-șters. Pe mâna întinsă se vedeau vinele umflate, albastre. De același albastru-pal erau și ochii care, din pricina reculegerii, priveau către celelalte trei doamne fără a le vedea. Iar când doamna de Mornay îl recunoscu pe rege peste drum, alungă îndată gândul printr-o încordare a voinței.

— Sunt creștină, rosti - și chiar numai aceste puține cuvinte aveau tremurul sufletului ei.

Avea un glas puțin plăcut, fața îi era prea lunguiață și îmbătrânită, dar fără zbârcituri, la fel ca aceea a soțului ei; când vorbea, buzele îi păreau uscate și fără nici o moliciune. Cele trei doamne băgară de seamă toate astea. Dar nimeni nu putea tăgădui că sunetul adânc al glasului ei pornea dintr-un suflet ce stă să se descarce, cu toate slăbiciunile și păcatele lui.

— Dar nu sunt atât creștină prin credința mea, cât prin păcatele mele. Am fost plină de deșertăciuni și evlavia mea a fost lumească, neadevărată, la fel ca zulufii pe care mi-i puneam. Când pastorii m-au oprit să-i mai pun, m-am răzvrătit, în loc să mulțumesc celui care i-a inspirat. Suferințele cu care el m-a încercat - se ferea să pomenească numele domnului - la drept vorbind nici suferințele nu m-au făcut mai bună. Nimeni nu poate deveni mai bun, suntem predestinați să păcătuim, unii mai mult, alții mai puțin, unii de loc, alții până la veșnica pierzanie.

Plecă ochii, dar dându-și seama că o făcuse fără să vrea, privi din nou către fereastră de peste drum.

— Am avut darul deosebit de a convinge pe alții. Domnul de Mornay m-a pus să înrâuresc anume persoane de a căror neîncredere se temea. Am avut unele izbânzi și tocmai ele mi-au primejduit curățenia sufletului. Căci cel iscusit nu se poate bucura de curățenia sufletului. Cine suntem noi, ca de dragul unor foloase lumești să împingem pe alții la disperare? Știu că un prinț a pierdut totul din pricina mea și a ajuns în surghiun. Tocmai eu care am scăpat din surghiun! Am luat locul unei puteri care voia mântuirea mea, dar care, pentru atâta lucru, nu voia să-i piardă pe alții. La asta nu m-am gândit, însă, și totuși boala mea de inimă se înrăutățește mereu și n-a putut fi vindecată de nici un izvor tămăduitor de pe nici un munte, fie că mă scăldam în el, fie că-i sorbeam apa. Pentru că bătăile mele de inimă erau o chemare a conștiinței, cum știu acum, în cele din urmă, când sunt atât de chinuitoare că mă înfioară spaima.

Umbra mișcătoare de peste drum era regele. Și doamna de Mornay văzu cu mâhnire că își risipea iscusința, cum o facem cu toții, fără încetare - când ar trebui să fim cât mai sinceri, chiar dacă această sinceritate ne-ar putea ucide. Iată, dibăcia de a învârti oamenii pe degete l-a făcut pe

domnul de Mornay mai întâi mândru și apoi chiar răzbunător. Dar pe el cel puțin îl salvează virtutea, care-i închisă în carapacea cugetului și nu poate fi împuținată prin lucrările oamenilor. Pentru că nu-i totul să lucrezi, el și contemplă. Și e cel dintâi care așterne în scris considerațiile religioase ale unui laic, în care se ridică împotriva înțelesului obișnuit al vieții, fără a minți nici pe oameni, nici pe cel ce ne privește din ceruri, și se întâmplă a cunoaște clipe, la masa-i de scris, în fața hârtiei albe, când se simte liber, când scoate la iveală tot ce-i mai bun în el.

Doamna de Mornay deschise cartea pe care-și sprijinea mâna și rosti:

— Tratatul despre euharistie.

— Cum? întrebă nespus de uimită prințesa de Orania, care tăcuse destul timp, deși nu era de fel plictisită, căci nu se plictisea nici în tovărășia altora, nici singură fiind. Asta-i tratatul? Toată Europa îl așteaptă! Uite-l în fața noastră. De ce nu-l putem avea și în mâinile noastre?

Iar *Madame*, sora regelui, dori să știe:

— E adevărat că această carte dă o asemenea lovitură liturghiei, încât nici Papa nu se va mai încumeta s-o oficieze?

— Are s-o oficieze și mai departe, dădu răspuns cealaltă protestantă; dar nu se explică mai amănunțit.

După aceea se întoarse către prințesa de Orania.

— Doamnă de Orania, se adresă femeii scunde și rotunjoare, cu ochi nespus de limpezi, păr cărunt și culori de fetiță în obraji. Sunteți cea mai încercată dintre toate femeile creștinătății. Sunteți încununată de un nimb de cinste, dar cea din urmă mărturisire a mea nu poate ajunge până la domnia-voastră, chiar dacă, împinsă de o bunătate de neînțeles, ați dori s-o ascultați. Această carte nu trebuie să fie cunoscută înainte ca regele să fi dat edictul. Mai întâi edictul; căci dacă cuprinsul cărții ar fi

cunoscut înaintea lui, nu l-am mai căpăta. Cartea ne va pricinui neajunsuri, dat fiind că mărturisirea adevărului aduce, din păcate, ponoase.

— Nu! strigă prințesa.

Iar femeia senină, cu obrajii ca niște bujori, o încredință pe cea palidă și înspăimântată:

— Noi suntem fericiții cărora numai adevărul le priește. Chiar dacă toți s-ar abate de la drumul drept, n-au decât, noi rămânem ceea ce suntem. Ne-am adunat doar aici ca să-i stăm într-ajutor regelui, așa cum suntem și cum mărturisim că suntem, pentru ca regele să ne audă, de peste drum, în cugetul lui. Și ca dovadă că așa e, o avem printre noi pe aceea pe care o iubește și care va fi regină.

Și ochii ei atât de limpezi se opriră asupra Gabriellei, care roși și începu să plângă încetișor, dar din adâncul sufletului. Se simțea stingheră printre aceste protestante, dar erau singurele ei prietene. Nu înțelegea multe din cele ce spuneau. Introspecția și spovedaniile n-o interesau, ba o speriau chiar. Dar simțind ațintită asupră-i privirea doamnei de Orania, arătă, cu glas scăzut, că și dânsa voia să încerce să se spovedească.

— Draga mea, mai întâi șterge-ți lacrimile. Spovedania trebuie făcută cu ochii uscați.

Și prințesa o opri pe Gabrielle nu atât cu vorba, cât cu surâsul ei. Avea un surâs care era numai al ei. Plin de înțelepciune, o înțelepciune ce mergea la inimă. Și Gabrielle o asemui pe prințesa de Orania cu îngerii. Căci simțea că un surâs atât de înțelept pot avea numai făpturi de pe alte tărâmuri. De aceea dând ascultare unei porniri nestăpânite, fu cât pe ce să sărute mâna prințesei. Dar prințesa i-o luă înainte, își petrecu, ocrotitoare, brațul pe după gâtul ei și făcu semn surorii regelui să vorbească.

CUVÂNTAREA LEGATULUI

Henri ședea din nou în fața legatului și îl lăsa să spună ce avea de spus. „Mă cunoaște oare Roma mai bine decât mă cunosc eu? Dă-i drumul!” Și legatul începu să cuvânteze. Glasu-i blând și plin ieșea dintr-un trup firav. Chipul ofilit îi era de mult obișnuit să rămână de nepătruns și nicicând nu se pricepuse a arăta prin mișcările feței ceea ce gândea. Cu toate acestea, ochii îi vorbeau. N-arătau o cunoaștere adâncă, ci mai degrabă pofte nestăpânite care păreau unora nerușinate, încât ar fi vrut să-și întoarcă privirile. Dar era vorba de legatul Papei.

Regele se amestecă de câteva ori în cuvântarea legatului, fără a-i putea opri, însă, desfășurarea. Intervenea cu jurăminte și protestări: „Cel mai credincios fiu al sfântului părinte. Un petic de hârtie doar. Pacea lumii. Zidirea de nezdruncinat a creștinătății.” Legatul nu se lăsă însă tulburat și avertismentele îi deveniră și mai fățișe.

— Treziți bănuiala că ați dori să vă faceți stegarul protestantismului în toată Europa. Și asta nu de dragul unei credințe, ci numai în folosul gloriei voastre. Imperiul Roman ar urma să se destrame, iar sfânta biserică să se prăbușească, pentru ca maiestatea-voastră să puteți fi stăpânul lumii. Cum asta nu poate fi, însă, voia celui de sus, și o știți prea bine, luați aminte la cele ce vă spun. Înlăturați orice motive de bănuială.

Iar la o întrebare a regelui, îl lămuri:

— Cine nutrește asemenea bănuieli? Până acum numai eu, un slujitor al bisericii care știe să tacă. Alții vă urăsc fără a cerceta prea mult de ce. Eu nu vă urăsc, o vedeți prea bine. Ci îmi dau toată osteneală pentru maiestatea-

voastră - și vă voi înfățișa chiar spovedania voastră. Într-o zi vă aflați în catul cel mai de sus al turnului Saint-Denis și priveați retragerea spaniolilor - care nu plecau, însă, ca niște vrăjmași înfrânți. Mulți biruitori se cățăraseră până sus, pentru a-și desfăta privirile. Maiestatea-voastră v-ați bucurat până v-a apucat amețeala, pentru că izbutiseți să faceți o spărtură în rânduielile acestei lumi. Pe care o numeați regatul vostru. Știu, cuvintele vă pot da oricând dreptate, iar cele mai cutezătoare se înfățișează de îndată ce pare potrivit să înhați o pradă bună. Regatul maiestățiivoastre nu este ca toate celelalte. Maiestatea-voastră îl preschimbați într-o națiune. Nu mai vreți să știți de stările care nu cunosc hotare, și sunt aceleași în toate țările creștinătății. Faceți toate stările deopotrivă și numiți asta libertate. Și eu am fost de față la Rouen; v-am însoțit acolo. Ați convocat atunci 0 adunare a stărilor provinciei Normandia, dar ați dat precumpănire stării celei mai de jos. Ați sucit capul tocmai acestei stări, i-ați dat din puterea voastră, ați primit în schimb bani, și treaba asta se numește libertate. Ceea ce face ca un regat răzvrătit și însângerat să se numească pe sine cu atât mai multă însuflețire regatul maiestății-voastre.

Întâmpinările regelui: Are în lume prieteni. Își iubește poporul, care la rândul lui îl îndrăgește. Țăranii nu trebuie să fie șerbi, iar meseriașii săi nu trebuie să rămână fără muncă. Atunci când a pus mâna pe putere, a găsit tocmai contrariul ordinii: ruina.

Legatul:

— Ruina e vremelnică și nu tulbură de fel ordinea veșnică. Ceea ce o primejduiește e obșteasca neîncredere. Căci vedem un rege ce dă năvală, ca un corp străin, în vechea comunitate a monarhiei mondiale. Iar lumea întreagă n-are încredere în el. Și nu-i va acorda pacea, căci nici n-o va putea menține. Pilda libertății și a națiunii suverane e primejdioasă. De o asemenea pildă trebuie să

ne ferim, căci e pierzania tuturor. Aveți prieteni, dar numai prieteni care n-au a se teme de pilda ce o dați; alții nici n-ați putea avea. Dintre statele ce vă sunt prietene, unele sunt republici, altele sunt protestante, iar câteva sunt și una și alta. Bizuiți-vă pe Olanda și pe Elveția. Biata Veneție vă admiră. Iar în Anglia bătrână regină ar trebui ca de dragul maiestății-voastre să trăiască mai mult decât le e dat oamenilor să viețuiască. Dar maiestatea-voastră?

— Dar eu? repetă Henri.

Legatul:

— După ce vă veți săvârși din viață, ceea ce se poate întâmpla curând, edictul, pe care până acum numai l-ați făgăduit protestanților voștri, se va prăbuși. Încât în ceasul al doisprezecelea îmi place să nădăjduiesc încă: nu veți trece la fapte. Spre bi-ne-le ma-ies-tă-ții voas-tre.

— Spre binele meu, repetă Henri.

— Căci pentru maiestatea-voastră mă tem.

După aceea urmă o tăcere plină de tâlc, în timp ce se priveau ochi în ochi. Iar Henri își spuse: „Călugărul ăsta, căruia îi plac băiețandrii, știe multe, dar nu știe totul”. Și rosti nepăsător:

— Vremea ucigașilor mei a trecut.

Pe neașteptate, legatul își pierdu bățoșenia. Și se rugă:

— Priviți-mă. Nu sunt un prieten al morții - ca mulți alții pe care îi cunosc.

Iar Henri vorbi:

— În rândurile norodului meu n-ați putea găsi azi un ucigaș care să ridice mâna asupră-mi.

— Azi, repetă legatul.

— Atunci să mai vorbim peste zece ani.

Iată un lucru pe care Henri n-ar fi trebuit să-l spună; legatul era bătrân și nu-i plăcea să i se amintească de asta. De-aceea se și grăbi să pună capăt convorbirii.

În picioare, mai închinară câteva clipe cuvintelor de laudă ale legatului, încredințărilor date de rege, și

ceremonialului despărțirii; însoțirea până aproape de ușă, întoarcerea, iar însoțirea. Vrednică de luare-aminte fu înapoierea către mijlocul încăperii, după un cuviincios refuz al legatului de a se lăsa însoțit până-n pragul ei. Cum considerațiile profunde și primejdioase păreau a fi luat sfârșit, legatul se folosi la urmă de prilej, spre a atinge și un subiect mai ușor ori care trebuia să pară ca atare și pomenit numai în treacăt.

— Aveți nevoie de bani, lucru ușor de înțeles. Un rege care vrea să-i facă pe toți deopotrivă ar fi fericit inspirat dacă i-ar face pe toți bogați. Din nefericire, puterea banului se află dincolo, în cuprinsul monarhiei universale. Aici aveți numai financiari destul de neînsemnați, ca acel Zamet. E un supus al casei de Medicis, nu-i așa? Căci nu vi se poate ascunde nimic.

— Și ce-aș putea să fac? întrebă regele, după care începu să facă pe fanfaronul, căci, oricum, între el și legat totul se sfârșise. Pentru a ajunge la lada de fier a marelui duce de Toscana, n-am decât două căi: ori o alianță, ori un atac prin surprindere.

Dar știa că mai există totuși și o a treia cale. Pe care legatul o și pomeni, cu un glas de parcă ar fi dezvăluit o taină:

— Marele duce de Toscana nu e numai cel mai mare bancher; are și o nepoată, cu toate însușirile prințeselor din casa de Medicis.

— Le cunosc, îl încredință Henri. Cea mai plină de însușiri dintre ele m-a ținut prizonier aici ani îndelungați și nu trecea o zi fără să mă cântărească din ochi ca pe o bucată de friptură, dacă m-am frăgezit cumva destul. Grozav aș vrea să mai trăiesc o dată asta.

— Glumiți.

Dar legatul nu zâmbi de fel, ci se minună:

— Un mare rege să fi fost pe vremuri o bucată de carne de friptă? Am să închid această taină în pieptul meu.

Prizonieratul de care vorbeați a fost, însă, câteodată numai un lanț de trandafiri.

Și puse mâna pe clanța ușii, luând-o înaintea regelui, cu o iuțeală de care n-ar fi putut fi bănuit. Plecă înainte de a începe un nou schimb de cuvinte politicoase. Iar norul pestriț al alaiului îl înghiți într-o clipită. În sinea lui, regele își spuse: ,,La urma urmei, convorbirea asta mi-a plăcut mai mult decât aceea cu Mornay, întruchiparea virtuții”.

Iar legatul, purtat de norul lui, gândea: „Omul ăsta e un martir. Dacă ar fi să scriu o nouă viață a sfinților... Ce-i deosebea la drept vorbind pe mucenicii, pe sfinții noștri? Frica de moarte, fără de care nu poți fi mucenic. Dar sfânt te face numai ideea - ideea imposibilă, respingătoare, mârșavă, infamă care sapă temeliile ordinii universale și încearcă să o răstoarne. Să le fie de bine celor care au să apuce aceste timpuri, eu nu. Și nici el.”

Henri închise cu mâna lui ușa, rătăci câteva clipe de colo până colo prin începere și în cele din urmă nimeri în odaia de alături, cu vederea spre fereastra cu cele patru umbre. Dar pentru moment nu le băgă în seamă; căci era muncit de gândul că legatul se ținuse scai după el, peste tot unde fusese. „Să fi fost de față, ascuns, și când s-a stins focul de artificii și am pus și eu capăt unui vis? Eu aproape că l-am uitat, dar el îl știe.”

Și râse înfundat. „Cu toate astea, boaita s-a lăsat totuși păcălită. Prea scormonesc ăștia multe, prea bănuiesc multe. N-am de gând să răstorn papalitatea și imperiul și mai cu seamă nu mânat de o convingere. Ideile înalte își au sălaș în sfere înalte, pe care nu le calc eu. Au să-și croiască singure drum, eu mă mulțumesc să-mi văd de treabă aici pe pământ și să fac ce am de făcut. Iar cel mai grabnic lucru pe care-l am de făcut e să mă căsătoresc cu scumpa mea domniță și s-o fac regină.”

Și începu să râdă cu hohote: „Să te prăpădești de râs, nu alta, câte trebuie să facă omul ca să ajungă să se culce în

patul conjugal. Acum edictul, pentru că partida ei sunt protestanții. Înainte vreme, dimpotrivă, a trebuit să fac săritura în necunoscut, dat fiind că pe atunci ne puneam nădejdile în bunăvoința bisericii și în dragostea credincioșilor catolici. Dar n-a ieșit nimic din asta, decât iar jungherul care nu nimerește niciodată."

Rămas singur, lucru care i se întâmpla numai arareori, se lăsă pe dușumea, se întinse pe burtă, și oftă, ca să nu țipe de tare ce-i venea să râdă. „Măscăriciule, fă pe tragedianul! Tragedianule, fă-te de râs! Și totul pentru o femeie. Istoria universală în alcov. Ia uite, ce mai noutate am descoperit."

Dar rostit, lucrul nu mai era adevărat. Bagă de seamă, e vorba de Gabrielle! Care l-a ajutat pe rege să cunoască extazul, să treacă peste tot felul de piedici, să săvârșească săritura în necunoscut, să ajungă la edict, iar printre ele să dea câteva bătălii, să câștige dragostea mulțimilor, să dea dovadă de șiretenie și de putere - ca să nu mai vorbim de munca cinstită. Dar dacă ar fi murit copilă încă, ce s-ar fi întâmplat? Ar fi dăinuit totuși regatul și acest bărbat - care nu mai râde, ci își înfundă capul în amândouă palmele. E întins pe podea și suferă pesemne cumplit, căci pentru întâia oară în viață se îndoiește de dragoste. Dar dacă n-ar avea parte de dragoste? Stă nemișcat și simte pe grumaz apăsarea unei fiare rele, de o mie de ani, care-i zdrobește țeasta cu laba ca o lopată mare și nemaipomenit de grea Dacă n-ar avea parte de dragoste?

Și se înfioră atât de tare, încât fiara de o mie de ani se clătină. Regele sări în picioare și răstindu-se la dihania nevăzută care se rostogolise de pe grumazul lui, țipă:

— Să n-aud de o Medicis!

Răcnise atât de tare, încât ușa se deschise și în prag se arătară străjile. Regele le spuse:

— Curtea să pornească înaintea mea, toată Curtea să pornească spre *Madame*, sora mea, și să prezinte omagii

ducesei de Beaufort.

GABRIELLE SE SPOVEDEȘTE

La masa protestantelor, vorbea *Madame*, sora regelui:

— Nu știu ce-i păcatul, deși trăiesc necununată. Dar dumnezeu știe desigur ce face, îngăduind asta. Privesc lumea de sus, fără a-i da timp să mă judece, iar judecata o las pe seama lui. Domnul a vrut să rămân credincioasă Religiei; restul, fie ce-o fi. Îndur destule din partea celui pe care-l iubesc, dureri ale sufletului - și chiar și de alt fel.

Spunând asta, Catherine se îmbujoră și privi în jur, ca să vadă ce cred despre dânsa. Nici una nu clipise însă. Și chiar dacă *Madame*, sora regelui, le-ar fi povestit amănunțit cum contele de Soissons o înșela, o bătea și o alunga din patul lui, aceste femei pioase ar fi încuviințat totul. Căci credinței neclintite îi răspunde statornicia umilă a dragostei. Priviți această față de copil îmbătrânit; nu vă cerșește nici milă, nici admirația. Nu cunoaște păcatul, dar știe ce-i jertfa.

Și Catherine vorbi mai departe; cu un glas prea limpede rosti:

— Regele, fratele meu, dorește să mă mărit cu un altul. Ar fi o nenorocire pentru mine. O, de ne-ar da mai repede edictul! Multe ar fi ușurate cu asta, chiar și nenorocirea mea. Și dacă aș mai dori ceva, ar fi s-o ridice până la el pe ducesa de Beaufort, care îi dăruiește copii frumoși. Asta-i tot ce vreau: căsătoria regelui cu dânsa și edictul - iată spovedania mea.

Și *Madame*, sora regelui, făcu un semn celei pe care o

numise ca să înceapă. Iar aceasta, ascultând spusele celei mai bune prietene, prinse curaj. Acum răsufla liniștită.

Gabrielle:

— *Madame*, sora regelui, a spus adevărul: vreau să-i dăruiesc stăpânului nostru copii frumoși. Și nu numai frumoși, ci și mulți. Vreau să fiu mama unei stirpe de regi. De vreme ce țelul meu e tronul, trebuie să-i urăsc pe cei care îmi stau în cale și o urăsc mai cu seamă pe regina Navarrei. Totuși, aș fi iertat-o mai ușor, dacă ar fi pus la cale uciderea mea și nu a iubitului meu. Oricât aș încerca, de dragul spovedaniei, să mă ponegresc, până la urmă adevărul e că-l iubesc.

Auzind-o vorbind așa, câteșitrele se simțiră mișcate. Catherine își apropie chipul luminat de fața Gabriellei, prințesa de Oraania îi mângâie umerii, iar biata Mornay își ridică spre cer mâinile împreunate. Dar Gabrielle se rugă de aceste făpturi miloase să mai aibă puțină răbdare și rosti:

— Nu știți ce înseamnă să fii rea, nevrednică. Viitoarea regină nu vă poate spune totul. Am să tac spre a nu întina onoarea domnului și stăpânului meu. Există totuși o trufie, o ambiție, un egoism ce sunt deșarte și fără rost. Dacă n-ar fi hărăzită dragostea, cum spuneți voi protestanții. Toate câte sunteți aici n-ați înțeles, desigur, niciodată ce înseamnă asta: dacă n-ar fi hărăzită dragostea. Iar aceea care înțelege se înspăimântă de trecutul ei, căci acel trecut aparține unei străine, unei descreierate. Adevărata mea viață a început abia din clipa când s-a ivit cel pentru care aș fi în stare să și mor bucuroasă. L-am cucerit și îi aparțin cu trup și suflet, indiferent - înțelegeți-mă - indiferent dacă e un mare rege, indiferent dacă mă ia în căsătorie.

— Se apropie și asta, o încredință prințesa de Orania.

Dar Gabrielle îi răspunse:

— Doamnă de Orania, să nu vă fie teamă că aș putea da dovadă de prea multă resemnare creștinească. Sunt

hotărâtă să-mi ajung ținta și n-am uitat nici mijloacele cu care m-a deprins trecutul meu. Curtea are să afle că bine a făcut când mi-a dat o poreclă insuflată de ură.

„Ducesa de Porcești”, își amintiră doamnele pe dată. Dar, ciudat, nu socotiră porecla ca fiind defăimătoare. Căci prin gura acestei femei, care le păru dintr-o dată a se fi ridicat deasupra lor, auziră vorbind maiestatea, vorbind din coasta regelui, din sângele și carnea lui. Și nici una nu-și mai apropie de dânsa fața luminată, nici una nu-i mai mângâie umerii.

Iar prințesa de Orania începu să vorbească fără a mai aștepta să fie poftită.

— Trec prin vâltoarea întâmplărilor, neschimbată; e un mare cusur. Ar trebui să fim plini de slăbiciuni, ca să le putem lecui prin puterea conștiinței și a voinței. N-am avut a mă lepăda de nimic, nici de trufie, nici de ambiție, nici de egoism. Văduvă sărăcită a domnului de Téligny, o jertfă a nopții Sfântului Bartolomeu, am devenit soția lui Wilhelm de Orania, care ar fi putut lua orice prințesă cu avere. Dar a ales o soție săracă, în timp ce ucigașii îl și pândeau. Fiul lui din cea dintâi căsnicie, Mauriciu, a apărat Olanda după ce tatăl său a căzut. Dar spre deosebire de Wilhelm, Mauriciu nu vrea să dea Olandei libertatea, ci să-și statornicească propria-i stăpânire în locul jugului spaniol. Eu sunt de partea lui Berneveldt, pentru dreptate și libertate, împotriva fiului meu vitreg Mauriciu, împotriva a înseși intereselor mele, căci copilașul meu ar fi moștenitorul tronului. Fac asta fără nici o strădanie; aici e cusurul. Nu trebuie să lupt, căci mă împinge o neînduplecare senină, care, pe nedrept, e numită virtute.

Și vorbitoarea își aținti privirea-i, prea limpede, asupra ducesei de Beaufort.

— Cred că a nu cunoaște adâncurile întunecate ale sufletului înseamnă nepăsare și a nu greși înseamnă, pentru cel de sus lipsă de zel. Disprețuiesc moartea, dar nu

se va ține seama de asta, acest dispreț nu va fi socotit ca un merit al meu. N-aș fi în stare să mor de dragoste. De dragoste, nu, ci împinsă de neînduplecarea creștinească pe care am moștenit-o. Căci am fost fata preferată a părintelui meu, amiralul de Coligny.

Acest nume fu ultimul ei cuvânt. Și rostindu-l, femeia măruntă și rotunjoară se sâltă pe jumătate de pe scaun. Celelalte trei doamne se ridicară o dată cu dânsa, Gabrielle cea din urmă. Pe neașteptate, în fața ei se înclină un gentilom care intrase fără ca dânsa să fi prins de veste. S-ar fi așteptat să-l vadă mai puțin decât pe oricare altul și cu atât mai puțin ca el să-i aducă drept jertfă mândria lui. Gentilomul era domnul de Rosny. Care-i spuse:

— Doamnă, regele se află în drum, vine încoace. A poruncit să vă înfățișăm omagiile noastre. Curtea s-a adunat și vă roagă să vă arătați.

Și, de parcă ar fi fost maestrul ei de ceremonii, o luă înainte, urmat, spre marele salon, de doamne două câte două. Gabrielle ieșea din adâncurile unui suflet răscolit de spovedanii și curând se văzu întâmpinată de larma lumii deșarte. Încât se opri, puțin mai lipsea și ar fi făcut cale întoarsă, atât de furtunos o izbi acest omagiu, cel dintâi al întregii Curți. Urale și strigăte de veselie, dar în același timp, în tropăit de picioare și foșnet de temenele, curtenii se îndepărtară de dânsa, trăgându-se spre fundul salonului. Acolo se îngrămădiră o sută de doamne și domni - iar în mijlocul salonului rămase numai dânsa, și pentru a nu se simți atât de părăsită în fericirea ce-i strângea gâtlejul de spaimă, o luă pe doamna de Orania de braț. Iar *Madame*, sora regelui, trecu la stânga ei.

Doamna de Mornay fugise. Afară se adresă regelui care tocmai urca treptele:

— Sire, ducesa are nevoie de ajutorul maiestății-voastre, grăbiți-vă! Deie domnul să ajungeți totdeauna la timp, când viața iubitei Gabrielle va fi în primejdie!

Regele o luă la fugă. Dar când ajunse în ușa salonului - ce-i fu dat să vadă? Neprețuita-i comoară nu se afla de fel la strâmtoare. Dimpotrivă, scumpa-i domniță triumfa. Și inima îi bătu să se spargă, salutând astfel izbânda fermecătoarei Gabrielle, propria lui izbândă.

În acest salon, cu galeria-i ce se întindea de jur împrejurul pereților, cu cabinetele alăturate, avusese loc, nu demult, baletul vrăjitorilor și bărbierilor. Aici fusese jucată sceneta hazlie. „Amândoi, și eu și tu, a trebuit atunci să ne ascundem, neputincioși în fața jignirilor, și să fim bucuroși că putem fugi, până la urmă, prin ieșirea secretă. Nu prea ne era la îndemână. Dar de atunci - a venit înălțarea mea și a ta. În sfârșit i-am biruit cu adevărat pe spanioli și n-am plecat steagul nici chiar în fața legatului Papii. Acum mă simt destul de puternic spre a da edictul. Ziua de azi e ziua ta, scumpa mea domniță. Pe loc, acum, aș putea sili pe preoți să ne căsătorească și să fii regina mea.”

Așa își spunea, beat de fericire. În timp ce alții gândeau același lucru, cu capul limpede. Două doamne, ceva mai depărtate de înghesuiala din salon, își șopteau:

Prințesa de Conti:

— Ce palidă e! Doamna de Orania ar trebui s-o sprijine mai bine. parcă ar fi gata să se prăbușească.

Iar prințesa de Condé, din casa de Bourbon:

— Mai sunt și alte temeri. Numai dacă norocul vărului meu ar fi statornic. Ar trebui să fie un foarte mare rege spre a-și îngădui o asemenea căsătorie.

Prințesa de Conti:

— Da’ ce, nu-i de pe acum destul de mare ca să ne sfideze pe toți? Târfa preaiubită se arată întregii Curți între cele două protestante. O fi și dânsa protestantă, pentru că altfel ar înțelege ce-o pândește și ar leșina la timp.

Prințesa de Condé:

— E adevărat că-i palidă. Dar paloarea poate să însemne la fel de bine mândrie, ca și frică. Dacă există la Curte o femeie fără prihană, apoi asta-i doamna de Orania. Care însă o vorbește de bine pe Gabrielle d'Estrées, îi laudă proaspăta virtute, iubirea statornică, care ar face-o vrednică să fie regină.

— Cu atât mai rău pentru ea, încheie cea dintâi doamnă, iar a doua fu de aceeași părere.

Urale, strigăte însuflețite, în timp ce un senior care fusese de curând introdus la Curte îi întrecea pe toți cu câteva capete, dat fiind că se suise pe un scaun.

— Mă înșel, nu încape vorbă, rosti acest domn de Bassompierre către cei înghesuiți la picioarele lui. Ce-mi văd ochii nu poate să fie adevărat, pentru că altfel cineva s-ar prăpădi curând.

De sub el careva îl întrebă:

— Pe care din doi ai pus ochii?

— Mai e vorbă? dădu răspuns domnul de pe scaun. Regele trebuie să trăiască. E păcat de femeia asta frumoasă, dar altminteri cuțitul l-ar nimeri pe el.

De jos, doamna de Sagonne rosti:

— Ești nou venit aici, sărmane, nu-ți dai seama că viitorul apropiat are să stea sub semnul lui Venus.

Miniștrii Villeroy și Rosny erau și ei prinși în vălmășag. Amândoi se lăsaseră împinși până în fundul salonului și se întâlniră acolo.

— Ia te uită, scumpe prietene!

— Da, văd.

— Se pare că suntem amândoi de aceeași părere: e mai bine să nu știm nimic de toată întâmplarea asta, își dădu cu părerea ministrul afacerilor străine, pe care ministrul finanțelor îl socotea un trădător. De aceea Rosny îi și întregi astfel gândul:

— Nu merită să luăm în seamă întâmplarea. Și nici Curtea din Madrid n-ar avea vreun folos să afle despre

dânsa. Ceea ce se petrece aici n-are să aibă urmări. Chiar regele o să uite totul, cum va avea nevoie de bani. Între mai-marele tezaurului și iubită, numai neghiobii de la Curte se pot întreba cine-i mai tare. Fleacuri, nu-i nevoie de asasinate și înjunghieri când o ladă de bani poate da o lovitură mai hotărâtoare decât securea.

Și domnul de Rosny lăsă ca mulțimea să-l despartă de domnul de Villeroy, pe care îl socotea un trădător. Oricât de puțin temei punea pe propriile-i cuvinte, domnul de Rosny le rostise cu credința că ele ar putea chezășui cumva Gabriellei viața. N-o iubea și nici nu era milos. Dar avea cu atât mai mult simțul demnității, și dacă nu s-ar mai fi găsit nimeni altul care să păstreze amintirea grelelor începuturi ale acestei mari domnii, domnul de Rosny le cuprindea în trei nume: regele, eu și ducesa de Beaufort. Femeia asta nu trebuie însă să dobândească nicicând un rang mai înalt decât cel de acum; e un lucru de care va avea neapărat grijă.

Întru acestea, Gabriellei i se păru că ținuse piept o veșnicie Curții și însăși gloriei sale, deși ceasul spunea că trecuseră numai câteva minute. Încât oftă ușurată când scumpul ei domn și stăpân o luă de mână și o purtă prin salon. Imediat mulțimea se puse în mișcare; doamnele și domnii se înșiruiră pe două rânduri, pentru ca regele să le adreseze în trecere câte un cuvânt. Urmăreau buzele regelui, dar în aceeași măsură și prețioasa gură a domniței pe care Henri o purta ținând-o de mâna întinsă. Cercul larg și turtit al rochiei îi îngăduia s-o lase să pășească înainte-i, s-o înfățișeze privirilor ca pe giuvaerul lui, și o făcea fără a sta o clipă pe gânduri. Avea, cum băgară toți de seamă, aerul unui stăpânitor care nu știe de glumă și nu stă la tocmeală.

De aceea Gabrielle citi pe fețele tuturor supunere. Și redobândi în obraji frumoasele culori. Începu să se adreseze curtenilor în locul regelui. Căci atingerea

degetelor ei cu ale lui o ajutase să-și vină în fire și să spună cuvinte foarte la locul lor. Prin fața celor ce deschideau șirul, trecuse fără a scoate o vorbă. Dar în fața domnului de Sancy, general-colonelul elvețienilor, se opri.

— Domnule de Sancy, regele și cu mine am hotărât să plecăm în Bretania. Vă îngădui să ne însoțiți.

Mai spuse același lucru și altora, mai cu seamă domnului de Bouillon, care găsea că-i bine să se uite de fuga-i din fața Amiensului. De aceea și primi cu respect faptul că doamna, pe care atunci voise s-o cumpere, nu-l poftea acum s-o urmeze în călătorie ci îi poruncea.

Către sfârșitul plimbării, Gabrielle se pomeni față în față cu domnul de Rosny. Amândoi erau înalți și blonzi, cu aceeași culoare a ochilor și a pielii, păreau frate și soră. Dar nimeni n-ar fi vrut să-i știe atât de apropiați: nici curtenii, obișnuiți să vadă o încântătoare d'Estrées și un om ca de granit care o respingea, și mai puțin încă ei doi, care nu țineau de fel la o înrudire. Înălțând capul și, mai mândră decât fusese cu ceilalți, Gabrielle rosti:

— Va trebui să părăsiți Arsenalul și să faceți parte din suita mea, domnule de Rosny.

Rosny roși până în vârful urechilor, glasul i se sugrumă și abia putu să îngaime:

— Aștept porunca regelui.

— Doamna ducesă vă roagă s-o însoțiți, rosti Henri și vârfurile degetelor lui o îndemnară pe frumoasa Gabrielle să repete ce spusese el.

Ceea ce dânsa și făcu. Dar era prea târziu.

MARELE TRATAT

Călătoria regelui spre provincia lui Bretania, se desfăşură paşnic, deşi Henri ducea cu sine douăsprezece mii de pedestraşi, fără a mai pune la socoteală caii şi tunurile. Acest alai, prea impunător pentru o simplă vizită, fusese alcătuit după sfatul marelui-maestru al artileriei. Henri îngăduise acestuia să dea glas unui adevăr pe care el însuşi îl cunoştea, dar pe care nu voia să-l recunoască: anume că fără ameninţarea sprijinită pe arme încă n-ar fi putut pune stăpânire pe provincia sa. Nu prevăzuse totuşi o altă împrejurare: plecarea grabnică. Asupra acesteia domnul de Rosny stăruise, pe bună dreptate, arătând că ducele de Mercœur avea să se lepede de tertipurile şi chichiţele lui dacă era luat pe nepregătite.

Acesta era motivul amintit de domnul de Rosny. Dar avea şi un altul, de care nu pomeni şi care o privea pe scumpa domniţă. Ea nu putea să plece în ziua hotărâtă, căci se simţea slăbită din pricina sarcinii. Aşa încât domnul de Rosny nu făcu parte din suita doamnei de Beaufort, cum crezuse dânsa. El plecă, iar Gabrielle rămase în pat. Abia după trei zile porni şi ducesa, iar când, după dese opriri, intră în oraşul Angers, Henri cu marele lui alai plecase de mult de acolo. Oriunde sosea regele, oraşele provinciei sale Bretania îi deschideau porţile şi din toată peninsula, care e ca un pripor[1] faţă de restul ţării, veneau în fuga mare gentilomi călări să-l întâmpine. Cocoţat pe stâncile lui, domnul de Mercœur se încrezuse prea mult în oceanul dezlănţuit. Regele Henri îl smulse din cetatea-i de furtuni;

[1] 1. Coastă de deal sau de munte, pantă abruptă; povârniş. 2. Adăpost de iarnă pentru oi, făcut din împletitură de nuiele sau din stuf şi acoperit cu paie, trestie, cetină de brad etc.

era primăvară și vijeliile bântuiau mai tare ca de obicei; cu toate acestea, stăpânitorul furtunilor, care căpătase anume ciudățenii din pricina lor, trebui să se ostenească spre lăuntrul țării și să încheie tratatul ce-l făcu să piardă o mare parte din putere.

Dar nu era un tratat care să prevadă deslușit pierderea suveranității sale. Dimpotrivă, se strecura ca din întâmplare întoarcerea marii provincii sub puterea regelui, într-o înțelegere presupusă a avea mai mare însemnătate: un contract de căsătorie. Fiica ducelui și ducesei de Mercœur se mărita cu Cezar Vendôme, fiul regelui Franței și al doamnei Gabrielle d’Estrées Această căsătorie trecea drept principalul punct al înțelegerii chiar dacă nu în ochii tuturor, dar cu atât mai mult în ochii Gabriellei. De aceea îi și bătuse inima atât de tare în așteptarea acestei călătorii. Iar opririle și întârzierile o scoteau din fire, împingând-o la fapte care nu se potriveau cu felul ei obișnuit de a fi, și erau de mirare din partea unei frumuseți pierdute în propria-i contemplare.

Ducesa de Mercœur, Marie de Luxembourg din casa Penthièvre, doamnă de neam mare, socotea că o d'Estrées era cu mult mai prejos decât dânsa. Și chiar dacă micuțul Cezar n-ar fi fost fructul unui îndoit adulter, tot ar fi disprețuit încuscrirea la care era silită. Căci un rege al Franței care trebuise să-și croiască drum spre tron cu propriile-i puteri și înfruntând atâtea greutăți nu-i părea un cuscru vrednic de dânsa. Și apoi, cine-i chezășuiește viitorul și succesiunea la tron? Dacă jungherul ar nimeri totuși, la un moment dat, ținta, moștenirea i-ar fi îndată tăgăduită. Iar bastardul i-ar rămâne ei în brațe ca ginere. Și doamna de Mercœur, care avea oricum aplecare către intrigi, urzi multe și din cele mai răuvoitoare. Gabrielle hotărî să le pună capăt. Când ducesa se apropie de Angers, neavând alt gând decât acela de a mai tărăgăna lucrurile, Gabrielle porunci să i se închidă în nas porțile orașului.

Doamna de neam mare trebui dar să facă cale întoarsă și să-și mistuie umilința cu răbdare, așteptând să vină regele și să-i ajute a dobândi favoarea unei primiri. Căci era vorba de o favoare; lucru de care câteodată îți dai seama abia când dai de porți închise.

Henri ajunsese în depărtatul oraș Rennes, unde stările provinciei Bretania își țineau cea dintâi adunare. Cum n-avea să-și vadă câteva zile iubita, îi scrise niște răvașe ca pe vremea când umbla s-o cucerească. Aceste răvașe semănau într-adevăr cu cele pe care le trimitea pe vremuri la castelul Coeuvres și din care unele căzuseră atunci în mâinile vrăjmașilor. Ce ușor ar fi putut ei pune mâna și pe țăranul scund și bătrân, cu fața smolită. Și Henri gândi: „Au trecut șapte ani și suntem aceeași care am fost. Să fie oare adevărat ce-mi arăți tu și eu tăgăduiesc, că acum tu ești aceea care iubești mai mult? Că m-ai iubi de mii de ori mai mult decât te iubesc eu? Un lucru e sigur: că obrajii ți-au înflorit și s-au pârguit ca și inima ta. Și că n-ai mai vrea să trăiești fără mine, asta o cred, pentru că altfel ar însemna să ajungi din nou acolo de unde ai pornit. Da’ și cu mine se întâmplă același lucru, comoara mea, nici eu nu sunt mai liber decât tine. M-am înălțat o dată cu tine și am ajuns să am tot ce mi-am dorit - prin tine. De aceea nu cred că aș putea avea ceva dacă n-ai fi lângă mine. Îmi asemuiesc regatul cu pântecele tău, care odinioară m-a înșelat adesea, dar care e acum numai al meu. Și chiar dacă frumusețea ta ar trece, nu m-aș mai putea dezlipi de tine. E mult de când, o dată, ți-am luat înapoi dragostea, o! sărman de mine, care acum sunt atât de avut.”

Dar nu mai pomeni nimic despre toate astea în scrisorile pe care tot de Varennes le ducea. Ci folosi tonul glumeț, ștrengăresc, de odinioară, făcând aluzii la armele alese chiar de domnița sa care aveau să hotărască în curând și să pună capăt disputei lor. Cam despre asta îi scria regele în clipele când cuvântările rostite în adunarea stărilor

provinciei sale Bretania, cea din urmă pe care o lua în stăpânire, îi păreau din cale-afară de plicticoase. Barba îi albise de tot, dar părul îi era auriu.

Nu pomeni nici despre anume întâmplări ciudate care, ca întotdeauna, se vădiră și acum în desfășurarea celor mai bine cugetate lucrări ale lui. Căci ele ar fi putut tulbura sarcina unei femei atât de vioaie și de firească, iar copilul ar fi purtat semnele întâlnirilor tatălui cu nefirescul. O dată sfârșise treburile legate de adunarea stărilor, regele zăbovi o zi și o noapte la Saumur, orașul lui Philippe Mornay, vechiul tovarăș de luptă, care se dovedise totdeauna a avea mintea limpede și a fi om de nădejde în afacerile lumești. Dar se vede că între timp simțul realității îi fusese tocit din pricină că își chinuise creierii cu tainele teologiei. În orice caz acum îl vedea pretutindeni pe domnul de Saint-Phal.

— Ce ai? îl întrebă Henri.

Scofâlcit, închircit, Mornay îi spuse cu glas pierdut:

— Se uită prin fereastră. Își bate joc de mine. După ce am fost jignit, mai sunt și luat în râs.

— Dragul meu, vino-ți în fire! îl rugă Henri. Te afli în castelul întărit al domniei-tale. Singur l-ai fortificat. Cum să fi intrat, ca să nu mai vorbim că n-ar mai putea să scape de aici.

— Pentru unul care are legături cu diavolul nu există ziduri, nu există poduri suspendate - și chipul omului ce nu mai cunoștea liniștea își schimbă trăsăturile, se depărtează de cele pământești.

— Și unde ar putea să se ascundă atât de repede? întrebă Henri.

— Acolo, șopti tainic Mornay, și cu un deget tremurând arătă, fără a șovăi, un punct pe marea hartă agățată pe perete, în fața lui.

Henri nu se mai gândea decât cum să iasă afară.

— Repede! strigă. Să-l urmărim.

Bolnavul lăsă să-i cadă brațele, se închirci și mai mult și se căină neputincios.

— Necuratul îi dă de veste ori de câte ori vreau să-l urmăresc. Sire, mi-ați dat cuvântul. Puneți mâna pe el!

— Ai cuvântul meu, îl încredință Henri și ieși pe ușă.

Încălecă și plecă, urmat de o suită destul de mare pentru prinde o întreagă bandă. Curând, călăreții se îndreptară spre o pădure unde, într-o casă înconjurată de ape, se afla cică ascunzișul domnului de Saint-Phal. Dar urmele unui cerb îl abătură pe Henri din drum. Se îndepărtă de suită. Într-un hățiș trebui să descalece; strigătele vânătorilor îi răspundeau din direcții nedeslușite și afară pogora amurgul.

Din întâmplare se întâlni, în întuneric, cu trei dintre domnii ce-l urmaseră; unul era președintele de Thou. Om în puterea vârstei, de Thou îl însoțea pe rege în călătoria prin Bretania pentru negocierile cu Mercœur. Gonind după cerb, căzuse de pe cal și șchiopăta. Și regele hotărî că nu-l putea lăsa singur, împotriva rugăminților solemne ale președintelui care îl îndemna să se înapoieze în oraș.

— Da' nici n-aș putea! Ne-am rătăcit. Îi dădu răspuns Henri.

Întru acestea un altul se cățărase într-un copac și vesti că zărea o lumină. Ajunși acolo, ceea ce dură cam mult din pricina durerilor domnului de Thou, se pomeniră în fața casei înconjurate de ape. Străbătură călări apa și găsiră ușile neîncuiate; toate încăperile erau goale. Într-una din ele pâlpâia o lumină care îngăduia să se vadă un pat pregătit pentru culcare.

— E limpede, rosti Bellegarde. Omul pe care-l căutăm a fost aici. Era pe cale să se culce, când ne-a auzit venind. Trebuie să fie pe aici pe aproape.

— Atunci adu-l încoace, Feuillemorte, porunci Henri și arăta de parcă ar fi fost încredințat că chiar așa se va întâmpla.

Marele scutier și cu cel de-al treilea domn făcură mai întâi un tărăboi cumplit prin casa întunecată, semn că nu prea le era la îndemână. După care porniră mai departe prin apa care plescăia. Între timp regele îl pofti pe domnul de Thou să se întindă; în nici o altă încăpere nu se mai afla vreun pat. Dar președintele se împotrivi; patul să fie folosit de maiestatea-sa. Din cauza durerilor crâncene, se așeză totuși pe marginea patului, dar nu voi să-și scoată în fața regelui gheața din piciorul rănit. Henri se așeză pe singurul scaun din fața căminului, lângă care se aflau stivuite niște lemne. Aprinse niște cucuruzi de brad, înteți focul și rămase cu ochii pironiți asupră-i. Fără voia lui, gândul îl purtă la pricinile care îl îndemnaseră să facă această călătorie în Bretania; venise pentru treburi publice însemnate, care ceruseră pregătiri îndelungi, făcute cu multă chibzuință și răbdare. Iar acum vâna o nălucă - și nici măcar o nălucă a lui. Și trebuia să petreacă noaptea în pădure, într-o casă pustie, în care totuși pâlpâia o lumină. Dacă ar da acum peste el niște ucigași, nu s-ar putea bizui decât pe un bolnav și, ce-i drept, pe arma lui. Ca să vezi ce neputincios e cugetul! Nu sunt eu oare cel ce chem întâmplările ciudate în care sunt amestecat și nu sunt ele oare avertismentele pe care și le dă ei înseși firea mea păcătoasă? Dacă te-ai lăsa purtat numai de lumina conștiinței, dacă ai urma neabătut legea ursitei și misiunii tale, nu te-ai afla aici și fi crutat în viitor de fantasmagorii și mai mari.

Cam așa-i vorbeau flăcările căminului, iar el le asculta cu sprâncenele încruntate. Nu mai sta la îndoială, fii tare, fă-o regină! Și i se părea că vede cum para îi scrie numele și flăcările îi cântă.

Bellegarde și însoțitorul său se înapoiară fără a mai face zgomot, căci își dezgoliseră picioarele până peste genunchi spre a trece apa. Arătară că domnul de Saint-Phal dispăruse din fața ochilor lor de parcă l-ar fi înghițit

pământul, după ce sărise dintr-un tufiș în altul. Fără a le răspunde, Henri îi rugă să-l dezbrace și să-l acopere pe bietul președinte ce căzuse pe pat, sleit de puteri, și adormise. După care îl însoțiră pe rege până la o încăpere unde nu se putea intra de-a dreptul și unde se aflau niște paie întinse pe jos. Lăsară ușa deschisă și, rămânând dincolo de prag, se rezemară fiecare de câte o parte a tocului ușii. Încât numai trecând peste trupurile lor ar fi putut cineva intra în încăperea în care se află regele.

Henri căzu îndată într-un somn adânc. Cele două străji își mișcau mereu picioarele, pe sub pelerine, spre a-și da de veste unul altuia că erau treji. Dar după o vreme nu mai mișcară - până când fură smulși din visuri de o chemare stăruitoare după ajutor. Mai întâi crezură că se mai aflau în pădure și că dăduseră peste domnul de Saint-Phal, care țipa. Curând, însă, își dădură seama că cel care țipa era domnul de Thou.

În încăperea unde se afla acesta nimerise o fată nebună. Prigonită în oraș, nefericita își găsise un sălaș în casa părăsită, de unde fugise când se iviseră necunoscuții, lucru de care uitase, însă, repede. Se înapoie dar în adăpostu-i obișnuit, își lepădă în întuneric - căci lumina era stinsă de mult - zdrențele ude, și le atârnă pe scaunul din fața căminului, în care mai mocnea jăraticul. Iar când socoti că i se uscase de ajuns cămașa, se întinse pe pat de-a curmezișul, la picioarele celui ce dormea, și adormi și dânsa curând. La un moment dat, vrând să se întoarcă, domnul de Thou o împinse pe nebună de pe pat, cu o mișcare ce-i pricinui o durere atât de cruntă, încât se deșteptă.

Dădu deoparte perdeaua patului, prin fereastră se răsfrângea 0 lumină palidă și în lucirea ei zări umblând prin odaie o făptură înveșmântată în alb. Nu, nu-i o închipuire; s-a apropiat și se uită la el.

— Cine ești? o întrebă președintele.

— Sunt regina cerului, sună răspunsul făpturii.

Președintele își dădu seama că era o scrântită și că femeia aiura. Dar se lăsă cuprins totuși de o spaimă superstițioasă și strigă după ajutor. Cei doi seniori îl liniștiră și o zăvorâră pe nebună.

Henri nu se trezise și află despre întâmplare abia a doua zi dimineață, în timp ce călăreau câteșipatru spre oraș. Arătă numai că dacă ar fi fost în locul președintelui s-ar fi speriat rău de tot, și apoi căzu pe gânduri, amintindu-și de încercarea prin care trecuse în fața flăcărilor ce scriau și cântau. Ceva mai târziu, cu prilejul slujbei de Paști, în timp ce în biserică se cânta *Regina Coeli Laetare*, regele se ridică în picioare și-l căută cu privirea pe domnul de Thou.

Erau întâmplări ciudate, cu toate că tâlcul lor nu rămâne chiar atât de ascuns. Dar în scrisorile către Gabrielle regele nu pomeni nimic despre ele. În drum spre dânsa, Henri o întâlni pe ducesa de Mercœur; atâta supunere și atâtea făgăduieli frumoase nu mai pomenise nicicând din partea unui mădular al unei mari familii. Și regele deveni cu atât mai neîncrezător cu cât încă nu știa că prea scumpa domniță o îmblânzise pe doamna de neam mare. Pe care el o pofti să-l urmeze la Angers. Castelul din acel oraș avea multe turnuri puternice, ducesa de Mercœur numără vreo șaisprezece sau chiar mai multe și se temu că ar putea fi închisă în vreunul din ele. Zidul gros din jurul castelului era înțesat de străjile vrăjmașei.

Dar înainte de a ajunge la ziduri, le ieși în întâmpinare ducesa de Beaufort, care se grăbi s-o îmbrățișeze pe înalta doamnă și s-o poftească chiar în litiera ei. Henri o admiră: ce bine știa acum Gabrielle să-și ascundă adevăratele simțăminte și să nu piardă din vedere ținta! Și o prețui și mai mult pe femeia frumoasă care arăta că avea și un cuget limpede când, la treizeci și unu ale lunii martie, fu semnat în sfârșit marele tratat: un tratat de stat, încununat printr-un contract de căsătorie.

În castelul din Angers notarul regal, maestrul Guillot, dădu citire înscrisului și, cu toate că acesta era foarte lung, strălucita adunare nu scăpă un cuvânt măcar. Ducele și ducesa de Mercœur dădeau fiicei lor Françoise, care se mărita cu ducele Cezar de Vendôme, o bogată zestre în bani și nestemate; dar zestrea urma să fie vărsată din uriașa sumă pe care ducele de Mercœur o primea de la rege pentru că-i înapoia provincia sa Bretania.

Auzind asta, mulți din cei de față nu-și mai putură tăinui gândurile. Deși cunoșteau prea bine mersul negocierilor și hotărârile luate...

— Cu toate că le cunoșteam prea bine, se adresă cardinalul de Joyeuse către protestantul Bouillon, nu credeam totuși. Casa de Lorena se leapădă de ultima fărâmă de putere. Micul Navarra e în sfârșit stăpânitorul absolut al întregului regat.

— Dar nu și al ducatului meu, Bouillon, se împotrivi fostul domn de Turenne, care moștenise ducatul și nu voia să recunoască suveranitatea regelui, ceea ce avea să-l ducă la pierzanie.

Maestrul Guillot citi că guvernatorii și magistrații provinciei Bretania erau confirmați de rege în slujbele lor. La auzul acestor vorbe, cineva pufni de mânie: era domnul de Rosny, cu chipul său ca săpat în piatră, dar cu sufletul clocotind de scârbă. Niște ticăloși și trădători știuți de toți rămâneau nesupărați, în loc să fie trimiși în judecată; era un lucru pe care nu-l putuse dobândi. Puterea regală era astfel umilită, iar apărătorul ei, domnul de Rosny, își mărturisi în gând că regele era prea iertător. Căci neînduplecatul Rosny nu înțelegea că puterea se poate îndupleca. Ridică disprețuitor din umeri văzând că un însemnat tratat de stat era înfățișat ca un oarecare contract de căsătorie, și puse totul în seama ambiției scumpei domnițe, care împuiase capul regelui.

Un domn de Bassompierre, primit de curând la Curte,

întrebă ce amestec are *Madame*, sora regelui, în toată povestea asta. Căci Catherine fusese poftită a fi de față și i se ceruse încuviințarea.

— Acum m-am dumirit, urmă noul-venit. Regele e gata să dea protestanților edictul. Ce se întâmplă aici e un pas premergător.

Pe neașteptate, glasul notarului nu se mai auzi și se așternu o tăcere adâncă. Apoi se auziră foșnind două rochii: una de mătase liliachie, cealaltă verde cu mult argint. Erau *Madame*, sora regelui, și ducesa de Beaufort. Iar între ele, regele: și tustrei se îndreptară spre mijlocul salonului, către masa pe care se afla contractul. Dinspre partea dimpotrivă se puseră în mișcare, dar abia la a doua chemare, ducele și ducesa de Mercœur. Alții, care trebuiau și ei să semneze, se așezară la rându-le, dar un loc rămase neocupat. În acest loc se afla pregătită o scară pe care urcară doi copii, gătiți ca niște oameni mari, băiețelul ca un senior și fetița ca o doamnă. Urcară cu pași măsurați și, ajungând la înălțimea mesei, se opriră foarte demni; dintre toți cei de față, chipurile lor erau cele mai grave.

O seamă dintre cei care până atunci se ținuseră bățoși începură să zâmbească. Vreo câteva doamne se veseliră zgomotos și adunarea răsuflă ușurată. Henri urmărea chipurile celor doi Mercœur, cărora le răpea avutul și puterea. Până atunci parcă fuseseră niște furi prinși cu mâța în sac, făcuseră fețe-fețe, ochii ducelui erau roșii, ducesa tușea ca să nu plângă ori să țipe. Dar acum, când copiii ajunseseră la locul lor, se schimbaseră și chipurile celor doi soți. Căci începuseră să vadă altfel lucrurile. Fiica noastră are să fie moștenitoarea tronului. Are să se urce pe tron o dată cu copilul de lângă dânsa. Regele trebuie s-o ia în căsătorie pe mama copilului. Ce mai așteaptă!

Cel dintâi iscăli regele, care apoi dădu pana ducesei de Beaufort. Dar mâna acesteia tremura, din pricina bucuriei. Toți lungiră gâturile ca să o vadă. Și cea mai frumoasă

mâna din regatul Franței semnă cu numele ce avea să-l poarte până la moarte. După care Gabrielle puse pana pe masă și așteptă înfrigurată. Iubitu-i domn și stăpân îi zâmbi: putea să fie liniștită. Abia își așternu numele *Madame*, sora regelui, și cei doi Mercœur se năpustiră asupra pergamentului. Philippe Emmanuel de Lorena, duce de Mercœur, Marie de Luxembourg, ducesă de Mercœur; Gabrielle le citi semnăturile cu ochii strălucitori, și fericirea o făcu să amețească. Încercă să fugă de această fericire care o covârșea căutând un adăpost la pieptul iubitului ei, iar el îi sărută obrajii aprinși.

Martorii își înmânară unul altuia pana de gâscă, și printre ei se afla mai cu seamă domnul Antoine d'Estrées, tatăl eroinei acelei zile, care, se înțelege, nu mai era de fel un personaj îndoielnic. Apoi, fără zăbavă, fu oficiată logodna solemnă a copiilor, binecuvântată de cardinalul de Joyeuse și de față fiind Curtea și solii străini. Dar a doua oară nu te mai lași mișcat și înrâurit de ființa unor copii la o împrejurare nepotrivită cu vârsta lor. Încât curtenii își amintiră deodată de o clauză a contractului, pe care atunci când notarul o citise cu glas tare și răspicat n-o băgaseră în seamă, ori se prefăcuseră a o socoti de prisos. Dacă mai târziu, spunea această clauză, unul dintre viitorii soți va dori să nu desăvârșească acea căsătorie, va putea s-o facă fără greutate, răscumpărându-și refuzul cu o sumă de bani - nici măcar prea mare pentru niște familii bogate.

— La urma urmei nu s-a întâmplat nimic, observă mirat marele scutier Bellegarde. Abia peste paisprezece ani au să fie copți pentru căsătorie.

— Da’ ce, nepoata mea, ducesa de Beaufort, n-a fost coaptă mai devreme? îi dădu răspuns un glas vecin.

Privirea lui Bellegarde căzu, fără s-o fi căutat, asupra fermecătoarei Gabrielle, și pentru a nu-i întâlni ochii, îi plecă pe ai lui. Amintirile îi zoreau bătăile inimii. „Arată-mi-o”, auzi el, în gând, glasul cuiva. „Un cuvânt a fost de

ajuns ca să pună capăt fericirii mele”, își mai spuse, cu toate că viața nu-l prea vitregise. „Dacă atunci n-aș fi rostit cuvântul, azi n-ar fi existat un fiu de rege de însurat. Un singur cuvânt, și o dată cu fericirea s-a dus și tinerețea.”

— S-a întâmplat așa cum i-a hărăzit destinul, rosti Bellegarde cu glasul stins.

— Dar cine ar fi crezut? îi răspunse cu un oftat doamna de Sourdis, dorind să uite la rându-i tot ce pusese ea însăși pe vremuri la cale spre a face să se împlinească ursita Gabriellei.

Bellegarde privi copiii logodiți. Micul Vendôme era prea dezvoltat pentru vârsta lui, gros și gras - nu-i plăcu. Cu toate astea se mai înduioșă încă o dată de el însuși. „Sărman de tine”, își spuse. „Dar la urma urmei nu s-a întâmplat nimic. Nimeni nu știe care are să fie sfârșitul.”

EDICTUL

Serbările date în cinstea marelui tratat[1], la care alergase mult popor ca să se minuneze, dezamăgiră, totuși, într-o privință. Cea mai frumoasă dintre femei nu se arătă. Sarcina înaintată nu-i mai îngăduia să apară în public. De îndată ce regele avu răgaz s-o însoțească, plecară amândoi spre orașul Nantes, unde scumpa domniță dădu naștere celui de-al doilea fiu, Alexandru. După un Cezar, un Alexandru care căpătă titlul de *Monsieur*, ca o odraslă a

[1] Edictul din Nantes este un act promulgat de Henric al IV-lea al Franței în anul 1598, ce permitea toleranță religioasă între catolici și protestanți. În 1685, nepotul său, Ludovic al XIV-lea, cunoscut ca Regele Soare, a revocat edictul, reluând persecutarea hughenoților și provocând alungarea acestora din Franța.

regilor Franței.

Fortăreața și orașul Nantes tocmai fuseseră luate în stăpânire trupele regale. Și cum nașterea lui Alexandru, a lui *Monsieur*, se întâmplă îndată după sosirea lui, regele semnă edictul de la Nantes - purtat de aripile fericirii de a fi tată. Ori cel puțin așa părea și abia dacă dăinuia vreo îndoială. Numai cu puțin timp mai înainte fusese semnat marele tratat care cuprindea logodna celor doi copii și scădea - cu bună știință - însemnătatea redobândirii celei din urmă provincii. Încât cei care ar fi avut cuvânt să protesteze tăcură, e drept că nu se putea ști câtă vreme. Iar acum se treziră în alt salon, în care se semna edictul de la Nantes.

— Ca să vezi unde am ajuns, își spuneau între ei gentilomii catolici. Aici a vrut regele să ne aducă. Noi suntem cei înfrânți.

Cardinalul de Joyeuse:

— Acordă libertatea conștiinței. E o zi mare pentru el. Să fi rămas hughenot, cum a fost? Sau nu mai crede în nimic?

Conetabilul de Montmorency:

— Mie îmi spune cumătru. Dar nici nu vreau să știu de el.

Cardinalul:

— Pe vremuri, la Coutras, mi-a ucis doi frați. Nu pot să-i fiu prieten. Dar îi admir îndărătnicia.

Conetabilul:

— Vrem sau nu înălțarea regatului? Nu putem încheia pacea la Vervins ca biruitori decât renunțând la libertatea conștiinței. Ce va mai fi urmărind nu știu.

Cardinalul:

— Libertatea conștiinței: cine gândește creștinește, și nu lumește ca sfânta noastră biserică, ar acorda-o. Dar noi trebuie să gândim lumește pentru a supraviețui.

Conetabilul:

— El vrea să supraviețuiască, asta-i sigur. Zice că edictul

lui nu poate fi răsturnat.

Cardinalul:

— E tot atât de ușor ori de greu de răsturnat ca și el.

Și cardinalul înturnă mâna cu palma în sus. Iar conetabilul înțelese că era vorba despre a răsturna pe cineva și a-l trânti la pământ.

— Noi suntem cei învinși, spuneau catolicii, dacă nu se mărgineau numai să gândească așa. Regele dă frâu liber ereziei, dar nu se mulțumește cu atât. Voi protestanții vă păstrați orașele întărite. Dar noi, care sunt orașele noastre întărite? îl întrebară catolicii pe unul din cealaltă partidă care, din pricina salonului neîncăpător, nu mai aflase loc lângă ai lui și fusese împins până lângă ei.

De obicei nu se mai ținea seamă de care credință era cutare ori cutare ins. Acum, însă, se despărțiseră după credință.

— Voi o să aveți dreptul să vă faceți slujba religioasă în multe orașe catolice, dar noi, în orașele voastre, nu. O să aveți și toate drepturile, să fiți și slujbași și chiar judecători.

— Dar voi nu sunteți? le dădu răspuns peste mai multe capete Agrippa d'Aubigné. Cine și-a jertfit sângele pentru rege? Și dacă am mai rămas în viață, nu e vina noastră. În schimb cunosc pe unii care au făcut tot ce-au putut ca să ducă țara de râpă, cot la cot cu spaniolii. Iar acum că regele nostru e stăpân în casa lui mulțumită bătăliilor câștigate de noi, cine sunt cei care cer numai pentru ei toate slujbele și toți gologanii? Chiar cei care l-au trădat și ar fi gata s-o mai facă o dată.

Agrippa rostise cam prea tare cuvântul „trădare”; sigur, se dondăneau, dar pe înfundate: regele semna edictul. Pentru cuvântul „trădare”, domnii despre care vorbise Agrippa l-ar fi învățat bucuros minte. Dar statura măruntă a cutezătorului Agrippa îi împiedică să-l descopere, căci nu-l văzură acolo unde era, în spatele protestanților mai

înalți care-l împinseră de-a-ndăratelea până când putu să se facă nevăzut.

În cercul protestanților, mareșalul de Roquelaure se adresă domnului Philippe du Plessis-Mornay:

— Arăți de parcă ai lua sare amară. Nu te bucuri că ai apucat ziua asta înălțătoare?

— Așa am numit pe vremuri ziua bătăliei de la Coutras, îi dădu răspuns Mornay. Pe atunci eram armata celor sărmani. Armata celor prigoniți, ridicați în numele dreptății.

Roquelaure:

— Regele avea obrajii scofâlciți, parcă-l văd.

Mornay:

— N-ai decât să te uiți la el, are și acum obrajii supți; lupta lui n-a luat sfârșit.

Și bucuros ar fi vrut să adauge: „Ca și lupta mea, pe viață și pe moarte, cu domnul de Saint-Phal. Mai mult, când o apare tratatul meu asupra liturghiei, am să pierd trecerea în fața regelui.” Dar mareșalul îl opri.

Roquelaure:

— Regele ne dă azi ce ne-a făgăduit, dar nimic mai mult. Ar fi trebuit să fim fruntea țării; în loc de asta ni se recunosc drepturile unor tolerați, și nici o chezășie că au să fie respectate. Am luptat douăzeci de ani ca să dobândim libertatea conștiinței!

Mornay:

— Pe care am obținut-o definitiv. Regele spune adevărul.

În gândul lui, Mornay își spunea însă: „Libertatea conștiinței este un bun al sufletului. Au să vină vremuri când o s-o putem păstra numai în inimile noastre și în surghiun.”

După care între cei doi protestanți se așternu o tăcere ciudată; întrezăreau adevăruri care de obicei nu sunt rostite. În cele din urmă, Roquelaure vorbi totuși:

— Odinioară nu era stăpânitorul regatului și nu era un

mare rege. Împărțeam coltucul de pâine uscată și ne rugam: „Ne înconjoară păgânii, dar în numele domnului îi vom zdrobi”. Cine-i zdrobit acum? De altminteri, ar fi fost și păcat. Visurile înfăptuite nu fac doi bani, rosti cu o mutră încurcată domnul de Roquelaure, cunoscut la Curte pentru ușurința cu care râdea și lua totul în glumă.

Iar Philippe Mornay, cel chinuit de gânduri, îi răspunse, fără ca vreunul să privească în ochii celuilalt:

— Nu trebuie să îmbătrânești. Avem pe cineva care nu îmbătrânește.

Și își îndreptă fața și trunchiul spre stăpânul pe care și-l alesese în zilele tinereții.

În capul treptelor, sub baldachin, regele Henri își proclama edictul. Nu voise să fie citit de vreun notar, și îl rostea pe de rost, dând glas voinței și bunului său plac. Dar păstrând un ton de mijloc între poruncă și mărinimie, putea prea bine să fie ispitit a uita, furat de sunetul propriului glas, că ceea ce vestea de sub baldachin era la drept vorbind o jumătate de măsură, schilodită și întârziată până în ultima clipă. „Târguieli și concesii de ochii lumii; certuri, despărțiri, noi întâlniri ale părților, vorbe frumoase în public și intrigi josnice în ascuns, încăpățânare, ură și pofta nesăbuită de câștig: câte nu s-au întâmplat înainte de a-mi putea da edictul! Chiar și douăzeci de ani de lupte. Dar încă neînsemnat rege al Navarrei fiind, prea puțin sigur de viața mea, necum de tronul Franței, am avut mereu în fața ochilor această zi îndepărtată. S-ar părea că nici edictul, nici această înfățișare a mea sub obișnuitul baldachin nu înseamnă mare lucru: totuși, domnia înseamnă ceva mai mult decât bani și averi; mai mult decât obișnuita putere asupra voastră, oameni buni. În sfârșit, mă simt destul de puternic ca să vă pot spune: aveți libertatea de a gândi și de a crede. O, dacă m-ar vedea și m-ar auzi acum cineva căruia țărâna i-a umplut de mult ochii și urechile. Domnule de Montaigne, am stat de vorbă

odinioară pe țărmul mării. «Ce știu eu?», îmi repetai mereu domnia-ta. Am băut vin într-o casă năruită și l-am recitat pe Horațiu, mai întâi domnia-ta și apoi neînsemnatul dumitale învățăcel, care se află acum sub baldachin și își proclamă edictul. Te-ai bucura. Și eu mă bucur.”

Dar era singurul care se simțea bucuros și își dădea seama de asta. Nici una din cele două partide nu era mulțumită; primeau ceea ce le da el: libertatea conștiinței, cu toate urmările ei, pentru că îl știau destul de puternic. Stăteau cu ochii pironiți asupra estradei pe care se afla el, de parcă singur suveranul putea înfăptui transformarea societății, de parcă ziua aceea nu fusese precedată de jocul schimbător al războiului și al păcii. Iar Henri își spunea: „Drumul a fost greu și lung, izbânda e îndoielnică, bucuria de scurtă durată. S-o scurtez și eu și să ajung la încheiere înainte de a-i lăsa să se minuneze prea mult. Sărbătorim logodna copiilor, nașterea unui fiu, și, răpit de fericirea de a fi tată, vă fac pe toți deopotrivă. Seniorilor le iau provinciile și puterea. Statul nu mai cunoaște deosebirile de credință și în curând abia dacă va mai cunoaște deosebirile dintre stări. Nu-mi dați prea mare atenție, o scurtez.”

— Împart pe protestanții din regatul meu în zece ținuturi care se vor ocârmui singure, prin reprezentanții lor: doi pastori, patru târgoveți și țărani, patru gentilomi. Asupra păsurilor și deosebirilor lor de păreri hotărăsc eu.

Regele sfârșise de vorbit. Luă de la cancelarul său, bătrânul Cheverny, pergamentul, îl semnă și salută adunarea, în semn de bun rămas. „Au înghițit-o, își spuse. Acum blândețe și bună învoială, ca să se obișnuiască.”

Cei mai mulți se mulțumiseră să se zgâiască la maiestatea-sa. Unii, însă, care înțeleseseră despre ce era vorba, sfătuiau între ei:

— Patru gentilomi față de șase inși din starea a treia. Protestanții au fost numai un început.

— Asta-i domnia prostimii.
— Dacă nu atotputernicia maiestății-sale!
Henri era aproape de ușă, când începură să strige:
— Trăiască marele rege!
Dar ieși, de parcă n-ar fi fost vorba de dânsul.

VI. MĂRIRE ȘI AVERE

CĂLĂTORIA PE FLUVIU

Regele se îngriji ca scumpa domniță să călătorească ușor, fără a se obosi. O duse cu o corabie de la Nantes până la Orléans, drum lung, dar tare plăcut. Apa Loirei sclipea în lumina blândă a lunii mai, nourașii albi pluteau alene și se destrămau ca o părere. Corabia regelui urca încet cu pânzele umflate de vântul lin, în susul fluviului, de-a lungul malurilor joase, tăcute. Pajiștile înflorite și lanurile de secară se întindeau departe, cât putea cuprinde privirea, până la marginea albastră a unei păduri. Pe mal se iveau castele care înfruntau cerurile, dar pe turnurile lor se cățărau trandafiri. Și era destul ca lujerii să împodobească fie și numai unul din cele patru turnuri, pentru ca în apă să se oglindească nu o zidire bătrână și înfricoșătoare, ci o priveliște de vis.

Orașele Angers, Tours și Blois își întipăriră pe rând pașnicele umbre în apele Loirei; între ele, satele, cătunele, bordeiele aveau destul loc. Cum se zărea corabia lunecând pe apă, copiii, cufundați doar cu o clipă înainte în jocurile lor, își dădeau pe dată seama că nu era o corabie ca toate celelalte. Și o așteptau, cu mâinile spânzurând pe lângă trup, cu burta scoasă în afară, cu ochii căscați și privirile încordate.

Corabia avea un coviltir de pânză, de marginile căruia atârnau șiraguri de flori până la oglinda apei, așa că tot drumul părea înflorit. Era frumos cioplită și zugrăvită, iar velele îi ședeau întinse, umflate de vânt. La prova un chip aurit sufla într-o trâmbiță așa cum face Gloria, și în orice

caz zvonul. Cămările de dormit pentru domni și doamne erau în pântecele vasului; numai regele și ducesa de Beaufort locuiau pe punte. De mâncat se mânca afară, sub coviltire, mai bine zis sub frunzare. Căci acolo, pe fluviul vrăjit, regele nu ședea singur, la o masă înălțată, ci alături de toți ceilalți; și fiecare se așeza unde poftea; unul vesel lângă unul posac, o femeie trufașă în fața alteia cucernice.

Se înțelegeau bine, căci luau parte cu toții la o călătorie fericită și își dădeau seama că, pentru a nu o tulbura, trebuiau să fie ei înșiși fericiți. Se întreceau așadar care mai de care să-i facă pe plac scumpei domnițe; când îi vorbeau își îndulceau glasul. Așa se purtă până și mareșalul Biron, cel atât de necioplit de obicei. Ba chiar și Rosny, omul de granit, se muiase atât la faptă cât și la vorbă. Iar nevastă-sa i-o luă cu mult înainte, căci își înfrână atât de mult firea, încât deveni plină de bunăvoință. Doamna de Rosny, se înțelege, îi purta mai multă ură Gabriellei decât soțul său; fiindcă el o nutrea numai, pe când ea i-o ațâța. În schimb nu era părtașă la nici una din concesiile tacite pe care Rosny le făcea Gabriellei și nu recunoștea nici unul din meritele vrăjmașei, deoarece el nici nu i le mărturisea. Așadar ura oarbă a neveste-si dădea ghes urii lui, măcar că și singur se pricepea destul de bine la astfel de treburi.

Era a doua lui soție, o văduvă bogată cu nasul nespus de lung, care clipea mereu din ochi, avea sprâncene rare, fruntea peste măsură de mare și buze atât de subțiri, de parcă n-ar fi avut de loc. Când femeia aceasta între două vârste încerca să surâdă, părea grozav de nenorocită, fapt care o înduioșa pe Gabrielle. Și atunci ducesa de Beaufort o ruga pe bună ei prietenă *Madame*, sora regelui, să-i îngăduie doamnei de Rosny să se așeze între ele două. Într-o zi norii trecători se scuturară și o bură măruntă căzu peste corabia cu coviltir. Țărăncile de pe mal dădeau fuga cu poalele ridicate, iar bărbații cu saci în cap, ca să se

adăpostească undeva.

Doamna de Rosny susură:

— Doamnă ducesă, mă simt atât de fericită! Fericirea domniei-voastre ne face pe toți fericiți. Priviți cum aleargă țăranii s-o salute pe aceea căreia i-a mers până aici vestea de frumoasă, bună și deșteaptă ce e.

— Dar nu vedeți, doamnă, că oamenii dau fugă să se adăpostească de ploaie? întrebă Gabrielle.

Degeaba, lingușitoarea nu se mai putea stăpâni. Ochii ei miopi vedeau numai ceea ce voiau să vadă, nimic altceva.

— Iată păstori și păstorițe ca în parcul domniei-voastre de la Monceaux, și încă de cei adevărați. Toți au îmbrăcăminte curată și o înfățișare plăcută, așa cum ați dorit. E meritul domniei-voastre, rosti prefăcuta.

Gabrielle răspunse simplu:

— Doamnă, mă bucur că aveți impresii atât de plăcute. Firește, spuneți ceea ce credeți. Regele, însă, găsește că sărăcia oamenilor de pe aici e mult prea mare față de pajiștile grase, de ogoarele roditoare și pădurile dese din împrejurimi. După cum și castelele îi par mult prea trufașe. Nădăjduiește că țăranii postesc mai rar decât înainte de domnia lui. Dar nu va afla odihnă până când nu vor avea cu toții duminica o găină în oala de pe foc.

„Viperă, toate le pui în spinarea lui!” gândi prefăcuta. Și în același timp se plânse cu glas tare că nu se pricepe în ale gospodăriei, deși era o stăpână tare hapsână, care scotea sufletul oamenilor de pe domeniile ei. Gabrielle știa bine acest lucru, de aceea și lăudă strădania domnului de Rosny. Spuse că fără el n-ar putea înflori bunăstarea poporului, și mai cu seamă a agriculturii.

— Regele nu s-ar putea nicicum lipsi de el, stărui chiar, deși o făcea în paguba ei.

Auzind-o, însă, doamna de Rosny se înspăimântă cumplit, căci, după părerea ei, vorbele acestea nu puteau însemna decât că iubita regelui voia să-l înlăture cât mai

curând pe ministru. Îndată se și gândi să-și înștiințeze soțul, așa că o mai linguși cât o mai linguși și plecă. Împrumutase de la el ura împotriva Gabriellei și acum i-o ducea înapoi, cu dobândă la dobândă.

Care nu-i fu mirarea, însă, când Rosny își pironi asupră-i ochii cu luciri de oțel și-i spuse:

— Avem un mare rege, avem un rege al cărui noroc nu va apune niciodată.

Domnul de Rosny știa ce vorbește. Peste puțin timp, o ceată de călăreți se îndreptă în goană către malul apei, se opri și își flutură pălăriile. Regele porunci să fie trasă corabia la mal.

— Mareșale de Matignon, strigă el, către cei care veniseră, aduci vești bune?

Vorbea cu glas sigur, deși sufletul îi era tulburat de moarte.

Matignon își roti pălăria în aer și rosti răspicat:

— Sire, la Vervins s-a încheiat pacea. Solii Spaniei au semnat totul. Și pleacă la Paris spre a înfățișa maiestățiivoastre omagiile lor. Regatul se va bucura de pace veșnică, fiindcă marele rege a biruit.

Ultimele cuvinte le rosti întorcându-se către câmp, ca să fie auzit și de cei de acolo. Oamenii nu înțelegeau încă cele ce se petreceau, dar curiozitatea îi îndemna să-și părăsească ogoarele și colibele. Da, acum veneau fuga. În jurul debarcaderului se iscă o îmbulzeală destul de mare, ceva mai încolo oamenii începură să se urce în care, copiii se cățărau în pomi, cei mai mici erau ridicați în brațe de părinții lor. Și toți așteptau în tăcere, vedeau mișcându-se buzele regelui, dar nu auzeau nimic, în cele din urmă, răsunară cuvintele:

— Pace! Pace!

Erau vorbe rostite cu glas de războinic. Apoi, însă, regele adăugă încet:

— Copii, avem pace.

Unii, oprindu-se la cea dintâi exclamație a regelui, îi priviră statura, alții auzind-o pe a doua, pe cea pornită din tainițele sufletului, îi priviră ochii. Îl priviră bine, pe îndelete, apoi îngenunchează - mai întâi câțiva. După ce îngenunchează, însă toți, un țăran în puterea vârstei, care rămăsese în picioare, grăi:

— Stăpâne, ești regele nostru. Dacă vei fi în primejdie, cheamă-ne.

Regele în primejdie! Cei de pe corabie zâmbiră îngăduitor. Gabrielle d'Estrées se sperie și-l apucă de braț. Era aproape să cadă, dar brațul regelui o sprijini. Țăranul în puterea vârstei cuvânta mai departe, într-un fel care unora li se păru amenințător:

— Stăpâne, o vom apăra pe regină ca pe tine însuți.

Acum cei de pe corabie se încruntară, se simțiră atinși și nu cutezară să facă nici o mișcare. Noroc că între timp se adusese pâinea albă și vinul roșu. Copiii le înfățișară regelui, care le împărți cu țăranul ce cuvântase. Mâncară câte o jumătate de pâine și băură din aceeași cupă.

Apoi corabia plecă mai departe, dar vestea cea bună despre încheierea păcii i-o luă înainte. Și la orice așezare omenească ajungea, găsea mâini care îi aruncau parâma ca să zăbovească acolo. Multe mâini se înfrățeau, și așa înfrățite se ridicau spre cer sau se plecau până la pământ. În trecere, multe mâini aruncau spre corabie toate florile câte le puteau afla. Domnii le prindeau din zbor și le depuneau în poala doamnelor. Pentru a primi uralele și florile, corabia se apropia când de un mal când de altul; crăcile copacilor o atingeau adeseori și puntea era ninsă de flori.

Lângă orașul Tours așteptau ambasadorii străini; veniseră într-acolo de la Nantes în caleștile lor, ajungând mai repede decât corabia care, deși luneca iute și ușor pe apa Loirei, trebuia să răzbească și prin valul puternic de simțăminte. Ambasadorii, reprezentanți ai țărilor prietene,

vestiră că popoarele și Curțile lor îl ridică în slavă pe regele Henri. Deși îndrăznise să dea protestanților săi edictul, regele prea catolic al Spaniei fusese totuși nevoit să încheie pacea, așa cum hotărâse el. Și asta tocmai pentru că se arătase neînduplecat și proclamase libertatea conștiinței. Ceea ce era o dovadă de tărie, care îi va face atât pe prieteni cât și pe vrăjmași să-l privească drept cel mai puternic rege al lumii.

Și ambasadorii Olandei, Elveției, ai prinților germani, ai reginei Angliei și ai altor Curți îl însoțiră mândri și bucuroși spre orașul său Tours, de parcă ar fi fost însuși regele lor. Dangăt de clopote, primirea la porțile orașului, drumul pe jos pe străzile împodobite, strigăte de: „Trăiască, ura!” și apoi masa la castel. În același castel unde pe vremuri răposatul rege, fugind de vrăjmașii săi, își găsise cel din urmă refugiu. Încolțit fiind din toate părțile, îl scăpase Henri de Navarra, care încă de pe atunci se dovedea biruitor - dar în slujba înaintașului său, care în cele din urmă murise înjunghiat.

La masă, în larma glasurilor, un domn d’Étrangues rosti:

— Ăluia i-am ținut falca pe patul de moarte. Cui are să mai trebuiască să i-o mai țin ca să nu-i cadă?

Cardinalul de Joyeuse:

— Biruințele unui om sunt tot atâtea ispite. Și regele știe acest lucru. Se ferește cât poate să nu cadă în ispită și e un foarte bun creștin. Dar nu trebuie să pui temei nici pe râsul, nici pe lacrimile lui.

La un alt colț al mesei, *Madame*, sora regelui, spuse:

— Regele, înălțimea-sa fratele meu, a mers întotdeauna pe drumul drept. Așa și-a dobândit mărirea. Lui dumnezeu nu-i plac oamenii cu frica în sân, harul lui pogoară numai asupra oamenilor cu inima tare.

Mareșalul de Matignon:

— Doamne, ce drum a străbătut! De la nefericire la faima de acum, răspândită în toată lumea. Și cum l-a

străbătut?! Azi aș putea spune că fără nici o greutate, deși l-am văzut de multe ori leoarcă de nădușeală. Pe aripile cântului aș putea spune, ca unul ce ticluiește stihuri în latinește și în limba norodului.

— Să vedem cât o dura! mârâi Turenne, duce de Bouillon, care ședea câteva scaune mai încolo.

— Mărirea durează, susură doamna de Rosny, destul de tare ca să fie auzită de Gabrielle.

Aceasta își plecă capul spre iubitul ei domn și stăpân:

— Sire, se spune că mărirea ar fi un bun ce nu piere.

— Și totuși nimeni nu-și dă seama cât de trecătoare sunt clipele vieții când le poate gusta, rosti Henri la urechea încântătoarei Gabrielle. Chiar dacă ar fi să pierdem totul, îi șopti el, dragostea noastră nu o vom pierde.

Se lăsa amurgul și cu toții începură să coboare spre fluviu, pentru a-și continua drumul cu corabia vrăjită. Dar ce să vezi? Cine le iese înainte? O ceată de oameni înarmați, având în mijloc un prins: domnul de Saint-Phal. Puseseră mâna pe el.

— Mornay! Unde e Mornay?

Îl căutară și-l găsiră într-o tainiță din zidul ce împrejmuia orașul. Nici nu voia să audă de o asemenea revedere, deși tânjise, plânsese, o dorise și vorbise în bobote de ea luni de zile. Acum, însă, când bătăușul și cel lovit se văzură față în față, numai unul dintre ei păli și începu să tremure. Cel de al doilea îngenunche, de parcă ar fi împlinit un lucru prea firesc, și făcu, cuvânt cu cuvânt, amenda onorabilă ce-i fusese impusă. Și puse, în cele ce spunea, o fervoare atât de meșteșugită, se prefăcu a nutri o căință atât de mare, încât toți cunoscură că se preface. Se putea bănui chiar că domnul de Saint-Phal se complace în rolul său, și dacă cineva își râdea în pumni apoi acela nu era Philippe Mornay.

Acesta se îndreptă către regele Henri și ceru să-i vorbească între patru ochi. Se traseră dar la o parte, în

timp ce Saint-Phal urma să stea în genunchi, așteptând să i se hotărască osânda.

— Sire, rosti Philippe, mi-am venit în fire. Îmi pierdusem capul, după cum știți. Acordați-mi favoarea de a-l elibera pe domnul de Saint-Phal și de a nu-l închide.

— Domnule de Mornay, justiția cere să fie întemnițat. Un gentilom și regele său au fost deopotrivă jigniți.

— Răzbunarea îmi aparține, a spus cel de sus.

— Philippe, ar fi fost bine să-ți fi amintit mai demult ce-a spus domnul.

Dat fiind, însă, că cel lovit stărui, plin de căință, încă o dată, Henri hotărî ca Philippe să-l ridice el însuși pe atentator, arătând astfel că înțelege să ierte și să nu ceară pedepsirea! Și Mornay se îndreptă spre bătăuș:

— Domnule, ridică-te, regele te iartă.

— Domnia-ta, însă, răspunse Saint-Phal, râzând cu nerușinare în fața vrăjmașului său, palid, doar cu vârful nasului roșu, domnia-ta, însă, domnule, nu mă poți ierta. Nu-mi rămâne deci altceva de făcut decât să-mi ispășesc fapta.

Mornay rosti:

— Nu ești vrednic să-ți ajut să te ridici. Dar, ce-am căutat asta am găsit. Și-l apucă pe josnicul Saint-Phal de subsuori.

Acesta se împotrivi, lăsându-se greu. Până la urmă începură să gâfâie amândoi, în timp ce mulțimea ce-i privea râdea ori, dimpotrivă, era înmărmurită.

Saint-Phal gâfâi:

— Mă duc la închisoare, ca să crapi de ciudă.

Mornay gâfâind și el:

— Am să mă rog zilnic pentru tine, fie că vrei, fie că nu vrei.

Regele porunci ostașilor să-l ridice în picioare pe cel ce continua să stea în genunchi. Porunca îi fu împlinită. Ostașii îl bușiră până când se ridică. Și abia după ce îl

duseră de acolo în brânci, își dădu seama Saint-Phal că la Bastilia n-avea să fie de loc tratat ca un gentilom.

Philippe Mornay ceru maiestății-sale îngăduința să plece; voia să se înapoieze la Saumur.

— Domnule du Plessis, zise Henri, nu-i așa că tratatul despre liturghie va rămâne închis în biblioteca domniei-tale?

— Sire, ar fi cel mai greu păcat al meu: să cunosc adevărul și să nu-l vestesc lumii.

Auzind aceste vorbe ale protestantului Mornay, regele îi întoarse spatele. Lumea înțelese: protestantul căzuse în dizgrație. Câțiva își luară bun rămas cu inima mai ușoară.

CÂNTECUL

Corabia vrăjită nu mai era încărcată atunci când, cu pânzele umflate de vântul noptatec, porni către Blois și Orléans. Cei mai mulți se duseseră să se culce, rămăseseră doar câțiva cu regele și ducesa de Beaufort. Domnul de Rosny își trimisese soția la culcare, căci nesuferita văduvă nu l-ar fi putut decât stingheri în înfăptuirea planului ce-l îndemna să le țină tovărășie. Pe punte mai era mareșalul de Matignon, mare iubitor al nopților pline de poezie, și încolo doar un paj, pe nume Guillaume de Sablé. Tânărul acesta în vârstă de douăzeci de ani nu se distingea prin cine știe ce însușiri, avea însă din naștere pe obrazul stâng un semn roșu, ca de arsură, care era asemuit cu diferite lucruri. Unii ziceau că seamănă cu un trandafir, alții cu o cetate, alții cu pântecele unei femei. Gabrielle ar fi vrut să-l îndepărteze pe Guillaume încă de la Curte, dar Henri o

rugase ca până una-alta să nu se uite la el.

— Nu prea e el frumos, atrăgător, recunoscuse Henri cu acel prilej. Și nici ce i-o fi putând pielea nu-mi dau seama. Dar sunt sigur că nu-i un tânăr ca toți ceilalți. Îmi amintește de flăcăii care au împlinit douăzeci de ani o dată cu mine. Mulți i-au și uitat, dar nu face nimic: se întâmplă ca generația noastră să mai dea uneori câte un vlăstar.

Cei doi domni și băiețandrul s-au tras mai la o parte. Gabrielle stă pe un scaun scund, ca de copil, iar Henri pe jos, la picioarele ei. Când își reazemă ceafa de genunchiul ducesei și privește stelele, când își sprijină bărbia de încheietura mâinii ei și atunci aștrii îndepărtați sclipesc și mai frumos. Gabrielle îi netezește fruntea cu vârful degetelor, o simte fierbinte și îl roagă să păstreze neclintit fericirea din clipa aceea. Fusese o zi plină de bucurii și ecoul lor le mai răsuna încă în suflet. Cuvintele care exprimau acest ecou nu le cunoșteau însă și nici nu le căutau.

O, fluviu al fluviilor, plin de flori și slavă
Numai vești bune întâmpine această navă.

Henri răspundea stelelor ce luceau deasupra-i. Dacă și-ar fi dat osteneala să lege câteva cuvinte, ar fi vorbit astfel:

O strădanie atrage după sine altă strădanie, și tot așa până la moarte; nu și dincolo de ea, nădăjduiesc. Te silești, te silești mereu. Odihna e firește mult mai bună, dar nu dăinuiește decât o clipă, clipă care fuge acum. Bucuria, tihna, încrederea - copacul ce-și scutură florile pe noi. Drumul făcut împreună cu tine.

— Cu tine, rosti și Gabrielle care ținea pasul și simțea ceea ce simțea și el. Cu tine aș vrea să ajung la capătul călătoriei noastre pe pământ, dragul meu stăpân, ăsta-i gândul care mă mângâie.

Și îl sărută, apoi și el pe dânsa, îndelung, cu foc, ca

pentru toată viața. Călătoresc numai ei doi în susul apelor Loirei și poartă în inimile lor ecoul:

> O, fluviu al fluviilor, plin de flori și slavă –
> Numai vești bune întâmpine această navă.

Cu bărbia sprijinită pe genunchiul ei, Henri o privește pe Gabrielle și dânsa pe el.

— Mărirea ta, stăpâne, rostește Gabrielle, nu va apune în veci. De astăzi toată lumea o recunoaște și crede în ea.

Henri râde molcom, râde de ea - și îndată râde și ea de el „Noi doi o știm prea bine. Fluviul nostru nu cară două clipe la rând aceeași apă. Dar parcă el rămâne același? Nu s-a și vărsat, cât timp îl privim, în marea uitării?” Așa gândește Henri și așa simți îndată și Gabrielle. În sufletul amândurora răsună ceva care s-ar tălmăci astfel prin vorbe: totul e trecător și tocmai de aceea frumos. Bucuria, tihna, încrederea, copacul ce-și scutură florile asupră-ne. Nici din goliciunea trupului nostru nu rămâne nimic - cum ar putea dăinui dar mărirea?

În clipa aceea auziră la oarecare depărtare glasul înflăcărat al mareșalului Matignon. Vorbea cu însuflețire despre castelele de pe malul fluviului, care își aruncau umbrele tăcute peste apa sclipitoare, înălțându-se fantomatice, cu porțile lor vrăjite prin care nimeni nu intra și nu ieșea în noaptea aceea și pe care nimeni n-ar fi vrut să le stăpânească.

Curtenii nu se vedeau, în schimb se auzi acum răspunzând un glas foarte limpede și cumpătat:

— Da' de unde! Cum să nu vrea nimeni să le stăpânească? Poftim, ajungem în dreptul castelului Sully, care aparține domnului de la Trémoille. Ia întreabă-l: îl dă degeaba ori cere o sută douăzeci și șase de mii de livre pe castel și pe domeniile care țin de Sully.

— Dar nu despre asta e vorba, răspunse Matignon, care

voise să spună cu totul altceva.

— Dimpotrivă, tocmai despre asta-i vorba! susținu domnul de Rosny și rosti din nou lunga cifră, răspicat, apăsând pe fiecare cuvânt. Dacă n-ar cere atâția bani, pe cinstea mea că Sully ar fi al meu. E adevărat că l-aș putea avea și pe mai puțin și poate chiar pe degeaba. Ar trebui însă ca, feștelindu-mi onoarea, să țin parte ducelui de Bouillon, uitând că sunt slujitorul credincios al regelui. Dar nici prin gând nu-mi trece. Nu s-a găsit încă un castel destul de măreț, domenii destul de bogate pentru asemenea faptă.

După care tăcu și lăsă să vorbească în locu-i umbra castelului. Turnurile și acoperișurile acestuia se iveau rând pe rând dintre desișurile întunecate ale copacilor și-i salutau transfigurate. Nevăzuți, mareșalul și ministrul răspundeau acestui salut, vrăjiți amândoi, deși fiecare în felul lui. Zidurile albe se scăldau parcă în apă, căci fluviul și afluentul său înconjurau castelul. Partea dindărăt era mai ridicată, cele două turnuri mai înalte și cel mai mare dintre acoperișurile țuguiate se sprijineau pe o insulă, și totul era scăldat de lumina cerului înstelat, iar de jur împrejur sclipea fluviul argintat.

— Ce frumos e, murmură Gabrielle.

— Un domeniu vrednic de domnia-voastră, doamnă, o încredință de Rosny, apropiindu-se.

— Ba nu de mine, rosti Gabrielle. Ci de cel mai credincios slujitor. Asta-i desigur și părerea regelui.

Cu gândurile duse, Henri repetă:

— Asta-i și părerea mea.

Deodată își veni însă în fire și hotărî:

— Domnule de Rosny, fericirea domniei-tale e pecetluită, dacă asta te poate face fericit. Despre cum vom face rost de bani, vom vorbi altă dată.

Rosny tresări, aproape înspăimântat de bucurie - nu crezuse că va ajunge să dobândească atât de ușor

domeniul. Nu era omul care să se bizuie pe o izbândă ușoară a planului său, deși pentru împlinirea lui își jertfise somnul și rămăsese pe punte. De speriat ce era, se repezi să sărute mâna regelui, dar Henri dispăruse pe neașteptate. Și Rosny trebui să-și îndrepte mulțumirile și prinosul inimii sale, de obicei atât de neînduplecată dar de data asta mișcată, către scumpa domniță.

Henri se trăsese sub un umbrar, stătea rezemat de copastia corăbiei, și privea fluviul. Îndărătul lui, castelul Sully se pierdea tot mai mult în desișul copacilor; străluci pentru ultima oară și pieri. Dar regelui nu-i păsa de castel, ci își zicea în sinea lui: „A stăpâni - ce înseamnă a stăpâni? Un castel cu toate câte țin de el poate fi mistuit de foc, un regat poate fi pierdut. Moartea stă mereu la pândă, și, când nu te gândești, ți le poate răpi pe amândouă. Am făcut un drum care s-a încheiat cu bine, am dobândit cea din urmă dintre provinciile mele, l-am silit pe vrăjmaș să încheie pacea. Țintind mereu mai sus, având de înfruntat tot mai multe greutăți, am statornicit libertatea conștiinței, visul meu de totdeauna. Și acum stăpânesc acest regat mai deplin decât l-a stăpânit vreun alt rege, îl stăpânesc cu trup și suflet. Dar stăpânesc oare ceva cu adevărat?”

Și în timp ce gândea așa, crezând că-și deapănă gândurile după voia lui, în fața ochilor i se ivi - fără s-o fi chemat - icoana depărtată a tânărului Henri: avea optsprezece ani și nici un fel de avere. Călărea cu prietenii săi, care nu împliniseră încă nici unul douăzeci de ani, spre Paris; acolo o află pe preaiubita-i mamă, pe Jeanne, ucisă, și căzu și el curând în ghearele bătrânei regine, care și clocise gândul blestemat al nopții Sfântului Bartolomeu. Iar când acest gând se împlini și prietenii săi fură uciși, deveni de tânăr, pentru multă vreme, prizonierul bătrânei vrăjitoare. Bănuise el măcar că așa se vor petrece lucrurile când călărea spre Paris, în fruntea cetei sale, însoțit numai de câțiva, dar urmat de mulți?

Ceata strânsă a cutezătorilor uniți în cuget și simțiri e în același timp cucernică și îndrăzneață. Sucesc capetele fetelor de prin sate, dar vorbesc adeseori între ei despre religie. Sunt cu toții niște răzvrătiți împotriva mai-marilor zilei, de care dumnezeu s-a lepădat, spre a se da de partea lor, a tinerilor de douăzeci de ani, încât însuși Isus le poate ieși în orice clipă înainte de după stâncile din față spre a se pune în fruntea lor. Pentru ei toți, rănile lui sunt încă proaspete, sângerează încă. Povestea lui e pentru ei înșiși viața lor de fiecare zi, și o trăiesc ca pe a lor înșile. „Isuse!” îl cheamă unul dintre ei, Philippe Mornay. Și-l cheamă cu atâta putere, încât toți întorc capetele, gata să facă cerc în jurul domnului și să i se adreseze:

— Sire! Data trecută ați fost mai slab decât vrăjmașii și a trebuit să vă lăsați ucis pe cruce. De data asta, însă, împreună cu noi, veți învinge. Moarte lor! Moarte lor!

În al patruzeci și optulea an al vieții sale, Henri avu dinaintea ochilor din nou aceste icoane de demult; se cutremură, își încleștă mâna pe copastia corăbiei și îi veni să ofteze din greu. Dar își aminti la timp că se afla pe o corabie încărcată cu flori și că atinsese țelul către care tinseseră tinerii cutezători. „Să fie domnul alături de mine? De unde să știu? Nici atunci nu credeam că Isus ne va socoti vrednici să coboare printre noi, numai fiindcă eram protestanți. Dar ceilalți credeau cu tărie că se afla pe undeva, pe aproape, și de asta îmi și erau dragi.”

— Ia te uită! Acolo e unul dintre ei.

Rostise aceste vorbe zărindu-l pe pajul Guillaume de Sablé. Flăcăul stătea de asemenea singur, sprijinit de copastie; părea mai înalt decât era, căci noaptea, cu tainele ei, ca și tainele pe care le purta în suflet îl înălțau deasupra lui însuși. Nu încăpea îndoială că se afla mai aproape de stele decât de pământ; lumina lor i se prelingea pe obraz, pe lângă semnul asemuit în fel și chip. Cum ținea dinții încleștați, mușchii feței uscățive păreau

împietriți. În ochi i se răsfrângeau luminile stelelor și flacăra gândurilor lui.

— La ce visezi? îl întrebă un glas.

Pajul privi în jur, nu zări pe nimeni, dar glasul urmă:

— Visezi că ești mareșal al Franței. Poate că vei și ajunge cândva. Pe corabia asta se află unul care ticluiește stihuri. Se înțelege, și tu te crezi poet. Încearcă-ți dar puterile, îmbracă în cuvinte potrivite povestea unui rege care a cucerit bunul cel mai de preț și îl stăpânește. De câte ori s-a depărtat de dânsa, nici lupta, nici izbânzile nu i-au putut răsplăti durerea. Lupta și izbânzile îți pot da un regat, dar nu steaua minunată pe care suntem dornici s-o privim până când noi înșine ne stingem.

Glasul din umbră se curmă și Guillaume simți că e singur.

Henri se afla din nou lângă Gabrielle. Domnii Rosny și Matignon vorbeau cu regele și cu iubita lui și erau cu toții voioși și cu sufletul împăcat. Împotriva obiceiului său, râdea și noul castelan de Sully. Smerit și curtenitor, tânărul Sablé se înfățișă în fața acestor patru persoane și se înclină; aștepta porunca regelui. Iar regele îi făcu un semn și-i spuse:

— Să-ți auzim cântecul.

La care neașteptatul oaspete făcu o adâncă închinăciune ducesei de Beaufort și începu:

Când m-am supus voii lui Marte,
O, Gabrielă-ncântătoare,
Cu gândul către slăvi deșarte
Și-n piept c-o inimă ce doare,
    Ce trist suna un bun rămas
    În ziua cea plină de jale!
    Parcă stingea al vieții glas,
    Parcă plângea în inimi goale…

— Încă o dată, ceru regele. Să audă și marinarii.

Când ajunsese până la ei glasul proaspăt și dulce, câțiva dintre oamenii ce mânuiau pânzele corăbiei fericite se apropiaseră încetișor. Acum ascultau cu toții, cu sfințenie; apa pe care lunecă ușor carena suspina tainic. Neîntrerupt de nimeni, Guillaume își zise cântecul:

Când m-am supus voii lui Marte,
O, Gabrielă-ncântătoare,
Cu gândul către slăvi deșarte
Și-n piept c-o inimă ce doare,
 Ce trist suna un bun rămas
 În ziua cea plină de jale!
 Parcă stingea al vieții glas,
 Parcă plângea în inimi goale...

A fost destul doar o privire
De-a ta, Amorule pribeag,
Și-s gata pentru-a ta oștire
Și să slujesc sub al tău steag.
 Ce trist suna un bun rămas
 În ziua cea plină de jale!
 Parcă stingea al vieții glas,
 Parcă plângea în inimi goale...

De-aș cuceri împărății
Prin luptă ori prin iscusință,
A tale fi-vor bogății
Ce-or asculta de-a ta dorință.
 Ce trist suna un bun rămas
 În ziua cea plină de jale!
 Parcă stingea al vieții glas,
 Parcă plângea în inimi goale...

Tu, stea, ce stau să părăsesc

Spre aspra-mi și prea grea căință...
Ci, vino dar, că mă sfârșesc,
O, neuitata mea ființă...
    Ce trist suna un bun rămas
    În ziua cea plină de jale!
    Parcă stingea al vieții glas,
    Parcă plângea în inimi goale...

Când Guillaume sfârși, se așternu o îndelungată tăcere sfâșiată doar de un suspin înăbușit - ca acela al apei pe care corabia luneca ușor. În cele din urmă, doamna ducesă de Beaufort se ridică. Semnul pajului Guillaume de Sablé păli în licărul stelelor și putea prea bine semăna cu un trandafir, cu o cetate ori cu pântecele unei femei. Și Gabrielle îl sărută.

Marinarii se cățărară pe catarge și, acolo sus începură a cânta noul cântec, atât cât și-l aminteau. Guillaume se adresă regelui:

— Sire, e cântecul maiestății-voastre.

— E drept că eu am dictat cuvintele, dar nu eu le-am stihuit, răspunse Henri și întinse mâna pajului.

Apoi aruncă o privire spre noul castelan de Sully, îl privi așa cum avea el obiceiul când lua oamenii peste picior, dar nu-și spuse gândurile. „Averea, stăpânirea? Un cântec ce va fi pe buzele tuturor.”

Și pe chip i se întipări o gingașă emoție, o cucernică gravitate: se gândea la vechii psalmi pe care-i cântase de atâtea ori și cu care asemuia acum cântecul său. Depărtându-se cu Gabrielle, îi șopti la ureche acest gând.

PACE SAU RĂZBOI

La Curtea Franței se mânca zdravăn pe atunci. După pacea victorioasă, cea dintâi grijă a regelui fu să ceară din ținutul său de baștină, Béarn, gâștele cele mai grase. Prin mese îmbelșugate, vânători și vesele serbări voia să se încredințeze pe sine însuși și să convingă și restul lumii că nu-l mai amenința nici o primejdie, că era deplin stăpân pe ceea ce cucerise. Și lumea părea cu adevărat s-o creadă. La numeroasele ospețe, în fața numeroșilor privitori, regele se prefăcea că mai are vestita lui poftă de mâncare. Dar, la drept vorbind, și-o pierduse. Iar prietenilor le spunea:

— Înainte vreme nu aveam nimic. Acum n-am poftă de nimic.

Prietenul său din tinerețe, mareșalul Roquelaure, îi desluși pricina.

— Sire! Înainte vreme erați excomunicat și un excomunicat înfulecă mai abitir decât un diavol.

Lucru pe care regele îl știa mai bine decât el.

În deplină siguranță, ori ba, își dusese totuși vasul într-un port ce-i chezășuia un adăpost vremelnic. Dacă ar fi năzuit către țeluri mai mari, ar fi ajuns cu adevărat mântuitorul continentului, cum și era privit de alții, dar cum el însuși nu se socotea. Își cunoștea chemarea, înțelepciunea îl făcea însă să-i amâne înfăptuirea, să renunțe; nu fiindcă s-ar fi temut de primejdiile ce l-ar fi pândit pe el însuși - căci s-ar fi bucurat de slava dobândită - ci fiindcă nu voia să supună la noi încercări poporul, care n-ar fi avut de câștigat decât noi poveri. Pace! Pace!

Mylord Cecil și prințul de Nassau fură primiți la Luvru mai înainte ca solia spaniolă să-și fi făcut falnica intrare.

Regele le ieși cu pași repezi în întâmpinare.
— Don Filip a trecut în lumea drepților.
Henri își scoase pălăria și o trânti de pământ, rugând și pe aliații săi să facă la fel:
— Ceremonialul spaniol și-a trăit veacul.
Mylord Cecil:
— Bătrânul nemernic trebuia să moară! Ce altceva mai putea face, după ce l-ați tărbăcit?
Prințul de Nassau:
— El nu mai putea face altceva. Dar Spania...
Regele Henri:
— Vreți să spuneți monarhia universală?
Prințul de Nassau:
— Vreau să spun tâlharii care, legați cu același lanț pe galera lor, stăpânesc lumea.
Mylord Cecil:
— Îmi place ideea că agresorii, deși ar mai putea pustii acest nefericit continent, sunt totuși legați cu același lanț și că prăbușirea unuia aduce după sine căderea mai multora.
Regele Henri:
— Domnii mei, există o vreme a războiului și una a păcii.
Mylord Cecil:
— Eu unul, pe legea mea, sunt prietenul păcii.
Prințul de Nassau:
— Pentru ca pacea să fie pace, trebuie să fie dorită și binevenită pentru amândouă părțile: nu numai pentru noi, ci și pentru agresor. Dar acesta e fățarnic când vorbește de pace. Sire! De când ați încheiat multslăvitul tratat de pace de la Vervins, trupele spaniole au dispărut din Europa.
Mylord Cecil:
— În locul lor au apărut, însă, trupe de strânsură pe care le-aș numi mai degrabă bande de tâlhari; aș fi gata să-i trimit până la unul la spânzurătoare. Voluntari, chipurile! Își spun spanioli, dar sunt pripășiți din toate colțurile

pământului, nici un stat nu-i recunoaște, nimeni nu declară război în numele lor și nimeni nu vrea să știe de ei. O nouă uneltire, ticluită cu multă istețime, pe care un britanic iubitor de pace o privește ca pe o ciudățenie.

Auzind aceste vorbe, prințul de Nassau își ieși din fire, sări în sus și strigă:

— Dar nu și un olandez, nu și un german. Țara mea se prăpădește. Poporul meu se duce de râpă. E mai rău decât un război declarat, se petrec grozăvii mai mari și mai dezgustătoare decât într-un război. Sire, ajutați-ne! Sunteți singurul rege care poate ridica sabia.

Regele Henri tăcu.

Mylord Cecil:

— Prințe de Nassau, așezați-vă. Putem vorbi liniștiți. Regele știe tot atât de bine ca și noi ce se întâmplă. Bandele de tâlhari, care cică n-ar avea stăpân, deși toată lumea știe cine le-a năimit, sfârtecă și jupoaie nu numai Olanda, ci au trecut și în țările germane. Își înfig colții în aceste țări, fie că sunt catolice, fie că sunt protestante. Dar catolicii și protestanții au început să se mănânce între ei. Asta aduce anume foloase...

Prințul de Nassau:

— Foloase! Mă apucă toți dracii!

Mylord Cecil:

— Potoliți-vă. Compatrioții domniei-voastre au dat de dracul mai demult. Când am spus foloase, am vrut să vorbesc despre foloasele pe care le are agresorul. El nu poartă nici o răspundere, după cum am mai spus. În al doilea rând, războiul lui tâlhăresc nu-l costă nici cât negru sub unghie, bandele se hrănesc singure, în al treilea rând, și cel mai de seamă, starea de lucruri de azi nu are nici un fel de soroc. Poate continua atâta vreme cât au nevoie de ea bandiții dominației mondiale totale.

Prințul de Nassau:

— Un veac!

Mylord Cecil:

— O jumătate. Destul totuși ca acest continent să se sălbăticească. Când am zis „sfârtecă și jupoaie”, am folosit o figură de stil. Dar până la urmă oamenii se vor obișnui să se sfâșie cu adevărat unii pe alții.

Prințul de Nassau:

— Ce hotărăște regele la care Europa își ridică ochii ca la mântuitorul ei?

Regele Henri:

— Mylord, marea voastră regină m-ar ajuta, cum a făcut-o de atâtea ori?

Mylord Cecil se ridică.

Prințul de Nassau sare de pe scaun.

Regele se și află în picioare.

Mylord Cecil:

— Maiestatea-sa e gata și dorește să ducă la bun sfârșit acțiunea cu forțele de care dispune pe uscat și pe mare.

Prințul de Nassau:

— Statele generale ale Țărilor de Jos sunt gata să cheme sub arme toate forțele lor.

Regele Henri:

— Atunci aș fi într-adevăr cel mai puternic; aș fi destul de puternic ca să preîntâmpin un mare război și ca numele meu să fie binecuvântat de dumnezeu și de oameni. Trebuie să fie pricini de foarte mare greutate spre a mă împiedica să-mi asigur mântuirea sufletului, fără să mai vorbim de bunul renume pe pământ. Vă spun că războiul îmi este interzis și vă rog, domnilor, să mă ascultați până la capăt. Și eu a trebuit să-i îngădui, chiar în această încăpere, legatului Papei să mă prevină că va veni vremea când mă voi afla în luptă cu lumea catolică. Voi fi bănuit - spunea - că vreau să apăr peste tot cauza protestantismului, și asta nu de dragul credinței, ci numai spre slava mea. Și până una-alta am întărit bănuiala legatului, proclamând la Nantes edictul meu.

Mylord Cecil și prințul de Nassau vorbiră pătimaș, amestecându-și cuvintele.

Regele Henri:

— Domnilor aliați! Prieteni ai păcii și ai civilizației! Ceea ce face agresorul este o grozăvie. Lumea a fost plină de grozăvii de când o știu. Nu m-a cruțat de nici o încercare. Am purtat totdeauna război de dragul omeniei. Așa am făcut-o înăuntrul regatului meu și așa aș face pornind împotriva tâlharilor de care vă plângeți.

Mylord Cecil și prințul de Nassau vorbiră în același timp:

— S-a făcut! Treceți la fapte! Sunteți cel mai mare om al nostru. N-are decât să se ducă dracului sfântul lor Imperiu Roman, să se prăbușească sfânta lor biserică.

Regele Henri:

— Exact așa a vorbit și legatul, dar a adăugat că în felul acesta aș ajunge stăpânitorul lumii.

Mylord Cecil, depărtându-se de prințul de Nassau și trăgându-se înapoi:

— Asta-i o glumă, de bună seamă. Maiestatea-sa britanică e departe de a dori ca războiul să capete un asemenea țel.

Regele Henri:

— Și eu la fel - și de aceea nici n-am să-l încep.

Prințul de Nassau, sugrumându-și plânsul:

— Sire, nu vă e milă de lumea asta chinuită?

Regele Henri:

— Ba da. Și în primul rând mi-e milă de poporul și de regatul meu. Căci ele poartă cicatricele a douăzeci de ani de război, iar generația de astăzi le va purta până la sfârșitul vieții. Nu eu hotărăsc ursita oamenilor și ar însemna să mă încumet prea mult dacă aș încerca să cruț celelalte țări de marile războaie religioase prin care a trecut această țară și cărora le-a supraviețuit. Suferința îndelungată de care a avut parte a dat regatului meu o nouă aplecare către rațiune - și aceasta trebuie cultivată,

nu înăbușită. Hotarele regatului sunt descoperite, întăriturile lăsate în părăsire, flota e într-o stare jalnică, multe din provinciile mele au fost pustiite. Dacă vreau ca poporul meu să-și astâmpere foamea și să lase urmași, trebuie să dezarmez.

Prințul de Nassau:

— Pentru ca francezii maiestății-voastre să trăiască în bunăstare și în tihnă, condamnați cea mai mare parte a Europei să cadă pradă unor grozăvii fără seamăn. Dezarmarea Franței va lăsa frâu liber tâlharilor.

Mylord Cecil:

— E adevărat că în această țară fericirea țăranilor și a târgoveților crește văzând cu ochii.

Regele Henri:

— Iar oamenii au fost făuriți tocmai ca să fie fericiți. De altfel, dacă aș avea alte gânduri față de ei, m-ar izgoni. Fericirea și însăși domnia mea atârnă de una ori două bătălii pierdute. Domnii mei, fie că-mi place, fie că nu, trebuie să-mi trimit ostașii la vatră.

SPUN ȘI EI: E MARE

Solii spanioli sosiră la Paris. Intrară în oraș cu mare fast, așa cum se cuvenea după semnarea unei păci greu dobândite și menite a dura fără sfârșit. Cu atât mai mult fură dar mirați de felul neceremonios de a se purta al Curții și al unui rege, despre care se spunea că e mare. Căci nu tot așa li se păru și lor. Regele Franței îi conduse, mai întâi, în sala pentru jocurile cu mingea, unde preaînaltul stăpânitor porni o luptă înverșunată cu

mareșalul Biron, tânărul, și cu prințul de Joinville. Din galerie, doamne mascate urmăreau săriturile și loviturile neobositului monarh. Don Luis de Velasco, amiralul de Aragon, contele Arenberg și întreaga solie spaniolă căutară să ghicească sub care mască de ascunde ducesa de Beaufort și izbutiră cu ușurință. Căci luarea-aminte a tuturora era îndreptată asupră-i. Regele juca pentru dânsa, cum băgară de seamă spaniolii, și juca în dogoarea unei zile de iunie și a unei săli arhipline.

Voia, însă, desigur, să le arate și lor cât de mlădios, de voinic și de tânăr mai era încă pentru a insufla teamă. Solii se gândiră la aceasta mai târziu, când își ticluiră rapoartele. Pentru moment precumpănea însă în cugetele lor uimirea că regele prea creștin se lepăda în fața lor de demnitatea sa și o aducea jertfă unei femei. După joc își rugă prea scumpa stăpână să-și descopere fața, pentru ca solii maiestății-sale catolice s-o poată privi în voie.

Dar solii aveau să vadă și altele și mai și. Peste două zile se dădu un mare banchet și seara un bal. În capul mesei, sub baldachin, alături de rege ședea ducesa de Beaufort, slujită de doamne de neam mare, dintre care cea dintâi era domnișoara de Guise. O coborâtoare a casei de Lorena, casa care în alianță cu Spania pusese până de curând în primejdie tronul regelui Franței. Iar acum, o fiică a acestei case, pe care Spania ar fi vrut s-o vadă domnind peste francezi, înfățișa bucățele, cui?

După un timp regele se adresă spaniolilor:

— La Amiens m-ați fi putut înfrânge. Punctul meu slab era acolo unde se afla cortul ducesei.

Cu gravitatea cuvenită, don Francisco de Mendoza răspunse:

— Chiar știind că pierdem bătălia, nu puteam porni la asaltul unui bordel.

Și pe cât de țepeni întâmpinară spaniolii aceste vorbe, pe atât de nestingherit hohoti regele. Astfel solii se

încredințară că regele nu putea fi umilit cu nici un chip. Seara, amfitrioana balului fu *Madame*, sora regelui, dar alături de dânsa apăru ducesa de Beaufort într-o rochie de mătase de culoarea smaragdului, cu părul scânteind de diamante; era peste măsură de frumoasă, lucru pe care trebuiră să-l recunoască în cele din urmă și spaniolii.

Cu toate acestea, continuară să se arate scandalizați că la Curtea Franței femeile dădeau tonul, ori de câte ori era cu putință. Când dansul conteni, rochiile largi și somptuoase ale femeilor alcătuiră un cerc în mijlocul salonului, și printre ele își făcu drum un tânăr cu un semn roșu pe obrazul stâng. Însoțit de muzică, tânărul cânta cântecul ce începea cu cuvintele: „Când m-am supus voii lui Marte”.

Până la plecarea lor, spaniolii îl auziră de multe ori și peste tot locul, așa că în cele din urmă se pomeniră că-l îngână și ei. Iar după ce plecară, după ce întreg Parisul îi văzuse pe vrăjmașii înfrânți ai regelui, Henri își făcu intrarea oficială. Și nu cruță nimic pentru ca această intrare să fie cât mai înălțătoare; numai el ședea în șa, îmbrăcat în piele și fier, purtând pe cap coiful cu penaj alb, ca la Ivry. Așa îl cunoștea lumea, așa voi să-l vadă. Henri îi împlinea dorința, respecta felul în care se întipărise în mintea oamenilor înfățișarea unui mare rege: era întruchiparea lui.

Străinii veniți de prin toate țările îl aclamară cei dintâi. Și pe neașteptate, după o oarecare șovăială, populația capitalei sale fu cuprinsă de o însuflețire neînfrânată. Henri se opri în apropierea Luvrului; de-a lungul străzilor, de la ferestrele caselor, de pe acoperișuri era ovaționat ca niciodată până atunci și cum nici nu avea să mai fie. Întinse brațul. Sub mâna lui, la picioarele lui, se afla o litieră, pe care purtătorii o lăsaseră jos. Henri exclamă:

— V-am adus pace spre binele vostru, care este și al meu.

Și intră în palat, iar cei de față înțeleseră foarte bine ce voise să spună și știau cu toții cine era făptura din litieră, către care arătase ca spre icoana unor vremi mai bune. Străzile, casele, acoperișurile cântau: „Încântătoare Gabrielle”.

În ceasul acela al triumfului, lui Henri nu-i fu hărăzit să rămână singur, deși se simțea de parcă ar fi uitat ceva, de parcă n-ar fi făcut tot ce-ar fi trebuit să facă. Dar îmbulzeala era prea mare, veniseră să-i înfățișeze omagii Curtea și Parlamentul, consilierii municipali, mareșalii, membrii sfatului vistieriei, iar prin acest furnicar crainici înarmați, purtând zale împodobite cu crini auriți, croiau drum solilor străini.

Se grăbeau să adeverească triumful regelui Franței, prin prezența lor, ambasadori ordinari și extraordinari - nu numai cei pe care Henri îi știa ci și alții, neașteptați, și nu numai trimiși ai Curților prietene. Dimpotrivă, cei dintâi sosiră chiar trimișii Curților dușmane, dar în fruntea acestora nu se aflau vrăjmașii fățiși, Spania și Imperiul; reprezentanții lor nu veniseră încă și nu se știa dacă, din capul locului, aveau de gând să vină ori nu. Cei mai grăbiți se arătau uneltitorii ascunși. Savoia vecină dă, vicleană, ajutor dușmanilor și, întrucât ducele se află cu un picior pe pământ francez, trebuie să se ajungă la o răfuială. Habsburg are unelte supuse printre prinții italieni; agenții acestora au venit dar și ei și ovaționează acum la rând cu ceilalți, pregătindu-se să raporteze cum își poartă triumful regele Franței. Prinții renani, clerici și mireni, și-au pus și ei observatorii să cânte osanale marelui rege.

Toți acești străini se pricep să tămâieze și admirația dovedită ar părea adevărată, dacă nu s-ar ști că la ei izvorul simțămintelor e spaima. Prin gura lor vorbește groaza de curând încercată că izbânda regelui e mai mare decât s-ar fi cuvenit pentru ca prinții lor să se poată menține între el și împăratul. În apusul Germaniei e

temută puterea dinastiei imperiale, care de obicei nu se face simțită, dar care acum se vădește prin bandele de incendiatori fără stăpân, cărora li se spune spaniole, fiindcă deocamdată nimeni nu vrea să le recunoască. Dar mai mult, mai presus de toate e temut regele Franței și armatele sale, care au înfrânt Spania și se află atât de aproape de Rin. Cine le-ar putea opri? Conducătorul suprem al monarhiei universale șade, îmbrăcat în negru, în îndepărtatul său castel; singurul rege ce mânuiește sabia se află, însă, aici de față și faptele sale îl fac să fie simțit peste tot.

Solii prinților electori germani îl cred în stare de orice pe acest protestant prefăcut. Dar socotesc că ar putea scăpa cu bine, la o adică, prin cine știe ce ofertă absurdă. Căci deznădejdea nu stă la tocmeală și nu cunoaște păsuire. Când vor scăpa din strâmtoare, vor întoarce foaia. Câțiva prinți electori avuseseră astfel, în același timp, ideea de a-l alege pe regele Henri împărat roman - sau, cel puțin, să-i propună să-l aleagă, ceea ce le îngăduia să câștige timp. Și pe rând, fiecare dintre solii acestor prinți îl rugă pe regele Henri să le dea ascultare, pentru o solie cum nu se poate mai tainică, ce nu suferea amânare.

Împrejurările nu îngăduiră o adevărată izolare. La intrarea galeriei Luvrului era o îmbulzeală fără seamăn, pe toate ușile se înghesuiau breslele doritoare a ajunge în fața monarhului. Câteva solii mai puțin însemnate de peste hotare nu-și pierdură totuși nădejdea că le va veni și lor rândul; până atunci trebuiau, însă, să-și apere locul și să nu se lase călcate în picioare de iureșul mulțimii. Așa cum era obiceiul la Curtea acestui rege, oamenii de rând nu erau opriți să intre. El, regele, nu dăduse porunci anume, iar ofițerii săi procedau după obiceiul îndătinat - abia dacă mai păstrau puțin loc liber în jurul lui. Câteva doamne leșinară în înghesuială.

Regele nu stătea pe o estradă, ci de-a dreptul pe

dușumea, ca toți ceilalți care se învârteau în juru-i, înfățișându-i-se la repezeală, unul după altul și rostindu-și firitiselile - de la o vreme, după atâta ascultat, sunând parcă toate la fel și pierzându-și chiar orice legătură cu faptele. „Îmi zic: *cel mare*, se gândea Henri. Mă numesc mereu, *un mare rege*, ceea ce nu înseamnă nimic, după cum ar trebui să știe și ei. O biruință nu-i mare lucru. Am biruit doar atâta cât mi-era îngăduit și se cerea pentru a-mi feri regatul de prăbușire. Mai mult decât atâta însă nu pot face, trebuie să renunț la biruința cea mare, la eliberarea Europei de sub stăpânirea monarhiei universale care a început să-și preschimbe supușii în ucigași și incendiatori. Nu-mi pot îngădui să-i vin în ajutor. Am ales între pace și război. Nu am voie să fiu mare.”

Cu toate acestea nu-și pierdu cumpătul, ci răspunse tuturor cu măreție și chibzuială, așa cum se așteptau din partea lui și cum îi ședea bine unui mare rege. În sinea lui își spunea însă că slava lumească nu trebuie luată prea în serios, căci n-ar rezista încercărilor, dacă ar fi s-o pui la încercare. „Dar e mai bine să n-o pui, fiindcă ar însemna să-i jignești pe oameni, căci ei țin mai mult decât mine la glorie și mărire.” Își întorcea capul și trunchiul cu mlădierea jucătorului cu mingea. Făcea câte un semn, dădea capul pe spate, își schimba greutatea corpului de pe un picior pe altul: totul cu un aer pe cât de impunător, pe atât de grațios. Nu, nu-i lipsea de loc măreția, toți o simțeau și se cutremurau de respect. E drept că nu prevăzuse amploarea pe care avea să o ia sărbătorirea biruinței sale, nici entuziasmul pe care îl va stârni, așa că se iscase o îmbulzeală cu totul nepotrivită. El însă, în ceea ce îl privea, reprezenta maiestatea și o întruchipa. „Va trebui totuși să mă învăț a o înfățișa în chip desăvârșit”, hotărî el.

„Îmi zic: cel mare. Dacă m-ar vedea, însă, în tabără, înainte de bătălie, mânjit din cap până-n picioare de

noroiul din șanțuri, ar vorbi altfel. După cum se pare, nu cred în voința celui de sus, fiindcă pun izbânda mea pe seama întâmplării; de aceea nici nu pregetă să-mi cadă la picioare. Dar mai ales ceea ce le e greu să priceapă e că și rațiunea poate birui uneori pe pământ, chiar dacă nu pentru mult timp. Îi pun dinainte unui om în toate mințile, care s-a bizuit numai și numai pe simțurile sale, o absurditate; așa înțeleg ei să contraatace. Îmi propun să mă aleagă împărat roman, de parcă și eu și ei am fi nebuni."

— Nobili domni, mai mult ghicesc decât aud memorabilul plan al domniilor-voastre, căci larma din jur e asurzitoare și apoi aveți toate motivele să vorbiți cu glas scăzut. Faptul că nu vă îndoiți câtuși de puțin de discreția mea e spre lauda domniilor-voastre; ce-i drept, urechile maiestății apostolice ar fi rău jignite dacă ar auzi ce mi-ați propus. Dar văd că v-ați ieșit din fire de bucurie și știu pe de altă parte că îmi purtați o prietenie adevărată.

Răspunsurile pe care le dădea purtătorilor de cuvânt ai prinților electori erau foarte politicoase, dar reieșea limpede din ele că nu-i socotea sănătoși la minte, de vreme ce băteau câmpii. Cererile lor de a le acorda audiențe secrete nici nu le lua în seamă, ci îi concedia pe rând, făcând semn să vină următorii. Înaintau în cerc; după ce treceau prin fața regelui, ajungeau la ducesa de Beaufort, care ședea înconjurată de prințese. Nu-i scăpau însă răspunsurile date de stăpânul ei celor ce încercau să-l ducă în ispită. Trimișii prinților electori nu uitau nici unul să-i ceară a pune un cuvânt bun pe lângă rege și ea trebuia să le făgăduiască. Deodată păli și se crezu că din pricina unei bucurii nesăbuite. Cei care socoteau că mândria o face pe înalta doamnă și mai frumoasă ar fi dat multul cu pământul să afle despre ce era vorba.

Ducesa făcu însă semn prietenului ei, viteazul Crillon, să se apropie. Curând după aceea locul fu descurcat și se croi

drum de la rege până departe, într-un ungher unde câțiva oameni de rând se străduiau să țină piept celor care se îmbulzeau, că nu cumva să-i împingă afară. Să ajungă până la rege nu era totuși nici o nădejde. Acum însăși maiestatea-sa, ținând-o de mână cu brațul întins pe ducesa de Beaufort, le ieși în întâmpinare. Erau flămânzi, primarii unor orașe de curând părăsite, de nevoie, de spanioli, bătrânii unor sate pe care războiul le ștersese de pe fața pământului și câțiva preoți ale căror altare fuseseră nimicite. Nici unuia nu-i trecu prin minte să plece genunchii în fața eliberatorului lor, prea mult stătuseră îngenuncheați.

Regele le ură bun venit, iar ei se uitară mai întâi la el, apoi unul la altul, întrebându-se din ochi care să vorbească. În sfârșit unul dintre ei rosti, cu vorba molcomă și rară:

— Stăpâne! Am dori să fim francezi și supușii maiestății-voastre.

— Sunteți oameni de ispravă, le dădu răspuns regele. E destul atâta. Chezășia voastră e că știți să vă apărați cu vitejie. Bunăstarea voastră - că nu vă feriți de muncă. Duceți-vă în pace.

Unul dintre ei mai adăugă însă:

— Am văzut un mare rege.

La care Henri șopti la urechea scumpei sale domnițe:

— Nu vor să se lase mai prejos. Și ăștia mă numesc: cel mare.

După care îi pofti la masa lui, să mănânce cu el.

MĂRIREA VINE DINĂUNTRU

Cinstirea oamenilor de rând din Flandra nu trecu nebăgată în seamă. Ducesa de Beaufort dăduse acest prilej; se susținea chiar că nu regele care o ținuse de mână, cu brațul întins, o condusese, ci dimpotrivă, ea îi îndrumase pașii. Acum regele ar fi putut ca, înainte de a-și întări din nou spaniolii dominația în Flandra, să ia în stăpânire această țară și pe locuitorii ei: avea destulă putere. Firesc ar fi fost ca flamanzii să simtă o stăpânire mai aspră decât aceea a spaniolilor. Da' uite că, după cum se poartă cu ei, îi socotește oameni liberi, îi poftește la masă.

Și când te gândești că, pe de altă parte, în regatul lui cei care stăpânesc domenii vor fi siliți de acum înainte să-și construiască singuri șoselele pentru care iau vamă de la țărani. Din pricina unor asemenea fapte, mulți găsesc că domnia lui e cumplit de tiranică. Nu fiindcă ar născoci el din capul lui înnoirile strigătoare la cer - împotriva regelui nu suflă nimeni nici un cuvânt. Dar vezi că se înhăitează cu un zurbagiu ca Rosny, care lovește în oamenii cei mai bogați și nici nu vrea să știe de drepturile lor dobândite din vechime. Nu încape îndoială că domnia asta n-are să sfârșească bine; ar fi mai cuminte ca ministrul să-i cruțe pe arendașii străini ai dărilor de exproprierile lui nelegiuite. Altminteri forțele banului din întreaga lume au să răzbune crunt jignirile suferite în acest regat.

Orice s-ar fi spus, însă, Rosny dădea stăpânului său sfaturi înțelepte și chibzuite. Stătuse nopți de-a rândul și calculase averea arendașului dărilor Zamet. În ziua când îi înmâna regelui rezultatul trudei sale, se afla de față și scumpa domniță; întotdeauna prezența ei îl jignea pe

Rosny, dar nu lăsase niciodată să se vadă cât era de mâhnit. Regele, citind cifrele lui Rosny, se mânie rău și ceru ca florentinul să fie alungat peste hotare. Credinciosul său slujitor îl sfătui însă să nu ia hotărâri pripite. Îl asigură că, vorbind de la om la om, îi va fi mai ușor lui să-l dovedească pe Zamet, decât regelui să țină piept forțelor banului din Europa, dacă le-ar asmuți.

Scumpa domniță se minună cu glas tare că tocmai în acest caz domnul de Rosny se abătea de la neobișnuita-i neînduplecare, încercând să-i păstreze regelui un prieten.

— Sunt destul de dușmănit și așa, răspunse Rosny, cu răceală.

Gabrielle înțelese însă că de fapt nu era vorba de cizmarul Zamet, cu care și dânsa se afla de altfel în relații foarte prietenești. Cel mai credincios slujitor al regelui se gândea în primul rând la marele duce al Florenței și la nepoata acestuia. „Ar vrea ca nepoata lui Medicis să-mi ia locul și să ajungă regină Franței. Socotelile acestui om de granit nu pot fi clintite; ar fi zadarnic să încerc a-l măguli. Nu, nu-i încă destul de dușmănit; de-acum înainte am să-l urăsc și eu. Pentru moment, însă, mai tac.”

Regele admiră zgomotos înțelepciunea ministrului său:

— Uitați-vă la el, doamnă. E atât de înțelept fiindcă nu doarme. Dar nici eu nu-mi voi mai îngădui să dorm. Treburile noastre nu suferă amânare, ca atunci când am muncit la tăbăcarul de pe *rue* de la Ferronnerie.

Când îi fu îngăduit să se retragă, Rosny își spuse că nu somnul adânc al maiestății-sale e dăunător, ci scumpa lui domnită, și de aceea trebuie să dispară. La rândul ei, Gabrielle începu să pândească prilejul de a-l răsturna. Rosny, ghicindu-i gândul, de câte ori lua măsuri care stârneau nemulțumiri, nu se sfia - o, de fel! - să răspândească vestea că principala vinovată era scumpa domniță. Drept urmare, ea și nu el ajungea ținta atacurilor. Ea înfrunta forțele banului, ea era aliata protestanților, ea

năzuia să se vadă regină. Atât la Curtea Franței cât și la celelalte Curți ale Europei se socotea că Gabrielle inspira regelui Henri toate măsurile care amenințau rânduiala de nezdruncinat a proprietății și nu foloseau decât prostimii și răzvrătiților.

Gabrielle știa toate astea. Domnul și stăpânul ei era deasupra insultelor; numai spre ea se îndreptau, deși cei ce încercau s-o insulte luau toate măsurile de prevedere. Nimeni n-ar fi cutezat s-o jignească fățiș, căci nu mai avea nici jumătate de pas de făcut și ajungea la tron. Dar când doamnele de neam mare o slujeau la masă, repetau în spatele ei vorbele solului spaniol, maimuțărind țeapăna lui respectabilitate. Iar alte doamne de la Curte, în frunte cu doamna de Sagonne, care încercau să ghicească viitorul, dacă nu cu alte mijloace, cel puțin cu ajutorul astrologilor, își mărturiseau între patru ochi admirația față de soția părăsită a regelui, care știa să-și păstreze demnitatea și nu voia cu nici un chip să primească despărțirea de soțul ei. Niciodată nu va ceda locul unei femei pierdute, scria Margot din castelul unde era închisă și de unde asmuțise asupra regelui un ucigaș.

Doamna Marguerite de Valois, odinioară cea mai vestită amantă, adevărată întruchipare a zeiței Venus, își pierduse între timp toate darurile cu care o înzestrase ursita, în afară de darul uneltirilor; aceasta era moștenirea cea mai durabilă ce-i rămăsese de la perfida ei mamă, Catherine de Medicis. Nu mai departe decât cu un an în urmă o numise pe Gabrielle d'Estrées sora și ocrotitoarea ei, îi cerșise daruri, dar se ferise cu șiretenie să-și dea încuviințarea pentru a fi despărțită de rege. Acum voia ca atitudinea ei să pară o virtute și se mândrea cu ea. Dar Gabrielle se afla încă în plină ascensiune, poziția ei era foarte sigură și ura ce o înconjura nu o putea clinti. Totuși, Margot cea de odinioară, care se plictisea în surghiunul ei, nu se putea lipsi de plăcerea de a da apă la moară vrăjmașilor

Gabriellei, măcar că n-avea nimic de câștigat. Căci fiica bătrânei Catherine de Medicis, cea care născocise noaptea Sfântului Bartolomeu, știa de mult la ce sfârșit cumplit, înfiorător puteau duce ura unei Curți și uneltirile unei femei. Jocul ei era într-o oarecare măsură dezinteresat, de vreme ce ea nu mai putea deveni în nici un caz regina Franței, deși, firește, astrologii îi dădeau speranțe. Risca chiar să atragă asupră-și răzbunarea regelui în cazul când scumpa-i domniță ar fi avut un sfârșit nefericit. Cu toate acestea, doamna Marguerite parcă renăscuse, se simțea din nou în centrul evenimentelor când o împroșca cu noroi pe Gabrielle d'Estrées.

Gabrielle știa toate acestea. Deși ursitoarele n-o înzestraseră cu o minte prea luminată, neobișnuitul ei destin o făcuse clarvăzătoare. Alături de marele om care, la drept vorbind, numai în ochii ei era mare, căci ceilalți numai îl numeau așa – alături de el afla lucruri nemaipomenite. Numai ea deslușea feluritele înfățișări a ceea ce se numește mărire. Căci mulți vorbesc despre mărire, dar puțini o cunosc cu adevărat. Una dintre ele, cea mai ușor de văzut, se vădea pe câmpurile de bătălie, în saloanele în care se semnau tratate și unde marele om își proclamase edictul. Privită astfel, mărirea înseamnă să birui pentru libertate, națiune, pace. Gabrielle cunoștea însă nu numai înfățișarea falnică pe care marele ei om o arăta lumii. Ea descoperise în sufletul lui și duioșia și îndoiala, totuși nu socotea că ar fi dezlegat taina măririi. Avea însă un suflet atât de bun, încât înțelegea că între cele două fețe ale măririi există o legătură. Putința de a înțelege adevărul nu este totdeauna numai o virtute a minții, ci câteodată și a firii.

Henri își deschidea sufletul numai față de dânsa, față de nimeni altul; iar ei i se părea adesea că el e nevinovat ca un hulub și că dânsa era aceea care trebuia să aibă înțelepciunea șarpelui.

De-aceea îi și atrăgea luarea-aminte. Într-o seară, în odaia de culcare, îi spuse:

— Iubitule, acum se găsesc mulți care să te lingușească. Iată, târgoveții flamanzi au venit să jure că țărișoara lor ar dori să fie franceză.

Henri arătă către cel dintâi dintre cele opt covoare mari care acopereau pereții odăii lor de culcare. Acesta înfățișa raiul și ispita. Și arătându-l, Henri făcea o mutră pe care dânsa i-o cunoștea bine și care voia să spună: cu mine nu le merge.

— Dar tocmai flamanzii ăștia au fost de bună-credință, observă Gabrielle. Și mai sunt și alți străini, veniți încă mai de departe, care nu aruncă vorbe în vânt, ci vor cu adevărat să fie francezi. Scumpul meu stăpân, nu știi să judeci cum se cuvine credința oamenilor. Îndelungata-ți strădanie te-a făcut să nu poți prețui ceea ce ți se dăruie nu în schimbul ostenelilor, ci numai din dragoste.

— Ai tot dreptul să vorbești. Tu ești întruchiparea întregii mele strădanii și răsplata mea e că te am pe tine.

Dar Gabrielle gândi: „În ziua triumfului, când putea face orice, nu m-a luat de soție. Știe de scrisorile reginei de Navarra și lasă să fiu jignită!” Cu glas tare, rosti însă:

— Multe din cele ce ar trebui să faci, nu le faci.

Cu aceste vorbe nimerise drept la țintă. Henri începu să măsoare cu pași mari odaia, amintindu-și simțămintele care îl neliniștiseră în ceasul triumfului său. Nu făcuse ceea ce ar fi trebuit să facă. Oare când va mai regăsi prilejul pierdut? Îmbrățișând-o pe femeia iubită, văzu că e palidă și înghețată. Se sperie și-i făgădui că-și va îndrepta greșeala, că se apropie timpul.

— Puterea mea trebuie să fie de neclintit. Sunt omul faptelor mele, nimic altceva.

Gabrielle se căi că se gândise la ea. Marele ei om nu-și dădea seama cine este: de aceea și era de multe ori neajutorat un copil și dânsa trebuia să-i poarte de grijă.

Fiindcă el nu e destul de neîncrezător, trebuie ca neîncrederea ei să fie trează.

— Sire, ești înconjurat de spioni.

— Și nu de admiratori, cum mi-aș fi putut închipui.

— Aproape că erai gata să dai crezare solilor trimiși de prinții electori când ți-au făgăduit să te aleagă împărat german.

— Aproape, dar nu pe deplin. Sunt și ei niște visători, ca și flamanzii: văd în mine pe eliberatorul Europei.

— Nu, nu sunt visători, sunt trădători. Dacă le-ai fi dat nădejdi în izbânda misiunii lor, raportul lor era gata. Uite-l.

Henri îngălbeni. Nu învrednici nici măcar cu o privire hârtia ce i-o arăta Gabrielle. Avea ochi numai pentru frumoasa față a domniței, în care citea soarta ei, pentru prima oară numai soarta ei. „E făptura care împarte cu mine toate primejdiile și îndepărtează jungherul de la pieptul meu. N-am să îngădui să ajungă în al ei, am să-mi îndrept greșeala și are să fie regină."

Văzându-l palid și plin de căință, Gabriellei i se făcu milă de marele ei om - mare până și în îndoielile, neizbânzile și renunțările sale. Henri nu credea în legenda lui și era gata să tăgăduiască tot ce ținea de mărirea lui, în afară de faptul că ea nu putea fi iertată. „Iubitule, n-ai să mă iei de soție; mereu o să mai ai ceva de împlinit înainte de a te hotărî, până când toate faptele tale ne vor face să fim prea dușmăniți și ne vom fi risipit fericirea și viața."

La asta se gândea Gabrielle când Henri o rugă să se îmbrace din nou spre a se duce împreună peste drum la *Madame*, sora lui.

— Mă bucur că o iubești.

În seara aceea, la *Madame*, sora regelui, se oficia o slujbă religioasă protestantă. Perechea auzi de afară cântările religioase și Gabrielle vru să se întoarcă din drum. Dar Henri o luă cu el înăuntru.

— Ai să vezi, doamnă, ce se întâmplă.

Și se întâmplă că Henri cânta, laolaltă cu hughenoții, psalmul cincizeci și opt, cântecul bătăliilor lui de pe vremuri:

„O, doamne, arată-ți fața!”

Doamna de Beaufort îi astupă gura cu mâna ca să tacă. Își închipuie cumva că i se îngăduie orice pentru că e un om mare? Nici nu-și dă seama măcar de mărirea lui, dar abuzează de ea.

Și se mai întâmplă apoi că după ce luă sfârșit slujba, regele și ducesa de Beaufort pășiră în fața întregii Curți, căci se aflase că Henri se dusese la sora lui și toți se înghesuiseră acolo.

Pășiră dar amândoi în fața Curții și cu glas răspicat maiestatea-sa vesti că apropiata sa căsătorie cu ducesa de Beaufort era un lucru hotărât și că dânsa va fi viitoarea regină.

După care numaidecât urmară nenumărate temenele, pline de un zel nemărginit. Regele a vorbit. Regele e sfânt - sfântă-i și făptura lui, sfânt și harul cu care cel de sus l-a dăruit; vorbele îi sunt însă mai puțin sfinte. Față de faptele împlinite te închini, n-ai ce face, dar nimeni nu poate fi silit să dea crezare unor vorbe neîmplinite. Temenelele sunt una, dar alta-i conjurația tuturor pentru a-l împiedica să-și țină cuvântul dat. Maiestatea-sa nu trebuie să înalțe deasupra tuturora o femeie care se află pe aceeași treaptă cu ceilalți, ori poate chiar mai jos. O fiică a acestei țări nu poate ajunge regină a Franței; tronul se cuvine numai unei prințese străine; toată lumea știe cui anume. Și o știe și maiestatea-sa, care la drept vorbind face de asemenea parte din complot - socoteau, deopotrivă, isteții ca și înțelepții, care erau însă mult mai puțini decât cei dintâi.

Până la urmă nici maiestatea-sa nu dorește să se țină de cuvânt. Căci ar însemna să încalce interesele regatului,

fără să mai vorbim că regele nu și-a pierdut încă niciodată până-ntr-atât mințile pentru o femeie. Cam așa șușoteau curtenii. În față temenelele, pe la spate șușotelile.

— Când se satură de câte una, la despărțire îi făgăduiește cea mai mare răsplată, spuse o doamnă.

Iar altă adăugă:

— Așa-i, doamnă. Și apoi oricine poate să vadă că farmecele încântătoarei Gabrielle au început să cam pălească, tocmai acum când toată lumea îi cântă cântecul.

— Ce vreți, doamnă, a făcut trei copii. Cele șapte frumuseți ale ei, printre care vestita gușuliță, se resimt. Și se și îngrașă, iar regelui nu i-au plăcut niciodată femeile prea pline.

— Domnul meu, ce părere aveți? întrebă careva. Poate cuteza într-adevăr un mare rege să facă o asemenea căsătorie?

— Numai un mare rege poate nutri un asemenea gând, răspunse unul care era, în taină, iezuit.

— Atunci înseamnă că a ajuns prea mare.

— Mai degrabă s-ar putea spune că și-a înălțat atât de mult regatul, încât cu greu ar mai putea rămâne la înălțimea operei sale, dădu răspuns iezuitul ascuns.

Un ins mai puțin amestecat în treburi tainice rosti:

— De aceea și cutează să ia în căsătorie o asemenea femeie.

La care iezuitul cel ascuns observă:

— Ba nu! Tocmai fiindcă mărirea lui are margini, n-o s-o ia niciodată de soție.

Totuși regele își dăduse cuvântul. Demersurile pe care le făcea atât la Roma cât și pe lângă regina Navarrei spre a dobândi despărțirea deveniră mai stăruitoare. Și nu încape îndoială că dacă atunci ar fi fost liber, și-ar fi ținut cuvântul dat: în vara aceea însăși Gabrielle era încredințată de asta și răsuflă ușurată. Se bucură zi de zi de vara aceea frumoasă, de parcă ar fi fost cea din urmă ce o mai avea de

trăit. Henri îi făcea dese vizite la Monceaux și vizitele se desfășurau într-un chip ce o îndemna să se simtă sigură de sine. Căci nu venea numai pentru că era scumpul ei stăpân și nici numai ca să se joace cu copiii. Ci îi chema acolo și pe miniștri spre a pune la cale afacerile publice - plimbându-se prin parc, deoarece pentru a-și duce la bun sfârșit lucrurile avea totdeauna nevoie de lărgime, de aer mult: în cabinet nu putea lua hotărâri. Pentru a semna vreo ordonanță se ducea la scumpa lui domniță, îi lua mâna, i-o punea pe pergament ca să-i aducă noroc, și numai după aceea își punea iscălitura.

Acolo, în parcul ei, lipit de dânsa, opri cu strașnice pedepse purtarea oricăror arme de foc în cuprinsul regatului său, chiar și a micilor pistoale ce tocmai se iviseră. Era o măsură menită să chezășuiască liniștea publică, de care marii seniori și aventurieri nu aveau nevoie. Dar cei ce munceau se arătară mulțumiți de regele lor.

Acest rege neobișnuit mai dorește ca tribunalele să nu depindă nici de Curte, nici de guvernatorii provinciilor. Judecătorii să nu mai poată fi schimbați din slujbă. Și încă ceva: interzice familiilor care au averi prea mari căsătoriile cu zestre mare.

— Cum se poate? rosti Gabrielle încet, atât de încet încât nici chiar domnul de Rosny să n-o audă. Sire, asta înseamnă că toți oamenii puternici din regat au să vă urască de moarte.

— Asta să n-o dorească nimeni, lămuri regele Henri fără a coborî glasul. Doamnă, întrebați-l pe domnul de Rosny. Și el umblă să se încuscrească cu una din familiile cele mai bogate, vrea să-și însoare băiatul cu o fată din casa Guise. Dar lui îi dau voie. Numai slujitorii credincioși ai statului pot fi siguri de bunăvoința mea, să și-o bage bine în cap cu toții.

Gabrielle rosti:

— E cel mai bun slujitor al maiestății-voastre. Totdeauna v-am îndemnat să-i urmați sfaturile.

Iar regele adeveri:

— Așa este, și o știe și el. Rosny născocește multe înnoiri cutezătoare, iar eu iau restul asupra mea. Dar curajul de a le înfăptui mi-l dai domnia-ta, doamnă.

— Aveți un ministru vrednic de maiestatea-voastră, rosti Gabrielle și așteptă ca aceste vorbe să-i fie răsplătite, dar Rosny tăcu.

Henri îi arătă cu o privire cât de puțin preț punea pe omul Rosny, spre deosebire de ministrul Rosny. Nu are o fire generoasă, dă-l încolo, scumpă domniță. Destul că e curajos și, cu toată neînduplecarea lui, îmi e supus în toate. Am nevoie de el.

Și i-o spuse și prin viu grai, mai târziu, când se aflară între patru ochi și se destăinuiră. Frumoasă era vara aceea în parcul de la Monceaux - de parcă ar fi fost ultima vară ce-o mai avea de trăit. Gabrielle gusta farmecul acelor zile. Îl asculta vorbind pe iubitul ei stăpân și nu-l contrazicea de fel, cu toate că știa multe lucruri pe care el nu le băga în seamă. Domnul de Rosny era înțeles cu ambasadorul florentin împotriva ei. Mulțumită lui i se îngăduise ambasadorului să ofere regelui mâna prințesei. Dar ce poți să faci, cu cine să te lupți, când regele nu se poate despărți de bunu-i slujitor? Și mai puțin ar dori însă el să se despartă de neprețuita-i comoară: nici gând s-o schimbe pentru un sac de bani. Și, fie că era prea obosită, fie că era prea fericită spre a putea urî, tocmai atunci Gabrielle nu putea fi primejdioasă pentru vrăjmașul ei.

Îl asculta pe Henri spunând:

— La drept vorbind, Rosny e la fel ca și ceilalți din jurul meu: nu-mi împărtășește felul de a vedea. E îndrăzneț, dar n-are inimă largă. Îi place să insufle tuturora teamă, fără ca nimeni să tragă, însă, vreun folos din asta. Banii pe care îi smulge marilor tâlhari ar dori să-i îngroape în tezaurul

statului; în Bastilia a îngrămădit un tezaur pentru caz de război. Poporul n-are decât să rămână tot sărac. Domnul de Rosny n-a băgat încă de seamă că fericirea statului atârnă de fericirea poporului.

— Și de fericirea regelui, adăugă Gabrielle, cu glasul scăzut și somnoros din pricina căldurii plăcut-moleșitoare și pentru că se simțea încă fericită, cu toată oboseala ce n-o mai părăsea.

Născuse ușor primii doi copii, dar cea de a treia naștere mersese mai anevoie. Henri îi strigă pe primii doi născuți și voinicul Cezar și drăgălașa și vioaia Catherine-Henriette i se aruncară în brațe. Henri îi acoperi de sărutări și-i îndemnă să le predea pe toate, din parte-i, preaiubitei mame.

Apoi se depărtă o bucată de ai săi; când era iritat ori gândea, umbla cu pași mari. „Nu vor să creadă că Cezar e cu adevărat al meu. Până și Rosny crede că Bellegarde îi e tată; în orice caz răspândește această bănuială. O face oare ca să ajungă la urechile mele? Orișicum, bârfelile umblă din gură în gură până ajung la noi. Scumpa mea domniță știe totul despre prințesa de Medicis, nu pomenește nici un cuvânt despre asta, dar ne cunoaștem noi. Iar eu, la rându-mi, aflu că aș fi încornorat.”

Și dispăru sub un umbrar cât un salon. „Jumătate din Europa și-a pus în cap să mă lege de nepoata lui Medicis. Dacă o iau, cad în capcana întinsă de monarhia universală. Biruința mea asupra Spaniei și-ar pierde orice însemnătate; așa se și explică râvna lor. Și-au găsit un complice în cel mai bun slujitor al meu, care se închină banului. Dacă ar fi după el, m-ar zvârli într-un fluviu de aur ca să-mi înece inima.”

Și Henri se mânie pe bunu-i slujitor; era pentru prima oară că i se întâmpla așa ceva. Și n-avea să se mai repete atât de curând. „E un om sârguincios, foarte bine, e nevoie și de ăștia. Șade tot timpul în Arsenal și scrie - scrie - nici

el nu mai înțelege ce. Și împlinește cele scrise, deși zice câteodată: ei, fleacuri; dar porunca stăpânului e lege. Fără el, n-aș avea cea mai bună artilerie din lume. E nebun după cultivarea pământului, dar îi place pentru ea însăși, nu pentru că slujește poporului flămând, nu fiindcă înseamnă un drept și o bucată de pâine pentru toți. Ba mă pune și pe mine să-mi sădesc singur duzi pentru viermii mei de mătase. Iar când i-i arăt, mai-mai să-i sară din cap ochii de porțelan albastru. Poruncesc ca în fiecare parohie să fie puși zece mii de pomi și el împlinește porunca. Și scrie!

Scrie - și în gândul lui mă socoate un fel de nătărău cu idei năstrușnice care, câteodată, ies și bine. Soarta lui e legată de a mea, și chiar dacă ar putea să mă trădeze fără a se teme de urmări, n-ar face-o, căci are credința în sânge. Așa sunt numai cei mai buni. Cine ar cere mai mult ar fi cu adevărat un nătărău, vorbi regele către peretele salonului de verdeață în care se afla și ridică din umeri îmblânzit. Nu e bine să cauți mântuirea regatului în toate lucrurile, în industrie, în navigație, ci trebuie să simți cum zvâcnește viața în fiece țăran, soldat, meșteșugar ori muncitor, așa cum o simți zvâcnind în tine. Cine poate asta poate să aibă obârșia cea mai aleasă și în același timp să fie omul cel mai obișnuit din lume. Așa sunt eu și cu cât trăiesc mai mult, cu atât sunt mai încredințat că felul meu de a fi și de a lucra e firesc, deși neîndestulător. Aceeași părere o are despre mine și poporul. A uitat sau s-a deprins cu ceea ce i se părea nelalocul lui ori neobișnuit în mine. Dacă m-aș amesteca acum cu mulțimea, aș vedea că mulți sunt mai bine îmbrăcați și mai bine hrăniți decât înainte. Și fie că m-ar cunoaște, fie că nu, m-ar socoti totuși unul dintre ei și asta îmi ajunge. Cât e de când spuneam: când n-o să mă mai vedeți, o să mă iubiți! Dădeam dovadă de prea multă cutezanță ori de prea puțină. Numai dânsa mă iubește.”

Ieși de sub umbrar, căci auzise glasul băiețașului său,

care-l chema. Surioara plângea înspăimântată. Stăpânindu-se bărbătește, Cezar îi spuse grav:

— Mama nu se simte bine.

Henri alergă către dânsa. Frumosu-i cap era plecat pe umăr, cu fața întoarsă într-o parte. Henri îi căută ochii: erau închiși, stinși, pierduți într-un somn ce nu prevestea nimic bun. Inima regelui începu să bată. Îi luă mâna, care nu răspunse la apăsarea lui. Își plecă buzele deschise spre buzele ei și nu-i simți răsuflarea. Îngenunche în fața iubitei căzute în leșin și se lovi cu genunchiul de rama unui portret. Își dădu seama atunci ce se întâmplase. Băgă portretul în buzunar. Între timp, micuțul Cezar adusese apă și Gabrielle putu fi în sfârșit adusă în simțiri. După ce suspină, venindu-și pe jumătate în fire, rosti:

— Aș vrea să uit pentru totdeauna ce-am văzut.

— Ce-ai văzut? Ai visat, îi spuse Henri cu blândețe, după care o rugă stăruitor: Povestește-mi visul, ca să te pot liniști.

Gabrielle zâmbi, căpătă curaj și-i mângâie capul ale cărui gânduri, din păcate, nu-i aparțineau, toate, numai ei, ci fugeau spre o ființă pe care n-o putea iubi.

— Dacă ai iubi-o, ai fi mai cu băgare de seamă, îi spuse lipindu-și obrazul de al lui.

Henri nici nu mai întrebă: pe cine.

— Dar cu ce m-am făcut vinovat? o imploră.

Și Gabrielle îi răspunse:

— Cu nimic. Am visat, sire! Am păcătuit, căci te-am văzut ducând de mână, cu grația și curtenia pe care le cunosc, o femeie urâtă. Dar se înțelege că nicicând n-ai face un asemenea lucru.

— Și cum arăta? întrebă Henri, mai doritor s-o afle decât voia să pară.

Gabrielle se simți la largul ei, îl sărută pe tâmple și-i spuse prietenoasă:

— Nici un portret n-ar putea-o spune. Numai o femeie

poate judeca o altă femeie, chiar dacă a văzut-o doar în vis. Era butucănoasă și, cu toate că nu împlinise încă douăzeci de ani, începuse să facă burtă. Pictorii nu arată aceste amănunte, ei se pricep să înfrumusețeze, mai mult decât a făcut-o natura, orice chip, oricât de prostesc și de comun, fie el chiar al unei fete de zaraf, punându-i în lumină farmecul tinereții.

El înțelese ura și frica ce-i stăpâneau sufletul. De aceea, cu multă blândețe, o întrebă:

— Și eu să nu fi băgat de seamă aceste cusururi - în visul tău?

— Ba se prea poate că da, scumpul meu stăpân, răspunse Gabrielle. Căci mi-am dat seama că aleasa-ți politețe era de fapt prefăcătorie. S-a ivit, însă, cizmarul Zamet.

— Și ăsta îți apare în visele tale?

— Și nu o dată: avea zece chipuri și fiecare dintre acești cizmari purta în spinare un sac greu care îl încovoia până la pământ. Se uitau chiorâș la mine, de jos în sus, cu mutrele lor smolite și nasurile lătărețe.

— Și eu ce făceam? Nu repezeam câte un picior în dosul fiecăruia dintre cei zece?

— Mă tem că nu. Mă tem foarte că te-ai învârtit cu femeia aceea urâtă prin fața unei uși ce se deschisese, până când cei zece saci au fost băgați înăuntru.

— Și apoi?

— Sfârșitul nu l-am mai văzut, căci m-ai trezit.

— Și nici n-ai să-l vezi vreodată, îi făgădui el furtunos și o sărută pe pleoapele închise: „singurul mijloc ce te poate apăra de vise rele, încântătoare Gabrielle!”

MĂRIREA, CUM APARE ÎN FAȚA LUMII

Regele părăsi înaintea ducesei de Beaufort proprietatea ei de la țară și ajungând la Luvru, își cercetă Curtea. Gentilomilor care i se plângeau că sunt scăpătați, le spuse de la obraz să nu se bizuie pe dărnicia lui, ci mai degrabă să se înapoieze pe la moșiile lor, decât să roadă scaunele anticamerei sale. Cel mai mult avu de furcă cu consângenii lui din Gasconia, care socoteau că de vreme ce omul lor se urcase pe tron, nu mai trebuiau să ducă grijă de nimic. Într-un rând, având de citit o scrisoare de la iubita lui, un gascon îi ținu lumânarea. Gasconul ar fi putut citi și el răvașul, dar își înturnă capul de era să-și rupă gâtul. Pentru această ispravă, regele, mișcat de delicatețea lui, îi făcu niște făgăduieli, pe care nu le ținu însă. Încât cei de teapa gasconului trebuiră să înțeleagă până la urmă că nu era nimic de făcut, nici cu obrăznicia, nici cu delicatețea, cu un rege care trăsese mult timp mâța de coadă și cunoștea prețul banului. Și chiar dacă îl uitase, tot descosând oamenii pe străzile ințesate de lume afla ce se poate căpăta pentru un ban și cât de greu era de câștigat.

I se aduceau așadar învinuiri grele: mai întâi că nu era darnic și apoi că știa prea multe. Delegațiilor de clerici ce veniră să se plângă de edictul de la Nantes, le răspunse înșirându-le fărădelegile pe care, însă, se înțelege, nu le puse în seama lor, ci în aceea a vremurilor grele. Dar dacă voiau să conlucreze cu el, le făgăduia să redea bisericii strălucirea ce o avusese în urmă cu o sută de ani. În sinea lor, delegații își spuneau: „Parcă pe atunci nu se făptuiau fărădelegi?" Și cam la fel gândea și regele.

Se purtă aspru cu târgoveții care se înghesuiau în slujbele de stat, cu gând să se îmbogățească. Și fu încă și

mai aspru cu judecătorii care vindeau celor bogați dreptatea. Barem magistraților de la Bordeaux le spuse pe șleau că la ei procesul îl câștiga totdeauna cel cu punga plină. Și totuși, pe vremuri, ținuse la magistrați și-i prețuise mai mult decât pe cei din oricare altă stare. De-atunci, însă, regatul său se întărise peste orice așteptare, mulțumită lui însuși. Era dar vina lui că oameni pe vremuri dezinteresați deveniseră acum apucători, că oameni care iubiseră dreptatea acum o vindeau. De unde și mânia lui. În timpul unei vânători nimeri, singur, într-o cârciumă unde, nefiind cunoscut, nu se găsi nimic de mâncare pentru un domn îmbrăcat atât de sărăcăcios. Niște slujbași de la tribunal, care chefuiau acolo, îi refuzară prin ospătar un loc la masa lor, deși se arătase doritor a-și plăti tacâmul. Drept urmare porunci să fie scoși afară și bătuți măr, lucru uimitor din partea unui rege care până atunci nu luase mai nimic în tragic și râdea bucuros.

Dintre cei ce nu-l mai recunoșteau, o seamă spuneau că regele ar fi nerecunoscător. Alții socoteau că se crede prea mult și vrea să facă totul deodată. Ce nevoie avea să înființeze manufacturi de pânzeturi, de sticlă și de oglinzi, după ce se prăpădea cu firea, mai mult decât îi stă bine unui rege după viermii lui de mătase? Pentru viermi și celelalte năzdrăvănii ale regelui se cheltuia o grămadă de bani; ba se întâmpla chiar ca prisosul de mătăsuri să trebuiască a fi vândut oamenilor de rând; se îmbrăcau acum în mătase până și slujnicele din birturi, și anume slujnicele din birturile care se bucurau de o faimă mai proastă. Dar într-o seară regele primi o lecție.

Se așezase, în odaia lui, la o masă de joc, căci, din păcate patima jocului nu-l slăbea de fel, deși pierdea mereu. De cele mai multe ori, gândurile îi zburau departe. Încăperea era înțesată, mulți din spatele lui i se uitau în cărți. Îi căzuseră cărți proaste care, în nici un caz, nu puteau să-l îndemne a striga de bucurie. Dar regele slobozi

cunoscuta-i sudalmă - aruncă pe masă cărțile pe care le avea în mână, sări în sus și strigă:

— Am aici în Luvru un meșteșugar care-i face fără dungă.

Cum? Ce? O aflară îndată. Regele ridică un picior pe scaun, își petrecu palma peste ciorapul de mătase și arătă tuturor celor care își plecau grăbit spinarea că țesătura era complet netedă. Abia le veni să-și creadă ochilor și-l admirară pe Henri de parcă el ar fi născocit chipul acela de a lucra ciorapii.

— Cine poate arăta ceva mai bun? întrebă el. Aș vrea ca mâinile supușilor mei să fie îndemânatece, ca mintea lor să dea roade. Mare maestre, mi se pare că vrei să arăți ceva.

Rosny scoase din buzunar o prună, o simplă prună și le arătă celor de față că era dintr-un soi îndelung îmbunătățit pe malurile Loirei, lângă castelul Sully, până ajunsese să capete o nouă culoare, galben-roșietică și o neasemuită dulceață. Țăranii de prin părțile locului îi dăduseră numele de „pruna Rosny”. Acum însă, când fusese transplantată și în alte ținuturi și i se uitase locul de baștină, soiului i se spunea Rouny.

— Căci poporul schimonosește numele, zise marele maestru.

— Dar fie că-l pronunță cum trebuie, fie schimonosit, îi răspunse regele Henri, numele domniei-tale va fi pururea cunoscut de poporul nostru - legat de o prună, încheie el batjocoritor.

Apoi își vârî repede sub masă picioarele îmbrăcate în ciorapii de mătase fără dungă, dorind să pară că-i cu totul absorbit de jocul de cărți. Dar primise o lecție.

Se credea că această întâmplare, pe lângă altele, îl va sătura de înnoirile lui nesăbuite. Ostașii lăsați la vatră semănau groaza pe șosele. O seamă fură închiși, alții scăpătară atât de rău, încât deveniră bieți cerșetori. Regele ar trebui să fie mai rușinat văzând că soldații săi

întind mâna să cerșească, decât dacă s-ar fi apucat să jefuiască țăranii ori să dea la cap după vreun colț de uliță unui târgoveț bine hrănit. Dar regele le cere să muncească, să-l ajute să mărească manufacturile. Gândurile lui se îndreaptă numai spre bunăstarea păturilor muncitoare. Foarte nelalocul ei această bunăstare, căci îi face pe oameni să nu-și mai cunoască lungul nasului și schimbă din temelii relațiile dintre săraci și bogați, dintre cei de jos și cei de sus. Mojicimea începe să uite de supunerea ce o datorează. Dacă se întâmpla ca vreun curtean să dea o palmă unui meșteșugar, ca să-l învețe minte, omul răspunde îndată cu pumnii. Iar dacă trimite la el vreo zece lachei să-l scuture bine, sar și de partea lui vreo zece feciori și calfe. Ba se întâmplă chiar ca mirosul ațâțător de la cuhnia meșteșugarului să-i facă pe lacheii flămânzi să se așeze la masa lui, în loc să sară la bătaie. Astea-s urmările înclinării neîngăduite de a-i face pe oameni mai fericiți, când tocmai sărăcia le priește mai bine și îi face să respecte rânduiala și buna-cuviință.

Cei ce socoteau că rânduielile lumești, ca și cele cerești, dăinuie fiindcă așa au fost lăsate de dumnezeu și nu pentru a chezășui fericirea oamenilor, vedeau în domnia regelui Henri poate chiar un fel de stăpânire a anticristului. În orice caz, o osândeau pentru neajunsurile ce pricinuia obștii. Care nu-i dureau, însă, pe toți deopotrivă căci unele îmi pot folosi mie, altele ție; așadar putem gândi în felurite chipuri asupră-le. Altele nu folosesc nimănui, deși ne ustură la pungă. Târgoveții cu vază clătinau din cap, nemulțumiți, văzând cum se construia piața regală spre a fi așezate acolo dughene la fel cu ale lor. Și cu atât mai mult se ridicau împotriva trimiterii corăbiilor regelui până la celălalt capăt al lumii - pentru ce? Ca să aducă aur, aurul părelnic din niște împărății care nu se aflau însemnate pe hartă decât printr-o pată albă, atât de necunoscute, de înghețate, de pustii și de îndoielnice erau! Nicicând n-o să

vedem cu ochii noștri aurul ăsta și nici regele n-are să-l vadă!

Un anume domn de Bassompierre, curios din firea lui, intră într-o cârciumă în care fel de fel de mușterii sporovăiau despre treburile obștești. Nimeni n-ar fi spus că era curtean; chiar el se dădu drept străin. În acest chip află adevăratele gânduri ale oamenilor onorabili, ca să nu mai vorbim de ceea ce trăncăneau cei mai puțin onorabili. După ce ascultă câtva timp, Bassompierre se amestecă și el în vorbă:

— Eu am fost în țările acelea care nu-s însemnate pe hartă decât printr-o pată albă.

Poftit să se apropie, întrebă dacă era adevărat ceea ce se spunea.

— Să fi ales cu adevărat regele Franței ținuturile cele mai reci ale lumii noi ca să vă așeze acolo?

N-o spusese pentru a-l ponegri pe rege, ci doar ca să afle ce gândește lumea și a se făli apoi la Curte. De altfel piciorul nu-i călcase nicicând în Indiile îndepărtate și nici nu făcuse vreo călătorie pe mare.

Târgoveții cu vază din jurul mesei se feriră, prevăzători, să dea glas mâniei cu care ar fi trebuit desigur să răspundă. Dar un mușteriu cam bun de gură care bea vin acru și avea coatele peticite striga cât putea că el n-are de gând să se lase urcat pe corabie cu femeia și cu cei șase plozi ai lui. Se lipsea de multe, ca să poată da regelui ce era de datoria lui să-i dea. Atâta ar mai fi trebuit ca o navă a regelui să-l arunce pe el și pe ai lui la o margine de pustiu și apoi s-o ia îndărăt de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

Domnul cel curios nu pierdu prilejul de a cerceta și mai amănunțit ce gândeau oamenii. Arătă că minele se aflau tocmai în ținuturile cele mai înghețate ale Indiilor, le văzuse cu ochii lui și erau pline cu aur. La semnele de neîncredere ale celorlalți, răspunse amintind pilda Spaniei,

ce-și datora întreaga putere comorilor din Peru, fără de care nu s-ar fi încumetat nicicând să întindă mâna spre acest regat, spre țara domnilor aci de față.

— Și totuși regele nostru Henri i-a bătut pe spanioli; și comorile Indiilor de care vorbești domnia-ta nu le-au folosit la nimic, observă un om așezat, purtând șorț de tăbăcar. Regelui îi place munca noastră cinstită, am văzut cu ochii mei, nu mă înșel. N-are să trimită el aventurieri unde a înțărcat dracul iapa, ca să-i aducă aur nemuncit.

La un capăt al mesei se ospăta un grefier care luase în dimineața aceea bacșiș de la una din părți și acum, seara, se înfrupta. Era oricum rumen, dar mânia îi adunase tot sângele în obraji. Deodată tună:

— Ba mai bine ar fi ca golanii să-i măcelărească pe sălbaticii de peste mări, decât să ne iscodească stând la porțile caselor noastre.

La drept vorbind, grefierul n-avea nici un fel de casă, dar era cu atât mai aprig părtaș al proprietății. Și toți îi ținură isonul. Domnul cel curios auzise destule și ar fi dorit acum să se scoale și să plece. La discuție fusese însă de față și un om care nu se amestecase de fel în vorbă; șezuse pe o bancă, sprijinit de perete, și tot însemnase ceva pe un petec de hârtie. Ieșind acum la lumină, se vădi a fi un bătrân. Hainele lui vechi nu păreau să fi fost roase din cauza vreunei munci fizice, de altfel nici spinarea nu-i era încovoiată. Și avea trăsături de om învățat, care știe multe, deși muncitorii cu brațele sunt înclinați adesea să creadă că ele nu dovedesc decât tristețe.

— Domnule de Bassompierre, i se adresă el curteanului curios. Te pretinzi navigator, de aceea îmi îngădui a crede că numele meu nu-ți e necunoscut. Sunt Marc Lescarbot.

Domnul de Bassompierre rămase încurcat, căci într-adevăr auzise de el, și fără a voi să-l supere, îi răspunse:

— Ai fost dintre cei care s-au aflat în preajma amiralului Coligny.

Comesenii se priviră unii pe alții. Aha, un protestant!

— Am fost într-adevăr, încuviință noul comesean, printre cei dintâi francezi care au călătorit spre Noua Franță. Așa se numesc coastele nordice ale Americii, de când am pus noi piciorul acolo. E o țară cu țărmuri de mii de kilometri, ce mărginesc un întreg continent cercetat de noi. În această schiță grăbită, pe care am făcut-o având prea puțină lumină, sunt trecute zăcămintele naturale, locurile bune de pescuit și de vânat lighioane cu blănuri de preț, pământurile bune de arat, ca și deosebirile de temperatură din diferitele anotimpuri. Pe harta mea nu prea au rămas multe pete albe. O dăruiesc celor care n-au cunoscut-o până acum și care n-au făcut niciodată o călătorie spre Indiile înghețate, ce nu sunt de altfel nicidecum înghețate.

Și omul ce-și zisese Lescarbot întinse foaia de hârtie pe masă, urmând însă a-l privi țintă pe curtean. Acesta, în timp ce toți ceilalți mușterii își plecară capetele asupra hărții, îl rugă cu glas scăzut.

— Nu te mai uita la mine așa. E adevărat c-am mințit, dar am făcut-o spre a afla ce gândesc oamenii și a raporta regelui, care trebuie s-o știe.

— Totuși, rosti celălalt, mai important ar fi ca oamenii să știe ce gândește regele.

La care curteanul își luă un aer respectuos și chiar spăsit:

— Nimeni n-ar putea să se laude că-i cunoaște gândurile. Un mare rege cântărește mai mult decât ne putem da noi seama cuvintele ce vorbesc pentru și cele ce vorbesc împotrivă. Maiestatea-sa te-a primit și te-a ascultat. De ce tăgăduiești? stărui el, văzând că omul se pregătea să-l contrazică. Că doar n-ai fi vrând să te prind și eu cu minciuna, cum m-ai prins dumneata pe mine. Maiestatea-sa te-a ascultat și apoi și-a plecat urechea și la ceea ce i-a spus ministrul său.

— Vestitul domn de Sully.

Marc Lescarbot rosti numele acesta altfel decât vorbise mai înainte, cu glasul unei amărăciuni, al unei uri pornite din cuget, al unei dușmănii ce avea rădăcini mai adânci decât orice fel de vrăjmășie personală. „De ce nu încearcă să se prefacă?” se întrebă Bassompierre. Într-adevăr, își dădea pe față în toată goliciunea lor simțămintele pe care i le stârnea Rosny. Când vorbea despre acest ministru, învățatul căpăta o înfățișare de canibal.

— E om vestit, are multă trecere, și nimic nu se întâmplă fără știrea lui, aruncă, parcă în treacăt, curteanul.

Dar bătrânul umblat peste mări și țări se depărtă de el și se îndreptă spre mușteriii ce-i descifrau harta. Le povesti despre America de Nord cu atâta înflăcărare, atât de pătimaș, încât oamenilor li se păru că se afla la bâlci și ascultă cu gura căscată un vraci ce-și laudă leacurile atottămăduitoare.

— Și cât ar costa afacerea asta? întrebară câțiva. Să se echipeze o flotă și să se aducă aurul? Dar dacă expediția dă greș?

— N-ar da greș, zise cu hotărâre străinul, palid din pricina patimii ce o punea în vorbele lui, ceea ce îl făcea să pară și mai suspect. Și nu-i mai tot dați zor cu aurul. Vorbiți de parcă prin gura voastră ar vorbi un ministru neputincios, pe care nu-l interesează decât comorile ce fură ochii. Binecuvântate sunt numai comorile cu care natura ne răsplătește truda. Mina da aur pe care o caut eu e pâinea și vinul pentru oameni, și nutrețul pentru vite. Dacă le-am găsit pe acestea, am găsit și aur.

Oamenii căzură pe gânduri. Îmbrăcămintea vorbitorului era ponosită. Se vedea că nu adusese încă nici un fel de nutreț pentru vite din Indiile înghețate. Cu toate acestea unul din comeseni, tăbăcarul, își drese glasul și vorbi:

— Regele Henri n-are să trimită aventurieri pe meleagurile acelea. Îl cunosc bine, toată lumea știe că a venit în atelierul meu și mi-a dat o mână de ajutor. Dacă-i

dovediți, însă, că dincolo de mare se poate munci cu folos, atunci sunteți omul lui.

— Un pahar! ceru Lescarbot, navigatorul din vremurile amiralului. Sunt treaz încă. Vreau să ciocnesc cu tăbăcarul.

Și dădu paharul peste cap. După care se așeză și le vorbi ca unor vechi prieteni.

— E dorința regelui, zise el. Și are să se apuce și de treaba asta, ca de multe altele pe care și le-a pus în gând să le ducă la bun sfârșit, din tinerețele lui și până acum. Și nici un ministru n-are să-l oprească, chiar dacă i-ar băsni[1] că dincolo de paralela patruzeci nimic nu prinde rădăcini și nu înflorește. Căci regele știe una și bună: și acolo cresc și se înmulțesc oameni. E adevărat, sunt păgâni și nu cunosc calea mântuirii: cu atât mai mult trebuie dar să plecăm într-acolo și să-i mântuim - chiar dacă ar fi să ne prăpădim noi înșine. Căci și acolo și aici sunt oameni care merită să ne prăpădim spre a-i ajuta. Mă înțelegeți?

Și cu cât vedea că e ascultat cu mai multă încordare, cu atât întreba mai stăruitor. Un om dintre cei ce se îngrămădiseră în jurul mesei își sprijinise capul în mâini și privea drept înainte cu ochii larg deschiși, ca spre un tărâm nevăzut.

— Înțeleg, murmură el, fără a mișca buzele.

În tăcerea care domnea, Lescarbot vorbi mai departe:

— Sunt oameni aici, care nu găsesc de lucru și nu mănâncă pe săturate - ostași lăsați la vatră, meșteșugari fără mușterii. Apoi chiar unele dintre fabricile noastre de pânzeturi, cu faimă în toată lumea, nu au început încă să lucreze.

— Cui i-o spui? murmură omul care stătea cu capul sprijinit în mâini.

— Iar dincolo, peste mare, sunt oameni care nu cunosc

---

[1] A scorni basne, povestiri mincinoase, relatări false.

nici o meserie și nu lucrează decât prea puțin pământ. Și, pe deasupra, mai sunt și păgâni. Spre binele lor, ar trebui să plecăm la ei. Părerea regelui nostru este că dacă am întinde pânzele și am pleca, am fi de folos și oamenilor de dincolo de mare și celor de aici. Ne-am întrebat adesea, și el s-a întrebat împreună cu noi, pe vremea când se numea Navarra și era hughenot: avem noi oare dreptul să cotropim țările ce au căpătat numele de Noua Franță de când cârma vaselor noastre ne-a îndreptat într-acolo și se cade oare să-i jefuim pe locuitorii lor? Nu. Ci prietenia lor vrem s-o cucerim, până când vom izbuti a-i face asemenea nouă. Nici prin gând nu ne trece să-i stârpim pe băștinașii acelor meleaguri depărtate, cum au făcut spaniolii. Căci noi respectăm legea blândeții și a milei, după cuvântul Mântuitorului nostru: „Veniți la mine toți cei ce sunteți trudiți și împovărați”. Vreau să vă aduc mângâiere și nu să vă stârpesc de pe fața pământului - așa a înțeles Mântuitorul, și la fel gândește și regele.

Tăcere adâncă și chipuri nedumerite - căci oamenilor le vine greu a crede că trebuie să lucreze cu adevărat după legea omeniei, și că așa vrea să lucreze și regele. Ochii mușteriului ce-și prinsese capul între mâini se împăienjeniseră de lacrimi, dar vedea cu atât mai bine ce se întâmpla în sufletul lui. Vedea în amintire podul biciuit de ploaia cu bășici, parmaclâcul, se vedea pe sine însuși pe jumătate căzut dincolo și începând să se prăbușească în gol. Când se îndreptase spre parmaclâc nu zărise pe nimeni în jur și iată că din pustietatea pe care o și crezuse veșnică, se ivise cineva care-l trăsese înapoi printre cei vii. Îi acoperise goliciunea cu propria-i mantie, pusese un soldat să-l ducă la spital, îl ajutase să se vindece, îi dăduse de lucru și, dintr-un deznădăjduit student în teologie, făcuse țesătorul ce se afla acolo, unul din țesătorii ce renăscuseră la viață, găsindu-și locul în manufacturile de curând deschise.

Și fostul sinucigaș voi să vorbească, pentru întâia oară se simțea îndemnat să spună și altora ce știa. Până acum cele ce i se întâmplaseră nu-i păruseră a fi de prea mare laudă și nici prea vrednice de istorisit. Dintr-o dată i se deschisese însă o nouă lume, plină de întâmplări minunate, și în această lume îi fusese și lui dat să hălăduiască. Se bâlbâi, își înfrână tulburarea, vorbi. Și se înturnă către grefier, pe care-l alesese dintre toți, nu se știe de ce. Iar grefierul care luase mită și se ghiftuise nu se putea de loc dumeri de ce îl ascultă cu evlavie. Că doar nu era vorba de vreun proces și de multe parale.

Marc Lescarbot își atinsese ținta, se strecură deci încetișor afară. Dar domnul de Bassompierre se ținu scai după el, hotărât să nu-l slăbească de loc pe acest om de seamă. Căci acum nu mai putea fi îndoială, se putea ști prea bine ce hotărâre luase regele. Guvernatorul regal al Noii Franțe fusese numit și urma să fie întărit cu mare pompă. Curiosul Bassompierre ghicea, știa chiar, cam cum se vor desfășura la Curte lucrurile în privința coloniilor și ce serbări vor avea loc. Primul pas fusese făcut la cârciumă, printre oamenii din popor; după pasul acesta urmau celelalte, până la cel din urmă. Iar faptul că fusese de față când se făcuse acel prim pas însemna mai mult decât orice pentru curiosul Bassompierre.

Cei doi care plecau fură opriți o clipă în loc de mai mulți muzicanți care tocmai intrau în cârciumă. Violonistul, harpistul și cântărețul găsiră astfel adunați la un loc pe toți cei ce aveau urechi de auzit, pe curtean, pe învățat și navigator, pe târgoveții chivernisiți, unii mai cu vază, alții cu mai puțină vază, alții jerpeliți, pe cei ce furaseră și pe cei care fuseseră salvați. Și pentru toată această lume cântară:

Încântătoare Gabrielle...

MĂRIREA, CUM SE ÎNFĂȚIȘEAZĂ

Regele e îmbrăcat din cap până-n picioare în armură de fier, cu sclipiri argintii. Stă în picioare în fața tronului lui, pe care e întinsă mantia-i purpurie. Deasupră-i plutește un baldachin roșu, plutește liber în mijlocul sălii, fără a se sprijini pe nimic. Peretele alb al tronului zidit se ridică neted și îngust, iar în capătul lui de sus un crin de aur se pierde în pologul roșu. Peretele alb al zidirii, ce pare deopotrivă capelă și tron, e ca o oglindă. Răsfrânge chipul maiestății-sale, care stă pe piedestal, dar e ascuns privirilor, căci nimeni nu-l vede, nici în ființă, nici răsfrânt, dat fiind că toate spinările sunt încă plecate.

Gabrielle d’Estrées se înclină adânc și îndelung. Dintre toți cei ce se închină în fața maiestății-sale, dânsa se află cel mai aproape de tron. În această galerie, care pare fără sfârșit, în fața și îndărătul tronului se aține o mică mulțime de spinări și chipuri smerite. Tronul se află în mijlocul galeriei, iar dânsa e cea mai aproape de tron. Azi încă se mai înclină în fața maiestății-sale, dar curând va pune piciorul pe treptele tronului, condusă de conetabil și de marele-maestru. Care apoi se vor întoarce și vor rămâne la picioarele tronului, împreună cu ceilalți. Gabrielle d’Estrées va fi însă cu mult deasupra tuturor și mai sus decât dânsa va fi numai regele. Va sta sub mâna ocrotitoare a maiestății-sale, la marginea tronului zidit, iar rochia ei va atârna de pe treptele acestuia, ca semn că e regină și totuși nu este. Fruntea ei plecată se întreabă: „Când?” Și tot dânsa răspunde: „Curând, data viitoare, chiar azi în ceasul ce urmează, nu, niciodată.”

Poartă o rochie de mătase alb-argintie ca și platoșa regelui. Rochia reginei va fi de catifea roșie, un roșu

deschis ca acel al cărnii jupuite de piele. Și Gabrielle hotărăște să și-o facă, orice s-ar întâmpla. I se pare că scumpul ei stăpân întinde mâna către dânsa, pentru a o ridica până la sine, sus! Și-și înalță privirea: dar nu, maiestatea-sa nu mișcă nici un deget, nici măcar vârful unui deget, pentru a o chema la sine. Chipul regelui privește în depărtare, dincolo de încăpere, peste curteni și peste norodul care începe să intre.

Norodul năvălește prin toate intrările, căci toate îi sunt deschise. Îngenunche, se târâie în genunchi până la templul regelui, până acolo unde maiestatea-sa tronează peste spinările plecate, cu fața neclintită. Iar Gabrielle își spune: „Păstrează-ți chipul neclintit, iubite, îți cunosc atât de bine trupul îmbrăcat în armură, trupul tău cu carnea tare și câteva cicatrice, trupul tău care a rămas tânăr, dar e deseori bolnav. L-am îngrijit de atâtea ori, l-am iubit atât de mult.”

Și aproape că și uitase rolul ce-l avea de jucat. Dar conetabilul și marele-maestru o prind de amândouă mâinile și o ajută să urce treptele, până la locul ei din marginea tronului. Se așază, rochia îi atârnă peste două trepte. Maiestatea-sa își schimbă puțin poziția picioarelor, ridică pleoapele, deschizând tare de tot ochii, dar trăsăturile îi rămân tot neclintite.

Conetabilul și marele-maestru se înapoiază la locurile lor. E semnalul pentru toți ceilalți să-și îndrepte spinările, să se despartă și să alcătuiască grupurile dinainte plănuite. *Madame*, sora regelui, se așeză cu o treaptă mai jos decât Gabrielle. E treapta cea mai lată, și rochia nu-i atârnă peste ea. Ceva mai jos, și având grijă să nu ascundă privirilor chipul înaltelor doamne, se află cancelarul, marele-maestru și conetabilul. În stânga maiestății-sale, care stă deasupra muritorilor de rând, la capătul treptelor goale ale tronului, atât de goale și atât de greu de urcat că te apucă groaza, niște inși sărăcăcios îmbrăcați umplu fără

sfială locul surprinzător de mare ce li s-a rezervat.

Curtea se împarte, după cum cere eticheta: într-o parte domnii, în cealaltă doamnele - și unii și alții mai aproape ori mai departe de tron, după rangul și meritele lor. Prințesele, mareșalii și prezidenții, prinții de sânge cu micul Vendôme printre ei, se află în față, de amândouă părțile, unde e mai multă lumină. Draperiile zăgăzuiesc lumina iar oglinzi meșteșugit așezate o întăresc. Zeul-Soare se îndreaptă numai asupra tronului. Dincolo de mănunchiul de raze ațintit numai asupra maiestății-sale, făpturile par a se contopi. Dintr-una îndepărtată se vede doar pata unui umăr alb, iar din alta, aproape cufundată în umbră, nu se zărește decât un nas coroiat. Către fund, culorile și liniile sunt tot mai șterse, până se topesc unele în altele. Dar și făpturile din față sunt acoperite de văluri cenușii, dacă asupra vreunui șir nu se răsfrânge cumva lumina maiestății-sale. Căci Zeul-Soare se îndreaptă numai asupra tronului.

Așadar mijlocul devine, mulțumită rânduielilor dorite de dumnezeu și de oameni, un izvor de lumină, pe care maiestatea revelată o adună toată asupră-și și o răsfrânge numai în frânturi de raze asupra celorlalți. Iar dacă unii sunt orbiți de lumina maiestății, mai orbit e însuși regele. În zadar ridică sprâncenele și deschide ochii mari. Dincolo de strălucirea ce o răspândește, umbra din ce în ce mai adâncă rămâne de nepătruns. Și cu toate că își trimite într-acolo lumina, ochii regelui n-o pot despica. Abia dacă poate ghici că în depărtarea întunecată mulțimea se târăște în genunchi. Și Henri, ai cărui ochi sunt atât de îndurerați, își spune în gând: „Ce nebunie! Asta am vrut eu?”

Dar e timpul să nu mai stea neclintit, ci să întindă mâna. Bătrânul cancelar îi înmânează un pergament de care atârnă pecetea. Henri îl ia și poate astfel porunci la repezeală ca vraja să fie risipită.

— Să se facă lumină, șoptește regele.

Oglinzile meșteșugit potrivite sunt îndepărtate, draperiile sunt trase la o parte, ochii se obișnuiesc din nou cu adevărul lucrurilor. Dar uite, cea dintâi privire a regelui rătăcește de-a lungul peretelui ce pare nesfârșit, până când dă într-un loc, cam la jumătate distanță dintre pardoseală și tavan, de o firidă, după balustrada căreia se află un șevalet. Din spatele șevaletului, pictorul își arată chipu-i tânăr și dă din cap. Maiestatea-sa poate fi liniștită. Înfățișarea i-a fost prinsă de niște ochi pricepuți și de o mână dibace, ageră, în clipele când el, numit de întreaga lume un mare rege, s-a depărtat de toate cele lumești și a fost numai maiestate. Trăgându-se iar după șevalet, pictorul zâmbește.

Acum regele se pregătește să vorbească. A făcut pergamentul sul și-l sprijină de coapsa-i argintie. Cu cealaltă mână arată către cei mai depărtați dintre ascultătorii săi, către cei care se târâseră până atunci în genunchi. La semnul lui, aceștia se ridică toți în picioare și fac mai puțin zgomot cu tălpile decât înainte, când se târau în genunchi. Ciulesc urechile. De la înălțimea tronului, regele vorbește:

— Avem aici oameni care nu găsesc de lucru și nu mănâncă pe săturate - ostași lăsați la vatră și meșteșugari fără mușterii. În Noua Franță există însă oameni ce nu cunosc nici un meșteșug, lucrează prea puțin pământ și n-au aflat calea mântuirii sufletului. Pentru a-i scăpa și pe unii și pe alții, trebuie s-o pornim pe mare.

De acum încolo vorbele regelui se îndreaptă către făpturile neînsemnate care stau uimitor de aproape de tronul său. Să nu uităm însă că mai înainte aceleași lucruri au fost rostite într-o cârciumă de un oaspe ciudat. Iată-l, e și el de față, aproape de treptele tronului, printre făpturile acelea neînsemnate, în fruntea cărora se află, însă, un amiral. Nu-i un marinar de salon, ci un amiral cu părul cărunt, prea potrivit spre a duce la bun sfârșit planurile

regelui, e un om cu trup vânjos și cuget neclintit. Atât el, cât și tovarășii săi vor avea curând nevoie de aceste însușiri. Fiindcă Marc Lescarbot, cel cu hainele ponosite și trăsăturile aspre, precum și mica ceată a celorlalți navigatori, sunt cu toții gata să se îmbarce și să pornească la un drum plin de primejdii, prin cețuri și furtuni. Iar cei ce nu vor naufragia vor vedea cu ochii lor Noua Franță.

— Trebuie oare să cotropim ținuturile numite Noua Franță, să le răpim băștinașilor? Nu. Vrem doar să cucerim prietenia oamenilor acelora și să-i facem asemenea nouă. Nici prin gând nu ne trece să-i stârpim pe băștinașii acelor meleaguri depărtate. Vreau să vă aduc mângâiere, a spus Domnul. Dar despre nimicire și stârpire n-a vorbit nimic: și voința sa este și voința regelui vostru.

Cuvinte vechi cât lumea, plăcute celui de sus, așa cum știu cu toții, și vrednice de un rege. Coloniile sunt totuși o idee neguroasă, ce poate izbândi, dar poate și da greș. Care o să fie, probabil, sfârșitul? Epavele câtorva vase, o insulă pustie și câțiva naufragiați. „Ei, fleacuri”, își spune domnul de Rosny-Sully și privește peste capetele celor ce nu vor aduce niciodată aur.

Chiar în fața lui, Marc Lescarbot se gândește la vechii navigatori hughenoți și la un fost cancelar al Navarrei. Acesta a socotit cel dintâi coloniile drept o îndatorire a umanismului. Ale lui sunt cuvintele pe care amândoi le-am păstrat în amintire și acum le rostim, în sfârșit, din străfundul inimilor noastre neclintite. Dar în timp ce eu le răspândesc din nou printre oameni, el le rostește de la înălțimea tronului. Intru acestea am încărunțit amândoi. Calea care duce către Noua Franță este lungă - își zice un om care ar fi putut să-și piardă curajul. Căci cel ce privește mult în urmă își lungește și drumurile ce le are în față.

Henri ridică pergamentul de care atârnă pecetea și îl ține în dreptul amiralului, dar încă nu de ajuns de jos pentru ca acesta să i-l poată lua din mâini. Și regele

vestește tuturor:

— Îl numesc pe marchizul de la Roche vicerege în țara Canadei, în Terra-Nova, Labrador…

Mai înșiră și alte câteva denumiri. Ele sunt cunoscute navigatorilor, au fost pomenite în ultima vreme și prin piețele publice și se găsesc înscrise pe globurile pământești împodobite cu fel de fel de chipuri, cu monștri marini, cu zei, nimfe, canibali și animale necunoscute, foarte ciudate, unele chiar înspăimântătoare. Furați de farmecul ce-l au basmele, o seamă de oameni din popor se hotărăsc să dea crezare vorbelor regelui și să plece cu viceregele lui în necunoscut. Sunt și ei de față, se îndeasă să intre în sală. Faceți-ne loc! Trebuie să ajungem la rege! Nu-i mai puțin adevărat, însă, că își simt inima cât un purice, dar nu din pricina nimfelor ori a canibalilor, ci mai degrabă pentru că fiecare pas ce-l fac îi apropie de tron.

Iar regele le iese în întâmpinare, coborând de pe tron. Vâră, fără fasoane, în haina amiralului pergamentul cu strălucita sa numire și-l sărută pe amândoi obrajii. Curând ajunge la coloniștii de bunăvoie ce-i dau crezare, dar care poate vor muri de scorbut ori vor naufragia pe vreo insulă pustie. Și regele îi previne cu glas răspicat că mai e încă timp să-și vadă de treabă. Dar nici unul nu face cale întoarsă, mai ales că regele le vorbește fiecăruia și le pune mâna pe umăr.

Încă se mai aud, dincolo de grămada celor cu care stă de vorbă, îmbărbătările și urările lui. Apoi glasul său scade și printre oameni izbucnește o explozie de veselie. Curtenii se privesc unul pe altul. Îi cunosc obiceiurile. Un tânăr i-a spus probabil că pleacă de dragul nimfelor și regele i le-a și descris în așa fel, încât să-i clocotească sângele. Veselia crește din ce în ce. Câțiva se obrăznicesc, încep să pipăie tronul și vor să-i atingă treapta cea mai de sus, cu mâna măcar, dacă nu chiar cu șezutul, spre a-și câștiga mântuirea veșnică. Între acestea, regele dispare.

Unde o fi? Dau să-l caute; Curtea atât de bine orânduită până atunci se împrăștie. O dată cu el s-au făcut nevăzute și ducesa de Beaufort și *Madame*, sora regelui. Lângă piciorul jețului pe care șezuse nu se mai află decât pajul, ținând, cu un nezdruncinat simț al datoriei, sprijinind-o de șold, chivăra grea a regelui, ce închipuie o gură de leu larg deschisă. Nu dă nici un răspuns celor ce-l iscodesc. Cel mai curios dintre curteni îi șoptește la ureche:

— Sablé, băiete, de ce taci? E sus la pictor. N-am apucat să bag de seamă, da’ tu ai văzut, mutule! Ce zici, nu spui?

Dar pajul îi îndeasă curiosului coiful în cap, ca să-i treacă pofta să-l mai tragă de limbă.

Peter Paul Rubens[1] tocmai întindea, grăbit, vopsele pe schițele în alb și negru când Henri deschise ușa încăperii de la catul de sus. Păreau niște pete oarecare, fără nici o legătură între ele, așa cum le aruncase în realitate și soarele, sfâșiind cu razele lui chipurile omenești și topind contururile, prefăcând totul într-un joc de umbre și lumini. Pictorul schițase diferitele scene pe foi deosebite: regele pe tron, regele vorbind, regele chemând la dânsul poporul, regele coborând printre oameni. Firida fiind sus, îi dăduse pictorului putința să vadă și ceea ce scăpase tuturor: regele printre navigatorii săi și printre viitorii coloniști, cot la cot cu ei, cu mâna pe umărul unui tânăr care închisese ochii, beat de fericire. Și își îngăduise să nu bage în seamă râsetele, deși fuseseră atât de zgomotoase. Bărbații din jurul regelui priveau mirați, iar unii căscau chiar gura, fără voia lor.

Regele avea o înfățișare interesantă, era sigur de sine ca un navigator ce nu se teme de naufragii: dar buza o avea cam strâmbă din pricina unei lovituri de cuțit, iar sprâncenele arcuite dureros, cea dreaptă împletindu-se cu

[1] Peter Paul Rubens (n. 28 iunie 1577, Siegen/Westfalia - d. 30 mai 1640, Antwerpen), cel mai renumit pictor flamand.

o cută adâncă.

Și Henri rosti:

— N-a fost chiar așa. Totuși, ăsta-i adevărul. Dar, domnule Rubens, foaia asta o iau eu, n-aș vrea să-ți pozez pentru un portret prea asemănător. N-ar fi bine ca la Curțile europene chipul meu să fie astfel văzut.

— Sire, Curților la care sunt chemat le ofer ceea ce își doresc fiecare, adică numai forma exterioară. Nici n-ar fi totdeauna recomandabil să scot la iveală ceea ce-i ascuns.

Așa vorbi, plin de voioșie, tânărul Rubens. Cu privirea luminoasă și atrăgătoare se uita la marele rege din fața lui și-i și avea întipărit în minte portretul, pe care voia să-l zugrăvească mai asemănător chiar decât s-ar fi putut crede că-i cu putință.

Henri: — Ai să mă înfățișezi ca pe un om trist.

Rubens: — Nu, sire, ci ca pe un răsfățat al zeilor, care, ce-i drept, i-au amărât zilele, dar totodată și-au ascuns, după trăsăturile lui de om mult încercat, eterna lor voioșie.

Henri: — Curțile pe la care ai umblat te-au deprins să vorbești cu atâta iscusință? Voi, flamanzii vă exprimați de obicei mai greoi. Ai o îndeletnicire plăcută, domnule pictor. Te joci cu oamenii, nu-i așa? Îi zugrăvești așa cum par, dar treci în tablou și ceea ce zace în ei. Fruntea ți-e încă netedă, barba blondă, dar știi pe de rost cum suntem clădiți cu toții. Și eu, când eram tânăr, citeam bucuros atlasul anatomic.

Regele schiță un gest, vrând parcă să spună că și el, în multe din faptele lui, se bizuise pe cunoașterea adâncă a felului cum e clădit omul. Apoi tăcură amândoi. Stăteau sub o fereastră prin care pătrundea o lumină rece. În încăperea aproape goală nu se afla decât o masă pe care erau schițele. Dar nu se uitau nici la ele, nici unul la altul.

Deodată ușa se deschise și intră ducesa de Beaufort și *Madame*, sora regelui. Rubens se înclină ca un om umblat pe la multe Curți, ceea ce nu făcuse la intrarea regelui,

scutindu-l, ca și pe sine însuși de altfel, de această ceremonie. Henri îl prezintă.

— E domnul Rubens, care s-a și acoperit de glorie - de gloria care îi ridică pe pictori deasupra prinților. Totuși, n-a lăsat să-i cadă din mână penelul pentru ca eu să i-l ridic.

— Sire, zise *Madame*, sora regelui, suntem dornice să vă vedem tronul.

Pictorul se înclină curtenitor și rosti:

— *Madame*, îl cunoașteți mai bine decât mine. Ați stat alături de maiestatea-sa.

Iar Henri răspunse:

— Ai văzut, domnule Rubens? *Madame* va crede în mărirea mea și a domniei-tale, abia după ce o vei fi dovedit printr-un tablou.

Gabrielle răscolea ușor schițele, cu două degete, abia atingându-le. Băgase de seamă că, atunci când intrase, pictorul întorsese una din foi și o acoperise. Rubens îi urmărea atent mișcările degetelor și se întreba: „Ar fi oare bine s-o găsească? Nu, mai cuminte ar fi s-o păstrez pentru mine, să-i șterg asemănările și să-i dau un nume din mitologie. Aș face un tablou înalt de cinci picioare, și lat de patru, un tablou bun, de vreme ce va fi lucrat de mine.”

Gabrielle nu dădu peste portretul pe care pictorul îl întorsese și îl acoperise, ci scoase din maldărul de schițe câteva grupuri din mulțime. Chiar în prima schiță dădu cu ochii de o spinare lungă, deșirată, pe care o recunoscu mai înainte de a vedea fața ca săpată în piatră. Se sperie, foaia de hârtie îi căzu din mâini.

Henri se plecă mai iute decât pictorul - ridică foaia, o sărută apoi pe scumpa domniță și îi șopti la ureche:

— Ai dreptate. Aici pare un căpcăun. Mai bine privește-ți chipul tău într-o înfățișare și mai frumoasă, dacă din capul locului e cu putință așa ceva.

Madame, sora regelui, pusese mâna pe o schiță mai plăcută și i-o arătă ducesei, spre mângâiere, fiind chiar un

portret al ei în care apărea în toată splendoarea formelor, cu tonurile carnației ușor indicate, ba până și cu luciul mătăsii. Cum stătea rezemată de jilț, încântătoarea Gabrielle era și mai înfloritoare, dacă se poate spune așa, și cu atât mai vrednică de tron; ceva mai jos ședea Catherine. „Ia te uită la paj! își zise speriată Catherine, când dădu cu ochii de băiat. Stă în picioare între noi două, sprijinind în șold coiful, ca o gură de leu deschisă, iar fața lui are aceleași trăsături ca ale fratelui meu când era tânăr. Ce i s-o fi năzărit pictorului?! De n-ar băga de seamă Gabrielle! Nu, n-are cum. Amintirea tinereții noastre n-o împart cu nimeni, numai eu pot recunoaște această față!"

După aceea Catherine nici nu mai voi să privească altă schiță, ci pomeni de plecare. Henri își luă de mână iubita și dădu să iasă din cameră, când Rubens exclamă fără voia lui:

— Mai am ceva.

Se gândea la ceea ce socotise cu cale să păstreze numai pentru sine, ca un tablou oarecare, dar bun, de vreme ce fusese creat de el.

— Într-adevăr, spuse regele. Ne-ai arătat numai fragmente. Unde-i privirea de ansamblu?

Atunci Rubens scoase o foaie, aceea pe care o întorsese și o ascunsese. Acum o ținea întinsă cu amândouă mâinile. *Madame*, sora regelui, sătulă de câte văzuse, ar fi dorit să plece și să fie singură, ca să-și adune gândurile. Căci cine știe ce o mai aștepta? Simțea cum o năpădește tristețea, ca de atâtea ori în ultima vreme, ceea ce își zicea că trebuie să fie semn de moarte timpurie.

Henri și Gabrielle, fără a se desprinde de mână, se opriră deodată. Stăteau pironiți locului, de parcă ar fi fost înlănțuiți, numai capetele le întindeau.

Tronul, o pată albă, în mijlocul ei, abia schițat, conturul maiestății-sale, pierzându-se într-o lumină exorbitantă, în schimb miile de raze diafane iau forme precise. Închipuie

îngeri și amorași care zboară în cete, sar, ținându-se de mâini, alcătuind arcuri luminoase, își strigă bucuria spre cer, săltând ca niște valuri veșnice. Maiestatea-sa, care e abia schițată, ține ochii larg deschiși, dar nu vede nimic, nici umbrele omenești de la picioarele ei, nici valurile de îngeri și de amorași. La marginea tronului se află o femeie pe care lumina aceea divină o despoaie, o lasă goală. Trupul femeii apare în toată plinătatea și e binecuvântat, fiindcă deasupra ei tronează zeul luminii, oricât s-ar pierde el în propria-i măreție.

Henri vorbi:

— Câtă forță! E uriașă, de neînchipuit, în fața ei pălim cu totul. Să pictezi tabloul, domnule Rubens, am să-l privesc adesea, ca să mă smeresc. Căci atâta suntem, nimic mai mult!

Rubens răspunse încurcat:

— Dar nici nu m-am gândit la smerenie. Eu socot că reprezintă maiestatea.

Cuprinsă, asemenea domnului și stăpânului ei, de o poftă tulburătoare de a se pocăi și a se înjosi, Gabrielle spuse:

— Femeia e dezbrăcată de trufia ei, de aceea e goală. Nu pentru ca să-și arate trupul strălucitor, care va putrezi. Văd și pot să jur că i se pleacă genunchiul, că vrea să se închine măririi, așa cum se înfățișează ea tuturora.

Gabrielle, prin vorbele acestea, își exagera în chip primejdios simțămintele. Într-un moment când era mai amenințată ca oricând, preschimba un prea frumos tablou într-unul de groază, din care pricină i se și zugrăvi spaima pe față. Henri o trase de mână, să plece. Pictorul voi să ascundă tabloul. Dar Gabrielle întinse mâna să-l ia.

— E trupul meu, spuse cu un glas atât de schimbat de suferință, încât părea cu totul străin. Iată că îl cunoaște cineva tot atât de bine ca și mine. Cel care îmi știe fiecare trăsătură poate să-mi spună desigur și ce se va întâmpla cu

mine, căci trebuie să fie un astrolog.

— Nu-i astrolog, ci anatomist! exclamă Henri.

Dar era prea târziu, căci Gabrielle i se și aruncase îngrozită la piept. Văzuse în tabloul care o înfățișa cum se topește de vie carnea de pe trupul ei. La marginea tronului, fără a mai putea ajunge până la mijlocul lui, se afla un schelet.

GABRIELLE LUPTĂ SĂ-ȘI APERE VIAȚA

În toamna acelui an avu loc botezul lui Alexandru, *Monsieur*; strălucirea serbărilor depăși tot ce se văzuse până atunci. Curtea socoti că scumpa domniță întrecuse măsura de când adusese pe lume primii doi copii și era timpul să i se vină de hac. Trebuia să se facă în așa fel ca regele să se îndrăgostească de o altă femeie. Aceasta era părerea doamnei de Sagonne, care îi și căută o nouă iubită. Se înțelege, pentru a fi pe gustul maiestății-sale, alese o frumoasă nou venită la Curte, tânără ca Eva abia ieșită din coasta lui Adam și mai cu seamă subțirică. Și, într-adevăr, îi plăcu regelui când dansă în marele „balet al străinilor” aproape goală, căci făcea parte din grupul „indienilor”. Așa erau numiți băștinașii din Noua Franță, unde, de altminteri, după câte se spunea, era prea frig pentru că femeile să-și poată arăta cu atâta dărnicie goliciunea. Dar domnul de Bassompierre, care ajunsese între timp organizatorul distracțiilor regale, înțelegea să asculte mai degrabă de sfaturile prietenei sale Sagonne decât de cele ce spuneau geografii.

Regele o privi așadar cu plăcere pe domnișoara

d'Étrangues de câte ori îi trecu prin față și își trase picioarele înapoi, ca fata să nu se împiedice. Căci ea nu avea altă grijă decât să pară cât mai înaltă și mai zveltă când luneca pe podea în vârful picioarelor ei lungi. Ceea ce îi îngăduia și să-și pironească de sus ochii negri, focoși, asupra regelui, pentru a simboliza farmecele tuturor Indiilor, dar și pentru a atrage luarea aminte asupra propriilor sale farmece. Regele, deși zâmbea în barbă, rămase toată seara lângă ducesa de Beaufort.

Căci, în primul rând, se simțea obosit, aproape suferind, și socotea că avea destule pricini să se simtă astfel după câte înfăptuise în anul acela, care se apropia de sfârșit. Ce-i drept, până atunci mai avea să dea și o boală peste el, dar niciodată nu-și luase în serios bolile și nu avea s-o facă nici acum. Deși cercetase de când se știe natura omului, propriul său trup îi rezerva mereu noi surprize.

— Sire, îi șopti Gabrielle la ureche. După cum văd, sunteți sătul de serbarea asta. N-am să v-o iau în nume de rău dacă ați părăsi serbarea mea și ați pleca să vă odihniți.

Dar Henri înțelese că trebuia să-și liniștească iubita în privința tinerei fete, care i se băga în suflet.

— Mica Henriette, începu el.

— Îi cunoști numele, observă Gabrielle.

— Îl cunosc mai ales pe tatăl ei, zise Henri. Întotdeauna când mă gândesc la el, parcă îl văd lângă patul de moarte al regelui ucis, al înaintașului meu, deși l-am mai întâlnit după aceea în multe tabere. Stătea la căpătâiul mortului și-i ținea falca să nu cadă. Dar o dată tot a căzut, i-a scăpat din mână atunci când am intrat eu, atât era de furios. Căci domnii de acolo ar fi fost mai bucuroși să mă vadă pe mine în locul mortului. Ceea ce m-a impresionat însă mai tare a fost falca aceea care atârna.

— Du-te și te odihnește, iubitul meu, te rog, du-te, chiar dacă ar fi să se spună că te-ai plictisit de serbarea mea.

Grija Gabriellei îl mișcă. Henri o încredință:

— Am să fac cum mă sfătuiești, cu toate că mă simt foarte bine.

După aceea dispăru fără a-și lua rămas bun de la societate. În sinea lui își mărturisi că Henriette d'Étrangues îl îngrozea și își zise: „Ferește-te de fața omului care a ținut falca răposatului rege!”

A veni de hac Gabriellei putea să însemne a-l face pe regele Henri să se îndrăgostească de altă femeie. Dacă încercarea asta nu izbutea însă, cum se și părea că stau lucrurile, dacă regele se mulțumea cu ceea ce avea, iar femeia cu care se obișnuise nu mai putea fi îndepărtată - atunci a-i veni de hac acesteia putea să însemne și altceva.

Domnul de Fresne, membru al sfatului vistieriei și protestant, era devotat ducesei și singurul ei sprijinitor în sferele înalte, în afară de bătrânul domn de Cheverny, care avea motive puternice să-i ia apărarea. Căci nu putea rămâne cancelar decât atâta timp cât prietena lui, doamna de Sourdis, se bucura de trecere la maiestatea-sa, prin mijlocirea nepoatei ei, frumoasa și plinuța porumbiță. Sau cel puțin așa credeau toți. Căci cine își putea închipui că dragostea te poate face mai înțelept decât egoismul și că Gabrielle nu mai asculta de mult de doamna de Sourdis. Lumea spunea însă: mătușa și nepoata s-au ridicat amândouă prin adulter și se întrec care de care să se îmbogățească mai mult. Iar domnul de Fresne, oricât de modest și de șters era, căzuse soarta pe el să fie socotit pe nedrept autorul edictului de la Nantes. Din această pricină era mai dușmănit decât sunt de obicei cei ce joacă rolurile de mâna a doua în marile drame.

Așadar, bietul om întocmi nota de plată pentru botezul micului *Monsieur* Alexandre, pe care nu uită a-l numi copil al Franței, și o trimise supraintendentului finanțelor, la Arsenal. Domnul de Sully încuviință, în locul sumei cerute, o alta mult prea mică, și cu care nu puteau fi plătiți nici măcar muzicanții. Iar când aceștia veniră la el să se

plângă, Sully îi dădu afară fără multă vorbă.

— Nu există nici un copil al Franței! se stropși el la dânșii.

Și muzicanții aduseră aceste vorbe la cunoștința ducesei de Beaufort.

Atunci ducesa și cel mai aprig vrăjmaș al ei își dădură, în sfârșit, pe față adevăratele simțăminte, și încă în prezența regelui care-l poftise la sine pe ministru.

— Repetă ce-ai spus! se răsti ducesa.

— Nu există nici un copil al Franței!

— Copiii Franței au o mamă pe care domnia-ta îndrăznești s-o jignești și un tată care iartă multe, dar asta nu.

Pus în cauză, Henri trebui să intervină.

— Să scoți de pe notă plata muzicanților, Rosny; am să-i plătesc eu. Dar să-ți retragi și cuvintele.

— Sire, eu sunt omul faptelor îndeobște cunoscute. Ați dat ducesei un rang și un titlu, altele nu cunosc.

— Dacă vreau eu, însă, are să aibă și altele.

— Se înțelege, dacă ați vrea! îl îndreptă Rosny, adică Sully cel cu fața ca cioplită în piatră, care de altminteri îi și devenise cenușie ca aceea a statuilor.

Dar nici frumoasele culori din obrajii ducesei nu rămaseră neschimbate. Căci începuse să înșire ministrului cele mai cumplite adevăruri. Henri nu se amestecă, ar fi vrut chiar să fie cât mai departe, să nu-i mai știe alături de el nici pe unul, nici pe cealaltă. Rosny o privea pe Gabrielle fără să clipească. În gândul lui își zicea însă: „Te înfunzi tot mai rău” - și o lăsa să spună tot ce avea pe suflet.

Gabrielle părea că vorbește liniștit, dar această liniște nu era decât urmarea unei supraîncordări a sufletului ei răvășit de furie. Arătă că la drept vorbind era ca și regină. Curtea o recunoscuse prin omagiile fără precedent ce i le adusese cu prilejul serbărilor date în cinstea fiului ei, care era un copil al Franței. Povesti amănunțit care cum se

înjosise mai mult spre a-i câștiga bunăvoința. Și Rosny își întipări în minte toate numele pomenite, spre a-i dojeni pe cei ce le purtau.

Henri alerga de la un capăt al încăperii la celălalt; în colțul cel mai depărtat se opri, cu spatele întors către cei doi. Sărmana domniță se dădea de gol; lui Henri i se făcu milă de ea, ceea ce nu era un semn bun. Tot auzind-o repetând cu stăruință că purtătorii celor mai mari nume îi umpleau anticamera, își dădu seama pentru întâia oară de obârșia ei neînsemnată. Și-i porunci din ochi lui Sully să nu vorbească nimic de asta.

Gabrielle îndurase prea mult, tăcuse prea mult timp. Așa încât își revărsa acum dintr-o dată toată furia:

— Toți ați ajuns ce ați ajuns datorită mie! Cea mai bună pildă ești chiar domnia-ta, domnule mare-maestru și supraintendent. Cine te-a ridicat unde te afli? Crezi că a fost ușor? Privește-te în oglindă și spune singur dacă ai fi putut place regelui. Dumneata, un om cu sufletul împietrit, să placi celui mai vioi dintre oameni! Dumneata, o minte care lucrează încet, să placi omului cu cugetul cel mai avântat! Erai sortit să te împotmolești în mediocritatea dumitale. Numai eu te-am scos de acolo.

În spusele Gabriellei erau multe adevăruri, pe care de altfel și Henri le gândise cu glas tare față de ea cu mult înainte de a le rosti gura ei pătimașă. Dar tocmai de aceea se simțea tras pe sfoară, i se părea că i se face lui însuși o nedreptate. „Niciodată nu l-am văzut pe credinciosul meu slujitor așa cum e zugrăvit acum.” Și din clipa aceea fu fățiș alături de credinciosu-i slujitor. Femeia, care își ieșise din fire, nu înțelegea acest lucru - nici nu-l auzi măcar cum bătea din picior - în schimb Rosny-Sully fu încredințat că va avea câștig de cauză, că vrăjmașa lui își pecetluia singură soarta. O lăsă deci în voia ei. „Înfundă-te și mai rău, doamnă!” Și continuă să păstreze tăcerea, cu ochii ieșiți din orbite. Iar nefericita își pierdu și cel din urmă

punct de reazem.

— Uiți că te-ai târât în genunchi în fața mea! Ai început prin a fi sluga mea.

La aceste vorbe obrajii plumburii ai lui Rosny se aprinseră deodată de para mâniei - ori poate a rușinii.

— Destul, doamnă! V-ați îngăduit să rostiți un cuvânt prea greu. Pe mine nu mă atinge, dar, dacă nu mă înșel, îl lovește pe rege. Ori dorește cumva să mă concedieze? întrebă vechiul cavaler.

Și în glasul lui se învolbura amintirea bătăliilor și a strădaniilor fără număr: nicicând izbânda nu ne-a fost chezășuită, dar uite că, am ajuns amândoi unde suntem.

Henri se cutremură. Orice încercare i s-ar fi părut mai ușoară decât această ceartă, care îl silea să aleagă între unul și celălalt. Era îngrozit, fiindcă știa că indiferent ce hotărâre ar lua, tot la o ruptură, la o nenorocire, la un sfârșit ajunge. Se întoarse cu fața spre ei, zicându-și că îi va lua în râs și îi va sili să se potolească. Dar când se apropie, se pomeni rostind, împotriva voinței lui:

— Să te concediez?! Nici nu mă gândesc!

Așa îi spuse lui Rosny. În schimb, iată ce-i fu dat Gabriellei d’Estrées să audă din gura lui:

— Să renunț la un asemenea slujitor de dragul dumneavoastră, doamnă? N-o puteți dori, dacă mă iubiți.

Și vorbi cu asprime.

Numai după ce sfârși, își dădu seama ce spusese. Îi scăpaseră niște vorbe care nici nu erau ale lui. Se întoarse și ieși.

Domnul de Rosny mai gustă o clipă înfrângerea femeii, al cărei trup zvâcnea și a cărei față albă era de neprivit. Îi reveniră în obraji culorile vii, ce nu se prea potriveau, cu vârsta lui, apoi își părăsi victima fără s-o mai salute.

Iar dacă mai târziu îl munciră oarecare îndoieli, știu să le înlăture. Misiunea regelui e mai presus de orice. Însuși regele a spus: „Am mai mare nevoie de un asemenea

slujitor decât de zece țiitoare!” Căci așa și nu altfel i se părea lui Rosny că vorbise regele ori poate că așa schimbase el înțelesul cuvintelor în cugetul lui. Orișicum, Curtea află pe dată această interpretare a unor cuvinte nefericite, iar trimișii străini o consemnară în rapoartele lor, ceea ce întări și mai mult spusele autorului ei. Încât, de bună-credință, acesta putu să constate:

„Tămbălăul cu preascumpa domniță, care s-a dovedit a fi doar o țiitoare la rând cu celelalte, costă, fără nici un folos, timp și bani. Acum regele a mărturisit: dragostea lui nu mai e destul de puternică pentru ca el să o ia de soție. Am avut dreptate și i-am făcut un adevărat serviciu când l-am ajutat să deschidă, în sfârșit, ochii.” Așa socotea Rosny și se grăbi să împărtășească soției lui, văduvei aceleia bătrâne, rezultatul socotelilor sale - iar văduva se arătă prea mulțumită.

Dar conștiința îi cerea lui Rosny nu numai să țină seamă de misiunea regelui, ci să-și împlinească datoria de om și față de o nenorocită. Iar pentru a și-o împlini, era de ajuns să arate conștiinței lui ce primejdii o pândeau pe Gabrielle, dacă nu intervenea el. Dânsa se afla la fel de aproape de tron ca și de moarte și nu încăpea nici o îndoială spre care dintre cele două ținte ar fi ajuns mai repede, dacă el nu i-ar fi deschis o portiță de scăpare: dizgrația regelui. Grea încercare pentru ea, firește. Las’ să spună - deocamdată - că sunt crud, lipsit de credință, nerecunoscător. Mai târziu însă, când castelana de la Monceaux are să-și simtă viața în deplină siguranță, primind și o pensie din partea regelui, o să-și dea seama cine a salvat-o. „Nu-i nevoie de nici o mulțumire, nu mi-am făcut decât datoria de om. Dacă dumneata, doamnă, m-ai ajutat câteodată în cariera mea eu ți-am scăpat viața. Suntem chit, dar, te rog, n-o mai lua de la capăt.”

Conștiința i se arătă mulțumită - măcar într-o oarecare măsură. Rosny nu se lăudă însă în fața nevestei lui, cea cu

nasul ascuțit, pentru fapta bună ce-o făcea ajutând-o pe Gabrielle d'Estrées. Căci nasul doamnei de Rosny era destul de lung și destul de ascuțit pentru a putea mirosi și cealaltă față a acestei fapte bune. Iar când o văduvă bătrână, care a ros destul frâul, triumfă, nu-și mai face cuvenitul examen de conștiință.

Ducesa de Beaufort se duse s-o viziteze pe doamna de Sully, care n-o primi însă. Ducesa se plânse printr-o scrisoare prietenească domnului de Sully, dar nu căpătă nici un răspuns. Amândouă aceste lucruri l-ar fi scos din sărite pe rege, dacă le-ar fi aflat. Căci le-ar fi socotit, se înțelege, ca o jignire adusă lui însuși. Gabrielle nu-i povesti însă nimic. Avea arme destul de puternice în mână ca să-l doboare pe credinciosul slujitor dintr-o lovitură. Dar se temea de o contralovitură - nu din partea lui Rosny, ci de una ce s-ar fi produs în sufletul iubitului ei domn și stăpân, căci era pățită.

Frica pe care o simțea în adâncul sufletului n-o slăbea nici o clipă. Regele i se devota ca de obicei, ba - dacă ar fi vrut dânsa - i s-ar fi devotat mai mult ca oricând. Blestemă Curtea lui și Curțile străine, tot păienjenișul de legături în care era prins, lipsa lui de libertate, conjurația tuturor pentru a-i micșora biruința asupra Spaniei și a-l face neprimejdios. Gabrielle înțelegea și i se părea că aude și ceea ce dânsul nu-i spunea: „Iartă-mă, neprețuita mea comoară”. Din care pricină nici nu încerca să-i atragă luarea-aminte asupra faptului care o durea mai mult. Nici n-ar fi putut să o facă de altfel fără să tremure, căci, după cearta cu Rosny, toată făptura îi tremura neîncetat deși se străduia să se stăpânească. Adevărata ei spaimă era acum aceea de a nu se trăda.

Henri, în schimb, i se destăinuia mai mult ca oricând, vorbindu-i despre negocierile pe care le purta direct cu Papa Clement în legătură cu despărțirea sa de regina Navarrei. Nici măcar miniștrii lui nu erau la curent cu

mersul lucrurilor. Papa Clement cerea drept răsplată rechemarea iezuiților alungați peste hotare. Regele îi răspunsese că, de ar avea două vieți, ar fi gata să jertfească una pentru sanctitatea-sa. Gabrielle tălmăci însă vorbele lui astfel: n-are decât o singură viață, ca și mine, și dacă ar face ce dorim amândoi, și-ar pierde-o. Dacă m-ar face regină, ar trebui să-i primească în schimb pe iezuiți și cu asta ar și hotărî moartea amândurora, deși am fi pe tron. De aceea se și roagă: „Iartă-mă”. Se prefăcu totuși a crede că era vorba numai și numai de interesele regatului.

Nu trecură nici patru zile de când îi scăpaseră vorbele de care se căise de atâtea ori și din pricina cărora încă mai tremura, și regele porunci o vânătoare în cinstea ei, a ducesei de Beaufort. Pofti la această vânătoare numai prieteni de-ai ei și mai cu seamă pe cei care îi fuseseră înainte vrăjmași, ca Roquelaure, de pildă. Toți erau ostași, iar dintre ei, cei mai de nădejde, cei săraci cu duhul, viteazul Crillon și Harambure cel chior. Amândoi smulseseră cu mâinile lor din șa pe unul care voise să răpească viața regelui, iar acestuia îi spuseseră:

— Sire, căsătoriți-vă cu femeia pe care o iubiți. Și ziua de toamnă va fi senină ca nici o altă zi. Caii au să ne poarte departe, prin locuri ce ne sunt bine cunoscute din lupte, căci copitele cailor noștri au răsturnat multe brazde pe aici când ne-am încăierat cu vrăjmașii. Pădurea ce se întinde cât vezi cu ochii, până la hotarele provinciei Picardia, lasă astăzi soarele să treacă în voie printre crăcile desfrunzite, noi însă i-am aflat potecile prin întunecime.

— Mai ții minte, Feuillemorte? îl întrebă încet Henri pe marele scutier Bellegarde, și se plecă spre iubita sa, căci Gabrielle călărea între ei doi. Ce întuneric era pe aici când ne-am întors pentru întâia oară de la castelul Coeuvres! Atât de întuneric încât ți-a trecut prin minte să mă omori, Feuillemorte. Nu era o idee rea pentru un gelos. Am avut-o și eu mai apoi, ceea ce te scuză, bătrâne Feuillemorte.

Doamnă, priviți-l; începe și el să încărunțească.

Dar Gabrielle părea că nu se gândește nici la cel cu barbă albă, nici la cel cu tâmplele încărunțite. Se simțea fericită că scumpul ei stăpân își păstra pentru dânsa, numai pentru dânsa, inima tânără, și că glasul îi suna voios, dar și puțin înduioșat; da, chinul de odinioară la gândul că s-ar fi putut să o piardă ori să nu o dobândească, chinul de altădată reînviase acum și vibra în glasul lui. Și Gabrielle rosti: „O, cât e de frumoasă viața! Cât de mult o iubesc!”

Ciudat, în loc s-o ia la trap, așa cum i-ar fi putut îndemna locurile prin care treceau, cei trei își lăsară caii la pas. Din care pricină domnii ce-i urmau îi ajunseră din urmă și se putu auzi ce vorbeau:

— I-am spus mereu: bate fierul cât e cald! Să ridice poporul, cum a făcut totdeauna. Să cheme preotul, fie ce-o fi, și să avem o regină franceză. După aceea - om mai vedea!

Cel ce vorbea era viteazul Crillon. Harambure, cel cu un singur ochi, îi răspunse mânios:

— La urma urmei ce-am dobândit? Iar am ajuns să-i vedem pe călugări predicând împotrivă-i, prorocindu-i ispășirea păcatelor. Auzi, cheamă lumea la marea pocăință, pentru ca cerul să nu se prăbușească asupra regatului! De când cu pacea, Spania își poate slobozi din nou popimea asupră-ne. Capucinii au și venit, cu cununile de spini pe chelii și în fruntea lor cu doamnele din casa Guise. Până nu demult am fi crezut că e cu putință așa ceva?! Și încă din partea lui?

— Chiorule! îi strigă Henri peste umăr. S-au apucat din nou să alunge dracii din apucați. Eu am să le trimit, însă, ca și mai înainte, doctorul. Eu nu mă schimb și, fii pe pace, n-au să mă încovoaie.

— Dar semnele prevestitoare? zise un altul. Dușmanii voștri sire, se bizuie pe semne născocite. Când o veni

rândul lor: feriți-vă.

Henri nu dădu nici un răspuns, căci știa: există semne ce nu pot fi născocite. Treaba noastră e să ocolim ce vestesc ele. Întru acestea recunoscu poiana în care intraseră: acolo voia să facă popas și să mănânce bucatele aduse. Slujitorii înjghebară o masă din bușteni și așezară în juru-i buturugi. Iar uneia dintre ele îi făcură spătar și o acoperiră cu pături; spre aceasta o însoți Henri pe încântătoarea Gabrielle.

Domnița purta o rochie verde cu garnitură argintie, la fel cu pălăria. Soarele domol nu-i sclipea în păr, luându-ți ochii, ca la marile serbări, când purta în el nestemate. Ce rost ar fi avut? Licărul blând al unei făpturi care se mai afla încă de față, deși altfel decât pe vremuri, se îndrepta acum mai încet, dar mai sigur, spre inimă. Servind-o, Henri îi mângâia vârful degetelor. Obrajii ei erau albi ca zăpada înainte de a se topi, iar în mijlocul lor răsăreau trandafiri! O, cât e de frumoasă viața! Cât de mult o iubesc. Rostise de mult cuvintele acestea. Dar scumpul ei stăpân n-o ascultase până la capăt; trăgea parcă cu urechea, era dus pe gânduri, iar conversația lâncezea în timpul mesei.

Când îi întinse mâna pentru a o ajuta să se ridice, Henri îi spuse:

— Să vă mărturisesc un lucru, doamnă: de aici am pornit atunci, cu Feuillemorte, spre castelul Coeuvres și v-am văzut coborând scara.

În tot acest timp, ducele de Bellegarde se afla mai aproape de rege și de iubita lui decât toți ceilalți; încât s-ar fi putut crede că formează un triunghi.

Apoi hotărâră să pornească cu adevărat la vânat: domnii și singura doamnă care era cu dânșii o luară pe jos prin desiș, dar curând se împrăștiară, se pierdură unul de celălalt, glasurile ce răspundeau la chemarea vecinilor răsunară tot mai departe, mai slab, încât până la urmă se părea că vin de pretutindeni și de nicăieri. Ducesa de

Beaufort se rătăci, deși Henri avusese tot timpul grijă să fie prin preajma ei. Marele scutier, care pasămite o pornise la nimereală, dispăruse și el. Regele porunci seniorilor săi să-i caute prin pădure. Iar el încalecă; după cum se așteptase, lipseau doi cai.

O luă mai întâi la galop, drept înaintea lui, peste pălănci și șanțuri, căutându-și parcă mormântul. Și, deodată, își aminti de domnul de Rosny. „Ăsta nu crede că Cezar e copilul meu. Dacă l-aș strânge cu ușa, ar tăgădui că gândește așa, ori poate că nu, dat fiind că până la urmă tot el are dreptate, ca acum patru zile.” Regele trase de dârlogi și se opri. Era mânios pe Rosny care, până la urmă, avea dreptate - și de ciudă fu o clipă gata să se întoarcă. Nu mai voia să știe de nimic, dar nici să fie socotit prost nu voia. Rămase mai multă vreme locului; calul necheza și sforăia. În fața ochilor îi apăru castelul Coeuvres, care, la drept vorbind, era departe. Dar privirea lui străpungea zidurile, pătrunzând până la o cămăruță cunoscută; făcu o mare sforțare să se stăpânească, dar nu putu alunga vedenia.

Cum tot își închipuia ce se întâmpla acolo, voia să vadă cu ochii priveliștea ce-l chinuia; dorea cu patimă să-i vadă pe cei doi în pat, iar el să fie sub pat, ca odinioară celălalt. „I-am zvârlit atunci cofeturi. Șapte ani au trecut și în tot timpul ăsta și-au bătut joc de mine. Sunt încornorat; nu vorbește oare toată lumea de regele încornorat? De ce am făcut pe surdul?”

— Fiindcă nu-i adevărat! strigă el și porni mai departe, încredințat dintr-o dată că nu va găsi pe nimeni la castel.

„De șapte ani îmi aparține cum nimic nu mi-a mai aparținut. Copiii sunt carne din carnea noastră și sânge din sângele nostru, în pieptul amândurora bate o singură inimă. Dânsa simte ceea ce eu nu spun și eu o cunosc mai bine decât se cunoaște dânsa.”

Își spuse că, dacă găsește castelul pustiu, îl silește chiar

a doua zi pe vreun preot să-i cunune. Iar cel ce va fi păcălitul va fi stăpânul domeniului Sully, marele-maestru. Dar nici nu duse până la capăt gândul că se și sperie de încercarea ce-i stătea în față: în castelul Coeuvres sta la pândă, amenințător, destinul, și nimeni nu-i iese de bunăvoie în întâmpinare. Se mai întoarse o dată. Zadarnic însă. Căci e cumplit să nu știi, ca rațiunea să fie înfrântă de patimă, de spaimele ei, de despoticele ei vedenii. Și o luă din nou spre castel. Se gândi să recâștige timpul pierdut, apoi se temu că l-ar putea cu adevărat recâștiga, schimba pasul calului după cum precumpănea spaima ori dorința de a ști.

Ajungând în fața punții se gândi că oricum venea prea târziu, că cei doi trebuie să fi plecat și că tot el avea să fie cel dus de nas. Dar aceasta fu cea din urmă încercare de a fugi. Când intră în curtea castelului, calul îi fu salutat de alți doi, al căror nechezat venea dinspre o aripă mai înaintată a castelului, aripa stângă. Caii erau legați lângă piciorul turnulețului crenelat. Calul nou venit le răspunse. Păcat, cei din cămăruța de sus trebuie să fi fost tulburați prea devreme. Cum îi va găsi oare?

Dar când intră, îi găsi altfel decât își închipuise. Gabrielle privea afară, sprijinită de pervazul ferestrei, cu spatele la însoțitorul ei, care era încălțat cu cizme și avea pinteni. Pe umărul ei Henri zări niște frunze veștede care se desprinseseră dintr-un copac când trecuse călare prin pădure și care, se înțelege, n-ar mai fi fost acolo dacă s-ar fi dezbrăcat. Bellegarde privea spre podea, la o mare pasăre sălbatică, cu picioarele legate, care bătea puternic din aripi. Mâinile marelui scutier erau mânjite rău de sângele prăzii sale și desigur că n-ar fi atins cu asemenea mâini nici o femeie.

Deși văzuse dintr-o privire totul, cumplita spaimă de mai înainte nu voi să rămână de rușine și, luând haina mâniei, răbufni.

— Ce-i cu voi? le strigă, pe când cei doi îl priveau înspăimântați.

Căci și el li se înfățișă pesemne altfel decât se așteptau. Nu crezuseră că va arăta schimbat la față ca un bolnav și că le va vorbi înnebunit de furie. De îngroziți ce erau, îl lăsară să zbiere până când se opri sfârșit ori aproape sfârșit de puteri. Gabrielle, depărtându-se de fereastră, se apropiase de el cu fața rugătoare, iar acum, când văzu că glasul i se mai potolise după atâtea vorbe fără noimă, cuteză să-i atingă mâna. Ce fierbinte și uscată era!

— Înalte stăpâne! zise Gabrielle. Rău îmi pare de ce am făcut! Gândeam să vă aștept aici și să retrăim împreună vremurile de odinioară. Dar a ieșit prost și mă căiesc că am venit, deși am avut gânduri curate.

Cu glas încet, dar încă furios, Henri îi răspunse:

— Mințiți, doamnă. Cunosc adevărul. Pândeați la fereastră în nădejdea că n-am să fiu eu. Ați fi avut atunci timp până-n seară să vă bateți joc de câteva ori de un încornorat ca mine.

Bellegarde stătea încovoiat, ciudat de încovoiat și fața lui părea a se fi veștejit dintr-o dată. Apucă de picioare pasărea și dădu să iasă.

— Explică-te, Feuillemorte! îi porunci Henri.

Oprit astfel, Bellegarde se înapoie pe jumătate și mărturisi:

— Sire, nu pot da nici o explicație.

— Complicele domniei-tale te părăsește, doamnă, îngăimă Henri chinuit de gelozie; și dacă până atunci nu prea crezuse ce vorbea, acum începuse cu tot dinadinsul să se creadă înșelat.

Gabrielle ridică, neputincioasă, din umeri. Iar Bellegarde rosti:

— Sire, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să intru în serviciul Turciei. Sultanul își omoară oamenii fără să le mai pună întrebări. Maiestății-voastre trebuie să-i mai și

răspund. V-am fost credincios, nu numai pentru că așa am apucat sau numai pentru a-mi împlini datoria. Am înțeles de mult ce inimă aveți și am socotit-o destul de mare pentru a-i închina neînsemnata-mi viață, pentru a vă da dreptul să hotărâți asupra propriei mele fericiri. V-am jertfit de mult totul, după cum prea bine știți și după cum mai bine ca oricine o știe doamna ducesă de Beaufort. Altfel nici nu mi-ar fi îngăduit s-o însoțesc până aici, până-n această odaie.

Henri își luă privirea de la Bellegarde și murmură nu pentru a fi auzit de cineva, nici chiar de el însuși:

— Vorbe, vorbe iscusite, vor să mă înduioșeze.

Dar Gabrielle interveni la momentul potrivit:

— A spus prea puțin. Nu numai că i-am îngăduit să mă însoțească aici. I-am cerut-o.

Dar nu explică de ce. Scumpul ei stăpân ghici însă; de altminteri își dădu seama de cum intrase. Știa cât e de nenorocită, cât e de stăpânită de spaimă, și ghicise încercarea ei disperată de a-l mai face o dată gelos. Voia să-l facă să retrăiască vremea de odinioară, starea de spirit de demult, când tremura el cum tremură ea acum. Pe atunci - ce n-ai fi făcut, înaltul meu stăpân, spre a mă păstra, ce n-ai fi făcut, iubite!

Îi citea pe față - pe fața pe care o privise de atâtea ori - citea totul, tot ce gândea, ce simțea și chiar și mila ce o avea pentru el. La cearta cu Rosny, o compătimise el, acum îl compătimea ea. Dar nu trebuie să dăm prilejul să fim compătimiți, nici eu, nici tu. Suntem tari. Bine ați făcut că mi-ați adus aminte.

Și îl îmbrățișă mai întâi pe Bellegarde și-l sărută pe amândoi obrajii. Când veni rândul iubitei domnițe, Gabrielle mai gâfâia ușor din pricina încordării prin care trecuse. Dar și strălucea, fericită de izbânda ei. Îi auzi cuvintele, înainte ca el să fi început să vorbească. Și, într-adevăr, Henri rosti, ținând-o lipită de pieptul lui:

— Mâine, e hotărât și nu mai încape vorbă. Mâine chem preotul. De voie, de nevoie, are să ne cunune.

Dânsa repetă „mâine”, fața îi strălucea de bucurie, dar în gând își spunea: „Dacă preotul ar fi acum aici”.

Abia ieșiră din castelul Coeuvres că se și întâlniră cu vânătorii și haita de câini și goniră cerbul până se înseră. Când vânatul fu doborât și jupuit, iar câinii se săturară și amuțiră, vânătorii se adunară în jurul regelui care simțea nevoia să se odihnească: spunea că n-are nimic, doar o lovitură la un genunchi. Dar în tăcerea pădurii se auziră atunci alți vânători, lătrat de câini, strigăte, sunete de corn, cam la o jumătate de leghe depărtare. Și înainte de a se fi putut desluși direcția din care se apropiau vânătorii, zgomotele se și auziră la o depărtare de numai douăzeci de pași. De văzut nu se vedea însă nimic, căci între copaci pogorâse noaptea.

Mirat, regele întrebă:

— Cine îndrăznește să-mi tulbure vânătoarea?

Și porunci contelui de Soissons să vadă cine erau vânătorii străini. Soissons intră în desiș și acolo desluși umbra unei făpturi pe care abia o zări că se și făcuse nevăzută, strigând: „Ferește-te!” ori poate: „Pocăiește-te!”

Contele de Soissons se înapoie și povesti că auzise un glas înfricoșător. Dar nu înțelesese prea bine porunca ce-o dăduse glasul, din pricina sunetului asemănător al mai multor cuvinte. Regele nu răspunse nimic, încălecă și porni alături de ducesa de Beaufort, iar ceilalți călăreți se strânseră în jurul lor. Și nimeni nu pomeni că cea de-a doua ceată de vânători, atât de zgomotoasă până mai adineauri, nu se mai auzea de loc.

Când ajunseră în cel dintâi sat, regele îi descusu din șa pe țăranii și ciobanii din partea locului: ce știau despre vedenia din pădure. Câțiva îi răspunseră că pe la ei hălăduia duhul rău căruia i se spunea Marele Vânător. Dar mai încolo, alții îi explicară regelui, care le punea mereu

întrebări, că însuși sfântul Hubert obișnuia adesea să vâneze în acele păduri, cu o droaie de însoțitori nevăzuți și o haită ce se auzea numai lătrând.

— Ei, un sfânt, asta e ceva mai liniștitor, zise Henri întorcându-se către Gabrielle.

Se liniști totuși pe deplin abia când cel din urmă țăran pe care-l descusu îi mărturisi că un cumătru, braconier, făcea pe Necuratul vânând astfel nepedepsit în pădurile regelui. Dar regele, care află totul, avea să pună mâna pe el.

— Data viitoare îi vin negreșit de hac, făgădui Henri și porni mulțumit la trap, încredințându-și iubita că izbutise în sfârșit să afle cum stăteau lucrurile.

Gabrielle îi răspunse că, firește, acum aflaseră, în sfârșit, adevărul; dar sufletul ei plin de presimțiri îi spunea: „Nici un braconier n-are obiceiul să strige: «Ferește-te!» ori «Pocăiește-te!»” Era un semn prevestitor. La fel socoteau și cei mai mulți dintre seniorii care se ațineau în urma ei și a regelui, și cine știe ce se mai ascundea și în sufletul lui. Încă la începutul vânătorii fusese vorba despre semne prevestitoare, despre semne prevestitoare născocite cu bună știință. Dar pot fi ele pe de-a-ntregul mincinoase dacă le întâlnim mereu, în ciuda celor ce ne spune mintea și firea noastră?

Cel ce adusese vorba în ziua aceea despre semne și prevestiri fusese domnul de Roquelaure. Și de cum intrară în Luvru, el se rugă de maiestatea-sa să-i îngăduie a-i face o comunicare între patru ochi. Mareșalul Roquelaure se căia din suflet că nu spusese din timp ceea ce știa. Acum era, însă, prea târziu, și regele îl îndepărtă.

— N-am nevoie de domnia-ta, am nevoie de un chirurg.

Și imediat se și prăbuși. Suferise prea mult timp din pricina unui organ care nu funcționase și-l chinuise.

Așadar Roquelaure nu mai apucă să-și descarce sufletul - lucru de care mai târziu se bucură, deși conștiința nu-i

prea dădea pace. Dar prea erau mulți curteni amestecați în cele ce voia el să dezvăluie. Vrăjmașii ducesei de Beaufort găsiseră doi derbedei care se pricepeau să imite zgomotele unei întregi vânători: chemările, lătratul, sunetul cornului, așa cum se auzeau ele din depărtare sau de aproape. Și cum răsunetul pădurii înzecea zgomotele lor, oricine le putea lua drept adevărate. Nu mai lipsea decât o umbră neagră ca să strige în desiș cu un glas înfricoșător: „Pocăiește-te!”

GABRIELLE LUPTĂ SĂ-ȘI APERE BIATA EI VIAȚĂ

De data aceasta, boala regelui nu mai avea doar pricini sufletești. De obicei sufletul prea încercat se descărca printr-o fierbințeală a trupului. Acum, însă, trupul nu mai sări în ajutor sufletului, ci îl munci și mai rău. Fu chemat chirurgul, care ajutoră în fiece zi, cu uneltele sale, organul ce nu voia să-și facă datoria. Henri răbdă suferința: dar mai greu de îndurat era conștiința că trupul nu-i mai da ascultare. Cuprins de fierbințeală, spunea:

— Dacă aș avea două vieți, aș da una sfântului Părinte.

Spunea: sfântul Părinte, dat fiind că limba vorbea altfel decât gândea cugetul, care căuta mereu o făptură ce se afla chiar acolo, în odaie. Degeaba își chinuia însă bolnavul ochii larg deschiși spre a o recunoaște: căci ei ar fi vrut să-i dea una din cele două vieți. Și întindea către dânsa mâna tremurătoare, dar Gabrielle se ferea de atingerea lui.

Pleoapele ei sunt uscate, dar roșii de atâta veghe la căpătâiul scumpului stăpân, iar spaima îi e atât de mare,

încât o face aproape nesimțitoare. Nici un tremur, nici o lacrimă, decât doar atunci când *Madame*, sora regelui, îngenunche și se roagă alături de dânsa. Dar asta nu trebuie să se întâmple prea des, căci Gabrielle se teme să nu se destrame în comuniunea cu atotputernicia. Știe că, dimpotrivă, trebuie să fie liniștită și tare, ca un trimis al atotputerniciei, ca o slujitoare a ei, spre a-l ține în viață pe acest om. Și face treburile cele mai umile: cu mâinile ei, cele mai frumoase mâini din regatul Franței, ajută organul ce nu vrea să-și îndeplinească menirea. Petrece ceas după ceas la căpătâiul lui, căutând să prindă vorbele-i fără șir, care nu spun ceea ce gândește, dar îi sunt adresate numai ei. Cugetul lui, ce rătăcește prin păduri întunecate, nu izbutește să-i rețină chipul, deși caută mereu să-l prindă. De altfel și Gabrielle îl pierde și-l caută pe Henri, cu toate că zace și suferă în apropierea ei.

Atunci a avut ea cumplita presimțire că nu se vor mai regăsi nicicând pe deplin, că nu se vor mai privi cu încrederea ce-i unise mai înainte, că oricât ar încerca să se apropie, se va ivi mereu ceva care să-i țină-n loc, să-i despartă într-un chip de neînțeles: copaci cu coamele pierdute în neguri, răsunetul unor întâmplări nevăzute, goana stafiilor.

În noaptea când Henri adormi pentru prima oară liniștit și, după cum i se părea ei, prea adânc, Gabrielle îi suflă în gura deschisă răsuflarea ei, până o ajunse și pe ea oboseala. Dar când se trezi a doua zi dimineața, Henri era sănătos. Vrăjmașii Gabriellei își șopteau: cu toată prezența ei la căpătâiul regelui, cerul se arătase încă o dată milostiv. Medicul La Rivière arătă însă că doamna ducesă de Beaufort a susținut firea dornică de viață a regelui și asta a plăcut celui de sus.

Din păcate Henri se însănătoșise numai cu trupul, nu și cu sufletul. Mai avea încă fierbințeală, ceea ce n-ar fi fost totuși mare lucru, dacă n-ar fi suferit peste măsură de

tristețe și oboseală. După nici una din bătăliile sale nu se simțise atât de sfârșit, nici măcar săritura în necunoscut nu-l ostenise atât. Să fi fost oare lehamitea asta, pe care nimic n-o putea înlătura, răsplata pentru cele înfăptuite în anul acela când domnia lui atinsese culmea? Totul era în zadar, chiar la cele mai izbutite serbări în care zâne și driade pluteau prin aer, se făceau scamatorii cu oglinzi, ori papagali vorbitori jucau o întreagă comedie - lucruri de care toți se minunau și râdeau, regele nici nu zâmbea. La fel de zadarnice se dovedeau și baletele cele mai ispititoare în care numai frumuseți una și una își arătau trupurile fără văl, doar pentru a vindeca tristețea regelui, de parcă ar fi putut să o vindece ceva. În dorința de a înveseli sufletul regelui, balerinele își unduiau în toate chipurile trupurile mult râvnite, în așa fel ca nici o cută a cărnii lor să nu-i rămână tăinuită. Gândul le era mărinimos, dar pe Henri, pentru întâia oară în viață, farmecele lor trupești îl nemulțumeau.

— Nu-mi place, zise el o dată. Nimic nu-mi place, murmură răsucindu-se în scaun - fără a se sinchisi de ducesa de Beaufort, care se afla alături de dânsul, dar pe care n-o băgă de fel în seamă.

Văzându-l cum își sprijină fruntea-n palmă și-și astupă ochii ca să nu vadă serbarea și urechile ca să nu audă sunetele prea plăcute, dansatoarele, muzicanții, curtenii se făcură pe rând nevăzuți, fără ca regele să prindă de veste. Când, după o îndelungă absență, se întoarse totuși la realitate, văzu că rămăsese singur. Era singur într-o sală goală până dincolo de cortina dată în lături, unde se vedeau aruncate claie peste grămadă rămășițele serbării: instrumente, mecanisme, un coif aurit, un buchet de flori veștede. Iar când regele părăsit privi în lături, văzu că pe jețul de lângă el nu mai era nimeni, mai mult, scaunul fusese chiar răsturnat. Ducesa o luase desigur la fugă. Și Henri se întrebă, dar nu-și putu da nici un răspuns, dacă îi

părea bine ori rău că rămăsese singur. Rosti doar:

— Mi-e silă de toate! iar sala goală îi aduse înapoi răsunetul vorbelor sale.

Ducesa de Beaufort fu lăudată pentru meritul de a fi înțeles că vremea ei luase sfârșit și plecase din palatul Luvru la ea acasă. Numai boala grea a regelui îi îngăduise să locuiască împreună cu el în apartamentele regale, care nu vor fi, însă, niciodată, și ale ei. Înlăturarea definitivă a Gabriellei - dacă se putea, fără folosirea mijloacelor extreme - părea dar cu atât mai necesară. Căci era deopotrivă de compătimită, pe cât era de dușmănită. Iar multora le părea rău dinainte de ceea ce erau gata să facă, folosind la caz de nevoie chiar și mijloace extreme. Până acum totul se mărginise la obișnuitele atacuri verbale. Dar, aflând de slăbiciunea și de tristețea regelui, predicatorii și călugării deveniră mai cutezători, vestind că regelui îi mai fusese dat să trăiască numai spre a se putea pocăi. Ceea ce îndemnă o mulțime gălăgioasă să dea buzna în curtea Luvrului, rugându-se și cerând într-un glas ca regele să mântuie țara și propriu-i suflet prin îndepărtarea Gabriellei.

La rândul ei, Gabrielle primea vizite ciudate, făcute pe rând, de către o singură persoană. Se spunea, fără însă a se da crezare zvonului, că nunțiul papei fusese la dânsa. Cică intrase în casă pe furiș, după ce se lăsase întunericul, fără prea mulți însoțitori și fără ca drumul să-i fie luminat de vreo făclie, și plecase apoi, tot nevăzut de nimeni, deși fusese pândit.

Aproape la fel de tainică fu și vizita celei mai vechi dintre vrăjmașele de moarte ale Gabriellei, doamna de Sagonne. Aceasta nu fu primită pe dată, ci abia după vreo oră, când Gabriellei i se spuse că doamna de Sagonne continua să aștepte, răbdătoare și smerită. Când intră, își căută șovăitoare un scaun și doar cu mare greutate începu să vorbească.

— Doamnă, v-am dorit întotdeauna numai binele, îngăimă ea.

— Doamnă, dorința domniei-tale va fi îndeplinită, îi răspunse Gabrielle cu trufie, dar cu o trufie prefăcută.

Din care pricină fața doamnei de Sagonne se schimonosi de parcă ar fi fost gata să plângă, ori poate că râdea a plânge. Chipul de pasăre i se închirci cu totul.

— Iertați-mă, spuse cu glas ascuțit, fluturând din mâini. N-am vrut niciodată asta.

— Ce anume? întrebă Gabrielle. Îmi merge bine, regele s-a însănătoșit și hotărârea să de a mă lua în căsătorie e neclintită. Iar dușmani nu avem, de vreme ce și domnia-ta îmi ești prietenă.

— Doamnă, fiți cu ochii în patru! Vă rog din suflet să vă păziți; nici pentru propria-mi viață nu m-aș ruga cu atâta stăruință.

Văzând că fața cât un pumn a lui Sagonne se înverzește și dușmanca e gata să alunece de pe scaun și să-i cadă în genunchi, Gabrielle o învrednici, în sfârșit, cu câteva cuvinte sincere.

— Ai vorbit vrute și nevrute, doamnă. Dacă toate vorbele ce le-ai spus de ani de zile, cu gândul de a-mi pricinui pierzania, s-ar preface în picături de apă, odaia asta s-ar umple și ne-am îneca amândouă. Acum răutățile ce se spun pe seama mea se revarsă într-adevăr ca un puhoi. Și îmi dau seama că puhoiul ăsta te înăbușă. Descarcă-ți, dar, sufletul și nu mai povesti lucruri născocite, ci numai ce știi cu adevărat.

— Dacă aș ști!

Sagonne ar fi vrut să-și frângă mâinile, dar îi fluturau încă prin aer.

— Cine vrea să mă ucidă? întrebă Gabrielle.

Sagonne o privi încremenită.

Gabrielle: — Domnul de Rosny?

Sagonne: tăgadă mută.

Gabrielle: — Nici nu te-aș fi crezut, chiar dacă ai fi spus-o. Agenții Toscanei! Dar cum?

Sagonne: — Peste tot, s-ar părea că din întreaga Europă aleargă și șușotesc tot felul de emisari tainici ai Curților, care se strecoară în Paris și se topesc apoi numaidecât. Afacerile de inimă ale regelui Franței îi preocupă și pe Papa și pe împăratul dar asta o știți și singură.

Gabrielle: — Ce-mi poți spune nou?

Abia mișcând buzele, Sagonne șopti:

— Zamet. Se zice că totul s-a pus la cale în casa lui.

— În jurul unei mese de joc, se înțelege, întregi Gabrielle. Cine a fost de față?

Dar Sagonne dădu a înțelege printr-un semn că-și golise tot sacul și era sleită și ea de puteri. Șopti totuși și mai încet:

— Ocoliți casa aceea! Nu vă duceți la cizmarul Zamet nici chiar în tovărășia regelui. Cu atât mai puțin fără el.

Dădu să se ridice, dar puterile n-o ajutară îndată - și, cum slăbiciunea-i trecătoare îi lăsă timp să se gândească, înțelese deodată în ce situație ajunsese, înțelese că de acum încolo nu numai Gabrielle avea să-și teamă viața.

— Am vorbit prea mult, șopti îngrozită, sări în sus, își acoperi fața cu amândouă mâinile și izbucni într-un plâns cu sughițuri. Acum mă aveți la mână.

— Nimeni nu bănuiește că ești aici, o încredință Gabrielle.

Dar Sagonne o opri:

— Sunt pândiți toți cei care vă vizitează, chiar și nunțiul a fost văzut intrând aici.

Ultimele cuvinte le rosti din nou cu obișnuitul ei sânge rece, resfirându-și degetele subțiri ca să poată cerceta printre ele fața Gabriellei. La drept vorbind, nunțiul nici nu fusese văzut intrând la Gabrielle... Dacă mă lămuresc cum stau lucrurile și pot adeveri zvonul, atunci și vizita mea e îndreptățită și sunt salvată.”

Dar Gabrielle îi răspunse:

— Nunțiul? Dar nu l-am văzut de astă vară.

„Mincinoasă afurisită”, gândi Sagonne. „N-ai decât să te duci dracului, ducesă de Porcești”. Căci acum era cuprinsă de o ciudă întârziată împotriva ei înșiși, pricinuită de conștiința greșelii ce făptuise. Și își luă rămas bun cu atât mai multă duioșie, arătându-și încă o dată căința, de data asta explicând-o. La început, când se căia cu adevărat, nu găsise nici o explicație.

— V-am iubit întotdeauna, doamnă. Numai dragostea m-a zăpăcit în așa hal, încât m-am purtat de parcă v-aș fi urât.

Se încurca în explicații care de care mai trasă de păr, dar le rosti cu glasul unui suflet îndurerat. Tot sporovăind, ajunse la ieșirea secretă prin care urma să plece. Aici, Gabrielle îi spuse:

— Doamnă, poți fi liniștită. Am să iau cu mine în mormânt taina vizitei domniei-tale.

Auzind aceste cuvinte, Sagonne își mușcă limba, mai întâi pentru că fusese ghicită, apoi fiindcă o făptură atât de amenințată putea vorbi cu asemenea ușurință despre mormântul ei, fără să strige și să se bocească.

Nemaiputând să înțeleagă nimic, se poticni și ajunse dincolo de prag sărind cu amândouă picioarele deodată.

Gabrielle pofti apoi la ea pe domnul de Frontenac, vechi tovarăș de arme al regelui, care avea cinstea să comande mica ei gardă personală.

— Unde se află omul acela acuma? îl întrebă de-a dreptul.

— La două ceasuri depărtare de Paris. Va intra însă în oraș abia mâine seară. Doamnă, porunciți, și pun mâna pe el chiar în noaptea asta.

— Mai așteptați, hotărî Gabrielle.

Dar oșteanul o contrazise.

— Nu e bine să mai întârziem. Cu nici un ucigaș al

regelui n-am făcut atâtea marafeturi. Pe ăsta îl țin sub urmărire pas cu pas de când a trecut hotarul regatului. L-am fi putut prinde de zeci de ori până acum, se vede de la o poștă că-i flămând, oricum și-ar schimba îmbrăcămintea.

— Bine, dar cum i-ar fi dovedite planurile? Trebuie prins în curtea Luvrului, când o da buzna acolo mulțimea și când regele, împreună cu mine, ne vom amesteca în mijlocul ei.

Frontenac o preveni:

— Singura noastră dovadă e jungherul lung pe care-l poartă cu el. Îmbulzeala mulțimii îi dă cel mai nimerit prilej să-l folosească.

— Atunci, când o să puneți mâna pe el, vorbi Gabrielle urmându-și gândul, să-i strecurați în buzunar, fără să se vadă, hârtia asta. Nunțiul din Bruxelles i-a dat misiunea doar prin viu grai. Dar el trebuie s-o poarte asupra lui în scris, negru pe alb, pentru ca regele să se încredințeze că cineva a îndrăznit să ridice mâna asupră-i.

— Nimeni n-are să creadă, observă oșteanul mirat și el de ceea ce spune. Asupra maiestății-sale sacrosancte, a biruitorului, a marelui rege? Dar, oricâtă dreptate ar avea să se socotească de neatins și în deplină siguranță, domnia-voastră, doamnă, stați de veghe. Porunciți și mă voi supune.

Cu asemenea treburi se îndeletnicea Gabrielle, uitând să se îngrijească de propria-i soartă. Iar lucrurile se petrecură întocmai cum prevăzuse dânsa. Regele și ea, ducesa de Beaufort, trecură călări, înainte de amiază, puntea Luvrului. Nu era drumul lor obișnuit, dar regele voia să vadă ce se petrece, deși Gabrielle știa. Prin bolta porții de la intrare o luară spre curtea veche, numită puțul Luvrului, în jurul căreia se aflau oficiile publice. Oamenii care spuneau că au treabă acolo puteau să dea buzna înăuntru fără ca străjile palatului să-i oprească. La ivirea ducesei, o grămadă de inși se năpustiră asupră-i, strigând blesteme învățate pe de rost. Ducesa își întoarse calul, iar

regele rămase pe loc. Curând nu mai fu nimeni în jurul lui, așa că atunci când un om trase jungherul, de la o depărtare de cinci pași, fu prins cu ușurință.

— Sire! rosti domnul de Frontenac. De data asta îi datorați viața numai doamnei ducese.

Vechiul tovarăș de arme era foarte agitat. Un curtean n-ar fi dat-o de gol. Regele descălecă și, palid de mânie, alergă spre corpul de gardă de la poartă, unde scumpa-i domniță, cu rochia sfâșiată, era cu mare greu apărată de ostași împotriva celor ce o atacau. Și regele porunci: capii celor ce se năpustiseră asupra ducesei să fie spânzurați! Dar Gabrielle îl rugă:

— Sire, drept răsplată pentru salvarea maiestății-voastre, vă rog să cruțați viața acestor oameni; sunt niște rătăciți; poporul nu gândește ca ei.

Henri nu-i dădu, însă, nici un răspuns. Și nu pierdu nici o clipă pentru a-i mulțumi sau a o mângâia. Rosti numai: „Încălecarea, doamnă!” și nu-i sprijini piciorul. După aceea porni alături de dânsa în trap mare peste punte și ieși pe cea din urmă poartă. Întreaga strajă trebuia să-i urmeze, dar, cu toate că fugeau în pas alergător, abia trăgându-și sufletul, ostașii nu-i putură ajunge; numai domnul de Frontenac izbuti să-și alăture calul de ceilalți doi și să călărească scară la scară cu ei, ținând în mână sabia scoasă din teacă.

Nu apucară de-a dreptul spre casa ducesei; regele o luă prin niște ulițe cu multă forfotă, grăbind mereu calul, fără a ține seama că oamenii abia de apucau să se ferească din drum. Cei ce mânau vreo căruță și nu o trăgeau destul de repede în lături erau plesniți de ofițerul care striga amenințător:

— Faceți loc regelui!

Toată lumea vedea că regele e palid de mânie și se întreba:

— Ce s-a întâmplat?

Femeile băgară de seamă că rochia ducesei de Beaufort e sfâșiată, și zvonul începu să zboare din gură în gură, mai repede decât alerga regele.

În urma lui, după ce trecea, oamenii își spuneau:

— Fuge cu ea, fiindcă numai din pricina dragostei ce i-o poartă era să fie ucis.

— Dar și ea o dată cu el, întregeau alții.

— Ar fi fost asta oare un sfârșit vrednic de un rege căruia i se spune mare?

Dar femeile ziceau: „Iubește”.

— Nu-l înțelegeți, pentru că sunteți niște oameni de nimic, spuneau femeile îmbătrânite, urâțite, cu fața pecetluită de grijă pentru pâinea cea de toate zilele și cu mâinile bătătorite de muncă.

Iar tinerii își umflau pieptul și glăsuiau:

— Până la urmă tot pe a lui are să fie. Și noi am face la fel.

Un preot repetă în mai multe locuri:

— Doamna ducesă a făcut multe azi.

O spunea clătinând din cap cu înțeles, apoi se mistuia repede în mulțime, înainte ca cineva să-l poată întreba cum trebuiau tălmăcite vorbele sale. Căci nunțiul îi dăduse strașnică poruncă să rămână necunoscut.

Totuși aceste cuvinte nu-i făcură pe oameni să tacă, așa cum se întâmplă când cineva cade pe gânduri. Căci mulțimea își schimbă părerile chiar în timp ce face zarvă. Și atunci când regele, iubita lui și ofițerul se întoarseră pe aceeași stradă, în loc să-și ia tălpășița ori să ceară ajutor, nimeni nu mai vorbi de fugă. Dimpotrivă, mulțimea se luă după ei, o parte îi ajunse chiar, iar doi oameni de rând apucară de dârlogi caii care mergeau acum la pas - și norodul își purtă astfel regele și regina ce și-ar fi dorit-o spre marea intrare nouă a palatului Luvru.

Domnul de Frontenac, auzind glasuri cu alte mlădieri și văzând ochii celor din apropiere, își vârî sabia în teacă.

Fiindcă ochii oamenilor înotau în lacrimi, oglindind la început numai simțămintele cavalerești ale poporului. Cu cât mergeau mai departe, cu atât se preschimbau însă în mânie. Însuși regele o trezi în inimile lor poruncind:

— Copii! Spre casa doamnei ducese!

Dar făcu un nou ocol. Din ușile atelierelor se iviră meșteșugării, mai întâi șovăitori, dat fiind că se întrebau: „Cele ce se întâmpla sunt oare pe placul celui de sus?” Mânia regelui și rochia sfâșiată a doamnei de lângă el îi ajutară însă să înțeleagă cum stau lucrurile. Și așa se porniră cele dintâi blesteme la adresa ucigașilor Gabriellei. Auzindu-le, Gabrielle se clătină în șa; Henri o prinse în brațe și o duse în casa ei.

Sub ferestre răsunară însă mai departe strigăte nedeslușite și Gabrielle își astupă urechile. Dacă erau blestemați ucigașii ei, însemna că i se pusese cu adevărat gând rău. Mulțimea neștiutoare socotea că dânsa era chiar mai primejduită decât domnul și stăpânul ei. Ceea ce o ajută să întrevadă sfârșitul întâmplărilor, dat fiind că, în mijlocul tainelor ce-o înconjurau, acesta era întâiul strigăt al obștii care vestea că trebuie să moară.

Henri întrebă:

— Ce-i tot dau zor cu cei ce au vrut să te ucidă, doamnă? Ucigașul pe mine m-a țintit, iar eu sunt obișnuit cu de-alde astea.

Și se duse să poruncească oamenilor să împrăștie mulțimea. Când se înapoie, n-o mai găsi pe Gabrielle acolo. Căutând-o ajunse la ușa închisă a odăii ei de culcare, odaia ce fusese altădată a amândurora, dar acum era zăvorâtă și ușa nu i se mai deschidea.

— Răspunde!

Dinăuntru se auziră însă numai niște zgomote înăbușite în batistă. Ce? Râdea? Henri ar fi vrut mai degrabă să fie un plâns cu suspine. Oricum, nu-i cunoscuse până atunci râsul acesta, care dacă n-ar fi fost înăbușit cu batista, ar fi

sunat aspru.

— Un singur lucru vreau să știu, îi ceru el de afară. Cine ți-a dat de știre de venirea flamandului?

— Ghici, îi răspunse Gabrielle dinăuntru, cu cea mai mare răceală de care era în stare, și trânti o ușă.

O făcuse într-adins, ca el să plece. Când auzi însă îndepărtându-i-se pașii, vru să-l recheme. Dar se trânti pe pat și-și îngropă fața în perne. Acestea erau însă atât de pline de amintiri și-l readuseră atât de aproape pe Henri, încât Gabrielle îi vorbi:

— Sire, înalte stăpâne, ce prost a ieșit totul!

În sfârșit o podidiră lacrimile. Iar după ce hohoti îndelung, se pomeni singură pe perna umezită. Și-și spuse că și el închisese desigur o ușă în urmă-i, îndepărtând pe cei ce veneau să-l felicite și să-i aducă omagii - iar dacă nu se întinsese cumva pe pat, doborât ca dânsa de slăbiciunea trupului, apoi de bună seamă măsura odaia cu pași mari, se oprea, trăgea cu urechea, ascultând sunetul unui clopoțel, un clopoțel ce sună de zor, ca nici un altul. Iubite! Ne cheamă pe amândoi.

Își dădu seama însă că închipuirea lui nu putea auzi sunetul clopoțelului morții. Căci el nu primise vizita vreunei Sagonne! Și chiar nunțiul, pe cine prevenise? Nu pe el, nu pe el îl vestise atunci când Malvezzi îi dăduse la Bruxelles răvaș de drum flamandului. Dar cum se face că nunțiul, în pofida oricăror presupuneri firești, urmărește să scape viața regelui Franței?

— Nu pricep, rosti Gabrielle cu glas tare, ridicându-se din pat și începând să gândească cu încordare.

„Trebuie să plutească ceva între ei doi, ceva de care nici regele nu-și dă bine seama. Pentru că nunțiul nu l-a prevenit pe el, ci pe mine, și mi-a dat în grijă să nu-i spun nimic despre asta domnului și stăpânului meu. Tu trebuie s-o ghicești, scumpul meu stăpân. Scrisoarea plăsmuită! Sire! O scoți de sub cămașa ucigașului, îți dai seama că e

plăsmuită și o citești cu și mai mare folos, căci vei afla cu câtă migală și cu câtă îndrăzneală s-a lucrat de data asta ca să ți se scape viața. Și atunci n-ai să mai întrebi: „Ce-i tot dau zor cu cei ce au vrut să te ucidă, doamnă?”

„N-ai să mai pui întrebări fără rost. Iubite, cum te mai orbește mărirea! Stai pe tron și nu vezi nimic, din pricina strălucirii pe care o răspândește maiestatea. În timp ce eu îți scap viața din ghearele celor care vor să mă răpună pe mine. Mi-au pus mie gând rău ca să te lovească pe tine și te urmăresc pe tine ca să lovească în mine. Trebuie să murim împreună, sau numai eu.

În nici un caz însă tu fără mine, la asta nu se gândește nimeni. Am vrut să ne legăm viețile ca să nu poată fi despărțite - și acum două morți aleargă pe întrecute, dorind care mai de care să ajungă mai repede.”

Tocmai atunci se vesti sosirea mătușii de Sourdis și Gabrielle socoti vizita binevenită, căci se îngrozea de singurătatea ei și ar fi fugit oriunde, chiar și la o anume casă care o atrăgea, dar în care nu-i era îngăduit să intre.

Doamna de Sourdis își îmbrățișă nepoata pe care o așteptau toate fericirile, ceea ce drept e nu se prea vedea, dar mătușa își ieșise din fire de bucurie.

— Ai scăpat viața regelui. Acum nu mai are încotro; nimic nu ne mai oprește să ajungem pe tron.

Părul ei proaspăt vopsit părea că arde în flăcări, brațele albe îi fluturau. Cu toate că avea privirea ageră, nici nu băgă de seamă câtva timp că însuflețirea nu îi era împărtășită.

— Mulțimea ți-a purtat calul de dârlogi. E de partea noastră! strigă doamna de Sourdis. Curtea trebuie să se dea bătută! țipă ea cu glas ascuțit. Voința poporului e voința lui Dumnezeu:

— Mai încet! o rugă Gabrielle. Dacă te-ar auzi el, nu i-ar place ce spui.

— Doamnă, o întrebă mătușa, nu cumva ți-ai ieșit din

minți? Cum să nu fie fericit că îți datorează viața?

Gabrielle tăcu. N-ar fi vorbit nici chiar dacă ar fi înțeles mai bine legătura dintre aceste fapte. „Nu trebuie să-l silesc, simțea ea. El n-are două vieți, deși a mea îi aparține.”

Până la urmă, încolțită de întrebările mătușii sale atât de ațâțate, Gabrielle spuse că regelui îi fusese scăpată viața de multe ori și de mulți alții, deoarece el însuși nu știa să și-o apere. Domnul de Frontenac pusese mâna acum pe al doilea ori chiar al treilea ucigaș. Un alt salvator era domnul d’Aubigné; până și măscăriciul Chicot îi scăpase viața.

— Dar pe nici unul nu l-a răsplătit prea-înaltul meu stăpân ca pe slujitoarea lui, adăugă Gabrielle d’Estrées și, spre marea mirare a doamnei de Sourdis, îngenunche. După care se înturnă cu fața spre perete și începu să șoptească, ridicând ochii către icoana sfintei fecioare.

Mătușii i se păru însă că rugăciunea durează prea mult și plecă, zicând în gând: „Dacă n-ai fi o gâscă și nu te-ai face tot mai proastă pe zi ce trece, te-ai alipi de protestanții tăi și l-ai pune să tragă o răscoală zdravănă, cerând încoronarea unei regine coborâtoare din nobilimea țării.”

— Maică precistă, se ruga Gabrielle, îmi cunoști sufletul păcătos din născare, și numai tu îi mai potolești trufia. Iubitul meu stăpân m-a arătat poporului în rochia sfâșiată - răsplată și mulțumire mai mari decât meritam. Maică precistă, dăruiește-mi viața lui.

Rugăciunea nu pomenea și de viața ei - n-o cerea în cuvinte, dar Gabrielle era încredințată că va fi înțeleasă și se ridică în picioare.

GABRIELLE E PIERDUTĂ

Ziua următoare trecu fără ca Henri să încerce să o vadă. Seara, însă, primi o scrisoare din partea lui.

„Îngerul meu frumos - îi scria regele din palatul Luvru - tu crezi că-i mare lucru să fii rege, dar sufletul îmi e adeseori mai cernit decât al celui din urmă dintre supușii mei. Cerșetorul de sub ferestrele mele e mai puțin de plâns decât sunt eu. Unii își zic catolici și spun despre mine: miroase a hughenot. Alții își zic protestanți și susțin că-i trădez și că aș fi mai catolic decât Papa. Eu pot să-ți spun un singur lucru: sunt francez și te iubesc."

Și Gabrielle citi printre rânduri pricinile adânci ale tristeții sale: voința îi era încătușată, până și un cerșetor era mai liber decât el. Iar toate laolaltă însemnau: nu putem fi soț și soție. Nu-și pierdu însă curajul. Faptul că el se plângea îi insufla încredere și forță.

Apoi, deodată, se ivi și al doilea ucigaș. Acesta nu fusese ținut sub supraveghere de-a lungul drumului, își văzuse nestingherit de treburile lui și îl descoperise însuși regele oprindu-i brațul. Căci regele era acum cu ochii în patru, dat fiind că înțelesese de ce erau asmuțiți mereu alți ucigași asupră-i, înțelesese că după cel dintâi trebuia să urmeze curând un al doilea. Cel dintâi fusese un dominican din Flandra; al doilea era un capucin din Lorena. Frați întru domnul, purtând aceleași glugi, între Spania, Roma, casa de Lorena și casa de Habsburg nu domnea o adevărată prietenie; dar cu toatele erau de părere că ar fi mai bine dacă regele Franței ar muri.

Supușii împăratului, prieteni ori dușmani, fără deosebire de credință, erau jefuiți, jupuiți de vii, trași în țeapă, arși pe rug și spânzurați de copaci de-a lungul drumurilor de

țară de către spanioli. Erau semnele premergătoare ale unei fapte ce trebuia să aibă urmări mai îndepărtate, dar a cărei răspundere nimeni nu și-o lua deocamdată și căreia, mai cu seamă, nimeni nu-i spunea război - cuvânt ce băga groaza în oameni. Dar, și fără a vorbi de război, năvălitorul puse stăpânire pe vadurile Rinului, în dreptul orașului Clèves.

Fără zăbavă regimentele regelui Henri porniră într-acolo. Avusese grijă să le facă șosele bune, și în armata lui micșorată domnea disciplina, dar nu o disciplină necugetată; oșteanul de rând îl cunoștea pe regele său și avea o întemeiată încredere în el. Așadar, oriunde se arătau trupele regelui, vrăjmașul o lua la sănătoasa. Căci soldaților nu le place să aibă comandanți pe care îi disprețuiesc, să nu se prețuiască nici ei înșiși și, dezmățați cum sunt, să se bizuie doar pe o îngăduință întâmplătoare.

Năvălitorul socotise că regimentele regelui au să-și piardă puterea și au să șovăie când vor afla că regele a murit. Cum însă uciderea regelui dădu greș, se opri și războiul, dacă din capul locului pomenise cumva cineva de război. Iar regele Henri nu mai avu prilej să plece spre Rin, deși ar fi fost mai dornic de luptă ca oricând. Pentru că în primul rând un rege ca el se simte totdeauna mai sigur în mijlocul oștilor sale decât apărat de oricâte străji în palatul Luvru. În focul bătăliei ar fi putut să uite rușinea ce i-o pricinuiau ucigașii săi - de parcă ar fi fost un răzvrătit a cărei domnie nu-i sigură și trebuie să se teamă necontenit că își va pierde viața. „Eu sunt prinț de sânge, oricât m-aș purta ca regele Navarrei”, își zicea Henri.

Pe primul dintre ultimii doi ucigași voise să-l cruțe, ca să nu-i întărâte pe cei de la Roma! Acum însă fură amândoi judecați și executați. Ba Henri amenință chiar și cu un proces de adulter împotriva doamnei Marguerite de Valois. Și îndată aceasta se arătă gata să stea de vorbă, iar Roma înțelese că regele Franței se vindecase de adânca-i

tristețe. Așadar nu mai încercă nici prin fulgerele afuriseniei, nici prin sfaturi părintești să-l împiedice a-și dovedi curajul reînviat. Parlamentul regal nesocotise până acum cu bună-știință edictul de la Nantes, așa încât acesta nu căpătase putere de lege. Acum, însă, Henri vorbi ca un stăpânitor.

Și vorbi față de magistrații la care ținuse odinioară și care ținuseră, poate, și ei la dânsul.

— Se predică iarăși răzvrătirea și în zare se văd din nou baricade. Între timp, domniile voastre, domnilor judecători, ați făcut avere și vă odihniți în paturile moi ale caselor voastre, în loc să zăceți pe paie, în închisoare. Din această cauză ați uitat de care parte a baricadei vă este locul indicat de voința celui de sus și de datorie. Dar acum, când se arată din nou semnele prevestitoare, luați aminte. Ele nu înseamnă mare lucru pentru mine, dar pot să însemne mult pentru alții. Cu ani în urmă jucam cărți cu ducele de Guise și din cărțile de joc au pornit să se prelingă stropi de sânge ce nu mai puteau fi opriți, deși s-a încercat de două, de trei ori. Despre cine era vorba atunci, de mine ori de el? Nu, nu despre mine a fost vorba.

Așa începu, dar îi adunase de fapt în cabinetul lui pentru a-l vedea mai de aproape pe stăpân și a se înfricoșa.

— Vreți război împotriva hughenoților - asta vreți. Vreți baricade! Baricada mea este însă Rinul și vă trimit acolo așa cum sunteți, cu straiele voastre până la călcâie și fiecare cu pușca pe umăr.

Poate că magistrații n-ar fi luat prea în serios aceste vorbe, dacă nu i-ar mai fi amenințat și că are să numească pe încă cineva sau chiar încă doi inși în fiecare din slujbele lor. Ceea ce ar fi însemnat ca veniturile să le scadă la jumătate, ori chiar la o treime; și perspectiva asta îi îmblânzi mai mult decât amenințarea că-i va scurta cu un cap pe ațâțători.

Așadar Parlamentul aprobă edictul, iar Roma nu se

împotrivi.

O dată pornit, regele merse mai departe și își mărită sora cu ducele de Bar. *Madame*, sora regelui, era protestantă, soțul ce-i fusese ales, catolic. Regele îl chemă pe arhiepiscopul de Rouen care îi era frate, un bastard, dar faptul acesta n-avea nici o însemnătate. Apoi Catherine fu cununată în cabinetul regelui, înainte de a-și da seama ce se petrece.

Îndată după cununie, ducele de Bar își luă rămas bun, iar arhiepiscopul înțelese și el că era de prisos. Fratele și sora rămaseră singuri. Catherine rosti:

— Sire! Vă admir. Ce tânăr ați rămas! Ce repede vă hotărâți.

El simți ascunsa batjocură, umbrită de renunțare. Iar Catherine îl auzi vorbind ceremonios cum nu fusese nicicând față de dânsa:

— *Madame*, trebuia să ajungem aici. Trebuia, în interesul tronului și al succesiunii mele. Contele de Soissons nu trebuie să stea în calea moștenitorului meu.

Bietei Catherine îi tremura fața; plecându-și capul și aruncându-i de jos în sus o privire care nădăjduim că era numai aspră, căci altminteri ar fi fost și mai puțin măgulitoare, vorbi:

— Ar fi trebuit atunci, repede cum vă hotărâți, să faceți o altă cununie azi, aici.

Henri tăcu și-i întoarse spatele. Dar când Catherine dădu să plece, se repezi la dânsa și o îmbrățișă. Stătură așa îmbrățișați timp îndelungat și nici unul dintre ei n-ar fi vrut ca îmbrățișarea aceea să ia sfârșit. El nu spunea nimic și nici ea nu-l întreba nimic. Dar Henri gândea: „Iată-ne îmbătrâniți. Iartă-mă pentru toate lucrurile de care ai fost silită să te lipsești. Ți-am jertfit fericirea pentru gloria mea: dar nu din ușurință. Te-am lăsat să îmbătrânești, Catherine, pe tine care îmi aduci atât de bine aminte de mama, încât mi se pare că privește prin ochii tăi. Dar câtă

vreme mai ești tu lângă mine, încă nu e totul pierdut.”

Iar Catherine își spunea: „Iată-ne uniți ca totdeauna, deși viața ni se apropie de sfârșit. De trei ori moartea a întins mâna să te înhațe. Ai scăpat din ghearele ei, de boală și de ucigași, fiindcă ești de mult obișnuit cu dânsa. Dar acum, destul! Renunță, dragă frățioare, la încântătoarea Gabrielle, pentru care ar trebui să plătești cu viața. Am avut doar destul timp pentru a învăța să ne resemnăm. Și totuși, tu ai rămas tânăr, tăria ta sufletească ține piept anilor și, la drept vorbind, nimic nu te atinge prea de aproape. Tu nu te poți ofili, ai să te prăbușești dintr-o dată. Dar eu am să mai fiu oare, ostenită cum sunt, atunci când au să te așeze pe catafalc cu crucea în mâinile împreunate?”

Henri băgă de seamă că soră-sa, Catherine. pe care o strângea la piept, era înspăimântată. Își dădu capul pe spate și îi cercetă fața. Și ea i-o cercetă pe a lui. Ochii amândurora erau uscați. Unde sunteți, lacrimi? Unde e vremea când ne certam, ne împăcăm, ne doream binele ori ne înverșunam unul împotriva celuilalt, iar plânsul sau râsul ne ușurau inima!

Încântătoarea Gabrielle își schimbă firea bine cunoscută și deveni capricioasă. Deși nu era suferindă, își încuie ușa timp de o săptămână, ba ferecă și trecerea secretă dintre casa ei și Luvru. Henri i-l trimise pe pajul Sablé s-o întrebe ce poruncește. Dar dânsa îi dădu răspuns că e foarte ocupată cu astrologii, care îi pricinuiau dureri de cap. Tânărul Guillaume își plecă genunchiul și îi ceru o convorbire între patru ochi.

— Destul! îl repezi însă Gabrielle nerăbdătoare, poftindu-l să-și vadă de drum.

Căci în clipa aceea n-o interesau decât ghicitorii.

Henri se temea de înrâurirea unor astfel de oameni și spuse:

— Au s-o mintă atâta, încât până la urmă are să le scape

și ceva adevărat.

Cu asemenea păreri nu i-ar fi putut înfrunta cu sorți de izbândă; din fericire o avea însă lângă el pe *Madame*, sora lui. Aceasta străbătu trecerea secretă și, ajungând la capătul ei, bătu până i se deschise. Intră fără a fi simțită într-o odaie întunecată din care răsunau glasuri. O singură lumânare își arunca lumina asupra astrologului, a ghicitoarei în cărți și a cititorului în palmă. Biata Gabrielle se dăduse pe mâna acestor trei înțelepți și asculta, fără să li se poată împotrivi, oracolelor lor care o făceau să suspine des. Pe Catherine o cuprinse o milă adâncă. Până unde putem decade - își zicea mereu de câtva timp; și din păcate, vorbele acestea se potriveau și pentru femeia pe care o socotise drept cea mai fericită.

Cei trei vrăjitori erau îmbrăcați fiecare în felul lui; dar ori purtau mantie și bonetă țuguiată, ori mască, ori haina și demnitatea tagmei medicilor, tot nu tălmăceau limpede nici zodiile, nici semnele și, în loc să insufle încredere, picurau în inimă îndoială și temeri nelămurite, care făceau victima să suspine. Căci sărmana nu cunoștea altceva decât cartea ei de rugăciuni;

O înspăimânta chiar numai răsfoirea hârțoagelor groase iar horoscopul ei nu-i destăinuia alt nimic decât că va fi măritată o singură dată. Voiau cumva stelele să spună că și fusese măritată? Dar căsătoria aceea nu fusese consumată, fusese declarată nulă. Iar ghicitorul care-i citea în palmă îi spuse că avea să moară tânără, și fără să-și împlinească menirea - în cazul când va mai avea un copil. Auzind asta, își trase mâna înapoi și strânse pumnul cu înfrigurare. Degeaba își mai amestecă tocmai atunci ghicitoarea mascată cărțile ce căzură de pe masă pe jos. Gabrielle o luase la fugă. Dar fu prinsă în brațe de *Madame*, sora regelui, care o duse în încăperea cea mai depărtată, având grijă să încuie cu cheia toate ușile prin care treceau.

— Iubita mea prietenă, sunt mai mult ca oricând

încredințată că ai să-ți vezi visul cu ochii, o mângâie Catherine, dorindu-i-o din toată inima.

Dar Gabrielle abia mai putu șopti:

— Îmi stau împotrivă constelațiile și liniile palmei, ca să nu mai pun la socoteală cărțile.

— Dar voința regelui? îi aminti prietena.

— Nu-mi mai poate fi de nici un folos, susținu Gabrielle cu glasul stins.

Madame, sora regelui:

— Te trag pe sfoară. Eu respect tainele cerului, dar trei ghicitori care se pizmuiesc unul pe celălalt nu tălmăcesc la fel decât dacă îi pune cineva la cale.

Gabrielle, plângând cu sughițuri:

— Și totuși n-au mințit. Sunt într-adevăr însărcinată și copilul pe care îl port în pântece mă va împiedica să-mi împlinesc menirea.

Deodată își cuprinse prietena după gât, rugând-o:

— Să nu-i spui nimic!

Catherine o sărută și cu un zâmbet duios o încredință:

— Ei, acum totul are să se îndrepte!

Dar Gabrielle își arătă îndoiala și o ținu morțiș:

— Copilul ăsta îmi pecetluiește soarta.

Înainte de a pleca, Catherine o sfătui să nu-l mai alunge pe tânărul Sablé, ci să asculte ce născocise, căci e credincios și inimos.

— Nu poate să-mi ajute cu nimic.

— El ți-a ticluit cântecul, încântătoare Gabrielle. Cântecul pe care acum îl cânta cu toții. Ce-ar fi să plece să-i aducă?

— Pe cine? Ca să-i îndemne să cânte? Dar ura zbiară mai tare și le acoperă glasurile.

Până la urmă, Gabrielle făgădui totuși sorei regelui să-i îndeplinească dorința. Și după convorbirea cu pajul, îl învoi în numele regelui, iar Guillaume porni în galop acasă, în ținutul lui de baștină Touraine, acolo pe unde curge Loira.

Întru acestea Gabrielle ar fi dorit să se suie într-un turn și să cheme în ajutor; atâta teamă și atâta mânie i se adunaseră în suflet, mai cu seamă de când aflase cele mai noi întâmplări.

Noul cancelar era omul ei. În locul bătrânului de Cheverny, care nu mai putuse fi păstrat, în ciuda legăturilor sale cu doamna de Sourdis, scumpa domniță numise pe un domn de Sillery. Dar trebuise să folosească toată trecerea ei pe lângă rege spre a dobândi în cel mai apropiat sfat al său un om de încredere față de doi vrăjmași, Villeroy și Sully.

Regele făcea lucruri ce se băteau cap în cap. Când *Madame*, sora lui, îl înștiință despre starea iubitei șale și-l rugă stăruitor s-o mângâie, îl copleși duioșia și nu numai că se grăbi să repete între patru ochi Gabriellei jurămintele sale - dar de data asta aduse cu sine și un inel. Era un inel ciudat, pe care episcopul de Chartres i-l pusese în deget la încoronare, cununându-l cu Franța.

— Sire, ce faceți? îl întrebă Gabrielle și - spre marea ei groază - vorbi mai mult decât era bine pentru dânsa: Zodiile mele preschimbă darul ce-mi faceți într-un semn prevestitor de nenorociri!

Dar Henri o liniști:

— Dragostea mea! Noi doi nu putem fi nicicând unul altuia pricină de nenorociri. Avem amândoi aceeași stea - Franța!

Și inelul cel plin de tâlcuri și de nestemate lunecă din degetul lui în degetul ei. Gabrielle își înăbuși un țipăt: inelul o frigea și, scuturându-și mâna, îi scăpă din deget, pe jos.

Henri băgă de seamă că dânsa nu mai avea puterea și hotărârea de odinioară. Își spuse că desigur sarcina trebuie să fie de vină. Dar propria-i șovăială? El de ce șovăia? Nu exista decât un singur motiv: starea finanțelor regatului, banii mulți ce-i datora marelui duce de Toscana.

Cine era dar omul cel mai potrivit să-l ajute? Îl pofti la el pe Rosny. Bunul slujitor al stăpânului său, cu mintea lui credincioasă și cumpănită, trebuie să fi uitat între timp cearta pe care o avusese cu ducesa de Beaufort. Și chiar dacă n-a uitat-o, vrajba aceea supărătoare și nelalocul ei trebuie să fi dat totuși de gândit unui cap care nu știe ce-i înflăcărarea. „Acum are să se dea mai ușor pe brazdă decât înainte și nu fiindcă i s-ar fi muiat cumva inima, ci fiindcă slujba - slujba în primul rând - îi cere domnului de Rosny să-mi împuținеze grijile și nu să le înmulțească!” Așa gândea Henri când îl pofti la el pe ministru.

Dar fără să știe nici el singur de ce, începu convorbirea oarecum rușinat. Luând-o de departe, după o seamă de ocolișuri, ajunse, în sfârșit, la planurile lui de însurătoare, de parcă nu inima l-ar fi îmboldit, ci grija pentru binele statului. Arătă că până și Papa îi cerea să se hotărască de vreme ce părea, în sfârșit, gata să încuviințeze desfacerea primei căsătorii.

— Dacă ar fi după mine, rosti Henri de parcă și-ar fi cerut iertare, sigur că aș dori ca viitoarea mea soție să fie înzestrată cu toate cele șapte virtuți și, în afară de frumusețe, cinste, cuget neșovăielnic, minte ageră, obârșia înaltă și rodnicia trupului să mai aibă și avere mare. Dar o asemenea femeie nu există, adăugă el - în nădejdea unei verbe de îmbărbătare, care nu veni însă. Ia să ne gândim împreună, zise Henri rugător - dar trebui să înșire singur prințesele, pe cele spaniole, pe cele germane și pe cele din însăși stirpea lui.

Aveau toate prea puține din cele șapte virtuți, iar despre prințesele protestante nici vorbă nu putea fi. E adevărat, ducele Florenței avea o nepoată destul de frumoasă, trandafirie și bălaie.

— Dar se trage din neamul bătrânei regine Catherine, care a făcut atâta rău regatului și mie.

În felul acesta, Henri preîntâmpina primejdia cea mai

mare. Acum era rândul credinciosului slujitor, care își uimi stăpânitorul. Căci Rosny nu-l contrazise. Deși era vădit că părerea ce o arăta nu se potrivea cu firea lui, susținu că nici bogăția, nici sângele regesc nu erau neapărat trebuincioase. Regele dorește o soție care să-i placă și să-i dăruiască urmași. Prin urmare n-are decât să vestească în întreg regatul că toți părinții care au fete frumoase și bine făcute, între șaptesprezece și douăzeci de ani, sunt poftiți să le aducă în capitală.

Șaptesprezece până la douăzeci de ani Gabrielle nu-i mai avea de mult. Și Henri înțelese că Rosny se întrecea în supunere și ascultare pentru a-l descuraja. Strămuta dorințele regelui în lumea basmelor: tați care să-și aducă din toate ținuturile fetele, spre a le supune alegerii; fete, bine păzite într-o casă în care regele să se poată desfăta privindu-le. Și după ce le va fi cercetat destulă vreme și se va fi încredințat de cele mai tăinuite frumuseți ale lor, să poată ști și care dintre ele i-ar naște feciorii cei mai vrednici.

— Cu toate că, adăugă domnul de Rosny, lăsând deoparte ironia și basmele și trecând la dăscălire, tărâm în care era la el acasă, cu toate că oamenii mari și prinții de seamă au dat viață unor copii slăbănogi, așa cum se poate dovedi cu nenumărate pilde din istorie.

Și începu să le înșire pe degete, trecând de la nume fabuloase, scoase din cele mai vechi legende, la regii perși și împărații romani, fără a uita pe vreunul și sfârșind cu Carol Magnul.

„Înțelepciune trasă din hrisoave!” gândi Henri. Încă o mărturie despre mediocritatea omului pe care își pierdea vremea ascultându-l. Și rosti tăios:

— Să nu ne mai ascundem după deget. Știi prea bine despre cine-i vorba. Cu asta n-am spus însă de fel că am s-o și iau de soție, zise Henri dând un pas înapoi, cu gândul să-l potolească pe cel ce ar fi încercat să-i stea împotrivă.

Îți poruncesc să vorbești fără ascunzișuri și să-mi spui, între patru ochi, tot adevărul.

Ce-i mai rămase dar ministrului de făcut decât să arate deschis regelui că legătura sa cu ducesa de Beaufort era îndeobște rău văzută. Mai era nevoie s-o repete?

— Chiar și maiestatea-voastră, are să se rușineze atunci când n-are să mai ardă în văpaia dragostei.

Porunca ce o primise de a vorbi deschis îndreptățea și această frază. După aceea continuă:

— Succesiunea maiestății-voastre va fi oricum contestată, chiar și cei doi fii pe care îi aveți se vor certa pentru ea, căci cel dintâi este rodul unui îndoit adulter, iar celălalt numai al unuia singur. Ca să nu mai vorbim de copiii pe care îi veți avea mai târziu, căsătorit fiind: aceia se vor socoti singurii urmași legitimi.

Dar până la urmă Rosny, adică Sully, o scrânti totuși; glasul îi devenise îngăduitor și această îngăduință trăda îngâmfarea.

— V-aș ruga să vă gândiți în liniște la toate astea, înainte de a vă mai spune și altele.

— Ai spus destule și până acum, i-o tăie Henri supărat și-i făcu semn că poate să plece.

Îi plăcea să i se spună în față așa-numitele adevăruri. „Oamenii au totdeauna de spus felurite lucruri, pline de miez; vorbele lor îmi dezvăluie gândurile pe care le nutresc și, într-o privință nu greșesc”. Dar nici vorbă să spună tot adevărul. „Ce știu eu?”. Cu toate acestea convorbirea cu Rosny îi lăsase în suflet un fel de ciudă, dar nu fiindcă trebuise să audă că, rege fiind, va avea a se rușina. Dacă dumnezeu îți dăruiește o viață mai lungă, ai a te rușina de multe lucruri și fapte de care nu te poți lepăda. „Comoara mea, iubita mea dragă, ce bine ar fi ca dintre aceste așa-numite adevăruri să nu ți se potrivească atât de multe! Trebuie să ți le trec la socoteală, mi-e ciudă pe tine și nu știu nici care va fi sfârșitul.”

Dar Gabrielle, care cunoștea sfârșitul, se înverșună să-l grăbească. În vremurile ei bune, primise cu nepăsare tot ce-i hărăzise soarta, iar când luptase, o făcuse fără zor. Acum devenise deodată foarte grăbită și în fiece noapte, în alcov, stăruia, își cerea dreptul despre care mai înainte nu suflase niciodată o vorbă: dreptul de a fi înălțată, pe care nu accepta să-l exercite decât domnul și stăpânul ei. Încântătoarea Gabrielle de odinioară nu se sinchisise de farmecele ce-i fuseseră dăruite de fire și de noroc. Sărmana Gabrielle de acum începu să bată monedă din frumusețea ei. Aminti regelui de norocul pe care i-l adusese. Când i-l adusese, însă, o făcuse fără a-și da seama, în chip firesc, așa cum crește iarba.

Acum când îndrepta, serile, luarea-aminte a regelui asupra pântecelui ei și se fălea cu sarcina de dragul căreia el ar fi trebuit s-o ia de soție, amândurora li se făcea inima cât un purice. Lui Henri, din pricina schimbării ce se petrecuse în dânsa. Gabriellei, fiindcă invoca ființa copilului care avea s-o doboare, după cum arătau, fără putință de îndoială, stelele și liniile palmei. Dacă ținea la viață, trebuia să renunțe la țelul ei: lucrul era limpede și ușor de înțeles, chiar fără ajutorul stelelor. Dar împotriva științei și voinței ei, domnița se lăsa stăpânită de dureroasa voluptate de a-și grăbi sfârșitul - și această voluptate o făcu aproape să-și piardă răsuflarea, căci contrazicea și rațiunea și spiritul de conservare.

Henri o mângâie pe aceea care se prăbușea. Îi pierise ciuda, iar ura bolnăvicioasă a Gabriellei, dacă cumva își ura atunci iubitul, se topi în lacrimile ce le vărsă și din nou își dăruiră fericirea unul celuilalt. Iar plăcerea, patima, duioșia îi încredințară pe amândoi că se mai aflau încă prinși în vechiul cerc de bucurii ale simțurilor și ale inimii. Un alt cerculeț însă, inelul de aur, o mâhnise atât de râu când lunecase din mâna lui într-a ei, încât îl lăsase să cadă.

Ieșiră din nou călări la vânătoare. Henri o lăsa rareori

singură. Căci îi simțea spaima și avea și el temerile lui în ceea ce o privea, deși nu temeri deslușite, ce pot fi împrăștiate prin anume măsuri. Într-un rând se înapoiau pe la scăpătatul soarelui, însoțiți doar de doi gentilomi, Frontenac și Agrippa d'Aubigné. Ajunseră câteșipatru în oraș pe malul stâng al fluviului, în locul numit Quai Malaquais, la oarecare depărtare de vechile poduri. Lucrările de ridicare a noului pod, începute de regele Henri, se opriseră un timp din pricina greutăților prin care trecuse regatul; acum fuseseră reluate, dar până una-alta trecerea pe celălalt mal se făcea cu barca. Se urcară așadar în barcă; barcagiul era posac, nu-și privea mușteriii și nu-i recunoștea. Dar regele începu să-l descoasă, căci îi plăcea să audă adevărul din gura oricui.

— Ce părere ai de pacea încheiată de rege?

Barcagiul:

— Care pace, că eu n-o simt de fel. Mereu dări peste dări: plătești pentru toate, chiar și pentru luntrea asta păcătoasă. Cum să-ți mai ții zilele?

Regele:

— Și regele nu vă mai ușurează de dări?

Barcagiul:

— Regele ar fi el cum ar fi; dar are o țiitoare care îl usucă cu rochiile ei scumpe, cu tot felul de zorzoane și cine crezi că plătește toate astea? Noi. Și dacă i-ar fi măcar credincioasă. Da' se zice că mereu calcă pe de lături.

Regelui îi pieri râsul. Ducesa de Beaufort era înfășurată într-o mantie largă și gluga îi acoperea în întregime fața. Barca trase la mal, cei doi seniori săriră din ea și întinseră mâna doamnei, s-o ajute să coboare. Regele ieși cel din urmă din barcă.

— Să știi c-am să-i spun! îi strigă vâslașului ce se depărta.

Omul ciolănos, plecat asupra vâslelor, nici nu întoarse capul.

Ducesa însă se adresă cu glas tare regelui, încât putu fi auzită și de cei doi seniori și de barcagii:

— Să fie spânzurat!

De vorbele acestea se sperie cu adevărat numai unul dintre cei de față: Agrippa d'Aubigné. Căci Henri era obișnuit cu firea supărăcioasă ce o dovedea scumpa domniță în ultimul timp. Și totuși nu trecuse mult de când îl rugase să-l ierte pe ucigașul care fusese prins, fiindcă își pusese ea viața în primejdie. Henri încercă s-o îmbuneze.

— Dă-l naibii de nenorocit! Foamea l-a înveninat. Ceea ce vreau eu e să nu mai plătească nimic pentru barcă! Atunci poți să fii sigură că are să cânte toată ziulica: „Trăiască Henri! Trăiască Gabrielle!”

După câțiva pași, Gabrielle o luă însă de la capăt. Își dăduse pe spate gluga și glasul îi răsuna când a amărăciune, când a durere:

— Omul a fost pus la cale. Vor să vă arate că poporul mă urăște. Sire! Când, după atentatul împotriva sacrei voastre persoane, mulțimea ne-a dus caii de dârlogi, poporul nu m-a urât. Și știți prea bine ce s-a strigat după aceea în curte, sub ferestrele mele. Poporul nu m-a urât.

— Dar nici nu-i vorba de ură doamnă!, o încredință Henri.

Și cuprinzând-o cu brațul, o simți tremurând toată sub mantia-i largă.

— Nu ți-ai făcut niciodată dușmani. Ai fost totdeauna bună și, mulțumită domniei-tale, am devenit și eu mai bun. L-am iertat pe Mornay pentru tratatul lui împotriva liturghiei, fiindcă i-ai luat apărarea. Mulțumită mijlocirii domniei-tale l-am primit din nou lângă mine pe Agrippa, ori de câte ori a avut mâncărime de limbă. Te iubesc, nu te neliniști.

Vântul sufla rece. Henri o înfășură mai strâns în pelerină. Și scâncetul Gabriellei se auzi înăbușit de stofa ce o ferea de frig:

— De ce mă urăsc? Nu vreau să mor.

Întru acestea ajunseră la casa ei. Deodată, Gabrielle strigă înspăimântată:

— Sire! Scumpul meu stăpân! Hai să încălecăm. Să vedeți că poporul mă iubește.

În clipa aceea și Agrippa d’Aubigné se simți îndemnat să rupă tăcerea-i temătoare. Toată lumea știa doar ce se întâmpla. Fiecare auzise sau văzuse ceva. Toți bănuiau câte ceva, numai regele nu bănuia nimic.

— Dați-mi ascultare, sire! se rugă Agrippa. Doamnă ducesă, vă rog să nu vă supărați de cele ce-am să spun.

Henri nu-l mai recunoștea pe cutezătorul și bătăiosul Agrippa, căci avea în fața lui un Agrippa care nu era în apele lui și se bâlbâia ca un păcătos prins asupra faptului.

— Ar fi trebuit să vedeți astăzi în capitala voastră o mulțime de norod de la țară. Urma să se adune în cete mari în fața Luvrului, să ceară să vă arătați și să-i dați ascultare. Norodul v-ar fi îndemnat să cutezați și să-i dați o regină de același sânge cu el.

— Și unde sunt oamenii? întrebă Henri. De ce nu-i văd? De unde au venit? întrebă cu aprindere.

Agrippa:

— De pe tărâmurile Loirei.

Henri:

— Înțeleg. Călătoria pe Loira. De pe țărm, un țăran mi-a făgăduit: Vă vom apăra regina ca și pe maiestatea-voastră. Dar eu nu i-am chemat. Și nici nu-i văd aici. Ce s-a întâmplat?

Agrippa:

— Când au ajuns în dreptul Arsenalului și au dat să intre în oraș, domnul de Rosny i-a silit, scoțând trupele, să facă imediat cale întoarsă. Iar pe conducătorul lor l-a arestat.

Henri:

— Pe omul care a făgăduit să ne sară într-ajutor? Asta nu îngădui!

— De adus încoace, i-a adus altul, șopti Agrippa - și privi cu teamă în jur, să nu-l audă cineva.

Frontenac făcea și el aceeași mutră, căci amândoi știau multe și tăcuseră multă vreme. Vânt, întuneric, taine - și cei patru rămaseră pe loc. Cine avea să rupă tăcerea, cine avea să facă primul pas?

Gabrielle.

— E vorba de domnul de Sablé, zise. Eu l-am trimis. A avut ghinionul să-și îndrume oamenii prin fața Arsenalului. Sire, pe mine să mă pedepsiți, nu pe el.

Henri nu-i dădu nici un răspuns, ci îi porunci lui Frontenac s-o conducă pe ducesă acasă. Iar el plecă însoțit de Agrippa până la cele dintâi străji. Acolo prietenul se opri. Henri o luă înainte, dar se întoarse și rosti:

— Îți mulțumesc, bătrâne.

Un străjer ridică felinarul și Agrippa recunoscu pe chipul lui Henri chinurile conștiinței. Dar ele nu-l înduplecară de fel, și Agrippa își recăpătă glasu-i cutezător:

— Îmi mulțumiți prea târziu. Ce bine ar fi fost să fi vorbit înainte de a fi prea târziu! La început au fost numai câțiva cei pe care ar fi trebuit să-i surghiuniți și să le smulgeți colții. Acum conjurația e atât de întinsă, încât nici nu se mai cunosc unii pe alții. Dar fac cu toții parte din ea și toți vor fi complici: și eu, și maiestatea-voastră.

Rostind aceste din urmă vorbe, cele mai cutezătoare, scundul Agrippa făcu o săritură și salută cu picioarele rășchirate, măturând pământul cu pălăria. La drept vorbind, el părea cel care-l concedia pe rege.

Henri se încuie în odaia lui. „Să facă socoteala, să tragă o linie și să scrie suma, după pilda cuiva care stă la Arsenal. Acela are conștiința curată ce-o dau socotelile limpezi, iar de altceva nu se sinchisește. El îmi poate dovedi oricând că țăranii s-au ridicat ca niște răzvrătiți împotriva capitalei mele, iar cel ce i-a adus e închis pe bună dreptate în turn, dat fiind că e tânăr și cutezător. Eu

nu pot să mai fiu așa, altfel aș ști ce am de făcut”.

Alergând prin odaie, răsturnase două căni mari și sunetul metalului vibra îndelung. Iar când, în cele din urmă, regele suspină tare, de undeva din umbră se ivi făptura țeapănă a primului său camerier, d’Armagnac.

— Sire, începu d’Armagnac fără a i se fi îngăduit să vorbească, cu un glas foarte asemănător celui pe care regele îl auzise de curând.

Întâi Agrippa, apoi ăsta, toți bătrânii au început deodată să se umfle în pene.

— Ce poftești?

— Trebuie să aflați adevărul! zise dârz domnul d’Armagnac. După aceea veți proceda ca un mare rege.

Henri spuse:

— În privința măreției știm cum stăm. Adevărul însă nu-l cunoaștem. Îl cunoști tu cumva?

— Îl știu medicii. Medicii maiestății-voastre, repetă cel care fusese alături de el toată viața.

Apoi o lăsă ceva mai moale și strâmbă din gură.

— Mi s-au destăinuit mie.

— De ce nu mie? întrebă Henri, ridicând din umeri. Cei din tagma lor sunt mai ceremonioși de obicei. Când am fost bolnav s-au adunat cu mic cu mare în jurul patului și primul meu medic, La Rivière, mi-a ținut discursuri grave. Se înțelege că cel ce mi-a cercetat trupul știe câte ceva din ceea ce sunt cu adevărat.

— Domnul La Rivière n-a avut curajul să vi-o spună în față.

De data asta d’Armagnac vorbi în șoaptă, cu ochii în pământ. Henri păli:

— Spune repede! E vorba cumva de ducesa de Beaufort!

— Și de dânsa.

Bătrânul încercă din nou să ia o înfățișare solemnă, dar glăsui cam deznădăjduit.

— Nu veți mai putea face copii.

Henri se așteptase la cu totul altceva.

— I-am și făcut. E însărcinată.

Dar auzi:

— E cel din urmă. De când ați fost bolnav nu veți mai putea - așa susține domnul La Rivière.

Regelui îi pieri glasul. Prin cap i se învălmășeau idei, gânduri, hotărâri; d'Armagnac le urmărea pe toate. Și cu cât se ciocneau mai multe, cu atât primul-camerier era mai încredințat că știe care va fi hotărârea cea din urmă, aceea care trebuia să vină fără greș și să pună capăt la toate. „S-a făcut, băgă de seamă, la un moment dat, d'Armagnac. A luat ultima hotărâre și n-are să și-o mai schimbe. Femeia de la care are feciorii îi va fi soție, căci alți copii n-are să mai aibă".

Primul-camerier se trase deoparte; stăpânul n-avea să-i împărtășească lui ce hotărâre luase, căci era o hotărâre care avea tăria destinului, și nici o vorbă, fie în sprijinul, fie împotriva ei, nu mai putea să aibă vreo însemnătate. Dacă ar fi fost însă întrebat, d'Armagnac ar fi spus că ar trebui să se vadă dacă domnul La Rivière nu-i cumva înțeles cu ducesa de Beaufort. Și chiar dacă nu era înțeles, poate că de bunăvoia lui ținea să-i facă pe plac. Medicul credea poate că în felul acesta îl slujește pe rege. D'Armagnac însă nu socotea că procedând astfel îl slujește cum trebuie. Medicul minte. Regele, fără îndoială, mai poate să aibă copii, iar minciuna aceasta vine prea târziu. Acum regele s-a hotărât, dar, împinși de aceleași pricini ca și el, se vor hotărî și vrăjmașii ducesei.

Și, îmbătrânit dintr-o dată cu mulți ani, bătrânul d'Armagnac se opinti cu greu să ridice cele două căni ce căzuseră. Regele se încredea în medici. În astrologi n-avea nici o încredere, așadar cu atât mai mult se încredea în medici. Dar ei nu mai puteau fi de nici un folos. Căci Gabrielle era pierdută.

DESPRE CONȘTIINȚĂ

Casa cămătarului Zamet era cufundată în tăcere, deși se afla pe strada zgomotoasă care pornea de la poarta Saint-Antoine. Această stradă a triumfurilor și intrărilor sărbătorești se lărgea spre dreapta formând Piața Regală care, începută de regele Henri, se mai afla încă în lucru. Casa lui Zamet, aflată în partea opusă pieței, nu numai că era îndreptată cu spatele către frumoasa stradă, dar un zid înalt o ferea de privirile trecătorilor: pentru a ajunge la locuința aceea neobișnuită, trebuia să intri într-o ulicioară îngustă, apoi să te abați într-o fundătură. Uneori se întâmpla ca poarta de fier să se deschidă pentru câte cineva. Într-o zi, în zori se dădu într-adevăr în lături ca să intre oaspetele care bătuse în ea.

Omul păși într-o curte largă și cercetă pe îndelete cu o privire de bun cunoscător întinsele acareturi ale vilei în stil italian. Toate clădirile erau scunde, iar arcadele și terasele zvelte, elegante, parcă suspendate în văzduh. Așa încât cine știa să se bucure de viață se putea desfăta acolo în voie când vremea era frumoasă și grădina își răspândea miresmele. Corpul principal, băile, grajdurile, birourile și odăile slujitorilor erau bine împărțite, fără nimic pompos - „căci, spre deosebire de barbari, noi nu depășim niciodată măsura”, își spuse oaspetele.

După aceea îl întrebă pe portar dacă stăpânul s-a sculat. Acesta îi răspunse că nu știa. Fiindcă, după ce plecau cei din urmă oaspeți, stăpânul se odihnea puțin, apoi își petrecea ceasurile din zorii dimineții în odaia de dormit, la masa de lucru, și nu îngăduia să fie tulburat. În afară de anume împrejurări - adăugă, însă, îndată, slujitorul cu o ciudată smerenie. Oaspetele nu părea a fi prea bogat,

totuși fu însoțit, fără multă vorbă și în vârful picioarelor, spre casă. Înăuntru îl întâmpină cu plecăciuni un majordom care își duse degetul la buze ca semn că știe să tacă, apoi o luă înaintea tainicului oaspete și, după ce zgârie încetișor peretele, puse în mișcare mecanismul nevăzut.

Sebastian Zamet nu se îndeletnicea cu socoteli, cum ar fi fost de așteptat. Tainicul oaspete ajunsese pesemne puțin prea repede în odaia financiarului și-l află încă aproape închinându-se. Ori cel puțin așa părea, căci, îmbrăcat cum era în halatu-i de mătase, Zamet se ridică grăbit de jos. Lumina zorilor de iarnă încerca să dovedească flăcăruile lumânărilor.

— V-ați sculat de mult. Păreți istovit, observă messer Francesco Bonciani, agentul marelui duce de Toscana

— Vă așteptam, dădu răspuns cizmarul Zamet, și făcu o plecăciune asemănătoare cu aceea a majordomului.

La drept vorbind nici nu se culcase încă, sufletul îi era plin de neliniște și singura-i grijă să ascundă acest simțământ. Agentul politic îl scăpase însă oricum din ochi, căci își rotea privirile prin bogat împodobita odaie de culcare. Avea mai multă înclinare către frumusețea lucrurilor decât spre observarea oamenilor. Pe aceștia îi cunoștea și fără a-i cerceta; așa de pildă i se părea foarte firesc ca un om al banului, de obârșia cea mai de jos, să-și facă dimineața rugăciunea. Căci cine să păstreze credința, dacă nu asemenea oameni!

Privirea oaspetelui rătăcea dar de la gingașele coloane ale patului din lemn de trandafir la damascul cu care erau îmbrăcați pereții.

— S-a schimbat ceva aici, observă.

— Doriți să luați dejunul? îi tăie repede vorba Zamet. Dau îndată porunca.

Dar în loc să se apropie de pâlnia tubului prin care lua legătura cu slujitorii lui, își apropie mai întâi obrazul de

lumânări și le stinse, suflând în ele. Colțul odăii rămase astfel în umbră, dar Bonciani descoperi cu atât mai ușor tabloul. Și rosti:

— Știam.

— Ce? întrebă Zamet, căindu-se amarnic că uitase să ascundă tabloul.

Iar supărătorul oaspete adăugă:

— Ați făcut bine că ați stins lumânările. Asemenea culori strălucesc de la sine, ca nestematele.

Știa totuși prea bine că nici pietrele prețioase, nici amestecurile de ulei și de prafuri colorate nu strălucesc de la sine. Ci numai datorită bogăției. Și fie că lauda bogăției era vrednică de un cuget înalt sau nu, Bonciani nu se putea împiedica să-i aducă omagii. Îi disprețuia pe bogătași, dar venera ideea bogăției: asta îi era scuza.

Zamet îl pofti stăruitor să se așeze, și îngrămădi perne peste perne în jeț. Dar Bonciani nu se lăsa urnit din fața tabloului. Ghici numele pictorului după măiestria penelului și își dădu seama că avea în față o primă schiță, completată mai târziu.

— Dacă ar fi lăsat-o cum era, ar fi fost, fără îndoială, mai bună. Aș putea să pun rămășag că transpunerea în mare, la care un asemenea barbar nu renunță niciodată, a făcut să pălească farmecul și mai puternic al inspirației. Geniul ăsta i-a studiat pe maeștrii noștri italieni, dar n-a înțeles tocmai ce-i mai important. Nici chiar cu prețul celor mai mari sforțări, nu poate depăși aria simțurilor. Carne în culori vii, și iarăși carne, dar în lumea desăvârșirii, care este de natura spirituală, nu poate pătrunde.

— Vă rog, poftiți, îl rugă din nou Zamet, arătându-i masa încărcată, care se ivise fără zgomot din dușumea.

Dar Bonciani continuă să vorbească.

— Totuși, la început a fost inspirat. Regele înălțat pe tronul lui, întruchipând ideea maiestății, iar lângă el, rostogolită, iubita goală. Îți vine să plângi că n-a izbutit. Ce

n-ar fi făcut oricare de-ai noștri dintr-o asemenea idee!

— N-ar fi făcut nici o scofală, răspunse Zamet, căci zarafului nu-i plăcea să-și vadă nesocotită avuția. Artiștii nu mai au astăzi stofa nimerită pentru idei cutezătoare. Și trebuie îndrăzneală, nu glumă, ca să vinzi regelui pânza și mie schița. E adevărat că i-am oferit mai mult decât i-ar fi dat oricare altul în toată Europa.

Bonciani își întoarse capul către dânsul.

— Sunt în măsură să vă ofer de două ori pe atâta, în numele marelui duce.

— Respectul ce-l datorez înălțimii-sale m-ar îndemna să-i cedez fără bani acest neînsemnat obiect, zise Zamet și duse mâna la inimă, căci îi zvâcnea de spaimă. Dar regele nu mi-ar ierta-o niciodată, încheie cu glasul stins.

Acum, agentul politic se întoarse cu tot trupul spre el. Șovăielile acestei creaturi nu-l interesau câtuși de puțin: aruncă numai o privire fugară asupra făpturii lui, asupra umerilor căzuți, șoldurilor ca de femeie, chipului pe care setea de câștig îl făcea poate câteodată aspru, dar care acum era inexpresiv ca al unui rob. Nu merita să-l privești. Și Bonciani nici nu-l mai învrednici cu vreo privire - în schimb Zamet holbă ochii la neliniștitorul oaspe, neputând să-și ia privirea de la el. Deoarece simțea că omul acela uscățiv, dar altfel bine clădit, cu hainele purtate și răspurtate, avea să-l vâre în cele mai mari încurcături. Faptul că le prevăzuse de câtva timp nu-i putea fi de nici un folos. Și deodată Zamet începu să se tânguie că stridiile prăjite se vor fi răcit, de bună seamă.

— Am să poruncesc să se pună altele la prăjit.

— Nu-i nevoie, îl opri Bonciani. Tot nu le mănânc. Sau am să le mănânc totuși din considerație pentru faima bucătăriei domniei-tale.

Drept care se așeză și începu, pasămite, să se hrănească. Însă gura-i știrbă nu părea să mestece cu adevărat. Deasupra obrajilor supți se boltea o frunte mare.

Dar era cu neputință de ghicit dacă fruntea îi era prea înaltă, ori avea un început de pleșuvie. Bonciani nu se sprijinea în coate și nu-și pleca de fel capul, așa că atunci când Zamet se încovoia peste farfurie, asupra lui luneca o privire necruțătoare. Oaspetele tăcea și-l lăsa să mestece, dându-i astfel un termen de grație, cum știa prea bine și Zamet. Cu gura plină, zaraful încerca să-și prelungească scurtul răgaz, cerându-și iertare că, fiind vineri, nu-i putea oferi decât mâncăruri de pește, calcan fiert cu scoici și preparat cu savurosul sos a cărui rețetă era o taină. Sosul acesta îi plăcea mult regelui, din pricina tarhonului care îi amintea de ținutul lui de baștină, Béarn.

Și Zamet se grăbi să mai toarne un pahar oaspetelui; pe cel dintâi îl golise fără a se fi schimbat nimic în bine. Vinul alb încălzea repede: privirea lui Bonciani rămase însă și mai departe glacială. Zamet se înciudă: ce-și închipuie coate-goale ăsta, deprins să mănânce pe sponci și pe care marele duce îl plătește cu bani numărați! Pentru că un stăpânitor bogat știe cui cât trebuie să-i dea: simbria cea mai mică se cuvine tocmai unuia ca ăsta care postește de bună voie, iar în loc de orice alte comori se mulțumește cu creierul lui. Pe unul ca ăsta îl folosești și-l pui să facă în ascuns treburile primejdioase; în schimb ambasadorul oficial al ducelui îl reprezintă cu mare pompă, dar se ocupă rareori cu ceea ce-i mai important.

— Nu mai luați nimic? întrebă Zamet, doritor să pună capăt și gustării și vizitei aceleia matinale.

Dar bănuia că n-are să-i meargă. Și, cu adevărat, oaspetele începu să vorbească.

— Numai la Zamet se mănâncă așa cum trebuie.

Stăpânul casei răsuflă ușurat.

— La fel spun toți. Știți doar, domnule Bonciani, ce mediocră e bucătăria acestei Curți.

— Eu nu mă duc la Curte, dădu răspuns agentul, ajungând astfel cu atât mai repede acolo unde voia să

ajungă. Am vorbit de bucătăria domniei-tale pentru că, în anume împrejurări, și marile afaceri de stat pot fi limpezite cu ajutorul bucătăriei.

„Asta se numește la el: a limpezi”, gândi zaraful și se posomorî, simțind cum se apropie ceasul destinului.

Bonciani vorbi din nou:

— Există două soiuri de oameni care susțin că pentru ei viața semenilor e sfântă. În primul rând cei care o consideră cu adevărat sfântă, dar aceștia sunt niște neghiobi, deși pot totuși deveni primejdioși dacă se apucă să ponegrească în fața obștei faptele cutezătoare, care n-au nimic de-a face cu conștiința, ori îndrăznesc chiar să trădeze ceea ce-i hotărât și nu mai poate fi schimbat.

Și rosti toate acestea pironindu-și privirile înfricoșătoare în ochii holbați din fața lui. După aceea continuă liniștit, de parcă ar fi citit dintr-o carte:

— În al doilea rând sunt cei care spun că n-ar ucide nicicând deoarece conștiința i-ar împiedica s-o facă, deși, la drept vorbind, au ucis de multe ori, după cum știe oricine. Suveranul nostru, marele duce, care este un stăpânitor înțelept și drept…

Bonciani se opri și făcu un semn cu capul spre ușă.

— Fiți fără grijă, îl încredință Zamet, resemnat acum la orice. Din principiu țin numai slujitori băștinași, care nu înțeleg limba noastră.

Iar celălalt vorbi din nou ca din carte:

— Prințul e dator să nu aibă altă conștiință decât conștiința puterii. Prințul nostru și-a ucis fratele și pe soția fratelui său, lucru știut de toți, deși nimeni nu suflă o vorbă, căci, în felul acesta, el și-a dovedit virtutea și tăria morală. De asta își dau mai ales seama oamenii de rând și slăbănogii, care nu vor ucide nicicând. Oamenii obișnuiți sunt în așa fel plămădiți, încât suferă bucuroși domnia ucigașilor, lucru care contravine numai la prima vedere înclinării lor de a da crezare ucigașilor de îndată ce aceștia

arată că respectă viața.

Bonciani goli al doilea pahar, dar își păstră paloarea pământie a obrajilor. Zamet nu înțelesese chiar în întregime savantu-i discurs, dar auzea cu atât mai limpede apropiindu-se pașii destinului.

Ridicând un deget, lung și galben ca de ceară, învățatul Bonciani urmă:

— Numai minciunile mari și bătătoare la ochi sunt crezute fără împotrivire. Cel care a răpus viața a treisprezece oameni cu otravă ori cu pumnalul, să nu spună: au fost numai doisprezece, ci: n-a fost nici unul. Lucrul acesta va fi crezut și va deveni chiar un adevăr de neclintit, dacă ucigașul are puterea de a sili poporul obijduit să-i dea crezare. După aceea nici n-are să mai aibă nevoie să folosească silnicia. Mulțimea va crede și va fi fericită.

Iscusitul Bonciani își dădea foarte bine seama că ar fi însemnat să strice orzul pe gâște dacă ar fi adresat alesele sale revelații unui om atât de comun ca Zamet. Dar el nu-l cinstea pe cămătar, oricum s-ar fi numit el; în fața lui avea însăși bogăția, o idee a cărei măreție și al cărei cuprins nu pot fi hotărâte de oameni. Căci dacă bogătașii sunt croiți dintr-un aluat de rând, nu încape îndoială că zodia lor exercită o tainică atracție asupra minunatelor, impresionantelor opere ori fapte pe care le plătesc cu banii lor. Sau, judecând mai bine, prețul operelor frumoase și al faptelor îndrăznețe nu se măsoară cu banii, ci cu nemernicia celor ce le plătesc. Arta nu știe ce-i conștiința. Gândirea n-are nimic de-a face cu conștiința. Amândouă pot dăinui numai mulțumită unui soi de oameni care nu cunosc piedici morale, deși și un financiar păcătos se poate simți îndemnat în slăbiciunea lui să îngenunche și să se roage. Dar e limpede că fără un Zamet n-ar putea exista un Bonciani.

În timp ce omul cu mintea iscusită își vedea dar de

treaba lui, care înainta binișor, Zamet se străduia, încordându-și toate puterile, să facă o încercare disperată - și care poate că nu era totuși chiar disperată. La urma urmei, avea înaintea lui un om fără căpătâi, un flăcău tomnatic și un spion care, oricâte mârșavii ar face, tot n-ar ajunge să se numere vreodată printre cei puternici. Ifosele pe care și le dădea nu făceau nici o para chioară.

— Scumpe domn, încercă Zamet. Asemeni domniei-tale și eu prețuiesc forma aleasă; cuvântarea domniei-tale îmi prilejuiește o încântare fără seamăn. Veți ierta dar omului cu mintea mai puțin șlefuită, care sunt eu, să nu vă răspundă cu cuvinte, îngăduiți-mi mai bine, deoarece sunt bogat, să vă arăt comorile tăinuite ale casei mele. E vorba de niște minunate capodopere ale artei giuvaergiilor. Liotă de linge-blide care zi și noapte își pierde vremea ori iscodește prin saloanele mele, habar n-are de existența lor. Domniei-tale am să-i arăt, însă, tot ce am mai scump, și nu numai spre a vedea, ci și pentru a alege tot ce i-ar fi pe plac!

După această ofertă, menită să-l cumpere, agentul secret își privi îndelung interlocutorul. Obrazu-i neted, mai neted decât poate fi fața unui om care gândește, se strâmbă și se brăzdă - nu deodată, ci treptat, încât după un răstimp Zamet se întrebă ce avea să urmeze. În cele din urmă în fața ochilor lui se ivi imaginea disprețului. Și niciodată până atunci, deși se întâlnise de multe ori cu el, nu avusese prilejul să vadă un dispreț atât de desăvârșit. Îngrozit de moarte, își păstră totuși destulă stăpânire de sine spre a-și putea spune: „Sebastiane, te-a făcut praf!” Renunță deci la orice fel de împotrivire și făcu un semn cu mâna cum că era gata să asculte orice i s-ar cere, ceea ce de altminteri se și aștepta din parte-i.

Drept care, Bonciani arătă victimei sale considerația formală, cu care n-o învrednicise până atunci; depărtarea sufletească o păstră însă că și mai înainte.

— Vrem ca o însemnată afacere de stat să fie terminată cu bine prin intermediul bucătăriei, zise agentul. Alegerea a căzut asupra domniei-voastre și a bucătăriei domniei-voastre. Vă felicit pentru cinstea ce vi se face.

— O favoare nemeritată, murmură nefericitul Zamet.

— Persoana, spuse Bonciani apăsând pe fiecare silabă, care a luat de multe ori și cu plăcere masa aici, va lua și cel din urmă prânz al ei în această casă.

— Am înțeles. Nici să nu vă gândiți că aș putea să nu dau ascultare înaltei porunci. Părerea mea neînsemnată, însă, care nu contează și pe care un om de rangul domniei-tale nici n-o va lua în seamă este… adică, vreau să spun: persoana cu pricina nu-și va atinge în nici un caz țelul. Atunci de ce s-o mai…

Și Zamet înghiți un cuvânt, după care întregi:

— De ce să-i mai servim o mâncare care să nu-i priască?

— Ba are să priască foarte bine. Desigur nu persoanei care o va înghiți, ci înălțimii-sale marele duce. Și apoi și regelui Franței. Până la urmă întregii creștinătăți. Tabloul pe care-l cumpăr de la domnia-ta are să circule curând în toată Europa. Carnea asta care se lăfăie nerușinată lângă cel ce întruchipează maiestatea are să încredințeze Curțile și popoarele că nu există altă nădejde de mântuire decât aceea ca dumnezeu să intervină cu sfânta-i mână.

„Să fie oare mâna bucătarului meu chiar așa de sfântă? se întrebă în sinea lui Zamet, îndoindu-se foarte. Dar poate că are să facă totuși o faptă bună. După cum nu-i mai puțin adevărat că pentru asta se poate ajunge și la spânzurătoare ori pe roată. Oricum, e prea târziu să ne mai arătăm temerile. Iar cel mai de temut e omul care se află aici, în odaia asta. El sau eu? Ce-ar fi să-mi… chem oamenii și să-l fac dispărut?” se gândi Zamet. Dar nu-și duse până la capăt gândul. O privire pătrunzătoare a lui Bonciani făcu să-i treacă pofta.

— Sunt gata, bâigui Zamet. Sunt dornic să agonisesc un

merit atât de mare. Din păcate îmi lipsește mijlocul potrivit pentru - cum să spun - pentru a atrage aici persoana știută.

— Are să vină ea singură când o bate ceasul, fu răspunsul.

Și agentul ursitei scoase o hârtie și citi știrile primite de la Benoît, duhovnicul regelui. Zamet, cu ochiul lui încercat și ager, văzu înainte ca Bonciani să fi împăturit la loc hârtia că aceasta era albă. Dar chiar dacă ar fi fost scrisă, era cu neputință ca ceea ce Bonciani susținea că citește să fie cu adevărat așternut acolo. Asemenea lucruri nu se pun pe hârtie cu semnătura și pecete, ci pesemne că cei doi se legaseră fără martori și fără a lăsa urme. Încât tocmai hârtia aceea albă îl încredință pe Zamet și-i înlătură orice gând de a încălca cele ce fuseseră hotărâte.

Chiar și după ce Bonciani se înfășură de mai multe ori în stofa vălurită ce închipuia o mantie și plecă, Zamet continuă să se jure, mormăind, că va sluji cu credință. De-abia când nepoftitul ieși pe poartă, Zamet încremeni. Își ridică amândouă brațele deasupra capului, suspină din adânc, încercă să și îngenunche - dar renunță repede și rămase locului nemișcat, copleșit de lovitura ce o primise. Iar conștiința îi spunea: „Eu, Sebastian Zamet, cizmarul Zamet, trebuie s-o otrăvesc pe iubita regelui. Și am s-o fac fiindcă sunt mișel ca un cizmar și mi-e teamă că altfel aș fi eu otrăvit.”

De teamă ca singurătatea-i prelungită să nu pară ciudată, ieși din odaia de culcare și se apucă de treburile obișnuite. În gândul lui însă, făcea mereu socoteli, dar nu de bani. În cele două talgere ale balanței punea, de o parte pe marele duce Ferdinand și pe înfricoșătorul lui învățat, iar de cealaltă pe regele Henri și pe iubita sa. Orice ar fi făcut sau n-ar fi făcut, se punea rău cu amândouă părțile. Singura mântuire putea veni numai de la dumnezeu, dacă acesta ar fi intervenit într-adevăr cu sfânta-i mână, pe care trebuia s-o țină însă neapărat peste capul sărmanului

Zamet. Și cizmarul se sperie auzind că glasul lui lăuntric îl numește sărman. Căci sărman nu mai fusese de multă vreme.

Apoi se răzvrăti însă. Și ceru atotputernicului, deși cu glas sfios și moale, să-l cruțe. Sfânta-i mână să nu se ridice asupra zarafului ce-și găsise norocul la Curtea Franței, unde înțelegea să se bucure și de acum înainte de el, mulțumită bunăvoinței regelui Franței. Dar și a ocrotirii ducesei de Beaufort, adăugă. Ducesa avea mereu nevoie de bani. „Am să socotesc tot ce-mi datorează și apoi am să judec dacă îmi pot îngădui să-i răpesc cu propria-mi mână putința de a-mi plăti vreodată. Și dacă nu mi-o pot îngădui, atunci trebuie să devină regină pentru ca să stingă datoria!”

Zamet se afla în biroul lui în timp ce aceste gânduri i se învălmășeau în cap; aurul îi luneca printre degete, la mese se auzeau scârțâind penele scribilor, se încheiau afaceri cu negustori ce intrau și ieșeau. Și zaraful își plecă fruntea asupra pungilor de bani, pentru ca nimeni să nu vadă că avea ochii umezi. Soarta Gabriellei îl mișca.

În închipuirea lui o vedea din nou plecându-se spre el și arătându-și nurii, cum o văzuse aievea în noaptea când îi ceruse șase saci cu aur pentru campania regelui. „Cea mai frumoasă femeie a îngăduit cizmarului Zamet să-i vadă frumusețile ascunse, în schimbul a mulți bani, se înțelege, nici nu se putea altfel. Cu toate astea m-am purtat atunci ca un gentilom, și chiar dânsa mi-a spus-o. Dar ce folos că mulțumită ei m-am ridicat la simțăminte nobile, dacă acum trebuie să-i pun ceva în supă. Ce m-aș face dacă ar simți ce a înghițit, iar eu aș fi lângă dânsa și ultimul ei cuvânt către mine ar fi: «Ticălosule». Nu, nu vreau. N-o fac.”

Seara însă, când i se umplu casa de sunetul muzicii și de larma jucătorilor, Zamet își schimbă gândurile. Acum cântăreau greu numai Toscana și Habsburg, puterile precumpănitoare, care pentru un om de afaceri însemnau

siguranța. Aici, în Franța, gentilomii sunt niște coate-goale, care cerșesc de la el ca să-și poată plăti datoriile făcute la joc, și nici regina n-are să-i achite vreodată ce-i datorează. Ba își mai îngăduie să se arate și disprețuitoare ori de câte ori i se înfățișează smerit cu o notă de plată, chiar dacă n-a trecut într-însa decât dobânda dobânzii.

Totuși, a doua zi Sebastian Zamet plecă la palatul Arsenal, la domnul de Sully.

Cămătarul stăpânea carete cum nici regele n-avea mai frumoase. De data asta se folosi, însă, de o trăsură puțin arătoasă, a majordomului său, și o luă și pe niște drumuri ocolite, pe unde n-avea cum să fie văzut. În tot timpul drumului își ținu mâinile sprijinite pe genunchi, rumegând fără încetare frazele pe care voia să le spună ministrului, și închipuindu-și pe loc și răspunsurile ce avea să i le dea nobilul domn. În ziua aceea Zamet avea de gând să i se adreseze cu „nobile domn”, deși de obicei, cu prilejul deselor treburi ce le avea cu ministrul, nu folosea un fel de a vorbi atât de înflorit. Avea să-i spună dar: „Nobile domn! Interesele domniei-tale sunt foarte primejduite, ca și ale mele. Căci s-a nimerit acum să avem de împărtășit același folos sau aceeași pagubă, ceea ce n-a fost totdeauna cazul în trecut. Întâmplările ce ne stau în față înhamă la același car pe zaraf și pe nobilul domn.”

Ministrul va răspunde: „Știu. Cunosc ce se petrece. Totuși până acum e vorba numai de zvonuri. Nu văd faptele. De la ce aș putea porni, presupunând că aș dori s-o fac?”

Iar Zamet îi va arăta: „Veți dori, veți dori, nobile domn, de îndată ce vă voi fi povestit ce vizită am primit ieri dis-de-dimineață, o vizită cum n-aș vrea să mai primesc. Și dacă nenorocirea se întâmplă cu adevărat, ce ne facem? Eu n-am să-mi mai văd niciodată banii, dar domnia-ta? Are să mai poată cineva, având în vedere nesiguranța ce domnește în acest regat, să-l sfătuiască pe stăpânitorul

meu marele duce, să-și plaseze banii aici? Îmi veți răspunde că chiar el a ordonat fapta. Asta e, însă, o minciună a agentului; eu îl cunosc bine pe prințul meu. Chiar dacă ar ști ce se pune la cale, ceea ce îl interesează cu adevărat este numai dacă cea mai de frunte doamnă a Curții poate fi sigură de viața ei - și după aceasta va judeca starea regatului. Să-și trimită încoace nepoata, ca și dânsa s-o pățească la fel? Nobile domn, nici să nu vă gândiți la așa ceva. Sunt încredințat că vă veți lăsa condus de priceperea ce o aveți în afaceri, chiar dacă nefericita femeie v-a dat prilejul să nutriți simțăminte nu tocmai prietenoase față de dânsa."

Ministrul va face un semn de tăgadă: „Simțămintele neprietenoase nu au nici o însemnătate. Sunt răspunzător. În capitala suveranului meu nu trebuie să se petreacă întâmplări atât de urâte, lăsând deoparte urmările lor financiare. Domnule Zamet, ți-ai dovedit înțelepciunea și curajul, căci e limpede că dând pe față conspirația, îți primejduiești viața. Agentul va fi pus sub supraveghere."

La care Zamet, zguduit de recunoștință, va spune: „Nobile domn!"

Iar ministrul: „Dă-mi mâna și nu-mi mai spune nobil. Nu sunt mai nobil decât domnia-ta. E într-adevăr vrednic de admirat cum cineva, cu toate că se ocupă de afaceri bănești, se preschimbă tot mai mult într-un gentilom. Așa a vrut, se vede, ursita. Regele va trage urmările ce se impun și te va înnobila. Herbul[1] domniei-tale va cuprinde un înger cu aripile întinse, dat fiind că ai ferit de o mare nenorocire o femeie puternică și acest regat."

La astfel de înălțimi se ridicau, în închipuirea cămătarului, spusele sale și răspunsurile la care se aștepta. Și cum trăsura și ajunsese, lacheul sări de la locul

[1] Stemă a unei țări, blazon al unei familii nobiliare etc. Fig. Origine, neam nobil.

lui din spate și urcă în fugă treptele spre a-și anunța stăpânul, ca de atâtea alte ori. Dar se înapoie mult mai puțin zorit: nu se putea vorbi cu domnul de Sully.

— A ieșit să facă o plimbare călare? întrebă Zamet.

— Nu.

— Are o întrevedere cu cineva?

— Nu, e singur.

— Atunci de ce nu primește pe nimeni?

— Nu pe nimeni - porunca dată de domnul de Sully nu sună așa. Vă privește numai pe domnia-voastră, domnule.

Zamet nu înțelese - nu înțelese încă. Fiindcă tot mai era sub puterea visărilor înfrigurate ale conștiinței sale, de care se lăsase covârșit în timpul drumului. Avea în trăsură și cele trebuincioase pentru scris. Ticlui dar la iuțeală un bilet, arătând că e singurul cunoscător al unui secret de stat, și ruga să fie ascultat. Lacheul sui din nou în fugă scările. Dar curând se auzi sus o bufnitură, un zgomot de rostogolire și cineva nimeri la picioarele scării cu capul și cu mâinile înainte.

— Cine a făcut asta? întrebă Zamet. Și află: chiar domnul de Sully. Încât până la urmă cămătarul înțelese și plecă.

Iar Rosny se apucă din nou de lucru, dorind să uite întreruperea, de parcă nici nu se întâmplase. Dar o asemenea hotărâre nu putea fi respectată și omul acela deșirat, adus de spinare, se ridică de la uriașa-i masă de lucru și se îndreptă spre un tablou care înfățișa un cavaler în armură: era chiar chipul lui. Se îndepărtă îndată, dar ochii cavalerului îl urmăreau, nu-l slăbeau de fel. Era o însușire cunoscută a portretului. În ziua aceea, însă, chipul celui urmărit se roși și începu să ardă ca para focului.

„Să-l chem înapoi pe cizmar? Da, îl chem. Datoria îmi cere să-l ascult. Cum aș putea să dau ochii cu regele, dacă ar ști că n-am vrut să-l ascult; și cum aș mai putea să dau ochii cu el - după aceea? Dar dacă nu se întâmplă nimic?

Nu sunt omul care-și poate pierde vremea cu palavre. Și încă palavre nedovedite, căci cine se îndeletnicește cu asemenea treburi are și grijă să nu lase urme, e lucru știut. Ar însemna să nu-ți cunoști semenii - dacă ar crede altfel. Împotriva tâlharilor la drumul mare pot trimite soldați - asta însă n-o pot împiedica. Dacă l-aș chema pe denunțător în fața mea, aș deveni complice. Și nu vreau să fiu complice.

Nu fac nimic, mă spăl pe mâini. Am prevenit cât n-a fost prea târziu. I-am sfătuit pe amândoi; și pe el și pe ea, i-am sfătuit mereu să nu se lase pradă unei patimi care nu poate fi pe placul celui de sus. Ceea ce încalcă ordinea și nesocotește misiunea regelui nu poate fi pe placul celui de sus. Misiunea regelui e mai presus de orice. Datoria mea este să o apăr mai strașnic chiar decât regele. Ei i-am scăpat o dată viața. Mie și nu altcuiva îi datorește salvatoarea dizgrație a regelui. Cu atât mai rău pentru ea dacă nu vrea să se învețe minte și se încăpățânează să nu plece, avântându-se tot mai mult pe drumul pierzaniei, cu toate că știe ce o așteaptă.

E prea târziu. Nu-i pot da nici un ajutor. S-a încurcat în chiar ițele ei. Și acestea nu mai pot fi descurcate decât prin moartea ei. Eu nu fac nici o mișcare! Dumnezeu din ceruri îmi cunoaște inima. Mă supun orbește sfârșitului pe care tu l-ai hotărât, dumnezeul meu, Sabaoth!”

Și Rosny se simți cu cugetul ușurat. Se așeză la uriașa-i masă de lucru, încărcată de hârtii, și înfruntă cu tărie privirea cavalerului care-l urmări și acolo.

BUN RĂMAS

Gabrielle primi marea veste printr-o scrisoare din 24 februarie 1599, în care Henri o numea regina lui. Și până atunci o răsfățase cu fel de fel de nume, care de care mai măgulitoare, împrumutând din atributele stăpânirii și măririi sumedenie de omagii. Dar niciodată n-o preamărise astfel pe iubita lui, n-o numise așa.

Gabrielle fu încântată. Atât de încântată, încât deveni tăcută. Nu-i dădu nici un răspuns și așteptă răbdătoare; o săptămână încheiată îi păru prea puțin spre a putea cântări fiecare cuvânt din scrisoare și a-i pătrunde înțelesul. „Îngerul meu frumos.” Nu de mult m-a învinuit că sunt departe de a avea o răbdare de înger. Cât despre frumusețe - mai pot să fiu frumoasă când port la sân cel de-al patrulea copil al nostru? Și mai spui, scumpul meu stăpân: „Credință ca a mea încă n-a fost niciodată! E curatul adevăr; în al optulea an îmi este chiar mai credincios decât în cel dintâi: și nu fiindcă așa ar dori el, ci fiindcă ne-au legat anii, vremea.”

Apoi începu să-și amintească de vremurile de odinioară, de schimbarea ce se petrecuse cu ea însăși, de felul cum fusese înainte de a-i aparține cu totul lui, cât de trufașă și de egoistă se dovedise atunci când nu era încă nimic. Acum, în culmea fericirii, a unei fericiri întemeiate numai pe iubirea ei și a lui, simțea îndemnul să se închine în fața unui sărac ori a unui bolnav.

Cele șapte zile trecură fără să știe când, le petrecu numai cu copilul ce-l simțea în pântece și cu visele care-i umpleau capul și fură cele mai frumoase zile de care avusese parte. La 2 martie iubitul ei stăpân vesti Curtea că se va cununa cu ea către duminica Tomii. Sorocul fiind în

sfârșit hotărât, nici Papa Clement nu pierdu mai mult timp decât o cerea buna-cuviință cu șovăielile și tărăgănelile. Se cufundă timp de câteva zile în rugăciuni și hotărî ca întreaga Romă să postească, și aceasta în plin carnaval - pentru a i se ierta că-l desparte pe regele Franței de cea dintâi soție și-i îngăduie să înalțe pe tron o femeie ce nu se născuse prințesă.

Iar regele vârî acum, în văzul tuturor, în degetul reginei sale, inelul ce căzuse odinioară pe jos. La care mai adăugă multe daruri de nuntă din aur, pentru care plătise de altminteri la fel de puțin ca și pentru inel, dat fiind că le primise la rându-i în dar din partea orașelor Lyon și Bordeaux. Curtea nu pierdu prilejul să dezbată această împrejurare, ca și altele asemeni, dorind astfel să pună la îndoială seriozitatea pregătirilor. Dat fiind că era tocmai carnavalul, veselia generală lăsă însă în umbră răutatea, care se mai potoli puțin; și înseși zvonurile și semnele prevestitoare, ba chiar și afuriseniile predicatorilor încetară în acest răstimp.

În ceea ce o privea, Gabrielle nu găsi la început răgazul să-și adune gândurile, atât de multe pregătiri erau de făcut pentru ziua cea mare. Își comandă rochia de mireasă dintr-o catifea roșie de nuanța cărnii, culoarea reginelor. Brodată cu aur, cu fire subțiri de argint și tivită cu mătase, rochia costa o mie și opt sute de taleri și rămânea în atelierul meșterului care o făcuse până când avea să fie plătită. Croitorul obișnuit al Gabriellei lucra în casa ei la un al doilea veșmânt de ceremonie, care se dovedi la fel de costisitor, dar care îi plăcea mai mult fiindcă un H și un G se îmbrățișau pe mânecile-i largi după moda spaniolă. Diadema de aur ce urma să sclipească în părul reginei avea cincizeci și opt de nestemate în valoare de unsprezece mii de taleri.

La toate acestea se mai adăuga apoi chinuitoarea alegere a mobilei pentru odaia reginelor din palatul Luvru.

Primele schițe nu plăcură și se făcură altele. În cele din urmă alegerea se 0pri asupra unor scaune ca toate scaunele, atât doar că erau tapisate cu mătase cârmâzie[1]. Aparțineau însă reginei și stârneau admirație. Până când odaia reginelor avea să fie cu adevărat luată în stăpânire, fură adăpostite la doamna de Sourdis. Întru acestea, Gabrielle se și instalase la Luvru, dar îl părăsea îndată prin ieșirea secretă, ori de câte ori Henri trebuia să plece, chemat de treburi.

Ieșirea secretă era păzită acum de pajii ei, printre care se număra și tânărul Guillaume. Într-o seară, când trecu destul de aproape de el, Guillaume îi dădu un ciudat avertisment.

— Doamnă, i se adresă tânărul de Sablé, puteți umbla ca și până acum, prin tot Luvrul, dar feriți-vă, pentru numele lui dumnezeu, de scărița din aripa dinspre miazănoapte, care duce la cămăruța aceea de sub acoperiș. Ați putea nimeri lesne în plasa unui păianjen veninos.

Chiar a doua zi i se întâmplă Gabriellei să ajungă, fără să-și dea nici ea seama cum, la scara oprită. Era singură. Bătăile inimii ar fi vrut s-o oprească, dar urcă totuși treptele șubrede și pline de praf gros. Cămăruța de sub acoperiș era deschisă; sub ferestruica oblonită se afla un moșneag aplecat asupra unor terfeloage, asupra cărților tainice din care cei ce se pricep află hotărârile destinului. Gabrielle întinse capul peste prag, nu făcu nici un pas mai departe, căci voia să-și ocolească ursita, dar nici nu plecă. Din chipul moșneagului încărcat de ani vedea doar o parte care era numai zbârcituri. Bătrânul mormăia, întorcea foile, scrijelea semne pe perete. În cele din urmă trase cu

---

[1] Cârmắz s. m., s. n. 1. S. m. Plantă erbacee cu flori mici albe-roz, cu fructe în formă de bobițe mici roșii sau negre, întrebuințate drept colorant (*Phytolacca decandra*). 2. S. n. Materie colorantă roșie, extrasă din fructele de cârmâz (1) sau din gogoșile unei insecte originare din Mexic; carmin.

glas tare încheierea din cele ce aflase.

— N-o spune nimănui, Bizacasser. Ești singurul om pe lume care știi din fir-a-păr care va fi sfârșitul ei. Nu numai că n-are să se cunune nicicând cu regele Franței, dar ochii ei n-au să mai vadă nici lumina paștilor care se apropie. Nici o vorbă, Bizacasser; un înțelept florentin trebuie să știe să-și păstreze tainele.

Numai cu mare greutate izbuti Gabrielle să ajungă până jos, în părțile mai umblate ale palatului. Primi îndată niște inși ce voiau să-i vorbească și oamenii se minunară din pricina semnelor de bunăvoință cu care se văzură copleșiți. În sinea ei, Gabrielle gândea: „M-o fi auzit oare? M-am poticnit când am coborât scara. Noroc că-i acoperită de praf gros.”

Nu voia să se lase pradă spaimei și nici să mai dea crezare înșelătorilor. Lumina apropiatelor zile ale paștilor o și vedea, iar vremea ei de slavă nu mai stătea înscrisă doar în mișcarea stelelor, ci și începuse. Când se deștepta dimineața, doamne din cele mai de seamă îi întindeau cămașa; în curând numai ducesele au să aibă acest drept. Prințesele de Lorena sunt de față când se îmbracă. Cea mai supusă dintre ele, domnișoara de Guise 0 piaptănă. La masă, în spatele scaunului ei străjuiesc ostași din garda personală a regelui. Din porunca acestuia, domnul de Frontenac îi dă strajă îndoită de câte ori iese la plimbare Ce i s-ar putea întâmpla?

Erau cele mai bune zile ale ei. Dar și cele mai fericite? Nu ziua fericirii trecuse, fusese atunci când îi scrisese „credință ca a mea încă n-a fost niciodată”, când își începuse scrisoarea cu „Îngerul meu frumos”, când o numise „regina lui”. De atunci se scurseseră, însă, șapte zile.

Regele își traducea acum simțămintele în fapte, pe care le ducea la capăt grăbit și hotărât. Chezășui viitorul mamei și al copiilor împotriva tuturor primejdiilor ce se puteau

întrezări. Dacă el însuși avea să dispară, trebuia să existe un altul care să aibă puterea de a-i protegui; și acesta trebuia să fie încredințat că lucrează și spre folosul lui. Henri își aruncă dar ochii asupra mareșalului Biron, fiul unui om ce-i fusese drag; dragostea pentru bătrânul Biron o trecuse asupra fiului acestuia, îi făgădui spada de conetabil și mâna Franciscăi, cea mai tânăra soră a Gabriellei. Aceasta nu trecea, însă, drept fiica bătrânului domn d'Estrées, ci se credea că ar fi rodul legăturii extraconjugale a mamei cu marchizul d'Alègre, ceea ce pricinui mai târziu mari neplăceri. Nu numai fiindcă Biron se simți jignit, dar și Antoine d'Estrées era gata s-o renege pe Francisca, să facă mare caz de dezonorarea lui de mult uitată - dacă regele nu-i astupa gura cu bani.

Biron căpătă astfel noi demnități și venituri. Fratele Gabriellei, un oștean viteaz cu numele de Anibal, devotat până la capăt sorei lui, trebuia să stea într-ajutor mareșalului dacă avea să se ivească vreodată nevoia ca regina să fie apărată, ori ca dreptul la tron al fiului ei Cezar să fie susținut. Pe deasupra, regele mai plănuia să-l însoare pe Anibal cu domnișoara de Guise, o frumusețe cam trecută și nu pe placul prinților ce umblau în pețit, din pricina trecutului ei. Prin dânsa, însă, Gabrielle s-ar fi înrudit cu casa de Lorena. Ce-i mai lipsea dar ca să fie pe deplin sigură? De partea ei erau prințesele regale, care făgăduiră regelui c-o vor sprijini. De partea ei se declară și un prinț domnitor, ducele de Savoia, care fu răsplătit prin căsătoria fiicei sale cu moștenitorul coroanei Franței. Tânărul Cezar era, ce-i drept, logodit, dar în noile împrejurări o domnișoară de Mercœur era mult mai prejos decât el. Și domnișoara de Mercœur fu despăgubită prin căsătoria cu tânărul Condé, un prințișor de unsprezece ani din casa de Bourbon: singurul care, după cât putea să prevadă o minte omenească, ar fi putut însemna vreodată o primejdie pentru fiul Gabriellei. Regele se gândise chiar

dacă n-ar fi bine să facă din posibilul pretendent la succesiunea tronului un slujitor al bisericii. „Îl fac cardinal, va fi foarte bogat - Gabrielle și urmașii noștri scapă de o grijă”, își spunea Henri.

Între timp îi ajunse și lui la ureche nefasta prorocire a magicianului florentin; dar îi intră pe o ureche și-i ieși pe cealaltă. Căci era prins în vârtejul a tot felul de treburi și dacă destinul putea fi oprit, prevăzuse și făcuse totul pentru asta. Peste doi ani însă, Biron avea să-l trădeze, faptă pe care o va plăti cu capul - ceea ce va pricinui o mai mare durere regelui decât conspiratorului. Iar peste numai două luni, unde avea să fie Gabrielle?

Domnișoara de Guise îi povesti, în timp ce-i împletea părul, despre un magician cu numele de Bizacasser. Gabrielle nu se înspăimântă, ci repetă ceea ce spusese Henri despre cei ce citesc viitorul în stele: mint atâta, încât până la urmă tot o brodesc o dată. Ursita ei n-are nimic de-a face cu un moșneag încărcat de ani, care nici acum nu-și poate ține gura și se fălește cu știința lui. Cartea destinului ei se află deschisă în mâinile puternice ale domnului și stăpânului ei. Și se simte bine păzită, căci se află mereu în preajma lui și-l însoțește oriunde se duce el.

Așa gândea când era trează. Dacă n-ar fi fost, însă, și visurile. Într-o noapte - în timp ce dormea în patul mare al reginelor, cu iubitul lângă ea, ocrotiți de toate zidurile Luvrului - se făcu că asupră-i se năpustește un foc uriaș, care o cuprinde gata să o mistuie. Se trezi, și gemetele ei îl treziră și pe Henri, care visase și el un foc mare și se înspăimântase și mai rău, simțindu-și neputința de a o scăpa. Se ridicară amândoi în capul oaselor și se ținură îmbrățișați. Dar orice își spuneau, mângâierea pe care o căutau unul în brațele celuilalt, fiorii de groază care-i scuturau, nimic nu pornea din adâncul ființei. În sinea lor nu puteau crede că totul s-ar putea sfârși pentru ei. Atâta strădanie, atâta grijă, atâta prevedere - și un simplu vis să

răstoarne întreg edificiul de măsuri menite a chezășui tihna și viitorul?

Și dacă totuși în timpul nopții aduseseră jertfa ce li se cerea, a doua zi dimineață nu mai voiră să știe de nimic. Henri o lămuri pe regina lui - cum o numi din nou - că numai din pricina sarcinii era atât de neliniștită, și îi comunica și lui această neliniște. De aceea, cel mai bun lucru era să petreacă postul mare la țară. Și, cu adevărat, plecară cu întreaga Curte la Fontainebleau, unde Gabrielle se bucură de cele din urmă săptămâni ale răgazului ce-i era hărăzit. Iubitul ei nu se dezlipea o clipă de ea, și nici prin gând nu le trecea că s-ar putea să se mai despartă vreodată. Dar despărțirea lor era foarte aproape. Nu-ți vine să te gândești la nenorocire; până când se întâmplă, o treci cu vederea. Cu atât mai tare te copleșește însă atunci când se năpustește asupră-ți.

Părintele Benoît fusese un simplu preot și păstorise, în cartierul Halelor, sufletele oamenilor de rând, înainte ca regele să-l fi făcut duhovnicul său. Căci regele Henri prefera să-și încredințeze tainele unui slujitor al bisericii din aceia care trăiesc în mijlocul poporului și nu știu să fie cu două fețe. Așa și era părintele Benoît. Împins numai de pură cucernicie, ceru ca regele să rămână singur în timpul săptămânii patimilor și să-și dovedească pocăința îndepărtând-o pentru șapte zile pe doamna ducesă de Beaufort. Căci nu te poți pocăi fiind alături de amantă, ci sporești doar păcatul care, oricum, e destul de mare. Viitoarea regină trebuia să dea cele mai frumoase pilde. Și părintele Benoît, conștiincios cum era, o trimise la Paris, spre a împlini acolo, în fața întregii lumi, îndatoririle cerute de credință.

La început Henri se împotrivi. Ba îl și întrebă fără ocol pe preot cine-l povățuise. Omul se apără, însă, cu tărie, spunând că nu ascultă de oameni, ci lucrează numai după cum îi cere harul cu care-i înzestrat. Până la urmă Henri îi

dădu crezare. Bietul preot, își spunea, îi e devotat cu trup și suflet. L-ar face bucuros episcop, dacă n-ar întâmpina reaua-voință a Romei, care-l socoate pe Benoît un protestant camuflat. Nu-și amintea că Benoît să fi rostit vreodată vreun cuvânt rău împotriva Gabriellei. Nu are dar nimic împotriva ei și, nu încape îndoială, e de bună-credință.

Același lucru îl credea de altminteri despre sine și Benoît; mai târziu, după cele întâmplate, avea să caute, însă, să-și potolească remușcările și să privească îndemnul ce-l dăduse ca pornind numai din conștiința lui, neînrâurită de nimeni. Cine-i spusese oare că bula papală cu numirea lui ca episcop n-are să fie semnată niciodată - dacă nu-l împiedică pe rege să primească cuminecătura împovărat de un păcat de moarte și nu-i trimite țiitoarea la Paris? Cine? Și câți? Să fi aruncat cumva diavolul sămânța acestui gând în mintea preotului - și ce trăsături împrumutase necuratul când o făcuse? Se vede că luase mai multe înfățișări, se vede că-l vrăjise, fără să lase urme. Cu toate acestea, treptat, părintele Benoît avea să afle urma diavolului - dar mai târziu, după împlinirea faptelor. Și atunci, îmbolnăvindu-se de moarte, avea să-l roage pe rege să-i îngăduie să se întoarcă în cartierul Halelor.

Când Henri îi arătă Gabriellei că trebuie să facă ceea ce nu mai putea fi înlăturat, ea trecu de la liniștea cea mai desăvârșită la o spaimă fără margini, strigând cuvinte grele. Da, știa bine. Profeția lui Bizacasser avea să se împlinească. Părintele Benoît e și el amestecat în conspirație, dar cel care le pune pe toate la cale, chiar și mișcarea stelelor, e Rosny, vrăjmașul ei neînduplecat. Această izbucnire a unei disperări fără margini îl înspăimântă pe Henri. Gabrielle i se aruncă plângând la picioare: „Nu mă părăsi!” Atunci îngenunche și el, o cuprinse în brațe și încercă, plin de duioșie, să-i alunge mâhnirea, care era a amândurora. Gabrielle plângea:

— O, scumpul meu stăpân, n-o să ne mai vedem.

Dar el o liniști:

— Las’ că trece și asta. Brațul meu te apără, oriunde ai fi. Cine ar îndrăzni!

Și, cu adevărat, așa și gândea: „N-au să îndrăznească”. În al doilea rând punea totul, presimțirile rele ca și înfricoșătoarea ei izbucnire, pe seama sarcinii. În același timp, însă, numai cu mare greu își stăpânea mânia pricinuită de hotărârea ce-i fusese impusă. În zilele ce urmară o văzu sfârșită de dureri, cu toate simțurile, și mai cu seamă cu vederea, slăbite de dureri de cap, de parcă un coif nevăzut i-ar fi apăsat mereu tâmplele și fruntea, de la deșteptare până la culcare. „Numai să nu te îmbolnăvești, comoara mea, singura mea avuție.”

Curtea se împrăștiase, căci fiecare plecase spre parohia din care făcea parte, pentru a se spovedi. În preajmă-le rămaseră numai cei ce aveau s-o însoțească pe Gabrielle și să răspundă de dânsa în fața regelui. La cinci aprilie, în lunea cu care începea săptămâna mare, porniră - ducesa de Beaufort în litieră, iar iubitul ei călare, întovărășind-o o bucată de drum. Făcură o haltă ca să cineze, dar se vădi că nu aveau poftă de fel. Iar mai departe se opriră spre a înnopta, cea din urmă noapte a lor, într-o îmbrățișare ce nu-i mai unea. Căci Gabrielle își ferea capul, apăsat de un coif nevăzut. Și nu dormi; de altminteri de multe zile, cu toate că se simțea atât de istovită, nu mai putea dormi.

A doua zi dimineața poposiră pe malul Senei, unde îi aștepta un pod plutitor, lat și greoi; tras de cai, podul trebuia s-o poarte pe scumpa domniță, fără s-o hurduce, spre Paris. Regele făcu recomandări stăruitoare femeilor din casa ducesei, ducelui de Montbazon, căpitanul gărzii sale și domnului de Varennes, șeful poștelor: să n-o lase pe ducesă să facă singură un pas măcar; să știe că răspund cu capul față de regele lor.

În clipa despărțirii, Gabrielle se încleștă de el cu o

putere ce nu i-o cunoscuse până atunci. N-o să ne mai vedem niciodată, niciodată, niciodată! Și Henri fu cât pe ce să rostească cuvântul ce ar fi putut-o scăpa, hotărând să se înapoieze împreună. Dar frumoasele brațe ale Gabriellei își slăbiseră strânsoarea și el le depărtă ușor din jurul gâtului, în timp ce-o săruta pe gură. În cele din urmă se resemnă și dânsa și își luă rămas bun, rugându-l să aibă grijă de copii. Regele părăsi podul. Caii se opintiră și bacul începu să plutească pe fluviu. Iar cât se mai văzură, Gabrielle îl salută mereu cu mâna ei iubită, iar Henri își ținu brațul ridicat, fluturându-și pălăria. Când dânsa dispăru cu totul, Henri își șterse ochii; ceața lacrimilor îl împiedicase de mult să-i mai deslușească chipul.

COCOȘUL NEGRU

Imediat, desăvârșitul om de lume Bassompierre scoase la iveală o pereche de cărți de joc. Cum? Doamna ducesă nu dorește să joace? Ei, atunci să-i descrețim fruntea printr-o conversație plăcută. Dar nici așa nu izbuti s-o înveselească și Bassompierre, care pălăvrăgea într-una fără a se sinchisi de nimic, făcând chiar și pe bufonul, își spuse în gând că această călătorie nu era a bună. Curios din fire, aflase mai multe decât alții. Și cu cel dintâi prilej părăsi vasul și se înapoie la rege. Avusese numai îndatorirea s-o distreze pe doamna ducesă. „Sire! Să știți că n-a fost chip să i se ogoiască doamnei ducese dorul după maiestatea-voastră. Totuși, ceea ce-i chinuiește mai tare sufletul e spaima - bănuiesc pricinile acestei spaime, dar n-are rost să vi le spun. Dacă spaima doamnei ducese

se va dovedi însă întemeiată, eu unul n-am fost de față. Vă rog să țineți minte că m-ați văzut aici.”

După multe ore de drum, tristul vas se opri în dreptul Arsenalului. Ducesa de Beaufort era așteptată; o așteptau fratele ei, cumnatul ei mareșalul Balagny, doamnele de Guise, printre care distinsa domnișoară ce-i împletise părul de atâtea ori și alții. Și cu toții băgară de seamă că trăsăturile i se aspriseră, că era palidă, că avea pleoapele roșii, dar îi spuseră că arată foarte bine și o primiră sărbătorește. Casa surorii ei, soția mareșalului Balagny, era aproape și Gabrielle încercă să se odihnească acolo. Curând însă veniră oaspeți care intrară chiar și în odaia în care Gabrielle ar fi vrut să fie singură. Așadar trebui să se ridice.

— Încotro? îl întrebă pe domnul de Varennes.

Cu acesta lucrurile se petreceau la fel ca și cu părintele Benoît: credea că dă sfaturile cele mai bune și nu avea să înțeleagă nici mai târziu de ce s-au nimerit a fi cele mai proaste. Totuși, după aceea, i se limpeziră mai multe decât bietului părinte. Căci de Varennes știuse tot timpul de existența agentului Bonciani. Desigur, nu acesta îi spusese: „Du-o acolo!” Se iviseră însă tot felul de mijlocitori, de emisari, din partea cuiva necunoscut, cărora nu le dăduse nici o atenție. Faptul dovedește că erau buni cunoscuți de-ai săi, care nici ei nu știau cine-i trimitea. Când o sfătui așadar pe Gabrielle să se ducă la casa aceea unde avea să găsească mai multă liniște decât oriunde, nu-i răsuna în urechi nici un glas, nu-i răsărea în fața ochilor nici un chip. Nici prin gând nu-i trecea că sfătuind-o să se ducă la casa aceea urma îndemnul unor șoapte amăgitoare. Lucru de care se dumeri abia când totul luă sfârșit. Dar atunci Varennes avu toate motivele să-și țină gura, ascunzând adevărul, presupunând că era foarte sigur că-l cunoaște.

Gabrielle se lăsă dar purtată către casa aceea. Cu toate că era copleșită de nesomn, se frământa, și mintea îi lucra

cu înfrigurare. „Casă îmi este interzisă, nu trebuie să-i calc pragul. Sagonne m-a prevenit: nici măcar cu regele și cu atât mai puțin singură. Dar mătușa de Sourdis e plecată din oraș. Slujitorii mi s-au dus care încotro, toți se pregătesc de spovedanie. Regele se pregătește și el de spovedanie, așa că n-am ce face, trebuie să intru în casa aceea. N-aș fi crezut că am să-i mai calc pragul, dar acum n-am altă ieșire, trebuie să mă supun."

Împreună cu Gabrielle se afla în litieră domnișoara de Guise, îmbrăcată la fel ca dânsa, de parcă i-ar fi fost soră. Pe chipul ofilit al domnișoarei se vedea că era trecută prin ciur și dârmon, iar acum, când cariera-i amoroasă se apropia de sfârșit, își punea toate nădejdile în căsătoria cu Anibal, fratele viitoarei regine. Altfel o ura pe Gabrielle cum le ura pe toate femeile care i se păreau că mai pot fi fericite. Dar era ferm hotărâtă să n-o lase să facă nici un pas neînsoțită, cu atât mai mult cu cât era singură prințesă ce o întovărășea și socotea că regele va ține seama de asta. Pe drum începu să bârfească; îi era totuna dacă Gabrielle o asculta sau nu.

La capătul drumului, litiera era așteptată cu înfrigurare de trei inși. Cel dintâi era însuși stăpânul casei, ceilalți doi întruchipau două elemente opuse, două spirite adverse. Cu câteva zile mai înainte se ivise în biroul lui Zamet o arătare pe care ar fi vrut s-o alunge: căci urâțenia ei prevestea numai nenorociri și era, fără îndoială, oglinda unui suflet de ucigaș. Întunecata și bătrâna făptură șopti, însă, câteva vorbe care-l făcură îndată pe cizmar să intre cu ea într-o odaie goală. Deși părea un bătrân încovoiat, când i se oferi un scaun nu se așeză ca toată lumea, ci mai întâi se întinse pe scaun cu burta în jos și, avântându-și capul, își petrecu trupul, pe dedesubtul lui, fără a atinge dușumeaua. Făcu toate astea cu o ușurință uimitoare, și cât ai bate din palme se și afla pe scaun, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Zamet își dădu seama că nu avea de-a face cu un om dărâmat; cămătarului i se păru chiar că îndemânarea făpturii era de-a dreptul drăcească. Dar ce cuvinte cumplite fură șoptite între cei doi! Înfricoșatul Zamet încercă să aducă vorba despre zbârciturile negre, despre umflăturile de pe frunte, care păreau a fi niște cornițe. Erau semne ce nu puteau fi șterse. Iar un chip pe care se puteau citi dintr-o privire gândurile negre nu prea era potrivit pentru a le și înfăptui în mijlocul tuturor. Dar Zamet căpătă asigurări sau, mai bine zis, i se răpi orice nădejde. Căci arătarea îi făgădui să apară, atunci când va trebui, ca un înger al luminii. După care plecă, cocârjat ca un moșneag.

Al treilea ins era pajul Guillaume de Sablé. Îl urmărise pe Bizacasser de la cele dintâi pregătiri făcute de magicianul florentin în cămăruța de sub acoperișul Luvrului. Și ar fi putut să-l facă nevătămător de la început, dar, în acest caz, n-ar fi aflat despre ce fel de primejdie era vorba. Guillaume stăpânea și el arta de a-și schimba înfățișarea, de pildă de a se face mic și neauzit ca un șoarece. Și Bizacasser nu băgă de seamă nici o clipă că era urmărit de cineva care-i cunoștea înfățișările ce le lua și fusese de față chiar și în cabinetul agentului Bonciani, când fierseseră otrava.

Puțin timp după ce ucigașul Gabriellei plecă de la Zamet, se ivi acolo tânărul Sablé și schimbă și el cu stăpânul casei câteva vorbe în șoaptă, care-l băgaseră în răcori pe cizmar. Zamet deschise aceeași odaie goală, o zăvorî apoi cu grijă pe dinăuntru și își împreună mâinile pe piept, spre a-și dovedi nevinovăția. Domnul de Sablé îl privi îndelung și se încredință că nu trebuia să-l socotească pe Zamet vrăjmaș, ci mai degrabă aliat, având în vedere spaima ce o dovedea. Tânărul Guillaume păstrase o prospețime sufletească ce mergea până la a se încrede în inima bună a cutăruia ori cutăruia. Și gândea: „Care om, în

afară de unul cu sufletul prea întinat de păcate, ar putea-o urî pe încântătoarea Gabrielle?”

De aceea îl întrebă pe zaraf dacă voia binele ducesei de Beaufort, iar Zamet rosti „da” cu fața îmbrobonată de sudoare.

— M-au băgat în afacerea asta, care-i cea mai grea încercare a vieții mele, mărturisi el. Nu ducesa a lucrat împotrivă-mi din pricina datoriei publice; domnul de Rosny, care aruncă totul în spinarea ei, fiindcă o dușmănește, mi-a pus bețe în roate.

Și Zamet își duse mâna la frunte, uitând că vorbea cu un gentilom de optsprezece ani. Spusele îi deveniră foarte încâlcite, iar Guillaume îl privea și înțelegea. Îi spuse:

— E o femeie adorabilă, o vom scăpa.

— Lăudat fie numele domnului nostru Isus Hristos! exclamă Zamet. Domnul meu, aveți bunătatea și duceți-vă la majordom spre a vă angaja în gospodăria mea pentru ziua când va veni înaltul oaspete. Și demonul face așa.

— N-ai nici o grijă, sunt și eu un drac destul de bun, îl încredință Guillaume cutezător.

Și, băgând de seamă că Zamet îi privea alunița de pe obraz, i-o luă înainte asigurându-l că știe prea bine să se facă de nerecunoscut. Cu asta toate fiind bune, se despărțiră.

Și acum iată și ziua mult așteptată; litiera sosește, e coborâtă pe lespezile de piatră din grădină, și cizmarul Zamet, încântat de cinstea ce i se face, mătură pământul cu palma - încă puțin și l-ar fi și sărutat. Domnul de Montbazon, căpitanul gărzii personale, își împarte oamenii spre a putea ține sub supraveghere toată gospodăria. Stăpânul casei le conduce pe cele două doamne și pe domnul de Varennes. O scară odihnitoare, salonul mare în care au benchetuit și jucat pe vremuri, ce vesel fusese regele și doar mai erau puține ceasuri până să plece în campanie. „Ce fericiți am fost!” își spune Gabrielle

amintindu-și de acele ceasuri de demult, când inima îi fusese totuși plină de griji. Dar își adună repede gândurile. Să intre aici? În încăperea de care i-a fost atât de frică atunci? O frică neîntemeiată, după câte i s-a părut apoi. Acum, însă, se dovedește că era întemeiată. Piciorul parcă n-ar vrea să calce pragul. Dar Gabrielle intră totuși.

Se odihni până la cină. Domnișoara de Guise n-o părăsi de loc. Iar domnul de Varennes puse străji în fața ușii, înainte de a-și îngădui să-și vadă de partida de cărți. Găsise parteneri tot atât de bogați ca și el, deși nu erau de față domni și doamne de rangul lui. Dar mulți de mai mică vază se îngrămădiseră în seara aceea la Zamet, luând locul curtenilor ce lipseau. Vestea că ducesa de Beaufort se afla în casa cizmarului făcuse înconjurul orașului. Noii bogătași soseau în caretele lor, gentilomii săraci se strecurau printre ei, ferindu-se să nu fie stropiți cu noroi și cu toții laolaltă umplură casa financiarului până la refuz. Unii erau bucuroși să-și piardă acolo banii, de dragul cinstei ce-ar fi câștigat, alții erau gata să le golească buzunarele. Și cu toții foarte doritori să-și înfățișeze omagiile viitoarei regine.

Cum domnul de Varennes nu se lăsa stingherit, îl asaltară pe stăpânul casei, rugându-l să facă în așa fel încât să-i introducă în încăperea unde se afla ducesa de Beaufort. Asta-i mai lipsea, împovărat de griji cum era. Și Zamet îi amenință că-i dă afară dacă nu-și văd liniștiți de jocul de cărți. Fața îi era pământie, își ștergea des broboanele de nădușeală, iar frica de ceea ce se putea întâmpla înaltului oaspete îl făcea să rătăcească fără încetare prin încăperi. Supraveghe el însuși sosirea mărfurilor comandate, printre altele a unui coș cu păsări, dar din coș își luă zborul un cocoș negru - care dădu să urce scara, fâlfâind din aripi și fu cât pe ce să tulbure distinsa adunare. Dar un ajutor de la bucătărie i-o luă înainte și înșfăcă pasărea. Pe cât de negru era cocoșul, pe

atât de luminoasă era înfățișarea îndemânaticului băiat. Nu numai că era îmbrăcat în alb din creștet până-n tălpi și fără cea mai mică pată pe șorț, așa cum se și cuvine într-o asemenea zi, dar și capul îi părea împrumutat de la un înger și pus pe trunchiul lui de slugă. În timp ce Zamet privea această taină, cineva îl atinse din spate.

Auzi glasul majordomului grăind:

— El e. Priviți mai atent și o să vedeți că pielea feței nu e piele adevărată, ci-i făcută dintr-o bășică de porc, vopsită cu niște culori îngerești. Buclișoarele blonde ca aurul au fost lipite de țeastă șuviță cu șuviță și prinse apoi dibaci cu ace de pielea falsă, în așa fel încât să ascundă umflăturile de pe frunte. Cine-l cunoaște pe Necuratul, știe, însă, că are coarne. Din fericire eu mi-am dat seama cine este, dar el continuă să creadă că sunt cu adevărat majordomul domniei-tale.

Zamet se răsuci pe amândouă tocurile odată și îl trecură rânduri, rânduri de sudori aflând că nici majordomul nu mai era cel adevărat. Omul în pragul bătrâneții, care-i vorbise, avea, între barba deasă și perucă, doi ochi scăpărători.

— Sablé, murmură Zamet și apoi gemu. Cine știe ce are să se mai întâmple!

Pajul Guillaume se înclină, de parcă ar fi primit o poruncă de la stăpânul său:

— Slujba mea este să veghez ca supa să fie gustoasă și să nu se pună nimic nepotrivit înăuntru.

După care își văzu de drum, cu un mers demn, de majordom Zamet își aminti la timp că nu trebuia să-l urmeze prin intrarea de serviciu. Se înapoie în saloanele sale, unde i se înfățișă tabloul obișnuit: oaspeții beau vin, se certau zgomotos la mesele de joc - nu părea de fel o zi în care s-ar fi petrecut ceva neobișnuit. Între timp, foalele ațâțau focul în bucătăria deschisă, curioșii se strânseseră buluc în jurul ei și cu toții îl întrebau din toate părțile pe

Zamet: când are să se arate, în sfârșit, doamna ducesă. Nici nu se putea să nu ia masa în public, o datora rangului ce-l avea și societății ce-o aștepta. O doamnă de Martigues, mai cu seamă, nu voi cu nici un chip să renunțe la dreptul ei de a o servi la masă pe ducesa de Beaufort. Persoane mai de vază de sexul ei nu se aflau, din păcate, de față, și Zamet trebui să se arate mulțumit că o avea la îndemână măcar pe această intrigantă de rând. Abia apucase să-i făgăduiască ceea ce cerea, că-i și trecu prin cap că tocmai dânsa ar putea să fie otrăvitoarea. Își luă, țipând, cuvântul înapoi, băgă de seamă îngrozit că toți se uitau mirați la el și se pierdu în mulțime.

Majordomul se afla în bucătărie, întors cu spatele spre salon. Acoperindu-l, cu fața spre salon, niște vlăjgani de lachei își holbau ochii și-și arătau mușchii, oprind pe cei a căror intrare în bucătărie nu era dorită. Bucătăria deschisă privirilor era oricum plină de slugi, o seamă dintre ele nou venite și de nimeni cunoscute, apoi mai soseau și furnizori. Erau înghesuiți claie peste grămadă, se călcau pe picioare și treaba stătea în loc. Majordomului nu-i scăpa însă nimic, îi urmărea pe bucătari, mâinile celor care lucrau, și mai ales pe ajutorul cu chip de înger. Acesta alerga de colo până colo, căci meșterul bucătar îi făcea zile fripte, poruncindu-i mereu să prindă cocoșul negru care n-avea astâmpăr. Băiatul îl blestemă, și atunci cocoșul îl privi chiondorâș, dar nu se dădu prins, ci zbură peste capul cârlionțat al ajutorului de bucătar, tocmai sub plita încinsă. Băiatul trebui să se târască pe burtă după cocoș; așa-i porunci meșterul bucătar. Dar cocoșul negru nu era de găsit, s-ar fi putut crede că fusese mistuit de flăcări dacă n-ar fi apărut tocmai în ungherul cel mai îndepărtat.

Meșterul învârte-frigare își ieși atunci din pepeni și-l pocni pe ajutor peste fața-i trandafirie; palma nu lăsă nici o urmă, nici roșie, nici vânătă. În timp ce băiatul alerga să prindă cocoșul, bucătarul și majordomul își făcură semne;

închiseră câte un ochi și se înțeleseră cu celălalt. Îngerescul ucenic bucătar se afla acum într-o dușmănie pe viață și pe moarte cu cocoșul, căci de astă dată cocoșul îl urmărea pe băiat. Nu voia nici mai mult, nici mai puțin decât să-i ciugulească măcar unul din cârlionții bălai. Dar ucenicului îi sări într-ajutor majordomul, care prinse cocoșul aburcat pe umerii băiatului, când prigonitul și prinsul lui trecură prin față-i.

— Să nu te prind că sucești gâtul cocoșului negru, cum ai de gând s-o faci, sună glasul cumpănit al bărbatului ce știa că se bucură de trecere și autoritate.

După care, cu un ton vesel, ștrengăresc, adăugă:

— Te văd, să știi!

Îngerul îl privi atent.

— Păi azi servim supă de pasăre, rosti el mieros, pentru ca îndată să-și întregească gândul cu un glas hodorogit de bătrânețe: Supă de cocoș negru, de gâscă albă!

După care făcu o săritură în aer și dispăru. Din spatele majordomului se auzi glasul subțire al lui Zamet:

— Doamna ducesă! Binevoiește să apară și supa tot nu e gata.

Și de frământat ce era, în ciuda șoldurilor lătărețe, se învârtea ca o sfârlează prin mulțime; își făcu loc până la doamnele ce ieșeau din odaia lor și le îndrumă, făcând tot timpul plecăciuni, spre masă. Masa era pregătită numai pentru ele, într-un loc unde putea fi văzută de toți, și era prea lungă și prea lată numai pentru doi comeseni, oricât de simandicoși. Ducesa de Beaufort și domnișoara de Guise se așezară departe una de cealaltă, umplând golul dintre ele cu rochiile lor largi, de aceeași culoare și la fel croite. Zamet stătea în fața dimpotrivă a mesei, aceea rămasă goală, față-n față cu înalții oaspeți - dar nu rămânea locului, ci se frământa, se foia, făcea semne lacheilor din stânga și din dreapta lui să zăgăzuiască mulțimea, s-o țină departe, dat fiind că era vorba de o viață

nemăsurat de prețioasă. Veghea orice mișcare, nu lăsa necontrolate nici o farfurie și nici un tacâm și, cu încă mai mare grijă, urmărea toate mișcările doamnei de Martigues.

Desfundă cu mâna lui sticlele cu vin, șterse paharele, turnă vinul și suspină ușurat când prințesele băură; cât timp beau, nu li se putea întâmpla nimic. Doamna de Martigues îi plăcea din ce în ce mai puțin. Dobândise favoarea de a servi prințesele, dar Zamet se tot întreba cum de putuse să se învoiască la așa ceva. Era mică, uscată, cu o pieptănătură ca un turn, pentru a o înălța, deși din pricina aceasta fața îi părea și mai turtită, iar sub suliman i se ghiceau trăsăturile aspre de otrăvitoare. Dacă Bizacasser avea vreun complice, apoi nu încape vorbă că dânsa era. Ia te uită cum ia din mâna lacheilor tăvile cele mai grele și le poartă cu degetele ei subțiri ca niște păianjeni care par însă tari ca fierul. Acum, suspecta uneltitoare taie un pepene, n-o fi băgat cumva, ferească sfântul, ceva în zeamă? Dar numai domnișoara de Guise gustă o felie. Zamet o privește cu inima strânsă, se resemnează însă repede să jertfească acest oaspete de mai mică însemnătate. Întinsese farfuria și, de voie, de nevoie, Martigues îi dăduse ei felia menită ducesei. Zamet se așteaptă ca domnișoara de Guise să-și schimbe culoarea feței, să cadă în nesimțire. Ar fi fost cumplit, dar mai bine așa decât altfel. Gabrielle ar fi salvată. Dar nimeni nu făcu spume la gură.

Viitoarea regină ceru o portocală și o coji chiar dânsa, după ce mai întâi o întoarse pe toate fețele, cercetându-o cu grijă. Ochii holbați ai amfitrionului erau ațintiți, plini de teamă, spre o gaură mică făcută în coajă, o găurică, o împunsătură ce abia se vedea. Pentru numele lui dumnezeu, neprețuita făptură dă portocala deoparte, strâmbă din gură și spune:

— E amară.

Venise acum rândul lui Zamet să facă spume la gură.

Ținându-se cu mâinile de burtă, începu să țipe:

— Afară! Să plece toți!

Și lacheii trebuiră să-i împingă pe toți, și pe cei mai distinși și pe cei de mai mică vază, în alte încăperi. Cămătarul își flutura amândouă brațele, ca lumea să iasă mai repede.

— Ce s-a întâmplat? Ce ai? se interesă domnul de Varennes, care până atunci se mulțumise să joace cărți.

Zamet își veni în fire și, rușinat, îngăimă:

— Doamna ducesă...

— Nu prea arată bine, i-o luă înainte de Varennes. Este într-a cincea lună. De ce atâta gălăgie?

Dar Zamet nu-i mai răspunse, descoperise altceva. În timp ce nimeni nu mai dădea atenție mesei și înaltele doamne stăteau înmărmurite de uimire - Martigues meșterea ceva la ceafa ducesei de Beaufort. Era limpede, desfăcea încheietoarea șiragului de mărgăritare, șiragul alunecă de pe gât. Dintr-o săritură Zamet fu lângă ducesă, cu inelul lui cu pecete o lovi tare peste mâna pe hoțoaică, apoi căzu în genunchi:

— Doamnă, poftim șiragul domniei-voastre, s-a desfăcut.

— Mulțumesc. Și altceva nu s-a întâmplat? întrebă Gabrielle mirată.

— Nimic altceva. Nu s-a întâmplat nimic. Puteți fi liniștită. Nu s-a întâmplat nimic, repetă cămătarul și ochii începură să-i lăcrimeze. A trecut totul cu bine. Nu s-a întâmplat nimic.

Ce fericit era! Și Gabrielle îl privi de parcă ar fi avut în fața ei un copil, iar dânsa ar fi cunoscut viața mai bine, mult mai bine decât el. Era palidă, obosită și avea pleoapele roșii

— Trebuie să mai mănânc supa? întrebă ea. Aș prefera să mă duc la culcare.

Cămătarul auzi numai cuvântul „supă”, urlă și el o dată, „supa” din fundul rărunchilor, sări în sus și o luă la fugă

spre bucătărie. Unde văzu ceea ce vedeau toți ceilalți, în frunte cu bucătarul șef, și, în spatele lui, sacagiii, spălătorii de vase, tăietorii de lemne, fetele care cărau lăturile, toți cei care alergaseră într-acolo și acum priveau cu gurile căscate în sus, dornici să nu piardă nimic din cele ce se întâmplau. Majordomul și ucenicul bucătar se luptau în aer.

Luptau pentru o bilă de sticlă ce răsfrângea lumina focului din sobă și trecea mereu din mâna unuia în a celuilalt rostogolindu-se peste brațele și umerii lor, fără să cadă însă jos. Mai întâi o smulsese majordomul din mâinile ucenicului bucătar, când acesta încercase să dea drumul lichidului dinăuntru în oala de supă. Dar băiatul cu chip de înger se repezise cu capul în burta majordomului și izbutise astfel să recapete bila. Apoi făcu o săritură, se încleștă de marginea de jos a galeriei care se întindea de jur împrejurul pereților, și cu o tumbă peste cap fu cât pe ce să dispară. Dar majordomul, cu toată înfățișarea-i respectabilă și cele două barbete stufoase pe care le purta, ajunse și el, cu aceeași figură acrobatică, de cealaltă parte a balustradei. Acolo cei doi se încăierară, până când băiatul se trezi zvârlit peste parmaclâc. Se auzi un strigăt batjocoritor și ucenicul zbură de-adevăratelea prin aer. Dar, cine ar fi crezut-o - se agăță de o grindă din tavan unde de obicei atârnau șuncile. Se încleștă de ea cu mâinile și cu picioarele, ceea ce nu-l împiedica însă să-l lovească pe majordom. Căci și majordomul zburase după el și, agățat de grinda cea mai apropiată, se mișca neînchipuit de repede, mereu cu gândul să pună mâna pe bilă.

Aceasta aluneca ba pe pieptul, ba pe spatele băiatului, după poziția pe care o schimba fără încetare, ca și vrăjmașul lui. Fiecare din ei căutând să se miște tot mai repede, îl făcea și pe celălalt să-și iuțească mișcările, așa încât celor de jos li se părea că amândoi pluteau în aer și

că bila sărea în jurul trupurilor ce se învârteau. Cu atât mai mult cu cât bila îi însoțea, răsfrângând mereu limbile de foc, de la un capăt la altul al tavanului, până deasupra plitei și a oalei cu supă. Și iar se auzi strigătul batjocoritor - căci sosise clipa. Dar duhul cel bun făcu să zboare din mâinile celui rău bila deschisă al cărei conținut era cât pe ce să cadă în oală cu supă. Și ce să vezi? Bila de sticlă se sfărâmă de dale. Toți gură-cască își înturnară repede privirile spre pardosea, către o altă întâmplare neobișnuită. De undeva, nimeni n-ar fi putut să spună de unde, cocoșul negru se ivi tocmai în locul unde căzuse un grăunte, un grăunte lunguieț; cocoșul îl ciuguli și-l înghiți. Cei ce se aflau de față istorisiră mai târziu că cocoșul începu pe dată să țipe ca un om, să se zvârcolească, să se zbată, iar după aceea muri.

Atunci bucătarii și cei ce mai erau pe acolo își amintiră de cei doi demoni; aceștia dispăruseră, însă, lucru pe care toți îl găsiră firesc și-și făcură cruce. Era limpede că duhul cel rău zburase prin coșul plin de flăcări, după ce se văzuse descoperit. Unii zăriseră chiar cum își lepădase înfățișarea îngerească și se preschimbase într-un liliac negricios. Pe când duhul cel bun se destrămase într-un abur frumos mirositor, care dădu supei o aromă cum nici o altă supă n-a mai avut vreodată.

După ce tărăboiul se potoli, pajul Guillaume, pironit la intrarea bucătăriei - părea foarte uimit de cele petrecute și clătina din cap a mirare. Cineva îi atinse umărul: era Sebastian Zamet. Cu fața cucernică, îl luă de mână pe domnul de Sablé și-l conduse la masa înaltelor doamne, de care se apropie în vârful picioarelor.

Prințesele nu se clintiseră. Rochiile largi și mânecile înfoiate micșorau locul gol dintre ele. Nu întrebară de ce fuseseră lăsate să aștepte. Un alai de bucătari, în frunte cu meșterul învârte-frigare, se apropie solemn de masa lor, aducând castronul de supă ridicat deasupra capetelor.

Farfuriile de aur fură umplute de însuși stăpânul casei, în timp ce bucătarii îngenunchează și rămaseră în această poziție, până când doamna ducesă de Beaufort gustă supa și o găsi prea bună. După aceea Zamet le făcu semn să plece.

Abia acum întrebă domnișoara de Guise ce anume se întâmplase.

— Doamnă, îi dădu răspuns Zamet, s-a pripășit un cocoș negru pe aici. Dacă ar fi să dăm crezare oamenilor, s-ar fi ivit și alte arătări.

Domnișoara lăsă lingura din mână. Gabrielle însă continuă să mănânce, cătând mereu la pajul Guillaume, de parcă numai de dragul lui sorbea prețioasa supă. Și ochii ei îngăduiau s-o slujească așa cum îi plăcea lui.

— Doamnă, îi spuse pajul, se vorbesc multe.

— Știu, zise dânsa și îl privi zâmbind.

Chipul cum îl privise și zâmbetul ei aveau să-i rămână în amintire lui Sablé până la adânci bătrânețe.

— Și au să se vorbească și mai multe.

Erau cele din urmă cuvinte pe care i le adresă. Când le rosti, Gabrielle avea în juru-i un nimb, pornit dintr-un tainic izvor de lumină, în care părea că se topește. Mai târziu Guillaume avea să înțeleagă că Gabrielle se gândise atunci la moartea ei și la împrejurările acestei morți și că-și arătase recunoștința față de un om în plină putere, ca una ce-și lua rămas bun de la viață.

SFÂRȘITUL CÂNTECULUI

Dat fiind că a doua zi dimineața Gabrielle trăia încă,

primi vizita domnului de Sully, care rămăsese în oraș tocmai din pricina ei. Ministrul se încredință că trăiește, dar nu găsi cuvinte potrivite pentru a o felicita. Dimpotrivă, Gabrielle fu aceea care îi adresă vorbe măgulitoare. Îl rugă s-o creadă că îi poartă afecțiune și îl admiră atât ca om cât și pentru marile servicii aduse regelui. Sully îi primi măgulirile și își trimise apoi și nevasta să-și ia rămas bun, înainte de a pleca amândoi pe domeniile lor.

Soția unui mare ministru, care avea să rămână ceea ce era, nu putea să înfățișeze - decât cu nespusă neplăcere omagiile sale unei amante a regelui, după care aveau să mai urmeze și altele. Căci așa privea lucrurile doamna de Sully. Țeapănă, cu trunchiul lung și uscat, se așeză în fața bolnavei, pe care o înfricoșară ochii ei sfredelitori ce îi cântăreau cu nerușinare sorții de a supraviețui. Doamna de Rosny nu-i mai dădu mult de trăit, de aceea găsi că orice încurajare ar fi de prisos. Dar Gabrielle încercă s-o înduplece pe țanțoșa doamnă.

— Aș vrea să fim prietene bune, îi spuse.

Își pierduse, însă, se vede, de tot capul, căci adăugă:

— Am să fiu totdeauna bucuroasă să vă văd la deșteptarea și culcarea mea.

Drept răspuns, soția ministrului se ridică de pe scaun, ceea ce n-o făcu însă să pară nici mai trufașă, nici mai țeapănă decât fusese și până atunci. Își plecă puțin bărbia, fără alt semn de salut, și apucă bărbătește clanța ușii. Femeie respectabilă, dintr-un neam de mică nobilime, cu rubedenii având o viață nepătată - religia protestantă era foarte potrivită pentru asta - doamna de Sully era atât de furioasă, încât și mai apoi, în trăsură, șezu tot țeapănă ca o coadă de mătură, sugându-și buzele subțiri.

Abia când ajunse acasă se dezlănțui și-i făcu un tărăboi cumplit soțului ei, care o trimisese la o târfă. O familie de destrăbălați, un scandal public, o cauză pierdută - cum își

poate închipui că o femeie cumsecade să stea sluj în fața ei și s-o slugărească?

— Auzi, să fiu de față când se culcă, când își întinde picioarele! Să-mi spuie mie una ca asta! țipă, jignită în mândria și în curățenia ei morală.

Rosny, care nu prea știa de frică, căută totuși s-o îmbuneze, pentru că nu cumva văduva să-și verse focul asupra cine știe cui. Îi făgădui că va vedea un spectacol frumos, bine jucat, dacă nu se vor rupe cumva sforile. În sinea lui se gândea însă la cu totul altceva decât la sfori. Nevastă-sa amuți de mirare, iar impunătorul cavaler se folosi de zăpăceala ei pentru a o șterge și a scăpa de primejdie.

Deși se credea că Gabrielle și înghițise otrava, ea își îndeplini îndatoririle religioase. Petrecu o noapte neliniștită, cu obișnuitele ei coșmaruri, apoi de dimineață primi vizita femeii aceleia cumplite; totuși plecă îndată să se spovedească. Biserica, numită „a Sfântului Anton cel mic”, era aproape, și domnișoara de Guise o însoți până acolo pe frumoasa păcătoasă, pe care o încredință, pe temeiul celor ce ea însăși cunoscuse, că femeile sunt făurite pentru a păcătui din dragoste, așa că li se iartă fără îndoială păcatele. Domnișoara era hotărâtă să ajungă mâna dreaptă a viitoarei regine și i se destăinuia Gabriellei ca s-o îndemne să-i povestească de asemenea câte ceva din aventurile ei. Pentru că niciodată nu strică să știi cât de multe.

Dar Gabrielle tăcu - nu din anume socoteli, ci fiindcă se simțea slăbită și tristă. Conversația galantă a domnișoarei nu-i displăcea; era tot ce-i mai rămăsese din lumea în care trăise, cea din urmă undă de voie bună, ultimul răsunet al râsetelor și glumelor care mai puteau ajunge până la ea. În umbra confesionalului nu se căi de nimic din tot ce făcuse și, mai puțin decât de orice, de dragostea adevărată pentru scumpul ei stăpân. Dar mărturisi că-i părea rău că nu

fusese o creștină destul de cucernică și nu mai avea timp să se-ndrepte. După care primi iertarea păcatelor și se înapoie la vila cizmarului.

De unde ieși iar în după-amiaza aceleiași zile de miercuri, pentru a asculta un concert în aceeași biserică. Cele dintâi zile ale lui april din acel an 1599 erau neobișnuit de călduroase. În drum văzu vița înflorită. Lumea alerga din toate părțile în întâmpinarea litierei ce o purta pe viitoarea regină. Litiera era păzită de guarzii regali sub comanda domnului de Montbazon, după care urma careta prințeselor de Lorena. Era frumoasă ziua aceea de primăvară când regina Franței, o regină de sânge francez, cum n-avea să mai fie alta după dânsa, se mai arăta o dată mulțimii.

Poporul știe mai multe, are o înțelegere mai adâncă decât inițiații. Când litiera trecea prin fața lor, oamenii încetau să pălăvrăgească și-și plecau frunțile. Se vorbise mult și pretutindeni despre nunta cea de atâta vreme așteptată. Priveliștea aceea nu mai îngăduia însă să se pomenească de nuntă. Minunatele rochii ale cununiei și încoronării fuseseră descrise și erau cunoscute de toți. Acum, însă, oamenii se duceau cu gândul la alt veșmânt, la cel din urmă, pe care fiecare are să-l poarte o dată și o dată. Ducesa de Beaufort era gravă, atât de gravă cum nu poate nimeni să fie când are viața în față. Și era obosită, atât de obosită, încât oricine s-ar fi simțit răpus. Ți se strângea inima când priveai spre litieră. Avea să se întâmple o nenorocire, o mare nenorocire pentru toți. Dar era numai o bănuială. Apoi, îndată după ce avea să se întâmple, avea să se șteargă din mintea oamenilor și tâlcul ei. Acum îl vedeau însă mulți.

Gabrielle, așa cum arăta în ultimele zile, era frumoasă; nu în înțeles lumesc, căci era gravă și smerită, ci cu totul altfel, era de o frumusețe ce nu poate fi zugrăvită. Își dădea și ea seama de asta și ar fi dorit ca scumpul ei

stăpân s-o vadă cum pășește prin biserică. „Mi s-a făcut loc de bunăvoie, scumpul meu stăpân, nu ca altădată când străjerii noștri trebuiau să împingă lumea la o parte. Multe mâini au fost duse pe neașteptate la piept. Pentru că pe amândoi ne iubește poporul”. Vorbea în gând, căci conștiința realității și închipuirea consolatoare se împerecheau în chipul cel mai ciudat în mintea ei. Oboseala și resemnarea mai erau încă deseori înfrânte de fireasca dorință de a trăi, care, avea să devină nespus de înflăcărată în clipele ei de pe urmă.

Acum, anume pentru Gabrielle, ca să nu fie înghesuită, se ridicase o tribună într-un colț. Biserica era plină; lumea se adunase și de dragul muzicii și pentru că dorea s-o vadă pe vestita Gabrielle. Înainte ca sunetele sfinte să vestească sfârșitul nopții și scularea din morți a Mântuitorului - domnișoara de Guise crezu că era momentul potrivit, pentru a se face plăcută, să aducă la cunoștință știri îmbucurătoare. Sosiseră scrisori de la Roma, care anunțau că în curând se va pronunța divorțul regelui. La drept vorbind, hotărârea Papei Clement nu era de loc așa cum s-ar fi putut crede la prima vedere; se arăta gata să pronunțe desfacerea căsătoriei regelui, dar nu pentru ca el să-și ia de nevastă concubina; căci osânda pentru acest păcat ar cădea atunci chiar asupra lui, a sfântului părinte. Se bizuia pe providență, ea trebuia să-l scoată din încurcătură, de aceea se ruga zilnic să-i vină în ajutor. Și, într-adevăr, află de întâmplare - curată minune dumnezeiască! - chiar în ziua și ora când se petrecu.

În lumina slabă a bisericii și în sunetele adânci ce te făceau să te gândești la mormântul Mântuitorului, Gabrielle descifra fericita veste și chiar o crezu, deși simțea că o trec fiori de gheață. Dar domnișoara de Guise, care căuta să se pună bine cu dânsa, păstrase cele mai bune vești pentru la urmă: două bilete din partea regelui, pe care le preluase, unul după altul, din mâinile a doi

curieri. Gabrielle citi despre dorul, despre dragostea lui și despre ocrotirea ce i-o chezășuia brațul iubitului ei, oriunde s-ar fi aflat dânsa. Și pentru cea din urmă oară în viață-i, simți o căldură plăcută învăluindu-i inima. Însoțitoarea o văzu surâzând ca un copil, și faptul acesta o bucură, căci îi arăta ce avea de făcut în viitor pentru a-i câștiga favoarea. Așa încât, când ultimele măsuri, triumfătoare și pline de bucurie, ale învierii, se stinseră, cele două doamne plecară spre casă foarte voioase. Le fusese numai puțin cam prea cald în biserica arhiplină; Gabrielle simțea o ușoară amețeală. Dar în grădina lui Zamet se prăbuși și-și pierdu cunoștința.

Înainte de a putea fi ridicată și așezată în pat o și cuprinseră crampele. Toată fața îi zvâcnea, fiecare mușchi, pleoapele și pupilele i se mișcau neînchipuit de repede. Apoi dădu ochii peste cap, către stânga, și pupilele îi încremeniră. Gura ei atât de des sărutată se schimonosi cumplit. Iar fălcile i se încleștară.

După o jumătate de minut, însă, mușchii atât de zguduiți, ai membrelor, ai trunchiului, ai gâtului, ai feței, se potoliră. Capul îi era dat pe spate, fața întoarsă spre stânga, trunchiul arcuit deasupra patului. În același timp, celei care fusese cea mai însemnată făptură din întreg regatul i se tăie răsuflarea, din care pricină se umflă, se învineți și căpătă o înfățișare de spaimă. Iar când limba îi țâșni din gură, când dinții se înfipseră în ea și saliva amestecată cu sânge îi stropi obrajii, părul, perna - cei din jur fugiră ca la un semnal de aceea care fusese până atunci făptura cea mai însemnată din întreg regatul, pentru că nu cumva să cadă și ei pradă necuratului. Sau în cel mai bun caz să nu se molipsească.

Gabrielle își veni în fire, privi împrejur și dădu cu ochii numai de domnul de Varennes, care o privea zăpăcit și îngrozit. Căci el răspundea în fața regelui de persoana ei și îl mustra conștiința că o adusese în casa aceea blestemată.

— Scoateți-mă de aici! ceru furioasă ducesa de Beaufort.

De Varennes se temu să n-o pățească rău de tot. De aceea se feri să aducă medicul ori preotul. Ci se mulțumi pur și simplu să-i împlinească poruncile. Gabrielle ceru să fie dusă în casa mătușii ei, doamna de Sourdis. Varennes o așeză în litieră și fu singurul care o însoți. Gabrielle crezuse pesemne că avea să le afle acolo pe femeile ei și pe doamnele de neam mare care o slujeau, mai cu seamă pe domnișoara de Guise. Dar nu găsi pe nimeni, nimeni n-o mai slujea afară de Varennes, fostul bucătar și purtător de răvașe de dragoste, care acum făcea pe camerista, ajutând-o să se bage în pat. Mătușă-sa își lăsase slujitorii liberi cât timp era plecată la țară, în parohia ei. De Varennes îi trimise îndată vorbă doamnei de Sourdis să se înapoieze cu cea mai mare grabă la Paris.

Între timp Gabrielle era stăpânită când de neliniște, când de sfârșeală. Plângea și striga, în casa goală, să vină domnul și stăpânul ei. Ca să fie mai aproape de el, voi să se ducă fără zăbavă la Luvru.

— Pot merge! E foarte aproape!

Cu mânecile cămășii suflecate și încins cu un șorț, domnul de Varennes o încredință că acolo s-ar simți și mai singură.

— Și la urma urmei, ce să căutați la Luvru? o întrebă el, gata să-și piardă răbdarea.

Dânsa nu-i dădu nici un răspuns, deși știa ce avea să caute acolo. O sfârșeală binefăcătoare o făcea să creadă că i-ar fi mai ușor să moară în casa domnului și stăpânului ei, în odaia pe care o împărțise cu el și în care aerul mai fremăta încă de răsuflarea lor amestecată.

În sfârșit adormi, noaptea trecu cu bine, iar a doua zi dimineața găsi ea însăși că arăta ca de obicei. De Varennes se minună și o însoți, fără a trebui să-i dea vreun ajutor, la biserică de peste drum, Saint-Germain l’Auxerrois. Acolo Gabrielle se împărtăși. Era Joia mare. Încă două zile -

nădăjduia Gabrielle - și avea să fie din nou împreună cu iubitul ei. Și de astă dată dădu dovadă de o evlavie sinceră, căci era pătrunsă de recunoștință. În timpul după-amiezii i se făcu rău și trebui să se culce în pat. Înainte de a o apuca din nou cumplitele crampe, găsi însă destulă putere să trimită vești regelui printr-un gentilom, anume ales de ea, căci îl socotea om de încredere. Îl rugă pe prea scumpul stăpân să-i îngăduie să se întoarcă neîntârziat lângă el pe calea apei - gândind că astfel are să-l hotărască să vină el la ea. Căci, de bună seamă, n-avea s-o lase singură în nenorocire, când va citi ce-i scrie, iar el va ghici restul.

Îl și vedea încălecând, în timp ce de Varennes adăuga câteva cuvinte la scrisoarea ei. Voia să-l asigure pe rege că nu era nimic grav. Căci el jucase cărți când ducesa gustase din bucățele suspecte. Și avea să fie pedepsit, cu atât mai greu cu cât regele avea să afle mai curând împrejurările. Toată lumea îi cunoștea doar obiceiul: după trecerea primejdiei, ierta. Sau, poate că ar ierta și în cazul cel mai rău, fiind prea mâhnit spre a mai putea fi aspru. În cele din urmă, călărețul se avânta pe șleau. Era ora patru și Gabrielle se zvârcolea de durere.

Pe cât putea înțelege de Varennes în zăpăceala lui, acestea erau durerile facerii. Și porni grăbit s-o caute pe femeia care o moșise pe ducesă de trei ori până atunci, dar afară îl găsi pe pajul Sablé, care dădu el fuga după moașă. O aduse nu numai pe doamna Dupuis, ci îl chemă urgent și pe domnul La Rivière. Căci așa îl înțelesese pe de Varennes sau, în orice caz, așa intenționa să spună că înțelesese dacă era nevoie să se scuze. De altfel medicul lipsea de acasă, așa că sosi la căpătâiul bolnavei abia peste o oră, către ceasurile cinci. Până atunci, doamna Dupuis se zbătu neputincioasă; nu mai văzuse nicicând asemenea dureri.

Criza se desfășură ca și prima oară, numai că fu mult mai grea. După crâncenele dureri urmară înțepenirea și

sufocarea, din pricina cărora chipul bolnavei deveni de nerecunoscut. Doamna Dupuis care, de câte ori avusese prilejul să-și arate îndemânarea în meșteșugul ei, cunoscuse o Gabrielle încântătoare, nu cu chipul schimonosit și cu ochi îngrozitori care se rostogoleau în toate părțile, nu mai putu îndura să o vadă în halul în care se afla și se întoarse cu fața la perete. Lângă ducesă rămase așadar numai de Varennes, care și în timpul acestei crize, ca și a celei ce avea să urmeze, o ținu în brațele lui.

Vorbea singur, în neștire: „Își recapătă răsuflarea, era și timpul. Îi cam hârâie pieptul, dar cum dracul să nu-i hârâie, când e plină de aburii otrăvii? Totul e cum nu se poate mai firesc - încerca el să se liniștească. În cele din urmă tot trebuie să mori, nu-i nimic demonic în asta și nici măcar neobișnuit”, își spunea domnul de Varennes, care făcuse toate meseriile ce se pot închipui și era acum șeful poștelor, guvernator, prieten al iezuiților și al altor puteri primejdioase, așadar, de ce nu și al morții? Bineînțeles, mai întâi al morții celorlalți, la a lui nu se gândea încă; iar dacă totuși îi trecea vreodată prin minte că-l pândește și pe el moartea, o vedea la o foarte mare depărtare, sub chipul unui măreț alai funebru, care nu se mișca, însă, din loc.

Simțul realității îl făcea să o privească pe nefericita pe care o ținea în brațe când îi era mai rău ca adânc decăzută din pricina nenorocirii ce o lovise. Și ar fi socotit că-i de datoria lui s-o părăsească, așa cum făcuseră și ceilalți. Din păcate însă, nu era vorba numai de moartea ce-o amenința pe Gabrielle, ci și de rege, care rămăsese la fel de primejdios, și nu aflase încă ce se întâmpla. Cea mai mare năpastă pentru de Varennes ar fi fost ca regele să afle de moartea ducesei nu prin el, ci prin alții, care ar fi putut arunca vina asupră-i. De aceea se și gândi dacă n-ar fi fost bine să trimită un al doilea curier pe urmele celui dintâi. E prea târziu, sire; nu vă mai osteniți.

Altminteri, se purtă omenește cu Gabrielle, care nu mai era acum o făptură importantă. După fiecare criză, când se însuflețea, și avea iar pentru scurt timp înfățișarea unei femei, privea mirată în jur. Abia dacă se putea înțelege ce vorbea, căci își mușcase rău limba. De Varennes o înțelegea totuși și o sprijinea, pentru a scrie regelui de fiece dată o nouă chemare în ajutor. Apoi se prefăcea că expediază biletele, deși nici al doilea, nici al treilea n-aveau să ajungă vreodată la destinație. Către ceasurile cinci sosi domnul La Rivière, primul medic al regelui.

Atunci și înfățișarea bolnavei și situația în general se schimbă simțitor. La Rivière îi lăsă mult sânge și îi făcu spălături cu apă sărată în timp ce doamna Dupuis pregăti, așa cum îi porunci el, o baie fierbinte. Apoi amândoi o așezară pe ducesă în baie. Asemenea măsuri sunt luate, nu încape îndoială, în caz de otrăvire, așa că îl îngroziră pe domnul de Varennes, care știa că putea fi bănuit. Pe de altă parte, spaima i se izbi de o presupunere neașteptată: s-ar putea ca ducesa să nu moară. S-ar putea ca omul acesta să-i scape viața. Și, de vreme ce se putea întâmpla ca ducesa să trăiască, de Varennes începu să dea dovadă de un zel nebun. Băgă mâna în apă să vadă dacă baia era destul de fierbinte, fără să se sfiască de femeia aceea frumoasă care era goală; ba chiar îi lăudă zgomotos farmecele. Regele are să fie încântat, ducesa se întrece pe sine însăși, oricât de greu ar fi putut părea așa ceva mai înainte. Și între timp îi șopti domnului La Rivière la ureche că, după părerea lui, otrava fusese eliminată din corp.

Medicul nu-i dădu nici un răspuns. O asculta pe bolnavă vorbind, dar nu pentru a-i desluși vorbele. Gabrielle socotea în cât timp aveau să ajungă curierii ei la rege, cel dintâi o dată cu înserarea, al doilea și al treilea însă au să dea de el în drum, în timpul nopții, călare către dânsa. Ori poate că medicul îi urmărea și cuvintele? În orice caz asculta în primul rând sunetul glasului care vorbea

încâlcit, de parcă ar fi fost al unui om ieșit din minți. Privea mișcările feței, care acum se dezumflase și era scofâlcită, albă ca varul. Îi pipăi pântecele, sub apă. Și, deodată îi porunci domnului de Varennes să-l lase singur cu ducesa. Lichidul care se scurgea dintr-însa dădea o culoare întunecată apei, dar nu era sânge.

Apoi, împreună cu doamna Dupuis, o duse pe bolnavă înapoi în pat, spre a aștepta sfârșitul, de care acum era pe deplin încredințat. Ceea ce nu-l împiedică totuși să o îngrijească și să vegheze ca viața să nu-i fie curmată înainte de a se fi scurs cu totul dintr-însa. Căci viața-i putea să mai dureze, după câte își dădea el seama, încă multe ceasuri, deoarece bolnava ținea piept morții cu o tărie neobișnuită, susținută de gândul că scumpul ei stăpân era în drum spre ea.

Când văzu că se apropie o nouă criză, La Rivière apucă un capăt al cearșafului și-l vârî între dinții bolnavei, lipindu-i limba de cerul gurii. O făcu la timp. Înainte ca ea, în pradă durerii chinuitoare, să-și muște limba și să o rănească. De asemenea, chiar în momentul când începură vărsăturile, o rugă pe doamna Dupuis să întindă vasul. Între timp el luă pulsul bolnavei, care era foarte mărit din pricina sforțărilor și bătea atât de încet încât abia se simțea. Atunci medicul se temu pentru întâia oară de un sfârșit apropiat. Dar continuă să ia măsuri, nu în vederea morții, ci a vieții. Îl trimise pe domnul de Varennes după lapte.

— De ce-i nevoie de lapte? întrebă de Varennes.

— Duceți-vă! Avem nevoie de apă cu puțin lapte.

Domnul de Varennes, părăsind odaia, găsi prilejul să ia o hotărâre. Îi scrise îndată regelui: „Sire, vă implor să nu veniți”.

Stătu puțin pe gânduri, apoi continuă: „V-ar umple de groază ceea ce ați vedea. N-ați mai putea să o priviți cu drag pe doamna ducesă, dacă s-ar însănătoși.”

Ajuns aici, se ridică în picioare. Ar fi vrut să scrie cuvântul decisiv, dar nu îndrăznea. De aceea începu să chibzuiască în mintea lui: „Medicul o îngrijește pe ducesă ca și cum ar fi sortită să trăiască. Are o înfățișare hotărâtă, sigură de sine; dacă și-ar da silința știind că ceea ce face e zadarnic, fără sorți de izbândă, n-ar arăta așa. Dacă se întâmplă să trăiască, dacă s-o dovedi că am mințit scriind cuvântul decisiv? Dar perspectivele pe care le am sunt oricum proaste, mai rău n-are ce să mi se întâmple. O fac, pentru că n-am altă ieșire.” Și de Varennes scrise, fără să se mai așeze:

„E de prisos să mai porniți la drum, sire. Ducesa a murit.” După aceea încredință scrisoarea curierului cu calul cel mai iute.

Doamna Dupuis ieși pentru o clipă ca să poată plânge.

— S-a sfârșit? întrebă de Varennes, dornic să audă că i s-a împlinit dorința.

În odaie rămăsese doar medicul cu aceea care fusese numită încântătoarea Gabrielle. La Rivière îi vorbea de parcă ar mai fi fost cea de odinioară. Îi spuse că ușoara slăbiciune de care suferea se datora sarcinii și că îndată după ce va naște are să se vindece. Gabrielle clătină încet capul pe pernă în semn că nu crede, și rămase nepăsătoare, de parcă nici nu l-ar fi cunoscut, când o privi stăruitor. Cu toate că La Rivière îi fusese drag, avusese încredere în el și, când regele se îmbolnăvise, pe el îl chemase întâi, înaintea chirurgului. Când o întrebă dacă se simte mai bine, răspunse doar că i se păruse că o portocală avea gust amar. Apoi se plânse de dureri îngrozitoare de cap și spuse că nu putea înțelege de ce n-a venit regele.

— Dormiți, o rugă La Rivière și Gabrielle îl ascultă.

Dar medicul vedea că voința o împiedică să adoarmă adânc cu toate că simțea nevoia să uite. De aceea luă toate măsurile pe care le cunoștea spre a întârzia pe cât cu putință crizele următoare. Dădu bolnavei să bea, la

răstimpuri scurte, apă amestecată cu lapte, după care rinichii ei eliminau mai mult lichid negru. Doamna Dupuis îl ajuta de zor, încurajată de urmările ce le vedea și de admirația ce o simțea față de La Rivière. Acesta, însă, își dădea seama, în timp ce era admirat, că ostenelile sale se dovedeau zadarnice. Bolnava căzuse într-un somn care nu prevestea nimic bun, pe fața ei se vedea că nu mai simte nimic. Curând se iviră din nou semnele crizei, răsuflarea devenea tot mai grea. Când deschise ochii, i se văzură pupilele mărite. Medicul încercă să oprească dezlănțuirea crizei și-i lăsă sânge. În zadar, însă.

După ce aceleași crâncene dureri veniră și trecură de încă două ori, nu bolnava, ci îngrijitoarea își pierdu puterea de a mai îndura. Medicul îi îngădui să se odihnească.

— E ora opt, zise.

Femeia se îngrozi:

— Se chinuiește de patru ceasuri, o alta n-ar fi suportat nici prima criză. Nu i se poate scoate copilul. Dar o fi numai copilul care o chinuiește așa? întrebă femeia în șoaptă și-și făcu cruce.

Medicul rămase peste noapte singur cu muribunda. Veghea în picioare și o privea. Părea că nu crizele o doborâseră, ci împotrivirea ei domolise furia crizelor. „E, cum s-ar spune, o muribundă. Dar într-un anumit sens, asta suntem cu toții, cât trăim, își zise medicul.

Are să mai trăiască și mâine. Mâine e vineri, vinerea mare. Are să mai apuce, e aproape sigur, vinerea mare. Dar ce are să mai fie după aceea nu știe nimeni.

Ar trebui să folosesc fiarele și să scot copilul. Copilul ar fi pierdut, dar dacă în felul acesta scapă mama cu viață? Voința ei e mai presus de lutul din care sunt făcuți oamenii După sforțările supraomenești pe care le-a făcut, acum, pe jumătate adormită, vorbește despre stăpânul ei, e din nou împreună cu el, gângurește ea în extaz - ar trebui să-mi

astup urechile. Trebuie să fac ceva. Doctore, salvează-i viața! Dar dacă operația mea o ucide? Nașterea nu poate înlătura în nici un caz urmările otrăvirii. Le-ar putea desigur răbda mai mult timp dacă aș renunța la silnica operație, pe care n-o pot face mai puțin dureroasă. O, natură, dă-mi jumătate de ceas în care să nu simtă nimic și eu am să te ajut s-o vindeci. Dar nu-i cu putință, căci făptura asta și-ar pierde tot sângele, chinuită de dureri cumplite; și chiar dacă aș izbuti să opresc scurgerea sângelui, la primul acces de sufocare, douăzeci de secunde ar fi de ajuns pentru ca să i se rupă vasele din creier. Și atunci mi-ar muri în brațe, paralizată”.

Medicul La Rivière se prăbuși într-un scaun, frământându-și fruntea în mâini. Gânguritul de fericire pe care-l auzea și de care nu putea fugi îl înfiora și mai mult.

„Orice-aș face sau n-aș face, tot vinovat sunt față de natura care s-ar îndura dacă i-aș putea da o mână de ajutor - dar și față de oamenii care nu așteaptă decât să-mi dea la cap”.

Plin de rușine și de pocăință își mărturisi spaima ce o avea de oameni. În calitatea lui de prieten și favorit al ducesei de Beaufort, e dușmănit. Cu atât mai mult au să susțină dar că el a ucis-o. Nu e nici protestant, nici catolic, a studiat medicina în școlile maure și a trăit mult timp în Spania; dar a devenit foarte suspect de când, la îndemnul regelui, i-a înzdrăvenit, nu de mult, pe cei stăpâniți de diavol - și a mai și cutezat să spună: că nu erau posedați. Și doctorul își dădu seama, deziluzionat de sine însuși, că renunța să folosească fiarele nu numai pentru că ar fi fost prea primejdios pentru un semen al lui, ci și pentru el. „Eu însumi, nu se știe dacă am să mai rămân în viață după vinerea asta”.

Își mărturisise gândul cu glas tare și deodată șoaptele dulci ce se auzeau din pat se stinseră. Se întunecase de tot; La Rivière aprinse niște lumânări și lumina lor căzu pe

un chip cu desăvârșire schimbat. În locul celei ce stă să moară, se afla o făptură plină de viață. Obrajii erau trandafirii și albi, rotunzi ca de obicei, iar răsuflarea ușoară. Hotărât, natura binefăcătoare făcuse încă una din minunile ei. Cuprins de o bucurie nechibzuită, La Rivière se clătină pe picioare și deschise o fereastră. Curând, de sub fereastră răsună un glas proaspăt, tineresc.

Încântătoare Gabrielle, cânta Guillaume.

Gabrielle deschise ochii, care încă mai luceau. Își ridică puțin capul de pe pernă, ascultă și surâse.

„Tu, stea”, auzi în cea din urmă clipă ce-o mai avea de trăit, și întredeschise buzele.

Tu, stea, ce stau să părăsesc
Spre aspra-mi și prea grea căință...
Ci, vino dar, că mă sfârșesc,
O, neuitata mea ființă...

— Vin, vin îndată, rosti Gabrielle cu un glas dulce, limpede. Vin, iubite. Sunt aici, înălțate stăpâne.

Dar nu mai putu să țină capul ridicat, se prăbuși pe pernă. Totuși mai apucă să audă: *Ce trist suna un bun rămas*.

Ce trist suna un bun rămas
În ziua cea plină de jale!
Parcă stingea al vieții glas,
Parcă plângea în inimi goale.

Era sfârșitul cântecului.

RĂDĂCINILE INIMII MELE

Henri primi numai cea dintâi dintre cele trei scrisori trimise de dânsa. Află astfel că Gabrielle voia să se înapoieze la el și că-l ruga stăruitor să-i dea încuviințarea. Dar mai scria și că i se părea a fi pe moarte; atunci cum ar fi putut să mai călătorească? Își arăta apoi nădejdea că are să se cunune cu dânsa înainte de a-și da sufletul, de dragul copiilor. Să-i fie chiar așa de rău? În cuvintele pe care le adăugase, de Varennes îi contrazicea temerile. „Nu e nici o grabă”, scria de Varennes care răspundea de dânsa.

— Domnule de Puypéroux, întrebă Henri pe curierul ce venise călare, cine te-a trimis?

Și gentilomul arătă că însăși doamna ducesă a fost aceea care voise ca numai el și nu altul să plece cu scrisoarea. A fost stăpână pe hotărârile ei când îl trimisese? Da, pe deplin stăpână. Dar viața îi era chiar atât de primejduită? Nu părea să fie vorba de o primejdie de moarte. Se spunea, însă, că ar fi căzut în nesimțire.

Henri chibzui: „După a treia naștere i se întâmpla de multe ori să-și piardă cunoștința. La Monceaux a leșinat chiar față cu mine - îi stârnise gelozia nepoata lui Medicis, portretul ei. O fi și acum tot așa. Se teme să nu-mi schimb cumva gândurile în lipsa ei. Am s-o liniștesc. Dar nu vreau să mă cunun pe nepusă masă. N-are să moară. Cum să moară, să mă lase singur?”

Și trimise curierul numaidecât înapoi, cu știrea că pornește la drum și are s-o îmbrățișeze curând. O credință ca a mea nicicând nu a mai fost, ar mai fi putut să citească Gabrielle că odinioară; dar în vinerea aceea, cea din urmă zi a vieții ei, ochii n-o mai ajutară. De altminteri nici nu i se mai înmâna scrisoarea.

Henri era tulburat, înspăimântat chiar, dar își spunea că n-are nici o pricină. În cele din urmă adormi, dar visele rele îl treziră și petrecu restul nopții cu ochii deschiși, năzărindu-i-se mereu că aude tropot de copite. Înainte de a miji de ziuă, copitele închipuite se vădiră a fi adevărate. Henri, care se și îmbrăcase, ieși repede afară și descifră răvașul la lumina slabă a zilei ce se îngâna cu noaptea: dar biletul acesta nu mai era scris de mâna ei. Îi scria numai de Varennes, raportându-i că boala nu mai poate fi biruită de medic și că bolnava se prăpădește. Nu mai putea fi nici o nădejde pentru viața ducesei și frumusețea ei se și ofilise. „Sire, nu veniți, v-ar umple de groază ce ați vedea!”

Nu scria, însă, că Gabrielle murise. În ultima clipă de Varennes dăduse curierului această scrisoare, alcătuită într-un chip mai prevăzător. Nu cutezase până la urmă s-o declare pe Gabrielle moartă, înainte de a-și fi dat cu adevărat sufletul. Strecurase însă altor trei inși știrea mincinoasă, cu gândul că aceștia, de bună-credință fiind, au s-o ducă regelui. Îngrozit, trecându-l nădușeli reci, Henri încălecă și goni nebunește. La patru mile înainte de Paris îl ajunse din urmă pe Puypéroux care nu se grăbise de fel. De ce? Henri nu-l întrebă nimic, îl ocărî, dar se feri să-l descoasă, îl lăsă în urmă și goni din nou. Și iată casa cancelarului Bellièvre care se află chiar la marginea șoselei; mareșalul d’Ornano și domnul de Bassompierre îi vin în mare grabă în întâmpinare. Henri le văzu fețele întunecate - și inima încetă să-i bată. Cei doi plecară capetele și rostiră:

— Sire, ducesa e moartă.

Henri înmărmuri. Rămase în șa, fără a putea face o mișcare, uită unde se afla și încotro se ducea. Văzându-l pe rege încremenit în mirarea-i îngrozită, domnul de Bellièvre sfâșie tăcerea, adeverind ceea ce credea a fi adevărat și descriind cumplita stare a celei pe care o socotea moartă; în clipa aceea, însă, Gabrielle mai trăia, răsufla încă și

continua să-l roage pe domnul și stăpânul ei să n-o lase singură.

În cele din urmă, Henri izbucni în lacrimi. Descălecă și, întorcând spatele, hohoti îndelung. Apoi arătă că dorea s-o vadă pe ducesa de Beaufort. Dar cancelarul se împotrivi cu hotărâre: orice pas îi era urmărit și comentat peste tot. Manifestarea publică a durerii sale i-ar fi luată în nume de rău. Exista primejdia ca, procedând astfel, să lovească în simțămintele religioase ale supușilor săi, și încă în ajunul paștilor. Henri nu izbuti să găsească un răspuns; abia dacă se putea ține pe picioare.

Trăsura cancelarului se apropie și Henri se lăsă dus la o mânăstire apropiată. Acolo, cuprins de disperare, se aruncă pe patul unui călugăr. Distrus, plângând fără istov, așa își petrecu toată ziua aceea de vineri, în care Gabrielle era încă în viață și-l chema atunci când crâncenele chinuri îi lăsau o clipă de răgaz. Apoi Henri se înapoie încet la Fontainebleau, cu sentimentul singurătății; dar Gabrielle mai trăi și noaptea aceea, cu atâta dor îl aștepta. O dată cu nădejdea îi slăbeau însă și puterile. Și cea din urmă criză o găsi istovită. În zorii zilei de sâmbătă își dădu sufletul.

Unui singur om îi mărturisise de Varennes, în seara zilei de vineri, cum stăteau cu adevărat lucrurile; îi scrisese domnului de Sully, pe care îl socotea gata să-i încuviințeze purtarea. Îi dezvălui cum îl înșelase pe rege și încercă să scuze această înșelăciune cum putu mai bine; dar, mai ales, aruncă bănuiala care ar fi putut cădea asupra lui, pe Zamet. De bucuros ce era Rosny nu voi, însă, să știe nici cine era vinovatul, nici cum trebuia să fie judecat. Ci își trezi nevasta, pe bătrâioara-i văduvă, o îmbrățișă și-i spuse:

— Fetițo, ducesa nu se mai deșteaptă, nu mai trebuie să fii de față la scularea ei. Sforile s-au rupt.

Cam în clipa aceea muri Gabrielle cu adevărat. Și tot atunci ieși și Papa Clement al optulea din capela lui; pe

față i se citea lumina unei revelații suprapământești, cu mult înainte ca vestea să fi avut timpul să ajungă la Roma, și rosti: „Dumnezeu s-a îndurat”. Ceea ce nu putea să însemne decât că o seamă de inși, printre care și Papa, scăpau, prin moartea ducesei de Beaufort, dintr-o mare încurcătură și știau că se luaseră măsuri ca să se ajungă la acest sfârșit. Totuși nu puteau să cunoască întregul adevăr; căci care tiran cunoaște adevărul? Așa medita doctorul, lângă patul în care zăcea moartă.

Nu izbutise să plece la timp, căci, de cum își dăduse ducesa sufletul, odaia se și umplu de oameni - care cine știe unde se tupilaseră până atunci și cum aflaseră cele întâmplate. Se iscă deodată o învălmășeală și o înghesuială de oameni cu ochi iscoditori, dornici s-o vadă moartă și mulțumiți de înfricoșata priveliște după care alergaseră. Cea mai frumoasă femeie din regatul Franței zăcea cu gâtul strâmb, cu ochii dați peste cap, cu fața aproape neagră. Încât cei dintâi care o văzură strigară: „Necuratul”, și vorba fu apoi repetată de mulți alții, care n-apucaseră să se bucure de priveliștea îngrozitoare.

Doctorul fu prins așadar de șuvoiul de privitori care-l împingeau spre pat și care, dornici să fie scuturați de fiori, făceau din el întruchiparea superstiției lor, după cum băgă de seamă. La Rivière înțelese așadar ce primejdie îl paște dacă n-o reneagă îndată pe ducesa moartă și nu se leapădă de răspunderea lui de medic pentru sfârșitul ei nefiresc. Se ridică dar în vârful picioarelor, ca să se înalțe deasupra tuturor, luă înfățișarea unui crainic al judecății de apoi și strigă peste capetele celor îngrămădiți:

— *Hic manus dei.*[1]

Atunci se dădură cu toții în lături și trupurile lor nu mai ațineră calea celui ce văzuse în cele întâmplate „mâna domnului”; La Rivière putu să plece. Ieși dar cu capul sus -

[1] Aici a fost mâna lui Dumnezeu (lat.).

deși o trădase și pe moartă, și pe rege, și conștiința lui, și hotărî: „Mă las de arta medicinii”, dar nu-și ținu hotărârea, căci era un om cu scaun la cap și o fire slabă.

Când doamna de Sourdis se înapoie de la țară, găsi casa vraiște; oricine voia intra și ieșea. Ajungând lângă căpătâiul moartei, leșină, mai degrabă fiindcă așa cerea buna-cuviință, căci nu era o femeie sperioasă. Dar, leșinată cum era, găbji totuși o hoțoaică: pe doamna de Martigues care, neputând fura șiragul de mărgăritare, izbutise acum să scoată din degetele moartei inelele cele mai de preț și să le prindă în mătăniile ei. Doamna de Sourdis îi înșfăcă prada și o dădu pe uneltitoare pe mâna poliției.

În timpul celor două săptămâni care trecură până la înmormântarea Gabriellei, nimeni n-avu mai multe de făcut decât mătușa ei. Doamna de Sourdis abia dacă se gândi la împrejurările în care își dăduse sfârșitul nepoata, atât era de doritoare să scoată un cât mai mare folos din acel sfârșit. Își îmbrăcă nepoata în rochia de mireasă cârmâzie împodobită cu aur a reginelor, iar pe deasupra așternu mătase albă. Dar nu era chiar trupul nepoatei, căci ceea ce rămăsese din încântătoarea Gabrielle nu putea fi arătat mulțimii. Pe catafalcul ridicat în sala de intrare a casei era întins un chip asemănător cu al Gabriellei; acesta primi închinăciunile Curții și ale orașului.

În timp ce Gabrielle zăcea în sicriu, dusă pentru totdeauna în lumea drepților, chipul ei, modelat grosolan, trona între șase lumânări groase de ceară albă. În sicriu lințoliul și fața aproape neagră; pe catafalc, înconjurat de opt călugări ce îngânau într-una rugăciuni, chipul de ceară îmbrăcat într-o mantie aurită și purtând coroana ducală pe fruntea-i părelnică. Nu era cu adevărat femeia frumoasă care murise, ci numai chipul ei modelat la repezeală, dar în jurul catafalcului vegheau cei din familia ei, iar doi preoți citeau, spre a-i mântui sufletul, liturghia. În fața bogatului catafalc stăteau crainicii în zale negre, pe piept cu crini de

aur. Încât se părea că regina cu crinii ei nu zace în sicriu, ci se află în salonul de primire; douăzeci de mii de oameni îi trecură prin față. Iar când apărea câte o ducesă, i se punea grabnic o pernă sub genunchi.

Fără a se lăsa tulburată de ceva, mătușa prelungi toate acestea timp de trei zile. La prânz și seara, pentru chipul de ceară al Gabriellei se întindea masa, așa cum se obișnuia înainte vreme pentru reginele moarte; masa era servită și preotul spunea rugăciunea. Dar acesta nu era decât începutul. În sfârșit sosi și vremea să fie înmormântată. Douăzeci și trei de pristavi ai orașului Paris vestiră când și unde avea să aibă loc ceremonia înmormântării; străzile răsunară încă o dată de numele și titlurile înaltei doamne Gabrielle d'Estrées. Biserica strălucea de lumina nenumăratelor lumânări. Săracii, cărora li se împrumutaseră haine de doliu, pentru a se înșirui pe două rânduri, erau în număr de șaptezeci și cinci. Alaiul era deschis de guarzii regelui, în frunte cu ducele de Montbazon; el o străjuise pe Gabrielle cât timp fusese în viață, după ce se despărțise de rege la Fontainebleau, tot lui i se cuvenea și cinstea să-i însoțească sicriul. De data asta în Sicriu nu se mai află chipul de ceară, ci chiar trupul Gabriellei. Urmat, înaintea tuturor caretelor și călăreților, de cei trei copii ai ei; Al patrulea se afla împreună cu dânsa, în sicriu.

Cei din alai vorbeau vrute și nevrute; numai membrii familiei și capul ei, mareșalul de Balagny, tăceau mâlc, luând drept bune cuvintele medicului: „Aici a fost mâna lui dumnezeu”, care de altfel puteau fi tălmăcite în mai multe feluri. În alai se spunea însă că regele se descotorosise de dânsa și răsufla ușurat; mai târziu cineva i-o spuse lui chiar în față. Norodul înșiruit de-a lungul caselor își arăta mila: e adevărat că a murit ca un câine, fără maslu, dar s-a împărtășit cu puține zile înainte și a murit iertată de păcate. Seniorii din alai susțineau, însă, că-i prevăzuseră

un asemenea sfârșit și că nici n-ar fi putut să aibă un altul. Mulțimea șușotea despre osânda cerească ce o lovise înainte ca diavolul să se fi putut ține de înțelegerea încheiată cu dânsa, de a o face regină a Franței. Și, împreună, Curtea și orașul băgară de seamă că regele nu îndrăznise să se arate în persoană la regeasca ei înmormântare și nici nu cutezase s-o îngroape sub catedrala Saint-Denis, unde se afla cavoul celor din casa de Franța. I se făcu totuși prohodul deasupra acelei gropnițe regale; numai după aceea, fu dusă la cel din urmă lăcaș al ei, la Monceaux.

Henri se zăvorâse în odaia lui. În cea dintâi săptămână după moartea Gabriellei, nimeni dintre cei ce erau de obicei în juru-i nu-l văzu. Numai ministrul său Sully se înfățișă chiar sâmbăta seară, către ceasurile șase. Gabrielle murise între timp cu adevărat, iar vrăjmașul ei o pornise îndată la drum. Henri nu știa că dânsa mai fusese în viață când el o și plângea; Rosny nu scăpă nici o vorbă despre asta. Regele își îmbrățișă credinciosul slujitor, iar acesta cită cuvintele psalmului: „Cel ce se pleacă vrerii bunului dumnezeu” - la care Henri își aținti ochii asupră-i și-l privi îndelung, fără a scoate o vorbă.

Cu acest prilej își dădu seama de multe și mai ales de faptul că trebuia să rămână singur în durerea lui, că n-o putea împărtăși nimănui. De aceea se și purtă deodată de parcă s-ar fi împăcat cu gândul morții Gabriellei. Iar ministrul, după ce plecă, își spuse că suferința regelui nu e chiar atât de adâncă.

Henri trebui să-i primească apoi pe ambasadorii străini, sosiți anume la Fontainebleau. Trebui să rabde de asemenea ca o deputăție a Parlamentului său să dea glas obșteștii dureri, în cuvinte înălțătoare, de parcă ar fi fost vorba de o regină. După care îl lăsară iar singur cu gândurile lui. Tot timpul stătuse nemișcat. Iar membrii Parlamentului își ziseră: stă încremenit și e îmbrăcat în

negru din cap până în picioare, cum nu s-a mai pomenit la alt rege, nici când și-a dat sufletul o regină adevărată.

La începutul celei de a două săptămâni, Henri se îmbrăcă în violet, așa cum era obiceiul stăpânitorilor când pierdeau pe cineva apropiat. Dar mai rămase zăvorât în cameră încă trei zile; numai copiii veneau des pe la el și atunci se auzeau plânsete, ceea ce părea firesc. Cu neplăcere luară, însă, curtenii act de ivirea corbilor.

Protestantul Mornay se încumetă să se arate - de parcă nu edictul de la Nantes ar fi fost izvorul tuturor relelor, de parcă nu abia după proclamarea edictului fusese bietul rege împins până acolo încât să dorească a o înălța pe tron pe uneltitoarea aceea care era sufletul bisericii protestante; numai mâna lui dumnezeu a înlăturat primejdia. Și domnul de Mornay nici nu veni singur, ci însoțit de un pastor foarte bătrân, de care unii își mai aduceau aminte, pe nume La Faye. Se știa doar că cei doi fuseseră primiți, dar ceea ce vorbiseră cu regele rămase o taină. Nici o vorbă nu răzbătuse, de astă dată, din cameră, măcar că unii își lipiseră urechea de ușă. O seamă încercaseră chiar să arunce o privire iscoditoare înăuntru, dar cheia era în broască și nu se vedea nimic.

După această vizită, înainte de a se arăta din nou printre oameni și a deveni iar cel care era de obicei, Henri îl chemă la el pe domnul La Rivière, primul medic al regelui.

Cum La Rivière intră fără a fi anunțat și galeria în care se afla era foarte lungă, Henri nu-și dădu îndată seama că la capătul ei se ivise cineva. Ședea la masa de scris, sprijinindu-și spatele, puțin adus, de speteaza scaunului. În mână ținea pana, dar nu scria. După un timp, simțind că intrase cineva, făcu o mișcare cu capul într-o parte și îl pofti, fără cuvinte, pe domnul La Rivière să ia loc în fața lui. Medicul se așeză, cu inima strânsă; de obicei regele vorbea umblând de colo până colo. „Situația mea să fie oare atât de gravă?” se întreba nefericitul care, pentru a-și

salva pielea, descoperise „mâna domnului”; acum însă nu-i era de nici un folos.

Henri stătea cu ochii căscați și avea pleoapele roșii. Timp de o clipă - care i se păru medicului că nu se mai sfârșește - regele i se uită țintă în ochi, apoi rosti:

— Ei, iată-ne pe amândoi, singuri.

Medicul izbucni:

— Sire, pot să jur!

— Și eu, îl încredință Henri. Dar n-are nici un rost să ne jurăm; ar fi zadarnic să încercăm a ne răscumpăra greșelile cu jurăminte.

Și încheie încetișor:

— N-a fost otrăvită.

— O știți? făcu La Rivière necrezându-și urechilor. Înalta maiestății-voastre înțelepciune... începu el.

Dar Henri îl opri:

— Să nu mai vorbim de înțelepciunea mea. Să nu pomenim nici de a mea, nici de a domniei-tale. Eu n-am trimis-o la moarte, domnia-ta n-ai ucis-o. Asta-i tot ce putem spune în favoarea noastră.

— Asta-i tot, adeveri medicul. Din parte-mi, pot să adaug numai că n-am îndrăznit să provoc nașterea înainte de vreme fiindcă bolnava era oricum prea otrăvită de rinichii, de ficatul ei suferind. A fost răpusă nu de o otravă din afară, ci de otrăvurile secretate de însuși trupul ei. Avea o sarcină extrauterină, ceea ce i-a astupat rinichii. Când noi am disecat-o, am scos fătul bucăți, bucăți. Noi, membrii Facultății, confirmăm într-un glas că totul s-a petrecut în chip firesc, într-un chip față de care arta noastră este până acum neputincioasă.

La fiecare „noi” ce-l rostea, La Rivière vedea tresărind sprânceana arcuită a regelui. Și doctorul înțelese că trebuia să răspundă singur de faptele sale, fără a chema într-ajutor Facultatea, fără a se sprijini pe altcineva. Nici cel ce ședea în fața-i nu arunca vina lui asupra altcuiva.

Atunci medicul își începu istorisirea de la capăt, din clipa când se apropiase de patul ducesei. Descrise toate semnele de care ținuse seamă, care îl împiedicaseră să facă suprema încercare de a veni în ajutor vieții pentru ca să poată birui. Și cu cât amănuntele ce le dădea erau mai înfricoșătoare, cu atât vorbea mai liniștit - lucru de care se sperie el însuși. În cele din urmă și se opri, cerându-și iertare. Nu-i era îngăduit desigur - deși aproape cu neputință de înlăturat - să descrie toate măruntaiele trupului ce fusese cel mai iubit din tot regatul.

— Cine aș fi eu, șopti însă Henri, dacă i-aș fi iubit numai chipul și nu și măruntaiele.

Medicul își pierdu șirul. Văzu schimbarea ce se petrecea pe chipul unui om căruia i se spunea *maiestate*. Era limpede că avea să rostească un cuvânt de acuzare. Maiestatea poate acuza pe oricine crede de cuviință; chiar și natura? Și, cu adevărat, Henri spuse:

— Ar fi putut trăi.

— Sire! își îngădui medicul. Nu eu, natura vindecă. Și în natură există o unitate între a fi și a nu fi. Învățătorul meu Hipocrat ar spune că ducesa de Beaufort a fost vindecată.

— Amin - și Henri își schimonosi gura într-un surâs. Suntem muritori. Se pune numai întrebarea, până când anume nu trebuia neapărat să moară. Ce-am zăbovit noi să facem, împiedicând natura s-o vindece altfel decât prin neființă?

La Rivière se înfricoșă din nou și încercă să se apere. Ducesa îl îngrijise pe rege când acesta se îmbolnăvise, fără a se plânge nici o clipă că s-ar simți ostenită. Nimic din felul ei de a fi nu îngăduia să se vadă că era bolnavă, susținu el. Dar deodată se înroși, se opri și, în sfârșit, aminti schimbările care trebuie să se fi petrecut de mult cu dânsa. Visuri rele? Dureri de cap? Leșinuri și pierderi ale memoriei, ale vederii - Henri adeveri totul. Iar La Rivière mărturisi că se lăsase înșelat de felul cum se desfășuraseră

primele sarcini. Și a treia fusese însoțită de tulburări asemănătoare, deși mai slabe. Acum părea sigur că încă de atunci se îmbolnăvise de ficat, că boala aceasta fusese hotărâtoare și a avut un sfârșit cum era de așteptat.

— Un sfârșit cum era de așteptat, repetă Henri. Și șopti: înțeleagă cine poate: a avut un sfârșit cum era de așteptat. Fiindcă eu am fost orb și n-am vrut să cred în temerile ei. În fiecare noapte am împărtășit cu ea aceste temeri, m-am speriat în somn ca și ea, am visat același vis urât ca și ea.

Se ridică de pe scaun și începu să măsoare cu pași mari galeria. La Rivière se lipi de perete. Și mai mult pentru el însuși decât pentru un însingurat care nu-și urmărea decât propriile-i amintiri, îl cită pe învățătorul său Hipocrat:

„Viața este scurtă, artă e lungă. Prilejul e fugar, experiența înșală, cu greu putem judeca”[1].

Era o învățătură cu ajutorul căreia La Rivière încerca să-și micșoreze cât mai mult răspunderea, căci prilejurile ce le avusese de a o ține sub observație pe ducesa de Beaufort fuseseră într-adevăr fugare.

Henri, dimpotrivă, cu cât se învârtea mai mult prin odaie, cu atât simțea că îl apasă mai greu povara vinei. N-ar fi trebuit s-o trimită departe de el, n-ar fi trebuit nicicând să lase din brațe neprețuita-i comoară. Nu alergase la dânsa de îndată ce primise ultimu-i strigăt de ajutor, nu fusese alături de dânsa în ultimele-i clipe. Vina e mult mai veche, ah! Începuse să fie vinovat față de dânsa mai demult. Ar fi trebuit s-o fi făcut de mult regina lui legitimă și atunci n-ar mai fi existat toate temerile ei, n-ar mai fi ucis-o teama de a se vedea părăsită. Părăsită, cum o părăsise pe vremuri și pe sărmana Esther - a cărei umbră de nerecunoscut, după o îndelungată absență, fusese

[1] Hipocrat - *Ars longa, /Vita brevis, /Occasio praeceps, /Experimentum periculosum, /Ludicium difficile*. (Viața este scurtă/ Arta rezistă în timp/ Oportunitățile sunt trecătoare/ Experimentele periculoase/ Hotărârile dificile.)

chemată din nou în amintire, ca o mustrare, de pastorul La Faye.

„Pastore, nu mă pot îndrepta. Ce-i de făcut ca și femeia asta să nu mi se șteargă din amintire, să devină o nălucă întocmai ca toate celelalte pe care le-am dat uitării?”

„Sire, nu-i nici o primejdie, căci, în sfârșit, ați primit o grea lecție și ați ajuns în pragul vârstei, când începe coborâșul”.

„Mi-e jale de mine însumi, domnule La Faye. Răposata are să mă privească mereu cum îmbătrânesc. Și ce mă fac dacă bătrânețea-mi n-are să fie vrednică nici de mine, nici de dânsa?”

„Fiule! Ai iubit-o pe fiica omului Gabrielle. Iubind-o cu atâta putere, ai putut deveni un mare rege”.

Acest ultim cuvânt ieși, împreună cu un plâns cu sughițuri, din pieptul lui Henri. Lipit de perete, medicul se temu că aude prea multe, că ascultă convorbirile închipuite pe care le purta cugetul regelui, ce se credea singur. Dar nu îndrăzni totuși să facă nici o mișcare, înainte de a i se arăta că poate să plece. Henri se opri lângă o fereastră și își lipi fruntea de geam. Și numai atunci domnul La Rivière ieși tiptil.

Afară fu primit cu întrebări stăruitoare, șoptite de curtenii care-i așteptaseră. Regele era mânios? Pe cine învinovățea, cine și pentru ce trebuia să se teamă?

Primul medic răspunse însă cu iscusință și cu mai multe înțelesuri, așa cum făcea de obicei.

— Regele e în afară de orice primejdie, de vreme ce se gândește la mărirea lui.

Și La Rivière se făcu nevăzut în timp ce curtenii îi mai tălmăceau încă vorbele.

Cu fruntea lipită de geam, Henri vorbea către aceea care plecase pe un drum fără întoarcere.

„Cu tine, numai cu tine aș fi fost acela care ar trebui să fiu”.

Apoi se așeză din nou pe scaunul de mai înainte și reciti scrisoarea sorei sale, ducesa de Bar. *„Mă rog lui dumnezeu să-mi îngăduie să jertfesc câțiva din anii ce-mi mai rămân de trăit, ca să vă pot ușura întrucâtva durerea*”, îi scria Catherine.

„Jertfa ta nu m-ar putea ajuta cu nimic, surioară, tu, prietena ei”. Și își continuă scrisoarea de răspuns, acolo unde se oprise: *„Dorul și jalea au să mă însoțească până-n mormânt*”, scrisese mai înainte. „Dumnezeu însă m-a zămislit nu pentru mine, ci pentru acest regat. La care adăugă: „Rădăcinile inimii mele sunt uscate și n-au să mai dea muguri”.

VII. COBORÂȘUL

MEREU ÎNAINTE

Regele și marele-maestru al artileriei sale străbăteau munții. Luaseră cu dânșii în Savoia patruzeci de tunuri și erau însoțiți de cincisprezece mii de pedestrași, de două mii de călăreți, de mareșalul Biron, de contele de Soissons și de mulți alții. Viteazul Crillon era comandantul gărzii franceze. Căci bătuse în sfârșit din nou ceasul faptelor după care tânjiseră atâta amar de vreme. Avuseseră noroc: ducele de Savoia încălcase tratatul. Nu voia să predea nici marchizatul Saluces, nici provincia Bresse. De aceea se aflau - acum în toamna anului 1600 - în drum spre Italia, ca să ia cu sila cele două ținuturi.

Nu încape îndoială că ducele de Savoia ar fi respectat tratatul dacă Cezar, fiul Gabriellei, ar mai fi fost moștenitor al coroanei franceze și ginerele lui. Dar fiul Gabriellei nu mai era nici una, nici alta. Printr-un trimis al lui, regele avea să se căsătorească în curând cu prințesa de Toscana. Regina de sânge străin trebuia să plece peste puțin timp pe mare, spre Franța, și avea să aducă o grămadă de bani în galera ei, despre care se spunea că avea pereții căptușiți cu nenumărate pietre de mare preț. Gabrielle d'Estrées n-avusese atâtea nestemate. Vechii tovarăși de arme ai regelui o îndrăgiseră fiindcă știau că regele o iubește. Totuși, faptele sunt fapte. De la răposata n-ar fi putut aștepta nici galere pline de bogății, nici această frumoasă campanie. De aceea nimeni n-o plângea, și mai cu seamă n-o plângea de față cu alții.

Toți își spuneau: chiar regele s-a mângâiat. Nu numai că se însoară cu prințesa florentină, dar, la patru luni de la moartea iubitei, și-a și găsit alta - cu nimic mai bună. Cică, doamna mama ei ar fi înjunghiat un paj cu pumnalul. Regele nu prea are trai bun cu iubita aceasta. Trebuie să fie foarte bucuros că s-a descotorosit de marchiză și a pornit în campanie cu noi.

În timp ce tunurile erau trase pe potecile stâncoase, oștenii admirau, cu toții într-un cuget, cutezătoarea acțiune a regelui și desfășurarea ei netulburată. Într-o singură noapte fuseseră ocupate două orașe întărite în două ținuturi: mareșalul Biron nu întâmpinase o împotrivire prea puternică în ținutul Bresse, iar domnul de Créqui ocupase perla Savoiei, Montmélian - deocamdată numai orașul, nu și castelul. Castelul era puternic întărit, nici o altă cetate din ținuturi muntoase nu i se putea asemui. Are să-i vină, însă, și lui rândul. Deocamdată tunurile sunt îndreptate spre alt bastion.

Împreună cu afetele lor, tunurile cântăreau fiecare câte opt mii de livre și erau trase de câte douăzeci și trei de cai, iar marile culevrine, de câte nouăsprezece cai. Viteazul Crillon ar fi preferat o bătălie în câmp deschis, în locul defileurilor strâmte între stânci și torente. Ar fi vrut să dea ca întotdeauna iureș cu garda franceză, dar trebuia să recunoască: ținuturile astea erau parcă anume făcute pentru marele maestru, tunurile lui făceau minuni, oamenii nu mai trebuiau să lupte. Și își aminti: „Când am ajuns în fața orașului Chambery, cei dinăuntru ar fi avut parcă la început poftă să se împotrivească. Dar domnul de Rosny le-a arătat numai o baterie de opt tunuri, și înainte de a porunci: «foc», porțile s-au și deschis și am intrat în oraș. Locuitorii ne-au primit ca pe niște făpturi de pe alte tărâmuri, deși zeii antichității n-au fost pesemne atât de greoi ca noi, cu atelajele noastre. Dar ne-am descotorosit repede de ele și am dat un bal”.

Harambure, cel cu un singur ochi, aminti prietenului, în timp ce se cățărau, gâfâind:

— Și pe cine am sărbătorit la bal? Pe doamna de Rosny, din respect pentru tunurile bărbatului ei, care sunt mai frumoase decât dânsa. Marchiza nu face doi bani, noua regină nici nu știe franțuzește. Da' ia adu-ți aminte, Crillon!

— Nu te mai duce înapoi cu gândul, Harambure. Ce-a fost, a fost. Am înmormântat noi și pe alții. Da, e adevărat că a fost frumoasă și bună.

— S-o fi uitat, oare, regele?

— Fiecare zi cu strădania ei. Acum se cațără pe stânci ca și noi.

Deodată trebuiră să se oprească. Toată coloana, cât era de lungă, de nici nu i se mai vedea sfârșitul din pricina cotiturilor pe care le făcea, strecurându-se printre prăpăstii și torente, bătu pasul pe loc. Norii care îi amenințau de mult începură să se descarce și printr-o spărtură a lor se ivi fără veste pe cer un castel ascuns până atunci privirilor. În fruntea coloanei, marele-maestru îi spuse regelui:

— Sire, Charbonnières. De îndată ce maiestatea-voastră, poruncește, îl cucerim.

— De poruncit nu e greu, mormăi Henri în barbă. Domnule de Sully, mantia asta grea ți-e de pe acum leoarcă de ploaie. Apropie-ți tunurile și nu uita nici ghiulelele, pulberea, uneltele; ai de lucru pentru trei zile ploioase.

Dar Rosny termină toate pregătirile chiar în ziua aceea și, din pricina oboselii, îi ieși o spuzeală pe tot trupul, de trebui să i se ia sânge. Dar a doua zi dimineața fu iar călare. Voia să plece în recunoaștere; adăpostit de pavăza lui de stânci tari, mai tari decât fireasca alcătuire a scoarței pământului, castelul părea de neatins. Domnul de Rosny voia să-i descopere punctul slab. Dar viteazul Crillon

își pierdu repede răbdarea:

— S-o ia dracul de treabă! strigă. Domnule mare-maestru al artileriei, ți-e frică de gloanțe? Poate că asupra domniei-tale au să tragă, dar asupra mea nu.

Marele-maestru îi dădu atunci o învățătură pe cinste viteazului Crillon - îl luă de mână și ieșiră împreună din adăpost. De sus, gloanțele începură să le șuiere, înviorătoare, pe lângă urechi, până când Crillon se sătură:

— Acum văd că ticăloșii nu se sperie nici de bastonul de mare-maestru al domniei-tale, nici de Crucea Sfântului Spirit, pe care-o port eu. Până la urmă te pomenești că ne și nimeresc. Să ne căutăm un adăpost. Ești un tovarăș de arme viteaz, de nădejde, recunoscu Crillon, care și uitase de spaima ce o încercase, atât de mirat era de sângele rece al marelui-maestru, căci până atunci îl socotise doar un soi de întreprinzător de tot felul de mijloace de transport.

Oștirea începu să-l vadă cu alți ochi pe Rosny. Iar regatul află, în timpul acelui război, cum arată cu adevărat o domnie tiranică, de care până atunci se plânsese adesea cu mai puțină dreptate. Regele îl făcuse pe Rosny atât de puternic, ca să-i câștige războiul. Finanțele și artileria întrunite în mâna aceluiași ministru îi dădeau o forță și o siguranță care înspăimântau. Rosny încetă toate plățile statului, în afară de cele pentru război. Ba sili chiar oamenii să-i poarte, pe uscat și pe apă, uneltele lui de război, poveri uriașe, până aproape de câmpul de luptă.

Lucrul cel mai neobișnuit era însă goana dezlănțuită de el împotriva celor neputincioși și a trădătorilor. În arma lui, în artilerie, toți ofițerii erau noi, devotați și-i țineau din scurt pe domnii sus-puși. După vechea datină, un mareșal ori un guvernator avea dreptul să ajungă, pe socoteala lui, la înțelegere cu vrăjmașul. Nu trebuia să se omoare cu firea ca să-și zdrobească de tot dușmanul, mai degrabă împărțeau pe din două foloasele. Așa cum ar fi putut face de pildă mareșalul Biron și ducele de Savoia. În ce-l privea,

Savoia credea că se poate bizui pe Biron și n-avea nevoie să desfășoare cine știe ce forțe împotrivă-i, în ținutul Bresse. Dar Biron, de voie, de nevoie, trebui să pășească din izbândă în izbândă, artileriștii marelui-maestru făceau la fel și, de altminteri, îl urmăreau de aproape.

Căci era un nou fel de război, un război al regelui; cel care căuta să-și vadă de interesele lui era de îndată numit trădător Și marelui-maestru nu-i trebuia mult ca să-l dibuiască. Nu erau îngăduite nici jaful, nici omorul; populația era cruțată. Regele spusese limpede că numai ducele îi era vrăjmaș. Oastea, care luase o nouă înfățișare, îl admira pe rege. Dar și ministrul lui era privit acum cu alți ochi. La urma urmelor nu era numai un asupritor, cum se credea mai înainte, ci într-adevăr un mare slujitor al marelui rege.

În fața fortăreței Charbonnières, din creștetul munților, Rosny făcu răbdător toate pregătirile, până când fiecare tun se află acolo unde se cerea. Era o noapte întunecoasă, ploaia cădea necontenit - marele-maestru făgăduise fiecăruia dintre cei patru sute de voluntari, elvețieni și guarzi francezi, câte un taler negăurit. Dar, uzi până la piele, ostașii lăsară totul baltă și Rosny trebui să-i scoată cu de-a sila din adăposturile în care se vârâseră; cu acest prilej câțiva fură chiar uciși. El însuși, mânjit cu noroi până peste ochi, dormi numai un ceas, dar când se crăpă de ziuă, șase culevrine se aflau pe poziție. După aceea, însă marele-maestru avu de furcă cu regele. Acesta era grăbit să vadă urmările focului de artilerie încă înainte de a se întuneca. Rosny se împotrivi. Mai întâi, tunurile se cereau așezate pe paturi de grinzi, apoi trebuiau să fie ferite de vederea dușmanului cu crengi care să le ascundă. Regele se mânie:

— Peste tot vrei să faci pe comandantul. Eu comand.

Credinciosul slujitor se înclină, cam îmbufnat, zicându-și că regele are să se învețe minte. Și, după cum era de

așteptat, încercarea dădu greș.

— N-am nici o poftă să împușc vrăbii, rosti cu hotărâre marele-maestru, lăsându-l pe rege singur în ploaie.

A doua zi dimineața, o ceață groasă înghiți și priveliști și ținte. Părea că nu mai există nici urmă de fortăreață și regele îl luă peste picior pe marele-maestru. Rosny, însă, nu închină steagul, și, îndată ce negurile se răzleţiră, deschise focul. Un tun, pe care chiar el îl mânuia, făcu o spărtură în zidul fortăreței. De sus li se răspunse cu un foc susținut, care seceră tunarii regelui și Rosny numără zece morți, printre care doi ofițeri. Întru acestea Henri își spunea: „Nici n-ai crede că marele-maestru a luptat și la Ivry. Acolo a fost, însă, o altfel de luptă; pe vremea aceea aș fi spus că acolo se murea mai vitejește. Rosny avea tot trupul plin de răni și a fost dus acasă cu un falnic alai. Ciudat om! Cu toții suntem, însă, ciudați - e de neînțeles cum de mai simțim în noi imboldul să mergem înainte după toate câte s-au întâmplat, și prin câte am trecut”.

Când turnul cu pulbere sări în aer, asediații închinară armele, și marele-maestru, călare, își făcu solemn intrarea în fortăreață unde locuitorii îl întâmpinară în genunchi. I se arătară răniții, iar el văzând atâtea trupuri sfârtecate, arse, se lăsă înduplecat să acorde condiții onorabile. Dar, din despăgubirea ce o ceruse, nu lăsă nici un ban.

Castelul se înălța deasupra unor plaiuri brăzdate, acoperite cu iarbă rară. Regele făcu o plimbare într-acolo cu marele-maestru; dar, în timp ce vorbeau, numai el privea munții ce se profilau pe cerul limpede. Marele-maestru nu se sinchisea de priveliști, ci se gândea cum să cucerească și cetățuia Montmélian. În consiliul de război, toți spuseseră că cetățuia nu poate fi cucerită. Același lucru îl susținea acum și regele, în timp ce se plimbau; dar, în gândul lui, nutrea dorința să ațâțe ambiția marelui-maestru ca să se întreacă pe sine însuși. Totuși nu contenea să privească munții, vârfurile lor pleșuve, culorile

tari și schimbătoare cu care toamna timpurie îmbrăca povârnișurile îndepărtate și crestele dințate. Cerul plutea albastru și limpede deasupra văioagelor înzăpezite. Dacă s-ar fi aflat în Pirineii lui de baștină, deasupra munților împăduriți, lumina s-ar fi rostogolit în valuri largi. Aici, dimpotrivă, aerul e ușor și rece, bun de respirat și conturează cu precizie ținta spre care trebuie îndreptate tunurile.

Marele-maestru îi aminti regelui o întâmplare. Mereu îi amintea câte ceva. Pe când tratatul mai era respectat și legăturile păreau încă prietenești, ducele de Savoia venise o dată să vadă tunurile regelui, la Arsenal. Ducele fusese uimit de puternica artilerie franceză, iar marele-maestru îi dăduse relațiile cele mai exacte, spunând: „Alteță, cu asemenea tunuri putem cuceri și cetățuia Montmélian”. La vorba asta, prințul ghebos bătuse din picior și se făcuse alb ca varul de furie, ori poate de frică.

— Domnule de Sully, rosti regele. Ceri cinci săptămâni ca să cucerești cetățuia. E mândria ducelui și n-ai să pui așa de repede mâna pe dânsa. Totuși îți acord cele cinci săptămâni, iar acțiunea o vei conduce domnia-ta: eu mă mulțumesc numai să privesc.

Domnul de Rosny se împotrivi ca maiestatea-sa să fie expusă primejdiilor asediului. Adevăratul lui gând era însă să-l împiedice pe rege să se amestece în conducerea operației. Cu cât ar fi fost mai departe, cu atât mai bine. Regele ghici încotro bate Rosny și începu să vorbească despre altele. Spuse de pildă că, de n-ar fi fost gloanțele, călătoria lor s-ar fi putut numi chiar foarte plăcută. Și mărturisi că simte cum i se împrospătează trupul și sufletul fiindcă scăpase de hărțuiala femeilor, și deci și de a codoșilor.

La auzul acestor vorbe, marele-maestru aruncă regelui o căutătură piezișă, mai întâi aspră, apoi șăgalnică. Își întrecea în înălțime stăpânul, dar când mergea repede își

pleca trunchiul țeapăn mult înainte, iar mâinile le ținea mai ales la spate. Regele se mișca la fel de vioi ca pe vremuri; sări pe un ponor, rupse 0 floare de toamnă, sări înapoi și își continuă gândul:

— Domnule de Sully, aici sus simt pentru întâia oară că m-a ajuns vremea când femeile nu mă mai vrăjesc, și deci n-au să mă mai chinuie. Dintre toate, una singură a fost fericirea și comoara mea! Dar s-a dus pentru totdeauna.

Până atunci nu pomenise încă niciodată de aceea pe care o pierduse. Pe urmă tăcură amândoi.

— Sire, zise Rosny îngăduindu-și să rupă tăcerea. Galera care o poartă pe mândra voastră regină și marea ei zestre au să vă aducă fericirea și avuția. V-ați săturat numai de amante, cum prea ușor v-ați încredința dacă mi-ați da voie să vă spun povestea unui rege de demult.

Și istorisi regelui chiar povestea lui, cu intenții moralizatoare. Căci cu toate că era mai tânăr decât stăpânul său, viitorul duce de Sully se socotea în măsură să-i dea sfaturi de tot felul: fie în legătură cu artileria, fie în privința dragostei.

— Acum șase sute de ani, începu dar marele-maestru, un vestit stăpânitor de la soare-răsare pierdu pe cea mai scumpă iubită a lui.

„Au trecut numai șaisprezece luni”, își spuse Henri, înțelegând gândul lui Rosny.

— În marea lui durere, sultanul făcu legământ, continuă povestitorul, că n-are să mai calce niciodată în harem. O asemenea hotărâre nu se potrivea, însă, cu firea lui, și de aceea toți cei ce aveau cinstea de a-i sta în preajmă începură să fie îngrijorați de sănătatea regelui.

— Ba nu, îl opri Henri. La Curțile de la soare-răsare sunt destui codoși. Nu-i greu să ne închipuim cum i-au mai dat târcoale stăpânitorului lor.

— Orișicum, nici el nu s-a lăsat rugat prea multă vreme, observă Rosny rece. Și și-a cumpărat pentru harem o

fecioară de optsprezece ani.

— Care nu mai era fecioară, aruncă într-o doară Henri.

— Dacă asta poate fi o scuză, mă rog! spuse protestantul. Uneori se întâmplă însă că tristețea și singurătatea să se preschimbe într-o goană neînfrânată după plăceri. Și chiar așa s-a întâmplat cu sultanul nostru, care nu s-a mulțumit cu o singură femeie. Și-a făcut rost și de multe altele, printre care și de o verișoară a răposatei domnițe, poate pentru ca în chipul acesta să-i cinstească amintirea. Și își ducea vremelnicele cuceriri - unde credeți? În aceeași drăgălașă casă de joc a unui zaraf, care și mai înainte îl întâmpinase de multe ori când venea cu iubita lui.

Henri mișcă buzele. Și fie că auzea ce spune, fie că nu, Rosny se opri o clipă.

— Sultanul ăsta, murmură regele, știa că nu mai are nimic de nădăjduit în ceea ce privește dragostea. Se cheltuia doar, fără a atinge vreodată propria-i măsură.

Marele-maestru n-auzise, însă, nimic, căci, pentru întâia oară de când se plimbau privea cu aviditate munții.

— Am uitat de fecioara de optsprezece ani, își aminti într-un sfârșit.

— Într-adevăr, se miră Henri. Sultanul domniei-tale, domnule de Rosny, era cam uituc. Mai cu seamă când bătea război, i se putea întâmpla să-și uite de iubită, pentru o zi, ori chiar pentru șapte. Nici pomeneală de „o stea, ce stau să părăsesc, ci vino dar, că mă sfârșesc”. „Ce trist suna un bun rămas”, ferească sfântul! era chiar bucuros.

Povestitorul pomeni apoi de un alt personaj, vizirul căpățânos.

— Sultanul nostru avea un vizir aspru, zgârcit. Acesta avusese de furcă și cu răposata, din pricina cheltuielilor pe care regele le făcea nu numai cu dânsa, ci și cu familia ei, mai cu seamă că până la urmă își băgase în cap să devină

chiar regină. Noua iubită a pășit chiar de la început pe calea asta. Nu numai că tatăl domnișoarei i-a vândut sultanului fecioria ei pentru o sută de mii de taleri pe care vizirul a trebuit să-i achite. Cine ar putea, însă, descrie groaza ministrului, când stăpânitorul său îi arătă un înscris, prevăzut cu peceți și iscălituri, prin care făgăduia în toată regula nesățioasei domnișoare s-o ia de nevastă. Vizirul numără până la trei și apoi sfâșie în bucăți prea înalta făgăduială de căsătorie.

— Domnule de Rosny, lasă basmele! exclamă regele oprindu-se în loc și privindu-l țintă pe însoțitorul său. Doar n-ai îndrăznit să faci așa ceva!

— Nici n-ar fi folosit la nimic. Ați fi scris același lucru pe o altă hârtie. Voiați s-o aveți pe domnișoara d'Étrangues și nu vă mai gândeați la altceva decât că ați fi putut s-o pierdeți, ca și pe cealaltă. Slujitorului maiestății-voastre nu i-a mai rămas dar altceva de făcut decât să vă căsătorească, și cât mai repede, cu o prințesă bogată.

Regele făcu o strâmbătură.

— N-am primit nici jumătate din zestrea pe care am cerut-o noi, dar a trebuit să închid ochii, ca să pot purta războiul ăsta. În schimb, făgăduiala mea scrisă de a o lua în căsătorie pe domnișoara d’Étrangues se află în mâinile tatălui ei, omul care a stat la căpătâiul răposatului rege și i-a ținut falca să nu cadă. Ai fi putut să născocești ceva mai bun, domnule de Rosny.

— E scris... vru să obiecteze Rosny.

Dar nimeni nu află ce-i scris, căci marele-maestru închise gura, ba plecă și pleoapele; nicicând nu i se mai întâmplase așa ceva. Regele iuți pasul. Umblau repede și tăcuți prin grădina desfrunzită, pe povârnișul muiat în culorile toamnei, unul lângă altul, marele maestru și regele care se întreba în sinea lui ce o fi scris. „Desigur, nu că iubirea e veșnică. N-o iubesc pe Henriette, cum nici ea nu mă iubește. Cu dânsa n-am avut timp s-o lungesc, pentru

că atunci când îmbătrânești îți rămâne prea puțină vreme. Pașii oamenilor care au să-ți ducă năsălia se și aud în fața ușii: asta e scris.”

— Domnule de Rosny, sloboade adevărurile! Vreau să-mi spui toate adevărurile.

Glasul slujitorului nu mai era tăios ca de obicei. Foarte ciudat, părea chiar aproape tremurător:

— Sire, adevărurile cele mai grele le țin pentru mine. Am fost gelos pe scumpa voastră domniță, care v-a iubit și a fost comoara maiestății-voastre. Dar mi-am făcut datoria față de regele meu și n-am de ce să mă căiesc. Restul l-a săvârșit moartea. Iar acum alergați cu mine pe aceste plaiuri, numai cu mine.

Și Henri gândi: „Ce bun slujitor! Ce slujitor model! Se ia la întrecere cu moartea și mă lipsește de cei pe care îi iubesc. Cui i-o mai veni rândul?”

Rosny nu-l lăsă să aștepte prea mult. Îl înfieră ca trădător pe mareșalul Biron, care îi era drag lui Henri. Iar când Henri încercă să se împotrivească, îi dovedi trădarea:

— Maiestatea-voastră să binevoiască a pleca în persoană acolo unde își desfășoară el acțiunile suspecte.

— Domnule de Rosny, vrei să scapi de mine. Te încurc aici.

— Sire, trebuie să biruiți și aici și peste tot. Cel ce se află în drumul vostru este dușmanul meu.

Era obișnuitul ton neînduplecat.

— Luați-mi capul, urmă Rosny. Dacă mi-l lăsați, vor trebui să cadă însă capetele celor care trădează monarhia - chiar dacă au din partea regelui făgăduieli scrise și sigilate, dar conspiră împotriva stăpânitorului meu, împinși de setea de răzbunare.

— Domnule de Rosny, ești încredințat că numai capul domniei-tale stă bine înfipt pe umeri. Vreau să nădăjduiesc că nu ai dreptate.

Cu asta, plimbarea lor luă sfârșit. Henri își spunea:

„Până la urmă, tot el o să aibă dreptate.”

GRĂBITA ÎNAPOIERE

Regele se abătu pe la mareșalul Biron, pe acolo unde își desfășura acțiunile ce dădeau de bănuit. Iar cea dintâi care se dovedi fu aceea că Biron încercă să facă în așa fel ca regele să fie lovit de gloanțele vrăjmașului. Cei din cetatea asediată n-ar fi avut cum să știe unde se afla regele, dacă nu i-ar fi înștiințat cineva.

— Lămurește-mi această întâmplare ciudată, ceru Henri, de parcă n-ar fi știut că întâmplările nu pot fi explicate.

Mai ciudată totuși îi păru trădarea.

— I-am fost drag tatălui domniei-tale și el mie, aminti regele pentru a suta oară fiului, căci numai amintirea bătrânului îndreptățea favoarea de care se bucura tânărul. A fost mai întâi dușmanul meu și tocmai de aceea, după ce ne-am înțeles unul pe celălalt, un prieten de nădejde. Crezi, domnule mareșal, că o prietenie nemeritată poate împinge pe cel ce-o primește să urască și să dorească să se răzbune pe cel ce i-o dă?

— Astea-s savantlâcuri! mârâi Biron-tânărul și, așa cum îl știau toți, încăpățânat, închis, cu privirea dușmănoasă, nu s-ar fi putut scoate altceva de la el, chiar dacă ar fi fost pus la cazne ceasuri întregi.

Dar Henri încheie rămășag cu el însuși să înfrângă cerbicia acestui om, să-i câștige inima - arătându-i încredere. Căci un trădător poate fi zdruncinat printr-o încredere fără margini, ba poate fi, chiar, până la urmă, îmblânzit cu totul, dacă n-are însă sufletul anume făcut

pentru trădare și începe să trădeze numai pentru că războiul îi dă prilej și-i face din asta o datorie prost înțeleasă. Mai-marii lumii înșiși creează o stare de lucruri în care nu mai există legi, încercând care mai de care să smulgă mai multă putere decât i se cuvine. Și, bun înțeles, când ești mareșalul Biron, nu înțelegi să rămâi păcălit.

Avea să fie treaba marelui-maestru să-l prindă pe Biron, încurcându-l în înseși ițele lui. Dar Henri înțelese de pe atunci ceea ce Biron avea să înțeleagă mai târziu, că pentru un vrăjmaș ca Savoia nu merită să trădezi. Cetățile acestuia fuseseră lăsate în voia soartei, oastea lui ocolea lupta. Biron îi atrase atenția că se dezonorează, dar fiecare înțelege onoarea în felul lui.

Henri trimise cele dintâi steaguri cucerite amantei sale, domnișoara d'Étrangues, spre a o consola, căci fulgerul nimerind în odaia ei, se speriase și lepădase copilul care nu trăi mult. În felul acesta făgăduiala de a o lua de nevastă cădea, oricâtă gălăgie ar fi făcut familia ei și oricât ar fi amenințat. Abia pusă pe picioare din lăuzie, tânăra fată plecă spre bătrânu-i iubit, și acesta se grăbi să-i iasă în întâmpinare. La început Henriette se arătă doar obosită și plină de jale, ah, cum îi mai muie inima! Iar el ce făcu? În aceeași zi, în ziua de nouăsprezece octombrie, primi vestea că la Florența i se serbase cununia. Atunci scrise cu mâna lui o împuternicire ca să se ceară la Roma desfacerea proaspetei sale căsătorii, pe motiv că se legase mai înainte prin făgăduiala dată domnișoarei d'Étrangues. Știa totuși prea bine că făgăduiala își pierduse valoarea.

Tânăra făptură îl făcu însă repede să uite că i se frânsese inima de mila ei. Având în mână deplinele puteri pentru Roma, ceru ca regele nici să n-o primească pe florentină, când aceasta avea să debarce de pe galeră ei plină cu aur; sau, măcar, să fie și dânsa de față, ca metresa lui. Lucru de neînțeles pentru toți cei ce erau martori la cearta lor, regele nu se împotrivi. Părea că nu-și dă seama

de situația cu totul nepotrivită în care se punea, dacă nu cumva o provoca anume. Bassompierre se afla și el în odaie; nu mai era de mult un începător și avea cele mai prietenești legături cu noua amantă. Se miră totuși de cele ce se întâmplau; până și domnul de Villeroy se simți stingherit și doar nimeni nu se lăsa mai puțin încurcat de regulile bunei-cuviințe.

Henriette zbiera cât o ținea gura. Henri ședea liniștit. Și cu cât se arăta el mai bun și căuta să-i intre mai mult în voie, cu atât creștea furia ei.

— Vei fi vrând să-i descalț pantofii, veneticei odrasle de negustor! țipă cu un glas spart, spart și ascuțit, prea puțin plăcut, ca al unui băiat la vârsta când i se schimbă vocea. Își flutură sălbatic brațele lungi și subțiri, rochia ușoară îi alunecă de pe umeri și sânii mici și ascuțiți îi ieșiră la iveală. Să n-o văd în ochi pe grăsana aia, pe nevasta aia de bancher! țipă iar, uitând cum dorise mai înainte s-o primească pe prințesa florentină.

Firea-i furtunoasă îl înveselea pe rege și de aceea și rămase locului, privind-o. Dar, fie că asta nu-i venea la socoteală, fie că voia să-l sperie și mai tare, Henriette se apropie de el atât de mult, încât regele trebui să-și tragă înapoi picioarele, în timp ce dânsa se ridică în vârful degetelor, ca o dansatoare; așa o văzuse Henri prima oară.

Pe atunci, odihnind în jeț, alături de el se aflase încântătoarea Gabrielle. Voiau să-l despartă de dânsa și de aceea, folosind prilejul unui balet, îi înfățișaseră o fată care plutea în vârful degetelor atât de aproape de el, încât trebuise să-și tragă înapoi picioarele, în timp ce dânsa își înălțase mai mult, tot mai mult, trupul subțire, spre a-l săgeta de sus cu ochii-i negri, focoși și, pe deasupra, codați. Aceeași fată se afla acum acolo. I se spunea marchiză, titlu la care ajunsese mult mai repede decât Gabrielle, și își putea îngădui s-o poreclească pe regină cum poftea. Henri ridică din umeri. Încercă să găsească,

din ochi, înțelegerea gentilomilor ce se aflau de față, dar aceștia își întoarseră capetele.

Deodată, Henriette d'Étrangues trecu de la țipetele asurzitoare la o primejdioasă blândețe. Ei însăși i se părea că nou-i glas era înfricoșător; pe rege, însă, îl înveseli la fel ca și țipetele de mai înainte. Plină de milă și gângurind un pic, Henriette îl căină că-i bătrân. A trebuit s-o cumpere, în timp ce alții o aveau fără bani. Și, la rândul ei, încercă să dobândească o privire înțelegătoare de la domnul de Bassompierre - cu tot atât de puțină izbândă, însă, ca mai înainte regele. Dimpotrivă, gentilomul încercă s-o șteargă pe nesimțite.

— De ce pleci? i se adresă Henri peste umăr. Domnia-ta îndeplinești doar o funcție aici.

Noua marchiză continua să-l jignească, folosind vorbe pline de milă. Îi spuse susurând:

— Vă îngrijiți totdeauna, sire, ca funcția asta să nu rămână fără titular. Pe lângă fosta voastră iubită, titularul a fost ducele de Bellegarde.

Regele sări de pe scaun, trăsăturile feței i se schimbară.

— Asta vă ustură! izbucni nebuna, arătă spre el cu degetele-i lungi și subțiri, și strigă, nemaiputând de bucurie: Încornoratule!

După care se ridică în vârful picioarelor și începu să facă timp de un minut ori două pași de balet fără a se depărta de sub lustru, dar folosind întregu-i meșteșug. La un moment dat, trupul șerpuitor se lăsă pe spate până când mâinile atinseră pardoseala, dar picioarele lungi rămaseră bine întinse, cu mușchii încordați. Cu acest prilej înzestrata fată își pierdu cea din urmă rămășiță de îmbrăcăminte. Cum nu-i putea vedea, având capul aplecat, gentilomii își luară inima în dinți și-și schimbară, fără vorbe, părerile cu regele. E un copil, nici nu-și dă seama ce vorbește. Lăsați-o să danseze cu capul dat pe spate. E un copil, și nici măcar în toate mințile

— Doamnă marchiză de Verneuil, vă întreceți pe domnia-voastră și oferiți priveliști care ar putea încânta întreg regatul.

Ministrul Villeroy găsise, cu sau fără voia lui, tonul unui domn mai în vârstă care se împărtășește pe neașteptate dintr-o mare plăcere și care, bucurându-se cu bunăvoință și măsură, nu uită totodată că e dator să se arate întristat.

Tinerețea ce se întruchipa pe sine însăși, nevoind să fie altceva decât ceea ce era, tinerețea își învârteji deodată picioarele, făcând o săritură în aer. Sfârși apoi cu o închinăciune în fața regelui, și ușoară ca un fulg, căzu într-o poză grațioasă ce nu-i cerea altă osteneală decât aceea de a fi puțin batjocoritoare. Ochii codați scăpărau, iar fâlfâirea brațelor arăta cât de plină de însuflețire poate fi jertfa unei roabe îndrăgostite. Dar era limpede că nici roaba, nici inima ei nu erau acolo.

Regele râse, nu se mai arătă de loc supărat și acoperi cu un veșmânt șugubeața despuiată care, simțind că și-a recâștigat favoarea regelui, se grăbi să comande cina numai pentru dânsa și Henri. Făcu un semn; domnii puteau pleca.

Afară, unul dintre ei i se adresă altuia:

— N-ar fi trebuit să te culci cu asta.

— De ce nu? dădu răspuns celălalt. Mai întâi, n-am rugat-o eu. În al doilea rând, regele e obișnuit cu de-alde-astea și e deasupra lor. În al treilea rând, eu i-am adus-o. Orice merit cu răsplata lui. Dacă ai ținut, însă, să mă pui în gardă față de o zăpăcită, se vede că n-ai înțeles cât de greu mai poate fi mulțumit un rege care, la drept vorbind, nu mai simte nici o dorință. Numai tinerica asta zurlie i-o poate trezi, din care cauză are să se mențină multă vreme, și eu pe lângă dânsa.

Diminețile erau ca și serile. Ceasurile zilei nu se deosebeau unele de altele pentru Henri, atâta timp cât fata era în preajmă-i. Îl înveselea mai mult decât s-ar mai fi

crezut el în stare să se veselească. Era mereu alta; farmecul ei amintea de farmecul schimbăcios al mării. Când devenea duioasă, juca teatru și lacrimile îi erau prefăcute. Mai greu de dezlegat se dovedea întrebarea cât de adevărată era cerbicia ei și ce valoare aveau amenințările pe care le întărea cu o mimică prea tragică. „E nemaipomenit de talentată, își spunea Henri, și familia i-a cultivat talentul.” Fiindcă își pierduse, însă, adevărată-i tovarășă, se simțea atât de dezamăgit, cu simțirea atât de tocită, încât nici nu cuteza s-o mai dorească, fugea chiar de amintirea ei și o uita... Ce-ți mai rămâne atunci, Henri?

Mai rămâne înclinarea pentru femei, mai rămân simțurile. Extazul de odinioară și tot ce v-a dat el o viață întreagă este de neînlocuit, sire. V-ați fi putut împlini fără el misiunea? Ați fi fost fără el cel ce sunteți? În maiestatea-voastră mocnesc puteri ascunse: imboldul trebuia să vină însă din afară, de la aceste ființe gingașe, care vă dezlănțuie forțele. După cele multe, au urmat încă și mai multe, cea din urmă întrecând-o mereu pe cea de dinaintea ei, până când, prin ultima, cea adevărată, ați putut atinge, sire, mărirea și avuția în măsura ce v-a fost hărăzită. Ați iubit prea mult femeile, ceea ce e o greșeală și se sfârșește prost: asta vi s-a mai spus. Puterea simțurilor sporește forțele cât timp ești tânăr, și maiestatea-voastră ați fost tânăr peste timpul obișnuit; ea poate fi rodnică chiar și mai târziu. Numai că vin și anii pustii.

Natura care netezește totul nu mai vrea atunci să dea ascultare personalității ieșite din comun, simțirea cea zadarnică ajunge să se maimuțărească pe sine însăși. În anii pustii îndrăgostitul îmbătrânit dă peste femei care îl prind ca într-un vârtej - totul se desfășoară prea repede, nimic nu mai poate pricinui mulțumire. Amintiți-vă cu câtă greutate ați cucerit-o pe încântătoarea Gabrielle, câtă răbdare și osteneală a trebuit să jertfiți, de câte ori a trebuit să vă rușinați și să vă ispășiți patima. Strădania

maiestății-voastre era pătrunsă atunci de seriozitatea vieții; trebuie s-o înduioșez, trebuie să fie a mea, până când a și fost: înduioșată până în străfundul sufletului și cu totul a maiestății-voastre. Credeți că Henriette d'Étrangues, această domnișoară devenită peste noapte marchiză, această nerușinată cu năbădăi, poate fi înduioșată? Dar nici nu doriți măcar s-o înduioșați. De astă dată, cel nepăsător e maiestatea-voastră.

Tânăra marchiză știe cel puțin să urască din toată inima, căci vrea să dobândească totul deodată și n-o duce capul ce să mai facă, decât doar să-l zvârle pe spate. Vă urăște din pricina făgăduielilor de a o lua în căsătorie, din pricina nașterii ce nu i-a folosit la nimic, din pricina reginei care se află pe drum. Dispreţul cu care e înconjurată iubita maiestății-voastre este și el o pricină a urii ei, mai mult chiar decât toate pretențiile sale laolaltă. Spre a răspunde la dispreţul Curții cu aceeași măsură, dansează goală în fața seniorilor. Dar lucrul cel mai nesuferit pentru dânsa este, ca să știți, sire, adânca voastră nepăsare. Pentru a cuceri-o pe Henriette nu i-ați sluji șapte ani, ba nici măcar o singură zi. Sunteți cu mult mai grăbit decât năzuroasa domnișoară; ceea ce este și de înțeles: anii pustii, care trebuie străbătuți cu graba ce o dă simțământul că totul este deșertăciune. Vreți să simțiți totuși încă o dată că făuriți ceva! Puterile voastre, sire, așteaptă; ele se adună și se învârtoșesc. Nu trebuie să fiți îngrijorat.

Regele petrecu vreo câteva zile înfrigurate cu iubita lui, timp în care dânsa nu lăsă o iotă din ceea ce-i ceruse. După fiecare noapte petrecută cu el, se deștepta crezându-se viitoarea suverană. Dacă lucrul ar fi fost numai de râs, doamnele și domnii Curții s-ar fi veselit pe socoteala ei. Dar Henriette era și rea de gură. La deșteptare îl numea pe rege „cavalerul bunei-voințe”. El râdea de asta și doamnele și domnii nu puteau afla de cine își băteau joc în taina alcovului. Astfel stând lucrurile, nu-și mai puteau

păstra, în public, demnitatea pe care ar fi dorit-o doamna de Verneuil. De altfel nu trecea niciodată prea mult timp până când marchiza își dădea în petec și se repezea la rege, gata să-și înfigă ghearele în el, țipând că fusese mințită și înșelată. El și Bassompierre al lui au tras-o pe sfoară, ca doi pungași de iarmaroc. Da' lasă, are să vadă cine-i dânsa!

Toți râdeau și nimeni nu se mai temea de ea. Guvernatorul Orléansului, tatăl ei, ar fi putut face neplăceri regelui, dar neplăcerile maiestății-sale erau privite cu bucurie de unii. Nici vorbă nu putea fi de astă dată de căsătorie, adevărata primejdie de care s-ar fi temut Curtea nu exista deci. De aceea nimeni nu-și dădea osteneala să făurească planuri întunecate, ca pe vremea scumpei domnițe. Henriette n-are decât să-și dea poalele peste cap, cum și cât poftește. Erau însă curioși să vadă în ce fel înțelegea dânsa răzbunarea cu care-l tot amenința pe rege. Până una-alta, însă, scălâmbăielile ei îi făceau plăcere regelui, o plăcere împotriva firii. E limpede că simțurile regelui au luat-o razna. Henriette, nu te lăsa.

Grav era numai atunci când marchiza împroșca furioasă cu noroi amintirea moartei. Băgase de seamă că asta îl supără pe rege și de fiecare dată împingea lucrurile tot mai departe. Îi spunea că dânsa n-are răbdarea unei cloști care cloncăne, că dânsa nu-i o femeie cu gușă și în cele din urmă îndrăzni să cânte cu glasul ei spart, dar proaspăt: „*Încântătoare Gabrielle*”. Regele plecă din odaie și strigă:

— Bassompierre, caii! Plec înapoi la marele-maestru.

Curteanul avu, însă, îndrăzneala de a porunci să se înșeueze numai calul regelui.

— Eu, spuse, țin partea doamnei de Verneuil și rămân aci, căci îmi dau seama: nici pe maiestatea-voastră nu-l trage inima să plece.

Și într-adevăr, zăbovi atâta umblând dintr-o odaie în alta, până când perechea învrăjbită dispăru în iatac.

Toate astea nu înseamnă, însă, mare lucru, căci Henri va trebui să părăsească ciudata-i petrecere, când va sosi regina. La trei noiembrie, aceasta debarcă la Marsilia. În iatacul comun de la Chambery nu se schimbă, totuși, nimic. Împreună cu regina venea și un legat al Papei, cu misiunea de a mijloci pacea cu Savoia. Era și timpul, căci Montmélian nu se mai putea împotrivi mult timp și ducele ar fi fost prea de tot zdrobit. În sfârșit, Maria de Medicis și cardinalul Aldobrandini se apropiaseră la două zile de drum de Chambery și lucrurile nu mai puteau rămâne ca mai înainte în această plăcută așezare.

Izbucnire de furie a marchizei; numaidecât are să-i pună sub nas cardinalului vestita făgăduială de a fi luată în căsătorie și are să-i ceară desfacerea cununiei de la Florența. Și, în același timp, ca regele să se cunune pe loc cu dânsa. Toți se minunară de felul cum Henri răbdă izbucnirea marchizei. Aduse dovezi, argumentă, de parcă ar fi putut-o scoate la capăt cu dânsa, dar nu-și arătă voința și puterea. Se purtă ca un supus al ei, ceea ce o înnebunea de-a binelea; asta chiar să fi urmărit? Căci abia când dânsa își pierdu de tot mințile și se sperie ea însăși de halul în care ajunsese, Henri se vădi deodată a fi stăpânitorul. Și, lucru și mai de mirare, toată întâmplarea și schimbarea lui se petrecură în mai puțin de un sfert de ceas. O ridică în brațele lui puternice și o duse pe un vas, foarte plăcut la vedere, înzorzonat cum era, și care se legăna pe lacul pitoresc. Sălbatica făptură se domoli deodată și începu să bată din palme bucuroasă că o așteaptă o călătorie plăcută.

Îndată după aceea începu, însă, să verse lacrimi, cum se și cuvenea la despărțirea a doi amanți nevoiți să se depărteze unul de celălalt, dar numai pentru scurt timp. Căci Henri îi făgădui să vină curând după ea, și se și gândea să se țină de făgăduială, lucru pe care dânsa îl știa prea bine. Acum regele face semn cu mâna către vasul

care se depărtează, dar chiar înainte de a se pierde în zare ochii lui slăbiți nu mai deslușesc făptura care salută mereu. Când a mai trăit o asemenea despărțire? Când și unde a îndepărtat pe alta, înfruntând împotriviri și lacrimi, împărțind făgăduieli și sărutări? Atunci, însă, despărțirea n-a fost grăbită că acum, nu și-a luat rămas bun cu sufletul golit, cu gândurile în altă parte. Atunci despărțirea a fost plină de durere și păreri de rău, grea, atât de grea, încât mai suferă încă de pe urma ei. De aceea se și înapoiază acum atât de repede, cu o grabă nefirească.

STRĂINA

Maria de Medicis[1] coborî din galera cu pereții încrustați cu nestemate. Dar nu numai această galeră aruncase ancora; venise însoțită de trei flote: una toscană, una a Papei și una a cavalerilor de Malta. Regina aducea cu dânsa șapte mii de italieni, care urmau să se așeze pe pământ francez, să fie hrăniți de poporul Franței și să vorbească pretutindeni, fără sfială, limba reginei străine.

Cea mai mare parte a suitei era grăbită să ajungă cât mai curând la Curtea Franței. Curtenii francezi sosiți împreună cu regina călătoreau mai încet, iar cel mai puțin zorit era marele scutier, ducele de Bellegarde. Regele îl trimisese pe Feuillemorte al lui la Florența cu o misiune tainică și aștepta pesemne cu nerăbdare veștile pe care le

---

[1] Maria de Medici (n. 26 aprilie 1575 - d. 3 iulie 1642) a fost regină a Franței sub numele de Marie de Médicis, a doua soție a regelui Henric al IV-lea al Franței. După asasinarea soțului său în 1610, a fost regentă pentru fiul său, Ludovic al XIII-lea.

aducea. Bellegarde nu se îndreptă, însă, către munți, ci socoti că o să aibă destul timp să răspundă la întrebări când regele are să coboare în orașul său Lyon și o va fi văzut el însuși pe Maria de Medicis.

Cel dintâi drum al acesteia fu spre ținutul papal de la Avignon, unde iezuiții o primiră în noul lor stil, cu arcuri de triumf înzorzonate și discursuri înflorite. Orașul Avignon se afla înlăuntrul Franței și totuși în afara ei. Aici ereticii erau încă arși de vii, cel puțin de ochii lumii, cum i se arătă reginei la teatru, pricinuindu-i un plăcut fior - dar nu numai cu scena aceasta. Mai era și numărul șapte: învățații părinți iezuiți îi ghiciseră taina. Numărul șapte hotăra mai cu seamă mersul vieții unui rege care, din păcate, nu dădea destulă însemnătate supranaturalului și înțelegea să mărginească, mai mult decât era îngăduit, tărâmul necunoscutului. Nu-i arde de vii pe eretici, ba chiar îi prețuiește mai mult decât pe creștinii adevărați. Parcă nici nu-ți vine să crezi că e anul de la dumnezeu 1600.

Regatul rămâne în urma vremii lui, și numai din pricina unui singur om, dacă vreți să știți. Părintele Suarès, din orașul papal Avignon, își înfrână sfiiciunea firească, căci la toată urma maiestatea este de esență divină. Cu atât mai aspru trebuie dar privit un prinț care nu înțelege maiestatea și nici veacul în care trăiește. Noi întruchipăm propășirea și vremea nouă - o îndoctrină iezuitul pe regina îngenuncheată în confesional - noi îi cultivăm stilul și gustul, făcând ca ceea ce este veșnic să privească plin de bunăvoință ceea ce este lumesc.

Pentru a-și câștiga mântuirea sufletului, cel dintâi lucru pe care ar trebui să-l dobândească de la maiestatea sa ar fi rechemarea Companiei lui Isus în cuprinsul regatului. Și părintele o povățui încă o dată să se poarte cu o binefăcătoare asprime - dându-și seama că dânsa era, oricum, pe cât de dominatoare, pe atât de mărginită, și socotind că aflase în prințesa străină cea mai bună unealtă.

Cu această unealtă trebuia sfărâmată voința apărătorului libertății de conștiință, dacă mai avea voință. Femeile slăbesc rațiunea unui bătrân, iar această femeie i-ar putea-o destrăma cu totul.

Când plecă din oraș, prințesa își pierduse pe jumătate judecata. Și nu mai fu nevoie decât ca părinții iezuiți să-i ureze, la despărțire, să rămână grea, pentru ca să și cadă într-un extaz mistic de toată frumusețea.

Cei două mii de călăreți toscani o însoțiră până la Lyon, unde îl așteptă pe rege timp de opt zile. De data asta îl oprise în Savoia nu iubita lui, ci legatul Papei. Abia își luase iubita tălpășița, că legatul își și vârî nasul în treburile regelui. Încercă, însă, și prima dezamăgire: Aldobrandini, o rubedenie a Medicisilor, nădăjduia să-l ajute pe ducele de Savoia să iasă cu bine din impas, dar nu dobândi nimic.

Regele Franței dădu dovadă de o tărie tinerească. În loc să-l întâmpine cu lungi cuvântări, porunci tunurilor sale să-l salute pe îngerul păcii înveșmântat în roșu. Clericii se cruciră. Iar regele, întrecându-le larma cu glasul lui, strigă că are patruzeci de tunuri de același fel, care au să radă cetățuia Montmélian, după care ducele n-are să mai aibă pentru ce se târgui.

Războiul ar fi pornit din nou, dar se întâmplă să cadă zăpezi neobișnuit de bogate. O grămadă de omăt acoperi munții de piatră și-i preschimbară pe asediatori în prizonieri. Cardinalul arătă că însuși cerul hotărâse pacea; regele nu se împotrivi din respect pentru religie, dar o luă înaintea trăsurii prelatului, spre Lyon; era dintr-o dată foarte grăbit s-o vadă pe regină.

Plecă însoțit de o mie de soldați, căci auzise cu ce alai se înconjura străina, și nu voia să se lase mai prejos. Dar ostașii săi erau jigăriți, murdari, zdrențăroși, ca după trei luni de război în munți. Regele purta și el niște straie vechi, iar cizmele îi erau mânjite de noroi până sus pe carâmbi. Voia să-i înfățișeze priveliștea unor biruitori, căci

își amintise că secretul triumfului unui îndrăgostit este totuși biruința armelor. Ar fi fost gata chiar să intre și în odaia ei fără să-și scoată pintenii.

În fața casei dădu peste câțiva seniori fercheși, ca scoși din cutie, cu o înfățișare greu de imitat, fiind un fel de amestec de grație și de perfidie. Oamenii sunt de obicei ori hotărâți, ori molâi. Și Henri înțelese deodată: „A, îi cunosc pe ăștia. Umblau destui de teapa lor, pe vremuri, în Luvru, când eram prizonierul bătrânei Catherina de Medicis. Regina e din aceeași stirpe și cei pe care i-a adus cu dânsa sunt din vechiul soi.” Drept care își mai domoli mersul.

Îl trimise la regină pe de Varennes, încercatul sol al dragostei, care nu se mai mira de nimic. Dar vederea reginei îl făcu totuși să rămână cu gura căscată. Stătea la masă, înfofolită în blănuri și pături, cu capul înfășurat. Palatul arhiepiscopal, cea dintâi reședință în noua-i țară, îi părea cumplit de rece; în timpul când nu rupea din bucate, ținea în mână o sticlă cu apă fierbinte. Băuse cam multișor vin ca să se încălzească, și când de Varennes izbuti s-o facă să înțeleagă că sosise regele, ceea ce nu-i fu prea lesne din pricina limbilor deosebite în care își vorbeau, sângele i se urcă la cap. Dar nu se îndură să lase hălcile de carne îngrămădite în farfuria pe care slujitorii o umpleau mereu. Părea înțepenită de un soi de spaimă, pe care de Varennes o puse în seama frigului, dar și a împrejurării că fusese stingherită în timp ce înfuleca. Fiindcă în ruptul capului nu putea să creadă, și nu i se mai întâmplase să vadă vreodată în lunga-i experiență, ca o femeie zdravănă, mergând pe treizeci de ani, să se teamă de apropierea unui bărbat.

Regina încercă să lepede cele câteva rânduri de boarfe de pe dânsa; zadarnic însă, era bine împachetată. Din care pricină se înfurie peste măsură, făcându-i de doi bani pe niște inși care nu se aflau de față și care o lăsaseră singură. Dintre toate numele pomenite de dânsa, de Varennes nu cunoștea decât două - ale unor seniori mai în

vârstă, care, pesemne, se duseseră la culcare. Erau orele opt seara. Și pentru ca regina să nu fie atinsă de mâinile unor slujitori de rând, de Varennes își luă el acest rol și o cuprinse cu brațul - cum o mai cuprinsese și pe alta, sprijinind-o și ușurându-i, după puterile lui, suferința, când nu se știa încă: are să fie coborâtă în mormânt, ori înălțată pe tron. Pe tron se urca acum altcineva, dar de Varennes era din nou prezent. De astă dată graba de a sluji îi fu răsplătită cu o palmă trasă de o mână vânjoasă. El mulțumi cu o plecăciune și își spuse că acum au să aibă o adevărată regină.

Henri aștepta, ascuns în spatele gentilomilor săi, într-o galerie prin care trebuia să treacă dânsa. Acolo o văzu pentru întâia oară pe Maria de Medicis; se înțelege, o scurtă aruncătură de ochi. Găsi că mersul îi era maiestuos, deșt cam greoi; obrajii, puțin căzuți, se clătinau la fiecare pas. Fața-i era de pe acum prea plină, cu un nas lung, deși cam turtit, iar ochii, de o culoare nedeslușită, priveau fără viață. Totuși, o nouă femeie, cu un trup pe care nu-l cunoștea încă, trecea prin față-i spre odaia ei de culcare. Și regele îl întrebă pe marele scutier:

— Ce zici, bătrâne Feuillemorte? Strașnică femeie!

O spusese, însă, cu oarecare îndoială în glas. Bellegarde nu-l prea încurajă. Se mulțumi doar să-i răspundă că un cal de bătălie care poartă un cavaler cu întreaga-i armură are alt preț „decât iepele subțirele, al căror joc de crupă vă farmecă, sire”. Henri îl întrebă mâhnit:

— Trebuie să aibă picioare mari, nu? Nu-mi răspunzi nimic! Ai călătorit doar cu dânsa, i-ai văzut picioarele.

— Sunt la fel ca și restul, se rosti Bellegarde.

Henri îl părăsi repede, dar după ce măsură numai o singură dată galeria, se înființă din nou.

— Dragul meu, te-am trimis în Italia să deschizi bine ochii și prin ochii tăi să văd și eu. De la întoarcerea din Florența te-ai făcut, însă, zgârcit la vorbă, cum nu te-am

cunoscut niciodată. De obicei, când cineva călătorește i se dezleagă și limba. Ce-mi ascunzi?

— Sire, regina are o soră de lapte.

— Am auzit. Ambasadorii mei îmi raportează. Regina are în slujba ei și cavaleri, după obiceiul țării sale. Se spune că ar fi un obicei neprimejdios; duhovnicul reginei nu-l condamnă. Pe tine te pune pe gânduri? întrebă Henri; încercă să râdă, renunță și-l măsură cu privirea pe Bellegarde, care se uita în altă parte, stingherit.

— Altceva? porunci regele, și de astă dată trebui să afle ascultare.

— Sire, regina are o soră de lapte, repetă Bellegarde.

Henri scăpă vechea-i sudalmă.

— Asta-i tot ce-ai aflat în călătoria ta? O femeie care stă de veghe pe lângă o alta, ori îi alungă amanții, ori îi momește. Pe care din aceste două meserii o face sora de lapte?

— Sire, o a treia, și foarte ciudată. Ambasadorii maiestății-voastre vă raportează cum îi taie capul.

Și Bellegarde se și opri. Căsătoria era dorită de toată lumea și nu putea fi oprită cu nici un chip.

Henri ridică din umeri.

— Crezi că farmecele sorei de lapte au să-mi sucească capul? N-ai nici o grijă, cele ale reginei îmi ajung. Și acum, bate la ușa ei!

Ducele făcu întocmai și în timp ce bătea, strigă: „Trăiască regele!” Ceilalți gentilomi făcură și ei la fel, spre a da străinei de înțeles că sosise ceasul. Și, cu adevărat, ușa se deschise și regele, împreună cu gentilomii săi, dădu să intre. Dar regina, încurajată de doamnele ei, îl întâmpină în pragul ușii. Își sumese rochia și își plecă adânc amândoi genunchii, pentru a-l primi.

Era mai înaltă decât el, dar, închinându-se, Henri putu s-o îmbrățișeze fără a fi caraghios și o sărută pe gură, ceea ce era firesc numai pentru el. Pentru dânsa, însă, era un

obicei necunoscut și, speriată, se și ridică, fără ajutorul lui, dar cu rochia ridicată deasupra gleznelor, pe care Henri le privi ceva mai mult decât era îngăduit. Apoi își îndreptă ținuta și o conduse spre cămin; mâna ce o ținea părea fără viață. Îi adresă câteva vorbe despre frigul aspru și despre drumul greu ce-l făcuse. Răspunsul ei se lăsă așteptat, iar ceea ce bolborosi până la urmă, cu un glas de școlăriță, n-avu nici un înțeles pentru dânsul; își închipui, dar, că nici dânsa nu înțelesese mai bine ce-i spusese el.

Ținând seama că vorbeau limbi diferite și că nu se puteau înțelege, Henri hotărî să rostească o cuvântare. Dânsa n-avea nevoie nici să priceapă, nici să-i răspundă; mai târziu i se va putea traduce ceea ce spusese. Iar el căpăta astfel răgazul să-i cântărească farmecele. Își ceru mai întâi iertare că o lăsase să-l aștepte o săptămână. „Din păcate, numai o săptămână”, își întregi vorbele în gând, căci cea de-a doua impresie o întărea pe cea dintâi: avea în față-i o frumusețe mai coaptă decât ar fi fost de dorit. Portretele pe care le primise o arătau cu zece ani mai tânără; pe atunci n-avusese o înfățișare așa de tâmpă și de țeapănă.

O lăsase să aștepte - spunea în cuvântarea lui - fiindcă-i trebuise timp să termine cu un tâlhar, să elibereze pământuri franceze, lucru la care regina Franței ține desigur din toată inima. Și în timp ce spunea asta se gândea că dânsa datora, pesemne, grosimea și greutatea trupului, mamei ei, Ioana de Austria, iar apatia și asprimea pe care i le trădau chipul, educației spaniole; de la frumosul oraș de unde venea nu luase nimic, afară de limba ce o vorbea. Henri hotărî să nu facă mulți purici lângă femeia aceea. Numai noaptea o mai putea scăpa, dacă totul avea să se desfășoare în chipul cel mai priincios. Ceea ce avea să se vadă curând.

Vorbise cam o jumătate de minut, nu trecuseră nici două minute de când intrase în odaia ei, și se și simțea flămând.

Îi înfățișă suita lui, dânsa pe a ei. Ia te uită, domnișorii străini, ca scoși din cutie, toți la fel de înțepați, în ciuda politeții prefăcute. Dar și pumnalul poate să aibă plăsea de aur și teacă de catifea. Doi dintre ei erau veri ai reginei. Virginio Orsini și fratele său, Paolo. O privire aruncată asupră-le îi fu de ajuns ca să-și dea seama ce însemna obiceiul străin al cavalerilor de serviciu, căruia duhovnicul nu-i găsea nici un cusur. A ajuns pe la noi cam târziu, a întârziat nu cu opt zile, ci mai degrabă cu opt ani, care nu mai puteau fi recâștigați.

În gândul lui, Henri blestema, dar către ceilalți arăta un chip batjocoritor. Cei doi Orsini se priviră unul pe altul: ce-o fi găsit de râs regele la ei? Henri se jură să-i pedepsească pe cei ce nu-i vestiseră la timp neplăcutele amănunte ce le descoperea acum, și mai cu seamă pe Bellegarde, pe care-l trimisese anume la Florența și ar fi trebuit să-i dea de știre. În același timp zări, în spatele doamnelor, ca și cum s-ar fi ascuns, pe cel mai frumos dintre toți.

— Cum se numește? întrebă regele și făcu un semn către tânărul care era mai frumos decât cei doi veri și rămăsese până atunci în rândurile din urmă.

„Ăsta are tot ce trebuie ca să mă răzbune, dacă eu n-aș putea-o face singur, cu barba-mi căruntă și cizmele murdare.”

SORA DE LAPTE

Se numea Concini. Când ieși în față, făcu o plecăciune fără cusur și strânse mâna pe care i-o întinse regele; pe chipul Mariei de Medicis se ivi un surâs, cel dintâi. Fața ei

lepădă cucernica-i înțepenire și arătă o prostească încântare. Ba începu chiar să vorbească, găsise ceva de spus, nu mai bolborosea ca înainte. Cuvintele ei nu trebuiau pierdute; ducesa de Nemours, care cunoștea amândouă limbile și era la curent și cu legăturile dintre deosebitele persoane, le tălmăci. Regina are o soră de lapte, iar nobilul Concini este soțul nobilei doamne Leonora Galigai. După care regina însăși luă din nou cuvântul, lăudând-o peste măsură pe acea doamnă, cu un zor care trăda spaimă. Încântarea prostească se ștersese de pe obrajii albi, care acum tremurau.

Ciudat însă, sora de lapte nu era de găsit, numai frumosu-i soț se tot fâțâia ca un păun și regina se ferea să-l privească.

Printre vorbele reginei, tălmăcite de doamna de Nemours, aceasta strecura și propriile-i păreri, menite numai regelui:

— Doi aventurieri cu nume de împrumut. Feriți-vă!

Apoi urmară, în traducere, laudele aduse de regină virtuții și evlaviei nobilei doamne Galigai, și iar propriile cuvinte ale doamnei de Nemours:

— Numai pitica e primejdioasă, fiindcă e deșteaptă. Soțul se împăunează ca un prost. Ca s-o știți de la început, sire, soția maiestății-voastre e dusă de nas de ăștia doi, rosti doamna de Nemours, doritoare să-l prevină pe rege.

Cu asta, aflase destule. Regina devenea din ce în ce mai neliniștită. Părea că sub rochia-i largă ascundea ceva ce o împingea pe la spate. Henri se temu să n-o apuce pandaliile. Deodată, însă, regina și rochia-i largă se dădură la o parte, făcând mai degrabă o săritură decât un pas și, cuprinsă parcă de spaimă, Maria de Medicis țipă: „Leonora mea!” cu un glas de papagal ori de mecanism de teatru ce maimuțărește vocea omenească. Iar când repetă: „Leonora mea”, șopti numai, și mâna ei arătă spre dușumea.

În locul unde fusese regina, rămăsese ceva; pentru a

vedea ce anume, ceilalți trebuiră să-și încovoaie spinările.

Henri văzu o femeiușcă bine făcută, dar măruntică; toate părțile trupului îi erau atât de armonioase, încât nu s-ar fi putut spune că e o pitică. Se vedea că nu se simțea în largul ei, stând acolo cu toate privirile îndreptate asupră-i. Pesemne că își făcea veacul după rochiile reginei, dacă nu chiar sub ele. Avea culoarea nesănătoasă a unei făpturi ce-și petrece toată viața în alcovul unei alte femei. Se pare că aceste ciudățenii ale firii cad pradă unor pofte și patimi neobișnuite. Cea de față își acoperise ochii cu un văl. În zadar, însă, căci prin țesătura subțire lucesc doi cărbuni aprinși, prevestitori de rele.

Henri făcu un pas înapoi. „Asta va să zică e sora de lapte, asta îmi mai trebuia". Își spuse, și sprâncenele i se arcuiră, iar ochii i se căscară. Văzându-l încruntat, sora de lapte se sperie și fu cât pe ce s-o ia la fugă. Numai un gest ieșit din comun mai putea salva situația. Și Henri se repezi s-o sărute pe gură, dar pitica întoarse capul și se feri. Iar imediat ce Henri o lăsă din brațe, nobila doamnă o zbughi.

Odaia era plină de cele două părți: anturajul reginei, suita regelui. Slăbuța femeiușcă străpunse mulțimea numai cu puterea voinței ei. Suita regelui și a reginei se grăbiră să-i facă loc. Cineva îi puse o piedică, dar dânsa nu căzu, ci, înălțându-se în vârful picioarelor, izbuti să ajungă aproape la înălțimea feței unuia care-i deschise ușa. Era viteazul Crillon.

Henri, către Maria de Medicis:

— Doamnă, aș dori să prezint omagiile mele sorei dumneavoastră de lapte.

Dânsa nu-l înțelese, dar îi ghici gândul și, cu amândouă mâinile, îl imploră să renunțe.

N-avea nici un rost să încerce a se lămuri cu străina. Și Henri se îndreptă spre doamna de Nemours și-i spuse că grozav voia să-și dea seama ce se ascunde sub tărășenia asta.

— Sire, poate un jungher! îi dădu răspuns ducesa.

Ajungând lângă ușă, Henri băgă de seamă că nu era urmat de nimeni. Numai soțul sorei de lapte, domnul Concini, se înclină fără cusur, poftindu-l să treacă pragul. În spatele lui, ușa rămase deschisă.

Henri se pomeni într-un coridor nu prea lung și cu puțină lumină, ce răzbătea de la capătul dimpotrivă, prin niște perdele. Își apără pieptul cu brațul, pentru a se feri de jungherul de care fusese prevenit, păși repede și dădu grăbit perdeaua la o parte. Faldurile grele se împotriviră; dar nu era de mirare, căci nobila doamnă se înfășurase cu ele. Ochii ei, peste care purta vălul, licăriră bucuroși, îl așteptase. Ridică perdeaua ce acoperea intrarea în odaia de culcare, îi arătă alcovul, patul reginei, și-l învăță cu câteva mișcări hotărâte ce-i îngăduia și ce-l oprea să facă. Nu spunea nimic și din cauza asta părea și mai misterioasă. Cu toate că își luase asupră-și un rol cum nu se poate mai îndrăzneț, pitica își învinsese sfiala și mișcările îi erau nerușinate.

Henri o privi stăruitor, lucru pe care dânsa îl suportă cu mare greutate, căci se uita cruciș. Și arătă și el spre pat; dar în loc să ticluiască fraze cu cap și coadă, care ar fi dăunat numai explicației lor, rosti, făcând o pauză între fiecare dintre ele, trei nume. Cele două dintâi făcură să iasă la iveală, în înfățișarea sorei de lapte, toate semnele geloziei, ale unui simțământ nenorocit; sărăcuța ar fi vrut parcă să se ascundă din nou sub perdea. Când Henri rosti și al treilea nume, pitica se răzgândi însă; mergând de-a-ndăratelea se clătină până spre pat. Înlănțui cu brațele această însemnată parte a mobilierului și se arătă hotărâta s-o apere, cu toată răutatea de care era în stare, împotriva tuturor și a oricui.

Henri se înapoie mai repede decât s-ar fi putut crede la cei ce țineau tovărășie reginei, care cu toții se prefăcură a nu fi văzut nimic, deși ușa rămăsese deschisă. Întâmplarea

din odaia de dormit se desfășurase mai iute și din pricină că cei doi se înțeleseseră mutește. De aceea celui ce se înapoia de acolo i se păru că avusese un vis. Acum, răsuflă ușurat și izbucni în râs, iar regina îi urmă pilda. Își arătă apoi mulțumirea pentru purtarea lui plină de bunăvoință față de sora de lapte; doamna de Nemours traduse cuvintele reginei, iar el încuviință.

Cum nu mai avea nimic de făcut acolo, plecă la masă. O luă, însă, cu sine, până în pragul ușii, pe doamna de Nemours, și când i se păru că nu-i poate auzi nimeni, o vesti că se gândea să petreacă chiar noaptea aceea la regină și o rugă pe ducesă s-o pregătească.

Pofta-i de mâncare se preschimbase între timp într-o foame de lup.

— Credeți că vizita a durat prea mult? își întrebă Henri gentilomii.

Bassompierre, care trebuia să dea răspunsuri tocmai la astfel de întrebări, observă:

— Sire, nici măcar jumătatea unui sfert de oră.

E adevărat că întâmplările ciudate par nemărginite în timp, ori cât de repede s-ar desfășura.

În timp ce înghițea lacom cina, Henri le spuse că, în ciuda faimei lor războinice, nu făcuseră nici un fel de impresie asupra reginei.

— De ce nu vă îmbăiați și vă dați cu parfum? Ce fel de biruitori sunteți, plini de noroi, în loc să fiți gătiți și tineri!

Gentilomii înțeleseră că regele vorbea mai mult pentru el și că se temea de regina străină și de sora ei de lapte. Dar se prefăcură a râde voioși și-i făgăduiră că în noaptea aceea ośteanul cel mai curajos are să se culce cu pitica. Henri le răspunse cu o seriozitate la care nu s-ar fi așteptat:

— Când pitica s-a ivit pe neașteptate, mi s-a părut că a ieșit pe brânci de sub rochia reginei.

Și, spunând asta, căzu pe gânduri, iar gentilomii săi abia

mai cutezară să vorbească; șușoteau doar. Henri se gândea la oamenii în mijlocul cărora nimerise și cu care avea să sălășluiască de aci înainte sub același acoperământ: monstrul căruia i se spunea soră de lapte, soțul ei, frumos peste marginile îngăduite, cei doi veri și cavaleri de serviciu, cu toții strâns uniți cu străina pe care o luase în căsătorie - deocamdată numai printr-un trimis. La a doua cununie avea s-o ducă el însuși la altar, iar apoi să împartă tronul cu dânsa. Maria de Medicis nu era decât o grămadă de carne, stăpânită nu de bunăvoință, ci de prejudecăți. Cu bună-știință nu învățase franțuzește; pricina i-o arătă domnul de Bassompierre, mândru de știința lui: fiindcă limba franceză e limba ereticilor.

Toate astea nu făgăduiau nimic bun; banda de pungași adunați în jurul ei au s-o învârtească așa cum vor pofti, ca pe o butie. Nici că se poate altfel, atâta vreme cât sora de lapte e alături de dânsa. Sora de lapte e cea mai primejdioasă din toată banda, din pricina firii ei sucite. Henri are o întinsă cunoaștere a feluritelor feluri de nebunie; lumea e plină de nebuni. I-a întâlnit peste tot, iar acum, colac peste pupăză, a dat și de nebunia ascunsă sub rochia reginei, pregătindu-se să se urce pe tron o dată cu dânsa. Pitica îl urăște, simte o frică ucigașă de a-i întâlni privirile. Căci Henri ar putea să-i nimicească stăpânirea. Ochii, ca doi cărbuni încinși de focul iadului din sufletul ei, se feresc să întâlnească alți ochi ce-ar putea-o ghici. Ochiul dracului, pe care-l bănuiește pretutindeni și de care se apără cu vălul, nu e altceva decât privirea care ar putea-o ghici.

Salonul palatului episcopal de la Lyon, unde Henri își dădu seama de buclucul în care intrase, era slab luminat. Tovarășii săi de războaie lăsaseră câteva locuri libere în amândouă părțile mesei și, așezându-se mai spre coadă, șușoteau între ei, la lumina unei lumânări; în curând tăcură însă de tot. Singurul care ședea lângă rege era

Bellegarde; dar și el îl lăsa pe rege să cugete în voie, ba depărtase chiar și sfeșnicul din fața lui.

„Puterea sorei de lapte asupra reginei stă în frumusețea soțului ei, cugeta Henri. Altfel nici n-ar avea nevoie de el. De dânsa n-are voie să se atingă, și ar fi vai de el dacă ar încerca să se atingă de cealaltă; pitica l-ar otrăvi. Maria de Medicis trebuie să rămână, așa cum am găsit-o, plină de prostească încântare. Concini e folosit numai ca s-o orbească, altceva nici nu poate să facă caraghiosul ăsta înfumurat și cu nume de împrumut. La toată urma, însă, dacă am cuteza să ne avântăm pe un tărâm nesigur, am putea spune că puterea sorei de lapte nu stă în frumusețea soțului, ci în însăși firea ei sucită. Regina se teme de dânsa. Dacă-mi amintesc bine, glasul îi tremura de fiece dată când vorbea de sora de lapte și-i pomenea numele de împrumut. Regina e o biată femeie."

Descoperirile pe care Henri le face acolo, în salonul slab luminat, în fața paharului golit, sunt, oare, adevărate ori închipuite? Viitorul are s-o arate. Orișicum, ele sunt încununate de mila ce o simte pentru regina lui, din pricina împrejurărilor tulburi în care trăiește, a bandei de pungași ce o țin sub stăpânirea lor. Mânie? Nu, Henri nu mai încearcă acest simțământ. Nu degeaba ajungi să ai barba căruntă și ochi care au văzut multe. Totuși, banda și împrejurările trebuie înlăturate. Rămâne de văzut dacă s-o putea. Pitica trebuie pusă cu botul pe labe.

Bellegarde credea că regele îl uitase. Pe neașteptate, însă, Henri își înturnă capul spre el și-i spuse aproape în șoaptă:

— Feuillemorte, prietenii noștri au avut dreptate: oșteanul cel mai curajos trebuie să se culce în noaptea asta cu pitica.

— Sire, s-au lăudat, îi dădu răspuns marele scutier. Nici unul nu-i așa de curajos.

Henri încercă să înăsprească tonul:

— Știi că adineauri, când mi-am dat seama între ce oameni am nimerit și în ce bucluc am intrat din cauză că nu ți-ai făcut datoria, mă hotărâsem să te pedepsesc?

— Sire! îl rugă Bellegarde. Îmi cunosc vina, deși dacă v-aș fi prevenit, tot ar fi fost prea târziu, tot ar fi fost în zadar. La Florența n-am dat cu ochii de sora de lapte; se ascunde prin alcovuri și se teme de lumină.

— Minți, Feuillemorte, știai că regina tremură în fața ei. Doamna de Nemours mi-a mărturisit-o azi; tu nu. Pentru ca să-ți ispășești toate păcatele, ai să te culci la noapte cu pitica, s-o domolești. Ești omul cel mai potrivit pentru treaba asta.

Abia sfârși Henri de vorbit, că Feuillemorte îi înțelese gândul. Și l-ar fi găsit prea nimerit, dacă n-ar fi fost chiar el în joc. Foarte neliniștit, își roti privirile în jur după ajutor - și, într-adevăr, cineva trăsese cu urechea în spatele lor și voia acum s-o șteargă.

— Sire! șopti Bellegarde. Un curios. Ăsta-i omul care vă trebuie. Nici că se poate altul mai bun.

— Ei! strigă Henri către omul ce se ascundea în întuneric. Ia vino încoa!

Cel prins asupra faptului nu se grăbi. Totuși el era cel mai potrivit, mai cu seamă din pricina curiozității ce-l împoldea să afle tot și să fie peste tot.

— Bassompierre, i se adresă Bellegarde, regele are nevoie pentru a duce la bun sfârșit planul pe care-l cunoști, mulțumită urechii dumitale ascuțite, de un om cum ești domnia-ta: tânăr și drăguț, ambițios și îndemânatic.

— Ai înțeles ce-ai de făcut? îl întrebă Henri.

Nefericitul se rugă:

— Sire, sunt sfios în fața femeilor.

Bellegarde se grăbi să-i răspundă; era și cel mai interesat ca regele să fie slujit:

— Poți să fii sfios cât poftești. Întunericul care are să domnească în locul unde ai să-ți faci isprava nu va îngădui

frumoasei să te vadă. Ai să-ți alegi ascunzișul chiar în salonul unde am fost primiți azi de regină. O să avem grijă să nu fie pe acolo nici un fel de lumină. Sora de lapte are să fie nevoită să părăsească, în cele din urmă, odaia de culcare a reginei. Va trebui să tragi cu urechea, așa cum obișnuiești de altfel.

— Nu-i nevoie să tragă cu urechea, observă regele. În fața odăii de culcare, la capătul unui coridor întunecos se află o perdea. Ai să te înfășori cu ea. Cum s-o deschide ușa, întinzi piciorul, ca persoana știută să-ți cadă în brațe.

— Persoana asta l-a înfricoșat până și pe viteazul Crillon, încercă să se apere biata victimă.

— Ești nu numai sfios, se amestecă din nou Bellegarde. Ești și fricos. Și din pricina spaimei uiți cinstea neasemuită ce ți se face.

— Îmi dau seama cât de mare e această cinste și mă socotesc nevrednic de ea, îl încredință Bassompierre, repede și cu însuflețire. Mi se îngăduie să fiu de față, în noaptea nunții regale, de cealaltă parte a ușii.

— Îți plac femeile mici? îl întrebă Henri.

— Asta e chiar sora de lapte a reginei, se împăună ambițiosul.

Și i se citea pe față cum socotea câștigul pe care avea să-l tragă renumele lui din toată povestea aceea.

NOAPTEA NUNȚII REGELUI

Scăldat în parfumuri, îmbrăcat în halat de mătase, cu papuci moi în picioare, Henri porni spre mireasa lui. În față, drumul îi era luminat cu câteva sfeșnice. După el

veneau de Varennes și alți gentilomi, dar alaiul era deschis de ducele de Bellegarde.

Pe drum Henri își spunea că ar renunța bucuros, dar dacă nu s-ar duce atunci, altă dată ar găsi și mai puțin timp pentru asta. Mai bine acum, pe loc, decât niciodată. Un rege nu se culcă cu soția lui ca să se desfete. Un rege nu devine caraghios fiindcă e înaintat în vârstă. Seniorii care îl conduc prin palatul arhiepiscopal ar fi luminat calea, cu aceeași seriozitate de înalți dregători, și unui rege tânăr; ar fi uitat că se duc la o împerechere a trupurilor și s-ar fi gândit numai la înalta chemare a maiestății. Și Henri se uită la ei să vadă dacă luau cu adevărat în serios alaiul nupțial, cu halatul lui de mătase, care se târa pe jos. Nu încăpea îndoială că așa era, fiindcă altfel ar fi însemnat că-și struneau nemaipomenit de bine chipurile. De Varennes, care-i adusese femei nenumărate și din toate stările, părea acum cel mai demn ofițer al coroanei.

Dar, în loc să râdă, Henri oftă. Înainta și gândea: „Patul nupțial n-are să-mi aducă nimic bun. Nici un fel de meșteșug n-are să-mi ajute să câștig dragostea reginei și zadarnic am să fac pe «cavalerul bunei-voințe» - își aminti el cum îl numise în gura mare zăpăcita de marchiză. Pe cei care se țin de fusta reginei nu-i pot învinge” - și se gândea la cei doi veri ai Mariei, și la al treilea, la cel mai frumos dintre toți. Și pe deasupra și la sora de lapte. Străina n-are să fie niciodată din toată inima de partea mea, și asta-i o foarte mare primejdie pentru regat - era un lucru pe care îl înțelegea cât se poate de limpede, în drumul lui spre patul nupțial. Dar totul s-ar putea îndrepta încă - își dădu el seama în sfârșit - dacă aș dori cu adevărat să câștig dragostea reginei. Izvorul dragostei e secat însă în sufletul meu. Asta este și nu-i nimic de făcut. Și atunci de ce-mi trebuie patul nupțial? Pentru zestre? Nu, alta-i pricina. Trebuie să zămislim moștenitorul tronului: pe urmașul meu

din sângele Medicisilor. Dar de vreme ce dânsa nu mă dorește pe mine și nici eu pe dânsa, copilul are să moștenească totul de la ea, nimic de la mine, și cu toate astea are să fie moștenitorul meu legitim.”

Cufundat în aceste gânduri clarvăzătoare, era cât pe ce să se lovească de tocul unei uși: ușa salonului în care regina îl primise în ziua aceea. Se opri, ceilalți se întrebară de ce, și întreg alaiul rămase locului. Henri își spunea: „Moștenitorul meu... Aveam unul, și niciodată nu m-am întrebat cât din sângele lui e al meu și cât al mamei sale. Sângele nostru se făcuse unul prin amestecul inimilor și prin grija noastră pentru această țară și acest regat. Am făcut totul, am prevăzut totul, pentru ca fiul Gabriellei să fie sigur de tron. Acum trebuie să-l depărtez de la tron și să-l dezmoștenesc cu mâna mea. Au dreptate, mă duc să împlinesc o menire a maiestății și nu să petrec, căci ar fi o tristă petrecere.”

Ducele de Bellegarde crezu că oprirea regelui era în legătură cu înțelegerea lor tainică cu domnul de Bassompierre. Șopti dar regelui să fie fără grijă, nimeni n-avea să ridice înainte de timp perdeaua cu pricina și cel ascuns acolo n-avea să fie dat de gol. Omul știut se ținea deocamdată ascuns în altă parte.

— Dar arde de dorința de a duce la bun sfârșit aventura, îl încredință Bellegarde.

— Să ne ferim de a-l pizmui, îi răspunse Henri, aruncându-i o privire pe care numai Feuillemorte al lui ar fi înțeles-o, dacă nu s-ar fi aflat atunci în plină îndeplinire a dregătoriei sale.

Încurajat astfel să pășească înainte, regele cu însoțitorii lui străbătură salonul și scurtul coridor ce ducea spre odaia de culcare a reginei; și deschiseră chiar ei ușa spre această odaie, după ce nu primiseră nici un răspuns la bătăile și ciocănirile lor repetate. Pricina o văzură curând cu toții: în odaia reginei toată lumea își pierduse capul.

Regina zăcea ca moartă pe patul ei și era frecată cu ștergare fierbinți.

Regele fu întâmpinat cu imputări mute, pentru că prea se grăbea să ajungă în patul nupțial și o speria pe regină. Și, cu adevărat, trupul Mariei era rece, cum se încredință el însuși. La atingerea mâinilor lui, dânsa clipi, dar închise îndată ochii și rămase iar ca moartă. Sora de lapte se strecură între rege și patul reginei: îl împinse spre ușă, arătându-i chipurile indignate ale celor din jur. Erau medicii aduși de regină, femeile ei, dar și câțiva cavaleri drăguți, ce nu se înduraseră să lipsească de acolo. Printre ei regele îi descoperi ușor pe cei trei, la care se tot gândea.

Când văzu în ce hal era regina, îl trecură nădușelile. Și dând deoparte hotărârea luată chiar de el adineauri, de a primi cu resemnare ceea ce nu se putea schimba, începu deodată să fiarbă de mânie. Doamna de Nemours, care-l ghici, preîntâmpină o izbucnire. Îl rugă să aibă în vedere că slujitorii reginei, și mai cu seamă slujitoarele ei, nu-i țin partea, ci că sunt dimpotrivă mai supărați de purtarea ei decât de stăruința regelui. În noaptea nunții, regina se purta ca o fetișcană de cincisprezece ani, ceea ce n-o prindea de fel; o făcea, însă, cu gândul cel mai bun: spre a ațâța dragostea regelui, îi deslusi doamna de Nemours

Dar Henri abia o asculta. Chipurile celor doi veri și al frumosului Concini îi plăceau din ce în ce mai puțin. Bellegarde, care aștepta nerăbdător porunca regelui, îi citi sentimentele pe fața-i înnegurată. Strigă dar: „Trăiască regele!” Ceilalți gentilomi francezi îi repetară strigătul și, tăbărând furioși asupra străinilor, îi goniră din odaia de culcare. Ceea ce nu se petrecu fără oarecare greutăți, din pricina înghesuielii, și nici cu binișorul, dat fiind că gentilomii regelui adunaseră destulă amărăciune în suflet. Încât se prea poate ca vreunul ori altul dintre frumoșii cavaleri ai reginei să nu fi putut deschide a doua zi decât un singur ochi. Femeile țipară asurzitor, fugind prin

saloane și coridoare. În cele din urmă se dădură însă prinse și-și răsplătiră biruitorii - sau nu.

Când, în sfârșit, liniștea se așternu peste tot, regele ceru să se lumineze drumul și ducesei de Nemours. Treabă pentru care îi dădu pe singurul lacheu ce mai rămăsese. Întorcându-și capul spre el, ducesa îi spuse:

— Sire, vă urez multă fericire alături de regină. Ducele de Bellegarde n-ar fi trebuit să vă facă atâția vrăjmași, numai ca să fiți ceva mai degrabă singur cu dânsa.

La fel gândi și regele după ce plecară toți. Dar ce se făcuse era bun făcut, și acum se statorniciseră un anume ton și anume relații între cei ce erau de partea regelui și cei ce erau de partea reginei. Au să locuiască laolaltă în palatul Luvru, dar mereu gata să se încaiere, mereu cu mâna pe armă. Regele are să oprească duelul, dar omorul? Și Henri și văzu ivindu-se situații neplăcute, din pricina reginei străine și a celor din jurul ei. Își aduse aminte de cum fusese Curtea sa pe vremea alteia, când femeile se aflau în mare cinste, iar bărbații se dezvățaseră a fi numai niște lingăi ori bătăuși.

Așa sunt vremurile. Suntem în anul 1600. „Nu sărmanul Feuillemorte a grăbit schimbarea vremurilor, ci mai degrabă eu am făcut-o, prin căsătoria mea, care era însă de neînlăturat, cu toate urmările ei”. Își ridică apoi fruntea grea de gânduri și scăpă o înjurătură printre dinți. „Urmările? Un moștenitor: pentru asta am venit aici. Ce mai gânduri în noaptea nunții!”

Regina zăcea încă fără să se miște. Dar, atingând-o, simți că acum era caldă. Și clipea cu destulă vioiciune și cu un gând anume, fie spre a-l chema, fie spre a-l preveni. Cea de-a doua presupunere, însă, se adeveri, căci Maria își înturnă încetișor capul într-o parte, cu o mișcare ce abia putea fi văzută, spre locul rămas liber dintre pat și perete: îi făcea semn să caute ceva acolo. Henri privi cu multă băgare de seamă. Sora de lapte s-a furișat acolo, și-a

înfășurat capul cu perdeaua de la pat și nu știe că a fost dată de gol. Dar numai dânsa încape în locșorul acela strâmt. Și-i cu neputință s-o scoți afară, altfel decât cu de-a sila. Se făcuseră însă destule gesturi pripite în odaia aceea. Și Henri nu voi să facă și el unul. Nimeni nu putea fi mai primejdios pentru căsătoria lui, decât sora de lapte.

Trebuie depărtată cu vorbă bună. O dată scoasă afară, o așteaptă o aventură; ca să vezi, aproape am și uitat de asta. Dar cum s-o scoți la capăt cu dânsa? Henri și Maria se privesc unul pe celălalt, și pentru întâia oară se înțeleg.

— Leonora! o rugă Maria. Leonora mea! gânguri regina.

Dar nimeni nu învrednici cu un răspuns glasu-i duios.

Atunci rosti, și oricine ar fi putut înțelege atâta lucru din limba ei:

— Suntem singure. Regele a plecat.

Și în același timp privea țintă în ochii lui și, cu o mișcare care arăta că nu e neștiutoare își împleti cele zece degete ale mâinilor, le desfăcu, iar le împleti - și totul cât se poate de iute. Henri nu-și crezu ochilor, cu atât mai mult cu cât ochii ei îi spuneau și ce însemna gestul, dacă cumva el n-ar fi priceput. Mai mult, ridică și un colț al plăpumii. El o ascultă și se vârî în pat, unde se pomeni acoperit până peste cap și cu o pernă apăsată pe piept.

Încât avu putința să ghicească numai cele ce se întâmplară mai departe, fiindcă de văzut nu văzu nimic. Pesemne că sora de lapte ieșise din ascunzătoare, îl căuta pe rege prin odaie și, pentru ca să nu cotrobăiască prin pat, regina își sprijinise cotul pe soțul ei, ce sufla oricum greu din pricina pernei, iar acum credea că are să se înăbușe sub greutatea doamnei sale.

De înciudată ce era, sora de lapte începu să arunce niște vorbe ce se încălecau unele peste altele; de înțeles nu se înțelegea nimic. Dar de bună seamă, potopul de vorbe nu putea să însemneze decât că era supărată pe Maria. Pesemne că-i spunea: „Ți-ai jucat în chip jalnic rolul de

femeie fricoasă. Moștenitorul, ce-mi pasă mie de moștenitorul tău! Atâta vreme cât nu-i faci nici un moștenitor, regele are să fie la cheremul nostru.” Spunea: „la cheremul nostru” și gândea: „la cheremul meu”. E foarte cu putință ca regina să fi fost și pălmuită de sora de lapte, căci un zgomot care aducea cu o palmă răsună până sub plăpumi și sub perne. În schimb, Maria rosti deslușit trei vorbe: fierbințeală, sete, limonadă; la cea dintâi se prefăcu a simți o neputință de a vorbi, iar cu cea din urmă ajunse la un strigăt de suferință, în același timp își mai vârî câteva din rotunjimile trupului în perna peste care mai apăsau și altele. Voia astfel să dea de știre soțului că o depărta pe Leonora, trimițând-o pe nepoftită să-i aducă limonadă.

Nobila Galigai se împotrivi, însă, să umble singură prin palatul cufundat în întuneric. Noul potop de imputări ce se revărsa din gura ei însemna, pesemne, că Maria era singură vinovată că nu mai avea pe nimeni lângă dânsa. De ce a răbdat ca cei din preajmă-i să fie puși pe goană? Și acum să se jertfească dânsa, nobila Galigai, să se jertfească pentru neroada de grăsană care face pe regina unei țări de eretici și barbari? Nici nu se gândea să se ducă după limonadă, drumul putea să fie legat de tot soiul de primejdii necunoscute. Pofta în cui, Mario, mai vezi de altul.

Și chiar asta și făcu Maria. Oftă din greu și se lăsă cu tot trupul pe bietul rege; nu-l cruță de fel, rămase lată și făcu iar pe moarta. Sora de lapte îi răsplăti meșteșugul cu un hohot de râs răsunător. Și de mult ce râdea, părea că nici nu mai avea nevoie să răsufle; sau cel puțin așa credea cel ce se vedea amenințat, din pricina împrejurărilor, să se înăbușe. În cele din urmă Henri auzi râsetele slăbind și chiar depărtându-se. Povara ce o purta se săltă de pe el. Maria dădu deoparte plapuma și îi desluși, foarte pe scurt, cele întâmplate. Cu muchia mâinii drepte își lovea brațul

stâng, ceea ce voia să însemne: s-a dus.

Henri se încredință el însuși că cealaltă, orbită de furie, își luase tălpășița. Se repezi la ușă, învârti cheia de două ori, mai trase și zăvorul și privi în jur. Maria, goală cum o făcuse maică-sa, era gata. Îl primi cu cuvintele:

— După porunca cuvioșilor părinți, îndeplinindu-mi datoria față de religie și fiindcă așa a dorit unchiul meu, marele duce, vreau să dau naștere delfinului.

Abia mai târziu se va gândi Henri la cele spuse de dânsa, și în măsura în care le va înțelege, nu va fi prea încântat. Deocamdată, însă, nu prea se sinchisea de vorbele ei. Avea de-a face cu o femeie trupeșă - al cărei belșug de cărnuri nu l-ar fi supărat, se înțelege, pe vremea când voia să le cunoască pe toate, fără alegere. Acum nu mai era, însă, de fel așa - și vederea străinei și a farmecelor ce i se dăruiau îl încredințară și mai mult despre asta. Ar fi putut să dea înapoi; dar pentru întâia oară când îi trecea prin minte un asemenea gând se întâmpla să fie lângă femeia ce voia să-i nască delfinul.

Lângă el, între perdelele de culoare închisă ale patului, se afla o femeie a cărei pricepere în ale dragostei nu lăsa nimic de dorit. Leșinurile fecioarei temătoare fuseseră bune și potrivite la vremea lor. Acum venise timpul să-și primească fără fasoane soțul, ca el să-și poată împlini menirea. Își cuprinse cu mâna stângă unul din sânii grei și un val puternic de carne i se revărsă peste mână. Cealaltă atârna deschisă, mai jos de coapsa foarte lată și ciudat de turtită: lucru nou pentru cel ce-o privea. Avea să afle însă și multe altele despre fiicele țărilor străine, care uimesc mai întâi prin felul cum le sunt croite mădularele. Nici o părticică a trupului fără cute și rotunjimi. Mâna deschisă arată dorința, o dorință greoaie, nerușinată. Pântecul tresaltă, plecându-și toată greutatea spre el. Coapsele rotunde freamătă. Mai grăitoare decât toate este, însă, mâna deschisă.

Cum dorința înfrumusețează, e limpede că aici se dăruie frumuseți, trebuie numai să le înțelegi. Capul e dat pe spate, răsturnat pe o pernă, vorbind astfel despre jertfa dăruirii; o femeie fără de prihană: nu dorește să știe ce se petrece la oarecare depărtare de ochii ei. Și apoi, felul cum stă îi îngăduie să nu-și arate decât o mică parte a feței, ceea ce e spre folosul ei. Fața-i pare astfel mai îngustă; obrajii, care altminteri atârnă, acum s-au ridicat și o cută îi brăzdează, urcând spre ochi. O cută ce poate fi urma ostenită a ticăloșiei trupului și conștiinței, cine știe, trebuie numai s-o înțelegi. Umbra îi ascunde părul, care altfel ar fi fost, din păcate, de un blond șters, și-i închide ochii: căci n-are nevoie să-și arunce nevinovata-i privire asupra tainei ce trebuie să se săvârșească. Iar marginea bine deslușită a umbrei face ca partea de jos a feței să pară de un alb gingaș, cum nu e de obicei. Buzele se întredeschid, s-ar putea crede, fără voie. Abia răsuflă, dar ceea ce spune, dacă ar vorbi cu glas tare, ar putea fi înțeles fără greș.

„Iată-mă-s, o străină, care a venit de departe spre tine, ce-mi ești străin. Avem de împlinit o lucrare care n-are nimic de-a face cu dragostea. Ai iubit pe altele, de ce te miri că iubesc pe alții? Asta nu mă face mai fericită decât ești tu. Dacă ai depărta, dintr-o singură lovitură, pe toți cei din preajma mea, n-ar mai trebui să mă tem decât de tine. Te-aș urî atunci peste măsură - deși și acum te urăsc destul, căci eu și fiul meu trebuie să te moștenim. Cu atât mai mult doresc dar să mă iei, împlinindu-ți menirea. Pieptul, pântecele și mâinile mele nu mint. Ia-mă, ia-mă, trupeșă și albă cum sunt, printre perdelele întunecate. Asta-i nouă modă a secolului, să fii trupeșă. Vino!”

Și Henri nu se lăsă așteptat. Înțelesese ce trebuia înțeles, deși nu trecuse nici o jumătate de minut; tot atâta le trebuiseră și celorlalți, de dincolo de ușă, ca să se lămurească. În timp ce perechea regală se află tocmai cufundată în îndeletnicirile ei, de afară se auziră țipete, o

bufnitură, o încăierare, pași grăbiți, tot felul de zgomote neprevăzute, bineînțeles nu pentru cei ce știau despre ce era vorba. S-ar fi cuvenit să vadă ce se întâmpla. Trupeșa soție își ținea, însă, și mai strâns îmbrățișat bărbatul, după îndeplinirea chemării lui. Vorbea ori gângurea, cu ochii încă închiși - dar cea mai mare parte din ceea ce spunea erau vorbe fără șir, fără înțeles. Leonora - gângurea un glăscior de copilaș - Leonora, sora de lapte, n-are decât să se ducă dracului, iar dacă se și afla cumva pe drum într-acolo, Mariei îi era totuna. De el avea nevoie, pe el voia să-l oprească, să nu înfrunte primejdiile ce-l puteau pândi după ușă, până când dânsa n-avea să fie pe deplin încredințată că zămislise delfinul.

Îl zămislise, o știa, cerul se îndurase de amândoi. Delfin și cer, aceste două cuvinte îl făcură pe Henri să ghicească restul. Din nefericire, lucrurile nu se mărginiră, însă, la această îndoită grijă a lor, deși nici aceasta nu era, la drept vorbind, a amândurora, căci străina dorea să aibă un delfin de la rege, dar și împotriva lui. Lucru pe care Henri îl află în brațele ei, dacă nu-l știuse mai înainte. Acum dânsa se ridică în capul oaselor și începu să vorbească, fără ocol, despre cuvioșii părinți de la Avignon; îi ceru să-i recheme. I-o datora, pentru că i se dăruise; și apoi așa cereau timpurile noi și sănătatea spirituală a Europei, care nu puteau înflori decât prin grija Companiei lui Isus[1].

Maria ridică glasul, încredințată că cine vorbește tare este și înțeles și are și dreptate. Și, cu adevărat, Henri

---

[1] Societatea lui Isus (*Societas Iesu/Jesu* (S.J.) în latină) este un ordin călugăresc al Bisericii Catolice, ordin aflat în serviciul direct al papei. Bazele ordinului au fost puse la data de 15 august 1534 de către un grup de studenți ai Universității din Paris, în frunte cu Ignațiu de Loyola. Ordinul a fost aprobat pe 27 septembrie 1540 de papa Paul al III-lea, prin bula „*Regimini militantis Ecclesiae*”. Pe lângă cele trei voturi (promisiuni) călugărești obișnuite (ascultare, castitate, sărăcie), iezuiții au introdus un al patrulea vot, anume cel de ascultare necondiționată față de papă.

înțelese neînduplecarea cu care o putere străină îi vorbea, îi cerea socoteală, îl scotea datornic - și toate astea în patul nupțial. Numai ce-și împlinise menirea față de trupul femeii și aceasta se și preschimbase într-un agent al unei puteri vrăjmașe. Gata cu gânguritul, cu ademenirea. S-a zis cu neprihănirea și cu dorința. Acum e vremea vorbelor răspicate, a venit timpul ca pofta de stăpânire să-și scoată coarnele, ca nerozia bine socotită a unei străine să sporovăiască despre lucruri pe care nici nu le înțelege, nici nu le poate măsura însemnătatea.

Iar prostia e sortită să izbândească pe pământ. Henri știa prea bine și asta. Prin izbânzile lui nu izbutise decât să dobândească, de la caz la caz, un răgaz împotriva prostiei. A crezut cumva vreodată că răgazul ar putea dura cât lumea? Sau vreme mai îndelungată măcar? Încă mai nădăjduiește: cât timp o trăi el. O dată și o dată au să se întoarcă, iezuiții în Franța; pentru moment însă, Henri nu vrea să recunoască faptul că el însuși i-ar putea chema. Poporul lui trebuie să fie ferit de a îngenunchea în fața înzorzonatelor lor arcuri de triumf sau să se lase amăgit de cuvântările lor înflorite. Mai bine să nu cunoască plăcutul fior ce-l dă teatrul lor mistic și să nu-și piardă puțina minte ce o are, îndeletnicindu-se cu misterele cifrei șapte; să nu cadă pradă nici neghioabelor siluiri ale cugetului și nici dorului morții, care este împotriva firii. Încă suntem în picioare. Încă stăm de veghe. Asta ar mai lipsi, să lăsăm să intre în țară numeroasele lor scrieri care îndreptățesc uciderea tiranilor. Tocmai noi regele.

Maria de Medicis își dădu seama de asta, nu se așteptase la așa ceva și se sperie peste măsură. Deodată îl văzu pe rege trăgându-și halatul și înălțându-se lângă patul ei: chipul lui nu făgăduia nimic bun. Dacă ar scăpa măcar cu surghiunul într-o mânăstire! Înlemnită de spaimă, nu se putea hotărî între două ieșiri. Cea dintâi ar fi fost să cadă iar ca moartă, dar de data asta să fie rece ca gheața. O

alese, însă, pe a doua; începu să vorbească franțuzește. Nu mințise când spusese că nu cunoaște această limbă: în drumul pe mare spre Franța i se dăduse, însă, un roman de dragoste, spre a-și alege vorbele ce i se vor părea mai potrivite. Încât acum, folosindu-se de glăscioru-i de copil, care contrasta în chip neplăcut cu trupeșia ei, recită:

— O, frumosule tânăr! Sub pașii tăi cresc trandafiri. Până și stânca împietrită își aduce aminte că are o inimă când te apropii de ea, cu nobila-ți înfățișare, cu neprihănirea sufletului tău, față de care întreaga fire se închină. Stânca, după cum știm, nu este decât o fecioară fermecată, care varsă lacrimi limpezi. Și, de dragul tău, ia naștere un izvor, pe care nici un păstor nu l-a mai văzut.

Ce puteai să-i faci? Păstorul nu văzuse adăpătoarea, iar regina nu vedea că-i caraghioasă.

— Doamnă, i se adresă Henri. Înainte de toate vă sfătuiesc să vă îmbunătățiți pronunțarea. În felul acesta v-ați putea petrece vremea cu folos și între timp n-ați mai vorbi despre lucruri ce nu privesc fecioarele fermecate.

Era acum la ușă și trăgea zăvorul:

— Îngăduiți-mi să văd, în sfârșit, ce s-a întâmplat afară.

Afară era întuneric beznă; Henri străbătu, pipăind pereții, scurtul coridor ce ducea spre salonul unde fusese primit pentru întâia oară de regină. În încăpere se mișca ceva, se auzea parcă un horcăit.

— Cine-i acolo?

Dar nu se auzi nici un răspuns, ci numai un geamăt dureros. Henri se luă după el și, în sfârșit, desluși în dreptul celei din urmă ferestre, într-un jilț, o făptură ce se ghemui ascunzându-și fața.

— Bassompierre! Așa-ți petreci noaptea? De ce nu spui că ești aici?

— De rușine, sire. Am căpătat o lovitură de pumnal. Un om ca mine, de la o pitică!

— Dar e sora de lapte, îi aminti Henri.

Și domnul de Bassompierre încuviință că, astfel stând lucrurile, aventura se întorcea spre lauda lui. Totuși, ea se desfășurase întru paguba sa. Dar cum de a fost cu putință să se întâmple una ca asta? Greu de înțeles. Totul fusese dat peste cap, totul se desfășurase sălbatec, dezordonat, împotriva oricărei rațiuni. Planul fusese ca ambițiosul Bassompierre, ascuns între faldurile perdelei, să pună o piedică și s-o facă să cadă pe mititica. Îl răsturnase însă dânsa pe el. Să fi știut oare că cineva se ascunsese după perdea? O trăsese la o parte și el își pierduse echilibrul. Abia avusese vreme s-o prindă de călcâie, când dânsa și trecuse peste el.

— Dar măcar ai răsturnat-o?

— Nu în felul în care am plănuit eu. Pe dușumea fiind, am început să-i fac jurăminte de dragoste și eram cu adevărat gata de orice jertfă. Dânsa, însă, s-a împotrivit cu dinții și cu ghearele, apărându-și onoarea.

— Vitează pitica! observă Henri, și în gândul lui îi păru rău că cealaltă soră de lapte își apărase cu atât mai puțin neprihănirea, din care pricină rămăsese grea cu un delfin.

— Și ce s-a mai întâmplat? Rana domniei-tale e gravă? îl întrebă regele pe cel care ar fi trebuit să fie deopotrivă cu el în noaptea aceea.

Bassompierre oftă.

Povesti cum o luase în brațe pe micuța-i dulcinee, spre a o duce, înfrângându-i împotrivirea, către un sălaș al plăcerii. Dat fiind, însă, că trebuia să-și țină nasul cât mai departe de dinții doamnei, dânsa își eliberase o mână și fluturase o armă ascuțită, pe care o îndreptase apoi de-a dreptul spre inima lui. Avusese însă norocul să apuce arma, și aceasta îi zgâriase numai umărul, fără să intre prea adânc. Se văzuse totuși nevoit s-o zvârle cât mai departe pe nobila Galigai. Îi părea rău, un amant nu trebuie să se poarte așa cu cea pe care o iubește. Îi răsunau încă în urechi scâncetele pe care le scosese pitica

atunci când, după ce fusese trântită atât de rău, fugise în patru labe și se făcuse nevăzută.

„N-o fi cumva ascunsă pe undeva, pe aici, în salon, și aude ce vorbim?” se întrebă Henri. Ceea ce nu-și mărturisea, însă, nici lui însuși, era teama că Maria de Medicis s-ar fi putut afla în coridorul cufundat în întuneric, ascultând ce vorbesc.

— Te doare rana? întrebă el. Ar fi bine să chemăm chirurgul.

— Sire, cruțați-mi această rușine, îl rugă Bassompierre. S-ar aduna lumea. Anume înfrângeri se tăinuiesc.

— Da, se tăinuiesc, repetă Henri. Acuși se crapă de ziuă și o să ne vedem de drum.

Spunând asta, se așeză și el într-un jilț și așteptară amândoi sfârșitul nopții.

DESPRE TRĂDARE

Apoi urmară serbările. Ba și un nou atentat împotriva vieții regelui, care fu tăinuit însă. Într-una din zile, legatul Papei dădu solemna sa binecuvântare noilor căsătoriți. După care Henri ar fi vrut să plece fără întârziere, căci nopțile petrecute cu străina îl scârbeau peste măsură. Pe de altă parte, pacea cu Savoia nu se încheiase încă și întâmpina greutăți, deși ducele fusese bătut. Ducele era gata să cedeze ținuturile aflate în dispută ale țării sale de baștină, dar voia să oprească tocmai provincia franceză Bresse. Henri și marele-maestru își dădură seama că li se întindea o cursă josnică.

În Savoia, numeroși eretici erau supuși prigoanei. Dacă

regele Franței ar fi numit un guvernator protestant, ar fi avut curând de furcă și cu Papa: iar dacă ar fi așezat un guvernator catolic, s-ar fi supărat credincioșii protestanți. Marele-maestru îl încredințase, încă atunci, la Lyon, că totul fusese pus la cale între ducele de Savoia și Biron.

— Sire, o să vedeți că Biron n-are să se învețe minte și nu poate fi scăpat. L-ați făcut amiral, mareșal, duce, pair[1]. I-ați încredințat guvernământul Burgundiei, deși dintotdeauna acolo guvernator era un prinț de sânge. Avea sub supravegherea lui o parte din hotarele țării și ar fi trebuit să le apere. Și în loc de asta, știți ce a făcut?

— Nu știu, fiindcă nu-mi vine să cred, îi dădu răspuns Henri. Trădarea e împotriva naturii.

Sully: — Nu-i adevărata părere a maiestății-voastre. Cunoașteți firea noastră omenească, care are nevoie de trădare, chiar dacă aceasta n-ar folosi la nimic, chiar dacă ar fi făcută numai din joacă și din ispita de a-și căuta propria pierzanie.

Henri: — Câtă înțelepciune, domnule de Sully. Cunosc totuși pe cineva, care niciodată…

Și regele își înghiți cuvintele. Chiar și cel mai bun slujitor o trădase pe Gabrielle d’Estrées - nicicând n-are să se știe de ce.

După o scurtă tăcere. Însă, cu glasul surd, Sully rosti:

— Presupunând că ar exista acel cineva al doilea nu cred să mai fie.

O spusese privindu-l cu ochii lui de smalț albastru, care grăiau în același timp: „Maiestatea-voastră înșivă v-ați trădat credința, ceea ce ar fi destul, dar pe lângă aceasta și cuvântul, încă de câte ori, și oameni, o sumedenie! Trebuia oare, neapărat, să o faceți?”

Iar Henri se întrebă și el, în conștiința lui, dacă ar fi

[1] În acea vreme, membru al unui colegiu parlamentar compus din doisprezece mari feudali (șase laici și șase prelați) care se întrunea în prezența regelui.

trebuit neapărat s-o facă, și nu găsi un răspuns. Dar dobândi cel puțin ca marele-maestru să mai aștepte și să-l pună la încercare pe mareșalul Biron. Sully îi lăsă regelui o prezicere scrisă:

— Are să vă ceară orașul Bourg-en-Bresse; în felul acesta veți avea dovada că-i înțeles cu vrăjmașii maiestății-voastre să le deschidă porțile regatului.

Când Biron sosi, fu întâmpinat de o mare mulțime. Se desfundaseră mahalalele ca să-l vadă pe vestitul războinic, care venea călare. Aveau și ce să vadă: obrajii rumeni, umerii și brațele cumplit de vânjoase, nici un hamal nu s-ar fi luat la trântă cu el, ar fi zdrobit pe oricine. Ochii i se umpleau repede de sânge, ca la tauri, avea pe trup treizeci de cicatrice, biruise pretutindeni și fără greș, cucerirea Savoiei lui i se datora. Așa credeau oamenii de rând, care-l luau drept părintele lui și socoteau că amândoi erau unul și același. Destul că mareșalul Biron și nu regele era comandantul de oști îndrăgit de popor.

Uralele mulțimii îl făcură pe trădătorul Biron să uite și de șovăieli - dacă le-ar fi avut - și de temerile pe care le avea. Regele ocolise cursa întinsă, nu ocupase nici o palmă de pământ din Savoia și își oprise numai Bresse, provincie franceză. Ce anume știa el despre trădarea pusă la cale? Nimic, credea Biron după primirea ce-i făcuse mulțimea. Și mai credea de asemenea că nimeni n-ar cuteza să se atingă de un erou îndrăgit de mulțime.

Păși cu chipul întunecat în fața regelui, care părea vesel și prietenos.

— Frumoasă răsplată pentru credincioasele servicii ale domniei-tale! îl măguli Henri, arătând spre stradă.

Biron, fudul, își umflă pieptul și răspunse:

— Mulțimea mă cunoaște. Dacă maiestatea-voastră ați fi Carol Magnul, eu aș fi un Roland. Dar cu tratatul de pace, pe care l-ați încheiat împins de frică, ați risipit ceea ce am câștigat cu vitejia mea. Vă compătimesc, sire, izbucni

Biron furios, fiindcă mai înainte îi fusese frică.

Henri nu luă aminte la lăudăroșeniile lui Biron. Îi arătă mareșalului o mică statuie a zeului Marte, care avea chipul regelui și purta cununa de lauri pe frunte.

— Ce crezi, vere, că ar spune despre asta fratele meu, regele Spaniei?

Biron nu înțelese nici aluzia, nici semnalul de alarmă pe care-l cuprindeau aceste vorbe.

— Ăla? mormăi el. Ăla nu se teme de maiestatea-voastră.

Henri îl bătu peste burtă, râzând.

— Nostim băiat, dar te îngrași prea tare. Ce mai, îmi placi.

Auzind asta, fața prostănacului se făcu roșie-cărămizie. Privirea-i, ștearsă până atunci, începu să rătăcească și să arunce scântei. „Să fie cu putință? gândi Henri. Iar am de-a face cu nebunia. Dacă marele-maestru ar ști ce ușor începe să bată câmpii o minte slabă, ar trata trădarea ca pe o boală. Într-un stadiu mai înaintat, boala asta e însă fără leac.”

— Vere, îl întrebă Henri, de câți bani ai nevoie ca să-ți plătești datoriile?

Biron: — Ar trebui să fiu mai puternic decât maiestatea-voastră, spre a-i astâmpăra pe toți cei ce mi-au dat cu împrumut.

Henri: — Gluma e primejdioasă, dar e bună. Laudă-te gură...

Biron: — Dați-mi Bourg-en-Bresse!

Prezicerea marelui-maestru se adeverea. Trădătorul își trecea cu succes examenul. Henri îl privi cu mâhnire.

Henri: — Ce nevoie ai de orașul ăsta?

Biron: — L-am cucerit.

Henri, mâhnit, dar mai tăios:

— Te țineau din scurt oamenii marelui-maestru, de asta n-ai călcat strâmb.

Biron: — Spionii marelui-maestru. Un rege care n-are

încredere în mareșalul său!

Începea să se vădească furia încrâncenată a acestui om, care nu voia să renunțe la nimic și n-avea să mărturisească nimic. Henri întoarse foaia și trecu la felul de a vorbi al maiestății. Se depărtă de Biron și-l încredință cu răceală că-i acordă încrederea lui. Era tonul cel mai potrivit spre a-l face pe smintit să-și vină în fire. Biron își drese glasul, care rămase însă răgușit, se bâlbâi și mârâi:

— Sire, ispita era mare. Oricare senior din acest regat are prilejul să se facă mai mare pe socoteala maiestățiivoastre. Nu sunteți temut.

— Până când e prea târziu, rosti Henri, nu prea tare, însă destul pentru a fi auzit.

Trădătorul îl privi neîncrezător: ce-o fi însemnând asta, până unde va trebui oare să meargă cu mărturisirile? În cele din urmă mormăi ceva despre banii care într-adevăr i-au fost trimiși de spanioli, dar care nu însemnau mare lucru pentru buzunarele lui sparte. Nimeni nu-l putea îmbogăți pe el.

— Dacă n-am să mor pe eșafod, apoi am să mor pe paie.

Și cu asta își sfârși mărturisirea: dar mai adăugă, fără a se opri, că regele trebuia să-l ierte, fiindcă se legase numai prin vorbe și nu trecuse, la drept vorbind, „la fapte”, încât ar fi mai bine pentru amândoi să pună punct acestui episod.

Henri, deodată tăios: — Cu ce mă amenințí?

Biron, spășit: — Dimpotrivă, rog pe maiestatea-voastră să-mi acorde o binevoitoare iertare.

Henri: — Ce-am aflat până acum, să-ți fie iertat.

Biron: — Totul? Fie că am trecut la fapte, fie că nu?

Henri: — Tot ce am aflat - și altele să nu mai faci.

Și se repezi la prietenul lui, îl apucă pe după gât, și-i șopti la ureche: „Noi doi”.

Henri: — Noi doi, să ne trădăm unul pe altul? La ce bun, de vreme ce banii nu-ți pot fi de folos, iar după moartea

mea n-ai mai fi vestitul mareșal Biron? Aceeași mulțime care ți-a dus calul de frâu ți-ar întoarce spatele. Ar trebui să rătăcești prin țări străine. Iar stăpânul domniei-tale ar fi sărmanul meu frate din Spania, care nu este ceea ce a fost bătrânul stăpânitor al lumii.

Pierzându-și capul și vădit încurcat, Biron rosti:

— Feriți-vă, sire! Filip al treilea o fi slab, dar ucigași tot poate năimi!

Abia rosti aceste cuvinte, că îl și văzu pe rege pălind.

Trădătorul nimerise punctul slab al regelui, fără să fi țintit anume să-l înspăimânte, pentru că, la rândul lui, era prea puțin stăpân pe sine. Văzându-l, însă, pe rege speriat, căpătă iar curaj. Regele nu se teme nici de câmpul de bătaie, nici de asedii, are pe trup destule cicatrice, deși nu treizeci, cum nici Biron nu are. De multe ori i s-ar fi putut întâmpla să cadă răpus de un glonte al dușmanului, ultima oară chiar mareșalul pusese la cale uciderea lui, printr-un glonte tras din fortăreața asediată. S-o fi uitat, oare, Henri? Cunoștea moartea năprasnică sub mai multe înfățișări: dar numai una dintre ele îl înspăimânta.

Cu posomorâta nesimțire de la începutul convorbirii, și cu ochii șterși, Biron rosti:

— Să nu uitați că v-am prevenit. De fapt, asta a fost și pricina pentru care am ajuns până la un anume punct a mă înțelege cu o seamă de conspiratori. Sunt și rămân cel mai de nădejde mareșal al maiestății-voastre.

Henri: — Aș vrea să te cred.

Biron: — Și să-mi mulțumiți. Dați-mi Bourg-en-Bresse.

Henri: — Nu.

Biron, plecând: — Sire! Gândiți-vă bine. Sunt cel mai de nădejde mareșal al maiestății-voastre.

Îndărătul ușii închise de Biron, Henri își spuse:

„Are să fie cu adevărat nevoie, frățioare, să mă gândesc cam multișor cum să te scap de secure.”

Și plecă fără zăbavă spre Paris. Pretextul pe care-l dădu

fu multiubita marchiză: voia să-și revadă, în sfârșit, franțuzoaica, după atâtea nopți în care-și îndeplinise îndatoririle oficiale cu străina. Cu toate acestea, în scrisorile trimise reginei o numea, cum se și cuvenea, „Inima mea scumpă”, în timp ce Henriette trebuia să se mulțumească numai cu „Inima mea” și era supărată din pricina acestei deosebiri. Pe urmă veniră obișnuitele scene, care-l înveseleau pe rege și nu-l făceau de fel să-și piardă cumpătul. Căci Henriette întruchipa în ochii lui tot ce socotea că ține de spiritul francez: iar acesta ajunsese la și mai mare preț pentru dânsul, de când cu căsătoria. Pe deasupra, Henriette trebuia să-i nască un copil, ceea ce avea să se întâmple curând, și Henri îl aștepta bucuros, nici chiar delfinul nu-i mișca mai mult inima.

Amândouă femeile îl înșelau, însă, pe-ntrecute, de la început și fără întârziere. Necredința reginei îl plictisea, dar oricum, și dânsa era o povară. Nici nu-i ieși în întâmpinare Mariei de Medicis când veni la Luvru. Era seară, în palat nu ardea nici o lumânare, servitorimea întârzia, și străina trebui să-și găsească singură drumul prin palatul cufundat în beznă, străbătând saloanele pustii, urcând scările. După cum băgă de seamă, mobilierul era alcătuit din lucruri vechi, sărăcăcioase, nevrednice de rangul ei. Ar fi plâns toată noaptea, dacă o atât de mare prințesă și-ar fi putut îngădui să plângă. Și, așa cum îi era firea, nu mai uită niciodată cum în seara aceea crezuse că nici nu se află la Luvru și că-și băteau joc de ea. Un motiv mai mult să se răzbune.

Dorul de răzbunare al marchizei îl înveselea mai mult pe Henri, căci era schimbătoasă și furtunoasă ca marea. Henriette va încerca să-și răpească fiul și să-l ducă în Spania: în felul acesta s-ar încinge lupta pentru succesiunea regelui și vechiul vrăjmaș, Spania ar putea să sară, ca totdeauna, în sprijinul răzvrătirii. De altminteri Henriette e înțeleasă cu toți conspiratorii încă de pe acum,

când regele l-a mirosit pe mareșalul Biron și se străduie să-l scape de mâna călăului.

Și mai e și zăpăcită: spune ce ar trebui să tăinuiască, își lasă scrisorile peste tot - făcând tot ce-i stă în putință pentru ca tomnatecu-i iubit s-o ia în serios. Și, în cele din urmă, voia i se împlinește: Henri începe să-i ceară socoteală în loc să o pună să danseze, să se strâmbe și să facă glume nesărate. O amenință că o pedepsește, dar marchiza îl ia peste picior. O dată se apropie de el și se stropși cu glasu-i spart, care-i plăcea așa de mult:

— Surghiuniți-mă într-o mânăstire, încaltea să scap de maiestatea-voastră. Vi se pare că sunteți frumos? Ori că mirosiți bine?

Și o spuse nu numai între patru ochi. Drept urmare, Henri începu să folosească mai des parfumurile, dar răutăcioasa marchiză continuă să-i facă scene, după cum avea chef.

Când află de la dânsa aproape tot despre întinsa conjurație, Henri nu mai dori decât să-i stăvilească limbuția.

— Doamnă, primejdioasele-ți taine n-ar trebui să ajungă la urechile tuturor. Atâta vreme cât le cunosc numai eu, am să fac totul ca să fii cruțată. Dar ferește-te. Și contele Essex a crezut în steaua lui; fiindcă era iubit de o regină, a socotit că avea tot dreptul să trădeze. Până la urmă, însă, sora mea de Anglia a trebuit să poruncească să i se taie capul - deși de atunci o doare mereu ceafa.

Zăpăcita se săltă cât putu mai mult în vârful picioarelor și, batjocoritoare, strigă:

— Da, da’ dânsa-i bărbat.

De data asta regele nu mai râse.

Și în aceeași vară făcu o călătorie prin ținuturile unde se aflau capii conspirației: acum îi știa pe toți și nici marele-maestru n-ar fi putut aduna atâtea dovezi împotrivă-le. Épernon din Metz, Bouillon din Sedan și chiar și

guvernatorul Languedocului, împreună cu conetabilul său Montmorency, susțineau morțiș că-i sunt credincioși. Regele adusese cu sine ostași; văzându-se descoperiți, o susținură cu atât mai zgomotos. Dar regele nu se ostenise până la ei ca să le asculte minciunile. Ci voia să-i facă să se simtă supravegheați, și izbuti. Apoi mai era și dornic să vadă cum arătau trădătorii, îndeletnicire potrivită pentru un vechi cunoscător de oameni. Și mai cu seamă cumătrul lui, conetabilul, îi spori cunoștințele, dacă nu și durerea.

Tocmai atunci spaniolii atacau orașul flamand Ostende. De asta și trebuia Henri să-i facă pe conspiratori să se simtă supravegheați. Prietena sa, regina Angliei, îi ceruse stăruitor să sară împreună în ajutorul Țărilor-de-Jos: o alianță ofensivă. Elisabeta nu prea era darnică în astfel de propuneri. Dar Henri nu-și putea părăsi regatul în acele clipe. Dacă l-ar ști cu fața la dușman, conspiratorii ar începe în spatele lui răzvrătirea lor fără noimă și nu s-ar da în lături nici de frica unei năvăliri străine. Regele plecă dar singur spre coastă. Singur se sui pe zidurile Calaisului, ascultând tunurile ce băteau la Ostende: își mușca zăbalele, neputința îl făcea să sufere.

Cu multă trudă și multe osteneli făcuse ca țara și poporul să fie mai bine, mai fericite: oamenii se învățaseră să-și respecte unii altora credința, ceea ce nu era de fel puțin; și duminică, aveau cu adevărat câte o găină în oală - în orice caz, dacă nu toți, dar mai mulți decât aveau înainte; și tocmai când lucrurile se îndreptau pe un făgaș bun, iată că, fără a pierde vremea, se năpustea între ei și izbânda lui trădarea, o fiară veninoasă, cu sângele rece, pe care ți-e și scârbă s-o atingi. Și pe zidurile Calaisului - pentru ca furtuna să nu-l răstoarne, Henri se ținu strâns de inelele de fier - suferea cumplit că nu se putea bizui pe nimic, și nimic nu-l apăra de decădere și pieire. Cunoașterea n-a fost niciodată îndestulătoare - ce știu eu? Și la fel de nesigură ca și cunoașterea era fapta. Îi

rămâneau dar curajul și tăria lui, și ele trebuiau să-i ajute, clipă de clipă, să meargă înainte.

Dincolo, la Dover, sosise chiar în ziua aceea regina, aliata lui, și aștepta doar un cuvânt, pe care el nu-l putea însă rosti. Dacă Henri și-ar fi pus trupele să mărșăluiască, flota ei ar fi ieșit în larg. Dar nu, el avea nevoie de aceste trupe împotriva trădării. Elisabeta îi trimise sfatul să-i prindă pe toți trădătorii și să-i descăpățâneze, și în primul rând pe Biron, mareșalul lui. Dar Henri spuse:

— E o femeie învățată, pricepută nevoie mare în descoperirea comploturilor și vindecă trădarea după preceptele chirurgiei, cu securea. Eu nu mă pot însă măsura cu dânsa; viața mi-a arătat de multe ori că nu violența este aceea care hotărăște. Numai dragostea e hotărâtoare.

Iar numai pentru sine își spuse: „Dintre cele două femei ale mele, nu o iubesc pe nici una, de asta mă și înșală. Le-am cumpărat pe amândouă, pe regină ca și pe marchiză. Înșelându-mă vor să-și răscumpere înjosirea. Femeile care ne pun coarne își apără ființa lor. Asta înseamnă ceva ori nu înseamnă nimic - cine nu le iubește le poate întoarce spatele. Dar Biron? Pe el l-am iubit și încă și acum aș vrea să-l scap. Dar are să fie greu, din pricina prietenei mele din Anglia, din pricina marelui-maestru.”

Înapoiat din călătoriile sale, Henri se duse la Arsenal - dar fără nici o plăcere: ceea ce voia să dea pe față nu adăuga nici un fel de lauri, nici stăpânirii sale, nici renumelui său.

Rosny nu împărtăși de fel mirarea stăpânului față de întinderea trădării, o trădare fără noimă, care n-ar fi fost de nici un folos trădătorilor, ci ar fi păgubit numai avutul și glia obștească. Fiindcă nu era vorba de prăbușirea unui domnitor, ci de pierzania unei țări, a națiunii! Nu se împotrivește oare o asemenea încercare rațiunii sănătoase? Fără a mai vorbi de simțămintele firești.

Bunul slujitor avea părerile lui. Cine are puterea nu înțelege niciodată de ce e mereu primejduit. Atât de simplă era explicația lui Rosny. Dar se minună de câte amănunte cunoștea regele. Și puse degetul pe rană, pomenindu-l pe domnul d'Étrangues, tatăl marchizei. Henri îl opri.

— Împotriva lui n-ai nici o dovadă. Din contră, marchiza m-a ajutat cel mai mult ca să mă luminez.

Asta și voise să audă ministrul, care hotărî să facă percheziții atât la marchiză, cât și la tatăl ei. Henri crezu că izbutise s-o apere pe Henrietta lui, și acum începu să ceară o păsuire pentru Biron.

— Mai întâi, nici nu-l avem în mână, ba mai mult, are o armată și tunuri.

— O să-i luăm tunurile, făgădui neînduplecatul ministru.

— Mult noroc, îi ură Henri. Dar ar fi mai ușor să-i arestăm întâi pe ceilalți.

Neînduplecatul ministru ceru totuși capul mareșalului Biron. Și până la urmă lui Henri i se îmbroboni fruntea de o nădușeală rece, atât de greu avu de luptat pentru rătăcitul său prieten.

Dar Rosny, liniștit și hotărât ca totdeauna, spuse:

— Știți, sire, că nu puteți porni cu armata în Flandra. În spatele maiestății-voastre ar izbucni o răscoală armată.

— Adevărul adevărat!

Henri devenise deodată la fel de chibzuit ca și bunu-i slujitor.

— Prietena mea, regina Angliei, mă sfătuiește să tai capul conspiratorilor noștri, așa cum a făcut și dânsa cu iubitul ei Essex.

— Și are dreptate, foarte mare dreptate, întări marele-maestru. Iar cel dintâi pe care trebuie să-l scurtați cu un cap e Biron.

— Am și luat hotărârea în ceea ce-l privește, încheie Henri. Va fi trimisul meu la Londra, ca să vestească prietenei mele, reginei Angliei, că m-am căsătorit. Se va

întoarce cu totul alt om.

Lucru de care Rosny se îndoi: dar băgă de seamă că regele își spusese cel din urmă cuvânt.

Și Biron plecă într-adevăr în Anglia. Bătrâna regină lăudă față de el pe stăpânitorul său. Adăugă însă că regele Henri are un singur păcat: blândețea.

— Să-i povestești ce se face cu trădătorii.

Și-i arătă trimisului un obiect care se vedea prin ferestrele ei; îl avea mereu în fața ochilor și-l privea: era capul tânărului Essex, omul pe care îl iubise. Nu rămăsese decât tigva, dar Biron era obișnuit cu capete de morți și se temea tot atât de puțin de ele ca și Elisabeta. Nici priveliștea, nici spusele ei - regină o vedea bine - nu-l puteau opri pe Biron. Și îi scrise regelui Franței acest lucru, încă înainte ca Biron să se fi înapoiat.

În timpul lipsei acestuia, unul dintre agenții lui vorbi, și trădătorul fu el însuși trădat. Cei cu care conspirase nu mai aveau încredere în el, văzând că era trimisul regelui. Și oricum își dădeau seama: regele știe tot și le răspunde cu contramăsuri. Pe neașteptate le-a luat încasarea accizelor. Cum poate, însă, un senior să fie destul de puternic spre a purta război, și încă împotriva regelui, dacă poporul nu-i mai plătește vamă? Se înspăimântară dar și plecară ei spre Curtea regelui, în loc ca Henri să-i viziteze pe la casele lor. Puternicul duce d'Épernon îl încredință pe domnul de Rosny, care la urma urnelor nu era decât un ministru, că regele n-avea nevoie să țină sfaturi tainice, deoarece nimeni nu se gândea să se răzvrătească. Marele-maestru îl pofti s-o spună el însuși regelui: nimeni nu mai îndrăznea, însă, să-i vorbească.

Ura împotriva regelui fusese ațâțată mai cu seamă printre protestanți, cărora li se spusese că regele ar nutri gândul să nu mai întrețină din banii lui orașele lor întărite. În schimb ar strânge la Arsenal tunuri pentru a zdrobi libertățile amânduror religiilor. Cel mai însemnat dintre

conspiratori, Turenne, acum duce de Bouillon, un prinț bogat care nu se putea lepăda o dată cu capul de trufia lui, era și el protestant. Împărțise pe vremuri sărăcia cu Henri, atunci când viitorul regelui nu se arăta a fi mai luminos decât al lui. Un soț din vremuri grele știe însă mai puțin ca oricare să păstreze măsura când vin vremuri bune. Cum, cel care a suferit de foame cot la cot cu el să stea acum deasupra lui? Regele ăsta e vrăjmașul tuturor gentilomilor din regatul lui, și mai cu seamă al celor protestanți, cărora nu vrea să le fie recunoscător pentru bătăliile de altădată. Aceste vorbe găseau crezare, fiindcă erau spuse de oameni care aveau anume stare și, de cele mai multe ori, chiar prea multă.

Henri, care primea rapoarte de peste tot, îi simțea depărtându-se de el; mulțimile protestante erau mai înverșunate împotrivă-i decât catolicii, în ochii cărora câștigase măcar atât cât valorau accizele. În afară de asta, papistașii de rând își mai aminteau că el îi biruise pe asupritorii lor, în timp ce aceia alături de care luptase odinioară pentru libertatea conștiinței uitaseră până și de edictul de la Nantes. Atunci fusese chinuit de sfâșietoare îndoieli - mai ales că din fire înclina către îndoială. Acum e sigur, însă, că vina pentru întinderea conspirației cade asupra lui. Nu degeaba doar, după multe isprăvi și după izbândita reînălțare a unui regat, te vezi părăsit de toți și rămas singur, ca la început.

Îl pofti pe Rosny la Fontainebleau, încredințat totuși că adânca-i neliniște și îngrijorare pricinuite de neizbânda lui n-ar putea găsi înțelegerea marelui-maestru. Și Henri nici n-aminti de ele, închizându-le în sufletul său. Bouillon și bărbosu-i prieten de la Trémoille plecaseră în ținuturile lor. După cum nici d’Épernon și nici vreun altul nu putuseră fi opriți.

— Le-aș fi spus adevărul de la obraz. Dar nu arătă că privea trădarea lor, a tuturor, drept propria-i rușine.

Bunul său slujitor îl lăudă pentru viclenia și prefăcătoria de care dăduse dovadă. Cu atât mai repede are să cadă în cursă căpetenia criminalei conjurații. Se înțelege, se gândea la Biron, îi era sete de sângele lui. „Regele se plimbă cu pași prea mari pentru grădinița de aici, își spuse Rosny. Trebuie să-i povestesc ceva.” Bunul slujitor se pricepea cu destulă iscusință să aurească pilula învățăturilor pe care le avea de dat ori a celor mai grele hotărâri ce trebuiau luate: îl dezarma pe rege prin pildele trecutului ori povestindu-i faptele mărunte ale zilei, care se întâmpla totdeauna, pe lângă cele neobișnuite, făcând ca și acestea din urmă să pară împletite cu cele de fiecare zi.

Mareșalul Biron nu mai avea tunuri, marelui-maestru îi izbutise un plan dibaci. Băgase în cap guvernatorului Burgundiei că tunurile lui nu mai făceau doi bani. Naivul guvernator se încrezu și trimise tunurile învechite pe calea apei, la vale, și, după cum fusese înțelegerea, vasul având pe bord tunuri noi plecă în același timp în susul fluviului, spre Dijon. Dar se rătăci, din păcate, din pricina ceții și a nopților întunecoase, până când încărcătura-i poposi din nou la Arsenal, unde sosiseră cu bine și tunurile mareșalului. Grozav renghi, regelui nu-i mai rămase altceva de făcut, decât să râdă. Rosny, însă, era cât se poate de serios:

— Sire, e vorba de regatul maiestății-voastre. Lăsați la o parte toate amintirile, simțămintele și…

— Și rușinea, întregi Henri, uluindu-și slujitorul, care căzu pe gânduri, dar nu găsi pricina acestui cuvânt.

— Lăsați deoparte totul, ceru dar Rosny cu atât mai mare stăruință. Pilda ce o veți da cu cel mai puternic dintre dușmanii maiestății-voastre…

— Puternic, fără tunuri? întrebă Henri. Dezarmat, sărac, un biet cerșetor? mai întrebă el. Aș putea să-l las s-o șteargă, nu-i mai rămâne decât să fugă fără să se mai uite înapoi.

— Spre Spania, rosti Sully rar și apăsat. Sire, dumnezeu și-a retras mâna de deasupra capului lui Biron, n-aveți dreptul să-l luați sub ocrotirea maiestății-voastre.

Henri se sperie rău. Tunetele și fulgerele judecății de apoi nu i-ar fi putut aminti cu mai multă tărie că trebuia să se supună poruncilor datoriei. Și neînduplecatu-i slujitor fu destul de înțelept să-l lase singur, înainte de a-și fi dat seama că fusese chemat la ordine și pus să-și facă datoria.

MIEZUL NOPȚII

Ne aflăm în mica grădină împrejmuită a castelului Fontainebleau, o grădină a încercărilor: cel ce e supus încercării stă de vorbă cu conștiința lui. Nimeni nu îndrăznește să-l tulbure, deși e privit de departe, de la ferestre, de către regină și de către ministru, precum și de după gardurile vii de către alți curioși, cu aceeași grijă mare de a nu fi zăriți.

În cele câteva zile de când Biron se afla pe drum, regele îl însoțea mereu cu gândul. Uneori îl sfătuia să se întoarcă, să fugă; dar mai des încă îl ruga să se căiască, să se arunce la pieptul lui. În ziua de treisprezece iunie, dis-de-dimineață, regele își zise în grădina aceea: „Nu vine”, și le spuse același lucru și oamenilor săi, care erau gata pregătiți pe după gardurile vii. Biron e furios: vrea să-l înjunghie pe Rosny, dușmanul lui, a și jurat s-o facă, ce-ar mai avea dar de pierdut dacă ar deveni și regicid? Henri îi liniști, însă, pe ceilalți în această privință.

Era prima oară când aștepta jungherul fără a se teme. „Să nu mai am poftă de viață? Eu care eram atât de dornic

de a trăi?! Fac împreună cu Biron drumul lui încoace, drumu-i anevoios și lung către moarte. Tot împreună am umblat călări, pe drumurile acestui regat, și în vremuri mai fericite”. Se gândea însă mai mult la tată decât la fiu, și îl luă pe unul drept celălalt, cum făcea și mulțimea. „Să mă despart și să mă depărtez de ai mei? Dacă ei cred că e mai bine pentru dânșii să treacă de partea vrăjmașilor mei înfrânți, cum rămâne cu mine? Numai cine se crede pierdut e pierdut cu adevărat, și nimeni nu m-ar trăda dacă eu însumi nu m-aș fi trădat.”

Și se cufundă în sine, căutând cu disperare pricinile dintâi ale trădării - dar ele nu lămureau nimic.

„Deși se zice că eu sunt cel care a făcut să pogoare din ceruri maiestatea binecuvântată, n-am crezut niciodată în asta. Nu orice zi e pentru mine o sfântă sărbătoare. N-am fost tiranul pe care să-l fi urât și căruia în același timp să i se fi închinat. E zadarnic să iei de la unii numai prisosul, în loc să le iei totul deodată, și să-i saturi pe alții numai duminicile. Pe cine am smuls din chingile prostiei, din acelea ale nebuniei? Dacă n-am izbutit s-o fac, nu mă pot socoti eliberatorul lor. Din pricina felului meu de a fi am ajuns până la a tăinui cel din urmă atentat împotriva vieții mele. Biron, cruță-mă de dezonoare. Prea tare ar țipa de pe eșafodul tău!”

De afară se auzi zgomot. Henri crezu că și sosise ceasul de care se temea. Dar era numai un târgoveț necunoscut, care se ruga cu atâta foc, cu atâta durere în glas să fie lăsat să-l vadă pe rege, încât îi îngăduiră să intre în umbrar. Căzu în genunchi și imploră pe maiestatea-sa să cruțe viața nepotului său, condamnat la moarte. Regele semnase sentința, cunoștea faptele, și acestea nu îngăduiau milostivire. Dar păli, văzând jalea celui ce se târa în genunchi în fața lui. Un biet tânăr are să se urce pe eșafod, și tu, regele, te iei de piept, în gândurile tale, cu un trădător, ca să te lase în pace.

Omului ce se târa în genunchi îi spuse:

— Îți faci datoria de unchi. Eu trebuie să mi-o fac pe a mea, ca rege.

Și din clipa aceea își încheie socotelile cu Biron. Acesta sosi curând, după cum și fusese așteptat, și nu-și schimbase de loc felul de a se purta, după cum iarăși se prevăzuse. Cei de afară îi urmăreau cum umblau amândoi printre gardurile vii: regele, tăcut și hotărât, mareșalul, furios nevoie mare, din pricina bănuielilor nedrepte, dar mai cu seamă din pricină că fusese dezarmat. Rând pe rând, se lovea de zor în pieptu-i nevinovat și-l învinovățea pe necredinciosul Rosny, care-l trădase.

— Poate că și eu te-am trădat? îl întrebă Henri, și îndărătnicului mincinos îi pieri piuitul.

După aceea regele îl îmbrățișă, îi arătă că în jurul lor nu se afla nimeni, și ceru să i se destăinuiască.

— Eu! izbucni Biron.

Prin glasul lui vorbea sufletul negru al unui posedat.

Apoi fură văzuți ieșind de sub umbrar, unul senin, iar al doilea furios, din pricina jignirilor de neîndurat. La masa pe care o luară împreună cu întreaga Curte, Biron stând față în față cu regele, nu se vorbi decât despre asediul orașului Ostende. Henri arătă că fratele său, regele Spaniei și miniștrii săi tremură pesemne de spaimă, din pricină că el, regele, are să-i pedepsească pe cei care-l trădează. În acest caz războiul din Flandra ar fi repede pierdut de spanioli. Biron înghițea bucatele și vorbea puțin, deși i se putea citi pe obraz ce gândea: „Îndrăznește!” spunea fața-i roșie-vânătă. „Nu mai ești regele gentilomilor tăi. Acum n-ai decât să-ți întrebi prostimea, de care te-ai legat, dacă vrea să-și verse sângele pentru tine, ca noi odinioară.”

După masa de prânz, Henri îl pofti din nou pe nefericitul Biron în aceeași grădiniță. De parcă nimic n-ar fi fost încă pierdut, lupta pentru izbăvirea unui suflet: dar acesta era

mort de-a binelea.

„Domnule mareșal, vino-ți în fire, aici ești domnia-ta, în față e Henri, regele domniei-tale. Și n-ai să mai găsești un altul căruia să-i fii drag cum îi ești lui. Uită tot cu ce te-ar putea avea la mână ducele de Savoia, uită porunca tăcerii cu care Spania te-a trimis încoace! Uită toate așa cum și eu am să uit totul, după cel dintâi cuvânt pornit din inimă.”

Dar Biron nu putea fi sincer. La Lyon, în ciuda mâniei și trufiei lui, ar mai fi putut, poate, fi; acum nu mai voia decât să vadă împlinindu-i-se ursita, deși nu credea într-însa; sufletul îi era împietrit, lovit de blestemul muțeniei și aștepta doar mâna călăului. Henri număra sferturile de ceas: își făgădui să aibă răbdare până la al patrulea, mai lăsă să treacă de la el și al cincilea. Apoi, deodată, se opri în mijlocul unei fraze, lăsă brațul să-i cadă și plecă repede spre casă. Acolo se închise cu Rosny și cu regina.

În numele liniștii statului, ministrul ceru capul celui vinovat, dar n-avu nevoie să vorbească prea mult: cea mai plină de râvnă se arătă regina. Soțul ei se gândește să cruțe un trădător: treaba lui dacă vrea să-și piardă tronul. Maria de Medicis, însă, nu vrea să audă de așa ceva. Ea știe că, pe vremuri, regele l-a ales pe același Biron pentru a-i ocroti amanta și pe bastardul ei dacă el ar fi murit. Dacă regele nu se pricepe să-și aleagă bine oamenii de încredere, o Maria de Medicis nu trebuie să ispășească iar fiul ei, delfinul, trebuie să ajungă la majorat sub regența mamei lui.

Cuvântul fusese rostit: regența. Maria știe cum i se spune în toate limbile. Deocamdată exprimă ceea ce îi stă la inimă în franțuzeasca ei nu prea plăcută la auz, dar care spune lucrurilor pe nume. Și Henri înțelese că se și luaseră măsuri pentru vremea când el n-avea să mai fie, că se și făcuseră anume socoteli privind acea vreme. El era numai vremelnic printre cei vii! Iar prietenu-i din tinerețe, tovarășul suișului și al veacului care a luat sfârșit, trebuia

să moară fără întârziere. Chiar dacă n-ar fi fost spuse în franțuzeasca străinei, aceste lucruri nu pot fi plăcute. Și cu toate că ceea ce i se spune este în firea lucrurilor, Henri simte că îl ia cu frig.

Împrejurările se schimbă acum prea repede pentru vârsta lui, când oamenii devin mai simțitori. Să ajungă singur, să-i trimită la moarte pe cei ce-au mai rămas, înainte de a-i urma și el, și să nu poată dobândi măcar o păsuire? S-o lăsăm în legea ei pe străină.

— Domnule de Rosny?

— Sire, dat fiind că mareșalul Biron nu mai poate avea nici o îndoială asupra gândurilor maiestății-voastre, există primejdia că ar putea fugi. Trebuie arestat.

— Nu înainte de miezul nopții, hotărî Henri.

Seara, jucară cărți. Apoi societatea se despărți, dar Biron rămase la rege, fără a fi poftit. Henri înțelese că mareșalul nu se gândea să fugă. Dacă nu și-a pierdut cu totul mințile, nu se poate ca în cea din urmă clipă să nu-i treacă prin cap gândul cel bun: și o undă de nădejde învălui inima regelui. Chemă încă o dată în amintire vechea prietenie, dar vai! nu văzu decât niște ochi uscați, o gură ce trebuia să rămână închisă și - miezul nopții sună.

Henri îi întoarse spatele, se îndreptă cu pași rari spre cabinetul lui, șovăi să închidă ușa. Iar după o clipă nespus de chinuitoare o deschise din nou - Biron se afla în același loc, mereu sub vraja nebuniei lui.

— Dumnezeu să te aibă în sfânta lui pază, baroane Biron.

Henri îi dăduse vechiul nume pe care-l purtase în cei douăzeci de ani de primejdii și răni, petrecuți împreună. Dar nu-l mai auzi nimeni.

— Înțelegi ce ți-am spus?

Nu. Mareșalul Biron fu arestat chiar în anticameră, se împotrivi cu furie, de parcă ar fi fost vorba de o glumă proastă, și jucă mai departe rolul nevinovăției trădate -

atât la Bastilia, unde un călugăr îi aduse din nou porunca de a rămâne mut, cât și la procesul lui unde, cu toate că i se arătară dovezile, scrise chiar de mâna lui, ceea ce îl miră foarte mult, tăgădui cu aceeași înverșunare. Socoteala lui era că presiunea conjuraților și a puterilor străine îl vor sili pe rege să-i dea drumul. Partida din care face parte e puternică și cutezătoare, iar judecătorii s-ar putea teme de răzbunarea ei, dacă l-ar condamna pe Biron. Căci și printre judecători se află vechi partizani ai Ligii, care ridică din nou capul, de parcă ereticul n-ar fi înfrânt-o niciodată, de parcă domnia lui nici n-ar fi avut loc.

Șoselele deveniră, dintr-o dată, din nou primejdioase, cei șase sute de veri ai pârâtului porniră la drum din Gasconia spre Paris, bande înarmate dădeau lovituri. Denunțătorul care vânduse dovezile scrise fu ucis, chiar în mijlocul capitalei, deși era păzit, iar ucigașii fură ajutați s-o șteargă. Regele Henri dăduse dovadă de mult curaj judecând un trădător, de mai mult curaj decât s-ar fi cerut dacă năvăleau chiar vrăjmașii. Căci vrăjmașii sunt mai de temut atunci când, cu ajutorul banilor, fițuicilor tipărite și al patimilor minează țara și uneltesc de departe să le cadă în mână.

Și Henri trăi s-o vadă și pe asta: faptele lui, pacificarea și bunăstarea regatului, nu-l scutiră de durerea de a-și părăsi capitala și a aștepta în afara ei, cu piciorul în scară. Fiindcă nu trădătorul, ci regele o luase la fugă. Iar pe ministrul său Sully îl preveni stăruitor să nu se lase prins - conspiratorii ar fi vrut să pună mâna pe el, spre a avea o chezășie pentru capul lui Biron. Rosny se pricepu, se înțelege, să se păzească și, pesemne că după felul lui de a fi, chibzui că numai cei ce sunt sortiți înfrângerii se bizuie pe crime: aceștia n-au rădăcini puternice. Rădăcini au numai mărirea și avuția, amândouă stropite cu sudoarea frunții și sporite de cel mai bun slujitor. Dar oricâte ar putea cuprinde cu mintea lui un ministru, regatul nu este

totuși al lui. Măreția ministrului atârna de aceea a stăpânului său: în cel mai rău caz i se poate întâmpla să-și piardă libertatea. Și, gata să se arunce în șa, Henri înțelese toată nestatornicia stării lui. Înțelese că nu era decât un trecător și că numai nerozii pot face socoteli care să țintească dincolo de clipa care fuge. Întâmplările prin care trecuse în acele zile erau pentru el ca un dangăt de clopot în miez de noapte.

Primi în afara orașului rubedeniile lui Biron și le vorbi cu blândețe și cu părere de rău, ca împuternicit al dreptății și al rațiunii de stat, ale căror porunci nu le putea schimba. Le respinse rugămințile, fără ca vreunul să bage de seamă ce-l îngrijora și ce aștepta la drept vorbind: eliberarea cu forța a prinsului, răscoala fățișă a capitalei, dat fiind că spiritele erau destul de bine pregătite pentru așa ceva. Biron e un bun catolic, de-aici pătimirile lui. Circula o scrisoare emoționantă, pe care Biron n-o scrisese nicicând, dar în care îi spunea regelui tot ce-l putea face să fie urât. În celula lui, bunul catolic nu știa să spună nici măcar Tatăl Nostru, ci se ocupa mai ales cu astrologia, dorind din toate puterile să rămână în viață, cum i se și făgăduise. Regele e slab, frica are să-l biruie. Judecătorii au și început să tremure.

Dar Henri avea printre membrii Parlamentului și alți oameni decât cei care căpătaseră guturai ori găsiseră alt pretext pentru a nu trebui să-l judece pe Biron. Dintre marii seniori de seama acestuia, nici unul nu primise să facă parte din curtea de judecată. Mai trăiau însă bătrânii magistrați ai regelui Henri, care fuseseră cu el la Tours când Parisul se afla încă în mâinile Ligii, care cunoscuseră paiele temnițelor, care fuseseră săraci. Aceștia își părăsiră acum paturile moi, casele încăpătoare și în fața primejdiei deveniră iar cei de odinioară. Se împotriviră, se arătară plini de curaj. Dacă regatul ar fi stat să piară, apoi cei dintâi loviți tot ei ar fi fost. Și acești umaniști scăpară

regatul, sărind să-l apere la nevoie. Privirile lor erau ațintite asupra regelui: el nu se lasă clintit de nici o ispită, porunca lui este să se facă dreptate.

E adevărat că și destui îi îmbrățișară cauza. Apărat de o gardă puternică, Rosny venea deseori la el, în afara orașului. Bătrâna Elisabeta, prietena sa, îi scrise, încercând să-i insufle neînduplecarea ei. Căci știa că fratele ei, regele Franței, nu vedea cu plăcere atârnând capete de mort în fața ferestrelor lui, și încă dintre acelea pe care le sărutase pe vremea când mai aveau carne pe ele. Știa, simțindu-și sfârșitul aproape și având de dus o dată cu dânsa în mormânt veacul ei, că va fi însoțită și de mica ceată de oameni încă în viață, care fuseseră mari, ca și dânsa, prin cele ce făptuiseră.

În schimb Biron, un om plin de viață, care simțea nevoia să i se ia sânge, nici nu voia să audă de moarte. În fața paznicilor și a vizitatorilor cărora li se deschiseseră ușile celulei sale maimuțărea cu scălâmbăieli și zbierete judecata la care urma să fie supus. Dorința de a-și bate joc și încrederea în biruința lui îl făcură să întreacă orice măsură. Își păstrase până la urmă încrederea că de partea sa erau și puterea și dreptatea. Puterea, fiindcă fără doar și poate în timp ce el turba între zidurile închisorii, neputându-și cheltui forțele, afară conjurația era pe cale să-și atingă țelurile și trupele spaniole se aflau în marș spre a-l elibera. Iar dreptatea era de partea lui din trei motive: în primul rând, trădarea este dreptul celui mai tare, iar acesta, după cum o credea, era el. În al doilea rând, la Lyon regele îi iertase totul, în afară, e drept, de ceea ce Biron nu voise să mărturisească. Ei, dar astea sunt chițibușuri: nu ele au să influențeze sentința judecătorilor.

În al treilea rând, și ăsta-i lucrul cel mai de seamă, bogații și mai-marii lumii au dreptul de netăgăduit și datoria morală de a-și apăra avuția. Dreptul și datoria lor morală glăsuiesc că la cea dintâi știrbire a bogăției, care-i

face atotputernici, să o folosească împotriva statului și națiunii. Iar pentru cazuri extreme porunca lor e: Cheamă dușmanul în țară, ca să-ți scape avuția. Ceea ce nu-i chiar cea dintâi grijă a dușmanului, după cum s-a văzut de multe ori, dar așa-i credința bogaților. Încât, fiind împăcați cu credința și conștiința lor, pot vorbi așa cum a vorbit trădătorul Biron în ultima clipă a vieții:

— Domnii mei, aveți în fața domniilor-voastre un bărbat pe care regele îl trimite la moarte pentru că este un bun catolic.

Nu știa să spună Tatăl Nostru, dar credea în bogăție, și cu această credință avea să moară - nu fără o ultimă izbucnire. Fu cât pe ce să sucească gâtul călăului, pe care-l socoti, de altminteri, un înșelător. Cum să îndrăznească regele să trimită călăul la el, la el care-i în plină putere și în vinele căruia sângele curge șuvoi!

Regele Henri cântărise, se înțelege, prețul acestei morți. Și primele succese îl îndreptățiră: conspirația se destrămă, conspiratorii nici nu mai cutezară să sufle. Moartea unui singur om, a lui Biron, împiedică deopotrivă atât izbucnirea răscoalei cât și a războiului: spectrul Ligii se risipi la fel de repede pe cât se ivise. La înapoierea în capitală, regele fu primit de mari mulțimi ce-l aclamară, simțindu-se una cu el: el e părintele păcii, al vieții și al dreptului la fericire. Fie binecuvântat, binecuvântat! Bucuria trecu însă repede și fu cu atât mai repede uitată, cu cât tezaurul regatului era plin, iar meșteșugurile în avânt.

Dar cei înfrânți aveau o ținere de minte mai bună. Puseră să se citească nenumărate liturghii pentru sufletul martirului lor, care murise pe eșafod. Și, de-a lungul anilor, conspirația aceea fu urmată de altele, toate înăbușite. Căci Rosny veghea, iar regele n-avea să-i mai pună nicicând la îndoială sfaturile: nu-l mai avea decât pe el. Totuși, amândoi îndrăzniseră să se atingă de bogați, de

puterea bogaților. Cele din urmă cuvinte ale celui descăpățânat fuseseră: „Pentru că sunt un bun catolic”. Destul pentru a-l meni pe rege unei morți năprasnice, dacă nu fusese cumva menit unei asemenea morți și de mai înainte. Încât pe viitor avea să viețuiască în regatul lui în veșnica așteptare a morții. E cea mai înfloritoare dintre domnii, dar în spatele stăpânitorului vin pași: bănuiește apropierea lor, deși nu se aud. Cine ar căta înapoi, n-ar vedea nimic. Nu-i mai rămânea dar altceva de făcut decât să trăiască de la o zi la alta - iar zilele sunt destul de frumoase atâta vreme cât mai bate inima în piept.

Într-un rând, străbătând călare furnicarul de oameni de pe *rue* de la Ferronnière, văzu, purtată în fața lui, o litieră necunoscută. Caii n-aveau cum s-o ia înainte și se opriră în loc: se aflau tocmai în fața unei case cu o boltă deschisă, deasupra căreia era zugrăvită emblema: o inimă încoronată străpunsă de o săgeată. Regele se aplecă: ar fi vrut din toată inima să arunce o privire înăuntrul litierei, dar aceasta fu luată de vârtejul de oameni. Și nimeni nu înțelese de ce regele rămăsese locului gânditor, deși între timp i se deschisese drumul.

Tot atunci se obișnui să folosească o vorbă nouă: ,,Ăsta-i adevărul, cum adevărat e că Biron a fost un trădător”. Curând după executarea trădătorului, Henri își vizită la Arsenal ministrul și i se adresă cu: „Domnule marchiz de Sully”. Pentru care cel mai bun slujitor mulțumi, dar atât cât crezu el că se cuvine: se așteptase să fie numit duce și pair. Titluri pe care trădătorul le căpătase fără a le merita, numai pentru că regele îl iubise. Față de cel mai bun slujitor al său, Henri nu simțea însă nici un fel de dragoste, ci numai admirație, socotindu-l prea fără de cusur spre a-l putea răbda cu voie bună. Pentru ca Sully să se vadă pus în plină lumină și să ajungă marele ministru, trebuise să moară Gabrielle d’Estrées. Și deveni marchiz după moartea lui Biron. După cum avea să fie și duce, dar

pentru asta vor mai trebui să se prăpădească mulți alții. Greu de răbdat un om desăvârșit, care îi depărtează pe toți cei pe care-i iubim.

Uriașa masă a ministrului era încărcată de lucrări. Sully își revedea socotelile, care chezășuiau înflorirea regatului. Întorcând capul către însoțitorii lui, Henri îi întrebă:

— Ați vrea să fiți în locul lui, să stați țintuiți de scaun? Eu unul aș înnebuni.

Și, privind la un vraf de manuscripte, amuți văzând că erau analele domniei lui: Rosny adăugase numai unele amintiri. După cum era de așteptat, cele mai multe însemnări se ocupau cu propășirea regatului și purtau titlul de „Economia regală”. Ministrul, care alcătuise singur acele însemnări, folosise forma unor convorbiri cu secretarii săi: aceștia aveau rolul să-i amintească de fiecare dată ce săvârșise el, faptele lui, osârdia lui, meritele lui, de parcă el însuși nu le-ar fi cunoscut. „Trufie”, își spuse Henri încetișor, pentru sine. „Cum își poate scrie cineva memoriile, când viața fiecăruia e plină de fapte rușinoase?”

În același timp, însă, cu sau fără vrerea lui, simți lacrimi în ochi. Îi trimise pe toți ceilalți afară. Și, rămas numai cu Rosny, îl îmbrățișă:

— De azi înainte numai domnia-ta îmi ești drag.

DOLIUL

Ce mare figură a veacului abia sfârșit se stinse, când maiestatea-sa britanică închise ochii, în aprilie 1603! Vechea aliată a regelui Franței împotriva stăpânirii lumii

de către Spania îl ajutase să-și cucerească tronul și să-l păstreze. Pe de altă parte prietenia lui îi apăra ei insula de debarcările spaniole. Cele două regate dăinuiseră numai fiindcă fuseseră aliate, pentru că cei doi suverani nu uitaseră, nici o zi măcar, unul de celălalt, timp de douăzeci de ani. Când Elisabeta muri însă, Henri nu purtă doliu și nici nu porunci Curții sale să-l poarte, de teamă, poate, că n-avea să fie ascultat fără împotrivire. Dar Curtea împlini, cu de la sine putere, ceva mai mult: ca și cum s-ar fi vorbit, curtenii nu pomeniră de loc numele răposatei.

Regele și regina Franței locuiau în palatul Luvru, o reședință bogată, ce devenise de nerecunoscut în ultima vreme, după ce fusese din nou și cu strălucire mobilată. Un bijutier anume adus, Nicolas Roger, avea în grija lui giuvaericalele maiestăților-lor. Regina folosea tacâmuri de aur. Curtea ei era alcătuită din patru sute șaizeci și cinci de persoane, dintre care o sută șaptezeci și cinci erau și hrăniți sau, cum se spunea, „își țineau gura la Curte". Cei o mie cinci sute de slujitori ai Curții regelui aveau aproape toți leafă, deși mică, și fiecare dintre ei purta un titlu. Dar nu era loc de ajuns ca să poată locui cu toții la palat. În timpul nopții, încăperile și intrările palatului erau păzite de șapte sute de soldați.

Henri adoarme greu de când a murit Elisabeta. Odaia-i de culcare e cabinetul lui, numai că acum, în fundul acestuia, a fost ridicat un pat cu polog aurit, cu fel de fel de podoabe. În stânga patului se află o ușă care duce spre odaia de culcare a reginei. De la moartea Elisabetei, Henri întoarce cheia în broască de câteva ori. Se află aici în una din cele dintâi nopți de când regina Angliei a fost coborâtă în cavou și se gândește la ea, dat fiind că ziua o mulțime de oameni dă buzna peste el, iar rostirea numelui ei e oprită. Căci Elisabeta a fost o eretică și a luptat cu neasemuită osârdie pentru răspândirea în lume a noii religii, dacă nu ținem seama de regele Franței, de bătăliile și de edictul

lui. Între acestea el a făcut săritura în necunoscut și și-a abjurat credința. La început numai de ochii lumii, lucru pe care Elisabeta l-a înțeles prea bine, cu toate că n-a încuviințat pasul făcut. A luat drept bune și spusele de mai târziu ale lui Henri, cum că o dispută între cardinalul du Perron și domnul de Mornay îl încredințase de adevărul credinței pe care o îmbrățișase. Adevărata credință a amândurora, credință pe care au păstrat-o neclintit, este însă umanismul, credința că omul e chemat a sluji rațiunii și a fi curajos, liber, îndestulat și fericit.

„A ucis de multe ori, deși nu era setoasă de sânge. Nici eu nu sunt setos de sânge și totuși i-am tăiat capul lui Biron. E bine ca umaniștii să fie și luptători și să știe a lovi când puteri vrăjmașe încearcă să se împotrivească chemării omului. Războinicii mei hughenoți au apărat dreptatea și conștiința, și același lucru l-am făcut și eu mereu; ăsta-i adevărul, precum adevărat este că Biron a fost un trădător. Elisabeta și cu mine a trebuit să fim puternici și să înălțăm cât mai sus tronul - dar nu pentru a înjosi oamenii. Ci am vrut ca maiestatea să fie pentru ei o icoană a însăși măreției lor.

Noaptea are să se scurgă înainte de a-mi fi putut depăna gândurile. Cum, s-a și ivit prima licărire a zorilor pe care fluviul mi-o răsfrânge în fereastră? În curând ceasul are să bată de cinci ori și Curtea are să se adune. La șase au să intre cei ce au dreptul să fie de față la deșteptarea mea sau a reginei. În salonul de alături, nimeni n-are voie să intre acoperit. Cu toții se închină în fața patului meu de paradă, deși de cele mai multe ori nu mă aflu în el. Eticheta le cere să păstreze o oarecare depărtare, chiar simpla atingere a patului ar însemna o nesocotire a sacrei făpturi a suveranului. Un cămăraș stă de veghe lângă pat; și un cuvânt spus cu glas prea ridicat înseamnă un atentat împotrivă-mi. Da’ am văzut, nu-i vorbă, și alte atentate - și am să mai văd.

Oamenii n-au învățat încă să se respecte pe ei înșiși, și de aceea nu respectă nici viața. În capitala mea poți tocmi un ucigaș cu patru taleri. La cât o fi prețuită propria-mi viață, și oare după mine are să se poarte doliu? Mă cuprinde somnul, gândurile o iau razna. Nu-mi rămâne altceva de făcut decât să-i las să se închine în fața patului meu, un simbol a cărui însemnătate n-au s-o înțeleagă niciodată. Cugetul oamenilor tinde acum mai mult către respectarea formelor, lucru pe care eu nu l-am vrut, dat fiind că asta-l face mai întortocheat în loc să devină mai simplu. De ce mai trăiesc printre ei, de ce întârzierea asta? E adevărat, însă, că nici nu mă mai aflu în întregime pe acest tărâm: răposata Elisabeta a luat cu dânsa și o părticică din mine.

Nu vreau să mă trezesc! S-ar prea putea ca, în cele din urmă, să redau iezuiților drepturile, de vreme ce se pare că noul veac le dă lor dreptate. Elisabeta n-are s-o afle, acolo în veșnicie, dacă am să mă hotărăsc să-i rechem, ca să mă împac cu vremea de astăzi. Cu atât mai bine pentru dânsa. O părticică din mine a și plecat spre alt tărâm, o dată cu dânsa. O să ne recunoaștem oare pe lumea cealaltă? Pentru că aici, pe pământ, nu ne-am văzut niciodată.

Nu ne-am văzut niciodată decât portretele. Eram încă un copil, când i s-a propus să se căsătorească cu micul Navarra: a fost însă numai un șiretlic, țintind să răpească partidei mele căpetenia și să azvârle țara în baia de sânge a războiului civil. Mai târziu i-am sărutat, în văzul lumii, portretul, pentru ca asta să ajungă la urechile ei și s-o îndemne să mă ajute. Pe vremea tulburărilor din Olanda am încheiat pacea cu Spania, deși eram legat de tratatul încheiat cu dânsa. Acum, de curând, am scăpat amândoi prilejul ce ni-l dădea asediul Ostendei, așteptându-ne în zadar unul pe celălalt, dânsa pe țărmul de dincolo, eu dincoace, pe zidul pe care mă suisem și care era scăldat de

aceeași mare. Am scăpat prilejul, n-am văzut-o niciodată - și totuși, puțini oameni mi-au fost atât de apropiați ca dânsa. Mulți m-au slujit pe mine și eu pe ei. Cu cine am fost, însă, mai unit în cuget decât cu dânsa?”

Mai înainte, când Elisabeta trăia încă și se părea că mai era destul timp spre a o întâlni, Henri nu-și pusese niciodată o asemenea întrebare. Îi răsărise nepoftită în minte în picoteala acelei dimineți. Iar în urma ei se ivi și răspunsul: „O să ne mai întâlnim, doar nu murim”. Dar chiar pe jumătate adormit, se îndreptă îndată. „Ba viața noastră se sfârșește. Dar dâra conștiinței noastre se întipărește în alte minți și apoi iar în altele. Încât peste veacuri au să vină alții care au să gândească și au să lucreze cum am gândit și am lucrat noi. Nu, nu murim o dată cu veacul nostru. Eu și cu prietena mea, regina Angliei, o să ne recunoaștem veșnic.”

Se trezi speriat, ceasul bătea de șase ori. Cum regele nu dăduse însă semnalul așteptat, nu se arătară nici cei cinci valeți, nici puținii aleși dintre curtenii care ar fi avut dreptul să fie de față la scularea lui. După câteva minute, însă, ușa tăinuită din spatele patului se crăpă puțin, și domnul d’Armagnac își vârî capul. Nu-și mai îndeplinea slujba chiar el, dar era cu atât mai grijuliu în ce privește ora, neîngăduindu-și nici o întârziere. De data asta își află stăpânul gata îmbrăcat și privind, ca și el, prin crăpătura ușii, spre camera din dreapta, camera de paradă.

I se spunea camera de paradă, avea treizeci de picioare lungime, douăzeci lățime, și dintre cele trei ferestre două dădeau spre fluviu, a treia spre soare-apune. Pe vestitul tavan se vedeau sculptate în lemn de stejar, de nuc și de tei, și suflate cu aur ce începuse să capete patină, arme de tot felul, așezate cu multă artă și cu tâlc în jurul herburilor regelui și reginei. Pereții erau acoperiți cu tapiserii înfățișând întâmplări din vechime. Peste tot, aur și mătase. Catifeaua mobilei era de culoarea trandafirilor veștezi.

Patul era înălțat.

Patul de paradă al maiestății, ascuns privirilor de perdele, se înălța pe un podium numit „parchet”, înconjurat de o îngrăditură aurită. Doamnele și domnii treceau pe dinainte-i în vârful picioarelor și, în mers, își întorceau cu toții trunchiul, închinându-se perdelelor trase. Aceste perdele ascundeau maiestatea - fie că se afla îndărătul lor, în persoană, ori nu. Prințesele de Condé și de Conti încheiau alaiul. Dar tocmai când Henri se săturase de privit și dădu să intre, se ivi o ultimă făptură, care așteptase până se adunase toată Curtea. Cu pași rari făcu solemnul drum, având grijă să-și ascundă șchiopătatul. Și în fața patului de paradă al fratelui ei, ducesa de Bar, *Madame*, sora regelui, făcu o adâncă plecăciune. „Te pleci în fața mea, Catherine.”

Henri închise repede ușa, se opri în spatele ei, își acoperi ochii, dar văzu multe: „Surioară, te gândeai mereu la patul ăsta de paradă când amândoi eram încă niște copii și nimic altceva. Acum ești în fața lui și totuși nu ești fericită. Îți spui și tu că patul de paradă e gol, în timp ce sicriul Elisabetei, închină-te, e în cavou? Nici tu nu vorbești despre dânsa, ca și ceilalți, dar știi că am rămas singuri și că o s-o urmăm. Revederea în lumea de apoi n-ar prea fi de dorit, după toate câte ni le-am pricinuit, mai cu seamă eu ție, aici pe pământ. Cum l-aș putea revedea pe Biron? Sau chiar pe prietena mea regina Angliei? Nu, doar dacă am deveni între timp atoateștiutori, pentru ca nici unul să nu mai aibă nimic de reproșat altuia.”

După câteva nopți ca acestea, începu să i se vadă pe față că suferea. Înțelegerea de a nu pomeni despre răposata fu îndeobște respectată și regele însuși era cel dintâi care se ferea s-o încalce, își vedea de îndatoririle de fiecare zi; iar cea mai de seamă dintre ele era aceea de a sta mereu de veghe, de a nu se lăsa doborât. Se vedea totuși că uneori gândurile îi erau departe: în mijlocul câte unui pătimaș

schimb de cuvinte se oprea și închidea ochii.

Și la fel i se întâmplă și o dată, în timp ce sta de vorbă cu doi dintre gentilomii lui, Montigny și Sigongne. Amândoi ghiciseră ce se petrecea în sufletul regelui și socoteau că ar fi spre folosul lor să rostească, în sfârșit, numele oprit. Se încredințară mai întâi că nimeni nu-i putea auzi și că se puteau încrede unul în altul. Apoi Montigny arătă încetișor că împărtășea durerea regelui. Sigongne lăsă să se înțeleagă, cu glas scăzut, cât de mult o venerase pe regina Elisabeta. Henri înălță pleoapele. Și fără a spune un cuvânt, aruncă o privire cât se poate de ciudată asupra celor doi gentilomi.

Îi cuprinse spaima. Regele, care îi socotea pe toți ca fiind de seamă lui, și le vorbise și lor până atunci ca unor egali, deodată se depărtase plin de asprime. Cei doi gentilomi se izbiră de un dispreț înghețat - și se grăbiră să plece. Crezuseră că marea depărtare a maiestății îi era cerută numai de slujba lui, și că nu se potrivea cu felul său de a fi. Să aibă, oare, anume taine de împărtășit cu o făptură care nu mai hălăduiește pe acest tărâm și n-are să se mai întoarcă nicicând de pe celălalt? Descoperirea ce-o făcură îi minună, dar se feriră să pomenească de ea față de alții. Curtea i-ar fi făcut, fără îndoială, să se căiască de a fi aflat, printr-o întâmplare, ceva nou la un stăpânitor pe care-l vedeau mereu și despre care toți credeau că n-are nimic de ascuns.

Aceiași gentilomi se simțiră și mai stingheriți când, după vreo trei zile, regele îi pofti în grădina lui. Și amândoi se întrebară dacă nu cumva se făcuseră vinovați de ceva în trecut. Montigny fusese pe vremuri cel mai apropiat martor al unui atentat făptuit tocmai în timp ce el săruta genunchiul regelui. Sigongne, autorul unor lucrări dramatice cu cheie, cântase de multe ori, în limbajul sublim al zeilor și eroilor, un mare rege. Dar în limba cea de toate zilele nu prea se exprimase destul de respectuos

despre ducesa de Beaufort. Amândoi erau niște curteni ce nu se deosebeau de fel de ceilalți și cu care regele era obișnuit: ar fi găsit, nu o sută, ci o mie ca ei, oriunde și oricând ar fi căutat. Dar tocmai de aceea îi și chemase în salonul lui înverzit, sub umbrarul în care nu putea pătrunde privirea celor ce s-ar fi aflat la ferestrele Luvrului. Prietenilor și vechilor lui frați întru lupte nu le-ar fi spus ceea ce mărturisi celor doi.

— Sunteți mai fericiți decât mine. Eu aș vrea să mor.

Cei doi ar fi vrut să intre în pământ. Regele începu să umble și mai repede și le spuse că, dacă ar putea, și-ar schimba starea și meseria. S-ar face bucuros sihastru, spre a afla adevărata pace a sufletului

— Sihastrul nu duce lipsă de nimic. Mana cade din cer și corbii îi aduc bucata de pâine.

Li se spovedise astfel, oftând din adâncuri, după care își strânse buzele și nu le dezlipi din nou decât atunci când se simți iar stăpân pe sine. Și își urmă șirul gândurilor:

— Dar o asemenea viață nu este potrivită pentru prinți: prinții nu se nasc pentru a-și trăi propria viață, ci spre a sluji statele și popoarele în fruntea cărora sunt înălțați.

Ascultătorii săi nu se așteptaseră la un asemenea fel de a vorbi din partea regelui: crezuseră că prin oricâte îi fusese dat să treacă, rămăsese totuși omul care uită lesne, cel despre care se spunea că-i mereu cu zâmbetul pe buze. Căci nimeni nu cunoștea tristețea adâncă a sufletului său: mai spusese, e drept, de multe ori în viață, vorbe ca acelea pe care le rostise atunci, dar niciodată încă față de străini. Și de aceea îi și păru îndată rău că se arătase față de Montigny și Sigongne mâhnit sau cuprins de nobilă resemnare. Încât întoarse vorba în așa fel ca sfârșitul să se potrivească și cu cele ce le spusese până atunci, ca ei să poată povesti cele auzite fără a o face în paguba lui:

— În marea vieții, prinții nu pot afla alt port decât mormântul și trebuie să moară în plină acțiune.

Cei doi își întipăriră în memorie mai ales aceste ultime cuvinte: după care povestiră ceea ce le spusese regele, de vreme ce, spre mirarea lor, îi făcuse confidenții lui, încât le-ar fi fost cu neputință să tacă. Iar când va sosi timpul, își vor aduce aminte de spusele lui despre moartea în plină acțiune și le vor privi ca o profeție. Regele a fost cu adevărat mândru. A știut să sfârșească așa cum a vrut el.

Iar Henri purtă în sufletul lui doliu după Elisabeta până în clipa aceea, nu mai mult.

VEACUL CEL NOU

Cel dintâi lucru pe care-l făcuse când aflase de moartea Elisabetei fusese să-i dea poruncă lui Rosny să se pregătească pentru o călătorie în Anglia. Din partea urmașului reginei[1] nu era de așteptat aceeași afecțiune prietenească și cu atât mai puțin aceeași statornicie și neîntreruptă veghe în fața vrăjmașului comun. Curând mâhnirea regelui se prefăcu în supărare, și aceasta crescu pe măsură ce se vădiră tot mai mult slăbiciunile lui Iacob întâiul. După șase săptămâni, noul rege fiind destul de bine cunoscut, sosi și clipa plecării lui Rosny. În dimineața când Henri îl aștepta pe ministru, regina, Maria de Medicis, se grăbi să vină la el înaintea acestuia. Era hotărâtă să-l oprească pe rege să-i încredințeze definitiv domnului de

[1] Iacob al VI-lea și I (engleză : James VI and I) (19 iunie 1566 – 27 martie 1625) a fost rege al Scoției ca Iacob al VI-lea, și rege al Angliei și Irlandei ca Iacob I. Pe 24 martie 1603, ca Iacob I, a urmat la tron ultimului monarh al Angliei și Irlandei din dinastia Tudor, *Elisabeta I*, care murise fără moștenitori. Avea să conducă Anglia, Scoția și Irlanda timp de 22 de ani, până la moartea sa la 58 de ani.

Rosny misiunea. Purtarea ei nu lăsa nici o îndoială: venea la soț ca la un datornic, așa cum îl socotise de altfel din prima clipă.

Henri nu-i dădu răgaz să vorbească. Știa că va interveni. Se mira numai că o făcea abia în ultima zi. Pusese totul la cale cu Rosny, fără să atragă luarea-aminte. Totuși, trimisul trebuia să-și aleagă suita. Și se găseau mulți gentilomi care ar fi dorit să facă parte dintr-însa și să călătorească pe socoteala statului. Maria știuse de mult ce se pregătește, dar tăcuse. Alesese, pentru a da atacul cea din urmă zi, ziua hotărâtoare. Cum o văzu, Henri apucă la întâmplare niște hârtii de pe masă și începu să-i lămurească grăbit treburile lăuntrice ale regatului. Chipul ei îi spunea, însă, că se ostenește zadarnic. Nu voise niciodată să învețe ceva despre regatul Franței, poate pentru că n-o ducea mintea - sau poate nu numai de aceea. Ea știa una și bună: domnia regelui era vremelnică și pe deasupra și nelegiuită - câtă vreme nu se va hotărî să dea ascultare Papei, să se alieze cu Spania și să recheme Compania lui Isus.

Băgând de seamă că Maria nu-l ascultă și că de-abia aștepta să înceapă a vorbi despre ce-o durea pe dânsa, Henri ceru fără veste să vadă delfinul. Doica aduse copilul. Avea acum un an și jumătate. Henri îl luă din brațele femeii. Îl puse pe jos și se așeză pe dușumea; fiind la aceeași înălțime cu copilul, îi privi fața micuță cu o ciudată seriozitate. De ce, nu puteau înțelege nici doica, nici mama. Dar tăcură amândouă. Henri își spunea privindu-l: „Ăsta are să vadă tot veacul”. Nu se gândea la nimic altceva

— Boursier, se adresă el doicii. La naștere, delfinul a fost tare slăbuț. Întâi reginei și apoi dumitale își datorește viața; dumneata, cu buzele dumitale i-ai picurat în gură vin când a început să se învinețească.

— Sire! îi răspunse doica. Dacă ar fi fost un alt copil, aș

fi făcut-o de la sine. Cu acesta n-aș fi cutezat, însă, dacă n-aș fi primit porunca maiestății-voastre. Și, întorcându-se spre regină, doica urmă: Ce-a mai tremurat stăpânul nostru până a aflat că e într-adevăr un delfin. N-ar fi supraviețuit unei dezamăgiri. Parcă-și ieșise din minți de bucurie, a lăsat să intre în odaia unde îl alăptam două sute de persoane, încât nu puteam să nu mă supăr. Dar maiestatea-sa a spus că copilul e al tuturora și că dorea să-și împartă bucuria cu toți.

— Nu mai pălăvrăgi atâta, doică, o mustră regina.

O umbră de spaimă îi trecu repede peste față. Sexul copilului hotărâse și soarta ei. Dacă ar fi fost o fetiță, băiatul pe care-l născuse în același timp marchiza de Verneuil ar fi devenit, fără doar și poate, delfinul. Maria de Medicis ar fi trebuit să plece de unde venise.

Amintirea primejdiei prin care trecuse se șterse repede, dar Henri apucă totuși s-o ghicească; își îmbrățișă și sărută soția, lucru care, după cum socotea dânsa, i se cuvenea. Făcea parte însă din categoria oamenilor pe care sentimentul superiorității lor nu-i prinde bine. Henri se juca vesel cu delfinul, azvârlindu-l în sus și prinzându-l în brațe. Maria urmărea plăcerea amândurora cu o privire care spunea că joacă asta nu se poate sfârși bine. Și, într-adevăr, la un moment dat tatăl își aruncă atât de sus copilul, încât nu-l mai putu prinde, noroc că doica fu destul de sprintenă.

Se speriară cu toții, dar Maria își recăpătă cea dintâi glasul:

— Mereu furtunos, sire, i se adresă furioasă. Omul cu zâmbetul veșnic pe buze ar fi în stare să-mi ucidă delfinul.

Și își propti pumnii în șolduri, ca o precupeață. Era limpede că nu-i putea domoli furia, decât dacă îi spunea doicii să plece cu copilul. Ceea ce și făcu.

După aceea, de vreme ce tot trebuia să ajungă acolo, Henri o întrebă:

— Să auzim ce aveți să-mi spuneți, doamnă.

Regina nu se lăsă mult rugată. Avea drepturile și poziția ei sigură de mamă a delfinului, așa că regele nu-i putea face nimic. Pentru a-l pune pe drumul cel bun nu mai avea nevoie să aștepte noaptea și beția simțurilor. Își putea arăta voința în plină zi.

— N-o să-l trimiteți pe domnul de Rosny în Anglia.

— E lucru hotărât, nu se mai poate schimba nimic, îi dădu răspuns Henri. Vasul amiralității britanice a și pornit să-l ia pe trimisul meu.

La care Maria îi arătă cu răceală că însăși situația lui era destul de primejduită și n-avea nici un motiv să caute prietenia unuia și mai slab. Regele Iacob n-are să se poată menține, o știa bine. Și mai repetă o dată că o știe bine, ceea ce trezi luarea-aminte a lui Henri, care începu s-o asculte.

„Dacă Iacob are să-și piardă tronul, puteți face ceva ca pe tronul Angliei să se suie un rege mai bun? Nu. Dar puteți face să se aleagă un Papă cu ajutorul unchiului meu, marele duce, căruia Clement al optulea i-a făgăduit că urmașul său va fi un Medicis. Lepădați-vă o dată de trecutul de eretic. Țineți seama numai de folosul maiestății-voastre și de al meu. Regatul are nevoie de pavăza bisericii, iar viața maiestății voastre are și mai mare nevoie de această pavăză.”

Nimic din cele ce-i spunea nu era nou, lucrul cel mai cunoscut fiind povestea cu unchiul care se lăuda că alege papii. Dar ce-i la urma urmei Papa, fie el un Medicis ori un altul? E o unealtă a Spaniei. „Dacă m-aș supune, își spunea Henri, mi-aș trăda regatul și eu atât mai sigur aș pierde și viața.”

— Mă sfătuiți să-i rechem pe iezuiți, ca să-mi cruțe viața.

Maria tăgădui, supărată. După părerea ei, părinții iezuiți erau niște oameni foarte blânzi, veseli, îndatoritori și modești, străini de orice fel de intrigi. Ar face bine să-i

cunoască mai întâi, O convorbire sau două cu ei, și n-ar mai șovăi; ar vedea îndată de unde-i poate veni izbăvirea.

Henri încercă să râdă și, pentru a încheia convorbirea prietenește, rosti:

— Dacă e adevărat că nu ucid tiranii, atunci n-am a mă teme de ei. N-au decât să rămână acolo unde sunt.

Cu toate acestea amândoi, și el și regina, știau că jungherul nu era niciodată prea departe de pieptul lui. Dar n-o spuneau. Pentru a se face înțeleasă, Maria aminti de Biron, de moartea lui și de urmările acesteia. Dânsa, mai mult decât oricine, ceruse moartea trădătorului; asta n-o împiedica, însă, să-i arate regelui cât de singur ajunsese de atunci. Chiar și cei mai mulți dintre curtenii săi credeau că îl chinuiește căința și că de aceea fusese bolnav în iulie trecut.

Henri își pierdu răbdarea și părăși odaia, strigând din prag:

— M-au îmbolnăvit niște stridii stricate, nu căința: ăsta-i adevărul, cum e adevărat că Biron a fost un trădător.

Maria de Medicis rămase locului, greoaie, cu fața fără viață, cu ochii clipind prostește. Cu atât mai ciudată părea de aceea dorința de a stăpâni, pe care o trăda înfățișarea ei și această ultimă sentință:

— O să aflați ce înseamnă căința dacă, în ciuda sfatului meu, îl trimiteți pe Rosny în Anglia.

Henri plecă grăbit și abia în grădină răsuflă ușurat. Acolo îl așteptă pe cel mai bun slujitor al său, doritor să stea în sfârșit de vorbă cu un om cu scaun la cap. Voia să dea marchizului de Sully instrucțiuni pentru vizita lui la Curtea Angliei. Are să treacă peste împrejurarea că nu se bizuie nici pe regele Iacob, nici pe prietenia acestuia. Vremea Elisabetei n-are să se mai întoarcă. El însuși e nevoit să trăiască în pas cu noul veac. Deie domnul, s-o poată face fără să se dezmintă pe sine însuși.

Rosny are să stăruie ca, după mareșalul său Biron, să

lovească în altul din vechii-i soți, în Turenne, duce la Bouillon. Prințul protestant îl ponegrește pe rege în fața întregii Europe protestante și-i pune chiar în seamă pregătirea unei noi nopți a Sfântului Bartolomeu, în înțelegere cu Papa. Henri are să arate din nou ministrului cele mai grave temeri ale lui: nu cumva protestanții săi să se alieze cu Spania. Rosny o să răspundă că asta-i cu neputință, cum a răspuns de mai multe ori până acum. Ce este Spania? La Bruxelles o femeie a fost înmormântată de vie în cinstea infantei. Cu această putere, de care toată lumea se îngrozește, nici măcar Bouillon - care, de altfel merită soarta celuilalt trădător - n-ar fi în stare să trateze.

Henri știe dinainte, cuvânt cu cuvânt, ce-au să discute peste puține clipe el cu Rosny al lui: se cunosc doar prea bine. Amândoi își împărtășesc idei limpezi, chiar dacă nu totdeauna bune și potrivite cu împrejurările. Dar mai presus de orice, lucrează mână în mână; și în timp ce protestanții se arată neîncrezători față de rege, el și cu marele-maestru îngrămădesc arme: pentru ce? Pentru a-i scăpa pe aceiași protestanți. Libertatea conștiinței în întreaga Europă are să trebuiască apărată, până la urmă, cu armele, pentru că altfel regatul ar fi pierdut: el poate trăi numai sub semnul rațiunii și al adevărului, ori nu poate trăi de loc.

Gândurile ce se îmbulzeau îl făcură să grăbească și pașii. Dar, în plină fugă, se opri deodată. Ce voise să înțeleagă regina spunând că are să se căiască, fără nici o îndoială? De unde știa de primejdia care-l paște pe Iacob? Maria de Medicis nu-i deșteaptă, și în străfundurile gândurilor lui soțul adăugă: și nici vrednică să fie iubită. Îl neliniștea deci nepotrivirea bătătoare la ochi dintre înțelegerea ei mărginită și aluziile ce le făcea. De unde își culege știința, sau cine o învață lecția pe care o spune? În folosul cui îl previne? Dânsa nu are cum să pătrundă viitorul. Cel mai bine știe ce are să se întâmple în viitor cel

care se pregătește el însuși să treacă la fapte.

Ar trebui să pună să se deschidă scrisorile reginei. Dar nu-i treabă ușoară când șeful poștei e de partea ei. De Varennes urmărește rechemarea iezuiților cu același zel ca și dânsa. Să presupunem că asta o face pentru a șterge trecutu-i pătat. Dar Bassompierre, care nu este decât un tovarăș de drum foarte curios! Dar toți ceilalți, care adulmecă dincotro bate vântul și se iau după el? Henri simte în jurul lui o conjurație care nu poate fi sfărâmată cu butucul și securea: căci trădarea e făptuită în gând, printr-o înțelegere mută. Ori poate că și pun rămășaguri: de ce moarte are să moară el? De pildă, din pricina prea multor stridii, ceea ce ar însemna o moarte firească? Sau ajuns de pedeapsa dumnezeiască, aceea care se poate arăta pe de o parte prin căință, pe de alta prin jungher?

Regina a vorbit despre delfinul „ei”. Pentru a ajunge la regență, își face socotelile cu un mort și un nevârstnic. „Nu cred că dorește să mor - azi sau mâine - ci se pregătește numai. Mă previne, încă tot cu bună-credință. De altminteri nu are nici deșteptăciunea vicleană a Catherinei de Medicis și nici marele număr de domnișoare de onoare cu care bătrâna stăpânea Curtea. Totuși umblă pe aici stafia bătrânei Medicis, al cărei prizonier am fost pe vremuri. Din partea mea, palatul Luvru n-are decât să fie un bordel. Ce nu-mi place, însă, este că e un butoi cu pulbere. Dar ia te uită! Marele-maestru!”

Marchizul de Sully se ivise pe scara de onoare dinaintea fațadei ornamentate a palatului, pe care o cobora mândru și măreț. Se gătise în vederea misiunii extraordinare pe care avea să i-o încredințeze domnul său. Felul cum călca trăda un neasemuit simț al demnității. „Umblă ca pe picioroange, își spuse Henri. Când am fost copil, cu un prilej de neuitat, l-am văzut pe ducele de Alba mergând tot așa. În amândouă cazurile, mersul ăsta se datorește pesemne mândriei și statului pe scaun, cu toate că Alba a

fost un om respingător, iar Rosny e cel mai bun om.” Lumina grădinii, îndulcită, trecută ca prin sită, îl făcu pe ministru să clipească: ochii îi deveniseră simțitori din pricina muncii neostoite. În razele soarelui giuvaericalele îi scăpărau; purta, după moda veche, lanțuri și catarame din nestemate, iar la pălărie o medalie de mare preț, înfățișând capul cu coif al Minervei. Ivirea lui în lume, gătit ca o făptură dintr-un veac trecut, era adesea primită cu surâsuri: cei ce zâmbeau aveau însă totdeauna grijă să se afle în spatele lui, căci Rosny era prea puternic.

„Într-adevăr, începem să îmbătrânim, își spuse Henri. De când am început oare? Totuși, nu ne lăsăm doborâți cu una, cu două. Chiar de va trebui să-i primesc în regat pe părinții din Compania lui Isus, lucrurile au să se petreacă altfel decât cred ei.”

OMUL DE LÂNGĂ PAT

În vara aceea regele ascultă un predicator al cărui nou fel de a vorbi îi păru îndoielnic: orișicum, merita însă să fie admirat. Însuflețirea Curții, mai cu seamă a doamnelor, îl sili pe Henri să-l ia în serios pe domnul de Sales, cu toate că potopul său de vorbe îl scălda pe cel crucificat în parfumuri, îi încununa capul plin de sânge și răni cu păsărele și floricele, făcându-l să nu mai insufle nici un fel de spaimă: ba să piardă până și demnitatea suferinței și să devină drăgălaș ca însuși călugărul-gentilom pe care iezuiții îl trimiseseră din Savoia regelui Franței. François de Sales nu făcea parte din ordinul lor, le deschidea însă drumul într-un chip prea plăcut. Știa să dea ochii peste cap

și avea o barbă blondă. Cine vedea și-l asculta trebuia să gândească: viața mea nu face doi bani.

Puțin timp după aceea, regele se îmbolnăvi; era a doua criză a aceleiași neputințe trupești. În timpul celei dintâi, ducesa de Beaufort îl îngrijise până când îl pusese pe picioare și veghease la căpătâiul lui zi și noapte. Acum, aflat într-o călătorie, căzu la pat în orașul Metz, și din întreaga-i Curte nu se afla lângă el decât de Varennes. Poate că așa-i era hărăzit lui de Varennes: să stea lângă patul de suferință a celor mai înalte personaje; în orice caz se pricepea să folosească cum trebuie asemenea întâmplări. Iezuiții aveau voie să țină așezăminte de ale lor în Lorena. Și de Varennes chemă pe doi dintre ei, părintele Ignațiu și părintele Cotton - care avea să fie mai târziu duhovnicul regelui. Acesta din urmă era prost, și din prostie viclean, ori poate invers. Se jelui văzând starea în care se afla înaltul pacient, și nu găsi să-i spună altceva decât că trebuie să se pregătească pentru un sfârșit plin de căință. Ar fi cel puțin o moarte firească și n-ar avea a se mai teme de junghier, lucru pentru care ar trebui să mulțumească celui de sus.

Aici interveni părintele Ignațiu. De Varennes îl înghiontise în coaste, dar părintele Ignațiu n-avea nevoie de semnele lui spre a prinde din zbor prilejul cel mai nimerit. Cu glas poruncitor îi făgădui regelui întins fără vlagă pe pat că îi va reda viața, dacă recheamă Ordinul; care oricum va fi rechemat de urmașii lui, căci așa cere spiritul vremii. Henri tăcu, dar în gândul lui îi dădea dreptate iezuitului, în ceea ce o privea pe Maria de Medicis. Cu spiritul vremii lucrurile însă stăteau astfel: acesta putea fi îndreptat cu mai multă ușurință pe un făgaș bun, decât o femeie mărginită și îndărătnică. Trebuie doar să fii sănătos și să te ții bine pe picioare.

Sfidarea îl făcu să-și încordeze voința. Și, deodată, capul i se limpezi, ba chiar și fierbințeala îi scăzu mult. Dar cu

bună știință oftă din adâncul inimii înainte de a recunoaște că învățătura vestitului Mariana[1] asupra dreptului de a ucide regii îl preocupa foarte mult.

— Nu de frică, adăugă. De multe ori mi s-a pus gând rău, sub cele mai felurite pretexte. Până de curând asta trecea drept o crimă sau, în cel mai bun caz, drept o cutezătoare armă politică. Pentru prima oară s-a găsit un învățat care s-o ridice la rangul de drept sacru. De ce?

Iezuitul de lângă patul lui își îndreptă spinarea. Și când se deșiră cât era de lung și de negru, întrebă cu un glas tainic dar în același timp aspru:

— Dacă răposatul maiestății-voastre vrăjmaș, don Filip, ar fi căpătat, în clipele când părea cel mai primejdios, o lovitură de pumnal în coaste, ați fi spus că s-a făptuit o nedreptate?

— Într-adevăr, recunoscu Henri. Totdeauna are să se găsească cineva care să fie bucuros de uciderea noastră. Înseamnă însă asta un act de dreptate? Și cine anume îl hotărăște?

— Nu noi, cum crede maiestatea-voastră, dădu răspuns iezuitul. Sentința este dată, în gura mare sau pe tăcute, de popoarele Europei; de conștiința lor; de încuviințarea întregii lumi - care trebuie însă deslușită de un om priceput.

„Cum ești tu, ticălosule”, gândi Henri, dar nu-și dădu pe față gândul. Dimpotrivă, spuse că, după cât se părea, iezuiții erau niște adevărați umaniști care învață oamenii să deosebească ce e bine de ce e rău chiar și în faptele monarhilor, și să lucreze după cum îi îndeamnă conștiința. Ar fi într-adevăr un progres vrednic de noul veac.

— Eu m-aș putea înțelege cu domniile-voastre, căci conștiința mea mă îndeamnă să nu mă port ca un tiran.

[1] Juan de Mariane (1537-1624), iezuit spaniol, autorul unui tratat intitulat: *De rege regis institutione* (*„Despre rege și instituția regală”*.)

— Conștiința maiestății-voastre e profetică, adeveri părintele Ignațiu. Sire, noi, membrii Companiei lui Isus, suntem meniți să fim cei mai buni prieteni ai maiestății-voastre și vedem în maiestatea-voastră singurul nostru sprijin, acum când regele Spaniei ne prigonește și se pregătește să ne alunge din statele lui.

Această minciună grosolană îi arătă limpede lui Henri cu cine avea de-a face. Regele recunoscu chipul călugărului. Pe vremuri, ca tânăr rege al Navarrei, se mai întâlnise cu el: aparținea atunci unui spaniol suspect ce-și dădea numele de Loro și susținea că poate face să cadă în mâinile regelui de Navarra, prin trădare, o cetățuie de la hotarul cu Spania. Cea dintâi întruchipare a părintelui Ignațiu privea cruciș, ceea ce nu se mai putea vedea decât uneori la cea de a doua. Cu nările-i căscate și fruntea prea boltită, vechiul cunoscut nu fusese un om frumos. Pe aceleași trăsături își pusese acum pecetea flacăra vieții spirituale, care schimbă multe. Totuși Henri vede prea bine: aici, lângă pat, e omul care pe vremuri a încercat să se apropie de el cu gânduri ucigașe.

Întru acestea, însă, se simți destul de înzdrăvenit pentru a se îndeletnici cu treburile lui; și începu cu cea mai nimerită, cu aceea de a cerceta și a asemui osebitele feluri de oameni. În fundul odăii, de Varennes și Cotton șușoteau între ei. Chipurile lor trădau o răutăcioasă bucurie, pricinuită de faptul că părintele Ignațiu îl dăduse atât de repede gata pe rege, dar regele și noul lui prieten știau prea bine ce gândeau unul despre celălalt. Iezuitul își spunea: „Nu ești tu omul care să te lași prins în laț cu palavre, numai puterea te poate dovedi și am să-ți arăt îndată că puterea e de partea mea”. Iar Henri gândea: „Ucigașul a fost adus atunci de gentilomii mei într-o galerie deschisă. Fiecare dintre ei și-a sprijinit câte un picior de zidul din față și ucigașul a fost poftit să-mi vorbească peste îngrăditura aceea vie. Cum n-a avut să-mi

spună și prima, și a doua zi decât niște palavre, cu care voia să mă amețească, a fost împușcat.”

Părintele Ignațiu o luă de la capăt:

— Dreptul de a recurge la uciderea tiranului este numai un subiect de exerciții dialectice. Înțelegeți prea bine că numărul atentatelor împotriva persoanei maiestății-voastre se va micșora dacă acest lucru va fi hotărât de o înțelepciune mai înaltă, adică de Ordinul nostru?

— Înțeleg, spuse Henri. Se pare că celorlalte Ordine nu le prea place uciderea tiranilor.

— Noi vrem să vă apărăm împotriva călugărilor, predicatorilor și laicilor care ar socoti că ascultă de o inspirație divină și ar atribui neînsemnatei lor făpturi o chemare superioară. Noi nu gândim așa. Noi stăm cu picioarele pe pământ și supunem totul rațiunii, chiar și violența.

— Asta-i și părerea mea, observă Henri, destul de mirat. Cum înțelege Compania dumneavoastră să-i învețe pe oameni să gândească așa cum trebuie?

La care iezuitul răspunse cu o altă întrebare:

— A avut vreodată regele motiv să se laude cu gândirea oamenilor? Oamenii nu sunt făcuți după un singur calapod. Un om mare nu poate să câștige dragostea întregului său popor dat fiind că acesta are multe păreri, cu atât mai ciudate, cu cât sunt mai personale.

— Destul de adevărat, recunoscu Henri, dar își dădu seama că era dus în ispită și că îndată avea să iasă la iveală gândul cel ascuns. Și ce anume cere Ordinul dumneavoastră?

— Școlile. O! acesta nu e un privilegiu! Colegiile noastre sunt atât de bune, încât în principatele protestante din Germania oamenii cumsecade se fac catolici pentru ca odraslele lor să se poată bucura de educația noastră. Și să nu credeți că avem prejudecăți față de științele lumești. Angajăm profesori de matematici, iar anatomia e predată

la noi de medici.

— De acord, spuse Henri. Și ce materii vă rezervați?

— Aproape nimic. Latina, dacă sunteți de părere. Dar oricare disciplină ne dă putința să vă mlădiem supușii în interesul maiestății-voastre, să-i facem pe toți o apă și un pământ, dându-le aceeași creștere, egală și totală.

Henri: — Și veți așeza în clasele de școală portretul meu pe un altar și veți aprinde lumânări în fața lui?

Iezuitul: — Ne ferim să întrecem măsura și nu ne place limpezimea prea supărătoare. Pentru a o spune pe șleau, cu sau fără vrerea ei, maiestatea este mijlocul la care recurgem pentru a-i face pe oameni să nu gândească, ci să asculte. Și asta, pentru mântuirea sufletelor lor.

Henri: — Mântuirea lor stă deci în tâmpire și în întunecarea conștiinței?

Iezuitul: — Noi numim asta evlavie, supunere de bunăvoie.

Henri: — În așa fel încât să trăiască și să lupte fără să știe pentru ce.

Iezuitul: — Fără minte și fără conștiință a fost veacul trecut, cu nemăsurata-i mândrie de a gândi, de a inventa și a descoperi, de a croi planuri nenumărate și îndrăznețe. Ceea ce nu poate duce, însă, la aflarea adevărului. Libera personalitate umană se sumețește, până când sfârșește gemând pe un pat de suferință, însingurată și sleită de puteri.

Henri, încetișor: — Și dacă aș pune să te închidă în turn?

Iezuitul, plecându-se peste patul de suferință:

— Ar trebui să mi-o doresc, fiindcă în turn aș suferi spre mai marea glorie a lui dumnezeu. Dar maiestății-voastre nu v-aș dori-o. Gândiți-vă bine: noi n-am izbutit încă până acum să dezrădăcinăm anarhia spiritelor. Pretutindeni se găsesc fanatici: până și în ordinele cele mai disciplinate. Jungherul e scos repede din teacă. Sire, ar fi timpul ca Compania lui Isus să vă dea, spre a vă apăra, un duhovnic.

Vechea amenințare! Pater Ignațiu socoti acum că-l poate lăsa singur pe rege și dădu să plece. Dar regele îi făcu semn să mai rămână.

— Compania lui Isus, îi spuse Henri, cunoaște cea mai mare izbândă în Germania. Acolo domnește destulă liniște, dacă trecem peste cunoscutele bande de ucigași și incendiatori, spaima bieților țărani. Putem fi, însă, măcar bucuroși că și moșiile mânăstirilor sunt jefuite. Din păcate, poporul nu trage nici un folos din asta, ci numai prinții și nobilimea se îmbogățesc. Ordinul dumneavoastră favorizează nobilimea.

— Nobilimea germană este paloșul nostru, observă iezuitul, fără trufie și fără smerenie.

— Suntem în preziua unui mare război, spuse Henri, și acest război va fi al dumneavoastră. Un război împotriva popoarelor.

— Dar spre folosul stăpânitorilor și prinților care, dând ascultare voinței și poruncilor noastre, îi gonesc pe protestanți din țările lor, cum face împăratul Rudolf[1]. Sire, sunteți regele prea creștin. Dragostea maiestății-voastre se întinde asupra tuturor supușilor voștri, fără deosebire, chiar și asupra ereticilor. Vreți să le redați credința și inegalitatea firească. Cu ajutorul nostru o puteți face prin blândețe și răbdare, ocolind un război sângeros.

— Amin, încheie Henri și dădu ochii peste cap, cum îl văzuse de curând făcând pe dulceagul predicator. După care zumzăi: Păsărele, floricele. Și deodată, cu un glas tunător, întrebă: De ce este poporul meu atât de bătăios? De ce privesc francezii mei capul plin de sânge și de răni ca un avertisment că trebuie să fie tari?

— Maiestatea-voastră aveți nevoie de liniște, observă părintele Ignațiu, mustrându-l fiindcă se zbuciumă prea

[1] Rudolf al II-lea, împărat german, crescut la curtea lui Filip al II-lea, regele Spaniei.

mult și în zadar.

Și, cu adevărat, i se făcu rău tare și-l chemă într-ajutor pe de Varennes; cei doi iezuiți ieșiră. Între două crize grave, regele semnă ordinul prin care îngăduia Companiei lui Isus să-și redeschidă așezămintele în cuprinsul regatului. Domnul de Varennes putea să se fălească oricât voia, hotărârea fusese însă luată fără ca el să fie întrebat. De ce anume fusese luată n-o știa nimeni, nici măcar omul care stătuse lângă patul regelui.

SLĂBICIUNE, GRABĂ ȘI VIOLENȚĂ

Se știe și se prea știe cum se desfășoară lucrurile. Dacă vreun organ al trupului încetează să funcționeze, până la urmă își revine. Dacă vreun nou trădător crede că o să răstoarne cerul și pământul, are curând de-a face cu un rege încercat, care a trecut prin toată școala trădării. Pe credința femeilor nu se pune, oricum, nici un temei. Ce o să le mai trăsnească prin cap furtunoasei d'Étrangues și trupeșei Medicis? Protestanții, care erau atât de înverșunați, au să cadă iar în brațele regelui Henri? Ca și cum s-ar fi vorbit, întreaga Europă împingea la marele război, străduindu-se să-l dezlănțuie. Regele Franței a crezut că, rechemându-i pe iezuiți, scapă de neplăceri și mai mari. Dar cum are să se descurce acum cu ei? Și cum au să-și încheie ei socotelile cu regele Angliei, care le-a făcut făgăduieli nechibzuite? Alianța celor doi regi e amenințată a fi aruncată în aer, așa cum sunt aruncate în aer fortărețele. Dar, prin oricâte are să mai aibă de trecut Henri, vârtejul întâmplărilor îi va duce cu el anii, care,

după cum își dă seama, îi sunt numărați.

Ambasadorul extraordinar, marchizul de Sully, fu cât pe ce să fie martor la o bătălie navală. Vasul englez, căruia din politețe îi încredințase persoana sa, fu gata-gata să deschidă focul asupra flotei franceze. Aceasta, după ce adusese la Dover numeroasa suită a ambasadorului, se pregătea tocmai să se înapoieze, și, pentru a-l saluta, înălțase steagul cu crini. Englezii socotiră gestul o sfidare, căci pavilionul francez fusese ridicat în apele aflate sub stăpânirea lor. Întâmplarea, care ar fi fost de neînchipuit sub Elisabeta, îi arătă lui Rosny ce schimbări se petrecuseră de la moartea ei, ce schimbări avea să găsească la capătul călătoriei sale.

Și schimbările începură să se vadă chiar în drumul de la coastă spre capitală. Ofițerii regelui Angliei însărcinați cu încartiruirea făcuseră niște semne pe casele unde trebuiau să înnopteze oaspeții francezi; unii târgoveți șterseră însă semnele făcute pe casele lor. La sosirea la Londra, împuternicitul regelui Franței fu salutat cu focurile trase de tunurile din vechiul turn, din cetățuie și de pe vasele de război. Apoi, înconjurat de-o mare mulțime, se urcă în trăsura de gală, plecând spre palatul trimisului permanent, contele Beaumont. Gentilomilor lui, însă, li se închiseră toate ușile în nas și erau amenințați să doarmă în stradă. Pretextul era că domnii care fuseseră de curând pe acolo cu mareșalul Biron căutaseră pretutindeni cearta cu lumânarea și chiar înjunghiaseră un om. Marchizul de Sully se grăbi să țină tinerilor săi gentilomi o lecție despre bunele purtări. Din nefericire, tinerii vizitară un bordel și acolo înjunghiară din nou un om.

Și toate acestea i se întâmplau tocmai unui asemenea ambasador, tocmai omului cel mai plin de demnitate din Franța. Spumegând de furie, Rosny îl amenință pe tânărul zurbagiu cu tăierea capului, și numai cu mare greutate izbuti primarul Londrei să-l îmbuneze. Întru acestea,

numai din întâmplare nu căzu Rosny însuși în cea mai mare greșeală. Avusese de gând să se ducă la primire purtând doliu mare. Lordul Sidney îl preveni însă, la timp, că ar fi fost singurul om îmbrăcat în negru. Regele Iacob și Curtea lui ar fi luat-o în nume de rău. Dar mai supărat decât toți ar fi fost de bună seamă simțitorul monarh, care fusese până de curând numai rege al Scoției și devenise acum și al Angliei, nu prin meritele lui, ci prin moștenire. La Curtea lui nu era voie a se pomeni numele marii sale înaintașe. Și Sully dădu vina pe micimea supraviețuitorilor. Oamenii n-au răbdare să aștepte ca gloria să se stingă de la sine și de aceea fac pe surzii.

Cu atât mai fără măsură folosi dar ambasadorul, în cuvântul ce-l adresă regelui în palatul de la Greenwich, stilul înflorit, acum la modă, pe care trebuise să-l deprindă și el. Arătă că stăpânul său și regele Angliei sunt niște adevărate minuni, care unesc în făpturile lor, deopotrivă, măreția vremii noi și a antichității. Niciodată n-ar fi îndrăznit să vorbească așa cu înaintașa lui Iacob: cu Elisabeta se vorbea ori în stilul folosit în afaceri, ori în limba învățaților. Apoi îl încredință pe regele Iacob că stăpânul său este pe deplin mângâiat de dureroasă pierdere a Elisabetei, prin pașnica înscăunare a unui urmaș de o supraomenească mărinimie. Regele Franței, care l-a trimis într-acolo, își face o idee atât de înaltă despre maiestatea-sa Iacob, încât prietenia și credința ce i le închină depășesc cu mult legăturile, totdeauna netulburate, pe care le-a avut cu vestita regină, trecută în lumea drepților.

Dar numai atât era adevărat, că Elisabeta trecuse în lumea drepților, tot restul era născocit. Ba Rosny se încumetă chiar să spună că dorea urmașului aceluia cu trăsături nedeslușite o domnie la fel de fericită ca a suveranului său.

— Deie, domnul, ca gloria și pământurile ce stau sub

sceptrul maiestății-voastre să sporească mereu. Numai cu ajutorul celui de sus aș putea fi destul de elocvent.

Prin aceste ultime cuvinte recunoștea însă că și lingușirea are margini, că atât cât putea linguși un om încă nu era destul pentru a insufla încredere și hotărâre unui monarh neîncrezător, care nu cuteza să se bizuie nici măcar pe sine însuși. Pentru a auzi sublimele cuvinte de îmbărbătare ale lui Sully, regele Iacob coborâse două trepte ale tronului său.

După ce își sfârși Sully cuvântarea, începu și el să-și îngaime răspunsul. Dar nu se simțea stingherit de trimisul francez care-și ținea ochii în pământ, spre a-l cruța pe bietul moștenitor al coroanei Angliei, ci de privirile propriilor săi dregători care deveneau cu atât mai scormonitoare cu cât el vorbea mai greu. Erau tot vechii slujitori ai răposatei regine și dorința lor, mai cu seamă a lordului Cecil, ar fi fost să-l facă pe stăpânitorul străin să se simtă stingher și părăsit, să știe că fusese adus din alte părți și că întreaga-i putere îi venea de la răposata. În fața acestor dregători, regele Iacob se simțea mereu ca un școlar și de aceea se și bâlbâia. În schimb cu mare grabă apucă hârtiile pe care marchizul de Sully i le înmână.

Erau scrisori scrise de regele Henri cu mâna lui. Regele Scoției și Angliei băgă repede de seamă că nu erau ticluite în stil înflorit și spuneau lucrurilor pe nume: Olanda, armate de ajutor împotriva Spaniei, contribuție bănească îndestulătoare. Dar omul cu trăsături nedeslușite trecu repede peste toate acestea, bucuros că-și poate îngropa fața în hârtii: ba era chiar recunoscător din toată inima trimisului și hârtiilor lui care-l scoseseră din încurcătură, ar fi fost gata să făgăduiască pe loc tot ce-i cerea. Așa cum tot el făgăduise și părții vrăjmașe, iezuiților, tot ce-i ceruse. Totuși, privirea lordului Cecil îi arătă că n-o poate face, și nici mai apoi nu i se îngădui să procedeze cum voia el. Scrisoarea autografă a fratelui său, regele Franței, îi

dădu însă cel puțin curajul să spună că nutrește pentru persoana regelui Henri o adevărată pasiune, pe care o adusese cu sine de acasă, din Scoția.

După care sări, fără nici o trecere, la chestiuni de teologie și îndată după aceea la vânătoare și la vreme. Rosny, care nu era vânător, lăudă măiestria regelui său pe acest tărâm, ca și pe altele. Credea că făcând asemenea ocol se va putea apropia de chestiunile politice, dar nu izbuti. Primirea solemnă rămase fără rezultat. De aceea, trimisul extraordinar ceru o audiență pentru a sta de vorbă între patru ochi și o ceru cât mai grabnic, deoarece știa că Filip al treilea al Spaniei îl asalta pe monarhul britanic cu propuneri de alianță. Iacob întâiul păru înclinat să-i acorde audiența, îl pofti la o slujbă religioasă, după aceea reveni, însă, la vânătorile lui, iar restul convorbirii se învârti în jurul căldurilor neobișnuite din vara aceea.

Împreună cu trimisul permanent, Rosny fu poftit la masa regelui, cei doi francezi fiind singurii invitați. Și ministrul fu cât se poate de mirat văzând că bucatele i se serveau regelui în genunchi. „Așa cum domnește și el, gândi Rosny. Nu are să-mi spună nimic.”

A doua zi, Rosny primi vizita trimisului Țărilor-de-Jos, Barneveldt; acesta îi înfățișă starea deznădăjduită a poporului său. Ostende nu mai putea fi ținut cu nici un chip: eroica apărare împotriva covârșitoarelor armate spaniole dura de douăzeci de luni. Olandezii aveau nevoie de încă o dată pe atâția soldați și bani câți aveau.

Barneveldt: — Dați-ne soldați și bani! Ajutați-ne! Nu înțelegeți că izgonirea cu desăvârșire a spaniolilor din provinciile noastre hotărăște soarta continentului?

Rosny: — Regele Franței are să pornească în campanie de îndată ce va fi sigur de alianța engleză.

Barneveldt: — Dar când Elisabeta cea mare a așteptat la Dover un semn de la el și a cătat zadarnic să-l vadă venind...

Rosny: — Timpul ei s-a dus. Urmașul ei e servit la masă în genunchi, așa cum domnește și el. Regele nostru domnește altfel. Un om plin de evlavie ca domnia-ta înțelege desigur că întunecările voinței noastre sunt hotărâte de vrerea domnului. Cel de sus îngăduie până și trădătorilor să-și bage coada, pentru ca noi, cei buni, să fim opriți în loc și să ne călim cu atât mai mult.

Barneveldt: — Puteți înțelege, însă, și de ce Anglia îngăduie ca dușmanii religiei și libertății sale să se așeze pe coastele de dincolo de mare?

Rosny: — De pașnică ce este, fără îndoială. În afară de asta, Spania e o putere ce și-a trăit traiul, și cele din urmă tresăriri ale ei pot să pară mai puțin primejdioase. Regele meu - el, în primul rând, trebuie împiedicat să se așeze pe aceste coaste, iar pe continent trebuie să existe două puteri, una care și-a trăit traiul, și una în plină putere, ca să-și țină echilibrul una celeilalte, astfel încât războiul să nu se mai isprăvească. Asta se numește aici pacea europeană.

Barneveldt: — O, de ce nu spuneți sfetnicilor regelui Iacob, parlamentului său, adevărul pe care-l cunoașteți? Lordul Cecil vă privește ca pe un adevărat prieten al păcii.

Rosny: — Credeți? Numai regele Iacob este sincer, pentru că n-are nici o putere, în afară de aceea, firește, de a pune să fie servit în genunchi.

Și de-abia această convorbire, în care la prima vedere părea că Rosny urmărise să vină în ajutorul puterii de înțelegere a altuia, îl ajută pe el însuși să vadă cum stăteau cu adevărat lucrurile. După aceea, zile de-a rândul se strădui să împărtășească dregătorilor britanici tot felul de cunoștințe folositoare, vorbindu-le cu obișnuita-i logică și cu o elocință sprijinită pe cifre. Nu se lăsă de fel tulburat de faptul că dregătorii nu voiau să știe nimic și ascultau cu gândul în altă parte ceea ce le înșira el despre povara care ar trebui să cadă asupra regelui Franței în cazul unui atac

al Spaniei deznădăjduite. Ar trebui să apere în același timp pe mare și pe uscat întinsele-l hotare. Spania și vasalii ei se află pretutindeni. De la Carol Quintul încoace, casa de Habsburg, în năzuința ei către dominația universală și totală, amenință popoarele Europei și fiecare țară liberă.

Rosny era îndatorat s-o spună: așa primise instrucțiuni. Dar vedea prea bine că nevoile și sfâșierea continentului erau privite cu nepăsare la Londra și păreau mai depărtate decât Lumea Nouă. Asta și făcuse măreția singulară a Elisabetei: regina simțise și gândise laolaltă cu popoarele europene - la bătrânețe; în tinerețe nu le cunoscuse încă. Domnul de Rosny simți că-l trec năduşelile când adversarii îl opriră pur și simplu din expunerea ce-o făcea asupra politicii mondiale, revenind la cifre: de data asta la cifrele care-i interesau pe ei. Era vorba de datoriile ce le avea regele Franței față de Anglia, încă din vremea răposatei regine. Nici un soldat britanic n-avea să pună piciorul pe continent - i se arătă - înainte ca datoriile să fie plătite până la ultimul ban.

„Pentru numele lui dumnezeu!” izbucni Rosny în sinea lui. Dar prietenul păcii, lordul Cecil, își spuse cuvântul răspicat. Maiestatea-sa britanică nu are de gând să se ruineze pentru Statele generale ale Olandei. Dacă acestea nu pot plăti, și nici regele Franței, atunci rămânem buni prieteni, dar nu aliați, nici în apărare și cu atât mai puțin pentru un atac. „Pentru numele lui dumnezeu!” se rugă Rosny în gândul lui. „O, dacă le-aș putea deschide capul! E vorba de ființa lor ca și de a noastră. Vorbesc despre datorii. Compania lui Isus e îngăduită și aici; i-au adus pe spanioli în țara lor, dar vorbesc despre achitarea datoriilor!”

Împins pe întinsul tărâm al capetelor și dobânzilor, trebui să se târguiască zile întregi cu sfetnicii maiestății-sale. Arătă că, fiind membru al Sfatului vistieriei, cunoaște bine gândurile regelui Franței. La drept vorbind, numai

Rosny avea o privire cuprinzătoare asupra puterii de plată a regatului francez. Drept care oferi rate anuale nu prea mari, în așa fel ca să rămână destul și pentru purtarea unui război.

— Dacă maiestatea-sa britanică înțelege să lase numai stăpânului meu povara și jertfele războiului, lucru pe care nu-l pot crede cu nici un chip, deoarece înțelepciunea și mărinimia regelui Iacob mă fac să am multe nădejdi, atunci nimeni nu se poate aștepta ca suveranul meu să-și golească tezaurul în împrejurări atât de amenințătoare.

Totuși, sfetnicii regelui Angliei se încăpățânară. Și trimisul își explică această îndărătnicie prin dorința lor de a se arăta mai hotărâți decât slăbănogul rege: credeau că în felul acesta cinstesc amintirea răposatei regine, ale cărei adevărate dorințe le nesocoteau însă. Încât Rosny hotărî să facă o expunere amănunțită lui Iacob, de vreme ce nimeni altcineva nu-l iniția în principiile politice ale vestitei sale înaintașe. Se aștepta să aibă de cărat pietre la moară. Convorbirea ce urmă se desfășură însă - cine ar fi bănuit-o? - cu o fermecătoare ușurință. Regele Iacob îl luă pe Rosny de mână, îl pofti în cabinetul lui, porunci să se închidă ușile și-l rugă să-i spună tot ce avea pe inimă. Ceea ce fu ca un semnal pentru Rosny.

Îi arătă nedumeritului urmaș întreg adevărul. Nu se temu să cheme în ajutor și umbra marii regine - dânsa n-ar fi îngăduit să se pună în talgerul balanței datorii vechi, când în celălalt talger se află prietenia dintre cele două regate. Iar dincolo de adevărurile ce săreau în ochi, domnul de Rosny mai făcu să sclipească și să strălucească ceva în fața privirii mioape a lui Iacob: nemurirea. Vorbi două ceasuri încheiate, după care Iacob însuși îl rugă să întocmească pe loc tratatul ce-l propunea. Nu mai era însă nevoie, Rosny avea proiectul în buzunar. Cu însăși mâna lui regele Iacob făcu niște schimbări fără însemnătate; doar se cer făcute schimbări, când un stăpânitor începe să-

și înțeleagă menirea - deși poate numai pentru ziua și ora prezentă. Rosny nu-și făcuse iluzii mai înainte și nici nu se socoti peste măsură de norocos după aceea. Destul că Iacob încuviința deocamdată proiectul, ba chiar îi pofti îndată pe miniștrii lui ca să afle care îi era dorința.

Lorzii Cecil și Montjoie, conții de Northumberland și Southampton aflară astfel din gura stăpânitorului lor că acesta cântărise bine argumentele marchizului de Sully. Hotărârea sa era ca, pe tărâmul politicii externe, să lucreze întotdeauna în înțelegere cu regele Franței. Se arătă hotărât să încheie o strânsă alianță a celor două regate împotriva Spaniei. Tăcere! Rog să nu fiu întrerupt! Este porunca mea! Să se întindă o mână prietenească și să se dea asigurări de tot felul Statelor generale ale Olandei.

— Ei, domnule ambasador, ești mulțumit acum?

Rosny sărută mâna care-i păru că se învârtoșase prea pe nepusă masă. Mulțumi cu căldură și cu vorbe înflorite. Fu cea din urmă cuvântare a lui în Anglia. Din pricina atâtor cuvântări se deschisese iar rana ce o avea la gură, rană căpătată la Ivry: o bătălie de demult, o biruință ce se dovedise durabilă. După câteva zile de fierbințeală strașnică, i se dădu îngăduința de a prezenta omagii regelui Iacob pentru a-și lua rămas bun și a primi de la acesta un prea frumos lanț de aur, bătut cu nestemate, mai durabile decât tratatele. O scrisoare autografă, înmânată de regele Iacob ambasadorului extraordinar, îl încredință pe regele Franței că-i pricinuise o mare mulțumire trimițându-l pe marchizul de Rosny. Atât de fericit se simțise Iacob în tot acel timp.

La rândul lui, și Rosny împărți daruri de mare preț: regelui șase cai de înaltă școală, reginei o oglindă venețiană, într-o lădiță de aur cu diamante. Nu-i uită nici pe secretarii de stat, care căutaseră să împiedice tratatul pe cât le stătuse în puteri, drept care căpătară daruri foarte grațioase ca pentru niște doamne galante. Și, după

ce făcu această batjocoritoare aluzie, trimisul își luă rămas bun. Stăpânul său îl aștepta cu nerăbdare, ba chiar ieși să-l întâmpine.

După o traversare furtunoasă și o noapte petrecută în trăsura de poștă, Rosny îl găsi pe rege așteptându-l la umbra unor copaci, împreună cu domnii de Villeroy, de Bellièvre și de Soissons. Cel dintâi avea să dea de știre la Madrid tot ce raportă trimisul. Al doilea își ascundea îndoielile. Al treilea, ca văr al regelui, le putea da glas.

— Dacă domnul de Rosny se înțelege atât de bine cu englezii, arătă dar contele de Soissons, ar fi trebuit să aducă ceva mai mult decât făgăduieli, admițând că și pe acestea le-a primit cu adevărat - o bănuială spusă pe șleau.

Vărul regelui și-o putea însă îngădui, iar Rosny nu avea decât să-și țină gura. Dar Henri dădu răspuns vărului în locul lui.

— E ușor să cârtești, arătă el seniorilor, după ce un altul a făcut tot ce era omenește cu putință. Nimeni altcineva n-ar fi dobândit nici atât.

Întrucât îl privea, era mulțumit.

La Paris, regele și marele-maestru reluară discuția.

— Care-i adevărata părere a domniei-tale? îl întrebă Henri.

— Sire, că nu e bine când un rege străin se urcă pe tronul căpătat prin moștenire, fără luptă. Mi-am dat seama de asta, când mi s-a redeschis, de mult ce a trebuit să vorbesc, rana de la gură, rana căpătată în bătălia dată de maiestatea-voastră la Ivry.

— Nu ne putem bizui? întrebă Henri. Nici să ne încredem? Ori să avem măcar unele nădejdi?

— Trebuie să avem mereu grijă să ajutăm rațiunea a izbândi, declară Rosny. Chiar dacă strădania noastră ar fi multă vreme zadarnică, maiestatea-voastră și cu mine știm, din învățătura cu trudă câștigată, că rațiunea lucrează cu soroace mai depărtate decât cei ce sunt împotriva ei și

împotriva firii: aceștia sunt grăbiți, fiindcă sunt slabi.

— Slabi, grăbiți, rosti Henri pentru sine. Și de aceea înclinați să folosească violența.

Anul ce urmă dovedi într-adevăr că slăbiciunea era înclinată să folosească violența. Regele Spaniei făcu regelui Franței propunerea de a încheia o alianță pentru a debarca împreună în Anglia, care urma să fie cucerită, iar toți protestanții trecuți prin sabie. Henri îl înștiință îndată pe regele Iacob. Între timp, Ostende căzu. Spania pierduse sub zidurile eroicului oraș patruzeci de mii de oameni. Când, în sfârșit, generalul biruitor, Ambrosio Spinola, intră în oraș, regele Iacob se sperie foarte. Și, colac peste pupăză, află tot atunci despre planul puterilor de a debarca pe insula lui. Sărmanul avea tot atât de puțină încredere în regele Henri, care îl prevenise cu atâta sinceritate, ca și în el însuși. Iacob primi dar să încheie alianța cu slăbiciunea înclinată spre violență, pe care Henri o respinsese. Amânase mereu semnarea tratatului cu Franța. Dar regelui Spaniei îi trimise în cea mai mare grabă hârtia semnată.

Tot gândul lui era să încerce a ține ursita în loc. Dar față de slăbănogi, care sunt grăbiți și de aceea înclinați spre violență, concesiile nu folosesc la nimic. Spania voia să stăpânească, chiar cu un picior în groapă fiind, voia să biruie, măcar că nu mai avea picătură de sânge în vine, și nu înțelegea să lase din gheare nici cele mai noi jertfe, după cum nu renunța nici la cele mai vechi. Își și trimisese cercetașii și călăii în țara pe care pusese ochii acum. Aceștia erau cuvioșii părinți de sânge englez ai Companiei lui Isus: sub domnia lui Iacob nu se putea aștepta din parte-le nimic bun, în nici un caz să lucreze cu duhul blândeții și nici măcar cu prevedere. Pentru ca să fie ținuți în frâu, ar fi trebuit să aibă de-a face cu un altfel de om. Regele Henri le-a îngăduit și el să se așeze în Franța: de ce, numai Rosny o știe. Parlamentului din Paris, care se

împotrivise, cum se împotrivise multă vreme și edictului de la Nantes, magistraților săi, Henri le răspunse:

— Vă foarte mulțumesc că purtați grija mea și a statului meu. Împotriva iezuiților se ridică două soiuri de oameni: cei ce țin de religia protestantă și acea parte dintre clerici care este incultă și imorală. Sorbona nu-i cunoaște pe cuvioșii părinți, i-a condamnat - și urmarea este că sălile ei de cursuri sunt goale. Toate cugetele alese își îndreaptă acum privirile spre iezuiți și de aceea li se cuvine respect.

Atrăsese astfel luarea-aminte asupra faptului că erau la modă, că aveau succes. Mai departe susținu că iezuiții nici nu aveau o doctrină a uciderii tiranilor. Cei ce ridicaseră mâna împotriva vieții lui, chiar și Chastel, în ciuda mărturisirilor ce le făcuse, nu fuseseră oameni apropiați de părinții iezuiți. În ce măsură credea el însuși toate acestea? Lui Rosny îi mărturisise că voia mai degrabă să-i vadă pe oamenii aceia primejdioși înlăuntrul hotarelor regatului, decât dincolo de hotare, unde căpătau o romantică putere de atracție câștigând în țară învățăcei însuflețiți. Conspirând cu iezuiții, aceștia pot săpa de bună-voie la temeliile statului, până când pulberea așezată de dânșii l-ar arunca în aer. Din moment ce li se îngăduie așezămintele, lucrează la lumina zilei.

— Școlile lor pot sluji de model. E adevărat că-i tratează mai bine pe copiii nobililor. M-au rugat să le las moștenire inima mea, spre a face dintr-însa o relicvă păstrată în biserica lor. Iubiți-mă ca să vă iubesc, cam așa ne înțelegem noi.

Rosny fu de părere că totul era înșelăciune. Nici măcar cei dintâi discipoli ai lui Isus, cu toată nevinovăția lor, n-ar fi fost în stare să se devoteze până într-atât copiilor; e greu de crezut că îndepărtații lor urmași mai au ceva din nevinovăția aceea.

Henri îl numi pe marele-maestru un protestant înrăit; cuvioșii părinți nu făceau altceva decât să ciripească și să

aghezmuiască: păsărele, floricele. Apoi rosti serios:

— Îmi cunosc dușmanii. Membrii Companiei lui Isus sunt agenții puterii mondiale care vrea să mă înghită. Rămâne să le arătăm că eu pot fi mai mare căpcăun. Domnule de Sully, să-mi scoți tunurile și să le plimbi pe străzi.

NEGUȚĂTORUL DE CARNE VIE

Tunurile nu sunt însă mijloace sigure atunci când trădarea se ivește de pretutindeni, sub mereu alte înfățișări. Femeia de care regele avea nevoie și de care nu înțelegea să se lipsească deveni unealta vrăjmașilor săi. La început marchiza se jucase de-a conspirația pentru a da un aer și mai ațâțător farmecelor ei - așa cum dansa în fața iubitului ei ca o șerpoaică până când zvârlea de pe dânsa cel din urmă văl. De când se întorseseră însă anume părinți, nu mai erau îngăduite lucrurile făcute pe jumătate. Mergi până la capăt, frumoaso, ori păzește-te. Vezi că s-ar putea să-ți pierzi capul chiar înaintea regelui. Știi cine suntem noi? Avem multe nume: Spania, Austria, Papa, Împăratul, Banii, Compania lui Isus, și încă astea nu sunt toate. Prin noi îți vorbește, doamnă marchiză, o voință neîntruchipată. Judecata veacului e împotriva popoarelor și deci și împotriva regelui. Fie că înțelegi, fie că nu, trebuie să slujești.

„Cuvioase părinte, vai, ce cumplit! Am crezut că are să meargă multă vreme așa cum a fost până acum: cu joaca, cu dansul. L-am urât fiindcă nu s-a ținut de făgăduiala de a mă lua în căsătorie. Dar priviți-mă: nu sunt în toate mințile. Așa ceva se spune, dar nu se face. Cum? Eu?

Adevărat? Înțeleg, numai că eu… Și dacă m-aș duce acum, pe loc, să-i spun ce propuneri mi-ați făcut? Nu. Să nu mai aud nimic. Uitați ce v-am spus. Vreau să trăiesc. Mă supun, vreau să trăiesc”.

Henriette d’Étrangues împinsese lucrurile prea departe. După căderea Ostendei, neîntruchipata putere mondială o cuprinsese cu totul în mrejele ei și întreaga-i familie dăduse o mână de ajutor destinului necruțător. Mai mult, familia d'Étrangues dădu numele ei conspirației, când aceasta fu descoperită. Mareșalul, un papă-lapte, și criminalu-i fiu d’Auvergne se arătară foarte smeriți la procesul ce urmă; dar Henriette se ținu dârză și vorbi mereu de drepturile ei. Avea făgăduiala regelui: copiii ei erau singurii legitimi. Dacă a vrut să-l ucidă? Ah, doamne! Parcă ce-a știut și ce-a înțeles dânsa? Însuși fratele ei aruncă toată vina asupra Henriettei. Ea boci într-ascuns, dar în fața judecății ceru, mândră, îndurare pentru tatăl ei, ștreangul pentru fratele ei, iar pentru ea însăși numai dreptate.

Dintre toate cerințele ei, „ștreangul” era cea mai izbitoare. Henri, care nu voia să ucidă, căută să pătrundă până-n străfundul sufletului vrăjmașilor săi doborâți. Femeia asta a ținut la el mai mult decât îi plăcuse chiar ei să creadă, în zilele-i bune. Acum, când în sfârșit o mărturisea, într-un chip în care numai el putea s-o înțeleagă, tocmai acum să se rupă legătura lor? Nu. Îl grație dar pe bătrân, îl băgă la închisoare pe fiu, iar pe primejdioasa amantă o trimise la o mânăstire. Bine ar fi fost s-o fi lăsat acolo și s-o uite cu ajutorul alteia. Dar nu izbuti: căci care alta mai avea spiritul ei spumos, batjocoritor, toanele și fanteziile ei, atâta grație în zburdălnicie, arta de a îndrăzni totul, fără a-și pierde demnitatea; care alta mai avea, până la desăvârșire, ceea ce Henri credea că înseamnă spiritul francez?

Ispășise destul: o chemă dar înapoi. Ceea ce făcu, însă,

asupra Henriettei cea mai nefericită impresie cu putință: mai ușor ar fi răbdat părăsirea, decât o dragoste ce nu știa să se stăpânească. Dar Henri nu se mulțumi nici cu atât, ci îi recunoscu copiii. Ce folos, însă? „Delfinul ei”, cum îi spunea Henriette, rămânea tot îndepărtat de la succesiunea la tron. Domnul d’Étrangues trebui să restituie, ca preț al capului său, făgăduiala în scris a regelui de a o lua în căsătorie. Și Henriette de abia acum începu a-l urî cu adevărat pe bărbatul care, cu cât o înălța mai sus, cu atât o umilea mai rău. Căpătă o locuința la Luvru, și din clipa aceea Henri sălășlui sub același acoperământ cu o furie ce nu-și află pereche. Ceilalți inși care-i doreau moartea erau măcar în toate mințile: oricare dintre ei avea mai întâi și întâi conștiința că bântuia o boală, ciuma conjuraților, și dorea moartea unui mare rege numai pentru că se molipsiseră de boala aceea.

Între zidurile Luvrului, unii se urau pe alții: regina, marchiza, cei doi veri ai reginei și necuviincios de frumosul Concini. Dar pitica nevastă a acestuia, sora de lapte, îi întrecea pe toți. Moartea regelui intra în socotelile tuturora, ceea ce nu era totuși un motiv ca ei să-și îngăduie unul altuia să trăiască. În fiecare dimineață se așteptau s-o găsească pe doamna de Verneuil ucisă în patul ei. Regina nu mai știa ce să facă de ciudă că regele poruncise ca bastarzii marchizei să fie crescuți împreună cu copiii ei, ca de altfel și cu odraslele încântătoarei Gabrielle. Regele dorea să-i vadă la un loc pe toți cei din osul lui. Într-o bună zi i se vesti delfinului nașterea unui nou frățior; amanta tatălui născuse încă un copil.

— Ă - ăsta - nu nu-i fra - fratele meu, rosti însă micul bâlbâit.

Delfinul Louis își adora tatăl și îi maimuțărea toate apucăturile proaste; turna vin în supă, nu-și îngrijea îmbrăcămintea. Simțea ceea ce oamenii în vârstă nu voiau să înțeleagă: că tatăl său era o făptură neobișnuită, și un

val de dragoste negrăită încălzea inima copilului. „Regele, tatăl meu!” încât și Louis începu să urască de pe atunci: cel mai mult îi ura pe cavalerii mamei, iar după ei chiar pe dânsa - bineînțeles în răstimpuri, așa cum pot urî copiii, între palma care-i lovea obrazul și sărutarea ce i-o depunea pe mână.

— Domnule *sigisbée* - prinsese din zbor cum li se spunea cavalerilor ce slujeau doamnelor - feriți-vă, domnule *sigisbée*, să intrați la regină. Regele, tatăl meu, e acolo.

Și pentru că frumosul domn începuse să râdă și se încumetase să-l mângâie pe cap, delfinul porunci celui mai apropiat lacheu să-i tragă o bătaie. Se iscă oarecare zarvă, până când gentilomul izbuti s-o șteargă. Regele și regina îl mai zăriră fugind când se iviră în prag. Iar Henri se bucură de pătărania frumosului Concini.

Maria de Medicis își ascundea, din principiu, orice simțământ, dar mai cu seamă simțămintele binevoitoare. Încât delfinul căpătă o lecție usturătoare - deși doamna, mama sa, ar fi trebuit să-l laude mai degrabă. Căci începuse să nu-l mai poată suferi pe Concini, înțelegând, în cele din urmă, că era dusă de nas de sora de lapte, cu ajutorul frumuseții lui; față de sora de lapte avea însă o teamă superstițioasă. Leonora Galigai locuia la mansardă, singură și nevăzută de nimeni, deși gurile rele spuneau că noaptea făcea pe stafia. Toate gândurile îi erau la banii pe care-i strângea cât putea și-i trimitea în patria ei, pentru zile negre. Cei mai potriviți s-o cumpere erau, se înțelege, dușmanii regelui, conspirația neîntruchipată, căreia, în lipsa unui nume mai potrivit, i se spunea „Spania”. Dacă sora ei de lapte n-ar fi fost cumpărată, cu greu ar fi devenit Maria complice la anume fapte. Nu i-ar fi dat ascultare lui Concini dacă acesta n-ar fi fost trimis de Leonora - până la marginea patului, nici un pas mai departe. Dimpotrivă, ar fi uitat în brațele soțului ei misiunile primite de aiurea, n-ar fi rămas multă vreme agenta puterii mondiale împotriva

lui: doar el îi făcea copii frumoși, mai mult: îi închina inima lui.

Ura sporea mereu. Sub acoperiș locuia o nebună, pe care spaima de deochi o făcea de nevăzut. În caturile de dedesubt sălășluiau alături o soție mărginită și cu conștiința încărcată și un soț a cărei iubită ar fi putut fi. Henri i se destăinui lui Rosny:

— E mama delfinului meu și, dacă n-ar fi și regină, mi-ar putea fi singura iubită.

Dar nu puteau ajunge până acolo din pricina conștiinței încărcate și a urii ce sporea mereu. Maria nu-și lăsa soțul să închidă ochii, amărându-l mereu cu al ei *sigisbée*, pe care nu-l mai putea suferi, cu frumosul înfumurat, care acum se îngrășase însă și căpătase un piept ca de femeie, iar, pe deasupra, o mai și costă mulți bani.

— Și pe mine mă costă, răspunse Henri.

— Dă-l afară, îi ceru Maria, tremurând de frică că nu cumva s-o facă.

Căci înfricoșătoarea-i soră de lapte ar fi pârât-o duhovnicului său ar fi blestemat-o să se îmbolnăvească. De otrăvit n-o putea otrăvi ușor, căci fiecare fel de mâncare era gustat de stolnici, în fața tuturor, înainte ca maiestățile-lor să înceapă a îmbuca. Dar regina mânca rareori cu regele: de cele mai multe ori erau certați, și atunci Maria susținea că ar fi pândită de primejdii. Otravă? De la un rege ca ăsta? Toți clătinau din cap. Nimeni nu înțelegea din ce străfunduri urca amărăciunea care i se oprea în gât Mariei și o înăbușea. Nopțile îi erau tulburate de umbrele ucigașilor soțului ei, pe care nu-i cunoștea, dar nici necunoscuți nu-i erau. Când dânsa țipa prin somn, el se trezea speriat.

De multe ori îi era milă de ea: trăia, sărmana, sub teroarea sorei de lapte. Puterea acesteia îi aducea însă lui Henri și anume foloase: înlătura înrâurirea celor doi veri Orsini. Până la urmă, nici Virginio, nici Paolo nu mai

îndrăzniră să intre singuri și fără martori în odaia reginei: nimeni nu mai dădea doi bani pe viața lor. Căci erau niște amanți scoși la pensie și își târau zilele la curte fără rost, deși ar fi vrut să pară primejdioși. Dar se știa că se temeau de domnul Concini, claponul, care nu umbla pe la femei, ci făcea negoț cu ele. Pentru regină avea cumpărători politici, care îi îmbogățeau pe el și pe pitica lui. De la alte doamne lua bani ca să li-l aducă la pat pe rege.

Din partea lui, Henri nu se prea grăbea cu plata. Descoperise, însă, un mijloc de a-l câștiga pe Concini de partea lui. Dacă n-ai cum prinde o inimă nesimțitoare, o poți măcar hrăni cu himere; și regele făcu din Concini un om și mai îngâmfat decât era din fire. Când frumosul izbutea să stoarcă de la hapsâna-i pitică ori chiar de la soția regelui niscai bani, se obrăznicea făcând regelui daruri, cai frumoși, și Henri le primea.

— Sire, ce strașnic cal ați încălecat astăzi!

— E de la domnul Concini.

Și, pe lângă cai, femei. Luvrul era plin de frumoase: una dintre ele dormea chiar deasupra cabinetului regelui. În noaptea aceea, Henri se culcase în patul din cabinet, îndărătul îngrăditurii aurite, dat fiind că regina își încuiase odaia ei cu cheia. Deodată cineva bătu încetișor la ușa cabinetului: Concini.

— Sire, ați făcut doamnei de sus un semn, pe care dânsa, din pricina respectului ce vi-l poartă, s-a prefăcut că nu-l pricepe. Credinciosul maiestății-voastre slujitor i-a deschis ochii, arătându-i norocul care a dat peste dânsa, încât orice pudoare a fost dată la o parte, mulțumită priceputei mele intervenții. Un om ca mine e cel mai bun vraci în treburile de dragoste. Bineînțeles că i se cuvine și un onorariu.

Și întinzând mâna:

— Cât crede maiestatea-voastră că mi se cuvine.

Învoiala se încheie, dar fără bani peșin și regele și

negustorul de carne vie porniră la drum, uniți prin aceeași taină. Femeia care locuia sus era de altfel de acord cu Henri. Doamna de Guercheville, doamnă de onoare a reginei, îi ura pe toți uneltitorii ce se cuibăriseră în palat: pe marchiză, cu răutatea ei neostoită, ca și pe cei doi ticăloși, care n-aveau nimic sfânt în afară de bani. Se tocmise cu josnicul Concini pentru o noapte de dragoste numai spre a arunca praf în ochii lumii; la drept vorbind, dorea tainicul prilej spre a-și descărca sufletul față de rege, și a-i spune tot: secretele reginei și ale sorei de lapte, intrigile puse la cale de aceasta cu prea frumosu-i soț sau de marchiză cu duhovnicul. Doamna de Guercheville îi plăcea regelui, altminteri nici un Concini n-ar fi izbutit să-i deschidă calea norocului. Pentru ca dânsa să vadă bine că el era acolo și își câștigă cinstit răsplata, Concini deschise broasca, căci nici o broască nu i se putea împotrivi; după care îl pofti pe rege să intre, iar el se făcu nevăzut. Și în timp ce regele stătea lângă patul ei, doamna de Guercheville începu să vorbească. Îi păru deșteaptă și supusă. Când mai apoi lui Henri îi trecu prin minte că era și vrednică de a fi dorită, dânsa îi spuse cu un glas puțin tremurător:

— Sire, m-ați uitat. E mult de când v-am poftit la o masă cu multe tacâmuri, dar fără oaspeți. Simțind că sunt slabă și v-aș fi putut ceda, v-am lăsat singur în castelul pustiu. Dar, fugind de dorințele inimii mele, am plâns amarnic. Pe atunci mă numeam La Roche-Guyon. M-ați uitat.

— Dintr-o mie te-aș fi recunoscut! izbucni regele. Te-aș fi făcut altfel doamna de onoare a reginei? La tine, Antoinette, am întâlnit pentru întâia oară virtutea. Și ce aflu acum, că ar fi curs atunci lacrimi pentru mine?

— Sire, rosti doamna de Guercheville, tocmai femeile care vi se refuză sunt cele mai credincioase.

— Înseamnă că mă judeci foarte aspru, îi răspunse Henri, dar se bucura că găsise în Luvru, care avea cu totul

altă faimă, o femeie cu inima curată.

Se făcuse frumoasă: buclele îi erau bine pieptănate, ochii îi scânteiau, cotul pe care se sprijinea era parcă dăltuit în marmură. Deschizătura cămășii de noapte lăsa să se întrevadă farmece ce fremătau, zvâcneau și voiau să renunțe - ceea ce le făcea și mai ispititoare. Regele ținea respectuos o mână a virtuoasei în mâinile sale. Lumânările răspândeau o lumină odihnitoare. Petrecea un ceas plăcut.

Același ceas se vădi, însă, foarte neplăcut pentru Maria de Medicis. Trăgând cu urechea de după ușa pe care o încuiase, regina auzise ce se petrecea în odaia lui Henri. Tertipurile ticălosului Concini nu îngăduiau nici o îndoială. Maria se înșelă numai asupra persoanei către care soțul ei se îndreptă curând. Nici nu-i trecea prin cap că putea să fie virtuoasa Guercheville. Lăsă dar să se scurgă oarecare timp, pentru ca nelegiuita pereche să nu mai poată ascunde adevărata pricină a aflării ei la un loc. Apoi o luă la fugă, pierdu chiar un pantof pe drum, dar nu se mai opri să-l caute în întuneric, și dădu buzna într-o odaie a cărei ușă rămăsese neîncuiată. Marchiza de Verneuil ședea în pat și citea. Surâdea, cartea fiind pesemne hazlie, deși foarte groasă și grea. Marchiza o sprijinea de genunchii ridicați și, pe deasupra lor, ochii jucăuși o salutară pe femeia furioasă: recunoscuse de mult mersul greoi și auzise și pantoful rostogolindu-se.

Dar așteptările îi fură întrecute de intrarea pe care și-o făcu regina, cu zulufii răsuciți pe panglicuțe, cu ochii și mai îndobitociți de furia nestăpânită, cu cărnurile neîncorsetate de femeie pe cale să îmbătrânească, într-o cămașă străvezie, brodată și înflorată ca a unei fetițe nevinovate. Henriette d’Étrangues n-ar fi vrut cu nici un chip să fie altcineva în locul ei.

Când gemând de dorul de a se răzbuna, când trăgând câte un sughiț de plâns, regina umbla de colo până colo, șchiopătând din pricină că era încălțată numai cu un

singur pantof. Dar după ce răsturnă în cele din urmă și paravanul fără a găsi pe cineva îndărătul lui, își propti pumnii în șolduri.

— Unde e? își ceru Maria soțul.

— Cine? întrebă marchiza binevoitoare.

„Cartea! Trebuie să-și fi ascuns capul după terfelogul ăsta!” Și Maria se repezi asupră-i. Foarte serioasă, Henriette o sfătui:

— Luați aminte, doamnă, e în carte, acum începe să vorbească.

Maria clipi din ochi, simți lipsa ochelarilor, dar până la urmă desluși: era cartea unui părinte al bisericii, în limba latină. Și îndată își și auzi soțul, maimuțărit fără cusur de Henriette.

— A preacurvi înseamnă a face și sufletul și trupul praf și pulbere.

Maria se sperie.

— Te-ai apucat acum să faci vrăji, o ocărî. Târfă învățată ce ești!

— Bancheriță burtoasă, îi dădu răspuns Henriette, păstrându-și la prima vedere liniștea și stăpânirea de sine, dar pregătindu-se de fugă la adăpostul cărții groase.

Încât atunci când Maria se repezi s-o pocnească, izbi cu mâinile în perne. Nebuna, însă, țopăia și râdea în locul strâmt dintre pat și perete. Iar când Maria dădu să pună mâna pe dânsa, cealaltă apucă repede ceva de jos și flutură un obiect ce sclipea.

— Ah! făcu Maria. De astea-mi ești. Ai moștenit năravul de la maică-ta, care a înjunghiat un paj.

— Înjunghiem pajii, dar nu doamnele care se respectă - și Henriette făcu iar nevăzut pumnalul. Mama l-a iubit pe Carol al nouălea, înainte de a fi luat-o în căsătorie domnul d’Étrangues. Și dânsa a fost o curtezană tobă de carte. Obârșia mea nu prețuiește mai puțin decât a domniei-tale, doamnă. De altfel avem același soț și fiecare dintre noi își

are delfinul ei. Numai că al meu e cel adevărat.

Și începu goana. Maria, cu toată trupeșia ei, se aruncă peste pat, Henriette, ca o șerpoaică, se strecură pe dedesubt, și începu să țopăie prin odaie.

— Aici sunt! Cine mă prinde? cânta frumoasa, în timp ce Maria abia își trăgea sufletul. Un, doi, numără apoi tânăra. Doamnă, ați fost învinsă.

— Cruță-mă! gâfâi Maria.

Zăcea sleită de puteri, în jilț. Vrăjmașa îi acoperi goliciunea și, plină de o smerită bună-cuviință, îngenunche în fața reginei și-i întinse o cupă de vin.

— Luați, să mai prindeți putere. Din întreg palatul, nimănui nu-i este mai străin gândul de a vă otrăvi, ca mie. M-ați speriat, îmi pierd ușor capul. Maiestatea-voastră și cu mine ne-am putea înțelege, dat fiind că amândouă avem să reproșăm multe regelui.

— Spune-mi ce știi, îi ceru Maria. I se întâmplă ceva acum? Erai trează, așteptai ceva.

Și, deodată, sărmana fu copleșită de presimțiri cumplite. Din străfunduri, căința urca și o strângea de gât. Henriette simțea o plăcere nebună.

— A fost răpit, rosti dânsa blând. În sfârșit. Amândouă am făcut destule pentru a ajunge aici.

— Eu nu! țipă Maria

— Nici eu. Liniștiți-vă, o rugă Henriette. Dar trebuie să avem curajul gândurilor noastre cele mai bine ascunse - amândouă, învățata curtezană și cu atât mai mult regina.

Maria era acum plecată deasupra unuia din brațele jilțului, ținându-și capul în mâini. Trupul îi tresălta puternic, apoi din ce în ce mai puțin, până se liniști de tot.

— Nu e bine să adormiți aici, o rugă glasul ca de băiețandru. Doamnă, acuși e vremea sculării oficiale. Așa cum sunt, cu sufletul și trupul praf și pulbere, am să mă înfățișez spre a vă depune respectele mele.

Regina făcu cale întoarsă, sprijinită de marchiză.

Aceasta găsi și pantoful și i-l puse în picior maiestății-sale.

CE SE PETRECE AICI?

Supraintendentul finanțelor și marele-maestru al artileriei mai căpătă o dregătorie pe lângă cele vechi: aceea a treburilor din afară. Ministru rămânea domnul de Villeroy, care nu trebuia să miroasă că marele-maestru căpătase însărcinarea de a-l supraveghea. Această supraveghere era trebuitoare, însă, dat fiind că Villeroy, deși nu era chiar un trădător ci numai un partizan al alianței cu Spania, n-avea nici un fel de taine față de Curtea din Madrid și nici față de arhiducele de la Bruxelles. Regele și Rosny se înarmau în vederea războiului, deși nu doreau să facă nici un fel de cuceriri. Cum dorea cu tot dinadinsul stăpânitoarea lumii. Putrezind pe picioare, din ce în ce mai puțin în stare să poarte război, Spania turba totuși împotriva păcii. Asemeni celor ce poartă pecetea morții dar își mai fac o dată de cap, zbătându-se peste puterile lor, Spania era lacomă de pământuri, deși avea oricum prea multe. Făcea să mișune spioni prin țările străine și răspândea învățături jignitoare, menite, pasămite, să pună ordine în casa altora; dar era vorba de ordinea unor vremuri trecute, ce se destrăma în chipul cel mai necuviincios chiar la salvatori. Samavolnicia și învățăturile sucite din Germania, după cât se putea prevedea, aveau să ajungă la culme și să degenereze într-un război nesfârșit[1], pe întinsul întregului continent.

[1] Aluzie la *Războiul de 30 de ani*, desfășurat între 1618-1648 și care a cuprins o mare parte a Europei. Cauzele războiului au fost multiple.

Un rege care vrea să orânduiască după cerințele rațiunii regatul său îndestulat nu poate aștepta cu mâinile în sân pe agresorul din slăbiciune și războiul lui, care ar însemna o neînchipuit de îndelungă decădere. Dimpotrivă, i-o ia înainte. O mică împunsătură sparge buboiul. Jan Willlem, ducele de Clèves, Jülich și Berg, n-aveau moștenitori. Dacă murea curând, Habsburg putea să ridice pretenții asupra ținuturilor lui, în care caz feudele imperiale ar fi fost încorporate domeniilor împăratului. Regele Franței vesti, însă, hotărârea sa ca nici Austria, nici Spania să nu pună mâna pe succesiune. Era un avertisment, cel dintâi pe care îl dădea, și Henri se referi și la ceea ce i s-ar fi putut imputa. Nu, nu dorea pentru sine cele trei ducate. Dorea pacea, așa cum o înțelegea el și care se bucura de privilegiul că și popoarele o înțelegeau la fel. Cel mai de seamă lucru este să vrei același lucru pe care-l vor și ele. Toată lumea are de pierdut ori de câștigat câte o fărâmă de fericire. Orișicum, popoarele au privirile ațintite asupra regelui Franței, Henri, și-și măsoară prinții lor după măsura lui. Tocmai din această pricină, chestiunea micilor ducate renane avea să ia mai târziu atât de mari proporții.

Dacă ne întoarcem acum privirea spre ținuturile Spaniei din vecinătate, spre Țările-de-Jos spaniole, vedem domnind acolo un arhiduce și o infantă de care popoarele se îngrozesc. În cinstea infantei a fost îngropată de vie o femeie: de prisos a spune mai multe. În aceste ținuturi, un soi deosebit de mărimi ale acestei lumi n-au descoperit încă prețul vieții omenești: parcă au sărit peste întreg veacul descoperirilor, care a făcut cea mai mare cinste Apusului. Trufia lor se înalță peste mormintele celor îngropați de vii. Dacă ar fi să ne luăm după cele ce se petrec în Țările-de-Jos spaniole, am putea spune că regele Franței e în stare să câștige războiul înainte de a-l începe.

Dintre ele putem aminti conflictul religios dintre catolici și protestanți precum și rivalitatea politică dintre Franța și Imperiul German.

Totuși el dă dovadă, ca totdeauna, de dorința-i de pace, îngrijindu-și mai departe regatul ca pe o grădină; ba, mai mult, mijlocește chiar o înțelegere între Provinciile Unite ale Olandei și vrăjmașul lor de la Bruxelles. Și ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, prințesa de Orania face vizite la Curtea infantei, două doamne de o desăvârșită bună creștere europeană. Cea dintâi înțelege politețea ca o mărturisire și ca o jertfire de sine. Cealaltă respectă ceremonialul și moda, purtând lănțuguri de boabe de aur umplute cu parfumuri; dar jertfirea n-o privește pe dânsa, de jertfit trebuia să-i fie jertfită femeia îngropată de vie: conștiința îi este împăcată. Oameni de soiuri diferite trăiesc astfel deocamdată unii lângă alții la aceeași Curte, iar pe aceleași meleaguri trăiesc laolaltă popoare ce n-au alt nimic comun decât pântecele care cere de mâncare. Regele Franței le dă răgaz, dar se înarmează.

Ce dorește el? Asta-i întrebarea plină de neîncredere, la care Henri nu îngăduie un răspuns limpede, căci în afară mijlocește pacea, iar înăuntru trăiește în bună înțelegere cu iezuiții lui; mai mult, îl ține în slujbă pe ministrul Villeroy, care-i vede cu ochi buni pe spanioli. Da’ uite că s-a întâmplat un incident neplăcut din pricină că domnul de Rosny și-a luat în serios noua-i slujbă. A dat de gol pe un scrib al ministrului Villeroy. Villeroy nu fu învinuit de nimic, dat fiind că nu trebuia dat de gol ca trădător. Totuși, socoti că e mai cuminte ca martorul să fie înlăturat și scribul fu pescuit din Sena, dar nu înecat, ci sugrumat. Curând după aceea sosi și ziua de întâi ianuarie. Rosny se înfățișă cu darurile-i de sărbători, dis de-dimineață, în odaia reginei, unde maiestățile-lor odihneau încă. În odaia slab luminată își rosti urările de fericire și oferi, cum era obiceiul, două pungi pline de piese de aur și argint. Regele luă o pungă. Cum nimeni nu mai întinse mâna după a doua, Rosny o oferi cu tot dinadinsul reginei.

— Doamnă, am adus și maiestății-voastre o pungă.

Dar regina nu-l învrednici cu nici un răspuns, iar Rosny văzu că-i întoarce spatele. Scos din fire, regele ceru:

— Dă-mi-o mie. Nu doarme, e furioasă. Toată noaptea m-a chinuit și nu te-a cruțat nici pe domnia-ta.

După care îl pofti pe bunul slujitor în cabinetul său și se plânse amarnic de Maria, de scenele pe care i le făcea și de firea ei nesuferită. Știau amândoi, se înțelege, că în primul rând lăsau de dorit părerile ei. Se putea face oare ceva ca ele să fie îndreptate? Rosny își dădu sfatul pe ocolite, se arătă nemulțumit de sumele prea mari îndreptate spre casa marchizei. Aceasta îl vizitase la Arsenal și-i făcuse curte: voise să se încredințeze că ministrul avea să-i plătească într-adevăr ceea ce încuviințase regele. După părerea ei, cea dintâi grijă a marelui vistiernic trebuia să fie aceea de a mulțumi cerințele ei. În zadar încercase Rosny să-i arate că regele nu lua tot bănetul acela din buzunarele lui și că negustorii, meșteșugarii, țăranii îl hrăneau și pe el ca și pe toți ceilalți.

— Un singur stăpânitor le ajunge. N-au de loc poftă să mai întrețină și o puzderie de rubedenii, de veri și de amante.

Așa sunaseră, cuvânt cu cuvânt, vorbele pe care Rosny le spusese marchizei și pe care le repetă acum și regelui.

Era o lecție dată lui Henri; amândoi știau că e meritată, dar în același timp știau și că nu putea schimba nimic. Și, totuși, pricinui oarecare supărare între cei doi bărbați care, la toată urma, nu se puteau bizui decât unul pe altul. Duhovnicul Cotton, un iezuit de o naivă șiretenie, îl sperie pe rege cu scăderea popularității. Vina cădea, după Cotton, asupra necruțătorului vistiernic, care strângea fără milă dări nedrepte, nu se gândea decât cum să adune bani și-l împingea pe rege să făptuiască păcatul de moarte al zgârceniei. Lucrul îl tulbură pe Henri, care voia să se bucure de faima că poporul său trăia mai fericit, și nu mai greu. Nu dădu dreptate marchizei sale, care i se plânsese

de ministru; totuși în suflet îi rămase un ghimpe. Încât făcu aspre mustrări în legătură cu gospodărirea finanțelor: de altfel prea bine întemeiate. Prin grija lui Rosny, administrația regelui devenise cinstită și tocmai de aceea neîndurătoare. La ce bun, însă, să folosești cum trebuie veniturile statului, dacă pentru a le strânge ai luat din bătătura familiilor sărace singura lor vacă. O lecție dată lui Rosny: și, din nou, amândoi știură că era meritată, dar zadarnică.

Cotton adulmecă un vânt prielnic, și făgădui mai-marilor lui că regele era acum pregătit să-l alunge pe incoruptibilul protestant, în care caz ar rămâne cu adevărat singur și la cheremul lor. Rosny se apără bătându-și joc de Cotton. Agera lui poliție îi adusese o scrisoare în care duhovnicul punea tot felul de întrebări diavolului; răspunsurile erau date prin gura unei posedate. Rosny publică înșelătoria: aceasta păru copilărească, și hohotele de râs pe care le pricinui făcură să se uite despre ce anume vorbise duhovnicul cu Necuratul. Dar fusese vorba de moartea regelui.

Pentru ca greșeala sa să fie dată uitării, Cotton se răni singur, adică își scrijeli chiar cu mâna lui pielea, lucru pe care Curtea și orașul îl aruncară în spinarea protestantului Rosny. Auzind de asta, Henri alergă la Arsenal și-l îmbrățișă pe bunul său slujitor:

— Chiar dacă ai avea porniri ucigașe, n-ai începe cu iezuitul ăsta prostănac.

Rosny se îndoia de asta, dar folosi momentul prielnic.

— Sire! vorbi el stăruitor. Și maiestatea-voastră și eu ne dăm seama că faptele prostești pot ascunde gânduri serioase.

Henri: — Au vrut să ne despartă: uite un lucru destul de serios.

Rosny: — Gândul lor e la război. Nu în vistiernic au țintit, ci în marele-maestru.

Henri, scăpând înjurătura lui: — Am crezut că de data asta m-am învăluit în nori destul de groși.

Rosny: — Fie că vreți, fie că nu, maiestatea nu poate fi ascunsă de nori și rămâne mereu aceeași. Pare ciudat că din dragostea cea mare ce o purtați Companiei lui Isus, ați îndepărtat pe toți protestanții din preajma maiestății-voastre; până acolo n-a mers nici regele Iacob, iar în maiestatea-voastră au și mai puțină încredere decât în el. Ar părea firesc să căutați împăcarea cu ei.

Henri: — Să fi venit timpul? Protestanții m-au trădat cu Biron.

Rosny: — Uitați asta. Grăbiți-vă. Cine poate ști dacă nu va trebui în curând să vă apere și să vă scape o armată protestantă?

Henri: — Crezi că o să ajungem iar acolo? E drept că partizanii Spaniei se sumețesc și mișună peste tot în jurul meu. Oricum, domnia-ta veghezi asupra lui Villeroy, eu asupra reginei. Despre care nu-ți spun nimic, dar domnia-ta știi mai multe chiar decât știu eu.

Rosny, repede: — Respectul mă oprește să-mi întind cercetările până acolo. Doresc să cred că soția regelui este cuprinsă în măreția lui și că n-are altă grijă decât de a o păstra. De altfel, nici o persoană din Casa sau Curtea maiestății-voastre nu are puterea de a chema dușmanul în țară. Conspiratorul se află în orașul lui, înconjurat de ziduri și turnuri. Are trupe și, la spate, hotare. Cuvântul meu cel din urmă, sire, este: ducele de Bouillon trebuie să fie doborât, trebuie să moară.

Henri: — Domnule de Sully, dacă m-aș lua după domnia-ta, oamenii ar muri prea ușor. Să fie, oare, regina mai înțeleaptă decât domnia-ta? Dânsa, care nu poate să vadă în ochi nici un eretic, pe Bouillon vrea să-l cruțe. Spune și domnia-ta: moartea lui ar fi oare un mijloc de a-i împăca pe protestanți? Biron, a cărui pieire nu mi-am iertat-o încă, n-a fost de-al lor. Bouillon este.

Rosny: — Cu atât mai mult ar dori, dar, să vadă că regele e în plină putere, că mai este încă regele Navarrei. Sire, numai cu îngăduința nu ajungi departe, mai cu seamă când ai de-a face cu hughenoții noștri neînduplecați.

Henri: — Chiar domnia-ta ai spus-o. Dacă cei din La Rochelle ar fi gata să mă lase să intru de bună voie în fortăreața lor, aș face o călătorie într-acolo. Aș pune mâna pe umărul celor mai bătrâni și le-aș aminti de cele dintâi strădanii și fapte ale noastre, ale lor și ale mele, cel mai bun lucru pe care l-am făcut până astăzi.

Ministrul luă cele din urmă cuvinte ale regelui drept o poruncă, pe care o primi prea bucuros. Era gata să treacă la îndeplinirea ei, să alerge la cea dintâi adunare a deputaților protestanți. „Ascultați! Vă vestesc sosirea stăpânitorului nostru. Deși ministru, sunt numai unul de-al vostru, care are, însă bucuria să se afle în apropierea lui și să-l cunoască. Regele nu reneagă nimic, nu se leapădă de nimic, nici de cauza comună, nici de lupta pentru dânsa.”

— …care nu încetează niciodată! rosti Rosny cu glas tunător, de parcă nu s-ar mai fi aflat la Arsenal, în fața unui singur ascultător, ci chiar acolo în orașul Chatellerault, în fața sinodului.

Henri repetă: — Care nu încetează niciodată.

După care își duse degetul la buze. Războiul lui, războiul cel bun, care are să vie înaintea celui nefast. Așteptăm, ne pregătim și tăcem.

Ministrul se îngrijise din vreme și-l înduplecase pe rege să-l numească guvernator al provinciei Poitou: în acest ținut se afla și locul adunării, Chatellerault, și La Rochelle, fortăreața de pe țărmul oceanului. În ziua de cinci iulie a anului 1605, Rosny porni la drum, dar nu chiar singur. Guvernatorul luă cu sine în acea călătorie o mie cinci sute de călăreți, deoarece era hotărât să spună coreligionarilor săi câteva adevăruri neplăcute. Sinodul îl primi cu onorurile cuvenite unui reprezentant al regelui. Rosny nu

crezuse niciodată că hughenoții ar putea deveni trădători. Chiar dacă slăbiciunea firii lor ar fi îngăduit-o, fortărețele lor erau prea puțin puternice și, în temeiul edictului de la Nantes, nu le mai puteau păstra decât puțină vreme.

— N-aveți decât să le mai păstrați liniștiți câtva timp, le arătă ministrul. Pe voi asta vă doare; regelui, însă, nici nu-i pasă. Dar nu mai vrea să audă plângerile voastre, le cunoaște îndeajuns, în timp ce voi planurile lui nu le cunoașteți. Voința lui este, mai cu seamă, să vă feriți de orice fel de negocieri nu numai cu vrăjmașii lui de peste hotare, dar și cu orașe ori seniori din cuprinsul regatului, ale căror uneltiri nu-i pot fi pe plac.

Și Rosny le spuse pe nume - iar pe cel la care toți se gândeau îl rosti în treacăt, printre celelalte, dar hughenoții înțeleseră că venise clipa când trebuiau să se hotărască pentru stăpânitorul și tovarășul lor de totdeauna. Încât încuviințară tot ce trimisul lui, fratele lor întru credință, le ceru.

După adunare însă trimiseră, ce-i drept, la ministru pe cei mai cu vază dintre ei, printre care și pe domnul Philippe de Mornay; acestuia însă Rosny îi trase o strașnică săpuneală, în loc să mai scadă ceva din cele ce cerea regele. Cum? Mornay a întărit atât de mult orașul său Saumur încât numai el poate ține în loc opt mii de soldați? Dar treaba asta n-are nici o noimă - întăriturile n-au tunuri! Mai bine ar fi ca domnii să-și strângă laolaltă trupele! Pentru ca să fie oricând gata!

— Cei mai primejdioși dușmani ai regelui vostru se țin încă ascunși, arătă Rosny.

Se aștepta el, oare, la primejdii mai mari decât cele despre care vorbise în adunare? Să-l mai fi adus și altceva acolo decât conjurația bine cunoscută a lui Bouillon?

Îi lăsă să facă presupuneri. Sigur pentru ei trebuia să fie numai că regele se bizuia pe dânșii în cazul ivirii unei primejdii fără nume, în cazul când o cupă de otravă ar

amorți țara și poporul; la auzul pasului neuitat al regimentelor hughenote, această cupă va trece însă. Și, curios lucru, ministrul neînduplecat, fratele lor întru credință, care venise să le ceară atâtea - să renunțe la privilegiile, la libertățile și chiar la siguranța lor - tocmai el le întări încrederea în rege. Oricât de mult i-ar fi despărțit strădaniile vieții și prilejurile-i pierdute, iată că îl vor avea din nou printre ei, cu chipu-i neschimbător. Vino, Henri! Tot al nostru ești! Fortăreața La Rochelle te primește, și chiar dacă ai aduce cu tine o armată cât de mare, îți deschidem larg porțile și, la nevoie, dărâmam și vreo trei sute de coți din ziduri!

ÎN LA ROCHELLE

O dată cu luna septembrie sosi și regele, și ținutul hughenot răsună de urale puternice, amestecate și cu câte o lacrimă ștearsă pe furiș. Pentru a-l vedea, locuitorii din La Rochelle se suiseră pe acoperișuri, pe arcade și pe catargele din port. Clopotele sunau în cinstea lui și dangătul era cel de odinioară, când venise acolo, cu pletele-i aurii, abia scăpat prin fugă din ghearele bătrânei Catherine. Pe atunci trebuise mai întâi să ia măsura de prevedere de a abjura credința ce-i fusese impusă cu de-a sila și de a trece la credința copilăriei lui - și abia după aceea se înfățișase coreligionarilor. Acum îl primeau, însă, așa cum era, cu tot ce făcuse din el viața, cu care nu poți glumi, cu părul și barba încărunțite înainte de vreme.

— Vântul urgiilor a trecut peste ele, le spuse Henri celor mai vechi tovarăși ai săi, când se așezară mai târziu în sala

cea mare, la cele șaptesprezece mese, fiecare cu câte șaisprezece tacâmuri.

Tânăra generație se minună nespus când văzu în fața ochilor ei chipul acela ca din basme. Uite, ridică paharul, își șterge gura, deschide larg ochii. Sunt ochii care au țintuit în loc vrăjmașul la Ivry, făcându-l să-și plece lăncile până când ai noștri au sărit asupră-i. Sunt ochii care păstrează chipul tuturor supușilor lui, de azi încolo și pe al meu. Și am să fiu și eu acolo, aproape de chipul celei mai frumoase femei care a fost vreodată. A fost hughenotă cum e și el într-ascuns, cu otravă i-au ucis-o pe încântătoarea Gabrielle. În ochii lui dăinuie chipul morților: abia dacă sunt destul de mari și de înnegurați ca să-i cuprindă pe toți cei ce mai trăiesc numai în ei. Noi înșine trăim numai pentru că el a luptat atât de aprig. Așa gândea tânăra generație, care nu se minună. Însă, mai mult decât trebuia, ci se obișnui repede cu chipul acela neobișnuit, lăsă deoparte sfiala, începu să vorbească despre treburile-i de fiecare zi, să se certe și să râdă. Câte unul se mai repezea să-l vadă pe rege de aproape. Cine se încumeta, îi săruta mâna, iar cei mai îndrăzneți îl rugară chiar să le spună câte un cuvânt.

Henri și vechii săi tovarăși se numărară. Erau plini de voie bună, fiindcă se vedeau din nou laolaltă și curgerea vremii îi cruțase; dar se întorceau mereu la morții lor care devin, încetul cu încetul, mai numeroși decât noi, acum când vântul urgiilor ne-a albit părul. Cel din urmă mort dintre hughenoți era domnul de La Trémoille, un om care stârnise într-atât râsul, încât până și amintirea lui i-ar fi putut înveseli. Dar, fiind prieten cu ducele de Bouillon, regele nu-l suferise, și La Trémoille dăduse ortul popii la timp, căci altfel ar fi pățit-o. Trecură deci repede asupra acestui nume. Pentru că așa e viața: după lunga lor despărțire, regele și protestanții săi trebuiră să treacă sub tăcere mulți morți.

Dar cel ce avea mai cu seamă pricini binecuvântate de a îndrepta convorbirea pe un alt făgaș era Agrippa d'Aubigné. Întrebă:

— Există oare morți ori numai absenți?

Și îi încredință că de acolo de unde se află, morții pot da vești despre ei, ba nu încape îndoială că unii se și întorc pe pământ. În ziua când îi căzuse fratele mai tânăr, Agrippa stătea pe niște paie, între doi camarazi, și-și spunea cu glas tare rugăciunea. La cuvintele „și nu ne duce pe noi în ispită" simțise că o mână grea îl lovește de trei ori cu atâta zgomot încât camarazii săi săriseră în picioare și-l priviră.

— Ia mai închină-te o dată, îl sfătuise unul dintre ei, și Agrippa o luase de la capăt, dar când ajunse la aceleași cuvinte ca mai înainte, simțise alte trei lovituri date de mâna fratelui, după cum înțelese mai târziu Agrippa, când îl găsise mort pe câmpul de bătălie.

Henri rosti:

— Agrippa, ești un poet. Nu oricine pierde o ființă scumpă o simte la o leghe depărtare, și cu atât mai puțin la douăzeci.

Și, vorbind așa, se gândea la Gabrielle, la cea din urmă zi când mai fusese încă în viață, iar el îi și plânsese moartea, fără să primească trei lovituri care să-l împingă să zboare către dânsa.

Agrippa, care în treburile supranaturale era totdeauna de partea atotputernicului, spuse:

— Pe căpitanul Atis îl înmormântasem în văzul tuturor, cu onoruri militare. Totuși, noaptea s-a strecurat tiptil, tiptil în patul lui: era rece; și apoi a șters-o din nou pe fereastră. Să hotărască teologii, încheie el, dezamăgit de tăcerea din jur.

Dar Henri tăcea, nu fiindcă ar fi fost înfricoșat; dimpotrivă, băgă de seamă că nu mai era de fel mișcat când i se vorbea despre semne prevestitoare și întâmplări miraculoase, pe care altădată le-ar fi socotit drept

parabole, dacă nu chiar și ceva mai mult. Îl privi pe nevinovatul spadasin care jinduia din tot sufletul după viața veșnică și lua drept adevărate istorisirile cele mai trase de păr, de tare ce se temea de moarte. Dar și conștiința îl muncea pe Agrippa, de aceea simțise de fiecare dată cele trei lovituri când ajungea la cuvintele: „Și nu ne duce pe noi în ispită”.

Vechiul tovarăș de luptă n-ar fi vrut, însă, să se rușineze de ai săi și de aceea râse și arătă că aveau printre ei un teolog; cine altul ar fi fost mai bun decât Philippe Mornay? Henri îl și întrebă pe acesta ce părere avea. Dat fiind, însă, că Mornay nici nu pomeni de stafii ci amănunțit și sârguincios, cum numai un laic ce se îndeletnicea cu știința despre dumnezeu o putea face, începu o dizertație despre viața veșnică. Henri nu-l mai ascultă, ci căzu pe gânduri, cu capul sprijinit în mâini, în timp ce larma ospățului continua.

Apoi privi în juru-i: se afla printre martorii tinereții lui necoapte, într-un oraș plin de credință, printre oameni pe care îi cunoștea de aproape, iar peste capul lui nu era nici un baldachin: „Părelnica întoarcere a unei stări sufletești de mult apuse, căreia, de la depărtarea la care ne aflăm de dânsa, nu-i mai recunoaștem nici curajul nechibzuit, nici slăbiciunile. A trebuit să îmbătrânesc pentru ca jungherul să nu mă mai îngrozească. De abia azi, aici, se dovedește că frica de moarte poate pieri. În ce privește viața veșnică, așteptarea ei începe să-și piardă rostul. Amândouă aceste pierderi, aceea a spaimei de moarte și aceea a nădejdii într-o viață fără sfârșit, sunt întristătoare. Cu cât te străduiești mai mult, cu cât lași în urmă mai multe lucrări neterminate, cu atât devii mai trist și mai lipsit de însuflețire.”

Întors pe jumătate, zări prin fereastră cetățuia portului, unde fusese ca băiețandru de cincisprezece ani, pe vremea iubitei sale mame Jeanne. Era întuneric, valurile se izbeau

cu putere ca și acum, se spărgeau de ziduri, le încălecau și vuietul lor era glasul unor depărtări neștiute; vântul îi aducea mirosul unei alte lumi, despre care se zicea că nu cunoaște ura și silnicia, că nu cunoaște răul. De atunci, navigatorii și coloniștii regelui au ridicat cu adevărat pânzele spre a trece dincolo, au naufragiat și și-au dus traiul pe niște ostroave pustii. Dar cei care se întorc nu se dau bătuți, cer o nouă flotă, de-abia acum încredințați de dreptatea lor, de chemarea lor, și nemaicunoscând frica de naufragii.

„Când nu te mai temi de nimic, înseamnă, însă, că a început coborâșul, cum ne dăm prea bine seama chiar noi. Coborâșul a început pe nesimțite. Când? Am și uitat. Știm numai un singur lucru: lupta în care vom cădea n-are să fie nici pe departe cea din urmă. Ci are să continue și după noi, ca și cum am fi de față. Cred că războiul pentru care mă înarmez e trebuincios. Dacă am să cad, însă, înainte, nu face nimic, soarta mea e să fiu pururea nedesăvârșit. Asta înseamnă să simți, cât îți mai faci încă datoria, că a început coborâșul.”

Și în timp ce Henri contempla și cugeta, ceilalți se simțiră înduioșați de chipul lui - nici ei nu știau de ce. Regele nostru de Navarra - își spuneau unul altuia mutește, fără nici un fel de vorbe care să le tălmăcească simțămintele. Cu părul cărunt s-a întors printre noi. Cel dintâi căruia îi lăcrimară ochii fu Agrippa d’Aubigné. Mornay se opri din cuvântarea sa despre viața veșnică, iar Agrippa se plecă către Henri.

— Sire, când vă văd chipul, încep, ca odinioară, să nu-mi mai cunosc lungul nasului. Vă rog, aveți bunătatea și-mi spuneți: ce v-a îndemnat să mă urâți.

Henri păli, ceea ce le arătă neîndoios că avea să lase simțămintele să vorbească.

— Voi nu știți că m-ați trădat? întrebă el. Și nu v-ați mulțumit numai cu Biron, ci ați înnodat legături până și cu

Bouillon. Cunosc scrisorile pe care le-ați trimis prietenului său de la Trémoille, al cărui glas semăna cu un orăcăit. Dar ăsta a murit și acum orăcăiește și trădează întru veșnicie.

Agrippa îi dădu răspuns:

— Răposatul era nimica toată pe lângă maiestatea-voastră. Sire, de la maiestatea-voastră am învățat în tinerețe să nu-i părăsesc pe cei prigoniți și obidiți.

Drept care Henri îl îmbrățișă pe nevinovatul spadasin și-i spuse:

— Hughenoții au destule virtuți ca să dea din ele și trădătorilor.

În felul acesta, socotelile între regele Henri și protestanți se încheiară; la despărțire, își strânseră mâinile.

În timpul mesei, Mornay fusese zgârcit la vorbă, mulțumindu-se numai cu disertația despre viața de apoi, care îl întristase pe Henri. Acum regele rămăsese singur cu domnul Du Plessis-Mornay în sala ce se golea. Se lăsa amurgul. În pragul ușii, câțiva întârziați întoarseră capetele, pentru cea din urmă oară. E neîndoios că abia de acum încolo vrea regele să dezbată treburile cele mai însemnate: de asta s-a tras în firida unei ferestre, împreună cu vechiu-i sfetnic, cel dintâi dintre protestanți, cel numit papă al hughenoților! Încât și ultimii întârziați dintre cei două sute de comeseni plecară tiptil și traseră încetișor ușa după ei.

Henri îl purtă de mâna pe Philippe până la fereastră, se așeză în fața lui și-i cercetă obrazul îmbătrânit: ce mic pare acum, când fruntea i s-a lățit peste măsură. Ochi de om cu mintea limpede; ne ținem bine, deși am avut și unele purtări nechibzuite ca atunci cu Saint-Phal. Ochii privesc cu înțelepciune, dar sunt înnegurați: de la omul ăsta nu ne mai putem aștepta la îndrăzneli. Când am fost tineri amândoi, regatul meu Navarra, un regat îndoielnic prin așezarea lui, a găsit în el un diplomat iscusit, ale cărui

puteri, izvorând din simțul adevărului, au fost destul de mari spre a-i dovedi pe toți mincinoșii. Timpuri, unde sunteți! Dar tocmai atunci ne temeam mai mult de jungher, cum se tem numai cei ce nu știu încă nimic din viață, sunt dornici să-și vadă isprăvile și mai au încă totul de pierdut:

— Philippe, am ajuns oare destul de departe?

— Sire, atât cât v-a fost hărăzit. Și e bine să vă dați seama că domnul dumnezeu nici nu cere, nici nu îngăduie să facem mai mult.

— Știi, domnule Du Plessis, că lumea se pregătește de un mare război?

— Nu mai fac parte din sfatul maiestății-voastre. Acum înțeleg hotărârile celui de sus mulțumită încercărilor prin care am trecut. Mă ustură răni noi, deschise, iar pe cea din urmă abia am s-o capăt.

Ce tot vorbește omul ăsta în întuneric? Și-a plecat fruntea ca să-și ascundă fața. Apoi, însă, Mornay ridică din nou capul și rosti răspicat:

— Păstrați pacea lumii pentru cât mai aveți de trăit, sire. De îndată ce vi se va curma răsuflarea, veți fi dezlegat de înalta răspundere ce o aveți și aceasta se va întoarce la dumnezeu.

— Asta ar fi totul? întrebă Henri. Asta-i nemurirea de care vorbeai, Philippe? Asta-i viața veșnică?

Și cum nu auzi nici un răspuns, ci numai un oftat, era gata să se depărteze. Dar mai adăugă:

— Ți-ai îmbogățit în chip surprinzător cunoștințele teologice. Vorbești despre dumnezeu într-un chip prea savant și de aceea inima nu-ți mai este plină de el, ca odinioară. Ne-am mai întâlnit astăzi o dată pe pământ, și domnia-ta nu te gândești decât la dialectica veșnică.

— Fiul meu a căzut în asaltul asupra orașului Geldern, rosti Mornay, simplu și limpede.

Henri îl trase la pieptul lui:

— Bietul Mornay!

Mâinile le rămaseră mult timp împreunate. Ochii nu le lăcrimară. Mornay are să-și aștearnă abia mai târziu meditațiile intitulate „Lacrimile”. La drept vorbind el nu mai plângea niciodată, iar Henri numai la prilejuri de mică însemnătate. Clipele hotărâtoare îl găseau înzăuat.

— Singurul fiu al domniei-tale, rosti Henri apăsat.

Și vorbele voiau parcă să spună: la ce-ți mai folosește credința?

Mornay, la fel de simplu:

— Nu mai am acum fecior, și de aceea nu mai am nici nevastă.

— Ce vrei să spui? îl întrebă Henri. Doamna de Mornay a aflat trista veste?

— Nu știe încă nimic, arătă cel lovit de soartă. De abia azi a venit curierul. Și eu trebuie să-i duc vestea: n-are să supraviețuiască. Încât am să fiu despărțit de cele două ființe care m-au ajutat să trăiesc - e oare cu putință să nu ne mai revedem?

— Doar convingerea dumitale e nestrămutată.

— Nu mai e! răspunse Mornay cu glas tare, apoi coborî iar glasul. Charlotte nu numai că are să plece de lângă mine, dar nici n-are să dorească să mai rămână. Sunt plin de temeri că se sfârșește dragostea și cu dânsa totul - mai cu seamă făgăduința vieții veșnice.

— Prietene, n-avem a ne teme de nimic, îl mângâie Henri. Chiar astăzi am aflat acest adevăr și binecuvântez călătoria mea la La Rochelle. Când o veni sfârșitul, un glas are să spună: „Nu murim” - ceea ce are să însemne că ne-am împlinit misiunea pe pământ.

Mornay socoti aceste vorbe drept cele de pe urmă ale regelui, spaima ce-i strânsese sufletul i-o vestise. Se înclină și dădu să plece. Luându-și rămas bun, regele îi porunci:

— Dacă prezicerea se va îndeplini, vreau să cunosc toate amănuntele morții doamnei de Mornay, așternute pe hârtie de domnia-ta.

MULȚUMIREA

Înapoierea regelui vădi adevăratul folos al călătoriei sale. Garnizoana din La Rochelle îl însoți până la următorul oraș întărit al protestanților, iar trupele de acolo ieșiră, la rândul lor, dintre ziduri, pentru a face o altă bucată de drum alături de el. Din toate părțile veneau gentilomi de amândouă credințele, ce nu voiau să piardă prilejul de a-l vedea; în multe locuri trăsura regelui trebuia să înainteze la pas, atât de multă lume se îmbulzea în juru-i. Oamenii se vârau printre șirurile de soldați, spuneau că vor să-l conducă până în capitala lui. Și Henri își tălmăci pentru sine ce voiau să spună. Ei înșiși nu găseau nici tâlcul, nici cuvintele cele mai potrivite.

De abia se înapoie la Paris că și sosi de la Londra vestea despre atentatul împotriva regelui Iacob. Sub palatul Westminster fuseseră îngrămădite mari cantități de pulbere, dar fapta fusese descoperită la timp. Altminteri toți cei adunați acolo, regele, prinții pairi[1]-i, întreg parlamentul ar fi fost sfârtecați; din coroana Angliei n-ar mai fi rămas nimic. Cantitățile uriașe de pulbere ar fi putut dărâma cartiere întregi. Era fapta cea mai criminală din întreg veacul. Dar acum se știa ale cui învățături făceau vremurile atât de tulburi, cine surpa pământul de sub picioare, cine pregătea unelte pentru a arunca pe toți în aer și le strecura în toate țările creștine, atâta vreme cât i se îngăduia s-o facă. Răbdarea popoarelor libere înlesnea uneltirile vrăjmașilor lor - fără să mai punem la socoteală că aceștia aveau pretutindeni complici și că stăpânitorii șovăiau.

Fără vorbă multă, toată lumea fu convinsă că numai

[1] În Anglia, membri ai Camerei lorzilor.

Compania lui Isus săvârșise atentatul, și că în spatele ei se afla Spania; o putere înfrântă, dar care nu era încă zdrobită și nu voia să se astâmpere. Nu se poate deprinde cu rațiunea și cu modestia, și de aceea trece cu atât mai ușor la viclenie și la crimă. Puterea în decădere folosește acum alte detașamente de luptă, alcătuite din ostași ai credinței, dacă cumva virtutea ostășească ori credința e totuna cu a ucide. Iezuitul Mariana a proclamat dreptul de a ucide regii. Învățăceii lui din Anglia s-au dovedit plini de râvnă, nu în ceea ce privește tipărirea cărților, însă. Deși înaintea atentatelor vin cărțile. Regele Henri a fost prost inspirat când a susținut, împotriva magistraților săi, rechemarea părinților iezuiți, spunând că ar fi niște suflete nevinovate.

E adevărat că în Franța „prietenii copiilor" se întrec care mai de care să-și arate dragostea față de cei mici, în timp ce în alte țări, după cele dintâi clipe de groază, cară pulberea în hrube. „Păsărele, floricele", ce suntem noi vinovați dacă Parlamentul puritan are poftă să țină ședințe deasupra butoaielor cu pulbere. Dar dacă regele Franței nu v-ar fi ținut sub supraveghere și v-ar fi lăsat de capul vostru, ca Iacob întâi - ce s-ar fi întâmplat? Dacă s-ar fi certat și mai rău cu protestanții lui și nu s-ar fi înapoiat acum dintr-o călătorie care a fost, la drept vorbind, o trecere în revistă a armatelor sale, ce stau cu arma la picior? După lovitura de la Westminster, ar fi urmat o alta, aici. Prin capitala regelui huruie însă tunurile marelui-maestru.

Henri se așteptase ca Rosny să pice chiar în clipa când primiseră amândoi vestea „complotului pulberei"[1]. Așa

[1] Complotul prafului de pușcă viza aruncarea în aer a clădirii Parlamentului din Londra, uciderea regelui Iacob I și a întregii aristocrații protestante, ceea ce până la urmă nu a reușit. Un grup restrâns a pus la cale un complot, pentru a-i asasina atât pe rege, cât și pe parlamentari, aruncând în aer clădirea Parlamentului în ziua

cum îl cunoștea, cel mai bun slujitor trebuia să-i calce pragul cât de curând, amintindu-i cine îl trimisese spre La Rochelle și cui trebuia să-i aducă mulțumiri că banda de regicizi nu ridica mâna asupră-i. Ziua trecu însă și Rosny nu se ivi. Henri porunci să se întrebe la Arsenal ce-i cu el, dar în așa fel încât marele-maestru să nu simtă. Ministrul lucra ca de obicei. Și Henri gândi: „Ori vrea să mă duc eu la el, ori dorește să-l fac duce și pair. Socotelile limpezi și la timp prezentate se numără printre virtuțile lui. Mulți mi-au salvat însă viața și n-au ajuns nici măcar căpitani. Și eu, la rându-mi, am scos pe mulți din vălmășag și n-am cerut răsplată". În același timp își dădea prea bine seama că era nedrept sau greșea. „Rosny a dat dovadă că are un miros minunat sau, mai bine spus, că știe să vadă departe. Unde ar fi regatul acum, dacă nu i-aș avea alături de mine pe protestanți? Chiar el e cel mai îndărătnic dintre eretici și asta i-a dat și ideea, iar înfăptuirea ei a mers ușor. Totuși Rosny n-a fost niciodată omul hotărârilor îndelung chibzuite, ci un om care știe să șadă pe scaun și să facă socoteli".

Ajuns aici, Henri trebui să recunoască: Rosny s-a schimbat. De când? N-am băgat de seamă, așa cum n-am băgat de seamă îndelunga schimbare ce s-a petrecut cu mine. Rosny a fost incoruptibil, dar foarte grijuliu să-și ia răsplata; și așa a rămas. Și acum, ca totdeauna, îi place să dea lecții: și-a păstrat așijderi gelozia și dorința de a băga spaima în oameni, care deseori trădează mai degrabă micimea sufletului decât un mare caracter. „Cum poți să ajungi totuși, cu toată micimea, un om însemnat? Cum se

ceremoniei de deschidere, 5 noiembrie 1605. Complotul a fost descoperit cu doar câteva ore înainte de punerea sa în aplicare, de către Sir Thomas Knyvet, nobil britanic. S-a descoperit că unul dintre conspiratori, Guy Fawkes, ascunsese 43 de butoaie cu praf de pușcă în pivnițele Parlamentului. El și ceilalți conspiratori au fost arestați, torturați și executați în chip groaznic. Ca urmare a complotului, atitudinea față de catolici s-a înăsprit.

împacă norocul cu meritul? Ai o sută de mii de taleri, domnule de Rosny, dacă dezlegi taina asta. Dar pun rămășag că n-o pricepi mai bine decât mine, Maximilian de Bèthune sau, cum îți place mai mult, duce de Sully. Numele ce ni se dau devin cu atât mai răsunătoare, cu cât este mai mult timpul să ne reculegem.”

În clipa când aflaseră amândoi de „complotul pulberii” Henri se gândise la cel ce era umbra lui, deoarece alcătuiau împreună o pereche și împreună trebuiau să țină piept. Sufletul îi era liniștit: soarta lui Iacob al Angliei nu-l spăimântase de loc și nu simțise nici un fel de teamă. În schimb Maria de Medicis se sperie rău de tot. Se năpusti în cabinetul soțului ei, copleșindu-l de învinuiri atât de nesăbuite, atât de trase de păr, încât nici nu știu bine să le spună în franțuzește.

— V-am prevenit. Acum vă căiți că l-ați trimis pe Rosny în Anglia să încheie alianța.

— Din păcate nu există nici o alianță, îi dădu răspuns Henri.

— Dacă nu cu englezii, apoi cu ceilalți eretici din La Rochelle, țipă Maria. Ereticii sunt pierzania maiestății-voastre și spre pierzanie mergeți. Am știut-o! se trădă dânsa.

Spre norocul ei, fusese însă nevoită să se oprească, fiind cuprinsă de o sfârșeală. Altminteri, cine știe câte ar mai fi mărturisit. De aceea, cum își vine în fire, o dată cu conștiința pe chipul ei se iviră și semnele conștiinței încărcate. Mai era încă foarte slăbită, ori voia să pară slăbită; abia vorbea:

— Sire, gândiți-vă la osânda cerească. Cuvioșii părinți se străduiesc din tot sufletul să vă ferească de ea.

— O știu foarte bine, încuviință Henri pentru a liniști femeia.

Și era chiar cu adevărat încredințat că beciurile umplute cu pulbere nu se datorau de fel vreunui educator spiritual.

Când regele se pregăti, însă, să se culce - în seara aceea voia să doarmă în patul de paradă și odaia era plină de curteni care îi înfățișau omagiile lor; oricine avea dreptul s-o facă se grăbea să asiste la culcarea suveranului, căruia, vădit, norocul îi surâdea - tocmai atunci sosi și marele-maestru. Îi întrecea în înălțime pe toți curtenii care stăteau cu spinările încovoiate. Henri îl văzu și făcu semn tuturor celorlalți să plece. După care dădu deoparte îngrăditura aurită și-l duse de mână pe marele-maestru în cabinetul lui.

— Dacă nu mă înșel, avem treabă.

Rosny adusese într-o mapă ceea ce lucrase peste zi: felurite hârtii, dar toate aveau o legătură, mai mult sau mai puțin strânsă, cu „complotul pulberii”. Trimișii regelui din întreaga Europă, cei de pe lângă Sublima Poartă ca și cei de pe lângă Papa, primeau instrucțiuni anume alcătuite asupra felului cum trebuiau să vorbească despre „complotul pulberii”. Instrucțiunile se deosebeau unele de altele, dar toate urmăreau să zugrăvească în culori cât mai vii o unică primejdie, să facă să se simtă mirosul pulberii, dacă nu chiar al pucioasei și al cazanului cu smoală.

Numai trimișii regelui pe lângă prinții, republicile și orașele libere protestante urmau să vorbească fără ocol și să pună punctul pe *i*. Împăratul, regele Spaniei, arhiducii de la Bruxelles, fără să-l mai punem la socoteală pe marele duce al Florenței și alte mărimi ale banului ce țin de colosul universal cu picioare de lut, toți laolaltă pun la cale dezlănțuirea războiului. Țelul lor, știut de toată lumea, cu care se și fălesc, este nimicirea libertății de conștiință: nu vor să mai îngăduie nici idei libere, nici state libere. Dovada cea mai bună: atentatul încercat împotriva coroanei Angliei. Fiecare să-și însemne în Biblia pe care o citește dimineața că aceeași soartă îl pândește și pe el. Urmau pasajele din sfânta scriptură care, după îndemnul lui Rosny, trebuiau subliniate față de stăpânitorii

protestanți.

Și le mai arătă: creștinătatea are un rege, unul singur care poate ridica sabia și n-o mânuiește pentru folosul lui ori numai pentru foloase lumești. Către el se îndreaptă privirile popoarelor, care se și află pe jumătate în război; dar războiul se va întinde în întreg Occidentul și va aduce pentru multă vreme nenorociri fără seamăn. Sunteți preveniți, luați aminte. Și ne izbăvește de cel rău! Trimișii regelui trebuiau să se folosească de toate graiurile, de acela al religiei, ca și de acela al ostașilor, de acela al poporului ca și de felul de a vorbi al diplomaților. Henri lăsă totul deoparte și citi de două ori ciorna unei scrisori către regele Iacob.

— Domnule de Sully, îl amenință. Ciudat fel de a-i arăta bucuria ce o simt pentru că a scăpat cu viață.

— Sire, acum ori niciodată trebuie să dobândim alianța.

— Și pentru a o dobândi, el trebuie, fiindcă așa vrei domnia-ta, să-i spânzure pe iezuiții lui? Șterge asta, pentru că tot n-ar face-o, și nu mi-ar ierta că am făcut să-i iasă la iveală slăbiciunea.

Rosny dădu să se împotrivească. Dar se răzgândi și rosti numai:

— Aveți dreptate. Regii se cunosc între ei. Ce mă încumet eu!

Henri îl privi. „Uite un Rosny care începe să cunoască umilința. Nu m-aș fi așteptat, tocmai acum!”

— În anume privințe dai dovadă unei puteri de a prevedea viitorul pe care n-o are nici un rege, îi spuse Henri cu toată seriozitatea. Nu numai Iacob și coroana lui au scăpat dintr-o mare primejdie.

Ministrul își îndreptă spinarea și deveni încă o dată ceea ce fusese în tinerețele lui, omul de piatră de pe frontonul catedralei. Și, în același timp, roși. Henri îl privi mirat. De câte ori îl văzuse schimbându-și culorile feței se întâmplase pe neașteptate, din pricina furiei. De data asta,

sângele se răspândi încet, pe sub pielea care rămăsese subțire și străvezie, în culorile nourașilor amurgului. Ia te uită, Rosny se rușinează că a scăpat viața regelui și se sfiește să primească mulțumiri. În așa măsură deveniseră amândoi o pereche. Până și mulțumirile nu-și mai aveau locul între ei.

— Să proslăvim bunătatea lui dumnezeu, rosti Henri. Fiecare la el acasă! adăugă apoi. Ziua a fost lungă, ai lucrat mult, iar eu mă pot odihni în patul meu, m-ai scutit de patul de paradă.

Și-și însoți prietenul până-n prag.

SĂ NU TE TEMI!

Proaste vremuri pentru trădători. Pentru întâia oară de când începuse această domnie neobișnuită, ea era întâmpinată cu urale nu numai la zile mari și fără ca mulțimea să știe prea bine de ce. O majoritate statornică îl urma acum pe neobișnuitul rege. Și nu se mulțumea numai cu atât, ci i-o lua și înainte. Oriunde se ivea, regele era primit cu strigătul: „La hotar!” Cu toate că Henri nu suflase nici o vorbă despre asta.

În timpul acelui an, ca și al celor următori, avu destule pricini să se întristeze, dar și fericirea îi zâmbi arătându-i noi mărturii de bunăvoință. Îi șoptea la ureche: „Ai lucrat așa cum au vrut țara și poporul, căci altfel n-ar striga acum: «La hotar!” pentru a apăra statul pe care tu l-ai făurit. Tu ai făurit pentru ei statul: dar cine te-a făurit pe tine? Pe lângă dumnezeu, și poporul.” Așa-i șoptea fericirea la ureche.

Henri nu pomenea niciodată de război. Clocotul scârbei obștești față de ucigași, strigătele cerând răzbunarea trădării îi dovedeau, însă, că regatul începea să înțeleagă că era singura putere ce se putea împotrivi celor ce învrăjbeau popoarele. Dar și înflorirea regatului - n-o uitați, e un spin în ochii multora. Primejdioase mai cu seamă pentru asupritori - trebuie să știți - sunt însă îngăduința noastră, respectul nostru față de conștiința oamenilor și față de viața lor. Ele nu sunt încă desăvârșite, dar umanitarismul nostru înseamnă cea mai grea jignire pentru niște puteri ce nu-și pot îngădui să-l urmeze și care nici n-au descoperit, de altminteri, valoarea omului. Henri nu voia să ia armele imediat, folosindu-se de prilejul nerușinatului atentat care pentru cei mai mulți însemnase prima scânteie de înțelegere. Există în Europa și alte popoare ce au de cucerit ori de apărat o fărâmă de fericire - împreună cu noi, dacă au să se încredințeze de chemarea noastră. De aici și propaganda pe care o începu atunci regele Franței printre popoare, continuând-o timp de patru ani, dintre care al patrulea, însă, se vădi de prisos, căci după aceea n-avea să mai urmeze un altul pentru el.

Rosny nu făcea atâtea ocoluri; în tot acest timp, mintea lui lucra de parcă armatele trebuiau să pornească chiar a doua zi. Iar totodată înrâurea opinia publică, în înțelegere cu regele, dar cu mai puțină fereală. Observatorii străini asemuiau manifestele ce chemau Europa să se ridice pentru cauza dreaptă a regelui Franței cu proclamațiile lipite pe zidurile Parisului și-și dădeau seama că erau scrise de aceeași mână. Nici proclamațiile, nici manifestele nu erau, însă, recunoscute de autorul lor și poliția le îndepărta după ce toată lumea avea destul timp să le citească. Pulberea ce nu se aprinsese în pivnițele Westminster-ului era folosită până la ultimul fir împotriva celor ce o îngrămădiseră acolo pentru a-l arunca în aer pe regele Iacob. Ea slujea acum pentru a-i despărți pe

potrivnicii regelui Henri de cei ce-i ațâțau, iar aceștia din urmă se vedeau făcuți cu ou și cu oțet de către Rosny, dacă el era cumva autorul foilor volante.

Părintele Cotton izbucni în hohote de plâns, în timp ce-l spovedea pe rege, rugându-l să-i mărturisească ce punea la cale împotriva bisericii. „Nimic”, îi dădu răspuns Henri. Dăduse doar destule mărturii de supusă ascultare către Papă. Întrucât privea Compania lui Isus, pe care el însuși o rechemase în țară, pomeni de cuvintele părintelui Ignațiu, de care își amintea ca prin vis. Făptura de lângă patul lui îi spusese: Nu Ordinul lor hotăra dacă un rege trebuie să moară, nu doctrina și nici mai-marii lor - îl încredințase făptura de lângă pat - ci marea mulțime a oamenilor, conștiința lor.

Ei? Cum stăm cu conștiința marii mulțimi după atentatul împotriva regelui Iacob? Ce hotărăște această conștiință? Niște necunoscuți, a căror urmă se pierde în mulțimea ce cugetă la fel cu ei, tipăresc învinuiri împotriva iezuiților și a soților lor lumești. Aceste învinuiri sunt întâmpinate cu urale mânioase de mulțimile fără număr.

— Să fim bine înțeleși, zise Henri. Eu nu le încuviințez. Pentru mine, cuvioșii părinți rămân niște suflete neprihănite, deși e foarte cu putință ca o seamă de fanatici să pătrundă în ordinele cele mai disciplinate. Asta era și părerea părintelui Ignațiu din care cauză cred că întâmplările din Anglia nici nu l-au prea mirat. În ce mă privește, mărturisesc că ieri noapte m-am culcat cu o femeie care nu era soția mea.

Și regele-și primi iertarea păcatelor din partea plângărețului Cotton. Dar se iviră și alte chemări tipărite, menite să preschimbe majoritatea regelui într-o minoritate. Erau și ele lipite pe zidurile caselor, la adăpostul întunericului, dar oricât de neînfrânat îl sfidau pe domnul de Rosny și cu toate că jignirile aduse regelui săreau în ochi, poliția parcă nici nu le vedea.

Pe zidul aceleiași biserici se putea vedea lipită o foaie al cărei autor era socotit ministrul, alături de alta ce nu putea fi scrisă decât de vrăjmașii acestuia. Către amiază, straja orașului o sfâșia pe cea dintâi. Atacurile împotriva treburilor casnice ale regelui puteau fi, însă, citite în voie mai departe.

Partida vrăjmașă nu cuteza să-l învinovățească de gânduri războinice: era prea târziu pentru asta. De câte ori regele trecea călare prin mulțime, i se strigă: „La hotar!” - încât Henri prefera să umble pe jos, în straie ponosite, singur și necunoscut. Cu care prilej auzi lucruri ce nu erau menite urechilor lui, dar care-i puteau fi folositoare. În primul rând: avem un mare rege. După care oamenii își împărtășeau ce știau ei înșiși despre el, ori aflaseră din citite, cele din urmă întărindu-le pe cele dintâi. În al doilea rând, însă, se spunea un lucru pe care partida potrivnică îl putea susține negru pe alb, știind că nu va fi dată de minciună de nimeni și nici chiar de Henri: și anume că regele era un biet soț înșelat. Sub același acoperiș cu el adăpostește odrasla Habsburgilor, care ne urăște pe toți, dar, mai mult decât pe noi toți, pe el. Luvrul, palatul lui, e plin de ibovnici de-ai ei, trădători până la unul; dar și amantele lui îl trădează, ca să nu mai vorbim de coarnele pe care i le pun. Sora de lapte a reginei călărește pe mătură, ca o adevărată vrăjitoare. Conjurații îl împresoară din toate părțile.

Cei mai mulți răspundeau: „Cu atât mai rău. Trebuie să fim uniți, să ne unim chiar și cu protestanții. E adevărat că nu-i prea putem înghiți, încăpățânați și neîndurători cum sunt, și mai se și uită de sus la noi, de parcă ar fi coborâți cu hârzobul din cer. Dar de data asta regele are nevoie de ei și trebuie să-i răbdăm pe afurisiții de eretici, chiar dacă din pricina lor ar fi să se abată asupră-ne veșnica osândă. Regatul e mai presus de orice. Regele nostru Henri l-a făcut așa cum e acum. Ferească sfântul să ajungem a-i

plânge de milă regelui.” Grele timpuri pentru trădători! Când Henri își trimise marele-maestru împotriva lui Bouillon, nimeni nu mișcă un deget să-l ajute pe răzvrătit și, mai puțin decât toți, cei de-o credință cu el. Regina, Villeroy și, ceilalți prieteni ai Spaniei îl sfătuiră însă să-l cruțe pe Bouillon. Și, într-adevăr, nu i se tăie capul ca lui Biron, căci împrejurările îngăduiau acum să fie iertat. Atâta numai că în orașul lui, Sedan, fu înscăunat un guvernator hughenot.

Cei puțini nu închinară totuși steagul. Înlăuntrul țării aveau de partea lor pe cei mai bogați seniori, iar în sânul creștinătății, privită ca un întreg, credeau că alcătuiesc majoritatea. Și din nou, ca în vremea Ligii, cei puțini își arătară colții: din amvon porneau îndemnuri la răzvrătire, pe străzile capitalei curgea sânge; protestanții trebuiau să se ferească a umbla prin locuri singuratice unde îi pândea moartea. Doamnele din casa Guise se întrecură pe ele însele, punând la cale alaiuri de femei pocăite ce umblau cu picioarele goale și cu cununi de spini pe cap, după tipicul cunoscut și răsuflat. Cu toate acestea, văzându-le, lumea plângea, căci femeile ce se jertfesc storc oricând lacrimi. În gura mare, se cerea răzbunare:

— Până când o să mai rămână printre noi afurisitul?

Cel afurisit era regele. Iar întrebarea care se punea era: până când?

Nu te teme! Regele îngădui deschiderea unei biserici protestante la numai două leghe de porțile Parisului, în loc de cele patru prescrise. Se auziră plângeri furioase, dar Henri își bătu joc:

— Să ia toți aminte că de azi înainte sunt până acolo patru leghe și nu două.

Și dobândi recunoașterea înjumătățirii distanței, printr-o spânzurătoare înălțată pe drumul ce ducea spre biserică. Încât cu toții văzură acum: hughenotul care flămânzise pe vremuri capitala, care jefuise și dăduse foc mahalalelor ei,

începea să se poarte ca un rege. Și totuși, cei mai mulți erau de partea lui, căci regatul nu rămăsese pe loc și nici mintea oamenilor. Ba majoritatea adunată în juru-i spori chiar cu o seamă de oameni din rândurile minorității, pe măsură ce creștea și asprimea lui. Căci numai o toleranță ce devine aspră îi poate convinge pe îndărătnici. E drept, însă, că cei mai îndărătnici dintre îndărătnici cad atunci pradă unei pofte de a ucide, ce nu mai ține seama de nimic. Și în vremea aceea regele scăpă de mai multe ori de jungherul ce voia să-l răpună.

În același timp, regina era o nenorocită care nici măcar nu înțelegea cât de sfâșiat îi e sufletul: dorea și să-l vadă mort și, totodată, se temea că și-ar putea pierde viața. Făcea soțului scandaluri din pricină că odrasla ei era crescută împreună cu bastarzii lui, dar și pentru că stăruiau plângerile partidei spaniole, mai cu seamă privitoare la alianța cu Anglia. În sfârșit, Henri ajunsese să încheie această alianță, așa că două puteri garantau de acum înainte libertatea Olandei. Înapoindu-se de la Sedan, Rosny nimeri la palat tocmai când Maria ridica mâna să-l lovească pe rege. Îi opri mâna și rosti:

— Doamnă, se poate plăti cu capul.

E un lucru pe care Maria n-are să i-l ierte niciodată. N-are decât să vegheze mult și bine să nu se clintească un fir de păr din capul stăpânului lui. Când, în cele din urmă, cel ucis are să fie adus la Luvru și trupu-i neînsuflețit are să fie întins în cabinetul lui, tot Rosny are să fie vinovat că n-a vegheat de ajuns; ce, suntem nemuritori? Acum, însă, mai putea prinde mâna Mariei și-i putea spune: „Se poate plăti cu capul”. Henri își mângâie nevasta înspăimântată.

— Doamnă, rosti el, marele-maestru seamănă groaza în vrăjmașii mei. Dar e cel mai bun prieten al domniei-tale și al meu. Îl numesc duce de Sully.

Așa se petrecu numirea. Dar cel mai mult o supără pe Maria prilejul ales de Henri spre a o vesti.

La una dintre marile ei primiri, care urmă curând după asta, regina nu îngădui ducelui de Sully să-i adreseze cuvântul. Înainte ca el să fi putut deschide gura, regina se sculă de pe jilț și făcu chiar câțiva pași în întâmpinarea unui oaspete străin. Acesta nu părea să aibă vreo însemnătate, dar regina știa că era agentul secret al generalului iezuiților. De altfel și Sully îl ținea sub supraveghere.

Omul ce nu părea să aibă vreo însemnătate îi șopti ceva supărat și regina îi ascultă dojana, nădăjduind că nimeni nu trage cu urechea:

— Călcați în picioare regulile de conduită pe care ar trebui să le respectați, ieșindu-mi în întâmpinare de parcă aș avea vreo însemnătate și trezind astfel bănuielile protestanților. Cu atât mai mult sunteți dar datoare să dați ascultare poruncii al cărei purtător sunt. Veți pune să se toarne în bronz statuia călare a regelui. Acest monument, semn al unei trufii ce nici măcar nu caută să se ascundă, va trebui așezat în așa fel încât să poată fi văzut din toate părțile: vederea lui va spori dragostea poporului. Dar, mai cu seamă, monumentul ridicat unui om în viață va mărturisi că evlavioasa noastră fiică se îngrijește din timp de slava veșnică a regelui și dorește ca el să fie nemuritor.

Aceste cuvinte, și ceea ce ele nu spuneau, erau prea greu de înțeles pentru Maria; au să mai treacă vreo câțiva ani până când va fi destul de coaptă spre a le pricepe. Cu toate acestea, îndeplini porunca primită și, ca semn al bunăvoinței lui, generalul iezuiților îi dărui o masă de scris chinezească. După câtăva vreme, monumentul fu gata să fie așezat la locul ce-i fusese menit: pe Podul Nou, construit chiar de către rege. Când acesta văzu lucrările de la capul podului - taina și surpriza fuseseră cu grijă ascunse, dar până la urmă nu se putea să nu dea cu ochii de lucrări - porunci, fără multă vorbă, ca ele să fie oprite. Maria vărsă lacrimi, se mânie, se îmbolnăvi, lipsi de la

primirile făcute soliilor străine, primiri care aveau o însemnătate mai mare ca oricând pentru planurile regelui. Așa încât Henri trebui să dea înapoi. Cu o condiție însă: nici o serbare, nici o inscripție. Monumentul întrupează un comandant de oști roman, după cum și arată. Numai că, din păcate, trăsăturile feții semănau foarte mult cu ale lui.

Se împliniseră două săptămâni de când monumentul fusese așezat pe înaltul soclu, fără a purta vreun nume; mulțimea se îmbulzea fără încetare în juru-i. Nici un călăreț și nici o trăsură n-ar fi cutezat s-o silească să le facă loc: în aer plutea un duh de răzvrătire. Mulțimea cerea inscripția; mulți erau gata s-o sape chiar cu mâna lor, unii pentru a-l slăvi, alții pentru a-și vărsa ura ce i-o purtau. Străjerii regelui vegheau, însă, mai cu seamă în timpul nopții. Risipiți printre cei ce se îmbulzeau în jurul monumentului, oamenii regelui se jurau că statuia nu-l întrupa pe el. Ce, nasul ăsta e al lui? Nasul regelui îi atârna până peste buze! Și gura lui e strâmbă. Doar n-avem un rege prea frumos.

Da, dar ar vrea să arate așa, răspundeau gurile rele. Ehei! să aibă el o statură de erou ca ăsta! N-ar mai fi încornorat, n-ar mai fi un bătrân stricat. Nu ne-ar mai prigoni credința și nu s-ar mai teme să facă război. La care cei ce erau de părerea dimpotrivă ar fi trebuit să arate că nu regele, ci ei înșiși doriseră mereu și mereu să vadă izbucnind războiul. Dar uitau s-o facă, fiindcă adevărul nu prea e îngăduit în dezbaterile obștei, ca să nu mai vorbim că e chiar primejdios. Încât încercau mai degrabă să facă mulțimea să râdă pe socoteala iezuiților, căci predicile înflorite, pline de drăgălășenie și de haz ale cuvioșilor părinți, care plăceau Curții, nu erau înțelese de oamenii de rând.

Și taman când să se împlinească două săptămâni de la ridicarea monumentului, se nimeri și un nebun în mulțimea care se îmbulzea acolo. Lătra ca un câine la calul

călărețului de bronz; mai întâi îi înjurase pe rând, când pe iezuiți, când pe rege, după cum i se năzărise, iar acum lătra lângă soclu și lumea îl împinsese în față, ca să se mai veselească. Socotind că lătratu-i era mai înțelept decât vorbele celorlalți, străjerii elvețieni îl lăsaseră în voia lui. Pe neașteptate însă, nebunul se cățăra pe soclu și se agăță de un picior al statuii. Apoi, pentru ca să fie la înălțimea eroului în armură, se ridică în picioare și strigă că și el e hughenot și vrea să cheme mânia lui dumnezeu asupra capitalei.

Lucru care îi izbuti destul de bine. Ochii îi ardeau cumplit, glasu-i dogit aducea cu un croncănit și mulțimea văzu fără mare greutate: un corb în amvon. Părere întărită și de mantia neagră care fâlfâia în jurul nebunului. Ghearele îi apucau ceva în depărtare, acolo unde ceilalți nu deslușeau nimic; dar ochii scânteietori ai smintitului zăriseră, pe cineva. Și își îndreptă spre un anume loc, aflat dincolo de mulțimea de gură-cască, blestemele cu care-i spurca pe rege, pe prietenii săi, pe vrăjmași și întreaga-i stăpânire. Însuși diavolul părea a predica sub chipul ereticului. Străjerii elvețieni, de uluiți ce erau, nu înțelegeau ce îndruga nebunul. Încât până să se gândească să-l dea jos, nebunul și făcuse o săritură printre cei înghesuiți și se strecurase printre picioare, lătrând.

Se ridică acolo unde mulțimea începea să se rărească. Apucă de mantie pe cineva care dădea să se depărteze. Propria-i mantie era larg desfăcută și cei din spate n-apucară să vadă când înșfăcă un jungher și-l ținu, preț de-o clipă, pe rege sub amenințarea lui. Dar privirea regelui sfredeli cu atâta putere ochii nebunului, încât bicisnicul trebui să-i plece. După aceea nu mai fu nevoie de prea mare osteneală spre a-i smulge pumnalul.

La un semn al regelui i se aduse calul. Palid era domnul de Bassompierre, nu regele, care, din șa, ochi două călugărițe ce jucaseră cu multă dibăcie, în alaiurile lor,

rolul de femei prigonite. Cu multă amabilitate Bassompierre le transmise rugămintea regelui: să fie bune și să-l roage pe duhovnicul lor să-l alunge pe necuratul din omul stăpânit de el.

Câțiva inși, care puseseră mâna pe ucigaș, se împotriviră, însă, cu glas tare. Să fie adus medicul - și dacă se vădea că nebunia era numai prefăcătorie, ștreangul! Asta cereau pentru ucigaș, în uralele celor din jur, care își treceau jungherul din mână-n mână. Căci regele nu era omul care să facă o taină din atentatul săvârșit asupră-i. Ci de-a călare, rosti:

— Oameni buni, ați văzut multe în viața voastră. Aflați acum că există și diavoli mișei, ce mărturisesc adevărul când o zbughesc din cei în care s-au vârât. Ăsta mai cu seamă va trebui să-și dezvăluie minciunile în fața tuturor, pentru ca toți cei ce au urechi de auzit să audă că născocite sunt prigonirile mele împotriva credinței voastre și presupusa mea dorință de a mă război și zvonul că aș fi încornorat.

Ceea ce pricinui un râs zdravăn; încruntat era numai oșteanul de bronz, cu trăsăturile regelui. Henri își îndemnă calul. Iar mulțimea îi strigă din urmă:

— N-ai grijă, mărturisește diavolul. Altfel are de-a face cu noi.

Regele dădu pinteni calului și se depărtă, galopând pe malul fluviului. Să nu te temi!

VESTIREA

După ce doamna de Mornay află că singuru-i fiu căzuse,

domnul de Mornay își desfăcu brațele, gata s-o prindă pe aceea ce avea să cadă în nesimțire. Dar nu era nevoie, doamna de Mornay rămase neclintită. Și rosti:

— Dragul meu, eram pregătită. Nu degeaba a fost crescut fiul nostru pentru meșteșugul armelor. Pe bună dreptate ai hotărât că încă de la nouă ani să știe nu numai să vorbească latinește și grecește, ci să ducă și felul de trai al atletului, pentru ca să poată împinge lumea pe un făgaș mai bun, în loc să fie stricat de ea.

Glasul îi era șters, deși încordarea voinței îl făcea hotărât. Privirea îi alunecă peste chipul domnului de Mornay; vederea lui ar fi făcut-o să-și piardă stăpânirea de sine. Mornay abia izbuti să șoptească:

— *Utinam feliciori saeculo natus*.[1] Și acum? Unde-i veacul fericit? Unde-i feciorul nostru, născut pentru el?

Dar soția îi opri întrebările ce vădeau că-și pierduse curajul, spunând că niște părinți cum erau ei trebuiau să se socotească mulțumiți, căci copilul lor își urmase și-și sfârșise drumu-i pe acest pământ spre slava celui de sus.

— Philippe al nostru intrase în al douăzeci și șaptelea an, mai apucă să spună, după care glasul n-o mai ajută.

Și domnul de Mornay o sprijini până la masă în jurul căreia își petrecuseră atâtea seri vorbind mereu despre Philippe de Mornay des Beauves, feciorul lor. Cum încă la frageda vârstă de treisprezece ani luase parte, alături de părintele său, la asediul fortăreței Rochefort, trecând prin cea dintâi încercare ce trebuia să-l pregătească pentru meșteșugul căruia îi era menit. Cum, la cincisprezece ani, prințesa de Orania îl luase în casa ei, căci Olanda oferea unui tânăr protestant toate înlesnirile ce și le putea dori spre a învăța și a se căli. Cum apoi pornise să vadă lumea. Iar regele își arătase dorința de a-l avea în preajmă-i. Dar Mornay socotise că fiul său nu trebuie să cunoască prea de

[1] Deie domnul să se nască într-un veac mai fericit. (lat.)

timpuriu năravurile Curții.

El însuși își desăvârșise, în tinerețe, învățătura prin călătorii, făcute mai întâi ca surghiunit și apoi ca diplomat. Surghiunul îi dăruise soția și feciorul. Și tot el îl învrednicise să-și pună cei mai buni douăzeci și cinci de ani ai vieții în slujba regelui. Voise ca fiul său să aibă toate foloasele ce le dă cunoașterea Europei, fără a cunoaște, însă, singurătatea celui ce nu se sprijină pe ocrotirea unui stat. Fiul plecase și el în Anglia, ca odinioară părintele său, dar nu fără un ban în pungă, umilit și cunoscând taina nedreptății. Iar bătrânii, stând serile în jurul mesei, se bucuraseră de primirea făcută tânărului des Beauves, gentilom cu deprinderi atletice și plin de cunoștințe umaniste, în cea mai înaltă societate a Londrei. Apoi părintele îl trimisese la târgul din Frankfurt ca să deprindă învățătura economiei; îl îndemnase să viziteze Saxonia și Boemia, să asculte prelegerile la vestita Universitate din Padua; dar din Veneția îl chemase îndărăt, trimițându-l în Țările-de-Jos, spre a lua armele și a apăra dreptul unui popor și libertatea conștiinței.

Nu războiul ridicase atunci piedici în calea, ce se vestea strălucită, a începătorului, ci disputele teologice ale părintelui, care chemaseră asupră-i dizgrația regelui, din care pricină și feciorul avu de suferit. Dar și împrejurările se vădiră potrivnice. Abia îngăduise regele domnului des Beauves să pună în picioare un regiment împotriva Savoiei că se și încheie pacea. Și din nou trecură trei ani, în care timp amărăciunea îl otrăvi pe bătrân, iar nerăbdarea îl măcină pe fecior. Regele spusese:

— Des Beauves nu mai e așa de tânăr - are patruzeci de ani: douăzeci de când s-a născut și alți douăzeci puși în spinare de învățăturile tatălui său.

Sătul până peste cap să stea degeaba, Philippe se înrolă încă o dată ca voluntar în Olanda, unde își află moartea.

— La douăzeci și șapte de ani, rosti doamna de Mornay

către soțul ei, care ședea în față-i. Dar nu prea de timpuriu, de vreme ce așa a vrut cel de sus. Nici un om nu trăiește prea puțin, fie că viața-i se sfârșește la vârsta pe care a avut-o Philippe, fie că mai trăiește încă treizeci de ani.

Amintise astfel chiar de vârsta ei, și domnul de Mornay băgă de seamă că nu mai era atât de plină de smerenie ca mai înainte. De-aceea o dojeni.

— Scumpa mea, draga mea, acum e acum, Dumnezeu ne pune la încercare, să vadă dacă credem cu adevărat în el și-i dăm ascultare. El a făcut-o, noi n-avem decât să tăcem.

Și doamna de Mornay se învălui într-adevăr în tăcere, iar în cele treizeci de zile care urmară până când căzu la pat nu mai pomeni, nici măcar cu o vorbă, de încercarea căreia îi făcea față. Purtă doliul, așa cum se cuvenea, dar fără nici o exagerare. Și pentru că adevărată-i stare sufletească nu găsea nici o altă ieșire, răbufni prin chinurile bolii care, de data asta, nu mai găsiră alinare. La drept vorbind, doamna de Mornay suferea încă din tinerețe de această boală, căreia îi căzuse pradă după anume neînțelegeri avute cu slujitorii Domnului, din pricina unor slăbiciuni omenești. Treptat, ajunsese să nu mai poată despărți bătăile de inimă și celelalte semne ale bolii de treburile politice și de conducerea oamenilor. O femeie de seama ei nu se putea da în lături de la împlinirea îndatoririlor pe care le avea, iar doamna de Mornay și le împlinea deopotrivă cu autoritate și cu dibăcie. Avea deseori prilejul să dea dovadă de aceste însușiri în timpul călătoriilor soțului ei, care se resemnase în schimb s-o regăsească, de fiece dată, greu bolnavă. Și lucrurile merseră atât de departe încât, deși își punea toată nădejdea în cel-de-sus, domnul de Mornay începu să se încreadă și în medicină. Ajunse să cunoască, în regatul pe care-l străbătea în lung și în lat, cel mai depărtat colțișor unde era de găsit vreun vraci. Îl citi și pe Paracelsus și trimise din drum suferindei leacurile pe

care vestitul medic le recomanda în asemenea cazuri: ulei de vitriol și de coralii și esență de mărgăritare.

Înainte vreme leacurile îi mai ușuraseră boala. Acum, însă, nici măcar răvașul scris de însuși regele nu izbuti s-o mângâie, fie și pentru un ceas măcar, de pierderea fiului. Cu atât mai puțin o mângâiară dar celelalte mărturii de compătimire, oricât de multe sau venite din partea unor persoane ca prințul Mauriciu, domnii de Villeroy, Rohan, Bouillon sau doamnele de la Trémoïlle și ducesa de Zweibrücken. Încerca o cumplită durere la gândul că fiul n-avea să mai primească niciodată scrisoarea în care îl povățuise ca o mamă să urmeze pilda părintelui său. Și domnul de Mornay o găsi pe sărmana mamă silindu-se, zadarnic, să mai adauge un cuvânt la scrisoare.

— Știu că nu e bine, îi spuse dânsa. Durerile mă înspăimântă. Dar am să-l găsesc iar, am să-l găsesc curând, acolo unde nu mai simțim beteșugurile trupului.

Cu aceste cuvinte se trădase însă: voia să moară ca să fie împreună cu feciorul ei. La început își ascunsese acest gând sub doliu-i măsurat.

Iar după ce-l rosti, căzu la pat și nu se mai sculă. Domnul de Mornay își dădu seama că se scutise cu de la sine putere de datoria de a trăi, de care nimeni nu ne poate despovăra. Nu cuteză, însă, să-i amintească de această datorie: chipul unei făpturi ce nu mai vrea să întârzie pe acest tărâm și i-a și uitat pe cei din jur ne face sfielnici. Perdelele de lână ale patului ei obișnuit erau trase de tot, afară numai de o crăpătură mică prin care mâna atârna pală-cenușie, ca omătul căzut de mai multe nopți, dar cu vine umflate și foarte albastre. Numai după mâna aceea și se puteau ghici toate durerile trupului și ale sufletului, chiar dacă nu s-ar fi auzit gemetele suferindei. Domnul de Mornay stătea ca o umbră străină lipit de peretele gol, spoit cu var, fără nici o podoabă: în mijlocul peretelui, crucea era neagră ca și veșmintele lui. Doamna

de Mornay nu suferise niciodată în odaia ei decât pereți spoiți cu var, ca în templele protestante. Destul trebuia să zăbovească prin încăperi bogate, pline de podoabe, unde o chemau îndatoririle rangului. Măcar încăperea aceea intimă, unde putea fi cu adevărat ea însăși, să nu aibă altă podoabă decât strălucirea renunțării.

Într-un rând își chemă soțul și-l întrebă stăruitoare ce hotărâseră medicii. Dacă era adevărat că nu trebuia să se mai gândească decât să se înfățișeze celui de sus. Cu durere în suflet, el încuviință că primejdia era mare. Dumnezeu e, însă, atotputernic, o să ne rugăm să-ți cruțe viața. Doamna de Mornay aflase astfel ceea ce voia să știe: nu încăpea nici o îndoială că avea să moară și se bucura de asta fără să se ascundă, ba își redobândi pe dată și puterea de a-și împlini cele din urmă îndatoriri. Hotărî chipul cum trebuia încunoștințată familia și ce anume avea să moștenească fiece slujitor. Îl chemă pe pastorul Bouchereau și alese singură pasajele din Biblie pe care dorea să i le citească, mai cu seamă psalmi, dar ascultă rareori până la sfârșit: mai avea prea multe de făcut. Trebuia să insufle curaj oamenilor casei, îngenuncheați în jurul patului ei. Trebuia să dea de știre cu glas răspicat că avea încredere în iertarea celui-de-sus și încrederea ei se rezemă pe făgăduințele Evangheliei.

Dar, cu toată evlavia-i fără de istov, starea i se înrăutăți tot mai mult, pe când, cuprinsă de o cumplită spaimă, chemă mântuirea. Cu răsuflarea tăiată, chinuită necruțător de friguri și de nădușeli, își smulse în cele din urmă boneta din cap. Și peste bietul chip schimonosit, pe care nădușeala curgea șiroaie, i se revărsară pletele, de un blond roșcat încă, amestecat cu șuvițe albe. Din pricina lor începuseră odinioară rătăcirile acestei vieți, urmate apoi de osândele alese de ea însăși și degenerate acum până într-atât, încât cei de față se înfricoșară și se strecurară afară. Slujitorii se făcură nevăzuți unul câte unul, iar

pastorul îl sfătui pe domnul de Mornay să ceară medicului ceva s-o adoarmă; chiar el plecă să-l trimită.

Bolnava auzise vorbele pastorului și începu să se plângă că adormirea întârzie prea mult. Suferise destul, mai mult decât o țineau puterile. Nu mai voia să știe de răbdare și de umilință, părea să creadă că o muribundă nu mai are nevoie de aceste virtuți.

— Vreau să rămân singură cu dumnezeu, porunci soțului, care îi ștergea fața de nădușeală.

La care domnul de Mornay îi dădu răspuns chemând-o cu glas tare pe nume și rugând-o să-și vină în fire.

— Nu poți ajunge în fața celui de sus oricând poftești, o mustră el. Trebuie să lupți pentru cea din urmă fărâmă de viață, așa a lăsat domnul, și poate că tocmai clipele de pe urmă hotărăsc asupra mântuirii veșnice.

În același timp îi aminti de primejdia de moarte din care scăpase maiestatea-sa mulțumită îndurării celui de sus și propriei dârzenii. Un mare rege, cum creștinătatea n-a mai cunoscut de cinci sute de ani, a lepădat deodată spaima înrădăcinată în sufletul omului și s-a apucat să lucreze, fără să-i pese de nimic, ca în anii tinereții, deși în lucrările sale se simte și înțelepciunea bătrâneții. Vezi? Cea din urmă fărâmă de viață hotărăște mântuirea veșnică.

Doamna de Mornay fu atât de tulburată de cutezătoarea asemuire cu maiestatea, încât încetă să mai gâfâie și păru să fi uitat dintr-o dată de toate durerile. Se ridică în capul oaselor, își îmbrățișă soțul și-l încredință că dorea să îndure totul împreună cu el, că nu se mai gândea să dea bir cu fugiții.

— Fiul nostru a luptat până când a căzut. N-am nevoie de nici un narcotic care să mă ajute să adorm pentru vecie fără durere. Oprește-l pe medic în drum, scumpul meu, îi ceru dânsa și capul îi căzu din nou pe pernă din pricina durerilor.

Demnul de Mornay îi împlini dorința. Dar în timp ce în

bibliotecă vestea medicului că bolnava se simțea mai bine și nu mai avea nevoie de ajutorul său, din odaia ei începură să se audă iar gâfâielile și gemetele. Doctorul dădu să se repeadă într-acolo, dar domnul de Mornay i se așeză în cale. Nu putea cu nici un chip desluși unui om pe care-l știa necredincios de ce muribunda nu voia să primească din mâna lui leacul ce i-ar fi ușurat moartea. Drept care domnul de Mornay se și alese cu o privire de neîncredere, ca de altminteri și rafturile cu cărți asupra cărora oaspetele nepoftit aruncă repede o ochire, de parcă acolo ar fi fost ascunse lucruri neîngăduite. Și, cu adevărat, ochii lui le-ar fi putut afla, erau tratatele ce fuseseră condamnate de Parlament și care făcuseră să se abată asupra autorului lor dizgrația regelui. Dar domnul de Mornay se vădi a nu avea nici un dram măcar din curajul ce o însuflețea pe muribunda de alături, își sprijini spatele de tomurile ce-l puteau pune în primejdie, le împinse mai la fund și-l înduplecă pe medic să părăsească repede casa. Îi spuse că în odaia de alături se afla un oaspete de seamă ce nu voia să fie stingherit.

Argumentul lui putea prea bine află crezare, căci doamna de Mornay începuse să vorbească. Vorbea întretăiat, la început limba i se mai împleticea:

— Doamne! Te cunosc! Se pregătește o serbare. Intră muzica. Vin oaspeții, e o lumină mare. Se apropie stăpânul casei.

Soțul ei aruncă o privire în odaia în care începuse să se întunece. Zadarnic însă: nu-l văzu pe stăpânul casei și se simți înstrăinat, sărăcit și ghici numai de departe răspunsurile ce urmară.

— În casa ta, o, doamne, sunt multe sălașuri. Primește-mă și pe mine!

— Dar ce-ai făcut?

— Am plecat în surghiun pentru că te-am slujit pe tine. M-am căit de iscusința mea lumească și chinurile

conștiinței mi-au dat boala asta de inimă ce nu are leac.

— Nu uita de fapta cea mai bună.

— Ți-am dat copilul meu, doamne. Mi-am apărat soțul chiar și împotriva regelui.

— Nu uita cea din urmă faptă.

— Ah! Despre asta e vorba? Am vrut să rabd durerea fără a căuta alinare, până ai să vii tu.

— Ești primită. Bucură-te de serbarea mea.

În clipa aceea muribunda nu mai simțea fără doar și poate nici un fel de durere, și nici măcar bătăile inimii; își redobândi întreaga răsuflare și se simți în stare să cânte, să țină încetișor isonul muzicii pe care o auzea, un cor de glasuri și instrumente.

Privitorul neluat în seamă izbuti să înțeleagă doar atât: că toți cei ce se aflau la serbare erau de bună seamă tineri, căci și soția-i întinerise, judecând după sunetele pe care le scotea din piept. El însă se simți bătrân, mult prea ostenit pentru serbare; încât nici nu izbuti să facă o mișcare când se auzi chemat. Soția îi striga: „Philippe!” - cu glasul pur și proaspăt, cu gingășia neștiutoare a începutului vieții. Nicicând n-o cunoscuse așa, căci se întâlniseră în surghiun.

— Philippe! se auzi iar glasul plin de bucurie și atunci domnul de Mornay înțelese: își strângea la piept feciorul.

Când nevasta-i tăcu, intră în odaia ei ținând în mână un sfeșnic. Și ce văzu la flacăra lumânărilor? Pe soția sa iar tânără după atâta amar de vreme. Cugetul îi era cum nu se poate mai limpede, iar chipul ciudat de frumos. Și soția îi șopti:

— Totul s-a sfârșit. Fii tare, fii dârz, nu te lăsa abătut. Fericirea vine în pragul mormântului.

Fu ultimul ei suspin; iar pentru a-l scoate, își închise singură ochii, care rămaseră apoi închiși. Fericirea vine în pragul mormântului și după aceea nu se mai întâmplă nimic. Maiestatea-voastră a avut dreptate să respingă

dialectica veșniciei. Cu atât mai mult îl puteți crede pe cel ce a auzit, a văzut și, dând ascultare înaltei porunci, o vestește.

VIII. MARELE PLAN

CUVINTE CĂTRE STRĂINI

Când veniră elvețienii să reînnoiască alianța, regele, ca niciodată până atunci, îmbrăcă straie scumpe, strălucitoare. Solii, în drum spre capitala regatului, poposiseră în mai multe locuri și fuseseră găzduiți cu mare cinste și falā mai cu seamă de domnul de Villeroy. La Paris, pentru a-i întâmpina, regimentul de gardă fu înșiruit de la palat până în strada Saint-Honoré. Pe scara principală a palatului stăteau de o parte și de alta, treaptă de treaptă, ostași. Elvețienii pășiră printre ei entuziasmați. În marele salon al Luvrului dădură apoi cu ochii de scoțieni, care închipuiau de-a dreapta și de-a stânga un gard viu. Li se arăta astfel că regele Franței avea armate alcătuite deopotrivă din francezi și din străini. Elvețienii nu-i erau deci singurii prieteni.

Dar îi erau prieteni foarte vechi, de care îl legau bătăliile purtate împreună, tratatele și un negoț înfloritor. În războiul din urmă, dus împotriva Savoiei, regele apărase orașul Geneva, aflat lângă hotarul Franței. Acum le ieși în întâmpinare ducele de Montpensier, cu o suită aleasă, iar contele de Soissons le ură bun sosit. În anticamera regelui îi aștepta prințul de Condé, care îi însoți până în fața tronului. Maiestatea-sa se sculă în picioare și își scoase pălăria dinaintea lor. Avea o pălărie neagră, tivită cu alb și împodobită cu o agrafă de diamante atât de scumpă, că nici nu putea fi prețuită; dar și mai multe diamante îi străluceau pe eșarfă. Elvețienii i-ar fi sărutat mâna regelui chiar și numai de dragul acestei bogății nemaipomenite,

fără a mai ține seama și de alte pricini. Regele stătea cu mâna dreaptă întinsă pe lângă trup, dar atingea cu stânga umărul fiecărui elvețian care i-o săruta, ceea ce stârnea nespusă bucurie.

Purtător de cuvânt era un anume Sager, avocat din Berna. Pe tălmaciul îl făcea amiralul de Vic, dat fiind că un marinar cunoaște mai bine decât alții graiurile străine ori, cu oarecare trudă, le poate ghici tâlcul. Regele le răspunse scurt, dar nespus de frumos, și elvețienii se simțiră în al nouălea cer. La nenumăratele serbări date apoi în cinstea lor, numai cardinalul Parisului nu se înfățișă, sub cuvânt că printre elvețieni se aflau mulți eretici. Regele își bătu joc de el. Și porunci cu atât mai vârtos să se împodobească sărbătorește biserica Notre-Dame. O prea frumoasă liturghie se ținu în lăcașul sfintei fecioare, iar elvețienii, călcând pe covoare turcești și pe altele țesute cu crini, jurară încă o dată regelui să-i păstreze încercata lor credință. În timpul cântărilor se auziră bubuind și tunurile domnului de Rosny, de la Arsenal.

Elvețienii fură ospătați cu mâncare și cu băutură ca nici o altă solie străină. Văzându-i atât de trufași, Curtea Franței înțelese că nici un fel de onoruri n-ar putea înlocui pentru ei bunătățile pivniței și ale bucătăriei. Oamenii aceia ciudați, cu fețe roșii și dosuri lătărețe, păreau niște poloboace mari umplute ochi de soții lui Bacchus. Așadar îi așezară pe elvețieni la masa regelui într-un șir lung, după rangul și dregătoria ce o aveau. Iar în fața fiecăruia dintre ei potriviră câte un vrednic comesean, tot domni de neam mare. Trâmbițele, flautele și alte instrumente ațâțară tot mai tare petrecerea; încât închinară multe ceasuri la rând în sănătatea regelui, a reginei, a delfinului, a alianței, și apoi iar pentru nașterea ușoară a reginei și așa mai departe.

Maiestățile-lor luară masa singure, într-o altă încăpere, dar după ce sfârșiră de mâncat se înfățișară oaspeților.

Regina se opri în prag, voia numai să vadă de câte ori erau în stare să ridice paharul oamenii aceia. Dar regele bău cu ei, se minună de un confederat care avea burta înfășurată și îl îndemnă pe un bătrân de o sută de ani să povestească despre bătăliile de demult ale moșilor și strămoșilor lui. Elvețienii rămaseră astfel pe poziții timp de cinci ceasuri, după care, ghiftuiți și mulțumiți, plecară să se culce. Și în timp ce sforăiau, se odihniră și tunurile de la Arsenal.

Așa se petrecură lucrurile cu elvețienii, care erau prieteni vechi, aproape niște supuși. Dar în aceeași vreme și Lübeck, oraș de pe țărmurile Mării Baltice, căpetenia puternicei confederații Hansa[1], trimise la Curtea Franței o solie alcătuită din primarul Reuter, consilierul West, o seamă de negustători bogați și juriști pricepuți, întovărășită de o gardă călare și de diecii primăriei, care urmau caleștile domnilor în căruțe neacoperite. Țelul hanseaților era să dobândească privilegii comerciale din partea Spaniei. Peste un timp, la Madrid, li se și acordară aceste privilegii mai cu seamă fiindcă făcuseră în primul rând o vizită regelui Franței, ceea ce pentru alții era pricină de mare îngrijorare.

Solia pornise la drum către sfârșitul lui noiembrie, în 1606 și umblase, umblase până când în sfârșit ajunsese la capătul călătoriei și la douăzeci și nouă ianuarie anul următor fu primită de regele Henri. Străinilor de la miazănoapte li se arătă însă un cu totul alt rege, în haine simple fără nici o podoabă. Până și Luvrul își domoli strălucirea. Ostașii din regimentul de gardă închipuiră garduri vii, dar la primire luară parte mai mult pastori și

[1] Hansa, confederație a aproximativ nouăzeci de orașe, în frunte cu Lübeckul, înființată în secolul al XIII-lea. Luptând împotriva Danemarcei și Norvegiei a devenit, după pacea de la Stralsund din 1370, cea mai mare putere comercială din Nord. Prin secolul al XVI-lea a început să-și piardă importanța, iar în secolul al XVII-lea s-a destrămat.

consilieri ai Parlamentului decât gentilomi. Tratativele se purtară în latinește. Nici pomeneală de liturghie și cu atât mai puțin de desfătarea urechilor ori de alte petreceri. Noii oaspeți, spre deosebire de cei dinaintea lor, aveau fețe tăbăcite, aspre, erau ciolănoși, uscați, vorbeau tărăgănat și păreau a nu ști ce-i râsul.

Fețele lor lunguiețe, barbișoanele, portul cernit, coleretele încrețite și late din jurul gâtului, coloanele de aur roșietic de pe pieptul consilierilor te duceau cu gândul la spanioli; da, erau un fel de spanioli inabordabili de la celălalt capăt al continentului. Regele, calcând rar, cu pași măsurați, se apropie de ei, îi întreabă rând pe rând cum îi cheamă, le reține numele ca și înfățișarea. Întinde tuturora mâna, dar nu se așteaptă câtuși de puțin să i-o sărute careva. După aceea, trăgându-se la oarecare distanță, face un semn și dă a înțelege că mai-marele lor poate începe a cuvânta. Acesta, primarul Reuter, fiind nededat cu felul de a vorbi al Curților, spune de-a dreptul că un cumplit război amenință creștinătatea. Un război care va nimici negoțul, va paraliza, mai ales flota din Lübeck și va face ca religia reformată să sufere noi prigoniri. De altfel au și început să se arate semne de prigoană, așa după cum și drumurile de negoț au devenit nesigure, atât pe mare cât și pe uscat. Hansa își dă seama că toate tulburările din lume sunt pricinuite de imperiul habsburgic, care nesocotește atât credința rațională în Dumnezeu, cât și schimbul pașnic de mărfuri. Din ignoranță, dintr-o falsă râvnă religioasă, ca urmare a nesocotirii drepturilor naturale ale oamenilor de a face comerț liber și a se bucura de libertatea conștiinței, sceleratul de Habsburg împinge omenirea la război - dar acest război va însemna și sfârșitul lui, rosti Reuter și pentru întâia oară ridică glasul și-și umflă pieptul, de îi zurui colanul de aur.

Regele îl privea fără să clipească. Știa că omului i se spunea „magnificența voastră”, și că era căpetenia unei

republici cu nemăsurat mai multă putere decât întindere. „A făcut o călătorie lungă și știe, se înțelege, și de ce a făcut-o, își zicea Henri. După ce își va sfârși cuvântarea, cum trebuie oare să-i răspund? Până unde pot să merg cu răspunsul? În primul rând, am să-i spun că nu doresc războiul.”

Primarul aminti regelui de un tratat pe care-l încheiase cu Hansa în urmă cu trei ani. Ținta acestui tratat fusese atunci apărarea comună împotriva piraților. Căci în apele de la miazănoapte își făceau de cap corsari englezi. Între timp însă, năpasta fusese înlăturată mulțumită alianței dintre regele Franței și cel al Angliei. Așadar acum nu întâmplătoare tâlharii pe mare îndemnau orașele Hansei să-și trimită solii la vestitul stăpânitor al Franței, ci marele său plan pentru mântuirea creștinătății, de care auziseră. Învingând depărtările, marele plan al regelui Franței răzbătea peste tot, chiar dacă rapoartele diplomaților nu pomeneau nimic despre el și ceea ce se știa aducea mai mult cu un zvon. „Care sunt gândurile regelui, dorește el să ne împărtășească ceva din planurile sale?” întrebă Reuter fără ocol.

Henri privi mai întâi înapoi, spre cei doi dregători care se aflau îndărătul lui, în stânga amiralul de Vic, în dreapta Rosny. Amândoi aveau chipuri de ostași, împietrite, care numai când primesc ordine se însuflețesc. Așadar trebuia să se descurce singur. În timp ce lua în sinea sa hotărâri, stătea cu ochii mari căscați privindu-l țintă pe străin între sprâncene. Își pusese anume pantofi cu tocuri neobișnuit de înalte. Dar nu asta îl făcea să se poată măsura în înălțime cu oaspeții veniți din depărtări, ci trupul lui drept și mlădiu, capul înălțat cu mândrie, ochii în care se citea că nu știe ce-i frica.

Dădu să vorbească, deschise gura, dar o închise iar. Așteptare, tăcere. Regele se gândea că a înțeles foarte bine latineasca tărăgănată a primarului, măcar că avea o

rezonanță cu totul diferită de aceea rostită de un francez, și se întreba care să fi fost pricina. Deodată îi scăpă vechea sudalmă din ținutul lui de baștină: găsise explicația. „Ia-ți într-ajutor dialectul latin din Pirinei! își zise. Folosește și întorsăturile clasice, dacă se poate, dar bizuie-te pe limba vorbită prin locurile tale de baștină. Doar așa au să te înțeleagă!” Și începu:

— Urez bun-venit magnificenței voastre. Sunt încredințat că numeroșii trimiși ai mult vestitei voastre confederații au făcut această istovitoare călătorie mânați de sentimente prietenești. Și eu vă împărtășesc sentimentele. Domniile-voastre urâți războiul care amenință creștinătatea și o încolțește din toate părțile. Nici eu nu vreau război.

Aici regele se opri. Făcu un semn să se aducă scaune, dar solii rămaseră în picioare în așteptarea însemnatelor comunicări pe care se așteptau să le audă. Și Henri repetă cu un glas neobișnuit, care îi aminti deodată de acela al multiubitei sale mame, Jeanne:

— Eu nu vreau război. Războiul nu trebuie să nimicească libertățile domniilor-voastre, nici să primejduiască acest regat. „Ne mântuiește de cel rău!” asta-i rugăciunea noastră și ea va găsi ascultare la cel atotputernic, pentru că și noi suntem puternici. Amiralul de Vic a făcut să se audă în țările de la miazănoapte cuvântul meu; știți dar că sunt aici și veghez. Trimisul meu de Vic, v-a spus că port sabia nu spre propriu-mi folos ori numai pentru foloase lumești. Sunt destul de puternic, dar nu doresc războiul, chiar dacă alții îl ațâță.

„E a treia oară că le-o spun, se gândi Henri. De trei ori e destul.”

— Și să știți că am nu numai cea mai mare armată, dar și multe corăbii bune. Iar sprijinul meu de căpetenie sunt aliații pe care-i am în toată lumea. Statele, ca și oamenii, sunt de partea aceluia care le făgăduiește mântuirea, și eu

mă simt în stare să-mi țin făgăduiala. Dintre toți aliații mei n-am să vă pomenesc decât de Olanda, o republică ca și a voastră, și de confederația helvetică, o confederație asemănătoare cu a voastră.

De Papa nu aminti și nici de alții cu care căzuse la învoială; protestanții din Lübeck cunoșteau fără îndoială aceste înțelegeri, dar și lor le era mai la îndemână să treacă sub tăcere o seamă de nume. Cu glas răspicat aminti în schimb de Anglia, de Veneția, și iar de Olanda, de Scandinavia, de prinții protestanți din Germania, Boemia, Ungaria.

— Vedeți dar că n-am stat cu mâinile în sân! - și rosti aceste cuvinte, ca și cele ce urmară, cu glas hotărât, cuprinzând cu privirea întreaga solie, pe magnificența sa ca și pe cei ce-l însoțeau. Laolaltă, aliații mei au și mai mulți soldați decât mine; nicicând nu s-au mai văzut în Europa oști atât de puternice, ca să nu mai vorbesc de numărul și puterea tunurilor mele. Marele-maestru al artileriei, ducele de Sully, are să vi le arate, ca și tezaurul meu de război în bani peșin cum, cu greu s-ar mai putea găsi altul pe lume. Toate astea sunt menite în primul rând să-l înfricoșeze pe năvălitor și să statornicească pacea, de vreme ce pentru a o dobândi nu s-a găsit încă alt mijloc decât o neîndoielnică precumpănire a forțelor.

După aceea Henri coborî glasul și începu pe neașteptate a se destăinui străinilor, căci îi socotea oameni cu scaun la cap și în stare să păstreze o taină. Iar dacă ar fi trăncănit totuși careva, n-ar fi făcut decât să mai adauge o istorie uimitoare la atâtea altele care circulau pe seama lui.

— Cu înțelepciunea domniilor-voastre înțelegeți desigur marele meu plan. Socoteala e că o pace dobândită numai prin înarmări costă mai mult decât face. Domniile-voastre sunteți neguțători, dar și noi ne pricepem la socoteli; domnul duce de Sully nu-i de fel mai prejos decât domniile-voastre în această privință. Pacea își merită prețul dacă nu

numai noi trebuie să-l plătim, ci toate statele creștine laolaltă. Eu și aliații mei le vom convinge pe toate că pentru folosul și siguranța lor nu e nimic mai potrivit decât o ligă a popoarelor.

Văzu pe fețele celor dinaintea lui că aceste vorbe îi uimise; de altfel știa chiar înainte de a le rosti că vor fi primite cu neîncredere. Câțiva se foiră, ici și colo se auziră șoapte - unul se așeză cu zgomot. Henri adăstă să se facă liniște. Apoi urmă cu același glas, dar apăsând pe fiece cuvânt:

— Dacă, așa cum a spus magnificența sa, numai războiul i-ar putea pune la respect pe cei lacomi de putere, ar însemna că noi trebuie să fim cei dintâi care să ridicăm armele. Cred, însă, că există o cale mai bună, și anume calea dreptății. Cele cincisprezece state ale creștinătății să alcătuiască un consiliu care să aplaneze neînțelegerile dintre ele și să hotărască ce avem de făcut laolaltă împotriva necredincioșilor ce amenință răsăritul Europei. Casa imperială, pe care magnificența sa o arată ca fiind lacomă de putere, va fi bucuroasă să primească ajutorul armat al ligii popoarelor. Pe de altă parte, liga va recunoaște ca definitiv statornicite hotarele statelor. Nu mai e vremea să răscolim ceea ce și-a găsit așezare și să împărțim din nou după bunul nostru plac țările lumii civilizate, de parcă numai întâmplarea le-ar fi croit așa cum sunt. Nu, împărțirea lor a făcut-o istoria care a avut destul timp pentru a-și impune voința. Credințele religioase să aibă și ele fruntariile chezășuite, ca și statele. Ne trebuie oare încă un război religios?! Nici un prinț nu știe mai bine decât mine ce înseamnă un război religios! exclamă Henri cu glasul dinaintea bătăliilor, când cu tonul unei porunci striga cuvântul de ordine ce trebuia urmat și îmbărbăta inimile.

— Știu ce înseamnă războaiele religioase! Să nu cuteze nimeni să mai dezlănțuie unul atât timp cât sunt eu în

viață!

„Atât timp cât sunt eu în viață”, auzi Henri șoptindu-se. Și, ciudat, străinul care se așezase mai înainte, de mirat ce fusese, se ridică, iar cele opt vorbe pe care le rosti fură spuse în franțuzește. Ochii îi lăcrimau. Acum fu rândul lui Henri să se minuneze. Dar nu se arătă de fel mirat, ci vorbi mai departe cu glas părintesc, iar ceea ce spuse păru cât se poate de firesc, era ca o referire la propria sa experiență, la învățătura cu care se alesese. Și numai o dată ridică din umeri, pentru că ceea ce părea ciudat nu era marele său plan, ci faptul că adevărurile simple pe care le rostea le înțelesese până atunci numai el pe deplin, ceilalți abia de le bănuiseră.

„Din ligă să facă parte cincisprezece state creștine”, voia regele să le bage în cap neguțătorilor care cutreierau mările și puteau să-i împrăștie vorbele în toată lumea. Fără a-l angaja cu nimic înainte de a începe demersuri diplomatice. Dar lumea avea oare să creadă? Oricum, Henri înșiră cele șase monarhii ereditare. Apoi cele șase state suverane ce își alegeau stăpânitorii, începând cu statul papal și cu împărăția habsburgică și sfârșind cu Boemia și Veneția. Prin republici, regele Franței înțelegea, ca toată lumea, Olanda și Elveția, dar și o a treia înjghebare, la care nimeni nu se gândise până atunci: Italia, întrunind toate micile state ale peninsulei. Cincisprezece state creștine să intre în ligă; și cum această ligă a popoarelor va fi destul de puternică pentru a pedepsi pe orice agresor, pacea va fi chezășuită.

— Respectarea hotarelor fiecărui stat, independența internă, libertatea credinței, garantarea drepturilor - iată pacea care și-ar merita prețul! exclamă Henri.

Încheindu-și cuvântarea, își luă privirile de la cei cărora le vorbise, pentru a-i lăsa să se dumirească. Se întoarse către domnii de Vic și Rosny, fără a se depărta însă prea mult de străini, ca să le poată desluși șoaptele. Delegații își

spuneau unul altuia că ideile care le fuseseră împărtășite erau adânci, năzuințele, de asemenea, prea frumoase, dar nimic nu putea fi înfăptuit pe dată. Poate într-un viitor îndepărtat - și cât de depărtat ar trebui să fie acel viitor, pentru ca să se poată ajunge la pace veșnică! Popoarele se vor lăsa totdeauna duse de nas, iar cei puternici vor rămâne în veci nesățioși. Cum suntem și noi - o mărturisim - iar cei ce ne închid drumurile mărilor știu prea bine de ce o fac.

Regele îl rugă pe domnul de Vic să tălmăcească, fiindcă marinarul cunoștea graiurile străine. Dar tocmai atunci cineva rosti:

— Regele ăsta s-ar putea să fie destul de puternic pentru a-și duce la împlinire marele lui plan! A biruit de multe ori. Și are să mai biruiască.

— Ehei! făcu regele și izbucni în râs, văzând că fusese ghicit. Nu uitați de tunurile mele, care trebuie să desfunde urechile celor cincisprezece țări creștine. Arătați oaspeților Arsenalul meu!

Cuprinse de braț pe marele-maestru al artileriei și pe amiralul de Vic și, stând astfel între ei, își luă rămas bun de la solii străini. Într-o asemenea tovărășie nu-l mai puteau socoti un visător cu capul în nori. Parcă ar fi vrut să le atragă atenția: „Să nu spuneți: omul ăsta rătăcește pe tărâmuri neumblate. Ci, mai degrabă, că a străbătut un drum lung, un drum greu, pe care are să-l urmeze până la capăt.”

Făcu semn unuia dintre soli să rămână și-l descusu, în timp ce ceilalți se îndreptau spre ieșire. Era cel care căzuse pe scaun, la început, de mirat ce fusese, iar după aceea șoptise câteva cuvinte în franțuzește. Apoi tot el spusese la sfârșit: „Regele ăsta s-ar putea să fie destul de puternic”. Regele îl întrebă:

— Consiliere West, de ce ai plâns?

Cel căruia i se adresase clătină din cap, tăgăduind. Nu

voia să mărturisească - dar ținu pleoapele plecate puțin cam prea mult. Când le ridică, era din nou stăpân pe sine. Își apăsă bărbia în piept - și asta-i fu toată închinăciunea. După aceea se îndreptă spre ieșire, umblând de-a-ndăratelea, cu ochii în ochii regelui. De răspuns nu răspunse însă.

DAVID ȘI GOLIAT

Trimisul suedez de pe lângă Curtea Franței se numea Grotius[1] și era un învățat a cărui faimă se răspândise în toată lumea. Regele Henri îl poftise pe lângă el înainte chiar de a fi căpătat o misiune oficială. La anume răstimpuri obișnuia să se închidă cu domnul Grotius în camera sa de lucru, fără să se știe de ce. Curtea bănuia că e vorba de o conspirație protestantă împotriva creștinătății. De altfel, cu aceeași neîncredere răuvoitoare îi urmărea și celelalte acțiuni, bunăoară primirea solilor străini, ca aceia ai Hansei; cât despre înarmări, nimeni nu le socotea mai suspecte decât propria sa Curte. Iar cuvintele pe care le rostise în legătură cu ducatele renane ce nu trebuiau să devină habsburgice nimeni nu le întoarse

---

[1] Aici apare, sub acest nume, un personaj fictiv de origine suedeză (!?). Totuși există asemănări mari cu Hugo Grotius (n. 10 aprilie 1583 - d. 28 august 1645) un jurist, istoric și diplomat olandez, specialist în drept internațional. Hugo Grotius este unul dintre fondatorii teoriei dreptului natural, în ale cărui lucrări și-au regăsit expresie interesele burghezia aflată în ascensiune în acea perioadă. Promovând eliberarea dreptului de sub tutela teologiei, Grotius a susținut faptul că dreptul nu se întemeiază pe voința vreunei divinități, ci pe natura omului și pe principiile rațiunii.

cu mai multă perfidie împotrivă-i ca propriul său ministru, Villeroy.

Din când în când răsunau prin Europa glasuri care îl învinuiau zicând că el e agresorul, că numai din partea lui e de temut dezlănțuirea unui mare război. Popoarele nu dădeau, însă, crezare acestei învinuiri. Ele vedeau și simțeau pe propria lor piele, cine le înmulțește suferințele cu convertiri silnice, cu cazne, cu răpirea copiilor, cu rășluirea ogoarelor. Printre germani, care sufereau cel mai mult, regele Franței avea faima unui mântuitor. Era socotit nepărtinitor și amândouă credințele așteptau din parte-i dreptul de a se închina fără a fi supărate de nimeni. Opinia publică e făurită, însă, de oamenii cu carte; se pune dar întrebarea pe cine vor să slujească ei. Știind să dovedească deopotrivă și cu aceeași rigoare adevărul și minciuna, nimic din cele ce se petreceau sub ochii lor nu i-ar fi putut sili să fie cinstiți. Dar cunoșteau cu toții numele lui Grotius, o adevărată mândrie a dreptului internațional; suedezul părea a fi sfetnicul regelui Franței, ceea ce nu prea arăta că acesta ar nutri gânduri rele. Să fim cu băgare de seamă, ne pândește primejdia de a ne face de râs.

La Curtea împăratului se spunea:

— N-are decât să se facă împărat. N-are decât să se proclame adevăratul rege al Romei și să lase Papei numai episcopatul.

Dar curtenii vorbeau așa între ei, nu i se adresau și lui, spre a-l ispiti, cum făcuseră odinioară.

Căci nimic și nimeni nu poate sta împotriva gloriei înarmate, care mai poartă și spada cugetului. Învinuirile menite a îndepărta Europa de el erau întâmpinate cu îndoială și neîncredere. Faptul că nimeni nu știa în ce consta marele său plan îl făcea deopotrivă, și pentru aceiași oameni, mai plin de făgăduințe și mai înfricoșător. Curtea împăratului era aproape decisă să se dea bătută, și asta mai de mult, înainte chiar ca propria ei cauză să fi

început a se dovedi șubredă. Ori poate că devenise șubredă tocmai fiindcă niște momeli, pe care nimeni nu le înțelegea, dar care purtau numele de marele plan, suceau capul până și vrăjmașilor regelui Henri, făcându-i să șovăie.

Prințul elector al Saxoniei porunci să se predice în prezența lui despre neîndoielnica asemănare a regelui Henri cu David, cel care-l biruise pe Goliat. În Elveția apăru o carte: „Învierea lui Carol Magnul”. Locuitorii Veneției cum zăreau un francez și dădeau fuga după el și-l întrebau: „L-ai văzut?” Mai mult, erau și spanioli care își puneau nădejdile în el.

Situația lui de-atunci apare cercetătorilor izbitor de asemănătoare cu aceea de la începutul ascensiunii sale, când nici pomeneală nu era să umble zvonul că ar fi regele Europei, ci, în cel mai bun caz se vorbea despre el ca despre regele Franței. Lucru care, la rândul lui, nu avea încă nici un temei, căci stăpânea doar acolo unde i se aflau oștile. Dar îl susținea năzuința generală de a se înfăptui unitatea regatului. Acum, de asemenea, îl susținea marele său plan - care părea realizabil, deși nu prea se înțelegea despre ce-i vorba. Lumea socotea, însă, pur și simplu, că oștile sale vor izbândi pentru că au mai izbândit de atâtea ori. Marele-maestru al artileriei avea și el această convingere, măcar că în alte privințe se dovedea sceptic. Era destul să aștearnă pe hârtie gândurile stăpânului său, ca ele să și ia alt aspect. Rosny nu știa decât un lucru: „Regele să pornească atacul, cu cât mai repede, cu atât mai bine, iar restul să-l lase în seama mea. Ce clocește el cu domnul Grotius, ce le-a destăinuit negustorilor străini, ce ajunge și la cunoștința mea, deși cu oarecare întârziere, în sfârșit, toate ideile care-i vin nu sunt decât himere. Un rege care a înfăptuit atâtea, poate din parte-mi să și viseze. Noi așternem totul frumos pe hârtie; când, după o clipă de șovăială, ne cere să-l aplaudăm îi facem și această plăcere.

Dar mai simplu ca orice e să pornim la atac.”

Marele-maestru al artileriei și regele gândeau să dea degrabă atacul, bizuindu-se pe ajutorul Olandei. Dar războiul trebui amânat; până și Rosny recunoscu că se crease o situație dificilă în urma armistițiului încheiat separat de Statele generale[1] cu Spania. Era o contralovitură a Habsburgilor, dată în clipa când Europa părea gata să se arunce în brațele mântuitorului ei. Regele Franței suferi astfel o înfrângere, dar ea nu se reflectă în sufletele popoarelor care îl adorau, mai ales cele mai depărtate. Marile puteri văzură însă că cel mai apropiat dintre aliații săi dăduse înapoi înainte chiar de a fi pus la încercare.

— Sire! Biruința, voastră ar fi fost neîndoielnică, îi spuse Rosny. Și după părerea mea e și acum sigură, chiar dacă și ceilalți aliați ai voștri ar fi ispitiți să urmeze pilda prințului de Orania.

Iar regele înțelese că îl sfătuia să aștepte până se va întoarce din nou roata. În adâncul sufletului era încredințat, însă, că roata n-avea să se mai întoarcă și își spunea: „Te afli pe culmea izbânzii, nu aștepta să înceapă coborâșul. La urma urmei, ce altceva înseamnă izbânda decât încrederea în puterile tale, pe care o insufli și altora? Datorită puterii cugetului tău nu ți se mai întâmplă să ai în față străini. Prieteni ori vrăjmași, cu toții sunt cuceriți. Dar puterea cugetului e cel mai greu de păstrat. Nu pierde clipa! Nu te opri în loc! Acum sau niciodată, pornește războiul ori poți să-l socotești pierdut.”

Henri, căruia de obicei îi plăcea să stea mai mult în picioare, începu de atunci să-și petreacă vremea șezând în jilț. Cabinetul i se umplea în cele din urmă de gânduri care se iveau fără a fi poftite și piereau pe neașteptate. Deși îi venea greu să recunoască, acolo în cabinet își găsea un

[1] Odinioară, Parlamentul Țărilor-de-Jos reunite.

refugiu, se ascundea de Curtea lui, cea mai apropiată dintre toate Curțile Europei, dar și cea mai sceptică. Fiindcă majoritatea curtenilor nu aveau încredere în rege, pe care îl cunoșteau ca om, ori se încumetau să-l judece fiecare după cum îl tăia capul și cum îl învățau tradițiile și obiceiurile. Își ziceau că regele e un jucător nărăvit, un bătrân muieratic, un necredincios. Cugetul îi e plin de un neastâmpăr care poate face primejdios pe orice stăpânitor, cu atât mai mult pe unul care nu ia nimic în serios. Are în sânge patima nimicirii. Dacă și-ar fi aflat sfârșitul la douăzeci de ani, în noaptea Sfântului Bartolomeu, n-ar trebui să și-l mai caute acum într-un război împotriva întregii Europe. A înălțat oameni de rând, a umilit mari seniori, a călcat cel dintâi în picioare drepturi străvechi și, fiind el însuși un trădător, osândește pe alții pentru trădare, taie capete de mareșali, rășluiește domeniile prinților suverani. Singur și-a ridicat un monument pe Podul Nou, ca să fie adorat de plebe, adică de protestanți, nedezlipiții lui tovarăși de fărădelegi. Dar ia să zicem că n-ar mai fi?... Pe dată s-ar statornici liniștea și pacea. Regatul e sătul și prea sătul să tot amenințe creștinătatea și să fie sperietoarea ei. Ei, dacă s-ar sfârși o dată cu domnia asta! Să ne vedem sub regența reginei, n-am mai avea nevoie de nimic altceva. Ar fi ordine în toată lumea și la noi în țară.

Așa se vorbea acum de la amvon, din înaltă poruncă. Iar mirenii cărora le plăceau astfel de lucruri, cum să nu se lase asmuțiți? Și pe la colțuri de străzi se cuvânta la fel către mulțimea ce se întâmpla pe acolo - dar mulțimea își avea părerile ei. Căci cunoștea înfăptuirile regelui Henri, iar pe vorbe nu punea nici un preț. Mulțimea îi împărtășea dragostea de țară. Și nu putea fi determinată să privească cu ochi răi obșteasca bunăstare, nici legile îngăduitoare, dobândite deopotrivă după o îndelungă și grea strădanie. Fără el, poporul nici n-ar fi pornit pe acest drum, și tot ce

înfăptuise el, împreună cu poporul înfăptuise. Oamenii de rând, lucrătorii și toți cei ce-și duceau viața în stradă aveau o tainică înrudire cu regele Henri, deși nu-și dădeau totdeauna seama de asta. Așadar se putea prea bine ca vorbitorul de la colțul străzii să fie și aplaudat. Cum se și întâmplă de altfel o dată când regele, care se înapoia de la vânătoare, nimeri într-o îmbulzeală.

Pe *rue* de la Ferronnèrie mulțimea închidea drumul în dreptul unei case care avea ca emblemă o inimă încoronată străpunsă de o săgeată. Năimitul de la colțul străzii lătra răgușit, căci i se urcase boala în gâtlej. Ca grefier obișnuise să ia bacșișuri de la amândouă părțile, dar nu de asta fusese dat afară din slujbă, ci fiindcă-l mâncase sfranțul[1]! Acum bea prin cârciumi pe banii ce-i căpăta de la cei care-l plăteau să latre, deși, din când în când, glasul i se stingea. Scotea atunci limba de un cot, mai făcea și alte schime, apoi începea iar să latre și spunea că regele e un bătrân stricat. Pentru trebșoara asta fusese năimit de ducele d'Épernon, cel care tocmai călărea alături de regele Henri. Care mai era însoțit și de ducele de Bellegarde. După ei urma, înconjurată de gentilomi, careta reginei, alături de care, pe perne, ședea marchiza de Verneuil, căci doamnele se înțelegeau cum nu se poate mai bine.

D'Épernon nu se așteptase să dea peste cineva la colțul străzii. Era de altfel cam tare de urechi și podagros[2]. Dar cunoscându-și unealta, înțelese ce avea de făcut și dădu pinteni calului. Vicleșugul nu-i folosi, însă, la nimic. Uneltei îi pierise de tot glasul, dar o femeie începu să cânte. Auzind din nou cântecul regelui, toți îl reluară în cor, nu-l uitaseră. Încât lui Henri nu-i mai rămase alta de făcut decât să tragă de dârlogi și să se oprească.

---

[1] Sifilis.

[2] adj., s.m, s.f. (med.) (Persoană) care suferă de podagră.

— Feuillemorte, parcă am mai auzit noi cântecul ăsta: „Când m-am supus voii lui Marte, o, Gabriellă-ncîntătoare, cu gândul către slăvi deșarte, și-n piept c-o inimă ce doare…”

Cântecul continuă tărăgănat, ca un psalm. Curând, trăsura ce-și urma drumul îi ajunse din urmă pe călăreții opriți în loc. Mânioasă foc, regina porunci vizitiului să dea peste ei. Loc ca să se ferească de trăsura ce venea asupră-i nu era, și regele trebui să dea pinteni calului. În timp ce se depărta auzea tot mai stins, tot mai slab: „Ce trist suna un bun rămas, în ziua cea plină de jale! Parcă stingea al vieții glas, parcă plângea în inimi goale…”

Călări din ce în ce mai repede; numai marele scutier ținu pasul cu el, ceilalți rămaseră cu toții în urmă.

— D’Épernon! porunci regina cavalerului tomnatic care-și vârî slugarnic capul pe fereastră, să mi-i bagi la pușcărie pe toți neobrăzații pe care poți pune mâna.

Ducele întrebă mai întâi „ce?”, „cum?”, apoi înțelese ce i se cerea și o încredință pe regină că și dăduse poruncile de cuviință. După aceea veni rândul marchizei, care era în stare să zdrobească oricui inima cu glasul ce părea veșnic în schimbare.

— Nu mi-e de mine. Eu sunt obișnuită cu jignirile, și lacrimile îmi sunt hrana de toate zilele. Dar mă gândesc la soarta maiestății-voastre și mă doare sufletul. De la un stăpânitor care poate fi atât de crud cum a dovedit-o chiar acum, poți să te aștepți la orice. E cumplit, dar trebuie să recunoaștem că însăși viața reginei e în joc. Domnule d'Épernon, spune-mi că nu e așa, și am să-ți mulțumesc în genunchi.

— Ce? Cum? întrebă podagrosul, plecându-se pe oblâncul șeii cu o amabilitate ce-i era înnăscută, deși în cap îi umbla gândul unui omor.

În conjurația următoare, principalele figuri aveau să fie însoțitorul regelui și amanta acestuia. D'Épernon știa ce-l

așteaptă, marele-maestru îi pusese gând rău și cel care îi doborâse pe Biron și pe Turenne n-avea să-l scape nici pe el din mână - afară doar dacă nu i-o lua înainte. La aceeași concluzie ajunsese și căpșorul plin de răutate al tinerei Henriette. Orice avea să se întâmple mai târziu cu Henri, în gândul bătrânului duce care simțea că i se clatină cele din urmă privilegii și ale femeii care avea să-i facă același reproș, soarta lui era pecetluită. Rămânea doar s-o convingă și pe regină că sfârșitul era de neînlăturat, deși dânsa nu știa încă despre ce anume sfârșit putea fi vorba. Dar să nu ne grăbim prea tare; deocamdată regina ar fi în stare să se sperie și să destăinuiască totul soțului. Dacă ar fi adusă, însă, până acolo încât să i se poată spune: trebuie să moară... - nici o grijă, ajungem noi și acolo - numai rostirea acestor cuvinte și ar cântări cât fapta dusă la bun sfârșit.

Trăsura înainta acum încet, după dorința reginei, care nu mai avea nici o grabă. Străzile se goleau, căci era ceasul cinei; se însera. Prin cealaltă fereastră vorbea Mariei cavalerul de serviciu, Concini. Regina ajunsese să-l urască fiindcă nu se culca cu dânsa, dar, când îl vedea călărind, se topea după el. Era prea frumos ca să i se poată împotrivi. Și Maria patrona în văzul lumii turnirurile în care lupta el, purtând culorile reginei. La drept vorbind, erau niște jocuri lipsite de orice primejdii, să râzi nu altceva. Și regele le și luă în râs. Iar dacă suferea cumva din pricina rușinii ce i se făcea, numai lui Rosny îi era dat să o afle din gura lui.

Un țucălar[1] cu un noroc porcesc cum era Concini nu putea să dea un aer de nevinovăție mutrei lui nerușinate. Dar se dovedi în stare să facă mai mult decât atât; când îi vorbi reginei prin fereastră, deplânse situația regelui.

— Prefăcuții lui prieteni s-au oferit să mă ucidă.

---

[1] persoană slugarnică / lingușitoare.

Maria murmură cu glasul pierit:

— Dacă îndrăznește să facă asta...

Toți își ținură răsuflarea; cuvântul avea să vină chiar din gura ei, și încă atât de ușor, fără să ceară prea multă osteneală. Dar regina rosti:

— Atunci mă pot aștepta să fiu și eu otrăvită.

Atâta tot; numai un gând ce trecuse de mult prin bicisnicu-i creier și se statornicise acolo cu îndărătnicie. „E mai tâmpită decât îi e îngăduit unui om să fie”, își spuse marchiza, tolănită pe aceleași perne cu regina. „Credeam că are să meargă mai ușor cu o Medicis”, se gândi d’Épernon, după ce se lămuri. Iar nelipsitul țucălar strânse între dinții lui albi codița unei flori și zâmbi.

BUCURII DE PĂRINTE

Henri descălecă în fața corpului de gardă al Luvrului. Când coti după bolta porții, cineva îl izbi tare; nu se auzi nici un fel de rugăminte de iertare, era întuneric. Bellegarde, care venea în urma regelui, îl înșfăcă de piept pe necioplit, îi spuse vreo două vorbe bine simțite și-l întrebă dacă nu-și cunoaște regele. Necunoscutul dădu răspuns că știe pe cine trebuie să recunoască în întuneric. Fu deci trântit la pământ și când încercă să se ridice se ivi și straja.

În cabinetul lui, Henri dădu peste primul său camerier.

— Ia vezi, am ceva la umărul stâng?

— Sire, nu se vede nimic, zise domnul d'Armagnac. Dacă vă mănâncă însă pielea, înseamnă că trebuie să striviți o anume ploșniță.

Henri răspunse:

— Palatele vechi, cum e ăsta, sunt pline de gângănii, trebuie făcută o dată curățenie peste tot.

D'Armagnac oftă. Și în gândul lui își spuse, fără metafore, că stăpânu-i nu se putea măsura cu ticăloșii de vrăjmași; mărinimia sufletului îl făcea slab. „În tinerețele noastre era cât pe ce să-l lăsăm lat pe ducele de Guise, lucru care i s-a și întâmplat mai târziu, când a devenit prea semeț. Acum suntem noi cei semeți și avem o neîngăduită nepăsare față de trepădușii de toată mâna. O să plătim pentru asta. Tot ce rabdă mai greu oamenii de nimic e să fie cruțați din îndemnul unui suflet mărinimos. Ce bine ar fi de ne-am duce veacul în Luvrul ăsta, atât de bine înfipt în pământ, în loc să rătăcim prin înaltele sfere ale marelui plan."

Așa își vorbea bătrânul, fără metafore, în măsura în care se putea lipsi de ele. După care trebui, însă, să plece, oftând din adâncul inimii, căci regele căzuse pe gânduri. Dar Henri asculta doar un cântec.

„A răsunat în plină stradă ca și atunci. Delfinul e acum mare. Gabrielle, însă, s-a dus, s-a dus de mult. Când a primit oare pentru întâia oară bunăvestirea războiului scurt și a păcii veșnice, a celor cincisprezece state și a orânduirii pentru vecie a Europei? Când am spus că am să înfăptuiesc toate astea și am să dobor stăpânirea întunericului? A fost odată un foc de artificii în parcul din Monceaux. Lipit strâns de scumpa-mi domniță, priveam țâșnind scântei argintii din roata ce se învârtea, și deasupra ei plutea lebăda. Deodată am simțit cum tot sufletul mi se învăpăiază și am întrezărit o liberă federație de regate și republici. Din clipa aceea am îmbrățișat cauza popoarelor care trebuie să supraviețuiască, a căror viață trebuie să se conducă după rațiunea veșnic trează și nu să devină un vis urât în pântecele nesățios al monarhiei universale, ce stă să le înghită. Asta-i adevărata obârșie a

marelui meu plan. Nu e prea realist; dar orice revelație devine până la urmă prozaică. Acum, domnul Grotius o așază în paragrafe, iar Rosny îi socotește prețul înfăptuirii.

La început m-am ferit de vraja marelui plan, l-am dat uitării, l-am surghiunit pe tărâmuri ce n-au nimic de-a face cu lumea în care trăim. Dar fără vrerea mea el n-a rămas locului, a purces înainte, luând mereu alte înfățișări. E drept, între timp am fost copleșit de multe îndeletniciri, și folositoare și nefolositoare. Zi de zi, am făcut și lucruri bune și nedreptăți. Faptele durează doar o clipă, dar urmările lor sunt fără sfârșit. Femeia pe care am iubit-o a murit. Au murit și mulți alții, ori i-am omorât eu. Pe cât de adevărat e că Biron a fost un trădător, pe atât de sigur e că acum trăiesc în Luvru, care a devenit de nesuferit, laolaltă cu tot soiul de trădători. Domnul Concini se pregătește să cumpere niște domenii princiare cu câteva milioane. Pe cine să pun să-l prevină? Mie nu mi-ar sta bine s-o fac; popoarele și Curțile mă văd altfel decât în rolul unui încornorat care se roagă doar să fie păstrate aparențele.

În ochii lor sunt un rege înarmat până în dinți, cu nenumărați prieteni, și dacă mai las un răgaz vrăjmașilor mei o fac numai pentru că așa mi-e voia. În fiece zi trebuie să fiu mărinimos și față de regina mea. Dânsa ține partea conspiratorilor, deși urmașul unchiului ei pe tronul Toscanei îmi este aliat. Dar și alții sunt legați prin tratate cu mine. Și au să le respecte ori au să le calce în picioare, după cum și eu am să fiu în viață sau am să mor. Am să trăiesc, însă, pentru că marele plan e un adevăr întrupat: nu e rodul voinței mele, ci vine din însăși firea lucrurilor. Noi nu murim. Cui îi e dat să vadă roadele dând în pârg află ce-l așteaptă în viitor, chiar dacă viitorul s-ar împlini peste o sută de ani după moartea lui. Eu vreau să-mi îndeplinesc planurile cu ajutorul lui dumnezeu, dar trebuie să las să mai treacă puțin timp până să dezlănțui atacul. Am să pun pe cineva să-l prevină pe Concini.”

Și, cu adevărat, încredință această misiune ducesei de Sully, pe a cărei respectuoasă ascultare se bizuia totdeauna fiindcă se vedea de departe cât era de acră și fiindcă soțul ei insufla teamă. Dar se întâmplă pe dos. Spre a ocoli neplăcerile, doamna de Sully se adresă nu cavalerului, ci reginei, vorbindu-i de altminteri cu mănuși: n-ar fi bine să iasă vorbe pe socoteala maiestății-sale. Furia cavalerului - a drăguțului - fu cumplită. Dar nu se osteni să facă el o vizită doamnei; ci îi porunci să se înfățișeze dânsa la palatul Luvru, de parcă ar fi fost al lui. Și, în prezența reginei, zvârli în fața protestantei, care tăcea mâlc, vorbele cele mai murdare. Că nu e în toate mințile, că e o bătrână caraghioasă, că a pus pesemne ochii pe el. N-avea decât să povestească regelui ei că cel ce-i vorbea nu dă nici doi bani pe el - și spunând toate astea, Concini făcea niște sărituri de parcă ar fi fost apucat, iar chipul îi aducea cu al unui animal de pradă. Să se teamă, el, de rege? Nici pomeneală. Regele să facă bine să-și vadă de treaba lui, că de unde nu, îl paște o nenorocire.

Doamna de Sully își păstră sângele rece. Îi era rușine văzându-l cum se dădea în stambă. Dar țucălarul continuă să facă spume la gură și după ce plecă dânsa. Nemaipomenit, soțul să încerce să facă mizerii cavalerului soției! Și ce soț încă! Regele nu-și dă seamă nici de puterile lui, nici de starea în care se află. Toată lumea așteaptă să dea ortul popii, și nu-i mare scofală să i se grăbească ceasul morții. Pentru cei inițiați, regența reginei a și început.

Maria îl ascultă fără a se împotrivi. În furia ei, de fapt în furia frumosului cavaler, nici nu băgă de seamă că, pentru întâia oară, se vorbea deschis înainte-i despre uciderea soțului său. „Ei, dar n-a luat-o în serios”, zise Henri, când află de cele întâmplate. Nu i le relată doamna de Sully, ea nici nu-și dezlipi buzele subțiri, ci delfinul care, ascuns într-un ungher, auzise totul, fierbând de mânie, dar

devenind în același timp și mai palid. Jură chiar pierzania domnului de Concini și își și ținu jurământul când se sui pe tron.

În cabinetul tatălui său, delfinul Louis rosti:

— Sire, vor să vă ucidă. Și sărmana-mi mamă face și dânsa parte din conjurație.

Henri: — Băiete, am cunoscut-o cu nouă luni înainte de a o cunoaște tu. Ocărăște și se ceartă, îi place să stăpânească, dar nu-i o lupoaică.

Louis: — El însă, când alerga prin odaie, era ea o haită de lupi. M-ar fi sfâșiat, n-ar fi lăsat din mine nici un oscior.

Henri: — Dar regina?

Louis: — Îl ascultă orbește, știți doar, scumpul meu părinte.

Henri: — Nu trăiește cu el. Și asta e principalul, află de la mine. Altfel nu poți stăpâni o femeie.

Louis: — Sire, porunciți să smulg colții ucigașului.

Henri: — Dar nu m-a ucis încă și nu e demn să-ți pui mintea cu el.

Louis, palid, prea înalt pentru vârsta lui, cu glasul înecat de plâns:

— Tată, dragă tată! Trebuie să dai o pildă care să-i bage în răcori pe toți. Leșul trebuie aruncat pe puntea dinăuntru a Luvrului; toți cei ce-ar intra ori ar ieși, să calce pe el.

Și chiar așa are să se și întâmple când are să vină vremea regelui Louis[1]. Deocamdată, însă, marele său tată îl îmbrățișează și, lipindu-și fața de a lui, spune:

— Ești un copil și ai să mai fii încă multă vreme. Dar nu uita ce-am vorbit azi, de la bărbat la bărbat. Dușmanii ni-i facem cu faptele noastre și pentru a-i lovi se cer alte fapte. Așa are să fie mereu, omorurile nu dovedesc nimic. Mai

[1] Concini este împușcat de baronul de Vitry, Nicolas de L'Hospital, căpitanul gărzilor regale, în 24 aprilie 1617, în curtea Luvrului. Ludovic al XIII-lea a mulțumit călduros: *mulțumesc mult, din acest moment eu sunt regele*.

degrabă sunt îngrijorat în privința mamei tale, trebuie cruțată, căci e din nou însărcinată.

Delfinul era cât pe ce să izbucnească în plâns. Dar regele îi puse palma peste gură: de afară se auzeau pași. Iar când ușa fu deschisă, regele umbla în patru labe prin cabinet. Delfinul îl călărea și-l mâna cu o batistă petrecută peste grumaz. Noul-venit era trimisul spaniol. Don Inigo de Cardenas venise la Paris cu o misiune extraordinară: să afle tot ce se putea afla despre înarmările și planurile regelui Franței. Folosind un prilej potrivit, urma să ceară și lămuriri. De data asta, însă, i se păru că momentul nu era potrivit.

Don Inigo nu era numai un spaniol mândru, ci și un sfios. Distanța la care se ținea de restul semenilor, atitudine moștenită de la lungul șir al strămoșilor săi, își pierduse sensul inițial, căpătase unul contrar și nu mai avea nimic de-a face cu încrederea în sine. Don Inigo privi din pragul ușii felul ciudat cum se jucau cei de pe podea. Se simți stingherit, chiar speriat, și dacă nu neplăcut surprins, în orice caz cuprins de tristețe. Regele se săltă și mai tare, încercând să-l arunce din spinare pe delfin. Acesta se agăța de el și țipa voios, furat cu totul de joacă. Părea ciudat că-i atât de copilăros, deșirat cum era, cu chipul străveziu și grav.

Deodată regele se opri. Fără să se ridice de jos, întrebă:

— Domnule ambasador, aveți copii? Da? Atunci pot să alerg mai departe.

Și o luă la goană. Delfinul gângăvi:

— A-așa n-ne ju-jucăm totdeauna.

Când stătuse mai înainte de vorbă cu părintele său, nu i se întâmplase să gângăvească.

Don Inigo se trase îndărăt. Cea dintâi impresie ce o culese fu că regele nu era primejdios pentru stăpânitoarea lumii.

CIUMA

Cu toate acestea, ambasadorul spaniol nu uită de misiunea pe care o primise. Chiar dacă regele n-avea o comportare solemnă, avea în schimb un mare-maestru și o armată. Aurul i se îngrămădea în vistierie, în timp ce aurul Spaniei părea că se topește. De marele lui plan nu se interesa nimeni în amănunt, numai don Inigo, din însingurarea lui glacială, care înlătura orice prejudecată, izbuti să-l pătrundă. Pe cât se știe, numai el ajunsese aproape să-și dea seama că era pe cale să se înjghebe o nouă orânduire a lumii, fără monarhia universală a Habsburgilor. Obișnuința seculară de a gândi într-un anume fel era o piedică mai mare decât s-ar putea crede pentru înțelegerea acestui lucru, de aceea mândrul *grande* e de lăudat pentru sfiiciunea sa ascunsă și desconsiderarea încrederii în sine care i-au deschis capul.

Firește, nu aduse însă vorba de marele plan nici măcar în măsura în care îi era cunoscut. Nu pomeni de loc de el, în schimb își dădu cu atât mai mult silința să adâncească dezbinarea dintre rege și regină, folosindu-se de două propuneri de căsătorie din partea Spaniei. Regina se arătă pe dată gata să primească ca delfinul să fie logodit cu infanta. Regele se împotrivi însă. Nu făcu nici un fel de făgăduieli deșarte, ci spuse pe față: nu. Nici n-ar fi fost nevoie de condiția ce-i fusese pusă ca să rămână neclintit. Condiția Spaniei era să lase Olanda în voia soartei.

Don Inigo se arătă însă mai îndărătnic decât alții, care nu erau roși de nici un vierme. Stărui atâta, încât într-o bună zi Henri își pierdu răbdarea. Blestemând, strigă:

— Dacă regele Spaniei are să mă mai plictisească multă vreme, am să-i fac o vizită pe nepusă masă la Madrid.

— Sire, îi dădu răspuns plin de demnitate ambasadorul, n-ați fi cel dintâi rege al Franței care și-a odihnit, oasele acolo. Și încă cum! Într-o celulă, nu mai mare ca un coteț.

— Domnule ambasador, rosti Henri mai potolit, domnia-ta ești spaniol, eu sunt gascon. Dacă am începe cu lăudăroșeniile, unde am ajunge?

Mulțumită amintitului răspuns și altora asemenea, don Inigo deveni eroul zilei, lucru care, în loc să-l măgulească, mai degrabă îl rușina. Regina descoperi că era oarecum rudă cu el. Curtea începu să folosească distinsele întorsături de stil castiliene introduse de el, căci dorea să-l umilească pe rege. Don Inigo însă, om mult mai complicat decât curtenii, refuza orice precădere față de maiestatea-sa. Într-un rând văzu din întâmplare purtându-se prin față-i spada regelui. Opri slujitorul ce o ducea, i-o luă, o întoarse pe toate fețele, de parcă ar fi vrut s-o cerceteze mai bine. O sărută și spuse: „Sunt fericitul care a ținut în mâini viteaza spadă a celui mai viteaz rege al lumii”.

De asemenea rămase în capitală când acesta primi vizita unui oaspete și mai simandicos: ciuma.

Cei de la Curte se împrăștiară aproape cu toții pe la moșiile lor. Groaza de molipsire se moștenise din bătrâni; de trei sute de ani, de când bântuia, ciuma neagră[1] devenise tot mai temută. După câte își aduceau aminte

---

[1] Primele semnalări despre apariția ciumei negre în Europa datează din 1347. În octombrie în acel an s-au întors 12 corăbii italiene pe Marea Neagră, debarcând în portul sicilian Messina. Când vapoarele au ajuns la destinație, șobolanii „călători” s-au împrăștiat printre șobolanii de pe uscat pe care i-au infestat cu puricii purtători de bacteria răspunzătoare de boală. Puricii ce se hrăneau cu sângele șobolanilor le-au transmis ciuma. Orașele portuare europene, murdare și aglomerate, asigurau un mediu de viață propice pentru șobolani și purici. Când șobolanii au început să moară din cauza bolii, puricii au căutat altă sursă de sânge, în cazul acesta - oamenii. Astfel, puricii infectați cu bacteria cauzatoare de ciumă prin intermediul șobolanilor, au cauzat moartea a milioane de oameni.

oamenii, ciuma bubonică și ciuma plămânilor, pe rând ori amândouă deodată, bântuiseră și în urmă cu zece ani, în timpul asediului, dar și mai cumplit cu cincizeci de ani în urmă. Singurul spital, numit Sălașul Domnului, făcea de obicei față tuturor nevoilor; când se arăta însă ciuma, se băgau câte opt bolnavi într-un pat. Și era de mirare, dar tocmai acolo unde se află Sălașul Domnului, cădeau cele mai multe jertfe. După socoteala bătrânilor, în timpul molimei care bântuise cu cincizeci de ani în urmă, pieriseră șaizeci și opt de mii de oameni. Ultima molimă fusese mai blândă, poate că și din pricina unei porunci a arhiepiscopului ca cei atinși de ciumă să fie despărțiți de ceilalți bolnavi. De atunci, boala purta un nume care însemna el însuși o descoperire: i se zicea contagiune.

Regele nu voi să părăsească Parisul, în ciuda stăruitoarelor îndemnuri ale reginei care, la rândul ei, era pusă la cale de perechea Galigai-Concini. Nemaiștiind cum s-o scoată la capăt, Maria aruncă asupra soțului toată vina izbucnirii molimei. Data trecută o abătuse asupra capitalei când nu o stăpânea încă și încerca să o îngenunche prin înfometare. Purta blestemul cu sine și acum se dezlănțuise din nou. Cine a fost proclet, proclet rămâne, susținea Maria de Medicis, înnebunită de spaimă. Perechea Galigai-Concini avea grijă s-o încunoștințeze de toate cazurile mortale; află astfel că și din slujitorii Luvrului fuseseră scoși pe targă câțiva. Sfătuită de cei doi acoliți, porunci să i se pregătească o corabie. Ar fi vrut să petreacă tot timpul cât avea să dăinuiască molima în largul mării împreună cu delfinul și, se înțelege, cu cavalerii de serviciu, ba chiar și cu cei care nu-i mai slujeau. Regele n-avea decât să se devoteze ciumei pe care o îndrăgise.

Și, cu adevărat, gândurile lui Henri erau pe de-a întregul închinate ciumei. Se gândea să-i scurteze durata cu ajutorul aerului și al focului, cele două elemente purificatoare. Porunci deci ca în palatul Luvru ferestrele să

fie larg deschise și ca pretutindeni să se ardă ienupăr. Aduse din păduri care pline cu ienupăr, nădăjduind că mirosul puternic va risipi miasmele mahalalelor suprapopulate. Dar mai mult decât de orice se îngrijea să taie drumul contagiunii, care, după părerea lui, venea de dincolo de Rin. Căci în Germania se petreceau lucruri cumplite, care, chiar dacă deocamdată se numeau în diferite feluri, tot război însemnau. Molima era un semn prevestitor al celorlalte nenorociri ce aveau să vină de acolo. Și în apropierea hotarului, în Lorena, locuia Catherine.

El însuși o silise pe iubita lui soră, pe Catherine, să se mărite cu ducele de Bar și să plece acolo. Să fie oare adevărat că poartă blestemul în el? Nu, nici pomeneală, cutezătoarele palavre sunt vrednice de dispreț. Parcă evlavioșii n-o pățesc? În timpul procesiunilor de pe străzi, când cer ajutor de la toți sfinții și cântă rugăciuni pentru morți, mereu se întâmplă să se prăbușească vreo câțiva, loviți de ciumă. Molima nu-i un blestem, nu-i o osândă; se prelungește din pricina neștiinței și a groazei. Dar să nu ne temem! Catherine, nu-i așa că nu ți-e frică? Uite, fratele tău, care a fost de atâtea ori nedrept cu tine, are să te aducă încoace, cu curieri călări și alături de el ai să te simți mai în siguranță decât oriunde.

Căută dar pe cineva pe care Catherine să dorească a-l urma. Și se opri la rubedenia lui, tânărul Condé. Prințul era un om tăcut din fire, ori cel puțin așa se arăta pe atunci. Ceva mai târziu avea să facă destul tărăboi. Deocamdată era însă îngândurat și răbdător și primea cu recunoștință pensia modestă pe care i-o da regele, căci el personal n-avea lețcaie. Era feciorul vărului care încercase odinioară s-o ia înaintea tânărului Navarra și murise, otrăvit, cum credeau toți, de prințesa, soția sa. Aceasta nu mărturisise niciodată fapta. Iar întemnițarea și trimiterea ei în judecată țineau de alte vremi. Acum trăia la Curte; în

sfârșit, fiecare cu trecutul lui. Fapt e, însă, că fiul ei tăcea și nu-și deschidea inima nimănui. Henri îl rugă:

— Adu-mi sora. Numai dacă ai să pleci tu după dânsa, are să înțeleagă cât de mult doresc s-o am lângă mine.

Și Condé plecă, iar fratele se simți deodată covârșit de o cumplită neliniște. „Dacă aș avea-o în brațele mele! A avut parte de prea puțină fericire, din pricina mea a fost prea puțin fericită. Și-a pus toată mândria în plecăciunea făcută în fața patului meu de paradă, dar nu asta poate fi țelul unei vieți. N-avem alți frați, suntem numai noi doi, ne bizuim unul pe celălalt; când vedeam lumea cu ochii copilăriei, și ne încântau visurile tinereții, tot sufletul ne era plin de dragoste. Dar eu, Catherine, nu ți-am îngăduit să iubești, și te-am silit să te însoțești cu un om care nu înseamnă nimic pentru tine; te ajunsese, însă oricum oboseala. Moartea începuse să-ți dea târcoale. Ar fi trebuit să te țin lângă mine. N-ar fi trebuit să te las să pleci, ce-am făcut!”

Cuprins de căință și de teamă, alerga în fiece zi la spitalul numit Sălașul Domnului, ca să atingă bolnavii. Aceștia credeau că atingerea regelui îi lecuia. Iar el încerca să se încredințeze că într-adevăr așa era. Atingea buboaiele pline de puroi și umflăturile roșietice numite cărbuni. Și numai ce-și spăla mâinile, că iar se ducea acolo unde-l chema vreun glas tremurător, dacă între timp glasul omului nu se stingea cumva o dată cu amintirile-i. „Dacă l-aș vedea măcar pe unul singur ridicându-se din pat și umblând, ar fi un semn că sora mea are să vină, că am s-o am lângă mine, că am să mai pot îndrepta totul.” Și rugă un călugăr bolnav de ciumă, care-l ura poate, să se roage pentru ca o femeie aflată pe drum să ajungă cu bine la locul unde își putea găsi un adăpost.

Se dădea jos din pat în puterea nopții. În lumina rugurilor, rătăcea prin palat. Într-un rând nimeri tocmai sub acoperiș, într-un coridor unde ferestrele erau închise

și nu fuseseră pregătite vetre pentru arderea lemnului de ienupăr. Ar fi domnit dar un întuneric deplin, dacă de după un ungher depărtat nu s-ar fi apropiat, jucând, o mulțime de flăcărui, la o atât de mică înălțime de dușumea încât era greu să deslușești ce anume putea să fie. Dar în timp ce iasma[1] își lumina drumul, era și ea din ce în ce mai bine luminată. Era o pitică, ușor de ghicit care anume, deși era dezbrăcată. Goală pușcă și mânjită doar cu niște vopsea roșie, ținea între degetele întinse opt lumânărele. Henri ar fi așteptat să vadă ce gânduri avea pitica; dar un om ce fugea de dânsa îi căzu la picioare. Și lumânărelele îl arătară pe domnul Concini.

Acesta era mai greu de recunoscut decât sora de lapte a reginei, buna-i soție. Nici urmă de eleganță și de perfidie, părul nu-i mai stătea lins. Arăta de parcă pieptu-i umflat și pulpele vânjoase i-ar fi fost vârâte într-un sac de piele și carne. La fel și fața. Cine ar fi crezut că nemernicul putea să ajungă atât de scofâlcit, atât de schimonosit de groază. Dar ce nu face spaimă din om?! Nobilul Concini era încredințat că nobila Galigai e însăși ciuma. Roșul de pe dânsa - roșul „cărbunilor” - și lumânărelele de seu - lumânărelele coșciugelor sărmane - îi pricinuiau o groază nespusă și Concini țipa ca un cotoi chinuit.

— Sire, am dat ochii cu ciumă. Îndurare, Sire, căci altfel mor. Atingeți-mă, maiestate, cerul v-a scos în cale, atingeți-mă!

Cavalerul reginei scâncea, guița, țipa, scotea niște sunete neomenești. Bine ar fi fost ca regina și întreaga Curte să-i fi auzit țipetele; dar parcă există învățătură de minte pentru totdeauna? Nici chiar ciuma nu poate da o asemenea învățătură de minte. Icoana ei stropită cu roșu trecu destul de aproape, pentru ca lumânărelele să picure

[1] Iázmă, iezme, s. f. (Pop.) Arătare urâtă și rea, nălucă, vedenie, Fig. Persoană slabă, cu înfățișare respingătoare

pe nenorocitul de Concini. Asta mai lipsea! Drăguțul își pierdu cu totul cunoștința. Dar sora de lapte în chip de ciumă nici nu se sinchisi. Ochii îi erau dați peste cap, mergea drept înainte fără să-și dea seama ce face. Iar Henri se depărtă și el.

Întru acestea starea capitalei se înrăutățea, mai cu seamă din pricina groazei care sporea trecând de la unul la altul. În schimb molima se domolea, dat fiind că medicii regelui aplicau măsurile hotărâte de el. Aleile Pieții Regale fuseseră preschimbate în lazarete largi, aerisite. Negustorii cârtiseră că ar fi prea costisitoare, dar acum erau de folos bolnavilor. Henri nici nu mai număra ceasurile pe care le petrecea acolo. Pe străzi nu întâlnea țipenie de om, cel mult ciocli cu glugi trase peste ochi, purtând grăbiți tărgi pe care se ghiceau făpturi omenești. Dar, ajungând la fața locului, era întâmpinat de vântul rece și de fumul ce se înălța din stivele de lemne așezate împrejur. Acesta, neîntâmpinând nici o piedică, era mânat de vânt prin aleile lungi și nu se oprea nicăieri. Prin fumul străveziu se vedea albastrul cerului; trâmbele îmbălsămate se roteau în jurul celor culcați în pături, peste o mie la număr. În ochii celor cărora li se vedea fața, Henri citea dorul de viață. Și însuși dorul după sora lui se ogoia acolo mai ușor.

În ziua aceea, regele nu mai sfârșea cu atingerea bolnavilor, atinsese cam la vreo două mii. Mereu alte chipuri se îndreptau spre el pline de așteptare, înnegrite de fum ori poate de semnele ciumei. Dar Henri nu simțea oboseala. „Azi, azi trebuie să vină Catherine. Am dat poruncă să fiu de îndată înștiințat. Nu vă lăsați! Astăzi atingerea mâinilor mele are darul de a vă însănătoși, chiar dacă boala v-a înnegrit în întregime trupul, chiar dacă răsuflarea vă e otrăvită.” Nici nu-și acoperise gura, simțindu-se plin de putere și în afară de orice primejdie. Aproape de dânsul, de după o trâmbă de fum, se auzi un

clopoțel vestind sfântul maslu. Cu gura descoperită, preotul murmura rugăciunile pentru cei ce stăteau să moară.

Când fumul se risipi, preotul și regele se pomeniră față în față. Preotul, un om scund, slab, cu trăsături ascuțite dar cu ochi luminoși, rosti către rege:

— Aveți atât de mult curaj, de parcă ați crede în dumnezeu.

— Cred, îi dădu răspuns Henri.

Dar îndată zări în apropiere pe cineva care nu se clintea din loc și tăcea. Tăcea și nu îngăduia nici o nădejde.

— Condé? întrebă Henri rugător, dar știa că destinul se împlinise. Condé!

Acesta plecă doar fruntea. Și o trâmbă de fum îi despărți.

Lângă rege gemea un bolnav care se afla în ceasul morții și nu căpăta nici o mângâiere

— E un eretic, lămuri preotul. Am trimis după un pastor, dar are să sosească prea târziu.

— Venim noi, rosti Henri.

Și îngenunche de parcă s-ar fi închinat lângă patul de moarte al surorii sale, al protestantei Catherine. Cu amândoi genunchii pe pământ cânta încetișor la urechea muribundului: „Pre domnul să-l lăudăm”.

În palatul Luvru cunoștea un singur loc unde putea plânge nestingherit toată noaptea. Era patul lui de paradă, păzit cu strășnicie, cu perdelele trase, de care nimeni nu se putea apropia. Din cabinet trecu în salonul cel mare, cufundat în întuneric, fără a băga de seamă că acolo era adunată Curtea. Cei ce mai rămăseseră în juru-i, douăzeci-treizeci de făpturi, intraseră în sanctuarul maiestății, nădăjduind să depărteze astfel ciuma de ei. Dar, așa cum intră, regele nu adeveri de fel icoana ce și-o făcuseră despre maiestate. Arăta de parcă se bătuse cu cineva, chipul îi era adumbrit de o negreală ciudată și în loc să

lecuiască de ciumă, părea a o aduce cu sine. Ca să nu mai spunem că-și trăise traiul, că viața-i nu mai făcea doi bani și că, după cum se auzea, regența și începuse.

Tocmai atunci se deschise ușa cea mare din partea dimpotrivă. Slavă domnului, uite-o pe regină! Ținea de mâna pe delfin, iar înaintea lor le luminau drumul niște valeți cu sfeșnice. Curtea, câtă mai rămăsese, se repezi toată din întunericul în care părea afundată, spre strălucirea ce se vestea. Și care mai de care se întrecu în închinăciuni, în a-și pleca genunchii și a aduce laude, delfinului. Despărțit de ei prin toată lungimea încăperii, regele rămăsese singur.

Cel dintâi își veni în fire îngânduratul, mâhnitul Condé. Fără a sta pe gânduri și fără a grăbi pașii, cuviincios cum nu se mai afla altul, își luă locul lângă rege. Bellegarde și Bassompierre veniră și ei fugă, și în curând Henri se văzu înconjurat, după ce cu o clipă înainte rămăsese singur-singurel.

MARGOT, CEA DE ODINIOARĂ

Regina Navarrei se ivi când molima fu zăgăzuită și serbările Curții dobândiră cu atât mai mare strălucire. Domnii și doamnele Curții se înapoiaseră de pe la castelele lor, în cea mai mare parte sărăcăcioase și jilave, la singurul loc din lume unde viața putea fi gustată din plin. Bucuria vieții înseamnă a câștiga bani și a-i cheltui. Cine a avut noroc la jocul de cărți, vine la următoarea serbare de la Luvru gătit ca o zi cu soare, ca aurora trandafirie ori că o noapte înstelată cu lună plină. O seamă de curteni își

vând castelele jilave, pentru a străluci aci.

Marguerite de Valois hotărâse, cu de la sine putere, că surghiunul ei durase destul optsprezece ani. Când fusese părăsită de soțul ei Henri - și nu numai din vina lui - avusese treizeci și patru de ani. Cea din urmă supraviețuitoare a unei dinastii stinse răbda greu ca un altul, fie el chiar soțul ei, să stea pe tronul fraților morți. Îl urâse până într-atât, încât asmuțise asupră-i un ucigaș. Dar de atunci trecuse multă vreme și nimeni nu mai vorbea de omorurile vechi, de vechea ură. Oamenii abia dacă își mai aduceau aminte.

Deși nu-și vestise sosirea, de vreme ce venise, Henri o primi cu toată cinstea cuvenită celei din urmă coborâtoare din casa de Valois și primei lui soții. Luă un ton prietenos, întrebă ce mai e nou la castelul Usson, reședința ei din ultimii optsprezece ani. Iar în sinea lui socoti că Margot trebuie să fi ajuns la cincizeci și trei de ani. De altfel îi și arăta.

— Se mănâncă bine în Auvergne, nu?

— Și se face și dragoste bine, îi dădu dânsa răspuns cu o cutezanță care reînvie de îndată toate vechile amintiri, pe Margot cea de demult.

Așa încât sub straturile de grăsime ale obrajilor ei, sub straturile de suliman, sub peruca blondă, Henri o descoperi pe aceea cu care împărtășise atâtea plăceri. Noaptea Sfântului Bartolomeu își întinsese însă foarte departe umbră și plăcerea fusese împinsă până la durere. Femeia asta fusese zeița timpului ei, frumoasă, gătită și învățată cum era. Când se întâmpla să apară în mijlocul unei procesiuni, uitau cu toții de lucrurile sfinte și se închinau ei, domniței Marguerite. „Dar cum s-a schimbat de atunci, gândi Henri. Și cum m-oi fi schimbat și eu?” Și cuprins de mâhnire o încredință că arăta cum nu se poate mai bine.

— Firea iubeață pe care o aveți v-a ferit și pe

maiestatea-voastră de îmbătrânire, îl încredință la rându-i Margot, deși avea cu totul altă părere.

Căci îi părea trist, de parcă nu și-ar fi dat seama de norocul și de gloria lui. Ea, în schimb, era bine dispusă. Și avea să mai cunoască, după cum se va vedea, înfricoșate dezlănțuiri ale patimii. În ce privește răutatea, rămăsese aceeași. Deocamdată îi spuse:

— Pe bună dreptate sunteți numit „cel veșnic vesel, cel veșnic îndrăgostit”. M-am încredințat cu ochii mei că sunteți: *le vert galant*[1].

Ochii îi rămăseseră galeși, vorbele îi erau pline de gânduri bune. El îi întinse mâna, îi arătă că era binevenită, ba o încredință chiar că tinerețea le fusese plăcută, ca rege și regină a Navarrei, el cu măruntele-i bătălii, ea cu muzele de la curtea ei. Margot îi răspunse că venise cu gândul de a aduna în juru-i o academie de cugete luminate. Din păcate, însă, averea i se topise.

Henri nu se lăsă rugat. Și Margot căpătă ceea ce ceru deocamdată, o pensie și o casă în Bois de Boulogne. Cu toate acestea regele tăie pe neașteptate firul convorbirii, căci ar fi putut urma și alte cereri, și se temea de Rosny, dacă încă o femeie avea să-și vâre mâna până-n cot în vistieria statului. Din partea-i, Margot surâse înțelegătoare, văzând că Henri își adeverea faima: de jucător, de afemeiat și de zgârcit.

— Acum aș vrea să prezint omagiile mele reginei, îi spuse. Mi-e rudă apropiată, prin mama, regina Catherine. A fost dat să avem din nou o Medicis pe tron. După care, plecă plină de voioșie.

Ministrul nu se zgârci la bani. Urechea binevoitoare pe care o pleca în ultima vreme la cererile Curții ar fi putut să pară vrednică de mirare. Dar Henri cunoștea pricinile care-l îndemnau să fie așa. Diplomații regelui își făcuseră

[1] Îndrăgostit, înflăcărat (fr.).

bine treaba pretutindeni, alianțele cu Anglia și Olanda erau din nou întărite. Nu mai trebuia decât să moară ducele de Clèves, și Habsburgii aveau să ofere, fără doar și poate, pretext pentru o campanie. Destul cu șovăielile, îi dăm drumul! Lovitura trebuia să se abată pe neașteptate, de aceea Curtea Franței se ținea de petreceri zgomotoase: jocuri, amoruri și, în loc de economii forțate, serbări fără sfârșit.

După a doua primire la Luvru, de astă dată oficială, regina Navarrei deveni o figură de seamă. A doua primire se desfășură cu totul altfel decât prima, făcută aproape în taină, după ce coborâse, fie ce-o fi, din trăsură, cu riscul să i se trântească ușa în nas. De data asta regele ieși - cum cerea eticheta - în întâmpinarea fostei sale soții, până în mijlocul curții noi. Iar regina Maria de Medicis o așteptă la picioarele scării, înconjurată de doamnele și cavalerii ei. Dar toți își râdeau în pumni pe socoteala celor două regine care se salutau ceremonios, și curtenilor mai că nu le venea la socoteală să-și plece trunchiul și mădularele în închinăciunile de cuviință. Margot, cea de odinioară, și Henri se întâlniră, numai ei doi, față în față, în mijlocul curții, și inima li se strânse; nici n-ar fi crezut că au să simtă atâta amărăciune. Chipurile le încremeniră în zâmbetul de rigoare, rostind cuvintele formulelor de politeță. Dar privirile lor, care nu se ocoleau, deși îi făceau să se simtă înstrăinați, își spuneau: „Da, mă gândesc la vremurile acelea; nu, n-aș vrea să mai învie o dată”.

Și iar se încinseră petrecerile. De jucat se juca pretutindeni, dar mai cu seamă la Arsenal. Doamna de Rosny construi o sală de festivități. Domnul de Rosny înmână regelui o pungă cu galbeni spre a juca, iar celorlalți câte o pungă mai mică. Totuși îl goliră de bani pe rege, dat fiind că gândurile îi rătăceau cine știe unde. De obicei Henri își cam ieșea din fire când pierdea, de data asta însă îi trecu repede ciuda, căci alte gânduri îl

munceau. Domnul de Rosny uită de sine până a face niște glume la care nimeni nu s-ar fi așteptat din parte-i. Înfățișă domnișoarelor de onoare ale reginei două căni, una cu vin negru, cealaltă cu o băutură străvezie, pe care ele o crezură a fi apă. Dar nu, era o băutură mai tare decât vinul. Și socotind că taie cu ea vinul, domnișoarele se pomeniră cuprinse de o veselie nebună. Făcură năzdrăvănii care le prindeau cum nu se poate mai bine: și cu toatele purtau una și aceeași îmbrăcăminte: dintr-o pânză țesută cu fir de argint.

De fiecare dată se spunea că regina și prințesele dau o serbare; la drept vorbind, însă, se încingea un adevărat chiolhan. Maria de Medicis se arăta de-abia când începea balul. Se ferea să mănânce la masa regelui; pricinile le ținea, însă, pentru dânsa, să nu strice buna dispoziție. Dar să ne-grăbim, începe balul și baletul. Sub regele Henri, domniile lor domnii și doamnele de la Curte s-au deprins a dansa ca țăranii, dansuri cu sărituri, învârtituri și strâmbături, pline de expresivitate și mlădiere. Cine izbutește să stârnească râsul știe că și-a cucerit doamna. Dar toate acestea nu sunt nimic față de splendoarea spectacolului - Luvrul, scara, marele salon, decorurile adevărate, costumele. După pregătiri înfrigurate și intrigi pentru dobândirea unei invitații, se înțelege că toate locurile sunt ocupate. Încât chiar regele se pomenește înghesuit și cată în jur să vadă cine ar putea fi scos afară. Dar cei asupra cărora i s-ar putea opri privirea au avut de mult grijă să se ascundă.

Seniori și doamne de cea mai înaltă viță dețin câte un rol; de cele mai multe ori au de spus doar niște nerozii; muzica și succesiunea tablourilor sunt numai pretexte. Ceea ce-i interesează cu adevărat pe toți, cu mic și mare, este, ca, sub vraja aurului și a straielor ca din basme, să pară a fi, preț de o noapte, ceea ce n-ar putea ajunge nici după o întreagă viață: o fântână de delicii, un nor

multicolor. Privitorii nu se lasă nici ei mai prejos decât actorii, și această întrecere întru deșertăciune atinge culmi la fel de înalte cu acelea ale mult admiratelor mecanisme scenice care ridică din adâncuri nevăzute, într-un nimb de vis, frumuseți ce întruchipează când o stea, când o floare, când o giuvaerica. Prinse în năvoade care le leagănă mereu, își strâng și-și întind ispititoarele mădulare. Dar deodată scena se învârtește și ele iau altă înfățișare, aceea a neprihănirii, în veșminte de îngeri, argintii și albe. E o schimbare ce ațâță toate închipuirile, dar se sfârșește cu întunecarea scenei și visul se risipește. Acum urmează partea cu haz a serbării. Cămile alcătuite din câțiva oameni, pe care alții, abia îți vine să crezi, le călăresc. Un turn apare pe scenă și la fiecare fereastră câte un turc își învârte iataganul. Din fericire, însă, aruncă privitorilor cofeturi - în timp ce niște femei cât niște poloboace, la drept vorbind niște bărbați bine căptușiți, se luptă cu mult meșteșug acrobatic. Și toate la un loc stârnesc, cu sprijinul privitorilor, o larmă drăcească.

Drept încheiere a lungii reprezentații, de care totuși, afară de o singură persoană, nimeni nu se săturase, și ca o încununare a plăcerilor atât de alese, toți actorii străbat salonul gălăgios suiți pe un soi de pod. Și fiecăruia îi e la îndemână să-i admire de aproape ori să-i dorească, după cum sunt seniori strălucitori, cămile frumoase cu sprintene mădulare ori saltimbanci greoi. Iar cine poate face asemuiri cu trecutul, bagă de seamă că serbări asemănătoare, dar nu atât de desăvârșite, au fermecat odinioară și Curtea casei de Valois. Cea din urmă coborâtoare a ei, doamna Marguerite e de altminteri sufletul acestei serbări, ei i-o datorăm. Dar lui Henri nu-i plăcu serbarea, tocmai din pricina amintirilor ce i le trezea.

Luă totuși și el parte cu voie bună, ba urcă și pe pod, costumat în zeul Marte. Nădăjduia, însă, că nimeni, și mai

cu seamă ambasadorul spaniol, n-avea să încerce a ghici tâlcul acestei costumări. Henri se străduia să-și omoare timpul până la ceasul sorocit: așa se înțelesese cu Rosny. Trebuia să abată luarea aminte a Curților europene, dar mai cu seamă a Curții sale, pentru ca nici un ochi să nu urmărească acele ornicului, care înaintau mereu. Dar în vâltoarea și în vălmășagul petrecerilor avea o singură dorință: să fie singur, să se gândească la ale lui, să strângă puteri, să nu se istovească, ca să nu îngăduie cumva îndoielii să i se strecoare în suflet.

Pentru că pe vremea aceea vânătoarea îl obosea. Fusese dintotdeauna cea mai bună odihnă pentru el; acum, însă, după ce descăleca, se vârâ în pat. Întrebarea-i: în ce măsură această oboseală se datora numai șubrezirii trupului. Căci până și râsul îl ostenea, cu toate că îi plăcea atât de mult să se veselească împreună cu prietenii; iar printre prieteni îi socotea pe toți cei cu care își trăise viața. D'Épernon, de pildă, se știe ce hram poartă, și totuși - un atât de vechi camarad! Firește, era ușor să-l iei peste picior pe surdul podagros, în cazul când căutai cu tot dinadinsul pricini de înveselire. Curtea prefera, însă, să-și bată joc de adevărații prieteni ai regelui. Mareșalul Roquelaure avea acasă, la țară, o nevastă pe care n-o scotea niciodată în lume. Pesemne că era vorba de vreo infirmitate, cine știe, poate că femeia era mută ori cretină. Și necazurile casnice ale bătrânului oștean erau un veșnic izvor de glume; se întâmpla apoi ca uneori glumele să degenereze. Dar nu fiindcă era regele de față. Într-o seară, în prezența lui, glumele fură iar împinse prea departe și trebui ca maiestatea-sa să-l oprească pe Roquelaure să scoată sabia din teacă. Îl apucă de braț și amândoi părăsiră grupul.

— Am râs cam prea mult cu ei, rosti Henri.

Mareșalul bombăni:

— Ba eu m-am purtat ca un măgar, că n-am știut de

glumă.

Henri: — Să fi fost oare numai glume, ori ținteau în cineva anume?

Roquelaure înălță capul mirat.

Henri: — Ai înțeles ce vreau să spun?

Roquelaure, hotărându-se: — D'Épernon are prea mulți amici aici.

Henri: — Zi mai bine: complici.

Roquelaure, fără a fi prea convins: — Complici, să spunem.

Henri, scotocind cu privirea peste tot: — Nu în cabinetul meu. Dacă vreo ușă n-o fi închisă bine, Roquelaure?

— Sire, vă ascult.

— Te simți destul de în putere să mai pleci o dată în campanie?

— Oricând! rosti mareșalul puțin cam prea tare.

Întrebarea regelui îi părea menită a-l pune în încurcătură. Să fie cumva vorba să-l scoată din armată? Henri îl trase într-o firidă.

— Să n-o supărăm pe regina, s-ar putea să fie trează încă și știi că-i însărcinată. De la plimbarea noastră în Savoia, au trecut câțiva anișori. Ai băgat de seamă că numai în cele dintâi două treimi ale vieții ținem socoteala precisă a anilor și apoi o pierdem? Tinerețea pare fără sfârșit, bătrânețea zboară fără să știi când.

Roquelaure, apărându-se: — Eu și cu viteazul Crillon ne amintim de multe ori toate câte le-am făcut, ceas cu ceas, pe vremea ultimului război pe care l-ați purtat, și ne întrebăm când oare o să ne simțim din nou atât de bine ca atunci?

Henri: — Bine de domnia-ta și de viteazul Crillon. Ce să spun, însă, de mine? Pentru mine ar fi fost mult mai bine, de pildă, să n-o fi revăzut pe regina Navarrei.

Roquelaure, convins: — Femeile sunt crucea noastră, ăsta-i adevărul și așa rămâne. Ar trebui să le lăsăm să-și

vadă de casă, și cel mai bun prilej e un război.

Henri se apropie de el, îi puse mâna pe umăr și-i vorbi, privind în gol:

— Da' noi, devenim noi oare, cu trecerea vremii, mai ușor de răbdat? Ce să facem, lumea ajunge să se sature de noi. Am fost multă vreme în fruntea bucatelor și am dat tonul modei, moda celui veșnic vesel, moda liberei cugetări, moda fericirii poporului.

Roquelaure: — Moda vitejiei, a rațiunii, moda Franței, moda cultului femeii.

Henri: — Moda încornoratului. Da' s-a zis cu moda. Oricum s-ar numi până la urmă, lumea tot se satură de dânsa și o dată cu dânsa și de noi. Și cu toții încep să ceară altceva, ceva care să se deosebească în totul de vechea modă, deși nu-i de loc sigur că cea nouă îi poate face mai fericiți. Crezi că feciorul meu Vendôme e mai pricopsit decât noi, cu viciul lui italienesc?

Dar mareșalul nu găsi nici un cuvânt de mângâiere pentru părintele care căpătase de la încântătoarea Gabrielle, tocmai de la dânsa, un fiu cu porniri împotriva firii.

Iar Henri, întors cu tot trupul spre perete, rosti:

— Ce știu eu?

Se gândea, se înțelege, la mult mai multe lucruri decât la feluritele chipuri de a face dragoste. „Mai am oare dreptul să cuget la marele plan? Pot eu, oare, să duc la bun sfârșit un plan nou, cutezător, întemeiat pe realități - la o vârstă care are ceva ireal din pricina atâtor dorinți? Cel mai bine ar fi să se sfârșească o dată cu mine."

Roquelaure înțelese: regele trece printr-un ceas greu; ba înțelese chiar mai multe decât s-ar fi putut bănui. După o scurtă șovăială se hotărî, își petrecu brațul după gâtul stăpânului său, brațul îi tremura, dar îi spuse: „Navarra". Și apoi, la ureche:

— Prințul meu. Henri Navarra.

Regele îi dădu acolada, îl îmbrățișă, îl sărută pe amândoi obrajii. Îl tutui ca odinioară, și i se adresă:

— Roquelaure, dintre noi toți, tu erai cel mai frumos, cu tinichelele pe care le atârnai pe tine, mai ales pe câmpul de luptă.

— La luptă! strigă mareșalul, dar văzând că stăpânul duce un deget la buze, șopti:

— Acolo n-o să ne prăpădim. Mai degrabă aici ne prăpădim.

Henri îi aruncă o privire lungă, scormonitoare. Simplitatea e mai înțeleaptă. Niciodată nu suntem destul de simpli.

Și amândoi scotociră prin toate ungherele, după toate colțurile, dacă nu trăsese cineva cu urechea. După care Henri trecu în cabinetul lui.

CUM FUGE VREMEA

Tot pe atunci Henri avu prilejul să facă cunoștință cu „Don Quijote”, în ediția apărută la Bruxelles în 1607. Bassompierre îi citea, dar se oprea mereu din lectură, din pricina râsului. Atunci Henri își potrivi ochelarii greoi, îi luă cartea din mâini și citi singur, cu jumătate glas, hazliile pățanii ale cavalerului tristei figuri. Binevoi și el să râdă o dată cu cel ce-l asculta, dar nu prea din toată inima. Cică regele Spaniei se prăpădise de râs citind romanul. Da’ de ce râd oare cu toții? Cineva crede că-i un luptător, dar lumea își bate joc de el. Poartă în suflet icoana unei domnițe închipuite, la drept vorbind o femeie de rând, pe care nici măcar n-a văzut-o. Ia turmele de oi drept armate,

crede că slujnica e o ființă dumnezeiască și-i pus pe fapte care în ochii tuturor sunt prostești, numai în creierul lui înnegurat nu. Singurul care nu-i dă cu tifla e scutierul lui, un bun slujitor. Puterea de înțelegere a unui bun slujitor nu poate merge, însă, prea departe.

„Ce noroc, gândi Henri, râzând cu poftă, că marele-maestru nu-i scund și burtos și că eu nu sunt lung și uscat. Să nu cercetăm mai departe.” Se ținea de burtă de râs și Bassompierre așijderea. Iar spre a se odihni trecură la „Amadis de Gallia”[1], un adevărat roman cavaleresc, cu bătălii aievea și doamne nobile. De altfel Henri închina în fiecare zi o jumătate de ceas, dacă nu și mai mult, citirii unui tratat de economie agricolă: „Scena agriculturii”, la care ținea mult. Întotdeauna mai avem de învățat, mai ales când ne pricepem la ceva. Rosny a numit ogorul și pășunea cele două țâțe ale statului. Regele își întipărise aceste cuvinte în minte și ținea ca ele să se adeverească înlăuntrul țării, așa după cum planul său avea în vedere întreaga lume.

În mintea lui, Europa ajunsese o realitate ce avea să fie recunoscută de toți, de îndată ce trufașul vis habsburgic al monarhiei universale se va fi destrămat. „Asta-i, hotărât, cu totul altceva decât o bătălie împotriva turmelor de oi și a morilor de vânt. O asemenea bătălie dă mai degrabă monarhia universală, care a fost întotdeauna o nălucire; în schimb ideea noastră limpede despre o federație a popoarelor libere va izbândi mai curând ori mai târziu. Aici nu se mai poate spune: «Ce știu eu?» Asta-i un lucru pe care îl știu. Și dovadă e că, urmărind un vis atât de depărtat, rămânem totuși mereu cu picioarele pe pământ și ne îngrijim deopotrivă de împlinirea unor proiecte cât se poate de simple, ca și de aceea a marelui plan care este și

---

[1] Roman cavaleresc spaniol publicat în 1508 la Zaragoza, iar în traducere franceză în 1540.

el cât se poate de simplu.”

Întru acestea deschise la Paris Biblioteca regală, care urma să fie a întregului norod. Iar dacă avea să mai aibă răgaz, dorea să înființeze Muzeul meșteșugurilor și Grădina botanică. Fiindcă multe atârnă de ființa ori neființa unui singur om. Nu mai vâna, fiindcă vânătoarea îl obosea. Cu atât mai neobosit cerceta, însă, pricinile sărăciei. Mai mult vedea în fața ochilor „Scena agriculturii”, decât o citea. Țăranii îi arătau păsurile lor. Iar el căuta să-i ajute - de parcă războiul n-ar fi bătut la ușă. Cu picioarele înfipte în glie, cu inima îmbrățișând nevoile țării, mintea i se îndrepta, firesc și cutezător în același timp, spre viitor: câte nu poate cuprinde viața unui om! Dar se afla în partea aceea a vieții, în care nu se mai poate ține socoteala anilor și care zboară ca gândul.

Marchizul de la Roche, locțiitorul regelui în Canada, Terra-Nova și Labrador, suferi un naufragiu; echipajul său rămase timp de cinci ani pe o insulă pustie, iar el însuși, când se înapoie în Franța într-o barcă, era un om sfârșit. După el plecară alții, vechi hughenoți ori oameni noi, trimiși de companiile comerciale. Domnul de Monts primi împuterniciri de vicerege și făcu negoț cu blănuri, având drept de monopol, întărit de regele Henri, ceea ce stârni multă pizmă. Îi vâna pe contrabandiști cu trei vase de război puternic înarmate. Porunci să se însămânțeze, să se ridice case și înconjură colina cu întărituri. Colonia număra șaptezeci și doi de locuitori. Cea dintâi iarnă seceră jumătate din ei. În a doua muriră de scorbut numai șase.

Regele îl sprijinea pe domnul de Monts, chiar dacă toți ceilalți îl dușmăneau ori râdeau de el, ațâțați de negustorii de blănuri care nu se puteau împăca cu gândul că negoțul lor să fie un drept regalian și un monopol de stat. Păi, unde ar duce asta? Regele începe cu anume mărfuri, și până la urmă, ne pomenim că statul ia în mâinile lui tot negoțul din afară. Oamenii onorabili începură a vorbi de himere și a-i

lua peste picior pe visători. Ascunzându-și mânia, își bătură atâta joc de ideea regelui, până când acesta dădu înapoi și neguțătorii hotărâră din nou prețurile. În această împrejurare rămăsese singur, nesprijinit nici chiar de Rosny, care nu înțelesese ce urmărea regele, și de aceea îmbrățișă cauza neguțătorilor și nu pe aceea a regelui său și năstrușnica-i idee ca statul să monopolizeze negoțul de peste hotare.

O seamă de treburi mergeau, altele nu. În două rânduri, Henri mai trimise câte trei corăbii, cu lucrători și familiile lor, spre a pune temelia „republicilor creștine franceze” de dincolo de mări. Un bătrân hughenot, pe nume Samuel de Champlain, întemeie orașul Québec. Dar Henri nu îngădui nicicând să plece într-acolo obișnuiții aventurieri: cele mai cutezătoare expediții fură duse la bun sfârșit fără ajutorul lor. Băștinași, care îi și învățaseră limba, veniră în Franța și regele stătu de vorbă cu dânșii. După cum s-ar fi bucurat mult să-l vadă pe Champlain, când acesta făcu cea din urmă călătorie spre a-i vesti descoperirea lacurilor Huron, Michigan, Ontario. Dar nu mai apucă să-l vadă.

Adăpostea lucrători în însăși casa lui și le cerceta adesea atelierele. Unul dintre ei era gravor în lemn. Henri intră, luă cu el gravura pe care meșteșugarul tocmai o sfârșise și o privi îndelung în cabinetul lui, șezând pe scaun. Căci nu mai era chip să facă totul din mers, ca odinioară, dar nici șezând nu mai făcea mare scofală. Gravura înfățișa un schelet ținând coarnele plugului. Scheletul plugar. Chiar dacă murim, tot nu ne lăsăm: lucrarea începută merge înainte.

NEFERICIREA FERICIRII

Maria de Medicis era prost dispusă, plină de nevricale și această stare se înrăutățea mereu; nimeni nu-i mai putea intra în voie. Și Henri mărturisi lui Rosny că nici nu era chip să schimbe câteva vorbe cu dânsa, necum să găsească o îmbărbătare, un cuvânt de mângâiere.

— Când vin acasă, mă primește cu o privire înghețată, plină de dispreț. Încerc să mă apropii, să glumesc, s-o sărut; zadarnic. Încât trebuie să caut în altă parte o clipă de uitare.

De obicei, regina tocmai se oprea dintr-o convorbire cu anume persoane, de pildă cu d'Épernon. Convorbirile se învârteau, e adevărat, în jurul soțului ei, dar n-ar fi făcut de fel plăcere acestuia. Nouă de tot și uimitoare pentru cei mai mulți era înverșunarea cu care regina osândea împreunarea dintre sexe. Pentru asemenea pricină voise chiar să trimită la eșafod, fără judecată, pe una dintre domnișoarele de onoare. Henri înălță din umeri, dar trebui să dezbată cazul cu regina scrântită. Maria era îmbrăcată în negru, după moda spaniolă, iar el purta în picioare cizme cu pinteni, ca înaintea unei călătorii. O rugă să țină seama că Franța avea o Curte civilizată. Lăsând la o parte ieșirea cu totul nepotrivită a reginei, aminti că stârnea nemulțumire, fiind cunoscut desigur și Curților străine, faptul că în Luvru mișună femei spioane și că toți se simt pândiți până și în pat.

— Toți, dar mai cu seamă maiestatea-voastră, adeveri Maria. Nu vreau să mai aud că sunteți un bătrân stricat.

— Împiedică-ți atunci prietenii să rostească asemenea vorbe, îi dădu răspuns Henri, dorind sincer să-și păstreze sângele rece.

Dar regina era neînduplecată:

— Să nu se mai spună că Luvrul e un lupanar.

— Cine i-a făcut faima asta? întâmpină regele. Doamnă, ați împământenit la noi obiceiuri aduse de aiurea. E lăudabil că v-ați schimbat gusturile. Dar acum exagerați cu virtutea.

Maria se dădu cu totul de gol. Ceru ca fata să fie neapărat executată. Dar în primul rând spuse:

— Ambasadorul Spaniei v-a înțeles jocul.

— I-a trebuit cam mult timp, observă Henri. În cele din urmă l-am convins de gândurile mele pașnice. Don Inigo spune pe față: Un rege care dobândește atâtea izbânzi în agricultură, pe tărâmul artelor și meșteșugurilor...

Maria: — Are să piardă negreșit războiul. Așa se încheie fraza lui; uneori o rostește până la capăt, alteori nu.

„Față de dânsa a rostit-o până la capăt”, înțelese Henri.

Iar Maria urmă:

— Să ataci și apoi să fii înfrânt! Nevolnic erou și-a mai ales și biata Europă! Dar se va sfârși în curând și asta!

Se opri ca să-și tragă răsuflarea. Sub dantelele-i negre, pălise cumplit. Rochia și șalurile îi ascundeau sarcina. Dar nu numai asta îl îndemna pe Henri să fie atât de răbdător; o și compătimea pentru că, întorcând spatele regatului - regatul lui și al ei - rătăcea pe căi atât de greșite. Nu-i e milă nici măcar de dânsa, observă el și se hotărî cu atât mai mult să asculte orice, numai să nu i se facă rău.

Maria, pentru a ajunge acolo unde țintea, își dădu și mai rău în petic. Spintecă aerul cu mâinile-i mari, bătu din picior, îl ocărî:

— Sunteți un om sfârșit; nimeni nu v-a spus-o încă? N-o mai puteți duce multă vreme. Chiar și numai viciile pe care le aveți ar putea doborî pe oricine, dar maiestatea-voastră nu se mulțumește numai cu femeile și cărțile de joc, ci se amestecă în toate; nu-i un colțișor din cer și de pe pământ, ba chiar și din iad, în care să nu vă băgați nasul.

Neorânduiala pe care o încurajați a cuprins și capul maiestății-voastre; nu mai sunteți stăpân pe el. Cât de curând, trebuie să vi se întâmple ceva.

„Mai degrabă ei”, gândi Henri. Și fu gata s-o prindă în brațe pe femeia cât un turn, dacă avea să se clatine. Lucrurile nu se petrecură, însă, așa; dimpotrivă, regina începu deodată să vorbească mai potolit, dar fiece mișcare a mușchilor feței și trupului ei trădau încordarea cu care îi pândea răspunsul:

— Dați-mi regența!

Cum el nu răspunse, continuă:

— Gândiți-vă la fiul maiestății-voastre. Dacă nu-mi dați din timp regența, are să piardă tronul când veți muri.

Cu un surâs îngăduitor, Henri îi propuse să cadă la învoială:

— Pentru regența pe care o doriți, îmi dăruiți viața domnișoarei pe care vreți s-o trimiteți la eșafod.

Maria nu-și pierdu cunoștința, dar se ghemui toată, nemaiputându-se ține pe picioare. O apucaseră crampele pesemne, fața i se înverzise, era îngrozitoare la vedere. Henri încercă s-o ajute, așa cum sta chircită și în același timp îi vorbi cu duioșie, dar și hotărât:

— Doamnă, v-au strâns prea tare în chingi. Dați-i uitării! Amintiți-vă că aveți alături de domnia-voastră pe cel mai bun prieten.

Maria se ridică în picioare. Căutând să tragă folos din înduioșarea lui, se alintă cu glasu-i neplăcut, prea slab și pițigăiat față de trupu-i mătăhălos.

— Când îmi dați regența?

Henri, blând: — Când am să împlinesc optzeci de ani.

Maria, țâfnoasă, ca un cuceritor: — N-o să apucați nici șaizeci.

Și plecă cu zgomot, făcând să geamă dușumeaua. Din prag îl preveni. Acum nu mai vorbea însă răutatea dintr-însa. Și Henri înțelese că sub furie sărmana încerca să-și

ascundă deznădejdea.

Maria: — Nimeni nu s-ar pune chezaș pentru viața maiestății-voastre.

Chiar în aceeași zi îi scoase din pâine pe cei pe care îi pusese să vegheze la respectarea bunelor moravuri și în palatul Luvru nu mai dăinuiră nici un fel de opreliști în calea împreunării dintre sexe. Mulți se grăbiră a se folosi de prilej și, în fruntea lor, domnișoara care fusese cât pe ce să fie decapitată. Părea că înviase iar dezmățul din vremurile reginei Catherine, spre îndurerata mirare a regelui. El tăcea, însă, căci înțelegea ce planuri se urzeau, dar nu le dădea nici o însemnătate. Trebuia să devină o țintă mai ușoară pentru atacurile vrăjmașilor săi. Și chiar așa se și întâmplă. Predicatorii din biserici se năpustiră cu un nou curaj asupra țintei lor obișnuite, bătrânul muieratic care stoarce regatul, strică obiceiurile și-i singurul vinovat de neliniștea ce domnește în sânul creștinătății. Henri îl preveni în felul lui pe duhovnicul Cotton, care și de data asta se afla pesemne în spatele atacurilor. Se prefăcu, anume, că simte remușcările din pricina morții, de mult întâmplate, a unui domn de Lionne ce-și încălzise picioarele în burțile țărăncilor pe care le despica. Asta nu însemna însă că era împins de patimi murdare; nimeni n-ar fi avut nimic de spus împotriva unui moșneag ce-ar fi căutat să-și încălzească oasele.

— Fiule, îi dădu răspuns Cotton, și era greu de deslușit dacă din prostie ori viclenie, ai grijă de bunu-ți renume. Cine nu-și mai poate pierde bunul renume, nu mai știe nici el de ce e în stare.

— Părinte, rosti Henri, răspunzător pentru bunul meu renume ești tocmai domnia-ta. Vestește-i pe predicatori că o pot păți dacă au să jignească maiestatea.

După care, apele se liniștiră. Dar regele era mâhnit; în privința asta își atinseseră țelul. Cu trei ani în urmă ar fi râs. Acum trebuia să țină seamă de întâmplările ce se

pregăteau și de faima ce-i fusese scornită. Europa rămânea de partea lui, de asta era încredințat. Ba fusese chiar poreclit regele Europei. Și când, în martie 1609, ducele de Clèves muri, popoarele își îndreptară privirile spre regele Franței, iar Curțile își ținură răsuflarea. Marele-maestru îi dădu ghes să pornească atacul. Dar Henri se împotrivi, voia să respecte dreptul ginților. Numai după ce monarhia habsburgică cotropi Clèves și Jülich, dădu și el aliaților germani încuviințarea să ocupe ducatul Berg, cu orașul Düsseldorf. Târguielile se prelungiră mult, fără a se trage vreun foc de armă încât, până la urmă, ițele se încurcară rău de tot din pricina șovăielii sale. Pricina pentru care nu fusese în stare a lua o hotărâre erau conspirațiile din însăși casa lui.

Ajunsese să vadă ajunul campaniei, dar ceasul luptei n-avea să-l mai apuce. Când se gândise să pornească la atac, imboldul său sufletesc fusese marele plan, căci acesta era și rămăsese îndemnul de care asculta. Dar chiar dacă n-ar fi existat marele plan, chiar dacă n-ar fi fost liga popoarelor pentru pace veșnică, de pornit la atac tot ar fi trebuit să pornească spre a-și apăra tronul: atât de departe ajunseseră lucrurile între timp. Dar de spus se va spune că el, cel veșnic îndrăgostit, *le vert galant*, pierzându-și la bătrânețe simțul măsurii și nemaifiind în toate mințile, a vrut să dezlănțuie războiul numai de dragul unei fuste. Atât de mare e puterea renumelui; până la urmă, iezuitul Cotton se dovedise a fi mai mult șiret decât nătâng.

Dintr-un prinț ce stăpânea cu mintea lui nu numai lumea, așa cum era ea aievea, ci și lumea ce avea să vină, prostul renume făcu, în cel din urmă an al vieții regelui, un crai ce își supraviețuia sie însuși; atât de mare e puterea renumelui stârnit de curtenii săi, în capitala sa. Ba, în penultimu-i ceas, acest renume va trece și peste hotare, răpindu-i mulți prieteni, dar nu oameni din popor. Căci popoarele, și mai cu seamă poporul său, trebuie să fi fost

conduse de o adâncă înțelepciune de vreme ce nu încetau să creadă într-însul. Iar el, cu toate că renumele îi fusese scornit de inși foarte apropiați, n-ar fi trebuit să se lase pradă mâhnirii, căci din pricina ei pierdu penultimul ceas. Toate acestea îl pregătiră, ca niciodată, să primească lovitura ucigașă.

Cu puțin timp înainte de a întâlni pentru întâia oară pe o tânără, mult prea tânără fată, pe nume Charlotte de Montmorency - cu puțin timp înainte făcuse o ciudată plimbare în afara zidurilor orașului. El pe jos, podagrosul D'Épernon în litieră, și împreună cu ei alți seniori, se preumblaseră pe niște colnice din vârful cărora privirea îmbrățișa în întregime marele oraș. Regele vorbea tare și surdul din litieră înțelegea aproape totul. Regele pornise la plimbare de-a dreptul din cabinetul său, unde meditase având mereu în fața ochilor, fără voia lui, o anume gravură în lemn. Cu atât mai gălăgios se arătase însă apoi în societate. Iar când capitala li se înfățișase în toată întinderea ei, se înturnase cu spatele către dânsa, se aplecase până aproape de pământ și mlădios ca un tânăr. Își vârâse capul printre picioarele rășchirate. Iar din această poziție exclamase:

— Nu văd decât lupanare!

— Sire, eu văd Luvrul, îi răspunsese, vesel, credinciosul Roquelaure.

O spusese cu bune intenții, ca să întrețină dispoziția regelui. Dinăuntrul litierei se auziră, însă, niște chicote ce nu mai luau sfârșit: purtătorii ei trebuiră să-și bată stăpânul pe spinare.

După aceea regele rămase mult în urma însoțitorilor. Un singur om, căruia nu-i da nici o atenție, se ținea în preajmă-i, dar prevăzător, la o oarecare depărtare. Era unul dintre poeții ori învățații ce se țineau pe la Curte pentru ca seniorii să poată sta de vorbă cu ei și să strălucească în lumina lor. Tatăl e poate meșter ciorăpar,

dar fiul primește porunci din partea maiestății-sale: să nemurească în versuri meșteșugite un balet admirat la Luvru ori să descrie cu grijă vreo pasăre ce-și face veacul și moare în colivie. Mica făptură își începe traiul ca și noi, vioaie și nepăsătoare; apoi își întinde stăpânirea asupra celor de o seamă cu dânsa, trece de marginile îngăduite, e pedepsită, rănită; renunță la orice precumpănire, caută singurătatea, și când vreo mână dă să o atingă, țipă, înfiorată de cumplite presimțiri.

De data asta nu-i însă vorba de soarta unei păsărele. Acum, ajutat de mintea-i încercată, poetul ori învățatul n-are să spună și n-are să facă nimic nepotrivit, deși, de dragul artei lui, seniorii l-au primit printre ei de parcă ar fi și el nobil ori oștean viteaz. Se ferește să se apropie prea mult de rege, care își face plimbarea. Însoțitorii nu sunt bineveniți. Și feciorul târgovețului murmură de la respectuoasă depărtare ceva ce are tâlc, dar nu privește pe cineva anume. Regele are urechea foarte bună, dar nimeni nu-i poate cere să audă acest monolog fără însemnătate.

„Fericirea e cum nu se poate mai obositoare. Nimic nu ne cere atâta încordare ca fericirea. Chiar și pe aceea a mea, nu prea mare, trebuie totuși s-o țin în frâu, căci numai dacă știi s-o mărginești de bună voie își păstrează fericirea părelnica ei întrupare. Să zicem că toată Europa ar fi plină de vestea faimei mele, întemeiată la drept vorbind numai pe vorbe, mai mult: că această veste ar fi ajuns și până la locuitorii Noii Franțe. Ce-ar trebui să fac? Ar trebui, fie să-mi sporesc fericirea, fie să mă lipsesc de ea. Chiar așa măruntă cum este, și va rămâne, ea îmi aduce destui vrăjmași și nu-i mare lucru ca vreunul să pună mâna pe jungher. Pe mine, însă, fericirea mă silește să fiu mereu mai fericit. Să întreprind noi lucrări, noi călătorii - al căror sfârșit să se afle dincolo de mormântul meu.”

Coborâtorul unei familii neînsemnate trebuie să știe să

prindă clipa când să iasă din scenă. Să se ascundă într-o mânăstire, într-o colivie, într-o bibliotecă. Să amuțească. Fiindcă nu e destul de mare ca să fie atât de fericit încât să ajungă la nefericire. Nu-i un prinț, pe care se reazemă o lume ce ar cădea o dată cu el. Nimeni nu-i cere și nimeni nu așteaptă din parte-i să cunoască o *infelix felicitas*[1]. Dar un om mare nu are de ales. Trebuie să mergi până la capăt pe drumul tău greu, o *infelix felicitas*.

CEA DIN URMĂ ÎNAINTE DE ȚINTĂ

Doamna Marguerite de Valois nu refăcu reputația Luvrului, după cum n-o refăcu nici pe a sa. Nu-i era ei dat să săvârșească o asemenea ispravă. Spre deosebire de Maria de Medicis, regina Margot nu umbla cu ascunzișuri și nu avea răi sfetnici în afară de patimile ei, care, ce-i drept, o stăpâneau încă din plin. Locuia acum într-o casă pe care i-o împrumutase arhiepiscopul Parisului. Acolo aduna și ospăta bine Academia ei de spirite alese - care avea să se bucure cândva de onoruri publice. O altă parte a făpturii ei avea însă nevoie de tinere omagii.

Într-o dimineață se duse la liturghie; în trăsură, pe scăunelul din față, ședea un băiat frumos, de douăzeci de ani. Când se înapoiară acasă, un paj al ei sări pe scara trăsurii și curmă cu un foc de pistol viața amantului titular, care luase, pesemne, locul pajului. După aceea ucigașul încercă să fugă; dar oricât de îngrozită era doamna Marguerite de rochia-i mânjită cu sânge, ca și de cealaltă pierdere, izbuti totuși să dea alarma. Adus în fața leșului,

[1] Fericire nefericită (lat.).

ucigașul îl izbi cu piciorul și rosti:

— A dat ortul popii? Atunci puteți să mă omorâți și pe mine; îmi pare bine de ce am făcut.

O spusese în fața unei doamne a cărei răbdare o pusese oricum la grea încercare.

— Să fie sugrumat! strigă ea.

Își smulse jartiera de pe piciorul încă frumos, deși cam gros, și o zvârli slujitorilor:

— Nu l-ați sugrumat încă? Ce așteptați?

Dar nimeni nu se grăbi să dea ascultare poruncilor reginei Margot, care își ieșise din fire. Încât pajul de optsprezece ani, care cu atâta mulțumire omorâse un băiat de douăzeci, fu osândit de tribunalul legiuit. Iar regele semnă, și nici n-ar fi putut face altceva. Dacă s-ar fi arătat îngăduitor, i s-ar fi aruncat lui în spinare vina amorurilor târzii ale primei sale soții, ca și urmările acestora. Răzbunătoarea Margot întrecu însă limitele sentinței judecătorești. Și pajul trebui să se urce pe un eșafod înălțat la câțiva pași de casa ei, chiar sub ferestrele ce dădeau în curtea de onoare. Băiatul se ținu tare, se arătă viteaz și nu ceru îndurare. Dar ce-i folosea idolului îmbătrânit al unor vremi apuse, cu obrajii căzuți, că, stând în casă, în rochia de dimineață, putea să vadă și să se bucure de priveliștea tăierii unui cap tânăr?!

Fostul ei soț își spuse: „Biata Margot e la rându-i o jertfă - jertfa propriului ei dezmăț. Nici n-ar fi putut bănui odinioară în ce hal va ajunge. Cotton ar fi putut s-o sfătuiască, nu fiindcă ar fi prea înțelept, ci pentru că a moștenit înțelepciunea foarte veche a înaintașilor săi: «Ferește-te!»” Cu acest sfat întipărit în minte plecă să privească un turnir pus la cale de Marguerite. De la aventura ei se scursese un an și mai bine și Margot o uitase aproape. Cu atât mai mare luare aminte urmărea, însă, Henri noile născociri ale firii ei, care trebuiau să-l pună în gardă.

Margot voia, nici mai mult nici mai puțin, decât să-i facă rost de o nouă iubită. Anume de domnișoara de Montmorency, Marguerite-Charlotte, născută în 1594. Copila avea doar cincisprezece ani când regina Margot pofti privitori la turnir. De altminteri nu numai Margot, ci și alte doamne se gândiseră, de parcă se vorbiseră între ele, la aceeași frumoasă adolescentă. Ceea ce le îmboldise în primul rând fusese împrejurarea că poetul Voiture o asemuise cu aurora. Dintr-o zi care mijește poți, fără îndoială, scoate orice - toată lumea își dădea seama că o asemenea gâgâlice necoaptă și încă, la drept vorbind, neformată, abia în viitor avea să-și țină făgăduielile pe care le făcea. Privând lucrurile de aproape, mica frumusețe era dar o născocire a poetului Voiture.

Motivele celorlalte doamne erau egoiste, mai ales ale doamnei de Sourdis pe care o cunoaștem bine. Doamna de Sourdis o pețea pe domnișoara de Montmorency pentru fiul ei, fiind gata chiar să renunțe la orice fel de zestre. Avea de pe urma nepoatei ei Gabrielle o pensie de cincizeci de mii de livre. Dacă îi izbutea ce avea de gând, sumișoara putea să ajungă la o sută de mii. Tatăl fetei era căzut în dizgrație: la urma urmelor, cine naiba îl pusese pe un conetabil, căruia regele îi spunea cumătru, să conspire împotrivă-i? Acum se căia de nerozia lui și era gata să facă orice, numai să-i intre iar în grație. Căsătoria fu dar hotărâtă fără zestre, deși Charlotte era o foarte bogată moștenitoare.

Apoi se mai amestecă și o bătrână prințesă, care nu voia nici ea să renunțe la trasul sforilor. Când mama micuței Charlotte se îmbolnăvi, doamna Diane de France, rodul unei legături în afara căsniciei, luă la dânsa copila; curând prințesa izbuti să pună bețe în roate doamnei de Sourdis. Și cu asta am ajuns în clipa când regina Margot o pofti pe Charlotte la turnirul ce trebuia să se desfășoare pe proprietatea ei.

Nici Margot nu-și uită interesele. Avea nevoie de mulți bani spre a-și clădi un nou castel; nu putea să sufere casa arhiepiscopului din pricina amintirilor neplăcute pe care i le trezea. Și apoi nu voia să fie singurul idol îmbătrânit căruia îi plac florile abia îmbobocite. Uite o floare ce stă să se deschidă pentru soțul tinereților ei și să-l ducă în ispită. Dar trecând peste socotelile pe care oricare alta în locul ei le-ar fi făcut, Margot rămăsese cea de odinioară: o umanistă înțeleaptă, în stare a pătrunde adânc în sufletul oamenilor. „Fostului meu soț, își spunea, îi lipsește ceva spre a-și putea duce la bun sfârșit marile-i planuri - nu prea știu care anume, dar se pare că sunt chiar mari - și ar fi păcat să nu-și depășească propria faimă și să n-o facă nemuritoare. Oricum, îi lipsește ceva și suferă că nu are ceea ce, la urma urmei, i-a dat puterea să săvârșească tot ce-a făptuit: vraja pe care i-o dăruiește femeia. Are haz că cineva poate fi vrăjit de-alde noi, așa cum suntem; și încă atât de vrăjit, încât să ajungă un mare rege.

Și nu numai că are haz, își spunea Margot. Dar e și o naivitate și un lucru sublim să fim luate în serios. Atâta timp cât mai e în stare de asta, nimic nu-i pierdut și e încă al meu. Iar ca un bărbat să fie al tău înseamnă să-l ai viu în fața ochilor, cu toate amintirile ce te leagă de el și mai cu seamă cu amintirile ce te fac să suferi. De aceea îmi și ridic castelul peste drum de al lui. De dincolo de fluviu am să pot vedea prin ferestrele lui, bineînțeles cu niște ochelari buni.”

Turnirul se sfârși cu uimitorul triumf al unui personaj la care nimeni nu se gândise: al domnului de Bassompierre, care-l birui pe cavalerul reginei, pe Concini, încât Maria de Medicis făcu spume la gură. În schimb regele era prea mulțumit. Ei, Bassompierre a făcut mari progrese în deșteptăciune și virtute. Aceea a trupului ține pas cu cealaltă. Și, cu adevărat, șovăielnicul Bassompierre mânat la început doar de curiozitate, se preschimbase într-un

admirator al regelui care înțelegea ce grea era povara pe care o avea de purtat acesta, povara nefericitei fericiri. „Nici un prieten nu-i de prisos”, își spuse dar Henri, în timp ce eroul zilei, cu ochii luminați de bucurie, făcu călare ocolul tribunelor.

Își sili calul să îngenunche în fața maiestăților-lor, făcu un salut larg cu pălăria și așteptă poruncile. Pe care dintre doamne s-o aleagă spre a împărți cu dânsa răsplata gloriei? Grea alegere. Dar regina Navarrei își spuse cuvântul, arătând lui Henri o prea tânără domnișoară, care din fericire se afla chiar în fața lui. Regele avusese timp de o oră în fața ochilor proaspăta frumusețe, fără a o fi băgat în seamă. Mai întâi pentru că tatăl ei căzuse în dizgrație. Fiica, ce-i drept, îi fusese înfățișată, dar uitase când și cu ce prilej anume. O copilă ca atâtea altele, care n-avea nimic din farmecul aurorei. Întru acestea băgă, însă, de seamă că mai multe perechi de ochi erau ațintiți asupră-i. Bassompierre aștepta pur și simplu, dar alții adăstau încordați.

Henri era de mult obișnuit cu acest soi de întâmplări și le înțelegea ușor tâlcul. I se oferea o femeie. Aruncă o privire furișă asupra celor din preajmă-i; cele două regine erau la curent. Și de-abia atunci păru c-o vede și pe tânăra fată din partea dimpotrivă, de-abia atunci o privi - și fu lovit parcă de ceva, văzu parcă o minune ori jungherul unui ucigaș. Nu lipsi mult să-și piardă cunoștința, căci exagera în toate.

Ager cum era, Bassompierre își cunoștea regele și socoti că porunca pe care o aștepta și fusese dată. Făcu înconjurul arenei, calul mai îngenunche o dată. Și tânăra domnișoară de Montmorency fu ajutată să urce în șa; toate doamnele erau numai ochi să vadă cum o ridică Bassompierre. Privitorii săriră de la locurile lor spre a vedea răsărind noua stea. Bassompierre își purtă calul de căpăstru. Iar, din șa, copila privea mândră și fericită

mulțimea ce se îmbulzea în juru-i. Și-i era de ajuns; nu se gândea de fel la ce o mai aștepta de aici încolo! Când ajunse în fața tribunei regelui, acesta plecase.

Căci pesemne își spusese: „Să fiu bine înțeles: Vreau să fiu, în sfârșit, lăsat în pace cu femeile, am destule altele pe cap”. Prietenei sale Margot îi punea în seamă numai motive egoiste pentru purtarea ei; pe celelalte nu le vedea. În clipa aceea a vieții nu mai voia să știe de vraja femeilor ca imbold pentru lucrările lui, de parcă nu el fusese acela care simțise cândva acest imbold. Totuși, lucrurile își urmară cursul fără a putea fi oprite. În primul rând, conetabilul nu așteptă ca fiica să-i fie pețită, ci o oferi chiar el și anume tocmai domnului de Bassompierre, care nu făcuse mai nimic spre a o avea. Oricine putea spune despre auroră că „nu există ceva mai frumos pe pământ”.

Ce putea da acesta în schimb spre a căpăta de soție pe cea mai bogată moștenitoare? Era viteaz ca însăși spada lui și, prin exercițiu, dobândise o minte ageră. Altfel n-avea lețcaie și-și vindea pielea bizuindu-se pe noroc; ieșise la lumină, dar ar fi fost dat repede la fund dacă regele și-ar fi luat privirea de la el. Toate acestea n-aveau, însă, nici o însemnătate față de dorința lui Montmorency de a intra iar în grație. Prietenul său d’Epernon îl întrebă:

— Cât crezi c-o mai duce regele ăsta?

— Mai mult decât domnia-ta, îi dădu răspuns conetabilul, furios că-și plecase prea multă vreme urechea la spusele conspiratorului podagros. După care luară amândoi masa cu Roquelaure și Zamet, stăpânul unui milion și opt sute de mii de taleri, cum își spunea. „Și ăsta s-a ivit iar, gândi Henri când i se povesti despre logodnă. E cu adevărat uimitor cum dai în viață mereu peste aceiași oameni, adică peste cei care au mai rămas din cei de altădată.”

Henri nu se prea sinchisea de cele ce se petreceau în familia Montmorency; îl firitisi pe alesul conetabilului și-i

făgădui să vină la nuntă. Între timp căzu însă bolnav de podagră, binecunoscuta boală a oștenilor pe cale să îmbătrânească. Iar o dată cu el se îmbolnăvi de aceeași boală și Montmorency; d'Épernon o avea mai de mult. Pe patul de suferință, Henri ceru să i se citească, și dorința îi fu împlinită pe rând de Bassompierre și de tânărul Gramont. Amândoi erau sclavii modei și împărtășeau admirația generală pentru „L'Astrée”, romanul domnului d'Urfé, în care păstorii și păstorițele se iubesc fără a cunoaște ispita trupească, iar plăcerile și chinurile trupului parcă nici n-ar exista - lucru ce nu-i poate fi decât pe plac unui podagros.

Pe de altă parte, regele primi la patul lui de suferință pe doamnele Curții. Și nici una nu uită să ridice în slăvi frumusețea tinerei Charlotte. Dar, după cum spuneau, cea mai aleasă însușire a ei era neprihănita-i curățenie sufletească, atât de străină, vai, de socotelile curtenilor. Când privești o asemenea făptură, începi să crezi că lumea trandafirie a păstorițelor și idilicele lor mioare există aievea. În gura reginei Margot, astfel de vorbe sunau cam ciudat. Și Henri îi dădu răspuns:

— Mititica face pe oița blândă și chiar pe gâsculița. În cel mai bun caz, poate că mai e încă așa. Dar cum aș face-o amanta mea, ar și dori să fie regină. Știu bine cum se petrec lucrurile.

Durerile puternice îl pot împinge însă pe om să-și caute cea mai nepotrivită mângâiere. Lumea mioarelor și a gâsculițelor se află și ea pe pământ, și suntem înclinați a ne închipui că nu cunoaște durerile. Patul e plicticos. Pe lângă el romanul domnului d'Urfé, care la rându-i te face să caști, pare totuși o aventură ispititoare, ce ar trebui încercată. Iubirea fără patimă ar fi ca un nou început. Ce crede Feuillemorte despre asta?

Bellegarde, marele scutier, avea de atâta vreme această slujbă, încât Curtea nu-i mai spunea decât domnul „mare”.

Într-o treabă ca asta despre care-i vorba acum, regele trebuia să ceară părerea vechiului sfetnic. Când Henri îl pofti, dar la el, să vorbească, între patru ochi, prietenul, înțelegându-și întinderea răspunderii, rosti: „Să ținem seama de deosebiri”. Căci voia să sublinieze deosebirea dintre păstorițe, despre care avea o părere proastă, și o tânără fată de o frumusețe fără cusur.

— O copilă, replică Henri. E o copilă, Feuillemorte.

— Și de ce să se bucure Bassompierre de unul singur de copilă? îi dădu răspuns Feuillemorte, tot cu o întrebare.

Își păstrase statura impunătoare, numai că acum îi picura pururea nasul - ceea ce făcea din el o țintă pentru glumele Curții, deopotrivă cu nevasta mareșalului Roquelaure.

Henri luă aminte în gând că Feuillemorte nu mai era cel de odinioară și nu pricepea despre ce-i vorba. Să-mi bat joc de o copilă, dar cum s-ar putea una ca asta?! Totuși, marelui scutier îi porunci scurt: „Adă-mi-o!” Așa suna acum porunca. Pe vremuri poruncise: „Arată-mi-o!” Dar numai Bellegarde își aminti de porunca aceea, și întâmplări de demult îi trecură în zbor prin amintire.

Regele veghe toată noaptea. Cei doi care îi citeau dormiră cu rândul. Romanul „L’Astrée” nu se mai sfârșea și nerăbdarea de a-și trăi și el pastorala lui îl făcu pe Henri să se dea jos din pat. În aceeași dimineață încă o numise pe micuța Montmorency gâsculiță, ba chiar gâscă, arătând că nici nu voia să știe de dânsa. Ceea ce nu-l împiedică, totuși, să mărturisească logodnicului ei Bassompierre, cum îl zări, c-o iubește pe Charlotte, că-i îndrăgostit ca un nebun.

Zi de iarnă, ceasurile opt ale dimineții. Augustul, iubitul monarh își reazemă capul pe umărul tânărului și frumosului favorit, care îngenunche pe o pernă lângă patul lui. Lacrimile regelui udă haina tânărului său cad în propria-i barbă albă:

— Dacă o iei de nevastă și te iubește, să știi, Bassompierre, că am să te urăsc. Cum și tu m-ai urî dacă dânsa m-ar iubi. De ce să ne învrăjbim dar? De ce să stricăm prieteșugul nostru? Sunt hotărât s-o mărit cu nepotul meu, prințul de Condé. Să facă parte din familie și Să fie mângâierea bătrânețelor mele.

Deși încremenit de spaimă, Bassompierre își aminti cum se petrecuseră lucrurile în timpul turnirului. „Sărmane, iubite stăpâne, dacă s-ar găsi cineva să te roage: fă bine și zugrăvește-o pe aleasa inimii tale, ai fi foarte încurcat. Sire! Nici nu știi măcar cum arată logodnica mea.” Dar își spuse că erau desigur doar toane de om bolnav. Și de aceea își păstră numai pentru el gândurile și ticlui câteva fraze meșteșugite, mișcătoare: „Fie, sire, ca această nouă dragoste să vă aducă tot atâta bucurie câtă jale îmi pricinuiește mie pierderea logodnicei, bineînțeles dacă s-ar putea să fiu vreodată trist în fața maiestății-voastre.”

Avea să vadă însă altele și mai boacăne. Regele lâncezi cât era ziua de lungă. Și tocmai când pierduse orice nădejde și începuse să joace zaruri cu trei gentilomi, pe o măsuță trasă în locul strâmt dintre pat și perete - se iviră două femei: doamna de Montmorency se tămăduise de boala ei anume pentru acea vizită. Regele ședea pe un scaun și conversa cu mama și fiica, aflate, de cealaltă parte a patului. La drept vorbind, îi plăcea mai mult mama. Dar păstorițele din romanul „L’Astrée” nu-i dădeau pace: cine se asemăna cu ele și făgăduia o fericire necunoscută? O întrebă dar pe micuța Montmorency dacă se bucura de măritișul cu domnul de Bassompierre. Iar dânsa, cu o mutrișoară nevinovată, îi dădu răspuns:

— Dacă așa-i voia tatei.

Sărmanul logodnic îngheță. Nu de mult îi spusese: „Ești toată viața mea”. Iar când regele repetă întrebarea, Charlotte doar înălță din umeri. Bassompierre înțelese că era azvârlit cât colo. Începu să-i curgă sângele din nas,

ieși, și timp de două zile nu-l mai văzu nimeni. Nu mâncă, nu bău și-și pierdu somnul. După care, Henri avu din nou parte să dea ochii cu el. Dar bătrânul rege nu văzu și adevărul pe care-l descoperise, cu prilejul celor două zile de chinuri, favoritul său dus de nas: E o falsă auroră, n-are pic de inimă și minte ca o târfă. Pentru Henri, frumusețea copilei era chezășia bunătății ei. Și și-ar fi dat jumătate din tezauru-i de război - în gând, nu aievea, se înțelege - pentru bunătatea după care tânjea.

Întrucât îl privea, Condé se închină și primi tot ce fusese hotărât pentru el: logodna, pensia sporită de câteva ori și chiar și vorbele că regele îl însura spre a dobândi o țiitoare, că regele îl alesese pe el fiindcă avea anume apucături împotriva firii și pesemne că nici n-avea să se atingă de nevastă. Condé nu se sinchisi de aceste vorbe vreme de două luni, până la nuntă. În care timp și regele își văzu nestingherit de declarațiile lui de dragoste. Orice om de bună-credință putea să vadă că dragostea îi era neprihănită, întocmai cum 0 prescria domnul d’Urfé, și că stihurile pe care le comanda, ori le scria singur, în cinstea iubitei sale, erau proaste. Poetul Curții, Malherbe[1], făcea de obicei versuri mai bune. „Ce dulce-i amintirea trecutelor plăceri” este, nu încape îndoială, o idee plină de adevăr, cuprinzând, prea izbutit, un simțământ general omenesc. Mai mult, era un vers croit parcă anume pentru bărbatul încărcat de ani pe care îl prindea bine melancolia amintirilor, dar nu și deznădejdea, ori extazul.

Nepotrivire pe care Condé o arătă pe șleau îndată ce se

---

[1] *Malherbe* [malérb], *François de* (c. 1555-1628), poet și critic literar francez. Cunoscut mai ales prin teoriile sale, care au deschis calea clasicismului („*Comentarii asupra lui Desportas*”). Opunându-se Pleiadei, a contribuit la reformarea poeziei și a limbii franceze, cărora le-a adus claritate, logică, armonie, disciplină. Ode, elegii, sonete, remarcabile sub aspectul formei. [Nu este sigur că personajul din roman este cel descris aici.]

văzu însurat. La început mai binevoi să primească cele zece mii de livre pe care regele le dărui tinerei mirese, și giuvaericalele prețuind optsprezece mii de livre, dăruite de regină. După cum socoti binevenită și achitarea datoriilor sale, ca și plata pensiei pe un sfert de an. Dar când regele pofti tânăra pereche la Fontainebleau, cei doi arătară cât le ținea pielea. Mironosița prefăcută, acum prințesă din casa regală, îi ațâța cum se pricepu mai bine pe unul împotriva celuilalt, asmuțind gelozia tânărului soț și întărâtându-l pe bătrânu-i adorator. Într-o seară ieși în balcon, luminată de făclii, cu părul despletit. Regele fu cât pe ce să leșine, de data asta fără a se mai preface.

— Doamne, dar e nebun de-a binelea! rosti juna mironosiță.

Iar Condé se adresă către Henri:

— Sire, întineriți pe zi ce trece. Schimbați de câteva ori hainele, vă tundeți altfel barba și purtați nu numai colerete cu flaconașe de parfum cusute în ele, ci și culorile soției mele, în văzul lumii. Sire, lucrul îmi displace și nu este nici în interesul maiestății-voastre, nici într-al meu, ne faceți pe amândoi de râs.

Așa vorbi Condé și se obrăznici din ce în ce mai mult. Era un om scund și slab, cu trăsături ascuțite. Se lepădase de întunecata-i tăcere. Și se prefăcea ușuratic și prostănac, dar știa să socotească foarte bine. Nu încăpea îndoială că avea s-o scoată bine la capăt, dacă fugea peste hotare cu nevasta. În urmă-i rămânea un rege a cărui închipuită dragoste avea să se preschimbe în furie oarbă. Și asta cu atât mai mult cu cât vrăjmașul său Habsburg are să-l găzduiască pe prințul de sânge și pe nevasta acestuia. „O asemenea înfrângere n-are să-i fie iertată biruitorului și marelui rege, idolul Europei, gândea Condé, și nici el n-are s-o poată îndura. Încât are să-și grăbească singur pierzania care i-a fost pregătită cu grijă. Curaj! își spunea tânărul uneltitor. Regele o să fie ucis, trebuie să fii neghiob ca să

nu vezi. Iar urmașul lui am să fiu eu; Habsburg o să mă înscăuneze. Înlăuntrul regatului nu-i de așteptat nici o împotrivire. Protestanții socotesc despărțenia lui Henri al lor drept neavenită, iar delfinul e pentru dânșii un copil din flori.”

Președintele de Thou îl preveni pe Henri. Dar era în zadar. Henri îi vorbi de curățenia gândurilor lui. „Trecutul vorbește împotriva maiestății-voastre”, îi aminti de Thou. În zadar însă. Henri îi scrise lui Rosny că nepotul său Condé l-ar putea scoate din sărite. Rosny îl sfătui să-l pună la popreală. Și Henri era aproape să-i urmeze sfatul, când auzi că Condé îl învinuia de „tiranie egipteană”, învinuirea cea mai neplăcută pentru un rege al poporului. Henri tăie subsidiile îndrăznețului tânăr. Dar amenințarea cu Bastilia rămase doar o amenințare.

„Curaj!” își spuse Condé. Și, pentru început, își răpi nevasta și o duse la castelul lui de vânătoare, în Picardia, de unde nu mai era decât o fugă de cal până la hotarul Țărilor-de-Jos spaniole. La Bruxelles domneau arhiducele și infanta. Dar se mai afla totuși în cuprinsul tiraniei egipțiene și de aceea trebuia să fie prevăzător! Pentru a arunca praf în ochi, puse la cale mai multe plimbări, dintre care una la Amiens, la guvernatorul provinciei, domnul de Traigny. Prințul, prințesa și mama lui Condé - aceea care pe vremuri își otrăvise bărbatul ce nu fusese, după câte se părea, părintele feciorului ei, dar nimeni n-o știa prea bine. Mama Charlottei ar fi fost bucuroasă s-o vadă amanta regelui. Mama prințului - așijderea. Alte doamne erau și ele gata să dea o mână de ajutor. Regina Maria de Medicis spusese și ea: „Pentru o treabă ca asta se găsesc îndată treizeci de codoașe. La nevoie aș fi a treizeci și una.” Și este neîndoielnic că nu s-ar fi dat în lături, dacă i s-ar fi cerut s-o facă. Nu era nevoie decât ca generalul iezuiților să facă un semn Mariei: jertfa trebuie făcută. E cea din urmă înainte de a ajunge la țintă.

NOUA ELENĂ

E ziua Sfântului Hubert, vreme frumoasă, și cei ce-au ieșit la plimbare în afară de oraș n-au de ce se mira dând peste niște vânători. Sunt vânătorii regelui, ceea ce pare oarecum de mirare. Și povestesc tinerei prințese că un pădurar-șef din împrejurimi... dar prințesa nu ascultă mai departe, căci l-a recunoscut pe rege.

Regele poartă o livrea. Ține de lanț doi câini. Iar ochiul stâng și l-a ascuns sub o basma, încât nimeni nu-l recunoaște în afară de dragostea lui. Care își îndeamnă calul până aproape de el, îi spune de sus: „Asta n-am să v-o iert niciodată” - și se depărtează în galop.

De data asta e greu de crezut că Henri ar putea uita cum, odinioară, un țăran bătrân și pipernicit, cu fața înnegrită, încovoiat, cu o legătură de vreascuri în spinare, s-a strecurat până la castelul Coeuvres, trecând prin liniile vrăjmașe. „Sire! Ce urât sunteți!”, îi spusese Gabrielle d’Estrées. Apoi o înduioșase însă și o cucerise, căci avea înaintea lui anii de mărire și de stăpânire. Pe când acum? Voia să învie din nou vremuri de mult îngropate, se imita pe sine însuși. Copila n-avea cum s-o știe, totuși îi spusese: „Asta n-am să v-o iert niciodată”. De parcă înțelesese cum stăteau lucrurile.

Pe de altă parte, Charlotte fu măgulită că un rege se urâțea de dragul ei și i se păru că-i o făptură fără seamăn de însemnată. Să tăcem chitic, hotărî dar copilița sau gâsculița; Bassompierre, care căpătase o strașnică învățătură de minte, îi mai spunea și altcum. Întru acestea, stăpâna casei către care se îndreptau cei ieșiți la plimbare o îndemnă foarte stăruitor pe gâsculiță să admire priveliștea. Cu acest prilej se nimeri ca privirea să-i cadă

asupra unei ferestre dintr-un alt corp de case: cu mâna pe inimă, regele îi trimitea bezele.

— O, dumnezeule, da’ ce înseamnă asta? Doamnă, regele e la domnia-voastră.

Doamna de Traigny vru să o conducă pe înfricoșata copiliță până acolo: o vorbă bună nu strică niciodată. Dar drăguța copilița gândea altfel: „Vorbele bune, și poate nimic altceva, să le lase pentru mai târziu. Deocamdată să facă bine bătrânul să-și alunge matahala de regină și o dată cu dânsa și cei nouă bastarzi. Apoi am să văd cu cine am să fac pe adevăratul delfin.”

Prințul și prințesa de Condé nu se încredeau unul în celălalt și nu căzuseră la învoială. Amândoi voiau să-l moștenească pe rege, dar fiecare în felul lui. Și până la urmă rămaseră amândoi cu buzele umflate. Mama prințului, temându-se de un scandal cumplit, plecă de acolo, după ce îi împărtăși însă fiului părerea sa. Henri se înapoie mâhnit la Paris. Iar prințul Condé se hotărî să-și răpească atunci ori niciodată soția, și printr-un vicleșug, s-o ducă peste hotar. O amăgi, spunându-i că era vorba doar de vizitarea unei moșii. Din cea dintâi așezare de pe pământurile Țărilor-de-Jos spaniole îi scrise însă infantei, punându-și sub bună paza ei onoarea și liniștea, primejduite de tiranul egiptean. Nobila doamnă, cu onoarea prea bine apărată de o femeie pe care o îngropase de vie, îl primi pe prințul căzut jertfă prigoanei în reședința ei de la Bruxelles. Drăgălașa copilă fu de asemenea primită și adăpostită cu toată cinstea cuvenită rangului. Bine-înțeles, însă, că nu trebuia să se gândească de fel la fugă. Orice încercare de a fugi era sortită a da greș.

Regele primi copleșitoarea veste seara, la masa de joc. Se mai aflau de față vărul său Soissons, ducii de Guise și d’Épernon, Créqui și Bassompierre. Acesta, care ședea la dreapta regelui, murmură pentru sine, fără a dori să fie

auzit: „Sire, eu n-aș fi făcut ceea ce a făcut prințul de Condé, și nici n-aș vrea să fiu în locul lui”. Regele pofti să se sfătuiască numai cu Sully.

Dar marele-maestru se culcase și nu binevoi cu nici un chip să se dea jos din pat; numai după ce i se arătară depeșele, dădu răspuns chemării regelui. Îl găsi, lucru cu totul de mirare, în odaia reginei, care era din nou lăuză. Atmosfera ce domnea acolo amintea, însă, mai degrabă de o cameră mortuară. Regele asculta tot felul de sfaturi nesăbuite ori viclene. Ministrul Villeroy recomanda calea diplomatică, tocmai fiindcă era cea mai greoaie. Președintele Jeannin nu voia să știe decât de forță: să fie amenințată cu război orice țară l-ar adăposti pe Condé. Henri dori să afle și părerea soției sale! Maria stătea întoarsă cu spatele, așa că nu putea să-i vadă fața. Mai târziu avea să afle că în noaptea aceea se împăcase ea definitiv cu gândul morții regelui. Pentru moment, însă, mai nădăjduia să-i moaie inima.

Când intră Sully, Henri îl apucă de mână și rosti.

— Omul nostru a șters-o, cu tot calabalâcul. Ce zici de asta?

Sully bătu darabana, cu degetele, în geam. Și Henri îi înțelese gândul, obișnuit cum era cu el de atâta vreme. Omul nostru ar fi trebuit de mult închis în turn, spuneau degetele lui Sully.

— Dar ce-i de făcut acum? îl întrebă Henri.

Și Sully fu de părere să nu se facă nimic. Cu cât are să se facă mai puțin caz de fuga lui Condé, lucru care, având în vedere opinia publică europeană, era cel mai nimerit, cu atât mai repede avea să se întoarcă în țară. Dacă nu de altceva, din lipsă de bani.

Și cu asta luă sfârșit consiliul de coroană, dacă se putea spune că avusese cumva loc. Sully pricepuse ceea ce regele nu putea încă înțelege, în starea în care se afla: și anume că nu era nimic de făcut - nici chiar un război.

Regele șovăise câtă vreme Europa îl așteptase ca pe un eliberator. Cum ar putea dar porni război acum, spre a-și aduce înapoi iubita de la Bruxelles? Căci împrejurările erau de asemenea natură, încât trebuia să dea loc la astfel de bănuieli. Se înțelege, Henri i-ar spune legatului papei „E o nedreptate să se creadă că aș acționa sub imboldul unei pasiuni. În Franța sunt femei mai frumoase.” Nu i-ar ajuta, însă, la nimic. Popoarele nu crezuseră niciodată acest lucru; Curțile și iezuiții lor numai se prefăceau a crede. Totuși avea să se scrie, să se vorbească, să se spună că noua Elenă era cauza pentru care regele Franței dezlănțuise urgia războiului.

Albrecht de Austria domnea peste Țările-de Jos spaniole împreună cu soția sa, infanta Isabela. Purta titlul de arhiduce și era un slujbaș uns cu toate alifiile. Hotărî dar pe dată ca rubedeniile regelui Franței să fie folosite împotriva acestuia prin toate mijloacele, mergând până la ridicarea unor pretenții la tron și ațâțarea unor răscoale înlăuntrul regatului. Pretextul de care se folosi erau îndoielile asupra situației juridice, ca și grija ce-o avea de onoarea sa. Cum adică, el, un Habsburg, să dea nevasta altuia pe mâinile unui amant nerăbdător, fiindcă îndrăgostitul îl amenință cu oști? Căci Henri îi trimisese cu adevărat vorbă că avea de gând s-o ia înapoi pe prințesă, punându-se în fruntea a cincizeci de mii de oameni. Dar arhiducele nu se lăsă intimidat. La urma urmei se prea poate ca un moșneag îmboldit de pofte să-și piardă capul; și totuși e cam greu de crezut. Căci arhiducele bănuia că Henri dorea să pună mai degrabă mâna pe prinț decât pe prințesă.

În urma unei hotărâri a regelui Spaniei, Condé deveni pretendent la tronul Franței. Curtea infantei sărbători evenimentul cu un ospăț urmat de dans, care dură opt ore. Arhiducele nu izbutise să aducă nicicând motive temeinice pentru refuzul de a preda un prinț de sânge capului

familiei - și doar era la mintea orișicui că fără voia regelui nimeni nu putea fi socotit ca făcând parte din familia regală, ci devenea un supus răzvrătit. Așa încât, regele declară moartea civilă a lui Condé. Prințul, neguros odinioară, deveni vioi, căpătă aripi. Arhiducele îi povățui să călătorească și, pe dată, căptușit cu gologani spanioli, Condé străbătu toată Germania; în orașul Trient fu cât pe ce să cadă în mâna veneților, care l-ar fi predat aliatului lor. Dar izbuti să fugă la Milano, unde era tot atât de sigur ca și la Madrid.

Aflând această veste, Henri bătu pe nesimțite în retragere, în gândul lui renunțase la cea din urmă dragoste, dar nu încă și în mod public. La Bruxelles unde se afla, mititica nu bănuia nimic; cu puțin timp înainte, gazdele ei zădărniciseră o încercare de a fi răpită. Anibal d'Estrées, fratele Gabriellei, nu se arătase la înălțimea încrederii acordate. Regele, care și pornise în întâmpinarea frumoasei, îl făcu de două parale. Nu știa că Anibal nu era câtuși de puțin vinovat de neizbândă și cei de la Bruxelles fuseseră înștiințați de misiunea pe care o avea înainte chiar de a fi ajuns el acolo. De către cine, Henri avea s-o afle mai târziu.

În tot acest timp, gâsculița, care era luată drept o nouă Elena, se îmbătase de simțământul însemnătății ei. Din porunca regelui, doamna de Berny îi spusese să țină seama că regele mai divorțase o dată.

— Dacă vă înțeleg bine, îi răspunse Charlotte, e mai bine un bărbat în vârstă care să mă pună mai presus de orice, decât unul tânăr cu apucăturile soțului meu. Doamnă, vă rog pe domnia-voastră să scrieți maiestății-sale, pentru că scrisorile mele sunt deschise aici; să-l încredințați că nu cunosc decât o singură dragoste: aceea pentru mărirea, pentru slava lui. Și că am să-mi dau toată silința să-i dăruiesc, în sfârșit, singurul delfin adevărat.

Lucru de care ambasadoarea lui Henri se cam îndoi,

însă, căci drăgălașa copilă se mai împărtășea și din omagiile generalului Ambrozino Spinola, biruitorul de la Ostende. Pentru care o și pictă Rubens. Neguțătorul genovez, căruia spaniolii îi îngăduiseră să îmbrățișeze cariera armelor numai din pricina bogăției sale, se lăuda peste tot cu favorurile prințesei. Dar adevărata-i ambiție se rezema nu pe stăpânirea unei trecătoare frumuseți, ci pe purtarea unui război împotriva lui Henri. Voia să ajungă în culmea gloriei: dorința lui cea mai fierbinte era să-l înfrunte pe cel mai vestit comandant de oști al vremii. Arhiducele, slujbaș prevăzător, amâna mereu, cu prețul unor închipuite concesii, războiul, așteptând să se întâmple ceva despre care avea cunoștință. Fiindcă morții nu mai poartă războaie.

Neobositul Spinola o lua însă de la capăt, dovedindu-i că puternica armată a agresorului putea fi despărțită și ținută în loc până când monarhia universală îl va copleși din toate părțile. Ceea ce nu era însă tocmai sigur. Arhiducele știa cât plătește casa din care făcea parte. Era mai cuminte să se bizuie pe o crimă. Dacă deci lui Henri nu-i mai păsa de depărtata-i iubită și începuse a o numi în gândul lui rândășoaica Dulcinee - intrigantul Condé și Spinola nu se lăsau de loc și apropiau deznodământul mai abitir decât Henri însuși.

Regele trimisese la Bruxelles scrisori pline de focul inimii sale. Cele din urmă voiau, însă, numai să amăgească, să-i facă pe cei de la Curtea infantei să-l creadă înnebunit de dragoste și să nu-i poată ghici adevăratele gânduri. Încât ceea ce urma a scrie micuței Charlotte suna cam la fel cu vechile izbucniri ale înflăcărării lui. Orișicum, gâsculița nu băgă de seamă vreo deosebire. Citea infantei scrisorile marelui rege, pentru care era îndestul de admirată, dar de dat drumul nu i se dădea. Iar răspunsurile ei ajungeau în mâna lui Henri cât mai repede cu putință, căci cei de la Bruxelles socoteau că-l pun astfel

pe jăratic.

— Sunt numita noua Elena, spunea gâsculița.

— Și chiar sunteți, îi răspundea infanta. Dar atunci de ce-l înșelați pe regele care vă adoră, cu Spinola?

— Ei, el e obișnuit cu de-alde astea. Și dacă nu i s-ar întâmpla așa, nu s-ar simți în apele lui, fu de părere gâsculița. Îmi îngăduiți, însă, să pun și eu o întrebare Înălțimii-voastre? De ce l-ați împiedicat de la început pe domnul d'Estrées să mă răpească? Nu că aș fi dorit să izbutească. Dar ostașii Înălțimii-voastre m-ar fi putut smulge pe drum din ghearele oamenilor regelui. Și toate Curțile Europei ar fi vorbit despre lupta pentru noua Elenă.

— Arhiducelui nu-i plac scandalurile, îi desluși infanta.

— Dar nici Înălțimea-voastră să nu pricepeți inima unei femei? o rugă, lingușindu-se, mititica.

— A unei franțuzoaice! îi dădu răspuns infanta, cu o trufie cu care un căpșor de păsărică nu se putea măsura.

Și nechibzuita copilă nici nu înțelese ce hap înghițise.

UN OM SINGURATIC

La începutul anului 1610 situația militară a regelui era mai bună decât oricând. Henri încheie, împotriva Spaniei, tratatul cu Savoia: ducele urma să apere hotarul sud-estic. Mauriciu de Nassau și încercatele lui bande puteau să năvălească în imperiu înainte ca acesta să se fi pus în mișcare. În orașul Hall din Suabia[1] avu loc o întâlnire între

[1] Suabia acoperea toate regiunile unde se vorbesc dialecte alemanice, inclusiv partea de sud din Baden, partea Elveției vorbitoare de

prinții protestanți și solii regelui. Cu acest prilej, Boississe, sfetnicul regelui, izbuti să închege, împotriva împăratului, alianța prinților și a orașelor libere. Cuvântul de ordine era: libertate imperiului și prinților; acestora le fusese răpită libertatea deoarece coroana imperială rămăsese de prea mult timp în casa Habsburg. După izbutirea acțiunii, delfinul avea să fie proclamat regele romanilor.

Altceva năzuia însă Henri, el chibzuia să înfăptuiască mai mult. Dar cine să-l înțeleagă? Marele plan îl ticluise singur, însuma ostenelile lui de o viață întreagă și constituia o realitate pentru el. Când avea să fie așa și pentru ceilalți? Privise dincolo de hotarele țării sale și începuse să trateze, dar se izbise de îndată de pretenții nesăbuite și se încurcase în păienjenișul lor. Aliații îl potopiseră cu sfadele, cu uneltirile, cu teama unora de ceilalți și a tuturora de împărat. Contingentele germanilor aveau la un loc tăria unei armate ca aceea a Franței, dacă stăteai să le numeri. Dar trupele străine mărșăluiau în sunetul trâmbițelor numai fiindcă nădăjduiau o pradă bogată. Nici nu bănuiau că ar putea exista un comandant de oști dezinteresat. Misiunea lui era deci să-i învețe să lupte pentru o credință. Dar mai putea el oare face din ei, ca pe vremuri, luptători pentru libertate și conștiință? Se scurseseră doar zece ani de la cel din urmă război al său. Marele plan căpăta consistență prea târziu.

Se înțelege, îi destăinui aceste temeri lui Rosny, care le risipi. Regatul, poporul nostru nu mai cunosc partide răzvrătite. E adevărat, există conjurația Curții împotriva regelui, dar o ținem sub atentă supraveghere. Conjurații nu pot înrâuri masele, în ciuda prea bine cunoscuților vorbitori de pe amvoane și de la colțuri de stradă. Totuși n-ar fi rău să-l înlăturăm pe nesimțite pe domnul Concini, să-l punem sub cheie pe ducele d’Épernon și să împiedicăm

germană precum și Vorarlberg, Austria, dar totuși fără Alsacia (Elsass), Franța.

convorbirile tainice ale altora, măcar până izbucnește războiul.

„Ale altora” - dar Henri înțelese că era vorba de o singură persoană, de regină. Lucrurile stăteau, însă, în așa fel încât el și nu dânsa întâmpina piedici când voia să stea de vorbă fără martori cu cineva. Acum discuta cu Sully la Arsenal. În însăși casa lui, puternicul rege nu era la adăpost de trădători.

Rosny făcea însă întotdeauna în așa fel încât regele să nu se gândească prea mult la această situație. Căci stătea de strajă în toate chipurile, până și asupra simțămintelor lui. Om al cifrelor și al faptelor, el împărțea de obicei lumea în două: în prieteni și vrăjmași. Vrăjmași avea de toate soiurile, de toate neamurile, iar în străfundul sufletului, un singur prieten, pe rege.

— Sire! rosti dar Rosny. Forța maiestății-voastre nu e dezorganizată și nici nu poate fi vorba să sufere din pricina unei mărimi excesive. Defectele acestea le au împăratul, imperiul și mai cu seamă monarhia universală. Vă amintiți de vremurile când fortărețele maiestății-voastre erau lăsate în părăsire? Acum aveți niște fortărețe de toată frumusețea. Iar de slăbit, a slăbit puterea regelui Spaniei și, între noi fie vorba, de la moartea reginei Elisabeta, și aceea a aliatului nostru britanic; maiestatea-voastră e cel mai bogat suveran. Ați putea ghici câte milioane am pus la păstrare pentru războiul maiestății-voastre?

— Unsprezece, își dădu cu părerea Henri.

— Mai mult, zise marele-maestru.

— Cincisprezece.

— Mai mult.

— Treizeci.

— Și mai mult. Patruzeci.

Prea bucuros, Henri repetă de mai multe ori că nici nu se gândește la lărgirea hotarelor. Cuceririle aveau să fie împărțite între aliați. Țelul războiului său era pacea

veșnică, libertatea națiunilor, fericirea oamenilor, triumful rațiunii.

Iar Rosny înțelese că regele voia să fie arbitrul Europei. Prea bine. Mai târziu o să vedem dacă n-o să păstrăm totuși și pentru noi niscai teritorii.

— Sire! rosti el. Mă pun chezaș pentru izbânda marelui plan, cel puțin în ceea ce privește alungarea casei de Habsburg până dincolo de Pirinei.

Acesta era punctul suprem al înaltelor sfere în care singuratecul Henri se simțea la el acasă. Și părăsi Arsenalul fără a fi pomenit măcar o vorbă despre depărtata țintă a visurilor sale. Cu toate acestea, pe atunci, în inima lui, copila de la Bruxelles și țelul vieții sale sălășluiau alături. Ținta vie avea chipul unei femei pe care voia s-o aducă lângă el, la nevoie în fruntea a cincizeci de mii de însoțitori. Se potoli totuși când Condé ajunse la Milano. Răpirea tinerei Charlotte dăduse greș; vicleșugul și vorba bună nu se arătaseră de nici un folos; copilei nu i se îngăduise să plece nici la rugămințile stăruitoare făcute arhiducelui de către conetabilul Montmorency, care ardea de dorința de a intra din nou în grația regelui. Și de-abia atunci își dădu Henri seama în ce viespar se băgase. Însingurat, închis în cabinetul lui, despături o scrisoare a prințesei de Orania, la care nici nu se uitase și pe care o azvârlise cât colo mai înainte. Și văzu că virtutea era împotrivă-i. „Un prinț bătrân, îi scria prințesa de Orania, n-are dreptul să se țină scai după o tânără făptură.”

Virtutea îl prevenea că trebuia să se lase păgubaș de această dragoste a lui, cea din urmă, cea mai întârziată. Dumnezeu nu putea îngădui să aducă patimii lui jertfe fără număr, și în primul rând pe aceea a nevinovatei copile care îl adora. La apropierea oștilor lui, copila ar fi scoasă din Bruxelles și trimisă pe urmele soțului ei, lucru ce o înfricoșează cel mai rău, căci Condé o bate. Mai departe, Henri nu mai citi. Cunoștea acum adevărul: copila îl

aștepta plină de dor, cu teama de a nu fi alungată și stâlcită în bătăi. Ursita necruțătoare îl lovea greu, făcându-l să se ciocnească în același timp de hotarele puterii sale regești și de acelea ale dreptului său de a iubi.

Și ar fi suferit și mai crunt, dacă în clipa aceea nu i s-ar fi năzărit să-i privească chipul. Dar n-avea un portret al ei; n-o avusese nicicând destul timp lângă el. Voi atunci să-i cheme trăsăturile în amintire, dar nici așa nu izbuti. Fugea oare de el, fiindcă nutrea o patimă neîngăduită? Sau o văzuse prea rar, în fugă, și dragostea îi era doar o nălucire? Dar după ce renunță la încercările zadarnice de a-i chema chipul, îi răsări în minte un altul - nu al necunoscutei care se află undeva departe, nu al celei ce era numită noua Elenă. Ci, de parcă ar fi fost aievea, o văzu pe femeia care fusese prea scumpa-i domniță și mai era și acum. O văzu pe Gabrielle și ea îi vorbi:

— Sire, iubitul meu domn și stăpân. Marele plan a fost zămislit în zilele mele. Și de aceea te înțeleg - numai eu, pentru că eu am ajuns până la urmă să fiu carne din carnea ta și sânge din sângele tău. Eu nu zac în mormânt, ci locul meu e în inima ta. Noi nu murim...

Tăcu și dispăru; și abia atunci se dumeri Henri ce anume privise cu adevărat, când chipul ei îi răsărise în minte: privise spre scheletul ce plugărea, spre mortul, ce trudea fără istov. Dar simțise o ciudată fericire câtă vreme Gabrielle fusese lângă el - nu ca o amintire, ci ca o făptură aievea, ce-i adusese mângâiere și încredere. Se sprijini pe spătarul jilțului, cugetă adânc și reciti în gând raportul lui Mornay. „Doamna de Mornay a fost fericită numai în cele din urmă clipe ale vieții pe care a privit-o cu atâta seriozitate. Trebuie, însă, privită așa? Era atât de senină, încât întinerise și se făcuse mai frumoasă. Căci fericirea vine abia în pragul mormântului. Nu-i așa? Fii viteaz și neînduplecat, nu da înapoi.” Aceste din urmă cuvinte Henri le rosti cu glas tare. Și dintr-o dată văzu limpede: mai

curând sau mai târziu avea să-și găsească sfârșitul în chipul în care trebuia să-l găsească - mergea întru întâmpinarea lui.

În cele din urmă zile ale lunii martie simți că nu mai poate rămâne cu nici un chip în palatul Luvru. Sully îi pregăti o odaie la Arsenal și regele dormi acolo, sub paza marelui-maestru și a ostașilor și tunurilor acestuia.

— Nu prea-i o stare de lucruri potrivită pentru cel mai puternic prinț al Europei, observă Henri în ultima seară a lunii, șezând pe marginea patului, îmbrăcat într-un halat de mătase și încercând a râde.

Ducele de Sully își păstră însă înfățișarea severă, oficială, de parcă ar fi fost de față sute de privitori și ca și cum cele ce-și spuneau erau auzite de întreaga lume.

— Sire! rosti Sully. Pricinile pentru care a trebuit să vă adăpostiți aici sunt mai multe la număr. Și le înșiră, în cea mai potrivită rânduială: în primul rând, vinovată este faima maiestății-voastre, în al doilea rând, trădarea aliaților. Conspirația Curții vine în al treilea rând - ba se poate spune chiar că, oricât de veninoasă ar fi ura vrăjmașilor maiestății-voastre, ea n-ar merge niciodată până la fapte. O conjurație care nu se poate sprijini pe nimic nu înseamnă mare lucru. Dați-mi voie să citez pilda tiranului Dionis din Siracuza: el și-a găsit scăparea făcându-și un renume mai bun, și nu așteptând cu tot dinadinsul ca faima lui proastă să-l împingă la pierzanie.

— Ei, destul cu tiranii antichității, îl rugă Henri, să trecem la cei din zilele noastre.

Sully își arcui sprâncenele și ridică degetul arătător:

— Regele Angliei, care este de altminteri un om de nimic, atâta a așteptat: să poată spune că pentru o nouă Elenă nu pornește război. Secretarii săi de stat fac din nou mare caz de echilibrul european, ceea ce este, de fiecare dată, un semn cât se poate de prost. Maiestatea-voastră ați binevoit a înlesni retragerea acestor bicisnici. În marea

înțelepciune a maiestății-voastre ați crezut că e bine să vă purtați ca și cum dragostea ce o nutriți pentru prințesa de Condé ar fi de nebiruit, făcând din predarea acestei doamne o condiție a păcii în Europa. Dacă în locul maiestății-voastre ar fi un alt prinț…

— Tiranul Dionis, să zicem, propuse regele.

Iar Rosny întregi:

— I-aș fi spus: Preaînălțate stăpâne, un mare rege al Siracuzei nu poate iubi o fetișcană decât atâta timp cât îi convine. Înălțimea-voastră n-o mai iubiți de mult. V-ați încăpățânat, însă, să vi se facă pe voie și să vi se recunoască precumpănirea. Nu vreți să dați înapoi. Sunteți prea mândru ca să luptați împotriva relei faime ce o aveți.

Henri: — Când ajungi bătrân ca Dionis…

Rosny, schimbat deodată la față, cu glasul moale, pe cât putea fi glasul lui de moale:

— Sire, iubitul meu stăpân… Nu luați cea din urmă dragoste drept sfârșitul vieții. Nu-i nici pe departe sfârșitul. Descătușată acum, o mare inimă poate bate numai pentru țeluri mari.

Henri mișcă din buze, le închise și se mărgini să strângă mâna credinciosului slujitor. Iar Rosny îi ceru un răgaz de patrusprezece zile. Avea nevoie de el pentru a răspândi vestea că rolul noii Elene se sfârșise.

— Între timp o să batem darabana, dar n-o să recrutăm nici un om. O să spunem că n-avem bani. Regele Spaniei n-are cu adevărat. Arhiducele de la Bruxelles a și început de altfel să-și trimită lefegiii la vatră. Sire, oricând o să găsiți în chestiunea ducatelor Clèves, Jülich și Berg un motiv de a ataca mai bun decât a fost nouă Elenă. După câte poate prevedea o minte omenească, nu va trebui să purtați un război pe două fronturi.

Până atunci, războiul pe două fronturi nu-l înfricoșase niciodată pe marele-maestru. Regele se ridică de pe marginea patului și, liniștit, își arătă voința.

— Domnule de Sully, ai paisprezece zile. Nici una mai mult. Dacă va trebui să răspund singur pentru războiul meu, e bine și așa: singur. Pentru cele două fronturi mi-am făcut două platoșe. Care au să mă ferească de moarte pe câmpul de luptă: se pune numai întrebarea dacă și aici. Paisprezece zile sunt o veșnicie, domnule Sully. Ai să vezi, au să mă ucidă.

După aceea regele se întinse în pat și curând adormi. Rosny rămase de veghe la căpătâiul lui. Dacă ar fi vegheat și mai târziu...

Henri se trezi dis-de-dimineață. Era în ziua de întâi aprilie. Sub pază puternică se înapoie la Luvru. Jandarmii lui nu-l slăbeau un pas, îi înconjurau cabinetul, îi păzeau ușile, ferestrele, masa de scris. Aflând despre asta, pe conspiratori îi cuprinse groaza. Regele s-a întors de la Arsenal mai dârz ca oricând, și are să ne-o plătească. Am pierdut clipa potrivită. Marchiza de Verneuil își căută adăpost în casa domnului d'Épernon; se acoperi cu un văl gros și se îndreptă într-acolo pe drumuri ocolite, pentru a-i spune că amândoi erau pierduți. Un om într-o sutană violetă părăsi, la un semn al ducelui încăperea. Și nici unul nu pomeni de el; nici măcar conștiința încărcată a marchizei nu-i mărturisi cine era.

D'Épernon întrebă în repetate rânduri: „ce?” și „cum?” dar după ce înțelese despre ce era vorba, nu se arătă îngrijorat de noutățile aflate. Nu-i nici o grabă, arătă el. Dacă s-o găsi cineva să vrea să-l răpună pe cel pe care-l știm, ceea ce nu-i sigur încă, are să se găsească până la urmă și prilejul. Un cabinet nu poate să fie tot timpul plin de soldați. Un doctor în teologie spaniol i-a prezis omului acestuia o moarte care are să facă multă vâlvă. Marchiza se mai însenină. Un matematician german a și fixat ziua, paisprezece mai. Doamna marchiză se liniști aproape de tot. Iar d'Épernon adăugă:

— Întâmplările care nu sunt prorocite mai pot fi puse la

îndoială. Dacă crezi, însă, în prorociri, şi mai cu seamă dacă crede în ele cel pe care-l privesc mai de aproape, atunci se adeveresc negreşit.

În dimineaţa aceea, pe sora de lapte a reginei o apucară pandaliile. I se pusese parcă un nod în gât, simţea că se înăbuşă. Abia răsuflând, cotrobăia de zor prin tot felul de unghere adunându-şi aurul, căci voia să se cărăbănească. Frumosu-i soţ află astfel de o seamă de tainiţe pe care, cu toate cercetările lui, nu le dibuise până atunci. Cu fiecare săculeţ care ieşea la lumină, devenea mai tandru; dar deodată se mânie.

— Nişte seniori ca noi, nobilul Concini şi nobila Galigai, să-şi ia picioarele la spinare, de frica unui rege care e ca şi cum n-ar mai fi! Ar vrea el! Şi unde mai pui că regenta ne ascultă ca o mieluşea.

— Atâta vreme cât îl urăşte pe soţul ei, îi dădu răspuns pitica. După aceea însă? Gata, trebuie să te culci cu dânsa.

— Păi tu eşti de vină că n-am făcut-o până acum, se zborşi Concini, ridicând pumnul la stârpitura suferindă, care, pe cale să se înăbuşe, ţipă:

— Dobitocule, ai aşteptat să te împingă cineva de la spate? Ce mai stai? Piei din ochii mei şi să nu te mai văd înainte de a o fi făcut.

Legănându-se în şolduri, multdoritul Concini ieşi cu bine pe uşă.

Îndată după-amiază se anunţă la rege don Inigo de Cardenas. Regele prânzise în cabinetul lui şi, după cum o dovedeau farfuriile pline de resturi, nu prea avusese poftă de mâncare. Jandarmii îi stăteau înşiraţi pe lângă pereţi. Când intră ambasadorul, luară arma la ochi. Don Inigo de Cardenas se trase înapoi, dar nu fiindcă s-ar fi speriat. Se simţea mai degrabă stânjenit. Pasul pe care-l avea de făcut era oricum destul de neplăcut. Îl tot amânase, până când poruncile de la Madrid nu-i mai îngăduiau nici un fel de şovăială. Iar acum vedea, spre mirarea lui, că regele

începea să se poarte necivilizat. Don Inigo nu l-ar fi crezut în stare de așa ceva; seniorul acesta, căruia îi lipsea încrederea în sine, se simțise relativ bine în preajma omului cu purtări cât se poate de firești. Fiindcă înălțimea-sa fusese un om simplu atâta vreme cât nu avusese gânduri întunecate. Fiecare întâlnire cu el îl înviorase parcă pe don Inigo. Acum, deodată, se pomenise însă în fața puștilor încărcate. Așadar nu mai avea de ales. Îi rămânea o singură cale de urmat.

Regele își întoarse scaunul spre ușă, arătă spre un altul aflat la o depărtare de vreo cinci pași, și întrebă:

— Cred că înțelegeți de glumă?

După aceea își îndreptă privirea spre căpitanul jandarmilor și spuse:

— Totuși nu-i gluma cea mai potrivită. Mai degrabă cred că-l stânjenește. La picior arm'!

Flintele se izbiră de pământ. Apoi trecu un minut cât o veșnicie. Și ambasadorul trebui să înceapă, fără a fi poftit.

Ambasadorul: — Am fost trimis la maiestatea-voastră de stăpânul meu, regele Spaniei, ca să aflu de ce ați strâns atâtea oști și dacă aveți de gând să le porniți împotriva lui.

Regele: — Ar avea dreptul să se plângă dacă l-aș fi jignit, așa cum m-a jignit el pe mine.

Ambasadorul: — O implor pe maiestatea-voastră să-mi spună cu ce i-a greșit regele, stăpânul meu.

Don Inigo rosti aceste cuvinte cu atât mai sfidător cu cât prevedea ce plângeri avea de făcut regele Franței și era ispitit a le socoti îndreptățite.

Regele: — A atacat orașe de-ale mele. L-a cumpărat pe mareșalul Biron și pe contele d'Auvergne, iar acum nu mi-l predă pe prințul de Condé.

Ambasadorul: — Sire, stăpânul meu n-a putut trânti ușa în nas unui prinț care a căutat adăpost în țara sa; după cum nici maiestatea-voastră n-ar face-o dacă un prinț străin ar căuta scăparea aici.

Regele: — Eu aș încerca să-l împac cu ai lui și l-aș trimite acasă. În afară de asta, spunea că n-a împrumutat niciodată bani împăratului și uite că acum subvenționează cu patru sute de mii de livre războiul împotriva prietenilor și aliaților mei.

Ambasadorul: — Maiestatea-voastră ați ajutat cu bani Țările-de-Jos olandeze, în văzul întregii lumi. Încă o dată, aș vrea să știu dacă armata atât de puternică pe care ați adunat-o va fi îndreptată împotriva stăpânului meu, regele Spaniei.

Henri, ridicându-se de pe scaun: — Îmi întăresc brațul și țara pentru a preîntâmpina orice atac și iau spada în mână spre a lovi pe cel ce-mi stârnește mânia.

Ambasadorul, în picioare, stăpânindu-și tremurul:

— Ce să-i spun așadar regelui, stăpânului meu?

Henri, întorcând spatele ambasadorului:

— Spune-i ce crezi de cuviință.

Și trimise după domnul de Sully pentru ca să hotărască acesta dacă prin cele ce spusese declarase sau nu război. Îi dăduse un răgaz de paisprezece zile. Dar adăugase: „dacă va trebui să port singur răspunderea războiului, prea bine, o voi purta!”

PARTIDA SPANIOLĂ

Admițând că ar fi fost într-adevăr o declarație de război, Europa făcu tot ce putu pentru a nu o socoti astfel. Sully dobândi răgazul de paisprezece zile și încă multe altele pe deasupra, iar ministrul Villeroy și cei de teapa lui, prilejul de a îmbrăca haina virtuții. Pentru numele lui dumnezeu,

numai vărsare de sânge nu! Adică nu în rândurile partidei lor. Partida aceasta alcătuia în Franța o minoritate, deși o minoritate activă; cea mai mare parte a ei se afla, însă, la vrăjmași, de aceea erau Villeroy și cei de o teapă cu el împotriva vărsării de sânge. Dacă lucrurile ar fi stat altminteri, n-ar fi fost atât de miloși. Ministrul îl preveni cu lacrimi în ochi pe domnul Pecquius, trimisul arhiducelui care dezarmase. Și curând porni de la Bruxelles noul cuvânt de ordine: regele și-a pierdut de tot mințile din pricina patimii lui. Vorbele răspândite în ultima vreme de ducele de Sully sunt mofturi. Pricina neînțelegerilor era, ca și mai înainte, frumoasa Elenă. Cine privea mai de aproape vedea, însă, că lucrurile nu prea stăteau așa.

Întâi și întâi, tânăra prizonieră de la Bruxelles nu mai era sărbătorită cu ospețe și baluri. Scrisorile ei către rege trebuiau măsluite; nici efuziunile ei, nici ale lui n-ar fi fost prea convingătoare. Pe de altă parte Condé se socotea și el defăimat de cei de la Bruxelles. Arhiducele și infanta blestemau de altfel ceasul când l-au cunoscut. Arhiducele, slujbaș uns cu toate unsorile, nu bănuise că stăruitoarea-i invocare a onoarei și dreptății putea să aibă un asemenea sfârșit. Acum curierii lui zburau în toate părțile, la Madrid după bani, la Roma după o mijlocire. Și, cu adevărat, papa Paul al V-lea trimise un legat extraordinar; dar regele Franței, fără să-i mai aștepte verdictul, îi arătă de îndată drumul pe care voia să-l ia, prin Liège, spre Jülich. Pentru marșul asupra Țărilor-de-Jos spaniole erau pregătite oști în număr copleșitor. Dar întreaga putere a regelui și a aliaților săi era cu mult mai mare.

Casa de Austria avea în fruntea ei doi stăpânitori foarte șterși, împăratul Rudolf și regele Spaniei Filip al III-lea. Miniștrii care îi slujeau nu se puteau măsura cu un Sully, armatele lor nu erau însuflețite de încrederea într-un singur conducător. Țările lor se vrăjmășeau între ele, popoarele erau gata să se răscoale, împăratul însuși era la

cuțite cu fratele său Matei. Așa încât, cum putea s-o vadă oricine, împotriva puterii mondiale care, deși neputincioasă, avea pretenții nesăbuite, se ridica, la drept vorbind, Europa. La începutul lunii mai a anului 1610 erau gata să se pună în mișcare înspre părțile Italiei șaizeci de mii de oameni cu patruzeci și șase de tunuri, împărțiți în detașamente franceze, papale, savoiene, venețiene, aflate toate sub comanda francezului Lesdiguières. La hotarul Spaniei se aflau două armate a câte douăzeci și cinci de mii de oameni, adunate la cele două capete ale Pirineilor. La treisprezece mai, ducele de la Force fu numit mareșal de către rege, care mai avea de trăit numai ziua aceea.

Ramura germană a casei de Austria urma să vadă pornind asupră-i, prin Jülich și Țările-de-Jos spaniole, douăzeci și cinci de mii de francezi și douăsprezece mii de elvețieni și lefegii, sub comanda regelui. Anglia, care i se alăturase totuși până la urmă, trimisese, împreună cu Suedia și Danemarca, douăzeci și opt de mii de soldați; prinții protestanți din Germania adunaseră treizeci și cinci de mii; Provinciile Unite și protestante din Ungaria, Boemia și Austria câte paisprezece mii de ostași. Europa chemase sub arme două sute treizeci și opt mii de soldați, cu două sute de tunuri. Două cincimi erau aduși de regele Franței. Tezaurul de război al aliaților trecea de o sută cincizeci de milioane de livre.

Această desfășurare de forțe, care nu mai semăna de fel cu războaiele obișnuite, se pornise și fusese îngăduită pentru ca nesuferita putere mondială să fie distrusă înainte ca grozăviile cu care amenința lumea să se întâmple cu adevărat. Înainte ca Europa și neprețuita ei civilizație să fie călcate în picioare, înainte ca barbaria ce-și avea lăcașul în chiar mijlocul continentului să se împrăștie peste tot, înainte ca drepturile și conștiința popoarelor să fie înăbușite pe multă vreme, înainte de a izbucni noul război religios ce avea să dureze treizeci de ani. Începutul acestei

desfășurări de forțe trebuie căutat încă în bătălia de la Vervins, când regele a învins Spania. De atunci trecuseră doisprezece ani și mintea lui, care lucrase necontenit, făurise încetul cu încetul marele plan. Treptat, datorită diplomației lui, misiunii și înrâuririi pe care o avea, i s-a alăturat cea mai mare parte a Europei; în cele din urmă - după doisprezece ani - izbuti să unească într-un singur mănunchi puteri necunoscute încă până atunci, puterile prinților și ale republicilor, armatele și bogățiile lor.

Era cam greu de susținut, dar, că regele Franței se pregătise de război pentru a-și lua înapoi de la Bruxelles iubita. Și totuși, tocmai asta era părerea acreditată. Căci era destul să fie îmbrățișată de o singură partidă. De partida care atrage ura popoarelor și a oamenilor, care se află pretutindeni și va fi și în viitor pretutindeni și mereu. O eră poate lua locul alteia și aceasta să sufere la rândul ei schimbări. Împrejurările se pot schimba fără încetare. Concepțiile pot purta alte nume. Ceea ce rămâne, însă, este: de o parte popoarele și oamenii, de alta veșnicul lor vrăjmaș. Iar dacă popoarele și oamenii au un prieten, cum a fost odinioară regele Franței Henri, devine și acesta nepieritor, după cum simte oricine și nu s-a putut tăgădui niciodată pe de-a întregul. El nu poate fi ucis decât temporar. Dar poate fi totuși ucis.

E o faptă care n-ar fi trebuit îngăduită. Destinul și istoria ar fi trebuit să se împotrivească. Dar nu e mai puțin adevărat că nimeni nu l-a înțeles în afară de mulțimile ce-l purtau în inimile lor necuvântătoare. Președintele Jeannin, cel care ceruse să se recurgă la forță când regele suspinase după o copilă răpită, privi cu indiferență zorile marelui plan spunând că nu-i inspira încredere.

PLATOȘELE

La 8 mai 16.10, Henri ceru arhiducelui Albrecht dreptul de trecere prin Țările-de-Jos spaniole. Zarurile fiind astfel aruncate, simți cu atât mai mult nevoia de a redobândi prietenia reginei. În timp ce el avea să se afle în campanie, dânsa urma să fie regenta Franței. I se părea cu neputință ca Maria să îmbrățișeze până la urmă altă cauză decât aceea a regatului. Îi era prietenă prin forța împrejurărilor, și chiar dacă inima i-ar fi spus altfel, interesul o împingea de partea lui. Dar se bizuia și pe inima ei de mamă. Dragostea lui pentru copiii lor era deasupra oricăror alte simțăminte, nu putea fi știrbită de nimic, era dragostea părintească a unui om simplu. Dar parcă în alte privințe nu era simplu?

O găsi însă pe Maria lovindu-l pe delfin fiindcă îi alungase cățelul de pe o pernă pe care voia să se așeze el. Supărarea reginei era exagerată față de pricina ce i-o stârnise.

— Vei fi pentru mine cel mai de pe urmă! îi strigă regina lui Louis, care o privea lung, de parcă s-ar fi întrebat cine era ea la drept vorbind.

Când tatăl său deschise ușa, i se repezi în brațe. Iar Henri îl lămuri:

— Mama ta vrea să spună că vei fi cel din urmă care va rămâne lângă dânsa dacă toți ceilalți ar părăsi-o.

Copilul trecu pe lângă tatăl său și ieși din încăpere. Părinții rămaseră muți, răsuflând mai greu ca de obicei și neștiind cum să înceapă vorba.

Cam în același timp ducele d'Épernon se furișă spre un ungher al palatului său, pe care nu prea obișnuise până atunci a-l cerceta. Sub acoperiș se afla o mansardă

ticăloasă, unde își avea culcușul slujitorul care lustruia argintăria. În ziua aceea, însă, omul fusese trimis în altă parte, o dată cu toți ceilalți slujitori care ar fi putut să se afle din întâmplare pe acolo. Ducele își vârî capul pe ușă; cineva care stătea lungit pe dușumea, dat fiind că în mansardă nu se afla nici un scaun, se sculă în picioare. Fostul grefier, acum orator la colțuri de stradă, doar clătină din cap.

— N-a venit încă? șopti d'Épernon. Iar ne-a scăpat printre degete cu jungherul și conștiința lui prea simțitoare?

Conversația aceasta desigur nu se putea auzi până la Luvru. Dar regina parcă trăgea cu urechea, gura i se deschisese fără voie, iar privirea îi rătăci departe. Henri, care venise să-i vorbească despre regență, fu prevenit; fără să știe de ce, îl trecu un fior de groază. Îi spuse deci numai că voia să stea de vorbă eu dânsa, cât mai curând, despre lucruri de mare importanță.

— Maiestatea-voastră? întrebă Maria de Medicis.

Privirea ei rătăcită se întoarse treptat la realitate. Și în ochi i se citi îndoiala. „Lucruri de mare însemnătate? Cu maiestatea-voastră? voia să-i spună privirea. Dar mai poate fi vorba de maiestatea-voastră?” În primele clipe ochii ei exprimau numai îndoială, apoi, treptat, viclenie și, în cele din urmă, batjocură.

— Doamnă, gândiți-vă cine sunteți, o rugă Henri stăruitor.

Se ferise să treacă hotarul care i-ar fi schimbat rugămintea în poruncă. Delfinul o privise de asemenea lung, întrebându-se parcă cine era ea.

— Mă gândesc la căsătoriile care ne-ar înrudi cu casa regală spaniolă, întări Maria. Mă gândesc la ceea ce ar însemna împlinirea celor mai ambițioase visuri ale mele.

Henri îi aminti că ceea ce era dânsa însemna mai mult decât ar fi putut deveni vreodată prin căsătoriile acelea. O

cruță însă de învinuirea că, fiind regina Franței, rămăsese în conștiința ei o măruntă prințesă italiană. Dar, ajuns aici, atinsese adevărata pricină a neizbânzii căsniciei sale și totodată și a acestei convorbiri, care nici ea nu se putea sfârși cu bine.

Cum neizbânda convorbirii era sigură, afară doar dacă ar fi fost lăsată să decurgă la voia întâmplării, fără a o îndruma pe un anume făgaș, Henri îi spuse;

— Ce maiestuoasă sunteți, doamnă, și cât de radioasă!

Maria începu deodată să surâdă fericită. Fără să știe, Henri nimerise cât se poate de bine. Căci ea gândea: „Mai ales că, îndată ce-ai să pleci, are să-mi vină iubitul. Are să vină din nou iubitul, frumosul, dragostea mea dulce. Copilul pe care-l port în pântece e al lui. A mea e fericirea, desfătările. Na, vezi și tu, slăbănog încornorat. Dacă are să ți se întâmple vreo neplăcere, n-am să fiu eu de vină, eu am să fiu în altă parte. Mi-am împlinit dorul de totdeauna, înot în fericire și desfătări, dar am și meritat-o.”

Așa gândea femeia îmbătrânită, și avea o mutră tâmpă.

— Mă privești, mă găsești se vede slăbit, rosti Henri. E din pricina multelor mele griji.

— Oh? Aveți griji? făcu Maria, umflându-și pieptul.

Henri: — Și n-ar trebui să vă dați prea multă osteneală pentru a le împuțina.

Maria șăgalnică: — Am să dezleg o ghicitoare. Ar trebui să scriu o scrisoare la Bruxelles.

Henri: — Și la Madrid.

Maria, mirată: — Cum, îl cereți înapoi și pe Condé? Noua Elenă nu vă mai ajunge? Da’ ce s-a întâmplat cu cel veșnic îndrăgostit? Mare ștrengar ați fost până de curând, sire. Ați plâns fuga copilei până și pe patul meu.

Henri: — Am fost prietenul domniei-voastre și n-am avut altă prietenă.

Maria, ridicând tonul: — Am să vă dovedesc îndată ce prieten mi-ați fost. Nici planul de a o răpi pe frumoasa

frumoaselor de la Bruxelles nu l-ați destăinuit decât unei singure femei.

Henri: — Domniei-tale.

Maria: — Prietenei maiestății-voastre. Ați avut cutezanța să încredințați misiunea domnului d'Éstrées. Și s-o puneți pe doamna de Berny să pregătească terenul. N-ați avut nici o taină față de prietena maiestății-voastre.

Henri: — Domnia-ta să mă fi trădat?

Maria, triumfând: — Curierul meu a ajuns la Bruxelles înaintea lui Anibal, trimisul maiestății-voastre. Ha! Ha! Fratele unei târfe, trimis după o alta.

Henri, disprețuitor: — Doamnă, înainte vreme vă ascundeați, din principiu, simțămintele, mai cu seamă simțămintele prietenești. Acum, însă, aș dori să aflu pe loc ce aveți să-mi spuneți.

Maria, sfredelindu-și tâmpla cu degetul arătător:

— Ar fi și timpul, căci nu mai e mult și bătrânul nebun are să fie răsturnat și pus sub lacăt.

Henri, sărind în sus:

— N-ai să mai ieși din odaie. Ești arestată.

Maria, ținând mereu degetul arătător în dreptul tâmplei, aproape blândă și cu dulceață în glas:

— Încercați cât timp o mai puteți face. Dacă nu mă înșel, aveți să încredințați regența singurei prietene ce o aveți, cam peste vreo cinci zile, după care, într-a șasea, lumea are să afle altele și mai și.

Aceste din urmă vorbe le rostise cu desăvârșita blândețe și bunăvoință, foarte încet. Poate că nici nu le spusese.

Henri se stăpâni; fără nici o trecere se arătă liniștit și rece.

— Doamnă, suntem despărțiți. Noi doi o știm, dar nici Curtea asta, nici Curțile străine nu trebuie s-o afle. Dimpotrivă, vă propun să ne întoarcem, de ochii lumii, la bună înțelegere și să ne redobândim, fiecare de partea lui, demnitatea știrbită. Eu renunț nu numai la prințesa de

Condé, care oricum nu mai există pentru mine, dar mă și îndatorez să nu mă mai ating de nici o altă femeie. De nici una - cu condiția să-l părăsiți pe domnul Concini.

Maria de Medicis începu parcă să sughiță, ferindu-și gura cu mâna. Sughiță din ce în ce mai tare și curând avu nevoie de o batistă. Henri i-o întinse. Dar regina nu se mai putu stăpâni de loc. Și, prăpădindu-se de râs, se depărtă.

Afară, Henri dădu peste delfin care se sprijinea de parmaclâcul scării mari. Scuipa de sus în casa scării, după care, de fiecare dată, se ascundea. Se auzi un zgomot sec și delfinul rosti:

— Atins. Taman pe chelie.

— Pe cine ai nimerit? întrebă părintele.

— Pe careva dintre ei. Sunt toți la fel de răi, îi dădu răspuns băiatul gălbejit, fără să se bucure de izbânda lui.

Îl luă pe rege de mână.

— Unde mă duci? întrebă Henri.

— Unde putem fi singuri, sună răspunsul. Dragul meu tată, împlinește-mi o rugăminte, vreau să văd cele două platoșe noi.

Porniră dar și umblară mână în mână prin coridoare întortocheate, pe scări nefolosite, spre niște unghere necălcate de nimeni. Cam în același timp, un ins urca scările în palatul ducelui d’Épernon. Purta o sutană violetă. Era înalt, spătos și de o urâțenie puțin obișnuită. Își sucea neîncrezător capul acoperit cu o claie de păr roșu, se oprea la fiecare colț, trăgea cu urechea și numai după aceea se hotăra să-l treacă. Numără ușile și, în cele din urmă, se opri în fața uneia, dar șovăi multă vreme înainte de a intra.

Regele scoase o cheie mare, descuie odaia cea de taină, păși pragul împreună cu delfinul și închise apoi repede ușa pe dinăuntru. Platoșele, pe picioare de fier, cu viziera coifului trasă pe ochi, păreau a fi îmbrăcate de oameni în carne și oase.

— Asta, ca să fie luate drept niște armuri vechi, dacă

cineva s-ar rătăci pe aici și l-ar apuca pofta să-mi strice platoșele, lămuri regele.

Iar Louis rosti:

— Scumpul meu tată, ar trebui să le porți zi și noapte. Mai ales când te duci acolo de unde vii acum.

Dus pe gânduri. Henri îi dădu răspuns:

— Văd că, din păcate, nu mai ești un copil.

Louis, abia putând vorbi de tare ce tremura:

— Își iubește mai mult cățelul decât pe mine.

Și, ducându-și mâna la inimă:

— Să nu crezi că am tras cu urechea la ușă. Știu și așa prea multe. Știu că ai să mă lași singur. Marele meu părinte are un fiu slab de înger. Ceea ce-ți spun izvorăște din teama unei inimi slabe. Dar e o inimă care te iubește.

— Nu mai trăiesc decât pentru tine, rosti Henri.

Porniră din nou mână în mână, până când se aflară sub cerul liber, și se plimbară vreme îndelungată în grădină printre gardurile vii, mai înalte decât ei. Dar nu mai vorbiră.

CEL DIN URMĂ

Când ucigașul Ravaillac[1] cuteză în sfârșit să zgârie la ușă într-un anume fel și fu lăsat să intre în mansarda slujitorului care lustruia argintăria, unde găsi doi inși - în apartamentul reginei Maria de Medicis își făcu intrarea ambasadorul spaniol, don Inigo de Cardenas.

[1] François Ravaillac (n. Touvre 1578 - d. Paris, 27 mai 1610) a fost asasinul lui Henric al IV-lea al Franței și penultima persoană condamnată la moarte prin sfârtecare.

Avea o înfățișare de om cu gândurile duse departe și faptul acesta o înspăimânta pe Maria mai rău decât un coșmar. În același timp, aerul lui rece o dezamăgi. Se măgulise cu gândul că, în cele din urmă, i se va cere deschis încuviințarea, că va fi rugată să arate ce-i de făcut. Și acum iată că nu mai era nevoie de toate astea; cum, nu mai era ea cea mai însemnată figură? Gândurile lui don Inigo se aflau acolo unde se luau hotărârile; iar ei îi făcea de formă numai o vizită neplăcută. Cu un glas de parcă ar fi fost vorba de întâmplări ce se petreceau la zece mii de leghe depărtare, don Inigo începu:

— Regele are vrăjmași. N-am să trădez nici o taină dacă am să spun că viața lui pare amenințată.

Aici făcu un ocol și vorbi ca pentru sine:

— Nu e nici o plăcere pentru niște oameni bine crescuți să vadă cum un mare stăpânitor, de o desăvârșire cum n-a mai fost...

Aici ambasadorul își aminti de slujba lui. Dar sfârși totuși:

— ...să fie răpus de o haită.

Mai departe, însă, se mărgini la misiunea ce o avea. Și gândurile i se întoarseră în încăperea cu jilțuri grele, cu grămezi de perne, cu picturi pe fond întunecat și, lângă el, cu măsuța de scris chinezească, un dar de mare preț al generalului iezuiților.

— Sunt încredințat că maiestatea-voastră îmi împărtășește îngrijorarea. Nu-mi pot îngădui să spun: dezgustul. Regele singur și-a atras, însă, soarta de care ne temem, prin monstruozitatea faptelor sale. Nici cele mai bune gânduri nu pot îndreptăți un atac cu forța armelor împotriva creștinătății.

— Regele n-are nici un fel de gânduri bune, slobozi Maria de Medicis cele dintâi vorbe ale ei.

Don Inigo își lăsă capul pe spate, singurul semn al disprețului ce-l simțea. Și cu un ton oficial, îi vorbi de sus,

repetând că tocmai din aceste motive întâmplarea ce se vestea nu-l umplea de dezgust. Se știe doar că păcatul trufiei e pedepsit cu veșnica pierzanie.

— Cu atât mai meritată este deci osânda mai puțin aspră a morții trupești.

— Cu atât mai meritată, repetă Maria, schimbându-se la față.

— Cu totul de altă natură, vorbi apăsat don Inigo, este îngrijorarea ce o împart cu maiestatea-voastră. Aceasta nu privește o persoană anume, oricât ar fi ea de vestită. Ea privește urmările politice ale evenimentului prevăzut. Marea politică a Curților ar avea de suferit oarecare neajunsuri în cazul când numai un asasinat le-ar scăpa de o înfrângere militară.

Regina se înălță, dreaptă ca un turn, și deveni poruncitoare.

— Ați rostit un cuvânt pe care n-am dreptul să-l aud. Și nu l-am auzit. Căci, altminteri, datoria mea ar fi să vă opresc de a continua, ba chiar ar trebui să vă dau, domnule ambasador, pe mâna jandarmilor regelui.

Don Inigo înțelese că regina încerca să-și salveze sufletul. *Salvavi animam meam*, lucru ce se potrivea și cu misiunea sa. Și, pentru a da timp reginei să meargă mai departe pe calea pe care o apucase, își îndreptă toată luarea aminte asupra măsuței de scris chinezești. Complicata piesă avea nenumărate sertărașe, în afară de alte ascunzișuri. Încrustările de mărgăritar și de sidef o făceau să strălucească în mii de culori. Doi idoli, unul în dreapta și altul în stânga, încuviințau cu capetele lor rotunde ceea ce se vorbea acolo. În mijloc, turnulețul avea clopoței la toate cele șapte acoperișuri. Și don Inigo ar fi dorit ca sunetul argintiu al clopoțeilor să-l scutească de a mai auzi ceva ori a vorbi el însuși.

Avea, însă, porunci de dus la îndeplinire și își adună gândurile:

— Ce am putea face pentru a preîntâmpina evenimentul? întrebă el.

Măsuța de scris îl despărțea acum de regină. Aceasta se afla la o depărtare de zece-doisprezece pași, înălțându-se, neguroasă, în fața unei bogate draperii de culoarea purpurei. Mâinile și le ascunsese între falduri și numai fața i se deslușea albicioasă, pe un fundal pe care ambasadorul îl privea cu neplăcere. „Femeia asta n-are inimă și-i lașă: numai una din aceste însușiri, și încă ar fi de ajuns. Totuși, felul ei de a fi face din dânsa o bună părtașă de joc pentru misiunea mea de azi. Trebuie să mă prefac că aș dori să împiedic uciderea regelui. Cu ajutorul ei, voi izbuti să fiu destul de fățarnic, iar după săvârșirea faptei, raportul meu are să poată fi citit la toate Curțile."

— E cumplit, n-am vrut asta, rosti regina.

Și glasul i se frânse, poate chiar din pricina unei spaime neprefăcute.

— Acum ne-am împotmolit, adăugă dânsa și vorbele ei sfredeliră urechile ambasadorului.

Ce convorbire neobișnuită - și ce femeie de rând!

— Cum o scoatem la capăt? întrebă don Inigo; și la fel ar fi vorbit și cu vizitiul, dacă i s-ar fi împotmolit cumva trăsura.

Nemaiputându-se stăpâni, regina începu să țipe:

— Regența mea! Nu pricepi, măgar ce ești, că trebuie să fiu încoronată chiar azi sau cel mult mâine? Ce mai putere mondială care nu pricepe atâta lucru! Aș pune pe loc să-i taie capul ducelui de Sully. Și atunci n-ar mai fi nevoie de omorul vostru.

Ambasadorul, simțind că-i vine să verse:

— În primul rând, nu e omorul meu. Altminteri, maiestatea-voastră nu m-ar vedea azi în acest loc.

Locul pe care-l arăta era măsuța de scris chinezească. Și numai zâmbetul îngăduitor al idolilor îi dădea puterea să-și stăpânească ispita de a vărsa.

Ambasadorul: — Ar fi o încoronare strălucită, o solemnitate fără pereche - două ceasuri în șir s-ar vorbi despre ea. Dar regele ar pleca în campanie cu două treimi, ca să nu spun cu trei pătrimi, din armatele Europei. Și un astfel de rege credeți că ați putea răsturna, iar ministrului său să-i tăiați capul? Asta s-o spuneți altora, nu mie.

Ca stropită cu ulei încins, regina începu să zbiere:

— Atunci nici așa nu merge, suntem pierduți.

— Într-adevăr, suntem dinainte bătuți, întări ambasadorul, cu un simțământ de ciudă, care alterna din când în când cu dorința de a vărsa. Maiestatea-voastră uită însă...

Și se opri; căci acum trebuia să depună o mărturie mincinoasă și fățărnicia lui îl făcea să se simtă mai prejos decât făptura din față-i, care nu era împovărată de prea mult respect de sine.

Ambasadorul: — Îi uitați pe cuvioșii părinți din Compania lui Isus.

Bucuroasă, regina izbucni într-un râs ce făcu să i se cutremure rărunchii, și în clipa aceea simți cele dintâi semne ale sarcinii, care de data asta se datora frumosului și dulcelui Concini. Regele trebuia dar să dispară cu atât mai repede, ce mai atâta vorbă. Fățarnicul ucigaș de lângă măsuța de scris să facă bine să se cărăbănească. Facă ce-or ști, eu mă spăl pe mâini. Acum îl aștept pe frumosul meu, pe drăguțul meu Concini.

Ambasadorul, netulburat: — Duhovnicul Cotton are un suflet ca un crin. Cu atât mai ușor l-ar putea duce de nas pe rege, făcându-l să piardă timpul cel mai potrivit.

Regina: — Ești un netot! Ia vezi, alte chichițe prostești nu știi să găsești? Ăsta îl duce de nas încât nici bătrânul singur nu mai știe dacă e bine să-i urmeze sfaturile ori nu. Dar are să fie nevoit să le urmeze.

Acum, Maria de Medicis nu mai avea nimic de spus, ambasadorul așijderea. Și convorbirea se opri aici. Dar

regina trebui să se lase pe vine, apucată de niște crampe care de data asta își croiră cea mai zgomotoasă cale. Putoarea ce umplu deodată cameră îl făcu pe ambasador să nu-și mai poată stăpâni greața care-l încerca de atâta timp. Sprijinindu-se în mâini, se ușură pe măsuța chinezească a generalului iezuiților. Cei doi idoli dădură din cap binevoitori. Și de câte ori se opintea și vărsatul îi țâșnea din gură, clopoțeii de pe acoperișurile turnulețelor scoteau un clinchet argintiu.

De ce-și puneau însă cei doi la o atâta de grea încercare sufletele și trupurile? Căci mai era doar și odăița slujitorului ce lustruia argintăria, și sacul lui umplut cu paie de asemenea nu mirosea a trandafiri. Și totuși acolo se ghemuiseră, ca doi buni fârtați, ducele d'Épernon, guvernator, general-colonel de infanterie și grefierul dat afară din slujbă, mâncat de sfranț. Podagrosul spunea dar sifiliticului:

— Dacă muști pe cineva, îl umpli de boala ta. Flăcăul pe care îl așteptăm noi nu prea e dus la biserică. Înfige-ți colții în el cum se obrăznicește.

Iar grefierul lătra răgușit în urechea surdului: din când în când glasul i se stingea de tot.

— Ăsta îl vinde și pe tat-su pentru bani. Îl știu de pe la tribunale, nu-i mai breaz ca mine, știe și el să se înțeleagă cu amândouă părțile și să stoarcă de la amândouă gologanii cu care-i mituiește pe ce-i de-o seamă cu mine. A înfundat pușcăria de două ori, întâi pentru un omor, săvârșit de un altul, dar apoi pe drept, fiindcă nu și-a plătit datoriile.

Ducele arătă că nerușinatul se socotea alesul domnului. I se întâmpla să vadă în flăcările din cămin un butuc de viță preschimbându-se în trâmbița arhanghelului și să i se pară că chiar el sufla în trâmbiță până când începeau să iasă din dânsa râuri de azimă. Nătărăi de soiul ăsta sunt câteodată folositori, dar de cele mai multe ori sunt

primejdioși.

— Unul ca ăsta poate să se fi înțeles cu necuratul, fără să știe nici el când. Să-ți înfigi colții în el.

— Milostive stăpâne, îi dădu răspuns sifiliticul. Se vede că nu prea umblați pe la tribunale. Necuratului nu-i prea plac treburile de acolo și nu vrea să aibă de-a face cu alde noi. Și apoi să știți că omul nostru a învățat teologia. Când m-ați pus să caut un ins potrivit, l-am găsit pe ăsta la una Escoman, o bună bucățică, dar cam trecută. Acum închiriază odăi. Acolo se aciuiase și omul nostru și citea lucrările iezuiților. Mai întâi și întâi i-am cumpărat toate lucrările, până la una, în care cuvioșii părinți pomenesc de uciderea regilor. Dorea de mult să le aibă, dar n-avea bani. Îmi pot îngădui cumva să amintesc domnului duce că până acum îmi datorează încă banii pe care i-am pus de la mine, cheltuielile făcute și simbria mea?

— Cum? Ce? întrebă d'Épernon.

Și cum unul era surd iar celălalt avea gâtlejul mâncat de sfranț, nu izbutiră a cădea la înțelegere asupra acestui punct. Dar grefierul izbuti totuși să spună:

— Milostivul stăpân ar face mai bine să nu dea prilej ca luminatul său nume să fie pomenit alături de acela al unei lepădături, într-o pricină de felul celor ce se ivesc zilnic în fața judecății.

— Nu cumva ai de gând să vorbești, porcule?

De astă dată d'Épernon înțelese cât se poate de repede și de lămurit amenințarea celuilalt.

— O vorbă numai și ți se vâră călușul în gură și ești tras pe roată.

— Ar rămâne totuși dovezile scrise, aminti fârtatul. Femeia aceea, Escoman, mi-a încredințat niște scrisori către o seamă de înalte fețe; a mirosit ceva și vrea să-l scape pe rege. Nu i-o poți scoate din cap târfei cu nici un chip, parcă-i nebună.

În gândul lui și pentru orice împrejurare, ducele și

întipări numele femeii, Escoman. Dar fârtatului i se adresă cu toată măreția de care un înalt senior nu se putea dezbăra și care-l prindea bine chiar și pe salteaua de paie a unui slujitor.

— Tu și cu omul pe care l-ai ales să vă faceți datoria după cuviință. Ordinele nu se discută, porunci general-colonelul.

Și dădu să se scoale, deși îl dureau toate încheieturile. Totuși, atunci când ucigașul Ravaillac intră pe ușa deschisă de grefier, ducele d'Épernon era în picioare.

Folosindu-se de prilej, grefierul mai cercetă o dată toate ungherele, ca să se încredințeze dacă nu trăgea cineva cu urechea. Între timp ducele îl măsură cu privirea pe ucigaș, care îi păru potrivit. Era înalt, spătos, avea niște ciolane de vită de povară și niște labe ca de urs. Fața lui, înfiorătoare la vedere, n-ar fi fost de lepădat, dacă n-ar fi sărit tuturor în ochi. Părul, barba - nu-i erau chiar roșii, ci mai degrabă negre bătând în roșu. Culoare puțin obișnuită. Și apoi, în afară de toate astea, se știe că o înfățișare fioroasă nu trebuie să fie numaidecât a unui ucigaș. Poate să fie prea bine numai a unui cârcotaș și să nu dovedească neapărat pofta de a vărsa sânge. Un chip de om poartă multe urme, dar crimele nu se întipăresc nici înainte, nici după săvârșirea lor. Urmele sunt lăsate de năravuri, fie că sunt ticăloase, ori obișnuite. Ăsta-i un cârcotaș de rând sub o mască înșelătoare, un ins care se roade, muncit de vedenii hrănite de o conștiință încărcată, pe scurt, un bicisnic; nu-i potrivit pentru fapta dreaptă, cinstită, dacă e s-o numim așa.

Grefierul se înapoie în mansardă, dar nu se depărtă de ușa întredeschisă, ca să poată iscodi ce se petrece afară. Aruncă ucigașului câteva vorbe potrivite cu împrejurările - în timp ce ducele d'Épernon chibzuia dacă nu era mai bine să-i predea poliției pe amândoi derbedeii. Regele numise în fruntea oștilor sale trei generali protestanți. D'Épernon

urma să rămână la Paris și îl cam bătea gândul că s-ar putea să fie scos din slujbă. Cu toate onorurile și numai din pricina podagrei, căci un general-colonel de infanterie trebuie să fie sănătos tun. Ce mai, regele are să-l strivească după cea dintâi bătălie câștigată, nici nu putea face altfel, cu toate că nu-i plăceau călăii. Aș putea, însă, să-i cruț stăpânului meu neplăcerea unei execuții, predându-l pe cel ce vrea să-l ucidă, cu condiția să-mi dea comanda vreunei armate. Tot vorbește întreg orașul de ucigaș și se uită după el să vadă dacă-i îmbrăcat în violet ori în verde.

— Meștere Ravaillac, i se adresă ducele. Ești din Angoulême. Te crezi, mi se spune, alesul domnului. Asta mă bucură.

Ravaillac, ursuz, amenințător:

— Milostive stăpâne, memoria vă înșală. Mă cunoașteți de mult, înainte de a fi devenit vestitul regicid după care lumea întoarce capul pe stradă. M-ați recomandat părinților din Compania lui Isus, cărora m-am și spovedit ca să mă împac cu conștiința mea simțitoare. Nimeni nu vrea să mă înțeleagă. Acum și milostivul stăpân face pe surdul.

D’Épernon: — Ce!? Cum? Aud bine? Ești vestit? Ai conștiință? În genunchi!

Ravaillac, căzând în genunchi: — Sunt un nemernic. Ce folos că arhanghelul m-a lăsat să suflu în trâmbița lui.

D’Épernon: — De ce?

Ravaillac: — Asta trebuie s-o lămuresc cu mine însumi. Nimeni nu mi-a spus cuvântul care dezleagă, nici arhanghelul, nici milostivul stăpân, nici canonicul din Angoulême, care mi-a dat o inimă de vată ce înfășoară o așchie din sfânta cruce.

D’Épernon: — Așa zice el. Da’ nimeni nu te ia în serios, băiete. Te umfli în pene. Auzi: regicidul pe care-l cunoaște

tot orașul! Ți-ai mâncat leftereaua[1], nu mai e nimic de făcut cu tine, pleacă acasă.

Ravaillac, scoțând un cuțit: — Atunci îmi fac seama în fața domniei-voastre.

Grefierul: — Cuțitul e bont. Ia te uită cu ce vrea să-și facă seama!

Ravaillac, ridicându-se: — Oameni de nimic! Ce știți voi de lupta cu nevăzutul. Cuțitul l-am furat. Am auzit în cârciumă un glas: Cuțitul tău trebuie să fie de furat. Pe drum, venind în urma unui car, un alt glas mi-a poruncit: Rupe-i vârful, izbindu-l de car. Un al treilea glas, pe care l-am auzit aici în Paris, lângă mânăstirea Inocenților...

— A Inocenților, repetă grefierul.

Ravaillac: — După ce am auzit ce mi-a spus al treilea glas, m-am adresat, tânguindu-mă, regelui care trecea pe stradă, prevenindu-l. N-ar fi frumos să-l ucid, fără a-l fi sfătuit să se păzească. Jandarmii din casa militară a regelui m-au înghiontit.

Grefierul: — Ai fost îmbrăcat în violet sau în verde? Data viitoare te poftesc să îmbraci alte straie, în care n-ai mai fost văzut în preajma regelui.

Și grefierul dădu și el la iveală un cuțit, care nu era însă bont. Se afla în spatele lui Ravaillac și aștepta numai un semn al milostivului stăpân ca să-l înfigă până în plăsele în spinarea omului cu conștiința buclucașă. După cât putea judeca o minte omenească, asta era singura cale de a împiedica descoperirea unui omor înainte de a fi fost săvârșit.

Ducele îl potoli, însă, printr-o privire și grefierul își vârî la loc cuțitul - nu fără părere de rău. Pentru un stârv ca acela ar fi putut cere un preț bun. Pe când dacă ar muri regele, cine ar mai plăti ceva? Spre nenorocul grefierului, cam aceleași socoteli își făcuse însă și milostivul stăpân.

[1] cheltuială mare; acțiunea de a rămâne fără bani.

„Ce-i în mână, nu-i minciună, își spusese d’Épernon. Regele trebuie să dispară. Cât pe ce să mă las și eu înșelat de o tresărire a conștiinței! Are, a naibii, urâtul obicei să se ascundă sub fel de fel de motive care par îndreptățite.” Și-l întrebă pe ucigaș:

— Ei, acum ești hotărât? Răspunde limpede. Grefierule, ai grijă de ușă. Aici nu-i vorba de teologie, ci de politică. Ce întrebare ai vrut să pui regelui lângă mânăstirea Inocenților?

— Mai întâi a trebuit să-i atrag luarea aminte, repetă Ravaillac. Nu-i bine să moară nepregătit.

D’Épernon: — Osteneală zadarnică. Parcă nu-l previn toți, și degeaba. Își caută singur moartea.

Ravaillac: — Apoi am vrut să-l întreb dacă-i adevărat că vrea să poarte război împotriva papei.

D’Épernon: — De ce nu-i întrebi pe ostașii lui, care se și bucură de asta.

Ravaillac: — În sfârșit, dacă-i adevărat că hughenoții se pregătesc să-i măcelărească pe toți bunii catolici.

D’Épernon: — Să faci bine să-ți ascuți cuțitul.

Ravaillac, plin de hotărâre: — Acușica, milostive stăpân. Am văzut un crucifix care mi-a poruncit-o.

D’Épernon: — Stai! Încotro? Mai întâi trebuie să fie proclamată regența și încoronată regina. Gândește-te la interesele regatului. A doua zi după încoronare poți face ce poftești.

Ravaillac: — S-ar putea să dau lucrurile peste cap? Doar toate gândurile mele sunt închinate regatului. Trăiască cucernica noastră regentă, moarte ereticului, nenorocirea noastră!

Maimuțăreau astfel, pe rând, tonul unei ceremonii oficiale, jucată de niște actori de mâna a doua.

— Ai doar inima de vată, viteze Ravaillac, nu ți se poate întâmpla nimic rău. Ai să-ți faci numele nemuritor și ai să fii pomenit în cărțile de istorie.

Visul sărmanului monstru de a se bucura de prețuirea la care n-ar fi putut nicicum altfel să ajungă din pricina înfățișării lui respingătoare se împlinise. Și, întinzându-se cât era de lung, salută cu brațul ridicat. D'Épernon încercă să răspundă și el la fel, dar podagra, podagra...

Grefierul imită scălâmbăiala lui Ravaillac într-un chip și mai caraghios, din care pricină îi crăpă un buboi de pe obraz și zeama scârnavă i se scurse în ochi. Încât îl însoți pe ucigaș, înjurând. Putred cum era, mai dorea încă să trăiască. Flăcăul sănătos tun avea, însă, să fie tras curând pe roată.

Ducele d'Épernon așteptă până când socoti că cei doi ieșiseră din casa lui. Era cumplit de amărât că rolul lui rămânea atât de mărunt, că n-avea să apară în fața întregii lumi, că în jurul lui n-avea să se facă nici un fel de zarvă, deși era vorba de moartea unui rege atât de mare. Și cu adevărat, gloria fiind ceea ce este, Ravaillac avea să fie pomenit în cărțile de istorie. Cine-i mai pomenește, însă, pe ceilalți ucigași, de mai înainte, ai regelui Henri, pe cei optsprezece sau și mai mulți, care doar au încercat să-l omoare? Printre ei au fost oșteni îndrăzneți sau fanatici adevărați, nu cu o conștiință șovăielnică, întortocheată. Cine-i mai pomenește, însă, pe băiețandrii mistici, neprihăniți aproape, care au socotit că ar putea trimite în locul hărăzit lor în iad pe un păcătos și mai mare, cu condiția să-l ucidă? Toți au fost uitați. De rămas a rămas numai amintirea unui lăudăros, a unui om de nimic, fiindcă el a fost cel din urmă. Uneltiri murdare, superstiții care se pierdeau în noaptea timpului; cel din urmă adunase în sufletul lui gunoaiele a sute de ani de năravuri proaste. Încât era deopotrivă - otreapă și nemuritor.

NUMAI SĂ AJUNGEM LA EL

Escoman, o femeie pierdută, se străduise vreme de un an de zile să scape viața regelui Henri. El, care iubise atât de mult, avea așadar ca ultimă și necunoscută prietenă o femeie care, la rându-i, iubise mult.

Era încă blondă, datorită unor mici dresuri și își păstrase destul de bine farmecele. Plăcea multor băiețandri și de dragul ei unii ajungeau pe mâna cămătarilor. E greu, însă, să trăiești de pe urma nevârstnicilor. Își împrumuta dar casa altor femei pentru întâlniri amoroase. Treaba mergea mai bine către dimineață, când sălile de dans și casele de joc își închideau porțile și anume perechi nu găseau, din diferite pricini, alt adăpost. De cele mai multe ori Escoman se întorcea singură acasă; dacă avea însă norocul să găsească pentru odaia ei de culcare oaspeți cu plată, rămânea în bucătărie îmbrăcată în rochia de oraș atâta timp cât era nevoie. Nu se plângea de nimic și găsea că, în general, viața era bine orânduită.

Câteodată se întâmpla să pice și un chilipir mai mare. I se bătea la ușă când soarele și răsărise. Atunci Escoman striga de sus oaspeților să aștepte puțin. Și dădea apoi fuga să-l trezească pe chiriașul din cea de-a doua odaie de culcare, zorindu-l să se mute din patul lui, în bucătărie... Chiriașul, care stătea de vreun an la dânsa, nu se lăsa rugat. Era ca o cârpă, nu ieșea din cuvântul ei, îi plăcea mai mult să citească decât să doarmă, își lua dar terfeloagele cu el și în timp ce oaspeții îi foloseau patul, chiriașul se îndeletnicea cu treburi serioase. Apropierea unei femei cu farmecele la vedere nu-l tulbura de fel. Nu-l interesa de loc ce se petrecea în casa în care locuia. Femeie trecută prin ciur și prin dârmon, Escoman știa să

deosebească o nepăsare prefăcută de una adevărată; era încredințată însă că nepăsarea chiriașului ei e neprefăcută. Omul era înalt și voinic; dar mai degrabă ăștia sunt mai caști decât cei mărunți, prizăriți. Văzând dar că chiriașul nu arată nici un fel de interes pentru treburile ei, Escoman începu să-și bage nasul într-ale lui.

Și în timp ce era plecat de acasă, îi cotrobăi prin terfeloagele pe care le citea cu atâta patimă. Erau mai cu seamă scrierile unui anume Mariana, *Societatis Iesu*[1], Escoman nu înțelegea boabă latinește. Încât atunci când se văzură iar seara, în bucătărie, începu să-l descoasă de departe. Și omul îi vorbi îndatoritor, părea că simțea o nevoie, îndelung înăbușită, să-și descarce sufletul. Tot ce citea el vorbea despre dreptul de a-i ucide pe tirani. Din parte-i, Escoman habar n-avea de un asemenea drept și nici nu credea că un cuvios părinte l-ar putea da cuiva. Știa însă prea bine cine era tiranul, predicatorii îi spuseseră de multe ori pe nume. Ce caraghioși, vorbeau de regele Franței și îl numeau tiranul egiptean. Acesta, însă, își dovedea bunătatea, iertându-i de pedeapsă. Escoman era convinsă de folosul libertății, căci și negoțul ei avea nevoie de libertate - cu mai multă îndreptățire, după părerea ei, decât negoțul practicat de nesuferiții vorbitori de pe amvoane ori de cei care zbierau pe la colțurile străzilor. Rubedeniile târfei sălășluiau la țară. Unuia dintre frații ei, regele îi dăduse o vacă în locul celei pierdute, iar pe vărul ei, care-i fusese logodnic, îl ajutase cu bani gheață.

Socotea dar că regele e un om bun. Asta nu însemna că chiriașul e om rău. Greșeala lui era, însă, că-și punea la inimă gâlcevi ce nu-l priveau și pe care o minte neajutorată ca a lui nu le putea pricepe. Escoman își dăduse repede seama cu cine avea de-a face și încercase de multe ori, din păcate fără izbândă, să-i mute gândul mai degrabă la

[1] Din Compania lui Isus (iezuit) (lat.).

femei. Era încredințată că dacă trupu-i vânjos ar fi fost pus să dea tot ce putea da, cugetul i s-ar fi lepădat curând de nebunia care-l stăpânea. Dar chiriașul o vesti că nu mai avea nevoie de odaia ei și-i arătă și de ce. Voia să plece în orașul lui de baștină spre a se spovedi părinților iezuiți de acolo, încredințându-le taina chemării lui nepământești. Avea nevoie de încuviințarea lor. Simțea nevoia să fie întărit în gândurile lui; de altminteri gazda nu era singurul om căruia i se destăinuise. Pe stradă era arătat de departe cu degetul: ăsta are să-l omoare pe rege. Oamenii o spuneau săltând din umeri: de ce tocmai el? Dar vorbeau despre asta în ascuns, ca să nu intre în cine știe ce încurcătură.

Escoman era mândră că e primită într-o casă unde venea câteodată și regele: casa bogătașului Zamet. Acesta se folosea bucuros de femeile pierdute ca de o podoabă și o nadă pentru sălile lui de joc, atâta vreme cât în acestea se afla adunată o societate alcătuită de oameni de toată mâna. Cum se iveau însă seniori sus-puși, și cu atât mai mult regele, femeile de teapa lui Escoman o ștergeau pe ușa din dos. Nici nu-i trecuse vreodată prin minte că ar putea sta în fața regelui. Femeia bătuse așadar la multe uși, fără a osteni, fără să se teamă, fără a băga măcar în seamă primejdia, îi trăsese de mânecă pe toți cei despre care credea, că i-ar putea ajuta să scape viața regelui. Dar nu căutase niciodată să ațină calea regelui însuși, și nici măcar să-i trimită vreuna din nenumăratele-i scrisori. Atât de sfânt era regele în ochii ei.

Povesti dar ceea ce aflase și fostului cizmar, care, la începuturile lui, fusese de-o seamă cu dânsa. Iar Zamet o târî repede după el în încăperea retrasă în care Gabrielle d’Estrées se odihnise odinioară, se mai odihnise puțin, înainte de a fi fost cu prinsă de spaimele sfârșitului. Și acolo, cizmarul și târfa îl căinară împreună pe rege.

— Ei, i-a venit și lui ceasul, șopti bogătașul.

Dar femeia săracă lipită pământului, cu giuvaericalele ei de sticlă, ardea de-o încredere pătimașă.

— Are s-o afle la timp și are să se păzească. Numai să ajungem la el! Zamet, trebuie să-i vorbești.

— Escoman, mă crezi mai cu trecere decât sunt. Un cuvânt de prisos și mă curăță și pe mine.

— Zamet, de ce te temi? E doar rege și ai să te bucuri de sprijinul lui, dacă ai să-i spui că s-a ivit un nou ucigaș.

— Escoman, mai întâi și întâi regele nu mai este ce-a fost. E așa de împovărat de griji, că îi sare repede țandăra. Mai adaugă la asta că a vrut totdeauna să fie iubit. Acum îl copleșește însă ura; îl cunosc de mult și știu că o viață care stârnește atâta ură nu-i mai pare vrednică a fi trăită.

— Zamet, îl iubesc, amândoi îl iubim. Oricine ar afla că s-a ivit un nou ucigaș s-ar grăbi, mânat de dragostea pentru el, să-i spună adevărul.

— Escoman, câți s-au grăbit să i-l spună, după ce le-ai povestit tu ce se întâmplă? Crezi că anume persoane aveau nevoie să le spui adevărul?

— Zamet, nu m-aș fi așteptat la asta din parte-ți. Lași să se înțeleagă că regina știe de omor și că-i amestecată în ce se întâmplă.

— Escoman, pentru numele lui dumnezeu, ține-ți gura sau am să mă văd nevoit, ca să ne scăpăm pielea, să te închid în fundul beciurilor mele.

— Lângă sacii de bani, Zamet? Dar mai sunt acolo? Multe lucruri de preț nu le mai văd în casă. Te gândești la fugă?

— Escoman, privește numai ce-i îngăduit și nu asculta ce trebuie să rămână o taină. Regina nu mai știe ce să facă spre a răzbuna cât mai cumplit bătaia pe care a mâncat-o Concini al ei de la judecătorii regelui și închiderea lui pe timp de o zi pentru obrăzniciile pe care și le îngăduie. Regele, în schimb, se bucură. Și asta îi pecetluiește soarta.

— Zamet, regina a fost înștiințată de una din femeile ei

că am să-i comunic ceva de cea mai mare însemnătate pentru salvarea regelui. Și a spus că mă primește; nici nu se putea altfel. Mâine mă duc la dânsa.

— Escoman, regina a plecat azi la țară.

— Zamet, dacă nu mi-ai spune-o tu, n-aș crede-o, dar nu, nu se poate, regina are să se întoarcă mâine. I-am propus să pună mâna pe niște scrisori care au să fie trimise mâine în Spania.

— Escoman, iartă-mă, dar trebuie să plec. Aș fi gata să-mi arăt recunoștința dacă ai păstra cea mai deplină tăcere asupra celor ce am vorbit.

— Zamet, banii tăi nu mă pot ferici. Nici ție nu-ți folosesc la mare lucru.

— Escoman, m-am gândit tot timpul la cineva care ți-ar da ascultare. Ceea ce dorești tu se potrivește cu ceea ce urmărește acea persoană, deși asta nu înseamnă că s-ar putea împotrivi ursitei cu mai multă izbândă decât tine. Ai s-o întâlnești în casa mea, dar nu pot să-ți spun când și nici despre cine-i vorba. Dacă poți, ghicește. Acum, însă, iartă-mă, trebuie să plec neapărat.

Femeia pierdută cunoștea un tânăr slujbaș de la minister, care fura scrisori și i le aducea ei. La drept vorbind erau doi tineri, cel dintâi, însă, cel care îi povestise despre scrisorile ce puteau pricinui atât de mari nenorociri pentru a se făli față de dânsa cu câte știa, se împotrivi mai apoi să i le aducă. Și oricât de fierbinte îl rugase să pună piedici cumplitei crime ce se pregătea, tânărul slujbaș îi răspunsese:

— Scumpă doamnă, pâinea e la fel de bună oriunde.

Prietenul lui, pe care dânsa nu-l luase în seamă, îi strecură însă ceva în mână, în forfota străzii, prefăcându-se că nici n-o vede, și se pierdu repede în mulțime. Când, mai apoi, desfăcu acasă pachețelul, se prăbuși pe pat, parcă-i sărea inima de bucurie. Îl și văzu pe rege scăpat. Nu știa, însă, ce anume să facă. Izbânda nesperată în care

mai că nu-i venea să creadă, din care pricină și pipăia mereu scrisorile, o făcu și mai neajutorată decât înainte. Să alerge la Arsenal, la domnul de Sully? Îi scrisese, se înțelege, de mult și, se înțelege, nu primise nici un răspuns. Să-i arate acum scrisorile furate? Îl socotea, însă, un om fără inimă, încât amână.

Cusu scrisorile în fusta de dedesubt, se îndreptă către iezuiții din strada Saint-Antoine și ceru să-l vadă pe părintele Cotton. Nu-i trecuse prin cap că dacă ucigașul regelui era arătat cu degetul pe stradă, nici salvatoarea lui nu rămăsese necunoscută. Fu repezită dar cu grosolănie, iar Cotton nu ieși din cotlonul lui. Părintele procurator o primi și o lăsă să-și deșerte sacul; noroc că nu pomeni despre scrisorile cusute în fustă. Îi ascultă vorbele pline de foc de parcă i-ar fi povestit întâmplarea cea mai obișnuită. După care, ca gheața de rece, o pofti să plece cu domnul. Asta o făcu să-și iasă din sărite.

— Pe rege îl lăsați să moară și tu, câine, vrei să trăiești? izbucni Escoman și-l plesni pe cucernicul părinte peste obraz.

Călugărul se preschimbă deodată într-o făptură blândă, prietenoasă și o întrebă ce avea de gând să mai facă. Atunci Escoman i se destăinui:

— Să vorbesc la colțurile de stradă. Să ridic poporul împotriva voastră, ucigași ce sunteți! dar glasul i se pierdu între zidurile groase, care nu lăsau să răzbată nimic în afară.

— Potolește-te, fiica mea. Chiar eu am să plec la Fontainebleau, la rege.

— Adevărat? îl întrebă Escoman, gata să-l creadă pe cuvânt.

Căci i se părea cu neputință ca oamenii să fie mai cruzi decât fiarele sălbatice. Trebuie numai să le pui în mișcare inima nevolnică, fie chiar și cu niște palme.

Plecă fără a băga de seamă că cineva se ținea scai după

dânsa, cât fu ziua de lungă. Un alt ins alergă de la casa Companiei lui Isus la aceea a ducelui d’Épernon. Era în ziua de opt mai. Regele nu se afla la Fontainebleau; chiar în ceasul acela se plimba cu delfinul printre înaltele tufișuri ale grădinii sale, iar regina și ambasadorul își vedeau de treburile lor. La întretăierea a două străzi, Escoman se pomeni față în față cu fostu-i chiriaș.

Nici nu apucă să spună însă o vorbă, că acesta, în timp ce ea îl privea uimită, începu să sporovăiască, reluând firul discuției din trecut de parcă o întrerupseseră numai cu o zi înainte. Îi spuse că ceasul marii fapte urma să bată curând, că avea o misiune și avea și puterea s-o ducă la bun sfârșit. Simțitoarea-i conștiință se hotărâse în sfârșit. Și asta de când o văzuse pe cucernica sa mamă împărtășindu-se în orașul lui de baștină. Lui, ca ucigaș al regelui, i se refuzase sfânta împărtășanie. Trecuse, însă, păcatul asupra mamei și cum aceasta dobândise iertarea, însemna că păcatul fusese spălat, că nu mai trebuia să se teamă de chinurile iadului. Și chiar dacă va ajunge în iad, se va întâlni acolo cu vestiții lui înaintași.

Escoman îi dădu răspuns că părea să fi învățat cum să arunce vina asupra altora.

— Dar, păzește-te! Ai să afli că cineva ți-a luat-o înainte.

— N-ăi fi fiind tu aceea? Toți spun că, între timp, ți s-a suit nebunia la cap.

Și cu asta sfârși. Pe Escoman o podidiră lacrimile. Tocmai trecea o litieră goală. Se sui și își spuse adresa. Acasă se făcu frumoasă și se găti cât putu mai bine; în seara aceea voia să se ducă la Zamet.

Dar și pe regina Navarrei o bătea gândul să se așeze în ziua aceea la mesele de joc ale zarafului. Care îi și dăduse de știre că dacă îi lipseau cumva bani pentru joc, ar socoti o cinste pentru el să-i pună în față o pungă plină. Nu era mare lucru, cu toate că veniturile i se duseseră, ca de obicei, înainte de vreme pe apa sâmbetei și nici nu mai

putea ajunge la rege, fostul ei soț. Dar știa că moartea lui era un lucru hotărât.

O! Știa despre asta cât știau și alții. Dar fiindcă atâția o știau, pesemne că până la urmă n-avea să se întâmple nimic. Atunci când odinioară ea însăși asmuțise un ucigaș asupra regelui, luase doar toate măsurile spre a păstra taină și totuși nu făcuse nici o scofală. Mulțumită nesfârșitei mile a celui de sus, rămăsese în viață. Fie ca și de data asta atentatul să dea greș! Își puse preotul de casă să citească liturghii pentru mântuirea unui viețuitor, al cărui nume nu-l dădu însă pe față. Dar întru acestea se rugă din tot sufletul: „Doamne, și de data asta! Numai de data asta încă! Se ruga astfel în sinea ei ca după săvârșirea din viață a întregii case de Valois, măcar bărbatul tinerelelor ei să rămână în viață, să nu fie văduvită de tot. Are să-l trimită acasă și pe băiețandrul de douăzeci de ani, pe care și l-a adus din provincie. Toate gândurile și grijile sunt numai pentru Henri.

„Nu poți sta de vorbă cu el. De altfel nici nu m-ar crede, de vreme ce și eu am pus o dată la cale un atentat împotrivă-i. O, Margot, câtă neputință! Henri, prietene, de ce nu-ți dai seama cine-ți sunt vrăjmașii? O lume întreagă îi cunoaște, dar toți tac... E o conspirație a tăcerii, și tac și eu, care aș vrea să vorbesc! Dacă i-aș scrie ca regina, soția lui... Da’ parcă nu știe?! Dacă ar vrea să creadă ce știe! De altfel, nici n-ar primi scrisoarea. Acum se înconjoară de jandarmii casei lui militare. Înainte vreme îl apăra voința de a trăi. Dorea cu patimă să trăiască. Henri, nu te mai recunosc.

Nu vor îndrăzni să-l ucidă. Tot orașul știe ce se pune la cale, n-ar răbda mârșăvia, s-ar scula cu mic și mare. Ucigașul e arătat cu degetul. Mai umblă și o femeie, care vrea să scape viața regelui. Am să i-o iau însă înainte. Să nu-mi răpească nimeni cel din urmă drept de care mă pot bucura. Da’ de ce bate oare la toate ușile și numai la mine

nu ajunge?”

Și *Madame* Marguerite de Valois plecă spre casa târfei Escoman. Acolo află că aceasta era la Zamet. Porni și dânsa într-acolo și fu primită cu alese onoruri și condusă spre salonul oaspeților de seamă, de stăpânul casei, care îi înmână și punga. Partenerii ei de joc erau domnii d’Épernon și de Montbazon - iar al patrulea era o doamnă necunoscută. Ducele d’Épernon îi șopti reginei de Navarra că era o străină putred de bogată. Poate că așa îi spusese stăpânul casei, iar el credea. Dar Margot băgă de seamă că punga din care scotea bani străina aducea cu aceea a ei. D’Épernon, care juca în tovărășie cu regina, făcea greșeli peste greșeli, încât grămada de bani din fața străinei sporea mereu. Deodată, străina voi să se ridice, dar podagrosul îi tăie calea; rășchirându-și picioarele, ceru revanșa. Nu merge așa, să ușurezi pe oameni de bani și apoi s-o ștergi.

Escoman se așeză dar din nou la joc. Cele două femei se priviră stăruitor și deodată se cunoscură. Escoman înțelese: asta-i persoana sus-pusă care vrea să mă ajute. Curând are să poruncească celor doi cavaleri să ne lase singure, o să ne spunem ce trebuie spus, și regele are să fie salvat. Iar Margot băgă de seamă: femeia asta pierdută nu și-a prea păstrat formele, cum se spune, dar e cumsecade. E cam descărnată, obrajii i s-au scofâlcit. Dar n-arată să se fi dat bătută, ba chiar pare plină de foc. „Aș putea să învăț de la dânsa să nu închin steagul, în pofida batjocurii, a oboselii, a primejdiei.” Margot dădu să deschidă gura, iar tocmai atunci i se adresă stăpânul casei. Se închinase mai mult decât se cuvenea, aproape să dea cu capul de pământ și numai Margot, de la locul ei, îi putea vedea fața. Dar nu găsi nici o asemănare între Zamet cel de toate zilele și făptura aceea înfricoșată. Zamet bolborosi:

— Doamnă, iertați-mă că vă întrerup jocul. Tovarășa de

joc a domniei-voastre așteaptă o anume persoană care a sosit.

— O știu cel mai bine, rosti Marguerite de Valois. Sunt aci, adăugă și-și aținti privirea în ochii lui Escoman.

— Persoana așteptată e afară, abia izbuti să îngaime Zamet.

— Ce? Cum? făcu surdul.

Escoman sări în picioare, calcă aproape peste domnul de Montbazon și peste scaunul acestuia și fugi. Într-o clipă fu la celălalt capăt al salonului.

Cu vinele umflate, Montbazon întrebă:

— D'Épernon, de ce fuge străina, lăsând aurul câștigat?

În loc de orice alt răspuns, trădătorul chicoti însă înfundat, adună grămada de bani și o mută în fața doamnei Marguerite.

— Poate că nu mai are nevoie de ei, rosti el în sfârșit.

Margot îi zvârli cu amândouă mâinile banii în obraz și se sculă grăbită, plecând după femeia care dispăruse. Dar aceasta rămase bun dispărută, pentru totdeauna.

Escoman voise s-o șteargă prin bucătăria cu pereții de sticlă. Acolo dădu, însă, peste șeful poliției. Se repezi în el, îl răsturnă, dar nimeri în mijlocul unor găligani, care îi aruncară o pătură în cap și o legară burduf.

Chiar și din temniță izbuti totuși să trimită avertismente și chemări; unul dintre ele îl strecură prin spițerul reginei. Și ajunse în mâna Mariei de Medicis. Documentele cele mai importante le trimise ministrului Sully. Acesta le arătă regelui, dar numai după ce îndepărtă numele primejdioase. Cel dintâi era al reginei; doar încoronarea ei nu mai putea fi împiedicată. Regele călărea pe străzile capitalei sub paza jandarmilor săi. Peste puține zile avea să plece în campanie. N-avea nici un rost să-i taie și mai mult pofta de acțiune.

Cea menită să scoată din închisoare dovezile scrise ale lui Escoman fu domnișoara de Gourmay, fiica adoptivă a

domnului Michel de Montaigne. În tot lungul vieții ai întâlnit astfel, Henri, aceiași oameni, care acum, către sfârșit, se adună din nou în juru-ți. Cel mai înțelept dintre morții ce dăinuie în inima ta îți trimite un ultim și zadarnic avertisment.

DOMNUL SE APROPIE

Jandarmii casei militare a regelui alcătuiau o unitate nouă, înființată nici de un an de zile, de-abia de când regele începuse a-și da seama că viața îi e primejduită. Stindardul lor era de mătase albă, țesută cu fir de aur, având drept semn deosebitor un fulger, cu inscripția *Quae jubet iratus Iupiter*[1]. Pretutindeni unde îi trimite Iupiter cel mânios - acolo se află și jandarmii regelui. Așadar mânie, amenințare cu fulgerul! Capitala nu-și mai recunoștea regele. Înainte, cu multă vreme înainte, trecea pe străzi neînsoțit de nimeni, fie călare, fie pe jos. Descosea oamenii. Oricine îl trăgea de mantie era încredințat că regele își va opri privirea asupră-i. Mai scăpăra și câte un cuțit câteodată, dar regele își vedea de drum.

Un pom de armindeni sădit într-o curte a Luvrului se răsturnă de trei ori. Și regele rosti:

— Un prinț german ar tălmăci asta ca un semn rău, iar supușii săi ar fi convinși că trebuie să moară. Eu nu-mi pierd vremea cu superstiții.

Medicul Labrosse îl sfătui să se păzească bine în ziua de paisprezece mai și se arătă gata să-i descrie dinainte pe cel ce avea să ridice jungherul asupră-i. De altminteri nici n-ar

[1] Acolo unde poruncește mâniosul Iupiter (lat.).

fi fost cine știe ce ispravă. Henri ridică din umeri. Își trecu în revistă regimentele, pe bătrânii hughenoți, pe luptătorii de la Ivry, garda franceză a viteazului Crillon, pe elvețieni. În fiece zi trimitea alte trupe spre hotarele regatului. El însuși se gândea să le treacă cel din urmă, cu riscul de a nu mai apuca s-o facă. Regele nu se cade să fugă dinaintea unor oameni, chiar dacă ar putea fugi astfel de ceea ce îi este scris.

— Înfrunt ursita cu zâmbetul pe buze, spuse Henri.

În afară de soldații lui, nu lăsa pe nimeni în preajmă-i. Către sfârșitul zilei, după ce își încheia treburile, îl vedea pe marele-maestru, țineau sfatul lor de război la Arsenal. Și tot ce așterneau pe hârtie, schițe și ordine, se păstra la Arsenal, până era încredințat comandanților. În cabinetul regelui n-ar fi fost de găsit nimic, de altfel intra rareori acolo. Iar odată intrat în cabinet se simțea atât de însingurat, încât i se părea că n-avea să mai dea niciodată ochii cu alți oameni. Călcătura greoaie a jandarmilor săi de dincolo de ușă nu mai era de nici un folos; căci ce poate ajuta adunarea puterilor în afară față de o prăbușire lăuntrică?

„Nu tot ce se spune e neadevărat. Mi se aruncă în față: ești un om sfârșit. O spun, o șoptesc și o subînțeleg; un moșneag nesățios, secătuit, neputincios în fața vremurilor noi. Am putea totuși să le dovedim că suntem pregătiți pentru orice vremuri, o știm prea bine. Am trecut prin multe și am suferit tot ce poate suferi un om acum și în vecii vecilor. Am cunoscut îndoiala și bunăvoința. Am cunoscut amorțirea voinței, înfrângerile, lupta luată de la capăt, biruințele, trufia și smerenia. Mi s-a sădit în cuget să nu disprețuiesc nimic și, cu adevărat, cum altfel aș fi putut deveni un om simplu?! Viitorimea și adevărul au nevoie să fie slujite de un om simplu, care mai înainte să fi cunoscut drumurile cele mai întortocheate. Acum însă? Aci însă? Numai călcătura jandarmilor arată că mai sunt aici.

Dar nu voi mai zăbovi multă vreme.

Să nu-mi irosesc, însă, puterile înainte de a se lăsa noaptea. Domnul se apropie, făpturile lui dorm. Doamne, ce trebuie să fac ca să te întâmpin cu sufletul curat? Mă pui să ispășesc ce am greșit. Dacă aș fi iubit și aș fi jucat mai puțin, dacă n-aș fi vrut să schimb oamenii, n-aș fi atât de ostenit acum, mai ostenit decât s-ar cuveni să fiu la vârsta mea. Mi-aș îngădui însă să te întreb: s-ar fi putut oare ca simțirile să-mi fi fost tocite, iar cugetul destul de înaripat pentru a ticlui până la urmă marele plan? Ai să mă sfătuiești, doamne, să mă hotărăsc, în sfârșit, cum să mă înfățișez înaintea ta: cu blesteme ori rugăminți. Până atunci te las. Ai să-mi dai binecuvântarea după aceea."

„Dacă m-aș vedea odată acolo!" rosti Henri și privi către scheletul-plugar. Se crăpa de ziuă, o ultimă lumânare mai pâlpâia luminând tabloul și apoi se stinse și ea. „Dacă m-aș vedea odată acolo!", repetă Henri.

În ziua de treisprezece mai avu loc dinainte prevestita încoronare a reginei Maria de Medicis, regenta regatului. După sfârșitul ceremoniei, Henri îl înfățișă mulțimii, care se adunase la Saint-Denis, pe delfin ca rege al Franței. Cum se întâmpla totdeauna în zilele regelui Henri, nu exista nici o oprelişte pentru cine dorea să se înghesuie în juru-i, fiind binevenite, fără deosebire, toate stările, tot norodul care se strânsese acolo. Când Henri îl împinse în față pe delfin și vesti cu glas tare: - „Iată-l pe regele vostru!" cele dintâi semne de mirare porniră din mijlocul oamenilor de rând. Oamenii de rând, și poate și cei mai chivernisiți, nu înțeleseră. Seniorii gândeau însă: „o fi vrând să spună că regența-i trecătoare și că el și urmașii lui rămân". Această tălmăcire fu întărită de însăși regentă. Până atunci catedrala nu fusese destul de înaltă, destul de largă, spre a-i cuprinde trufia și fastul. Acum, însă, o podidi deodată plânsul.

Fără îndoială, bucuria i se schimbase în plâns pentru că

știa: noul rege Louis, în numele căruia urma să domnească, avea să se suie cât de curând pe tron. Cum prea puțini cunoșteau însă această taină, cei mai mulți se minunară. Regele, care de atâtea ori plecase la luptă cu o țintă bine hotărâtă, de data asta părea că abdică și pornește pe un făgaș necunoscut. Și pentru un om singur e foarte greu să aștepte în liniște, vreme îndelungată, întâmplări care, oricum ar fi numite, sunt înfricoșătoare. O mulțime de oameni nu poate răbda, însă, cu nici un chip o asemenea așteptare. Regele era omul poporului și acesta voia să fie încredințat că n-are să-l piardă. Cei ce făceau să tremure norodul pentru soarta regelui trebuiau dar să se teamă de pedeapsă. Și în catedrala de la Saint-Denis mulți începură a-l căuta cu ochii pe ucigaș. L-ar fi sfâșiat în bucăți și vraja ar fi fost destrămată. În numele liniștei publice și a împăcării cugetelor erau însă mulțumiți că regele nu ieșea din cuprinsul regatului fără a-și fi numit urmașul. Încoronarea reginei se sfârși dar cu un obștesc suspin de ușurare, la care dânsa, cea dintâi, se așteptase cel mai puțin. Căci cu tot triumful, tremurase zdravăn și fusese muncită de crampe. Dacă ceremonia ar mai fi durat zece minute, cine știe ce s-ar fi întâmplat!

Când se înapoie la Luvru cu coroana pe cap, cine o stropi din balcon cu apă pe Maria de Medicis? Henri. Ba încă îi și strigă:

— Doamna regentă!

Furioasă, grăsana se răsti:

— Ce te tot hlizești? Acum poți să te duci la leoaica ta!

Leoaica era o cântăreață care avea un glas fără seamăn de frumos; se zicea că, auzind-o, trei privighetori ar fi murit de ciudă. Și, colac peste pupăză, Maria află că la drept vorbind nu era chiar regentă, ci numai unul dintre membrii unui sfat, iar glasurile celorlalți aveau aceeași putere ca al ei. Se putea dar prevedea că părerea ducelui de Sully avea să cântărească mai greu decât a ei. Henri îi

mărturisise lui Sully că se temea de cele mai mari nenorociri de pe urma încoronării reginei. Și avea bun cuvânt s-o spună.

Cel din urmă care îl preveni în ziua aceea de treisprezece fu feciorul său Vendôme, fiul Gabriellei. Henri îl luă prietenește de braț pe tânărul umflat ca un cimpoi și ocoli cu el salonul mare, de unde ceilalți plecară curând. Curtenii, chiar și cei credincioși regelui, erau posomorâți. De posomorâți ce erau și uitaseră să tragă cu urechea.

— Ce vrei? îl întrebă Henri pe fiul Gabriellei. Uite, mama ta, scumpa mea domniță, credea în toate prezicerile. Și eu îi împărtășeam temerile, chiar și coșmarurile. Dar până la urmă n-a murit de otravă, ci de moarte firească. Fiindcă în sinea ei simțea că i-a sunat ceasul. E numai o părere că ne luăm la întrecere cu cei ce vor să ne răpună. Pentru că, fără îndoială, noi suntem mai iuți de picior.

— Sire, îmi face plăcere să vă văd încredințat că veți scăpa de orice atentat. Dar noaptea asta de treisprezece spre paisprezece e cea mai primejdioasă - o ținu morțiș Cezar.

Henri trecu cu bine noaptea; dar regina trebui să se dea de mai multe ori jos din pat. În dimineața de paisprezece, regele se închină mai îndelung decât de obicei. Pasul greu al jandarmilor îl stingherea și se simți ispitit să-i îndepărteze. Tocmai atunci intră la el regina, cum de mult n-o mai făcuse. Și-i povesti coșmarul pe care-l avusese; visase că-i simțise leșul întins lângă dânsa.

— Și, am fost un leș neplăcut? întrebă Henri cam aspru.

Regina se înspăimântă, o ghicise. Coșmarul îl avusese fiind trează. Dar nu visează treaz cine nu știe prea multe și nu și-a pierdut somnul din pricina asta. Henri rosti:

— Fiți fără grijă, doamnă, pentru viața mea! Încă trei zile și apoi plec în campanie, cu guarzii și jandarmii mei.

Regina se clătină, căută un punct de sprijin, dar nu se rezemă de brațul soțului.

— Numai trei zile? repetă.

Felul ei de a se purta putea să izvorască din grija pentru viața lui - dacă nu existau cumva și alte temeri care s-o îmboldească. Ce ușor se poate întâmpla să scapi sorocul, dacă nu mai rămân decât trei zile spre a vedea înfăptuindu-se o întâmplare așteptată cu sufletul la gură.

În clipa aceea, în sufletul ei se ciocneau mai multe dorințe. Pe neașteptate, îl rugă pe Henri să rămână acasă toată ziua. Așa-i trimisese, cică, vorbă feciorul lui, Vendôme. Pe de o parte se simțea dar îndemnată a-l feri de primejdie, pe de alta n-o prea trăgea inima s-o facă; îl rugase totuși să nu plece, dar pusese rugămintea pe seama altuia. Henri îi dădu răspuns că noaptea primejdioasă trecuse.

Maria: — Cu adevărat primejdioasă e ziua de astăzi, spune fiul maiestății-voastre, Vendôme, care o știe de la medicul Labrosse. Păcat că n-ați vrut să-l ascultați pe medic.

Iar Henri gândi: „Dacă l-aș fi ascultat, mi-ar fi descris înfățișarea ucigașului. Dar unde ar fi dus până la sfârșit urmele lui? Îmi pare rău de regină, e o biată femeie.” Și-i întinse mâna. Vieții lui de care trebuia să-i fie, însă și mai mare milă, nu-i mai putea întinde mâna. Punându-și mâna într-a regelui, Maria fu cât pe ce să se prăbușească. Dacă ar fi căzut în genunchi, ar fi mărturisit. Dar el nu voia asta și de aceea o prinse de brațe, ținând-o în picioare.

— Doamnă, îi spuse, n-aș vrea să vă puteți învinovăți că m-ați hotărât să rămân acasă de frică. E adevărat, însă, că simt nevoia să mă odihnesc.

După masa de prânz se arătă, câtva timp, foarte vesel. Cum nimeni n-avu, însă, poftă să glumească cu el, simți că-l cuprinde oboseala, dar nu și nevoia de a dormi. Se întinse și-i întrebă pe toți care intrau cât e ceasul. Jandarmii și slujitorii intrau și ieșeau. Unul dintre ei spuse:

— E patru! Apoi, familiar, cum vorbeau oamenii din

popor cu regele, adăugă: Ar fi bine, să luați puțin aer, Sire!

— Ai dreptate. Trăsura! porunci regele. Bătrânul lui prim camerier, domnul d'Armagnac se proțăpi lângă pat cu picioarele rășchirate, cu brațele întinse, împotrivindu-se cu întreg trupul.

— Sire, dacă sunteți ostenit și nu vreți să încălecați, primiți mai bine în curtea mare pe țăranii care au venit și vă așteaptă.

— Da, ai dreptate, încuviință Henri. Asta are să mă înviorează.

Jos în curte îi recunoscu îndată pe țăranii care voiau să-i vorbească: erau oamenii la a căror masă se așezase cândva pe o pajiște mlăștinoasă. Ajunsese acolo cuprins de friguri și se răstise la ei supărat că dădeau să mănânce cât șase unui burtos ce făcea degeaba umbră pământului, în timp ce ei înșiși răbdau. De data asta aduseseră cu dânșii un fel de coteț, care ar fi putut să adăpostească păsări. Printre ștacheți se vedea ghemuindu-se, însă, o făptură omenească; dacă era întrebată ceva, făptura răspundea numai cu niște mormăieli ce nu puteau fi deslușite de nimeni.

În mijlocul țăranilor, regele zări un om, într-un cojoc slinos, cocârjat de muncile, mereu aceleași, făcute ani și zeci de ani de zile, de poverile, de mersul și apucăturile neschimbate, statornicite de felu-i de trai. Odinioară fusese bine clădit, ca un gentilom, și se și încumetase să sară asupra unui senior de dragul unei fete. Acum n-ar mai fi făcut-o însă. Îndemnat de rege, mărturisi că în coteț se afla chiar fratele său, Jules Simon. Își muncise totdeauna ogorul, cu hărnicie, până când lepra îi mâncase gura și-i stinsese lumina ochilor.

— Așa de rău a ajuns? întrebă Henri. Mereu se găsește câte cineva care să vă mănânce; înainte vreme era omul care înfuleca mereu cât șase. Și gândi: „Dacă i-aș întreba: «aveți duminica găină în oală?» mi-ar răspunde fără

îndoială că da. Dar au venit să le hrănesc și leprosul.”

Și îi ceru primului-camerier să vadă câți bani au la îndemână.

— Patruzeci și șapte de taleri, spuse d'Armagnac.

— Dă-i oamenilor! îi porunci.

Și oamenii îngenunchează până la unul, înduioșați de această mică avere, căci din ea oricare dintre ei ar fi putut trăi; dar era menită numai să ajute unuia să moară. Cel mai în vârstă, cu plete albe care-i cădeau până pe umerii colțuroși, cu o înfățișare de om de șaptezeci de ani, deși regele știa că poate să scadă din ei vreo douăzeci, așadar un bătrân de cincizeci de ani, grăi:

— Prea bunule stăpân și rege, trecând călare în timpul unei vânători mi-ai văzut casa aplecată într-o rână. Ai dat poruncă atunci să fie pusă în picioare și ai scos pe loc treizeci de livre și pe deasupra și patruzeci de parale pentru masă.

— Așa! întregi cu glas tare regele. Am mâncat la tine. În ce zi și ce?

— Într-o duminică, o găină.

Henri izbucni în râs, cea din urmă oară când i se mai auzi râsul vesel. Făcu un semn, dădu să plece, dar rămase lipit locului, cu un picior întins înainte. Ce trist suna un bun rămas în ziua cea plină de jale. Curtea mai era înconjurată din toate părțile de jandarmi. Apropiindu-se, căpitanul lor vesti că trăsura poruncită venise. Seniorii care urmau să plece cu regele erau gata.

— Ce naiba am poruncit, pe cine am chemat să vină cu mine?

Dar nu schimbă porunca dată.

Domnul d’Armagnac îi ceru, înfipt, cât mai putea fi de înfipt:

— Sire, luați-mă și pe mine.

— Nici măcar jandarmii nu-i iau, hotărî Henri. Ce-ar zice țăranii mei? Numai poporul și cu mine. Unde-i regina?

Se înapoie în apartamentele regale. Maria de Medicis nu era de găsit, însă, nicăieri.

Când fu gata să plece, îi ieși în cale un ofițer ciung:

— Sire! am fost rănit lângă Montmélian. Am fost scos din slujbă și sunt înglodat în datorii și chiar azi am să fiu băgat în pușcărie. Cruțați unui oștean al maiestății-voastre această nenorocire și această rușine.

Regele: — Am să-ți plătesc datoriile.

Ofițerul: — N-o puteți face. Vă rog, dați-mi libertatea.

Regele: — Prietene, adaug datoriile tale la ale mele și le plătesc pe toate o dată. D'Armagnac, du-te în curtea veche, la vistierie, și spune-le ce-am hotărât. Până mă întorc să fie gata și înscrisul să-l semnez.

Ofițerul: — Sire, până atunci au să mă și înhațe și va trebui să mă scoateți din temniță.

Regele: — Fă-te nevăzut, căpitane. Unde crezi că ai găsi cel mai bun adăpost până peste un ceas?

D'Armagnac, foarte încet:

— În trăsura maiestății-voastre, Sire!

Regele îi aruncă o privire, văzu că pălise. Se sprijini când pe un picior când pe celălalt și, în cele din urmă zise:

— Hai cu mine, căpitane!

CĂLĂTORIA SPRE LIMAN

După ce regele și ofițerul porniră grăbiți, pe lungile coridoare ale Luvrului se auzi un țipăt îndepărtat, un urlet de spaimă și de bucurie parcă, izbucnirea unei nebune, o descătușare a firii. D'Armagnac se repezi în urma regelui, crezând că regina țipase, că dânsa dădea de știre că se afla

acolo. Henri ghici, însă, mai bine: era glasul marchizei de Verneuil, care și dânsa fusese cândva acolo în toată splendoarea cărnurilor, și acum rămăsese numai un glas.

În drum, regele mai fu oprit de câteva ori. Vitry, căpitan de gardă, ceru stăruitor încuviințarea să-l însoțească. Din pricina intrării sărbătorești a reginei, ce urma să aibă loc, străzile erau înțesate de străini și de necunoscuți:

— Vrei să mi te bagi sub piele, îl depărtă regele. Mai bine rămâi cu doamnele.

Când coborî scara ce ducea de la cabinetul lui spre ieșire îl întâmpinară ducesa de Mercœur, mareșalul de Bois-Dauphin și unul dintre feciorii săi, Anjou. Găsi câte o vorbă pentru fiecare, dar nu-i era gândul la ce vorbea. Ci își spunea: „La drept vorbind, unde mă duc? Și pentru ce?”

Domnului de Praslin, și el căpitan al gărzii, care se arăta doritor a-i sta de strajă, nu-i mai vorbi prietenos; se încredință însă cu o privire piezișă că ofițerul ciung se afla lângă el. Acesta nu se clintise, dar era schimbat parcă; avea o înfățișare aspră, stătea țeapăn. Înțelesese. „Ce-o fi înțeles?” se întrebă Henri. Înfățișarea celor ce urmau să-l însoțească era, însă, liniștitoare. Așteptau în jurul trăsurii foarte încăpătoare și vorbeau despre vreme. Uite-i pe vechii tovarăși de arme Lavardin și Roquelaure, oameni care nu știu să mintă. De la Force a devenit abia ieri mareșal și arde de dorința de a porni spre Pirinei. Încă alte trei făpturi bine cunoscute și, în afară de toți ceilalți, d’Épernon, pe care era mai bine să-l aibă lângă dânsul decât să fie în altă parte.

Regele îi pofti de-a dreapta lui pe d’Épernon, Lavardin și Roquelaure, iar la stânga pe domnii de Montbazon și de la Force; împreună cu regele erau, așadar, șase inși înghesuiți pe pernele din fundul trăsurii încăpătoare care începu să se clatine și să huruie. În fața lor mai era loc pentru doi sau trei inși. Un al treilea dădu să se urce - era ofițerul ciung.

— Cine ești dumneata? se răsti la el marchizul de Mirebeau, apucându-l de piept.

— Sire! fiți cu băgare de seamă față de necunoscuți, rosti și Roquelaure.

Regele voi să spună ceva, dar chiar atunci vecinul său Montbazon îi întinse o scrisoare și cineva, poate celălalt vecin, d'Épernon, porunci vizitiului să mâne. Când caii se smuciră, ciungul căzu, dar se ridică în picioare, alergă după trăsură și până la urmă izbuti să se cațăre pe capră. Regele porunci să se coboare de jur împrejur coșul trăsurii. Voia să vadă, cică, în ce fel se împodobise orașul pentru intrarea reginei. Ofițerul ciung ședea cu fața spre el.

— În câte suntem azi? întrebă Henri pe neașteptate.

— În cincisprezece, îi dădu răspuns careva.

— Nu, în paisprezece, îl îndreptă un altul.

„Între treisprezece și paisprezece", își aminti Henri încetișor. Mai mulți slujitori alergau pe lângă trăsura greoaie, în timp ce scutierii călăreau în dreptul cailor. Unul dintre ei întrebă, în locul vizitiului, încotro să apuce.

— Drept înainte! porunci regele. Și de câte ori vizitiul ruga să fie îndrumat, regele numea o clădire ori o biserică. Voia să ajungă la Arsenal, dar nu-și dădea pe față gândul. S-ar fi putut ca cineva s-o ia înaintea trăsurii.

Strada de la Ferronnèrie e strâmtă, înțesată de oameni, trăsurile o străbat greu, dar n-au ce face, tot pe acolo trebuie să treacă. Se află în continuarea străzii Saint-Honoré. În locul unde cele două străzi se întâlnesc, Henri zări pe un anume domn de Montigny. Pe vremuri se destăinuise acestui curtean obișnuit, îi spusese că era sătul de viață. Îi mărturisise că era dornic de singurătate, de adevărata pace a cugetului. Apoi se îndreptase, însă, întărind: „Prinții nu pot găsi alt liman în această mare a vieții decât mormântul, și trebuie să moară în plină acțiune". Acum, intrând pe strada ce-l ducea către limanul

lui, strigă:

— Sluga dumitale, Montigny, sluga dumitale!

Când careta regală intră în *rue* de la Ferronnèrie, aceasta se umplu de norod și mai mult ca de obicei. Oamenii se îmbulzeau spre zidul mânăstirii Inocenților, de parcă ulicioara n-ar fi fost oricum destul de strâmtată de dughenele și tarabele înșirate de-a lungul zidului. Se descoperiră cu toții, aruncând priviri sfioase de oameni descumpăniți și tăcură, amuțiră. În fața casei cu o salamandră drept stemă, drumul era închis de două care, unul cu fân, celălalt cu vin. Vizitiul trăsurii regești trebui să se descurce singur, cei mai mulți scutieri și alergători socotind că era mai cuminte să ocolească piedica trecând prin Cimirimul mânăstirii. Numai câțiva dădură o mână de ajutor spre a deschide drumul, îndepărtând carele. Oprirea putea deveni nu prea priincioasă dacă cineva urmărise cumva careta de la Luvru, pândind un prilej. Sus pe capră, ofițerul ciung sta cu fața spre rege, și nu lăsa să-i scape mișcarea unei frunze, necum a unui om.

Gata. Carele fuseseră împinse spre dreapta; venind din stânga, careta trecu pe lângă ele, cu mare fereală - ca să nu le izbească. Regele ridică ochii spre o casă și strigă ceva, dar nimeni nu înțelese ce, vizitiul crezu că-i spusese să bage de seamă. Toți cei din trăsură ridicară și ei capul. Deasupra bolții se vedea stema: o inimă încoronată străpunsă de o săgeată.

Ofițerul ciung se îngrozi: o clipă gândurile îi fugiseră în altă parte, în loc să vegheze, să fie numai ochi, să fie gata să sară. Era însă prea târziu, după cum înțelese curând: totul se sfârșise. Sări de pe capră ca să se năpustească asupra ucigașului. Dar se și găsiseră alții care-i zdrobeau fața cu un mâner de sabie. Ducele d’Épernon strigă:

— Atenție! Nu-l ucideți pe ucigașul regelui!

Ciungul încremeni de furie - se dovedise nefolositor, un paznic netrebnic, pus la încercare și dând greș în singura

zi din viața lui ce avea să aibă vreo însemnătate. Ce rost avea dar să mai vorbească, deși după câte vedea și îi spunea conștiința, putea depune mărturie asupra ceea ce, pentru toți ceilalți, era numai o învălmășeală și o înfricoșată zăpăceală. Ucigașul se ivise de după spatele trăsurii când regele ridicase ochii privind o inimă încoronată străpunsă de o săgeată. Ridicaseră și ceilalți capul, numai unul singur nu: ducele d'Épernon - care aștepta ivirea ucigașului. În timp ce privea în sus, regele își petrecuse brațul pe după umărul trădătorului, dându-i să citească o scrisoare: asta îngăduise ducelui să întoarcă capul, să-l caute pe ucigaș. Celălalt braț, regele și-l sprijinise de umărul domnului de Montbazon. Din partea asta lovise și ucigașul; din pricina felului cum stătea regele, mai întâi îl rănise ușor.

Regele își trăsese atunci brațul de pe umărul domnului de Montbazon. Rosti „sunt rănit" și căpătă în pieptul acum descoperit și fără apărare, a doua lovitură, lovitură ce nimeri în plin, răzbind până la plămâni și tăindu-i aorta. A treia lovitură, întârziată, nimeri doar mâneca domnului de Montbazon, care întrebă îngrozit:

— Ce aveți, sire?

Cu glas stins, dar deslușit, regele rosti:

— Nu-i nimic. Și apoi încă o dată, pentru ultima oară: Nu-i nimic, și îi și dădu sângele pe gură.

De la Force strigă:

— Sire, gândiți-vă la cel de sus!

În afară de mareșalul de la Force, însoțitorii îl lăsară singur pe rege, îndreptându-și acum toată luarea aminte asupra ucigașului. I se smulsese din mână jungherul însângerat, dar el urma să se apere cu mâinile goale, niște scule strașnic de puternice, împotriva tăvălugului omenesc care se repezea în el fără a-l putea doborî. În sfârșit, slujitorii și un anume domn de la Pierre îl doborâră; curând li se alătură și Montigny; „sluga dumitale, Montigny, sluga

dumitale”; acesta arătă către palatul Retz aflat în apropiere, ca loc unde ucigașul putea fi pus deocamdată la popreală. Însoțitorii regelui, și o dată cu ei și mulți alții, plecară dar într-acolo, ducându-l pe ucigaș.

Mareșalul de la Force rămase singur în trăsură cu regele ce trăgea să moară. Îl acoperi cu mantia lui și strigă către mulțimea din stradă:

— Regele e numai rănit.

Tot acolo, la fața locului, mai rămăsese și domnul de Gurson, cel dintâi care sărise asupra ucigașului și-i zdrobise nasul cu mânerul sabiei. De la Force îi porunci să curețe strada și să întoarcă trăsura spre Luvru. Lucru pe care de Gurson și izbuti până la urmă să-l împlinească, folosind ajutorul câtorva binevoitori. Oamenii nu prea se îngrămădeau în jurul trăsurii din care se prelingea sânge. Ci, îngroziți, loviți în inimă, se dădeau înapoi, izbindu-se de zid, intrând pe sub bolți. Nimeni nu scotea o vorbă.

De la Force porunci să se ridice de jur împrejur coșul trăsurii. Și împreună cu de Gurson îl însoți pe rege, întins pe perne, cu ochii închiși, cu fața palidă, fără un strop de sânge. Prin strada Saint-Honoré îl purtară înapoi către palatul lui, Luvru. Până atunci nu prea avuseseră prilejul să se apropie de Henri; acum îi făceau în chip cinstit cea din urmă slujbă ce-i puteau face. De la Force mai strigă o dată către cei din stradă:

— Regele e numai rănit; dar între timp începuse să se scurgă din trăsură, pe scară înaltă și apoi în stradă, o dâră mai groasă de sânge. Oameni buni, e sângele regelui vostru Henri...

Oamenii tăceau, tăceau. Careta se clătină, scârțâi, porni mai iute; îndărătul ei rămânea dâra întunecată. De amândouă părțile drumului, cei ce priveau cum se împlinise voia domnului, prin mâna oamenilor, tăceau. Se mulțumeau încă să privească numai, cu inima plină de groază și de milă. Ce are să fie de acum încolo? Nu se știe -

sigur e numai sfârșitul regelui.

Ducele d'Épernon îi lăsase pe ceilalți să-l dovedească pe ucigaș; mișcările pripite nu i se potriveau. El ajutase cu câteva strigăte, strigând mai cu seamă să nu-l ucidă înainte de vreme pe ucigașul regelui. O dată acesta pus la popreală, d'Épernon dădu să șchiopăteze și el pe urmă. Tocmai atunci îi trecu, însă, prin minte că inima de vată ar fi trebuit să-l facă nevăzut pe omul nostru. Atâta măcar puteau cere de la o inimă de vată, cu sau fără așchie într-însa, dăruită de cuvioșii părinți: să facă pe cineva nevăzut. Dar, ce mai. I-au venit de hac regelui! Ce mai. În clipa aceea se pomeni, însă, față în față cu ofițerul ciung; cu iuțeala fulgerului înțelese că se află în puterea dușmanului.

Privirea dușmanului era necruțătoare. Omul își pierduse pălăria în învălmășeală și părul încărunțit îi stătea vâlvoi. Nările îi erau nefiresc de umflate, gura boțită, sub sprâncenele stufoase ochii îi scăpărau tăioși. Cu singura-i mână, căpitanul scos din slujbă zbură pălăria din capul general-locotenentului. Cu o privire furișă, d'Épernon căută un ajutor: de la mulțimea adunată de cele două părți ale străzii n-avea însă nimic de nădăjduit. Și se și pomeni cu scuipatul căpitanului în obraz, un scuipat gros, lipicios.

Căpitanul era fumător de lulea; balele-i groase și negre se lipeau acum de fruntea, de pleoapele, de obrajii și buzele ducelui d'Épernon. Cu unicu-i pumn ridică în sus bărbia ticălosului. Era singurul lor chip de a vorbi. Nu se auzea nici un cuvânt, dar cine trebuia să înțeleagă înțelese. Și ducele d'Epernon dădu ascultare poruncii, porni șchiopătând către Luvru, un lung calvar, pe urma dârei întunecate. Ar fi încercat să umble pe alături, dar pumnul îi poruncea: calcă aici! Să duci pe tălpile tale sângele ăsta.

De lângă zid, de sub bolți, sărea câte unul, ridica pumnul strâns. La început, d'Épernon încercă să-și ascundă fața plină de scuipat. Dar porunca, negrăită, îl îmboldi să țină

capul sus, să nu-și ferească obrajii. Către sfârșitul drumului, un singur gând i se mai învârtea în minte: să se oprească și să mărturisească. Să afle Curtea cine era, regina să nu mai vrea să știe de el. Regele nu mai trăia, dar făgăduia totuși trădătorului că are să se scoale din morți și are să vină să-l vadă. Și așa ajunseră la corpul de gardă al Luvrului, d'Épernon purtând pecetea nebuniei și a rușinii fără margini, căpitanul, întunecat de mânie, încărunțit și neîmpăcat.

Soldații ieșiră și izbiră pământul cu patul flintei. Tăceau și ei, ca și mulțimea de pe străzi, și privirea le era aidoma cu aceea a căpitanului ciung. Acesta se opri la piciorul scării de onoare: îl mai urmări o clipă cu privirea pe ducele d'Épernon care urca scara, cu capul sus, lăsându-și obrajii așa cum erau, pradă tuturor celor ce ar fi vrut să-l scuipe. După care, căpitanul scos din slujbă și înglodat în datorii se îndreptă către curtea veche, la scribii vistieriei.

Le spuse că primiseră în lucru o ordonanță regală pe care regele ar fi trebuit s-o iscălească la înapoierea din plimbare. Și scribii, care până atunci zăboviseră zadarnic, sporovăind - dintr-o dată se așternură pe treabă. Îl rugară pe domnul căpitan să ia loc. Trimiseră în grabă un curier cu hârtia. Și-l încredințară pe senior că n-avea să adaste decât câteva clipe și datoria îi va fi ștearsă. Căpitanul nu socoti, însă, că trebuia să se încreadă, ci mai degrabă se aștepta să fie arestat și zvârlit, pentru toată viața, în fundul unei temnițe, în care n-ajungeai numai pentru neplata unor datorii. Dar chiar mai-marele cancelariei se arătă în carne și oase. Viteazul căpitan își achitase datoriile. Ofițerul, pe care regele Henri îl prețuise, era liber.

SEUL ROI[1]

Henri își mai veni o dată în fire, mai bine spus umbra fostei sale conștiințe se mai înapoie odată pe pământ când fu scos din trăsură. Întâmplarea se petrecu sub scara ce ducea către odaia reginei. Încercară îndată să-l învioreze, dându-i să bea vin. Domnul de Cérisy, locotenent în garda sa, îi sprijini capul și regele clipi de câteva ori. Apoi pleoapele i se închiseră însă. De câte ori deschisese ochii, îi răsăriseră înainte amintiri depărtate. Cea dintâi: „Arsenalul, am vrut să mă duc la Rosny, nu m-au înțeles”.

A doua amintire nedeslușită, depărtată era: „Gabrielle, scumpă domniță, răsuflarea gurii tale mă trezește la viață. O, rămâi.” A treia amintire ar fi sunat: „Nu murim!” Dar gândul acesta nu răsări și nu se înfiripă în mintea unui om viu care voia să prindă curaj pentru a înfrunta viața și viitorimea. Un altul îl născocise pe vremuri, nu cel ce se stingea. Și totuși, o dată cu cea de-a treia clipire, îndărătul ochilor mari ce aveau să se închidă îndată pentru vecie, trecuse în zbor acest gând: „Nu murim”.

Duseră corpul în cabinetul regelui, îl așezară pe pat încăperea se umplu cât ai bate din palme; cei mai mulți apucară să vadă numai cămașa plină de sânge, fruntea palidă, pieptul umflat de sângele adunat, ochii închiși, gura întredeschisă. Îi se spuse că regele trăia încă și fiindcă toți erau dornici s-o creadă, pentru câteva clipe corpul acela fu regele. Lângă el se aflau primul-medic, care pe atunci se numea Petit, și arhiepiscopul de Embrun, a cărui măreață catedrală se înalță în Alpi. Dar nu preotul, ci medicul îndrăzni să-l îndemne pe rege a chema milostivirea lui Isus, fiul lui David.

[1] Singurul rege (fr.).

Până la urmă, tăcerea din odaia înțesată de oameni deveni, însă, de nesuferit, și cineva acoperi gura regelui cu cordonul ordinului său. Era o dovadă că regele nu mai răsufla. Cutremurată de un fior, mulțimea se risipi. Încât atunci când Maria de Medicis intră ca o furtună în odaie, nimic n-o împiedică să privească rămășițele regelui. Strigă ca ieșită din minți:

— Regele a murit, regele a murit!

Dar cancelarul, un jurist de școală veche, o mustră pe maiestatea-sa.

— În Franța regii nu mor, rosti cancelarul, și arătându-l pe delfin, pe care-l adusese cu el, adăugă: Regele trăiește, doamnă!

Maria se simți dezamăgită și chiar mânioasă. Concini dăduse doar buzna în odaia ei și strigase:

— *E ammazzato*. Am scăpat de el.

Delfinul părăsi îndată încăperea. Sărutase, însă, mai întâi mâna mortului, se înclinase și-și făcuse crace, toate în fugă. Nu plângea, fiindcă ochii mamei șiroiau. Dar îi ura pe toți cei din încăpere, toți avuseseră un amestec în moartea regelui. Neliniștile lui, pe care chiar el le socotise drept copilărești și nevrednice de un bărbat, îl făcuseră de mult să presimtă ceea ce vedea acum cu ochii. „Prea bunul meu părinte, împlinește-mi o rugăminte. Veneratul meu tată, m-ai lăsat singur. Marele meu tată, ai un fiu lipsit de bărbăție.”

Către miezul nopții, trupul fu îmbrăcat în mătase albă. A doua zi, membrii Facultății îl deschiseră și îi scoaseră măruntaiele, spre a fi duse la Saint-Denis. Inima fusese făgăduită iezuiților, dar împrejurările și murmurele arătară că era mai bine și pentru alții, și pentru cuvioșii părinți să nu stăruie. Trupul îmbălsămat fu înfățișat mulțimii. Nici nu se putea altfel - căci cine ar fi vrut să dea loc la bănuiala că moartea regelui i s-ar datora. Odaia mortuară se afla între cabinetul regelui și marea galerie. Se putea ajunge acolo

fără a face nici un înconjur, dacă cel ce intra venea în Luvru din stradă și dacă reprezenta strada.

Căci voința regelui Henri mai era încă lege. Norodul putea să intre la el nestingherit, în toate împrejurările de seamă: fie că sărbătorea ceva, fie că ținea să-și arate măreția față de prieteni, neprieteni și străini, fie că biruise, izbândise. De data asta erau întrunite, poate, câteșitrei împrejurările. Oricum, capitala sa îi trecu prin casă, prin odaia în care îl putea vedea pe un pat acoperit cu o țesătură unduioasă din fir de aur. Patul era așezat între două ferestre mari, ce porneau chiar de la pardoseală, iar jos, în fața lor, curgea Sena.

Trupul regelui rămase acolo până la zece iunie, timp de trei săptămâni, destul pentru ca pe dinainte-i să se scurgă mari mulțimi venite din provincii. Capitala și regatul său îi trecură dar prin casă de parcă ar fi fost a lor. Oamenii săi se aciuiară până și în ungherele cele mai depărtate ale Luvrului. Stăteau de strajă lângă trupul golit de măruntaie, așa cum nu li se îngăduise și cum zăboviseră s-o facă atâta timp cât îl mai avuseseră între ei. Și este adevărul-adevărat că, în acele zile, palatul Luvru se aflã sub stăpânirea norodului său: Curtea fusese izgonită, regina dispăruse, plecând către niște locuri mai depărtate decât cele în care se trăsese atunci când se pusese la cale uciderea lui. Iar ostașii săi se amestecară curând cu norodul, îl vegheară și-l apărară numai pe el. Dar el nu mai era.

S-ar fi putut prea bine ca din miile de oameni unul să se aburce pe o masă și să dezlănțuie furtuna. Ar fi rostit ceea ce cu toții simțeau: regele nostru Henri a fost una cu noi. El a stăpânit cu noi și noi prin el. Ar fi vrut să ne vadă mai buni și să ne meargă mai bine. A fost sânge din sângele nostru și de aceea i-a și fost vărsat sângele.

Acum, însă, nu mai este. Dar când norodul său, și odată cu el oamenii legii, meșteșugarii săi, marinarii, luptătorii

pentru cauza conștiinței, luptătorii pentru libertate vegheau zadarnic în jurul rămășițelor lui pământești, s-ar fi putut prea bine să se aburce pe o masă un țăran vânjos, unul dintre aceia cu care Henri împărțise în două pâinea, cu care golise împreună clondirul de vin. Acum s-a dus, am rămas fără el, inima ne plânge. În viața norodului, mâhnirea este, însă, pâinea cea de toate zilele, iar după dânsa urmează resemnarea - căci până la dezlănțuirea furtunii mai e cale lungă. Încât înfățișarea trupului fostului rege, ocuparea palatului, care nu mai este a lui - totul va trece cu bine. Și după ce mulțimea cernită va fi plecat cu moartea în suflet, Curtea avea să răsufle ușurată.

În cea din urmă zi, delfinul Louis[1], ca al treisprezecelea rege cu acest nume, pricinui o mare supărare, pentru care doamna mamă își puse în gând să-l mustre cu bătaia, de îndată ce liniștea și buna rânduială vor fi intrat iar în firea lucrurilor. Căci copilandrul sfios, a cărui fire îl îmboldea să se teamă de oameni sau să-i disprețuiască, fie că avea de-a face numai cu câte unul ori cu toți laolaltă, plecase de capul lui și se pierduse în mulțime. În pragul încăperii unde odihneau rămășițele pământești ale părintelui său, îngenunchease, se târâse în genunchi până la el și sărutase dușumeaua de lângă pat. Dușumeaua călcată de atâtea perechi de picioare era murdară, ceea ce nu putea fi de fel pe placul noului rege. Încât lucrarea lui putea fi deslușită într-un singur chip. Părintele său îl purtase de multe ori de mână; și o făcuse și acum, pentru cea din urmă oară.

Ducele de Sully băgase în mulți spaima, dar acum moartea domnului său îl făcu să se teamă pentru pielea lui: prea cu multă inimă îl slujise pe regele Henri. Cuprins de

[1] Ludovic al XIII-lea (n. 27 septembrie 1601 - d. 14 mai 1643, Saint-Germain-en-Laye), supranumit cel Drept (în franceză *Le Juste*), fiul lui Henric al IV-lea al Franței, a domnit ca rege al Franței și Navarei între anii 1610 și 1643. Imaginea regelui este inseparabilă de cea a primului său ministru cardinalul *Richelieu*.

frică, părăsi în taină Arsenalul, ferindu-se a fi zărit și recunoscut. Văzând însă pe stradă chipurile multor oameni exprimând toate aceleași simțăminte, se așeză în capul gărzii sale călare. Și în fruntea ei se ivi în palatul Luvrului și ceru, trufaș, s-o vadă pe regină; i se spuse, însă, lucru vrednic de crezare, că aceasta se simțea prea greu lovită, că nu-și putea veni în fire. Și ducele se lumină la chip, dat fiind că numai unul dintre ei doi: ori el, ori dânsa, putea ține capul sus fără teamă.

Mai târziu, Maria nu-l dușmăni niciodată fățiș. Și o bucată de vreme Sully păstră puterea, sau măcar însemnele puterii, pentru ca toți să vadă că marele rege urma să viețuiască în făptura marelui său ministru. Asta însă, numai de ochii lumii și din pricina primejdioasei mâhniri a poporului - până când și slujitorul regelui și norodul aveau să fie lipsiți de orice putere și trimiși la vetrele lor. Iar Maria de Medicis, cum o putu face, fără a încălca buna-cuviință, începu să se bucure din plin de bogățiile ei, de plăcerea de a-și vedea sărbătorită prostia și strălucirea unei domnii fără rost. Încât atunci când Rubens o zugrăvi, o făcu fără nici o tragere de inimă; o asemenea făptură să fie centrul obișnuitei lui orgii de cărnuri nepământești!

Până la urmă, inima regelui Henri ajunse acolo unde chiar el o făgăduise. Dar până atunci fu îndelung purtată peste tot, arătată provinciilor, ajungând pretutindeni, ținută pe genunchi de un iezuit. Adânc îndurerate, mulțimile o vedeau venind în mijlocul lor și apoi plecând iarăși, încât nu mai trebuiră să se scoale asupra capitalei spre a o lua cu sila. Dar n-aveau să uite niciodată că măcar de data aceea regele fusese numai al lor. Inima lui bătuse totuși pentru ceva mai mult decât numai pentru ele: pentru întâietatea lui, pentru măreția Franței și pacea lumii. Cel dintâi gând îi fusese, însă, la cei sărmani, care au fost cei mai aproape de inima lui.

De aceea e și singurul rege a cărui amintire trăiește încă printre cei sărmani.

Seul roi de qui le pauvre ait gardé la mémoire.

ALLOCUTION D’HENRI QUATRIEME ROI DE FRANCE ET DE NAVARRE

du haut d'un nuage qui le démasque pendant l’espace d’un éclair, puis se referme sur lui

On m’a conjuré, on a voulu s’inspirer de ma vie, faute de pouvoir me la rendre. Je ne suis pas très sur, moi-même, de désirer son retour, et encore moins de bien comprendre pourquoi j’ai du accomplir ma destinée. Au fond, notre passage sur la terre est marqué par des peines et des joies étrangères à notre mission, et parfois au dessous de nous-mêmes. Nous ferions mieux, si nous pouvions nous regarder. Quant aux autres, ils m’ont assurément jugé sans me voir. Certain jour, jeune encore, quelqu’un, s’approchant par derrière, me ferma les yeux de ses mains; à quoi je répondis que pour l’oser, il fallait être ou grand ou fort téméraire.

Regardez moi dans les yeux. Je suis un homme comme vous; la mort n’y fait rien, ni les siècles qui nous séparent. Vous vous croyez des grandes personnes, appartenant à une humanité de trois cents ans plus âgée que de mon vivant. Mais pour les morts, qu’ils soient morts depuis si longtemps ou seulement d’hier, la différence est minime. Sans compter que les vivante de ce soir sont les morts de

demain. Va, mon petit frère d'un moment, tu me ressembles étrangement. N'as tu pas essuyé les revers de la guerre, après en avoir connu la fortune? Et l'amour donc, ses luttes ahanantes suivies d'un bonheur impatient et d'un désespoir qui perdure. Je n'aurai pas fini poignardé si ma chère maîtresse avait vécu.

On dit cela, mais sait-on? J'ai fait un saut périlleux qui valait bien des coups de poignard. Mon sort se décida au même instant que j'abjurai la Religion. Cependant, ce fut ma façon de servir la France. Par la, souvent nos reniements équivalent à des actes, et nos faiblesses peuvent nous tenir lieu de fermeté. La France m'est bien obligeé, car j'ai bien travaillé pour elle. J'ai eu mes heures de grandeur. Mais qu'est-ce qu'être grand? Avoir la modestie de servir ses semblables tout en les dépassant. J'ai été prince du sang et peuple. Ventre saint gris, il faut être l'un ou l'autre, sous peine de rester un médiocre amasseur d'inutiles deniers.

Je me risque bien loin, car enfin, mon Grand Dessein est, de l'époque de ma déchéance. Mais la déchéance n'est peut-être qu'un achèvement suprême et douloureux. Un roi qu'on a appelé grand, et sans doute ne croyait-on pas si bien dire, finit par entrevoir la Paix éternelle et une Société des Dominations Chrétiennes. Par quoi il franchit les limites de sa puissance, et même de sa vie. La grandeur? Mais elle n'est pas d'ici, il faut avoir vécu et avoir trépassé.

Un homme qui doit cesser de vivre, et qui le sent, met en chemin quand même une postérité lointaine, abandonnant son œuvre postume, à la grâce de Dieu, qui est certaine, et au génie des siècles qui est hasardeux et qui est incomplet. Mon propre génie l'a bien été. Je n'ai rien à vous reprocher, mes chers contemporains de trois siècles en retard sur moi. J'ai connu l'un de ces siècles, et qui n'était plus le mien. Je lui étais supérieur, ce qui ne m'empêchait

pas d’être même alors un rescapé des temps révolus. Le suis-je encore, revenu parmi vous? Vous me reconnaîtriez plutôt, et je me mettrais à votre tête: tout serait à recommencer. Peut-être, pour une fois, ne succomberais-je pas. Ai-je dit que je ne désirais pas revivre? Mais je ne suis pas mort. Je vis, moi, et ce n’est pas d’une manière surnaturelle. Vous me continuez.

Gardez tout votre courage, au milieu de l’affreuse mêlée où tant de formidables ennemis vous menacent. Il est toujours des oppresseurs du peuple, lesquels oncques n’aimai; à peine ont-ils changé de costume, mais point de figure. J’ai haï le roi d’Espagne, qui vous est connu sous d’autres noms. Il n’est pas près de renoncer à sa prétention de subordoner l’Europe, et d'abord mon royaume de France. Or, cette France qui fut mienne, en garde le souvenir; elle est toujours le poste avancé des libertés humaines, qui sont liberté de conscience et liberté de manger à sa faim. Il n’y a que ce peuple qui, de par sa nature, sache aussi bien parler que combattre. C’est, en somme, le pays où il y a le plus de bonté. Le monde ne peut être sauvé que par l’amour. A une époque de faiblesse, on prend violence pour fermeté. Seuls les forts peuvent se permettre de vous aimer, puisque aussi bien, vous le leur rendez difficile.

J’ai beaucoup aimé; Je me suis battu et j’ai trouvé les mots qui saisissent. Le français est ma langue d’inclination: même aux étrangers je rappellerai que l’humanité n’est pas faite pour abdiquer ses rêves, qui ne sont que des réalités mal connues. Le bonheur existe. Satisfaction et abondance sont à portée de bras. Et on ne saurait poignarder les peuples. N’ayez pas peur des couteaux qu’on dépêche contre vous. Je les ai vainement redoutés. Faites mieux que moi. J’ai trop attendu. Les révolutions ne viennent jamais à point nommé: c’est pourquoi il faut les poursuivre jusqu’au bout, et à force.

J’ai hésité, tant par humaine faiblesse que parce que je vous voyais déjà d’en haut, humains, mes amis.

Je ne regrette que mes commencements, quand je bataillais dans l’ignorance de tout ce qui devait, par la suite, m’advenir: grandeur et majesté, puis trahison amère, et la racine de mon cœur morte avant moi, qui ne rejettera plus. Si je m’en croyais, je ne vous parlerais que de cliquetis d’armes, et de cloches faisant un merveilleux bruit, sonnant l’alarme de toutes parts, les voix criant incessamment: Charge! Charge! et tue! tue! J’ai failli être tué trente fois à ce bordel. Dieu est ma garde.

Et voyez le vieil homme qui n’a eu aucune peine à vous apparaître, quelqu’un m’ayant appelé.

En guise de rideau, le nuage d’or se referme sur le roi.

CUVÎNTAREA LUI HENRI AL, PATRULEA REGE AL FRANȚEI ȘI AL NAVARREI

ținută dintr-un nor care, destrămându-se, îi dezvăluie o clipă chipul apoi îl acoperă din nor

Am fost invocat, viața mea a slujit ca izvor de inspirație, dacă n-a fost chip să-mi fie redată. De altfel nici eu singur nu știu dacă doresc să se depene din nou și, cu atât mai puțin dacă am priceput bine de ce-a trebuit să-mi împlinesc ursita. La drept vorbind, trecerea noastră pe pământ e marcată de necazuri și de bucurii străine de înțelegerea noastră și, câteodată, nevrednice de noi. Am face mai bine, dacă ne-am putea privi. Cât despre ceilalți, nu încape îndoială că m-au judecat fără să mă vadă. Într-o zi, când eram încă tânăr, cineva s-a apropiat pe la spate de mine și mi-a acoperit ochii cu mâinile; atunci am spus că cel care a cutezat să facă una ca asta trebuie să fie ori mare, ori prea îndrăzneț.

Priviți-mă drept în ochi. Sunt un om ca și voi; moartea n-are nici o însemnătate și nici veacurile ce ne despart. Domniile-voastre vă socotiți oameni mari, întrucât aparțineți unei lumi cu trei sute de ani mai vârstnică decât aceea din timpul vieții mele. Dar pentru morți, fie că sunt morți de mult fie de curând, deosebirea e neînsemnată. Fără a mai pune la socoteală că cei ce viețuiesc încă în astă seară, mâine pot fi morți. Da, dragul meu frate de-o clipă, ciudat de mult mai semănăm. N-ai cunoscut și tu amărăciunile războiului, după ce mai întâi ți-a surâs norocul? Ori dragostea, cu luptele ei istovitoare, urmate de o fericire dureroasă și de o deznădejde fără margini? Dacă scumpa mea iubită ar fi trăit, n-aș fi sfârșit înjunghiat.

Așa se spune, dar cine știe? Am făcut o săritură

periculoasă care merita o lovitură de cuțit. Ursita mea a fost hotărâtă în clipa când am abjurat Religia. Totuși în felul acesta i-am fost de folos Franței. De unde se vede că abjurările sunt de multe ori deopotrivă cu faptele, iar slăbiciunea poate ține locul fermității. Franța îmi este negreșit îndatorată, căci am acționat bine în folosul ei. Am avut clipele mele de mărire. Ce înseamnă, însă, a fi mare? Înseamnă a avea modestia de a-i sluji pe semenii tăi, fiindu-le totuși superior. Eu am fost prinț de sânge și în același timp norod. Și, pe cinstea mea, trebuie să fii și una și alta, dacă nu vrei să ajungi un biet strângător de danii inutile.

Exagerez, desigur, fiindcă, la drept vorbind, Marele plan e de pe vremea coborâșului meu. Dar s-ar putea ca tocmai coborâșul să fie o supremă și dureroasă încununare. Un rege care era numit mare, și nu încape îndoială că cei ce-l numeau așa nu greșeau de fel, a sfârșit prin a întrezări Pacea veșnică și o Societate a Stăpânirilor Creștine. Datorită acestui vis a depășit marginile puterii sale și chiar ale vieții sale. Mărirea? Ea nu ține de acest tărâm, trebuie să fi trăit și să-ți fi dat duhul.

Un om care trebuie să moară, și simte asta, pune totuși în mișcare o posteritate îndepărtată, încredințându-și opera ce-i supraviețuiește îndurării Celui-de-Sus, care e neîndoielnică, și geniului veacurilor, care-i întâmplător și nedesăvârșit. Cum a fost și geniul meu. N-am nimic a vă reproșa, dragi contemporani care trăiți cu trei veacuri mai târziu decât mine. Am cunoscut și eu unul din aceste veacuri, dar nu mai era al meu. Am fost mai presus de el, și totuși faptul acesta nu m-a împiedicat să fiu un supraviețuitor din vremi trecute. Oare tot așa sunt și acum, când m-am întors printre voi? Cred că voi mai degrabă m-ați recunoaște ca unul de-al vostru, iar eu m-aș pune în fruntea voastră; și totul ar trebui luat de la capăt. Poate că, de data asta, n-aș fi doborât. Am spus cumva că n-aș mai

vrea să mă reîntorc la viață? Dar nu sunt mort. Nu! Trăiesc! Și nu într-un chip supranatural. Voi mă continuați.

Păstrați-vă neștirbit curajul în groaznicul vălmășag în care atâția vrăjmași cumpliți vă amenință. Căci și acum sunt asupritori ai noroadelor, pe care eu nicicând nu i-am îndrăgit; abia dacă și-au schimbat straiele, dar înfățișarea nu. L-am urât pe regele Spaniei, pe care voi îl cunoașteți sub alte nume. Nu-i de fel gata să renunțe la pretenția de a ademeni Europa, și în primul rând Franța, regatul meu. Dar Franța aceasta, care a fost a mea, nu uită; ci e și acum cea mai înaintată tranșee a libertăților umane, care sunt libertatea conștiinței și aceea de a mânca pe săturate. Numai acest popor se pricepe, datorită firii lui, să vorbească și să lupte deopotrivă de bine. E, la urma urmei, țara care știe cel mai bine ce înseamnă bunătatea. Lumea nu poate fi izbăvită decât de iubire. Într-o vreme de slăbiciune, violența e socotită hotărâtoare. Dar numai cei puternici pot să-și îngăduie să vă iubească, pentru că nici voi nu le faceți viața prea ușoară.

Am iubit mult. Am luptat și am găsit vorbele care merg drept la inimă. Franceza este limba către care am simțit înclinare; dar și străinilor le voi aminti că omenirea nu este făcută spre a se lepăda de visele ei, care sunt doar niște realități prost cunoscute. Fericirea există. Mulțumirea și belșugul pot fi la îndemâna tuturor. Popoarele nu pot fi înjunghiate. Nu vă speriați de cuțitele aruncate asupră-vă. Degeaba mi-a fost mie teamă. Voi fiți mai vrednici decât mine. Eu am zăbovit prea mult. Revoluțiile nu vin nicicând la o zi anume; de aceea trebuie urmărite până la capăt, și din toate puterile. Eu am șovăit, atât din omenească slăbiciune, cât și pentru că vă priveam de sus, oameni, dragii mei.

Nu-mi amintesc cu părere de rău decât de începuturile mele, când mă băteam neștiutor de ceea ce avea să mi se întâmple mai târziu: mărirea și maiestatea, apoi trădarea

amară și rădăcina inimii mele moartă înainte de mine și neputând a mai da alți lăstari. Dacă ar fi să mă iau după vremurile acelea, v-aș vorbi numai de zăngănit de arme, de dangăte de clopot, făcând o larmă prea plăcută, sunând din toate părțile alarma, de glasuri ce strigă neîncetat: Dă-i! lovește! ucide! ucide! De treizeci de ori a fost cât pe-aci să-mi pierd viața în iureșul ăsta. Dar Cel-de-Sus mi-a stat într-ajutor.

Iar acum aveți în fața ochilor un bătrân care s-a arătat de îndată aflând că cineva l-a chemat.

Norul auriu se închide ca o cortină acoperind chipul regelui.

C U P R I N S